SC.22.Pl.5.

37
25 C
17

HISTORIA

DE GENTIBVS SEPTENTRIONALIBVS, EARVMQVE DIVERSIS STATIBVS, CONDITIONIBVS, MORIBVS, RITIBVS, SVPERSTITIOnibus, diſciplinis, exercitiis, regimine, victu, bellis, ſtructuris, inſtrumentis, ac mineris metallicis, & rebus mirabilibus,

necnon vniuerſis penè animalibus in Septentrione degentibus, eorumq; natura.

OPVS VT VARIVM, PLVRIMARVMQVE RERVM COGNITIONE REFERTVM, ATQVE CVM exemplis externis, tum expreſsis rerum internarum picturis illuſtratum, ita delectatione iucunditatéque plenum, maxima lectoris animum voluptate facilè perfundens.

AVTORE OLAO MAGNO GOTHO ARCHIEPISCOPO VPSALENSI

Suetiæ & Gothiæ Primate.

CVM INDICE LOCVPLETISSIMO.

CAVTVM EST PRIVILEGIO IVLII III. Pont. Max. ne quis ad Decennium imprimat.

ROMAE M. D. LV.

Ex libris Monasterij S.ti Bernardi de Urbe

REVERENDISSIMO IN CHRISTO
PATRI ET ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC
Domino D. Adolpho à Schovvenborg, Archiepiſcopo Colonienſi, ſacri Ro. Imperii per Italiam Archicancellario, Principi Electori, VVeſtphaliæ Angariæ'que Duci &c.

Olaus Magnus Gothus Archipræſul Vpſalenſis,

FELICITATEM.

CVM tu Illuſtriſſime Princeps, ac Præſul ampliſſime, in concilio Tridentino adeſſes, pro repub. Chriſtiana Dei optimi maximi auſpiciis congregato, vt compoſitis hæreticorum diſsidiis pax orbi reſtitueretur, perpetuus ille animi in me tui fauor, & omnium ore prædicata tuarum virtutum integritas, cum admirabili prudentia pari'qꝫ humanitate coniuncta enituit: qui (vt cæteris præſtas in rebus naturæ variis recenſendis) cùm plura in corona multorum Præſulum, atqꝫ virorum illuſtrium, qui quotidie ad amplitudinem tuam frequentius confluebant, tanquam ad quoddam terreſtre ſapientiæ oraculum, grauiter diſſereres: ego abs te aliquando ſuper regionibus Aquilonaribus interrogatus, quanta videlicet rerum, ac gentium varietas incredibilis, & admiranda apud exteras nationes ignota conſiſteret: quomodo homines & animalia innumera in Septentrionibus perpetua frigorum immanitate rigentibus, elementorum aſperitatem, cœli'qꝫ inclementiam iuxtà paterentur: vnde illa vitam ſuſtentarent, & qua ratione quid tellus algida benignè procrearet: eò animum ab illo die conuerti, atqꝫ defixi, vt vno volumine ea deſcriberem, quæ dignationis tuæ votis ſatisfacerent, & deuotionem in te meam perſuaſiſſimam eò

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI ET ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC Domino D. Adolpho à Schovvenborg, Archiepiſcopo Colonienſi, ſacri Ro. Imperii per Italiam Archicancellario, Principi Electori, VVeſtphaliæ Angariæ'que Duci &c.

Olaus Magnus Gothus Archipræſul Vpſalenſis,

FELICITATEM.

CVM tu Illuſtriſſime Princeps, ac Præſul ampliſſime, in concilio Tridentino adeſſes, pro repub. Chriſtiana Dei optimi maximi auſpiciis congregato, vt compoſitis hæreticorum diſsidiis pax orbi reſtitueretur, perpetuus ille animi in me tui fauor, & omnium ore prædicata tuarum virtutum integritas, cum admirabili prudentia pari'qꝫ humanitate coniuncta enituit: qui (vt cæteris præſtas in rebus naturæ variis recenſendis) cùm plura in corona multorum Præſulum, atqꝫ virorum illuſtrium, qui quotidie ad amplitudinem tuam frequentius confluebant, tanquam ad quoddam terreſtre ſapientiæ oraculum, grauiter diſſereres: ego abs te aliquando ſuper regionibus Aquilonaribus interrogatus, quanta videlicet rerum, ac gentium varietas incredibilis, & admiranda apud exteras nationes ignota conſiſteret: quomodo homines & animalia innumera in Septentrionibus perpetua frigorum immanitate rigentibus, elementorum aſperitatem, cœli'qꝫ inclementiam iuxtà paterentur: vnde illa vitam ſuſtentarent, & qua ratione quid tellus algida benignè procrearet: eò animum ab illo die conuerti, atqꝫ defixi, vt vno volumine ea deſcriberem, quæ dignationis tuæ votis ſatisfacerent, & deuotionem in te meam perſuaſiſſimam eò

amplius ſignificarent, indelebili'qꝫ propemodum iudicio tuo qualiacunqꝫ dedicarem, qui grauiſsima cenſura omnes ſuperas, & tam vitæ ſanctimonia, quàm doctrina, facundia, & bonis omnibus à Deo tibi collatis antecellis. Nec enim tuas hîc mihi dotes prædicare ſumo, qui ex omnium clariſſima fortiſſima'qꝫ Schovvenborgorum Saxonum proſapia exortus, Coloniam Agrippinam ſummus Præſul, Romani Imperii Elector, ac Princeps moderaris, & ornas: ſed Deo ipſi gratias agimus, & nobiſipſis gratulamur, quòd duras ac feroces gentes, & inimicos Catholicæ fidei edomueris, quotidie'qꝫ pro Chriſtiana religione admiranda facias, nomen'que tuum tam ampliter in tota Italia ſublime innoteſcat, quàm apud extremos terrarum fines prædicetur. Notum eſt enim omnibus, cùm pietas illa tua in ſynodo Tridentina eſſet, quibus ſuaſionibus patres illos hortareris, vt omnes in te conuerſi nihil magis expeterent, quàm tuæ inniti voluntati, vt quæ tota nimirum inſtinctu diuino plena eſſet, ſoli'que vnitati ſacroſanctæ Eccleſiæ, Apoſtolicæ'que veritati intenſius vacaret. Verùm nouis emergentibus in Germania tumultibus, ac periculis, vt rebus afflictis ſuccurreres, maxima totius concilii patrum doloris anxietate recedere coactus es, tui deſiderium apud omnes relinquens, qui Romam Apoſtolorum ſedem viſere auidius cupiebas. At cùm hæc non ſine numine diuûm eueniant, ſperamus tandem ſuperna optimi Dei gratia futurum, vt rebus lapſis finem quandoqꝫ impoſitum, & Eccleſiam tranquilla pace fruituram videamus. Quare, cùm tu Princeps & Præſul ornatiſſime, honeſtiſſimo cognoſcendarum rerum Septentrionalium flagrans deſiderio, frigidam (quod aiunt) affluenter ſuffudiſti, atqꝫ mirificè ſtudia, conatus'que noſtros accendiſti, vt cui potiſſimùm labores hos noſtros offerrem, te vno ſuperiorem habeam neminem, accipe tui Olai nomini tuo addictiſſimi, pollicitam Aquilonarium regionum ſeriem, vnde tanta hominum bellatorum turba (vt omnes vno conſenſu hiſtoriarum ſcriptores docent) exiuiſſe comprobatur, qui ferociſſimè regna potentiſſima ſubdidêre. Hîc etenim mira admodum conſpicari

ſpicari

ſpicari licebit, eò quòd & Septentrionales illæ quondam per me exaratæ perplexitates, in hoc volumine latiſſimè diſſoluuntur, & inſueta ac noua quædam, incredulis inexpertis'que auribus de integro in medium adduci videntur. Nihil autem à me relatum putes, tam de rerum naturis, quàm gentium illarum ritibus, quin irrefragabilium autorum teſtimoniis, qui etiam multò maiora, veritatis fidem propemodum excedentia, ſcriptis mandauerunt, firmiſſimè confirmetur. Neque tamen, ſicubi à populari opinione, vel dubia minus'que probata quorundam ſentētia diſcrepare viſus fuero, ideò magis dubio procul aliis credendum eſſe exiſtimari debet, quàm iis, qui vnde quæſtiones locorum naſcantur, natos in illis oris ſe, educatóſue profitentur. Cùm verò Illuſtriſſime Princeps noſtra hæc legeris, ſi minus tuis auribus doctiſſimis, ingenio peracri, iudicióque ſubacto omni ex parte ſatisfecerint, excuſes in primis velim, tot varios caſus per me extra patrium ſolum perpeſſos, cogitéſque omnis fortunæ aduerſæ me diu iactatum naufragiis fuiſſe. Boni igitur conſulas rogo munus hoc noſtrum, quod tuæ amplitudini tam fauorabili ſtudio conſecramus: ſub cuius vmbra recumbere nihil gratius deuotioni, ac pietati in te meæ exiſtimes velim. Tuis ſalutaribus progreſſibus faueat opto is, qui rerum omnium rector ſolus eſt, magnus, & omnipotens.

Romæ IIII. Nonas Ianuarias, Anno ſalutaris partus M. D. LV.

INDEX RERVM

ET FACTORVM MEMO- RABILIVM, QVAE IN PRAESENTI De gentibus & rebus Septentriona- libus volumine continentur.

A

Abietes fiſsiles pagina 143
Abren piſcis 747
Abſynthium contra vermes 450
Abſynthii potus calculum leuat 570
Abundantia aquarum è niuibus 317
Abundantia ſpolioꝝ piratę ſe nutriũt 365
Acanthis auis natura 691
Acetum ante obſidionē procurãdum 298
Acetum dentibus obeſt 38
Aceti maxima quantitas ſit 450
Acham fur 549
Acho Hanſon ſepulturæ traditus 386
Achor vallis 549
Acies gladii ſucco pomi perſtringitur 413
Acies inaudita ac inuſitata 374
Aciei inſtructio 169
Acinaces quid ſignificet 244
Accipiter auium niualium hoſtis acerbior 679
Accipiter domeſticus 650
Accipitres capiunt, & domeſticantur ibi.
Accipitres generoſi 649
Accipitres inſantulis inſidiantur 650
Accipitres quidam in paruis audaces ibi.
Accipitrum copia in aquilone 667
Accipitrum genera multa 649
Accipitrum pennæ ſingulis annis renouantur ibidem
Actor primum audiendus 493
Actus deteſtabilis 640
Aculeus iuſtitiam, mel clementiam deſignat 58
Acuminata ſerramenta 232
Acuspro meta ſagittæ 145
Adeps piſcium oculis prodeſt 751
Aditus inſidioſus & ſurtiuus 332
Admirari potius, quàm imitari conceditur 237
Admonitiones præuidendæ 561
Adoleſcentes anno 18. ad militiam conſcribuntur 249
Adoleſcentes non temerè de religione iudicabunt 555
Adoleſcentes qui probiores habentur 531
Adoleſcentes quibus artibus in aquilone incumbunt ibidem
Adoptionis regiæ forma 247
Adrianus Imperator 172
Adulando dii reſtituuntur 103
Adulatores dominos illudũt potius, quàm eis ſeruiunt 311
Adulatores in bello peſſimi 260
Adulatores plus principi nocent, quàm balliſtæ ſubditorum 612
Adulatorum vera proprietas 311
Adultera aſino impoſita 487
Adultera dotem perdit ibidem
Adultera duo ſaxa collo portabit ibid.
Adulteræ iuſſu religioſi viri trucidantur 82
Adulteri peſtilentiſſimi 484
Adulteri puniuntur 486
Adulterorum pœna 217
Adulteria non ſuſpicanda 201
Adulterina ſoboles hodie quæritur 141
Aduocati boni laudantur 569
Aduocati fideles valde cõmendandi 492
Aduocati raró breuiter anguſtiatis ſubueniunt 345
Aedes cuneatæ, ac quare ? 409
Aedes muratæ 410
Aedes odoriferæ 412

Aedificia

Aedificia in aquilone vt plurimum lignea 373
Aedificia nociua redduntur ob mala ligna impoſita 410
Adificia ſine iunctura ferri 419
Aegipanum chori 112
Aegyptus in Peluſio primũ inuadit 591
Aegyptiorum dii 103
Scarabeus ibidem
Canis ibidem
Cattus ibidem
Mus ibidem
Aequa clades hoſti infligitur 111
Aequinoctium rugitu onagri monſtratur 54
Aeris vſus inter Maſſagethas 253
Aeſtas media die S. Io. Baptiſtæ 505
Aeſtas victrix 503
Aeſtatis tempore quomodo hoſtis excipiatur 236
Aeſtiuale iter in quibuſdam mõtibus periculoſum 74
Aeſtimatione, non pondere emptio contrahitur 139
Aetas hominum ad malum prona 486
Aetas hominum in terris frigidis 135
Aethiopes qualem pœnam horreſcunt 387
Aethiopes raró fuga euadunt 366
Aethiopes rubeo colore ſacros dies honorant 99
Aethiopicæ arenæ 75
Aetna 61
Aetnæ cineres 75
Aer 37
Aer obſcurus noxius 29
Aer ſemper frigidus, ſed innocuus 11
Aeris elementia vbi 769
Aere piſces ſiccantur 11
Affectus in calamitate oſtenduntur 426
Afflictis emendæ largiuntur 154
Afflictio præceptorum 533
Afri 220
Afri, Mauri coriariis ſcutis vtuntur 293
Africa cæteras regiones ſerpentibus ſuperat 775
Agaricus fungus noctu lucet 76
Agathius 303
Ageſilaus rex poſt mortem hoſtis mitiſſimus 564
Agger aquis oppoſitus 335
Aggeres cuneati 230
Agmen militare cõcluſum anguſtatur 374
Agnus ab agnaſcendo dicitur 575
Agni ſubrumi 576
Agni ſuppoſititii ibidem
Agri cineritii 434
Agri diſtinguuntur ibidem
Agri fertiles 82
Agri frigore & niue fœcundantur 36
Agri in ſeptentrione diſtributi 433
Agrorum augmenta ibidem
Agricola ſuas habet contrarietates 435
Agricolæ 63
Agricolæ aquilonares periti 429. 430
Agricolæ ſenes conſiliarii 224
Agricolæ cur in collibus ſeminant 31
Agricolarum prouidentia tempore hoſtili 431
Agricolarum vita tuta 205
Agricolas ſeruare vtile 540
Agricultura deſerta 44
Agriculturæ cõmendatio, ac conditio 429
Agriculturæ diuerſitas pro diuerſis regionibus 436
Agriculturæ ſcriptores 432
Agrimenſores 434
Agrippina Claudii principis cõiunx 687
Alani 253
Alapæ in ſacramento Confirmationis imprimuntur 481
Alaricus rex vaſa ſacra ſacris locis reſtituit 546
Alaudæ præſagium 695
Alber. Crantzius 97
Alber. Crantzii teſtimonium 43
Albertus magiſter Pruſſiæ 213
Albertus Magnus 574. 629. 748
Albertus Sueciæ rex 86
Albinus vorator 461
Albuin filius regis Longobardorum 247
Alces 599
Alces beſtiæ ſunt aquilonares 600
Alces maximæ à muſtela occiduntur 601
Alces retrocedendo paſcuntur iuxta Plin. 600
Alces venandi modus 601
Alcium pulli domeſticantur 600
Alcium ſeu onagrorum pelles ibidem
Aleatores inutiles 246
Alexander Magnus 45. 187. 639
Alex. Mag. clementiſs. princeps 264
Alex. Mag. imperitus natandi 317

Alexāder Magnus nūquàm in viros mortuos ſæuiit 564
Alexander exemplo gruum vigilauit 673
Alexandri Magni geſta 129
Alexandri querela 357
Alexander Syriæ rex 548
Alffus Sigari regis Danoꝝ filius 184. 194
Alienum non eſt lædendum 331
Aliena cupientes propria perdunt 320
Alimenta ignium nauibus portantur 340
Alites duo geniti 115
Alphabeta ex rerum figuris formantur 58
Alter ædificans, alter deſtruens ambo periclitantur 553
Alter orbis Scandia inſula vocata 135
Aluaſtra monaſterium 79. 408
Aluilda regis filia virgo illuſtris 148. 194 198. 199
Aluilda ornatiſsimè veſtitur 195
Aluilda exercitio piratico viros ſuperat 185
Amaberg mons 408
Amalaſuenta illuſtriſs. mulier 200
Amalongus 253
Amator ex raptore 627
Amazonum arma 197
Amazonum dux reginæ 195
Amazonum origo ibidem
Ambitioſi & violēti ſemper inſecuri 243
Ambra calida & ſicca 748
Ambra quomodo ſophiſticetur ibidem
Ambræ cum vnguento magna ſimilitudo 749
Ambræ variæ medicinæ 748
Ambroſius 518. 625. 755
Ambroſii allegatio 485
Ambroſius Polæus archiepiſcopus Compſanus 550
Amici fideles in incendio adſunt 427
Amici fideles procurant vt filii rectè inſtituantur 532
Amicitia & beneuolentia quomodo creſcunt 542
Amicitia indiſſolubilis 398
Amictu venenum, & clypeo morſus anguium excipitur 183
Amiſſione omnium bonorum adulteri puniuntur 487
Animodites ſerpens 774
Amnis piſcoſus 78
Amnis rapidus ibidem
Amnes gemmiferi in ſeptentrione 800
Amor puellis venalis 801
Amphisbæna ſerpens 774
Amphitheatri nomenclatura 641
Amphora pendet 461
Amphorarum portitores in balneis præcedunt 528
Amundus Vilis rex 485
Anacharſis Scytha 134
Ananias & Sapphira occiduntur 560
Anas duplex in genere 653
Anates domeſticæ ferè omnes candidæ ibidem
Anates ex fructu arboris in mare cadente generantur 654
Anatum infinita multitudo in aquilone 653
Anatum pinguedo medicinalis 654
Anatum præſagia 696
Anaximenes Mileſius inuentor horologiorum 53
Anchoræ 314. 110
Anchoræ arboreæ 144
Anchoræ in dorſum ceti demittuntur 754
Ancilla adultera matronali vltioni ſubiicitur 487
Andances 67
Andrius ſerpens 774
Andromadæ vinculorum veſtigia 753
Angermannia 63
Angliæ ſplendor ac opulentia 276
Angues duo 183
Angues pudicitiæ cuſtodes 182
Anguillæ ad ſonum tonitru eleuantur 706
Anguillæ crudæ comeduntur ibidem
Anguillæ glomeratæ in lacu Benaco 707
Anguillæ ſex diebus extra aquas viuunt 706
Aniger piſcis 718
Animal illicò moritur 125
Animal quodcunque ſereno aëre gaudet 676
Animalia aquilonaria frigora tolerant 593
Animalia arma hoſtium ſuorum nôrunt 601
Animalia bigenera 572
Animalia calidarum regionum 573
Animalia coluntur 99
Animalia diri portenti 677

Animalia

Aialia diuerſa loca cõgrua ſortiuntur 697
Animalia duo hominibus pro ſolatio data 577
Animalia frigidarum terrarum 573
Animalia læſa ab hominib' remedia quærunt 782
Animalia minuta nocentiſſima 590
Animalia omnium figurarum in Oceano 729
Animalia parua innatam prudentiam habent 779
Animalia ſub polo Arctico ſine cornibus 574
Animalia terræ minima, ſapientiora ſapientibus 779
Animalium conſeruatio 573
Animalium diuerſorum nomina 218
Animantia trepidant frigore 33
Animus ductoris ſecretiſſimus eẽ ſolet 307
Annales Hiſpanicæ 621
Anno 18. adoleſcentes ad militiam cõſcribuntur 249
Annona collecta aliis cedit 670
Annona indigenti conceditur 435
Annona procuratur 298
Annonæ caritas quomodo mitigatur 28
Annonæ caritatis futuræ prouida ratio ibidem
Annonæ vtilitas ex facie terræ 429
Annulus vel cultellus ſigna expeditę legationis 121
Annuli ferrei montibus infixi 73
Anſer Capitolinus 656
Anſer intempeſtiuè cantat 655
Anſer nutritores amat 656
Anſeris roſtrum ob frigus albeſcat 655
Anſeris præſagium 695
Anſeres ſylueſtres differunt 655
Anſerum excubiæ commendabiles 656
Anſerę infinita multitudo in aquilone 655
Anſeribus dii Romani ceſſere 656
Anſerini adipis vſus 655
Anſerinarum carnium vſus ibidem
Antennæ 411
Antiochus rex theriaca vſus 777
Antiochi regis reſponſum notabile 284
Antiochus Syriæ rex 548
Antiope 199
Antiqui circuli inſtar conſedebant 458
Antiqui de bona poſſeſſione ſoliciti 534
Antiquorum cura de iuuentute bene inſtituenda 530
Antiquitas omnia examinauit 802
Antiſtites inculpabiles tardæ conuerſionis aquilonarium gentium 153
Antoninus Imp. ſericea veſte indutus perit 470
Antonius Bruti cadauer ſuo paludamento inuolui mandauit 564
Antonius de Monte Cardinalis 568
Adiutorium Cardinalis de Monte ibidem
Obitus Cardinalis ibidem
Laus vera huius Cardinalis ibidem
Vir miſericordiæ 569
Antra cauernoſa ſub aquis 422
Anus per aera proiecta, ſalua reperta eſt 390
Aper agros deuaſtat 150
Apis 58
Apes à cibo, ne pereant, reſtringuntur 792
Apes æris tinnitu conuocantur 790
Apes alueis odoriferis imponendæ ibid.
Apes breues & rotundæ meliores 791
Apes canum latratu inueſtigantur 790
Apes circa aquas clariores quærendæ ibi.
Apes contra extrahentes mella pugnant 795
Apes curribus vehuntur 791
Apes deſtitutæ cibo in proximos alueos irrumpunt 795
Apes ebrioſum acerrimè pungunt 794
Apes fures, lenones, menſtruoſas mulieres haud ferunt 792
Apes infantibus cedunt 790
Apes in campis abſque cuſtode dimittuntur 791
Apes in ſeptentrione inoffenſæ manent 797
Apes mane vbi morantur indagandæ 790
Apes migraturæ triduo antè murmur edunt 797
Apes multis iniuriis obnoxiæ 792
Apes nouellæ citò euolant 790
Apes oleo exanimantur 793
Apes per octo menſes in alueis occluduntur 797
Apes per præcones opera incipiunt 795
Apes pigræ fumo ad opus excitantur ibi.
Apes poſt ictum moriuntur ibidem

Apes pro paſcuis magnum ſpatium requi runt 791
Apes quibus in neceſſitate nutriuntur 789
Apes quo modo emendæ 791
Apes regem tyrannum occidunt 798
Apes ſeniores dulciora mella conficiunt 797
Apes 60. diebus ſomno aluntur 789
Apes turribus eccleſiarum adhærentes eccleſiæ cedunt 790
Apes ventos præſagiunt 795
Apum cibus in hyeme 789
Apum examen caput ſauo & melle replet 272
Apum examina quando cuſtodienda 790
Apum officia diſtincta 795
Apum prognoſtica 797
Apum puncturæ quomodo tollantur 795
Apum pungētium ſtigmata in facie ebrioſo rum remanent ibidem
Apum rex aculeo caret 798
Apum rex à labore immunis ibidem
Apum rex cæteras magnitudine antecellit 797
Apum reges exeunt toto agmine ſtipati ibidem
Apum reges fucos interficiunt 793
Apum rixa quando flores conuehunt 795
Apum ſolatia perfecto labore ibidem
Apibus aer rigidus obeſt 791
Apibus nimia voracitas nocet 792
Apibus pro hyeme ſufficiens cibus relinquendus ibidem
Apibus quæ inimica Hirundines & cæ. ibidem
Apodum auium conſyderatio 691
Apollo ſtupator 103
Apologia Io. Mag. Archiep. Vpſal. 154
Apothecæ oſtrearum 769
Apparatus Hannibalis ſictus 377
Appetitus inordinatus ſibiipſi eſt pœna 83
Aqua 57
Aqua blanda nutrix animantium 746
Aqua gelida guttatim in caput immittitur 387
Aqua igni non reſiſtit; nec extinguit 341
Aqua ignem excitat 60
Aqua imperioſa 78
Aqua in aquilone vino non miſcetur 446
Aqua in fundo maris ſalſior 464
Aqua in medio aquarum venditur 318
Aqua Martialis præſtantior 448
Aqua tanquam lapis portatur 711
Aqua indurantur niues 39
Aquæ defectu animalia in Africa pereunt 94
Aquæ ac flumina in montibus minerarum conſpiciuntur 209
Aquæ Bormiæ 571
Aquæ calidæ ſulphureæ medullis nocent 527
Aquæ ex ſublimiori loco cadentes, magnum ſonum excitant 64
Aquæ factitiæ in foſſis 297
Aquæ munera conceſſa diuinitus 571
Aquæ nigræ piſces nigros fouent 715
Aquæ partes quinque & vna mellis pro æſtiuo potu 447
Aquæ ſalſæ ac dulces Stocholmiā alluunt 313
Aquæ ſalſæ atque dulces circa Holmiam commixtæ 366
Aquæ ſalſæ diſtillatione per arenam dulceſcunt 318
Aquarum abundātia è niuibus 317
Aquarum defectus quomō ſubleuetur ibi.
Aquarum garrulitas triſtiſſima 63
Aquarum loca pro piſcibus reſeruantur 717
Aquarum moles 180
Aquarum obſtructio 305
Aquatilia pectora carinata habent 754
Aquila ab acumine viſus dicta 651
Aquila occiditur 115
Aquilæ acutius vident 648
Aquilarum genera diuerſa 693
Aquilarum ſex genera 651
Aquilarū oua in pellibus vulpinis aut leporinis fouentur 652
Aquilarum pulli haud deſeruntur à parentibus ſuis ibidem
Aquilarum vngulæ incuruantur ibidem
Aquili 113
Aquilo 21
Aquilo æſtus temperat 769
Aquilo peſtem repellit 19
Aquilonares agricolæ periti 429. 430
Aquilonares quando baptizati 529
Aquilonaria bella ſrigoribus immenſis aluntur

- aluntur 384
Aquilonarium gentiũ ornatus in armis 93
Ara vetus 104
Arabes ac Afri proditorum magiſtri 272
Arabum proditiones 273
Aranes olim nobiliſſima arx 81
Araneus ex ore fila extrahit 781
Araneus intus fertilitatem lanigeram habet ibidem
Araneus telam conficiens v.obſeruat ibid.
Araneus telas villoſas conficit 780
Araneorum fœmina telas producit 781
Mas venatur ibidem
Araneorum genus multiplex 780
Araneorum variæ differentiæ 781
Araneus piſcis 718
Arbitri prudentes & pii cauſis deputandi 493
Arbor ictu pedis penetratur 602
Arbor ignoti generis ſemper virens 104
Arbores aſperitate aquarũ lapideſcũt 415
Arbores cauæ pro apibus 626
Arbores colligatæ ſuper hoſtes cadũt 230
Arbores fatidicæ dux 104
Patritia ibidem
Plebeia ibidem
Arbores fructiferæ in ſeptentrione 413
Arbores hyeme virentes 775
Arbores ignotæ virtutis 413
Arbores in extremis ſeptentrionis humiles 614. 752
Arbores niuibus oneratæ 35
Arbores proceræ 95
Arbores quædam ſucci ſę renaſcuntur 412
Arbores reflexæ pro arcubus 221
Arborum abundantia in ſeptentrione 411
Arborum diuerſitas in ſeptentrione 412
Arborum pinearum honos 411
Arborum qualitates 412
Arboribus tonſis naues obducuntur 334
Arborea ſtrues oppugnatur 230
Archiepiſcopus Colonienſis 710
Archiepiſcopus Florẽtinus pœnituit 508
Arcus, virga, corona differunt 27
Arcus intenſi fragor 501
Arcus adaptantur 364
Arcus chalybei ac cornei 261
Arcus manuales 144
Arcuales ſtructuræ 409
Ardea cinerei coloris 659
Ardea tempeſtates nuntiat ibidem
Ardeæ præſagium 696
Ardeæ ſtercoris natura 659
Ardelio inquietus 337
Ardor nimius ſterilitatem cauſat 321
Ardore ac ſiti exercitus premitur 349
Arenæ Aethiopicæ 75
Arengæ paſſæ piſces 722
Argentũ quomodo opt.mè funditur 208
Argenti perpetuitas 216
Argento incendium redimitur 457
Aries marinus nauium vmbra occultatur 760
Aries ſeu hircus belua rapax 735
Aries agnellos diligit 574
Arietes feroces ibidem
Arimaſpi cum gryphis pugnant 671
Ariminum 322
Aripert Longobardorum rex 354
Ariſtæ hexagonæ 436
Ariſtoteles 15. 511. 728
Ariſtoteles aquilam & vulturem pro eadẽ aue poſuit 693
Ariſtotelis opinio quãdo apes ſe abſcondant 789
Arma, ſeu inſignia Gothorum 88
Arma & clypei ſtirpis nobilitatem teſtantur 87
Arma beſtiarum 222
Arma eloquentiæ iuncta 190
Arma furua 365
Arma Gothorum quondam vrſa 88
Cimbriorum taurus ibidem
Sclauonum draco ibidem
Gepidarum nauicula ibidem
Alanorum, Burgundorum, ac Sueuorum cattus ibidem
Suecorũ virgines duę coronatę ibid.
Arma hominum 222
Arma igniuoma 325
Arma illuſtrium, ac nobilium varia 88
Arma in atrio eccleſiæ ponuntur 544
Arma integra victori cedunt 512
Arma non ſeruant modum 379
Arma picta 93
Arma pro amore 198
Arma quædam conticenda 222
Arma vilia, horologia pretioſa 53
Armorum cauſæ 88
Armorum & ſagittarum cauſæ 220
Armorum genera 470
Armorum genera Amazonum 195

Armorum genera in obſidione 302
Armorum genera in Septentrione 220
Armorum genera terribiliora 302
Armorum nomina in Aquilone 223. 225
Armorum ſtridor 170
Armis bellicis Finnis vti non licet 370
Armis onuſtus hyeme natat 352
Armis, vel inſigniis maiorum viſis, multa fiunt 88
Armati ac animati incolæ hoſtibus reſiſtunt 394
Armati chori ſantes 517
Armenia regio 728
Armeniæ fructus 83
Armenta pereunt 212
Armilla 187
Armillæ 114
Arngrimus pugil Sueticus 132. 157. 179
Arnolphus Imp. à pediculis conſumptus 592
Arriani olim mitiores q̃ moderni Chriſtiani 546
Aromata corrumpuntur 570
Ars bibendi legibus conſtat 461
Ars magna contra artifices loqui 533
Ars medicinæ celebris commendatur 569
Ars proditorum 307
Ars ſemper magis chara 120
Ars vrinatoria quando vtilis 516
Arte natatoria minus inſtructi, fune vitam ſeruant 352
Arte ſagittandi Gothi aliis præſtant 136
Arte Septentrionales milites vtuntur 236
Artes doloſæ bellorum compendia repitantur 293
Articuli 44. contra regem proprium oppoſiti 279
Artifex natura 645
Artifex truculentus in pane corrumpendo 320
Artifices periti in aquilone 408
Artifices peritiores in tornando 460
Artifices Venetiarum in aquilone 329
Aruarodus pugil victor 157. 179
Aruina vrſorum medetur vulneribus 626
Arundo 95
Arundines fungoſæ ad natandū aptæ 354
Aruſpices cauenda prodigia docent 726
Aruſpicum diſciplina 115
Arx Narue magni magiſtri Liuoniæ 359
Arx noua, Corona terræ, vel domus S. Olai dicta 715
Arcis Aranes commoditas 81
Arces collimitaneæ 297
Arces conſeruandæ 442
Arces Gothorum bene munitæ 301
Arces in aquis collocatæ quomodo obſidendæ 306
Arces mōtanę inſuperabiles æſtimanť 297
Arces nobilium 79. 241
Arces turritæ atq; natura munitæ 297
Arces tyrannorum quas ob cauſas aqua deſtruantur 304
Aſcenſores ſcalarū faciūt irruptionem 389
Aſſam dapē Starchaterus haud ferebat 159
Aſellus piſcis 731
Aſini in ſeptentrionalibus terris rariſſimi 528
Aſpera loca 136
Aſpis ſtupefaciēs pellē hyeme mutat 774
Aſſalon auis equos perſequitur 691
Aſſentatores regna euertunt 402
Aſter ſagittator 500
Aſter oculum patris Alexandri eruit 502
Aſtrorum peritia 54
Aſtutia euadendi perſecutores 620
Aſtutia furti palliandi 316
Aſtutia militaris 298
Athalaricus rex Gothorum 123
Athalaricus filius Amalaſuentæ 200
Athenæus Græcus 458
Athenienſes humanam feritatem induxerunt 640
Athletæ 12. Hartbeni contubernales 157
Athletæ Biarmenſes 161
Athletæ glorioſi 478
Atlas mons Mauritaniæ 112
Atlas mons noctu lucet 716
Atramentum 58
Attila 115
Auaris exilis vrna oceanus 133
Auaritia ac perfidia præfectorū noxia 320
Auaritia conſortium fugit 647
Auaritia deſtruit quod liberalitas præſtat 465
Auaritia hominum, aurum ac argentum petit 204
Auaritia in educatione filiorum deſit 532
Auaritia vitiorum parens 493
Auaritię periculum 209
Auaritię prodigioſa ingenia 205
Auceps audaciā impotentē adiuuat 649

Aucupium

Aucupium & piſcatura ſimul fiunt 707
Audacia Poloni 187
Auditoris capacitas in diuinis tractandis attendenda 554
Augures peritiſſimi in ſeptentrione 115
Augurium venturi triumphi 174
Augurium venturæ hyemis 655
Auguria auium 670
Auguſtinus 60. 99. 118. 547
Auguſti. de igne ſacrificii 60
Auguſt. de ſtirpe deorum 102
Auguſt. ſuper Geneſin 37
Auguſtinus pictor Vaſtenen. 471
Auicenna 748
Auicula tardior in fuga rapitur 650
Auis pluuialis conſyderatio 691
Aues ad cantum inſtruuntur 686
Aues adorantur 99
Aues alle alle dictæ 690
Aues aquaticæ virtute diuina fiunt terreſtres 676
Aues candidæ 688
Aues domeſticæ 186
Aues domeſticæ edicto necantur ibidem
Aues ignotæ 688
Aues in cophinis capiuntur 690
Aues infinitæ 146
Aues ingratiſſimæ 665
Aues laudes creatori canunt 648
Aues nigræ & pigræ 690
Aues niuales 679
Cibus auium niualium ibidem
Niuibus ſe balneant ibidem
Aues nocturnæ lucernis capiuntur 692
Aues paradiſi pulcherrimæ 691
Aues prædatrices 647
Aues pugnantes à venatore capiunt 667
Aues quædam colorem, vocem, & manſionem mutant 688
Aues rapaces 647
Aues ſoliuagæ inſatiabiles 648
Auium auguria 670
Auium aquaticarum præſagium 695
Auium cantus 83
Auium diſtinctio 646
Differentia ibidem. 648
Auium genera gregatim volantia 687
Auium quarundam nomina 686
Auium ſylueſtrium carnes meliores 653
Auitum regnum colendum 276
Auo ſagittarius triplici ſagitta fretus 500
Aura ſerena pelles emi debent 219
Aurelianus Imperator 230. 597
Auriphrygius auis 672
Aurum ab aquilone venit 143
Aurum cur non permittitur incolis aquilonis 213
Aurum ferro cuſtoditur 205
Aurum monedulæ haud cõmittendũ 664
Aurum periculoſè eruitur, ac periculoſius poſſidetur 209
Aurum quando inutile 210
Aurum quãdo ſepulchris extrahendũ ibi.
Auri argentiq; repertores ibidem
Auri & argenti opulentia 213
Auri pondus victori donatur 191
Auri vſus apud Maſſagetas 253
Auro regii pueri liberantur 116
Auro templum ſplendidum 104
Aureus numerus baculis dinoſcitur 54
Aurea catena templum cinxit 104
Aureas coronas virgines portant 474
Aureum vellus piſcis 767
Aurum Toloſanum 257. 548
Auri Toloſani quantitas 257
Auro Toloſano oẽs depauperantur 422
Auſpicia iungendorum connubia 508
Auſter 16. 95
Auſtralis venti effectus 36
Auſtria 448
Autor à naufragio ſaluatur 65. 91
Autoris deſiderium piiſſimum 153
Autoris periculum 144
Autoris ſcripta quare dura 723
Autumnus frigidus & ſiccus 56
Autumno hoſtis ad loca decliuia prouocatur 236
Axes pro curſu citando inunguntur 281
Axungia porcellorum 79
Axungia porcina 42

B

Baculus magni ducis pretioſus 368
Baculus tripalmaris 223
Baculi deſcriptio, ac virtus 54
Baculo viatores alleuiantur 147
Baculi annales Rimſtaff dicti 544
Baculis cauatis ferrum geritur 176
Baculis eleuatis auxilia petuntur 148
Badenſes prodigi honeſtatis 527
Bagrada flumen 189. 772
Balderus 111
Balena arenis ob auiditatem immerſa capitur 745
Balena in arena dormit 738

Balena in Græcia maxima belua 741
Balena iuſula natans creditur 754
Balena maximos dentes habet 743
Balena profundè dormiens facilimè capi-tur 745
Balenæ frontis ſpatium 20. pedes habet 739
Balenæ rictus oris 14. pedum ibidem
Balenæ aquas ſpirant ſuper catulos, ne are-na impediantur 746
Balenæ branchias non habent ibidem
Balenæ fœtus in aluū ob pericula recipiūt ibidem
Balenarum catuli 10. annis creſcunt ibid.
Balenarum magnitudo 738
Balliſta portentoſo cornu protēditur 498
Balliſtæ Gothorum omnium maximæ 221
Balliſtę Gothicæ 612
Balnea naturalia in ſeptentrione nulla 527
Balnea priuata inter nobiles aquilonis ibi.
Balneæ nuptiales ibidem
Balneorum vſus in aquilone neceſſarius ibidem
Barbaries ſimplex 156
Barkakoning 322
Baſilii Magni reſponſum 556
Baſtarda, vina 445
Bataliſſus Gruntlandiæ 71
Beliſarius potens Iuſtiniani pręfectus 320. 331
Bellagines liber Gothicus 244
Bellatores à Longobardis plures fiūnt 250
Bellatores clariſſimi, inter quos etiam fœ-minæ 169
Bellatores fortes inſti vocantur 311
Bellatorum quatuor genera 260
Bellicoſi & fortes in aquilone gignunt 511
Bellum à belluis ortum 399
Bellum Candianum 236
Bellum contra ignem 433
Bellum contra lupos 611
Bellum impacabile pro horreis 435
Bellum incendio inchoare perniciosiſſimū eſt 229
Bellum leue poſteà atrox ſeruitute plerūq; finitur 349
Bellum maximum vno impetu plerunque laxatur 306
Bellum monetariorum 214
Bellum Punicum ſecundum 330
Bellum ſeptennio præparatum 169
Bello quæ animaduertenda ſunt 262
Vada ibidem
Paludes ibidem
Montes ibidem
Ignes ſcintillantes ibidem
Bella aquilonaria frigoribus immenſis a-luntur 384
Bella aquilonarium continua 279
Bella atrociſſima iuxta pontem 327
Bella continua videntur 279
Bella glacialia 359
Bella hyemalia duriora 290
Bella hyemalia in aquilonaribus regnis 587
Bella in omni loco orbis terrarum reperi-untur 325
Bella in ratibus atrociora 306
Bellorum incommoda 276
Bellorum perficiendorum impedimenta 384
Bellorum ſimulatio 270
Bellis, fame, peſte regna deſolantur 48
Belua capitis grauitate facilius in aquam mergitur 734
Belua maria vertebras dorſi 60. habuit 753
Belua monſtroſa in Anglia reperta 742
Huius beluæ longitudo 90. pedum ibi.
Dorſi longitudine, & aliorum mēbroꝝ quantitatem reperies ibi. 743
Belua 30. ſtadioꝝ extenſa ſpatio 736
Beluæ horribiles in littore Noruegię 734
Beluę humana figura apparentes 729
Beluæ in oceano nunq̄ apparentes 736
Beluæ tēpeſtatibus in littus agitantur 745
Beluæ 300. tempore Tiberii Imp. viſæ 736
Beluæ tubæ ſono fugantur 732
Benedictio agrorum & aliarum rerū 432
Benedictio dei 532
Benedictio omnium rerum 536
Benedictio patris ſubtracta terribilis 532
Benedictio paterna 531
Benedictio regis catholici 478
Benedictio ſacculorum & ſuſtium 537
Benedictionem cuncti amplectuntur 529
Benedictus qui egenis participat 591
Beneficio paruulo grande periculum redi-mitur 117
Beneficiorum memores 539
Beneuentani 22
Beneuolentia Io. Mag. Archiep. Vpſal. 154
Beneuolentia ſui alienique æris domina. 266
Bergchara regi Suetiæ tributarii 137

Bergen emporium Noruegiæ celeberrimũ 731
Bergerfiſek ſiccati piſces ibidem
Bergis Noruegiæ 454
Berus ſerpens 773. 774
Beſtiæ cantu mulcentur 661
Beſtiæ famelicæ plures in aquis 677
Beſtiæ fulminis ictu illicò pereunt 57
Beſtiæ mitius à tyrannis tractantur, quàm homines 304
Beſtiæ muſicis ſonis delectantur 628
Beſtiæ omnes in hyeme fortiores 595
Beſtiæ rapaces interimuntur 498
Beſtiæ ſagaces 413
Beſtiæ tyranni ſub humana forma videtur 269
Beſtiolæ ſtato tempore moriuntur 618
Betulæ lachrymæ potantur 411
Betulæ maxima copia in ſeptentrione ibi.
Biarcho longitudine gladii plures intere- mit 181
Biarmia duplex 10
Biarmi idololatræ ibidem
Biarmenſes pugiles 167
Biccho 273
Biorno inſignis athleta 115
Biremes triremeſq; 360. 109
Birgerus Ierl Holmēſis regiæ fundator 313
Biſontis corium 15. homines capit 751
Biuraklubben 65
Blaccho 273
Bleyxen 106
Blida tormentum bellicum 290. 390
Blidh lætus 290
Blondus 199
Boa ſerpēs occiſa infantem in aluo habuit 772
Bohœmi optimi ſagittarii 499
Bohœmicę puellę dolo ſuperatæ defecerūt 196
Boloma piſcis 764
Bombardæ collaterales 290
Bombardæ longiores 306
Bombardæ mediocres 288
Bombardæ petrariæ ibidem
Bombardæ triangulares ibidem
Bombardæ nigro panno teguntur 294
Bombardarum eleuatio vel depreſſio atten- denda 306
Bombardarum frequēs vſus in ſeptentrio- nalibus regnis 287
Bombardarum vſus fideliſſimis eſt cōmit- tendus 306
Bombardis & ferreis arcubus peritia ſagit tandi oſtenditur 501
Boni ſemper erūt ſuprà & nō ſubter 562
Bonos in caput & non in caudā dominus vult conſtituere ibidem
Bona deo dicata profanantur 557
Bona omnia in Gothlandia 85
Bona regis & eccleſię facilimè amplianda 153
Bonaſus ſtercus in venatorē mittit 659
Bonaſi capiuntur 633
Bonoſa auis 678
Borbochæ piſces Lake Gothicè dicti 718
Borbochæ piſces quomodo capiūtur 709
Borcholm 84
Boreas 16
Boreas à montibus ſic dictus 19. 21
Boreæ vis 36
Bornholm 72
Borra mimus cum officio ſuo centū millia ducatorum lucratus eſt 524
Botaurus beſtia 677
Bothnia id eſt fundus vaſis 698
Bothnia duplex 595
Bothnia occidentalis 65
Bothniæ ſingularis amœnitas 698
Bothnicum mare 63
Bothnienſes quem parallelū habeant 142
Boues igne ad curſum ſtimulantur 377
Boues inebriati ſaltant 577
Boues inſarti aſſantur 594
Boues piſcibus tēpore famis veſcūtur 577
Boum cadauera aquis teguntur 316
Boum 2000. cornib' ſarmēta ꝑligant 377
Boum multitudo vbi 576
Boum pietas in ſocios 577
Braſium quid ſit 459
Brauella Heed 167
Brauii ſpecies 42
Brauiken fretum 93
Britannia 15
Britanni artem magicam ſoluerunt 118
Brendanus ſeptem annis in mari peregrina tus eſt 755
Brennus Gallorum dux 548
Broderus 113
Bruchi fumo piceo fugantur 577
Bruchi intrant cutes boum hyematuri ibi.
Bruncaberg 314
Bruncho proditor ac adulter 315
Brunus Germanus hiſtoricus 399
Brutorum ſonus ac ſenſus à maleficis co- gnoſcitur 118

Brinolphus Scarenſis epiſcopus 550
Brynto Bertelſon quomodo ſepultus 68
Bubali retrorſum cornua mittunt 632
Bubo auis nocturna 692
Bubo à reliquis auibus deplumatur 647
Bubo quales pedes habeat ibidem
Bubonis deſcriptio 692
Bubonis præſagium 596
Bucca aſini mons in Hiſpania 64
Buccina armati conuocantur 523
Buchi 113
Bucking piſces 722
Buska 450
Butyrum electiſſimum quia medicinale 84
Butyrũ infinita quãtitate venũdatur 466
Butyrum Oclandenſe ſalubrius ibidem
Butyri abundantia in ſeptentrione ibidem
Butyri copia 733
Byzantium Starchaterus petit 161
Byzantini dii nobiliores 102
Byzantini malè ſibi præſagiunt 741

C

Cabbelau piſcis 710
Cachexia vniuerſalis 316
Cadauera boum aquis teguntur ibidem
Cadauera humana erecta 185
Cadauera humana ĩ hyeme ſine fœtore 386
Cadauera putrida in arces proiiciũtur 390
Cadauera malorũ eſcæ volatiliũ cœli 562
Cadentes è puppi retrahuntur 516
Cædes partium horrenda 295
Cæſar 384
Cæſar contra Pompeium magnam famem paſſus 322
Cæſar ex naue ſe eiicit, ac ad alias naues enatat 355
Cæſar in ſyluis plurima paſſus 230
Cæſaris ingenium in colligẽdis aquis 317
Cæſar Ruſſiæ Moſchorum dux vult appellari 368
Cæſeria 322
Cæſtuum tormentum 193
Cahab monſtrum marinum 768
Caladrius auis alba 680
Caladrii auis mirum præſagium ibidem
Calami deni ab arcu ſimul eiiciuntur 498
Calamitas gemina 332
Calamitas luctuoſa 235
Calandra omnium auium voces imitatur 686
Calcaria oblonga & ampla 253
Calcei vncti lubrici in glacie fiunt 712
Calcifodinæ in ſeptentrione copioſę 308
Calculi remedium delectabile 452
Caleſtris 199
Caligo nebuloſa 125
Calmarnia 299
Calmarniæ arx obſidione ſoluitur 300
Calumniatores catholicorũ quomodo puniuntur 559
Calx viua piſcium peſtis eſt 717
Camæleontis natura 311
Cambyſes Perſarum rex 548
Cambyſis exercitus arena obrutus 25
Cambyſis exercitus Circio periit 22
Cameli adipe piſcium perunguntur 751
Cameræ intra coſtas cetorum 754
Camilla Romanorum bellatrix 200
Campanę è falſa moneta conflantur 214
Campanę in bombardas trãſfuſę bellatoribus infortunatę 422
Campanę quando in aquilone 52
Campanis pulſatis omnes ad ignis extinctionem excitantur 427
Campanulę argenteę caudis equorum alligantur 216. 2[illegible]3
Campanus mons 61
Campi lapidoſi 233
Campi niuales ac glaciales 254
Canales aquarum obſeruantur 298
Cancri accipitri dantur 649
Cancri omnibus rebus adhærent 637
Candelæ longitudinis brachialis 7[illegible]
Canicula vinis nocet 446
Caniculę marinę & raiæ comedũtur 765
Caniculæ marinę morſus exitialis 761
Canis ac vrſus puellæ cuſtodes 182
Canis cibum ad os patroni defuncti portat 579
Canis crudelis 176
Canis & equus hominibus in ſolatium attributi ſunt 578
Canis ne pereant capræ reuocatur 637
Canis vno ictu excerebratur 602
Canis linctu Olo ſaluatur 176
Canes cadauera dominorum ſuorum cuſtodiunt 579
Canes fideles 578
Canes generoſi quam virtutem habẽt 579
Canes gulonum dentes expaueſcunt 607
Canes hermelinos venantur 618
Canes homines cuſtodiunt 578
Canes impinguebantur, & homines famè maccrabantur 322

Canes

Canes iniurias veteres vlciſcuntur 579
Canes inſidioſi ac mordaciſſimi 370
Canes Islandenſes candidi & villoſi 578
Canes lupo oculum eruunt 644
Canes moloſſi 578
Canes polo arctico propinquiores feroces ibidem
Canes 400 in exercitu regis Angliæ 579
Canum bellicoſorum cohortes 578
Canum exemplo coniuges cohærent 127
Canum fides igne ſe comburentium 579
Canum memoria magna ibidem
Canum virtutes ibidem
Canities piſci, vti homini accidit 702
Cãnæ vel arũdines minimæ in Gothia 221
Cannarum fragilitas 641
Canones ſacri contra ſacrilegos 544
Cãtilenæ & geſtus turpes prohibẽtur 506
Cantilenæ heroum canuntur 505
Cantilenis maiorum geſta recitantur 58
Cantiones Gothorum 315
Cantus auium 83
Cantus gallorum certior horologio 657
Cantus philomelarum ſunt diuerſi 687
Cantibus ac rhythmis maiorum geſta recenſentur 62
Capilli Turcarum impexi 253
Caprimulgorum auium conſyderatio 692
Capſæ ligneæ butyri 30. pedum 733
Captus eſca fit hoſti ſuo 640
Caput duci bombarda auellitur 307
Caput præfectorũ Xerxes tolli iuſſit 109
Caput regis Oneſili abſciſſum 252
Caput vrſi debiliſſimum 626
Capita equorum aciei præferũtur 108 118
Capita glaciei acumine præſcinduntur 42
Capitatus piſcis 718
Carabi piſces 737
Carbonum prouiſio præparatur 298
Carcinomate exanimantur à maleficis icti 122
Cardinalis à Ruthenis excoriatur 369
Cardinales tres, et plures alij apoſtolici legati in Calmarnia fuere 300
Carduelis natura 686
Careli latronum more inuaduntur 364
Carinthia 448
Cariſtia orationibus depellitur 153
Carmina Starchateri de frugalitate 159
Carmina Starchate de vita ſua 166
Carminibus cœlum concitatur 130
Carnificũ mun' qdã reges ſuſceperũt 271
Caro coccycis dulciſſima 695
Caro iurulenta magis nutrit 594
Caro propria ſatis potens eſt in hominis proditione 464
Carnis ſuillæ vtilitas 594
Carnes crudæ caprarum comeduntur 592
Carnes crudæ comeduntur 575
Carnes ferarum bonæ 626
Carnes ſalmonis rubeæ 700
Carnes ſalſę ac fumigatæ comparãtur 298
Carnes ſemiputres in Noruegia frequẽtius habentur 464
Carnes ſylueſtrium auium meliores 653
Carnes vulpium & lupoꝝ immundæ 635
Carolus Magnus 372. 639
Carolus Gothiæ rex 173
Carolus Suetię ac Noruegię rex 266
Carolus Suetiæ rex 7. annis exul 267
Carolus V. Imp. 14. millia globorum in Africana obſidione emitti iuſſit 290
Carpiones piſces 719
Carri 282
Carri aut nauigia libros de ſtultitia ſcriptos haud veherent 463
Carri pro muris habentur 291
Carthates auis 682
Caſæ glaciales 375
Caſei Finnorum optimi 467
Caſei manu et arte mulieꝝ cõficiũtur ibi.
Caſei Oſtrogothorum ob bonitatem commendantur ibidem
Caſei putres in Helſingia ac Noruegia ibi.
Caſeorum magnitudo ibidem
Caſimirus Poloniæ rex 267
Caſſides Gothorum graues 252
Caſſiodorus 28. 60. 118. 210. 222. 421. 747
Caſtella ac oppida ſpoliantur 301
Caſtella pomorum 39
Caſtimoniæ rigor 175
Caſtor ac Pollux equoꝝ ſudorẽ abluũt 118
Caſtor & Pollux raptores 103
Caſtor ſupinẽ tractus pondus portat 604
Caſtores ignaui laborare coguntur ibid.
Caſtoꝝ abundãtia maxĩa in aquilone ibi.
Caſtorum domus ſuper aquas ibidem
Caſtorum domus tricameralis ibidem
Cauda eſca delicatiſſima ibidem
Dentes acutiſſimi ibidem
Caſtorum habitatio ibidem
Caſtorum natura 619
Caſtoreo ſomnus prouocatur 605
Caſtorinæ pelles 219
Caſtra currulia 291

Caſtra Hannibalis mota 377
Caſtra hoſtium naturaliter munita 351
Caſus improuiſus in glacie 712
Caſus miſerabiles 336
Caſus penè omnium legum ſub munici-palibus Gothorum comprehenduntur 490
Caſus ſingulares quando partus hæreditatem conſequitur 483
Catheiæ 292
Catena abſq; vlla vi rumpitur 127
Catenæ ferreæ ante aciem eleuantur 334
Catenæ ferreæ rumpuntur 333
Catillus magus 124
Cato 429
Cato vir grauis 526
Catuli vrſini informes 623
Cauda equi pro vermibus abigendis 584
Cauda hermelinorum ſemper nigra 608
Cauda ſciuri pro velo 615
Cauda ſciurorum pro temone 616
Caudæ lupinæ vel vulpinæ lanceis alligantur 254. 261
Caueæ ferarum 227
Cauſa cur in aquilone lupulus imbecillior 454
Cauſa cur ꝓditoribus haud parcitur 272
Cauſa diſcordiæ inter hæreticos 553
Cauſa inæqualitatis ortus ſignorum 11
Cauſa iuſta ſuperior 333
Cauſa noua bellum nouum parit 229
Cauſa ordinatorum ſaxorum 48
Cauſa piſcandi multiplex 713
Cauſa repentinæ maturitatis 436
Cauſa ſoluendæ obſidionis 302
Cauſa ſuppreſſi ornatus 93
Cauſa tardæ vocationis populi ſeptētrionalis 153
Cauſa tarditatis horologiorum in ſeptentrione 53
Cauſa varietatis colorum 608
Cauſæ altercantium 398
Cauſæ armorum 88
Cauſæ armorum ac ſagittarum 220
Cauſæ bellandi 225
Cauſæ bellorum, ampliari dominia 639
Cauſæ bellorum aſſumendorum 349
Cauſæ cauſarum non repetendæ 726
Cauſæ certaminis nautarum in haſtiludiis 516
Cauſæ cur pauci in medicinis ſtudent 570
Cauſę cur piſcatura periculoſa dicitur 730
Cauſæ curſus equeſtris 40
Cauſæ emittendorum tyronum 249
Cauſæ exitus gentium è Scandia 138
Cauſæ impreſſionum cœleſtium 37
Cauſæ impreſſionum motus orbium ibi.
Cauſæ leues bellorum 325
Cauſæ petendę pacis 398
Cauſæ præliorum 141
Cauſæ punitiuæ 364
Cauſæ rapiendi multiplices 305
Cauſæ ſoliditatis vaſorum ſeptentrionalium 457
Cauſæ ſomniorum 606
Cauſæ variæ vnde incendia fiunt 426
Cautela captandę prędę 705
Cautela claſſica 28
Cautela coloris albi 292
Cautela conſeruandæ vitæ in extrema neceſſitate 356
Cautela contra exploratores 45
Cautela equi vulnerati 257
Cautela eſt prouidè bellare 309
Cautela honeſta obſidentium 299
Cautela in comparandis pellibus 618
Cautela in iudicio ſeruanda 492
Cautela in porrigendis armis 250
Cautela militaris 317
Cautela ne præda in mare euadat 745
Cautela ne rotę à curſu deſtituantur 281
Cautela obſeſſorum in ſubterraneis dolis cognoſcendis 296
Cautela prudentiſſima contra duella 192
Cautela vitæ glacialis 34
Cautelæ belli tempore 139
Cautelæ connubiorum 483
Cautelæ principū in pręliis habendæ 263
Celebritas caſta etiam oculos à licitis refrenat 475
Celeritas efficax 331
Celeritas nimia equorum plerunque nocet 587
Celetes 255
Celtes 725
Celtes naturalium rerum ſcriptor 645
Cenehris ſerpens 774
Centum aduerſus mille reſiſtunt 236
Ceraſa hortenſia, ac ſylueſtria 413
Cerę copia inæſtimabilis 359
Ceræ opulentia 625
Ceræ reſolutę tanta copia, quòd in ea nauigari potuit 360
Cereus benedictus in particulas diſtribuitur 535
Cereus inſigne pontificum eſt ibidem

Cerei

Cerei benedicti accenduntur 534
Cerei pro pellibus emuntur aduerſum eccleſiarum 544
Ceres frumenti inuentrix 441
Cerimoniæ apud Gothos in cõnubiis multiplices 481
Cerimoniæ mortiferę 489
Certamen artis ac naturæ in ſaxis 408
Certamen campeſtre 297
Certamen contra aquas terribile 381
Certamen hyemale 394
Certamen mortiferum 235
Certamen primum hoſtile de molis auferendis 440
Certamen propter pontem 327
Certamen pro pudicitia ſubeun dum 201
Certaminis noui genus 190
Certamina grauiſſima in monte Bruncaberg 314
Ceruiſia Aethiopum melior 453
Ceruiſia Aethiopum quando inſipida ibi.
Ceruiſia in Martio cocta, decem vel viginti annis durat 452
Ceruiſia Iſlandenſium 454
Ceruiſia miram fœcunditatem mulieribus adfert 451
Ceruiſia noua & vetus contrarias naturas habent 452
Ceruiſia Prutenica omnium excellentiſſima 450
Ceruiſia ſemicocta laxat ibidem
Ceruiſiæ coquendæ diuerſitas 454
Ceruiſiæ Gedanenſis virtus 451
Ceruiſiæ medicina 211
Ceruiſię purgatio 453
Ceruiſię transfuſio ibidem
Cerua pantura non videtur 603
Ceruus ab vrſo rapitur 623
Cerui iugales, aliàs rangiferi 19
Cerui ſimplices viſo venatore ſtupent 603
Fiſtula mulcentur ibidem
Ceruorum cornua occupanti cedunt ibid.
Ceruorum venatio facilis ibidem
Ceruus volans 99
Cetus à mari eiectus 50. cubitorum 755
Cetus arenas in dorſo fouet ibidem
Cetus delphinos vorat 741
Cetus funibus ligatus attrahitur ibidem
Cetus grandis montibus adæquatur 755
Cetus in dorſo radices, frutices, & arbuſta fouet ibidem
Cetus in limum ſe mergit 741
Cetus nauigia ad imum deprimit 740
Cetus piſces ſaltem glutit 755
Cetus quidam capitur 740
Ceti carnes et lardum ſale condiuntur 750
Ceti corio 40. homines veſtiuntur ibi.
Ceti cornua cohærent 739
Ceti coſtarum longitudo 752
Ceti luſus tempeſtatem præſagit 755
Ceti magnitudo 741
Ceti oculi ambitus quindecim homines capit 739
Ceti oſſium compago pro domo erigitur 754
Ceti pinguedo maxima 750
Ceti pinguedinis vſus ibidem
Ceti ſperma paſſim in vndis ampliatur 748
Ceti ſpinæ quantitas 752
Ceti patrium ſolum diligunt 755
Ceti 4. iugerum magnitudine 739
Ceti vbi frequentius morantur 755
Cetorum adipe aurigę rotas vngunt 751
Cetorum in oſſibus naufragia fiunt 753
Cetorum magna vtilitas 750
Cetorum oſſa pro ſtructuris ædium valent 752
Chalybs 209
Chalybs numero venditur ibidem
Chalybis indurandi modus ibidem
Chalybis vtilitas ibidem
Characteres mirabiles, in ſaxis pugilũ geſta continentes 48
Charitatis ſimulatione iniquiſſima fiunt 269
Charta Gothica 1539. Venetiis facta 155. 242
Charybdis 66
Chelonophagi coriis piſcium veſtiuntur 750
Chelydrus ſerpens 774
Cheto 273
Chirurgici plures apud aquilonares 571
Chlœlia virgo per Tyberim natat 355
Choaſpes fluuius dulcis 733
Chorea Eluarum 117
Choreæ in luctum mutatur 141
Chorea Lycurgi temperantia & fortitudine exercetur 519
Chorea nudorum enſium 517
Choreæ arcualis ſiue circularis lex 518
Choreæ hormicæ ductor armatus 519
Chorisantes vaſa in capite geſtant 459
Chriſtiernus 1. Daniæ rex ictu bombardæ 4. anteriores dentes amiſit 314

Chriſticrnus 2. Daniæ rex 73. 267. 277. 225
Chriſtiernus 2. Daniæ rex crudeliſſimus 202. 214
Chriſtiernus 2. è regno Suetiæ expulſus 214
Chriſtiernus 2. fugit ex Suetia 278
Chriſtiernus 2. exercitus fame laborat 315
Chriſtierni regis Daniæ exercitus ignitō ferro laceratus effugatur 233
Chriſtina regina mulier optima 361
Chriſtus bona inſtituta ſeruat 534
Chriſti fideles in Gothia obedientiam ſummo pontifici præſtant 493
Cibus apum in hyeme 789
Cibus eò ſapidior, quò ſimplicior 159
Cibus leporinarum carnium atri coloris 609
Cibus nautarum in tempeſtate 467
Cibus obſeſſorum delicatior 310
Cibus rangiferorum 595
Cibi apti bona medicina 570
Cibi fortes manducandi 722
Cibi medicinales 452
Ciborum mutatio colores cauſat 608
Cicatrices notandæ proditorum ſigna 189
Cicero 429
Ciconia pro pullis pugnat 658
Ciconia pullos à muro exportat 115
Ciconiæ in Theſſalia ſerpentes deuorant 659
Ciconiæ miranda natura 151
Ciconiæ nigræ in ſeptētrionali Suetia 658
Ciconiæ variæ in Germania 659
Ciconiæ veteres à iuuenibus nutriūtur ibi.
Ciconiarum ac tigridum natura 551
Ciconiarum eſca 658
Ciconiarum præſagia 696
Ciconiarum pulli in paludibus producuntur 658
Ciconiis pietas eximia erga filios ibidem
Cimbri ac Moſchi adulatores 311
Cimbri quibus armis vtuntur 223
Cimbri tricuſpide telo vſi 499
Cimices quomodo fugantur, ac occiduntur 786
Cingulum militiæ ad ſepulchrum Chriſti ſuſcipitur 479
Cingulum victoriæ 112
Cinis glaciem firmat 385
Cineres mortuorum non tangendi 210
Cinericii agri 434
Circhos ſiue cricos belua marina 768
Circius ventus 19. 21. 62. 64. 69. 133. 423
Circius Cambyſis exercitum proſtrauit 22
Circius ventus apes in extremis aquilonis non flat 796
Circius ventus auſterrimus 240
Circii venti vehementia 329
Circuitus nullus in aliquibus mōtibus 74
Circulatores arguuntur 570
Circulus candidus circa ſolem quid portendat 17
Circuli euaneſcentes 26
Circuli inter auroram & meridiem frequentius apparent 28
Circuli repentini & denſi 27
Circuli rubei coloris prodigioſi ibidem
Circuli ſolares 26
Circulorum effectus ibid. 28. 29
Circulorum qualitas 28
Circulorum varietas 29
Circunſtantiæ bellorum 359
Circunſtantiæ multæ in bello ſeruādæ 585
Circunſtantiæ naualis belli 341
Circunſtantiæ quæ in ſacris literis neceſſariæ 554
Circunſtantiæ temporum, locorum, & hominum conſyderandæ 519
Citatio morituri ad tribunal dei 491
Citharœdus portentoſus 716
Ciues 1600. in Stocholm combuſti 313
Ciues pernicioſi Rempub. euertunt 465
Ciues peſſimi principis conniuentia emergunt 312
Ciuium afflictio 274
Ciuiles leges Gothorum 492
Ciuitas Holmenſis 190
Ciuitatis bonæ pulchra comparatio 648
Ciuitates in hyeme durius obſidentur 379
Clades horrenda 277
Clamor in iudicio 492
Clamoroſa aliquando Muſica 522
Claritudo veterum ex armis 191
Claſſis duplex regis Hachonis 237
Claſſis piratico ſtudio 7. regum dirigitur 177
Claſſis regia ad nauigandum inhabilis redditur 353
Claſſes æſtiuæ eodem loco nauigant, quo hyeme theda proficiſcitur 45
Claſſes bellicæ nocte ſibi illudunt 341
Claua Haldani ferreis nodis conſerta 173
Clauæ pro conto è cœlo remittitur 109
Claudius 199

Claues portarum ſępius renouantur 298
Clauos Boya 509
Clementia aeris vbi 769
Clementia beluarum marinarum 770
Clementia elementorum circa ſolſtitium æſtiuale 482
Clementia erga peregrinos habenda 681
Clementię quando principes obliuiſcūtur 402
Clibanus pro ſiccando braſio aptatur 450
Cloaca 50
Clodius vorator 461
Clodoucus rex Franciæ amens factus perpetuò 561
Clupea piſcis 778
Clypeus & enſis ſigna fidei & nobilitatis 566
Clypeus dorſo puerorum appenditur 249
Clypei cur in locis ſacris remanent? 566
Clypei ex caſeorum corticibus fiunt 457
Clypei militares pelle felina muniuntur 589
Clypei oblongi 292
Clypeos à tergo comedentes ſuſtinent 458
Coccyx auis 695
Coccycis caro dulciſſima ibidem
Coccycis præſagium 696
Cœ u n carminibus concitatur 130
Cohortes cataphractorum inſtruuntur 585
Colle- atenoſi ſub aquis 424
Color glaucus olim in ſeptentrione portentoſus 475
Color in ambra ſeu ſuccino variatur 425
Color rubeus ducum eſt 99
Color veſtium in obſidione ſæpius mutatur, & cur 299
Coloris rubei ratio 98
Colores adulterini citò deficiunt 486
Colores naturales 36
Colorum diuerſitas in ſuccino 415
Coloſſus 158
Colubrorum humor eſus quid prę ſtare videtur 118
Columba auis multiuaga 662
Columbę internuntię 186
Columbarum eſca 662
Columbarum nidi qūo extruendi ibidem
Columbarum ſpecies duplices 663
Pulli domeſticarum verni meliores ibi.
Pulli ſylueſtriū i medicinis vtiles ib.
Columbarium vbi extruendum 662
Columbaria vel rara, vel nulla in ſeptentrione ibidem
Columnę aureę 283
Comagene genus anſerum 655
Comagenum medicamen ibidem
Combibulones 456
Comes Florialis 503
Comes Holſatiæ 188
Comes in periculo & poculo 247
Cometa Romę colebatur 107
Cometę 28
Cometæ quanto tempore in ſeptentrione videntur 18
Comitia ſuper regnis vnicndis 276
Cōmodus Imp. templorum ſpoliator 50
Commodus Imp. ſagittis valuit 502
Commodus Imp. veneno extinctus ibid.
Communicantes laudantur 245
Communitas iudicibus pro labore ſoluit 489
Commutatio rerum inter ſeptentrionales 212
Comœdię proprium 525
Comœdiæ taxantur 533
Comparatio pulchra bonę ciuitatis 648
Compaſſus nauticus 343
Compendium aquilonariū in nauibus fabricandis 330
Compendia mortis 222
Conclaue Giurithæ 175
Conclaue magorum 121
Concordia 206
Concordia beata 550
Concordia quare inſtauratur ibidem
Concordia vetus 473
Conditio et cōmendatio agriculturæ 429
Conditio illegitimorum grauiſſima 484
Conditio illegitimorum infam s 485
Conditiones bellantium & bellorum notandæ 260
Conditiones bellorum in ſucceſſu 398
Conditiones bonæ equorū aquilonarium 586
Conditiones boni principis 243
Conditiones bonorum regum 562
Conditiones notabiles in ſponſo eligēdo 476
Conditiones notandæ 309
Conditiones optimæ regum 245
Conditiones regię electionis triplices 401
Confeſſio miſerabilis 126
Conflictus glacialis 360
Congelatio globorum ſub pedibus equorum quando fit 395
Congeries collium 155

Congreſſus glacialis 385
Congreſſus militum periculoſior 308
Coniugati in bello fortes 237
Coniugium honorabile 484
Coniugium ſocietas indiſſolubilis 482
Coniugia aquilonarium firmiſſima 484
Coniugia fiunt ad domeſticam honeſtatem dirigendam 436
Coniugiorum optimus euentus 477
Coniungendi matrimonialiter annulo & oſculo firmantur 480
Connubiũ legale captiuatæ virginis principi conceditur 396
Connubia prima ex raptu 477
Conſcientia ac pudor crimen indicãt 190
Conſenſus filiæ in matrimonio requiritur 184
Conſenſus gentis aquilonaris in fide 541
Conſiliarii crudeles 399
Conſilium autoris fidele 273
Conſilium autoris ſalubre 802
Conſilium doloſum 124
Conſilium prudentiſſimæ mulieris 397
Conſilium tutius in perplexitate morborum 570
Conſilium viri fortis neceſſarium 283
Conſilia ac conuentus in inſulis de reparanda vnitate 401
Conſilia ſenum tutiora, iuuenum dulciora 519
Conſtantia mulierum coniugatarum 288
Conſtantia mulierũ in ſeptentrione 485
Conſtantia obſeſſorum 442
Conſtantini Magni laudes 568
Conſtantius 748
Conſtitutio catholica pro vnitate reſtauranda 554
Conſtitutio Friderici 2. de naufragiis 428
Cõſtitutio pacis ad principes ſpectat 397
Conſueta vileſcunt 575
Conſuetudo peſſima eſt deſpicere veritatem 399
Conſuetudines diuerſæ 251
Conſyderatio futuri euentus 520
Contemptor rex conſuetudinum periclitatur 245
Contemptores mortis aquilonares 511
Contentio ſallentium vna 311
Conti Parthorum grandes 349
Conios lõgos in equis pueri geſtant 249
Continentia fortitudinis vinculum 160
Continuatio pugnæ 294
Contrarietates tempoꝝ formidabiles 322
Conuentus inſularis de concordi regimine 400
Conuentus principum bellaq́ geſta vrbes illuſtrant 299
Conuictus morum facit ſimilitudinẽ 542
Conuictus pacificus impeditur 543
Conuiuii ſimulatione ſæpe à Danis optimates trucidantur 275
Conuiuiis effluere prodigum eſt 540
Copia piſcium maxima 698
Cor pauidum impii habent 563
Cordis humani ſcrutiniũ difficilimũ 507
Corde duplici ſcriptura comminatur 560
Corbes, crates, ſeu arcus ſub pedibus 147
Corbibus infantes portantur 152
Coriaria pecunia 212. 215
Corium biſontis 15. homines capit 751
Corium vrorum vtile 633
Corne. Tacitus 199. 458
Cornibus pro cyathis vtuntur 542
Cornices cur hyeme in dorſis porcorũ ſedent 670
Cornicum præſagia 696
Cornicula vocalius ſolito cornicatur 126
Cornu lunæ acutum 17
Cornua arietibus deponenda 574
Cornua ceruorum occupanti cedunt 603
Cornua cohærentia 739
Cornua 15. ramorum 595
Cornua vroꝝ auro argẽtoq́ circũdant 632
Corona regis capiti imponitur 478
Corona, virga, arcus differunt 27
Coronæ ſolis 31
Coronæ ſolares 27
Coronæ tres iam Sueonũ arma, & cur 88
Coronæ virginum 217
Coronatio regis 244
Corpus beluæ marinæ ſuper vno pede fertur 768
Corpus viuum ſine motu 571
Corpora alba diu durant 668
Corpora nigra poroſa ibidem
Cortices quercini pro lumine 76
Corticibus arboꝝ literæ inſcribuntur 58
Coruſcatio quid 24
Coruus candidiſſimus regi Siciliæ miſſus 664
Corui albi 646
Corui albi agnos & porcos occidũt 149
Corui aquatici rapaces 665
Corui, atque cætera animalia in Iſlandia alba 664
Corui in ceruiſiariis tabernis furantur 665

Corui marini 690
Corui nocturni 77
Corui porcellis inſidiantur 240
Corui præſagium 696
Corui Romani multa millia nummorum meruère, prolatis quatuor verbis 664
Verba vnius corui ibidem
Verba alterius ibidem
Corui 64. voces formant 665
Coruorum ferocitas communis 664
Corycæus ſecretus auſcultator 337
Corycæi ibidem
Coryphæus inter maiores primus 458
Coſtæ cetorum quadragenum cubitorum 753
Coſtæ 40. pedum ibidem
Coſtæ quot homini, ſuibus, coniugeris, & ſerpentibus 754
Coſtarum fractio per ceruiſiā ſanatur 452
Cotes 93
Coturnices quo à nauibus arceantur 761
Crabrones oblongi in ſeptentrione 783
Crabrones prouocati ſeipſos vindicāt 784
Craca magica mulier 118
Crantzius 168, 325
Crateres argentei 38
Crates ferrea ſuper portas dependens 389
Crates retiariæ 207
Crimen adulterii ſuſurris detegitur 269
Crimen immane 482
Crimina læſæ maieſtatis quomodo puniuntur 489
Crocodili aluus roditur 601
Crœſus 109
Crœſus Lydorum rex 639
Cruciatus multiplex 233
Crudelitas hoſtilis in victos 316
Crudelitas inaudita 265
Crudelitas maxima 546
Crudelitas Moſchorum ac Ruthenorum 365
Cruor latus in aquis 341
Cruore humano Mars placatur 100
Crura equorum minimè lauanda 584
Cryſtallus ſicut buccella 88
Cryſtallini lapides 93
Cryſtallina vaſa 205
Cubicula roſarum 39
Cuculus per errorem fouetur 695
Cuculi auis conſyderatio ibidem
Culicis aculeus fiſtuloſus 785
Culices abigendi remedium ibidem
Culices dulcia fugiūt, & acida petunt ibi.
Culices & muſcæ à paſcuis fumo iuniperorum fugantur 786
Culices in ſeptentrione moleſtiſſimi 785
Culices minutuli in hyeme 680
Culices quandoq; ſuccino inhærent 414
Culices quibus à domo pelluntur 786
Culices triſtiſſimi 143
Culices vt citò generantur, ita & citò pereunt 786
Culicum mira ſubtilitas atq; vis 785
Culicum multitudinis cauſa 786
Culpa magna pœnam auget 294
Culpa populi pricipes boni auferunt 567
Cultellus tonſorius Haraldi 187
Culter cum vagina in propria lance circūfertur 458
Cultura agrorum inſtrumētis variatur 431
Cultura deorum diuerſa 105
Cultus idolorum 241
Cunei in acie condenſandi 260
Cuniculi non ſunt in aquilone 609
Cuniculi Romano exercitu ſuperātur 149
Cuniculos agunt caſtra niualia oppugnantes 39
Cunipertus rex Longobardorum 181
Cupri ærisq; fundendi modus 208
Cura antiquorum de iuuentute bene inſtituenda 530
Cura prima liberandi parentes & infantes ex incendio 426
Cura ſine tormento, remedium ſine horrore, ſanitasq; impunita acquiritur 60
Curetes 166
Curetes per raptum virginum matrimonia contrahunt 482
Curricula 282
Currus ad propugnacula ſeruantur ibi.
Currus 80. falciferi 283
Currus 300. ex vno ceto replentur 750
Currulia caſtra 291
Curſores Alex. Mag. 167
Curſus continuatur euulſis capitibus 502
Curſus flexuoſus, vel arbitrarius 41
Curſus glacialis celerrimus ibi. 391
Curſus glacialis inſidioſus 41
Curſus glacialis pro piſcibus vt alias pro pallio 713
Curſus in cacuminibus montium celerrimus 41
Curſus pro brauio 42
Curſus pro brauio quomodo periculoſus ibidem.
Curtii geſta 282
Cuſpides ſagittarum curuatæ 348

Cuſtodia equeſtrium 228
Cuſtodia pudicitiæ 477
Cuſtodiæ viarum ab obſidentibus 299
Cuſtodes caſtrenſes in media nocte mutantur 382
Cuſtodes portarũ frequẽter mutantur 298
Cuſtodes vexilliferis adhibentur 250
Cutis ſerpentis dentes euellit 775
Cygnus auis placida nautis 661
Cygnus mitis 660
Cygnus plumas albas, ac carnes nigras habet 661
Cygnus præco ſui fati 660
Cygni deſcriptio 661
Cygni altiſſimè volantes frigoris aſperitatem nuntiant 660
Cygni multi in aquilonaribus aquis ibi.
Cygnorum præſagia 696
Cygnos capiendi modus 660
Cymbæ piſcatorũ ab ariete merguntur 735
Cynica Diogenis ſecta odioſa 464
Cynoſura ſignum cœleſte 577
Cyri regis filius occiſus 150
Cyri regis reſponſio ibidem

D

Daci ſoboles Getharum 383
Dædali labyrinthus 124
Dæmon excelſior 127
Dæmon viſus 128
Dæmones damna dant ibidem
Dæmones ianuam rumpunt 126
Dæmones in puteis minerarũ vagantur 211
Dæmones in ſtatuas transformati 75
Dæmones noxii 211
Dæmones pœnæ exactores 126
Dæmonum ſex genera in metallis 211
Dæmoniaci linguis variis loquuntur 128
Dagoberti regis Franciæ facinus 551
Dagoberti regis Francorum atteſtatio 552
Dalacarli 72
Daleri 215
Damaſcus 567
Damianus à Goës eques Luſitanus 366
Damnum ab hominibus grauius, quàm à feris 642
Damnum monetæ falſæ 213
Damnum vulpecularũ, earum pellibus reſtauratur 575
Damna ingentia è ratibus fiunt 309
Damna reipub. vnde 215
Dana kéer 232
Danmarck eccleſia prope Vpſaliam ibi.
Dania paruulæ telluris anguſtia dicitũ 276
Daniæ rex ab agreſtibus fugatus 132
Dani aliena dominia appetunt 361
Dani ſemper in Suetia periclitantur 239
Danorum naues 169
Danorum odium pertinax in Suecos, & è contra 238
Danorum oppreſſio ibidem
Dans & accipiens oblata deo anathematizatur 558
Dardanarii crudeles 321
Darius excellentiſſimus ſagittator 500
Darius Perſarum rex 639
Darius antiſtes Mediolanenſis 324
Dauid oleo benedictionis vnctus eſt 477
Decimæ dantur ꝓ pueris baptizandis 152
Decimæ epiſcopales hoſpitalibus dantur 537
Defenſio arcium apud Gothos 302
Defenſio per duodenas manus 494
Delphinus crocodilum interficit 601
Delphinus hominem in dorſum ſuum ſuſcipit 765
Delphines Nili ſerrata dorſa habent 639
Delphini citharæ ſono congregantur 708
Delphini tempeſtates indicant ibidem
Demetrius Moſchorum nuntius 387
Dentes acutiſſimi 616
Dentes duo portentoſæ longitudinis 758
Dentes morſi pretioſi 757
Dentes ſciuiorum præſtigioſi 614
Dentium piſcium differentia 758
Depoſitio potentum 549
Deſtructores vrbium 399
Deus in creaturis ſuis mirabilis 762
Deus laudandus vbiq; 454
Deus opus pium rependit 538
Deus pœnitentibus veniam præbet 552
Deus ſanguinis 101
Dei imago in omnibus 99
Dei ſecreta in taberna ceruiſiatia decãtantur 559
Dii adulando reſtituuntur 103
Dii Aegyptiaci 99. 103
Græcorum 99
Perſarum ibidem
Romanorum ibidem
Dii Byzantini nobiliores 102
Dii magis tributarii, magis ſancti 103
Dii tres maiores 100
Dii tres minores 101
Dii turpiſſimi infames, & noti ſepulchris 103

Diis fruſtra minæ fiunt 109
Diabolus equeſtri pompa Scheningiã ingreſſus 217
Diabolus euaneſcit ibidem
Diadema regium in forma aſpidis 775
Dian Helleſponti rex 284
Diana triplex dea 640
Luna in cœlo ibidem
Diana in ſyluis ibidem
Proſerpina apud inferos ibidem
Diceneus Gothorum rex 244
Dictami herbæ virtus 603
Dictator 374
Dictis prius quàm armis Starchaterus aduerſarios contemnit 163
Dies continuus per 5. menſes 11
Dies 6. menſium 15
Dies & annus occiſionis procerum 94. 277
Dies æſtate, & noctes hyeme continuæ 14
Dies perduntur, dum vita quaſi rapitur 462
Dierum diſtinctio à quo inuenta 54
Differentia auium 646. 648
Differentia gentium 46
Differentia piſcium multiplex 727
Differentiæ ſonorum in cantu 687
Difficile duo pericula euadere 239
Dignitas equiriatus 247
Dignitate maiores, priores in fuga 332
Dilapidatores pecuniarum pretioſi 721
Dimicatores 510
Diogenis ſecta à Romanis introducta 506
Diomedeæ aues inter aduenas ac incolas iudicant 772
Diomedearum auium præſagia 696
Dionyſius Siculus 548
Diſciplina armorum 54
Diſciplina equeſtrium 255
Diſciplina ſagittandi 144
Diſciplina ſilentii apud principes ſeruanda 656
Diſciplinæ militaris proprium 509
Diſcordantes beſtiis aſſimilantur 245
Diſcordes ad concordiam rediguntur 542
Diſcordia 86. 206
Diſcordiæ inter regem Daniæ ac regẽ Noruegiæ componuntur 300
Diſcrimẽ ſeu periculum raptarum ouium ac iumentorum 315
Diſperſi in prælio facilè ſuperantur 261
Diſpoſitio in morituris 557
Diſputantium temeritas cohibenda 554
Diſſenſio inter milites haſtiludiis tollitur 514
Diſtantia inter Vilnam ac Moſquam 367
Diſtantia locorum 12
Diſtantia maxima 151
Diſtinctio platearum 421
Diſtributio prædarum 396
Diuerſitas habituum in ſeptentrione 474
Diuinatio hodie remittitur, & quare 117
Diuinitas oculis mortalibus non fallitur 546
Diuiſio bonorum quando fit 483
Diuitiæ infinitæ aquis incluſæ 417
Diuitiæ in profundo 204
Diuitum depreſſio 270
Diuortium inter Suecones rarum 481
Doctrina catholica à Latio petitur 519
Doffrinæ alpes 75
Doffrinarum auium præſagia 696
Doffrini montes 147
Dogmata impiorum auferenda 553
Dolabra 47
Dolia picata natantia portus introitũ mõſtrant 425
Dolores occulti grauiores 269
Doloſis cum cautè agendum 344
Dolus dolo compenſatur 340
Dolus inter præliandum difficilimè caueatur 262
Dolus pleruncp improſperè cedit 333
Dolus punitur 699
Domaldrus Suetiæ rex 323
Domeſticis vix fidendum 307
Domi nil habentes, ad rapiendum alienas fortunas promptiores 271
Domitianus Imp. peritiſſimus ſagittator 499
Domus in arboribus 145
Domus incaſtellatæ 410
Domus in mediis aquis comburuntur 417
Domus ſuper aquas ædificantur, & quare? ibidem
Dona diuerſa nationibus attribuuntur 66
Dona inuiſibilia rex percipit 478
Dona nuptæ porriguntur 482
Dona quæ tyronibus dantur 250
Donationes pro nouis nuptis, & maritis 593
Dos ad quid datur? 477
Dos in aquilone à maritis datur ibidem
Doſſi, aliàs ſciuri 219
Draco domeſticus 187
Draco marinus 760

Draco 30. cubitorum 772
Dracones herbam in dorſo habent 755
Dromades 330
Dromones ibidem
Dromones mille fabricantur 331
Droſagump 435
Dryudæ 244
Ducatus Finlandiæ 96
Ductor præliorum qualia notare debeat 385
Ductor ſpiritus magi malus dæmon 121
Ductores in diſtributione præſtãtiora ſpolia conſequuntur 396
Duffinum Hyberniæ oppidum 185
Duna vrbs 186
Duo cum pluribus certant 179
Duo imperia vix ab vno feliciter gubernãtur 276
Duritics cruſtata ſpiculorũ impulſum fruſtratur 188
Duritics ſexoſa in ſuccino 414
Dux æſtiualis 503
Dux gruum 71
Dux hyemalis 503
Dux Pruſsiæ 415
Dux ſtrenuus quantum in bello præſtar 293
Duci caput bombarba aufertur 307
Duces bellorum vtriuſq; partis inter ſe dominis conuiuiſq; certant 297
Duces diſcordes ineuitabilem perditionẽ pariunt 553
Duces fallaces exercitum ſeducunt 226
Duces imperiti fallunt 402
Duces in bello caueant ne eludantur 308
Ducum militarium officium 263
Ducum perplexitas in bello attendenda 347
Duellum 191
Duelli ardor ibidem
Dynaſtæ 214
Dyſting nundinæ à Dyſa regina vocantur 138
Dytmerſenſes hoſtes in aquis ſuffocãtẽ 305

E

Ebbo pirata 174
Ebrietas Gallorum 461
Ebrietas nullibi in orbe ceſſat 462
Ebrietas perdit quod alea quæritur ibid.
Ebrietatis mala infinita ibidem
Ebrietatis vitia ibidem
Ebrii Maſſagethæ ore fœtentes 461
Galli petulantes ibidem
Germani rixantes ibidem
Gothi rebellantes ibidem
Finni plorantes ibidem
Ebrii nunquàm quidam reperti 160
Ebrioſorum pericula 794
Eccleſia ſemper anguſtiatis ſubuenit 545
Eccleſiæ ac regis bona facilimè amplianda 153
Echeneis deſpicabile animal 761
Echeneis in cibo mortem infert 762
Echeneis ingentem nauim ſiſtit 770
Echeneis maximam nauim tenet, & maximus piſcis vnum ventriculum haud ſatiat 721
Echeneis morſu ſuo naues alligat 762
Echeneis piſciculus potens 761
Echeneis 400. remiges ſuperat 762
Edera adulatrix 412
Edictum Alexandri de pauone non necando 683
Edictum de ſuccino non colligendo 414
Edictum Numæ de ſalſamentis 723
Edictum principis Gothorum 598
Edictum regis Chriſtierni caſſatum 612
Edictum regium ne curſu onagrorum viatores viantur, & cur 392. 393
Edictum Theod. regis Gothorum 546
Educatio honeſta liberorum 200
Edulium 111
Edzöcre 492
Effectus innumerabilis ollæ maleficarum effuſæ 118
Effœminati ad nullum opus valent 296
Effœminati è bello auſugiunt 236
Effœminati nihil in prælio valent 764
Effœminati quibus in amorem alliciantur 801
Effœminati ſpernuntur 245
Egbertus Biarmorum rex. 180
Egtherus Finno trucidatur 173
Electuarium aquilonarium contra peſtem 777
Electuarium variarum virtutum ibidem
Electuarii aquilonaris contra peſtem confectio ibidem
Eleemoſyna extinguit peccatum 537
Elementa inuicem confœderata 60
Elephantum natura 573
Eleuatio vel depreſſio bombardarũ attendenda 306
Eloquentia propria Romanorum 533

Emendæ

Emendæ afflictis largiuntur 154
Enarus cæteris grauius hoſtem impetit 501
Enarus Noruagicus ſagittator peritiſſimus ibidem
Enari ſagax reſponſum ibidem
Engilbertus ductor 100000. pugnatorum contra Danos 309
Ennii carmen 510
Enſis & clypeus ſigna fidei & nobilitatis 566
Enſes ambabus manibus verſatiles 261
Enſes lignei 715
Epaminondas Thebarum princeps 639
Epigramma Cyri regis Perſarum 565
Epigramma Semiramis reginæ ibidem
Epiſtola Alarici regis Gothorum de educatione puerorum 532
Epiſtola archiepiſcopi Nidroſienſis Erici Falchendorff, miſſa Leoni 10. cum capite monſtroſæ beluæ 734
Epiſtola hirundinis pedibus alligata 186
Epiſtola regis Gothorum de echeneide 762
Epiſtola Theoderici regis Gothorum de venatione 646
Epitaphium Holmſtani 50
Epitaphium vetuſtum cuiuſdam Germundi ibidem
Epitaphia ſaxis inciſa 49
Equæ fame macerantur ad curſum 585
Eques auratus potentiſſimus 491
Eques cadit occidendus 395
Eques per ventum deiicitur 22. 23
Equitis in glacie ſine periculo caſus 360
Equites ac pedites armati natant 350
Equites armati à terra equos conſcendunt 254
Equites breui momento natando ſpirant 351
Equitum cataphractorum cohortes inſtruuntur 585
Equitibus anguſtus locus perniciosus 236
Equeſter imperitus inutilis 585
Equeſtres garruli à muliere ſuperantur 515
Equeſtria prælia 254
Equinus pullus ducendus per turbam 583
Equiriatus dignitas 247
Equus Alexandri Magni 585
Iulii Cæſaris ibidem
Nicomedis Bithyniæ regis ibidem
Equus Artybii mirabilis 252
Equus Biomonis pugilis præſtantiſſimus 350
Equus celerrimus 251
Equus eleuatus dominum penè occidit 371
Equus interfectorem domini ſui occidit 255
Equus loro non freno ducendus 584
Equus magnanimus vi regi non vult 585
Equus marinus magnitudinē bouis habet 768
Equus miræ magnitudinis 255
Equus niger 127
Equus portatur in humeris 157
Equus potius quàm ſeſſor ſagitta læditur 226
Equus Seianus 257
Equus ſtimulatus ob globos niueos pedibus adhærentes celerius cadit 395
Equus Troianus 594
Equus vnus cur vehiculo aptatur 378
Equi boni ſigna 580. 581. 582
Equi deſcriptio in lib. Iob 587
Equi ſeſſor prudens eſſe debet 585
Equi ad natandum inſtructi 350
Equi ænei 284
Equi animoſi Veſtrogothorum 256
Equi apud Gothos ad aram immolabātur 108
Equi barritu elephantorum terrentur 283
Equi bellum ingreſſuri flent 585
Equi boni quomodo notantur 351
Equi boum corio tecti 291
Equi candidi periculoſi 581
Equi culmis tectorum aluntur 322
Equi deſultorii 255
Equi dominos vt canes ſequuntur 584
Equi edocti vt equite deſcendente eodem loco conſiſtant 254
Equi eleuati ſeſſores præcipitant 370
Equi exigui, verùm electiſſimi 84
In gyrum ſaltant ibidem
Circulos tranſiliunt ibidem
Piſcibus ac lignis paſcuntur ibid.
Ceruiſia vel vino inebriantur ibid.
Equi hoſtes nōrunt 587
Equi inceſtum congreſſum horrent 588
Equi in gyrum à Germanis et Gothis vertuntur 259
Equi ne hoſtibus vſui ſint eneruantur 351
Equi non equites ſagittis impetuntur 431
Equi non habentes ferramenta in niuibus tuttores 395

Equi Noruagici 580
Suetici ibidem
Oelandici ibidem
Finnonici ibidem
Equi Oelandici dociles 587
Equi pauci nunc tyrannos occidunt 255
Equi Perſici camelos timent 370
Equi podagra laborant 584
Equi præliares ex Gothia haud educuntur 586
Equi præliares in ſyluis enutriuntur ibid.
Equi recentes ad prælium aſſumuntur 351
Equi ſecretis ſignis ſuis veris ſeſſoribus ap plaudunt 256
Equi Suetici animoſi 587
Equi ſuper glaciem in gyrum vertuntur 360
Equi ſymphonia audita ad ſaltum mouentur 588
Equi viſo igne ad bellum prouocantur 77
Equorum ætas 582
Equorum aquilonarium bonæ cõditiones 586
Equorum docilitas 588
Equorum impatientia in frigore 382
Equorum infirmitates 587
Equorum informatio vt genua flectãt 588
Equorum nimia celeritas plerunque nocet 587
Equorum pulli meliores 583
Equorum 50. millia in armentis regiis 41
Equorum ſaltationes 587
Equorum ſylueſtrium ac indomitorũ vſus 376
Equis nomina dantur 255
Equos fortiores ſeptentrionales populi olim magis amplectebantur, quàm celeriores 40
Equos inſilire mora nulla 259
Erengiſlus Plata haſtiludiis præſtans 513
Ergaſtula oſſibus conſtructa 133
Ericius ſe in ſphæram recludit 641
Ericus Cracæ priuignus diſertus 118. 190. 334. 353
Ericus contemporaneus Ciceronis 354
Ericus ligna ac manu promptus 190
Ericus Rolleruſq; fratres cõiunctas egerũt nuptias 354
Ericus Emundus 116
Ericus rex cognomine Bonus 522
Ericus Suetiæ rex 116
Ericus Suetiæ rex exulat 265
Erinacius poma ad victum colligit 624
Erinacius vrſum interimit 601
Errantes ſecum multos in errores ducunt 554
Error matris ad filios tranſit 484
Error mundi dolendus 541
Error ſeparatione deprehenditur 62
Eruditio literarum nobilitatem perficit 476
Erythrotao exiguis auibus parcit 665
Pondus prædæ ab eo attenditur ibi.
Erythrotao quomodo capitur 694
Erythrotaonis auis conſyderatio 666
Erythrotaonis pennæ fortes ibidem
Eſa filia regis Vermorum 177
Eſaias 239
Eſca delicatiſſima 604
Eſca equorum 578. 586
Eſca ruſticior 159
Eſcarum copia congeritur 652
Eſurientes occidit, qui quod poteſt nõ affert 546
Euantes Græcus autor 643
Euentus belli incertus 260
Euentus caſualis in glacie, ſed notabilis 714
Euentus futurus conſyderandus 520
Euentus optimus coniugiorum 477
Euentus futuri à ruſticis iudicantur 55
Euentus inopinati circa matrimonium 483
Eulæus flumen dulce 733
Euphorbia herba remedium contra venenum 775
Euthymenis filius triennio tribus cubitis creuit 157
Eutropius 199
Exactores aſtutiſſimi 266
Examen apum 374
Excitati Lappones hilarius epulantur 141
Executio cenſurarum 489
Executio iuſtitiæ fit ibidem
Exemplum clementiæ ſequendum 666
Exemplum magnum pietatis in mari 771
Exemplũ notabile, ne principes illuſtres piter occidantur 226
Exemplum pietatis erga filios 670
Exemplum velociſſimæ pacis 397
Exemplum vbi ardeliones taxantur 669
Exempla bona proſunt 534
Exempla crudeliſſimi Neronis abhorrenda 612
Exercitationes militares. 357

Exercitia

Exercitia aquilonarium 135
Moſchouitarum ibidem
Finnorum ibidem
Gothorum ibidem
Aduenarum Germanorum ibidem
Exercitia coniugatorum 480
Exercitia diuerſa 509
Exercitia iuuenum in equis 249
Exercitia mulierum ac virorum in aquilone diſtincta 467
Exercitia puerorum & iuuenũ aquilonarium 498
Exercitia terribilia inter milites 258
Exercitus Alexandri faciIè delebilis 357
Exercitus Antiochi pelles conſuetus 283
Exercitus auxiliaris non per tendus 349
Exercitus ei ſemper fouendus, qui duo regna obtinet 276
Exercitus equeſtris quando pugnat 237
Exercitus eſt quaſi animal 263
Exercitus fluctuans naui aſſimilatur ibid.
Exercitus hoſtilis gladiis verſatilibus infringitur 281
Exercitus induratus 273
Exercitus integer compẽdioſè fouetur 319
Exercitus Regneri impunè laceratur 131
Exercitus Thebarum 49
Exercitus variæ linguæ plerunque inglorius abit 385
Exercitus vnde 215
Exercitus conſcriptio 270
Exhalationum effectus 29
Exhortatio beati Ambroſii ad pietatem 659
Exhortatio dictatoris ad milites 374
Exilium Io. Mag. 19. annorum 154
Exilium ob adulterium iniungitur 486
Exilium prolixæ morti comparatur 272
Exilium 33. annorum 555
Exiſtimatio ſua vnicuique ſalua 697
Exocœtus monſtrum marinum 758
Experientia architectorum in lignis cognoſcendis 419
Experientia autoris 35
Experientia in eccliſpi 30
Experientia matrimonialiter coniungengendorum 436
Experientia quandoque infelix 235
Experientia temporum 544
Experientiæ certitudo 55
Experimenta falſa 661
Experti varia pericula, iuſta perficiunt 345
Exploratorum ac proditorum ſuffocatio 42
Extenſio dominii regis Suetiæ 134
Externi hoſtes infeliciter pugnant 328
Exultatio poſt periculum ſperanda 656

F

Faciei vngendæ materialia 485
Facies animalium naturaliter vaſis inſculptæ 460
Facinus Magni ducis crudele ac horribile 368
Faculæ cereæ 140
Faculis ardentibus ſponſa producitur 481
Faedele inſecta 788
Fagi in extremo aquilone non habentur 413
Fagorum nuces triangulæ ibidem
Falces ferreæ vadis immerguntur 287
Falces præacutæ in nauibus 334
Falco lanarius 668
Falco ſubalbidus ibidem
Falcones albi 646
Falcones aquilonares generoſi 667
Falcones margaritis adornati ibidem
Falconum infirmitates & medicinę diſtinctæ per ordinem 668. 669
Falconum nomina 668
Fallacia nocturna 132
Falonia prouincia Veſgothorum 94
Falſarii deportatione puniuntur 558
Falſi interpretes qua pœna tenentur 559
Fames futura ex quibus ſignis notatur 413
Fames horrenda 324
Fames in Armenia nulla 83
Fames in terra 91
Fames miſerandæ mulieris 324
Fames obſeſſis onerosa 322
Fames peſtem generat 324
Fames quibus rebus leuatur 322
Fames vltimum ſupplicium humanorum 324
Fame, frigore pereunt hoſtes 73
Familiaritas nimia arguitur 456
Famuli cum famulis pugnare debent 252
Farcinatores peregrini quæ introduxerunt 458
Fare inſula 64
Farina comportatur pro pane conficiendo 318
Farina floris optima 444
Farina quercinis vaſis intruditur 44

Farina ſiliginea 443
Fartor 159
Fatui furum proditores 525
Fatui naturales tolerandi ibidem
Fatui quidam aſtutiſſimi ibidem
Fatuitas 486
Fatum & tumulus in eodem alueo 239
Fata viam ſibi inueniunt, vt complean-tur 51
Faui ſeptentrionales 8. pedum longitudi-ne 798
Fauni 112. 113
Feles ſola & incluſa ad mortem non pe-tenda 589
Feles candidæ plures in aquilone ibidem
Feles domeſticæ à cunis infantum arceantur ibidem
Feles ſyluestres ibidem
Felicitas ſumma 57
Feneſtræ domuum Gothorũ in tectis 240
Feneſtræ glaciales 36
Feneſtræ in tectis, & cur 409. 410
Fengo Danorum rex 274
Ferdinandus Aragoniæ rex 568
Amator religionis ibidem
Ferdinandus Aragonum rex 639
Ferdinandus Aragoniæ rex aleatores ex-pulit 508
Ferdinandus Hiſpaniar. opt. rex 245
Clementiſſimus ibidem
Religionis cauſa bellabat ibidem
Oſor ſcurrarum ibidem
Liberalis 246
Ferdinandus rex Roma. modernus 22
Feræ ſyluestres horas monſtrant 54
Fermentũ pro fece ceruiſiæ vſurpaẽ 447
Feroces diſtrictione premendi 344
Ferocia victoriam obtinentium 236
Ferocitas Hungaricarum mulierum 196
Ferramenta acuminata 232
Ferratę clauæ 170
Ferrea lux 222
Ferrum candens 184
Ferrum cauatis baculis geritur 176
Ferrum cruſtatum 209
Ferrum ignitum ſundis proiicitur 233
Ferrum per carmina hebetatur 173
Ferri cariſtia 253
Ferri cura obſidendis habeatur 298
Ferri plus alicubi quàm auri 222
Ferri vſus rarus ſub polo arctico 419
Fertilitas agrorum indefeſſa 432
Feſſedunth vulgare Gothicum 481
Feuda militiæ tyronibus largiuntur 250
Fex ceruiſiæ vel fermentum mulſo ſuper-ponitur 447
Fex vini ignem recipit 60
Fecis commixtio 453
Fecis vetuſtæ ceruiſiæ vſus ibidem
Fidelitas virorum fortium perfecta 311
Fidenates victi 374
Fides antiqua ſecretariis committitur 401
Fides apud principes mendacio nõ deeſt 274
Fides canum igne ſe comburentium 579
Fidibus aſſueti optimè ludunt 522
Fiducia vix imitabilis 247
Figmentum auertendum 120
Figuræ variæ pomorum 413
Figuræ vaſorũ in ſeptentrione variæ 457
Fila è neruis 143
Filia regis propugnatori promittitur 177
Filiæ Octauii Cæſaris fila texerunt 309
Filius Amundi regis ex concubina 455
Filius Cyri regis occiſus 150
Filius ex vrſo ac puella natus 627
Filius M. Craſſi à Parthis occiſus 349
Filius ſapiens lætificat patrem 532
Filius veneno, & pater morbo pariter ne-cantur 297
Filius ac nepotes Thoronis, pro diis ha-biti 102
Filii duo 115
Filii duo jugales matrem ad templum tra-xerunt 151
Filii 12. Veſtmari inſolentes 268
Filii et filiæ malorũ captiui ducuntur 562
Filii legitimi regum 247
Filii magnatũ emittũtur, vt vexẽtur 629
Filii Noę facto diluuio Babyloniæ turrim conſtruxère 110
Filii obedientes 532
Filii presbyterorũ ĩ Gothia viliſſimi 485
Filii principum ſub ferula 531
Filii regis 7. magicam callent 120
Filiorum eſt emendare errata parentũ 560
Fimbriæ lutrinæ 614
Fimbriæ monſtroſæ 474
Fimus bouinus præcipuum remedium in apibus conſeruandis 794
Fimo bouino arborum rimæ reſtaurantur ibidem
Fimorum varietas 431
Finis rebus imponendus 802
Finlandiæ ducatus 96
Finmarchiæ zenit 18

Finni

Finni 363
Finni ac Moſchouitæ latrunculi 364
Finni arcubus agiliores comprobãtur 136
Finni conuertuntur 152
Finni gens robuſtiſſima 450
Finni in rubro panno ſuſpenduntur 490
Finni Moſchouitis inſidiantur 364
Finni populus ferox 370
Finni ventum venalem exhibuerunt 119
Finni vicatim habitant 152
Finnonica gens artis lignariæ peritiſſima 329
Finuidia prouincia 239
Firmamenta pacis 398
Firmus ac Bonoſus bibaces 461
Fiſcus miſer 214
Fiſcus ſine iniuria augetur 421
Fiſci iactura in aliena regione caſtra ſeruare 300
Flagellum horribile 533
Flamma picea in medio horrei lucet 435
Fl. Vopiſcus 199
Flexibilitas tortuoſa ſtipitis corylini 413
Fliolmus Gothorum rex 456
Floccus Ruthenorum rex 161
Flores factitii oſtenduntur 504
Florum maxima abundantia 797
Florus 199
Fluctus vnde 16
Flumina congelata ſicut ſpecula 40
Flumina vaſtiſſima 148
Flumina 24. in vnũ lacum fluũt, ac vnũ exitum habent 79. 80. 701
Fluxus & refluxus maris in paludibus apparet 702
Fœcunditas mira ex cineribus 433
Fœdera matrimonii rupta 275
Fœmina Gothica procax 268
Fœmina innocentiſſima 275
Fœmina manſuetiſſima 274
Fœmina vna nubens infinitam ſtragem aduertit 477
Fœminę à cunabulis in armis educatę 197
Fœminæ ac virgines Bothniæ incantatrices 121
Fœminæ aquilonares rarò vina bibunt 446
Fœminæ caſtoreum bibentes leuius pariũt 605
Fœminæ halecis carius comparantur 725
Fœminæ illuſtres captiuæ non ſunt violandæ 396
Fœminæ in ſeptentrione pulchræ, & fœ-
cundæ 145
Fœminæ laſciuæ vbi ibidem
Fœminæ menſtruoſæ à vaſis ceruiſiæ arcentur 453
Fœminæ poſt partum purificantur 534
Fœminæ venatrices 146
Fœminarum ingenia aſtuta 198
Fœtor in mineris intolerabilis 211
Fœtor peſſimus in coitu hermelinorum 617
Folia lauri haſtis affiguntur 254
Fomenta ignium flammam laxant 341
Fons 104
Fontes cerealis liquoris ſaporem referentes 733
Fontium abundantia 216
Foramina lateralia in dromonibus 331
Forma benedictionis eleemoſynarum 537
Forma benedictionis paternæ ſuper filios 532
Forma benedictionis potus 535
Forma benedictionis ſuper peregrinantes ibidem
Forma conſignandi baculum 537
Forma conſignandi ſacculum ibidem
Forma epulandi apud veteres 458
Forma intronizationis regiæ 478
Forma lignorum ad curſum cõgruentium 13
Forma pugnandi diſpar 348
Forma tradendi filiam coniungendam 481
Forma vehiculorum quæ rangiferi trahunt 393
Formæ ædificiorum variæ 409
Formæ maſſarum argenti 208
Formæ niuium vno die 20. videntur 38
Formæ variæ 90
Formica in labore imitanda 799
Formicæ duplices in aquilone ibidem
Formicæ paruæ magnas omine portentoſo occidunt ibidem
Formicæ regum exitus ſua pugna portendunt ibidem
Formicæ rubeæ venenatæ ibidem
Formicarum veſtigia in filice cernuntur ibidem
Fornicatores cunctis horrorem ingerunt 484
Fortes in aquilone gignuntur 511
Fortes in reges adoptandi 246
Fortes manu pro malleo vtuntur 193
Fortitudo athletica 510
Fortitudo bellica 520

Fortitudo Galatarum 283
Fortitudo in aduerſis excitatur 520
Fortitudo Starchateri 158
Fortuna humana experimentis coniuncta in bello potens 260
Fortuna multis ob propriam pœnam parcit 134
Fortuna viliſſima à pœna nõ excuſat 487
Forum Iulii 92
Foſſores minerarum aliis peritiores 296
Foſſores minerarum hominũ genus duriſs. 206
Foſſores minerarum imperterriti 204
Foueæ mellis plenæ 798
Fragmenta ſaxorum obeliſci fiunt 48
Fragor arcus intenſi 501
Fragor pedum rangiferorum 595
Framea in nuptiis quid ſignificet 477
Fratres cucullati 1500. 313
Fratres diuerſorum ordinum incendia extinguunt 427
Fratres Ericus Rollerusq́ coniunctas egerunt nuptias 354
Fratres 7. à Starchatero interimuntur 167
Fraus foliis tegitur 335
Fraus humana 377
Fraus odioſa 136
Fraudes literq́ bombardariorum 289
Fraudibus magica innititur 120
Frenum caudale 584
Frenum ſtrictum equum ſtupidum reddit ibidem
Frenum virginale 475
Frena argentea 216
Frena aurea 283
Fridericus 3. 52
Fridleuus 185. 188
Fridleuus 12. pugiles oppreſſit 189
Fridleuus rex 115
Frigedag 100
Frigga pacificans ibidem
Frigus 194
Frigus ac nix oculis nocent 38
Frigus horrendum 33
Frigus incluſum quaſi lethale 74
Frigus pullis equorum nocet 583
Frigoris ac glacierum initium 45
Frigoris ſigna 35
Frigoris vehementiſſimi ſigna 33
Frigore & niue fœcundantur agri 36
Frigore poma ac pyra matureſcunt 83
Frigora animalia aquilonaria tolerant 593
Frigora aquilonis aſperrima 603
Frigora non execrantur 98
Froe deus ſanguinis 101
Froe Vpſalenſis deorum ſatrapa ibidem
Fons in occiput reflectitur 181
Frotho Danicus pugil & rex 188
Frotho Danorum rex 116. 179. 193. 268
Frotho Danorum rex fratrem occidit 274
Frotho rex Hunnorum exercitum deuicit 118
Fructus Armeniæ 83
Fructus diuerſi ibidem
Fructus exotici noxii ibidem
Fructus varii ſuper cineres ſeminanĩ 433
Fruges ſex hebdomadis matureſcunt 432. 436
Frugum abundantia in Gothiam ac Sueciam rediit 323
Frumentum equis datum, hominibusq́ denegatum ibidem
Frumentum ſole toſtum durabilius 316
Frumenta per ſecula durant 441
Frumenta torrentur ibidem
Fuga Chriſtierni regis 278
Fuga hoſtilis claſſis 338
Fuga infirmior ob graue pondus 738
Fuga latronum 365
Fuga nauibus in mari glaciato denegatur 386
Fuga ſimulata 376. 394
Fuga ſimulata plerunq́ aduerſario perniucioſa 261
Fuga ſimulata hoſtis ad campum educitur 231
Fuga tutior 19
Fugæ cupido incutitur 185
Fugiens putat hoſtẽ à tergo incũbere 332
Fugiente vno multi labuntur 380
Fugitiuo militi celeres equi conueniunt 251
Fugitiui in ſpoliorum diſtributione excluduntur 396
Fulgur quid 24
Fulgure partu exanimato Martia vixit 25
Fulgure quandoq́ naues pereunt 227
Fulgura halecis 725
Fulgurum plura genera 25
Fulica in loco ſuo natiuo manet 681
Fulicarum præſagia 696
Fulmen auertere pennæ aquilæ, pelles marini vituli, & frondes lauri credũtur 25
Fulmen quid 24
Fulmen vnde, iuxta vulgi opinionẽ ibid.
Fulminis effectus ibi. 25

Fulminis ictu mineræ demonſtrantur 212
Fulmini reſiſtentia diſſipantur 26
Fulmiſie innumera hominum millia interempta 212
Fulmine vinum ſtat fracto dolio 25
Fulmina quomodo auertuntur 24. 26
Fulminum effectus potius admirandi, quã cauſæ inquirendæ 25
Fumus 95
Fumus ac flamma caſtrorũ cuſtodes fugat 339
Fumus aſcendens quid ſignificat 535
Fumus obliquatus quid deſignat ibidem
Fumo fures falluntur 80
Fumi ad arcendum hoſtem excitantur 228
Fundamenta fiunt ſub glaciem dimergenda 418
Fundæ haſtatæ 370
Fundis igniuomis hoſtis impetitur 338
Funditorum opera 170
Fundus imperceptibilis 72
Funes ante obſidionem procurandi 298
Fungi incenſi 186
Funus mortui inimici propria chlamyde Alexander Mag. texit 564
Fur granorum ſine vltimo ſupplicio non abſoluitur 435
Fur lapidatus 549
Fur publicus puniri iubetur 321
Fures ſiſci ad bella non valent 237
Fures longi ac magni altius ſuſpenduntur 267
Furor aquilonarium incolarum 374
Furor populi ſæuientis irreuocabilis 305
Furtum alternatum 692
Furti aſtringuntur, qui naufragia rapiunt 428
Furti noui inuentores 53
Furta rara propter lucem 689
Furtim à tergo cædere infame eſt 578

G

Gabella leuis in ſeptentrione pro vinis 445
Gaddus 52
Galalea belua marina 747
Galatæ diuina virtute, non beſtiarum terrore ſuperati 284
Galatarum fortitudo 283
Galea grauis pueris imponitur 249
Galea pro pace petenda in haſta eleuatur 398
Galea ſola quandoque haſtiludia fiunt 512
Galeæ cuneatæ periculoſæ 308
Galeæ Finnorum diuerſarum formarum 371
Galeæ latæ 308
Galeæ montanæ 89
Galeæ rotundæ 308
Galeæ ſquamatæ 309
Galeota piſcis 744
Galerus Imp. ſcurras in ſecunda menſa poſuit 524
Galienus 258
Galieni Imp. ſtultitia 39
Gallinarum pulli ſcopuli 241
Gallus fœminis parituris adeſt 657
Galli præſagium 696
Galli execti, ſiue capi illæſi 125
Galli iuniperi baccis ſaginantur 657
Galli media nocte canunt ibidem
Gallorum cantus certior horologio ibid.
Gallus ſylueſter diligẽtius pullos obſeruat 678
Galli ſylueſtres phaſianis maiores, ſed nigerrimi 677
Sub niuibus latitant ibidem
Iterum ſe ſub niuibus recõdunt 678
Cantu ſe produnt ibidem
Galli ſylueſtres poſt coitũ mirè ſaltãt ibi.
Galli ſylueſtres quomodo capiantur ibid.
Gambarucha 151
Gammal ſuen 250
Gandauienſes aquis pugnant 305
Garamantus rex expulſus per canes reſtituitur 578
Garpa moſe 232
Garruli primi in fuga 236
Garrulorum ac graculorũ diſtinctio 669
Garrulitas aquarum triſtiſſima 63
Ge Græcè terra dicitur 35
Gedanum 425
Gedanum ciuitas priuilegiata 438
Gedanum nobile emporium ibidem
Gedanum Pruſſiæ celeberrimũ emporium 267
Gedanum Pruſſiæ opulentiſs. 438
Gedanenſe emporium 216
Gedanenſium cõmendabile iudicium 506
Gedeon in aurora vicit 382
Gelaſii papæ doctrina quomõ condeſcendendum hæreticis 556
Gelonus Herculis filius venator 639
Gelu maius in ſeptentrione regnat, quàm alibi, & cur 38

Gelu quid 35
Gemmæ vbi in auribus non habentur 800
Genius malus 128
Gens aquilonaris prouocata indomabilis 543
Gens in tumulis habitans 134
Gens Lapponum orbi ignota 136
Gens plurima menſuras ignorat 468
Gens robuſtiſſima pane hordeaceo vtens 442
Gens Tentyricarum 601
Gens vnita opus arduum aggreditur & ſuperat 303
Gentes diuerſæ prælia committunt 359
Gentes fortiſſimæ colluctando periclitantur 304
Gentes 300. ad mare Caſpiũ diſtinctæ linguis 136
Gentium quarũdam nomina 699
Genus pietatis coercere infantiam criminis 495
Genus regale quomodo puniendum 490
Genus ſaxorum duplex 620
Genus tormenti vetuſtius apud aquilonares 390
Genus viuendi in ſeptentrione 144
Genera animantium tria 648
Genera armorum 470
Genera armorũ apud ſeptentrionales quãdo templa frequentant 543
Genera bellorum 396
Genera diuerſa molendinorum 439
Genera ludorum varia 518
Genera mollium piſcium 715
Genera rangiferorum duo 597
Genera valorum aquilonarium 457
Genera veſtium 470
Generatio quinta ab abauo punitur 109
Generatio rapax non decreſcit 692
Gepidæ 253
Germani ac Gothi excellentiores potatores 461
Geſta aquilonarium maiora, quàm literis prodita ſunt 58
Geſta maiorũ à cautibus extracta ſunt 155
Geſta principum in hiſtoriis potius, quàm ſepulchris perpetuantur 568
Geſtilbindus Gothorum rex 118
Gibbus 190
Gigantes 48. 156
Gigantes in lapides conuerſi 75
Gigantes ſeptentrionales 57
Gigantomachia aduerſus deum 555
Gilebertus magus ligatus 124
Gilmerus Vandalorum rex 522
Girfalcus 651
Giuritha nobiliſſima virgo 175
Giuritha regina Daniæ 238
Glacialis conflictus 360
Glacialis congreſſus 385
Glacialis curſus celerrimus 41
Glacialis curſus inſidioſus ibidem
Glacialis fortitudo 415
Glacialis ſepultura 386
Glaciales caſæ 375
Glacies à gelu & aqua deriuatur 35
Glacies à nauibus quomodo arceatur 47
Glacies æſtate in ſeptentrione durat 68
Glacies in Aprili infida 46
Glacies in Maio 139
Glacies quid 35
Glacies quomodo debilitatur 380
Glacies reſoluenda pacem accelerat 381
Glacies reſoluta obſidionem ſoluit 375
Glacies ſucciſa inimicis dat exitum 386
Glacies turmas equitum & exercitus portat 45
Glaciei ac frigoris initium ibidem
Glaciei acumine capita præſcinduntur 42
Glaciei firmitas quo tempore 45
Glaciei mira natura 68
Glaciei ſoliditas 360
Glaciei ſpiſſitudo quãta, cùm pro brauio curritur 42
Glacie aliquot millia hoſtium ſuffocantur 232
Glacie naues corripiuntur 164
Glacies penſiles 36
Gladiatorum exercitia 510
Gladius biceps verſatilis 281
Gladius carminibus hebetatur 175
Gladius Haquini regis 89
Gladius regi exhibetur 478
Gladii ac tela Gothorum 253
Gladii ad vim repellendã portantur 544
Gladii apud Gothos maximi 221
Gladiorum verſatilium ratio 281
Gladii piſces 743
Glanis piſcis 718
Globi ante obſidionem comparandi 298
Globi bombardales è lapidibus viuis 93
Globi ferrei à cingulo pendent 250
Globi igniti nocentiores 339. 341
Globi niuales ſub pedibus equorum labentium 395
Globi niuei 39

Globi

Globi proiectiles baculis alligatis 370
Globuli niuales aucti, arces ruinant 76
Gloria aliunde expectanda 515
Gloria inanis 146
Gloriandum non eſt in malitia 278
Gneſium genus vulturum 693
Gnomon, alias compaſſus 66. 70
Gnomonum nauticorum virtus 730
Gobiones piſces 710. 719
Gobiones in Creta pingues 778
Gormo impius 115
Gormo rex 114
Goſtauus Ericſon 214
Goſtauus quomodo princeps factus ſit 224
Goſtauus rex 213
Goſtauus Trolle 398
Goſtauus Trolle archiepiſcopus Vpſalen. 277
Goth bonum, & deum deſignat 85
Gothia 142
Gothi 253
Gothi ac Germani excellentiores potatores 461
Gothi debiles ad templa portant 547
Gothi et Maſſagethæ peritiſſimi ſagittarii 499
Gothi excellentius ſapientiæ ſtuduerunt 106
Gothi hordeo pro pane et potu abundant 441
Gothi immortalitatem tenuere 106
Gothi in aquis præliantur 350
Gothi in Italia dominabantur 494
Gothi multis pepercerunt 547
Gothi nullum templum vel ſacerdotem in obſidione violarunt 324
Gothi Scythiam inhabitantes 244
Gothi venationi aſſueti 639
Gothorum & Byzantinorum deorum contentio 102
Gothorum exeuntium prima ſtatio 86
Gothorum originalium mos iurandi 244
Gothorum reges rebus præclare geſtis claruerunt 94
Gothorum voluptas arma tractare 81
Gothico charactere ſcripti libri in metropoli Vpſalenſi clauduntur 55
Gothlandia 574
Gothlandia bona omnia habet 85
Gothlandia iure perpetuo ad Suetiam ac Gothiam ſpectat 86
Gotuara fœmina in dicendo procax 268
Gouarus Noruegiæ rex 115
Graculorum ac garrulorum diſtinctio 669
Græci nando ſaluantur 355
Græcorum & Perſarum mos in vexillatis lanceis 261
Græculus conto leuatus 254
Græculi contra Gothos pro Imperatore nil faciunt 267
Gramina recentia ſub tempore brumali 117
Grammatica fundamentum literarum 532
Grammatica magiſtra verborum 533
Grana in remotas regiones portantur 438
Grana triticea e cœlo pluunt 726
Granaria ampla ac longa in ſeptentrione 436
Grando 37. 123
Gratia refertur pro pœna feſtinata 388
Gratia S. Pauli 590
Gratitudo boni regis 354
Gratitudo phreneticorum 570
Gregorius Nazianzenus 554
Gregorius papa potuit, ſed noluit ſe liberare de perſecutione Longobardorum 550
Gregorius 7. VVladiſlao Bohœmorum duci ſcribit 559
Grep id eſt cloacaria furca 270
Grep filius Veſtmari ſceleratiſſimus 269
Adulter perfidus ac fœtidus ibidem
Grimmo pugil 174
Grimoaldus Longobard. rex 528
Groninga 502
Groninga Friſonum nobiliſſima vrbs 307
Grues ſaburrantur 71
Gruum natura ibidem
Gruum præſagia 696
Gruum vigiliæ 673
Gruibus volatus & vigiliæ communes 672
Grylli hyeme caminis inhærent 442
Grylli vel locuſtæ 149
Gryphes 548
Gryphes alas habent 671
Aurum in deſertis effodiunt 572
Gryphes in nidum gagathen lapidem ponunt 671
Gryphi forma qualis eſt ibidem
Gryphi vnde appellationem acceperunt ibi.
Alites ferociſſimæ ibidem
Guilhelmus impius rex Angliæ 44
Gula humana multa depopulatur 645
Gula luxuriæ parens 721
Gulo animal voraciſſimum 605
Gulonis deſcriptio ibi. 607
Gulonis vngulæ medicinales 606
Sanguinem venatores bibunt ibidem

Aruina putridis vlceribus cõfert ibi.
Dentes incantatoribus patrocinantur ibidem
Gulonum dentes canes expaueſcunt 607
Gummi abietino arena mixta calcei obliniuntur 191
Gunholmus ferrum hebetare ſolitus 185
Gunno cum filio occiditur 176
Gunno latro ibidem
Guthones ſagittarii 170
Gutmara Grepiorum mater 191
Guthruna incantatrix 118
Gymnaſium Vpſalenſe 52
Gymnici palmi 193

H

Haiflſck 764
Haápar 144
Habitatio in arboribus 133
Habitus ſeptentrionalium hominum 135
Sueonum ibidem
Moſchouitarum ibidem
Lapponum ibidem
Habitus ſimplex pudicitiæ cuſtos 200
Habitus virginum pudiciſſimus 475
Hacho faſtuoſus 238
Hacho Gothorum rex 237
Haconis athletæ crudelitas 275
Hadingus Danorum rex 117. 186. 455
Hadingus rex magicis præſtigiis illuſus 123
Hadingus rex ſub terram ductus 117
Hadingus quondam deus Gothorum 101
Hadrianus Imperator 639
Hadriani vita 521
Hœmorrhois ſerpens 774
Hæreditates in ſeptentrione per ſortes diſtribuuntur 117
Hæretici deſcendere debent corrigendi ad Chriſtianos 556
Hæretici ſemper diſcordes 553
Hæreticis condeſcendentes deſcẽdunt 556
Hagberta omniformis 117
Haldanus nuptias Giurithæ ſuadet 175
Haldanus pugil 173
Haldanus pugil Noruegiæ regis filius 174
Haldanus quercu ſucciſa 12. proſtrauit 175
Haldani militia 162
Halec littora accedit 725
Halec paruũ, ſed grati ſaporis in Bothnico mari ibidem
Halec quo tempore bonum ibidem
Halecis fulgura ibidem
Halecis infinita multitudo vbi 724
Haliætus ſiue marinus vultur 693
Halonum effectus 31
Hama Saxo pugil 161
Hamæ corpus medium diſſectum 162
Handuanus Helleſponti rex 186
Hangóe ſecuriſſimus portus 87
Hangoe ſinus 194
Hannibal Marcelli cadauer cremari iuſſit 564
Hannibal meliorem pugnandi locum fraude obtinuit 377
Hannibalis ſtratagema contra Romanos ibidem
Haquinus Noruegiæ rex 68. 123
Haquinus pugil 173
Haquinus Ring Suetiæ rex 165. 168
Haquini regis gladius 89
Haraldus Danorum rex 275
Haraldus Hildetan Daniæ rex 165. 168. 175
Haraldus Noruegiæ rex 187
Haraldus rex claua aurigæ peremptus 170
Haraldus rex occiditur 352
Haren ſiue aren ſerpens 772
Harpyiæ gulonibùs aſſimilantur 607
Hartbenus Helſingus 9. cubitorum 157. 173
Hartbenus occiditur 173
Haſta in nuptiis extra feneſtram proiicitur 477
Haſta in nuptiis quid deſignat ibidem
Haſta Iunoni conſecrata ibidem
Haſta rotis immiſſa greſſum impedit 289
Haſtæ Gothorum denſæ 253
Haſtæ Romanorum Græcorumq́ paruæ 348
Haſtiludium nautarum 516
Haſtiludia quando fiunt & quomodo 512
Hatherus Starchateri interfector 171
Hebetatio gladiorum 223
Heduiges pulcherrima virgo 465
Helcus piſcis 701
Helga fluuius 335
Helgafiel abbatia 733
Helgo Danorum rex 274
Helgo rex Noruegiæ 162
Heliogabalus 258
Helſingia populoſa 94
Helſingi 157
Helſingi ingenioſi 207
Henningus Gad electus epiſcopus Lincopen.

penſis 300
Henricus epiſcopus Lincopenſis 432
Henricus 8. Angliæ rex 578
Herba in dorſo draconum naſcitur 755
Herbæ aquilonares efficaciores 570
Herbæ tectorum 316
Herbæ virentes ſigna cognoſcendarum venarum naſcentium ſubtus terram 95
Herbortimus 355
Heremiæ ſylux auium præſagia 696
Hercules imperat diis amouere cicadas 109
Heremitorium in monte Bruncaberg 315
Hermelinæ pelles 219
Hermelini muribus impinguantur 726
Hermelini quomodo capiuntur 618
Hermelinorum cauda ſemper nigra 608
Hermes Triſmegiſtus 54
Herodius auis 651
Herodotus 120. 199
Herothus Sueciæ rex 182
Herorum Gothorum nomina 244
Heruli 253
Hetha clariſſima bellatrix 169. 199
Hetha regina Danis præficitur 170
Hiallus pugil 177
Hialtho vt fortior fieret ſanguinem bibit 181
Hiarno 189
Hiatus glacialis 46
Hielmſnabben, vel Elgænabben 89
Hieronymus 60. 128. 755
Hieronymus de onocrotali natura loquitur 676
Hieronymus Quiri. patriar. Vene. 145
Hilarius 128
Hildigerus 70. pugilum oppreſſor 175
Himantopodes 112
Hippagogæ naues à portandis equis ſic dictæ 587
Hippagines per inſidias rapiuntur 340
Hippocratis ceſura de bonitate hordeacei potus 449
Hippolytus Tiphernas 723
Hippopotamus equus fluuialis 607
Hippopotamus ob magnam ſaginam pedes vulnerat 767
Hircus ſeu aries belua rapax 735
Hirci in ſeptentrione ferè omnes albi 592
Hircorum maxima abundantia in terris aquilonaribus ibidem
Hirundo vnde dicitur 675
Hirundo viſum pullorum reformat ibidem
Cibos inter pullos æqualiter diſtribuit ibidem
Hirundinis pedibus epiſtola alligata 186
Hirundinis ſapientia in pullis conſeruandis 674
Hirundines ab aquis extrahuntur 717
Hirundines hyeme ſe in aquis condunt 673
Hirundines indociles 691
Hirundines paſſeres ſuffocant 675
Hirundinum alis ignis affigitur 185
Hirundinum in medicinis vſus 675
Hirundinum præſagia 696
Hirundo piſcis volans 759
Hiſpani fame preſſi 324
Hiſtoria effigiata totius orbis Norinbergæ impreſſa, plena portentoſis ſignis 726
Hiſtoria puellæ raptæ 627
Hiſtorici graues hodie vix aſpiciuntur 526
Hiſtrio pinguis ſuſpenditur 509
Hiſtriones populus durus nõ æſtimat 525
Hiſtrionum qualitas ibidem
Hiſtrionum ſtudium 526
Hithin gigas 188
Holenſis, & Scalholdenſis cathedrales eccleſiæ 733
Holletus magus marinus 122
Holmia 440
Holmia regia non poteſt expugnari 314
Holmiæ fundamentum 416
Holmiæ hoſtis à culmine domorum arcetur 410
Holmiæ obſidio tribus locis ac exercitibus fieri debet 314
Holmſtani epitaphium 50
Holſatus iactator à monacho ſuperatur 513
Holſatus Ranſon iactabundus ibidem
Holueden ſylua 714
Homerus 71. 283
Homicidæ ac polluti à vaſis ceruiſiæ arcentur 453
Homo cellarium ingreditur, lupus exit 644
Homo cogitur vt in lupum ſe transformet ibidem
Homo delicias ſuas quandoque paſcit 705
Homo diuina prouidentia dirigitur 531

Homo formicæ exemplo laborare debet 780
Homo futura ſcire deſiderat 114
Homo immitis erubeſcere debet 575
Homo indiſcretum tempus pariẽdi habet 770
Homo in lupum transfiguratur 643. 644
Homo in lupũ trãſmutatus occiſus, poſteà non apparet 644
Homo inſatiabilis in rebus inquirendis 766
Homo nudus gignitur 47
Homo rarò fulmine exanimatur 57
Homo ſuſpenſus inter deos aſſumitur 106
Hominẽ fame occidere grauius quàm gladio tollere 545
Homines agendo fiunt expertiores 530
Homines aquilonares ſtudio futura præſciendi dediti 114
Homines effoſſi è niuibus ſeruantur 148
Homines frigore aduſti quomodo ſanãtur 710
Homines iugis vt beſtiæ ſubduntur 275
Homines marini 729
Homines mutuis ſubſidiis viuunt 538
Homines parcere nequeunt 694
Homines piloſi 145
Homines 50. cubitorum 158
Homines robuſti 11
Homines ſeptentrionales in tenebris vidẽt 76
Homines ſuppolares apes nõ habent 795
Hominum myriades nunc occiduntur 593
Hominum ſeptentrionalium incredibilis multitudo 12
Hominum voluntas plerunq; deteſtabilis 648
Honos arborum pinearum 411
Horatius 112
Hordeum germinare videtur 450
Hordeum germinatum 453
Hordei abundantia Gothis pro pane & potu 441
Hordei mollitio 454
Hordei ſuauitas 450
Horologium ſolare 53
Horologium Vpſalenſe excellentiſſimum 52
Horologia pretioſa, arma vilia 53
Horologiorum varia genera ibidem
Horologiorum vſus tardè traditus eſt in aquilone 52
Horrea hyemalia 76
Horrea propria cum hoſtibus incluſis incolæ comburunt 435
Horrea Theoderici regis Gothorum 436
Horrenda partium cædes 295
Horror aliquando tacere iubet 208
Horror ſceleris à malo reuocat 550
Horror vehementis ſoni 63
Horrorem cunctis fornicatores ingerunt 484
Hoſpes egrediens amicis commendatur 539
Hoſpitis benignum ꝓmiſſum omnes exhilarat 178
Hoſpitem occidere impia victoria 247
Hoſpites apud aquilonares honorificè tractantur 606
Hoſpites boni amicitias reparant 539
Hoſpites honorandi 802
Hoſpites ingrati omni tempore inuiſi 539
Hoſpites ingrati plectuntur ibidem
Hoſpites locorum ignari 67
Hoſpites odoriſeri, inſecuri apud aquilonares 539
Hoſpites rixoſi expelluntur ibidem
Hoſpitum bonorum vtilitas ibidem
Hoſpitibus blandiri turpiſſimum eſt 538
Hoſpitibus dona dantur 539
Hoſpitalia Hiſpanorum magnifica 61
Hoſpitalitas 152
Hoſpitalitas Gothorum 538
Hoſpitalitas quomodo melior 540
Hoſpitium in Doffrinis montibus 76
Hoſpitium ſecurius in glacie quàm in palatio 43
Hoſpitio ſuſcipere liberale eſt 540
Hoſpitia glacialia ventus auſtralis diſſipat 43
Hoſpitia littoralia vel glacialia ibidem
Hoſpitiorum violator punitur 624
Hoſtilis irruptio oritur 334
Hoſtilibus in terris nil ſecurum 239
Hoſtis cunctatione ſuperatus interiit 336
Hoſtis cur circulo clauditur 261
Hoſtis improuiſus vix ſuſtinetur 520
Hoſtis inermis non contemnendus 233
Hoſtis inſidiis interimitur 336
Hoſtis non eſt contemnendus 332. 514
Hoſtis prudenter ſuperandus 251
Hoſtes aquilonarium incolarum 375
Hoſtes aquilonarium regnorum 282
Hoſtes fame, frigore pereunt 73
Hoſtes horribili ſono ſpecus debilitantur 362

Hoſtes

Hoſtes humano generi vbique imminent 762
Hoſtes illuſione terrentur 630
Hoſtes mortui honorantur 386
Hoſtes ſignis littoralibus amotis ſuffocantur 90
Hoſtes ſpoliis relictis fugantur 239
Hoſtium multa millia ſubmerſa 91
Hoſtibus fidelius ſeruientes firmiores æſtimantur 310
Hotherus rex 110. 114. 193
Huiruillus Hollandiæ princeps 195
Huitſarck refugium piratarum 69
Huitſark rupes 68
Humanitas omnibus officiis impartienda eſt. 540
Humanitatis verum officium 538
Humanum corpus ſublime 33. cubitorum 157
Humiliati bello cautius agunt 295
Humuſculus auis 665
Hundingus Suetiæ rex 455
Hungarorum artifices 216
Hunni 78 253
Huſaby regia ſedes 82
Hybernia vltima orbis manſio 161
Hybernorum mos 67
Hydri vicenûm cubitorum 772
Hydromeli 446. 447
Hydromelis confectio 447
Hyemale certamen 394
Hyems aditum cõcedit alicuius arcis obſidioni 384
Hyems æſtati cedit 504
Hyems fatua 98
Hyemis aſperitas 504
Hyemis aſperitate extremæ nationes concutiuntur 33
Hyemis principium quando intelligẽdum 665
Hyemis tarditas quibus ſignificetur 788
Hyeme homines ſylueſtres in ripis quieſcunt 135
Hyeme maiores labores quàm æſtate 142
Hyeme omnia plana ibidem
Hymnus Veni creator ſpiritus quando in nuptiis canitur 482

I

Iacobus archieṗs Vpſalen. M. D. XXII. obiit 778
Iacobus Campa mercator Gedanenſis 506
Iacobus 1. Scotorum rex 499
Iactantia Danorum quieſcit 513
Iactatio lapidum 509
Iactatio ſummæ leuitatis eſt 515
Iactator Holſatus à monacho ſuperatẽ 513
Iactura amiſſorum librorum 531
Iactura fiſci in aliena regione caſtra ſeruare 300
Iactus lapidis Finnorum certus 370
Iacula plumbea à magis emittuntur 121
Iagello cum 8. fratribus ad fidem conuerſus 97
Ianua principis dum Pyrrhica ſaltatur nõ pulſanda 521
Ianuæ ex corio marinarum beluarum 754
Ianuenſes 330
Iarmericus Danorum rex 275
Iaſon piſcis ingens 755
Iaſon Theſſaliæ regis filius 639
Ichthyophagi 597. 733
Ichthyophagi Indiæ domicilia ex oſſibus habent 752
Idebenkia 91
Idolatrarum conuertendorum ſpes 151
Iempthia 74. 153
Ierff 605
Ieſus Chriſtus in ſempiternum laudandus 802
Ignari locorum celerius cadunt 394
Ignauia fugientiũ reuocari nõ poteſt 236
Ignaui nõ ſunt quos iudicia pariunt 246
Ignaui palma carent 191
Ignauorum iudicium debile 43
Ignis ad honorem numinum ſeruatus 534
Ignis animata belua 97
Ignis aquis abſconditus 60
Ignis colitur 97
Ignis Græcus quomodo componitur 285
Ignis in aqua valet 60
Ignis in noctibus ob nautas eminentiori loco fouetur 424
Ignis in ſpinis iuniperoꝝ per annum conſeruatur 411
Ignis prælii naualis periculoſus 341
Ignis quaſi perpetuus in ſeptẽtrionalibus regnis 426
Ignis regius 521
Ignes in dorſo ceti accenduntur 755
Ignium fomenta flammam laxant 341
Ignita pyramis 228
Ignitæ ſagittæ bombardales pulueres incenderunt 238
Ignobiles quare multi fiunt 549

Illegitimi filii teſtes ſunt paternæ turpitudinis 485
Illegitimi non ſuccedunt 483
Illuſtres viri mœnia non accedant,& quare 300
Illuſtrium Suecorum 12000. ac illuſtrium Danorum 30000. popularium numerus infinitus vnico conflictu periit 165
Illuſus mitior videtur 641
Imago dei in omnibus 99
Imaginem maculoſa non reddunt 30
Imagines animalium ſaxis inſculptæ 51
Imagines B. Virginis in ſeptentrione pulchræ 472
Imagines hominum cupreæ 285
Imagines impudicæ conſtantes non turbant 471
Imagines nudæ mulierũ quaſi infames. pictæq; in aquilone habentur ibidem
Imagines ſubtiles raræ in aquilone 463
Imbres 57
Immunitas delinquentium in prora 344
Impatientia equorum in frigore 382
Impedimenta bellorum perficiendorum 384
Impedimenta bombardarum 289
Impedimenta equeſtrium hyberno tẽpore 394
Impedimenta equis pondera armorum 259
Impedimenta non terrent prçliaturos 224
Impedimenta prælıorum caſſandorum 290
Impedimenta quominus periculũ euitetur 236
Imperatoris Henrici iunioris rebellio 31
Imperio dictatoris acies mouetur 374
Imperia citius perduntur quàm acquiruntur 307
Imperia duo vix ab vno feliciter gubernantur 276
Imperterriti effoſſores minerarum 204. 206
Impetus equeſtris obiectis rotis diſpergitur 288
Impietas non manet inulta 547
Impii iuſtè à dæmonibus decipiuntur 127
Impulſus muſicæ animos implicare nouit 521
Impurus nil rectum iudicat 554
Incantatio Biarmorum 180
Incautus & dormiẽs facilè defraudaẽ 296
Incendiarii acrius impetuntur 227
Incendiarii igne combuſti 239
Incendiũ intus,foris hoſtis conſpicit ibi.
Incendium Lutheri apoſtatæ 427
Incẽdio bellũ inchoare pernicioſiſſimũ 229
Incognita non temerè contemnenda 802
Incolæ ad prædam confluunt 741
Incolæ Gothici regni regem Daniæ fugant 612
Incolæ Middelpadiæ torrẽtem fugiunt 78.
Incolę rupis Baſſenſis piſcibus raptis paſcuntur 654
Incolæ vbiq; armati concurrunt 241
Incommoda obſeſſorum 316
Incommoda obſidentium 398
Indoles vitiis facilè inquinatur 268
Indulgentia parentũ nimia pernicioſa 533
Indus 218. 220
Indi haud ſæpe fuga euadunt 366
Induſtria fidelium preſidentium valde laudanda 421
Induſtria momentanea ciuicas ſeditiones ſoluit 321
Inepti pretio ſurgunt 103
Infamia citò oritur 201
Infamia perpetua ſtupratã puellam ſequitur 482
Infamia perpetua ſacrilegi damnantur 558
Infans 40. dierum baptizatus reſpondit Amen 552
Infantes quomodo à ſerpentibus cuſtodiuntur 437
Informatio equorum vt genua flectant 588
Ingellus Daniæ rex 164
Ingellus rex ſordidum luxuriæ mancipiũ ibidem
Ingenium artis & naturæ commẽdandum 497
Ingenium capiendorum piſciũ varium 712
Ingenium piſcibus diuinitus infuſum 770
Ingenium vndiq; fraudulentum 636
Ingenia aquilonaria præclara 52
Ingenia auaritiæ prodigioſa 205
Ingenia facunda nutriuntur 533
Ingenia fœminarum aſtuta 198
Ingenia Italica cæteris viuaciora 469
Ingenua adultera iugo ſeruitutis ſubiicitur 487
Ingratitudo maxima 272
Ingridis nobiliſſima virgo 217
Ingridi vaſa argentea donantur ibidem
Inimici per lethiferum ſonum fugantur 362
Initium infelix multis iniuriam committit 245
Iniuria priuata publico diſpendio malè penſatur 297
Iniuriam inferens ſibi primùm nocet 550

Inſequentes

Inſequentes fragmentis glacialibus occiduntur 360
Inſidiæ 133
Inſidiæ alibi intentantur, alibi perficiuntur 307
Inſidiæ curruum ſaxoſorum 282
Inſidiæ hoſtibus ſtruuntur 410
Inſidiæ in bello præcauendæ 261
Inſidiæ maiores in aurora cauendæ 382
Inſidiæ piratarum cauendæ 425
Inſidiis impacabilis crudelitas corripitur 239
Inſidiatores proprijs dolis pereunt 366
Inſignia regum quomodo exhibētur 477
Inſolentia cuiuſdam pugilis 181
Inſolentia piratarum 365
Inſolentia victoriæ turpis 568
Inſolitæ res, mirabiliores videntur 28
Inſtituta militaria 248
Inſtructæ copiæ viribus exercitii ſęp plurimum valent 260
Inſtrumenta belli 236
Inſtrumenta bellorum 247
Inſtrumenta bellorum in glacie portantur 379
Inſtrumenta bellica quæ Finnis permiſſa 370
Inſtrumenta caſtrenſium obſeſſorum 295
Inſtrumenta fortia ſecuritatē præſtant 256
Inſtrumentā mineralia 210
Inſtrumenta muſicæ artis 521
Inſtrumenta obſeſſionum 296
Inſtrumenta piſcandi aptiſſima 706
Inſtrumenta ruinæ faciendæ 303
Inſtrumēta rūpendæ glaciei neceſſaria 711
Inſula Gothlandia epiſcopo Lincopenſi ſubiecta 86
Inſulæ Oelandiæ maxima vbertas 84
Inſulę innumerabiles in littore Noruagico 682
Inſulæ innumeræ in ſeptentrione 681
Inſulæ plurimę 698
Intentio diuerſa fugientium, ſed vna ſalus 714
Interpretatio calumnioſa 175
Interpretatio iuramentorum 396
Interpretatio rhythmorum Gothicorum 432
Interpretes falſi qua pœna tenentur 559
Interpretes falſi vt hæretici puniendi ibi.
Interpretes legum 207
Interuallum 800. paſſuum nando ſuperatur 355
Introitus vnus ſed multi cuniculi 296
Inuaſor diuini iuris quis dicatur 560
Inuaſores alienæ poſſeſſionis partes vulpium fiunt 619
Inuentiones proditorum 308
Inuerecundi in balneis puniuntur 527
Ioannes Daniæ rex M. D. 290. 300. 365
Ioannes Danorum rex à Suetia fugit 361
Ioannes Lucretius 494
Ioānes Magnus archiepiſcopus Vpſalen. 168. 325
Io. Ma. archiepūs Vpſalenſis exul 568
Io. Mag. archieps Vpſalen. modum ſalis conficiendi præſtitit 465
Io. Mag. archiepiſcopus Vpſalen. Romæ mortuus 465. 675.
Io. Mag electus archiepiſcopus viliſſimā monetam abrogat 214
Ioānes præfectus Iuſtiniani auariſſ. 320
Ioānes 2. archieps Vpſalen. occiditur 314
Iob 213 295
Iob potentior principibus, ſed humilitate conſeruus 493
Ionacopia 79
Ionas ab homine in aquam proiicitur, à piſce colligitur 770
Iordanes 14. 715
Iordanis ſententiæ de vſu bellandi Gothorum 262
Ira impotens 232
Irenicus 15
Irreligio & violentia numinibus inuiſa 561
Irruptio hoſtilis oritur 334
Irruptio inſidioſa 227
Iſidis ac Serapis templum 105
Iſidorus 524. 779
Iſidori opinio de nutrimento halecis 724
Iſlandenſes ſub quo parallelo 142
Iſlandenſium arma ſemper parata 733
Iſlandia 149. 240
Iſlandia cur ſic dicta 62
Iſlandiæ extenſio ibidem
Iſlandiæ montes 61
Iſlandiæ præfecti à Noruegiæ rege conſtituuntur 372
Iſpidarum pelles quid præſagiant 696
Italia de thriſſa piſce gloriatur 778
Itali olim pertinaces 87
Iter ampliſſimum negotiatorum Moſchouiæ 369
Iter diale Starchaterus duodenali æquiparauit. 162

Iter inter valles 597
Iter inuium 114
Iter ſub niuoſis arboribus 680
Iteratio pœnæ nautarum rebellium 344
Itinerantes beſtias venantur 598
Iuba equorum lauanda 584
Iudex iniquitati per æquitatem occurrere debet 492
Iudex iniquus ab equo cadẽs in ſupremo iudicio comparuit 491
Iudices cõmunitatis voto conſtituti 488
Iudicum examinatio 270
Iudicum tres bonæ conditiones 493
Diſcretio ibidem
Executio ibidem
Pronuntiatio ibidem
Iudicium rectiſſimum fit naturali æquitate 489
Iudicium ſeueriſſimum 492
Iudicium temerarium pernicioſum 491
Iudicia apud Moſchouitas quomõ peragantur ibidem
Iudicia exacta rarò in aquilone fiunt 492
Iudicia paucorum expeditiora 400
Iudiciorum peruerſio 270
Iugum dei ſuaue, ac hæreticorum importabile 334
Iugis vt beſtiæ homines ſubduntur 275
Iulius Cæſar 509
Iulius Cæſar agilis equitator 585
Iulius Cæſar flumina tranſnatat 355
Iulius Cæſar nandi peritus 356
Iulius 2. papa per congelatum Padum validiſſimum exercitum duxit 44
Iumenta in prælio ſeorſum ſeruantur 291
Iuncus aquatilis 95
Iuniperi indefinenter accreſcunt 412
Iuniperi radices loco panis habentur 411
Iupiter parricida, ſtuprator, adulter 103
Iouis Cretenſis templum, qui fuit inceſtor, impudicus, ac ſpurciſſimus 105
Iuramentum iudicis prouincialis 489
Iuramentum militis aurati 479
Iuramentum militum auratorum ſtrictiſſimè obſeruatum ibidem
Iuramentum per librum 494
Iuramentum præfecti regii ac iudicũ 488
Iuramentum regum & ſubditorum 490
Iuramentum ſuperſtitioſum 244
Iuramenta à rege dantur ibidem
Iuramentorum interpretatio 396
Iuramentoꝶ qualitas in ſpoliis diſtribuẽdis ſeruanda ibidem
Iurans per librum tria facit 494
Ius compẽdioſum in municipalibus Suetiæ 246
Ius maritimum è Gothlandia petendũ ac expectandum 86
Ius municipale 485
Iura municipalia aquilonarium regionum 547
Iura pro partu fauorabilia 483
Iura quando ex incendio ſaluantur 426
Iuſiurandum ſuperſtitioſè cauendum 343
Iuſſe Ericſon Danus auarus præfectus 265
Iuſtinianus Imp. 740
Iuſtitia à rege diſtribuitur 245
Iuſtitia victa 264
Iuſtitiæ executio in duello ponitur 491
Iuſtitiam etiam coactus aliquis ſeruat 344
Iuuenalis 594
Iuuenes attentiſſimè educandi 531
Iuuenes nudi inter gladios ſe iactant 518
Iuuenum bellandi exercitia 38

K

Kalpack mitra dicitur 368
Karentina ciuitas Rugiæ 127
Keplingen inſula 313
Kerrus 167
Keſya 231
Ketelberg 93
Kindaberg marmorea ſaxa habet 409
Kindaberg mons 83
Kindia 460
Klipping 214
Kniphoff 70
Knoden Midelpadiæ fluuius 92
Koſa Finnonica 457. 460
Kyrii à Starchatero ſubacti 167

L

Laberius mimorum ſcriptor 524
Laboratores in cauernis ſtrangulãtur 204
Laboratores incluſi fame moriuntur ibi.
Laboratores minerarum 12. necati 211
Laboratorum mineralium pericula ibid.
Labores maiores hyeme quàm æſtate 142
Labores ſubſidiarii dulciores 431
Labra miſeri mariti viſcantur 486
Labyrinthus Dædali 124
Labyrinthus Porſennæ regis 125
Lacedæmonii 248
Lacerta 24. pedum longitudine 772

Lacertæ 774
Lacertæ quomodo ab alueis arcendæ 794
Lachrymæ arborum potabiles 411
Lachrymæ ſenectutis laſciuum habitũ deplorant 475
Lacunæ piſcium 705
Lacus albus 80. 689
Lacus albus inexhauſtus piſcibus 689
Lacus quidã Noruegiæ incongelabilis 46
Lacus Vener 100. milium paſſuum 701
Lacus Vether infelix hoſtilibus armis 714
Lacus in ſeptentrione piſcoſiſſimi 80
Lacus inſigniores in ſeptentrione 713
Lacus plures in itinere 369
Lacus vbi maximi dulcium aquarũ 704
Ladalaas Magnus Gothorum rex 246
Lætitia fauentis populi gratior eſt pretioſa moneta 321
Lagus auis in tẽpeſtatibus maris lętaĩ 675
Lagi præſagium 696
Lamech dictum 549
Lamiæ 113
Lamina ferri ignita loco clibani 318
Lampedo regina Amazonum 195
Lana 95
Lana Anglica 470
Lana Flandrica ibidem
Lana longa 574
Lanæ Cypricæ natura 89
Lancea militaris in agmine arengarum firmatur 724
Lanceæ ad trãſiliendas portas ferunĩ 544
Lanceæ ſuper aquas ducuntur 351
Landzrygga ſylua ſub polo 688
Laneæ ac lineæ veſtes 38
Laneum ſagulum 183
Laniones quomodo in Bacchanalibus habitum mutant 463
Lapis firmitatem deſignat 243
Lapis in capite quorũdam piſcium 710
Lapis infamis ob adulteram redditur 487
Lapides arboribus connati ferris obſtant 419
Lapides 12. Moraſteen collaterales 243
Lapides fatales 51
Lapides fatales duorum fratrum ibidem
Lapides grandiſſimi rapiunĩ ad mare 16
Lapides hexagonam formã habentes 408
Lapides naturaliter ad murum apti ibid.
Lapidum congeries 51. 82
Lapidum iactatio 509
Lappones cui parallelo ſubiecti 142
Lappones excitati hilarius epulantur 141
Lappones non belligerantur niſi prouocati 137
Lapponum gens orbi ignota 136
Laridum duplex, durum, ac molle 413
Larux 113
Larus auis 675. 682
Laſciuiæ Starchaterus nunq̃ deditus 165
Latgertha bellatrix 182. 199
Latrones canum latratu produntur 365
Latrones lembis impoſiti comburuntur ibidem
Latrones nulli in glacie 43
Latrunculi armis tectis pugnant 347
Latrunculi Finni ac Moſchouitæ 364
Laus mira Amalaſuentæ 200
Laus perpetua poſteritatis 567
Laus pro audacia ſurgit 247
Laus vera à viro laudato ꝓficiſcitur 526
Leckiòc arx epiſcopi Scarenſis 79
Lectus ferreus 9. cubitorum 157
Lecto duro viri fortes contenti 311
Legatio regis Poloniæ ad Moſchouitam M. D. L I. 367
Legatus nauium rubeus 98
Legati apoſtolici in aquilone ſemper humaniter excepti 547
Legati armati 263
Legati expetti præſtigioſo cultu non teguntur 367
Legati Moſchouitarum in Holmia 361
Legumina renata 212
Leguminum prouiſio fit 298
Lekat Gothicè, vel hermelini 618
Lembi ac lyntres ratibus adduntur 376
Lembi fabricantur 364
Lembi in humeris portantur 365
Lemures 113
Lemurum trux chorus. 112
Lemmar, vel Lemmus 617
Leo cuſtos aſini 676
Leones, cameli &c. non ſunt in aquilone 148
Leones 100. occiduntur 502
Leo dux Brunſuicenſis 188
Lepus marinus formidabilis 768
Lepores marini 759
Lepuſculus in mari formidabilis 779
Lepores candidi in ſeptentrione 608
Leporum cibus ibidem
Leporum diſcolorum multitudo ibidem
Lex amneſtiæ 400
Lex contra ſtupratores virginum 396
Lex debellandarum locuſtarum 782

Lex militaris 258
Lex militaris in torneamentis 512
Lex naturalis 153
Lex naturæ inuariabilis 573
Lex Platonis 555
Lex piſcatorum 729
Lex ſignorum non auferendorum 45
Lex Tuiſconis de adulteris 487
Lex viarum hyemalium 378
Legis Gothicæ tenor 494
Lege maiorum connubia celebrantur 195
Leges Gothicæ Peruſiæ repertæ in charta pecorina 494
Leges Gothorum Peruſiæ repertæ verificãt originem eorum eſſe ab aquilone ibi.
Leges imperiales contra ſacrilegos 544
Leges maritimæ à Visby originem habent 342
Leges maritimæ à Visbycenſibus petendæ 344
Leges mitigatæ populum conſeruant 493
Leges montanorum plurimis articulis diſtinguuntur 206
Leges naturæ firmiſſimæ 797
Leges nauticæ 343
Leges terrore defenduntur 344
Legum corruptio 270
Legum maritimarum extenſio latiſſima 344
Libamenta fœda 101
Libelli Cæſaris inter natandum madefacti non ſunt 355
Liber de arte bibendi 462
Libri æquiuocatio 54
Libri 12. Senatorum vrbis 195
Libri Sibyllini conſuluntur 535
Libri ſcripti Gothico charactere in metropoli Vpſalenſi clauduntur 55
Liberale eſt hoſpitio ſuſcipere 540
Liberalitas antiqua 641
Liberalitas Finnorum 152
Liberalitas Io. Mag. archiepi Vpſal. 153
Liberalitas pulchra 540
Liberi moribus probis educandi 200
Libertas maxima ſacerdotum 544
Libertas pretioſior auro 206
Libertatis reductio 562
Libido vaga fœdiſſima 141
Libido vaga legibus coërcetur 487
Libra vnde collecta eſt 469
Libuſſa Vandalorum bellatrix 199
Licentia mentiendi auferenda 559
Lidecopia 79
Liga conformi moneta cudi debet 213
Ligæ 47
Lignum in ſaxum conuertitur 89
Ligni vnici impulſu 12. occiduntur 179
Ligna ad quemlibet vſum intus aptiora 419
Ligna apta pro fundamentis in aquis 418
Ligna fagina lapides fiunt 409
Ligna non rimoſa ad aquoſa ædificia conducunt 419
Ligna nulla ob venti violentiam naſcũtur 22
Ligna prouidentur 298
Ligna quercina in aquis cuſtodiuntur 418
Lignorum longitudo quibus Scricfinni ad curſum vtuntur 13
Cur hæc ligna pellibus ſubducũt ibi.
Montium inacceſſa his penetrant ibi.
Lignorum ſtrues immenſa 424
Ligniferæ plantæ 167
Ligones 47
Limites agros diſcernentes 51
Linachi auis conſyderatio 667
Lineæ ac laneæ veſtes 38
Lingones ſiue Lotharingi 206
Lingua Lapponum peculiaris 137
Lingua Ericus & manu promptus 190
Linguæ Albanorum olim 26. 136
Linteaminum cura habetur ne è tectis pendeant 298
Linteus pannus in cognoſcendis pellibus vtilis 219
Lis inter agricolas cõuiuiis dirimitur 434
Lites ac fraudes bombardariorum 289
Litera Dominicalis baculis dinoſcitur 54
Literæ Aegyptiacæ 58
Literæ Aquilonarium antiquiores Latinis 57
Literæ ſaxis inſculptæ ibidem
Literarum eruditio nobilitatẽ perficit 476
Literarum notitia glorioſa ibidem
Lithuania idolorum cultrix 96
Lithuania magnus ducatus, & curſ ibidem
Lithuani ac Ruſſi gens fortis 629
Lithuanorum numina 97
Littus ſcopuloſum 73
Littora importuoſa 69
Liuius 324. 374
Locha 595
Locus 37
Locus exitialis 363
Locus fatidicus 642
Locus fingendi 105
Locus ob quem bellum mouetur vnicẽ cuſtodiri.

ſtodiendus 380
Locus paluſtris fimo firmatur 421
Locus quatuor dentium 232
Locus ſcripturæ verax 544
Loci iniquitas pacem ſuadet 90
Loci verſilis ſitus 111
Loca ab Amazonibus condita 196
Loca ab Amazonibus ſuperata ibi.
Loca arida herbas ſaniores habent 574
Loca arte & natura munita 229
Loca bellorum 325
Loca bellorum propria 279. 290
Loca inacceſſa arte ſuperantur 303
Loca inuia 152
Loca plura vacua, quàm globis occupata 290
Loca plurima in aquilone munita 327
Loca profundiſſima vnde ſal extrahitur 464
Loca ſponſaliorum iucundiora 482
Loca vicina vtilia 87
Locorum ignari celerius cadunt 394
Locorum miles aquilonis curam habet 236
Locis certis ne comburantur parcitur 229
Locuſtæ arenoſi coloris 782
Locuſtæ flamma & fumo abiguntur ibi.
Locuſtæ magnum malum in orbe terrarum ibidem
Locuſtæ more militari diriguntur 780
Locuſtæ ſeu grylli 149
Locuſtarum debellandarum lex 782
Lodbroch id eſt piloſa bracha 183
Loeſn 382
Loffoeth 66
Loligines naues obruunt 760
Loligines vltra biennium non viuunt ibi.
Loliginum multitudo ibi.
Longitudo haſtarum 224
Longitudo ſaxorum erectorum 48
Longitudo ſcalarum militarium 307
Longobardi à Scandiana peninſula profecti 466
Longobardi ex Scandia 86
Loquela præcox portentoſa 136
Lorica inter natandum detrahitur 352
Lorica pro cultu ſalutis 195
Loricæ ſagittis tranſuerberantur 170
Lotheros Danorum rex 274
Lotio equorum pro illis educandis ualet 584
Lubecenſis ciuitas ab obſidione liberatur 333
Lubecum 454
Lucernæ continuæ in turribus portuũ 425
Lucernæ tempore hoſtili non ſunt feneſtris appendendæ 298
L. Lucullus 384
Lucius ſub glacie ludit 705
Lucii ſale conditi, & ſiccati boni ibi.
Lucrum duorum pullorum 652
Lucra aruorum opibus præferenda 432
Lucri cupidi 203
Ludibrium 111
Ludibrium oculorum confingitur 377
Ludicra præſtigia 210
Ludolatra marinum animal 760
Ludus curſorius apud aquilonares 599
Ludus inſidioſus 637
Ludus petauriſticus 518
Ludus ſagittariorum 501
Ludo ſchacorum virtus procorum exploratur 758
Ludus ſciurorum in niuibus 515
Ludi effœminatorum 108
Ludi latrunculorum ex dentibus roſmari conficiuntur 758
Ludi uariarum ſpecierum 518
Ludorum genera 40. ibidem
Ludorum genera varia ibidem
Lula parochia 65
Lulatreſch lacus Lapponiæ 79
Lumen è pinguedine beluarum 142
Luminum genus uarium 77
Luminibus in cauernas minerarum deſcenditur 209
Luna adoratur 98
Luna à ſole lucem mutuat 32
Luna creſcens 18
Lunæ debilitas 31
Lunæ claritas ſine calore 32
Lunæ cornu acutum 17
Lunæ corpus denſum eſt 32
Lunæ decreſcentis effectus 788
Lunæ lucis diuerſitas 32
Lunæ lumine pericula euitantur 147
Lunæ 7. articuli 18
Lunæ tres apparuerunt 31
Lunæ tres ſoles nocturni 32
Lunares mutationes baculis dinoſcuntur 55
Lupulus 448
Lupulus non coctus pernicioſus 452
Lupulus Prutenicus fortior 454
Lupulus ſeorſum coquatur in mulſi confectione 448

Lupuli amaritudo 450
Lupuli decoctio pro ceruiſia ibidem
Lupuli flores coquuntur 447
Lupuli ſaccus mulſo imponit ibi. 448
Lupuli ſatis cocti probatio 452
Lupæ ſimulachrum 105
Lupus 58
Lupus humanam formam aſſumit 644
Lupus plures homines deuorauit 613
Lupus viam errabundo oſtendit ibidem
Lupus vrinā in perſequentem ſpargit 679
Lupi ædificia hominum oppugnant 644
Ceruiſiam bibunt ibid.
Parietem tranſiliunt ibid.
Flagellis cæduntur ibid.
Lupi domeſticati ſemper inſidi 613
Lupi in ædes humanas irruunt 611
Lupi montani contra alces pugnant 602
Lupi mulieribus imprægnatis inſidiantur 611
Lupi nocentiores 147
Lupi quo tempore anni ſæuiores 544
Lupi ſpecus incidunt 611
Lupi ſylueſtres 612
Lupi truces 611
Luporum ex hominibus conuerſorum copia 642
Luporum genus conuerſum ex hominibus ibidem
Luporum genera plura 612
Luporum rapacitas vbi exerceatur 642
Lupus piſcis etiam venenoſis beſtiis veſcitur 705
Lupus piſcis,ſeu lucius vorax 704
Lupus caput piſcis & ſquamas aculeatas primò comedit 705
Lupus piſcis variis modis capitur ibi.
Lupi piſcis aſſus 747
Lupi piſces carius paſcuntur q̄ equi 705
Lupi piſces inſatiabiles 709
Lupi ſuper omnes piſces retia irrūpere conantur 712
Luporum piſcium oſſa rupturā equorum ſanant 705
Luſci rari in aquilone 514
Luſus haſtarum cur ſit 508
Lutherani propagatores omniū ſcelerū & impuritatum 486
Lutherani ſeditioſi 372
Lutheranorum crudeliſſimæ tormentorum inuentiones 208
Lutheranorum deteſtabilis impoſtura 704
Lutheranorum temeraria præſumptio 534
Lutræ cicuratæ piſcantur 613
Lutræ mordaces ibidem
Lutrinæ fimbriæ 614
Lutrinæ pelles 219
Lux alternata 141
Lux clariſſima in noctibus 15
Lux continua 142
Lux ferrea 222
Lux ſex menſium vbi 53
Luxuriæ furor 721
Luxuriæ opera incredibilia ibi.
Luxus appellatione ciuilitatis introductus 458
Luxus vermibus conſumitur 616
Lycaon in lupum tranſmutatus 644
Lycurgus 248
Lyncis natura 610
Lynces aquilonares ibidem
Lyncurium ibidem

M

Machina inſidi mundi 641
Machina petraria 289
Machinæ glaciales 381
Machinæ glaciantur 375
Machinæ ligneæ altiſſimæ ibid.
Macrobij 12. pedum apud Indos 158
Maculoſa non reddunt imaginem 30
Maga carmine potens 116
Maga in bouem conuerſa, regem Frothonem cornibus occidit 118
Magi ſeptentrionales 121
Magorum conclaue ibidem
Magorum magna vis 120
Magiæ mira vis 117
Magica ars fraudibus innititur 120
Magiſterium artificiale 409
Magiſtratus talis,quales in moribus adoleſcentes 530
Magiſtri errorum 553
Magnanimitas aquilonarium pugilū 192
Magnates inter lupos verſantur 642
Magnatum filij emittunt vt vexētur 629
Magnetis natura 89
Magnetis virtus 343
Magnificentia mentita 367
Magnificentia ſtructurarum Hollandicarum 439
Magnus Dyſauald torneamētis clarus 513
Magnus Gothorum rex 108
Magnus Ioannis præfectus cruci affixus 277

Magnus Noruegiæ rex 115
Magnus rex triumphat ibidem
Magnus Ladalaas Gothorum rex 246
Magnus Ladalaas Sueciæ rex 568
Pater erat amore ibidem
Magnus Sueciæ rex 86.550
Magni ducis palatium 368
Maieſtas religionis 104
Maiores dignitate, in fuga priores 332
Maiorum geſta quæ 141
Makreel piſcis 731
Maleficarum aquilonarium conuentus, ac tardantium pœna 85
Maleficarum vis 118
Malefici puniendi ibidem
Maleficium inhibitum 120
Maleuentum priſci dixère pro beneuento 22
Malitiæ gradus 773
Mallei incuruati 261
Mallei Iouiales 107
Malleorum vſus 1130. ceſſauit 108
Maluç folium veſparum puncturam ſanat 783
Malus vir iudicatus 107
Malum grande ſemel deo dicatum repetere 560
Malum inteſtinum, cùm nemo alteri confidit 400
Mala ex ludis importunis 508
Mala multa ex otio & alieno cibo 495
Mala omnia in bello expertis nota 295
Mala poſteriora peiora 279
Mala prouenientia ex fuco mulierum 486
Mala terribilia in bellis 399
Mamma rumus dicitur 576
Mammas virgasq; infantibus matres præbent 248
Mancipium luxuriæ ſordidũ Ingellus rex 164
Mandata dei ſeruantes benedicuntur 536
Mandata patrio ſermone fiunt 247
Manes 113
Mangones gemmas illuſtrant 800
Manicæ cuneatæ 474
Manſueti ciuiliter admonendi 344
Manus gemina bis ſenem excipit 179
Manus ob ſcelus abſcinditur aut perforatur 343
Manu pro malleo fortes vtuntur 193
Manu vna viri duo manducandi tenentur 158
Manus clypeis, & pedes arenis in prælio impediti 343
Manus furtiuæ incendio plerunque adiunt 427
Manus clariſſimæ in ſcurris non contaminandæ 165
Manus prædatoria in obſidione ſemper erumpit 317
Marchia 460
Marcomanni apud Placẽtiam Romanum exercitum fundunt 230
M. Herennius fulmine perijt 25
Marcus Imp. ſtultè credulus 223
M. Scaurus 753
Marduri 615
Mardurinæ pelles 219
Mare congelatum 133
Mare potentibus haud ſufficit 769
Maris congelati campus 191
Maris fluxus & refluxus in pellibus apparet 702
Maris profunditas bolide inueſtigat 425
Margaritæ in auribus mulierum nunquam in aquilone viſæ 476
Margaritæ pallidæ 800
Maritus adulteram verberat 487
Marlucz piſcis 732
Marpeſia Amazonum regina 195
Mars adulter, & homicida 103
Mars deus belli 100
Maſchari apud Gothos 6. diebus inſaniunt 463
Maſculi ex ſene & puella generantur 571
Maſiniſſa rex canum cuſtodiæ ſe permiſit 578
Maſſagethæ duo impalantur 461
Maſſagetharum victus ac amictus 253
Mater à pullo necatur 695
Mater rerum natura 218
Materfamiliâs caſta caſtam familiam ſouet 480
Matremfamiliâs corruptam cætera familia ſequitur 475
Materia excitandarũ ſeditionum 298
Materia ſcutorum 292
Materialia vngendæ faciei 485
Matronarum ornamentũ pudicitia 476
Mauri, Afri coriarijs ſcutis vtuntur 293
Maximinus Gothorum Imp. 158., 459
Maximinus Imp. Gothus equo ad inſequendum hoſtẽ flumen ingreditur 355
Meantæ præſagium 696
Meantæ aues Mea mea clamant 682
Mechthildis Roſchildenſis virago 218

Mediatores idonei inter regios fratres 561
Medicamenta ex melle oculis gignuntur 799
Medicina auxiliaris 569
Medicina ceruiſiæ 211
Medicina diuerſa ægris exhibetur 344
Medicina ex vngula alcium 601
Medicina pro aduſtione frigoris 383
Medicina voluptuoſa ex fructu abietum 411
Medicinæ aquilonarium populorum 798
Medicinæ ex ambra 748
Medicinæ ex perdicibus 685
Medicinæ ex pullis hirundinum 675
Medicinæ ex vitulo marino 703
Medicinæ falconum per ordinē 668.669
Medicinæ ignis ſacri 655
Medicinæ marinæ ſtellæ 766
Medicinæ quæ ex ouibus conficiunt 575
Medicinæ ſimplices gratiores 571
Medicinæ vulpium 637
Medicus imperitiſſimus 271
Medici nulli vel rari in aquilōe 444 570
Medicinalia aquilonariū ex colūbis 663
Medo 447
Mel ac fauus coquitur 453
Mel circa ſolſtitium collectum prǽſtantiſſimum 798
Mel extra aquilonaria loca adulteratur ibi.
Mel in aquilone abundat 789
Mel neceſſarium in obſidione ferenda 799
Mel pro toleranda obſidione neceſſarium eſt 796
Mellis & aquæ quantitas magna quandiu bullit 448
Melænaëtos 693
Meler lacus 79. 241
Membra mortui exciſa hincinde mittuntur 564
Membrorū vires à natura præſcriptæ 259
Memmingus ſatyrus 10.
Memores beneficiorum 539
Memoria 55
Memoria carminibus patriis manet 94
Mendicitas à monaſteriis eiecta, celeriter in aulam aſcendet 302. 545
Mens miſera variè torquetur 341
Mentes hominum ludo ſchacorum explorantur 507
Menſæ glaciales 36
Menſæ ſuccini ſuforꝫ opera elaborant 415
Menſes 10 ad probandum partum in Gothia ſufficiunt 483
Menſes ex numero imbrium nomina ſuſceperunt 762
Menſura affectuum 531
Menſura ciuica minor in vendendo 468
Menſura res frumentariæ veneunt ibi.
Mentiri ac fallere Danis commune 274
Mercatores armati pro piſcibus comparandis nauigant 732
Mercatores diuerſarum regionum 724
Mercatoribus cum principibus præliari nunquàm tutum erit 342
Mercatura diſcretior in ponderibus & menſuris 468
Merces execrabiles 207
Merces exoticæ in Bothnia 658
Internæ ibidem
Mercurius nebulo 103
Meretrix Meſſalienſis 526
Merguli aues 682
Mergus auis 675
Genus inſatiabile auium ibi.
Mergi præſagium 696
Mergorum ſpecies cornuta 675
Meropum ſiue gaulorum pietas in parentes 659
Merula candida in Achaiæ partibus 686
Merulæ auis deſcriptio ibidem
Meſſis multa, operarii pauci 153
Metallum nobile 215
Metallum ſudatile 425
Metalla Moſchi non habent 616
Metalla, vt argentum etc. pondere venduntur 468
Metamorphoſis hominis in lupum 643
Methotin inſignis magus 101
Methotin occiſus palo affigitur ibidem
Metropolis Io. Mag. archiepiſcopi Vpſalenſis 154. 561
Middelpadia 78
Miechouita Polonorum hiſtoricus 57. 606. 757
Militantibus neceſſaria ventorum cognitio 19
Militaris reſponſio 288
Milites apud Gothos parū fortes ſine arte natandi 355
Milites aurati creantur 479
Milites clypeati, viui aggeres denominantur 292
Milites 10 in habitu paſtorum Romanos ſub iugum mittunt 317
Milites delicatuli 384
Milites delicatuli vbiꝗ contēnuntur 310

Milites

Milites extranei nedũ regi, ſed quoq; eius theſauro inſidiantur 563
Milites fortes nunquàm dominum illudendum præbent 310
Milites fortiſſimi naturæ imperio ſuperantur 395
Milites fortiſſimi præferendi 296
Milites lectis durãte bello haud vtuñt 261
Milites ob frigora molles 384
Milites peregrini teſtantur, Sueticum argẽtum ſanguine emercandum 235
Milites prouidi 356
Milites 400. pane putrido periere 320
Milites robuſtiores ab agris 429
Milites ſeditioſi dominos pdere ſolẽt 258
Milites ſeueri 523
Milites ſtrenui viribus non verbis pugnãt 513
Milites tonſi 253
Milites veri à garrulitate abſtinent 515
Milites veterani, medici periti 173
Militum ſiue ſatellitum natura 229
Militibus probroſum morbo mori 171
Militia ſeptẽnis Starchate. in Suetia 161
Milliaria Gothica 39. vno die conficiuntur 597
Milo 459
Miluago piſcis 760
Mimi ac ſcurræ contemnuntur 160
Mimi exotici 525
Mimmingus ſatyrus 114
Minerá ſalis opulenta 464
Mineræ optimæ ſigna 203
Mineræ ibidem
Mineræ argenteæ hodie abſcõduntur 205
Mineræ ferreæ ac chalybis electiſſ. vbi 79
Minerarum deſolatio 211
Minerarum inuentio 205
Minerarum laboratores aliquando ſuffocantur 206
Miniſterium pietatis 455
Minuthyia 199
Mira natura glaciei 68
Miraculi fœditás 127
Miracula naturæ 363
Miſeria obſeſſorum varia 376
Mithridates rex 273
Annos 7. venationẽ ob proditores finxit ibidem
Mithridates rex Ponti 639
Mixtio in Aethiopum ceruiſiæ confectione 453
Modulatio dulcior morti vicinior apparet 661
Mod' abigendi vel ĩterficiẽdi veſpas 784
Modus abſq; modo bibendi 459
Modus adulterandi ambram 748
Modus aquarum colligendarum 317
Modus arcendi hoſtem à littore 226
Modus aſcendendi montes 150
Modus auarorum hominum 320
Modus aues venandi atris retibus 690
Modus aues venandi fuſtibus 691
Modus benedicendi et cõſeruandi pueros à peſſima ſocietate 531
Modus butyri condiendi 466
Modus calcandi glaciem 194. 416. 712
Modus capiendi cetum 741
Modus capiendi cygnos 660
Modus capiendi hermelinos 618
Mod' capiẽdi piſces in foueis ripalib. 710
Modus capiendi xiphias 744
Modus caſeos formandi 467
Modus celerrimus currẽdi in lignis planis pedibus affixis 13
Modus celerrimæ conuocationis 223
Modus ceruiſiam conficiendi 449
Modus ceruiſiam cõficiendi apud Aethiopes 453
Modus ceruiſiam conficiendi apud Noruegianos prolixus 454
Modus ceruiſiam conficiendi Hippocrati ignotus 449
Modus chalybis indurandi 209
Modus circũueniendi hoſtem 228
Modus citò impinguandi agros 430
Modus cõficiendi galeas ne flacceſcant 371
Modus conficiendi hydromelis, ſeu medonis 448
Modus conueniendi ad conſultãdum 543
Modus conuiuandi apud ſeptentrionales 541
Modus cuſtodiendi apes ne frigore pereãt 796
Modus debellandi arces 373
Modus defendendi naues à piratis 365
Modus deſcẽndendi montes 150
Modus egerendi cibum 606
Modus eleuandi mineras 206
Modus equos informandi ad flectendum genua 588
Modus exiliẽdi à retibus 700
Modus expellendi gelu à piſcibus congelatis 710
Mod' extrahẽdi lapſos homines vel equos ſub glaciem 379

Modus extrahendi ſerpentes ab ore inſanientium 437
Modus ferendi iniuriam 550
Modus formādi panes delicatiſſ. 444
Modus formandi panes durabiliores 443
Modus impediendi vada 287
Modus impetuoſus bellandi 225
Modus inducendi extraneas colūbas 562
Modus iniquiſſimus fingendi exactiones 399
Modus inuadendi arces per ſcalas ratibus inhærentes 389
Modus inueſtigādi latrones in ſyluis 365
Modus mittendi nuntii ad numen 107
Modus muniendi loca in frigore 379
Modus natandi apud ſeptentrionales 354
Modus nobilium ſepeliendorum 566
Modus notabilis pro prælatis 540
Modus nouus capiendi piſces 706
Modus obſidentiū aggrediēdi arcem 295
Modus occidendi gulonem 607
Modus opprimendi hoſtem 230
Modus piratarum inuadendi naues 365
Modus piſcādi cum equis ſub glacie 712
Modus piſcandi vitulos marinos 702
Modus alius ibidem
Modus præliandi littoralis 339
Modus præparandæ terræ ad ſeminandum 63
Modus præparandi ſiccatos piſces 722
Modus præſtigiandi vel demōſtrandi 121
Modus propagandi ſobolē mirabilis 678
Modus purgandi foſſas 421
Modus purgandi portus 420
Modus purgandi vias 43
Modus rapiendi piſces 654
Modus recipiēdi rebellātes in gratiā 272
Modus rumpendi catenas nauibus ferratis 333
Modus ſalis coquendi 464
Modus ſecurus natandi 356
Modus ſeu ratio equitandi 585
Modus ſiccandi piſces, vltra mare ad Germaniam nauigio deferendos 66
Modus ſuperandi hoſtem 225
Modus ſuperandi rupinas arces 294
Modus temperandi confectionem hydromelis 448
Modus terribilis pugnandi 137
Modus triturandi 435
Modus varius formandi panes 442
Modus venandi alces 601
Modus venandi apud Lappones 146
Modus venandi erythrotaonem 566
Modus venandi gallos ſylueſtres 678
Modus venandi perdices 685
Modus venandi vrſos 622
Modus vincendi hoſtem 251
Modus virgines rapiendi 482
Modus vrſos domeſticandi 629
Modus vſitatus præſidia arcesq́ demoliendi 294
Modus vt homo in lupū conuertatur 643
Modus vtendi tedis 77
Modi cereuiſiam conficiendi iuxta diuerſas regiones 450. 451
Modi diuerſi capiendi piſces 708
Modi erumpendi in hoſtes 375
Mœnia ferrea 221
Mœnia glacialia 381
Mœnia tabulata 389
Mola falſa 99
Mola truſatili hordeum infringitur 454
Molæ manuales 440
Pedales ibidem
Truſatiles ibidem
Rotatæ ibidem
Molēdina cōtrario flumine verſantur ibi.
Molendina equeſtria ibidem
Molendina in Hollandia ſuper foſſas 439
Molendina ventorū vbi collocanda ibi.
Molendinorum diuerſa genera ibidem
Moles immobilis 156
Moles niuium inſtar montium 394
Mollis quandoq́ muſica 522
Moloſſi canes 578
Monachus in monaſteriū reuertitur victoriam obtinens 513
Monachus malum omen deſignat 115
Monachi vnà cū abbate ſubmergunt 278
Monaſterium Aluaſtra 79
Monaſteriū diuæ Brigittæ viduæ pulcherrimum ibidem
Monaſterium Vaſtenenſe 408
Monaſterium Viſſenburg 552
Monedula vnde dicta 664
Monedulæ aurum non cōmittendum ibi.
Moneta à Moſchouitis falſificatur 213
Moneta conformis 214
Moneta Romana ibidem
Moneta vetus purior 802
Monetæ bonæ vtilitas 214
Monetæ falſæ damnum 213
Monetæ mutatio 270
Monetæ ſigna 215
Monetarii 214

Mongali

Mongali ſiue Tartari 285
Moniales Lubicenſes conſtantiſſimæ 555
Roſtochienſes ibidem
Vaſtenenſes ibidem
Monoceros belua ferox, ſed tarda 744
Monoceros piſcis ibidem
Mons Amaberg 408
Mons Tartarorum 64
Mons Veſuuius 61. 64
Mons virgo dicitur, & quare 85
Mons vt ciuitas mœnibus cincta apparet 408
Montis amœnitas 83
Montes altiſſimi 63
Montes arenoſi vulgariter Sanddunen dicti 423
Montes duriſſimi, marmoreā duritiem ſuperantes 48
Montes falconum 65
Coruorum ibidem
Aquilarum ibidem
Litium, ꝓprio ſermone Kiuaneb dicti ibidem
Mōtes magnetū in ſuppolarib' iſulis 409
Montes mœroris 65
Montes Noruegiæ altiſſimi 61
Montes portus oſtendunt 65. 423
Montes quaſi natura ordinati 423
Montes ſalis in Polonia 464
Montes Suetiæ aquilonaris 61
Montiū mineraliū diuiſiones ac cāæ 205
Montium nomina à piloſis beſtiis 148
Montium nomina ab euentu 64
Montium nomina intra Suetiam ac Noruegiam 148
Montium ſublimitas excelſiſſima, minima cœli comparatione reputatur 72
Monſtrum in littore virum integrū rapuit 735.
Monſtra marina mirabilia 729
Monſtrorum grex deletur 114
Monumenta veterum 49
Moos inſula 771
Mora fit ſtudio prauo 763
Moraſteen lapis ingens 52. 243
Morbus caſtrenſis, qui cachexia dicitͬ 570
Morbo mori militibus probroſum 271
Morbi aquilonares 570
Morſicis auis conſyderatio 665
Mori Lappones melius cenſent, quàm viuere 141
Morituri cura, & mortui ſepultura carent 44
Mors ardua victis 376
Mors miſerrima 324
Mors morti, & tumulus tumulo exaggeratur 286
Mors omnium memoriam tollit 192
Mors quando luctuoſior 567
Mors ridicula 455
Mors viua 571
Mors vltima linea rerum 557
Mors vt euitetur nil prodeſt 122
Mortis compendia 222
Mortis contemptores aquilonares 511
Morte afficiēdus ob pinguedinem dimiſſus 509
Mortalitate ſæua aurum in ſeptentrione deſiit 216
Mortuorum oſſa accedentes terrent 92
Morſus taxi exitialis 620
Morſi dentes pretioſi 757
Morſi aut roſmari piſces ibidem
Morſi piſces hoīem dente interficiunt ibi.
Mos bibendi in aquilone 542
Mos Chriſtianorum agricolarum 432
Mos eſt negotiatoribus Moſchorum nouas in itinere naues fabricare 369
Mos latrocinantium in ſyluis 583
Mos nuptarum apud aquilonares 528
Mos Parthorum ac Moſchorum pugnandi 366
Mos proditorum 337
Mos pudicarum mulierum 184
Mos ſepeliendi antiquitua 557
Mos tondendi capillos 249
Mos tyrannorum 265
Mos veterum pudicitiam cuſtodiendi 182
Mores barbararum gentium 571
Mores boni externū crimen deteſtātur 532
Mores corruptiſſimi fœminarum 475
Mores peſſimi malorū adoleſcētum 250
Mores petulantiſſimi 618
Moſchi ac Cimbri adulatores 311
Moſchi non frequenter fuga euadunt 366
Moſchi ſuum principem adorant 368
Moſchouitæ 363
Moſchouitæ fugientes proprias ædes comburunt 318
Moſchouitę potius ad prædandum, quàm præliandum exeunt 361
Moſchouitæ rapaces 265
Moſchouitæ ſchiſmatici 479
Moſchouitarum gens aſtuta 699
Moſchouitarum nobiles qua pœna plectendi 490

Moſqua metropolis Moſchouiæ 368
Moſtaſtroem 67
Motala locus inexhauſtæ mineræ circa lacum Vether 79
Motus ac metus bellorum populum in prælium excitat 338
Mugil piſcis 718. 719
Mugitus montis 61
Muli marini numero venduntur 468
Mulier animoſa 568
Mulier animoſa equeſtri garrulo haſtis concurrit 515
Mulier auguratrix & malefica 126
Mulier bona 268
Mulier impudica ſceleratiſſima 201
Mulier quando habet teſtimonium 483
Mulieris fortis pretium de vltimis finibus 801
Mulieres aquarum vrnas porrigunt 381
Mulieres aquilonares mundiſſimè ſua officia tractant 451
Mulieres aquilonares nũquàm nudos ſpectaculo ſe oſtendunt 506
Mulieres Cimbricæ ſuis crinibus ſcuta imbuunt 292
Mulieres 10. virili habitu bellicoſiſſ. 196
Mulieres generalius panes coquunt 442
Mulieres Giorgianorũm 197
Mulieres Gothicæ primæ in acie 196
Mulieres illuſtriſſimæ laborioſæ 480
Mulieres inclementer partus edunt 770
Mulieres mœnia defendunt. 300
Mulieres nunquàm in ſeptentrione ſuſpendi ſolent 490
Mulieres panes in ſeptẽtrione coquũt 319
Mulieres pariter panes coquunt 442
Mulierum ornatus ſpecialis 800
Mulierum penuria apud Romanos 482
Mulierum prægnantium cuſtodia 145
Mulieribus texturæ ſapientia data eſt 781
Mullus piſcis 719
Mullus 8000. nummũm emptus 721
Mulſa 447
Mulſum 449
Mulſum potus ſaniſſimus 548
Mulsũ quò vetuſtius, eò ſanius 447. 448
Mulſi color, odor, & ſapor 448
Multa pecuniæ 174
Multa pro adulterio regi, epiſcopo, & fiſco debetur 487
Multi vno fugiente labuntur 380
Multa libent, quæ nõn licent 390
Multitudo ad malum inclinata 492
Multitudo armata parciſſimo præcepto dirigitur 517
Multitudo boum vbi 576
Multitudo incolarũ in inſidiis latitat 227
Multitudo piſcium ventis exiccatur 65
Municipalia Gothorum & Sueonũ 492
Municipalia Sueti æ 243
Munificentia principis 383
Munitio glacialis 381
Munitiones ciuitatum 332
Munus oratorium 214
Munus pecuniarũ carnifici deputatur 487
Munera principib' Tartarorũ offerẽda 367
Muræna piſcis 719
Muratæ ædes 410
Murus pendulus quõ perſtringitur 303
Murus petrarius ſine calce 338
Muri groſſiſſimi 408
Muri naturales 85
Muri ſub aquis latentes 91
Muri teguntur, vt ferreæ ſagittæ colligantur 298
Mus marinus 768
Mures auxiliarii exiſtunt 591
Mures candidi ex eſu ſacchari 608
Mures domeſtici hoſpites oneroſi 590
Mures è cadaueribus progrediuntur 591
Mures è nubibus cadunt 726
Mures Hiſpanici 149
Mures infatigati perſeuerant 591
Mures in ſuccino reperiuntur 414
Murium caterua 591
Murium turris in Rheno ibidem
Murium via ſub niui bus 787
Murium vis innumerabilis 591
Muſcæ 95
Muſcæ apibus obſunt 793
Muſculus balenæ maſculus 738
Muſica furoris alumna 522
Muſica muta 526
Muſica quandoque ſcelera 522
Muſtela alcem obtruncat 601
Muſtela luſum oſtẽdit, ſed mortem meditatur 609
Muſtelæ beſtiolæ contemptibiles 602
Mutatio in eccleſiis per exceſſi dexteram 105
Mutatio periculoſiſſima 306
Mutua laceratio obeſt 293
Myriades ruſticorum contemnuntur 233
Myrtus 448
Myrti legumina pro vſu lupuli recipiuntur 447

Narbonenſes

N

Narbonenſes 22
Narſes 303
Narue arx magni magiſtri Liuoniæ 359
Natans deprehēſus intercipitur ac occiditur 353
Nates ad malum torquentur 344
Nationum nomina, quę quondā ad Gothlandiam confluxère 85
Natrix ſerpens 774
Natura artifex 645
Natura clemens 432
Natura cuique animali prouidè ſuccurrit 602
Natura defraudatur 504
Natura duris populis armorum effigiem oſtendit 90
Natura gruum 71
Natura in rebus temperandis ludit 667
Natura ipſa quandoque triumphat 386
Natura nihil otioſum produxit 779
Natura nil ſuperflui habet 575
Natura non ſinit aliquid otioſum 55
Natura periculum euitare docet 63
Natura plerunque ſceleratos punit, ac ab eis abhorret 386
Natura quieſcentium oſſea in domo 754
Natura rerum mater 218
Natura ſuſurronum peſſima 550
Natura tigridum & ciconiarum 551
Natura violatur 120
Naturæ lex inuariabilis 573
Naturæ maieſtas fide caret 46
Naturæ miniſterio aliquando hoſtes opprimuntur 229
Naturæ officia pugiles conciliant 192
Naturæ opus potius admirandum q̃ conuiuandum 727
Naturæ vis ad pacem compellit 379
Natura lacus Veter mirabilis 46
Naturali æq̃tate rectiſſimũ iudiciũ fit 489
Naucleri 31
Naucleri peritiſſimi vbi requiruntur 66
Naufragi ac aquis immerſi quales habeant paſſiones 354
Naufragorum turba perit ibidem
Naufragis bona ſua reſtituenda 427
Naufragium odore euitatur 66
Naufragium paſſis plura creduntur 345
Naufragia per litoralia ſaxa vitantur 52
Naufragia reſtituenda 80
Nauigantibus neceſſaria ſigna 84
Nauigatio hyemalis lucroſa, ſed periculoſa 425
Nauigatio periculoſa maris ſeptentrionalis 67
Nauigium Cæſaris periit 355
Nauigia breuia 143
Nauigia breuia in aquilone ob vndas breues 329
Nauigia diuerſi generis 438
Nauigia durabilia 144
Nauigia in portu ſubmerſa extrahunt 422
Nauigia per glaciem ad apertum mare euehuntur 47
Nauigia piſcibus plena 720
Nauis ingentiſſima 330
Nauis 1000. armatos ac 300. naucleros habens 329
Nauis roſtrata 334
Nauis ferrata 333
Nauis ſtat pigra tumentibus velis 762
Nauis ſubmerſa leuatur 422
Nauis vaſtiſſima à puero mouetur 416
Nauis vt minuſculum vas euertitur 736
Nauis leuandæ cauſa abiecta reſtitui debēt 437
Naues annulis ferreis alligantur 73
Naues apud aquilonares in littore ſub tecto ſeruantur 329
Naues bellicæ 220. dieb. 45. fabricatæ 330
Naues bellicæ ſubmerſæ rariſſimè leuantur & quare 422
Naues conductitiæ incendiariis connectuntur 340
Naues coriariæ binæ 68
Naues Danorum 169
Naues duæ dracones appellatæ 336
Naues fortiſſimæ à beluis obruuntur 735
Naues frondoſæ non agnoſcuntur 334
Naues igniuomæ 340
Naues incendiariæ 339
Naues in glacie tanquam in muro firmantur 385
Naues iuxta vim fluminum fabricantur 328
Naues ne vſui ſint inimicia comburuntur 341
Naues nominibus ac coloribus diſtinctæ 329
Naues papyraceæ 68
Naues perunctæ pinguedine vituli marini non congelantur 703
Naues 400. amiſſæ 120
Naues 400. aqua flammiſq; pereunt 336
Naues quæſtuariæ 340

Naues rubricatæ 98
Naues ſæpius inter latentia ſaxa periclitantur 339
Naues ſcorteæ 68
Naues 60. bellicæ vno menſe Venetiis fabricantur 330
Naues ſine anchoris firmantur 72
Naues ſine ferro 68
Naues ſubſidiariæ 92. 331
Naues Suecorum 2500. 169
Naues ſuper aggeres efferuntur 439
Naues vi ventorum in momento ſubmerguntur 417
Nauium quarundam nomina 329.330
Nauium tabulæ inunguntur, ne congelētur 751
Nautæ à beluis tubæ ſono, & vaſis vacuis euadunt 736
Nautæ beluas marinas timent 770
Nautæ externi periculis ſubijciūtur 765
Nautarum neceſſaria 67
Nautarum pericula diuerſa 761
Nautis quænam terribilia 67
Nearchus præfectus Alexandri per beluas turbatus 735
Nebulæ tenebroſæ 227
Necatores egentium 558
Neceſſaria nautarum 67
Neceſſitas artes adinuenit 316
Neceſſitas omnia audet 381
Neceſſitas ſeu perplexitas mortifera 385
Neceſſitate paci conſulitur 231
Negotiatores fraudulenti 240
Negotiatoribus Oddo atrox, ruricolis clemens 122
Nemus inſuetum 111
Nemus tranſire viſum eſt 238
Nepa auis 676
Nepæ præſagium 696
Nepæ equarum cuculi dictæ 691
Nequitioſiſſima facta 268
Nero Imp. optimus citharœdus 522
Nero magiam ſummè amplexus eſt 120
Nerui in coniūgendo loco clauorum 143
Neſcire turpiſſima excuſatio eſt 559
Nicolaus epiſcopus Lincopenſis 217
Nicolaus Holſte præfectus ſanguinarius 267
Laqueo periit ibidem
Nidorum in inſulis differentia 681
Nidroſia metropolis regni Noruegiæ 60. 621
Nil ſine cauſa geritur 28
Nilus præter ſolitum excreſcit 740
Niſus garrulum rapit 669
Niſus pietatis expers 647
Niſus rapax in ſuum genus ſæuit 650
Nix 34. 37. 89
Nix ædes obruit 410
Nix æſtatis tempore 14
Nix alta terrā ne congeletur conſeruat 787
Nix apparens ſolida periculū adfert 394
Nix copioſa ſterilitatem cauſat 321
Nix denſa agros impinguat 430
Nix diu in aquilone durat 680
Nix efficit, quòd an amicus, an verò inimicus ignoretur 34
Nix & frigus oculis obſunt 38
Nix in vertice, ac ignis in pede montis 61
Nix magis quam fimus agros impinguat 680
Niues aqua indurantur 39
Niues minutiſſimæ pericoloſiores 148
Niues verſus ſeptentrionem variantur 38
Niues vt turbines cadunt 678
Niuium abundantia anni fertilitatem prænuntiat 679
Niuium formæ vno die 20. videntur 38
Niuium variarum figurarum ratio potius ſtupenda, quàm inquirenda ibidem
Noæ et filiorum eius ab arca deſcenſus 242
Nobiles ad aratra preſſi 545
Nobiles Daniæ data pecunia per fatuum vitam redimunt 525
Nobiles fictitii in aula Moſchouitæ 367
Nobiles plerunque ignauiæ indulgent 260
Nobilium & exemptorum venationes 503
Nobilium mulierum poſtulatio 288
Nobilitatis fulcrum tempore immutatur 563
Noctuæ auis nocturnæ conſyderatio 693
Noctuæ præſagium 696
Noctuæ 77. 116
Nodi magici tres 119
Nomades 133
Nomē infame magnus dux ſibi parat 368
Nomina à meliori euentu imponenda 92
Nomina certaminum 194
Nomina diuerſarum ceruiſiarum, vti vinorum 452
Nomina 12. filiorum ſola terrent 180
Nomina falconum 668
Nomina locorum 699
Nomina locorum vbi piſcatura exercetur 730
Nomina nauigiorum 329. 330

Nomina

Nomina præceptorum Gothorum 530
Nomina prouinciarum Sueciæ 613
Nomina pulchra pueris imponenda 531
Nomina quarundam gentium 699
Nomina 7. virorum à ſomno ſurgentium 13
Norcopia oppidum 93
Nortmanni per 2000.paſſuum naues traxerunt 356
Noruegia 97
Noruegiani quomodo ſal decoquũt 464
Noruegienſes,Tylemarchi 167
Notabile pro principibus 348
Notus 19
Nouacula dolum anticipat 311
Nouæ turmæ in prælio ſurrogandæ 225
Noualia quando ſeminanda 432
Nouẽ animantium genera immolanĩ 106
Nouendiales feriæ ibidem
Nouennarii numeri obſeruatio ibidem
Nouum amplius nil videtur 645
Nox continua 11. 142
Nox dum hoſtis incumbit attẽdenda 298
Nox longior bellatoribus apta 309
Nox 6.menſium 15
Noctes continuæ 76
Noctes longiſſimæ 15. 417
Noctes 20.horarum in ſeptentrione 382
Nocturnum certamen 174
Noxii dæmones 211
Nubes ardentes 33
Nubes quid præſagiunt 17
Nuces auellanæ 413
Nuces fagorum triangulæ ibidem
Numen erumpens vario modo per naturã diſponit 363
Numen liberè operatur,vbi,quãdo,et quo modo vult 67
Numero quæ res diſtrahuntur 468
Nummus pro ſaltu petitur 629
Nummi aurei 214
Nummi cur permiſſi 212
Nummi quo in loco nõ æſtimantur 699
Nummorũ nullus vel rarus vſus apud ſeptentrionales 212
Nundinæ glaciales 137
Nundinæ glaciales Vpſaliæ fiunt 138
Nuntius per cœlum iens 186
Nuntii hoſtium quo caſu tenendi 224
Nuntii prouinciarum relaxantur 244
Nuntii ſub aquis retibus extenſis capiuntur 186
Nupti ſe à laſciuia refrenant 482
Nuptiæ apud Lappones ferro, ſilice, ac igne firmantur,& cur 140
Nuptiæ nobilium 486
Nuptiarum directores 481
Nuptialia feſta plebeiorum equeſtria 588
Nutrices ac paruuli miſerias adaugẽt 296
Nymphæ 110
Nympharum vis ibidem

O

Obedientia grata 529
Obedientia grata, ac opes populi principes feliciores reddunt 271
Obedientia ſubditorum à principis prudentia proficiſcitur 402
Obeliſci 48
Obeliſci pacis 232
Obſeſſi captiuitas cur deſideratur 297
Obſeſſi ad deditionem conſtringunĩ 309
Obſeſſi flamma ac fumo ſuperantur 373
Obſeſſi præfecti vincuntur 235
Obſeſſi quibus modis ſuperantur 293
Obſeſſi ſubtracto commeatu domanĩ 317
Obſeſſorum miſeria varia 376
Obſidentes ſuffocantur 380
Obſidio Holmiæ fiat tribus locis ac exercitibus 314
Obſidione arx Calmarniæ ſoluitur 300
Obſidione quæ attendenda 306
Obſonia delicatiſſima pro infirmis 444
Obſtructio aquarum 305
Oceanus exilis vrna auaris 133
Oceanus terrarum ambitor 114
Occidens 95
Occidere pro acquirenda hæreditate illicitum eſt 485
Occiſor Starchateri pœnã formidat 172
Occiſus Methotin palo affigitur 101
Ocreæ reflexæ & ineptæ 253
Octauius Aug.fulmina expaueſcebat 702
Oculus purus ad pelles emendas neceſſarius 219
Oculi ambitus ceti 15.homines capit 739
Oculi à ſpectaculis indignis auertendi 201
Oculi ante ventrem paſcuntur 721
Oculi in lumbis & ventre 756
Odo Danicus pirata 122
Negotiatoribus atrox, ruricolis clemens ibidem
Gurgite tandem ſubmerſus ibidem
Odenſdag 100
Odken bellans ibidem

Odium pro dilectione 154
Odia connubiis vix ſedantur 276
Odmundus Olonis filius 178
Odor piceus grauis mulieribus parituris 77
Odor piſcium grauis 66
Odore naufragium euitatur ibidem
Oduin Longobardorum rex 247
Oelandia 84
Oelandia dulciſſ. herbas producit 466
Oeſtrus ſiue aſilus inſectum 782
Officiales iurati 723
Officium boni iudicis 491
Officium ductoris boni 380
Officium ducum militarium 263
Officium humanitatis verum 538
Officium mulierum in aquilone 451. 469
Officium philoſophorum 530
Officium principis in recipiendis oratoribus 369
Officium regium 402
Officium ſecretariorum 401
Officia apum diſtincta 795
Officia inter ruſticos præliaturos diuiduntur 373
Og rex Baſan gigas 157
Olaus rex baptizatus 182
Oleum factitium ex piſcibus 751
Oleo apes exanimantur 793
Oleo benedictionis rex inungitur 478
Oleo maiores vſi non ſunt 458
Oliuæ nullæ in aquilone creſcunt 413
Ollæ lapideæ apud occidentales Gothos 457
Ollæ maleficarum effuſæ, effectus innumerabilis 118
Olo Daniæ rex occiditur 166
Olo princeps maritimæ claſſis 177
Olo Vegetus pugil tyrocinium virtute auſpicatur 176. 177
Sicut fecit, ita factum eſt illi 178
Olor vnde dictus 661
Onagrorum curſus vehementiſſimus 392
Onocrotalus animal inexplebile 676
Naturam eius Hieronymus exprimit ibidem
Onocrotalus Eſaiæ 34. notatur 677
Onus grauiſſimum in glacie leuiſſimum fit 47
Onera duobus iumentis immenſa trahuntur 143
Onuſtus armis hyeme natat 352
Onuſti pecunia in incendio cremãtur 426
Opera mutua eſt præſtanda 747
Operarii manuales in pyramidalibus ædibus morantur 409
Opes populi ac grata obediẽtia principes feliciores efficiunt 271
Opificium naturæ in ſpecu mirabile 362
Opimatus vermis 775
Opinio Ariſtotelis quando apes ſe abſcondant 789
Opinio autoris ſphæræ 12
Opinio pœnarum de ſpectris 113
Opinio ſuccini generati refellitur 510
Opinio vulgi de fulmine 24
Opinio vulgi de pauone 683
Opinioni quandoque cedendum 85
Opiniones de alcibus 600
Opiniones de ventis 15
Oppida caſtellaq; ſpoliantur 301
Oppreſſores dei iudicio relicti grauius puniuntur 563
Oppreſſorum calamitas 230
Optimates loris ligati à beſtiis conculcantur 275
Opulentia principum inuicta 343
Opulentia regum Sueciæ 79
Opum deteſtatio in aquilonaribus pugilibus 192
Opus execrabile bona eccleſiæ profanare 545
Opus pietatis curã ſepulchrorum habere 567
Opus plenum pietate 539
Oratio archiepiſcopi ſuper regem 478
Oratio in annonam 536
Oratio ſuper eleemoſynam 537
Oratio ſuper peregrinantes ibidem
Orationibus cariſtia depellitur 153
Orator Italus à Moſchouitarum principe occiditur 368
Orator regis Poloniæ 367
Orator 50. pedum ſpatio à principe diſtat 368
Orator regius in hoſpitium deducitur ibi.
Oratoris receptio in Moſqua ibidem
Orbis vniuerſus in cultura magiæ concors 119
Orbis noui inuentores 58
Orca minor balena, ſed crudelior 738
Orcarum gladio nautæ vulnerantur 744
Ordinatio archiepiſcopi Vpſalen. ſuper domibus egenorum 537
Ordo faciendi hortos ac ædificia in palude 421

Ordo

Ordo literarum in ſaxis 48
Ordo portantium vaſa 459
Oriens 95
Origo autoris 93
Orithyia 199
Ornamentum templorum 540
Ornamenta armata 470
Ornatus alienus 167
Ornatus capitum in mulieribus 474
Ornatus corporis & equi hoſti cedit 616
Ornatus muliebris 216
Oroſius 199. 547
Os contumelioſum 175
Os humanum quaſi leporinum 609
Os igniuomum bombardæ conſeruandum 306
Oſculum libri in iuramento datur 494
Oſculis non armis aliquando agitur 194
Oſinæ aues 677
Oſſe maria traiiciuntur 122
Oſſa animalium offeruntur 99
Oſſa mortuorum accedentes terrent 92
Oſſa pro lignis comburuntur 750
Oſſium geſtamine caput diaconis conſumditur 187
Oſſibus piſcium cibi coquuntur 22
Oſſea in domo quieſcentium natura 654
Oſtentatio ſtulta 368
Oſtrearum apothecæ 769
Oſtrogothorum ſaxa 49
Oſura 12. filios genuit 179
Oſura filia regis Danorum 180
Othinus aruſpex 115. 122
Otis auis conſyderatio 692
Otis auis præſagium 696
Otium militare peſſimum 508
Otium omni ætati nocet, præſertim adoleſcentiæ 509
Otium vitiis amicum 268
Otia militibus auferenda 258
Otioſi ſeueriſſ. lege puniendi 495
Oua anatum prope aquas 681
Oua aquilarum in pellibus vulpinis aut leporinis fouentur 652
Oua deuorantur, ne hoſtes multiplicentur 71
Oua ſulicarum à fluctibus non rumpuntur 681
Oua innumera auium occupanti cedunt ibidem
Oua piſcium certo tẽpore extra aquas ſeruantur, vt rurſus immittantur 727
Ouorum differentia in forma 682
Ouorum diuerſi colores 681
Ouorum ſcopuli 241
Ouorum vis glutinatiua 681
Ouidius 112. 644
Ouidius librum de piſcibus in ſenectute ſcripſit 768
Ouiken nundinæ glaciales in Martio 139
Ouis à lupo ad currum defertur 644
Oues diutius dant lac, quàm cætera animalia 575
Oues muſica delectantur ibidem
Ouium infirmantium remedium ibidem
Ouium vtilitates multiplices ibidem

P

Pabulum priuatum publica pernicies 182
Pacta rara ſine ſuſpicione 290
Pædotribæ 531
Pali ſuper glaciem firmantur 415
Pallium vile ſaltẽ de toto imperio in morte aufertur 567
Palus congelata 150
Paludes cœnoſæ 327
Paludum ſecuritas 81
Panificia in montibus planis fiunt 319
Panis à natiuitate pueri ad nuptias eius ſeruatur 442
Panis à Pan 441
Panis biſcoctus ad ceruiſiam Aethiopum ponitur 453
Panis biſcoctus durabilior 320
Panis biſcocti vſus 443
Panis conditus pro vſu viatorum ibi.
Panis durat 20. vel pluribus annis ibidem
Panis duriſſimus citò molleſcit ibidem
Panis & potus ex granis 430
Panis ex cortice apud Lappones 411
Panis ex glandibus ac nucibus auellanis 413
Panis hordeaceus ad Aethiopum ceruiſiam ponitur 453
Panis in ſeptentrione ſine pondere venditur 443
Panis natalitius gratis datur ibidem
Panis non datur puero niſi tangenti metam 498
Panis primarius ac ſecundarius 319
Panis ſubcineritius ibidem
Panis vento induratur vt ſaxum 443
Panes 113
Panes ex piſcibus conficiuntur 752
Panes in farinam reſoluuntur 320

Panes Romæ Quirites faciebant 319
Panum cumulus grauitate ſaxorum deprimitur 443
Pannus rubeus pro deo colitur 98
Paradromis 502
Parens benedicit filiis 535
Parentes filios inſtituunt 55
Parentes tyrannorum nimis fœcundi 255
Parentum conſyderatio erga coniungendos liberos 476
Parhelion quid 30
Parietes pro mœnibus habentur 410
Parochiarum trium cauſa, irruptio à Ruthenis fit 361
Parthi, ac Medi veſtibus literas intexunt 58
Parthi rarò fuga euadunt 366
Parthorum dolos experti Romani trucidabantur 348
Partus immaturus cauendus 674
Partus ſuppoſititius ingratus 682. 683
Partus viperini natura 570
Paruuli decollantur 278
Paſcua feraciſſima 10
Paſcua in tectis 410
Paſcua vberrima 74
Paſſeres ab hirundinibus ſuffocantur 675
Paſtus liberalis pro mercede datur 431
Patientia duriſſima in militia 258
Patria ingrata erga Io. Mag. 154
Patriam exituri ſorte diuiduntur 151
Patria verba Longobardorum dum militem creant 250
Patricius Venetus 140
Patricii Colonienſium qui puniuntur 490
Patroni à canibus inuitis produntur 578
Pauonis caro durà 684
Triginta diebus putrida facta non eſt ibidem
Pauonis fimus podagram mitigat ibi.
Pauonis mira natura ibidem
Pauones ob libidinem oua frangunt 683
Pauones rari in ſeptentrione ibidem
Pauonum iuuenum eſca ibidem
Pauonibus vulpes inſidiantur ibidem
Paulus diaconus 14. 41. 86. 212. 247.
Paulus Iouius epiſcopus Nucerinus 387. 723
Paulus papa III. 14
Pauper quomodo aliquis fit 546
Pauperes habeant dona regnantium ibid.
Pauperes indulgentiis eccleſiæ & priuilegiis principum confouentur 537
Pax in momento fit ac celebratur 398
Pax 50. annorum 195
Pax rariſſima apud aquilonares 258
Pax vel mors in vno plerunq; ſita eſt 309
Pax vera vel fallax 398
Pacis conditiones vbi in Gothia accipiuntur 88
Pacis conſeruatio 495
Pacis conſtitutio ad principes ſpectat 397
Pacis fictio 270
Pacis firmamenta 398
Paci in tempore conſulendum 296
Paci tutius conſulendum 343
Pacem ſuadet loci iniquitas 90
Pectunculus piſcis 760
Pecudes in tectis aluntur 316
Pecudum raptores pereunt 315
Pecunia ab incolis corraſa 323
Pecunia coriaria 212. 215
Argentea 215
Aerea ibidem
Pecunia ingratis haud relinquenda 49
Pecuniȩ ratio ab obſeſſis haberi debet 298
Pecuniā Starchaterus interfectori dat 172
Pecunia quæ maximè veneunt 215
Pecuniæ examinandæ 468
Pecuniarum dilapidatores pretioſi 721
Pedes cartilagineati piſcis Cahab 768
Pedes equi præſtantis abſcinduntur 252
Pedes quatuor in lecto abſente marito 525
Pedeſtres ſi prælium exceſſerint, qua pœna puniuntur 383
Pedites pro equitibus pugnant 225
Pegaſus equus pennatus 672
Pellicula quædam contra hebetantes gladios prodeſt 122
Pellis gulonina pretioſa 606
Pellis vrſina vtilis 624
Pelles alcium ſeu onagrorum 600
Pelles caſtorinæ delicatæ 605
Pelles gulonis æſtate nil valent 607
Pelles hermelinæ ampliantur 617
Pelles hermelinæ decadum numero venduntur 618
Pelles hermelinæ in hyeme albiſſimæ 617
Pelles hermelinorum pretioſæ 518
Pelles in frigore meliores 610
Pelles luporum eccleſiis offeruntur 621
Pelles lutrinæ exportantur 613
Pelles lutrinæ quomodo falſificantur 614
Pelles lyncinæ 610
Pelles numero diſtrahuntur 468
Pelles pedibus al[illegible] ſubſternuntur 149

Pelles

Pelles pedibus altarium ſubſternuntur 149
Pelles pretioſæ 369
Pelles ſciurinę quomodo falſificantur 614
Pelles ſub vehiculis 598
Pelles ſylueſtrium et domeſticarum caprarum pinguedine vituli vnguntur 705
Pelles vrſinæ ſcabellis altarium offeruntur 544
Pelles vrſorum locis ſacris offeruntur 621
Pelles vulpinæ nigræ pretioſæ 368
Pelles vulpium nigræ cæteris pretioſiores 634
Crucigeræ commercio Moſchouitico appretiantur ibidem
Albæ minoris reputationis ibidem
Rubeæ vbique reperiuntur ibidem
Pelles zebellinæ vitioſæ 617
Pelles zebellorum facilè corrumpunt 618
Pellium diuerſarum nomina 218
Pellium mardurorum zebellorumque differentia 616
Pellium vſus 146
Pelopidas Thebarum princeps 639
Pennę aquilarum alias conſumunt 647.652
Pennæ volucrum Indis pro tegumentis 89
Penuria mulierum apud Romanos 482
Perenopterus alias oripelargus 693
Perdix auis doloſa 685
Perdix oua alienæ excubat ibidem
Perdices fiſtula decipiuntur ibidem
Perdicum maxima copia in aquilone ibi.
Perdicum medicinæ ibidem
Peregrini nequaquam tempore famis exturbandi 540
Perfidia præfectorum notanda 267
Periculum atrocius quando incurritur 230
Periculum autoris 144
Periculum grande paruo beneficio redimitur 117
Periculum marinum terribilius 340
Periculum præfectorum 224
Periculum quando glacies tenuiſſima niue cooperitur 395
Periculum ſuffocationis ſub glacie 388
Pericula duo difficile euadere 239
Pericula duo mortis equis inſidentibus imminent 256
Pericula laboratorum in mineris 211
Pericula lunæ lumine euitantur 147
Periculorum paritas efficit æqualem diſtributionem ſpoliorum 396
Periti pauci multitudinem inordinatam fugant 263
Peritia alchimiſtarum 318
Peritia latrocinandi Moſchouitarum 364
Peritia natandi plurimum vſui 355
Peritia puerorum aquilonarium in arte ſagittandi 498
Peritia natandi longus tractus maris tranſitur 352
Pernicies aſtuta cuncta ſubuertit 473
Perplexitas ſeu neceſſitas mortifera 385
Perſæ fugantur 253
Perſonæ imbelles laborant 381
Peſtis antiqua in ſublatis principibus 400
Peſtis in Anglia 44
Peſtis in aquilone rara 576
Peſtis, pecuniæ & annonæ defectus bella impediunt 295
Peſtis per caſtoreum auertitur 605
Peſte, fame, bellis regna deſolantur 248
Petauriſticus ludus 518
Petræ marmoreæ 95
Petraria machina 289
Petrariæ bombardæ 288
Petrus in mari Chriſtum confeſſus, in terra negauit 771
Petulantia aulica 274
Phagon portentoſus vorator 461
Pharetræ è taxorum pellibus 620
Pheron rex cæcitate percuſſus 109
Philippus Gallorū rex quid de hiſtrionibus ſenſit 524
Philippus Macedo 241
Philomelæ auis conſyderatio 687
Philomelarum cantus ſunt diuerſi ibidem
Philomenes Græcorū Phocenſiū dux 548
Philoſophi capillati 253
Philoſophi legitimi ſtultitiam arcent 410
Philoſophi minutuli 645
Phlebotomia 528
Phlebotomiæ vſus eſt in aquilone 787
Phthiſis; tabes 371
Phyſeter belua crudelis 735
Phyſeteris cauda bifurcata 736
Phyſeteris os circulare ibidem
Phyſeteribus globi bombardarum parum nocent ibidem
Phyſiculatores 156
Piaculum inter Lappones furari vel rapere 137
Pica noxias beſtias prodit 670
Pica quaſi poëtica dicta ibidem
Picæ præſagium 696
Piceus odor grauis mulieribus parturientibus 97

Picorum varia genera 695
Pictores exotici laruati incedunt 463
Pictores inſtruuntur per varias formas glaciei 36
Pictores rari in aquilone 471
Pictorum ars ibidem
Pictorum diuerſitas 472
Picturæ vtilitas ibidem
Picturæ infames prohibentur 506
Pienthen 80
Pietas boum in ſocios 577
Pietas eximia ciconijs erga filios 658
Pietas in auibus inuenitur 694
Pietas piſcium in homine vix reperit 746
Pietas quorundam piſcium 747
Pietas vulturum 694
Pietatis conditio adhibere alicui funeris cultum 557
Pietatis exemplum magnum in mari 771
Pietatis opus curā ſepulchrorū habere 567
Pigrum ſcriptura damnat 429
Pigri præda excitantur 432
Pila 170
Pileati & pij, genus pontificum: è quibus reges eligebantur 108
Pili groſſi, vt pennæ anſerinæ 734
Pili quomodo equis reparandi 585
Pinguedo anatum medicinalis 654
Pinguedo congelationem prohibet 389
Pinguedo vitulorum marinorum 281
Pinguedo vitulorum marinorum aquarum conſtrictionem prohibet 380
Pinguedo volatum impedit 665
Piratæ Hialmerus ac Aruarodus 179
Piratæ Pining, & Pothorſt 70
Piſcatores ad prædam capiendam congregantur 745
Piſcatores duo obſeruare debent 707
Piſcatores fluitant ſine anchoris 730
Piſcatores ligati piſces trahunt, ne ipſi in mare retrahantur 731
Piſcatores littoris Anglici 724
Piſcatores Schoningiam relinquentes ſaluum conductum accipiunt ibidem
Piſcatorum manus ſtupeſcunt 730
Piſcatorum plura millia ibidem
Piſcatura & aucupium ſimul fiunt 707
Piſcatura hamata 709
Piſciculis pauimentum ſternitur 187
Piſcinæ ſingularium piſcium 727
Piſcis alas membranaceas habens 759
Piſcis alatus in cibo parum vtilis ibidem
Piſcis hominem diligens 747
Piſcis hominem interficiens ibidem
Piſcis monſtroſus in littore Angliæ repertus 756
Piſcis nouit tempus ſuum à natura certius, quàm de eo diſputantes 769
Piſcis oceani alatus 759
Piſces aculeati dorſi 718
Piſces alij alibi præſtantiores 778
Piſces alij alijs in locis principatum obtinent 721
Piſces alij amicitiam, alij inimicitiam fouent 728
Piſces aliquādo loca conſueta mutant 778
Piſces arcuatæ figuræ 718
Piſces campanæ ſono capiuntur 708
Piſces cannis, hoc eſt, ad menſuram non libris emuntur 737
Piſces cartilaginei 728
Piſces cornuti 718
Piſces crudi comeduntur 722
Piſces cur adeò augentur 727
Piſces cur omni anno in aquilonem tranſeunt 769
Piſces & animalia loco lignorum comburuntur 750
Piſces & hirundines mixtim capiunt̃ 717
Piſces fumigati 722
Piſces glacie incluſi moriuntur 709
Piſces ignoti nominis, ſed nō ſaporis 719
Piſces in aquis volantes 728
Piſces integri ſigno magiſtratus emittuntur 723
Piſces iuſſu Brendani cantando deum laudant 755
Piſces longi & lati diuerſis ventis impinguantur 713
Piſces manibus capiuntur 709
Piſces marini dulcib' aquis delectant̃ 769
Piſces marini quinam optimi 721
Piſces maſculi pinguiores 709
Piſces nigri in cibis mortem afferentes 715
Piſces noui piſcinis imponuntur 727
Piſces ob nutrimenta eorū eliguntur 721
Piſces patriam repetunt, quàm homines relinquunt 770
Piſces peregrini mare Liuonicū ingrediuntur 719
Piſces plauſtris non menſuris diuiduntur 712
Piſces plurimi etiam monſtroſi ob pinguedinem capiuntur 767
Piſces plurimi generis ignoti 718
Piſces portentoſi bella denotant 730

Piſces præſcripta domicilia habent 778
Piſces qui colorem mutant 728
Piſces qui fœtus emittunt 746
Piſces qui oua generant ibidem
Piſces quidam dormientes manu capiuntur 738
Piſces quidam lapidem in capite habent 710
Piſces quidam ſocietatem ſequũtur ob oua deuoranda 713
Piſces quomodo in vno loco ſeruantur 717
Piſces recentes & menſium 720
Piſces ſicci vt ſtrues lignorum habentur 722
Piſces ſportulis non libra venduntur 720
Piſces ſtupidi 706
Piſces ſuffocantur 45
Piſces variæ ſpeciei ſub glacie extrahuntur 709
Piſces venenati 728
Piſces Venetiorum multi, ſed diuerſi ab aquilonaribus 697
Piſces vento ſiccantur 134
Piſces viui electiores 721
Piſces vt ligna per ſtrues venduntur 732
Piſces vt ſaxa in plauſtris feruntur 720
Piſcium adeps oculis prodeſt 751
Piſcium capita quadrata, & ſpinoſa 734
Piſcium copia 10
Piſcium copia maxima 698
Piſcium dentium differentia 758
Piſcium differentia multiplex 727
Piſcium diuerſa generatio 746
Piſcium diuerſitas 699
Piſcium electio notabilis 720
Piſcium genera C L X V I. 768
Piſcium greges rectorem habent 737
Piſcium Iſlandenſium nomina 732
Piſcium lacunæ 705
Piſcium maximi 727
Piſcium mollium genera 715
Piſcium morandi loca diuerſa 769
Piſcium multitudo variis inſtrumentis capitur 707
Piſcium multitudo vel paucitas vnde deſcendit 727
Piſcium multorum nomina 760
Piſcium Nili natura 727
Piſcium oſſibus cibi coquũtur 22
Piſcium pietas in homine vix reperitur 746
Piſcium planorum differentiæ 728
Piſcium qualitates diuerſæ 720
Piſcium quidam lucent 728
Piſcium quidam viuipari, quidam ouipari ibidem
Piſcium quorundam amicitiæ 737
Piſcium quorundam pietas 747
Piſcium retia vnde fiunt 710
Piſcium ſale conditorum vſus in caſtris neceſſarius 723
Piſcium ſalſorum genera multa ibidem
Piſcium ſapores potius quàm nomina attendenda 697
Piſcium ſpecies in aquilone multiplices ibidem
Piſciũ ſpecies LXXIIII. & XXXIIII. 768
Piſcium tegumenta plura ac eorũdem differentiæ 727
Piſcium varia nomina 729
Piſcium variæ ſpecies 737
Piſcium vbertas 81
Piſcium virtute & exemplo praui mores corrigi poſſunt 737
Piſcibus ingenium diuinitus infuſum 770
Piſcibus in ritu epulandi maiores vſi ſunt 458
Piſcibus ſaxa ignita nocent 717
Pix 411
Pix in ſeptentrione abundat 143
Pix in ſubterraneis ſpecubus coquitur 364
Placida Theodoſij Imp. filia 396
Plaga orientalis calida 655
Plagæ præcauendæ 563
Plagiarij qui 495
Plana omnia hyeme 142
Planctus pius 567
Plangus ſiue clangus 693
Plateæ auis conſyderatio 965
Plateæ Scheningiæ 217
Platearum bona diſtinctio 421
Plato 198. 660
Plato bibulos bonos ſocios vocat 459
Plato ſcripta ſacrorum delubrorum veneratur 755
Plato turpes cantus prohibet 506
Plato vehementer ebrios carpit 462
Platonis dictum, Non temerè de aliqua re iudicandum 802
Plauſtra diuerſas res continentia 597
Plauſtra loco propugnaculorum habentur 379
Plebiſcita dicuntur 401

Plebs tacere neſcit 321
Plenilunium 18
Pleniſunio nūdinæ Vpſalen. celebrantˉ 139
Plenilunio venti ſæuiores 69
Plenitudo gētiū in extremo iudicio 153
Plinius 66. 181. 655. 728
Plinius nat. hiſto. princeps 643
Plinij locus de ventis 19
Plinij opinio de longitudine diei ac noctis 15
Plinij poſitio de lignis ſecandis 419
Plutarchus 128. 196. 199. 348
Plutonis æſtimata ſedes 204
Plutonium 125
Pluuiæ vel ſerenitatis ſignum 674
Pluuiæ 57
Poculorum duæ decades vna manu franguntur 460
Podagra amarior exercitatis in armis 571
Podagræ deſcriptio ibidem
Podagræ reliquiæ fortiores ibidem
Podagræ remedium ſalubrius 572
Podolia 625
Pœna adulterorum 217
Pœna capitis in ſacrilegos ſtatuta 558
Pœna contumacium, ſub glaciem eos mittere 388
Pœna contumelioſa malè pugnantium 383
Pœna curioſorum 12
Pœna decennalis 102
Pœna delectabilis in potu 521
Pœna excedentium prælia 383
Pœna falſificantium piſces 723
Pœna falſificatorum monetæ decoctionis vel ſuſpenſionis 213
Pœna fruſtra tentantis 184
Pœna iniquè iudicantium 489
Pœna in lupos ſe conuertentium 644
Pœna iura frangentium 488
Pœna maleficarum hodie ignis 123
Pœna mali affectus 486
Pœna monetæ falſificatæ 213
Pœna oppreſſorum patriæ 401
Pœna perpetua ſacrilegorum 558
Pœna perpetua, vel mixta 102
Pœna proditorum 489
Proditorum iuxta leges nauticas 344
Pœna raptorum, bona naufragorum detinentium 428
Pœna rebelliū ac ſeditioſorū in naui 343
Pœna ſacrilegorum 558
Pœna ſacrilegorum grauis 544
Pœna temerariorum 124
Pœna tranſgredientiū ſtatuta cōiugij 542
Pœna violantis ſponſalia 481
Pœnæ dilatio exitioſa 270
Pœnæ exactores 126
Pœnam culpa magna auget 294
Pœnæ glaciales 39
Pœnæ impiorum non omnes ſcriptæ 552
Pœnæ inſolentium 39
Pœnæ malorum principum 562
Pœnę peſſimarum adinuentionum ibi.
Pœnæ terribiles impiorum ibidem
Pœnæ varię ſacrilegorum 547
Pœnæ violantium ſepulchra 548
Poggius nimis laſciuè ſcripſit 527
Poloniam Starchaterus ingreditur 161
Poloni audacia 187
Poloni nobiles in candida camiſia ſuſpenduntur 490
Polonicarum reginarum manibus veſtes ſacrę confectę 486
Polypus mutabilis 763
Polypus ob coitum debiliſſimus redditur 764
Polypi corpus paruum magnitudine pedū compenſatur 763
Polypi deſcriptio ibidem
Polypi quo tempore pariant 764
Polyporum genera multa 763
Polyxe 231
Pompa regis in armis ac armatis 245
Pompeius cur Magnus dictus 321
Pompeij 3. cohortes per Neptacometas pereunt 134
Pomum ex baculo ſagitta eijcitur 500
Poma ac pyra frigore matureſcunt 83. 413
Poma quædam menſe Decembri matureſcunt 413
Poma vltramarina meliora ibidem
Pondere omnia metalla diſtrahuntur 468
Pondera armorum equis impedimenta 259
Pondera maiora in glacie portantur 378
Pondera nulla vel rara in aquilone 444
Ponderum violator pro crudeli hoſte punitur 469
Pondo quid 257
Pons putridus vel ruptus iuxta Stocholmiam 327
Pons vnicus ferreis catenis firmatus 715
Pontes an validi, in prælijs cōſyderandum 262
Pontes glaciales 379
Pontes lapidei 287

Pontes lignei hodie in aquilone 287
Pontes penduli 74
Pontes per glaciem effracti 44
Pontes XL. 82
Pontes rupti bella impediunt 351
Pontes 7. ſtadiorum 109
Pontes ferra ſubtus ſcinduntur 286
Pontes tabulati in glacie 46
Pontibus diſſectis hoſtes perierunt 232
Ponticus ſinus dulces aquas habet 769
Pontifex deorum ſacrificia diſtinxit 101
Popilius Poloniæ rex 591
Popiſmate equi ad celeritatem ſtimulantur 351
Populus 95
Populus durus hiſtriones non æſtimat 525
Populus è latebris in bellum erumpit 377
Populus ferox manſuetè regendus 372
Populus Finnorum ferox 370
Populus Italiæ ferox 132
Populus pauper & inermis in opulentiſſimos reges triumphat 229
Populus ſimplex ſeducitur 493
Populi culpa principes boni auferunt 567
Populi monſtroſi 10
Populi ſeniores in inſulam conueniūt 400
Porcus pro fœdere mactatus 593
Porcus ratione melius habet, quàm filius regis Iudææ ibidem
Porcorum latera, aliàs ſuccidiæ, petrarum duritiem accenſa emolliunt 79
Porcus marinus truculentus 756
Porcus monſtroſus ibidem
Porci marini membra monſtroſa ibidem
Porci marini membrorum interpretatio ibi.
Porcus Troianus 594
Porpel piſcis 778
Porphyrio auis 672
Portæ æreæ, ac ferreæ deauratæ 86
Portæ duæ ſolùmō Holmiæ ciuitatis 314
Portæ ex maxillis cetorum 752
Portæ ſtrictæ apud limitaneos incolas 410
Portentum dirum 28
Portenta miranda ibidem
Portus apertiſſimus ſine anchoris 416
Portus Hangóe velut caſtellum 87
Portus Hielmſnabben optimus, ſed cruentus 90
Portus Islandenſium per prælium occupatur 342
Portus ſecuriſſimus 87
Portus Venetorum quibus ſignis demonſtratur 425
Portus introitum dolia picata natantia mōſtrant ibidem
Portus amœniſſimi 85
Portus ſarculo ferreo purgantur 420
Porus Indiæ rex 283
Poſitio autoris ſphæræ 9
Poſitio Plinij, & Solini ibidem
Poſſeſſio rangiferorum domeſticorum 596
Poſſeſſor in nullo lædendus 331
Poſſeſſor primus equi Sciani periſt 257
Poſſidonius 458
Poſteritas inexplebilis 216
Poſthumius Libertus 254
Poſtremus in Pyrrhica ſaltatione in ignem proijcitur 521
Potatorum gradus 507
Potentes armis, pauperes rationibus ſe defendere ſolent 493
Potentum depoſitio 549
Potentia in iudicio ſuſpecta 493
Potentia probroſa reipub. nocet 102
Poteſtas cudendæ monetæ circa quos 213
Poteſtas gubernandi penes vnum 401
Potio ſaniſſima 448
Potus abſynthij calculum leuat 570
Potus fortiſſimus 449
Potus in conuiuio communis 541
Potus regius 733
Potus ſpecies in ſeptentrione 316
Præceptores diuinitus dati 529
Præceptores Gothicæ iuuentutis 530
Præceptorum afflictio 533
Præceptum militare 673
Præda afflicti ſolantur 319
Præda quæ nobilior 603
Prædarum diſtributio 396
Prædator, & præda citiſſimè concurrunt 641
Prædo publicus publica in priuatū vſum conuertit 271
Prædo viliſſimus 174
Præfectus nauis ſagax 344
Præfectus regius & 12. viri cauſas decidunt 458
Præfecti boni virtus 265
Præfecti boni 311
Præfecti claſſiarij in aquis iuſtitiam exercere debent 345
Præfecti diuerſi in Gothia 264
Præfecti Finlandiæ 372
Præfecti obſeſſi vincuntur 235
Præfecti obſidione cinguntur 234
Præfecti peſſimi 265

Præfectorum bonorum opera pax conſtitui tur 397
Præfectorum prudentia 225
Præliaturos non terrent impedimenta 224
Prælium, aut humanum, aut beſtiale 297
Prælium equeſtre 302
Prælium ferè maximum in Europa 169
Prælia duriſſima 297
Præmium artis 145
Præmium artes nutrit 532
Præmium victi nece conſtituitur 190
Præmium victoriæ 513
Præmia eorum, quorum membra aduſtione frigoris debilitata 383
Præmia præceptorum vnde apud aquilonares erogantur 532
Præmia victoriæ 191
Præſidentia bonorum principum valde vtilis 561
Præſides ad quos caſus aperire debent oculos 451
Præſidium in aqua inualidum 591
Præſidium inſuperabile 314
Præſidium regis Caroli in fuga 267
Præſtigia pantomimorum 526
Præſtigia Scricfinnorum 180
Præſtigiis dæmonum multa tanquam vera adumbrantur 127
Præſumptio deteſtabilis hæreticorum 477
Præſumptio temeraria 301
Praſmi piſces 718
Prata amœna 82
Prata vberrima 680
Presbyter Ioannes Indiæ 285
Pretium cutis aliena labe minuitur 577
Pretium laborũ læto côuiuio ſoluitur 436
Pretium petitæ mortis 120. libræ auri 171
Princeps belli ignauus aduerſa non audiens 253
Princeps belli laudabilis 264
Princeps collachrymat, vt milites ad obtẽperandum inducat 384
Princeps impius miniſtros impios alit 480
Princeps inſatiabilis quę notare debet 565
Princeps maritimæ claſſis Olo 177
Princeps optimus 246
Principis conniuentia peſſimi ciues emergunt 312
Principis facilitate ſubditi ſæuiunt 402
Principis magnanimi eſt ob belli gloriam præliari 297
Principis officium 271
Principes ad nuptias regum inuitãtur 477
Principes aquilonãis ſæpe importabiles reperiuntur 369
Principes belli quænam ſuper omnia notare debent 348
Principes boni quomõ ad ſepulchra portantur 567
Principes boni ſalus populi ſunt 561
Principes capillis à ſatellitib. trahunt 286
Principes cur exules atq; infames 270
Principes effuſis muneribus à mimis laudẽ mercantur 526
Principes ex venatoribus fiunt 638
Principes infelix ſpectaculum videant 273
Principes inſolentia militũ interimunt 312
Principes oppreſſi primùm à proditoribus petuntur 349
Principes pertinaces periculoſiſſimi 552
Principes potius amari curent, quàm timeri 543
Principes proditione plerunq; non gladio pereunt 380
Principum acta clariſſima 397
Principum bonorum præſidentia valde vtilis 561
Principatus violentus breuis 563
Priſtis beluæ deſcriptio 735
Priuilegia à rege dantur 479
Priuilegiorum venditio 270
Probus Imp. 167. 251
Probi nomine 4. milites vno in exercitu 251
Proceres gulæ 705
Proceritas ſtaturæ abſq; robore inanis 260
Procomiũ in equis ꝑ viſus defenſiõe 584
Procopius 76
Procorum probatio 507
Proculus Cæſar 199
Prodigum eſt conuiuijs effluere 540
Proditores exercitu abeſſe, ſpes victoriæ eſt 307
Proditores in caligine nocentiores 382
Proditores in tempeſtate ac prælio cauendi 341
Proditores mali bellatores 236
Proditores ſeipſos veneno plerũq; necant 272
Proditorum fallacia formidanda 306
Proditorum genus multiplex 273
Proditorum mos 337
Prognoſticum gaudio plenum 36
Prognoſticum ſeminandi 674
Prognoſtica ex caſtorum ædificio 605
Prognoſtica ex hircis 592

Prognoſtica ex pellibus vitulorũ marino-rum 702

Prognoſtica famis 322

Prognoſtica quænam ex auibus cognoſcenda 695

Prognoſtica ruricolarũ nautarumq́ ex ſyderibus 30

Proles 140

Proles patrem ſequitur 497

Promer 330

Promones ibidem

Promonum vſus 424

Promus cõdus doliũ mulſo repletum in aulæ medio collocat 455

Prophetia ſuper regno aquilonari 561

Propoſitio militaris 452

Propugnacula lignea 338

Propugnatores iuuat ſpecioſè mori 98

Proſcripti plerunq́ in mineris laborantes 206

Proſerpina 111

Prouerbium 612

Prouidentia adhibenda 148

Prouidentia agricolarum tempore hoſtili 431

Prouidentia ruricolarum 322

Prouinciæ in aquilone à ſe inuicem diſtant 466

Prudentia vbiq́ neceſſaria 344

Pruina 34. 37

Pruſſia 425

Prutenicum littus 414

Prziſtavv procurator appellatur 368

Pſittacus hoſpes aquilonaris 684

Pſittacus riſum & gemitum profert ibi.

Reuelans domeſtica ſecreta cõtemnitur ibidem

Pſittaci rari & importati in aquilone 646

Pſylli populi ſerpentes fugant 590

Publius mimorum graphicus 524

Pudicitia cõmendabilis, & virtus eius 201

Pudicitia illæſa 198

Pudicitia ornamentum matronarum 476

Pudicitiæ cuſtos habitus ſimplex 200

Pudicitiæ inſidiatores turpiſſimi ibidem

Pudicitiæ mulieris 30. cuſtodes deputantur 269

Pudor & conſcientia crimen indicant 190

Pudor ingenuus bonę indolis ſignum 497

Pudor inuiolatus 482

Pudor natiuus illegitimos ſemper ſequitur 485

Puella longitudinis cubitorum L. 158

Puella pudica prædatrix 185

Puella pugnans 182

Puellæ apud Curetes quoad cõnubia liberæ 482

Puellæ Bohœmicæ 195

Puellarum aquilonarium vis 157

Puero rege omnia in Dania portentoſa 269

Pueri caſtigandi 496

Pueri flamma ac frigore durantur 248

Pueri laude excitandi 496

Pueri luſores ad ſtatuas ligantur 495

Pueri nec motu, nec metu mouentur 248

Pueri regij auro liberantur 116

Pueri victores exultant 497

Puerorum educatio 496

Puerorum inclinatio inſpicienda 497

Pugilis cuiuſdam inſolentia 181

Pugiles 12. exempti 176. 178

Pugiles magiam exercent 121

Pugiles 9. eximiæ fortitudinis 162

Pugiles 9. à Starchatero conſumuntur 163

Pugiles Olympici 510

Pugna cruenta 238

Pugna pedeſtris in naualem plerunq́ mutatur 355

Pugna quandoq́ ab elementis grauior, quàm ab hoſte 123

Pugna tumultuaria 225

Pugnam excedere nulla facultas datur 226

Pugna temeraria ac contemptu hoſtiũ plures perire ſolent ibidem

Pugnando cominus equi cataphracti ſunt meliores 259

Pugnare aduerſus beſtias 154

Pugnatorum impedimenta à fortiſſimis militibus ſuperanda ſunt 383

Pullus equinus ab vrſo fugatus nil in bello valet 624

Pulli alieno labore producuntur 695

Pulli aquilarum à parentibus haud deſerũtur 652

Pulli ciconiarum in paludibus producuntur 658

Pulli equini veſparum punctura interficiuntur 784

Pulli equorum meliores 583

Puluis elatus fumo miſcetur 374

Puluis frumentarius noxius 435

Puluere cetaceo pelles colorantur 219

Pulueres in perniciẽ hoſtium inter præliandum excitantur 348

Pungius piſcis 719

Pupilla 1. oculi cubiti menſurã habet 734
Pupillorum orphanorumq́ oppreſſio 277
Purgatio poſt partum 140
Purpureum amiculum 163
Puteus 200. pedum altitudine 79
Pygargus 693
Pygmæi à gruum multitudine expulſi 71
Pygmæi, ſeu nani 70
Pygmæi ſpithamæi 71
Pyramis ignita 228
Pyramides 48. 49
Pyramides exhalationum 35
Pyrrhica ſaltatio 520
Pythagorica philoſophia 106
Pythagoricum ſilentium 656

Q

Quadratæ ſtructuræ 409
Quadrigæ 282
Quadrigæ falcatæ 283
Quæſtio continua in Italia 218
Quæſtio frequens 463
Quæſtus abundans 89
Quæſtus ex plumis 689
Quæſtus magn⁹ ex pice in aqlone 340
Quæſtus maior quomodo ex ſuccino fieret 415
Quæſtus mercatorum trepidus ac ambiguus 342
Quæſtus pellium ex hircia 592
Quæſtus pernicioſus 318
Quæſtus varius in aquilone 429
Qualitas temporum in aquilone 503
Qualitas arborum 412
Qualitas boni regis 478
Qualitas boni ſponſi 481
Qualitates optimæ boni ſponſi 476
Quatuor difficillima 495
Quenar perfecti curruum 597
Quercus incorrupta ſub aquis durat 412
Quercu exciſa Haldanus duodecim proſtrauit 175
Quercus aquis immerſæ indureſcunt 418
Querela nulla violētiæ, quò miles pergit 309
Querelæ plurimæ ob rapinas 265
Querquedularum præſagia 696
Quies domeſtica inſolentiam parit 901
Quies nulla obſeſſis permittitur 289
Quinquerremes 407
Quirinus & Romulus idem 404
Quotidiana vileſcunt 98

R

Radij cuneati, vel pyramidales 33
Radij medonis guttatim prę nimia fortitudine aſcendunt 449
Radij ſolis illuſtriores in oriente 17
Radix quorundam liliorum pro pane 319
Radice iuniperi panis effici poteſt ibidem
Radices abietis criſpatæ 460
Raff rhombi piſcis pars 731
Raia piſcis hominem liberat 764
Raia piſcis inimicus aui rapaci 665
Ranæ cum periculo capiuntur 765
Ranæ in hyeme prodeunt 787
Ranæ in ſuccinum inuoluuntur 414
Rancha 595
Rangifer ibidem
Rangifer collum iubatum habet ibidem
Rangiferi, aliàs ceruí iugales 10. 15
Rangiferi 6. duci Holſatiæ dudum emiſſi 596
Decem poſteà emiſſi ibidem
Rangiferi ſylueſtres & domeſtici 597
Rangiferorum duo genera ibidem
Rangiferorum mira veloc.tas 598
Rangiferorum pedum fragor 595
Rangiferorum vtilitas 596
Rangiferis domeſticatis in onerarijs vehiculis vtuntur 593
Rapacitas luporum vbi exercetur 642
Rapacitas paterna quãdo redundat in filios 560
Rapax elementorum vis 424
Raphaël angelus comes itineris datus 537
Rapina armentorum 316
Raptores pecudum pereunt 315
Raptores occiduntur 239
Raptores vita bonisq́ ſpoliantur 302
Raptus virginum 328
Rates accenſæ dimittuntur 336
Rates maximę in oppugnandis arcibus cõficiuntur 309
Ratio continentiæ 482
Ratio gladiorum verſatilium in rotis 281
Ratio pugnandi varia 385
Ratio quadruplex inimicitiæ beluarũ 737
Ratio ſeminandi & vtilitas 434
Ratio ſeu modus equitandi 565
Rationes terræ deſolatæ 82
Ratti ſeu glires verborum virtute ſuffocantur 590
Rebellio militaris 384
Redire ſtatim & regnare contigit 249

Refugium cauernarum quãtum præſtet 133
Regia ſuaſio 214
Regium munus non eſt meminiſſe iniuriarum 271
Reginæ Amazonum duæ 195
Reginæ quomodo benedicuntur 478
Reginæ ſacra veſtimenta laborant 800
Regiones ſeptentrionales remotiores 445
Regiones ſeptentrionales ſeparatæ 441
Regionum ſeptentrionalium nomina 135
Regnerus Daniæ rex 94. 116. 123. 130
Regnerus rex ſalute ac victoria ſpoliatũ 123
Regnerus Noruegianus 182
Regnerus rex Noruegiæ Ibidem
Regnerus rex colubris obiectus interiit 183
Regnerus rex ac pugil 113
Regnum auitum colendum 276
Regnum Longobardorum iuſtum 246
Regnum Longobardorum quando conſtitutum 323
Regna aquilonariã diſtincta 477
Regnã clementia ſeruantur 278
Regna crudelitate perduntur ibidem
Regna firmiſſima vbi, & quando 397
Regna plura anguſtias plures generant 302
Regna ſub bonis præfectis florent 372
Regna 34. ab aquilonaribus fundata 242
Regnorum plurium incõmoda 276
Regula generalis vbi vini copia, ac ceruiſia præſtantior 452
Regula notanda 614
Regulæ narantium in equis 351
Religio & ſapientia coniuncta 553
Religio ludibrio habetur 102
Religioni contradicens exturbatur 535
Reling 172
Reliquiæ naufragiorum nõ redduntur 67
Reliquiæ peſſimorum præfectorum 266
Reliquiæ podagræ fortiores 571
Remedium aduerſus cachexiam 570
Remedium aduerſus ebrietatem 461
Remedium aduſtorum in frigore 609
Remedium auertendæ aquæ 92
Remedium efficatius cõtra hæreticos 554
Remedium flagellatorum 576
Remedium fugæ nullum 180
Remedium gubernatoris bellorum, quãdo exercitus tumultu laborat 547
Remedium itinerantium, à niue oppreſſorum 34
Remedium iuuentutis educandæ 534
Remedium leuandæ famis ſacrificare regem 523
Remedium ne caſei putreſcant 467
Remedium ne fumus noxius in domibus obſit 77
Remedium obſidionis liberandæ 502
Remedium ouium infirmantium 575
Remedium podagræ 609
Remedium podagræ ſalubrius 572
Remedium ſaluberrimum fulguris auertendi 26
Remedia accelerata ſæuioribus adhibentur 495
Remedia ad fugandas beluas marinas 761
Remedia aduerſus ſubterraneos foſſores 296
Remedia aquilonaria contra venena 776
Remedia arcendæ pinguedinis 528
Remedia attendendã 153
Remedia contra culices 785
Remedia contra glacialẽ lubricitatem 388
Remedia contra venena 775
Remedia frigoris arcendi 218. 689
Remedia occidendorum luporum 611
Remedia podagræ ex aquis ſumenda 571
Remedia ſolatii plura inſtrumenta mortalibus præbent 47
Remiges à belua vulnerantur 744
Remiges inebriantur 352
Remigum 14. millia in vna naui 330
Reparatio poſteritatis vnde acquiritũ 484
Res congelata æſtimatione penſatur 469
Res deſolata humano ingenio iuuatur 422
Res ignota haud temerè dãnari debet 645
Res illi cedit qui victoriam obtinuit 491
Res ac mercimonia quæ hyeme per montes portantur 147
Res aquilonaribus vſuales 137
Res contrariæ in vno ventre 461
Res in via abiectæ domini permanent 427
Res minimæ inſolitæ mirabiliores apparent 28
Res ſecularium principum qua ratione deteriorantur 559
Res ſiue merces in ſeptentrione 139
Res viliſſimæ ex incendio citius quàm bonæ ſaluantur 426
Rerum cõmutatio vbi exercetur 699
Rerũ cõmutatiõe ſecurus victus habet 66
Reſina 411
Reſina putrefactionem prohibet 412
Reſiſtentiæ timiditas 270
Reſpectus eligendi regis 243
Reſponſio militaris 288
Reſponſio Tochonis ſagittarij libera 500

Reſponſum regis Antiochi notabile 284
Reſpub. Moſchouitarum quomodo ſalua exiſtat 491
Reſtitutio bonorum ablatorum rara appa-ret 80
Reſtitutio bonorũ dei miniſtrorum facienda 561
Reſtium vſus in prælio 370
Retho Ruthenorum pirata 174
Retia piſcium vnde fiunt 710
Retiarium opus lini 469
Reuerentia erga ſenes 150
Reuerentia ſenum in vitulis marinis 702
Reus iuſtè iudicãdus etiamſi patrem iudicis occidiſſet 494
Reus quomodo prouocauit actorem in iudicio videndum ibidem
Rex Armeniæ reti propè captus 371
Rex auarus non regni, ſed carceris cuſtos 271
Rex bellum meditans infeliciſſimus 399
Rex cariſtiæ Chriſtoph. Bauarus appellatus 322
Rex Carolus à ſuis præfectis deſertus 267
Regis Caroli reſponſum ad præfectũ ibi.
Rex choreæ circularis 518
Rex Chriſtiernus ante ſtragẽ glorioſus habitus eſt 278
Rex compeditus alligatur, ac comburitur 323
Rex conſuetudinum contemptor periclitatur 245
Rex Ericus pœnitens obijt 522
Rex et regina Poloniæ,ac filij eorum à muribus deuorati 592
Rex Fliolmus ſuffocatus interijt 456
Rex Hadingus ſub terram ductus 117
Rex Hadingus voluntariè ſuſpenſus 455
Rex Hundingus dulciter mortuus ibi.
Rex impius miniſtros impios habet 323
Rex infeliciſſimus 271
Rex Magnus triumphat 115
Rex Martius bellator 523
Rex meditator cleri & populi 478
Rex melior iudex quàm communitas 403
Rex mendicorum 271
Rex murorum dicitur quando ciues fugantur 563
Rex ob peſſimos præfectos exulat 266
Rex optimus 246
Rex Poloniæ 415
Rex quod alijs intulit ipſe expectabit 563
Rex ſuffocandus ab aquis extrahitur 354
Rex ſuos amet vt ametur 276
Rex ſuper lapide confirmatur 52
Rex tanquam theatrum 403
Regis boni proprietas 243
Regis eligendi reſpectus ibidem
Regis Frothonis contubernaliũ vitia horrenda 269
Regem cum rege certare decet 252
Regem ſacrificare remedium leuãdæ famis 323
Rege puero plurima temeritatę fiunt 269
Reges antiqui Gothorum 215
Reges aquilonares ſui iuris videntur 493
Reges barbari grammatica nõ vtuntur 533
Reges bene imperantes tutius regunt 402
Reges duo inſenſati 455
Reges & reginę aquilonis peregrinati ſunt 536
Reges Gothorum, Vbbo 94
Scarinus ibidem
Ericus ibidem
Reges Indorum in labijs margaritas geſtãt 476
Reges mortui combuſti,vel ſuſpenſi 97
Reges quidam carnificum munus ſuſcepe-runt 271
Reges ſacrificati 106
Reges 70.ab Olone necantur 176
Reges 70.ſub mẽſa reliquias colligũt 549
Reges 31.delentur ibidem
Regum & pontificum par poteſtas 108
Regum Franciæ & Angliæ rixæ 579
Regum Gothorum amœna ſtatio 125
Regum liberatio multum prodeſt 19
Regum magnorum origo 628
Regum optimæ conditiones 246
Rhenenſia vina 445. 446
Rhodopis meretrix 524
Rhodus aquilam non habet 688
Rhombi piſces 731
Rhythmi Gothici de agricultura 432
Rhythmis cantibuſq́ maiorum geſta enu-merantur 62
Rimæ montium tortuoſæ 63
Ringo rex Suetiæ victor Danorum 177
Ritus adeundi conuẽtum principum 249
Ritus antiquus in ſeptentrione 40
Ritus aquilonarium hyemis fugandæ 503
Ritus baptizandi apud Moſchos 388
Ritus gentis auertendi fulminis 24
Ritus ſeculi cultioris 55
Ritus ſeptentrionalium in haſtiludijs 512
Riuuli edentes glaciem 42

Rixæ

Rixæ regum Franciæ & Angliæ 579
Roëdſcher pars piſcis 731
Röeſt 66
Rolandi ſtatua Bremæ 217
Roma duplici malo preſſa 324
Roma gentium domina 546
Romana magnitudo multitudine molendinorum cognoſcitur 440
Romani 140
Romani damnatos ad mineras deſtinabant 211
Romani Græcos faſtidiunt 324
Romani periculum in portu notent, & caueant in tempore 425
Romani rubeo colore triumphant 99
Romani ſuos laudibus extulerunt 191
Romanorum libri 115
Romanorum prudentia illuſa 156
Romenia 445
Romuli, ſiue Quirini templum 105
Ros nocturnus pellibus exceptus 318
Roſa gladiatoria 517
Roſmarus profundiſſimè dormiens capitur 757
Roſmari dentibus loco ſcalarum vtuntur ibidem
Roſmari pelles vtiles 758
Roſmari piſcis figura 757
Roſſomaka 665
Roſtarus humano ſanguine placari voluit 101
Roſthiophus Finnonicus in numerum deorum aſſumptus ibidem
Rotabro pons 327
Rotæ altiores ſunt agiliores 281
Rotę aquatiles in ferreis mineris plurimum vtiles 209
Rotarum in mineris commoditas 207
Röthäree 174
Rotunditas prolixa vniuerſa colligit 641
Roxolani ingentes vrſos venantur 629
Rubor perpetuus in illegitimis 485
Rubus 95
Ruina inimicorũ in denſiſſimis ſyluis 395
Ruina regnorum Suetiæ & incolarum ex ſpolijs ortum habet 359
Ruinæ marmoreæ 85
Rundiſualia rotunda vorago 72
Rupes Baſſenſis 654
Rupes Monachus appellata 64
Rupes cautium pro horologijs 53
Rupes ſub aquis 91
Ruricolæ medicamen 163
Ruricolæ in aquilone ſuper niuem feſtinant 434
Ruſila bellatrix virgo 195. 199
Ruſſia 626
Ruſtica pacta 235
Ruſtici aquilonares potentes ac feroces 373
Ruſtici in Liuonia ſeruilis cõditionis 643
Ruſticorũm aquilonarium peritia 55
Rutheni 363

S

Sabellicus 199
Sabrin ſerpens 774
Saccus coriarius inflatus natantem extollit 356
Sacerdotes Gothorum reges fiebant 244
Sacerdotes impiè iam tractantur 544
Sacerdotes paganorum 108
Archiflamines ibidem
Flamines ibidem
Salij ibidem
Augures ibidem
Sacrificium deteſtabile 640
Sacrificiorum genera 108
Sacrificijs à deo victoria impetratur 230
Sacrilegi infames 529
Sacrilegi infamia perpetua damnantur 558
Sacrilegi morte infami pereunt 548
Sacrilegi omnium ſummi 558
Sacrilegi qui dicuntur 557
Sacrilegi ſemper egentes 545
Sacrilegorum grauis pœna 544
Sacrilegorum intentio crudeliſſima 545
Sacrilegorum variæ pœnæ 547
Sacrilegium quando committitur ibidem
Sacrilegia Gothi horruere ibidem
Sæuitia frigoris robur corporis adimit 353
Sæuitia temperie frenanda 186
Sagaris fluuius 741
Sagittæ inquirendæ modus 144
Sagittæ cur veneno tinguntur 221
Sagittę è ſublimi cadentes vehementius nocent 231
Sagittæ hoſtiles à nauibus quomodo arceantur 333
Sagittæ ignitæ bombardales pulueres incenderunt 233
Sagittæ inſidioſæ ramorum 227
Sagittæ per aera è ſublimi proiectę, violentius lædunt 286
Sagittæ per aëra emiſſæ nocentiores 386
Sagittæ pro mercede redduntur 149

Sagittæ tanquam imbres emittuntur 384
Sagittæ tres pharetra exponuntur 500
Sagittarum vis ibidem
Sagittis Gothi opem ferre putabant dijs 101
Sagittarij Parthorum lectiſſimi 502
Sagittarij plurimi in aquilone 618
Sal domeſticum in Gothia tempore belli fit 465
Sal exoticum in Suetia ac Gothia 464
Sal hyemale firmius, æſtiuale mollius ibi.
Salis inuentio in ſeptentrione 154
Salis minera opulenta 464
Salis montes in Polonia ibidem
Salis ſapor cibis neceſſarius 465
Saia fluuius 104
Salahadinus rex orientis 567
Salaſſij populi 206
Salitio in equos 259
Salix 95
Salices duplices 412
Salmacida ſpolia 510
Salmo à ſaltu dictus 700
Salmo 6. vel 7. pedum longitudine ibid.
Salmonis carnes rubeæ ibidem
Salmonis cor diutiſſimè viuit ibidem
Salmones fumigati optimus cibus 722
Salmones Germanici 700
Salmones Gothici 701
Salmonum copia 78
Salmonum oua 701
Salmonum piſcatura vberrima 700
Salpa piſcis 727
Salpa vulgatiſſimus piſcis in oceano Noruagico 730
Saltationes bellicrepæ 518
Saltus cantu moderatur 517
Saltu aquilonares iuuenes ſeſe exercēt 509
Salus in mari prius quàm in terra 771
Salus propria in periculis charior 353
Samolxis dæmon Gothorum 125
Sampsò inſula 179.
S. Canutus occiditur 275
S. Dionyſius animam Dagoberti regis liberauit 552
S. Donatus epiſcopus 572
S. Ericus 87
S. Ericus rex 152
S. Henricus præſul ibidem
S. Olaus rex 75.
S. Olaus rex Noruegię per ſicarios occiditur 275. 336
S. Sigfridus 82
Sangares hoc eſt pugiones 253
Sanguis gladiatorum ab hominibus bibitur 181
Sanguiſugæ vtiles 787
Sapientia hirundinum in nidorum conſtitutione 674
Sapientia ſine religione nulla 553
Sapor blandus pomorum 413
Sapor ſalſus durabilior 725
Sapor ſalſus gratior 700
Sapores aquæ prædicuntur 95
Sapores 50. ex ſolo porco 594
Saibonicus lacus 421
Sarcina carbonum 164
Sartaginum donatio 154
Satelles Olonis muliebriter cultus 176
Satelles ſolers 252
Satellites in modū circuli cōuiuantur 458
Satellitum ſiue militum natura 229
Satrapæ ficti 368
Saturnalia feſta ſeruos dominis coæquant 456
Satyri 112. 113
Saucijs pro rep. liberalius ſtipendium numeratur 396
Sauri piſcis pictas 747
Saxa cæca 90. 227
Saxa cæca vndis naufragia auertunt 65
Saxa fundis torquentur 335
Saxa gratis extrahuntur 408
Saxa latenta in ſubterraneo opere 296
Saxa littoralia 232
Saxa Oſtrogothorum 49
Saxa periculoſa 91
Saxa ruinæ 227
Saxa ſigno S. Crucis ſignata 50
Saxa velut muri ſub aquis latent 91
Saxorum erectorū maxima multitudo 49
Saxorum fragmēta obeliſci efficiuntur 48
Saxis literæ inſculptæ 57
Saxoſa durities in ſuccino 414
Saxo Danorum hiſtoricus 86. 94. 155. 168. 274. 325. 429. 557
Saxo an vtile dixerit, alijs iudicandum relinquitur 275
Saxonis verba iuſtè retorquenda ibi.
Scæuola nando ad Cæſarem peruaſit 357
Scala militaris incōparabilis regis Hiſpa. Ferdinandi 369
Scalæ flexiles ex funibus ac portatiles 308
Scalæ militares ibidem
Simplices ibidem
Duplices ibidem

Triplices ibidem
Scalæ ratibus inhærentes ad aſcendendã mœnia 389
Scalæ rotatæ 307
Scalarum ratio obſeſſis habenda 298
Scalholdenſis, & Holenſis cathedrales eccleſiæ 737
Scandiana peninſula alter orbis æſtimatur 478
Scaphæ humeris apportantur 338
Scara ciuitas 812
Scarabeus cornua oblonga habet 787
Scarabeus ſtercoreus 99
Scarabeus ſyluaticus 783
Scarabei in ſtercore viuunt ibidem
Scarabei rutuli 782
Scarabeorũ cornua amuleta infantum 787
Scari piſcis ingenium 747
Scarinus rex 81
Scarthus pugil 177
Scelus patris in filijs punitur 563
Sceleris atrocitas maiorem pœnam poſtulat 489
Scelera in iure deteſtantur 484
Scenicis artibus diuinitatis honor amittitur 102
Sceptrum ſeu virga regi exhibetur 478
Schala 458
Schecta ſagitta 226
Schena flumen 92. 216
Scheningia ibidem
Schorbuk morbus 316
Sciurus beſtia prouida 615
Sciuri cauda pro velo ibidem
Sciuri, alias doſſi 219
Sciuri innumerabiles in aquilone 614
Sciurorum cibus 615
Sciurorum dentes præſtigioſi 614
Scricfinni frumento carentes 14
Scricfinnorum tortuoſus curſus ibidem
Scripta autoris quare dura 723
Scriptores agriculturæ 432
Scriptura ſacra exhorret ſacrilegos 549
Scriptura ſacra vulgari ſermone non imprimenda 493
Scrutiniũ cordis humani difficillimũ 507
Scurra Bremenſis ſpoliatur 525
Scurræ 39
Scurrarum ritus 162
Scurras Starchaterus caſtigari curauit 165
Scutha 144
Scutum in nuptijs quid deſignet 477
Scutum patientiæ 550
Scyta oblõga ex tiliæ ligno cõficiunt 292
Scyphi ex vnguibus gryphorum, et ouis ſtruthionum 673
Scytale ſerpens 774
Scytha 218. 220
Scythæ domos ſecum ferunt ſinguli 135
Secretarij tenentur eſſe vigilantes 401
Cuſtodes veritatis ibidem
Secretariorum officium ibidem
Secta Diogenis à Romanis itroducta 506
Secta Diogenis Cynica odioſa 464
Secures ad viam reparãdam geſtantur 544
Secures ferreæ, et chalybea gelu frãgunt 47
Securitas aurea 246
Securitas caſtrenſis infirma 359
Securitas in caſtris 332
Securitas in equis loris moderanda 584
Securitas veltas ad caſtra aduenientiũ 235
Securum nihil in hoſtilibus terris 239
Sedes cuneata potantis 461
Sedes niuales 362
Sedilia ex oſſibus 752
Seditio inter hoſtes 232
Seditio, proditio, ſimultas bella remorant 290
Seditioſi pacem nolunt 397
Seeckpipa 628
Seges læta 434
Segetum combuſtio res peſſima 227
Sela virgo bellatrix 199
Seleucides aues locuſtas delent 782
Semina aquilonaria 431
Semina quæ in aquilone non ſunt ibi.
Seminatur in collibus, & cur 31
Senatorum Vrbis libri XII. 195
Senatus Lubecen. hẽt antiquiſſ. vinũ 446
Seneca 204
Senex Biarmienſis peritus ſagittandi 500
Senes infirmiq́; in bello calamitatẽ cumulant 296
Senes perpetuò ab aquilõarib. venerãt 151
Senes principibus referunt excogitata 555
Senum ſententia valet 150
Senibus mõs Kindaberg ſaltẽ cognitus 83
Seniores populi in inſulã conueniunt 400
Sententia peſſima 532
Sententia ſenum valet 150
Sententia terribilis in Commodum Imp. tyrannum 50
Sententiæ Iordanis de vſu bellandi Gothorum 262
Sentẽtia Domini regũ corda indurant 549
Seps prona ac denſa. 227

Sepes arboreæ 412
Septem viri ſopiti 12
Septentrio 95
Sptentrio maiore frigore laborat, atq; aliæ nationes, & quare 93
Septentrio peſſimos ſerpentes habet 773
Septentrionales fortiter et audacter pugnãt 234
Septentrionales minus ſcribunt, ac fortius agunt 192
Septentrionalium hominum incredibilis multitudo 12
Septentrionalium regionum nominã 135
Septimanis ſex quoddam genus hordei matureſcit 432. 437
Sepulchrum Anthei 70. cubitorum longitudine 565
Sepulchrum Cyri regis non eſſe iridendum ibidem
Sepulchrum pro teſtimonio aperitur 483
Sepulchra alienigenarum 232
Sepulchra mortuorum in aquilone violantur 565
Sepulchra tyrannorum abominabilia 567
Sepulchrorum violatio infame nomen reddit 564
Sepultura Aethiopum ac Danorum in Suetia 388
Sepultura catholica 529
Sepultura glacialis 385
Sepultura vniuerſal, Gothia ac Suetia 302
Sepulturæ inanes quæ ſunt 567
Sequana flumen 366
Serapi ac Iſidi Aegyptij tẽplũ poſuère 105
Sermo noſter ſit eſt eſt, non non 278
Sermo per interpretem 153
Serpens apparens regni mutationem portendit 771
Serpens 120. pedum longitudine 189. 772
Serpens emiſſo veneno fugit 776
Serpens iugeris longitudine 772
Serpens Noruagicus 200. pedum longitudine 771
Serpentis Noruagici pili cubitalis longitudinis ibidem
Serpens 8. iugis boũ duci haud potuit 772
Serpens 50. cubitorum 771
Serpentes á veteribus antris vix amoueri queunt 776
Serpentes aquilonares noxii 437
Serpentes Arabiæ volant 715
Serpentes arenoſi 774
Serpentes armenta, et paſtores deuorãt 772
Serpentes candidi 774
Fului ibidem
Rubei peſſimi ibidem
Citrini ibidem
Serpentes Caſpiarum portarum viatoribus nocent 777
Serpentes cinerei coloris peſſimi 774
Serpentes domeſtici in aquilone 776
Serpentes dormientem & nudum non lædunt 777
Serpentes ducem habent 776
Serpentes elarati venena euomunt ibidem
Serpẽtes ex medulla humana ꝓcreãtur 788
Serpentes nigri 773
Serpentes palmares ora infantium ingrediuntur 437
Serpentes per 10. pedes ſaltant 776
Serpentes pro numine coluntur 97
Serpentes ſeinuicem morſibus petunt 773
Serpentes terreſtres peiores aquaticis ibi.
Serpentes vocati menſis aſſiſtunt. 775
Serpentum cibus. ibidem
Serpentum colores diuerſi 773
Serpentum longitudinis vel breuitatis duæ cauſæ 772
Serpentum plura genera, & venena 775
Serpentum venenũ quando nocentius 777
Serpentibus hyeme ſomnus pro cibo 775
Serra piſcis 744
Serræ ligneæ ad tormẽtandum conficiũtur 313
Sertorij robur 350
Sertum roſeum 247
Seruitus in Suetia & Gothia nulla 543
Seruus fidelis 187
Serui corporis, qui ventri indulgent 461
Serui dominos occidũt, à quibus enutriuntur 694
Seruorum copia in Liuonia 644
Seueritas regia 246
Seuerus Imp. 355
Sexus fragilis in perſecutione Lutherana conſtantior reperitur 555
Sexus muliebris gloriabundus 515
Sexus nudus vtriuſq; generis ſaltans cæditur & proſcribitur 506
Sexus vterque in ſeptẽtrione armatus 100
Siclus 20. obolos habet 549
Sigarus Danorum rex 238
Sigebertus de ſeptem fratribus 200. annis dormientibus 12
Sigiſmundus Poloniæ rex 632
Signaculum oppreſſorum in mineris 206

Signum

Signum pluuię, vel ſerenitatis 674
Signum victoriæ in ſono roſtri 658
Signa boni equi 580. 581. 582
Signa cœleſtia 463
Signa cœleſtia in ſatione attenduntur 431
Signa & ſydera ruſtici obſeruant 55
Signa ferocitatis & agilitatis 197
Signa frigidiſſima 33
Signa hominis veneno infecti 773
Signa in equo cauenda 256
Signa lætitię Suãto princeps præbet 572
Signa littoralia iniquiſſimè auferũtur 427
Signa minerarum inuehiendarum 203
Signa neceſſaria nauigantibus 84
Signa optimæ mineræ 203
Signa per voragines recti itineris tenendi 45
Signa præcurrẽtia rem futurã deſignãt 335
Signa rapacitatis 650
Signa ſaluandorum viatorum 75
Signa ſecuri itineris 34
Signa ſubterraneæ effoſſionis 296
Signa varia monetæ 215
Signa vehementiſſimi frigoris 33
Signorum ortus & occaſus apud Finmarchos 11
Signis littoralibus amotis, hoſtes ſuffocantur 90
Signis multis futura noſcuntur 114
Silentium caſtrenſe 333
Silentium Pythagoricum 656
Silentij diſciplina apud principes ſeruanda ibidem
Silex 140
Silffſchena 216. 253
Siligo apud Suecones albiſſima reddit 441
Siligo frumentum delicatius 450
Siligo in ſeptentrione quando ſeminanda 432
Silius poëta Italicus 356
Simiæ infantulis inſidiantur 650
Similitudo humorum & minerarum 204
Similitudo morum 526
Similitudo pœnalis 559
Similitudo texturarum 469
Similitudines ſeminis & ferri in pueris inſtruendis 496
Simpa Gothicè piſcẽ quendã deſignat 719
Simplices lenitate tractandi 344
Simplicitas antiqua in aquilone 488
Simplicitatẽ in edendo ſeruare ſaniſſ. 458
Simulachrum horrendum 128
Simulachra duo hyemem & æſtatem deſignant 504
Simulachra præliorum 638
Simulachra virtutum in pueris conſpiciuntur 497
Sinus maris cauendi 241
Sirenum natura 716
Siſara 900. currus habuit falcatos 283
Situs ſaluberrimus 216
Siualdus cum 7. filijs exitio traditur 173
Siualdus in regem Danorum aſſumitur 238
Siuardus Gothiæ rex 184
Siuardus Noruegianus 352
Siuarus Saxonicus 175
Slaa ſerpens 774
Snaphaner 347
Snock ſerpens 774
Sobrietas mentita 459
Sobrietas Starchateri 158
Sobrietas virtutum mater 458
Societas corrupta vitanda 496
Societas indiſſolubilis coniugium 482
Sol croceus quid deſignet 17
Sol deſiccat 60
Sol pellibus obeſt 616
Sol purus quid ſignificet, et reliqui colores 17
Sol rediens in ſeptentrione tripudijs excipitur 503
Sol rutilans in occaſu quid ſignificet 17
Solis coronæ 31
Solem ſuppolares adorant 98
Soles nunquàm ſuprà & infrà videntur 31
Soles tres apparuère ibidem
Solares radij præliando obiecti cauentur 262
Solatium ab infamibus quæritur 524
Solatia bellorum 291
Solidus quot denarios in ſe contineat 468
Solinus 112. 598
Sommen lacus 42
Somnia animalibus ſimilima 606
Somniorum cauſæ ibidem
Somnus caſtoreo prouocatur 605
Somnus grauiſſimus 702
Somnus vrſorum grauiſſimus 624
Somni furiales ex ebrietate 462
Sonus amplus 80
Sonus glacialis vt tonitruum 46. 64
Sonus terribilis 72
Sonus vehemens in fundo aquarum gignitur 378
Sonus vehementiſſimus in ſpecu 362
Soni vehementis horror 63

Sonum raucum quæ generant 606
Sonorum in cantu differentiæ 687
Sorōſtres 20. annis temperato caſeo in deſerto vixit 467
Sors ignobilium obſcura 335
Sors militum miſerrima 349
Sorte diuiduntur patriam exituri 151
Sorte ſua nemo contentus 209
Soth pugil proſtratur 170
Sotularia 47
Spartanæ mulieres Pyrrhum vexarunt 300
Spartani 248
Species equi Seiani non deficit 350
Species omnes mortis pro diurnis eloquijs ſuſtinendæ 556
Specierum illecebra nemo capi debet 184
Spectaculum cōmune in Noruegia 637
Spectaculum miſerabile 233
Spectaculum miſerrimum 641
Spectaculum naturæ inter anatem & felem 589
Spectaculum pulchrum torneamentum luſorum 514
Spectra agris imponuntur 664
Speculum quicquid videt reddit 36
Specula 153
Specula propè poſita faciem reddunt 31
Specus 124. 125. 133
Specus Dalmatiæ 363
Specus luporum 611
Specus regiorum puerorum 116
Specus vrſorum 623
Specus mirabilis ratio à prouido viro ſeruari debet 363
Specus fatidici ibidem
Spelunca latronum 80
Sperma à corpore album exit 749
Sperma elephantis nigrum ibidem
Sperma ſpumoſum ibidem
Spermatis albedo ſpumoſitas ipſius ibi.
Spermatum color varius ibidem
Spes dilata animam affligit 279
Spicula veneno tinguntur 499
Spina pedibus nocet 38
Spinæ ceti quantitas 752
Spiritus ſanctus fictum effugit 566
Spiritus familiares 113
Spiritus ſeu vmbræ hominibus ſe offerunt 62
Spithamæi Pygmæi 71
Splendor veri luminis illuſtratus 535
Spolia ingentia 359
Spolia iuſtè ab Imp. diuiſa 296
Spolia quandoq; nocent 359
Spolia rerum militari more diſtribuuntur 396
Spoliorum abundantia piratæ ſe nutriunt 365
Spoliator colubri à parentibus derelictus ſeipſum nutrit 784
Spoliator colubri vermis ibidem
Spongia marina 765
Spongiarum marinarum differentiæ ibi.
Sponſa apud Lappones in rangifero domum deducitur 140
Sponſa crines abſcondit 483
Sponſæ virtutes 476
Spraangnig 470
Springhual piſcis 739
Spuma 447
Sputum in prælio emittere periculoſum 308
Squamæ piſcium in tenebris lucent 187
Squatinæ piſces 731
Stadia 167
Stannum Anglicanum 457
Starchaterus 122
Starchaterus belli director 169
Starchaterus celerrimus 167
Starchaterus fortiſſimus ac eloquentiſſimus 164
Starchaterus laſciuiæ nunquam deditus 165
Starchaterus laude bellica dignus 167
Starchaterus otioſus nunquam 165
Stacharterus ſemper armatus 162
Ebrius nunquam, nec conuiua ibi.
Starchaterus Taueſtus 157. 158
Starchaterus tēpore natiuitatis Chriſti 161
Tribus ſeculis fortiſſimus ibidem
Starchateri caput terram momordit 172
Starchateri carmina de frugalitate 159
Starchateri mors virilis 172
Statio prima Gothorum exeuntium 86
Statuæ bonorum venerandæ 56
Statuæ erectæ regum prouida magnificentia 75
Statuæ, & nomen tyranno4 delendum 50
Statuæ virorum illuſtrium 486
Statutum Romanorum contra ſacrilegos 568
Statuta conuiuiorum 542
Steendor 90
Stella marina 766
Stella marina ignei caloris ibidem
Stellæ X I I. 100
Stellæ in æſtate nullæ videntur 12

Stenchillus rex optimus ſagittator 499
Steno ac Suãto principes Suetiæ fatuo cre dentes liberantur 525
Steno Stur ac Suãto pricipes Suetiæ 292. 359
Steno Sture antiquior 213
Steno Sture iunior in pallido equo periit 380
Steno Stur iunior princeps effoſſus comburitur 564
Stercus primogeniti vituli ad quid vtile 790
Stercore bouino apum foramina obliniuntur 793
Sticla virgo bellatrix 195. 198. 199
Stipendia ferro numerantur 714
Stipitum lubricorum vſus 131
Stiria 448
Stirps regia conſumpta 400
Stirpis perpetuitate iuniperi indeſinenter accreſcunt 412
Stocholmenſes ciues quales 312
Stocholmia 502
Stocholmia celeberrimum emporium Suetiæ 312
Stoici ſimulati 253
Stockfiſck 728
Stockfiſck ad numerum comparatur 468
Strabo 147. 735. 755
Strabo de Thebis 49
Strabonis opinio de Amazonibus 198
Strabonis pulcher locus 39
Strages ac periculum mercatorum ob portum 342
Strages hoſtium 338
Stratagema 92
Stratagema bellicum Henningi Gad 300
Stratagema Erici diſerti 334
Stratagema Gothicum 227. 236. 237
Stratagema Gothorum in expugnandis arcibus 303
Stratagema Græcorum 229
Stratagema Hadingi regis 186
Stratagema nautarum in cadaueribus boũ occultandis 316
Stratagema Vlfonis in opprimendo hoſtes 336
Strati poëtæ tumulus,& natura eius 565
Strengis nundinæ glaciales 139
Stridor iaculorum non videtur, ſed auditur 230
Stridor ignis abietini 520
Strix auis nocturna 693
Striges 113
Structuræ arcuales 409
Structuræ quadratæ ibidem
Structuræ rotundæ,& cur ibidem
Struma 190
Struthio auis 672
Studentes Vittebergenſes ſeditioſi 513
Studium hiſtrionum 526
Studium humanitatis 192
Stultitia Galieni Imp. 39
Stultitia ſuperſtitioſa Aegyptiorum 589
Stultitia ſimulata opes quæruntur 525
Stultorum infinitus eſt numerus 524
Stuprator mulierum occiditur 161
Sturicus piſcis 757
Sturnus Græcè Latineq; locutus 687
Sturni auis conſyderatio 686
Sturni præſagium 696
Styli cæci ſub aquis infiguntur 227
Styli triangulares & ferrei 292
Stylorum triplicatorũ ſiue tribulorum vſus 385
Suanto princeps magnanimus 572
Sacrilegus nunquam repertus ibid.
Familiares effœminati apud eum nulli ibidem
Veſtes è corpore dedit ibidem
Suanto princeps Suetiæ & Gothiæ 572
Suanto regni Suetiæ princeps 550
Subditorum conſiſcatio 270
Subditorum obedientia à principis prudentia proficiſcitur 402
Subis auis aquilarum oua frangit 691
Succinũ à Pruſſia in remotas regiones portatur 425
Succinum ac ambra 414
Succinum ad alias regiones exportat 415
Succinum arbores pineæ quando ſudant 414
Succinum in mare defertur ibidem
Succinum metallum ſudabile 425
Succinum vnde venit ibidem
Succini generati opinio refellitur 610
Succini origo verior 414
Succini quæſtus 415
Succini ſeu ambræ natura & origo 425
Succino vermes diuerſi incorporãtur ibid.
Sudercopia oppidum Oſtrogothorũ 93
Sueci ſuæ iniuriæ vindices 238
Sueno Danorum rex 230. 501
Sueno rex 115
Suecones ac Gothi duriſſimi 387
Suecones ſecuribus præliantur 136

Suercherus rex occiſus 79
Suertingus Saxo 274
Suertingi filii trucidantur 167
Sues diuinitus conceſſi 593
Suetia ac Gothia 1370. annis, antequam Dania reges habuit 156
Suetia fertilis 323
Suetia ſuperior 142
Suetiæ argentiſodinæ ditiſſimæ 276
Suetonius 524
Sueui 253
Sufficienter nihil munitum 293
Suffragia eccleſiaſtica perpetua 566
Suggrundia propria amantur 594
Suidergal occiſus occaſione pulſantis viſæ 629
Suikart protomimus 525
Sulphur calet 60
Sulphur pluit 27
Sulphureæ venæ cõgelationẽ ꝓhibent 82
Summum ius, ſumma æquitas 266
Sunamannus 82
Supellex tyrannorum confiſcatur 305
Supellectilia quando ab incendio liberantur 425
Superbia hominum impotẽs à minuſculis creaturis illuditur 761
Superbia impotens in crudelitatem erumpit 491
Superbia mortalium miſera 105
Superbia naturalis in accipitre 649
Superſtitiones vanæ prohibitæ 776
Suſpicio indelebilis 368
Suſpicio tyrannorum frequens 543
Suſtentacula arcium arte ſuppoſita comburuntur 303
Suſurronum peſſima natura 550
Svvamfiſck aquatile valde guloſum 767
Svvamfiſck piſces euomit ibidem
Svvamfiſck ſeipſum ob timorem conſumit ibidem
Sydus 37
Sylla tyrannus 564
Sylua veneratur 97
Symphoniæ cantu Tyrrheni ſe in mare proijciunt 522
Synonyma luſoꝝ in tibiis et ſimilibus 523

T

Tactus & frigus nocent pullis equoꝝ 583
Tanais vaſtiſſimus fluuius 584
Tanna gigas occiditur 161
Tannafors 92
Tantaurus mons 656
Taprobana 76
Tartari, ſiue Mongali 285
Tartarorum mos in ducendis oratoribus ad ſuum principem 521
Tartaroꝝ mos in recipiendis legatis 367
Taurus ab vrſo rapitur 623
Taxus animal agreſte 620
Mordax ibidem
Taxus ſupinus pugnat ibidem
Taxi morſus exitialis ibidem
Taxorum genus duplex ibidem
Taxorum natura 619
Tecta cuneata dromonum 331
Tecta cuprea, vel plumbea 409
Tecta ex oſſibus 752
Tecta herbiſera 316
Tecta in aquilone vnde fiant 409
Tecta terrea 410
Tectorum culmina quando ruinam minantur 674
Tedæ pineæ 177
Tegmina equoꝝ apud Gothos ferrea 261
Tegumen cruentæ pellis 184
Tegumentum capitis mulierum ex panno rubeo 474
Teias rex Gothorum in Italia 322
Teſa nigra pro cognoſcẽdis pellibus opus eſt 219
Tela pro fuſo 198
Telum Commodi Imp. non errat 502
Telum Totilas rex reſumere doctus 255
Telorum in Biarmia acer vſus 180
Temerarij & pertinaces quomodo taxantur 554
Temeritas diſputantium in ſacris cohibenda ibidem
Temeritas hoſtilis reprimitur 310
Temperamentum frigoris 609
Temperamentis omnia indigent 447
Temperantia 160
Temperies ex cõtrarijs humoribus conſtat 569
Tempeſtas 37
Tempeſtas horrenda 90
Tempeſtas in mari 91
Tempeſtas præſcitur 681
Tempeſtas ſæua nil relinquit 424
Tẽpeſtas tonitruis plena formidabilis 341
Tempeſtatem hoſtemq́ contra periculoſè pugnatur ibidem
Tempeſtate ſæuiente arces vruntur 235

Tempe-

Tempeſtates diræ 227
Templum auro ſplendidum 104
Templum deæ Veneris caluæ 293
Templum Dianæ 196
Templum erat Vpſaliæ tẽpore Nini 104
Templum Fauni 105
Mineruæ ibidem
Iunonis ibidem
Veneris ibidem
Dianæ ibidem
Templa Dianæ, ac Cereris 110
Templa et cœmiteria ſunt loco refugii 535
Templa idolorum 216
Templa magnificentiſſima 105
Temporiſantes periculoſi 556
Tempus 37
Tempus ac inſtrumenta agricolæ diſponenda 430
Tempus conuiuandi aquilonarium, & locus 541
Tempus ex veſtitu iudicatur 702
Tempus in ſtructuris ſuper glacie conſeruandum 418
Tempus miles aquilonis conſyderat 236
Tempus nuptiarum iucundius 482
Tempus ſemeſtre ad ſoluendum magiſtris 533
Temporis perditio in ludo ſchacorũ 508
Tempore carniſpriuii ludus enſium oſtenditur 517
Temporũ contrarietates formidabiles 322
Temporum viciſſitudo 654
Temulentia ſibi ipſi pœna 460
Tencha piſcis 719
Tenebræ palpabiles fumo excitantur 285
Tengildus Sericfinnorum rex 180
Tenor ſcripturæ in ſaxis 49
Tentoriolum ob culices neceſſarium 785
Tentyricæ populi crocodilos ligant 590
Tentyricarum gens 601
Terra agricolas ad ſeminandũ inuitat 432
Terra clareſcit 32
Terra impinguanda 430
Terra in ſaxeam duritiem congelatur 787
Terra vſuram reddit 429
Terræmotus 26
Terræmotus crebriores fiunt 740
Terror ac decor aliis mittitur 331
Terror ſumptuoſus celeriter deficit 289
Teſſeram militarem negligens, qua pœna puniendus 382
Teſtamentum plebanorum quomodo fit 532
Teſticuli in caſtoribus captis abſciſſi non videntur 605
Teſtimonium autoris de laudibus Cardinalis de Monte 569
Teſtimonium beati Gregorii 36
Teſtimonium experientiæ autoris 33
Teſtimonium nautarum 71
Teſtimonium reſurrectionis coram Theodoſio factum 12
Teſtimonium ſcriptorum durabile 567
Teſtimonia ſcripturæ de pudicitia 201
Teſtis mendax 551
Teſti corrupto fides minimè datur 494
Teſtudo piſcis 764
Teſtudinum ſuperficies domum faciũt 753
Teutones 167
Teutonicus ritus 159
Thaletis Mileſii ſententia 312
Thebarum exercitus 49
Theodericus rex Gothorum 123. 246. 331
Theodoatus rex Gothorum 200
Theologi facti in momento 554
Theriaca 437
Theriaca remedium contra venena 777
Theriaca remedium præſtans contra ſerpentes 773
Theriacæ ſecũdum Plinium confectio 777
Theſauri quando ex incendio, eripiuntur 426
Theſſali 97
Thira regis Angliæ filia 477
Thoës genus luporum 613
Thor tonans 100
Thora Regneri regis coniunx 183
Thora virgo 274
Thoraces alcini 134
Thoraces coriacei 252. 371
Thorilda 113
Thorilda Noruegiæ regis filia 173
Thoriſmundus Veſtrogothorum rex à ſeruo occiſus 528
Thorna emporium valde frequentatum 699
Thorna oppidum 698
Thoro pugil 173
Thraſybulus Athenienſis 673
Thriſſa piſcis 778
Thriſſa M.D.LIIII. in Pruſſia captus ibidem
Thriſſarum 12600. capta ibidem
Thuro lang 486
Thuronis longi ſtatus 217

Tibia 60. cubitorum 158
Tibiæ ceruinæ 42
Tibicines exotici præſtantiores 523
Tibicines importuni cæduntur ibidem
Tineæ niuales 68. 70
Tingualia 79
Tinunculus in colũbarijs fouendus 662
Tintinabula tibijs alligantur 518
Tipho ventus 423
Tiridates magus 120
Titulus magni ducis Moſchouitarum maiorem locum in chartis, quàm in veris dominijs occupat 364
Tituli tyrannorum 304
Titulorum Gothicarum legum diſtinctio 492
T. Liuius de triduanis proceſſionibus gentilium 515
Tocho præclarus ſagittator 500
Toga virilis quando induitur 250
Togæ nobiliũ fœminarum breuiſſimæ 474
Togæ vrbanarum mulierũ longiſſimę ibi.
Tonitrua æſtiua frequentiora 56
Tonitrua Claudiana 107
Tonitrua duriſſima ab aquilone 57
Tonitrua matutina ibidem
Tonitrua portentoſa in hyeme 56
Tonitruum effectus 24
Tonitruũ ictus quõ à vinis auertitur 445
Tonitruũ per ſingulos menſes eueniētium effectus 56
Tonitruis agricolæ & naucleri nõ turbantur ibidem
Tormenti genus vetuſtius apud aquilonares 390
Tormenta bellica 373
Tormenta bellica in diſtributione ſpoliorum principi cedunt 396
Torneamentum luſcorum pulchrum ſpectaculum 514
Torpedo piſcis 747
Torpedinis ictus ſtuporem inducit 763
Torrentes rapidi 92
Torrentes ſoluti acies ordinatas impediũt 290
Torſek piſcis 710
Torſdag 100
Tortores ventris 458
Totilas 740
Totilas rex telum reſumere doctus 255
Totilæ regis agilitas ibidem
Traan, aut lyſe 77
Trabes ex altioribus muris pendẽtes 299
Trabes igniferæ ad cõburẽdos pontes 286
Trabes longiſſimæ impoſitis aſſeribus pro ponte ſunt 381
Trabes muris ſubmittuntur 303
Trabes pro fundamento 43
Traditionum paternarũ magnus amor 87
Tranquillitas maris maxima 227
Transfugæ infames 310
Trebellij tractatus de 30. tyrannis 196. 199
Trebius piſcis 715
Trepidatio ægrotantis 570
Trepidatio nocturna infelicior 332
Tribulorum ſiue triplicatorum ſtylorum vſus 385
Tribunalia campeſtria 488
Tributum cubitale 162
Tributum fiſci in mineris 203
Tributorum variatio 270
Tricuſpides 47. 221
Triluſtris ætas ad arma conuocatur 223
Triplex genus mathematicorum inter gigantes 156
Tripodes oblongæ 292
Triremes, biremesque CCC LX. 109
Triremiũ vſus hodie ĩ mari Gothico 329
Triſte canumque agmen Starchāt. dictum 163
Triticea grana è cœlo pluunt 726
Triticum vbi in aquilone abũdat, vel deficit 441
Triton in ſpecu concha canit 716
Trituratio hyemalis 435
Triumphantes planẽ equitant 254
Triumphus virtutum 478
Trol hetta 80
Trondanees 67
Trondorum regis filia 176
Trux lemurum choris 112
Tubarum clangor beluas terret 735
Tubarum directiones 525
Tumulus Strati poetæ, & natura eius 565
Tunica ſub aquis deponitur 352
Turba naufragorum perit 354
Turbo quid 23
Turbo vnde ibidem
Turbinis effectus mirabilis ibidem
Turbinis motus vagus eſt ibidem
Turbine lapides magni à terra eleuant ibi.
Turbine ſiccandi piſces transferuntur ibi.
Turbine ſyluæ, tectaque corripiuntur ibi.
Turbines ac venti cur fiunt 37
Turdelæ deſcriptio. 686
Turdi quomodo nutriendi 662
Turdorum præſagia 696
Tutiſmundus Gepidarum rex 247

Turmæ hoſtiles capiuntur 291
Turmæ nouæ in prælio ſurrogandæ 225
Turpe eſt dicere, Non putabam 520
Turpitudo vbi nulla in populo 698
Turris alta in Cruſuicza 592
Turris murium in Rheno 591
Turris reorum robuſtiſſima 297
Turres portuum 423
Turtures gementes 648
Tuſſis per ceruiſiam leuatur 452
Tyberina oſtia 425
Tyle vltimum 62
Tyrannis inaudita 275
Tyranni ſub humana forma beſtiæ viden-
tur 369
Tyrannorum conditio 271
Tyrannorum crudelium facinora decātan-
tur 505
Tyrannorum mos 266
Tyrannorum ſuſpicio frequens 543
Tyrannos incolæ fugant 234
Tyrocinium à virtute auſpicandum 250
Tyrocinium puerorum in arte ſagittandi
499
Tyrocinij rudimenta in prælio 260
Tyrones clariores 250
Tyrones quomodo indurantur 521

V

Vacca marina 130. annis viuit 763
Vacca marina ſimile ſibi vitulū parit ibid.
Vaccæ in aquilone nunquam plauſtris ſub
duntur 576
Vada fluminum immeabilia 287
Væ ſoli prouerbium, quando verum 147
Vaga libido fœdiſſima 141
Vagnoſthus pro deo colitur 101
Valachia 625. 626
Valamir Oſtrogothorum rex 715
Valdemarus rex 115
Valerius maximus 199
Valiſca bellatrix egregia 199
Valla 524
Vandalia 97
Vapores in hyeme ac vere expelluntur 56
Varietas faſtidium leuat 802
Varro ſuillam carnem commendat 594
Vas ferri 500. libras continet 209
Vaſa ab aquis exiliunt 424
Vaſa argentea Ingridi donantur 217
Vaſa cornuta 460
Vaſa ferrea 600. librarum plena, bombar-
darum vi eiiciuntur 288
Vaſa ſanctorum non diripiuntur 546
Vaſa ſolidiſſima aquilonaria 457
Vaſa vitrea in aquilone inuſitata ibi.
Vaſche Polonus athleta 161. 167
Vaſtenenſe monaſterium 408
Vaſtenū vrbs S. Birgittę ac monaſteriū 278
Vbbo Friſius 144. ſagittis perfoſſus inte-
riit 170
Vegetus 199
Vegiborga puella bellatrix 169. 199
Vehicula 391
Vehicula hyemalia ad bellum apta 378
Vehicula ignifera 376
Vela aduerſa vnde 16
Vela cōtra imbres ſagittarū extendunt 339
Vela lanea 144
Velites equeſtres 228. 237
Velocitas mira rangiferorum 598
Velta 234
Vena regia piſcium 708
Venæ minerarum variæ 204
Pendentes ibidem
Iacentes ibidem
Obliquatæ ibidem
Venæ ſiue lineæ orientales electiores 204
Venæ ſulphureæ 56. 66
Venalitas impedimentoſa 763
Venandi modus inter Lappones 146
Venatio ducem habet 638
Venatio frequentiſſima ferarum 10
Venatio periculis plena 646
Venatio regum in Oclandia 85
Venationes nobilium & exemptorū 603
Venationes optimæ 82
Venatores multi in aquilone 638
Venatores partem victam inſequūtur 602
Venatores patientes omnia ſufferunt 638
Venatores peritiſſimi 53
Venatorum induſtria 652
Venatorum ſagacitas 678
Venenum fulmine conſumitur 25
Venenum igne diſſoluitur 367
Venenū in corpe calefactū extinguit 777
Venenum ſerpentū quando nocentius ibi.
Venenum vnde dicatur ibidem
Veneno pugnare turpiſſimum 297
Vener lacus 79
Veneti quidam nūquam ciuitatē exeūt 735
Ventoſæ vbi vſitatæ 528
Ventoſus pileus 116
Ventus 57
Ventus auſtralis hoſpitia glacialia diſſipat
43

Venti auſtralis per hyemem effectus 36
Ventus circius 21
Ventus circius rapit tecta domorum 22
Ventus equitem proſternit 22. 23
Ventus Finnis venalis eſt 119
Ventus homines ſuffocat 21
Ventus mollis ac tardus preliantibus nocet 341
Ventus procelloſus 90
Ventus quid 19
Ventus ſeptentrionalis ſaluberrimus 16
Ventus triturantibus neceſſarius 435
Ventus vnde 17
Vento Helleſpontico CCCC. naues periere 16
Venti 57
Venti aliquando contrarij ſpirant 15
Venti cardinales 21
Venti 12. ſubdiuiſi 19
Venti & turbines cur fiunt 37
Venti formidabiles 133
Venti in aquilone continui 333
Venti lumen extinguere ne queunt 142
Venti particulares 16
Venti quandoque cauſæ ſunt dolorum ibi.
Venti 4. & eorum natura ibidem
Auſtralis ibidem
Septentrionalis ibidem
Orientalis ibidem
Occidentalis ibidem
Venti ſæuiores plenilunio 69
Venti XXXII. 21
Venti 24. à Victru. ponuntur ibidem
Ventorum alteratio diuerſa 16
Ventorum cognitio militantibus neceſſaria 19
Ventorum effectus ibidem
Ventorum neceſſaria cognitio 18
Ventorum nomina 19
Ventorum ſpiritus IIII. ibidem
Ventorũ violentia portus obſtruũtur 420
Ventorum vis vehementiſſima 424
Venus 100
Venus Cupidinem lactat 749
Ver floridum in aquilone tardatur 789
Verbera trecẽta, ſtigmata, ac colaphi Helleſponto infliguntur 109
Verbum beati Petri ad Ananiam terribile 560
Verbum Cæſaris, Iacta eſt alea 716
Verbum emiſſum irreuocabile manet 656
Verbum hæreticorum 545
Verbum optimum Ciceronis 532
Verba contumelioſa obſeſſorum pœnas aggrauant 294
Verba Crantzij de hoſpitalitate Gothorum 538
Verba Iouij de Moſchorum tormentis 387
Verba Plutarchi 544
Verba ſolatioſa ægrotis proſunt 571
Verecundia eſt nudare corpus 193
Verecundia felicem facit 520
Verecundia fundamentum decoris conſyderationis 519
Verecundia nõ virtute multi ſeruiunt 384
Veredenſes 230
Veritas firmanda 402
Vermelandia 97
Vermis apibus nocens quomodo deſtruendus 793
Vermis conſcientiæ inextinguibilis 427
Vermis longiſſimus in mari 766
Vermis quis proprié dicatur 788
Vermes alati noctu lucentes frigore moriuntur 76
Vermes albiſſimi in pane 443
Vermes augurales 442
Vermes noxij dormientium infantum ora ſubintrant 437
Vermes ſeptenũm cubitorum 766
Vermes terræ 787
Aquæ ibidem
Aeris 788
Frondium ibidem
Lignorum ibidem
Veſtium ibidem
Carnium ibidem
Biſcocti panis ibidem
Caſeorum ibidem
Vermium variæ differentiæ 787
Verniſa vaſa liniuntur 460
Verres crudeliſſimus 265
Veſetus athleta Sialandicus 175
Veſpæ duplices quæ piſcibus nocent 783
Veſpæ grãdiores in quercubus degũt 784
Veſparum examen aduerſus fidem concitatum 554
Veſparum punctura pulli equini interficiuntur 784
Veſpertilionum conſyderatio 692
Veſtigia roſida 111
Veſtis inſecabilis ibidem
Veſtis ſcapularis pudicitiã deſignat 474
Veſtes è neruis conficiuntur 469
Veſtes leporinæ infinitæ 609
Veſtes militares breues, & complicatę 253

Veſtes

Veſtes ſciſſæ ſigna læſæ pudicitiæ 801
Veſtes ſingulares in prælio periculoſę 470
Veſtium genera ibidem
Veſtium inciſarum inuentio 475
Veſtitus ducis Moſchorum 368
Veſtitus ex pellibus taxorum 620
Veſtitus illuſtrium perſonarum 618
Veſtitus militaris qualis in hyeme 711
Veſtitus principum in ſeptentrione 606
Veſtitus principum Moſchouitarum 634
Veſtitus ſingularis in bello ſuſpectus 380
Veſterhuſſ 74
Veſtmarus & Colo fratres regi præficiuntur 268
Veſtmarus ſatrapa 190
Veſtrabord Iſlandiæ portus 21. 68
Veſtrogothi ob caſeos cōmendantur 467
Veſuuius mons 61. 64
Vether lacus 46. 79. 124
Natura illius mirabilis 45
Vether lacus infelix hoſtilibus armis 714
Vether lacus ſingularis naturæ 713
Vether lacus virtutem cognoſcentes, ad litus quando fugiant vitā ſaluaturi 714
Vetulæ virgines fiunt, nullū occidētes 197
Vexilliferi quomodo conſtituuntur 250
Vexillum mortis 567
Vexilli de veritate certatur 262
Vexillo ac dextra Viſna priuatur 169
Vexilla fuſca in niuibus 39
Vexionenſis lacus limoſus 60
Via compendiaria rex reflectitur 230
Via in ſolitudine cognoſcenda 19
Via iuuenum inſcrutabilis 530
Via murium ſub niuibus 787
Via reuocandi liberos à peſſima vita 535
Viæ arbuſtulis præcluduntur 230
Viæ generales in glacie 43
Viæ niuibus opprimuntur 34
Viæ publicæ purgandæ 43
Viarum difficultas 34
Viatores ante galli cantū noctu ædes haud exeunt 657
Viatores in partibus ruptarum glacierum remanent 46
Viatores inter voragines nil pręter glaciem & cœlum vident 45
Viatores niuium mole quandoque opprimuntur 75
Viatores quando armati incedunt 61
Viburgum 751
Vicatim Finni habitant 152
Viciſſitudines ſubitæ elementorum corpora lædunt 131
Victi hoſtes ad imperata compelluntur 228
Victi inſidias ſtruunt 349
Victores in malis ſucceſſibus dicaces ac petulantes 386
Victores ſtulta ſecuritate perduntur 343
Victoria ad Iſraël redit 549
Victoria impia hoſpitem occidere 247
Victoria ordine neglecto perditur 335
Victoria paruula omen eſt maioris 335
Victoria plerunque cruenta 381
Victoriæ impedimenta 260
Victoriæ ſignum in ſono roſtri 658
Victorina fœmina illuſtris 196
Victruuius 18
Viduæ iuuenes cuſtodiendæ 487
Viduæ ſpoliantur 277
Vicleſraff 605
Vieliſca & Bochna ſal producit 464
Viggo 273
Vigiles exomnes 382
Vigiliæ nocturnę diligēter obſeruantī 376
Vigor indomitus i mineris laborātiū 206
Vigorem ſtupor hebętat 128
Vilitate famis vitæ Grep repellitur 265
Vinamannus 82
Vincentius 126. 522
Vindicta in combuſtores domorum 230
Viriis tempeſtate deſtructis, hydromel fieri poteſt 447
Vinum bonū omni potioni præferī 449
Vinum ſtat fracto dolio 25
Vini Baſtarda dicti qualitas, ac eius medicina 445
Vini Hiſpanici Baſtarda noīe vtilitas ibi.
Vina euaneſcunt, non ceruiſia 452
Vina factitia vnde conficiuntur 446
Vina falſificantur ibidem
Vina Gallica auſtera Romenia dicta ibi.
Vina Hiſpanica ibidem
Vina Italica ibidem
Vina legitima Baſtarda reputantur 445
Vina natiua non ſunt in aquilone ibi.
Vina Peithana 446
Vina Rhenenſia 445. 446
Vina Rhenenſia durabiliora 446
Vina vetuſtate indomita redduntur ibi.
Vinorum genera triplicia ibidem
Vinorum ſapor vnde ibidem
Violatio ſepulchrorum infame nomen reddit 564
Violator pōderum vti crudelis hoſtis punitur 469
Violator ſepulchri necatur 565
Vitia principum 662

Violenta inhumanitas ſuper viuentes 566
Violenta minus durabilia 29
Violentia ventorũ portus obſtruunt 420
Violentum nunquam perpetuum 23
Vipera anguiſq; educandi traduntur 184
Vir á virgine fugatus 195
Vir bonus iuri ſuo aliquãtulum cedit 540
Vir inter Lappones prædam diuidit 146
Vir vafer 98
Viri duo mãducandi vna manu teneni 158
Viri fortes dominos non deſerunt 310
Viri fortes modeſti ſunt 344
Viri illuſtres mœnia non accedant, & quare 300
Viri impigri vires ſuas demonſtrant 340
Viri magni quid cauere debeant 526
Viri nefarij alterius honori inſidiantur 345
Virorũ heroicorũ virtutes imitandæ 478
Viros exercitio piratico Aluilda ſuperat 185
Vires 236
Vires dolis ſuperantur 609
Vires in obſidione plerunq; fortiores 293
Vires vegetiores ex nocturna quiete veniunt 351
Virga Aaron ſignum obedientiæ 537
Virgas ac mammillas infantibus vires præbent 248
Virgilius 97. 112. 118. 193. 196. 198. 263. 581. 632
Virgo Aluilda ornatiſſimè veſtitur 195
Virgo doloris inductrix 207
Virgo mons dicitur, & quare 85. 97
Virgines in ſeptentrione hoſpitum vultus contemplantur 178
Virgines vetulæ fiũt, nullũ occidentes 197
Virginum habitus pudiciſſimus 475
Virgulæ aureæ ſophiſticatæ 213
Virgulta noxia comburuntur 433
Viriatus Luſitanus venator 639
Virtus ætatem legitimam efficit 250
Virtus boni præfecti 265
Virtus bonorum equorum 402
Virtus bonorum hoſpitum 540
Virtus cereorum benedictorum 538
Virtus corporis defectus ſubleuat 514
Virtus in Starchatero corporis magnitudini reſpondit 161
Virtus interna ac externa podagræ quomodo ſuperatur 571
Virtus omnis creaturarum ab optimo creatore procedit 770
Virtus regalis 260
Virtus reginæ Amalaſuentæ ibidem
Virtus ſplendida 505
Virtus tentatione perficitur 556
Virtus tutore caret 136
Virtutis nerui 160
Virtutes canum 579
Virtutes exẽplo auium amplectẽdæ 670
Virtutes maximæ 200
Virtutes paucę, vitia multa in Fliolmo rege 456
Virtutes per quas victoria obtinetur 325
Virtutes ſanctiſſimæ regum 478
Virtutum cultor Ingellus rex 164
Virtutum effectus 128
Virus aſpidum inſanabile 311
Vis arcuum 221
Vis carminis ingens 121
Vis elementorum rapax 424
Vis magna magorum 120
Vis naturæ ad pacem compellit 379
Vis naturæ potens 497
Vis ſagittarum 500
Vis ventorum eficacior quid efficiat 208
Vis ventorum vehementiſſima 424
Vis virgini illata vita punitur 485
Visby emporium 85
Viſceus piſcium humiditati reſiſtit 371
Viſingxoë inſula 124. 568
Viſinnus gladiator Ruſſiæ 161. 167
Viſinus magus gladiator 122
Viſna rei militaris perita 169. 199
Viſtula fluuius 216
Viſus gladiatorum immobilis 510
Vita agricolarum tuta 205
Vita beata 137
Vita cunctis charior 114
Vita hominis militia eſt ſuper terram 536
Vita malorum præfectorum 267
Vitaliani piratæ 86
Vitelliani, quorum Alb. Cran. meminit 70
Vitellius auium venationẽ abſumpſit 459
Vitiges rex Gothorum 523
Vitis nulla in aquilonaribus terris 410
Vitium in ſene turpiſſ. ardelionẽ agere 337
Vitia antiqua in hoc ſeculo remanent 209
Vitia cõmunia cantionib. exponũtur 505
Vitia contubernalium regis Frotonis horrenda 269
Vitia ebriorum 461
Vitia ignorantes beatiores 698
Vitia maritorum canuntur 505
Vitia mulierum ibidem
Vitia principum 562
Vitioſi adoleſcentes ſuſpenduntur 531
Vitolfus magus Helſingorum excæcauit hoſtes

hoſtes 122
Vitra & fictilia vaſa effracta, quomodo conglutinantur 681
Vitrifices Venetijs ſuper arte contendunt 460
Vitulus marinus crudelis in coniugis interfectione 762
Vitulus marinus deprædator halecis 768
Vitulus marinus inter piſces computatus, recte in quadrageſima manducatur 704
Vituli marini deſcriptio 702
Vituli marini medicinæ 703
Vituli marini partus 701
Vituli marini pinguedo ad multa vtilis 763
Vituli marini pinguedo diebus ieiuniorum comeditur ibidem
Vituli marini vox ut tauri 701
Vituli marini capiuntur 630
Vitulorum marinorum conſyderatio 701
Vitulus monſtroſus in agro Vittebergen. editus 475
Viuendi genus in ſeptentrione 144
Vlcera fortunæ 435
Vlfo ingenij aſtuti 335
Vlfo in menſa occiſus 336
Vltio diuina 422
Vltio hæreticorum. 537
Vltor occiſorum fratrum 237
Vlula ab alijs auibus vexatur 687
Vlulæ auis natura 692
Vlulæ genus in die volans 688
Vlulæ præſagium 696
Vlulatus 4. milliaribus auditur 127
Vmbra vrbana effœminatum militem reddit 429
Vmbracula ſecreta principi militum fugienda 263
Vnamannus 82
Vncia primus gradus menſuræ 468
Vnguenta in ſeptentrione inuſitata 528
Vngulæ aquilarum incuruantur 652
Vngulę equorum pro meliori curſu ferratę 391
Vngulæ equorum pugnandi gratia in glacie ferratæ 360
Vngulæ gulonis medicinales 606
Vngulæ perditæ ceruiſia reſtaurantur 452
Vnitas & obedientia grata 529
Vnitas linguæ ac morum multum in prælio valet 385
Vnitatem moneta conformis oſtendit 214
Vnus contra 9. ſimul vno tempore 163
Vnus fit in matrimonij contractione è pluribus 542
Volaterranus 60. 524
Volatilia infinita 54
Volatus quarundam auium linearis 690
Volatus roſtratus 661
Volucres à capiente non aufugiunt 707
Volumen de proditoribus poſſet conſcribi 380
Voluntas hominum plerumque deteſtabilis 648
Voluptas 83
Voluptas aliquando nauſeam habet 415
Voluptas inſatiabilis in bibendo 462
Volutatio in luto cum porcis ibidem
Vomeres in gladios conuerſi 323
Voragine niuoſa hoſtes immerguntur 594
Voragines arenoſæ 69
Voragines circulares nautas abripiunt 67
Voragines torridæ 61
Vorator ſuſpenſus, quia ſolus multorum eſcas abſumpſit 461
Vota & orationes populi ſeptentrionalia 541
Vota ſolennia 101
Vox alta in tempeſtate 341
Vpupa auis gemebunda 691
Vrbes conuentus principum, belláque geſta illuſtrant 299
Vrbes & inſulæ euerſæ 590
Vrbes Germaniæ cereali liquore gaudent 452
Vrbium deſtructores 399
Vrinatores quibus armis in aquis ſe defendunt 765
Vrinis hora oſtenditur 54
Vrna integra aquæ gelidæ gratioſè in caput effunditur 387
Vrna ſortialis 251
Vrnæ coriariæ 427
Vrſa antiquitus in inſignijs Gothorum 88
Vrſa plena fraudis 625
Vrſa quando fortior vrſo 623
Vrſa raptis catulis ſæuit 622
Vrſus ac canis puellæ cuſtodes 182
Vrſus animal omniuorum 625
Vrſus capitur 627
Vrſus occiditur 181
Vrſus plurimum terretur 622
Vrſus ſuctu vngulæ impingueſcit 624
Vrſus villoſus ibidem
Vrſi caput debiliſſimum 626
Vrſi albi 149
Vrſi albi piſcantur 621
Vrſi claua occiduntur 625
Vrſi domeſticati obediunt 629
Vrſi & lupi territi, cornuum horrore fugantur 628
Vrſi formicas deuorant 625

Vrſi in eleuandis mineris ſeruiunt 206
Vrſi in melle ſuffocantur 798
Vrſi ligna ſaccoſq; portant 631
Vrſi mella deprædaturi interimuntur 794
Vrſi muſicis ſonis delectantur 628
Vrſi nares in ędibus formicarū fricant 799
Vrſi pondera eleuant 631
Vrſorum aruina vulneribus medetur 626
Vrſorum familiarium vtilitas 630
Vrſorum ſomnus grauiſſimus 623
Vrſini catuli informes ibidem
Vrtica marina 766
Vrtica os medio in corpore habet ibi.
Vrticæ, et ſpongiæ à cæteris animalibus, et fruticibus tertiam quandam naturam habent ibidem
Vrus bos agreſtis 632
Vri etiam paruuli domeſticari haud poſſunt 633
Vri in ſpeluncis capiuntur ibidem
Vri taurorum maximi 632
Vrorum corium vtile 633
Vrorum cornua auro argētoq; circundantur 632
Vrorum fortitudo 633
Vrorum genera plura 632
Vſus anſerini adipis 655
Vſus balneorū in aquilone neceſſarius 527
Vſus carnium anſerinarum 655
Vſus ferri rarus ſub polo arctico 419
Vſus gentiliū de dęmoniū placatione 535
Vſus pellium 146
Vſus pinguedinis piſcium 77
Vſus precariæ vitæ à generoſis vitatur 511
Vſus promonum 424
Vſus reſtium in prælio 370
Vſus ſtipitum lubricorum 131
Vſus telorum inter Gothos acerrimus 500
Vſus vitrorum nullus, vel rariſſimus in aquilone, & quare? 460
Vtilitas bonorum hoſpitum 539
Vtilitas captiuorum 349
Vtilitas publica omnium ſtudio perfici debet 331
Vtilitas omnium partium rangiferi 598
VVaagh maximum pondus. 732
VVardahuſs id eſt domus præſidij 730
VVardahus Noruegiæ arx 69
Vulcani arma diuina reputata 222
Vulgus indocile 87
Vulnera fulminis cæteris frigidiora 57
Vulnerum vapor 170
Vulpeculæ captæ excoriantur 619
Vulpeculæ inſidioſæ ibidem
Vulpes 58
Vulpes animal odio dignum 635
Vulpes cancros piſcatur 636
Vulpes canes lacerat, ac euadit 226
Vulpes clamore vpupæ proditur 691
Vulpes coruo aſſimilatur 636
Vulpes ſe mortuam fingit ibidem
Vulpes volubilis in curſu 635
Vulpes pauonibus inſidiantur 683
Vulpes propriam domū nunq̄ faciūt 636
Vulpium colores varij 634
Vulpium conjectura de glacie 635
Vulpium medicinæ 637
Vulpium venatio 635
Vulpes marina 718
Vultures à qbuſdā aquilæ appellati 693
Vultures ſeneſcentes fame intereunt 694
Vulturum ætas 100. annorum ibidem
Vulturum generatio ibidem
Vulturū par magnam ſyluā occupat ibi.
Vulturum pietas ibidem
Vulturum præſagia 696
Vulturum ſex genera 693
Vultus pueri à conſpectu teli auertitẽ 500

X

Xiphiæ dorſum cuneatum 743
Xiphiæ piſcis deſcriptio ibidem
Xiphiæ telo hamato capiuntur 744
Xerxes 109
Xerxes Perſa 548

Z

Zebellus animal fœtidum in coitu 616
Zebellus in vmbris latitat ibidem
Zebelli ibidem
Zebellinæ pelles 219
Zenobia fortior viro Odenato 196
Zigleri impia calumnia 153
Zinziber pro meliori ſapore mulſo imponitur 447
Zizaniæ extirpandæ 495
Zlotababa 97
Zona aurea 474
Zonis aureis ac argenteis laruati ſe ornant 463
Zona frigida 413
Zona victoriæ 111
Zubro ſtercore ſuo canē inutilē reddit 659

FINIS.

OLAI MAGNI

GOTHI ARCHIEPISCOPI

VPSALENSIS IN HISTORIAM DE GENTIBVS SEPTENTRIONALIBUS, rerúmque Aquilonarium natura &c.

PRAEFATIO.

MAGNAM laudem veteres philoſophi tribuêre Democrito, qui vltra octoginta annos continuos amore philoſophandi peregrinatus eſt, multaſq; regiones & vrbes ad centum & octo annos perueniens vidit. Vbicunq; enim gentium terrarumue aliquid ſe diſcere poſſe arbitrabatur, eò quàm primùm profectus eſt, ne quid relinqueret, quod vſpiam ab homine indagando percipi poſſet. Perrexit ſiquidem Babylonem, caput Aſſyriorum, vt forſitan muros ſulphure, ferroq;, ac latere cocto, Reginæ Semiramis ſumptibus & imperio fabricatos, intueretur. Deinde in Aegyptum conceſſit, vt à ſacerdotibus Geometriam perciperet, & ſi qua etiam alia eum latebant. Magos in Perſide, & Chaldæos ſubinde audiuit: à quibus Theologiam, & Aſtronomiam diſcendo aſſecutus eſt. Traiecit etiam in Indiam, vt à Gymnoſophiſtis propriam eorum diſciplinam perdiſceret. Mox in Aethiopiam vltra rubrum mare tranſmiſit, vt doctis quibuſdam viris congrederetur. Sed nec ille ſolus in hoc commendandus eſt: nam & alii philoſophi, vt ſapientiores fierent, vno in angulo non delituerunt. Putabant enim, id quod res erat, ex diuerſis locis, variiſq; hominibus ſapientiam, tanquam à compluribus in omni ſcientiarum genere abſolutis, & expertis eſſe inquirendam. Oſiris Rex Aegypti terrarum orbem magna ex parte luſtrauit; quia ex parte adeò gloriabatur, vt in columna ſepulchri ſui inſcribi juſſerit; OSIRIS Rex ſum Saturni antiquior filius, qui nullum orbis locum reliqui, ad quem non penetrauerim, docens ea omnia, quæ pro humani generis vtilitate inueni, vt Diodorus Siculus lib. primo atteſtatur. Huius etiam laudis cupidus erat Alexander Magnus, qui omnium rerum peritiam tanti fecit, vt Ariſtoteli perexi-

mio philoſopho hanc ſolertiam demandauerit, quò perquiſitis omnium rerum naturis, de eis quàm diligentiſſimè ſcriberet: iuſſitq; , vt quæcunque huic inquiſitioni vſui forent, ei ab omnibus ſui fiſci opulentiis ſuppeditarentur. Peregit ergo Ariſtoteles philoſophus excellentiſſimus, opus quinquaginta voluminibus: quorum plurima hac etiam ætate, magna doctiſſimorum admiratione, immò vniuerſorum vtilitate, perenniq; æuo in cathedris eruditioribus acceptantur, & leguntur. Coſmographiam, Geometriamq; ſua latiſſima peregrinatione diſcens, & docens primus omnium (vt Hipparchus ſcripſit) Homerus, qui magno ingenii acumine, poëſin omni doctrinarum genere referſit, cunctis ſtudioſis perutilem aperuit. Hecateus Mileſius etiam primus omnium de ſitu orbis librum edens, breuiter pauca, ſed notiora ſcripſit, occultiora aliis relinquens: cui tamen gratiæ habendæ ſunt: egit enim quod potuit, & breui quidem compendio poſterorum ingenia excitauit, & ad vberiora expergefecit indaganda.

Quod autem ille breuiter in commentarium redegerat, longiore argumento eius ſequaces amplificârunt, & non modò gentes, regiones, vrbes, maria, flumina, lacus, paludes, fontes, montes, animalia, arbores, virgulta, herbas, & cætera eiuſmodi complexi ſunt: verùm diuerſos ritus, ac mores ſingularum nationum, & varias hominum naturas, illuſtres quoq; , & præclaros viros virtute, armis, ſapientia, ingenio, doctrina, arte, induſtria, opere, vel ſermone adiiciunt, & res præclarè geſtas domi, militiæue ſuis locis oſtendunt, adeò vt ad ciuilem ſapientiam nihil præſtantius hac diſciplina accedere poſſit. Ita Dionyſius Græcus geographus (teſte Irenico lib. I.) plurima, quæ vidit, atteſtatur. Ptolemæus etiam Claudius Alexandriæ Rex, etſi multa vidit, tamen longè plura à nuntiis, ſumptibus maximis in totum orbem ad vniuerſæ terræ inquiſitionem miſſis, fideliter relata, libris ſuis attulit. Eoq; caſu (teſte Strabone lib. I.) fidedignis autoribus ex relatione loca moresq; ſcribentibus, fidelis integritas eſt adhibenda, & iis præcipuè, qui referunt ex ſcientia vrbanas neceſſitates, immò & formam, ac magnitudinem ſimplici, ac breui oratione conſtringunt. Attamen vt incertarum atque dubiarum rerum Aquilonarium, à paucis hactenus cognitarum, in quibus maximè etiam doctiſſimi quique hallucinati ſunt, veriſſima, vel ſanè veriſimilima habeatur notitia: cogitaui ego, faciliori ſeruato ordine, non ſcriptis modò, ſed & picturis, qui mores & ritus, præliorumq; inſolita ſpectacula, atq; diuerſorum animalium, tam terreſtrium & volatilium, quàm aquatilium ac inſectorum, diu deſideratas rationes, & maximè his compendio quodam oſtendere, qui prędictorum philoſophorum exemplo inceſſanter optant occaſionē dari ſibi in frigidiſſimis nationibus verſandi, atq; experimentum proprio periculo oīum eorum mirabilium, de quibus nobis ſermo erit, per præſentem oculorum inſpectionem ſubeundi. Quod quàm impoſſibile, vel difficile ſit, cauſæ ſequentes oſtendent, longiſſimum ſcilicet iter, ignorantia multorum idiomatum, defectus interpretum, Principum & terrarum diſcordiæ, explorationis ſuſpicio, elementorum inſueta aſperitas, ciborum ſapor inſolitus, latronum & viarum inſidiæ, ſyluarum vaſtitas, ferarum immanitas, alta rupium præcipitia, præiecta aquarum obſtacula, tempeſtuoſa nauigatio, ac propriæ libertatis & quietis amiſſio. Quocirca hæc omnia, atq; longè acerbiora per me iampridem mille periculis exantlata, ſtudioſi ſitum orbis Aquilonaris experiri volentes, pro ſua ſecuritate ſuſcipiant, atq; ſubſequentibus ſcripturis et picturis, quaſi apertioribus interpretibus, qui dubia atq; obſcura quæq; illuſtrent, clarioraq; reddant, fidem animumq; accommodent.

Pictura enim non modò gratiam habet, & mirificam delectationem exhibet, ſed

& præ-

& præteritarum rerum memoriam conſeruat,& hiſtoriam rerum geſtarum ante oculos perpetuò præfert. Quinetiam videndo picturas, in quibus præclara facinora exprimuntur, excitamur ad ſtudia laudis, & ad magna negotia obeunda. Veluti ſi adoleſcentes inſignis alicuius hiſtoriç memoriam,fixis in picturã oculis, intento animo complexi fuerint,vehementi ardore accenduntur ad ſtudia imortalis gloriæ conſequendæ: immò etiam hinc fundamentum magnarum artium elicitur, quo à pueritia quiſque ſagacior redditur ad optimas quaſq; diſciplinas capeſſendas, quemadmodum Plato, ac Cicero leguntur cum pleriſq; aliis huius artis ſtudioſiſſimi fuiſſe, eamq; velut tacentem poëſin tenuiſſe, quandoquidem ipſa lineis, coloribus, proportionibus, & imitatione rerum naturalium accuratiſſima conſtans,pro loquaci,& quaſi vitæ magiſtra reputetur,ideoq; magnifiat.Et certè cùm optimam picturã cernimus,id dicere poſſumus,quod Vale. Martialis de catella picta cecinit: Ipſam denique pone cum tabella, aut vtrãque putabis eſſe veram, aut vtrãque putabis eſſe pictam. Pictura enim ars eſt peregregia, & ad diſciplinam ſcientiamq; liberalium ſtudiorum proximè accedit, adeò vt ab homine, literas amore proſequente, meritò amplecti debeat. Qui verò ſcitè in hac arte vnicuiq; perſonæ, atq; rei depingendæ decorum, modumq; (ne nimiũ offendat,purumq; defraudet,vt Apelles)addere poteſt,is aptior inter excellentes habetur: veluti improbus, imperitusue arguitur, qui in ornatu,vel lineis apponendis ignorat,quid ſatis ſit,aut deſit in arte. Alii tamen triſtes vmbras, alii lætas imagines, alii mugitu boues, alii cantu ad retia volucres fictis formis depinxère vocatas, & illuſas. Huius autem artis magna vtilitas potiſſimùm ad Principes & illuſtres viros ſpectat,vt illi,cùm tutò à patria(vt dictum eſt)ob infinita pericula,grauesq; ſumptus in terras ignotas experientiæ capiendæ gratia emigrare,atq; omnia oculis contueri nequeant,ſaltem beneficio imaginum rem concupitam animo & cogitatione comprehendant. Ineſt ſiquidem (vt Franciſcus Patricius aſſerit) in pictoribus mirifica quædam doctrina, iucunditate,ac rerum varietate condita, quæ lectorem neutiquam otioſum eſſe permittat: quicquid enim admirandum, quicquid nouum, aut inauditum vſpiam gentium, terrarum, locorùmue exiſtit, ab illis ſic lucidè tractatur, ac ſi coràm ante oculos poneretur. Ars enim perfectæ naturæ imitatrix, picturam inuenit, vt imaginis ſpecie ſine iniuria, ac probro delectaremur, & quæ ante oculos ſemper habere non poſſumus, per picturæ ſimilitudinem aſpiceremus, atq; recordaremur. Ideoq; clariſſimorum, fortiumq; virorum ſtatuas,& imagines grata vetuſtas in locis illuſtrioribus poſuit, vt iuuenum animos excitaret ad parem laudem, arduis ſtudiis, & ſtrenuis militiæ exercitiis vbilibet aſſequendam: veluti Alexandri, Darii, Cyri, Iulii, Catonis,& ſimilium heroum infinitorum, atq; optimorum Principum præſentis æui, vt infrà lib. XVI. cap. XXXVII. ac XLIX. per aliquot exempla clarius conſtabit.

Verùm quòd præfatio voluminis huius ab inſigni commendatione peregrinantium philoſophorum, & excellentia picturarum ſuſcepit exordium, nulli mirum videatur, aut otioſum, cùm totus hic liber Aquilonarium rerum & rituum, longa difficiliq; ſolicitudine per multos annos quaſi in tenebris compilatus, atq; demum in lucem hominum eductus, ſimilitudine aliarum regionum, variarumq; hiſtoriarum exemplis, ac difformibus naturæ ſpectaculis illuſtrari,& ita diffuſior multò,ornatiorq; alieno potius, quàm proprio ſplendore, ad omnium notitiam, & forſitan non exiguam vtilitatem in publicum tranſmitti debuerit. Duorum tamen præcipuè autorum, videlicet Magni Aurelii Caſſiodori, genere Gothi, ac Romani patricii, multorum Regum Gothorum in Italia dominantium prudentiſſimi cancellarii: ac Saxonis Grammatici,Danorum eloquentiſſimi hiſtorici,communibus ſententiis li-

ber hic inſtructus, & auctus egreditur, cùm alter eorum res Gothicas in Latio viriliter geſtas egregiè promouet, alter verò Danus, Septentrioni vicinior, celeberrimis ſententiis nedum naturæ ſecretos effectus, ſed & Principum geſta quaſi viuis imaginibus interpretatur, prout ſubſequentibus libris, quid quiſq; profeſſus eſt, ſuccinctè patebit. Aderunt & alii cenſores optimi, præſertim vetuſti temporis, vt Ablabius Gothus, Iordanes, Priſcus, Paulus Diaconus, Agathius, Procopius, atque recentioris ſeculi Albertus Crantzius, & Franciſcus Irenicus, Germanicarum Gothicarumq; rerum incomparabiles ſcriptores, atq; omnium aliorum vltimus Io. Magnus, chariſſimus frater & anteceſſor meus, Archiepiſcopus Vpſalenſis, qui prædictorum, aliorumq; celeberrima teſtimonia in hiſtoriam ſuam conferens, huic etiam libro viam præbuit, quò ſolidior, & acceptior ad humanum ſolatium vniuerſis ſtudioſis exhiberetur.

Sed nec benignum lectorem moueat, plurima aliorum dicta in hoc volumine, vel ſub eadem forma, vel ſyncerius, aut breuius recitata, interpretataq; comprehendi: quia in dubiis, obſcuris, difficilimis, aut incredibilibus, ſecurius duxi cenſuram veterum autorum, longis retroactis ætatibus ob multiplicem rerum experientiam approbatorum, adiungendam, quàm temerè aliquid ſine teſte de ſubtilibus & abditis naturæ rebus, nulli adhuc, niſi ipſi ſummo creatori, in conſummata virtute compertis iudicandum. Arduum nanque eſt, vetuſtis nouitatem dare, nouis autoritatem, obſoletis nitorem, obſcuris lucem, faſtiditis gratiam, dubiis fidem, omnibus verò naturam, & naturæ ſuæ omnia. Itaque etiam non aſſecutis (vt Plinius in præfatione Naturalis hiſtoriæ aſſerit) voluiſſe, abundè pulchrum atque magnificum eſt, atque his peculiare, qui difficultatibus victis, vtilitatem iuuandi prætulerunt gratiæ placendi, prout ipſe Plin. & ſe ſæpius, & celeberrimum autorem T. Liuium ad publicum honorem, & priuatam exercitationem opus ſuum perfeciſſe atteſtatur. Ita & ego, licet impari & mitiori vena, ex algidiſſimis extremiſq; Aquilonaribus terris, elementis, idololatris, ſuperſtitionibus, maleficis, & fortibus populis, ac duriſſimis armis, ritu præliandi, ac animalium, & marinorum monſtrorum diuerſitate, opinor me præclaris ingeniis (licet ea melioribus ſtudiis digna ſint reſeruari) nonnihil oſtendiſſe, quo ſatis exiſtimer bonam interpretationis partem ſtudioſis omnibus in tam vario philoſophandi genere reliquiſſe, atque opportunam occaſionem ampliter de felicioribus rebus meditandis præſtitiſſe, ne fruſtra Prouer. I X. ſcriptum eſſe videatur: Da ſapienti occaſionem, & addetur ei ſapientia, & ſi ſapiens fuerit, ſibimetipſi erit: ſi autem illuſor, ſolus portabit malum.
Quia igitur vulgaris quædam eorum obiectio eſt, qui nullis aut paucis communiter ſcribendo prodeſſe poſſunt, aut volunt, vt hæc & ſimilia blaterarè non vereantur, Scribendorum librorum nullus eſt finis: quod & beatus Ambroſius contra ſuos oſores meminit. Deinde illud Terentianum verbum odioſè repetunt, Nihil eſt dictū, quod non dictum ſit prius. Propterea ſalua iſtoꝝ cenſura, qui ita improuidè loquuntur, ad diluendam huiuſmodi obiectionem, attendenda erit alia ſententia Plinii, qua dicitur, Nullum eſſe librum (vt omnibus notum relinquitur) tam malum, quin aliqua parte prodeſſe videatur. Quod vtique verum eſſe cenſetur, ſi eius cauſa, ordo, & inſtitutum bono iudicio fuerit confirmatum: quod & meis rapſodiis attribuendum puto: quæ ſi non ſumma, vel mediocri, aut fortaſſis minima eloquentia, grauitate, verborumue pondere (vt hæc docta ætas requirit, & ſingula quæq; tanquam ad bilancem expendit, examinataq;) congeſtæ ſunt, at bona ſaltem, & integra fide, ac conſtanti veritate deprehendentur hiſce literarum monimentis conſignatæ. Quocirca ſynceriter opto, vt benignus quiſq; interpres, ſiue lector, æquius ac modeſtius

pro

pro ſua humanitate de his meis laborioſis lucubratiunculis ſentiat, cùm nihil me ad hunc intricatiſſimum laborem, ſeù potius vertiginoſum labyrinthum impulerit, quàm amor & affectus eorum, qui ab orbis initio anxiè cognoſcere cupierant, atq; indies addiſcere affectant, quid præter vſitatum prophetæ verbum, quòd ab Aquilone pandetur malum, vlterius ſit expectandum. Sed interea qui hac curioſa terrenæ ſubtilitatis indagine (mira ſemper auſcultantes,) & abdita conſyderantes torquentur, excelſius oculos eleuent, vt et alium prophetam, Iob ſcilicet XXXVII. videant, audiantq; aſſerentem, quòd ab Aquilone aurum venit, videlicet (beato Gregorio interprete) inopinata vitæ celſitudo, & conuerſio frigidorum peccatorum, qui ab hæreſibus in via difficili fatigati, & mille erroribus illuſi, tandem ad fidei, boniq; operis feruorem, perpetuò ſtabiles permanſuri, conuertentur. Hócq; aurum intelligi velim, non illud quod ferro nocentius eſt, & auaros affligit, atque Principes ob miſera bella ad inopiam, & ſtirpem in mendicitatem vel aratrum adigit: ſub quo inconſolabiliter ingemiſcent, dicentq; cum Hieremia: Quomodo obſcuratum eſt aurum, & mutatus eſt color, optimus ſcilicet ſtatus, & dignitas noſtra, vbi quondam in ſublimi culmine eleuabamur, nunc autem in horrido ſterquilinio vix ſuſpirare valemus. Igitur ad aurum, quod ab Aquilone venit, ſcilicet innocentiæ fulgorem, & claritatem reuertendum erit: idq; ſufficiat pio lectori parumper indicaſſe, quàm ingens bonum ab Aquilone dimanabit: donec in altero ſanctiſſimo volumine prædicti fratris & anteceſſoris mei, Io. Magni Archiepiſcopi Vpſalenſis, quod iampridem ſub titulo Metropolis Vpſalenſis, de euerſione idololatriæ, & plantatione fidei, ac ſanctitate multorum Pontificum, atque aliorum fidelium ſeruorum Dei, ab Aquilone electorum & vocatorum, compoſuit, extenſius aliquid oſtendetur.

Quòd autem Gothi ab Aquilone Dei nutu primi venientes in Italiam, vrbi Romanæ multa magnaq; damna referuntur intuliſſe, hoc ſanè maximi autores, quorum primus eſt beatus Auguſtinus de Ciui. Dei, & alii complures mitigant, conformiter atteſtantes, quòd inter omnes barbaras nationes, quæ vnquam moleſtarunt Italiam, aut Romanum Imperium inuaſerunt, nulla vnquam gens clementior reperta ſit, quæ humanius ignoſcere nouerit, quàm hæc Gothorum: immò quæ & Vrbem multis cladibus deformatam, ſenioq; confectam, ſitu ſqualoreq; coopertam, reſtauratis legibus, & libertate, quas Sylla crudelis abſtulerat, reparari curauerit, & ſumma populi Romani maieſtate, Rege præſertim Theoderico regnante, gubernari: eſtq; per omnia (vt inquit Hiſtoria noua Gothica fratris mei lib. IX. cap. XXIIII.) vetus ciuitatis forma, quam prius Reipub. oppreſſor Cæſar cum libertate euertit, in integrum à dicto Theoderico Gothorum Rege reſtituta: qui & Italos, & Romanos omnes perindè ac chariſſimos filios ſemper amauit: rurſusq; ab eis non ſecus ac communis omnium parens, circiter annos quadraginta, quibus regnabat, obſeruatus. Erat enim talis in ornanda, & conſeruanda Italia, vt & ipſam ab omni externa iniuria tueretur, & ciues in tanta pace & tranquilitate conſeruaret, vt omnes optimos Principes, qui vnquam ante ipſum fuiſſent, iuſtitia, clementia, bonitate, æquitate ſuperauerit. Fuit enim (inquit Procopius) nemine inferior, qui à principio in dignitate Imperiali probatiores fuiſſent. Gothos quidem, ac Italos pari quadam, & ſumma beneuolentia ſuapte humanitate proſequebatur, ita vt omnes (quod vtique difficilimum eſt) eius imperium oblectaret. Præterea vt honorem Vrbis ſuæ gloriæ præferret, vetuit ex auro, vel argento monetam cudi alia forma, quàm veteri, dum Romana Reſpub. floruiſſet. Vt autem ciues Romani vel nouis erigendis, vel inſtaurandis vetuſtioribus ædificiis, maiorem haberent commoditatem, parandæ calcis officinas in pluribus Italiæ inſulis fieri procurauit, calcemq; poſtmodum ciuibus, quorum principia ædificiorum cemententur, liberaliter & ſine pretio eſt largitus; mul-

taq; alia pro publica, et priuata Romanæ vrbis inſtauratione, ſupra hominum fidem effecit. Hoc & copioſè Caſſiodorus in libris ſuarum Variarum atteſtatur: qui & inſuper dicit, ipſum Regem Theodericum religionis Chriſtianæ, ſacrorum locorum, cærimoniarumq;, & Romanorum Pontificum dignitatis curam enixius, quàm multi alii Chriſtiani Imperatores geſſiſſe, nihilq; vnquam prætermiſiſſe, quod ab optimo Principe optari potuiſſet. Sed nec defuit aliorum Regum Gothorum eximia pietas, qui nedum ſacra vaſa aurea & argentea, magnitudine & pulchritudine pretioſiſſima, bellico furore ſublata, in ſacras ædes (teſte Oroſio) referri præceperunt, ſed etiam ad templa confugientibus (hoſtili furente gladio) pepercerunt. Immò etiam victorioſus Totilas ad preces Pelagii Romanorum legati, interdixit, ne ferrum in Romanos vi victos diſtringeretur, nec quiſquam muliebri pudicitiæ illuderet, vt ſexus ille omnis iniuriæ expers permaneret. Nec ſilentio prætereundum eſt, quo pacto longè ante Totilam (teſte Procopio, & Aretino) Vitige Romam obſidente, nullum templum, nec vllus ſacerdos, nec res diuina turbata eſt, ſed ſuæ liberæ executioni permiſſa.

Vt autem res Aquilonares pro magna parte mirabiles, in hoc volumine contentæ, euidentioribus aliquot exprimantur argumentis, ſubiungendæ ſunt nonnullæ eius vtilitates, quæ inter alia in humanis euentibus frequentius vſui eſſe poſſunt, ne fortè ex tot, tantiſq;, & tam variis rebus quippiam deſideretur, quod in primis diuino honori (cui nil præferendum eſt) aut Regibus, & eorum ſubditis, ſiue in bello, ſiue in pace ſeruiat, vnde pietas, fides, abundantia, concordia, atq; omne expetendum bonum poſt tot horrendas ſtrages, quæ modò fiunt, reſtitui firmariq; poſſit.

Hæ igitur (inter alia non minus conſyderanda) vtilitates veniunt prudenter attendendæ.

Quomodo ſcilicet Principes, bellatoréſue in ſolitudinem vi hoſtium acti, iter inueniant ad humanas habitationes, & in mari errantes experientia ventorum reperiant portum.

Quo pacto ſeruentur viatores, ne ſuffocentur in glacie, aut niuibus.

Qua ratione equites etiam armati cauere debeant, ne vi ventorum à monte, vel ponte præcipitentur in aquas.

Quemadmodum veteres pro pudicitia, & iuſtitia ſubiere duella.

Quàm auſtera & ſobria fuerit vita gigantum, & educatio illuſtrium puerorum, exercitatioq; in equitando.

Quantum falſa moneta noceat, veraq; proſit.

Quo pacto diuerſæ pelles pretioſæ cognoſcantur adulteratæ.

Quomodo terribile bellum ſeptennio inter duos Reges Aquilonares præparatum fuerit, & conſummatum.

Quemadmodum commutationes rerum ſine pecunia fiant, & maximæ nundinæ in aperta glacie.

Quomodo, & cur fiant publica hoſpitia ſuper glaciem.

Qua ratione diſtinguantur itinera in ampliſſima glacie.

Qua ſeueritate puniantur exploratores, adulatores, & proditores.

Quomodo pauci bellatores contra infinitam multitudinem prælientur.

Quàm multæ, & arduæ ſint cautelæ bellatorum.

Quemadmodum fiant mœnia ferrea per ſagittas in campo.

Quibus rationibus arces tyrannorum, omnem æquitatem conculcantium, euertantur.

Item quæ, & qualia oppidanis, & incluſis in omni obſidione ſint neceſſaria, & præcogitanda.

Quomodo

Quomodo duces bellatorum ſe gerant in prælio dubio,& inclinato.
Quàm diſpendioſum ſit aliena occupare dominia,& perdere propria.
Item quibus modis in nauali, glaciali, vel niuali bello procedendum ſit.
Quo pacto recipiantur oratores Principum apud Moſchos.
Item quis modus eorum ſit in bellando, vel latrocinando.
Quomodo animalia viuant in aſperrimo frigore Septentrionis, immò & acerrima bella ſuper glacies committantur.

Sunt tamen & alia fortaſſe prædictis multò vtiliora, quæ ſcrutatoribus ſuis nonnihil amœnioris voluptatis excerpta præbere poſſint, eò quòd nil ambiguum, nilq́ occultum, quòd homines iuuare queat, relinquere deliberârim, ne vel per meipſum longo rerum vſu comperta, vel aliunde conquiſita ſtudioſis abſcondere, vel ſupprimere voluiſſe videar: quæ etſi prima fronte videbuntur fide carere, tamen examinata naturæ ſecreta dilucidant, atq; non fidem modò conciliare, ſed & admirationem (vnde ſtudia proficiunt) excitare probantur: idq́ efficient, vt bonæ voluntatis meæ cunctis innoteſcat affectus: quo me ad bene de omnibus merendum promptiſſimum declarare volui, vt ſaltem promiſſis meis, quæ pridem anno M. D. XXXIX. ſuper editione Deſcriptionis, ſiue Chartæ Aquilonarium regionum feceram, paruiſſe, & ſatis vtcunque feciſſe inueniar, æternæq́ id poſteritati, quod tum à patria pro fide Catholica exulans, in geographia illa, tabulas Ptolemæi ampliando, obiter delineaueram, poſteaquàm Hiſtoriam Gothicam fratris & anteceſſoris mei propria impenſa imprimendam curaui, hoc opere Borealium rerum, ac rituum, non minori fide quàm labore concinnato, inq; conſpectum totius orbis emiſſo, clarius & apertius, quaſi viuis coloribus expreſſiſſe: eo reſeruato propoſito, vt melioribus adiutus auxiliis, prædictam Metropolim Vpſalenſem, qua euacuatio idololatriæ, plantatio fidei, confutatio hæreſum, & vitæ Pontificum cum remediis reſtituendæ religionis, inſigni diligentia ipſius autoris Io. Magni Gothi quondam Archiepiſcopi eiuſdē metropolis, literis mandatę exponūtur, pari ſtudio valeam diuulgare. Ea autem promiſſa mea, ſi non ſublimi eloquētia, cuius riuum ne in minimo quidem attigiſſe me profiteor, at certè ſimplici, eodemq́ plano, ac vulgari penè dicendi modo, rerum abſtruſarum veritatem potius, quàm inanium verborum ſplendorem ſecutus, exoluere in animo habui. Non enim mihi excidit præclara illa Fauorini philoſophi apud A. Gellium ſententia: qui cùm adoleſcentem quendam verbis ei ſeculo minimè accommodis affectatè ineptèq́ vtentem audiret, Viuendum eſt, inquit, moribus præteritis, loquendum verbis præſentibus. Interim magnus Dominus, & laudabilis valde, in lateribus Aquilonis fundans Eccleſiam ſuam, omnes huius voluminis benignos interpretes foueat & conſeruet, malignosq́ & ſtupidos illuminet, vt rectè ſentiant de omnibus mirabilibus eius, & vnuſquiſq; veritatem loquatur cum proximo ſuo. Pro maiori verò inſtituti noſtri declaratione, ſequentem Scandianæ inſulæ deſcriptionem lectoris oculis ſubiicere libuit.

BIARMIA
FINMARCHIA
SCRIC FINIA
LAPPIA
TORNIA
ACVS ALBVS
ISLADIA
TRONDANES
BOTNIA OCCIDETALIS
BOTNIA ORIENTALIS
CARELIA
NIDROSIA
IEMPTHIA
NILANDIA
HETLADIA
ANGERMANIA
TAVESTHIA
MIDDELPADIA
HELSINGIA
FINLADIA
TILEMARCHI
SVETIA
GESTRICIA
NORVEGIA
VERMELADIA
HOLMIA
VPLADIA
ESTHIA
NERICIA
GOTHIA
SCARIS
160
RIGA
SCOTIA
LIVONIA
SCONIA
GOTLADIA
ELANDIA
DANIA
CVRETES
HOLSACI
MEMEL
FRISIA
POMERAIA
PRVSSIA
50

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE RITV GENTIVM ET NATVRA RERVM AC VSV BELlandi populorum Septentrionalium.

De Biarmia,& ſitu,ac moribus eius.

CAP. PRIMVM.

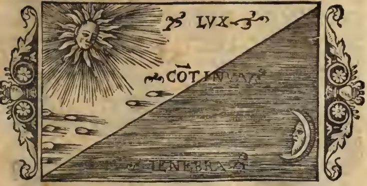
BIARMIA igitur eſt regio Septentrionalis, cuius zenit eſt in ipſo polo Arctico; eiuſq; Orizon eſt idem cum circulo æquinoctiali: qui Zodiacũ in duas partes æquales interſecãs, efficit, vt vna medietas totius anni ſit vnus dies artificialis, & altera medietas vna nox: & ita totus annus eſſet ibi vnus dies naturalis. Sed cùm ibi ſol nunquàm magis 23. gradibus, ſub Orizõte deprimatur, videtur (inquit autor ſphæræ) quòd illis ſit dies cõtinuus ſine nocte. In omni enim climate dies oritur, antequàm ſol ſupra Orizontem eleuatur per 18. gradus, ſecundum ſententiam Ptolemæi, aut ſecundum alios ad 30. gradus, ſcilicet per quantitatem vnius ſigni. Hactenus conuenienter ad naturam philoſophatus eſt idem autor ſphæræ. Quod aũtem ſubintulit, iniurioſum eſt naturæ: quam iudicare debuiſſet prouidentiorem circa conſeruationem vniuerſi. Illam enim nunquàm intermiſſam lucem naturæ beneficio conceſſam, perpetuis nubibus obſuſcans, ait, radium ſolarem ibi exiſtentem, adeò debilis eſſe virtutis, vt eleuatos vapores conſumere, aut purgare nequeat. Proinde (inquit) neq; aër ſerenus ibi eſt, neq; dies. Hoc ille dicere voluit. At ex oppoſito ſurgũt duo magni philoſophi, Plinius, & Solinus, qui propter continuam ſolaris luminis præſentiam affirmant, ibi omnia intolerabili ſolis ardore periclitari. Ita iſti, & ille,

Poſitio autoris ſphæræ.

Poſitio Plinii & Solini.

inter ſe naturam ipſam temerè damnatam, à frigore niuium ad calorem nimium protrudentes, errauerunt, aliiſque occaſionem errandi præſtiterunt: qui ſi Dei prouidentiam, & naturæ moderationē intimius perpendiſſent, moderatius loquētes in ſcyllā, vel charybdim nō impegiſſent. Diuiditur autē Biarmia, ſecundū Saxonē Sialandicū, in vlteriorem, & citeriorem. In hac citeriore ſunt montes perpetuis, ſed innocuis niuibus offuſi, æſtuiquè ardoris expertes: inter quos inuiis nemoribus, & ſaltibus abundat: paſcuorum feraciſsima, inuſitatiſque alibi beſtiis frequens, vt inferius libro de animalibus oſtendetur. Crebri in ea fluuii, ob inſitas alueis cautes, ſtridulo, ſpumantique volumine perferuntur. In vlteriore verò Biarmia ſunt quidam monſtroſæ nouitatis populi, ad quos aditus inuius, & inſuperabilibus periculis obfuſus eſt: nec facilè mortalibus patēre poteſt. Maior ſiquidē itineris pars prealtis niuibus perenniter obſidetur: quas ſi quis ſuperare velit, ceruis iugalibus (quorum maxima copia illic eſt, vt apud Italos aſinorum) currum inſtruat, cuius incredibili celeritate eximio gelu rigentia iuga tranſcendat. Meminit Saxo prædictus, Memmingum quendam ſyluarum ſatyrum, inſignibus diuitiis præditum, illic manſionē tenuiſſe: ad quem Hotherus Suetię Rex domitorum ceruorum curſu perueniens, maximorum ſpoliorum, opūmque adeptione ditatus, & felix euaſit. Vtraque tamen hęc terra vallibus, campiſque diſtincta, fruges, ſi ſeminarētur, haud negaret: ſed inexhauſta piſcium vbique copia, & ferarum frequentiſsima venatio, efficit, ne ibi panis vſus magnoperè concupiſcatur. Pugnaturi Biarmienſes, arma artibus plerunque permutant, carminibuſque in nimbos ſoluere cœlum, ac lætam aëris faciem triſti imbrium aſpergine confundere conſueuerunt. Sunt Biarmi idololatræ, & Amaxobii Scytharum more, atque in faſcinādis hominibus inſtructiſsimi. Quippe aut oculorū, aut verborū, aut alicuius alterius rei maleficio, homines ita ligant, vt liberi non ſint, nec mentis cōpotes, ſæpèque ad extremam maciem deueniāt, & tapeſcendo diſpereāt. Solinus in Africa, Plinius in Tribalis eſſe eiuſdem generis maleficos perhibent: qui ſi impenſius laudauerint pulchras arbores, lætas ſegetes, infātes amœniores, egregios equos, pecudes paſtu, atque cultu optimas, emoriātur repentè. Sed de ſimilibus maleficiis, ac eorum præſtigiis, & inſtrumentis, inferius eſt narrandum.

Biarmia duplex.
Paſcua feraciſſima.
Monſtroſi populi.
Cerui iugales, idem rāgiferi.
Memmingus ſatyrus.
Piſcium copia, & venatio.
Idololatrę.

De Finmarchia,& gentibus eius.

CAP. II.

FINMARCHIA regio eſt Septentrionalis partis Noruegiæ, olim ob ſui amplitudinem Regio titulo decorata. Hæc etſi rigidiorem orbis terrarum partem culturam, ac manſionē ſortita eſt, attamen homines robuſtis corporibus,& animo magno habet,qui ab hoſtium incurſu ſe ſtrenuè defendere ſolent, vt infrà de bellis Finmarchorum oſtendetur. Aër illius regionis, ſicuti & vicinarum, ſemper frigidus eſt, & ſerenus, innocuus tamen humanis corporibus, rariſsimas pluuias tempore æſtiuo admittens: tantaque eſt illic aëris temperies, vt piſces nullo ſale conditi, ſed ſolo aëre ſiccati, toto decennio à putrefactione durent, vt infrà lib.de piſcibus.cap.de piſcatura periculoſa oſtendetur. Ab octauo Cal.Apríleis vſque ad ſextum Idus Septembreis, eſt illic continuus dies, nullis interuenientibus tenebris,videtúrque ſol à IIII. Nonas Maii vſq; ad Cal. Auguſti,nulla intercidente nocte. Quo fit,vt ſine graui periculo ibi nauigetur:alioquin in tenebris,ob latētia ſaxa,periculoſiſsima eſſet illic nauigatio.Eſt autem Finmarchiæ zenit inter circulum Arcticum, & polum mundi,ipſorumque Orizon interſecat Zodiacum in duobus punctis æquè diſtantibus à principio Cancri:& in reuolutione firmamēti cōtingit,quód illa portio Zodiaci intercepta ſemper relinquatur ſupra Orizontem: vnde patet, quód quandiu ſol eſt in illa portione intercepta, erit vnus dies continuus ſine nocte: & ſi illa portio fuerit vnius ſigni,erit ibi dies continuus vnius menſis ſine nocte: ad quantitatem duorum ſignorum erit duorum menſium. Et ita deinceps ex oppoſito contingit eiſdem, quód portio Zodiaci intercepta ab illis duobus punctis æquè diſtantibus à principio Capricorni, ſemper relinquatur ſub Orizonte:vnde cùm ſol eſt in illa portione intercepta,erit vna nox ſine die, breuis, vel magna, ſecundum quantitatem interceptę portionis. Signa autem reliqua, quæ eis oriuntur,& occidunt,præpoſterè oriuntur, & occidunt. Siquidem Taurus ante Arietem, Aries ante Piſces,Piſces ante Aquarium præpoſterè oriuntur: & tamen ſigna his oppoſita oriuntur recto ordine, & occidunt præpoſterè,vt Scorpius ante Libram,Libra ante Virginem: & tamen ſigna his oppoſita occidunt directè, illa ſcilicet, quæ oriebantur præpoſterè, vt Taurus &c. Hæc ex autore ſphæræ deſcripſiſſe volui,vt promptior ſit lectori occaſio de illis terris philoſophandi. Plinius verò lib. II. cap. XIX. dicit: Inæqualitatis cauſa obliquitas eſt ſigniferi cùm pars ęqua mundi ſuper, ſubterq; terras omnibus fiat momen-

Homines robuſti.

Aër ſemper frigidus,ſed innocuus.

Aëre piſces ſiccantur.

Dies continuus

Zenit Finmarchiæ.

V

Nox contínua.

Signorū ortus.

Cauſa inęqualitatis ortus.

Diſtantia locorum.

Nullæ videntur ſtellę in ęſtate.

Autor ſphęrę.

tis. Sed quæ recta in exortu ſuo conſurgunt ſigna, longiore tractu tenent lucem: quæ veró obliqua, ocyore tranſeunt ſpatio. Ab hac tamen Finmarchia Septentrionali ad Auſtralioia Gothorum, vltra CCCL. milliarium Gothicorum eſt diſtantia: vbi mediis noctibus ſolſtitii æſtiualis in diſtinctis locis, Lincopiæ videlicet, & Scaris, minutiſsimæ literæ ſine lumine legi, ac ſcribi, immó pecuniæ numerari poſſunt. Quibus etiam in locis ſub eleuatione poli Arctici gradibus 60. à principio Maii ad initium Auguſti, nullæ penitus conſpiciuntur ſtellæ, præter lunare corpus, quod in plenilunio veluti ardens rubus penes terrę ſuperficiem paululum eo temporis interuallo (omniũ admiratione, & horrore) peruidetur. Præterea hic aduertendũ puto, autorem de nat. rerum dicere: Quibuſcunque ſol propior eſt, eis dies longior, & calidior eſt: quibus autem remotior, eis breuior, & frigidior dies apparet: lõgior eunti verſus Occidentem, quàm eunti verſus Orientem.

De VII. fratribus alienigenis.

CAP. III.

INCREdibilis multitudo hominũ Septentrionalium.

VII. viri ſopiti

Pœna curioſorum.

Sigebertus de VII. fratribus CC. annis dormientibus.

Teſtimoniũ reſurrectiõis coram Theodoſio factum.

DECLARATIS Finmarchorũ moribus, ac aſperitate cœli, ſoliq́ꝫ, ſub quorum aſpectu, & natura, Incredibilis hominum multitudo genita ſit, & in vniuerſum orbem antiquitus magis, quàm hiſce tẽporibus, propagata, libet in primis communi omnium relationi inſiſtere (cuius & Paulus Diaconus in principio hiſto. Longobardorum quaſi pro miraculo meminit) fidemque attribuere, in extremis Circiũ verſus Aquilonaris Germaniæ finibus, in ipſo Oceani littore antrum ſub eminẽti rupe cõſpici, vbi ſeptẽ viri (incertum quo tempore) longo ſopore ſopiti quieſcunt, ita illæſis, nõ ſolùm corporibus, ſed etiã veſtimẽtis, vt idẽ autor aſſerat, ex hoc ipſo, quód ſine vlla per tot annorũ curricula corruptiõe perdurãt, dociles eaſdẽ, & barbaras natiões veneratiõi haberi. Hi deniq́ꝫ, quantũ ad habitũ ſpectat, Romani eſſe cernũtur: è quibus dũ vnũ quidam curioſa cupiditate ſtimulatus vellet exuere, mox eius (vt dicitur) brachia aruerũt: pœnaq́ꝫ ſua cæteros perterruit, ne quis eos vlterius cõtingere auderet. Sicq́ꝫ videtur, ad quẽ eos ꝓfectũ per tot tẽpora prouidẽtia diuina cõſeruet: fortaſsis horũ quãdoq́ꝫ (quia nõ aliter, niſi Chriſtiani eſſe putanĩ) gẽtes illæ prædicatiõe ſaluandæ ſunt: quẽadmodũ Sigebertus anno Domini CCCCXLVII. refert de ſeptẽ fratribus apud Epheſum à Decio Imp. pro Chriſto tormentis, ꝙ ſpelũca ſe clauſerũt, & facta oratiõe ibi obdormierũt, & poſt annos ſuæ dormitionis circiter CC. ore ſpeluncæ, quod ſuo tẽpore Decius obſtruxerat, patefacto, diuinitus, à ſomno ſurgunt: & aſſerta fide noſtrę reſurrectionis coram Theodoſio Imperatore

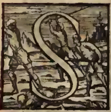
Imperatore, de qua multum dubitabatur, iterum dormiunt in Chriſto. Nomina eorum hæc ſunt, quæ in baptiſmo acceperunt, Malchus, Maximinianus, Martinianus, Dionyſius, Ioannes, Serapion, Conſtantinus.

Nomina eorum

De Scricfinnia.

CAP. IIII.

SCRICFINNIA regio eſt inter Biarmiam, ac Finmarchiam ſita, angulum tamen longiorem verſus Auſtrũ, & mare Bothnicum emittens, quaſi cauda ſit principaliter appellata, quia incolæ eius admirabili quadam celeritate certis planis lignis inſtar arcuum in anteriori parte curuatis, ac pedibus affixis, directione manualis baculi vtuntur, quibus ſeſe arbitraria voluntate ſurſum, deorſúmque, vel obliquè ſuper niuium cacumina transferunt expeditè: eo tamen modo ſeruato, vt vnum lignum altero ſit longius menſura vnius pedis, iuxta virorum, vel mulierum proceritatem: vtpote ſi vir, vel mulier ſit octo pedum longitudine, lignum vnius pedis totidem habebit pedes in longitudine iuſta, reliquum verò nouem. Prætereà prouiderant, quòd ligna illa ſubducta ſunt tenerrima pelle vituli rangiſerorum: cuius forma, & color ceruino colori aſsimilatur, ſed longè procerior, & maior eſt: de cuius natura infrà libro de animalibus oſtendetur. Cur autem pellibus tam tenerrimis hæc ligna ſubducantur, variæ redduntur cauſæ, vt videlicet celeriori lubricitate ſeſe trãſferãt per altas niues, vt expeditius rupiũ voragines, & præcipitia tranſuerſo motu euitent, vt ſurſum dirigentes curſum, retrorſum non excidant: quia pili inſtar ſudium, aut echinorum ſe erigunt, miráque naturæ potentia, ne relabantur, obſiſtunt. Talibus igitur inſtrumentis cum ingenio currendi inſtructi, montium inacceſſa, valliúmque ima, hyberno præſertim tempore aſſequuntur. Sed non æquè facilè

Modus celerrimus currendi ĩ lignis planis pedibus affixis.

Forma lignorũ

Cur pelles lignis ſubdantur.

Montium inaccessa penetrãt

in æſtate,licet habeant niues : quia impreſsioni lignorum citiſsimè cedunt. Neque enim vlla rupes adeò prominet, quin ad eius faſtigium callida curſus ambage perueniant. Primò ſiquidem vallium profunda relinquentes,ſcopulorum radices tortuoſa gyratione perlabuntur : ſicq; meatum crebræ declinationis obliquitate perflectunt, donec per ſinuoſos collium anfractus deſtinatum loci cacumen exuperent : quandoquidem idipſum venationis ardore facientes, quandoquidem de ingenio, & artis magiſterio contendentes, veluti ſtadiorum curſores conſtitutum brauium ſuſcepturi. Quibus ingeniis, & curſibus, etſi Papa Paulus III. referente D. Philippo Archinto Epiſcopo Salutiarum,almæ Vrbis gubernatore, fidem adhibere noluit,tamen reuera ſic ſe habet curſus iſte,prout ſuperius, & inferius demòſtratur.

Tortuoſus curſus.

Papa Paulus III.

Adhuc de ſitu, & qualitatibus eius.

CAP. V.

Iordanes.

Dies æſtate, & noctes hyeme continuæ.

QVID veteres Gothicarum rerum ſcriptores de aſpectibus ſyderum extremi Septentrionis, & gentibus, ac moribus eorum ſuo æuo ſenſerint, paucis oſtendetur. Iordanes in principio hiſtoriarum ſuarum aſſerit, gentem eſſe in Arctoa, quæ fertur in æſtate media XL.diebus, & noctibus, luces habere continuas ; itemque brumali tempore, eodem dierum, noctiúmque numero,lucem claram neſcire. Ita alternato mœrore cum gaudio ; beneficio aliis, damnóque impar eſt : quia prolixioribus diebus ſolem ad Orientem per axis marginem vident redeuntem. Breuioribus verò non ſic conſpicitur apud illos, ſed aliter : quia Auſtrina ſigna percurrit, & qui nobis videtur ſol ab imo ſurgere,illos per terræ marginem dicitur circuire. Aliæ verò ibi gentes Ereſennæ (quas rectius dixiſſet Scricfinnos) quæ frumentorum non quæritant victum, ſed carnibus ferarum, atque auium viuunt ; vbi tanta paludibus fœtura ponitur, & vt augmentum præſtent generi, & ſatietatem, ac copiam genti. Piſcibus tamen ſole, aërēque ſiccatis frequentius veſci videntur. Paulus Diaconus Longobardorum hiſtoricus lib. I. cap. V. dicit in Septentrione Stritobinos (quos verius Scricfinnos appellaſſet) habitare, qui etiam æſtatis tempore niuibus non carent, crudis agreſtium animalium carnibus veſcentes, de quorum etiam hirtis pellibus ſibi indumenta coaptant. Hi à ſaliendo nomen ducunt. Saltibus enim

Scricfinni frumento carētes

Paulus Diaconus.

Nix æſtatis tempore.

enim vtentes,arte quadam ligno antrorſum incuruo ad arcus ſimilitudinẽ feras aſſequuntur. Apud hos eſt animal ceruo ſimile, de cuius ego corio, vt fuerat pilis hiſpidum, veſtem in modum tunicæ genutenus aptatam conſpexi. Verùm de illo animali, rangifero ſcilicet, & veſtibus ex pilis eius, inferius forſitan mirabiliora dicentur. Igitur in his locis circa æſtiuum ſolſtitium per aliquot dies etiam noctu clariſsima lux cernitur, dièſque ibi multò maiores, quàm alibi habentur: ſicut è contrariò circa brumale ſolſtitium, quamuis diei lux aſsit,lux tamen ibi non videtur,dièſque magis minuuntur,quàm vſquam alibi,noctèſque longiores exiſtũt:quia quantò à ſole longius diſceditur, tantò ſol ipſi terræ vicinior apparet, & vmbræ longiores excreſcunt. Præterea Franciſcus Irenicus lib.X.cap.IX.Germaniæ diligentiſsimus ſcriptor ad hanc Pauli Diaconi opinionem addit, calidiores noctes eſſe apud alias gentes,quàm apud Germanos dies. Ariſtoteles huius rationem affert in problematibus,particula XXVII.quia ſol propinquior eſt, & aër mouetur nihil minus quàm poſt diem. Higinius libro vlt.Sol, inquit, ab Ariete tranſiens ad Chelas,extendit ſex menſium diem his, qui inter Arctos ſunt. Item vſque ad Arietem efficit his locis ſex menſibus; econtrà illis, qui in Boreali polo ſunt, vbi ſex menſibus noctem componit. Nec mirandum hoc eſt, cùm Homerus in Odyſ. ſcribat, vbi Leſtrygonũ meminit,paſtores audiri poſſe,quorum vnus mane exeat,alius ſimul intret:tam paruo ſpatio illic noctem,& diem diſtare.Præterea Plinius lib. II. cap.LXXVII. de longiſsimo, ac breuiſsimo die mentionem faciens,tradit in Britannia diem eſſe XVII.horarum,vbi æſtate lucidæ noctes haud dubiè repromittant id,quod cogit ratio credi,ſolſtitialibus diebus accedente ſole propius verticem mũdi, anguſto lucis ambitu ſubiecto terræ continuos dies haberi ſenis menſibus, noctèſque ecõtrà ad brumam remoto:quod fit in Tyle ſex dierum nauigatione verſus Septentrionem à Britannia diſtante.

Rangifer.

Lux clariſſima in noctibus.

Longiſsimæ noctes.

Irenicus.

Ariſtoteles.

Higinius.

Dies ſex mẽſiũ

Nox totidem.

Plinii opinio de longitudine diei & noctis.

Britannia.

De ventorum nominibus,& effectibus eorundem.

CAP. VI.

TRADIT Ariſtoteles lib.I.Meteor.quoſdam ſapientes,omnes ventos vnũ nominaſſe ventum, ſicuti omnia flumina vnum flumen natura: ponentes, ventum eſſe aëris motum, & quòd diuerſitas ventorum accidit pro diuerſitate

Opiniones de ventis.

locorum. Sed quia hoc dixerunt abſque inquiſitione, melior, & rectior fiet ſer-
Venti 4. & eorum natura.
mo cauſis naturalibus conſyderatis. Nunc verò notiſsimum relinquitur, quatuor
eſſe ventos principales, videlicet Meridionalem, ſiue Auſtralem, Septentrionalem,
Auſtralis.
Orientalem, ac Occidentalem. Auſtralis ob ſui loci principium, ſed maximè
progreſſum, calidus eſt, & humidus, ex adiunctis vaporibus calidis, & ſiccis flatum
ſuſcipiens vehementem: quo etſi hyemis tempore in Septentrionem peruenit, ta-
men frigoris aſperitate illico repercuſſus euaneſcit, donec vero ſolis adiutorio re-
Septentrionalis
grediens, glacies, & niues in flumina cogat. Septentrionalis huic oppoſitus,
frigidus eſt, & ſiccus: quod ex nimia ſolis remotione contingit. Cùm enim ſol
ad eum aduenerit, altiſsimus eſt, & à terra remotus: ideòque in aëre fiunt nubes, &
Orientalis.
frigora fortiora. Orientalis in calore, & frigore temperatus eſt, à collateralibus
ventis mutabilem ſuſcipiens qualitatem: in dextra parte à Vulturno vim deſiccan-
di, in ſiniſtra ab Euro nubes generandi. Suntque generaliter Orientales venti Oc-
Occidentalis.
cidentalibus ſemper meliores. Occidentalis, cuius locus, vnde exit, vt tempe-
Alteratio ventorū diuerſa.
ratus eſt, & aliquantulum frigidus, & humidus, ita & ipſe ventus inde procedens:
qui ſi in principio noctis flauerit, & in principio diei, quia veniunt ab aëre, in
quo ſol operatus non eſt, ſpiſsiores erunt, & groſsiores venti: quòd ſi in fine diei, &
principio noctis flauerint, erunt ſicciores, & ſubtiliores. Sunt & alii octo ven-
ti iſtorum ſuffraganei, & natura ſuorum principiorum affines, non tamen adeò
Boreas.
feruentes. Horum vnuſquiſque dum mouetur, natura aëris, & corporum com-
plexiones mutantur. Boreas enim corpora indurat, & confortat, humores, &
ſpiritus clarificat, cerebrum ſanat, ſenſus ſubtiliat, motum confortat, malos hu-
mores, ne in alia membra diſcurrant, contrahit: quod ideò fit, quia corporis ex-
teriora refrigerat, & calor naturalis intus adiuuatur. Tuſſes facit, & dolores pe-
ctoris, propter deſiccationem ſpiritualis inſtrumenti: digeſtiones, & vrinam ſtrin-
Auſter.
git, dolores oculorum parit, corporibus frigidis nocet. Auſter econtrariò neruos
emollit, corpora, humores, ſenſus, & ſpiritus turbat: inde grauitas auditus,
vertigo oculorum, pigritia, tarditas motus: caput grauatur, virtus digeſtiua lan-
gueſcit: quia ventus hic calidus eſt, & humidus, cerebrum impellens humidis hu-
moribus: quæ omnia humectationem, & cerebri denotant defectionem. Defectio
Cauſant dolores.
enim digeſtibilis fit ex humoribus à cerebro ad ſtomachum deſcendentibus. Orien-
tales autem, & Occidentales venti, ex ſui temperie ſunt corporum temperatiui: oc-
to verò alii ſecundum naturam ſuorum principalium operantur circa corpora, ſed
tamen mediocrius. Inter omnes autem ventos Plinius ait Septentrionalem eſſe ſa-
Septentrionalis ſaluberimus.
luberrimum, & Auſtrum noxium, ac æſtuoſum, reliquos verò temperatos. Om-
nes tamen venti vicibus ſuis ſpirant maiore ex parte: aut, vt contrarius deſinenti
Aduerſa vela vnde.
incipiat, cum proximè cadētibus ſurgunt. A leuo latere in dextrum vt ſol ambiunt.
Iiſdem autem ventis in contrarium nauigatur prolatis pedibus, vt noctu plerun-
Fluctus vnde.
que aduerſa vela concurrant. Auſtro maiores fluctus eduntur, quàm Aquilone,
cùm ille infernus ex imo maris ſpirat, hic ſummo. Noctu Auſter, die Aquilo vehe-
mentior: & ab Ortu flantes, diuturniores ſunt ab Occaſu flantibus. Sol oriens,
Venti particulares.
& occidens, auget fluctus meridie, comprimit temporibus æſtiuis: comprimuntur
etiam vel nimio æſtu, vel frigore, vel imbribus. Sunt etiam particulares venti
quibuſque gentibus, vti Circius à Noruegia cadens in ruinam Hollandorum, ſeu
Helleſpontico vēto CCCC. naues periere.
Batauorum. Item Helleſponticus, quo (Herodoto lib. VII. referente) periit maxima
pars Xerxianæ claſsis, nempe CCCC. naues: erat enim venti vis intoleranda, vt
infrà de Circio oſtendetur. Item ventus Corus, & Circius, quaſi omni anno in
Lapides grandiſsimi rapiūtur ad mare.
mari Gothico, ſeu Suetico, adeò inſuperabili tempeſtate ſæuiunt, vt maxima
nauium multitudo vel ſubmergatur, vel diro naufragio periclitetur: imò nec
aggeres, aut lapides littorales ita firmati, cōpoſitique videntur, quin aliquando ventis
eiſdem abſorpti, in viſcera maris refluentibus vndis extrahantur, vt infrà dicetur.

De

De neceſſaria cognitione ventorum.

CAP. VII.

HAC imagine declaratur admirabilis obſeruatio diuerſarum regionum orbis, maximè Septentrionalium, circa ſolis, & lunæ proprietates, in qualitatibus aëris conſyderandis, eo videlicet modo, quòd ſol purus oriens, ac non feruens, ſerenum annũtiat diem: pallidus autem, grandinem. Si verò occidit pridie ſerenus, & oritur, tantò certior fides ſerenitatis habetur. Croceus autem oriens, pluuias indicat: idémque ventos, cùm ante ipſum orientem nubes rubeſcunt. Quòd ſi rubentibus interuenerit, pluuias deſignat orituras. Circa occidentem cùm rubeſcunt nubes, ſerenitatem futuræ diei ſpondent. Si autem in eius exortu ſparguntur, partim ad Auſtrum, partim ad Aquilonem, pura licet circa eum ſerenitas ſit, pluuias tamen cum vento ſignificant. Et ſi in eius occaſu pluat, aut radii nubes in ſe trahant, aſperam in proxima die tempeſtatem ſignificat. Si autem in oriente radii illuſtres eminent, quãuis circundati nube non fuerint, pluuiam prætendunt. Si nubes ante ſolis ortum globentur, aſperũ denuntiãt imbrem; ſi ab ortu repellantur, & ad occaſum abeant, ſerenitatem. Si nubes ſolem circuncludant, qui nihilominus in ſe purus, vnius orbis, & ſerenus relinquatur, tantò tempeſtas erit turbidior: ſi verò duplex etiam orbis fuerit, tantò atrocior. Quòd ſi ex ortu, vel occaſu fiat, ita vt rubeſcant nubes, maxima oſtendetur tempeſtas. Si non ambiunt, ſed incumbant, á quocunque vento fuerit, idem portendunt. Si à meridie, imbrem. Si oriens orbe cingatur, ex qua parte is eruperit, expectetur ventus. Si totus ęqualiter effluxerit, ſerenitas erit. Si ante ortum radii ſe oſtendunt, pluuiam, & ventum portendũt. Si circa occidentem candidus circulus erit, noctis leuem tempeſtatem. Si nebula, vehementiorem. Si cadente ſole, ventum. Lunæ autem quarta æquè attentè obſeruatur. Si explendens exorta puro nitore fulſerit, ſerenitatem creditur portendere: rubicunda ventos: nigra verò pluuiam: erecta, & inſecta, ventos ſignat: obtuſa pluuiam. Cornu Septentrionale acutum, rigidum, præſagit ventum: inferius, Auſtrum: vtraque verò recta quarta, noctem ventoſam. Si quarta die luna recta fuerit, grauem tempeſtatem in mari præſagit: niſi habeat circa ſe coronam,

Sol purus quid ſignificet, & reliqui colores.

Croceus.

Sol rutilans in occaſu quid ſignificet.

Radii illuſtriores in oriente.

Nubes.

Ventus vnde.

Circulus cãdidus.

Cornu acutum lunæ.

Plenilunium. cùm illo modo non ante lunam plenam hyematuram oſtendit. Si plenilunio per dimidium pura fuerit, dies ſignificat ſerenos: ſi rutila, ventos: nigreſcens, imbres. Et ſi orbe aliquo nubem incluſerit, ventos deſignat: quam ſi ruperit, & ſurrexerint orbes gemini, maiorem tempeſtatem: & magis ſi tres, ſecundum quód aut Naſcens luna. albi, aut nigri: quidam interrupti, aut diſtracti orbes fuerint. Naſcens luna, ſi cornu ſuperiori ab Arcto ſurgit, pluuias decreſcens dabit. Si plena circa ſe orbem habuerit, ex ea parte ventum oſtendit, ex qua is maximè ſplendebit. Si in ortu lunæ cornua fuerint groſſa, deſignatur tempeſtas horrida. Si autē quarta orbē habuerit vento Fauonio flante, hyemalis erit toto menſe. Si quintadecima vehementius flā- 7. articuli lunę. mæ apparuerint, aſperas tempeſtates portendit. Sunt & ipſius lunæ ſeptem articuli, quoties in angulo ſolis incidit, pleriſque intra illos tantum obſeruantibus præſagia, tertius, octauus, vndecimus, 15. 19. 23. 25. De radiis autem, & virgis ſolaribus, ac lunaribus ſupradictis, ſatis ſe reſoluit Seneca lib. VI. nat. quæſt. aſſerens, certū genus earū eſſe vnius radii, quę ſi per anguſta foramina tenues, & intentę, diſtātéſque inter ſe diriguntur, imbrium ſunt ſigna deſcenſurorum. Cometæ. Cometæ verò ferme omnes ſub Septentrione, ſub lacteo circulo nunquàm, in Occidua parte, ſi Plinio lib. II. cap. XXV. credendū erit, breuiori, VII. & longiſsimo LXXX. dierum ſpatio, apparere videntur.

De futura qualitate ventorum.

CAP. VIII.

Victruuius. VOD ſi viro inſigni Victruuio in fundamēto, cōplemētóque ſtructurarum perpetua commendatio ſit attributa, quód noxios, ſanoſq́ue ventos in terra firma ſeruandos, vel cuitandos proſpexerit, & docuerit, quantó amplius cōmendandi ſunt autores, qui in vaſtiſsimo mari, horridáque ſolitudine docuerint ſequendos, vel fugiendos eſſe ventos: quorum notitia ſalus, ignorantia veró mors, & Ventorum neceſſaria cognitio. pernicies infallibiliter apparebit. Contingit enim ventorum experientia, & notitia, infelices homines non minora vitæ diſcrimina quādoque in inuiis nemoribus inter crudeles beſtias errabundos euadere,

dos euadere, quàm in marinis tempeſtatibus, & procellis, horrenda naufragia, immo mortem præſentiſsimam declinare. Hanc artem Tartari Scythæq́ callentes, viamq́ in ſolitudinibus non habentes, proſpere etiam tempore belli ſæpius proficiſcuntur: hanc forſitan naturæ regulam imitantes, quód denſiores arborum vertices, & rami ad Auſtrum ſole contracti, humanas habitationes frequētius errantibus indicant, ſicuti verſus Occidentem declinanda ſunt crepuſcula longiora. Quod quia militares homines, Reges quoque, ac principes infauſtis prælijs quandoque preſsi, vel fugati, experiri coguntur, longè vtilius eſſet, vt in otio virtutem ventorū potius, quàm taxillorum amplecterentur, ne ob ignorantiam tam facilis, ac vtilis diſciplinę, in vitæ diſcrimen, aut mille pericula, vel hoſtilem captiuitatem, vbi mori potius, quàm viuere vellent, perpetuó gemebundi laberentur. In mari autē, etſi aliena directione contra omnem ventorum, tempeſtatumq́ iniuriam, & ſæuitiam videntur ſecuri, propria tamen experientia, neceſsitate vrgente, frequentius euadunt feliciores: eoq́ caſu vno principe, Rege, vel duce euadente, infinita hominum multitudo, ſeu regna, priſtinæ felicitati reſtituuntur. Sed quomodo id fieri ſoleat, inferius lib. de campeſtribus bellis, & eorum ſtratagematibus, ſpecialiter oſtendetur.

Via in ſolitudine cognoſcenda.

Militaribus neceſſaria ventorū cognitio.

Fuga tutior.

Regum liberatio.

De neceſſaria cognitione ventorum.

CAP. IX.

QVIA igitur de neceſſaria cognitione ventorum hic ſermo ſubiectus eſt, congruit præfari ad mentem Iſidori lib. XIII. qui ſic diffinit eundem: Ventus eſt aër commotus, & exagitatus: ſic dictus, eó quód vehemens ſit, & violentus. Vis etenim eius tanta eſt, vt non ſolùm ſaxa, & arbores vellat, ſed etiam cœlum, terrámque conturbet, & maria cōmoueat, pró diuerſis partibus cœli diuerſa nomina adipiſcens. Ventorum autem ſpiritus quatuor ſunt principales: quorum primus ab Oriente Subſolanus, à Meridie Auſter, ab Occidente Fauonius, à Septentrione eiuſdem nominis ventus aſpirat. Horum quiſque hinc inde geminos collaterales habet. Subſolanus à latere dextro Vulturnum, à leua Eurúm. Auſter à dextris Euroauſtrum, à ſiniſtro Auſtroaſricum. Fauonius, qui & Zephyrus dicitur, à parte dextra Africum, à ſiniſtra Corum. Septentrio à dextris Circium, & à ſiniſtra Aquilonem. Hi XII. venti globum mundi flatibus circumagunt; quorum nomina ex propriis cauſis aſſignantur. Nam Subſolanus dicitur, quia ſub ſolis ortu naſcitur. Eurus, quia ab Eoo flat, id eſt, ab Oriente. Vulturnus eſt Subſolano coniunctus, quia ab alto tonat. Auſter ab hauriendo aquas: vnde & craſſum aërem facit, & nubila nutrit. Hic Grecè Notus vocatur, quia interdum aërem corrumpit: nam peſtilentiam ex aëre corrupto natam, Auſter flans in regiones reliquas tranſmittit. Sed ſicut Auſter peſtilentiam gignit, ſic Aquilo repellit. Euroauſter dicitur, quia ex vna parte habet Eurum, & altera Auſtrum. Auſtroafricus, quia hinc inde iungitur Auſtro, & Africo. Zephyrus Grecè, eó quód flores, & germina flatu eius viuificentur. Hic Latinè Fauonius dicitur, eó quód foueat quæ naſcuntur. Auſtro flores ſoluuntur, Zephyro fiunt. Africus à propria regione vocatur, quia ibi flandi initium ſumit. Corus ab Occidente æſtiuo flat: ſic dictus, quia vento circulum claudit, quaſi choros faciens. Septentrio, eó quód à circulo ſeptem ſtellarum conſurgat, quæ vergentes è mundo reſupinato capite ferri videntur. Circius dicitur, quia eſt Coro coniunctus.

Ventus quid.

Ventorum 4. ſpiritus ſunt.

Ventorum nomina.

Venti 12. ſubdiuiſi.

Notus.

Aquilo repellit peſtem.

Ventorum effectus.

Pli. lib. 2. cap. 49.

Circius.

Boreas à montibus ſic dictus.

EFFECTVS · VĒTOR · IN · SEPTEMTRIONE ·

Aquilo, quia aquas ſtringit, & nubes diſsipat. Eſt enim ventus gelidus, & ſiccus. Idem Boreas, quia ab Hyperboreis montibus flat: vnde natura frigidus eſt. Natura enim ventorum Septentrionalium frigida eſt, & ſicca: Auſtralium calida, & humida. Ex omnibus autem ventis duo cardinales ſunt, Septentrio, & Auſter. Extra hos duo ſunt ſpiritus, vbique magis quàm venti, aura in terra, altanus in mari. Præter hos ventos iam enumeratos, ſurgit alia ventorum diſtinctio, quam Vitruuius lib. primo habet: quæ continet XXIIII. ventos. Demum mare Gothicum, & Liuonicum nauigantes, neceſſe habent propter inſulas, ac ſaxa latentia, ventorum diſtinctionem ad ventos XXXII. (niſi ſingulo momento periclitari maluerint) accedendo, ac fugiendo numerare, ac conſyderare.

Aquilo.

Venti cardinales.

Venti 24.

Venti 32.

De vehementia venti Circii.

CAP. X.

QVANTA ſit ventorum auſteritas, & ſæuitia in locis Septentrionalibus, abdita naturæ cauſa vix poterit, niſi per eorum manifeſtos effectus, explicari, præſertim de vento Circio, qui ſicut nulli ventorum violentia inferior eſt, ita nedum in Aquilone, ſed vbicunque vel ſui natura, vel loci exhalatione vehementiam ſuſceperit, omnia rapit, ac concutit, vt cœli, terræq; conturbator appellari mereatur. Et quia huiuſmodi violentiæ infinita in diuerſis mundi regionibus afferuntur exempla, etiam à magnis ſcriptoribus in libros relata, vnum tamen atque alterum adduxiſſe contentus ad eius potentiam, quam in Septentrione demonſtrat, retorquebo modum. Portus eſt in Islandia (terra ſcilicet mari glaciali vicina, ſub dominio regni Noruegiæ, vulgari ſermone Veſtrabord) Occidentalis dictus, penes quem in littoralibus ſpatiis, & campis obequitantes, armati, potenti flatu huius venti Circii quaſi ſtuppa proſternuntur in terram. Similiter penes portucrypticos, id eſt, in cauernoſis rupibus, & antris habitantes, eo præcipuè tempore brumæ, quo ſol regreditur ad ſolſtitialia ſigna, quando in marinis fluctibus venti ſunt temperatiores. Sunt præterea montes in Hybernia mediocri ſublimitate in pluribus locis eminentes: in quibus, ſi quis iter hoc Circio vento flante perficere tentauerit, nedum periculum, & ruinam expectare cogetur, ſed ſpiritus ſuffocationem in præcipitiis voraginoſis. Præterea quàm formidabiles, & noxii ſint venti in Occidentalioribus Noruegiæ ri-

Ventus Circius

Terræ cœlique conturbator.

Islandię portus Veſtrabord.

Spiritus hominũ ſuffocator.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Nulla ligna vaſtantur.

Oſsibus piſciũ cibi coquunt.

Circius rapit tecta domorũ.

Narbonenſes.

Beneuentani.

pis, ipſi incolæ, immò & alienigenæ eò confluentes, non ignorant. Nullum enim lignum, neque fruticem, ob violentiam huius venti, ibidem germinare intuentur. Quo fit, vt ob eorum defectum in ignibus inſtruendis, cibiſq; coquendis, oſsibus magnorum piſcium vtantur. Quantum etiam ſęuiat ventus iſte in Occidentalioribus Bothniæ littoribus, ipſi habitantes magno incõmodo ſuo ſæpius experiũtur. Rapit enim integra tecta domorũ, eaq; per immenſa terrarũ ſpatia diſſoluta diſpergit. Quod & fieri apud Narbonenſes, & Beneuentanos, Cato, Procopiúſque, variata ratione pro locorum diſtantia, meminere: quód ſcilicet armatum hominem, plauſtrumq; oneratum in præcipitium trudit. Hoc & in ponte Viennenſi ducatus

Ferdinãdus rex Roma. modernus.

Auſtriæ ſæpius vetuſto tempore factum fuiſſe teſtãtur annales, donec modernis temporibus prouida Regis Ferdinandi magnificentia, & commiſsione factum eſt, vt iuribus telonii præſidentes, in capite pontis periculorum ignaros, turribus pręcipuè accedentes, conſiliis dirigant, ac viribus adiuuent, quibus ſecurius tam longos, vaſtóſque pontes, amoto periculo, exuperare poſsint. Neque hæc ciuilitatis officia gratis feciſſe queruntur, quoniam à viatoribus de tanto periculo erutis liberaliter remunerantur. Quód autem Procopius pauló antè allegatus, propriam interpretationem retineat clariorem, lib. I. de Beneuento Italiæ oppido ita ait: Quon-

Maleuentũ priſci dixere.

Eques deiicit.

Cambyſis exercitus eo vento periit.

dam priſci dixere Maleuentum: id nanque oppidum Dalmatiæ ex aduerſo oppoſitum eſt, in continentique ſitum: in quod ſpiritus violentior quidam, & acerbiſſimus ingruere conſueuit: qui vtique vbi flare cœperit, non foris iter agere, ſed domi ſe quiſque conſeruare laborat. Nam venti huius ea eſt violentia, vt vel equitem cum equo ſimul arreptum, ſublimem mox deferat, diuq; per ærem circumactum, & quocunque tulerit caſus, proiectum interimat: vnde & Maleuentum, & in edito poſitum, ex eo vento toleratu difficili ſortitum eſt nomen. Eo forſitan vento Cambyſis exercitus obrutus eſt, vt Strabo refert lib. XVII.

De violentia turbinis, ac tempeſtatis.

CAP. XI.

TVRBINES, ac tempeſtates Septentrionalium locorum, vim habere terribilem, ac periculoſam, nemo, qui ſecreta naturæ didicit, aut ſcrutatus, ignorat:

ignorat: præſertim cùm multiplex, ac indeficiens eius originis cauſa, materiaq́ reperiatur. Turbo igitur eſt (dicente Iſidoro) volubilitas ventorum: & dicitur à terra, quoties ventus conſurgit, & terram in circuitu mittit: quem turbinem (Seneca naturalium quæſti. teſte) efficit plurium ventorum inter ſe colluctatio. Et hæc circa terras concipitur, & fertur: ideoq́ arbuſta radicitus euellit, & in quodcunque incubuerit ſolum nudat, ſyluas interim, & tecta corripiens, inferior ferè nubibus, altior vtique nunquàm. Huius rotunda facies eſt, dum columnæ modo circumagentis ſe voluitur, omni nube velocior rapitur. Eius & motus vagus eſt, & deflexus, ac verticoſus. Diu autem manere non poteſt: nam cùm vagus, & incertus ſpiritus colluctatus eſt, nouiſsimè tamẽ minimus omnium cedit. Nulla itaque tempeſtas perdurat magna. Sed tempeſtatum procellæ, quantò plus habent virium, tantò minus temporis, ventiq́: cùm ad ſummam veniunt, omni violentia remittuntur: & iſta concitatione neceſſe eſt, vt in exitium ſui tendant. Nemo itaque turbinem toto die vidit, ſed nec hora quidem. Mira eius velocitas eſt, & mira breuitas. Violentius, ac celerius circa terram voluitur, quò eſt eo laxior: & ob hoc diffinditur. Fit etiam, cùm ſpiritus ſegregatus ab aliqua nube offenditur, & circa eam voluitur, at circa eam circulum faciens, corroboratur, ita vt partem nubis accipiat, quaſi ab eo inſeparabilis, ea, quæ rapit, in circuitu mouens, exitumq́ non inueniendo, in ſeipſum iterum reflectens. Vnde & ex mari ſæpe auſert aquas ſub nauibus, nauesq́ ſubuehit in ſublime: etiam ex terra lapides, ac alia animalia; & paululum erepta dimittit. Nec ſolùm ea, ſed plumbea tecta templorum, ac ædium diuerſarum, immò & fortiſsima tigna, quæ ad aëra rapit, atque alio accedente ſpiritu vehementiore, tranſuehit in ſpatia longiora: ſæpiſsimè etiam integra molendina ventorum cum ingentibus ſaxis turbine inuoluta, ſaluis hominibus in loca remota euehuntur: immò adeò ingens turbo deſcendit, vt vrbes, caſtella, & villas inuoluens, tecta longius (vt dictũ eſt) ad cãpos diſpergat, prout Vincent. lib. XXV. ſpe. hiſt. cap. LXXXVII. atteſtatur, etiam lib. XXVI. cap. XXVI. de turbine faciens mentionem. Nec atteſtatio Diodori Siculi deeſt in VI. hiſto. dicentis, in partibus Aquilonis miram eſſe vim ventorum. Nam æſtate ab Occidente, Septentrioneq́, perflant tanta vi, impetuq́ venti, vt lapides, quantos manus poſsit continere, à terra rapiat, ac veluti arenæ lapillorũ aceruos haud paruos cumulet, & vt aliquando ab hominibus arma, & veſtes, quandoque aſcenſorem vi ab equo auferat, veluti proximo capite fuerat commemoratum. Quinimmò in Vichia Noruegiæ aliquando accidit, vt aëre, ſoleq́ maximi piſces torrendi, è perticis inſtar tabularum vi turbinum in magna congerie à diuitum piſcatorum locis, in ædes pauperum eiecti, tanquam donum diuinitus datum recipiantur. Nec actio competit repetenti: quia Deo reſeruatur iudicium, quòd egenti ſubuenit.

Turbo.

Syluæ, tectáque corripiuntur.

Motus vagus turbinis.

Nullum violentum perpetuũ

Turbo vnde.

Turbinis effectus mirabilis.

Turbine lapides magni eleuantur à terra.

Turbine ſiccandi piſces trãſferuntur.

De diuerſis effectibus tonitruum, fulminũ, & coruſcationum.

CAP. XII.

Tonitruum effectus.

FORMIDABILEM vim, & effectum habent tonitrua, fulmina, atque coruſcationes in Septentrionalibus terris, præſertim verſus loca oppoſita meridiei, propter fertilium locorum craſſum vaporem: qui cùm humidus aſcẽderit ad locum frigidum, videlicet ad medium aëris, inſpiſſantur, ac aggregantur partes eius, diuerſóſque cauſant effectus, vt pluuiam, grandinem, niuem, & caliginem, ſecundum quòd frigore condenſatur. Cùm autem comprimitur calor eius, nubiúmque latera propter frigus exire prohibetur, nubem violenter rumpit, tonitrumq́ cauſat vehementem. Fit etiam tonitrus extinctione ignis in ventre nubis.

Coruſcatio. Fulgur.

Coruſcatio verò eſt pars aëris, ex impetu ignis ſic excuſsi reſplendens. Fulgur autẽ, & fulmen, eſt ictus cœleſtis iaculi, à feriendo ſecundũ Iſido. ſic dicti, etiã ex ſententia Virg. in Geor.

Ipſe pater media nimborum in nocte coruſcat,

Fulmen.

Fulmina molitur dextra. Seneca tamen dicit fulmen eſſe fulgur incenſum, quod vbicunque deciderit, ibi ſulphuris odorem retineat. Immò ceſſante fulmine, ac pluuia, quandoque ſulphur in cãpis colligitur ſpiſsitudine taurinæ cutis, licet nulli ſit accommodum. Apparent ſæpiſsimè in partibus Aquilonis ſub ſereno cœlo totis noctibus in Septembri clara, atq; continua fulmina, quæ magis minantur, quàm lacerant inſpectores, dum arcanis rationibus (vnde extrahũtur nubes non longè poſitæ, fulminãdi materiam tenuem adminiſtrant.

Opinio vulgi.

Alia verò vulgi opinio eſt de fulmine huiuſmodi nocturno, quòd infinita pinguium piſciũ agmina (halecũ ſcilicet) ſuo continuo reflexu, ac ſaltu, poſt autumni initium, tantum ſplẽdorem nubibus immittant, vt coruſcatio è cœlo decidere credatur: nullaq́ ſine tali ſpectaculo nox eſt, ꝓut inferius lib. de piſcibus cap. de halecibus oſtendetur.

Fulminis effectus.

Fulmen verò natura nubium exortum, tonitruq́ elapſum, grauiſsima damna mortalibus, aliiſq́ rebus ibidem infert. Plures etenim homines ſublimiora loca inhabitantes, cum iumentis interimit: excelſas etiam turres, & ædes dura pice linitas (quod mirum non eſt) inextinguibili flamma conſumit: altas arbores, vel ex ſummo vertice directè findit, vel obliqua corroſione contundit.

Ritus gentis auertendi fulminis.

Ne autem ciuitates, aut maturæ meſſes fulmine colliderentur, religioſo ritu poſt acceptam fidem Catholicam obſeruatum fuit,

credoq́

credóque adhuc obſeruari, quód ſonatis campanis, cereiſq; benedictis cum thure accenſis, & precibus intenſis, iram Tonantis auertant. Idq; manifeſtius fieri deprehenditur, quàm ſi pennis aquilæ, aut pellibus marini vituli, vel frondibus lauri gentilium ſuperſtitione fauerent errori. Tradit Plinius lib. XV. cap. vltimo, Tiberium Principem, tonante cœlo, lauro coronari ſolitum, ob fulminum metum. Sed quàm inane illud remedium fuerit, lib. VI. nat. quæſt. oſtendit Seneca: qui & ait, Cambyſis exercitum Hammonem miſſum, arenam in modum niuis agitatæ texiſſe, & inde obruiſſe: præterea M. Herennium decurionem ſereno die fulmine ictum fuiſſe. Herodotus lib. VII. aſſerit complures de exercitu Xerxis fulgure, ac tonitru periiſſe. Martia etiam princeps Romana icta grauida, exanimato partu, ipſa præter aliud incommodum vixit, teſte Plinio: qui & tradit plura genera fulminum, videlicet quæ ſicca veniunt, non adurunt, ſed diſsipant: quæ humida fiunt, non adurunt, ſed infuſcant. Quædam verò clara ſunt, & ſubtilia, quæ terebrant, ob puram flammæ tenuitatem. Tertium genus, quod vrit, multum terreni habet, & igneum magis eſt, quàm flammeum.

Pennę aquilæ, pelles marini vituli, & frōdes lauri, creduntur auertere fulmen.

Cambyſis exercitus arena obrutus.

M. Herennius fulmie periit.

Fulgure partu exaniato Martia vixit.

Fulgurum plura genera.

De miris effectibus fulgurum &c.

CAP. XIII.

NEC relinquendum hoc loco videtur, quod Seneca VI. lib. nat. quæſt. de fulmine tradit, quód eius ſubtili potentia loculis integris, & illæſis conflatur argentum, manēte vagina gladius liqueſcit, & inuiolato ligno circa pila ferrum omne diſtillat, fracto quoque dolio vinum ſtat, nec vltra triduum ille perdurat rigor. Illud æquè inter annotanda ponendū, quód & hominū, & animalium, quę icta ſunt, caput ad exitum fulminis ſpectat, quodq; omnes percuſſę arbores fulmine, tanq̄ haſtilia ſurgunt. Quid quód ſerpētū, & animaliū cæterorū, quibus mortiferum virus ineſt, cùm icta ſunt, fulminę venenū omne cōſumitur. In venenatis ſiquidē corporibus vermis nō naſcitur fulmine, verò icta intra paucos dies verminăt. Qui quidē effectus fulminis circa ea, quę tāgūt, potius ſunt admirandi, quàm cauſis inquirendi. Quis enim inuenit cauſam, quomodo fulmē integris, & illæſis loculis aliquādo cōflat argentū, manēte vagina liquefacit gladium, circa lignum dolatum ferrum diſtillat, fracto dolio vinum facit ſtare, atque alia multa. Idem tamen Seneca rationes talium effectuum eodem li-

Fulminis effectus.

Vinum ſtat fracto dolio.

Venenum conſumitur.

Admiranda potius, quàm inquirenda.

Reſiſtentia diſſipantur.

Terræmotus.

Remedium ſaluberrimũ fulguris auertẽdi

bro oſtendit, dum aſſerit, fulmen diuerſimodè materiam penetrare, quia valentiora, atque reſiſtentia vehementius diſsipat, cedentia veró nonnunquàm ſine iniuria tranſit: cum lapide, ferróque, & duriſsimis quibuſcunque confligit, quia viam per illa neceſſe eſt quęrat: teneris, ac rarioribus parcit, quia minus obſiſtunt. Fiunt etiam terræmotus valde vehementes in frigidis illis terris, ſed rarò noxii, aut durabiles. Vbi autem (vt in Italia) diutius, & damnabilius fieri videntur, vt nuper in Scarparia Florentinorum horribile reſtat editum exemplum: tunc antiquus, & fidelis hiſtoricus Sigebertus in verbo Conſtãtinopoli ſol. XII. dat tale remedium diuinitus reuelatum, vt populus, vel clerus deuoté, & frequenter cantent: Sanctus Deus, ſanctus fortis, ſanctus, & immortalis, miſerere nobis: nihil aliud apponentes, vt dicit in forma.

De circulis hyemalibus, & effectibus eorum.

CAP. XIIII.

Circuli ſolares.

SOLENT quãdoquidem circuli ſub huiuſmodi imaginibus verſus Septentrionem, altis niuibus terram tegentibus, circa vernum ęquinoctium apparere, tali videlicet ſitu: vt ampliſsimus circulus per Orizontem ſparſus, totaliter albus eſt, ita & tres orbiculi, in eius ſuperficie diuiſim appendentes: qui tamen verſus Orientem croceo colore, quaſi ſolem imitantes, diſtinguuntur. Præterea ipſum ſolare corpus corona, ſiue halone, inſtar iridis, in colore circundatum eſt, vtroque latere ſolis imagines puniceo colore annexas habens: a quibus imaginibus, ſiue duobus ſolibus, duo ſemicirculi ad ſimilitudinem arcuum per tranſuerſum ſeſe incidentes, exurgunt, ac tandem more halonum extenſi, euaneſcunt. Circa vmbilicum, vel centrum ampliſſimi circuli, iris eſt obuerſa, quæ in tenui nube ſplendet. Deinde eidem iridi in colore, ſituq́ contraria, alia apparet Iris ſubnigra. Poſtmodum verſus meridiem per ampliſsimum circulum tranſuerſa iris eadem, & ſubfuſca protenditur, colore ſemper variato, quemadmodũ fieri ſolet in arcu, ſiue iride cœleſti. Hi tamen circuli, ſiue halones, vix vltra duas horas cum dimidia durant, ſemper habentes, vel ſui natura, vel alia quauis ſecreta ratione, peſsimos proximè ſecuturi temporis euentus, videlicet portentoſa tonitrua, atque fulmina, quæ ædes, & iumenta proſternũt, captiuitates, & occiſiones tam nobilium, quàm plebeiorum, ac incolarum rapinas,

Circuli euaneſcentes.

Circulorum effectus.

prętereá

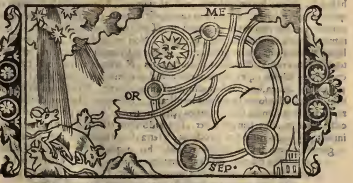
præterea hoſtiles claſſes, piratarum graſſationes, & incendia: immò ad finem veris circulis euaneſcentibus, pluere ſolent ſulphurea grana cum vapore fœtido, mòxque ſequuntur horrenda tonitrua, vt contremiſcere faciant audientes, rapidáque flumina plus ſolito niuium reſolutione excitata, omnia ſuo curſu obruant, & diſpergant, prout alibi latius de natura Septentrionalium fluuiorum oſtendetur. Aſſerit Plinius lib. I I. cap. X X X. circulos repentinos rubei coloris plurimum eſſe prodigioſos: bella etenim præſagiunt, ob longiorem ſolis defectum, & continuū pallorem. Stellarum errantium aliquam ſi circuli, aut orbes incluſerint, imbrem præſagiunt. Cæterùm quomodo, aut quibus rationibus fiant huiuſmodi circuli, ſiue coronæ circa ſolem, aut reliqua ſydera, Seneca lib. VI. nat. quæſt. diffuſè pertractat, atque inter alia dicit: Hæ verò coronæ cùm æqualiter delapſæ ſunt, & in ſemet euanuerunt, ſignificatur aëris tranquillitas: cùm autem ad vnam partem ruptæ ceſſerint, illinc ventus eſt. Vnde & nautæ inde ventum expectant, quando contextus coronæ perit. Si à Septentrione diſceſſit, Aquilo erit. Si ab Occidente, Fauonius. Si verò pluribus locis ruptę ſint, tempeſtates fiunt. Et noctibus quidem præcipuè circa lunam, & cæteras ſtellas, hæ coronæ notantur: interdiu verò raró, quia ſolis lumen fortius eſt, & aër coagitatus ab illo, calefactuſque, ſubtilior & ſolutior eſt. Lunę autem interior vis eſt; ideoq; facilius circumpoſito aëre ſuſtinetur. Cætera quoque ſydera infirma ſunt, nec aëra vi ſua perrumpere poſſunt. Illorum itaque imago ſuſcipitur, & in materia ſolidiore, minuſq; cedente ſeruatur. Deberet enim aër eſſe non tam ſpiſſus, vt lumen ad ſe immiſſum excludat, atque ſubmoueat: nec tam tenuis, ac ſolutus, vt nullam venientibus radijs moram præbeat. Et hoc noctibus temperatioribus contingit, cùm ſydera circumiectum aërem à luce leui non pugnaciter, nec aſperè feriunt, ſpiſsioremq; quàm eſſe ſolet interdiu, inficiunt. Eſt autem differentia inter arcum, virgam, & coronam. Arcus ſolares, ac lunares ſunt. Virgæ tantum ſoli adiacent. Coronę autem ſolem, lunam, & cætera circundant ſydera, atque ſequuntur vbique.

Pluit ſulphur.

Circuli rubei coloris prodigioſi.

Coronę ſolares

Arcus, virga, corona differũt.

De circulis repentinis, & effectibus cometarum.

CAP. XV.

CIRCVLI, ſiue coronæ, figuris ſimilibus certis annis tempore vernali apparere ſolent, præſertim quando denſioribus niuibus tegitur ſuperficies terræ: hoc modo, quód ampl[è] per Orizontē circulus vnus apparet nubibus totaliter albus, alter verò interior penes eum, denſiore amplitudine niger. Qui quidem

Circuli repentini & drarii.

circuli maximi, in ſuperficie quatuor habent lineas, ſiue hiatus rotundos, croceo colore diſtinctos: inter quos verſus meridiem in nubibus candidis, quæ niuibus ſunt repletæ, apparent duo circuli contrario modo diſpoſiti: quorum vnus in exteriori latere eſt atri coloris, in interiori verò candidi. Alter autem circulus inferior, in cuius centro apparet ſolare corpus (in quod ſuperior circulus eccentricus incidit) eſt exterius albus, atque interius fuſcus, eò tamen candidior, quò ſoli proximior. Præterea in oppoſito ſolis circa centrum maximi circuli, per Orizontem (vt dictum eſt) effuſi, arcus apparet ſitu tranſuerſo, colores habens inſtar iridis in nubibus denſis, ſubruſum exteriorem, medium puniceum, ſeu croceum, ac viridem inferiorem.

Circulorũ qualitas.

Magiſq; hi omnes circuli inter auroram, & meridiem nubibus auctis apparent, vix vna cum dimidia, aut duabus horis duraturi: quia ſol illico nubibus rareſcentibus clareſcit, & horrendum frigus adducit, aut nubibus denſatis importabilem niuium molem (dum pluribus diebus ſplendere nequit) naturæ potentia in omnia ſubiecta loca deſcendere ſinit: quia inuſitata magnitudine, & ſpecie, nubes interdum candidæ, interdum atræ, & maculoſæ aſcendunt, quemadmodum ſcaturigines aquarum, & vaporum, vnde exhalant, materiam adminiſtrant. Neque otioſum pauco pòſt tempore deprehenditur, quod portentoſis huiuſmodi caſibus fuerat demonſtratum.

Circuli inter auroram & meridiẽ frequentius apparent.

Surgit enim in aëre mira contrarietas huiuſmodi vaporum, ſiue nubium ſic eleuatarum, mutua violentiâ ſeſe impugnantium: atque eo modo terribiles cometæ, qui (Iſidoro teſte) famem, bellũ, & truces ventos ſignificant, verſus Septentrionem, tanquam aërem pinguiorem, emergunt: qui non minus homines in ſtuporem ſuo horrore trahunt, quàm circuli ſupradicti.

Circulorum effectus.
Cometæ.

Nec mirum: quoniam ita compoſiti ſumus, dicente Seneca lib. IIII. nat. quæſt. vt nos quotidiana, etiam ſi admiratione digna ſunt, tranſeant: econtrà minimarum quoque rerum, ſi inſolitę prodierint, ſpectaculum dulce fiat. Is itaque cœtus aſtrorum, quibus vniuerſi corporis pulchritudo diſtinguitur, populum non conuocat: at cùm aliquid ex more mutatum eſt, omnium vultus in cœlo eſt. Sol ſpectatorem, niſi defecerit, non habebit. Nemo lunam obſeruat, niſi laborantes. Adeò naturale eſt magis noua, quàm magna mirari.

Res minimæ inſolitę mirabiliores apparẽt
Portẽta mirãda

Idem & in cometis fit. Si rarus, & inſolitæ figuræ ignis apparuerit, nemo non cupit ſcire, quid ſit, & oblitus aliorum, de aduentitio quærit, ignarus, vtrum admirari debeat, an timere. Non enim deſunt, qui terreant, qui ſignificationes eius graues prædicent. Itaque ſciſcitantur cognoſcere volentes, an tempeſtates, ventos, & imbres intemperantes, & reliqua huiuſmodi portendant: eoq; magis ſolicliti, quò mutatos rerum ordines imminere paueſcunt: quia ſæpe prętendunt aliqua, quę conſuetudini probantur aduerſa.

Caſsi. lib. 12. Epiſ. ad ſi.

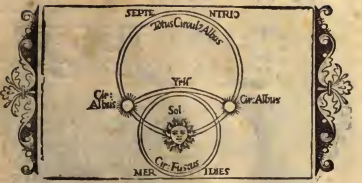
Nihil enim ſine cauſa geritur, nec mundus ſortuitis caſibus implicatur. Maximus eſt timor diutius ſuſtinere, quod vel in ſumma ſolet populos celeritate terrere. Dirum portentũ eſt ſine procellis hyemem, ſine temperie ver, ſine ardoribus ęſtatem, ſine pluuia autumnum intueri. Quid fertilitatem producat, ſi terra ęſtiuis menſibus non caleſcat: quid germen aperiat, ſi pluuiam nõ reſumat: hęc, atque ſimilia cùm conſyderant,

Nil ſine cauſa geritur.
Dirũ portentũ.

qui publicis officiis præſident, maximè quorum intereſt exercitum ſouere claſsicum, prudentius omnia dirigunt: & etiam ſagaces agricolę, qui annonam tranſacti anni quęſitam, prouida diſpenſatione gubernant, & ęquam legem venditoribus ſeruant, vt pro futuris annis, & ſeminibus diligenter cuſtodiant. Quo fit, vt de antiquis frugibus pręſentem cariſtiam ſubleuent, atque imminentem inopiam maxima ſagacitate deuincãt, aut vniuerſalem penuriam mitigent, & moderentur.

Cautela claſsica

Prouida futuri ratio.

De circulis vernalibus.

CAP. XVI.

GENERANTVR & alii circuli albi, ampli, ac denſi, iridem includentes cum coloribus ſuis, ſuppoſito circulo fuſco, qui omnes reflexu atrarum nubium, & albedine denſiſsimæ niuis, faciem terræ totaliter cooperientis, præſertim menſe Februario, ac Martio, ob ſolis elongationẽ, & obliquitatem, videntur. Effectus autem eorum parumper à ſuperioribus differẽtes retinent, niſi quòd atriores nubes inferioris circuli, vehementiores imminere præſagiunt tempeſtates. Hancq́ cauſam etiam maritimæ aues rapaces, è mari ad campos fugientes, inceſſabili garritu præſagire, ſignareq́ videntur. Sed hæ, ſimileſq́ tempeſtates (vt ſuperius de turbine dictum eſt) non diu durant: quantò nanque ſunt impetu vehementiores, tantò durabilitate breuiores. Eſtq́ notandum, quòd ſolis lumen caligine obſeſſum, quandoque maiori anni temporis ſpatio pallens globus, & ſine ſplendore oriens, imbecillem, ac tenuem ex ſe calorem emittit. Quare grauis, ac diſpartientis imbecillitate caloris obſcurus aër, ſemicoctos edit fructus immaturos, & imperfecto flore collabentes. Tantum aëri frigus ingerit, vt pauendæ exinde ſequi videantur ſterilitates: eoq́ hęc, & ſimilia horribiliora eueniunt, quò circuli latiores extra orbem ſolarem in atrioribus nimbis, nubibuſq́ conſpiciuntur. Accidit etiam, ſiue hac, ſiue alia cauſa dirarum exhalationum, vt ingentia arborum robora in nemoribus deiiciantur: intumeſcant vltra ſolitum alueum flumina: rumpantur aggeres: infinita hominum, iumentorumq́ multitudo interimatur: caſuq́ profundiſsimarum niuium inuia reddantur itinera: geluq́ intolerabili ſuperueniente, viatores nec antrorſum, nec retrorſum euadere cupientes, nec valentes, repentina miſeria intercipiantur. De quibus anguſtiis infrà de bellis niualibus nonnulla terribiliora videbuntur.

Circulorum varietas.

Circulorum effectus.

Violẽta minus durabilia.

Obſcurus aër noxius.

Exhalationum effectus.

De imaginibus ſolis.

CAP. XVII.

Prognoſtica ruri colarum ac nautarum.

CVM in omnibus terris Septẽtrionalibus lucidiores, diuturnioreſq́ imagines circa ſolis latera parũper poſt eius ortum, vel occaſum, ſoleant apparere, operępretium putaui, nonnihil oſtendere, quo iudicio, vel prognoſtico ſigna eiuſmodi interpretari cõſueuerunt agricolæ, vel naucleri: quorum exercitia vti cœleſtibus influentiis magna ex parte ſubiecta ſunt, ita & neceſſe eſt, vt ſyderum faciẽ, & effectu diligentius conſyderatis, prouida circumſpectione regantur: Imagines itaque ſolis (teſte Seneca de nat. quęſt.) hiſtorici ſoles vocant, & binos, trinoſq́ memorię tradunt. Hos Gręci parhelion appellant, quia in propinquo ferè à ſole naſcuntur, vel quia ad aliquam ſolis ſimilitudinem accedunt. Ceterùm nihil habent ardoris: hebetes, & languidi ſunt. Hos quidam ita diffiniunt: Parhelion eſt nubes rotunda, & ſplendida, ſimiliſque ſoli: nam & in eclipſis hora pelues ponimus, quas oleo, vel pice implemus, ad notandum, qualiter luna ſe opponat: quia pinguis humor, dum minus facilè turbatur, quas imagines recipit, ſeruat. Sicut ergo vtriuſquę imaginem in terris aſpici contingit, ſic fit in aëre, cùm ſic coactus, & limpidus conſtiterit, vt faciem ſolis acceperit: quam & alię quoque nubes ſuſcipiunt, ſed tranſmittunt, ſi non mobiles ſunt, aut raræ, aut ſordidę. Mobiles enim illam ſpargunt: rarę emittunt: ſordidę, turpéſque non ſentiunt, ſicut & apud nos imaginem maculoſa nõ reddunt. Solent autem eadem ratione bina parhelia fieri: nihil enim impedit, quin tot ſint, quot nubes ad exhibendam ſolis effigiem aptę fuerint. Quidam tamen ſentiunt, quoties duo talia ſimulachra exiſtunt, alteram imaginem eſſe ſolis, alteram ipſius imaginis, ſicuti in ſpeculis ſibiinuicem oppoſitis accidit: quia ſpeculum, quicquid videt, reddit. Nubes autem, quę hęc pręſtant, denſę, leues, ſplendidę, planę, materięq́ ſolidę eſſe dicuntur. Ob hoc omnia huius ſimulachra candida ſunt, & lunaribus circulis ſimilia, quia ex repercuſſo obliquè accepto ſole ſplendent. Nam ſi nubes infra ſolem fuerit, & propior ab eo diſsipatur: longè poſita

Parhelion.

Experientia in eclipſi.

Imaginem maculoſa nõ reddunt.

Speculum quicquid videt reddit.

poſita radios non remittet, nec imaginem efficiet: nam & ſpecula prope nos poſita faciem reddunt, procul verò minimè: quoniam acies noſtra vſque ad nos recurſum non habet. Agricolę autem his ſolibus, ſeu imaginibus venturam pluuiam expectant. Si ad Auſtralem partem diutius durauerit imago, ſplendoremq́ paulatim dereliquerit inter nubes, quę ex eo maximè ingraueſcere ſolent, tutius tunc in collibus ſeminant tempore veris, & initio æſtatis. Naucleri autem plus ſolito velis, & clauo, ſeu gubernaculo attendunt, ſi ſoles hos æquè pugnare, & euaneſcere ad latera ſolis intuentur: quia tunc grauiores longa experientia norunt imminere tempeſtates. Plinius lib. II. cap. XXXI. dicit plures ſoles ſimul videri, ſed nunquàm ſuprà, aut infrà, ſed ex obliquo: nunquàm iuxta, vel contra terram, nec noctu, ſed aut Oriente, aut Occidente. Semel in meridie conſpecti in Boſphoro produntur, qui à matutino tempore durauerunt in occaſum. Cernuntur etiam circa ſolis orbem coronæ, & verſicoloris circuli, ex quorum effectu Principes, & nobiles ſibi quæcunque proſpera, exemplo Iulii Cæſaris, euenire poſſe arbitrantur. Item Vincen. in ſpe. hiſ. lib. XXV. cap. CXVI. aſſerit, tempore rebellionis Henrici iunioris in patrem Imperatorem, duos orbes in modum ſolis forma, & lumine quotidiano ſoli ſimiles, appaiuiſſe, omnium colorũ ſpecie radiantes, ad modum arcus cœleſtis. Sæpe etiam in Gothicis regnis (vbi non exiſtentia, ſed æſtimatione nox eſt) duo, treſue ſoles apparere ſolent. Notatum etiam reperitur in effigiata hiſtoria mundi, anno Domini MCCCXIII. tres lunas in cœlo apparuiſſe. Præterea MCCCCXC. tres ſoles, & tres lunæ tempore natiuitatis meę, & multorum, in principio Octobris apparuere.

Specula prope poſita.

Seminatur in collibus, & cur.

Naucleri.

Soles nunquàm ſuþ aut infrà videntur.

Coronæ.

Henrici iunioris rebellio.

Tres lunę.

Tres ſoles tempore natiuitatis meæ apparuere.

De halonibus lunæ, & iterum de imaginibus ſolis.

CAP. XVIII.

NEQVE luna ſine huiuſmodi halonibus circa ſolis oppoſitionem quandoque conſpicitur: quæ ferè ſimiles effectus in qualitatibus hyemis circa niues, frigora, & tempeſtates, & pruinas oſtendunt, quales ipſa æſtate in pluuiis, grandinibus, atque ardoribus portendere conſueuerunt: ea potiſſimum cauſæ, quia luna (teſte Ariſtotele) non habet omnino principium ſcilicet agẽdi in inferiora, niſi propter commutationem, & receptionem luminis à ſole: & ſic eſt

Halonum effectus.

Lunę debilitas.

ſicitur quaſi alius ſol: vnde & ſolis fulgore, vt reliqua ſydera iuxta opinionẽ Plinii lib. II. cap. IX. regitur, & in totũ mutuata ab eo luce fulget, qualem in repercuſſu aquæ volitare conſpicimus. Ideò molliore, & imperfecta vi ſoluit tantum humorem, atque etiam auget, quem ſolis radii abſumant. Ideò & inæquali lumine aſpicitur, quia ex aduerſo demum, plena reliquis diebus tantum ex ſe terris oſtendat, quantum ex ſole cõcipiat &c. Vnde & ipſe Plinius libro iam dicto cap. XXXII. ternas lunas apparuiſſe refert, quas plerique ſoles nocturnos appellare conſueuerũt. Sol itaque rationes omnium colorum habet in ſe. Cumq; luna fuerit cum ſole, tota eius medietas nobis expoſita erit tenebroſa: quia terra eſt inter ipſam, et ſolem. Cumq; præceſſerit ſolem verſus Orientem, obſcurabitur verſus Orientem, & augebitur lux eius verſus Occidentem. Itaque quantò plus elongatur à ſole, tantò plus apparet nobis ex lumine in eius corpore, ſecundum motum ſuum, donec ſit in ſolis oppoſitione: & tunc tota eius medietas lucida, erit nobis oppoſita: quia terra ponitur inter ſolem, & lunam. Quòd autem luna proprium lumen non habet, vti reliqua ſydera, prout Helmando in Chronicis placet, ratio eſt, quia ſydera ſupra ſolem locata omnia in æthere puriſsimo ſunt, in quo omne, quicquid eſt, lux naturalis, & ſua eſt (quod & Plinius lib. II. cap. X. atteſtatur) quæ lux tota cum igne ſuo ſphæræ ſolis incumbit, vt cœli zonæ, quæ procul à ſole ſunt, & perpetuo frigore oppreſſæ. Luna verò, quæ ſub ſole eſt, & caducorum regioni luce ſua carenti proxima, lucem de ſuprapoſito ſole, cui reſplendet, habere non potuit. Terra quidem accepto ſolis lumine clareſcit tantummodo, & non relucet: luna verò ad inſtar ſpeculi lumen, quo illuſtratur, emittit. Quamuis enim denſius corpus ſit, quàm cætera cœleſtia, multum tamen terreno purius ſit, accepta luce penetrabili, adeò vt eam rurſus de ſe emittat, nullum tamen ad nos perferens ſenſum caloris. Nam lucis radius, cùm ad nos de origine ſua, id eſt, de ſole peruenit, ſecũ naturam ignis, de quo naſcitur, deuehit. Cùm verò luna corpori infunditur, & inde reſplendet, ſolam refundit claritatem, non calorem, vt apparet in ſpeculo igni oppoſito.

Luna à ſole mutuat lucem.

Tres lunę ſoles nocturni.

Diuerſitas lucis lunæ.

Luna cur proprio lumine caret.

Terra clareſcit.

Corpus lunæ denſum eſt.

Lunæ claritas ſine calore.

De frigoris aſperitate.

CAP. XIX.

QVANTAM potentiam gelu, ſeu frigus, in Septentrione tanquam proprio loco poſsideat, multis rationibus potiùs, quàm autoritatibus per ſenſum oſtendi

oſtendi poteſt. Sentit enim vim, & vredinem eius trepida animantium multitudo, pluribus ſtadiorum millibus inde diſtans, corpuſq́, & reliqua membra modico eius allapſu comprimit, & perhorret: quid non faceret, vbi propriis viribus, & naturæ legibus imperat ipſum frigus? Sub quo quia natus, & verſatus ſum (etiam circa eleuationem graduum poli Arctici 86.) arbitror me poſſe hoc, & multis ſequentibus capitulis, nonnihil cæteris vaga opinione ſcribentibus clarius demonſtrare, quàm vehemens, & horrendum ſit illic frigus: quod inde ſucceſsiuè, veluti radii ex centro, tandem per totum orbem ampliatur, quemadmodum omnes nationes, quas penetrat, eius aſperitate commotę atteſtantur. In primis itaque phyſicis rationibus notum relinquitur, Septentrionalia loca cæteris partibus orbis maius habere gelu, ſeu frigus, & hyemem aſperiorem, iuxta rationem hemiſphęrii, quàm alia loca: quia ibi tunc ſol voluitur circulo breuiori, longiuſq́ diſtat, dum motum obliquat per hyemalia ſigna, vt interim terra, & aqua, elementa naturaliter frigida, fortius indurentur, ac congelentur. Etiam quia loca illa ſub aſpectibus Vrſarum, vel Plauſtrorum (ſignis frigidiſsimis) ſituantur, mariq́ Oceano, quod (verſus Corum, & Eurum præſertim) inſcrutabilis eſt profunditatis. Ad quam qua (teſte Alberto lib. XIX. cap. VI.) ſol penetrare non poteſt, frigus, ſeu gelu horribilius generatur. Signa verò vehementiſsimi frigoris venturi plurima præmittuntur: eaq́ ſecundum ſuas naturales proprietates diligenter conſyderantur, maximè quando penes ſolem (vti ſupraposita imago monſtrat) ad occaſum in profunda hyeme vergentem, circunſtant nubes igneam oſtendentes ſphęram, vel columnam, ac ſi immenſa vrbs aliqua flammis accenſa conflagraret: præterea radii cuneati directè ad ſublimem aërem, veluti pyramides, continuo igne ardentes extenſi. Hiq́ rutilantes colores, dum ſucceſsiuo pallore in nocturnam obſcuritatem euaneſcunt, horrendum frigus poſt ſe relinquunt. Sunt & alia ſigna immenſi frigoris ſucceſſuri quàm plurima, vt ſerenum cœlum, ſtellæq́ diſcurrentes: nubes in cacuminibus montium dependentes: fuligines focorum ſcintillis micantes: ſcaturigines fontium, & venarum fumigantes, ac intumeſcentes: ſues, ſeu porci ſtramina portantes: galli, anſereſq́ tempeſtiuius canentes: pici ſylueſtres humanas habitationes requirentes: aquatilium auium ſonus, & inceſſabilis garritus: ſylueſtrium auium ſonorus motus: glacierum mugitus, veluti magnorum tonitruorum. Igitur

Frigore vruntur oculi animalium, & pili indurantur.
Frigore ſylueſtres beſtiæ famem leuaturę, ędes hominum petunt.
Frigore lupi ſuppolares oculis aliquando priuantur.
Frigore lupi plus ſolito in omnia animalia etiam ſeipſos ſęuiunt.
Frigore lupi vaſto agmine conglobati prædantur eſcas.
Frigore pelles omnium animalium ſunt denſiores, ac pulchriores.
Frigore piſces quinque, vel ſex menſibus recentes ſine ſale conſeruantur.
Frigore piſces ſub glacie non rupta ſuffocantur.
Frigore maior edacitas in animalibus ſemper excitatur.
Frigore gallorum criſtæ, anſerumq́ roſtra, pedeſq́ albeſcunt.
Frigore lepores, vulpes, harmelini, colores mutant.
Frigore ærea, vitreaq́, & fictilia vaſa rumpuntur.
Frigore ſecures, dolabræ, ac ſerræ rumpuntur.
Frigore glaciales ludi, ac ſpectacula lętiſsima fiunt.
Frigore omnia inuia loca viatoribus, ac venatoribus exhibentur.
Frigore acriora certamina tam equeſtria, quàm pedeſtria redduntur.
Frigore ligna arida, ac frondoſa, maximum ſonum crepando præſtant.
Frigore veſtes parum humidæ, ferro applicatæ, conglutinantur.
Frigore labia, digiti, ac nares ferro admotæ, cute ſoluuntur.

Animantia trepidāt frigore.

Teſtimoniū experientię autoris.

Aſperitate hyemis extremę nationes concutiuntur.

Maius gelu Septētrionis, & cur.

Alia ratio.

Frigidiſsima ſigna.

Frigoris vehētiſsimi ſigna.

Nubes ardens.

Radii cuneati, vel pyramidales.

Horrēdum frigus eſt ne dubites.

Frigoris vehementiſsmi ſigna.

Frigore equiſo frena, ne ori equorum noceant, exufflare ſolet.
Frigore omnia ſemina terris iniecta fertiliora exurgunt.
Frigore certa genera pomorum, pirorumq́; circa ſolſtitium hyemale matureſcunt.
Frigore hoſpitia, nundinæ & bella ſuper congelatas aquas locantur.
Frigore, ſi muli, vel aſini aliunde aduehuntur, repente moriuntur.
Frigore Aethiopes bello capti, vel alias aduenientes, diu non viuunt.
Frigore claui à parietibus, & portis, ac ſeraturis exiliunt.
Frigore campeſtria ſaxa, vaſa fictilia, ac vitrea rumpuntur.
Frigore vncti calcei, vel ocreę, in corneam duritiem conſtringuntur.
Frigore tuſsis, pituita, & ſimilia incommoda naſcuntur.
Frigore labia ferro admota, quaſi indiſſolubili bitumine adhærent.
Reliqua his ſimilia require infrà de bellis glacialibus.

De pruinis, & caſu niuium.

CAP. XX.

Pruina.
Nix.
Amicus, an inimicus ignorãt
Difficultas viarum.
Remedium.

TANTA eſt plerunq́; in Aquilonaribus terris vis pruinæ, & caſus niuium, tamq́; dira tempeſtas, vehementeſq́; caligines aëra obſcurantes, vt viatores proximum quemq́; obuium, etiam ſi amicus, vel inimicus ſit, agnoſcere, vel euitare non poſsint. Quod omnimodam parit difficultatem, eò quòd in vtroq́; latere, vel alta præcipitia imminent, vel condenſatæ niues tam eleuatæ ſint, vt ferentes ſarcinas dextrorſum, vel ſiniſtrorſum vix ſeſe extricare poſsint. Attamen quia contra præcipitia rarò conceditur optabile remedium, pro ſtatione iumentorum mutuo labore niues exoluunt, plauſtraq́; ſuper eas euertunt, vt inſtitutum iter abſoluant: hocq́; ea celeritate faciunt, quaſi rapido incendio, moleſtiſsimoq́; periculo celerrimè auertendo vrgerentur: nę longiore interueniente mora, ex ſubito caſu niuium, & pruinarum, repletio fiat itinerum, & ſyluarum: vt quæ ſit via, vel campus, difficulius agnoſci poſsit. In glacie verò nulla, vel rara difficultas occurrit, eò quòd omnia placabili æqualitate itinerantibus offeruntur, ſaluo quòd caueant à ruptura glacierum per appoſita ſigna ad os rupturæ. Quæ ſigna, vel cruſtatis glaciei particulis ad os aperturæ

Vię niuib. opprimuntur.
Cautela vię glacialis.
Signa ſecuri itineris.

turæ relictis, vel virentibus abietum, ſeu iuniperorum ramis in glacie congelatis, & eminentibus oſtenduntur: idq; longo ordine & milliaribus multis, ſumptu & diligentia piſcatorum, ne viatores aberrare contingat, fideliter obſeruatur, quemadmodum inferius de glacialibus hoſpitiis, & nundinis oſtendetur. In ſyluis autem non leuia quandoque mutuò ſibi obuiantibus obſtacula è ruptura, ſeu motione arborum occurrunt. Stant enim pręſertim populeę arbores, ob denſitatem niuium, veluti arcus extenti, niuibus oneratæ: quarum leuiſsimo motu maxima niuium moles in viatores deſcendens, eos non parum retardat: immò & ipſę arbores cancellato caſu grauitate niuis abruptæ, viam omnino immeabilem faciunt, vt non niſi ſecuribus ad eum vſum comportatis, ſibi exitum parare poſsint, prout mihi, meoq; comitatui ſępius accidiſſe conteſtor.

Arbores niuib. oneratę.

Experientia autoris.

De glacierum varietate.

CAP. XXI.

PRAETEREA quantã, ac qualẽ aſperitatẽ frigus in terra, & aqua, cæteriſq; corporibus humidis conſtringendis habeat, imagine præſentis figuræ, & annexis rationibus oſtendetur, hoc præmiſſo, quòd gelu dicitur, quia eo conſtringitur terra: ge enim terra appellatur. Sed tunc maiori rigore contingit, quando noctes videntur longiores, ac ſereniores, aerq; reſperſus cœleſtino colore, qualis relinquitur poſt ſolis occaſum in nubibus condenſatis. Quod genus frigoris, ſeu gelu, griſeum Aquilonares appellant: animantibus plurimum formidabile, & damnoſum. Vnde & glacies à gelu, & aqua, quaſi gelacies, id eſt, gelata aqua deriuatur. Eſtq; glacies coagulatio frigidi, & humidi, ex ſuperabundantia frigiditatis naturã talem ſuſcipiens, vt vnum pro reliquo ſæpius appelletur, gelidum videlicet pro frigido. Cùm itaq; ſtagna, ac lacus in ſublimibus locis geniti, immani frigore congelantur, tacitiſq; ſpecubus, ac venarum incrementis augentur, locum eis natura deputat decliuiorem, vt illico immenſitate aquarum exonerentur. Quo fit, vt ſtridulo caſu, celeriq; lapſu fumum ſuſcitent altiſsimum, ac pyramides obuerſas, inſtar cœleſtium iri-

Gelu.

Ge.

Frigoris ſigna.

Glacies, gelu, & aqua.

Glacies.

Pyramides exhalationum.

Colores naturales.
Pictores inſtruuntur.
Glacies pẽſiles.
Auſtralis venti effectus.
Boreæ vis.
Feneſtrę glaciales.
Mẽſę glaciales,
Sedes niuales.
Prognoſticum gaudioſum.
Frigore & niue fœcundant̃ agri.
Teſtimonium beati Grego.

dum, aut arcuum coloratas, deſcendendo efficiant collaterales, veluti certo ordine, arte, & ingenio collocatæ viderentur. Hocq́ ſpectaculum ſolaribus radiis incidentibus, & repercuſsione ſplendidius lucente, ſicuti aureæ, vel argenteæ baſes, illuſtrante eas lumine lunæ, apparet. Neq́ hę ſolæ figuræ ab excelſo dependentes tota hyeme apparent, ſed & aliæ formæ diuerſæ, mille modis, atq́ coloribus naturæ artificio fabricatæ: quarum admirabili, ac pulchra varietate, ingenioſi pictores artes ſuas, colorumq́ proportiones illuſtrare contendunt. Sunt & aliæ formę glaciales ex tectis domorum veluti candelæ, vel lanceæ diuerſo colore, & ſitu dependentes, ac ſi fiſtulæ organorum, vel hydraulicę penes parietes dependerent, maximè ſub tectis euaporariis, in quibus incolę aduerſus aſperas hyemes ſe tutos conſeruant, quemadmodum infrà de architecturis Aquilonarium domorum oſtendetur. Auſtralis verò ventus Septentrionalia loca penetrans, hunc habet in hyeme vigorem, vt ſuo vehementi afflatu niues latiſsimè per campos more turbinum diſcurrentes, quaſi cutem ſuperponendo ſtabiliat: ſed earum moles in arborum ramis dependentes, in aquas reſoluit. Dum tamen hoc efficere nititur, aquæ guttatim cadentes, vi aëris Septentrionalis, aut collateralium ventorum rigore ſuperueniente, illico per latiſsimas ſyluas conſtringuntur: videnturq́ ex frondibus innumerabiles glacies dependere, ſudium, ſeu contorum effigiem exhibentes. Fiunt etiã ex glacialibus laminis feneſtrę cellariorum, ſtabulorum, immò & menſæ in campis, prout etiam ſedilia ex compreſſa niue, dum ita indigenis placet. Videntes igitur ruricolæ niuium ingentem molem menſe Ianuario, ac Februario ex arboribus dependere, maioribus gaudiis, ob ſpem fertilitatis accedentis, afficiuntur. Agnoſcunt enim vberiores venturi anni imminere fructus, quando frigore diuturniore pro ſeminibus nutriendis fœcundior erit terra. Neq́ hęc opinio autoritate, aut ratione caret. Ait enim Gregor. lib. XXV. Moral. Terra quidem quando compluitur, iactata in ea ſemina feracius ligantur: ſed rurſus, ſi illam pluuia immoderatius irrigat, in culmo pinguedinẽ frumenti, virtutemq́ inuitat. Si verò iactatum ſemen poſt pluuiam gelu premitur, eò intus fœcundius radicatur &c. prout infrà lib. XIII. cap. de cinericiis, & ſylueſtribus agris oſtendetur.

De variis figuris niuium.

CAP. XXII.

PRO declaratione harum niualium imaginum, ac feneſtrarum, aduertendum erit, in aëre quaſdam eſſe aëreas cauſas, cur venti, & turbines fiunt: quaſdam aqueas, vt nubes, pluuiæ, niues, grandines, arcus, irides &c. quaſdam igneas, vt fulgura, fulmina, ſcintillationes, tonitrua, & diuerſæ ignium formę, ac impreſsiones, & cometæ. Ad quod vlterius intelligendum, aſſerit Auguſt. ſuper Geneſim: Iſte quidem aer inferior caliginoſus, humida exhalatione pingueſcit: qui commotus, ventos: & vehementius concitatus, ignes, & tonitrua: contractus nubila: & conſpiſſatus pluuiam: congelatus niuem: turbulentus grandinem: & diſtentus ſerenum facit, occultis imperiis Dei à ſummis ad infima vniuerſa, quæ creauit, adminiſtrantis. Ipſi itaq; aëri circumfuſo iuxta terras, & ob hoc infirmæ parti deputato, tenues halitus vaporaliter inferuntur, & auras intexunt: quæ etiam nocturnis rigoribus aggrauatæ ſereno rore diſtillant. Si autem vehementius frigus eſt, & gelu candidius, inalbeſcunt.

Venti & turbines cur fiunt.

Cauſæ impreſſionũ cœleſtiũ Auguſt. ſuper geneſim.

Aer.

Præterea Ariſtoteles primo Meteo. dicit: Cauſa etiam prima mouens terræ, & aquæ vapores, vt ex eis eleuatis fiant impreſsiones aëris, eſt motus orbium, ſcilicet ſolis, & aliorum. Sol enim, dum appropinquauerit his rebus, & elongatur ab eis, cauſa eſt generationis, & corruptionis accidentium in illis, id eſt, rerum huiuſmodi, quæ in eis generantur. Dum enim calor eius ingreditur terram, eleuatur ex ea vapor humidus, & ſiccus, atq; in diuerſas ſpecies ſeparatur &c. Quando autem vapori aſcendenti accidit vehementia frigoris aggregantis, fit pruina, quæ eſt vapor congelatus in locis nubiloſis, & frigidis, è quibus nix, pruina, grando deſcendunt. Nix enim eſt ex nubibus frigore, & vapore congelatis: grando autem ex nubibus longinquis à terra: gigniturq; imbre congelato potius die, quàm nocte, & multò citius niue reſoluitur in aquam, ita vt cùm maxima fit, tempeſtas dicatur. Cùm itaque omnes ſupradicti effectus contingant ex cauſis ſpecialibus, & diſtinctis, ratione loci, temporis, & ſyderum influentias huiuſmodi variantium, ſatis apertũ relinquitur, quàm varię, & mirabiles formę, atq; imagines niuiũ vbiq; inueniri, ac inſpici poſsint, maximè in Septentrionalibus, & collateralibus locis: immò quantò magis acceditur verſus polum Arcticum,

Cauſæ impreſſiõis motus orbium.

Pruina.
Nix.
Grando.
Tempeſtas.
Locus.
Tempus.
Sydus.

Niues variātur verſus Septētrionem. Potius ſtupēda quàm inquirēdā. Die vno xx. formæ videntur.

tantò magis quantitate, & qualitate variari videntur niues deſcendentes, vt potius ſtupenda, quàm inquirenda ratio ſit, cur, & quomodo tot formę, & imagines, quę artifices quoslibet latent, tam mollibus, & exiguis rebus tam ſubitò imprimuntur. Vno etenim eodemq; die, ac nocte, X V. vel. X X. aut plures quandoq; diſtinctę formę reperiuntur. Prętereà non minora varietas in vitris contingit, quæ arcendi frigoris cauſa æſtuariorum feneſtris imponuntur. Dum enim loca huiuſmodi caloribus contra immenſum gelu tepidius inſtaurantur, forinſeco frigore, atq; miro naturę artificio ſub diuerſis imaginibus ita depicta videntur illa vitra, vt quiuis artifex talibus inſpectis, naturę excellētiā potius poſsit admirari, quàm imitari. Ingenio tamē adhibito, plurima ex his pro domeſtico ornatu, ac decore, artificū induſtria excogitantur, ac perficiuntur, qualia ab aliis nationibus prece, vel precio vix acquiruntur. Vnde euenerat, vt eo ingenio plurimi argentei crateres excellenter fabricati viderentur. Prętereà laneæ, lineęq; texturę pretioſę, atq; picturæ mirabiles, & decentes, quemadmodum inferius nonnihil dicetur de pictoribus, ac texturis. Itaq; Aquilonares populi haud illaudabili ingenio præditi, non minus inſtruuntur à naturæ rebus pulcherrimis, quàm alibi per orbem artifices ab ingenio magiſtrali. Quo autem ad grandines, portentoſa magnitudine videlicet capitis humani, vel vitulini deſcendentes, notare ſolent incolę ſecuturam mortalitatem. Nec ſine experientia ſunt, quia frigus & nix nocent oculis, ſicuti acetum dentibus, & ſpina pedibus.

Argentei crateres. Laneæ & lineæ veſtes. Frigus, & nix nocent oculis. Acetū dētibus. Spina pedib.

De caſtellis niualibus iuuenum.

CAP. XXIII.

Bellandi exercitia iuuenum.

MOS eſt Septentrionalium populorum, prouida quadam ſagacitate adoleſcentes diuerſis bellandi exercitiis, & artibus caſtella impugnandi exercere, & excitare, quibus præſertim tyrocinia ſine cęde, & ſanguine, ac quouis vitæ periculo hæc aggredi putant voluptuoſum: & ob id quotannis hyeme durantibus niuibus, loco aliquo eminenti turmatim à maioribus excitati congrediuntur adoleſcentes, conformi labore immenſas niuium moles comportantes: è quibus propugnacula ad formam caſtrenſium mœniorum feriatis

ſeriatis ſaltem diebus ſolicitè fabricant, aqua ſtructuram huiuſmodi feneſtris diſtinctam, continuò aſpergentes, vt nix cum aqua taliter congeſta, accedente frigore validius induretur. Qua diligentia adeò fortificantur, vt non ſolùm leues ictus, ſed ęreos globos, atq; impulſum teſtudinum (quatenus opus eſſet) poſſent ſuſtinere.

Aqua indurant niues.

Quibus paratis, adoleſcentes prædicti in diuerſas turmas ſegregati, pars mœnia ingreditur contuenda, pars foris remanet eadem impugnanda. Nec deſunt in candidis caſtris atra, ſeu fuſca vexilla, aut virides iuniperorum rubi: ſub quibus non pecuniæ, ſed ſolius laudis appetitu, voluptuoſum ingrediuntur certamen: quod aliis armis vtrobiq; non committitur, niſi niueis globis in alterutrum è manibus proiectis.

Fuſca vexilla in niuibus.

Globi niuei.

Statuta enim pœna eſt nudi corporis in gelidam aquam immergendi, ne quis globis huiuſmodi niualibus ſaxum, ferrum, lignum, aut glaciem proiecturus inuoluat. Sunt præterea inter oppugnantes, qui more cuniculorum inferiores niuium baſes perſorant, ac ingrediuntur, vt propugnaculi defenſores coërceant à ſtationibus ſuis.

Cuniculos agũt

Nec ſegnior intercidit mora, qua pugnis certatur cominus, donec vexillo rapto pars victa ſuccumbat, alio tempore reſtaurato prælio contra partem victricem in eiſdem caſtellis (ſi poterit) triumphatura. Neq; ſegnius, aut debilius ludos huiuſmodi committunt, aut perferunt, quàm ſi pro patria, pro legibus, pro focis (vt dicitur) & aris, publico ſpectaculo in agone certarent. Profugos verò, & meticuloſos pugnam excedentes, niuibus dorſotenus inter cutem, veſtemq; immiſſis, vbi deprehenſi fuerint, inſolentibus verbis, ac vocibus punitos abſoluunt, vt aliàs fortius reuerſuri perſiſtant, & acrius defendant caſtra.

Pœnę inſolẽtiũ

Pœnę glaciales

Quoſdam aquis congelatis in caput, & collũ tempore horrendi frigoris guttatim dimiſsis, caſtigant, prout inferius de pœnis glacialibus manifeſtius exponetur. Et hęc omnia veluti voluptuoſa ſpectacula ad irrogandum rebellibus, & ſtupidis mitiores pœnas. Qui mos prolixius forſitan, quàm decentius, hic recitatus eſt, cùm nonnullis merè ridiculus (quod non nego) nec dignus, quo repleatur charta, oſtendi poſsit. Sed qui alacrius ridere voluerit, ridendique ſicuti plangendi tempus habuerit, videat acta, ſiue ſtultitiam Galieni Imperatoris, de quo Trebellius modo, quo ſequitur, in forma recenſet: Ac ne eius prętereatur miſeranda ſolertia, veris tempore cubicula de roſis fecit: de pomis caſtella compoſuit: vuas triennio ſeruauit: ſumma hyeme melones exhibuit: menſam ſecundam ſcurrarum, & mimorum ſemper propè habuit: omnibus palatinis officiis inſpicientibus plures, quàm dicere fas eſt, ſingulo die occidit: quorum viribus, & fortitudine pietati ſatiſfaciendo, patrem proprium Valerianum Cęſarem ab ignominioſa captiuitate Regis Perſarum, cuius ſcabellum pedum factus erat, honeſtius liberaſſet.

Stultitia Galieni Imp[er]atoris

Cubicula roſarum.

Caſtella pomorum.

Scurræ.

Quòd inſolens ille Princeps caſtella de pomis &c. fieri iuſsit, merę fatuitati (ne quid turpius dicam) perpetuò attribuendum erit: quia nulla ſpecie fortitudinis, quæ gloria Principum eſt, id fieri decuit, prout hic ſuperius de niualibus caſtellis eſt deductum: in quibus iactu globorum ſe pueri, & adoleſcentes futura certamina fortiter toleraturi, exercent, nulla cœli, elementorùmue iniuria fracti, vel fatigati, dum in tam duris luſibus, & aſpera hyeme fuerint educati. Quod autem Strabo de legibus Licurgi in ſimili caſu lib. X. meminit, pulchrum eſt videre. Ait enim: Certis diebus pueri contra pueros &c. Item de raptu amorum, & ſtudio literarum.

Pulcher locus Strabonis.

De curſu glaciali equorum pro palliis.

CAP. XXIIII.

ETSI hæc figura ſeipſam ſatis, ob ſpectatam equorum agilitatem, declarare videatur, occurrit tamen eius interpretatio vtilis, & curioſa, dum illius occaſione diuerſi ritus populi Septentrionalis, ac vicinarum gentium; ad memoriam reuocantur: qui quidem ritus fideli cultu antiquitus ſeruabatur, vti nunc fideliter obſeruatur. Olim ſiquidem apud veteres Gothos mos erat, brumali tempore ad finem menſis Decembris (dum niuibus, & frigore lacus, ſtagna, atq; terræ omnes validiſsima glacie conſtringerentur) optimos quoſq; equos, forma elegantiores, in ſingulis prouinciis ad edenda publica ſpectacula colligere: duabus potiſsimùm cauſis inducti. Prima, vt quem, vel quos celeriore curſu reliquis omnibus præcellere diſcernerent, hunc ſacrificio numinum, velut munus pretioſum, ad aram mactandum, comburendúmue fideliter præſentarent: opinantes eo dono cunctis hoſtibus ſeſe fore ſuperiores, quo ſacrificandi integritatem exoluerent puriorem, prout Herodo. lib. primo vltima pagina tradit de Maſſagethis, immò & Strabo lib. X. de eorum Aboriginibus Maſſagethis, qui ſolem Deum putant, & eidem equum mactant. Altera ratio, vt Regi, ac Principi, vel eius nuntiis velociſsimos equos offerrent, quibus hoſtiles motus, vbicunq; in regno, vel limitibus imminerent, opera curſorum exploratos, auerterent armis. Maior tamen reſpectus tunc habebatur, quàm nunc habetur ad equos fortiores, quàm celeriores: licet vtraq; virtus inſit illis, propter graues lanceas, ſeu contos, ac armorum exuuias denſiores (de quibus proprio loco dicetur) deferendas. Nec deſunt pro omni momento velociſsimi equi, atq; equites, pro portubus regni, quotieſcunq; opus fuerit, cuſtodiendis. Quantum verò ad voluptuoſa ſpectacula attinet, die XXVI. Decembris ſuper ſtagna, ac flumina congelata, inſtar ſpeculi micantia, infiniti terrarum incolæ in qualibet prouincia (diſtinctis licet communitatibus) pro brauio, ac gloria in agilioribus equis certaturi congrediuntur. Terminus verò, ſeu meta curſus huiuſmodi, longitudinem quatuor, aut ſex milliarium continet Italicorum. Brauium autem aliquot menſuræ, ſeu modii annonæ ſeminandæ, & noua veſtimenta apponuntur, & deniq;, vt equus metam non attingens, victori cedat. Verùm hæc ſpectacula nullibi frequentius in toto Septentrione

Ritus ãtiquus.

Cauſæ curſus equeſtris.

Fortiores nõ celeriores.

Lib. 8. cap. 13.

Flumina congelata ſicut ſpecula.

tentrione ſuper glaciem, quàm apud Oſtrogothos, ac Veſtrogothos committuntur. Abundat enim terra eorum vberrimis paſcuis pro equitiis ad multa millia in electiſſimis herbis naturaliter conuenientibus equis enutriẽdis, licet valde ſpatioſis, & diſperſis campis, & non in vno prato: quale Strabo lib. X. fol. penul. in Armenia allegat, atque dicit, in eo paſci quinquaginta millia equorum, quæ armenta Regia ſunt. Pręterea lib. X V I. aſſerit Philippum Macedonem, atque eius filium Alexandrum circa Laodiceam in paſcuis habuiſſe equas ſupra triginta millia: quarum emiſſarii erant trecenti: in quo etiam loco erant equorum domitores, & bellici ludimagiſtri conducti, ac quicunque rei militaris erant periti.

Paſcua vberrima.
L. millia equorum in armentis regiis.
Philipp. Macedo.
Alexander Magnus.

De curſu glaciali hominum pro brauio.

CAP. XXV.

DVO genera hominum ad ſtadia, & brauia celerrimè ſub præſignatæ artis compendio currentium, hac figura monſtrantur. Primum ſylueſtre, ſeu Lapponicum, quod pandis trabibus, ſiue longis ſtipitibus plantis pedum affixis, ſupra niues in vallibus, ac montibus flexuoſo, ac arbitrario motu curſum præcipitem dirigendo ſe transfert: idque perfectiſsima arte facit, ſiue aduerſis caſibus congrediendum ſit, ſiue venationibus voluptuoſis, quarum quæſtu viuunt, & fortunas aſsequuntur vberiores, ſiue brauii, aut gloriæ cauſa hoc ipſum ſit attentandum. Hocque genus pręcipuum inter Scricfinnos, de quo IIII. cap. huius libri, & V. maiores proprietates ſunt enarratæ, & inferius de bellica eius virtute nonnulla euenient repetenda. Hic ſatis eſt dixiſſe, eos homines talem, tamque celerem in percurrendis cacuminibus niuoſorum montium, etiam pro brauio, habere agilitatem, qualem vix reliqui planioribus, ac breuioribus inſtrumentis innixi, in plana, & lubrica glacie pertingere valent. Quinimmò qui niues calcant, & conſtitutam metam attingunt, feram occurrentem ſagittis occidunt. Qui verò ſeruat glacialem curſum, vix ab hiatibus ſubtus latentibus eſt ſecurus, prout infrà de glacialibus bellis dicetur. Aliud verò genus, quod ferro plano, & polito, ſiue planis oſsibus ceruinis, vel bouinis, ſcilicet tibiis naturalẽ lubricitatẽ ob innatã pinguedinem habẽtibus, pedali longitudine ſub plantis affixis, in ſola glacie lubrica curſum

Curſus flexuoſus, vel arbitrarius.
Curſus in cacuminibus montiũ celerrimus
Glacialis curſus ĩſidioſus.
Glacialis curſus celerrimus.

curſum intendit velociſsimum, quemcꝫ in glaciali ęqualitate ſemper currendo continuat. In quo etiam genere vbicꝫ reperiuntur homines voluptuoſè pro brauio curſitantes: quorum meta ſuper congelatos lacus inſtar ſpeculi glaridos, ſpatio VIII. vel. XII. milliarium Italicorum ab vtriſcꝫ partibus eſt conſtituta, vel minus. Brauium verò cochlearia argentea, amphoræ æreæ, gladii, & nouæ veſtes, ac iuuenes equi: ſed hi frequentius. Cæteris brauium lucraturi currendo pręueniunt, qui ceruinas tibias latè limatas plantis affigunt, porcina axungia perunctas, quia gelidis aquæ guttis velut per poros glaciei in vehementi frigore ſurgentibus, tibiæ ſic vnctæ impediri, aut conſtringi non poſſunt, ſicuti ferrum quantumcuncꝫ politum, aut vnctum. Nulla nempe vnctio ferro conformior eſt, quàm oſſium tibiarum ceruinarum, aut taurinarum, connaturalem habentium lubricitatem. Eocꝫ modo quotieſcuncꝫ glacies clara fuerit, ac niuibus diſcooperta, duobusꝫ, vel tribus digitis ſpiſſa, tunc huiuſmodi ſpectacula facilius, ſecuriuſcꝫ exercentur. Sed aliàs nequaquàm, quia nunquàm periculoſior, morticꝫ vicinior caſus eſt, quàm curſum intendere, dum glacies tenuiſsima niue ſit cooperta. Amnes etenim, ſeu riuuli tacita celeritate è littoribus lacuum intrantes, corroſione, & motu continuo agunt, ne glacies inſpiſſari, ſolidaricꝫ poſsit, niſi gelu fortiſsimo conſtringantur. Sed interim contingit temerarios curſores glacierum, naturam ignorantes, vel contemnentes, audacius, quàm cautius accurrentes, glacie confracta (corpore deorſum, atcꝫ capite ſurſum, acumine glaciei velut ſecuri abciſo, miſerè derelicto) ſubmergi. Veruntamen eo periculo, vel ſimili, rarò pereunt indigenę, ſed peregrini terrarum exploratores: qui dum celerius proditionibus perficiendis compendioſo itinere inſeruiunt, ſubita glacierum doloſitate, ac fragilitate abſumuntur, documento cæteris relicto, quàm iuſto naturę piaculo ſępiſsimè pereant, qui contra naturæ ordinem odiis, ac occiſionibus procurandis inſiſtunt. Lacus eſt in finibus Oſtrogothorum Sommen dictus, in quo plericꝫ Danorum exploratores hac methodo mortis ſępiſsimè ſunt incluſi. Ita etiam in collimitaneis fluminibus, & ſtagnis aliarum Suetię prouinciarum.

Curſus pro brauio.
Brauii ſpecies.
Axungia porcina.
Tibiæ ceruinæ.
Spiſsitudo glaciei quanta.
Curſus periculoſus quãdo.
Riuuli edentes glaciem.
Capita glaciei acumine pręſcinduntur.
Exploratorum, & proditorũ ſuffocatio.
Lacus Sõmen.

De glacialibus hoſpitiis itinerantium.

CAP. XXVI.

ETSI hęc figura ĩ charta mea Gothica, ãno M.D.XXXIX Venetiis in Patriarchatu deſcripta, ac impreſſa ſit, longoꝗ maris tractu penes littora Germanici maris extenſa, paucioribusꝗ, quàm par erat, interpretationibus illuſtrata, iuſtum putaui diffuſius, clarioribusꝗ argumentis, & rationibus eam reddere notiorem, præſertim cùm appareat veriſimile non eſſe (ne more ignauorum dicam impoſsibile) calida fomenta vſui hominum, aut iumentorum diutius ſuper glaciem firmari poſſe. Quocirca modus iſte à veteribus Gothorum inſtitutis fideli interpretatione, etiam ad vicina regionum littora veniet extendendus. Vſus enim habet, vt publicę vię tempeſtatibus lignorum, ſyluarumꝗ caſu obſtructę, communi ſumptu & labore, dolabris ac ſecuribus reficiantur: denſitate verò niuium occluſę, iumentorum, vehiculorumꝗ niualium tranſitu viritim aperiantur, vel penes littora marina, aut ſuper ipſum mare congelatum ſignis in glacie conſtitutis vię generales deducantur, e quibus ad humanas habitationes pateat apertum iter. Nę autem ſimili ratione inferiores Germani Vandalicas vrbes, ac regiones inhabitantes, magnitudine niuium ſylueſtres, ſeu campeſtres vias replentium, in maximis commerciis negotiatorum impediantur, hoſpitia ſuper littus maris, & planis ſcopulis, vel ipſa aperta glacie mira quadam induſtria collocant. Trabes enim oblongas duorum, vel trium pedum ſuper glaciem eleuatas ad fundamentorum, & ędium diſtinctionem ordinant, ac deſuper domos neceſſarias, haſꝗ tabulatas lateraliter imponunt, foco carbonario in ęſtuariis abundanter (quemadmodum omnibus aliis ad lęta conuiuia requiſitis) vtentes, nulliusꝗ exploratoris, aut latronis, inſidiatoriſue verſutias formidantes, quoniã plus ſecuritatis in glacie, quàm palatio gaudent ſe adeptos: eóque ſecuriores, alacrioréſque permanent, quò frigora ſurrexerint acriora, & venti fortiores: qui fundamenta hoſpitiorum ſubtus perflantes, firmiora efficiunt, atꝗ ſolidant, & conſeruant, donec calidis Auſtri ſpiraculis tota hæc domorum machina circa vernale ęquinoctium diſſoluta, in continentem terram, nulla penſione localis hoſpitii perſoluta, deportetur. De frigoribus autem illius Germanici, ſeu Gothici maris, plura meminit Albertus Crantzius diligentiſsimus omnium regionum ſcriptor. Ait enim: Anno Do-

Ignauorum iudiciũ debile.

Vię publicę purgandę.

Modus purgãdi vias.

Vię generales ĩ glacie.

Hoſpitia littoralia, vel glacialia.

Trabes pro fundamento.

Nulli latrones.

Securius hoſpitium ĩ glacie, quàm palatio.

Ventus auſtralis diſsipat hoſpitia.

Alberti Crantzii teſtimoniũ 1323.

mini M. CCC. XXIII. gelidiſsimo frigore conſtringebatur mare, vt pedeſtri
itinere per glaciē de littore Lubicenſi in Daniam, & in Pruſsiam mare tranſfretur,
1399. diſpoſitis per loca opportuna in glacie hoſpitiis. Anno M. CCC. XCIX. per bru-
mam gelu terras, ac maria conſtrinxit, vt ſicco veſtigio è Lubeca per mare in vr-
1423. bem Sundenſem, & inde in Daniam perueniretur. Anno M. CD. XXIII.
gelu fuit per brumam incomparabile, & inauditum, quod equites è Gedano Pruſ-
ſiæ in Lubecam per viam nauigantium trāſirent incolumes, & deinde à Magnopoli
1294. per mare in Daniā, hoſpitia habentes in glacie. Anno M. CC. XCIIII. conge-
latum eſt mare Cimbricum, vt à Iuthia in Aslogiam equitaretur. Præterea, etſi
multis ſeculis poſteà ſecuta ſunt aſperrima frigora, & marinorum fluminum conge-
lationes, tamen quia frequentius acciderant, vix annotata reperiuntur. Quantam
verò vim frigus in propria origine habeat, documenta ſunt Auſtralium locorum fri-
gora, quę in Rheno, Danubio, & Pado fiunt: ſuper quem Iulius II. Pontifex ad-
uerſus Gallos pro Eccleſiaſtica libertate pugnaturus, vt recens memoria tenet, ęrea
tormenta, ſeu bellicas bombardas ſecure traduci iuſsit. Meminit etiam Vincen.
in ſpe. hiſt. lib. XXV. cap. LXXXVII, quo modo in Anglia circa an-
1300. nos Domini M. CCC. tempore impii regis Guilhelmi, anno eius VI. diluuium
ex abundantia imbrium fuit, quantum nullus meminerat. Mox accedente hyeme,
fluuii congelabantur, vt peruii eſſent equis, quadrigis, & plauſtris.
Gelu reſoluto, ex impetu glacialium fruſtorum pontes effracti
ſunt. Ideoq́ hac ratione, & importabili tributo
regi dando, agricultura defecit: qua
deficiente, fames ſecuta eſt.
Qua creſcente,
mortali-
tas
hominum ſurrexit adeò crebra, vt deeſſet mori-
turis cura, & mortuis
ſepultura.

Iulius II. per cōgelatū Padu validiſsimū duxit exercitum.

Guilhelmus impius.

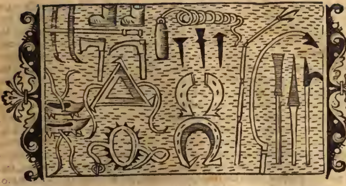
Pontes fracti.

Agricultura deſerta.

Peſtis ſecuta.

Morituri cura, & mortui ſepultura caret.

De tranſitu

Hęc figura capiti 28. de glacialibus inſtrumẽtis, pręfigenda erat, & illa è cõuerſo pręſenti cap. applicanda.

De tranſitu glaciali inter voragines.

CAP. XXVII.

CVM ſuperiore capitulo de glacialibus hoſpitiis minus expreſſum ſit, quibus ſignis viatores niuoſo, aut pruinoſo tempore dirigantur, vt hoſpitia pertingant deſtinata: ex quo tam amplus, & planus vndiq; imminet tranſitus, vt nil præter cœlum, & glacies, ac niues, plerunq; inſpiciatur, vtpuia dum eodem itinere ſub brumæ rigore iumentorum agilitate contendunt incedere, vbi æſtiuo tempore maximę claſſes ventorum impulſu celerrimè nauigarunt. Idcirco aduertendum eſt, quòd glacie paululum perforata, arbores iuniperorum, ſeu abietum, ſingulo ſtadiorum ſpatio, vt erectę ſtantes còngelentur, mari ſecus viam imponi ſolent, maximè vbi fortior ſit glacies à viarum ſcrutatoribus explorata. Et vbi hæc ſigna non eſſent, non minor formido, aut vitæ periculum inter glaciales voragines immineret, quàm in aperto mari inermibus nautis inter crudeles piratas, aut in horrida ſolitudine inter belluas truculentas. Lege ergo ſeueriſsima cautum eſt, ne quis huiuſmodi ſigna, niſi tempore hoſtili, propter proditores, ac exploratores, alteret, aut exportet. Quàm præterea periculoſus ſit hominum tranſitus inter voragines glaciales ſuperius annotatas, ſequentibus cauſis oſtendetur. Ante omnia tamen præmittendum eſt, quòd generaliter omnes lacus, & ſtagnales aquæ in menſe Octobri incipiunt congelari, glacieſq; aucto frigore in pleriſq; locis tantum condenſari, vt vbi venæ lacus, & ſtagna viuentis aquæ non intrant, piſces ſuffocati tempore reſolutionis glaciei inſpiciantur. Verùm ne hæc ſuffocatio tam diſpendioſa fiat, diligentia piſcatorum continuè glacies ipſa perfringitur, ne congeletur, prout inferius lib. de piſcaturis hyemalibus oſtendetur. Glacies itaq; primæ, ac mediæ hyemis adeò fortis, & tenax eſt, vt ſpiſsitudine, ſeu denſitate duorum digitorum ſufferat hominem ambulantem: trium verò digitorum, equeſtrem armatum: vnius palmæ & dimidiæ, turmas, vel exercitus militares: trium, vel quatuor palmarum, integrã legionem, vel myriadem populorũ, quẽadmodũ inferius de hyemalibus bellis memorandum erit. Hæc glaciei fortitudo, etſi tã valida cernit̃, naturalibus tamẽ venis, & exhalationibus ſubtus ĩ pleriſq; locis ęſtuãtibus, ita diuerſis riuis, ſeu aperturis findit̃, vt longiſsimo trac-

Nil præter glaciem & cœlũ vident viatores.

Aeſtiuæ claſſes codẽ loco nauigant.

Signa recti itineris tenendi.

Lex ſignorum nõ auferẽdorũ

Cautela contra exploratores.

Initiũ frigoris & glacierum.

Piſces ſuffocãt̃.

Glaciei firmitas

Turmas equitũ portat glacies, & exercitus pedeſtres.

Hiatus glacialis

Sonus glacialis vt tonitruum.

tu hiatũ relinquat quaſi cãpeſtris viæ, vel plateę: quam tamen fiſſuram prudẽs viator gyrãdo penetrat, ne inſtitutum iter, & tẽpus amittat. Cùm aũt fiſſuræ huiuſmodi pręcipuè de nocte cõtigerint, nõ aliter, quàm ſęua tonitrua, vel ſonoroſi terręmotus à longè percipiũtur. Sed ob hoc ſolicitus viator nihil intentatũ relinquit, quin inter voragines cõficiat iter. Vergẽte tamen glacie ad principiũ Aprilis, nullus eius ſpiſsitudini, minus fortitudini, niſi in aurora ambulãdo, cõfidit: q̃a ſolis diurno aſpectu tã fragilis reddit̃, vt quæ equeſtres armatos pauló antè portauerat, vix hominẽ nũc ſufferre poſsit inermem. Viæ aũt hyemales, ob inductã frigoris duritiẽ, qua factę ſunt ſpiſsiores, ac ſolidiores, diutius tãquam pontes ĩ lacubus manẽt. Deſcẽſuri tamẽ viatores à glacie in terrã, vel è cõtrà, neceſsũ erit, vt habeãt tabulatũ põtem. Sol enim calefacto littore, decoquit oẽm glaciei cõnectionem. Nec prætereũdum hic puto, lacũ eſſe LX. milliariũ ĩ lõgitudine, & XX. ĩ latitudine Italicorũ, Veter appellatũ, ĩ regno Oſtrogothorũ: qui talis eſt naturæ, ꝙ cùm tẽpeſtuoſo vẽto cõgelatus fuerit, & tẽpus reſolutionis immineat, vehemẽtiſsimo ſtrepitu incipit in fundo ebullire, & cõmoueri, magnaq; violẽtia prũpere in paruas rimas, vel ſciſſuras, quę fiũt in glacie: & has in modico temporis ſpatio faciens valde latas, licet protunc glacies in ſpiſsitudine habuerit plusquàm vnum, vel duo brachia. Tuncq; cooperantè ſuperiore impetu, diuiditur tota glacies in plures particulas: in quibus viatores conſtituti, vix aliter, quàm Dei præſeruatioue ad littora dimittuntur, eò quòd ibi vis naturæ ſecretius, & mirabilius, quàm alibi in lacubus operetur. Eſt etiam lacus prope metropolim regni Noruegiæ Nidroſiam, qui nunquàm congelatur.

Inſida glacies in Aprili.

Põtes tabulati.

Lacus Veter, de quo infrà.

Natura mirabilis.

Viatores remanent in particulis ruptarũ glacierum.

Lacus quidam Noruegiæ incongelabilis.

De glacialibus inſtrumentis.

CAP. XXVIII.

QVEMADMODVM calidæ, aut temperatæ regionis gentes à gelu, frigore, niue, pruina, glacie, & hyemali ſtridore videntur liberæ: ita vix deprehendere poſſunt, quàm diuerſis artibus, remediis, & inſtrumẽtis aduerſus huiuſmodi auſteritates, ſub ipſo frigidiſsimo Septentrione habitantes ſe muniant, & dirigant. Naturæ etenim vis, atq; maieſtas in omnibus momentis fide caret. Si quis modò partes eius, ac non totam complectatur animo, quàm multa fieri non poſſe, priuſquàm ſint facta, iudicãtur? Si enim ipſa

Differentia gentium.

Naturæ maieſtas fide caret.

natura multis, mirifiq; artubus, ac membris fera animantia, vt ea perficeret, communiuit, quid hominis imbecillitati pro ſolatio non concederet? quem nudum gigni voluit, mox infinitis calamitatibus ſubiiciendum, vt has ſuperaret ingenio, & artibus, quas ſolis viribus, ac inſtrumentis penetrare nequiret: vtq; in promptu ſemper haberet remedia, vbi plura, eaq; ardua obſtacula imminerent. Et ob id ſuprapoſita glacialia inſtrumenta tantummodò tempori gelido, nedum neceſsitatis, ſed & vtilitatis, ac voluptatis cauſa hominibus, & iumentis ad diuerſa exercitia cõmodiſsimè applicantur: vtpote cùm impoſsibile ſit lubricam percurrere glaciem, aut per eam onera grauiſsima ſub maxima diſtantia ad loca deducere deſtinata, niſi id arte fieret, pro viribus ſubleuandis apparent ſuperius calcei lignei, ferreis ſubducti cuſpidibus, quoniam viatorum, piſcatorum, ac bellantium congruunt vſibus opportunis. Præterea tricuſpides, ſeu trianguli ferreos ſtylos habentes, tribus angulis pro firmiori greſſu fabricati: demum circuli flexibiles vndiq; aculeos habentes, dentato more acuatos: quibus omnibus, vt pedibus adhærcant, fortiſsimę ligę ſunt annexæ, vt ea firmitate quiuis curſus, vel tranſitus ſit ſecurior, & onus quodlibet vnius, vel duorum hominum vi ducibilius: quod alioquin in arena, vel niuibus fortitudine equorum non traheretur. Sunt & dolabræ, ſiue ſecures, omni glaciei perforandę prima, atq; aptiora inſtrumenta: quia talibus inſtrumentis aperiuntur gelata flumina plurium ſtadiorum, dum claſsica fieri debeat expeditio in piratas: vel quòd Reipublicæ ita videtur vrgere negotia, vt nuntii vltra maria emittantur. Quo etiam caſu nauigia iumentorum opera in vehiculis ab vrbibus, & caſtellis ſuper glaciem ad apertum mare repentè educuntur, vt agilitate ventorum, ac velorum, ſubito curſu iter aquarum abſoluant, quod plurimis diebus haud perficerent in iumentis. Videntur præterea ferrei ligones præſenti tabulæ inſculpti: quia his ſpiſſa, atq; indurata glacies cæteris inſtrumentis ferreis non cedens, facilius infringitur, dum aliæ ſecures chalybe permixtæ, in vehementi frigore ad ſolum glaciei, vel virentis arboris ictum, inſtar vitri rumpuntur, vbi ligones prædicti, ſiue ferreæ haſtæ, fortiſsimi manent. Cæterùm videntur harpagines adunco mucrone formatæ, quibus glacialia fruſta prædictis inſtrumentis confracta, quò opus fuerit, facilius trahantur, vel extrudantur, etiam in apertò mari tempore hyemalis ſolſtitii, quando non tantum contra molem glacialem arcendam, ne naues rumpat, prouidendum erit: ſed contra latentia ſaxa, ſed deniq; contra crudeles inimicos ſit congrediendum. Cernuntur deinde ſotularia, vel ſocculi, quibus aptius ad arbitrarium motum in glaciali pugna ad fortiter reſiſtendum, vel cautè fugiendum, lubrica glacies ſecurius calcari poſsit, quemadmodum infrà de bellis glacialibus veniet demonſtrandum.

Homo nudus gignitur.
Remedia plura
Inſtrumenta.

Tricuſpides.

Ligæ.
Onus grauiſsimum i glacie fit leuiſsimũ.
Dolabræ.

Nauigia euehũtur per glaciem ad apertum mare.
Ligones.

Secures ferreæ, & chalybes gelu frãgũtur.

Arcẽdæ glacies à nauibus.

Sotularia.

De bellicis Gothorum obeliſcis, & erectis ſaxis.
CAP. XXIX.

Mōtes excelſi.

Fragmenta fiūt obeliſci.

Gigantes.

Pyramides.

VETERVM Gothorum, ac Sueonum antiquiſsimus mos erat, vt vbi acriores in campis, ſeu montibus inſtituiſſent, & perfeciſſent pugnas, illic erectos lapides, quaſi Aegyptiacas pyramides collocare ſoliti ſint: quibus huiuſmodi præclara geſta breuiſsimo aliquo titulo inſculpētes, memoriam nominis, & geſtorum ſuorum perpetuari putabant, prout eorūdem tēporum vſitatę cantiones rhythmaticis cōpēdiis compoſitę, cōtinuatiſq́ ſeculis in præſentē vſq́ diem deriuatæ, hanc rem ad poſterorū memoriā ꝓpagārunt. Extāt enim in Septētrionalibus locis duriſsimi montes cinericii coloris, marmoreā duritiē lōgē exuperātes: hi plerūq́ terræ motu, fulgure, vel alio naturę impulſu ita concuti ſolēt, vt excisa, deorſumq́ cadētia ſaxa, partim formā pyramidis, partim quadratarū colūnarum, partim quadrāgulorū, & obeliſcorū, quaſi inſigni naturę opificio forent fabricatę, ſuſcipiūt, vt inutile, vanūq́ aliquid his ſuꝑaddere videatur. Has igitᷣ colūnas, primū extractas in cāpis, & excelſioribus locis, partim ſcripturis notatas, ꝑtim inſculptas, poſuere gigantes, prout Virgil. in Aeneide ſimilibus atteſtatᷣ, dū inquit:

Vix illum lecti bis ſex ceruice ſubirent,
Qualia nunc hominum producit corpora tellus.

Obeliſci.

Peſte, fame, bellis deſolantur regna.

Longitudo ſaxorum.

Mirabiles characteres pugilum geſta continentes.

Cauſa ordinatorum ſaxorū.

Ordo literarum

Sed hę pyramides, ſeu colūnę, apud Helſingos plures, q̄ alibi reperiūtur ī Aglone. Obeliſci verò, ſeu ſublimia ſaxa, viribus gigantū ac pugilū erecta, nullibi frequētius, q̄ apud Oſtrogothos, & Veſtrogothos, ac ſuperiores Suconęs in biuiis, ſeu triuiis cōſpiciūtur, ēt in vaſtis ſolitudinibus, quę dudū, peſte, fame, & bellis habitatoribus euacuatæ, necdū ob inertiā, ſeu negligentiā incolarū, ad priſtinū cultū (terra vltro exultāte hactenus, niſi rariſsimè in formā noualiū) ſunt reductę. Habēt itaq́ hęc ſaxa in pleriſq́ locis erecta, lōgitudinē x. vel xv. xx. aut xxx. & amplius, ac latitudinē quatuor, vel ſex pedum mirabili ſitu, ſed mirabiliori ordine, ac mirabiliſsimo charactere, ob plurimas rōnes collocata: literato, rectoq́, & longo ordine videlicet pugilū certamina, quadrato turmas bellātium, & ſphęrico familiarū deſignātia ſepulturas, ac cuneato equeſtriū, ac pedeſtriū acies ibidē, vel ꝓpè fortunatius triūphaſſe. Scripturæ verò à dextro latere in pede ſaxorum inchoatę, vſq́ in verticem, & tandem reflectēdo in ſiniſtro pede finitæ, vel iterū eodē ordine iterius eleuatę, depreſſęq́ terminantur. Habentq́ ſingulę literę ſpiſſitudinem, atq́ longitudinem digiti maioris humani

humani. Licet verò imbrium, atque luti iniuria, multæ earum in imo ſaxorum, ob immemorabilem antiquitatem, ſint exeſę, attamen ſimiles earum effectus clariſſimè eo modo leguntur: Ego Vſſo pro patria certans, XXXII. pugiles occidi, & tandem à Roluone pugile occiſus hic requieſco. Præterea: Domitor violentorum, ac defenſor oppreſſorum, cicatricibus, & ſenectute plenus, gladioque cinctus, hic ſitus ſum Ingoluus. Cùm alii bellicis rebus gloriam quærerent, ego Halſtenus paci operam nauans, laudem merui immortalem. Aſſerit etiam Strabo Thebis eſſe literas quaſdam in obeliſcis ſcriptas, quæ Regum illorum diuitias, ac potentiam declarent, & imperium vſque in Scythiam, & Indiam &c. tributorum magnitudinem, & exercitus circiter decies centena millia. Pyramides verò plures, & mirabiles eſſe, Iſido. lib. XV. cap. XI. Strabo lib. XVII. Plinius lib. XXXVI. cap. II. atteſtantur. Sed Solinus cap. XLV. quas dicit vltra omnem celſitudinem faſtigiatas, forſan vanæ oſtentationis gratia, ne pecunia ſcilicet ſucceſſoribus, aut inſidiantibus æmulis relinqueretur. Et de his Pomp. Lętus ampliſsimè proſequitur, aſſerēs tricenūm pedū craſsitudine quenque lapidē habere.

Scripturę tenor

Epitaphia.

Strabo de Thebis.

Exercitus 1000000.

Pyramides.

Ne pecunia linquai ingratis.

De obeliſcis ſepulchralibus.

CAP. XXX.

SED neque veteribus Gothis, aliiſque gentibus in Septentrione defuit memoria maiorum, quin & eis exhiberent, quos humi recondere placuit, honorabiles ſtatuas lapidū excelſorum, prout hodie cernuntur mira compagine immenſa ſaxa, in modum altiſsimę, latiſsimæque ianuę ſurſum, tranſuerſumque viribus gigantum erecta, præſertim duobus milliaribus magnis à ciuitate Scarenſi ad ruralem Eccleſiam Kelby proficiſcēdo. Ibi enim in quodam triuio tria ingentiſsima ſaxa (vt præmittitur) characteribus Gothicis pulcherrimè ſculpta videntur. Si quis etiā curioſus indagator de ſimilibus ſaxis, tā ſolitudines, quàm apertos cāpos ſcrutandi gratia peragrare voluerit, infinita ſpectacula cōperiet, quę præſentibus haud opus è tędioſius inſinuare. Vna tamē cauſa promptior eſſe poſsit, quod nō longa diſtātia ab ea vetuſtiſsima vrbe Scarenſi erat arx regia Aaranes dicta (de qua ſpecialiter alibi dicetur) circa quam ſucceſsiuis ſeculis, & generationibus, cōmittebantur acerrima bella: de quibus chariſsimus frater & anteceſſor meus Ioānes Archieps Vpſalēſis mirifice ſcripſit. Sunt & apud Oſtrogothos itidē, & ſuperiores Suecones, magnatū ac nobiliū arces latè per regiones i locis

Monumēta veterum.

Saxorū erectorum maxima multitudo.

Oſtrogothorū ſaxa.

natura munitis extructæ: penes quarum muros, & agros, veterum ingentia ſaxa cuneato, rotundo, oblongo, & erecto ſitu terris infixa cernuntur: quorum ſublimiora Gothicis ſcriptis inſignita, quaſi viuetis alicuius ducis imperio edocēt, quid ſequi, vel fugere debeant eorum ſucceſſores, virtutem ſcilicet amplecti, & vitia deteſtari &c. Nec dubitandum eſt, quin eo quo edictum ſimile ſeruatum ſit in Aquilonaribus regnis contra malignorum principum, & tyrannorum condienda corpora, ne honeſta potirentur ſepultura, quemadmodū Senatus Romanus edidit (Mario Maximo, atq; Aelio Lampridio teſte) contra Imperatorē Cōmodum in hac forma: Hoſti patrię honores detrahantur: parricidę honores detrahantur: parricida trahat: hoſtis patrię, parricida, gladiator in ſpoliario lauetur: hoſtis deorum, carnifex Senatus: hoſtis deorum, parricida Senatus vnco trahatur: qui innocentes occidit, vnco trahatur &c. Parricidæ ſtatuæ detrahantur: necator ciuium detrahatur: parricida ciuium trahatur. Sæuior Domitiano, impurior Nerone: ſic fecit, ſic patiatur. Qui omnes occidit, vnco trahatur: qui viuos ſpoliauit, vnco trahatur: qui teſtamenta deleuit, vnco trahatur: qui omnem ætatem occidit, vnco trahatur: qui vtrunq; ſexum occidit, vnco trahatur: qui templa ſpoliauit, vnco trahatur: qui pretia vitæ exegit, & fidem non ſeruauit, vnco trahatur: qui Senatum vendidit: qui filiis abſtulit hęreditatem, vnco trahatur: quia ad perniciem ciuium, & ad dedecus ſuum vixit. Ideoq; ſtatuæ, & nomen eius ab omnibus publicis, & priuatis locis abolendæ ſunt, ac eradendæ. Quid etiam contra Caligulam, Vitellium, & ſimiles Plutonis cohæredes clamatum, ac actum ſit, voluminibus maximis explicari nequit, quemadmodum nulla æternitas ſatis longa videtur in commendatione optimorum Principum: quorum imagines, & ſtatuę eò ſemper ſunt ſanctiores, quò calamitoſi homines talium heroum recordatione meminerint ſe fuiſſe feliciores, continuè eiſdem precantes felicitatem ſempiternam. Talium etiam bonorum Principum obeliſci, & ſaxa, multis ſeculis ante plantatam fidem Catholicam in Septentrionalibus regnis ſigno Crucis inſignita adhuc apertè videntur, ſimilem habentia inſcriptionem: Poſtquam dæmonum fallacia ſeductus errraueram, ad Chriſtianorum Deum conuerſus morior, & hic ſepultus iudicium eius expecto Germundus. Præterea alibi in ſaxo hæc verba reperiuntur: Relicta idolorum cultura mortuus, & in Chriſti fide viuus, ſub hoc lapide requieſco Holmſtanus. Profectò glorioſior eius æſtimabitur ſepultura, & ſimilium, vnico obeliſco ſignata, quàm omnes pyramides tyrannorum Aegyptiacę vanitatis, prout ſuperiori cap. aliqualiter eſt oſtenſum, præſertim atteſtatione Plinii lib. XXXVI. cap. XII. qui has vanitates per cauſas, expenſas, loca, tempora, & meretrices deducit: quarum verecundus quæſtus inter effœminatos erexit excelſas pyramides, vbi inter fortes homines Aquilonares auribus, & naribus ob turpitudinem priuatæ fuiſſent. Sunt quidem in Aquilonaribus terris ſcorta, ſed adeò verecundo inceſſu, & cōuerſatione, vt pauperes fœminę, etiā ſi ditiſſimę ſint, ob annexam tamē infamiam, & turpitudinem, viliſſimę rei aſsimilandę appellentur. Cloaca (teſte Auguſtino) tolerari potius videtur in vna parte domus, quàm quòd tota domus vbiq; ſit ſordium nutrix, & ſentina.

Terribilis ſententia in tyrannum.

Templorū ſpoliator.

Statuę & nomē tyrānorū delenda.

Statuæ bonorū venerandæ.

Saxa ſigno S. crucis ſignata

Epitaphiū vetuſtū cuiuſdā Germundi.

Holmſtani aliud epitaphiū.

Cloaca.

De fatalibus

De fatalibus ſaxis duorum fratrum.

CAP. XXXI.

REPERIVNTVR etiam alibi lapideæ tabulæ admodum latæ, & excelſæ, gigantum robore terris impreſſæ, imagines habentes draconum, ſerpentum; ac vrſorum inſculptas: contra quos non minores ſumpſere triumphos, quàm hoſtes armatos, prout inferius lib. de gigantibus, & pugilibus oſtendetur. Præterea inſignes petræ ſunt littoribus aquarum immiſſæ, quæ veteri charactere monſtrant, ibidem illuſtres perſonas vario euentu fluminum, tempeſtatum, ſulgurum, turbinum, vel inſidiatorum impulſu fuiſſe necatos. Indeꝗ nomen inditum æuo perpetuo perſeuerat. Sunt & lapides alti, quorum aſpectu & ſigno, prouinciarum, præfecturarum, arcium, communitatum, nobilium, ac plebeiorum antiquiſsimę poſſeſsiones ſine legibus, ſine litibus, ſine iudiciis vnicuiꝗ pacificæ permittuntur: documento cæteris nationibus oſtenſo, quòd inter has ſimplices gentes plus iuris, & æquitatis ex limitaneis ſaxis habetur, quàm alibi in multis legum voluminibus, vbi homines ſe reputant doctiores, & ciuiliores. Sunt & duorum fratrum bini lapides fatales in Gothia Meridionali hac antiquitate vſꝗ in præſens celebrati, quòd illis àdoleſcentiæ ætatem vix egreſsis, à diuinatoribus prognoſticatum erat, vt mutua cæde morerentur. Quod fatum abhorrentes, ac declinare volentes, ad remotas orbis partes perpetuò peregrinaturi ſeparatim ſe contulerunt. Surgente verò ætate decrepita, in patriam regrediuntur, quiſꝗ pro ſe putans, tanto temporis progreſſu fratrem, fatumꝗ fuiſſe finitum. At aliter euénit, vt fata viam inuenirent. Nam cùm aliquot ſtadiis ab oppido Ionacopenſi ſenes, & ignoti mutua ſalutatione conueniſſent, & pauliſper circa viam publicam in nemore pinoſo quieuiſſent, mox rixantibus eorum canibus, pariter & ipſi ad mutuas rixas, & vulnera proruperunt, animamꝗ trahentes, & fratres ſe agnoſcentes, expirârunt. Sed hæc antiquorum relatione potius, quàm approbatione ſint adducta. Extant circa illum locum innumerabilium lapillorum altæ congeries, viatorum manibus ſola proiectione congeſtæ. Mos enim eſt genti, dum iter conficit, celebribus locis, vbi portenta vel miracula fiunt, lapides immittere frequentiſsimos: fortè vel hac ratione, vel alia honeſta cauſa permoti, vt petroſa itinera prætextu pie-

Imagines animalium.

Lapides fatales.

Limites.

Lapides duorũ fratrum.

Fata viam inueniunt.

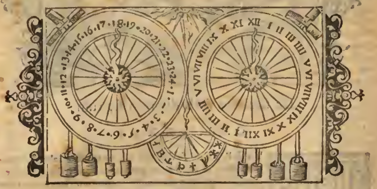
Lapidum cõgeries.

Naufragia vitantur.

Moraſten.

Rex confirmat.

tatis expurgent. Sunt & lapides littorales ſatis ſublimes, ſine ſcripturis maiorum induſtria verſus inſidos portus reflexi, notabili ſigno nautas informantes, vt naufragia euitent. Eſt etiã lapis ingens, & rotundus, circũcirca duodecim minores adiacentes habens, cuneatis petris paululum è terra eleuatis, non procul à metropoli Vpſalenſi Moraſten dictus: ſuper quem nouus Rex eligendus infinita populi multitudine prǫſente ſuſcipitur, ac poſtmodum ſacrioribus cǫrimoniis à Catholicis Epiſcopis, iuramento defendendǫ fidei prǫmiſſo, confirmatur.

De horologiis.

CAP. XXXII.

Horologiorum vſus tardè traditus ẽ i Aquilone.

Campanǫ.

Horologiũ Vpſalenſe excellẽtiſsimum.

QVIA de inuentoribus horologiorum, ac diſtinctione horarum ferè vbiq; terrarum aperta demonſtratio cernitur, magis importunum, quàm fructuoſum eſſet, hic repetere manifeſta. Veruntamen confitendum erit, ob imperitam antiquitatem, & ſimplicitatem vetuſti ſeculi, tardiſsimè ad gentes Aquilonares eam dierum, horarumq; diſtinctionem, qua nunc aliǫ nationes vtuntur (immò & vſum campanarum) perueniſſe. Nunc autem in Aquilonari plaga ferè tota, adeò perfecta, facilia, & iuſta horologia, tam domeſtica, quàm externa arte fabricata ſunt, vt nil amplius, quàm ſagax directio eiſdem competere videatur. In metropoli Eccleſia Vpſalenſi (vbi, vel prope eam ante DC. annos in certis collibus idolorum cultura erat) valde pretioſum, mirabileq; horologium habetur, cuius diurno pariterq; nocturno motu planetarum, ſoliſq;, & lunǫ acceſſus, & receſſus perſpicaciſsima ratione conſyderantur. Hocq; recentioribus his annis prǫſidente Archiepiſcopo Iacobo, qui & gymnaſium priuilegiatum huic vrbi ſuǫ induxit, non exilibus expenſis eſt confectum, ſed nunquàm pœnitendis, eò quòd omnes ſtudioſi illarum regionum ad ſyderum, aſtrorumq; curſum, naturam, effectuſq; cognoſcendos non mediocriter (quemadmodum ad alias virtutes amplectendas) ſint inclinati: quod & in aliis Cathedralium Eccleſiarum perſonis intelligendum eſſe velim, quibus Deo propitio prǫclariſsima ingenia vt in plurimum ſunt conceſſa. Veſtrogotho prudentiſsimo viro Berone, vſus eſt ante omnes Fridericus III. in ſupremis conſiliis ſuis. Ita & Alexander VI. Oſtrogotho Gaddo, poſtmodum inſidiis Danorum interfecto.

Gymnaſiũ Vpſalenſe.

Præclara ingenia aquilonaria.

Fridericus III.

Gaddus.

interſecto. Quòd autem tardius modernorum horologiorum vſus peruenerit ad Sep-tentrionales regiones, mirum non eſt, cùm Roma omnium rerum curioſiſsima, lon-giſsimo æuo indiſcretam lucem habuiſſe perhibeatur, donec Scipio Naſica primùm aqua horas, veluti poſt eum Victruuius architectus diuiſit ęquè noctium, & dierum. Idq; horologium ſub tecto habuit anno Vrbis DXCV. Inuentum deinde ho-rologium eſt metallis, arenis, vel teſtis ouorum confectũ, quod rotis dentatis, pon-deribus, campanulis, & filis indicat horas, magnatibuſq; ſolatium præſtat. Quinimmò & aliud horologii genus vi tantum torto chalybe, neruiſq; circundato, qui ſeſe paulatim euoluens, vice ponderum rotas vertit. Cuius artificium adeò ſu-blimi pretio ſola curioſitate euehitur, vt auro, argentoq;, & pretioſis margaritis fabricatum, valorem quandoque videatur ſuperare mille ducatorũ, prout in manibus cuiuſdã nobilis viri vidi, cuius arma bellica vix quinquaginta ducatis poterant ęſti-mari. Nonne Reſpublica ſexcentis lacerata iniuriis, contra tam petulantem ciuem iuſtè conqueri poterat? Vt Plinius lib. XIII. cap. I. & III. in vnguentarios, quaſi noui furti officinarum inuentores, exclamat.

Cã tarditatis horologiorum. Anno Vrbis 595.

Horologiorum varia genera.

Arma vilia, horologia ꝓtioſa.

Furti noui inuentores.

De horologijs vmbroſis.

CAP. XXXIII.

LVCEM continuam ſex menſium apud ſuppolares homines, totidem menſium tenebras ibidem eſſe, primis capitulis huius libri ſatis videtur oſtenſum. Sed amodo multorum admirationi obuiandum fore arbitror, quibus ingenijs tempus quietis, & laboris diſtribuant, in diſtinctione dierum, noctium, & horarum. Quocirca ſciendum eſt, incolas extremi Septẽtrionis vltra gradũ eleua. poli Arctici 86. habitantes, nullum habere ſolaris horologii vſum, quale Anaximenes Mileſius Lacedæmonienſis primùm (teſte Plinio) inueniſſe dicitur: neq; alterius cuiuſuis horologii ponderum, rotarum, aquarum, menſurarum per lineas, & interſtitia fabricati: ſed tantummodò eos vti præaltis, ac depreſsis rupium cautibus, partim natura, partim ingeniò diſpoſitis, qui radios ſolares infallibili coniectura obumbrant, parteſq; dierum diſtinguunt, veluti hyeme, noctibus & diebus (luna non ſplendente) volatilium, & campeſtrium

Lux ſex menſium vbi.

Horologium ſolare.

Anaximenes.

Rupes cautium ꝓ horologiis.

Volatilia infinita.
Feræ ſylueſtres monſtrant horas.
Hermes Trimegiſtus.
Vrinis oſtendit hora.
Aequinoctium rugitu onagri monſtratur.

animalium vocibus, & geſtis (quorum copia illic eſt infinita) clariſsimè per experientiam temporum rationem metiuntur. Talibuſq;, velut obeliſcis, aut ſylueſtribus ſignis, ſunt contenti. Quo autem directorio ripas glacialis, aut Scythici maris habitatores in nauigando ſub Arctico polo vtantur, alibi oſtendetur: etiam eorum exercitia, qui laborant ſub lumine lunæ. Quòd vero ſuperius dictum eſt, ſuppolares homines vocibus, & geſtis animalium diſtinctas dierum horas agnoſcere, mirum non eſt, cùm & domeſticæ, & ſylueſtres feræ ordinem temporum naturæ inſtinctu ſucceſsiuè ſeruent, prout expertis eſt manifeſtum. Origo tamen diſtinguendorum dierum ex Hermete Trimegiſto ſumpta dignoſcit: qui bis ſex Aegyptii animalis emiſsis vrinis diem diſtinxit, & horas. Simile etiam huius naturæ indicium de onagro traditur, qui die X V. Martii duodecies de die, totieſq; de nocte, pro ſigno præſentis tunc æquinoctii, frequentius rugit.

De baculis.

CAP. XXXIIII.

Diſciplina armorum.
Aſtrorum peritia.
Baculi deſcriptio, & virtus.
Aureus numerus, litera dominicalis, & lunationes agnoſcũtur baculis.
Libri æquiuocatio.

QVEMADMODVM Latini, & Græci autores aſſerũt, Gothos in armis, & militaribus diſciplinis conſummatam habere experientiam, & cautelam: ita & Gothici ſcriptores aiunt, eos domi foriſq; multarum, & vtilium rerum tenere notitiam, & experimentum, & præſertim aſtrorum ſcientiam, qua plurimum poſsint diuinare futura, prout his annexa figura in parte demonſtrat. Cernitur hic homo ſenex, atq; adoleſcens, baculum Gothicis characteribus inſignitum habentes, tali ratione inſculptum, vt videatur, quibus inſtrumentis vetuſtiſsimo tempore, dum librorum vſus non eſſet, lunæ, ſolisue, & cæterorum ſyderum virtutes, & influentias infallibili euentu cognouerint, prout hoc tempore ferè incolæ omnes agnoſcunt. Baculus itaq; humana longitudine formatus eſt, vtroq; latere numero hebdomadarum anni, pro qualibet hebdomada Gothicas literas V I I. habens, quibus aurei numeri, & literæ Dominicales (poſt acceptum Chriſtianiſmum) patria voce, ac figuris diſtinguuntur. Nec aliis libris multiplici temporum circulo in aſtrorum interpretationibus vtebantur, licet priſcorum opuſcula, antiquitas appellauerit libros. Hodie quoq; librum vrentis ligni vocitamus exuuias. Sed erat indecorum, claras

ſcientias

ſcientias committere tabulis impolitis, & in veternoſis ramalibus imprimere, quod ſenſualis poterat elegantia reperire. Et hoc primoribus conſentaneum fuit, quoniam rude principium tale debuit habere commentum (teſte Caſsiodoro) quod prouocaret ingenia poſterorum, donec cultioris ſeculi ritus fœcundiorem faceret ſcientiam, quam cuſtodiæ committeret leuium chartarum: quibus ſecurius imprimitur, quod æqualiter omni tempore audiatur. Memoria etenim, etſi cauſas retinet, verba tamen ſæpius maxima cum iactura commutat. Erant nihilominus in tam innumerabili gente viri celeberrimi ingenii, qui aliquid excellentius cæteris pro publica vtilitate, atque gloria, in optimis ſcientiis perpetuandis, librorum ſecretis cuſtodiis commendabant: quorum aliquot exempla charactere Gothico ſcripta, in metropoli Vpſalenſi, atque Eccleſia Scarenſi, & alibi in celebrioribus locis reperiuntur: etiam viuentes aſtronomi, ac aliarum facultatum doctiſsimi profeſſores. Verùm de vulgo hæc conſyderatio habetur, quòd ſicuti à ſenioribus traditam aſtronomiæ ſcientiam, & practicam in præoſtenſis baculis, & characteribus acceperat: ita immobiliter in eadem accipienda, tradendaque, etiam poſt ſacræ fidei ſuſceptionem, perſeuerat, ita vt ruſtici, ſeu villani, adeò periti reperiantur, & ſint, vt die vna prædicere poſsint, quotus quiſque aureus numerus ſit, literaque Dominicalis, annus biſſextilis, interualla, feſta mobilia, & ipſæ lunares mutationes, poſt decem, vel ſexcentos, aut mille annos fient, vel erunt. Idque ſtudium cum ſacerdotibus de feſtis, & ſimilibus commune habent, vt interrogent, & reſponſum præſtent. Cæterùm parentes filios ſuos laicos, immò mater filias, vel domi feriatis diebus, vel in acceſſu Eccleſiarum, ita inſtruunt, vt non minus eruditione, quàm experientia artis indies efficiantur perfectiores. Vetuſta enim gentis conſuetudine, baculis his rurales Eccleſias viſitando in prolixis itineribus laici ſe ſuſtentant; atque pariter conuenientes, certis adductis rationibus, veriores venturi anni iudicant qualitates, quàm forſitan alii ſpeculatiuis ſcientiis, aut præſtigioſis prognoſticationibus inhærentes. Præterea polum Arcticum mirè obſeruant, vti gnomonem totius cœleſtis horologii. Item plauſtra, ſeu vrſas, colum ac fuſum Veneris, tanquam familiaria antiqui numinis ſigna: quorum natura inſpecta, mirè prouident caſibus euenturis, ſatis prouidè conſyderantes, quòd natura neminem vult eſſe otioſum, ſed aliquid addiſcere, vel inuenire, & inuentis ſuperaddere robur.

Ritus ſeculi cultior.

Memoria.

Gothico charactere ſcripti libri i metropoli Vpſalenſi clauduntur.

Peritia aquilonariũ ruſticorum.

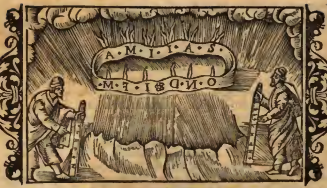
Certitudo experientiæ.

Parentes docēt filios.

Euentus futuri.

Signa & ſydere obſeruant.

Natura nõ ſinit aliquid otioſum.

De menſtruis ſignis tonitruorum.

CAP. XXXV.

Tonitrua ęſtiua frequentiora.

Vapores expelluntur.

Autumnus frigidus & ſiccus.

Tonitrua portentoſa in hyeme.

Venæ ſulphureę.

Tonitruis agricolę & nauclerí turbantur.

ETSI omni tempore anni obſeruari ſolent vapores, ac fumi, vnde tonitrua, ac fulmina nubium repercuſsione generantur, maximè tamen in ęſtate, quando abundantius caloris virtute extrahuntur, atq; altius eleuantur, prout omnibus relinquitur manifeſtum. In hyeme autem, & in vere, licet fumi, vaporeſq; ſpiſsi è terræ viſceribus magis expelluntur, quàm extrahuntur, minus tamen ob caloris defectum ad ſuperiora aëris eriguntur, ſed inferius remanent, pluuias, & ventos producturi. In autumno autem, qui (teſte Seneca) frigidus eſt, & ſiccus, neq; humor eſt, qui eleuetur, neq; calor, qui eleuet, cùm omnia videantur aſperrimo gelu conſumi. Cumq; hæc communi ordine naturæ ferè vbiq; per orbem euenire ſoleant, attamen in partibus Septentrionis (vti etiam Herodoto placet) portentoſa tonitrua quandoque in hyeme euenire contingit, fortè ob calidas minerarum exhalationes ibidem abundantes, & ſulphureas venas, quę quoſdam lacus (prout infrà dicetur) in algidiſsima hyeme nequaquàm congelari permittunt. Quæ quidem tonitrua, vt importunè veniunt, ita minori admiratione agricolas turbant, & naucleros: qui etſi hæc brumalia tonitrua velut oſtenta diiudicant, ſingulo tamen menſe, dum eueniunt, eorum effectus obſeruant.

Ian. Ianuarii tronitrua ſignificāt plus ſolito inualeſcere vētos, & erectas exurgere fruges.

Febru. Februarii maximam afferre mortalitatem, præſertim eorum, qui delicioſè viuunt.

Mar. Martii validos tumeſcere ventos, anni quoq; fertilitatem, & ſtrepitus iudiciorum.

Apri. Aprilis pluuiam ſegetibus aptam, & lætam agri faciem toto anno duraturam.

Maius. Maii omnia contraria ſignāt, penuriā frugum, ac formidabilem cariſtiā omniū rerū.

Iun. Iunii prætendunt fertilitatem abundantiorem, attamen ægritudines expaueſcendas.

Iul. Iulii etiam frumentorum abundantiam, ſed leguminum, ac fructuum deſtructionem.

Aug. Auguſti tonitrua ſignant pacificū hominū cōuictū, ægritudinè tamē formiduloſam.

Sept. Septembris fertilitatem anni, ac bella, & ſeditiones, ac cædes imminere.

Oct. Octobris portentoſa æſtimantur tonitrua, quia tempeſtates indicant imminere in terra, & mari.

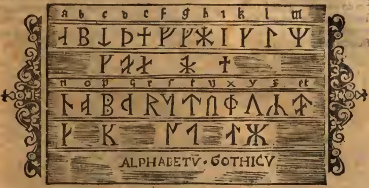
Nouem. Nouembris, etſi rariſsimis annis contingunt, pollicentur tamē fertilitatē ſequētis anni.

Decem. Decēbris tonitrua ſignificāt omniū rerum abūdantiā, ac iucundū hominū conuictū.

Sunt

Sunt prætereà fulgurum, ac tonitruorum aliæ obſeruationes ex Pli. lib. XVIII. cap. vltimo, quas etiam obſeruare ſolent Septentrionales gentes. Cùm æſtate vehementius tonuerit, quàm fulſerit, ventos ea parte denuntiat: contrà, ſi minus tonuerit, imbrem. Cùm ſereno cœlo fulget, pluuiæ erunt, ac tonitrua, & hyemabit: atrociſsime autem, cùm ex omnibus quatuor cœli partibus fulgurabit. Cùm ab Aquilone tantùm, in poſterum diem aquam portendit. Cùm à Septentrione, ventum. Cùm ab Auſtro, vel Coro, aut Fauonio nocte ſerena fulgurauerit, ventum, & imbrem ex iiſdem regionibus demonſtrabit. Tonitrua verò matutina ventum ſignificant: meridiana copioſum imbrem. Prætereà plurimum refert, vnde venerint fulmina, & quò conceſſerint. Igitur diriſsima ſunt, quæ per Septentriones occaſum attingunt: optima quando in eorum exortiuas partes reuertuntur: quia cùm à cœli primęua parte venerint, & in eandem conceſſerint, ſumma felicitas portenditur. Sed reliquæ orbis partes remanent infelices. Noctu magis, quàm interdiu ſine tonitruis fulgurat. Huncꝙ honorem natura homini tribuit, vt raró fulmine exanimetur. Verùm cùm id contigerit, religioſius eſt hominem terra condi, quàm comburi. Vulnera fulminis frigidiora ſunt cæteris. Beſtiæ primo fulminis ictu illico pereunt: nullum autem animal, niſi exanimatum, fulmine accenditur.

Venti. Imbres. Pluuię. Aqua. Ventus. Tonitrua matutina. Tonitrua diriſſima ab Aquilone. Felicitas ſũma. Hõ vix fulmine exanimat. Vulnera fulminis. Beſtiæ illico pereunt.

De Alphabeto Gothorum.

CAP. XXXVI.

AB antiquiſsimo tempore cùm eſſent gigantes in Septentrionalibus terris, hoc eſt, longè ante inuentas literas Latinas, & antequàm Carmenta ex Græcia ad hoſtia Tyberis, & Romanum ſolum cum Euandro perueniret, expulſisꝙ Aboriginibus, gentem iſtam rudem, ac planè ſylueſtrem mores, & literas docerent, habuerunt Aquilonaria regna ſuas literas. Cuius rei indicium præſtant eximię magnitudinis ſaxa veterum buſtis, ac ſpecubus affixa. Quod ſi quis vi gigantea, & vetuſtiſsimo ſeculo patratum ambigat, eò accedat, miraꝙ maiora ad ſtuporem vſꝙ videat, quàm ſcriptura aliqua polliceatur, vel præſtet. His itaꝙ (vt in hiſtoria chariſsimi fratris mei Io. Magni anteceſſoris Archiepiſcopi Vpſalenſis lib. I. cap. VII. habetur) res geſtas lapidibus

Gigantes Septentrionales. Literæ Aquilonariũ antiquiores. Saxis inſculptæ literæ.

Literę Aegyptiacę.
Lupus.
Vulpes
Apis.
Aculeus iuſtitiæ, mel clemẽtiæ.

imprimentes, ſempiternæ memoriæ tradiderunt. Nonnulli etiam pro priuatis computis, inſtar Aegyptiorum, variis animalium figuris pro literis vtebantur, & adhuc domeſtica ſagacitate vtuntur, vt inferius mox dicetur: quarum ſimiles adhuc Romæ in veteribus obeliſcis conſpicari licet, in quibus ſingulæ literæ ſingula nomina exprimebant, vtputa lupus auarum, vulpes inſidioſum, apis Regem: quia moderatorem populorum oportet cum iuſtitiæ aculeo clementiæ mel habere commixtum. Præterea vt epiſtolæ papyro inſcriptæ nunc inter homines mittuntur, ita olim Aquilonares incolæ literas ligno inſculptas pro celebri genere chartarum adinuicem deſtinabant: immò & nunc non ſuppetente papyro, in militaribus caſtris, aut obſidione vrbium, cortice, ſeu codice arboris betulæ in laminas, immò ſubtiles bracteas diſciſſo, pro ſcribendis epiſtolis opportunè vtuntur, eoq́ ſecurius, quò cortex huiuſmodi nulla imbrium, aut niuium iniuria deuaſtatur. Meminit etiam Petrus Martyr lib. VIII. Chaldęos nunc ſcribere in foliis arborum, eiſq́ vſos fuiſſe primos noui mundi inuentores Portugalenſes, dum mutua pręſidia contra incolarum rebellionem ſupprimendam inſtaurare cogerentur. Reperiuntur etiam homines Septentrionalis plagæ adeò ſagacis ingenii, vt cùm neq́ Gothicas, neq́ Latinas literas vnquam didicerint, ſibiipſis ex rerum figuris, & inſtrumentis alphabeta componant: eiſq́ pro ſubleuanda memoria in pelle, charta, vel cortice ſingulariter ſcribendo vtuntur. Hocq́ ſecretum nullis niſi domeſticis communicant, atramentum fieri iubentes ex carbone trito, & lacte, vel communi aqua. Igitur ab hominibus vetuſtiſsimi ſeculi plurima, atq́ præclara monumenta ad eruditionem præſentium ſeculorum haberentur, ſi viri illi ad res magnificas geniti, tam prolixa ſcripta, quàm clariſsima geſta ſucceſſoribus reliquiſſent, dum adeò tenuem literarum, & ampliſsimam armorum, & grauium bellorum deprehenduntur habuiſſe voluptatem. Attamen quod rudi illa ætate perſtrenuè geſtum eſt, cantilenis rhythmiorum ad poſteros alacriter decantandum emiſerunt, quemadmodum præſenti die continuatur. Parthi verò, & Medi veſtibus intexunt literas potius, quàm chartæ, vel papyro. Meminit etiam Perottus antiquos ante literarum inuentionem vſos fuiſſe clauis.

Corticibus arborum literæ inſcribuntur.
Orbis noui inuentores.
Ex rerum figuris alphabeta formantur.
Atramentum.
Geſta maiora, quàm ſcripta.
Cantilenis recitantur geſta.
Parthi.
Medi.

LIBRI PRIMI FINIS.

OLAI MAGNI

GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE MIRA NATVRA RERVM Septentrionalium.

Liber Secundus.

PRAEFATIO.

QVANTA ſint aquarum miracula, prçſertim in vaſtiſsimo Oceano verſus Septentrionem regni Noruegiæ, & plurium inſularum eius, multi, hicꝙ præclari autores, magis forſitan aliorum aſſertione, quam propria inſpectione, vel experientia oſtendere ſunt conati. Quibus etſi verax, aut veriſimilior opinio ob inſcrutabilis naturæ maieſtatem per omnia non aſſenſerit, ſcriptis tamen eorum qualicunꝙ ratione munitis, magna pars fidei non veniet abneganda. Tanta etenim mirabilia (quorum nonnulla inferius annectentur) in ea Oceani vaſtitate ſita ſunt, vt vix præcellenti ratione ſufficiant demonſtrari, prout inferius de belluis & monſtris, Deo propitio erit declarandum. Quæ autem ſecretioribus argumentis adhuc repetenda erunt, ſucceſsiuis capitibus oſtendetur: & vbi priorum temporum, & autorum rationes haud ſuffecerint, poſteris aditum non ſecludimus, quin euidentiora, dum voluerint, ac poterint, in medium adducant.

De combuſtione aquarum.

CAP. PRIMVM.

Venæ ſulphureæ.

Vexionēſis lacus limoſus.

Nidroſia metropolis Noruegiæ.

Sulphur calet.

Sol deſiccat.

Elementa confœderata.

Cura ſine tormento, remedium ſine horrore, ſanitasq́ acquiritur impunita.

Ignis in aqua valet.

Auguſtinus de igne ſacrificii.

Hieronymus.

Caſsiodo.

Ignis abſcōditus aquis.

Volateranus.

Aqua ignē excitat.

Auguſt. lib. 21. de ciui. Dei.

Fex vini.

SVNT igitur quædam ſulphureæ venæ riuis aquarum vicinæ: quæ plerunq; accenſæ, latius in modum flammarum cuncta in circuitu depopulaturæ vagantur. Quod ſpectaculum in Islandia, & Scotia, terris frigidiſsimis, continuo ardoris incremento habitatores intuentur. Præterea in Meridionali Gothia non procul à ciuitate Vexionenſi campeſtris, & limoſus lacus eſt: qui ignea ſua virtute quodcunq; coctile in eo dimiſſum, chordaq́ extractum, quaſi momentaneo, vel exiguo temporis momento coctum, vel aduſtum remittit. Hācq; naturam lacum ſimilē prope metropolim Nidroſienſem regni Noruegiæ habere compertum eſt, eo præcipuè argumento, quòd in mediis frigoribus nunquàm congelatur, prout ſuperius, parumper eſt oſtenſum, & ſi opus eſt, inferius cap. de fontibus oſtendetur. Inſuper quòd in mineris Septentrionalium montium à ſulphure venit, quod calcat: vt à ſole, quod deſiccet. Iuuat videre ſecretum: latices vapores igneos exhalantes: amicum vndis indeſinenter ardorem & calorem venire decurſu riui, vnde vſualiter ſolebat extingui. Quocirca philoſophi dicunt, elementa ſibi mutuis complexibus illigari, & mirabili coniungi fœderatione, quæ inter ſe contraria intelliguntur varietate pugnare, vt pote madentem ſubſtantiam vapores producere ignitos: quæ canalibus effuſa, etſi ſuccendit aera, tamen tepidior facta, thermarum delicioſis vſibus, ac voluptatibus pro arbitrio ductorum commodiſsimè adaptatur, immò quaſi blanda medicina conſertur, ſcilicet vt ſine tormento cura, & ſine horrore remedium, ſanitasq́ acquiratur impunita. Hinc balnea ſulphurea per igneas terræ venas originem ſimul & fomentum trahentia, canalibus teporem generantibus diſtinguuntur, donec igneo vapore reſoluto conuertātur in frigidam qualitatem. Stat tamen firma ſcripturæ ſententia, qua Sapientiæ vltimo dicitur: Ignis in aqua valebat ſupra ſuam virtutem, & aqua extinguentis naturæ obliuiſcebatur. Flammę è contrario corruptibilium animalium non vexauerunt carnes coambulantium, nec diſſoluebant illam, quæ facilè diſſoluebatur ſicut glacies, bonam eſcam. Præterea relatio Auguſtini eſt, quòd ignis ſacrificii, qui per L X X. annos Babylonicæ captiuitatis ſub aquis vixerat, extinctus eſt, Antiocho vendente Iaſoni ſacerdotium. Inſuper Hieronymus aſſerit hanc igni ineſſe naturam, vt appoſito combuſtibili ſufficienti nedum aſcendat in altum, ſed omnia, tam aquas, quàm rupes abſumat. Meminit præterea Caſsiodo. lib. I I I. Epiſ. Vulcani montis: de quo mirabile videtur, quòd tantarum flammarum congregatione ſuccenſus, marinis fluctibus haberetur abſconditus, & ardor ibi indeſinenter viueret, quem tanta vnda videbatur obruere. Qui inſuper Volateranum lib. X X V. intueri velit, reperiet quoddam picis, & ſerpentis genus eſſe, quod ignem extinguit: immò & lapidem fore in Aegypto, cuius natura hæc eſt, vt aqua perfuſus ignem euaporet, veluti calx aduſta, quæ pice, oleo, reſina, adipe, vel alio liquore adhibito non accenditur, ſed ſola aqua, vt Auguſt. lib. X X I. de ciuit. Dei atteſtatur: vbi quanta naturalium rerum ſit ſecreta operatio, curioſè inquirentibus illico demonſtratur. Immò & Pli. refert lib. X I I I I. cap. X X. fecem vini ſiccatam recipere ignem, & ſine alimento per ſe flagrare.

Reliqua etiam ignium miracula, & aquarum, lib. I I. vltimis aliquot capitulis copioſè recenſet idem autor.

De ſecreta

De ſecreta natura quorundam montium.

CAP. II.

MVLTI per orbem montes ſunt, qui magnitudine, ſublimitate, variiſꝗ, & miris rebus, ac ſpeciebus, diuerſa tamen relatione ac ratione, à magnis ſcriptoribus extolluntur, vt Veſuuius, Aetna, Campanus, & reliqui, priuatis eorum notitiis plurimum in nomine familiares. Nulli tamen frequentiores in memoria Aquilonarium hominum ſunt, quàm Hiſpanici montes, quos olim illuſtres, ac nobiles, & plebeię ſortis perſonę ad Compoſtellam peregrinando laborioſi peragrarunt, magnifica Regum hoſpitalia miris laudibus proſequentes, eó quód humaniſsimè in eiſdem recepti ſint, ac optimè conſolati: Præterea in Germania miri, magniꝗ montes non minus alti, vaſtiꝗ, quàm virtute ſingulari reperiuntur. Veſuuius quidem pro tanto mirabilis eſſe refertur, quia pleruncꝗ mugienti ſonitum non diſsimilem edit: qui ferme cùm fit, ingentiſsima vi cinerum eiiciendorum fieri iudicatur. Veſuuio monti valde ſimilis, quem Hieronymus primo anno Titi tantū de ſe dicit eieciſſe ignem, & excitaſſe incendium, vt ſyluas, agros, prataꝗ combureret, & circumpoſitas regiones. In Islandia autem qualis naturæ montes ſint, iam arbitror ferè toti mundo cōpertum, eó ꝙ vltra veterum relationem in charta noſtra Gothica deſcriptionem Ptolemæi ſupplendo, horum montium ſitum, & naturā oſtendimus eſſe ſingularem, ſcilicet in eorum vertice niuem ſore quaſi perpetuā, & in baſe ignem ſulphureū cōtinuè ſine ſui conſumptione exardeſcentem. Qui propius accedunt, vi pulueris, & fauillæ ſcaturiētis facilè ſuffocantur, & maximè cùm in multis locis torridæ voragines cum cinere apparent montium combuſtorum, & vallium: quæ iterum tacitis incrementis ſulphureis ſuccreſcentibus, quaſi circulari temporum ſpatio diſponuntur ad combuſtionem. Sunt etiam intra Noruegiæ limites vaſtiſsimi, altiſsimiꝗ montes quatuor dietarum aſcenſuros, totidemꝗ è vertice deſcenſuros admittentes. Septentrionalis autem mea regio, quàm excelſos montes habeat, per occaſionem inferius oſtendetur. Multi etenim, & excelſi ſunt; tam arbores, quàm animalia diuerſarum ſpecierum perpetuò enutrientes.

Veſuuius.
Aetna.
Campanus.

Hoſpitalia Hiſpanorum magnifica.

Mugitus montis.

Islandiæ mōtes.
Nix in vertice, & ignis in pede.

Voragines torridæ.

Montes Noruegiæ altiſsimi.

Montes Suetiæ aquilonaris.

De apparentibus vmbris ſubmerſorum.

CAP. III.

Islandia cur ſic dicta. Vltimũ Tyle.

PRO declaratione præſentis capitis aduertendum erit, ꝙ Islandia terra eſt ſubiecta polo Arctico, vẽto pręſertim Circio oppoſita, ac mari Glaciali propinqua: atꝙ ob id dici meretur terra glacialis, ſeu vltimum Tyle, nulli veterum non celebrata: cuius incolæ à Saxone Sialandico continentiſsimi dicuntur, religione ſatis Chriſtiani propriam ſcripturam, hiſtoriamꝗ rerum magnificè geſtarum habentes. Suiꝗ temporis adhuc acta conſcribunt: quæ & cantibus, ac rhythmis recolunt, atꝙ promontoriis, ſeu ſcopulis inſculpunt, vt nulla niſi cum naturæ iniuria intercidant apud poſteritatem.

Cãtibus & rhythmis maiorũ geſta recẽſent.

Iſlãdię extẽſio.

Situs inſulæ extenditur inter Auſtrum, & Boream, longitudine centum milliarium Germanicorum. Pro maiori parte montoſa, & inculta, præſertim verſus plagam Septentrionalem, ob auſtera ſpiracula prædicti venti Circii, qui nec frutices eleuare permittit.

Circius.

Inſula eſt inſolitis miraculis prædicanda. Rupes etenim, ſiue promontorium in ea eſt (vt ſuperiori capitulo tactum eſt) quod inſtar Aetnæ perpetuis ignibus æſtuat. Ibiꝗ locus eſſe creditur pœnę, expiationiſꝗ ſordidarum animarum.

Spiritus ſeu vmbræ offerũt ſe hominibus.

Illic nempe ſpiritus, ſeu vmbræ, comperiuntur ſe exhibentes manifeſtos humanis miniſteriis ſubmerſorum, ſiue alio violento caſu enectorum. Spectra ſeſe offerunt congreſsibus notorum hominum tam manifeſta, vt tanquam viuentes accipiantur ab ignaris mortis illorum, data dextra.

Error deprehendĩ ſepatiõe.

Nec deprehenditur error priuſquàm diſparuerint vmbræ. Incolæ plurimum præſagiunt fata principum, quidue remotius in orbe peragitur, reuelationibus apparentium ſpectrorum non ignorant, prout inferius cap. de magicis præſtigiis lucidius aperietur. Neꝗ hæc myſteria latebant Virgilium ſic dicentem:

Continuò auditæ voces, vagitus & ingens,
Infantumꝗ animæ flentes in limine primo.
Nec procul hinc partem fuſi monſtrantur in omnem
Lugentes campi: ſic illos nomine dicunt.

De

De ſonitu horribili littoralium cauernarum.

CAP. IIII.

EST præterea in Septentrionalibus plagis inſignis quędam prouincia Angermannia appellata, cuius incolę peritiſsimi ſunt venatores: eo etenim quęſtu, videlicet pellium pretioſarum venditione, ingentes diuitias conſequuntur. Sunt & agricultores optimi, ita vt pręter planos, ac decliues agros ſublimia montiũ latera beneficio ignis, ac niuis in naturã fertiliſsimorũ agrorum adaptare norint. Ignem nãq; in denſum fruticem, atq; herbas autumnali ęquinoctio immittunt, cineremq;, & puluerem exinde productum ſuperuenienti niuium caſui ſtudioſè diſponunt, vt eius viſcoſitate veluti bouino ſtercore pingueſcant. Quo fit, vt lętiorem ſegetem, meſſemq; vberiorem exinde reportent. Sed de his inferius de agricultura dicetur. Habet etiam hęc prouincia plures altiſſimos montes: quorum vertices continuo candore niuium toto anni tempore excelſum aſpectum nauigantibus in Bothnico mari prębent, ita vt eminentiſsimo ſigno perſpecto, plurima portentoſa pericula euadere, atq; ſecuriores portus attingere poſsint. Pręterea vbi baſes eorum in profundiſsimo gurgite ſtantes, caſu aliquo, vel propoſito nautę acceſſerint, tantum horrorem ex alta fluctuum colliſione percipiunt, vt niſi pręcipiti remigio, aut valido vento euaſerint, ſolo pauore ferè exanimes fiant, multoq; dierum curriculo, ob capitis turbationem, priſtinę mentis, & ſanitatis compotes vix euadant. Habent baſes illorum montium in fluctuum ingreſſu & regreſſu tortuoſas rimas, ſiue ſciſſuras, ſatis ſtupendo naturæ opificio fabricatas: in quibus longa voragine formidabilis ille ſonitus quaſi ſubterraneum tonitru generatur. Cuius cauſam vt improba iuuentus aliquando curioſius, quàm ſecurius ſcrutabunda aggreſſa eſt, ita illico oppletis aqua nauigiis ex ſuperioribus rimis, ac ventorum ſtrepitu, cum admiratione vitam amiſère. Vt tamen periculum hoc euitetur, immenſa montium altitudo niuoſo verticis ſui candore ſignum remotius nauigantibus lucidè oſtendit, monetq; anticipare fugam, ne natura inſcrutabilis ſoni parens, nullum remedium contra latens, & inſidioſum malum conceſsiſſe videatur. Immò etiam ad plura milliaria per aëra ab eiſdem montibus exhalatus terribilis ille ſonus aures nauigantium allabitur, admonens triſtiſsimæ garrulitatis

Angermannia.
Venatores.
Agricolæ.
Modus præparãdę terræ ſeminandæ.
Montes altiſsimi.
Bothnicũ mare.
Horror vehementis ſoni.
Rimæ montiũ tortuoſæ.
Natura docet euitare periculum.
Triſtiſsima aquarum garrulitas.

eius ruinam procul effugere, quam cominus poſiti nequeant ſuſtinere. Quid autem Vincen. in ſpe. hiſto. lib. XXXI. cap. XXIIII. de ſimili materia ſentiat, verbis eius, vt iacent, oſtendetur: Apud Tartaros mons quidam exiguus eſt, in quo foramen quoddam eſſe dicitur: vnde in hyeme tam maximæ tempeſtates ventorum exeunt, quòd homines inde vix, & cum magno periculo tranſire poſsint. In æſtate verò ſemper quidam ibi ventorum ſonitus auditur, ſed de foramine tenuiter egreditur. Aſſerit etiam Dion Merula Alexandrinus tam vehementem ſonitum in montibus Veſuuinis quandoque in ſubterraneis cauernis audiri, vt tonitruis perſimiles eſſe perhibeantur, immò & supernè, vti in terra mugire videantur. In Septentrionalibus autem lacubus congelatis ſub ipſa glacie, ob ventum incluſum, non minor auditur ſonus, quàm ſæui tonitrui ex denſitate nubium in lateribus coarctati: de quo infrà cap. de piſcaturis glacialibus aliquid oſtendetur. Refert etiam Plin. lib. II. cap. LXXXII. ſonum ſupra montes, ob eorum concauitatem cauſatum, audiri. Necp ignotum relinquitur, Suidam dicere, in Danubio cataractas, id eſt, petras veluti tumulos ſub aquis exiſtentes: ſuper quas fluuius ille incidens, cum magno ſonitu repercutitur, ſcopulos circumuoluens.

Mõs Tartarorũ

Mõs Veſuuius.

Sonus ſub glacie iſtar tonitruorum.

Cadentes aquæ excitant magnum ſonum.

De rupe Monachi marini.

CAP. V.

SVB dominio quondam ditiſsimi regni Noruegiæ prope inſulam Farenſem, mons eſt eminens in Oceano, quem appellatione conformi nauigantes Monachum vocant. Habet enim naturali ſuo ſitu, & inciſione partium, præſertim verticis, cappam contextam, immò & proprietatem, vt omnes in dira tempeſtate ad eum confugientes, tutiſsimè ſuſceptos conſoletur. Quinimmò væ omnibus his, qui vi ventorum agitati non attingunt fimbriam, vel ſinũ eius: quoniã ibidem adeò ſæuiũt vẽti Circii, & Septẽtrionales, vt eius aſperitatẽ euaſuri nautæ, cogantur intenſiſsima arte & viribus, labore & ſumma experientia omni momento attendere, & vigilare, qualiter effugiant ad Monachum illum, tanquam portum ſecuriorem. Sunt etiam aliorum montium nomina ab euentu, natura, ſitu, proprietate, ſimilibus appellata, vt Valla in hiſtoriis meminit de monte, qui Bucca aſini dicitur in Hiſpania, & alio monte Amoris,

Fare inſula.

Rupes Monachus appellata

Circii venti.

Montium noĩa ab euentu.

Bucca aſini in Hiſpania.

ris, qui forſitan vt gens eſt plena amoris, ita & ipſe mons diffuſior factus, & amplificatus. Vtcūq; res ſe habet de amore, longè plures in hoc nomine, & re, multiplicantur montes mœroris, qui ſtultos amantes intrudunt in buccam aſininam, vt duorum dentium ordine conterantur, ſua ſcilicet pœnitudine, & fallacia veſanæ conſortis. Rari valde in hoc certamine montes victoriæ, vel triumphi reperiuntur. Præterea in Septentrionalibus aquis plurimi excelſi montes, quaſi ſigna ſecuri portus, in qualicunq; tempeſtate, vel tranquillitate petendi videntur. Sed ante eorum introitum plura latent cæca ſaxa: quæ vt remiſſiore vento plura nauigia obruunt, ita tempeſtate prodita, ob eleuatas vndarum ſpumas, mirabilius ſaluant. Sunt præterea montes falconum, aquilarum, & coruorum, nautis acceſſuris ſecuritatem, vel fugientibus cautelam, ne appropinquent, oſtendentes. Inſuper montes litium, immò arces fortiſsimæ, præſertim in Orientali Finlandia, occaſione præliorum Moſcouiticorum ſuper fauces rupium erectæ, taliq; munitione artis, & naturæ firmatæ, vt facilius montes, quàm ipſas arces, vndecunq; emergat inſultus, intercipiant obſidentes.

Montes mœroris.
Montes oſtendunt portus.
Saxa cęca vndis colliſa, naufragia auertunt.
Mōtes falconū
Mōtes coruorū
Mōtes aqlarū.
Mōtes litium.
Kiuaneb.

De rupe Coronata, & multitudine piſcium.

CAP. VI.

NE vllum ſileatur rerum naturæ opus, monſtratur hic in Occidentali Bothniæ verſùs extremas Septentrionis partes in parochia Lula Vpſalenſis diœceſis, rupem eſſe maritimam, Biuraklubben vulgariter appellatam: quæ excelſo ſuo vertice à longè nauigantibus tridentata, ſeu coronata videtur. Cuius aſpectu, vmbra, aut portu ſi non fruerentur indigenæ maris expertiſsimi piſcatores, neq; tutam haberent vitam, neq; commodùm victum inuenirent: Sua etenim mira celſitudine, orta denſiſsima nubium caligine, proſpecta in mediis vndis (prout anno Domini M.D.XIX. expertus ſui) ſaluantur errantes. Tanta etenim condenſati aëris, ac caliginis ſolet eſſe obſcuritas, vt vix in exigua naui proram tenens è puppi reſpiciatur. Applicando tamen ad littus, tanta in baſe eius piſcium multitudo hinc inde inſpicitur, vt magnum ſtuporem viſui generet, & omnimodam ſtomacho afferat ſatietatem. Pars etenim huiuſmodi piſcium marini laticis ſalſugine in plani-

Bothnia Occidentalis.
Lula.
Biuraklub.
A naufragio autor hic ſaluatus eſt. 1519.
Multitudo piſciū vetis ſiccandorum.

Modus deſiccandi piſces vltra mare ad Germaniã nauigio deferendos.

tie montani pedis aſperſa, ventoq́ torreſacienda, ſpatio duorum, vel triũm iugerum dilatari ſolet ſuper tellurem planam: pars haſtis erigi, perguliſq́ extendi, præcipuè piſces maioris ſpeciei, vt ſole, & aere deſiccentur. Omnes tamen vel domeſtico vſui, vel negotiatorum lucroſo quæſtui, etiam vltramarinis neceſsitatibus, ac voluptatibus reſeruantur, maximè vt horũ commutatione copiam annonæ, quæ tenuiter ibidem ob circũſtans frigus matureſcit, acquirant, ac his, qui ſolitudines inhabitant, loco deliciarum, vt rurſum ſylueſtres opulentias in pellibus pretioſis recipiant, valeant exhibere. Ita enim Dei prouidentia conſtitutum eſt, vt mutua rerum commutatione ſeſe enutriant, quibus inæqualium rerum beneficia ſunt conceſſa. Alii enim vbertatem piſcium, alii ferarum, alii agrorum, pro læto conuictu retinent, vt inæqualitate prouentuum alacrem, & fidelem inueniant bonorum commoditatem, atq́ optabilem animorum vnitatem. Plinio tamen videtur, quòd piſces dantur habitatoribus naturæ beneficio, & alia ratione ſubtrahuntur ab illis. In pede igitur huius Coronati montis tantus odor ſuſpenſorum piſcium exoritur, vt longo maris interuallo eundem adnauigantes ſentiant præcurrentem. Eoq́ odore percepto, ſub tempeſtuoſa caligine laborantes ab imminente naufragio ſeipſos, & bona præſeruare nouerunt.

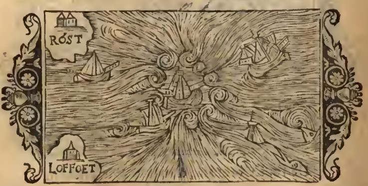
Rerum cõmutatione ſecurus victus habet.

Dona diuerſa.

Plin.

Odor piſcium grauis.

Odore euitatur naufragium.

De æſtu, ſiue fluxu, & refluxu Oceani.

CAP. VII.

Roeſt.
Loffoth.
Charybdis.

SVNT in charta mea Gothica, ſeu deſcriptione Septentrionalium regionum, certi ſinus Oceani littoribus Noruagicis hic inſculpti, ſcilicet Röeſt, & Loffoeth: inter quos tantus eſt maris hiatus, vel charybdis, vt incautè appropinquantes nautas ſua repentina circumuolutione, vi & induſtria gubernatoris adempta, abſorbeat in momento, maximè naturam loci ignorantes, vel aliàs vi tempeſtatum appulſos, aut periculum imminens per contemptum paruipendentes. Quocirca volentes ex Germanicis oris eò nauigare, peritiſsimos quoſq́ conducunt naucleros, ſeu gubernatores, qui longa experientia, quomodo obliquando, dirigendoq́, tutius pericula euadere poſsint, didicerunt. Hiq́ longo maris ſpatio gnomonis directione, ne in charybdim incidant,

Naucleri peritiſsimi requiruntur.

Gnomon, compaſſus.

dant, iter variando inſtituere ſolent: & maximè circa populoſiſsimas villas Andanes, & Trondanes, & tres alias inſulas, vbi pars maris Moſtaſtrom appellatur: quo loco æſtus eſt altior cæteris adiacentibus aquis. Mare etenim ibidem intra cauernas accedente fluxu inflatur, & effluxu reflatur, quanto maximo impetu deferuntur torrentes, vel rapidi fluctus. Nauigatur hoc mare (vt dictum eſt) periculoſiſsimo euentu, quia iniquo tempore nauigantes ſubitò rapiuntur in voragines circulares. Naufragiorum reliquiæ perrarò redduntur, & ſi redduntur, ita colliſione ſcopulorum attrita robora videntur, vt quaſi lanugine obducta appareant, & comminuta. Et hæc potentia naturæ fabuloſas ſymplegadas, & formidatam maleam, & Siculam charybdim, atque magna miracula ſuperans manifeſtatur. Cuius cauſam aſsignare quàm difficile ſit, rerum ſcrutatores atteſtantur: qui tamen eam erumpenti numini attribuunt, vt illud quomodo, quantùmue, & vbi vult, liberè operetur.

Andanees. Trondanees. Moſtaſtroem. Voragines circulares. Reliquię naufragiorum nō redduntur. Numen liberè operatur vbi, quādo & quo modo vult.

De charybdi, & mira natura glacierum.

CAP. VIII.

CVM proximè pręcedenti capite dictum ſit, quàm perículoſa ſit nauigatio Noruagici Oceani, maximè vbi inſcrutabili ratione vaſta charybde, niſi valde pręuiderint, nautæ periclitantur: nunc, cùm aliqui talem euaſerint, vix humanæ virtuti, ſed diuinæ protectioni arbitror attribuendum, pręcipuè in his, qui ſęuis tempeſtatibus longo, vaſtoque maris errore, velut hoſpites locorum ignari eò impelluntur: quales arbitror fore Hiſpanos, vel Gallos, qui vi hoſtili, vel ardore rapiendi littus ignotum ingrediuntur. Fatendum quidem eſt, eos expertiſsimos eſſe in nautico gnomone, vel compaſſo, aut bolide perſcrutandę profunditatis: ſed alia facies littoris huius regionis eſt, quàm Afrorum, vel Maurorum. Hic enim longiſsimę noctes, frigora intenſiſsima, rupes alicubi quaſi turres latentes, belluę truculentę, & formidabiles, vt infrà de monſtris oſtendetur. Pręterea cruſtatę glacies, quaſi parietes ingentium domorum tempeſtatibus dirutarū, tāquam ineuitabilia naufragia è proximo producturę. Sed hęc omnia tolerabiliora ſunt in quauis periclitatione ſubeunda, quàm experiri commiſerationem Hybernicę gentis, quę (vt plurimis probari poteſt exemplis hic omiſsis) per lachrymas inuitare ſolet afflictos, vt bonis nudatos ſemiuiuos di-

Nauigatio periculoſa maris Septētrionalis. Hoſpites locorum ignari. Neceſſaria nautis. Terribilia nautis. Hybernorum mos.

Mira natura glaciei.

Glacies æſtate durabiles.

Tineæ niuales.

mittant ad laceras naues. Quantum verò admirari glacierum naturam attinet, hoc pro certo ſeruatur, quòd littori Iſlandico (teſte Saxone) magnis molibus glacies appellitur: cuius ſi cruſta in vaſe adſeruetur, quamuis magna diligentia, tamen diſparet ſtatim, atque reliqua eius generis glacies recedit à promontorio in altum. In vaſtis autem ſolitudinibus, maximè ſub ſpinis iuniperorum, itidem & ſub paleis ingentium horreorum, & ſcandulis picearum arborum, adhuc ſole in Leone ſtationem habente, conſeruatur: eaque inde extracta voluptuoſi potatores, æſtu ſolis durante, in vino, vel ceruiſia immerſa vtuntur. Nulli tamen niuem epotandis calicibus cuiuſcunque liquoris, ob viſcoſitatem eius haud depuratam, immiſcent: tineas enim habet ſecretas, & connatas, veluti lanei panni.

Huius cap. figura deperdita ē.

De ſcorteis, ſeu coriariis nauibus Gruntlandiæ.

CAP. IX.

Veſtrabord portus.

Huitſarch.

Scorteæ naues.

SVPERIORE cap. III. huius libri pro bona parte videtur explanatum eſſe, qualis ſit naturæ, proprietatiſque glacialis terra Iſlandia, apparitione ſpirituum eorum, qui nuper in aquis piſcandi gratia fuerant ſuffocati: hinc oſtendendum erit iter à portu Veſtrabord eiuſdem Iſlandiæ ad marinam, excelſamque rupem Huitſark dictam, quæ mediam nauigationem continet ad Gruntlandiam: in qua genus piratarum reperitur ſcorteis nauibus vtens, arbitrariaque nauigatione non tam supernè, quàm infernè forinſecus ſentinas negotiatorum terebrando inſidians. Vidi ego binas huiuſmodi nauiculas coriarias anno M. D. V. ſuper Occidentalem portam intus in Eccleſia Cathedrali Aſloenſi diuo Haluardo dedicata, quaſi pro ſpectaculis muro appenſas: quas eiuſdem regni Rex Haquinus bellica claſſe littora Gruntlandiæ pertranſiens, dicebatur acquiſiuiſſe, ſortè nauigia ſua ſuffocare meditantes. Incolæ enim illius regionis non exilem ſpoliorum quæſtum ſibi comparare ſolent per has, & ſimiles artes inſidioſas, quas furtiuo ingenio tacitè tabulas nauium inferius (vt dictum eſt) terebrando, aquæ ingreſſum procurant; & illico præſentiſsimam ſuffocationem. Britanni verò (vt Plinio placet lib. VI. cap. XVI) vtuntur vitilibus nauigiis fortiſsimo corio circumſutis. Moſcouitæ autem, & Bothnienſes in Septentrione nauibus, vimine, radicibuſque colligatis, ac pice ſine quouis ferro linitis vtuntur, prout inferius de raptoribus Moſcorum oſtendetur. Taprobanæ naues papyraceæ ſunt, anchoris vtentes in prora, & puppi, propter vadoſum mare canalibus profundiſsimis, quaſi alueis, ſub aquis diuiſum. Immò anchoras canalibus, ob imperceptibilem fundum, nunquàm credunt, vel committunt. Plin. lib. VI. cap. XXII.

Regni Noruegiæ rex Haquinus.

Naues coriariæ binæ.

Naues ſine ferro.

Naues papyraceæ.

De naufragiis Gruntlandiæ.

CAP. X.

SATIS horribili hoc ſpectaculo ; quid interpretandum veniet , ſine multorum caſuum, & verborum circuitu demonſtratur : attamen vnde , & quibus hæc eueniant , parum per aperiẽdum erit, videlicet, quòd littora eius regionis admodum arenoſa ſunt , voraginibuſq; plena , quaſi inter profundas valles , ſublimeſq; montes itinerandum foret : in quorum vertice arbores vi tempeſtatum euulſæ , atq; eò depulſæ putreſcentes , ibidemq; firmatæ, facili attactu confodiunt naues : quæ etſi arte , laboreq; hæc pericula euadere velint, nequaquàm vi ſæuorum ventorum permittuntur. Ventus enim Circius (de cuius violentia ſatis ſuperius lib . primo tactum eſt) adeò vehemens in Septentrionalibus aquis eſt , præſertim plenilunio concurrente , vt quaſi fatalis , & formidabilis omnibus eò nauigantibus ſit timendus . Quibus autem hæc eueniunt, in promptu ſunt Portugalenſes nouas adhuc terras pro perpetuanda gentis ſuæ gloria (magis quàm diuitiis) quæſituri . Sunt & Hiſpaniarum, Galliarumq; naues ſęuiſsimis ventis appulſæ , vt inhoſpitalia ea littora ingrediantur inuiti , pœnam geminantes , quòd gentis illius linguæ commercium , vel fidem non habent exploratam . Præterea quòd in littore cernuntur habitationes humanæ, quaſi euerſæ carinæ. Et meritò : quia ex coſtis cetorum , velut grandibus lignis , incolæ conficiunt ędes, muſco , & fruticibus pro niuibus, ac imbribus arcendis ſolicitè contegentes . Orientaliora autem huius terræ (intermedia rupe Huitſark prædicta) Noruegiam reſpiciunt : quæ verſus inſuperabilem arcem Regis Noruegiæ Vardahus continuantur, ſed ad Septentrionalem plagam, & partem Occidentalem incognito fine terrarum , & aquarum , ampliantur.

Voragines arenoſæ.

Vẽtus Circius. Plenilunio ſæuiores venti.

Littora importuoſa.

Huitſark refugium piratarũ. Vardahus.

De Pygmæis Gruntlandiæ, & rupe Huitſark.

CAP. XI.

Huitſark.

Piratę Pining, & Pothorſt.

Vitelliani, de q̃bus Albertus Crantzius in Vandalia.

Kniphoff.

Compaſſus.

Pygmæi, ſeu nani.

SVPRADICTO capite proximo parumper de excelſa rupe Huitſark medio maris tractu inter Iſlandiã, & Gruntlandiam ſita, dictum videtur: nec tædet eam repetere per amplius explanandam. In ea etenim circa annos Domini M.CCCC.XCIIII. duo inſigniores piratæ, Pining, & Pothorſt, ab omni humano conſortio, Aqlonarium Regum ſeueriſsimo edicto ob atrociſsima latrocinia, quaſi in deſpectum, & contemptum omnium regnorum, & armatorum, cum complicibus ſuis piratis proſcripti habitabãt, multaq́; crudelia facta in quoſcunq́; ſiue propè, ſiue à longè nauigantes, committebant: vti & alio tempore priore Vitelliani plures, & inſigniores piratæ (ſic dicti) magna facinora egerunt, & ad vltimum communibus omnium regnorum Aquilonarium armis è viuis ſunt ſublati. Ita & quidam Kniphoff anno M.D.XXV. per Hamburgenſes cũ LXX. cõplicibus è potẽtiſsima naue Galion dicta, extractis, ſupplicio capitis, & totæ ſuſpenſione ſunt puniti. In huius altiſsimæ rupis ſupercilio compaſſus circulis, & lineis plumbeis ſatis ampla rotunditate, opera prædictorum Pining, & Pothorſt, formatus eſt: quo meta compendioſior latrocinari volentibus data eſt, vt ſciant, quorſum opulentiores deprædationes extendi poſsint.

Videntur prætereà in ſuperiori tabula duo diſparis quantitatis homines bellatores: quorum puſillioris ſtaturæ homunculus intrepidè ſeſe maiori obiiciens, triumphator exultat. Non enim minori animo in omnem caſum maioribus ſe obiicit, quàm ſi gigantea potentia gloriari, & præualere poſſet.

Iterum

Iterum de eiſdem.

CAP. XI.

VIX crederem frequenti hominum relationi de miris huius terræ Gruntlandiæ (quæ à bataliſſo, ſeu eminente arena nominata, aut ab aliis à virore Gruntlandia dicta eſt) mihi etiam per graues viros factę, quod contra multitudinem gruum incolis huius telluris ſit belligerandum; niſi Plinius lib. VII. cap. II. de Scythicis gentibus loquens, ſcriptis, & rationibus ſimilia allegaret. Ait enim prędicto loco: Super Aſtomorum gentem extrema in parte montium Spithamæi Pygmæi narrantur, ternas ſpythamas longitudinę, hoc eſt, ternos dodrantes non excedętes. Salubri cœlo, ſemperq́ vernante, montibus ab Aquilone oppoſitis: quos gruibus infeſtari Homerus quoq; pdidit. Fama eſt inſidentes arietum, caprarumq́ dorſis armatos ſagittis veris tempore vniuerſo agmine ad mare deſcendere, & oua, pulloſq́ earum aliium conſumere: ternis eam expeditionem menſibus confici, aliter futuris gregibus gruum non reſiſti. Atq; ab hac opinione Solinus diſſentire nõ videtur. XV. cap. vbi dicit, ab vrbe Gerania gruum multitudine Pygmęos fuiſſe pulſos: adiiciens, manifeſtū eſſe, in Septentrionalem plagam hyeme grues frequentiſsimas cõuolare. Nec piguerit meminiſſe, quatenus expeditiones ſuas dirigant. Sub quodam militiæ eunt ſigno, & ne pergentibus ad deſtinata loca vis flatuum renitatur, arenas deuorant, ſublatiſq́ lapillulis ad moderatam grauitatem ſaburrantur, tunc ſe tollunt in altiſsima, vt de excelſiore ſpecula metentur, quas petant terras. Fidens meatu præit cateruas, volatus deſidiam caſtigat, voceq́ cogit agmen. Ea vbi obraucata eſt, ſuccedit alia. Pontum tranſituræ anguſtias captant: & quidem eas promptū eſt oculis deprehēdere tãquam ſubiecta loca, in quibus ſcrupulorum ſarcina pedes liberent. Ita nautę prodiderunt, compluti ſæpe ex illo caſu imbre ſaxatili. Arenas non prius euomunt, quàm ſecuræ ſedis ſuæ fuerint.

Bataliſſus Grũtlandiæ.

Spithamęi Pygmęi.

Homerus.

Oua deuorãtur, ne hoſtes multiplicentur.

Gruū multitudine Pygmæi expulſi.

Saburrantur.

Dux gruum.

Nautarum teſtimonium.

Gruum natura.

Concors cura omnium pro fatigatis, adeò vt, ſi quæ defecerint, congruant vniuerſæ, laſſaſq́ ſuſtollant, vſq; dum vires otio recuperentur. Excubias nocte diuidunt, vt exomnis ſit decima clangore, produnt lapides caſu negligentiam. Ætate nigreſcunt pennis; vt infra cap. de gruibus, & Pygmæis amplius oſtendetur.

De inſcrutabili profunditate littorum Noruegiæ.

CAP. XII.

Fundus imperceptibilis.
Mõtium ſublimitas excelſiſſima, minima cœli comparatione reputat̃.
Naues ſine anchoris firmãt̃.
Bornholm.
Dalacarli.
Rundiſualia rotunda vorago

TANTA eſt in pleriſq; montoſis littoribus Noruegiæ immenſurabilis profunditas, vt funibus quantis repleri poſsit nauis ingentiſsima, bolide plumbea infernè demiſſa, fundus aliquis nequeat inueniri: eaq; naturæ vis eſt, vt quantò ſublimius montes in excelſum promineant, tantò in eorum radicibus inſcrutabilior profunditas apparebit: licet eorum ſublimitas reſpectu cœli minima ſuper terram reputatur. Pedes etiam horum montium ita cauernoſi, profundiq;, & obliqui ſunt, vt funibus immiſsis, quorſum tendat eorum hiatus, difficillimè cognoſci poſsit. Sunt prætereà littora (teſte Pli. cap. II. lib. VII.) regionis Taprobanæ per modum canalium arenoſorum diſtincta, inſcrutabilis profunditatis, quibus incolæ anchoras minimè immittendas confidunt. Pręterea in inſula Bornholm Regi Danorum ſubiecta, lacus non admodum ampli repeniuntur, quorum profunditas non inuenitur. Demum apud montanos Dalacarlos, id eſt, viros vallium, lacus Runden, id eſt, rotundus dictus eſt, qui menſurabilem fundum non concedit. Deinde non longè à regia Holmenſi Suetiæ, locus in ſcopulis marinis eſt Rundiſualia vulgariter appellatus, id eſt, rotunda vorago, vt neq; ibi rimari poſsit, quàm altus ſit eius fundus. Putei prætereà plures repeniuntur, & exigui lacus, quorum profunditas ſæpiſsimè explorata inueſtigari non poſsit. Apparent etiam longiſsimę, ſed valde anguſtæ rupium, ac montium ſpecus, quaſi ferro cauátæ, vel exciſæ, in opacos currentes receſſus: in quibus conſtrepẽtibus aquis tranquillitate, vel tempeſtate accedentibus, ſonus terribilis excitatur: à quo niſi celeriter aures retraxerint appropinquantes, tam vehementi tinnitu obruuntur, vt pluribus horis ſine auditu, ob excellentiſsimum obiectum, remaneant tabeſcentes.

Sonus terribilis

De portubus

De portubus annullorum ferreorum.

CAP. XIII.

DICTO ſuperiore capite, quàm inſcrutabilis in littoribus Noruegiæ inter excelſiores montes ſit profunditas: nunc oſtendendum erit, quomodo inter ſinuoſas, ſcopuloſaſq; voragines adnauigantes ſecurius abſq; anchoris inuenire, firmareq; poterint ſuas ſtationes. Quocirca cernuntur hic annuli ferrei, clypeo militari ampliores, fuſo plumbo lateribus multorum montium ſucceſsiuo maris tractu quondam bonorum Regum magnificentia, & ſumptu, præcipuè verſus opulentam ciuitatem Bergenſem, infixi, vt æſtu, vel tempeſtate vrgente, ſubitò funibus immiſsis quaſi inter abditas cauernas ſolidentur nauigia magna. Sed oportebit, vt ignari viarum non ſint, qui tam periculoſo labyrintho ſeſe committere velint. Littus enim ſcopulis, & rupibus ita obuium eſt, vt inde egredi, vel progredi nequaquàm valeant inexperti: immò propter eius, & ſimilium locorum (vt infrà de inimicis claſsibus ſpecialius dicetur) difficultatem, & aſperitatem naufragabũtur. Et ſi bellicę naues, vel piratarum, eò hoſtili impetu, vel tempeſtatum impulſu appulerint, conſiliis, auxiliiſq; deſtitutę, ſæpiſſimè tum fame, tum frigore, tum aggreſſu incolarum, miſerabili ſpectaculo veluti contra elementa pugnaturę conſumuntur. Huiuſq; calamitoſi euentus in ſimili caſu, ſi quis legerit Noruegianorum, Danorumq; annales, pręſertim Regis Chriſtierni II. horribilẽ in omnibus reperiet infelicitatem. Ideoq; ſæpiſsimè terrentur hoſtes ab ingreſſu horum ſcopulorum, ne ſeuerius, & ſecretius ab apertis, vel latentibus ſaxis inter montes, quàm patentibus inimicis in gurgite conterantur.

Annuli ferrei mõtibus ĩfixi.

Naues ligãtur.

Littus ſcopuloſum.

Fame, frigore percũt hoſtes.

Chriſtiernus II Rex Danorũ.

De pericuſoſo tranſitu montium Scars & Sula, inter Suetiam & Noruegiam.

CAP. XIIII.

Iempthia.
Veſterhuſſ.
Aeſtiuale iter periculoſum.

PROVINCIA eſt in Septentrionalibus regnis Iempthia dicta, Archiepiſcopo Vpſalenſi cum mancrie, ſeu curia Veſterhuſia appellata, ex immemorabili tempore ſubiecta. De qua Iempthia per excelſiſsimos montes prædictos in titulo, non minus terribile, quàm periculoſum iter æſtiuo tempore conficiunt incolæ terrarum, & peregrini viatores: qui aliàs hyeme pet congelatas paludes, ſtagna, & amnes breuioribus compendiis, & ſemitis, quocunque placuerit, proficiſcuntur. Montes enim illi vaſtiſsimi, quales in Europa vix ſunt, Orientali parte ſub pedis ingreſſu portas, ſeu aperturas habent, duriſsimo ſilice, partim naturali ſciſſura, partim antiquorum principum ſumptu, pro publica vtilitate exciſas, aut perſoratas. Poſt quas inter montium latera tantum etiam in media æſtate ſentitur frigus, vt niſi viatores more hyemis multiplicato veſtitu ſeſe munierint, ferè irremediabile periculum ſubita aeris mutatione incurrant, donec ea montana viſcera, valleſque frigidas exire contingat. Deinde à montibus plurium dierum itinere deſcenſuris, maius quandoque periculum imminet, vbi penduli pontes ligneis montium fulcimentis lateribus affixi, propter caſum niuium, ac arborum tempeſtate euulſarum, aut cadentia ſaxa confracti, vel ſemirupti videntur. Nec alia perplexis ſpes ſuffragatur, quàm quód pontium reparationem communi opera incolarum expectent, cùm nullus per altiſsimos montes, ac profundiſsimas valles viarum circuitus inueniatur. Hæc, & ſimilia cùm viatores imminere prouiderint, expenſas ſecum afferunt ſufficientes, ac ſi caſtrenſem aliquam obſidionem illico ſubituri, ac ſeruaturi eſſent: iumentorum alioquin paucam curam, ob herbarum copiam, & aquarum commoditatem habentes. Scaturiunt enim toto viarum tranſitu ex brachiis montium abundantiſsimi ſontes, ſatis grato ſapore ab omnibus commendati. Quód verò tantam difficultatem illic patiuntur itinerantes, mirum non eſt: quia propter excelſa rupium præcipitia, quæ difficillimè euitari, vel reparari poſſunt, omnia ſagaciſsimo ingenio penetranda

Frigus incluſū quaſi lethale.

Pontes pēduli.

Nullus circuitus.

Paſcua vberrima.

da

da videntur, & maximè cùm in vno ſitus ſit inuius, & in altero ruinis, aut ſaxis oppletus. Præterea limites adeò anguſti, vt viatoribus, ac iumentis, præſertim inſuetis, vertiginem capitis, & oculorum caliginem afferant, & plerunque irreparabilem lapſum.

De ſtatuis viarum in montibus niuoſis.

CAP. XV.

MONTES etiam ſunt alio vocabulo vulgari Doffiafiel, ſiue malueris, Doffrini appellati, Suetiam à Noruegia diuidentes, tantæ molis, & ſublimitatis, vt multorum dierum itinere verſus Occidentem, ſeu Orientem proficiſcentibus, ob indigeſtás niues, perpetuò appareant albicantes, quaſi candidæ nubes in altiſsimo aëre condenſatæ. Quo euenire ſolet, vt eò itinerantes, ob repentinum caſum niuium, vias intueantur concludi: è quibus tandem laborioſis viribus non minus ſeſe explicare contendunt, quàm ſi inter glaciales vndas conſtricti conarentur exire. Quocirca veterum Regum (qui quondam piiſsimi in Noruegia erant) prouida magnificentia factum eſt, vt excelſæ ſtatuæ è viuis lapidibus exciſæ, per cacumina montium videantur erectę, ac fortiſſimè, ne vi ventorum decidant, plumbo, vel ferro firmatæ. Nec deſunt, qui putant has petręas ſtatuas olim fuiſſe gigantes, & propter illuſiones in fidei Catholicæ profeſſores factas, imprecatione diui Regis, & martyris Olai tutelaris ſancti (vt perpetuò itinerantium in niuoſis illis montibus ſigna conſeruationis ſint) in huiuſmodi ſtatuas conuerſos. Immò & fama, & fide receptum videtur, has ſtatuas dęmones fuiſſe, atque in eam formam, qua corpore ſuſcepto conuertendis ad fidem Chriſti hominibus illudebant, eiuſdē ſancti Olai precibus, ne prædicationi ſuæ obeſſent, fuiſſe redactos. Sit quicquid ſit: vti fabuloſum non eſt, niues inter iuga altiſsimorum montium, & aſperas rupes, cauteſque horrendas, longiſsimo itinere eſſe profundas: ita & piè credendum, deficiente humano præſidio, miſericordem Deum, qui Ionam è mari, & pueros ab igne eruit, ſigna permiſiſſe ſaluandis hominibus: quos ille, ne in tanto diſcrimine ſuffocandi deficerent, his & ſimilibus remediis tutiores fieri iuſsit. Nec mirum eſt hic de niuibus tam frequentibus, & denſis in loco proportionato repertis, cùm & cineres Aetnę, ac Aethiopicæ arenæ tam incolas, quàm negotiatores, & armatos milites obruere, & inuoluere ſoleant,

Doffrinæ alpes.

Viatores mole niuium quandoque opprimuntur.

Statuæ erectæ.

Gigantes in lapides cōuerſi.

Dæmones.

S. Olaus Rex.

Signa ſaluādorum viatorū.

Aetnæ cineres, & Aethiopſicę arenæ.

Procop. de bello Gothorum.
Globuli niuales aucti, ruinant arces.
Hoſpitium.

immò ædes, ac tecta deprimere, ac ſyluas onerare caſuras; vt illico quaſſatæ cunctæ comminuant importabili grauitate. Teſtis huius rei eſt Procopius lib. II. de bello Gothorum: qui & cinerum eructatione cariſtiam annonæ imminere prædicit formidandam. Compertum etiam eſt in Sueticis terris, auiculas volatu excitaſſe globulos niuium, quorum augmento, caſuq;, flante Auſtrali vento, arces, & villæ ſunt proſtratæ. Habetur tamen in his Doffrinis montibus hoſpitium, quo recreentur huius periculoſi itineris viatores: non tamen vino prouiſi, vt in alpibus Apenninis, vel montibus Hiſpaniarum, qui feliciores ſunt, bona ſi ſua norint.

De tranſitu tenebroſo.

CAP. XVI.

Cõtinuę noctes
Cortices quercini p lumine
Agaricus noctu lucet.
Alati vermes frigore moriuntur.
Horrea hyemalia
Homines videntes in tenebris
Taprobana.

QVANDOQVE etiam vtilitate, vel neceſſitate vrgente, ſatis ingenioſum modum habent populi Septentrionales in nemoribus nocturno tempore pertranſeundis, immò & diurno, quando in remotioribus Aquilonis partibus ante, & poſt ſolſtitium hyemale continuę noctes habentur. Quicq; his remediis indigent, cortices quercinos inquirunt putres, eoſq; collocant certo interſtitio itineris instituti, vt eorum ſplendore, quò voluerint, perficiant iter. Nec ſolùm hoc præſtat cortex, ſed & truncus putrefactus, ac fungus ipſe Agaricus appellatus, in ſummitate arboris glandiferæ creſcens: cuius virtus, & natura eſt, vt nocte reluceat, ſicuti & vermes alati, volantes ad æquinoctium autumnale: hi tamen, quia frigore correpti mox deficiunt, ad nullum vſum deputantur. Ideoq; frequentius quercum putridam, agaricumq; (ſeipſos propria luce prodentes) colligunt, ad prædictum ſylueſtrem, immò domeſticum vſum, ſcilicet vt eius luce tanquam ardenti lumine, ſecurius accedant loca combuſtibili materia plena, vt ſunt horrea hyemalia, matura meſſe, fœnoq; repleta, quemadmodum infrà cap. de brumali trituratione dicetur. Inueniuntur etiam homines eo acumine oculorum præditi, vt ſine quouis lumine materiali ferè omnia videre, tractareq; ſe poſſe glorientur. Tales vtiq; in Taprobana (teſte Plinio) multò plures, quàm alibi per orbem reperiuntur.

De luminibus

De luminibus, & tedis piceis.

CAP. XVII.

POPVLVS Septentrionalis (vt in principio huius libri oſtenſum eſt) longiſsimis noctibus ſubiectus, vario vtitur genere luminum, quo neceſſaria exercecat officia pro domeſtica commoditate. Igitur fatendum eſt, ſuppolares homines tempore hyemali vſu pinguedinis marinarum belluarum (vt infrà de vtilitate balenarum, & vitulorum dicetur) in omni ſua commoditate perficienda viuere. Quam quidem pinguedinem vulgari eorum Traan, aut Lyſe vocant, à lucendo, quia lampadibus immiſſa clariſsimè, ac ampliſsimè lucet, maximè in ędibus magnarum familiarum, & Eccleſiarum, vbi perpetuum pro reuerentia Corporis Dominici requiritur luminare. Sed ne à coruis nocturnis, ſeu noctuis, aut veſpertilionibus abſorbeatur, ferreis craticulis os lampadum occluſum ſeruant, prout inferius de generibus nocturnarum auium oſtendetur. Præterea tedis pineis connaturalem picem habentibus, vniuerſali varietate, quemadmodum vſualibus candelis, in toto Septentrione vtuntur, eo videlicet modo, vt ambabus manibus occupatis, diuiſos ſubtiliter ſcandilos piceos, baltheis certo numero ſubmiſſos, ori, vel capitis tegumento altero fine ardentes imponant: ſicque, quò libuerit, nulla ventorum iniuria impediti proficiſcuntur, atque alia, quæcunque placuerit operantur. Sed hoc ſecurius in campis apertis, ob piceum odorem non omnibus æquè, vt candelarum, acceptum, præcipuè mulieribus parituris, quæ grauibus his odoribus vſque ad partus aborſum offendi ſolent. Attamen vt fumus tam noxius extra ædes euaporet, cuneatis canalibus ſurſum per tectum in culmine perforatum eleuatis, parsque candelis communibus brachiali longitudine, iuxta noctium prolixitatem, accenſis vtuntur. Tempore autem bellorum, quæ frequentius obſcura, longaque hyeme, quàm æſtiua luce, ob rationes ſupradictas, & inferius dicendas, committuntur, piceis tedis exquiſita pice per equeſtres, ſeu pedeſtres turmas, facilius etiam abietina reſina confectis incedunt: quarum aſpectu (ſi Soloni credendum eſt) equi prouocantur ad bellum, veluti elephantes viſo ſanguine fuſo, vel moro confracta.

Luminũ genus varium.

Vſus pinguedinis piſcium.

Traan, aut Lyſe

Corui nocturni, & noctuæ.

Tedæ pineę.

Modus vtendi tedis.

Odor piceus grauis mulieribus parituris

Remedium.

Candelæ longitudinis brachialis.

Equi pũocant ad bellum viſo igne.

De irruptione aquarum ſtagnatarum.

CAP. XVIII.

Middelpadia.
Huni.

Amnis rapidus

Incolæ fugiunt torrentem.

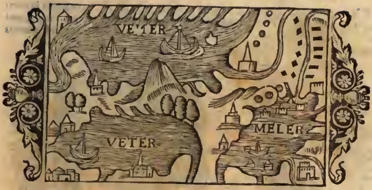
Aqua impioſa

Salmonum copia.

Amnis piſcoſus

INTER mirabilia Septentrionalis plagæ aquarum ſpectacula vnum eſt, non tam frequens, quàm noxium habitantibus in prouincia Middelpadenſi verſus Boreales partes Suetiæ ſuperioris, vbi fere maior pars virorum Huni nomine appellantur, tanquam populi clarius contra Hunos olim belligerantes, ac triumphantes. In ea prouincia vaſtus amnis eſt, cuius aquæ lapſus tam præcipiti volumine defertur, vt animalia nandi vigore defecta, plerunque peſſundare ſoleat. Ex ſummis enim montium cacuminibus manans, dum per cliuorum prærupta ſaxis exceptus eliditur, in profunda vallium multiplicato aquarum ſtrepitu cadit. Verùm continuò ſaxorum obſtaculo repercuſſus, celeritatem impetus eadem ſemper æqualitate conſeruat. Itaque toto aluei tractu vndis vniformiter turbidatis, ſpumeus vbique candor exuberat. Hæc tamen conſyderanda eſt eius natura terribilis, quòd ſingulis annis paulùlum ante ſolſtitium æſtiuale tanta glacierum, arborumque connexa congerie tribus locis oppletur, & conſtringitur, vt inferiores aluei eius ripas inhabitantes, imminente eius irruptione, fugere cogantur ad loca eleuatiora. Interea tamen nuntiis, quo in termino formidabilis ille lapſus maneat, explorant, ne rapidus eius curſus improbas exerceat vires. Quippe hoc elementum cæteris omnibus (referente Pli. lib. XIII) imperat, terras deuorat, ac ignes extinguit. Scandunt aquæ in ſublime, & cœlum ſibi quoque vendicant, ac nubium obtentu vitalem ſpiritum ſtrangulant: quæ cauſa fulmina elidit, ipſo ſecum diſcordante mundo. Amnis itaque ipſe, etſi (vt prædictum eſt) in omni ſua irruptione cunctis vicinis imminet, tamen vbertate electorum piſcium, ſalmonum ſcilicet, ac aliorum, omnibus affert opulentum quæſtum: qui nedum illius terræ incolis ad vſum domeſticum ſufficiunt, ſed & vltra marinas partes ingentibus nauigiis exportantur. Hancque virtutem perpetuò retinet, vt quantò marinis alueis vicinior extenditur, tantò melioribus piſcibus ſuperabundet. Nec deeſt offerentium liberalis, & grata piſcium exhibitio, ac donatio, ſi quis occurrerit hoſpes donaria recepturus.

De tribus

De tribus famoſis lacubus Gothorum.

CAP, XIX.

PLVRIMI inſignes lacus ſunt in Aquilonaribus terris, magnitudine, & ſitu mirabiles: quorum præcipuus eſt in regione Veſtrogothorum Vener dictus, CXXX. milliaria Italica in longitudine, & ferè totidem in latitudine habens, in multas, variaſq; diuiſus inſulas, & vaſtis illabentibus fluuiis, iiſq; maximis oneratus vltra XXIIII. vnū ſolūmodò exitū (de quo mox infrà dicetur) cōtinens. In hoc lacu, & circa hunc plures ſunt magnificæ ædes nobilium: quarum præcipua eſt arx Leckio in alta rupe, opera Epiſcoporum Scarenſium fabricata, puteum habens ſaxo duriſsimo inciſum ſuper altitudinem CC. pedum. Inciſio autem hæc non ferro tantum, ſed flamma trecentis porcorum pinguiſsimis lateribus igne ſucceſsiuis diebus immiſſo, & extracto enutrita. Nil enim celerius petrarum duritiem gentibus illis penetrare compertum eſt, quàm laridum, vel axungiam porcellorum. Adiacent præterea huic lacui oppida vetuſtiſsima, Lidecopia, & Tinguallia, ex mineris electiſsimi ferri, & chalybis retinentia quæſtum opulentum. Eſt præterea lacus alius Vether dictus, adeò claras, & perſpicuas aquas habens, licet virenti colori conformes, vt obolus in profundo ſitu videri poſsit. Super hunc lacum eſt inſigne monaſterium diuæ Birgittæ, aliàs Brigidæ, & filiæ eius ſanctæ Catherinæ, vtriuſq; opulētia, & deuotione ſundatum, & dotatum. Præterea aliud oppidum Ionacopia dictum in Auſtraliori parte, magnificis Regum comitiis memorabile in omni æuo ſecuturo. Extant & mineræ inexhauſtæ huius lacus verſus littus oppoſitum Septentrioni. Demum monaſterium Aluaſtra diui Bernardi temporibus ſumptuoſè ædificatum, & dotatum. Prope hunc locum in villa Tolſtada, Rex Suercherus in nocte natalis Chriſti à proprio ſtabulario freno pro armis vtente, occiſus fuit. Tertius lacus Meler dictus: in cuius littoribus ciuitates, arces, & nobilium magnificæ ædes ſitæ ſunt. Præterea non longè inde in terra firma minerę argenti inexhauſtæ, cupriq;, ac ferri, vltra humanam æſtimationem pretioſæ. Et hinc prouenit, Regem Suetiæ, ac Gothiæ, reliquis Europę principibus in omni theſauro, & opulentia nunquàm eſſe, aut fuiſſe inferiorem. Sunt etiam lacus recentis aquæ in montibus Lapponię, Lulatreſck dicti, longitudine CCC. milliarium Italicorum,

Lacus Vener. 24. flumina lacū ītrātia vnū habēt exitum.
Leckioc Epi Scarēſis, vbi puteus. 200. pedū altitudine.
Por corum latera 300.
Axungia.
Lidecopia.
Tingualia.
Minerę ferreę electiſſimæ.
Lacus Vether.
Monaſteriū diuę Birgittæ vidux pulcherrimum.
Ionacopia.
Motala.
Aluaſtra.
Rex Suercherus occiſus.
Lacus Meler.
Arces nobiliū.
Regia opulētia
Lacus Lulatreſch.

Lacus oẽs piſcoſiſsimi.
Lacus albus.
Pienthen.

CXX. latitudine. Præterea alia multa collateralia ſtagna, & lacus paulò breuiores, ac latiores, adeò piſcoſi, vt in tota Europa, ne dicam orbe integro, vix habeant pares. Deinde famoſiſsimus lacus albus ſub polo: demum Pienthen in Finlandia cum ſimilibus infinitis lacubus, ſtagnis, fluuiis, & altis venis.

De ſpecubus inſidioſis.
CAP. XX.

24. vaſta flumina vnũ lacum ingrediuntur.

Sonus amplus.
Trolhetta.

Speluncа latronum.

Fumo fures falluntur.

DICTVM EST ſuperiori capite, in vnum lacum Vener ex altiſsimis montibus Noruegiæ, & Suetiæ, XXIIII. maxima flumina ingredi. Et licet eorum introitus valde ſtridulus, & verticoſus ſit, in omni deſcenſu tamen montibus tam amplo circuitu reſiſtentibus nuſquam niſi vnicum inueniunt exitum: huncq́ tam rapidum, & ſonoroſum, vt vltra XX. Italica milliaria audiri poſsit. Nomenq́ vulgare habet Trolhetta, hoc eſt, caputium dæmonis, fortè propter horrorem, quem ſono, ſtridoreq́ generat, in paludinoſam planitiem cadens: vel quia ſub eius deſcenſu præcipiti, reperitur inſignis ſpelunca latronum: ad quam anguſto tramite fit acceſſus, ſolùm ab ipſis latronibus, ac furibus frequentatus, eò quòd fluuius ille rapidus, & verticoſus ſit, ſuſpicionem omnibus adimens, quòd nequaquàm ibidem malefactorum collectio fiat, præſertim tempore æſtatis. Sed hyeme, ob exhalationem fumi deprehenſi, velociſsimè rapiuntur ad pœnam, ſpoliaq́ pretioſiſsimę ſupellectilis, argenti, auri, & pellium pretioſarum ad Principis fiſcum. Vnde nullo intra ſemeſtre tempus legitimo comparente accuſatore, cui bonorum ablatorum lege, & conſuetudine reſtitutio fiat, iuſſu Principis pro tuenda publica pace, exinde confecta nauigia fluminibus maris influentibus immittuntur, vel aliis munitionibus foſſarum, ſeu murorum, ſagacitate præfectorum prouincialium deputantur. Sed (heu dolor) infelici hoc æuo nec hora, vel momentum reſeruari videtur ad reſtitutionem offerendam, quantumcunq́ apparuerit legitimus accuſator, præcipuè in naufragiis negotiatotum, quibus dudum clementia Principum (ſoluto labore colligentium bona proiecta in littore) iuſsit omnia reſtituenda fore. Vidiq́ ſuper hoc æquiſsimas fuiſſe factas conſtitutiones à Regibus Aquilonis, Daniæ præſertim, & Noruegiæ, vbi hæc calamitas frequentius, quàm in aliis regionibus (exceptis Hybernis, & Curetibus Liuoniæ) ſuſtinetur.

Rara bonorum ablatorum reſtitutio apparet.
Naufragia reſtituenda.

De excellenti antiquitate Regiæ arcis Veſtrogothorum Aaranes.

CAP. XXI.

ETSI Gothicis principibus maior olim inerat bellorum ardor, quàm delectatio quarumcunꝙ aliarum voluptatum, dum ſummum animi, corporiſꝙ exiſtimarent ſolatium, rigida arma tractare, ac arduiſsimis prælijs varios comparare triumphos: attamen pleriꝙ eorum voluptati huic magnificentius aliquid ſuperaddere meditantes, poſteris ſumptuoſa, ſimulꝙ vtilia ædificia reliquerunt: quemadmodum Scarinus quidam totius Gothici principatus monarcha potentiſsimus, ſingulari exemplo deprehenditur perfeciſſe, præſertim in Veſtrogothorum regione, quam frequentiore ſua præſentia illuſtrabat: idꝙ ob vicinum Noruegiæ Regem Sidagerum: cui vt erat ſanguine coniunctus, ita etiam terrarum ſitu, & amicitia propinquior eſſe volebat. Hic ex ſuo nomine Scaram ciuitatem Veſtrogothorum in loco ſtagnis, & paludibus admodum munito, tam prudenter erexit, quàm imprudenter eius ſucceſſores ipſam deſolari, ac collabi permiſerunt. Antiqua hæc erat regni Gothorum ſedes. Verùm non procul ab ea adhuc extant veſtigia alterius Regiæ arcis Aaranes dictæ: cuius ſitus, muri, & ſtructurę quoslibet inſpectores ita in admirationem alliciunt, vt firmiter iudicent, nullum præſtantius ædificium ea tempeſtate in toto Septentrione, vel Europa repertum fuiſſe. Sed quid non mutat æui longæua vetuſtas? vt ſaltem ſigna ruinarum poſteritatem vrgeant, magnificentiam meminiſſe heroum antiquorum. Habebat hæc arx in circuitu omnes commoditates, quas vnquam felix mortalium ſedes à ſuperis impetrare potuerat, & obtinere. Siquidem vno latere verſus Occidentem & Boream, vaſtum ac piſcoſum lacum Vener antedictum pro regijs, & menſalibus delicijs habuit: altero verſus Meridiem longiſsimo ſpatio, pro perpetua ſecuritate cœnulentā, ac limoſam paludē: cuius ſuperficies tenero veſtita gramine, ac frutice, nō ſolùm veſtigia negat, ſed modicè calcātes abſorbet. Nā limo funditus ſubſidēte, in luteas voragies, ſordidāꝙ colluuiē liqueſcēs, attrahit accedētes. Nec minus riuuli plures,

Gothorum voluptas arma tractare.

Scarinus rex.

Scara ciuitas.

Aaranes olim nobiliſsima arx.

Arcis commoditas.

Piſciū vbertas.

Paludum ſecuritas.

Pontes 40.

Sulphureæ venæ prohibent congelationẽ.

Amœna prata, & ſertiles agri atq; venatiões

Terræ deſolatæ rationes.

Congeries lapidum.

et ꝓfundi, vti venę ꝑ paludes diſcurrẽtes, arcis acceſſum denegãt, vt ĩpoſsibile eſſet, niſi multitudine pontiũ (qui olim quadraginta erant) longis ambagibus veluti labyrintho, illuc peruenire. Eaq; difficultas in aſperrima hyeme perſeuerat. Nam rariſſimè propter calidas venarum ſulphurearum exhalationes, paludes illę congelantur. Ab Orientali verò latere ex oppoſito primæ portæ arcis, quæ vnicum terreſtri itinere habebat acceſſum, adeò amœna prata, ac ſertilitas agri pro ſolatio caſtrenſi erant, vt nil amplius naturæ beneficio poterat concupiſci: etiam paſcua, & venationes in campis, & ſaltibus optimæ: quod & præſens humi eius facies oſtendit. Quæ licet horrendam nemorum dẽſitatem multis retroactis annis & ſeculis cultore vacua, ob bella, famem, peſtem, & domeſticam diſcordiam induerat: tamen ſulcorum, vomerumq; veſtigia quibuſuis eam intuentibus vltro oſtendit, frequenteſq; lapidum congeries (quibus agri ob maiorem feracitatem purgari, amplianq; ſolent) ibidem inter altiſsimas arbores offert conſpiciendas, argumento fideli ad poſteros relicto, multò numeroſiorem prioris æui fuiſſe populum, ſtrictioribuſq; agellis contentum, quàm cernitur hac ætate præſenti.

Anno 955.

Rex Olaus baptizatus.

S. Sigfridus.

Huſaby.

Hæc igitur arx felicius florere viſa eſt circa annum Domini nongenteſimum quinquageſimumquintũ, quando magnificentiſsimus Rex Olaus cognomento Schotkonung baptizatus eſt à S. Sigfrido Eboracenſi Archiepiſcopo, ex Anglia ob fidem Chriſti prædicandam ad eundem Olaum Regem, Eldredi, ſiue Mildredi Regis Angliæ exhortatione, ac petitione proficiſcente: qui & in hac arce pauliſper moratus eſt, donec alia ſedes regia Huſaby dicta, pro vſu eiuſdem S. Sigfridi, & cleri eius parari poterat, & conſecrari. Quo facto paganos, ac idololatras in fide Catholica inſtructos baptizabat: quod

Vnamannus.

Sunamannus.

Vinamannus.

Adulteræ iuſſu occiſi.

& tres nepotes eiuſdem Archiepiſcopi, Vnamannus, Sunamannus, ac Vinamannus (quorum vnus fungebatur ſacerdotis officio, ſecundus diaconatus, & tertius ſubdiaconatus) alibi in Verendia poſt tergum relicti, faciebant. Omnes tamen, vti beatus Io. Baptiſta, ob adulteræ mulieris indignationem, gladio interempti fuerũt: quorum corpora in Cathedrali eccleſia Vexionẽſi magno honore ab omnibus venerantur. Sed de hac re latius in hiſtorijs chariſsimi fratris, & anteceſſoris mei Io. Magni Gothi ſuis locis eſt oſtenſum.

De mirabili horto montis Kindaberg prope prædictam arcem.

CAP. XXII.

MONS eſt eminentiſsimus apud Veſtrogothos non longè à prædicta arce Regia, & lacu Vener, vulgari gentis ſermone Kindakulle dictus, tantæ altitudinis, vt a longe nauigantibus vltra XL. milliaria Italica in eodem lacu, quaſi atra nubes inter cœli hiatus appareat. Ideoq; multi tempeſtatibus, viq; ventorum agitati, ſummis viribus conantur eius pedes attingere, vbi tranquilliſsimum portum adeſſe nouerunt. In huius montis ſummitate ea amœnitas frondium, herbarum, fructuum diuerſarum arborum (excepta vite) ſuapte ſponte naſcentium non raritate magis, quàm ſuauitate, velut ſatarum, aut plantatarum, reperitur, vt vix delectabilior in tota Septentrionali plaga inueſtigari poſsit, aut inueniri. Illic ſuauitas inenarrabilis, etiam concentu variarum auium (præter papagallos) multiplicata. Sed valde paucis, iiſq; ſolùm ſenibus notus eſt amœniſsimus ille locus. Neq; laſciuiori ætati per facilè monſtrandus, ne fortè ſeueriori diſciplina ſoluta, in omnem voluptatem, vel verius ſpurcitiem ſeſe proſterneret, difficillimè, vel nunquàm ad honeſtatem, & bonos mores reuerſura. Voluptas enim ipſa vſum, & conſuetudinem: conſuetudo neceſsitatem: neceſsitas deſperationem inducit, & coartat. Extra hunc montanum locum, immò & alibi latius per Aquilonem ſatis boni, ſuaueſq; fructus pyrorum, pomorum, ceraſorum, prunorum, ſed nulli ante medium Iulij, vixq; tunc in debita maturitate reperiuntur: immò quædam horum fructuum genera tam domeſtica, quàm ſylueſtria, ſolo frigore accedente matureſcunt, durantq; pendentia maiori parte hyemis etiam in ramis, folijs omnibus denudatis. Sed hi fructus quouis aceto pro gratiori ſapore ſunt eligibiliores, licet exiguę magnitudinis, ob frigus continuè circunſtans. Exoticos verò fructus per mare à Germanicis oris, vt ſunt poma celerrimè portata, ob ſuauitatem inhærentis muſti, tam auidè manducant incolæ, vt nunquàm, vel raró ſine diſcrimine variorum morborum (præſertim Gallicorum) vel mortis euadant. Et hinc eſt exemplum, quòd omnis inordinatus appetitus ſibi ipſi ſit pœna, atq; tormentum. Reperiuntur etiam nonnulla montana loca, ſeu plana in Armenia (teſte Strabone lib. XII.) quæ tantam agreſtium pomorum, & vltro naſcentium copiam gignunt, vt quocunq; tempore anni ea voluerint incolæ (qui ob id famē nunquàm ſentiunt) ſemper abundent: cùm interdum adhuc fructus in arboribus pendeant, interdum in folijs iaceant, quæ lapſa multa, & alta, ac humi fuſa ſunt.

Kindaberg.

Montis amœnitas.

Auium cantus.

Senibus notus.

Voluptas.

Fructus diuerſi

Frigore matureſcunt poma et pyra.

Fructus exotici noxij.

Appetitus inordinatus.

Armeniç fructus.

Fames nulla.

De pulchritudine, & ybertate inſulæ Gothorum Elandiæ.

CAP. XXIII.

Oelandia.

Ybertas inſulæ maxima.

Equi exigui, ſed electiſsimi

ELANDIA, ſiue Oelandia, vna eſt ex inſulis Gothici maris, breuiſsimo maris interiectu à Gothia Meridionali diuiſa, omnium inſularum pulcherrima: multis enim bonis adeò referta eſt, quòd ſpatij breuitatem (duorum dierum itinere abſoluendam) ſoli fertilitas recompenſet. Prata, & campi odore herbifico, indicibili ſuauitate mirabundi. Ibi plurimi greges equorum paruorum, ſed validiſsimorum, vtputa qui fortitudine, & agilitate multis eximij corporis equis præualent: quoſq; domeſtici, & exotici negotiatores pro voluptate emunt, atq; in terras remotas veluti naturæ miracula venales exportant. Ingenioſiſsimi enim ſunt, vt ſaltibus & choreis, buccinæ vel tympani ſono per eos adaptari poſsint, quorum exercitium eſt huiuſmodi ſpectaculis acquirere quæſtum. Inſuper inſtruuntur, vt circulos ferreos, aut ligneos non admodum amplos more canum tranſiliant, ſaltuatimq; viuaciſsima pernicitate ſeſe gyrando reuoluant. Proprio etiam nomine moniti magis, vel minus id faciunt, iuxta arbitrium imperantis. Paſcuntur huiuſmodi equi, vbi opus eſt, piſcibus ſole toſtis, & lignis abietinis: ceruiſiaq;, & vino vſq; ebrietatem potantur, prout in ſimili infrà de alcibus oſtendetur. Hæc igitur inſula frugibus, paſcuis, pecudibus, armentis, & piſcibus tantum abundat, vt proprijs commoditatibus ſufficiat, & alienis: eamq; gratiam, & æſtimationem boues, & pecora, ac butyrum vltra mare exportata habent, quaſi medicinalia forent. Habuit olim hæc inſula arces plures, tam naturæ, quàm artis præſidio locis opportuniſsimis fabricatas, & munitas: quarum aliquæ in templa Chriſtiani ritus commutatę ſunt, hodie non minus patriæ defenſioni, quàm religioni deſeruientes: aliquę bellorum turbine penitus deſolatæ. Vna tamen vſq; in præſentem ætatem omnium altior, & fortior Borcholm dicta, permanſit: cuius celſitudine Gothicum mare eminus nauigantes, veluti ſpecula pro ventorum, ac portuùm directione adhuc vtuntur, præſertim Angli, Scoti, Selandi, Hollandi, quibus admodum neceſſaria eſt illuſtrium locorum cognitio in eo mari. Hæc inſula ferè tota ambitur marmoreis ſaxis ſurſum, deorſumq; penes

Equi in gyrum ſaltantes.

Eq. circulos trãſiliunt.

Equi paſcuntur piſcibus et lignis, ceruiſiaq; vel vino inebriantur.

Butyrũ electiſſimum, q̃a medicinale.

Borcholm.

Nauigãtib. neceſſaria ſigna.

penes littora XX. vel XXX. pedum altitudine, quaſi artificum manu ex induſtria collocatis. Immò & in oris eius Orientalibus aperto mari obiectis, plures amœniſsimi portus ſunt: ad quos non minus curioſitatis, quàm neceſsitatis cauſa extranei nauigantes, veluti naturæ ſpectaculum viſuri accedere ſolent. In hac inſula tempore pacis reges Gothorum, & Sueonum, ob inſignem eius amœnitatem, & venandi exercitium, æſtates tranſigere conſueuerunt. Etiam quia viciniori maris tractu vltramarini principes commodius cum eis in arduis cauſis expediendis ibidem congredi poſſunt. Præterea prope Aquilonare littus eius exurgit mons excelſus: quem nauticum vulgus vitandi infelicis ominis, & marinæ tempeſtatis gratia, Virginem vocat: atque in eius portu manentes certis munuſculis puellis dari ſolitis, vtpote chirothecis, ſericeis zonis, & ſimilibus, eas tanquam amico munere placant. Nec ingratum montis numen ſentire videntur, prout aliquando factum meminit antiquitas, voce lapſa iuſſum fuiſſe donantem mutare portum, ne periclitaretur: & ita faciendo ſaluus factus eſt, vbi alij ſunt periclitati. In eo monte certis anni temporibus dicitur eſſe conuentus Aquilonarium maleficarum, vt examinent præſtigia ſua. Tardius miniſterio dæmonum accedens, dira afficitur correptione. Sed hæc opinioni, non aſſertioni cedant.

Muri naturale

Portus amœniſſimi.

Regū venatio.

Virgo mons dicit, & quare.

Aqlonariū maleficarum conuentus, & tardantiū pœna.

Opinioni cedit

De famoſiſſima inſula Gothorum, Gothlandia dicta.

CAP. XXIIII.

ORIENTALIS Gothiæ pars eſt, ſic dicta, quaſi Gothorum terra, vel bona patria. Goth quippe bonum, ſiue Deum lingua Gothica ſignificat, & Landia terram. Eſt enim multis rationibus bona: bonus in ea populus: boni & ſecuri in circuitu eius portus: bonus, & electus in ea ager: bona armentis, equis, bobus, piſcatione, venatione, aquis, ſyluis, paſcuis, pulcherrimo marmore, & omnibus rebus humano vſui neceſſarijs. Eſt in eius Boreali parte præclarum oppidum Visby, in quo eſt arx muniti ſsima. Fuit hæc vrbs quondam Gothorum, & multarum regionum emporium, tantis opibus, & negotiatorum mercimonijs frequens, vt vix illi par in Europa ſimile haberetur. Confluxere illuc Gothi, Suedi, Ruſsi ſeu Rutheni, Dani, Pruſsi,

Goth bonū dicitur, & Deus

Bona omnia.

Visby emporium.

Nationū noía.

Angli, Scoti, Flandri, Galli, Finni, Vandali, Saxones, Hiſpani, ſinguloeque gentes ſuos proprios vicos, & plateas incolentes: nulli præcluſum municipium. Ingredientesque terra, & mari omnia pacata inuenerunt, donec diſcordia, quæ omnium regnorum, & hominum pernicioſiſsima deſolatrix eſt, ſubuerteretur: ſicuti infinitæ aliæ nationes, quæ ab initio floruerunt. Extant hodie marmoreæ ruinæ, quæ teſtantur veterem eius claritatem, amplitudinem, & vetuſtatem. Sunt adhuc teſtudinatæ domus, portæ ferreæ, cupreæ aut ęreæ feneſtræ, olim argentatæ atque deauratę, argumentum inęſtimabilium diuitiarum exhibentes. Vnde poſtmodum ortis odijs, & dolis, ex tumido earum rerum vſu diſgregati incolæ, abierunt in Vandalicas ciuitates: quæ non parum ex opibus huiuſmodi hoſpitum ſunt ditatę, vti olim Roma Carthagine deſolata. In hanc inſulam prima Gothorum armata caſtra poſt exitum à ſua terra, in Europa, & Aſia nouas terras, ob importabilem gentis ſuę multitudinem, quæſitura deſcenderunt. Demum multis ſeculis euolutis, Longobardi ex Scandiana inſula ob ſimilem, vel grauiorem cauſam exeuntes, per hanc inſulam in Rugiam agmine vaſtiſsimo in exteras regiones abierunt: & tandem regno conſtituto in Italia ſedes firmauere: quod & Paulus Diaconus eorum hiſtoricus lib. I. atteſtatur. Præterea Magnus Rex Suetiæ anno Domini M. C C. LXXXVIII. ſedauit periculoſum bellum, quod erat inter ciues Visbycenſes, & plebem illius inſulæ: permiſitque ciuibus inſtaurare collapſos muros ciuitatis, mœnibuſque, & propugnaculis communire. Albertus Rex Suetię rogatus à principibus inferioris Germanię, vt à mari eorum eijceret potentiſsimos piratas Vitalianos, impignorauit hanc inſulam Gotlandiæ Magiſtro Pruſsiæ, pro viginti millibus duplonum, id eſt, nobilionum: quorum ſummam Regina Margareta eidem ſuccedens, ex Suetia collegit, atque eam inſulam regni Suetiæ iuribus, & proprietatibus reſtituit, iure perpetuo poſsidendam. Hancque inſulam Saxo Grammaticus Danorum inſignis hiſtoricus, in pluribus ſuis ſcriptis ad Suetiam ſine quauis hæſitatione ſpectare atteſtatur. Et hoc ex multis argumentis: quia eadem lingua, legibus, conſuetudinibus, & morum conformitate, & vicinitate perpetuò vtuntur: etiam quia Gothorum Epiſcopo Lincopenſi, tanquam primo fidei plantatori ſunt ſubiecti: à quo & Epiſcopalia iura petunt, & conſequuntur. Ab hac etiam inſula in omni nauigantium controuerſia, præſertim à conſulatu Visbycenſi, petitur, & datur ius, & ſententia diffinitiua, quid vnicuique permittendum, vel auferendum erit. Certè ius hoc mercatorum, ac nautarum, valde prudenter digeſtum, citius lites adimit in fluidis aquis, quàm aliorum deciſio in terra firma.

Diſcordia.

Marmoreę ruię

Portæ ęreæ, ac ferreę deauratæ.

Pria ſtatio exeuntium Gothorum.

Longobardi ex Scandia.

Paulus Diaco.

Magnus Rex Suetiæ.

Albertus rex Suetiæ.

Vitaliãi piratę.

Iure perpetuo ſpectat ad Suetiam, & Gothiam.

Saxo Danorũ hiſtoricus hoc confirmat.

Epo Lincopen. iſula hęc ſubiecta.

Ius maritimũ hic petendũ, & expectãdũ

De clypeis

De clypeis principum montibus Hangoe inſculptis.

CAP. XXV.

QVANTAM olim Reges, ac Principes Gothorum de perpetuanda nobili fama, ac bellica claritate curam habuere, arma, ſignaq́ꝫ, & clypei eorum illuſtribus locis inſculpta, ac poſteris relicta euidenter oſtendunt, præſertim in Oſtrogothia, ac Veſtrogothia, & Auſtrali Finlandia, in magnifico portu Hangoe appellato: qui tam lætus, ac ſecurus eſt, vt in toto Septentrionali mari, & forſitan amplo Oceano parem non habeat, qui eidem valeat comparari. Omnes enim vndecunq́ꝫ nauigantes liberè recipit in ſuum ſinum, ſecureq́ꝫ introrſum tam à tempeſtatibus, quàm hoſtili claſſe, ſua naturali munitione (modo ipſi ſibi deeſſe non velint) protegit, & conſeruat. Portus etenim iſte in modum ampliſsimæ arcis in medijs montibus, ac vallibus amoenè ſitus eſt: habetq́ꝫ in cautibus vetuſtiſsima heroum Gothorum, ac Sueonum inſignia, literato ordine, ſed antiqua ſimplicitate inſculpta, maximè ad oſtendendum poſteris, ibi olim claſſem pro regnorum defenſione contra quoſcunq́ꝫ hoſtiles inſultus continua expeditione ſtationem tenuiſſe, atq́ꝫ inde ad aperta arma, quoties opus fuerat, prodijſſe. Hodieq́ꝫ frequentius in eodem portu, ob ſimilem cauſam, armatas claſſes tam Princeps, quàm nobiles habent, præſertim quia vicina loca omnia ſuppeditare poſſunt, quæ ſubitò requiri videntur ad confœderatorum armatam claſſem: omniaq́ꝫ in hoſtes contraria verti, ſi perniciem ſtructuri in hunc acceſſerint portum.

Arma, et clypei teſtãtur nobilitatem ſtirpis.

Hangoe ſecuriſſimus portus.

Portus velut caſtellum.

Loca vicina vtilia.

Olim diuus Ericus Gothorum, Sueonumq́ꝫ Rex, oblata pace, & contempta, Taueſtos, Carelos, ac Bothnienſes bellica claſſe, & equeſtri expeditione deuictos, ad fidem, & Chriſti religionem accelerare coëgit. Indocile enim genus barbarorum, niſi per arma ad iugum Chriſti cogi, vel pertrahi, vel inuitari non potuit: nimirum (vt Albertus Crantzius lib. IX. cap. XXXVII. Vandaliæ refert) magnus eſt amor paternarum traditionum. Nam & Itali diu pertinaces erant, hominum genus (vt ſibi videntur) omnium maximè ciuile, & honeſtum: quanta millia martyrum perdiderunt, priuſquàm Chriſto crederent? In hoc portu Suetici Reges graui iniuria laceſsiti, vltramarinis principibus claſſe inſtructa, vel inſtruenda hoſtili-

S. Ericus.

Indocile vulgus.

Traditionũ paternarum magnus amor.

Itali olim pertinaces.

tatē indicere ſolent, præſertim Ruthenis, ſeu Moſcouitis: rurſumq́; in eodem portu

Pacis cōditiones.

ſub æquis conditionibus eorundem principum nuntijs pacis fœdera præſcribere, & accipere conſueuerunt. Quòd autem eo loco frequentius, quàm alio id fieri contingit, vrget antiquata maiorum obſeruantia, qui illic in montibus impreſſerant inſignia ſua, vt eorum perenni firmitate perſpecta, quæ Reipub. vtilia fore crediderant,

Armis maiorū viſis multa fiunt.

poſteris eodem vnanimi conſenſu, & iuramento per arma, ac libertatem maiorum ſtabiliant obſeruanda. Quibus autem armis, clypeiſq́; veteres Gothi, Sueciq́; ſint intus, & extra patriam vſi, ſignis præſentibus aduerti poterit; immò &

Arma Gothorū.

rationibus oſtendi: leonem ſcilicet coronatum ſuper tres aquas candidas in campo cœleſtini coloris impetuosè ſalientem, ac retroſpicientem, olim habuere Gothi, atq́;

Armorū cauſæ.

nunc habent ſolum originis inhabitantes: vt vincendo parcant, & retroſpiciendo caueant, quàm citò ſalientes ab impetu ceſſant. Methodio tamen placet aſſerere,

Vrſa ātiquitus in armis Gothorum.

Gothorum Principes in exteris terris militantes, ac dominantes, vrſam in vexillis habuiſſe. At ex eiſdem Gothis veluti parentibus originem trahentes, varietate ſignorum ſecundum diuerſitatem gentium diſtinguebantur: vt Cimbri tauro, Sclaui

Taurus.
Draco.
Nauicula.
Cattus.

dracone, Gepidæ nauicula, Alani, Burgundi, ac Sueui catto in militaribus ſignis, vt Plutarcho videtur. Suecis autem, ſiue Sueonibus antiquitus erant arma, videlicet duæ virgines coronatæ, aureo veſtitu ſeſe mutuò in virenti ſylua amplexantes,

Virgiēs duæ coronatæ pro armis Suetiæ.

tanquam dearum nympharum excellentiam in regione oſtendentes. Nunc verò Suecorum Principes tribus aureis coronis in campo cœleſtini coloris, ob inſcrutabilem dominiorum amplitudinem, magnifica bellorum geſta, & inexhauſtam minerarum

Coronæ tres, & cur.

vbertatem, vtuntur. Sunt & priuatorum nobilium inſignia mira varietate diſtincta: ſimiliter & vrbium, ac prouinciarum, quatenus in bellicis expeditionibus pro

Arma illuſtriū, et nobiliū varia.

patria, & legibus ſuſceptis, tot hominum turbæ diſtinctius ad vnum tandem finem dirigantur, prout infrà de directione armatæ multitudinis diffuſius erit oſtendendum.

De Cryſtallo & Magnete.

CAP. XXVI.

Cryſtallus ſicut buccella.

VENERABILE verbum ſcripturæ eſt: Dominus dat niuem ſicut lanam, & nebulam ſicut cinerem ſpargit. Mittit cryſtallum ſuam ſicut buccellas, ante faciem frigoris eius quis ſuſtinebit? etc. Certè ſi liber iſte forſitan obſcuriſſimus, claritate cryſtallina illuſtrari poſſet, neq́; ſic ſufficeret in expoſitione verborum præmiſſorum,

præmiſſorum, eò quòd omnia myſteriorum plena ſunt, quæ paucitate eorum meritò comprehendi poſſent. Dicitur: Qui dat niuem ſicut lanam. Nix (vt omnibus conſtare videtur) è nubibus genita, latè, diffuſeq; per omnia cadens dilatatur. Lana autem ſola Cyprica è frutice, ſeu ſua planta ad hoc ſeminata, & maturata decidens, vniuerſum campum tegit, & dealbat, vt incolis appareat quaſi nix de cœlo deſcendens. Et hinc incolarum opulentiſsimus quæſtus, qui in totum diffunditur orbem, præſertim frigori ſubiectum, ob calorem fouendum, vti volucrum pennæ Indis ꝓ tegumēto naturæ, ac mitiori flatu reprimēdi caloris deſeruire videntur. Quòd vero dicitur: Nebulam ſicut cinerem ſpargit, parumper lib. I. cap. XX. huius voluminis de pruinis, & nebulis eſt reſpiciendum. Quòd præterea: Mittit cryſtallum ſicut bucellas, patet in fragmentis eius, quæ vtiq; magnam habent quantitatem. Sed ob frangibilitatem buccellæ dicuntur, vt modica contritione quaſi inter molares dentes facillimè comminuantur. Vſus eius magis apud antiquos erat, quàm modernos, præſertim in ſcrineis, & manubrijs gladiorum, prout cernitur in Cathedrali eccleſia Asloenſi regni Noruegiæ, vbi enſis inſignis Haquini Regis pro pulchro ſpectaculo reſeruatur. Magnetes etiam in extremo Septentrionis veluti montes, vnde nautica directio conſtat, reperiuntur: quorum etiam magnetum tam vehemens eſt operatio, vt certis lignis fagineis coniunctí, ea vertant in ſui duritiem, & naturam attractiuam. Quòd verò ſuperius lapides cernuntur quaſi volantes eijci, nemo non credit ob vim ſulphureæ exhalationis, more bombardarum id fieri poſſe. Immò & magni ceſpites ſine manibus præciſi, ad aëra eleuati in longinqua ſpatia proijciuntur.

Nix, Lanæ Cypriæ natura. Quæſtus abundans. Pennæ volucrū Indis. Regis Haquini gladius. Magnetis natura. Lignum cōuertitur in ſaxū.

De rupibus galeatis.

CAP. XXVII.

NAVIGANDO è Germanico mari verſus Septentrionem tribus dietis, antequàm introitus appareat ad Regiam ciuitatem Holmenſem regni Suetiæ, occurrit admirabilis portus lingua vulgari gentis Hielmſnabben, vel Elgxnabben appellatus, eò quòd onagri, qui Elga dicuntur, propter attractum ſuauis venti eò concurrere conſueuerunt: vel etiam quia montes, in quorum lateribus portus ſunt, ita à natura formati videntur, vt galeæ militares putentur in-

Hielmſnabben vel Elgxnabben. Galeę mōtanę.

Natura duris populis oſtendit armorum effigiem.
Portus optimus, ſed cruentus.
Loci iniquitas pacem ſuadet.
Cæca ſaxa.
Tempeſtas horrenda.
Ventus procelloſus.
Signis littoralibus amotis hoſtes ſuffocatur.

ſculptæ: quaſi ars non ſufficeret in armis fabricandis, niſi & natura monſtraret, quid bellicoſis populis Aquilonem inhabitantibus conueniat in armorum tractatione. Sed reuera, vti portus is ob omnes ventos, & tempeſtates arcendas inſignis eſt, vt vix ſimilem in tota Europa habeat: ita & hoſtili ſanguine reſperſus, vt ibidem quaſi omnium Aquilonarium bellorum initium, medium, & finis inueniatur. Sæpe etenim claſsis hoſtilis; quæ violentia tempeſtatum in vaſto mari vario Marte congredi non poterat, huc depulſa, vel inducias ab aduerſario petere, vel ipſa ſua ſponte, vel ſimulatione cogitur offerre, vel ineuitabile mortis, aut captiuitatis diſcrimen inire: quò enim vt ſaluus euadat armatus non inuenit. Si enim litus, aut portum exierit, cæca ſaxa, rupeſque minaces apparent: quæ eum leui motu in gurgitem, vt pacem præſtet, immittunt. Si verò in apertum mare exire voluerit, obſtat horrenda tempeſtas, ne vi ſui quidem ad ictum oculi toleranda: quia Aquilonaris, Orientaliſque ventus eo in loco totaliter eſt procelloſus. Præterea tempore hoſtili terrarum incolæ ſubtrahunt littoralia ſigna, ne hoſtis accipiat tantillulum quidem ſpatium; vt effugiat pœnam: alioqui inceſſabili ferocia impetu facto, latronum claſsis, manuſque impiorum hunc portum occuparet: vbi nihilominus claſsica bellorum præludia frequentius inchoari ſolent.

De anguſtiis portuum lapidoſorum.

CAP. XXVIII.

Ciuitas Holmẽſis.
Steendor.
Formæ variæ.

SVNT præterea non exiguæ formidinis anguſti exitus, & introitus æquoris Aquilonaris, præſertim ab aperto mari nauigando verſus Holmenſem ciuitatem: quæ regia eſt, & inſigniter à natura, ac arte munita, vt meritò trepidare cogantur aggreſſuri, quæ fides, vel fraus ſit nautarum in imminentibus periculis proſperius exuperandis. Præcipuus tamen, & periculoſior eſt locus Steendor, id eſt, porta lapidum appellatus, eò quòd arctis faucibus, & lunatis cornibus quoquouerſum obliquatur: hoc eſt, quandoque per modum Scythici arcus, quandoque mucronis aſpectu euitatur à nautis: in quibus longè periculoſius, ob exortas denſiſsimas nebulas, & caligines, errare contingit, quàm in ampliſsimo Oceano, ſuborta validiſsima tempeſtate.

Nec

Nec procul ab eo ſinu ſaxoſæ rupes imminent ſub aquis latitantes: in quas quicunꝙ incidérint, quaſi viui ſepulchro teguntur. Nec ſilent annales Gothici, quondam in eiſdem rupibus multa millia Germanorum, ac Danorum repentino deſcenſu ſuiſ-ſe perempta. Magis nanꝙ præſumptuoſa, quàm experta nauigatione ſaxeas has anguſtias ſunt ingreſsi: veluti etiam in alios ſinus Septentrionales, qui non ſecus in mari nauigantibus apparent, quàm ingentiſsimæ trabes eminentes in aquis, quæ ſolo aſpectu territant inſpectores: nomen ab euentu, cauſa, geſtis, & natura (pro-ut ſuperius de irruptione aquarum eodem libro eſt oſtenſum) aſſumentes. Terribi-lioreſꝙ hoſtibus piraticis videntur, quàm acies aliquæ militaribus armis inſtructę.

Rupes ſub aq̃s

Multa millia hoſtium ſub-merſa.

De ſcopulis lapidoſis, & via ſtricta.

CAP, XXIX.

SVNT inſuper in littoribus Oſtrogothorum, & Sueo-num ingentia ſaxa, partim apparentia, partimꝙ latentia longiſsimo ordine, quaſi ſcamna arte, vel induſtria col-locata, vulgariter Idebenckia nominata: ſuper quæ infeli-ciſsimi naufragantes quandoque ſedere ſolent: mihiꝙ, niſi Deus in graui tempeſtate anno Domini M. D. XVII. opem tuliſſet, parata fuerunt. Vehementia enim ventorum nauis vrgebatur in ea latentia ſaxa: quæ velut decliues mu-ri oppidorum, vel caſtrorum longo tractu apparent. In quos lapides qui negligentia, vel ineuitabili tempeſtate inciderint, maximè hoſtiles claſſes auiditatem prædæ in littoralem populum (ſatis opulentum) meditantes, pro-fectò omnium infeliciſsimi reputabuntur, dum terra, mariꝙ horribilius, quàm in carcere circumdantur inimicis. Terra quidem (quia fugientibus incolis cum armen-tis, pecudibus, ac ſupellectili, ob ſubitum hoſtilem incurſum) fame, quæ om-nibus hoſtilior eſt, & frigore omni tormento grauiore citiſsimè conſumentur. Mari etiam, quoniam eo in loco (vt dictum eſt) ſæuiſsima ſolet eſſe tempeſtas: à qua etiam ſi arte, & labore vellent euadere, naturę tamen ſeueritati reſiſtere non valebunt. Vbiꝙ enim præter aëris impetum (vt dictum eſt) ſaxa, ſeu rupes, in acutum api-cem inſtar turrium eleuata, periculum adminiſtrant: quæ arcuata flexilitate, & cir-cuitu

Idebenchia.

Periculum au-toris.

Muri ſub aquis latentes.

Fames in terra.

Tẽpeſtas ĩ mari

Saxa ꝑiculoſa.

Stratagema. cuitu, ſpuma prodente, ſagaciter ſunt circumeunda. Solent in his locis ſtratagematibus vtentes bellicæ claſsis præfecti aliquot præliares naues, vel ſimulatas, ex induſtria tempore hoſtili ſignis inimicorum ornatis ſtatuere, vt claſsis hoſtilis eiſdem viſis, ſecurius in periculum ruat. De quibus, quando videlicet ſic interceptæ ſint inimicæ naues, patriæ annales me tacente atteſtantur, atq; hoſtilia oſſa in ſcopulos disiecta, diligentius quid cauendum ſit, apertè demonſtrant.

Oſſa mortuorum terrēt accedentes.

De torrentibus rapidis.

CAP. XXX.

Torrētes rapidi

TORRENTES rapidi quaſi infiniti, præcipuè tempore reſolutionis niuium, ac glacierum, poſt finem Aprilis in Septentrionalibus terris maximam ruinam indigenis aſferentes reperiuntur. Suo etenim impetu, qui vehemens, & horridus eſt, tam villas, vicos, ædes, & pōntes lapideos, quàm ſuffoſſas arte arbores, vel naturali propagine in terra radicatas rapiunt, & exportant, quemadmodum de ſtagnorum irruptione ſuperius alio caſu fuerat enarratum. Qui torrentes iuxta impetuoſam naturam ſuam nomen imprimunt vrbibus, ac locis, vbi elabuntur: vti antiquiſsimum Oſtrogothorum oppidum Scheningia dicitur ab amne, vel verius torrente, qui ob rapidiſsimum curſum vulgariter Schena appellatur, quaſi equus abiectis habenis ad omnem præcipitem curſum accenſus. Præterea alteri fluuio non longè exinde diſtanti, à continuo ſtridore dentium nomen impoſitum eſt. Ita & rapido torrenti in prouincia Middelpadiæ, vt ſuprà dictum eſt, nomen nodi impoſitum eſt: quia inſtar nodorum cruſtata mole glacierum arbores compreſſas, immò et ingentiſsimos lapides in ſui diſſolutione ſecum impetuoſiſsimè rapit, & portat: eoq; formidabilius hoc accidit, quò celerius prouincias, & populos terrere, atq; obruere ſolet. Qui tranſierant Forum Iulij à Germania vſq; Venetias, quid huiuſmodi aquarum impetus effecerit, aut facere ſoleat, ſine hac ſuperflua atteſtatione etiam à Tridentinis ſaltibus, & aquis apertiſsimo ſpectaculo agnoſcent. Nec aliud remedium huius horrendæ depopulationis hactenus repertum eſt, quàm viritim publica manu, collibuſq; effoſsis aliorſum diuertere curſum: quem etſi Septentrionales populi in pleriſq; locis auertunt, impetum tamen hunc ſinunt, vt temerarium hoſtem catarrhactis adhibitis præcipiti ruina, laxatiſq; nodis inuoluant.

Scheningia. Schena.

Tannaſors.

Knoden.

Forum Iulij.

Remediū auertendæ aquæ.

A meliori euentu nomina imponenda.

Licet autem ſuperius nomina torrentibus ab infelici euentu impoſita ſint, vt alibi etiam dicetur de ſubmerſis Epiſcopis euangelizantibus, & ſponſalibus ludis, & raptu virginum: tamen prudentioribus placuit, vt à triumphis, & victorijs, non à calamitatibus rei appellatio fieret.

De diuerſis

De diuerſis formis littoralium ſaxorum.

CAP. XXXI.

IN LITTORIBVS Oſtrogothoꝝ,id eſt, Orientaliũ Brauiken.
freti Brauiken dicti,vbi etiam torrens vehementiſsimus per Norcopia.
oppidum Norcopenſe illabitur,variæ admodum littoraliũ
ſaxoꝝ figuræ,quaſi humana arte ſculptæ,vel politæ forent,
repeiuntur:quod procul dubio cœli,& elementoꝝ ſecreto
influxu fieri æſtimatur. Quidam etenim horum lapidum
formam capitis humani,manus,pedes, & digitos habent :
non tamen integro corpore cõpaginatam , ſed diſtinctione
naturæ taliter expoliti.Gens autem illa talibus aſſueta ſpe/ Quotidiana vi
ctaculis,nil hæc,& ſimilia curat, niſi inquantũ ſolidis coꝝ leſcunt.
muris, & ſtructuris poterint inſeruire. Reperiuntur etiam in montibus longè à mari
diſtantibus rupes naturali compagine,& rotunda concauitate formatæ,vt maximum
aliquod caldare æreũ,vel thermarum concha putetur: prout videre licet apud Oſtro/
gothos in monte Ketilberg vulgariter dicto (id eſt , Monte cacabi) prope ciuitatem Ketilberg.
Lincopenſem:vnde mihi origo eſt. Si Italica curioſitas inde naturæ antiquitates ex/ Origo autoris.
trahere poſſet,certè nõ exiguo quæſtu gauderet,quãdò nulli,vel pauci ſatiãtur in ta/
libus inquirendis. Cernuntur etiam in multis vallibus mõtium infiniti lapides,glo/ Globi bõbarda
bali formati figura,quãtitate capitis vitulini,vel oui anſerini,vel maioris, aut mino/ les è lapidib.
ris: qui nulla artificum appoſita arte bombardis aptantur. Item cotes plana longitu/ viuis.
dine repertę illico bono vſui applicantur. Similiter & petrę marmorei generis apud Cotes.
Veſtrogothos tam varij coloris, & quantitatis habẽtur,vt ſine dolabris quaſi ſculptę Petræ marmo/
ſepulchrorum vſibus adaptentur,quemadmodum lib.XII.dicetur de naturali varie/ reæ.
tate ſaxorum ad quaſuis ſtructuras applicandoꝝ. Sunt & cryſtallini lapides nõ lõgè Cryſtallini la/
ab Oſtrogothorum oppido Sudercopenſi hexagona forma,quantitate pugillari , vel pides.
digitali dependentes: quorum ſplẽdore vtiq; ad maiorem ornatum fabricari poſſent Sudercopia.
ædes,ſi incolæ plus attenderent ad pulchritudinem,quàm firmitatem. Immò perpen/ Cauſa ſuppreſ/
dentes hoſtilem rabiem crudelius poſſe, & velle,ob decorem ſtructuræ, omnia deua/ ſi ornatus.
ſtare,magis fortificãt,quàm exornãt quæuis ædificia ſua:quãuis introrſum inſigni cu/ Ornatus Aqlo/
rioſitate cõmuniter ſunt ornata:ſed præcipuè,vt infrà diceẽ,micantibus armis, thora/ nariũ ĩ armis.
cibus ſcilicet,& galeis, ac clypeis : in ꝗbus gens illa omnẽ exiſtimat ineſſe decorem, Picata arma.
quia magna pars tuendæ ſecuritatis ex his dependet: licet aliqua ſunt atro colore pi/
cata,ob rationes inferius de bellis aſsignandas.

I

De ſaxis gigantum, & ſcaturigine fontium.

CAP. XXXII.

Saxo.
Regnerus Rex Danorum.

Gothorum reges rebus pręclarè geſtis claruerunt.
Vbbo, & Scarinus, ac Ericus reges.
Carminibus patrijs memoria manet.

QVEMADMODVM ſuperius lib. I. dictũ eſt de obeliſcis gentilium, Regum, pugilũ, & gigantũ, quibus geſta eorum magnifica putabant fieri notiſsima perpetuæ poſteritati, prout Saxo Sialãdicus meminit de ſuo Regnero Danorum Rege, qui quinquẽnali prælio cõtra Moſcos, Ruſſoſq; in Aquilone cõmiſſo, res geſtas reliquerit in rupibus altis, ne obliuione euaneſceret, quod tot anguſtijs, & difficultatibus pro claritudine honoris ſui perpetraſſet: Ita et de compluribus Gothorum, Sueonumq; Regibus, ac heroicis viris: quorum adhuc magnitudo geſtorum diſcernitur in eminentiſsimis locis Septentrionalium regionũ. Inter quos pręclarioris memoriæ recenſentur, & æſtimantur, qui curam bellicæ gloriæ ſic moderati ſunt, vt publicæ omnium cõmoditati profuiſſe viderẽtur: qualis erat excellentiſsimus ille Rex Vbbo conditor antiquiſsimæ ciuitatis Vpſalenſis, atq; Scarinus, et Ericus cum pleriſq; alijs: quorum indelebilis memoria nedum in ſaxis campeſtribus, aut montanis cõſcripta videtur, ſed patrijs carminibus, ac muſicis inſtrumẽtis celebrioribus locis, ac diebus ſempiternis tripudijs cõtinuatur. Horum nanq; fidelior cura fuit prouincialibus pręfectis (pace vbiq; data) committere, vt præter arma etiam venarum ſcaturigines pręcipiti caſu labentes, incolarum miniſterio ſubderent molendinis, aut neceſſarijs fontibus ad publicam vtilitatem vbilibet conſtruendis. Manant inſuper ex rupibus multis in locis tam abundantes, & copioſi latices, vt naturæ, artiſq; agilitate deducti longo, ſed pulcherrimo aſpectu XV. aut XXX. aquea molendina reuoluant.

Falonia.
Helſingia.
Aquæ defectu pereunt aialia in Africa.

Falonia Veſgothorum nobilis prouincia, ac populoſa Helſingia, prout inferius de ferrarijs artificibus oſtendetur, talia, tamq; cõmoda ſpectacula monſtrant. Nec opus eſt à partibus Africanis, vbi aquarum penuria plurimæ creaturæ periclitantur, ad has frigidas regiones aduocare peritos aquęductores, eò quòd & nix perpetua, & amnes, ac fontes innumerabiles vbiq; reperiantur: immò & homines naturæ indicijs tam ſagaces, vt in ſuperficie terrę infallibiliter prædicere valeant, quot vlnis, aut brachijs, ſeu pedibus ſuffoſſa terra effundet aquas, quorſumq; venæ curuantur, aut currunt.

De ſignis

De ſignis fontium cognoſcendorum.

CAP. XXXIII.

SIGNA tamen cognoſcendarum venarum ſubtus terram
ſcatentium Caſsiodorus Magnus in fine lib. I I I. Epiſto.
Regis Gothorum Theoderici ponit, virentium ſcilicet
herbarum, ac proceritatem arborum vicinarum. Terris Herbæ virentes
enim, quibus dulcis humor non longè ſubeſt, vbertas quo- Arbores procer.
rundam germinum ſemper arridet, vt eſt iuncus aquatilis, Iuncus.
canna ſeu arundo leuis, rubus validus, ſalix lenta, po- Arũdo, rubus,
pulus viuens, & reliqua arborum genera: quæ tamen vl- ſalix, populus
tra naturam ſuam felici proceritate luxuriant. Sunt & alia
huius artis indicia, cùm nocte adueniente lana ſicca in terram ponitur iam prouiſam, Lana.
& rudi cacabo tecta relinquitur, tunc ſi aquæ proximitas arriſerit, mane humida re-
perietur. Sole autem declarato, intuentur etiam magiſtri loca ſoliciti, & vbi ſu-
pra terram minutiſsimarum volitare ſpiſsitudinem conſpexerint omnino muſcarum, Muſcæ.
tunc promittunt læti facilè, quod quæritur, inueniri. Addunt etiam in columnæ
ſpeciem conſpici quendam tenuiſsimum fumum: qui quanta fuerit altitudine por- Fumus.
rectus ad ſummum, tanto in imum latices latère cognoſcunt: vt hoc ſit mirabile,
quód per hæc, aliaque ſigna diuerſa menſura definita prædicitur, quanta profundita-
te quæſita monſtretur. Prædicuntur etiam ſapores aquarum, vt nec aſpera diſpen- Sapor.
dioſo labore debeat quæri, nec dulcis necessariaque inhonora contemni. Aquæ ve- Oriens.
rò, quæ ad Orientem, Auſtrumque prorumpunt, dulces, atque perſpicuas eſſe, & Auſter.
pro ſua leuitate ſaluberrimas inueniri. In Septentrionem verò, atque Occidentem Septentrio.
quæcunque manant, probari quidem nimis frigidas, ſed craſsitudine ſuæ grauitatis Occidens.
incommodas. In magno tamen pretio, & æſtimatione aquæductores
habentur, qui aquæductus inueniunt, vbi latices ponderoſos
arte leuare nouerint, qui aſcendere non præua-
lent per naturam. Igitur
Arte leuatur onus, ſolatur Muſa laborem.

LIBRI SECVNDI FINIS.

OLAI MAGNI

GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE SVPERSTITIOSA CVLTVRA DAEMONVM POPVLORVM Aquilonarium

LIBER TERTIVS.

PRAEFATIO.

Lituania idolorum cultrix.

DECLARATVRVS Septentrionalis populi maximos errores circa inanem idolorum cultum, fallacijs dæmonum (seducta mortalium simplicitate, & antiquitate) introductos, video in primis neceſſarium fore; nonnihil ex vicinis regionibus, præſertim Lituania, quæ in charta mea Gothica inſeritur, de eodem cultu fore præmittendum, quomodo hanc, ſicut omnem aliam gentem, inuidia, & aſtutia diaboli tot retroactis ſeculis in horrendis erroribus te nutrit captiuatam, donec recentioribus annis laudabili Polonorum Regum deuotione, ac induſtria, ad communionem Catholicæ fidei fuerat aduocata: in qua vt iugiter perſeueret, inceſſabiliter ab optimo Deo eſt petendum. Hanc Lituaniam ducatum magnum dici exiſtimo, quia ampliſsimus eſt, & opulentiſsimus in cera, melle, armentis, & pellibus pretioſis magnus. Itidem eſt, quia equos, & magnanimos, ac ſtrenuos bellatores habet. Magnus eſt, quia ſæpius Tartaros, ac Moſcos, & Valachos acerrimis prælijs ſuperatos eduxerat in triumphum. Magnus etiam, quia à dæmonum cultu liberatus maior adhuc fieri poſſit, præſertim ſyncera ſeruata concordia cum Polonis: & rurſus exili diſcordia ſuborta, & non ſedata, in minimam redigi poteſtatem, vel ſeruitutem. Sed nec exiguus eſt ducatus Finlandiæ Regi Suetiæ ſubiectę: quæ olim etiam ſub cultura dæmonum faſcinata, Regio titulo, & potentia decorabatur: trecenta continens milliaria Germanica, ſeu Gothica in longitudine, ac in latitudine LX. qui ducatus Finlandiæ circa annos quadringentos in Auſtraliori ſua parte fuerat armis Regum Suetiæ, & Pontificum prædicatione vicinis Chriſticolis aſſociatus.

Lituania magnus ducatus, & cur.

Finlandiæ ducatus.

De ſuperſtitioſa

De ſuperſtitioſa cultura Lituanorum paganorum.

CAP. I.

ALBERTVS Crantzius fidelis Germanorum hiſtoricus, qui claruit M. D. & poſt eum Mechouita Polonus, aſſerunt hos Lituanos tempore paganiſmi, dum gentilitatis errore detinerentur, tria numina principaliter coluiſſe, ignē videlicet, ſyluas, & ſerpentes. Ignem, quia omni ſacrificio præfertur: vel ritu Perſarum ſeducti, ignem ipſum Deū arbitrabantur, teſte Herodoto: vel Aegyptiorum opinione ducti, qui perſuaſum habent, ignem animatam belluam eſſe, & omnia, quæ naſcuntur, deuorare, & poſtquàm deuorando fuerit expleta, vnà cum ipſa re deuorata emori. Syluas putabant ſacras: omneſq; beſtias more Aegyptiorum eas incolentes, deos exiſtimabant, poëta referente:

Habitârunt dij quoque ſyluas.

Immò & hac fiducia multę nationes ductæ, Reges, ac principes ſuos ſatis exutos, vt vel dij fierent, vel inter deos eueherentur, combuſſerunt, aut in ſyluis, ac lucis aureo torque ſolenniter ſuſpenderunt, quaſi talibus ſacrificijs laudem ſceleris, ac mentiti numinis diuinitatem mererentur. Prętereà ſerpentes vt ſacros colebant, dum nemini nocere videbantur: ædium ſeruatores, atq; penates exiſtimantes, quales Theſſali excelſo ſepeliũt tumulo, vt Herodotus lib. II. aſſerit. Verùm hæc ſuperſtitioſa cultura etſi penitus ſublata videtur, reliquiæ tamen eius dæmonum inſtinctu in nonnullis ſecretis ſolitudinum ædibus perſeuerat, ſicuti in Septentrionalibus regnis Noruegiæ, ac Vermelandiæ. Ab eo tamen impio errore anno Domini M.CCC.LXXXVI. prædicti Lituani purgati leguntur. Tunc enim fortiſsimus eorum princeps Iagello cum octo fratribus ſuis (teſte Mechouita) ad fidem Chriſti peruénit: in qua adhuc hodierno tempore religioſis incrementis perſeuerat. Meminit prætereà hiſtoricus antedictus, in confinibus Lituanorum ac Moſcouitarum, ſtatuam eſſe publico itineri impoſitam, quæ patria lingua Zlotababa dicitur, id eſt, aurea vetula: quam ſinguli viatores certis munuſculis placant, etiam ſi pili valorem non excedant: alioquin ſuſcepti itineris nullam habituri ſecuritatem, prout ſuperius lib. II. cap. XXIII. de inſula Virgine dictum eſt. Hoc idem Albertus Crantzius in Vandalia ſua cum alijs portentoſis miraculis atteſtatur.

Alber. Crantz.
Mechouita.
Lituanorum numina.
Ignis.
Ignis animata bellua.
Sylua.
Virgi.
Reges mortui combuſti vel ſuſpenſi.
Serpentes.
Theſſali.
Noruegia.
Vermelandia.
Iagello cum 8. fratribus ad fidem cõuerſus 1386.
Zlotababa.
Virgô inſula.
Vandalia.

De ſuppolarium hominum ſuperſtitioſa cultura.

CAP. II.

NEC extrema Septentrionis portio (quam pleriq; ob intenſiſsima frigora inhabitabilem putant) immunis eſt à ſacrilegis ritibus, culturaq; dæmoniorum ſtatuto eorum tempore impendendis. Habent etenim gentes illæ ſylueſtres (vti reliquæ orbis nationes, quę videntur his ciuiliores) non exiles cauſas, quibus publicum errorem, & mentitam in rebus etiam friuolis diuinitatem quærant, & tueantur.

Solem adorant ſuppolares.

Solem igitur toto æſtatis curſu eis lucentem adorant, gratias ei offerentes, quòd lumen contra tenebras perpeſſas, & calorem contra immenſa frigora adducit. Quæ quan-

Frigora nõ execrantur. tumcunq; intolerabilia videntur, nunquàm tamen improperijs more quorundam In-
dorum execrantur, ſed tantum dicunt: Hæc fatua, ac ſtulta ſunt frigora, atq; tene-
Hyems fatua. bræ menſuram excedentes &c. Simili etiam ratione lunam adorant, quia hyeme re-
Luna. moto ſole continuè eius vtuntur lumine: quo propter interlunium deficiente, ſub
lucidiſsimis ſtellis niuium candore clarius micantibus, quæcunq; negotia ſua etiam
diurno tempore diſponunt, vt infrà lib. IIII. cap. VI. colligetur. Præterea gen-
Pannus rubeus. tes illæ ſuppolares ſtupidiore quodam errore dæmonum illuduntur. Rubeum ete-
nim pannum pertica, vel haſta ſurſum appenſum attentis precationibus, & cultio-
re ritu venerantur, diuinam quandam virtutem, propter colorem rubeum animalium
ſanguini ſimilem, eidem ineſſe putantes. Similiter quia eius inſpectione arbitrantur ſe
fortunatiores fore belluarum interceptores, eam ſanguinem ebibentes, prout inferius di-
Coloris rubei ratio. cetur de moribus Lappomannorum. Quæ autem rubei coloris ratio in ſatis hoſtili-
bus antiquitus ſeruabatur, Herodotus lib. III. atteſtatur. Ait enim: Veteri inſti-
Naues rubicatę. tuto naues omnes erant rubrica delibutæ &c. Quod ex oraculo Pythio aſſeruit,
Legatus rubeus naues videlicet eſſe ligneum agmen, atq; eas rubeum legatum habituras, tali ſcili-
Vir vafer. cet à ceteris hoſtibus diſtinctum. Vir vafer adſit oportet, qui notet è ligno agmen,
legatumq; rubentem. Ait etiam Plinius lib. XXXV. cap. VII. de coloribus claſ-
Propugnatores iuuat ſpecioſè mori. ſicis, quòd iuuat propugnatores ad mortem, aut certè cædem, ſpecioſè vehi. Quod
forſitan in Germania attenditur, dum aliquo notabili delicto reperto conſules, ac
magnates ſuppoſito rubeo panno capite plectuntur. Vult etiam Vopiſcus, rubeum

colorem

colorem ornamentum eſſe ducalis dignitatis. Item quód Romani rubeo colore triumphant, & Aethiopes ſacros dies honorant. Eſt etiam nonnullis gentibus Septentrionis mos, quicquid primo diei diluculo in cœlo, terra, vel aquis viuum apparuerit, hoc ipſum vſq; crepuſculum eiuſdem diei pro numine fideliter adorare, vtpote aues, animalia, piſces, ac ipſos ſerpentes, & vermes, & præcipuè ceruum volantem: quem ob cornua, quibus capita iuuenum exornantur, inter nobiliora reptilia honorant: velut apud Aegyptios ſcarabei, qui pilulas, & ſtercora voluũt, teſte Herotodo, Strabone, ac Plinio: qui & aiunt, inſenſatos Aegyptios ad eam dementiam perueniſſe, vt bouem ſacram, crocodilum, canem, ouem, lupum, ſatyros, piſces, leonem, capram, hircum, murem, araneum, ſelem, accipitrem, & ibim deos putent, certiſq; ſacrificijs venerentur: cauſas haudquaquàm conſentaneas (vt putant) afferentes. Quos verò deos, immò dæmones, Græca, Perſica, & Romana ſuperſtitio quondam coluerit, nemo, qui eorum autores, & annales legit, ignorat, prout latiſsimè in pluribus libris de ciuita. Dei meminit Auguſtinus: quem non pudet veteris hiſtoriæ, & cultus veritatem confiteri, vt ſpurco ritu, & cultu dæmonum detecto, omnes incitet in cognitionem, & amorem vnius veri Dei, ad cuius imaginem omnes homines ſunt creati. Ne etiam prædicti Septentrionales homines in conſpectu ſuorum numinum appareant vacui, certas oblationes ex oſſibus ſyluestrium animalium, & grandium cetorum, ac piſcium venatione quęſitas faciunt: quæ tamen oſſa æſtiuo tempore non incendunt (ne ſolis lumini, vel ardori videantur illudere) ſed horrenda ſurgente hyeme ſub publica congreſsione pro honore dierum comburunt, eo ſacrificio debitam reuerentiam numinibus afferre credentes. Tanta gentium in rebus friuolis religio eſt. Nec vitio aſcribitur deos colere quoquomodo quis poſsit: & fortè mola ſalſa litare, qui non habent thura, vt Plin. in epiſ. ad T. Veſpaſi. De talibus etiã culturis Auguſti. lib. VIII. cap. XXIII. plurima ad punctum ſcribit &c.

Color rubeus ducum eſt.
Romani.
Aethiopes.
Aues, animalia
Ceruus volans.
Scarabeus ſtercutius.
Dij Aegyptiaci
Dij Græcorum
Perſarum.
Romanorum.
Auguſtinus.
Imago Dei in omnibus.
Oſſa animaliũ.
Mola ſalſa.

De tribus Diis maioribus Gothorum.

CAP. III.

ERANT apud veteres Gothos paganos, quemadmodum
clarè chariſsimus frater, & anteceſſor meus Ioannes Magnus Archiepiſcopus Vpſalenſis in principio ſuarum hiſtoriarum aſſerit, tres dij prima veneratione obſeruati: quorum
Tres dij. Thor tonans. rum primus erat potentiſsimus Thor: qui in medio triclinio
ſtrato puluinari colebatur: cuius hinc inde latera duo alia
numina, Odhen videlicet, & Frigga cingebant. Thor,
inquiunt, præſidet in aëre tonans, & fulgurans, ventos, &
nubes, ſerenitatemque gubernans, fruges adminiſtrans cum
Odhen bellans. fructibus vniuerſis, peſteſque tollens. Alter Odhen, hoc eſt fortior, bellis præſidet,
hominibus in hoſtes auxilia ſubminiſtrans: ipſi Thor à dextris collocatus: tanto opinionis fulgore clarus, vt ipſum non ſecus, quàm datum mundo lumen omnes gentes amplecterentur, nec vllus orbis locus extaret (Saxone teſtante) qui numinis eius
Frigga pacificans. potentiæ non pareret. Tertius Frigga pacem, voluptatemque moderabatur: cuius
etiam ſimulachrum turpitudinem ſexus præ ſe ferebat: & ob id tantum apud Go-
Venus. thos, quantum Venus apud Romanos venerabatur: diemque Veneris vſque ad noſtra
Frigedag. tempora ſibi retinet conſecratum. Pingebatur gladio, & arcu cum armis, quòd in
Vterque ſexus armatus. illis terris vterque ſexus ſemper ad arma promptiſsimus eſſet. Thor autem cum corona, & ſceptro, ac XII. ſtellis deſignabatur: cuius magnitudini nihil digna
Stellæ 12. æqualitate conferri poſſe exiſtimatum eſt. Obtinuitque diem hebdomadatim, immò
& menſem primum totius anni, quem Ianuarium dicimus. Odhen verò armatus
Torſdag. ſculpitur, vti Mars ſimili gentilium ſuperſtitione apud Romanos: diemque obtinuit
Odens dag. æterna memoria ſuo nomini conſecratum. Et quia viuus tota Europa diuinitatis titulum, quòd nulli in arte militari cederet, aſſecutus fuiſſet: hinc eueniſſe creditur,
Mars deus belli vt Gothi (ſicut Dio Græcus, Ablabius, & Iordanes teſtantur) Martem, quem deum belli putauit antiquitas, apud ſe dicerent progenitum, prout etiã aſſerit poëta:

Gradiuumque patrem Gethicis qui præſidet armis.

Quem Gothi ſemper aſperrima placauere cultura, morte ſcilicet captiuorum, opi-
Cruore humão placatur. nantes bellorum præſidem aptius humano cruore placari, à quo viciſsim omnem belligerandi induſtriam adeò perfectè didicerunt, vt deuictis Europæ, & Aſię potentiſsimis imperijs, ſummum fortitudinis gradum reportârint.

De tribus

De tribus Diis minoribus.

CAP. IIII.

PRAETER hos tres deos ſupradictos colebãtur & alij cõplures: qui (vt ait Saxo) miranda pręſtigiarum machinatione callẽtes, obtentis ſimplicium animis, diuinitatis ſibi faſtigium arrogarunt. Quippe non ſolùm Gothos, verumetiam omnes Aquilonares prouincias vaniſsimæ credulitatis laqueis circumuentas, ad cultus ſibi pendendi ſtudium concitantes, præcipuo ſuæ ludificationis contagio reſperſerunt. Adeò nanque fallaciæ eorum effectus percrebuit, vt in ipſis cæteri quandam numinum potentiam venerantes, eoſque deos, vel deorum complices autumantes, veneficiorum autoribus ſolennia vota dependerent, & ſacrilego errori reſpectum ſacris debitum exhiberent. Inter quos quidam Methotin arte magica inſignis, excellentem fictæ dignitatis opinionem ſibi arripiens, ſimplicium hominum animos præſtigioſæ artis fama ſeductos, ad præſtigioſa libamenta ſibi pendenda adduxit. Hic, cùm eſſet ſummus deorum pontifex, ſacrificia, cærimoniaſque ita diſtinxit, & ordinauit, vt diſcretus superùm cuique cultus, & libatio obſeruaretur: aſſerens deorum offenſas communibus ſacrificijs, aut permixtis cærimonijs expiari non poſſe. Tandem ſceleribus eius detectis, concurſu populi occidit: occiſuſque peſtifera cadaueris ſui cõtagione plurimos perimens, tumulo extrahitur, ac palo infigitur, vti vanitatis ſuæ præſtigia meruere. Froe quoque deorum ſatrapa ſedem haud procul ab Vpſala habuit: vbi veterem litationis morem tot gentibus, ac ſeculis vſurpatum, triſti, infandoque piaculo mutauit. Siquidem humani generis hoſtias mactare agreſſus, fœda ſuperis libamenta perſoluit. Cui tandem in numerum deorum relato, & quia deus ſanguinis haberetur, furuæ hoſtiæ immolabantur, lectiſterniaque, & ludi nocturni annuo feriarum circuitu (vti aliquando Romæ Diti, & Proſerpinæ) conſecrabantur. Vagnoſthus, & Hadingus non impari æſtimatione venerabantur, quia præcipuam opem in arduis bellis promptius adhibere credebantur. Roſthiephum Finnonicum, quòd exquiſitis præſcientiæ ſtudijs viuus excelluiſſet, poſt fata in deorum ſocietatem translatum crediderunt. Roſtarus additur his: cuius ſtupenda immanitas humani ſanguinis ſacrificio ita placari voluit, vt ſibi illorum, quos cultores ſui oppreſſuri eſſent, animas dedicarent.

Tres Dij minores.

Vota ſolennia

Methotin magus.

Pontifex deorum ſacrificia diſtinxit.

Occiſus palo infigitur.

Froe Vpſalenſis.

Libamẽta fœda

Deus ſanguinis

Vagnoſthus.

Hadingus.

Roſtiephus. Finnonicus.

Roſtarus.

Filij et nepotes

Demum complures alij potentiſsimi Thoronis, aut Othini filij exiſtimati, diuinis honoribus à populo donabantur, ac publico digni libamine cenſebantur. Quomodo autem, aut quibus artibus hi, ſimileſq; tantam diuinitatis opinionem, cultumq; obtinuerint, videatur inferius lib. V. de gigantibus, & pugilibus cap. primo verſus finem. Sed nec deeſt Auguſtini teſtimonium de diuina ſtirpe talium deorum lib. III. de ciuita. Dei cap. IIII.

Aug. de ciuita. Dei de ſtirpe deorum.

De correptione minutorum Deorum.

CAP. V.

Gothorum et Byzantinorum deorum contentio.

Dij Byzantini crimine nobiliores.

MAGNA erat eo æuo inter Gothorum deos, & Byzantinos contentio, quiſnam in alterutrum corrigendi pœnam dictaret, vel faceret, ſi crimen pœna dignum in alternatiuis exceſsibus committeretur. Siquidem Byzantini dij maiores nobilitate criminis, non dignitate virtutum, Gothicos deos, ſi quando comperti fuiſſent diuinitatis gloriam aliquo nefario facinore maculaſſe, nõ ſolum deorum collegio ſubmouere, verum etiam primatu eiectos, ac domeſtico honore, cultuq; ſpoliatos proſcribere, & alijs pœnis afficere, autoritatem habebant: qua ſæpius ſeueriter vſi fuiſſe traduntur, exiſtimantes alicuius probroſi dei potentiam ſatius ſubruendam, quàm publicam religionem ſacrilego exemplo profanari, ne ipſi pœnas alieno crimini debitas, in ſe translatas experirentur. Enimuerò compertum habebant, ſuæ diuinitatis cultores vulgatis comparium deorum criminibus obſequium contemptu, religionem ludibrio commutare; ſacra pro ſacrilegio duci: ſtatas, ſolenneſq; cærimonias ſcenicorum ludorum loco æſtimari. Itaq; ſubmotis illis, alios in locum ipſorum ſufficientes, facto ipſo oſtēderunt, ſe deos, ac Reges creādi, deſtituendiq; poteſtatem habere. Nec ſemper erat ea pœna perpetuò duratura, ſed iuxta culpæ modum quædam menſtrua, quædam annua, quædam triennalis; nonnulla verò decennalis, aut prolixior: qua perſoluta, dijs atrocitatem exilij miſerantibus, ad priſtini fulgoris gloriam redierunt, maximè quando ſuperioris infamiæ ſqualorem medij temporis interuallum euacuaſſet. Accidit etiam aliquando (inquit Saxo) quòd illi, qui ſcenicis artibus, aut alijs difformibus operibus impediti eſſent, quominus amiſſum diuinitatis honorem recuperare, aut de nouo aſſequi poſſent, ſummos

Probroſa potētia reip. nocet.

Religio ludibrio habetur.

Pœna perpetua vel mixta.

Decennalis pœna.

Scenicis artibus.

ſummos deorum nunc adulando, nunc præmijs permulcendo, diuinæ maieſtatis fortunam pecunia emercarentur, & ad honores, quibus aliás inepti eſſent, ingentis ſummæ pretio aditum obtinuerunt. Quod ſi quanti emerint, ſcire voles, illos interroga, qui quanti veneat diuinitas didicerunt. Hoc tamen verum eſſe ſcias, quod Tertullianus de Laribus ſcripſit: Qui magis tributarij fuerãt, magis ſancti habebantur: immò qui magis ſancti, magis tributarij erant, ne liceret deos eſſe gratis. Nec mirum videri debeat, tantum valuiſſe in hac gente talium deorum opinionem, quandò apud Aegyptios, Græcos, & Romanos omnium prudentiſsimos, indignæ fabulæ colerentur, templiſq́ honorarentur, vtpote Iupiter, Saturnus, Mars, Mercurius, vti Auguſt. lib. VI. de ciuita. Dei cap. IX. latius aſſerit: quos fuiſſe mortales homines, & ipſis Gothicis dijs ſceleratiores, atq́ quorum ſepulchra ſciebant, omnemq́ vitam præcedentem infamiæ, & turpitudinis fuiſſe pleniſsimam. Ait enim Lactan. lib. I. cap. X. Apollinem ſtupratorem, & occiſorem fuiſſe: Martem adulterum, & homicidam: Caſtorem, & Pollucem raptores omnium miſerrimos: Mercurium nebulonem, furem, & defraudatorem: Iouem parricidam, non expectata morte decrepiti ſenis: prætereà ſtupratorem, & in naturam verum adulterij commiſſorem. Et hi ſunt dij, quorum ſtatuæ, & ſolennis memoria adhuc in ſublimibus aulis pluſquàm religioſa veneratione coluntur. Meminit etiam Plinius lib. XXX. cap. XI. magnam partem Aegypti ſcarabeum pilulas voluentem inter numina colere ritu curioſo. Etiã Strabo lib. XVII. aſſerit, eoſdem Aegyptios canem, cattum, murem, & cætera coluiſſe: quorum fœda cadauera rectius horruiſſent.

Adulãdo reſtituuntur.

Inepti p̃tio ſurgunt.

Magis tributarij magis sãcti

Dij turpiſsimi infames, & noti ſepulchris.

Apollo ſtup̃tor

Mars adulter et homicida.

Caſtor & Pollux raptores.

Mercurius nebulo.

Iupiter parricida, ſtuprator, adulter.

Scarabeus.

Canis.

Cattus.

Mus.

De magnifico templo Deorum Septentrionalium.

CAP. VI.

CVM ferè totus orbis olim innumeris ſuperſtitionibus dęmonum inſtinctu vbiq; illuderetur, non incongruum putaui adhuc euidenter oſtendere, quibus locis Gothica, ſeu Suetica, ac Septentrionalis natio pagana ſuperſtitione ſeducta paruerit idolis inſenſatis: vt agnoſcatur multa loca, ſicuti dęmoniorum genera, fuiſſe, quibus indebitus cultus offerebatur. Templum igitur (de quo & chariſsimus frater, & anteceſſor meus D. Ioannes Archiepiſcopus Vpſalenſis lib. I. hiſto. meminit) nobiliſsimum á tempore Nini prope fluuium Sala erat: vbi hodie Vpſala Sueonum, ac Gothorum Primatialis, & Archiepiſcopalis ſedes eſt. Quod adeò magnifico apparatu conſtructum venerabatur, vt nihil in eius parietibus, laquearijs, aut columnis, niſi auro ſplendidum videretur. Tectum præterea totum auro fulgebat: á quo aurea catena dependens totum templum ad mœnia, domuſq; faſtigia cinxiſſe memoratur. Quo factum erat, vt templum in ampla planitie ſitum, admirando ſui fulgore venerandam religionis maieſtatem acceſſuris ingeneraret. Aſtabat eius fontibus arbor ingens ignoti generis patulis diffuſa ramis, æſtate & hyeme iuxtà virens: non tamen de earum arborum genere, quæ ſuapte natura, vt laurus, oliua, palma & myrtus, virere videntur: quin in Aquilone nulla vnquam oliua, vel laurus, niſi in paruo frutice pro ſpectaculo Vaſtenis exurgere viſa eſt. Eratq; fons huic templo propinquus, qui ſcaturijt in locum ſacrificiorum: de quo mox infrà dicetur. Et hæc ſufficiant exteris nationibus de tali ritu Gothorum nonnihil vanitatis intellexiſſe. Nunc rurſus Aquilonaribus indicare congruit, quód ſoli illi irretiti, vel illuſi non fuerint hac vanitate. Quantum igitur ad arbores ſemper virentes facit, Plin. lib. XVI. cap. XX. videtur plures afferre rationes: ſed potiſsimùm lib. XV. cap. XXIX. de Quirini, id eſt, Romuli delubro diffuſius aliquid dicit, videlicet fatidicas fuiſſe duas arbores myrti ante ædem ipſam Veneris: quarum altera patritia, altera plebeia erat appellata. Patritia multis annis præualuit, flacceſcente plebeia, exuberans & læta: quandiu Senatus quoq; floruerit, illa vigens. Plebeia torrida, ac ſqualida: quæ poſtquàm eualuit flacceſcente patritia Marſico bello, languida autoritas patrum facta eſt, ac paulatim in ſterilitatē emarcuit maieſtas. Quin & ara vetus Veneri Myrteę, quam

Templum erat Vpſaliæ tempore Nini.
Sala flu.
Auro ſplēdidū
Aurea catena.
Maieſtas religionis.
Arbor ignoti generis ſemp. virens.
Fons.
Quirinus et Romulus idem.
Fatidicæ arbores duæ.
Patritia.
Plebeia.
Ara vetus.

quam Murciam vocant, conſecrata erat. Immò & multiplici ſuperſtitione alijs numinibus magnificentiſsima templa poſuere veteres pagani: quos tamen homines fuiſſe compertum habebant: vti templum in Aegypto Serapi, & Iſidi: quæ ex Grecia veniens, Aegyptios literas docuit. Præterea aliud templum in Creta Ioui: quem Optimum dixere, dum fuiſſet inceſtor in ſuis, impudicus in extraneis: qui etiam nunc arietis, nunc tauri, nunc pueri, nunc cygni, nunc aquilæ, nunc ſerpentis effigie depingebatur, tanquam omnium ſpurciſsimorum ſcelerum formam, & teſtimonium repreſentans. Item & in alio loco erat templum Romuli, ſiue Quirini Romæ: vbi lupæ vetuſtiſsimum ſimulachrum erat vbera lactanda præbens: cuius guſtu fratricidium poſtmodum eſt ſecutum. Templum Fauni apud Latinos, quòd futura quibuſdam ſignis, non voce prædixit. Præterea apud Athenas templum Mineruæ: & exinde apud Samum templum Iunonis: & apud Paphum templum Veneris: & alia infinita idolorum templa. Quantæ magnificentiæ fuerit templum Dianæ Epheſinæ, Plin. lib. XXXVI. cap. XIIII. clarius manifeſtat: qui & lib. II. cap. VII. irridet omnium mortalium miſeram ſuperbiam, quæ tot pudendis monſtris etiam digito geſtatis, totis præcordijs famulatur: ita ſeſe aſtringentes, vt non matrimonia, non liberos, non denique aliud quicquam, niſi talibus iubentibus dijs diligant. Alij fortunam rebus proſperis blandientem honorant, eamque rurſus diris execrationibus aduerſo ſurgente fato condemnant: & ita euenit, vt Iſido. lib. VIII. Etymo. dicit, quòd omnis fingendi locus vacat, vbi veritas ceſſat. Sed turpiſsimum erat talibus dijs parare templa, quales nunquàm decet mortales homines inueniri. Nunc autem Deo propitio fatendum eſt, eo in loco, ſcilicet Vpſaliæ, perpetuis temporibus, die præſertim XIX. Maij, diuinæ religionis ad populum quaſi innumerabilem, præſente Rege, ac principibus, & nobilibus vtriuſque ſexus, fieri Catholicas prædicationes: vbi olim tot, ac tam impiæ factæ ſunt ſpurcitiæ, & abominationes, ac hominum, immò charorum parentum, & amicorum mactationes.

Templa magnificentiſsima.
Serapi & Iſidi.
Ioui Cretẽſi, qui fuit inceſtor, & impudicus ac ſpurciſs.
Romuli, ſiue Quirini.
Lupæ ſimulachrum.
Fauni templũ.
Mineruæ.
Iunonis.
Veneris.
Dianæ.
Miſera mortalium ſuperbia
Cultura diuerſa
Locus fingendi
Mutatio dexteræ excelſi.

De ſacris, & ſacrificiis Gothorum.

CAP. VII.

Nouenarij numeri obſeruatio.
Pythagorica philoſophia.
Nouem aïantiũ genera.
Nouendiales ferię.
Homo.
Suſpenſus.
Reges ſacrificati.
Gothi excellentius ſapientiæ ſtuduerunt.
Gothi imortalitatem tenuere,
Bleyxen.

ERAT olim in ſacrificijs Gothorum, vt in hiſtoria Sueonum Gothorumq́ lib. I. cap. XII. comprehenditur, numeri nouenarij obſeruatio admodum accepta: fortè quia Pythagorica philoſophia (quam à Salmoxe, & Diceneo didicerant) monuerit, numerum imparem in omnibus præponi oportere. Et quamuis dijs ſuis ſummum cultum hebdomadatim, & quotidie exhiberent: tamen omni nono menſe ſolenniorem venerationem ipſis impendentes, nouem dies ſacrificijs ritè, ac religiosè abſoluendis tribuerunt: ſinguliſq́ diebus nouem animantium genera immolabant: quibus etiam humanas hoſtias adiungebant. At poſt nouendium per ſummam totius regni celebritatem templum Vpſaliæ antedictum frequentiſsimo incolarum acceſſu viſitabatur: ibiq́ nouendialibus ferijs, & præſcripto ſacrificiorum numero dijs libamenta ad aram maſtabantur. Homo autem, quem ſors immolandum obtulerat, in fontem, qui ad locum ſacrificiorum ſcaturiebat, viuus immergebatur: qui ſi facilè efflaret animam, fauſtum renuntiauere ſacerdotes votum: moxq́ inde ereptum in vicinum nemus, quod ſacrum credebant, ſuſpendentes, inter deos translatum affirmabant. Quo factum erat, vt beatum ſe crederet, qui ea immolatione è viuis excederet. Accidit nonnunquàm Reges ipſos ſimili ſorte delectos victimari. Quod quia fauſtiſsimum regno libamen æſtimabatur, totius populi multitudo cum ſumma congratulatione tam inſignem victimam proſequebatur. Enimuerò ſic defunctos non omnino mori, ſed tam illos, quàm ſeipſos immortales eſſe perſuaſum habebant: maxime ex Salmoxe, Zenta, Diceneo, vt Dion, Ablabius, Iordanes, Strabo, & alij referunt: qui & aſſerunt, Gothos multis rationibus excellentius ſapientiæ ſtuduiſſe: ideoq́ opinionē de ĩmortalitate aïæ induiſſe, ꝙ (vt ait Herodotus lib. IIII.) ſe mori nō putantes dicerent, eos qui vita functi eſſent, in alium quēpiã locum amœniorē demigrare. In quo deũ quendam Bleyxen præſidere affirmabãt: ad quē aſsiduè

prętcr

præter ſuperius expreſſum modum cum naue quinq; remigum nuntium quempiam
Quinqueremis
ex ſeipſis ſorte delectum mittebant, præcipientes, vt ea, quibus indigerent, à li-
beralitate numinis impetrarent. Modus mittendi nuntij is erat. Quidam eorum
Modus mittendi nũtium ad numen.
aliquot lanceas acutas in altum tenebant: ſuper quas alij ipſum, qui deſtinandus erat,
manibus pedibusq; correptum inijciebant: qui ſi ſtatim cadens extinguebatur, pro-
pitium ſibi deum arbitrabantur, quòd nuntium facilè exceperit. Si autem ſecus ac-
cidiſſet, ipſum nuntium inſimulabant malum eſſe virum, qui indignus eſſet ad deos
Malus vir.
deſtinari. Itaq; eo abiecto, alium mittebant, dantes adhuc viuenti mandata, quæ
apud ipſum numen proſequatur. Deinde præmiſſa iactatione extinctum marinæ vo-
ragini opera eorundem quinq; remigum tradiderunt. O miſeræ deceptionis erro-
O miſeꝝ errorẽ
rem, tale numen colere, quod hominum morte placabatur, vt Caſsiodo. in Epi-
ſtolis ait. Simile habet Strabo lib. XI. & Herodo. lib. IIII. Aſſerit etiam Pli. lib.
III. cap. XXV. quòd Romani crediderunt animam Cæſaris, viſo cometa, inter
ſydera poni: ſicq; cometa Romæ colebatur in templo. De cultura etiam deorum in
Cometa Romę colebatur.
luco Pli. lib. XII. cap. I. nonnullas cauſas adducit.

De ſuperſtitionibus Gothorum circa tonitrua.

CAP. VIII.

PRAETEREA tam obſtinatiſsimo animo deorum ſuo-
rum cultum (vt etiam in eadem hiſto. Gothorum, & Sue-
on. lib. I. cap. XII. habetur) obſeruabant, vt concita-
to in nubibus fragore, ſagittas ex arcubus in aëra excutien-
Sagittis opem ferre putabãt dijs.
tes, oſtenderent ſe opem afferre velle dijs ſuis: quos tunc
ab alijs oppugnari putabant. Nec ea temeraria ſuꝑſtitione
cõtenti, inuſitati põderis malleos (quos Iouiales vocabãt) i-
Mallei Iouiales.
gẽti ęre cõplexos, magnaq; religione cultos, ad eũ vſum ha-
bebãt, vt ꝑ eos tãquã ꝑ Claudiana tõitrua, & ꝑ vſitatã reꝝ
Tonitrua Claudiana.
ſimilitudinẽ, cœli fragores (quos malleis cieri credebãt) exprimerent, tantiq; ſonitus
vim fabrilium ſpeciem imitantes, deorum ſuorum bellis ſic adeſſe admodum reli-

gioſum exiſtimarent. Durabat is Iouialium malleorum vſus vſq; ad annum à Chriſto nato milleſimum centeſimum trigeſimum, cùm Magnus Gothorum Rex Chriſtianæ diſciplinę ſtudio paganam ſuperſtitionem peroſus, & fanum cultu, & Iouem inſignibus ſpoliare ſanctitatis loco habuit: qui propterea ad multa tempora à Gothis perinde ac cœleſtium ſpoliorum ſacrilegus raptor reputatus eſt. Solebant etiam Gothi proceſſuri in prælium, equos ad aras immolare: quorum abſciſſa capita, contiſq; excepta, ſubiectis ſtipitibus diſtentos faucium rictus ante acies præferebant. Nec tantùm victimas ante bellum, verùm etiam poſt ſuperatos hoſtes hoſtias immolabant, magnificoſq; ludos in honorem deorum faciebant: in quibus effœminati corporum motus, ſceniciq; mimorum plauſus, ac mollia nolarum, ſiue ærium crepitacula oſtendebantur. Hæc, & alia eximia ſacrificiorum genera potiſſimùm faciebant, vt dijs iuuantibus nulla bellorum vi ſuperari poſſent. Adeò eis arma in deſiderio, & continuo vſu erant, vt reliqua omnia humana ſtudia nequicquàm comparanda rei militari putarent. Præerant his ſacris diſparium graduum ſacerdotes, Pontifices, Archiflamines, Flamines, Salij, Augures: quorum primis, vtpote Pontificibus, permiſſa erat par cum Regibus poteſtas, tantaq; autoritas, vt quicquid illi vel ſuaderent, vel iuberent, quaſi de cœlo ſonuiſſet, mox ipſe Rex, & populus alacres exequerentur. Inſtruxerunt gentem plurima ſapientia, ſelegerunt ſacerdotes, religionem fundauerunt. Teſtatur Dion Græcus, huic genti nulla ætate defuiſſe Pontifices, qui eos in ſapientia erudirent. Erat quoq; inter eos genus Pontificum illuſtrius, quos Pileatos, & Pios vocauerunt: ex quibus Reges, & ſacerdotes ſibi cooptabant, prout Iordanes latius proſequitur: qui dicit, eos vocari Pios, & exire ſolitos vrbium portas cum citharis, & veſtibus candidis obuiàm ſuis Gothis triumphantibus, vt deos placarent.

Malleoꝝ vſus ceſſauit 1130.
Magnus Gothoꝝ rex.

Eq immolaban tur ad aram.
Capita equoꝝ.
Ludi effœminatorum.
Sacrificiorum genera.

Sacerdotes paganorum.
Archiflamines.
Flamines.
Salij.
Augures.
Regũ et Põtificũ par ptãs.
Pileati & Pij: è quibus reges eligebantur.

De impu-

De impugnatione Deorum.

CAP. IX.

RVRSVS in aliam deuenère ſtultitiam, & ſuperſtitionem, vt ſe deos bellicis eorum expeditionibus non fauentes, aut non iuuantes, diuerſis armorum generibus contra cœlum extenſis putarint opprimere poſſe, vel minis & terroribus, vt imperata facerent, coercere. Et hoc inaniter facientes, exiſtimabant ſe non minoris potentię in terra timendos, venerandóſue fore, quàm hos apud ſuperos, vel inferos collocatos. Sed non aduertunt vetus prouerbium Gothorum, Ne proijciendus ſit contus in cœlum, vnde denſior remittitur claua. Quàm verò ſtultum ſit talia præſumere, adducendus eſt teſtis Auguſtinus lib. X. cap. XI. de ciuita. aſſerens, Herculem, cùm apud Locrenſes quieſceret, iuſsiſſe deum, vt cicadas ſtrepentes compeſceret. Sic & Crœſus miſsis Lydis iuſsit vincula, & compedes (teſte Herodo. lib. I.) Delphico deo ad limen templi eorum, cum comminatione quòd illi non faueret, imponi: reſponſumq; ſuſcepit, Sortem fato deſtinatam effugere non poſſe: quia quintę retroactæ ætatis crimen abaui dolo dominum proprium interficientis, luere oporteret. Quibus intellectis, non dei, ſed ſuam culpam agnouit. Sic & Pheron Rex oculis & cęcitate percuſſus eſt, quia admiſſo facinore ſpiculum in fluuij Aegyptij medios vortices ſupra XVIII. cubitos aſcendentes contorſit. Sic Xerxes, ob ruptos ingenti tempeſtate longiſsimos pontes ſeptem ſtadiorum, grauiter indignatus iuſsit trecenta Helleſponto verbera infligi, & in eius pelagus par compedum demitti. Demum miſsis nuntijs pręcepit, vt illi quoq; ſtigmata inurerent, ac colaphos infligerent, ſeu incuterent, dicendo barbara verba, ac veſana, ea forſitan forma: O amara aqua, dominus hanc tibi irrogat pœnam, quòd eum lęſiſti, qui de te nihil mali meritus erat. Te tamen Rex Xerxes, velis nolíſue, tranſmittit: meritóq; nemo hominum tibi ſacrificat, vt doloſo pariter & amaro flumini. Immò eis, qui pontibus conſtruendis præpoſiti erant, caput præſcindi iuſsit, ingrata mercede tantos recompenſando labores. Alij verò architecti, ne ſimili pœna plecterentur, biremes triremesq; trecentas ſexagin-

Dijs fruſtra minę fiunt.

Pro cõto claua.

Hercules imperat dijs amouere cicadas.

Crœſus.

Quinta generatio ab abauo punitur.

Pheron rex.

Xerxes.

Põtes 7. ſtadiorum.

Trecẽta verbera & ſtigmata ac colaphi.

Caput pręfectorũ tolli iuſsit.

Biremes triremesq; 360.

ta verſus pontem Euxinum compoſuere, & ab alio latere trecentis quatuordecim prægrandibus anchoris, & funibus eos affigentes ſtabilierunt: quod hic ob miram pontium longitudinem ex induſtria adductum relinquere volui: ne fortè per freta, fluminaq́ꝫ tranſitus in neceſsitate, vel vtilitate ſit exeogitandus. Necꝫ hic omittendum puto, iuxta teſtimonium Ioſephi in principio ſuarum antiquitatum, quomodo filij Noę poſt diluuium conſpiratione facta pariter ſtare vellent, ne in propagatione gentium diuiſim abeuntes, à Deo iterum per diluuium corriperentur. Attamen Babyloniæ ſtructura, vt vis ſuperûm humanis viribus auerteretur, hinc pedem aſſumpſit.

Anchoræ 314.

Filij Noę facto diluuio Babyloniæ turrim conſtruxere.

De fatalibus ſororibus, & Nymphis.

CAP. X.

Templa Dianæ & Cereris.

ERANT præterea in Aquilonaribus terris nonnulla templa Dianæ, & Cereri conſecrata, ædeſq́ꝫ fatalium ſororum abſq́ꝫ humana ope præſtigioſo quodam artificio extructę: quas antiqui, ſuper futuris liberorum euentibus Parcarum oracula conſulturi, nuncupatis ſolenniter votis, precabundi accedere conſueuerunt: vbi introſpecto ſacello quandoq́ꝫ ternas, quandoq́ꝫ plures ſedes totidem nymphis occupari cognouere: quarum aliæ liberalem pueris formam, vberemq́ꝫ humani fauoris copiam erogabant; aliæ verò liberalitatis, aut aliarum virtutum excellentiam condonabant: demum aliæ proteruioris ingenij reliquarum donis afficere cupientes, futuris puerorum moribus parſimoniæ, aut aliud crimen affixerunt. Nec ſolùm pueris, verumetiam ætate prouectis, & quandoq́ꝫ Regibus huiuſmodi præſtigioſarum artium commentis ludificatum fuiſſe comperitur. Hotherus ſiquidem Rex Suetiæ & Daciæ, inter venandum errore nebulæ à retiarijs longius auulſus, in quoddam ſylueſtrium virginum conclaue incidit: à quibus proprio nomine ſalutatus, quænam eſſent perquirit. Illæ ſuis ductibus, auſpicijſq́ꝫ maximè bellorum fortunam gubernari teſtantur. Sępe enim ſe nemini conſpicuas prælijs intereſſe, clandeſtiniſq́ꝫ ſubſidijs optatos amicis præbere ſucceſſus:

Nymphæ.

Hotherus rex.

Nympharum vis.

quippe

quippe conciliare proſpera, aduerſa infligere poſſe pro libito memorabant: hortatę eum, ne Balderum arcano ſuperûm ſemine procreatum, armis laceſſeret. Quo accepto Hotherus labentis hoſpitij tegmine defectus, ſub dio ſe relictum, totiuſꝗ expertem vmbraculi medijs repentè campis expoſitum conſpicatur. Pręcipuè tamen puellarum præpetem fugam, lociꝗ verſilem ſitum, ac fallacem ędis imaginem mirabatur. Ignorabat enim quæ circa ſe geſta fuerant: ludibrium tantùm, inaneꝗ præſtigioſarum artium extitiſſe commentum. Deinde aliquot euolutis annis idem Hotherus acerrimis contritus bellis, extrema locorum deuia peruagatus, inſuetumꝗ mortalibus nemus emenſus, ignotis fortè virginibus habitatum reperit ſpecum. Eaſdem eſſe conſtabat, quæ eum inſecabili veſte quondam donauerant. A quibus cur eo locorum venerit interrogatus, infauſtos belli declarat euentus. Itaꝗ fide earum damnata, geſtarum infeliciter rerum fortunam, triſteſꝗ caſus deflere cœpit, ſecus ſibi ceſsiſſe queſtus, quàm ab ipſis promiſſum accepit. At nymphæ eum, quanquàm rarò victor extiterit, æquam tamen hoſtibus cladem ingeſsiſſe dicebant: nec minoris ſtragis autorem fuiſſe, quàm complicem: ceterùm affuturam victoriam, ſi edulium augendis inimici viribus excogitatum præripere potuiſſet: quo eueniret, vt omnia votis ſuis proſpiceret ſucceſſura. Sicꝗ dimiſſus vires reparat, militiamꝗ conſcribit in hoſtē. Cuius caſtra dum peruigil obſeruabat, vidit exceſsiſſe tres nymphas arcanæ dapis gerulas: quas curſim inſequens (nam earum fugam roſida prodidere veſtigia) tandem tecta, quibus aſſueuerant, ſubit, citharæꝗ (cuius petitiſſimus erat) dulciſsimo miniſterio accurati nitoris cingulum, potentemꝗ victoriæ zonam ab eis obtinuit: atꝗ itinere, quo venerat, repetito, hoſtem obuium illico lethifero vulnere fudit, vt poſtridie Proſerpinæ, quæ ſibi per quietem aſtare aſpecta eſt, tranſmitteretur.

Balderus.
Loci verſilis ſitus.
Ludibrium.
Nemus inſuetū
Veſtis īſecabilis
Aequa clades īfligitur hoſti.
Edulium.
Veſtigia roſida.
Zona victorię.
Proſerpina.

De Eluarum, id eſt, ſpectrorum nocturna chorea.

CAP. XI.

SOLENT quoq; nocturni viatores, gregumq́; & armentorum excubijs intenti, portentis diuerſi generis circumfundi. De quibus Saxo Sialandicus ſic cecinit:

Trux lemurum chorus.

Trux lemurum chorus aduehitur, præcepſq; per auras
Curſitat, & vaſtos edit ad aſtra ſonos.
Accedunt fauni ſatyris, panumq; caterua
Manibus admixta militat ore fero.
Syluanis coëunt aquili, laruæq; nocentes,
Cum lamijs callem participare ſtudent.
Saltu librantur furiæ, glomerantur eiſdem
Laruæ, quas ſimis fantua iuncta premit

Virgilius. Ouidius. Horatius.

Scripſit de ſimilibus Virgilius his verbis:
Et vos agreſtum præſentia numina Fauni. Et Ouid.
Sunt mihi ſemidei, ſunt ruſtica numina Nymphę.
Quos quoniam cœli nondum dignamur honore,
Quas dedimus certè terras habitare ſinamus. Horatius:
Faune Nympharum fugientum amator,
Per meos fines, & aprica rura
Leuis incedas.

Atlas. Solinus. Aegipanum chori. Satyri. Himantopodes Fauni.

Hunc alij Satyrę vocant. Pompo. Mela vltra Atlantẽ montem Mauritaniæ ſcribit noctu perſæpe viſa lumina, & crepitus cymbalorum, ac fiſtularum cantus auditos, nec die repertum quenquam. Idem Solinus teſtatur cap. XXXVIII. vbi inquit: Choris Aegipanũ, id eſt, caprinos pedes habentium, vndiq; mons perſonatur. Etiam cap. XLIIII. Satyros, & Himantopodes quaſi loripedes adducit, cęcam gentilitatem illudentes. Idcirco pro conſtanti habitum, hos Faunos eſſe, ac Satyros, ſimiles illis ſpectris, quæ in multis locis Septentrionalis regionis, præſertim nocturno tempore, ſuum ſaltatorium orbem cum omnium Muſarum concentu verſare ſolent. Sed poſt ortum ſolem quandoq; roſidis deprehenduntur veſtigijs: velut Hotherus rex (teſte Saxone ſuperiore cap. allegato) tres nymphas ad earum antra ſecutus, victoriæ zonam, & cingulum impetrauit: quandoq; verò ſaltum adeò profundè in terram impreſſerant, vt locus, cui aſſueuerant,

Cingulum victoriæ.

aſſueuerant, inſigni ardore orbiculariter pereſus, non parit arenti rediuiuum ceſpite gramen. Hunc nocturnum monſtrorum ludum vocant incolæ Choream Eluarum: de quibus eam habent opinionem, quod animi eorum hominum, qui ſe corporeis voluptatibus dedunt, earumq́ꝫ quaſi miniſtros præbent, impulſuiq́ꝫ libidinum obediunt, ac diuina, & humana iura violant, corporibus illapſi circum terram ipſam volutantur. E quorum numero credunt eos eſſe, qui ſe adhuc noſtro ſeculo in effigie humana accommodare ſolent miniſterijs hominum nocturnis horis laborando, equoſq́ꝫ, & iumenta curando, vt infrà cap. XX. de miniſterio dæmonum hoc eodem libro oſtendetur.

Chorea eluarũ

Opinio pœnarum.

Spũs familiares

De pugna contra Faunos.

CAP. XII.

CVM varia portenta, innumeraq́ꝫ præſtigia penè per totum orbem olim fuiſſe tranſacta teſtetur antiquitas, lemures videlicet, & faunos, ſatyros, larũas, aquilos, ſtriges, lamias, manes, panumq́ꝫ cateruas, quibus homines aut falſo applauſu turpitèr illudebantur, aut indicibili terrore, & laniatu ad extrema fata crudeliter rapiebantur: non putaui ſilendum fore, quibus ingenijs, & armis huiuſmodi ſpectris apud Aquilonares occurrebatur. Traditur enim, nobiles Gothorum athletas cum monſtris, & inuſitatæ feritatis belluis, vel ob imbecillorum hominum liberationem, vel experiendæ virtutis gratia, ſæpe ſolos pugnauiſſe: cauebantq́ꝫ, ne comitatiores belluam aliquam aggrederentur, quàm fortium virorum permitteret conſuetudo. Regnerus Sueticus pugil & Rex, aduerſus obſcœniſsimas nocturnorum portentorum cateruas à Thorilda nouerca muliere crudeliſsima immiſſas, noctem dimicando permenſus, luce reddita varias laruarum formulas, & inuſitata ſpecierum figmenta paſsim aruis incidiſſe cognoſcit: inter quas & ipſius Thorildæ crebris obſuſa vulneribus effigies viſebatur. Quo facto & athleticam ſibi claritatem acciuit, & paternum regnum ab inimicis eripuit. Prætereà Broderus quidam, & Buchi cum Rege Gormone nouum

Lemures.
Fauni.
Satyri.
Laruę.
Aquili.
Striges.
Lamię.
Manes.
Panes.

Regnerus rex & pugil.

Thorilda.
Broderus.
Buchi.

Iter inuium.
Oceanus terrarum ambitor.
Mōſtrorum grex.
Gormo rex.
Hotherus rex.
Mimmingus.
Armillæ.
Vita cunctis charior.

audaciç genus complexi, hæreditarium Gothicæ fortitudinis ſpiritum ſcrutandæ rerum naturæ veſtigijs excultuti, iter omni refertum periculo, ac penè mortalibus inuium aggrediebantur. Ambitorem nanq; terrarum Oceanum nauigantes, ſolem poſtponentes, ac ſydera ſub chao peruagantes, ac demum vltra terram Biarmiæ in loca lucis expertia (prout cap. I. lib. primi oſtenſum eſt) iugibusq; tenebris obnoxia, peruenientes, cum incredibili monſtrorum grege pugnam conſeruerunt. Siquidem incurſantes ſe Lamias adactis vndiq; ſpiculis inceſſabant, arcuumq;, & fundarum tormentis agmen obtruere monſtroſum, prout Saxo Danorum hiſtoricus, antiquitatum diligentiſſimus indagator, lib. VIII. de Rege Gormone præfatur. Extat etiam in veteres hiſtorias relatum, quomodo Hotherus Regis Suetiæ filius, pernox attenta curis mente langueſcens, obumbrantem tabernaculo ſuo Satyrum Mimmingum haſta petiuit, obrutumq; ictu, nec ſatis fugę potentem vinculis intercepit: vltimò deinde per ſummam verborum atrocitatem minatus enſem, armillasq;, quorum notitiam habuit, depoſcit. Nec ſegniter Satyrus ſalutis redemptionem, quæ ab ipſo petebatur, exhibuit. Adeò cunctis rebus prior eſt vita, cùm nihil apud mortales ſpiritu charius exiſtere ſoleat.

De diuinatione.

CAP. XIII.

Homo futura ſcire deſiderat.
Homines Aquilonares.
Signis multis futura noſcũt.

SATISFACIENDO huic imagini, & titulo, præmittere oportebit verbum Catholici doctoris Chryſoſtomi dicentis in homelia Erunt ſigna in ſole, & luna &c. quòd nulla creatura eſt, quæ tantum futura ſcire deſiderat, vt homo &c. Quo conſyderato, inſuper fatendum erit, nullam vnquam gentem tam humanam, tamq; doctam, immò nec tam immanem, aut barbaram fuiſſe, quæ non ſignificare futura, & à quibuſdam intelligere, ac prædicere conſueuerit: maximè tamen Aquilonares homines, quos ſtudio futura præſciendi occupatos fuiſſe comperio: quandoquidem volatibus auium, ſaltu, ſonoq; piſcium, cantibusq;, & exhalationibus montium &c. vt certiſſimis ſignis declarari res futuras putabant. Nullum bellum, nullum negotium publicum

blicum, nec domi, nec militiæ ſine auſpicijs gerebatur. Nec ſola aruſpicum diſciplina, ſed ſortilegium, aëromantia, geomantia, pyromantia, necromantia, inſuper etiam ſomnia grauiora, ſi quæ ad Rempub. pertinere viſa ſunt, à ſummis præſidibus acceptabantur. Othinus Hadingo Regi contra Iocherum Curetum tyrannum bella moturo captiuitatem prædixit: quæ non aliter quàm eo ordine, quo prædixit, euenit. Gouarus Noruegiæ Rex adeò doctiſsimus diuinandi erat, induſtriaq; præſagiendi excultus, vt quicquid in Saxonia contra ſe tentaretur, præuideret in Noruegia vltra C. milliaria Germanica conſtitutus. Gormo cognomento Impius profuſo in ſomnum animo, exiſtimauit coniugem ſuam duos alites genuiſſe, ſed alterum altero grandiorem: corpora ſupernè librantes præpeti cœlum volatu petere: exiguoq; tempore interiecto, reuerſos ſuis altrinſecus manibus inſediſſe: ſecundò quoq;, ac tertiò paruula quiete recreatos propaſsis alis aëri ſe credidiſſe: tandemq; minorem ex his ad ſe pennis cruore oblitis comite vacuum remeaſſe. Cuius ſomnij veritas ſic declarata eſt. Duo eius filij ſubactis Anglis, Sclauis, & Hybernis, proſpera viſi ſunt fortuna, donec natu maior in bello concederet, minor verò fratre orbatus pennas cruore oblitas referre videretur. Magnus Noruegiæ & Daniæ Rex, cùm nocte, qua bellum Sclauicum inſecutum eſt, ſe ſopori dediſſet, imago cuiuſdam dormienti obuerſata prædixit, cum hoſte ſuperiorem futurum, inq; aquilæ nece victoriæ fidem, auſpiciaq; ſumpturum. Expergefactus Rex viſionis ordinem magna cum omnium admiratione vulgauit: progreſſoq; exercitu aquilam, quæ in quiete monſtrata fuerat, cominus conſpectam pernici equo aduolans haſta petiuit, fugamq; alitis veloci iaculo præcucurrit. Arripuit igitur omen exercitus, & primam pugnandi occaſionem corripiens, eodemq; euentu, quo omine, dimicans, inimicos ſuperauit. Valdemari Regis exercitum ad bella progredientem, tam celeri coruorum greges interuolaſſe produntur, vt complures ſe erectis militum haſtis feriendos obiecerint. Victus ab eo Sueno Rex, & totus eius exercitus, coruorum laniatui ſubſtratus augurij declarauit euentum. Biorno inſignis athleta inſulam quandam incitatiſsimi fluminis ambitu munitam, cum electa pugilum manu complexus, vidit per quietem egreſſam vndis belluam, quæ triſtes ore flammas egerens, continenti cuncta incendio daret ſequenti luce. Fridleuus Rex ſuperatis impetuoſi amnis vorticibus, pugiles omnes (Biomone excepto) ferro conſumens, ſomni modùm expleuit. Hæc pauca ex multis idcirco adducta ſunt, vt Aquilonaria auſpicia, oſtenta, & portenta cum antiquis Romanorum libris conferantur: quibus decretum erat, omnem auem tripudium facere poſſe, vnde diem committendi, aut differendi belli dependere neceſſe eſſet. Similia coniectationis genera Plinius habet lib. II. cap. XXXI, Procopius lib. III. de Attila eadem teſtatur: qui viſa ciconia exportare pullos à muro, & ipſe receſsit. Sunt & augures peritiſsimi in eiſdem Septentrionalibus terris, qui volatu, voceq; auium, ferarum occurſu, & ſimilibus multa prædicere nôrunt, vt infrà de auibus dicetur: quorum opinio vetuſtis nata temporibus fidem facit hominibus ſecuturis, quòd ij, qui confiteri peccata renuunt, infelix omen aſſerunt videre monachum, vel ſacerdotem.

Aruſpicũ diſciplina.
Othinus.
Gouarus Noruegiæ rex.
Gormo.
Duo alites geniti.
Duo filij.
Magnus Noruegiæ rex.
Aquila occidit.
Rex triumphat.
Valdemarus rex.
Sueno rex.
Biorno.
Fridleuus rex.
Romanoꝝ libri
Attila.
Ciconia.
Augures.
Monachus.

De arte magica Erici Ventoſi pilei, & aliorum.

CAP. XIIII.

Ericus rex. HIC Ericus Rex Suetiæ in arte magica nulli ſuo tempore
ſecundus habebatur: tamq́ familiaris erat malis dæmoni-
bus, quorum cultui ſummoperè vacabat, vt quocunq́
verteret pileum ſuum, confeſtim inde optatus ventus aſ-
Ventoſus pileus. piraret. Quo euentu inditum illi nomen fuit, vt Ven-
toſus pileus diceretur. Creditumq́ à multis erat, Regne-
Regnerus rex. rum Daniæ Regem huius Erici nepotis ſui ductu in remo-
tiſsimas orbis partes piraticam feliciter extendiſſe, mul-
taſq́ regiones, & munitiſsimas vrbes eius ingenio ſubiu-
gaſſe: demum cooperatorem fuiſſe, vt procerum conſenſu & electione, in Regem
Suetiæ aſſumeretur: quod ei diuturnum, felixq́ permanſit, donec ſenio moreretur.
Ericus Emūdus Præterea alter quidam Ericus cognomine Emundus, cùm nauigare ſtatuiſſet, & qui-
dam nautarum per quieſem vidiſſet, per inculta montium iuga laſciuo admodum e-
Noctuæ. quo ſe prouehi, eoq́ curſum citante, inter vallium opaca præcipitatum crebris no-
ctuarum vnguibus laniari: idq́ mane per iocum ſodalibus retuliſſet: Rex ipſe non
minus in diuinatione, quàm magica peritus, ea viſione veluti periculi præmoni-
tus, ne eum nauigationis comitem haberet, in aliud ſe nauigium conferre præcepit.
Frotho rex. Et ita pereuntibus ſocijs, Regis nauigium eſt ſaluatum. Cæterùm Frotho Dano-
rum Rex proprio fratre Haraldo inſidiosè interempto, ne & innocentes pueros ne-
Specus regiorū puerorum. potes ſuos, Haraldum & Haldanum, truculenter perderet, tutores eorum in ſpecu
ſubterraneo catulorum ſpecie (Saxone teſte) eos ſeruabant, ac nutriebant, varijs
figmentis aſſirmantes, eos à lupis noctu fuiſſe deuoratos. At Frotho mortis eorum
fide repudiata, latebræ locum ex perita augurij fœmina cognoſcere inſtitit: cuius
Maga carmine potens. carminum tanta vis erat, vt rem quantalibet nodorum conſertione perplexam, è lon-
ginquo ſoli ſibi conſpicuam ad contactum euocare poſſe videretur. Hæc Regnonem
quendam occultè circa illos educationis officium peregiſſe, eoſq́ tegendæ rei gratia
caninis cenſuiſſe nominibus aſtruebat. Qui cùm ſe inuſitata carminum violentia la-
Auro liberātur pueri regij. tibulis egeſtos, incantantis obtutibus admoueri conſpicerent, ne tam horrendo co-
actionis imperio proderentur, gremium eius accepti à tutoribus auri incuſsione per-
fundunt:

fundunt : quæ recepto munere repentina morbi ſimulatione par exanimi concidit. Perquirentibus Regis miniſtris cauſam tam ſubiti lapſus, inſerutabilem puerorum fugam exiſtere memorabat : quorum eximia vis etiam atrociſsimos carminum temperaret effectus. Ita paruulo contenta beneficio, maius à Rege pręmium præſtolari deſijt. His itaq;, & ſimilibus argumentis deprehenditur, quantum diuinationis, & magicæ artis potentia apud antiquos venerabatur : quæ nunc certa negligentia remittitur, & annihilatur, efficientibus id prognoſticationibus, augurijs, extiſpicijs, igniſpicijs, hydraulicis, ſortibus veſtigiarijs, & mille alijs ritibus ſacrilegis, dæmoniorum illuſionibus adinuentis. Vtuntur nihilominus adhuc certis diuinationibus (cauſis naturalium rerum approbatis) etiam ſortibus, ligni particulis duabus, tribus, vel pluribus in vrnam proiectis, vt earum colore candido, fuſco, vel rubeo, hęreditates diſtribuant perſonarum.

Beneficio paruulo redimit̃ grãde piculũ.

Diuinatio remittitur, & quare.

De magicis mulieribus,

CAP. XV.

ARTEM magicam apud Septentrionales populos quantum calluerint olim mulieres aliquot, paucis exemplis oſtendetur. Hagberta Vagnoſti gigantis filia inſolito ſuæ granditatis aſpectu nunc contractioris, nunc exilis, nunc defluentis ſubſtantiæ modò corrugata, modò explicati corporis ſitum arbitraria mutatione transformare ſolebat: atq; nũc procenitate cœlis inuecta, nunc in hominem anguſtioris habitus compoſita, cœlum deponere, terram ſuſpendere, fontes durare, montes diluere, naues ſublimare, deos infimare, ſydera extinguere, tartarum illuminare poſſe credebatur. Hadingo Rege cœnante, alia eiuſdem artis fœmina cicutarum gerula, propter ſoculum humo caput extuliſſe conſpecta, porrectoq; ſinu percontari viſa, qua mundi parte tam recentia gramina brumali tempore fuiſſent exorta : cuius cognoſcendi cupidum Regem proprio obuolutum amiculo, refuga ſecum ſub terras adduxit : oſtenſiſq; infernalium regio-

Hagbertæ omniformis.

Mira vis magię

Hadingus rex.

Gramina recentia tẽpore brumali.

Rex ſub terram ductus.

num monſtris, tandem mundo reſtituit.

Craca.

Colubror*um* humor eſus quid prẹſtare videt*ur*.

Craca Noruegiana mulier futuri filij ſui Rolleri fortunæ conſultura, pulmenium parat: cui tabificum humorem trium colubrorum ſupernè tenui reſte depenſorum inſtillabat. Sed Ericus Cracę priuignus dapem filio Rollero paratam ad ſe tranſtulit: fauſtaq*ue* dape refectus, interna ipſius opera ad ſummum humanæ ſapientiæ pondus euaſit. Quippe epuli vigor ſupra quàm credi poterat, omnium illi ſcientiarum copiam ingenerauit, ita etiam vt ferinarum,

Brutaliũ ſonus & ſenſus cognoſcitur.

pecudaliumq*ue* vocum interpretationem calleret. Neq*ue* enim ſolùm humanarum rerum peritiſsimus erat, verum etiam ſenſuales brutorum ſonos ad certarum affectionum intelligentiam (Plin. in ſimili caſu lib. XXVI. cap. IIII. de Democrito teſtante) referebat.

Ericus diſertus

Praeterea tam comis, atq*ue* ornati eloquij erat, vt quicquid diſſerere cuperet, continuò prouerbiorum lepòre poliret.

Frotho rex.

Gestilbindus.

Huius conſilio Frotho Rex potentiſsimorum Hunnorum exercitum CLXX. Regum ope ſuccinctum deuicit. Hunc tandem Ericum Geſtilblindus Gothorum Rex ſibi, & regno Sueciæ ſucceſſorem effecit: idq*ue* tempore natiuitatis Chriſti.

Maga in vaccã conuerſa regẽ cornibus occidit.

Frotho verò Rex à malefica in bouem conuerſa, dum eius cornibus in quodam maris littore impetitur, exanimatus occubuit.

Guthruna.

Guthruna Iarmerici Regis propugnatores ſubitò oculis captos, in ſeipſos arma conuertere procurauit.

Ollæ effuſæ effectus innumerabilis.

Quòd ſuperius imago mulieris aſpicitur cum olla effuſa, oſtendit omnium maleficarum commune eſſe inſtrumentum, quo ſuccos, herbas, vermes, & exta decoquant, atq*ue* ea venefica dape ignauos ad vota alliciant, & inſtar bullientis ollæ nauium, vel equitum, aut curſorum excitent celeritatem.

Caput equinũ.

Præterea equinum caput conto exceptum, ac eleuatum, dentium rictibus denudatum, militaribus caſtris, vt formidinem excitent, opponunt: quibus & carmina addunt, vt videatur integra acies inſtructa, hoſtes celerrimè demolitura.

Maleficarũ vis.

Deinde qualem poteſtatem habeant maleficę in radijs lunæ obtenebrandis, & tempeſtatibus excitandis, arboribus & plantis extirpandis, armentis & iumentis eneruandis, omnibus, qui

Virgilius.

hanc inſaniã curioſius perſcrutãtur, notiſsima relinquo: idq*ue* tritum Virgilij carmen,

Hanc ego de cœlo vidi deducere lunam,
Atq*ue* ſatas aliò vidi traducere meſſes.

Auguſtinus.

Cumq*ue* talium merita neſciamus, iudicia Dei mirari ſolemus, prout Auguſtinus ad longum deducit lib. VIII. de ciuita. Dei cap. XIX. & alibi.

Caſtor & Pollux.

Nec deeſt Lactantii teſtimonium, aſſerentis de Caſtore & Polluce, quòd bello Latino apud lacum Iuturnę viſi ſunt equorum ſudorem abluere. Iidem bello Macedonico equis albis inſidentes, P. Vicinio Romam nocte venienti ſe obtuliſſe dicuntur, nuntiantes ea die Regem Perſen victum, & captum eſſe: quod paucis diebus literis Pauli verum fuiſſe compertum eſt.

Caſsiodorus.

Malefici puniendi.

Contra maleficos tamen aſſumendam omnino vindictam eſſe hortatur Caſsio. lib. IX. dicens: Impiũ eſt non punire maleficos, quos cœleſtis pietas non patitur impunitos. Qualis enim fatuitas eſt, creatorem vitæ relinquere, & ſequi potius mortis autorem.

De Magis, & maleficis Finnorum.

CAP. XVI.

QVAE etiam vis ſit magorum, & maleficorum in cogendis
elementis, tam ſua quàm aliena manu incantatis, vt mitius,
vel rigidius naturalem ordinem temperent, figura ſuperpo-
ſita parumper oſtendit: hoc præmiſſo, quòd hæc extremi
Aquilonis regio Finlandia, ac Lapponia, ita erat docta
maleficijs olim in paganiſmo, ac ſi Zoroaſtren Perſam in hac
damnata diſciplina præceptorem habuiſſet: licet & alij O-
ceàni incolæ, vt Britanni, teſte Plinio lib. XXX. cap. Britannia.
I. ea veſania faſcinati dicerentur: adeò enim attonitè hanc Totus orbis cõ
maleficam artem totus orbis in hoc, & ſimili malo plurimum concors, celebrat. cors.
Solebant aliquando Finni inter cæteros gentilitatis errores negotiatoribus in eo- Finni.
rum littoribus contraria ventorum tempeſtate impeditis, ventum venalem exhibe- Vẽtus venalis.
re, mercedeq́ue oblata tres nodos magicos, non caſsioticos loro conſtrictos, eiſdem Nodi tres,
reddere, eo ſeruato moderamine, vt vbi primum diſſoluerint, ventos haberent 1, 2, 3.
placidos: vbi alterum, vehementiores: at vbi tertium laxauerint, ita ſæuas tempe-
ſtates ſe paſſuros, vt nec oculo extra proram in euitandis ſcopulis, nec pede in
naui ad vela deprimenda, aut in puppi pro clauo dirigendo, integris viribus po-
tirentur. Hicq́ue infelicius rem experti ſunt, qui vim eiuſcemodi nodis per con-
temptum ineſſe negârunt. Et meritò: quicunq́ue enim magos conſulunt, & vati-
cinia, aut auſpicia rebus gerendis quærunt, ſemper ſunt anxij, & nunquàm inter
metum & ſpem auidi futurorum quieſcunt. Si illi proſpera nuntiant, inani &
vana ſpe iam tum lætari incipiunt: ſin contrà, repentè triſtitia affecti torpeſcunt.
Heu miſeros mortales imbecillitas ingenij, & mens ſtupida huc illuc diſtrahit, atq́ue
ſuſpendit. Inſana ſanè ſunt documenta, quæ noſtra credulitas excogitauit, vt

Figmentũ auertendum.
Inhibitum maleficium.
Fraudibus innititur magica.
Nero.

acrius torqueremur. Vtinam faceſſeret à mentibus hominum tale figmentum: quod eſſe falſum, & nullius momenti, etiam à maioribus eſt oſtenſum. Sed hæc gens Aquilonaris arte hac poſt ſuſceptum Chriſtianiſmum legis coertione nunquàm in aperto viſa eſt vti: nec alijs eam ſub vitæ periculo tradidit in diſciplina: ſi aliquando veris fundamentis potius, quàm figmentis (vt Plinio. lib. XXX. cap. II. videtur) tradi poteſt: omnis ſiquidē magica ars fraudulētiſsimis innititur principijs. Ideoq; mirum in modum altis rationibus inuehitur in Neronem, qui profundis animi vitijs hanc artem ſummis ingenijs concupiuit, eiq; validius cæteris omnibus fauit, vt dijs imperare poſſet. Cùm verò præſens capitulum ventorum, ac tempeſtatum ſpecialem mentionem faciat, opportunè eodem lib. cap. II. dicere congruit, quomodo ad Neronem magus ille Tiridates venerat Armeniacum de ſe triumphum afferens, & ideo prouincijs grauis. Nauigare noluerat, quoniam expuere in maria, alijſq; mortalium neceſsitatibus violare naturam eam fas non putauit. Magos ſecum adduxerat. Magicis etiam cœnis eum initiauerat. Nec tamen artem ab eo accipere valuit, etiam ſi regnum illi conſignaſſet. Præterea Siualdo Suetico Haldani Regis æmulo, ſeptem fuere filij tanto veneficiorum vſu callentes, vt ſæpe ſubiti furoris viribus inſtincti, ſolerent ore toruo infremere, ſcuta morſibus attrectare, torridas fauce prunas abſumere, extructa quæuis incendia penetrare: nec poſſet conceptus dementiæ motus alio remedij genere, quàm aut vinculorum iniurijs, aut humanæ cędis piaculo temperari. Quòd ſuperius aſſeritur vendi ventos, teſtatur Herodotus lib. VII. de præfectis Xerxis, quòd ij triduana tempeſtate CCCC. naues amiſêre, donec quarto die magi inciſiones faciendo, & veneficijs incantando, ventum Theti, & Nereidibus ſacrificando, tempeſtatem compeſcuerunt: ſiue eadem tempeſtas aliter ceſſauit.

Tiridates.
Natura violatā.
Ars chara magis
VII. filij regis magicam callentes.
Vis magna magorum.
Herodotus.
400. naues.

De magicis

De magicis inſtrumentis Bothniæ.

CAP. XVII.

INTER Bothnicos homines Septentrionis paſsim reperiebantur malefici, ac magi, tanquam in proprio loco: qui per ſummam ludificandorum oculorum peritiam ſuos, alienosq́ vultus varijs rerum imaginibus adumbrare callebant, fallacibusq́ formis veros obſcurare conſpectus. Nec ſolùm pugiles, verùm etiam fœminæ, & teneræ virgines pro voto ſuo laruas liuido ſqualore terribiles, faciesq́ adulterino pallore diſtinctas, ab aëris ſerenitudine mutuari conſueuerunt, & rurſus ablegato nubilæ inumbrationis vapore, prętentas ori tenebras ſudis perſpicuitate diſcutere. Tantamq́ vim carminibus eorum affuiſſe conſtat, vt rem remotiſsimè poſitam, & quantalibet nodorum conſertione perplexam, conſpicuam & præſentiſsimam efficerent. Talibusq́ præſtigijs idipſum hoc modo demonſtrant. Scire cupientes ſtatum amicorum, aut inimicorum, longinquo terrarum ſpatio quingentorum, vel mille milliarium inde diſtantium, Lapponem ſeu Finnonem huius rei peritum dato munere, lineę ſcilicet veſtis aut arcus, rogant experientiam fieri, vbinam fuerint, & quid agant amici, vel inimici. Quocirca conclaue ingreditur vno comite, vxoreq́ contentus, ranam æneam, aut ſerpentem malleo ſuper incudem præſcriptis ictibus concutit, carminumq́ murmure hinc inde reuoluit, continuoq́ cadens in extaſim rapitur: iacetq́ breui ſpatio velut mortuus. Intereà diligentiſsimè à prędicto comite, ne quoduis viuens, culex, aut muſca, vel aliud animal eum contingat, cuſtoditur. Carminum nanq́ potentia ſpiritus eius malo dæmone ductore à longinquis ſigna (annulum, vel cultellum) in teſtimonium expeditæ legationis, ſeu commiſsionis reportat. Illicoq́ reſurgens, eadem ſigna cum cæteris circunſtantijs conductori ſuo declarat. Nec minoris efficaciæ perhibentur in hominibus diuerſa ægritudine proſternendis. Faciunt nanq́ de plumbo iacula magica breuia ad modum digiti: ea emittunt per quæuis diſsita loca in eos, de quibus vindictam expetunt. Hi oborto

Magi ſeptẽtrionales.

Pugiles.

Fœminę.

Vis carminis ingens.

Modus præſtigiandi vel demonſtrandi.

Conclaue.

Ductor malus dæmon.

Annulus vel cultellus ſigna expeditę legationis.

Iacula plũbea.

Carcinomate exaīantur icti. Vitolſus Helſingus excæcauit hoſtes. Viſinus gladiator. Starchaterus. Pellicula cōtra hebetātes gladios prodeſt.

carcinomate à crure, vel brachio intra triduum vehementia doloris exanimantur. Extant etiam præſtigia, ſeu maleficia Helſingorum: quorum princeps Virolſus quos voluit ita videndi officio ſpoliauit, vt propinquas ædes nec proſpectu capere, nec certis poſſent veſtigijs indagare: adeò luminum vſum nubilo quodam errore obtundere callebat. Prætereà Viſinus eximiæ opinionis gladiator omnem telorum aciem ad hebetudinis habitum ſolo conſpectu redigere ſolebat. Gladio tamen Suetici gigantis Starchatari (de quo inferius dicetur) interemptus eſt. Tenuiſsima enim pelle (quod vnicum contra hebetandi vim remedium perhibetur) gladium ſuum ſemper ſeruauit obtectum. Verùm proiectilia ſaxa nulla arte, vel carmine, ne fortiter emiſsi noceant, hebetari poſſunt.

De Magis marinis.

CAP. XVIII.

Hollerus. Othinus. Oſſe traiecit maria.

COLEBATVR etiam inter alia Aquilonis numina magus quidam Hollerus nomine, non minori fraude, quàm ſingulari ſuperſtitione diuinitatis opinionem, & cultum ſibi in gente curioſa vendicans. Is ſiquidem parem cum Othino amplitudinem in medio deorum aſſecutus, adeò armorum, & præſtigiorum vſu clarus euaſerat, vt ad traijcienda maria oſſe, quod diris carminibus obſignauiſſet, nauigi loco veteretur: nec ſegnius eo, quàm celerrimo velorum, ventorumq́ vſu præiecta aquarum obſtacula ſuperaret. Tandemq́, ut diuinitas eius oſtenderetur eſſe mortalis, ab æmulis ſuis truculentiſsima morte eſt interemptus.

Contra mortem nihil prodeſt. Oddo pirata. Negotiatorib. atrox, ruricolis clemens. Gurgite tādem ſubmerſus.

Prætereà Oddo Danicus pirata maximus, tantum magicæ doctus extitit, vt abſq́ carina altum pererrans, hoſtilia ſæpe nauigia concitatis carmine procellis euerteret. Itaq́ ne cum piratis in maritimarum virium certamen deſcenderet, exaſperatos maleficio fluctus, & ventos, ad naufragia eiſdem infligenda perducere ſolebat. Hic vt negotiatoribus atrox, ita ruricolis extitit clemens, aliter ruſticas munditias, aliter ſordidos hominum quæſtus æſtimans. Is etiam in hebetando carmine ferro miro ingenio pollebat: & tandem peritiore hoſte circumuentus, gurgite ſubmergitur, qui marinos vortices præſtigioſis carminibus olim calcare conſueuit.

De eiſdem

De eiſdem Magis, & ſimilibus.

CAP. XIX.

DEINDE Othinus maior, atq; ſenior inter magos, Hadingum quendam Daniæ Regem magicis præſtigijs turpiter illuſum, atq; longius à ſuis familiaribus auulſum, cum equo per vaſta maris ſpatia ad propria reduxit. Cùm tamen Hadingus duceretur, amiculi eius rimas, ſub quo trepidus delitebat, per ſummam rerum admirationem viſus perſpicuitate traijciens, animaduertit equinis freta patere veſtigijs: prohibituſq; rei inconceſſæ captare conſpectum, plenos ſtuporis oculos à terribili itinerum ſuorum contemplatione deflexit. Demum Haquinus Noruegiæ Princeps contra Danos pugnaturus, coorti imbris maleficio ita hoſtium vertices inuſitatis grandinis ictibus conuerberauit, vt eorum oculi veluti quibuſdam nimborum ſpiculis laceſsiti, proſpiciendiq; penitus facultate defecti, grauiorem ab elementis pugnam, quàm ab hoſte ſentirent. Præterea Biarmenſes polo Arctico viciniores, in Septentrione contra potentiſsimum Regem Regnerum pugnaturi, carminibus aggreſsi cœlum, ſolicitatas nubes ad ſummam vſq; nimborum violentiam impulerunt. Deinde Danos ſubitò remiſſa tempeſtate tempeſtuoſiſsimi feruoris flagrantia torruit. Ita anceps geminæ intemperantiæ malum viciſsim affecta corpora ſalute, & victoria ſpoliauit. Sed de hoc, & ſimili certamine Biarmienſium, Finmarchorum, ac Scricfinnorum, alibi diffuſius lib. I. cap. primo & ſequentibus, ſuperius eſt oſtenſum &c. Nouiſsimis tamen his ſeculis omnes vtriuſq; ſexus homines in hoc errore conuicti, pœna ignis, quoties opus fuerit, acerrimè puniuntur: quia verſari non licet in magicis artibus temporibus Chriſtianis, quemadmodum Caſsio. IIII. lib. meminit de edictis Theoderici Regis Gothorum: qui voluit, ne leges ſinerent euadere criminoſos. Præterea lib. IX. Athalarici Regis Gothorum ſententia eſt, Maleficos, vel eos, qui ab eorum nefarijs actibus aliquid crediderint expetendum, legum ſeueritate fore puniendos: quia impium eſt circa eos eſſe remiſſos, quos cœleſtis pietas non patitur impunitos, vt ſuperius eodem lib. cap. XV. eſt notatum: quia Decretali pœna plectendi ſunt, qui ſe prohibitis exceſsibus miſcuerunt.

Hadingus rex illuſus.

Haquinus rex. Grando.

Pugna grauior ab elementis.

Regnerus rex.

Salute & victoria ſpoliat rex

Pœna.

Theodericus rex Goth.

Athalaricus rex Goth.

De Mago ligato.

CAP. XX.

Veter lacus.

Viſingxoe in/ ſula.

Specus.

Gilebertus ma/ gus ligatus.

Catillus.

APVD Oſtrogothos lacus eſt maximus recentium aqua/ rum Veter dictus (de quo ſuperius ſatis dictum eſt) amœ/ nam, ſed oblongam inſulam in vmbilico ſuo habens, duas tenentem Eccleſias parochiales: ſub quarum altera ſpecus cauernoſo, longoq́ introitu, & exitu immenſæ profundi/ tatis repetitur: quam ſpecum non niſi vanæ oſtentatio/ nis, & curioſitatis homines laternis accenſis, filiſq́ glo/ meratis repetendi regreſſus prohiſi deſcendunt: ea po/ tiſſimum cauſa, vt quendam magum Gilebertum nomine, arte magica (vnde calamitas eius orta eſt) à vetuſtiſsimo tempore per proprium prę/ ceptorem Catillum, cui inſultare præſumpſerat, ſuperatum atq́ ligatum, eo ſcilicet modo, vt exiguo fuſte certis characteribus Gothicis, ſeu Ruthenicis ſculpto, atque à præceptore proiecto, & manibus apprehenſo ipſe Gilbertus immobilis maneret, et obſtrictus: nec dentibus ad ſoluendum adhibitis (quaſi tenaciori bitumine aſtrictis) nec pedibus doloſo præceptoris conſilio admotis, diſſolui poſſet. Cuius ſpectacu/ li cauſa viſendi, etſi plures temerarij ſpiritus inſpectores vehementi admiratione accurrere ſoleant, tamen non propius, ob fœtorem cauernæ, & noxios vapores, aggredi præſumunt, ne ſpiritu obſtructo, clauſoq́ ſtomacho ſuffocentur. Arcen/ tur etiam appoſitis aggeribus, & repagulis incolarum, ne proprij periculi contem/ ptores velut inſanientes (nunquàm egreſſuri) ingrediantur. Prætereà lege grauiſsi/ ma tanquam de his, qui ſibi mortem conſciuerunt, prouiſum eſt, ne hæc pericula agnoſcentes, alios inexpertos ad huiuſmodi ſpectaculum perſcrutandum alliciant, aut allectos inducant, cùm multis exemplis notiſsimum ſit, in eo antro ad mortem vſq́ plurimos fuiſſe periclitatos, ita vt facilius apud Cretenſes portentoſiſsimum Dędali labyrinthum, itinerum ambages, occurſus, & recurſus inexplicabiles con/ tinentem, crebraſq́ fores ad fallendos exitus, redituſq́ in errores eoſdem habentem, penetrarent, & euaderent, quàm hanc profundiſsimam ſpecum, & flexuoſam viam.

Cōſiliū doloſū

Pœna temera/ riorum.

Dędali labyrin thus.

Simile

Simile Strabo meminit lib. XIII. dicens: Plutoniũ eſt os in paruo quodã imminentis montis ſupercilio ita commenſuratum, vt hominem ſuſcipere poſsit mira profunditate. Huic propoſitum eſt vallum quadratum ambitu ferè ſemiiugero; quod nebuloſa, & craſſa caligine plenum eſt, vt vix ſolum diſcerni poſsit ad ſeptum appropinquantibus. Aer innoxius eſt, purus ab illa caligine in tranquillitate ventorum: nam caligo intra ambitum manet. Si verò animal introrſum progrediatur, ſtatim moritur. Quapropter tauri introducti cadunt, & mortui educuntur. Paſſeres etiam ſubitò moriuntur: galli verò execti illæſi accedunt, vt etiam vſq; ad os introſpiciant accedentes, & immergantur, quouſq; poſsint ſpiritum continere. Huic ſpeculationi ſi quis aliquid ſuperaddere tempus habuerit, videat labyrinthum Porſenæ Regis Hetruriæ: quem ſi quis ſine filo glomerato intrat, exire nequit. Poſſent hic plura in ſimili de Gilberto adduci, qualia referente Vincen. in ſpe. hiſto. lib. VI. cap. LXI. Helimandus de Virgilio refert. Sed paucis oſtendere ſufficit, vanitati nullum dari finem. Specus etiam propter euitanda tonitrua profundius in terra fiunt: etiam ſubterranea ædificia: qualia viſus eſt Samolxis homo, vel dæmon Gothorum (teſte Herodoto lib. IIII) multò ante Pythagoram viuens feciſſe: vt forſan clauſus ibidem, & inde annis aliquot euolutis rediens, mirabilia ſe fingeret apud inferos contemplatum. Huic etiam loco applicari poterit Tiphonis gigantis locus apud Iuſtinum, & Solinum ſatis notus. Hæc igitur ſupradicta inſula Viſingxœ dicta, valde inſignis reputatur, ob amœnam, & ſecuram ſtationem Regum: qui & in ea mortui ſunt, ac tumulati.

Plutonium.

Nebuloſa caligo.

Animal illico moritur.

Galli execti illæſi.

Labyrinthus Porſenæ.

Specus.

Samolxis dæmon Gothorum.

Regum amœna ſtatio.

De caſtigatione maleficarum.

CAP. XXI.

Vincētij verba.
Mulier augura trix et malefica.
Cornicula.

NE VIDEANTVR Septentrionales maleficæ ſolùm hic ad triſtia ſpectacula adduci, occurrit Vincen. in ſpe. hiſto. lib. XXV. cap. XXVI. aſſerens, Anglicanam fœminam arte magica illuſam, à dæmonibus poſt dira tormenta ad aëra cum clamoribus horrendis fuiſſe raptam. Cuius verba hęc ſunt: Mulier quædam apud Berheliam Angliæ villam auguratrix & malefica, cùm quadam die conuiuaretur, cornicula, quã habebat in delicijs, vocalius ſolito neſcio quid cornicata eſt. Quo audito, cultellus dominæ de manu excidit, ſimul & vultus expalluit. Ingemiſcens diutiſsimè ait: Hodie ad vltimũ ſulcum peruénit aratrum meum: hodie audiam, & accipiam grande incommodum. Adhuc ea loquente, venit ad eam nuntius dicens: Hodie mortuus eſt filius tuus, & tota familia ſubita morte interijt. Quo audito, continuo dolore ſaucia decubuit: vocariq; præcepit ſuperſtites liberos, monachum, & monacham:

Confeſsio miſerabilis.

quibus ſingultiendo ait: Ego miſerabili quodam fato meo dæmonicis actibus ſemper inſeruiui: ego vitioſum omnium ſentina, & illecebrarum magiſtra fui, & ſuperabam tantum in religione veſtra, & à meipſa deſperaui. Nunc ergo, quia ſcio me

Exactores pœnæ.

dæmones habituram exactores in pœna, quos habui ſuaſores in culpa: rogo vos per materna viſcera, vt mea tentetis alleuiare tormenta: nam de anima ſententiam damnationis non reuocabitis. Corpus ergo meum inſuite in corio ceruino, & includite in lapideo ſarcophago, & operculum ferro, & plumbo conſtringite, & lapidem ipſum tribus magnis catenis circundate. Si tribus noctibus ita ſecurè iacuero, quarta die inſodietis me in humo: quanquàm verear, ne terra nolit me recipere pro maleficijs meis. Pſalmicines quinquaginta ſint noctibus, & miſſæ cantentur pro me tot diebus. Factum igitur eſt, vt præceperat: & nihil valuit. Primis enim duabus noctibus cùm chori clericorum pſalmos canerent circa corpus, ſin-

Dæmones ruperunt ianuam.

guli dæmones hoſtium eccleſiæ immani obice clauſum, leui negotio confringentes, duas extremas catenas diruperant: media verò, quæ operoſius elaborata erat, illibata durauit. Tertia nocte circa galli cantum ſtrepitu aduenientium hoſtium omne monaſterium viſum eſt à fundamentis moueri. Vnus nempe vultu cæteris terribilior,

& ſtatura

& ſtatura celſior, ianuas maiori vi concuſſas in fragmenta deiecit, & arroganti geſtu acceſsit ad ſarcophagum, inclamatoq; nomine, vt ſurgeret, imperauit. Qua reſpondente, Nequeo præ vinculis: Soluêris, inquit, & malo tuo. Statimq; catena, quæ cæterorum ferociam cluſerat, nullo conamine vi ſtupam dirupit, operculumq; tumbæ pede depulit: & apprehenſa manu palam omnibus ab eccleſia extraxit ad fores: vbi paratus erat equus niger ſuperbè hinniens, vncis ferreis per totum protuberantibus: ſuper quos miſera illa mulier impoſita, ab oculis intuentium cum toto ſodalitio diſparuit. Audiebantur tamē clamores per quatuor ferè milliaria miſerabiles ſuppetias deprecantis. Quale etiam diaboli ludibrium ob dæmonū cultum acciderit infelicibus Rugianis in vrbe Karentina, refert Saxo lib. XIIII. vbi dæmonū illuſione primùm ſtupra hominū ꝓuocata erāt, & tādem illico ſub ipſo ſpurciſsimo actu deteſtabiliter punita. Siquidem mares in ea vrbe cum fœminis in concubitum accitis, canum exemplo cohærere ſolebant: nec ab ipſis morādo diuelli poterant. Interdum vtriq; perticis è diuerſo appenſi, inuſitato nexu ridiculum populo ſpectaculum præbuere. Ea miraculi fœditate ſolēnis cultus ignobilibus ſtatuis acceſſit. Creditumq; eſt eoꝝ viribus effectum, q̄ dæmonū erat præſtigijs adumbratū. Talia ergo teſtāte S. Auguſtino lib. VIII. de ciuita. Dei, alto iuſtoq; Dei iudicio ſinūtur ꝓ meritis eoꝝ: quos ab eis vel affligi tantum, vel etiam ſubijci, ac decipi iuſtū eſt. Qui autem nec felicem in futuro vitam, nec modò habere vult piam, talibus ſacris mortem quærat apud inferos. Qui autem cum malignis dæmonibus non vult habere ſocietatem, non ſuperſtitionem, qua coluntur, noxiam pertimeſcat: ſed veram religionem, qua produntur, & vincuntur, agnoſcat.

Dæmon celſior

Catena rūpitur

Equus niger.

Quatuor milliaribus audiť vlulatus.

Karentina Rugiæ.

Canū exemplo

Miraculi fœditas.

Præſtigijs dæmonū adumbratum.

Impij iuſtè decipiūtur à dæmonibus.

De miniſterio dæmonum.

CAP. XXII.

PRAEMISSIS multis, & apertis tam ſacræ, quàm profanæ ſcripturæ teſtimonijs, quòd dæmones appareant, ſeruiantq; hominibus, eoſq; mille modis illudentes in varios errores, ac pericula infinitis, & inexplicabilibus modis adducant, in parte repetendum veniet, quod cap. II. lib. II. ac alijs proximis cap. huius tertij libri eſt adductum: ſcilicet quòd in Septētrionalibus, ſiue Aquilonaribus locis (vbi literali ſenſu ſedes eſt Satanæ) indicibili ludificatione, varijſq; formis habitatoribus eoꝝ locorum applaudant, immò

Dęmones damna dant.

& damna inferunt, ædium videlicet euerſionem, pecudum interitum, agrorum deſtructionem, ac caſtellorum aquarumque omnimodam deſolationem: quæ omnia, immò longè ſecretiora, ſiue apertiora dæmonum ludibria, vt ſuperuacaneum eſt doctis & prudentibus per exempla oſtendere, ita & nullius vtilitatis erit curioſis & vanis, quibus nullæ rationes aut autoritates ſufficiunt, hæc ipſa peramplius manifeſtare. Pro comperto tamen relinquitur, vt citato II. cap. præcedentis libri notatum eſt, ſpiritus, ſeu vmbras amicis apparere, dextramque reddere, & quò ituri ſint, gemebundis ſuſpirijs intimare. Quòd autem dæmones ſint ſub vmbra nuper in aquis Iſlandicis ſuffocatorum, vel ſpiritus defunctorum, inter mirabiliora hactenus creditum fuerat, & obſeruatum. Hoc tamen clarè fatendum eſt, obſeſſos à dęmonibus varijs loqui linguis, maximè ſtridoroſo ſuperioris Germaniæ ſono, ſexcentis milliaribus ab Aquilone diſtante (confuſa licet appellatione) quos voluerint, nominare. Hocque in caſu ſimili beatus Hieronymus aſſerit: ſanctum ſcilicet Hilarium expuliſſe à dæmoniaco multiplex genus dæmoniorum: quod varia voce reſpondebat, lingua videlicet Græca: aliud Hebræa: aliud Arabica: aliud ex vno ore: & ita de alijs. Quòd etiam videantur dæmones, mirum non eſt, aut inuſitatum, præſertim à ſanctis viris: vt de Martino legitur, qui diabolum vidit viſibiliter à tergo Principis inſidentem, & eum expulit. Parum enim eſt ſanctis viris cœli virtutibus vti, niſi ipſæ virtutes viſibiliter humanis oculis videantur. Immò & à profanis hominibus, ac ethnicis videri compertum eſt, vt Plutarchus in vita Cæſaris ad finem de Bruto Cæſaris interfectore meminit: cui apparuit horrendum ſimulachrum hominis, inuſitata quidem magnitudine, & ſpecie grauiſsima, ipſi lectulo aſsidens: ac interrogatus, quis eſſet: reſpondit, Tuus ſum malus genius: in Philippis me videbis. Vbi iteratò nil dicens apparuit, & ipſe Brutus ex præcipiti colle ſuper pugionem, quo Cæſarem interemit, ſe moribundus iniecit. Sic & Saxo lib. IIII. accidiſſe dicit Saxonibus armatis, qui à Sclauis horrenda forma, tanquam bono & optato omine, ſupernè in vertice montis viſo dęmone, ſunt interempti: quia eo monſtro veluti diuinitus dati ducis aduentu firmati, ſumptis victoriæ auſpicijs, ex improuiſo Saxones eoſdem funditus occiderunt.

Obſeſsi à dęmonibus.
Dæmoniaci linguis varijs loquuntur.
Hieronymus.
Hilarius.
Virtutū effectus
Plutarchus.
Simulachrū horrendum.
Genius malus.
Dæmon viſus.

LIBRI TERTII FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS
DE BELLIS ET MORIBVS SYLVESTRIVM PAGANORVM AC VICINORVM
LIBER QVARTVS.

PRAEFATIO.

OSTENSVRVS bella ſyluestrium inhabitatorum extremi Aquilonis, mores aſperos, exercitia miranda, linguarum varietates, locorum ſitus, curſum alibi inuſitatum, rupium præcipitia, profundas niues, inuias paludes, limoſas voragines, amneſq; præcipiti curſu labentes per ſyluas latiſsimo ſpatio inhabitatas, curioſum lectorem, ſi libuerit, ad res geſtas Alexandri, nihil intentatum relinquentis, remitto: atque inter alia de triumphis ab inope gente Indiana quæſitis: quæ proprijs expulſa laribus, rupem abruptam, ſeu potius acuminatam petram pro ſui defenſione, & natura munitam elegit, pluresq; temerè iuſſu Alexandri accedentes interemit: parumq; abſuit ne & ipſe locorum arduorum, vt rupium inuaſor potius, quàm hominum victor, ſaucius & morituro ſimilimus interimeretur. Acrius enim, quàm cautius plurimis interfectis ducibus, temeraria præſumptione pugnabat. De quibus eius facinoribus, qui plura videre deſiderat, apud Q. Curtium, Iuſtinum, & Plutarchum inquirat.

Alexander Magnus.

CAP. I.

Regnerus rex.

Carminibus cœlum cõcitatur.

REFERT clariſsimus Danicæ hiſtoriæ autor Saxo Grammaticus, Regnerum Regem Danorum integro luſtro in oris Ruthenicis piratica expleta, animum induxiſſe, vicinos Biarmenſes, homines ſcilicet Septentrionales, montes & loca campeſtria inhabitantes, hoſtilibus armis, & incomparabili potentia ſua humiliandos aggredi. Qui cùm aduentum eius compertum haberent, carminibus aggreſsi cœlum, ſolicitatas nubes ad ſummam vſq; nimborum violentiam impleuerunt. Quæ res Regnerum aliquandiu nauigatione prohibitum, alimentorum facultate defecit, eundemq; ſubitò remiſſa tempeſtate æſtuoſiſsimi

æſtuoſiſsimi feruoris flagrantia torruit. Nec ea quidem peſtis concitati frigoris magnitudine intolerabilior extitit. Itaq; anceps geminæ intemperantiæ malum viciſsim affecta corpora ſuorum militum immoderata vtriuſq; ſtatus acceſsione corrupit. Verùm vt Rex ſe adulterina magis, quàm vera aeris vi impeditum animaduerteret, Biarmorum inſolentiam vlturus, iterum eoſdem inopinato repetiuit aſſultu. Quorum rex peritiſsima ſagittariorum vicini ducis Finmarchiæ opera fretus, Regneri in Biarmia hybernantis impunè lacerauit exercitum. Quippe Finni (vt in principio primi libri tactum eſt) lubricorum ſtipitum celeri allapſu curſum intendere ſoliti, arbitraria velocitatis potentia rapiuntur, promptiſsimamq; propinquitatis, vel abſentiæ facultatem obtinent. Mox enim vt hoſtem læſerint, eadem celeritate, qua ſubeunt, auolant: necprocurſu languidius reditum tentant. Itaq; & vehiculorum,

Viciſsitudines elementorum.

Exercitus ſpunè laceratur.

Stipitum lubricorum vſus.

Rex Daniæ ab agreſtibus fugatus.

Fallacia nocturna.

Amgrimus pugil Sueticus.

Pópulus Italiæ ferox.

& corporum agilitate inſtandi, fugiendiq́ expertiſsimam habent poteſtatem. Credendum (vt idem Saxo refert) potentiſsimum Regem fortunæ ſuæ imbecillitatem admiranter tuliſſe, cùm ſe olim Romani culminis triùmphatorem ab inermi, inconditoq́ agmine ad vltimum vſq́ diſcrimen abripi peruideret. Itaq́ qui ſplendidiſſimum Romanæ militiæ decus, maximiq́ ac ſereniſsimi ducis inſignes copias excellenter obtriuerat, agreſtis & ignobilis vulgi ſordidiſsimo atq́ tenuiſsimo apparatui ceſsit: iſq́, cuius bellicam anteà claritatem fortiſsimę gentis vis hebetare nequiuerat, deſpicabilis populi paruulam manum ſuſtinere non valuit. Quo euenit, vt ea manu, qua clariſsimam orbis pompam, ac grauiſsimum militaris roboris inſtrumentum fortiſsimè contudit: qua tot peditum, tot caſtrorum, tanti equitatus fragorem apertiſsimè ſubruit: vilem, obſcuramq́ plebeculam furtim, & quaſi per latrocinium inceſſere ſuſtineret, illuſtremq́ gloriam ſuam palàm, atq́ interdiu partam, nocturna fallacia maculare non erubeſceret, manifeſtę fortitudinis loco clandeſtinas amplexatus inſidias: quæ res vt opere deformis, ita exitu vilis fuit. Potuitq́ vſitatum carmen dicere:

Eheu quàm breuibus pereunt ingentia cauſis.

Præterea quòd Amgrimus Tengildum Finmarchorum, & Egbertum Biarmorum Reges, Frothoni Danorum Regi tam obſtinato animo, & viribus reſiſtentes, deuicerit, ipſe Frotho filiam, quam vnicè diligebat, eidem Amgrimo Suetico pugili, qui Egbertum duello prouocatum deuicit, matrimonio copulauit: haud incongruum ducens, eius ſe ſocerum exhibere, qui ſibi tantis operum titulis ſublato hoſte acerrimo, potentem latè claritatem ſtruxiſſet. Quantæ inſuper ferocitatis, & audaciæ fuerit ille populus Italiæ fiducia plenus, licet rudis & paſtorius, in recuperando ac conſeruando imperio, L. Florus primo bello Punico oſtendit: de quo populo dicit, Nihil intereſſe virtutis, equis an nauibus, terra an mari dimicaretur.

De immanitate

De immanitate ſylueſtrium incolarum.

CAP. II.

QVEMADMODVM Orie̅tales populi Caſpios montes inhabitantes, ob vehementem ortum ſolis ſtrepitum, ac horrendum ſonum ſecretis exhalationibus è terræ viſceribus excitatis, ad cauernas vitam conſeruaturi refugiunt, aureſq; ambas obturant, vt vrgente tempore tutiores fiant: ita gentes in vltimis Noruagici Oceani littoribus conſtitutæ, ob validiſsimum ventum Circium (de quo lib. primo dictum eſt) & denſitatem niuium in excelſis montibus ſuſcitatam, ſpecus ſubterraneas habent, piſciumq; ac ferarum vſu viuunt. Hiq; aliorum aliunde adnauigantium congreſſum, tanquam prædonum, ne fortè in captiuitatem redigantur, abhorrent. Attamen profugos tyrannica crudelitate oppreſſos, pro eorum, ſuaq; defenſione conſortes admittunt: inſtruuntq;, quomodo piratas littora eorum accedentes, poſitis inſidijs ſuſcipere, vel interimere poſſint. Poſſunt quidem, dum refugas ſe ſimulant, vel obſequium portuum ignaris exhibent, ne periclitentur: quos volunt periculis claudi. Vbi verò exoticis hominibus non occurrentibus hæc, & ſimilia ob congelatum mare inferre nequeunt, in ergaſtulis, ſeu cauernis beluarum marinarum oſsibus, ac coſtis conſtructis, propter ventos, ac niues commorari coguntur. Hæ etenim cauernæ in ſuperficie tectorum ex alga factorum more carinæ euerſæ ſatis ingenioſè videntur extructæ: idq; ob vehementiam ventorum, qui non minus formidabiles ſunt ibidem, quàm diræ tempeſtates è gurgite ſuſcitatæ. Sunt etiam inter eos certi homines, quaſi Nomades, littus maris Caſpij inhabitantes: qui ceſpitibus, vel algis, aut muſco montano coniunctis fruticibus aditum ad eorum taguriola claudunt, ne quis è mari proueniens eos, eorumq; ſecreta ſcrutaturus accedat. Et forſitan hanc cœli, ſoliq;, & antrorum duritiem non grauatim ſufferunt, vt liberi ſint ab importabili, inſatiabiliq; tributo crudelium tyrannorum, quibus immenſurabilis Oceanus videtur exilis vrna. Meminit præterea Strabo lib. XII. Neptacometas gentes feroces ſuper arboribus, ac turribus habitare, ex carne ferina, & arborum fructibus viuentes: quæ ex lignis diſsili-

Refugiũ cauernarum.

Circius ventus.

Specus.

Inſidiæ.

Mare cõgelatũ.

Ergaſtula oſsibus cõſtructa.

Venti formidabiles.

Nomades.

Oceanus exilis vrna auaris.

Hitatio i arbo.

Pompeii 3. cohortes periere

entes, peregrinos adoriuntur iter agentes. Tamq́ potentes fuerunt, vt tres Pompeij cohortes armis, & dolis obtruncarent, dum montana pertranſirent. Miſcentes enim crateras furentis mellis, quod iam arborum ferunt, potos, & mente alienatos adortæ faciliime interemerunt: quod diſsimile non eſt ſupraſcriptis ſylueſtribus viris, qui niuium, ſagittarumq́ denſitate potentiſsimum abegerunt hoſtem.

Gẽs in tumulis habitans.

De gentibus etiam Septentrionem verſus ad Oceani æſtum in tumulis habitantibus, ſatis multa, & mira Plinius lib. XVI. cap. II. recenſet: gentem ſcilicet miſeram eſſe, quæ tumulos obtinet altos, aut tribunalia manibus conſtructa ad experimenta altiſsimi æſtus, caſis ita impoſitis, nauigantibus ſimiles, cùm integant aquæ circundatę naufragijs. Cùm verò receſſerint, fugientes cum mari piſces circa tuguria venantur: quos ſic acceptos vento magis, quàm ſole deſiccant. Quòd autem ab alijs nõ ſuperentur in ſeruitutis iugum, facit, quòd fortuna parcit eis, ob propriam pœnam.

Piſces vẽto ſiccantur.

Fortuna multis parcit ob ꝓpriam pœnã.

Adhuc de ſylueſtrium hominum ferocitate &c.

CAP. III.

Extenſio dnij regis Suetiæ.

Thoraces alcini

VERSVS lacum albũ extremi Septentrionis, vbi Regis, et regni Suetiæ dominiũ latiſsimè extẽditur, circũquaq́ ferociſsimę gentes habitant, alijs nõ vtentes thoracibus, quàm pellibus onagrinis, vel alcinis: ſimiliter & arcubus, ac lanceis minutiſsimo conto antrorſum, retrorſumq́ obfirmatis. Agilitate enim admiranda (vti ſuperius lib. I. de Scricfinnis dictum eſt) in omne latus ſe voluentes, gyranteſq́, quemcunq́ impetum fallere, vel auertere nõrunt: idq́ precipuè ſuper cacuminibus vallium perpetua denſitate niuium vbiq́ repletis, quemadmodum ſuperius in multis cap. tam primo, quàm II. & III. libris per occaſionem eſt oſtenſum. Fereq́ de eiſdem gentibus expedit hic dicere, quod ſummus Scytharum philoſophus Anacharſis de eorum moribus ſcripſit: id eſt, vt neq́ quiſpiam, qui ad eos ſe contulerit, aufugere queat, neq́ ipſi capi poſsint, aut ne inueniri quidem, ſi nolint, atq́ deprehendi. Siquidem nullæ ſunt eis vrbes, nulla mœnia

Anacharſis.

mœnia extructa: domos ſecum ſerunt ſinguli: pedeſtres ſagittarij: nullo pane victitantes, ſed ex piſcibus, & venatione ferarum: pro domibus plauſtra habentes, ac tentoria, vel ex induratis animalium corijs, vel arborum codicibus cooperta. Hyeme tamen ad ripas aquarum, & æſtate inter frutices arborum, & opaca loca variata ſtatione quieſcunt. Tegumenta capitum pro frequentiori vſu habent exuuias anſerum, ſeu anatum ſylueſtrium, ac gallorum: qui, vt cætera volatilia, ibidem reperiuntur innumerabili quantitate. Pelles illic pretioſæ nimis multiplicatæ, potius commutatione rerum, quàm vſu, numeroq́; nummorum reperiuntur. — Scythæ domos ſecũ ſerunt ſinguli. — Hyeme in ripis quieſcunt.

De quintuplici lingua Septentrionalium regnorum.

CAP. IIII.

HAC diuerſitate habituum & armorum, declaratur quanta ſit differentia, & diſtantia regionum, linguarum, ætatum, & exercitiorum. Regiones itaq́; multæ, magnæ, ac potentes ſunt, vt Lapponum, Moſcouitarum, Sueonum, Gothorum, Vermorum, Dalenſium, Montanorum, ac Noruegianorum: quarum amplitudo in longum latumq́; extenſa, maior eſt, quàm ſimul ſumpta Italia, Hiſpania, ac Gallia: vt Plinius fruſtra eas non vocauerit, ob incompertam magnitudinem, Alterum orbem. Ideoq́; mirandum non eſt, quòd in ea quintuplicis linguæ vſus reperiatur, Septentrionalium ſcilicet Lapponum, ſeu Bothnienſium, Moſcouitarum, Ruthenorum, Finningorum, Sueonum, ac Gothorum, & Germanorum. Aetas verò hominum ibidem in nationibus frigidis eò prouenit, vt centum ſexaginta & amplius annos viuant, etiam in Anglia, & Scotia: vbi quidem venerandus Epiſcopus Dauid vixit vltra CLXX. annos. Exercitia etiam eorum (ſcilicet ſolitudines Aquilonis inhabitantium) ſunt, vt venationibus, & piſcaturis intenti, Moſcouitarum commutationibus viuant. Finni ſiue Finningi, agriculturæ, piſcationi, ac lignorum dolaturæ: Gothi, Sueones, prædictis exercitijs etiam operam præſtant: aduenæ Germani diuerſis rerum mercimonijs intenti, ex quæſtu viuunt: leges terrigenarum acceptant: omniaq́;, quę ad — Regionũ noĩa. — Alter orbis. — Aetas. — Exercitia. — Moſcouitæ. — Finni. — Aduenæ Germani.

mitioris vitæ genus ſpectare videntur, vt pannos ſericeos, aureas texturas, & vina diuerſa, important. Armorum generibus, quibus & qualibus vtantur, partim hic, partim infrà, & fuſius quidem, de campeſtribus prælijs oſtendetur. Hic autem
Ars ſagittandi. manifeſtum relinquitur, inter omnes Septentrionales populos in arte ſagittatoria Go-
Finni. thos eſſe expertiores, ac agiliores in balliſtis: vt Finni in arcubus comprobantur.
Suecones. Suecones ſecuribus, ac bipennibus, ac haſtis præliari ſolent. Habitus more vetuſto
Habitus. breuis ſolet eſſe, ac ſtrictus: præter caligas, quæ ſunt laxiores. Suecones amplioribus,
Moſcouitæ. quaſi Germanico ritu, vtuntur veſtimentis. Moſcouitæ longis more Græco-
Lappones. rum: quorum omnium ſunt valde Boreales. Sylueſtres verò Lappones variarum ferarum pretioſis pellibus, nulla ornatus, ſed neceſsitatis cauſa, veſtiuntur. Quòd autem magna varietas linguarum ſit in tanta prouinciarum diſtantia, nulli videbitur mirum, dum Strabo lib. XI. (licet opinatiuè) aſſerit, quòd LXX. vel potius
300. gentes diſtinctę linguis CCC. gentes circa mare Caſpium habitantes, in commercijs totidem linguis diſtin-
Aſpera loca. ctis vtuntur, quia aſpera, atque intractabilia loca inhabitant: quarum plures Sarmatici generis ſunt, omnes tamen Caucaſi inhabitatores. Prętereà paulò pòſt aſſerit,
Linguæ 26. Albanorum gentem olim diuiſam fuiſſe in XXVI. linguas: quarum quælibet ſuum proprium Regem habebat, & obſeruabat: & forſitan vnicuique facies ſua ſingularis erat, vt clarè videri poſſet tam gentium, quàm linguarum admiranda diuerſitas; vnde cantuum, ac modulorum flexiones, & animorum explanationes (quibus homines à feris di-
Loquela portẽtoſa. ſtinguũtur) apertè cognoſci poſsèt. Qui verò ante ętatẽ natura pręſcriptã (vt Crœſi filius ſemeſtris) loquitur, portentoſum eſt ad gentiũ, et parentũ euerſionẽ &c. Aetatẽ tamẽ legitimã virtus facit: vt qui valet hoſtẽ cõfodere, tutoribus vix indigere videtur.
Virtus tutore carebit.

De commutationibus rerum, & mercium ſine nummis.

CAP. V.

Fraus odioſa. CVM omnis fraus grauis, & deteſtabilis ĩ omni rerum pertractatione eſſe videatur, tamẽ eò maior, & importabilior, ac amarior eſt, quò inter ſimplices populos intẽtari probatur, maximè falſato, vel adulterato numiſmate interueniẽte, prout inferius de diuerſitate monetarum lib. VI. oſtendetur. Proptereà gẽs hæc Lapponũ, ſiue Bothnienſiũ, & ſylueſtriũ locorum, vti quieta domi, ita & reliquo orbi foris ignota cẽſetur.
Ignota gens orbi. Hoc diſcrimine falſitatis haud cõcutiĩ, dum potius rerum, quàm nũmorum cõputa reſpiciens,

ciens, amœna tranquillitate quod optat acquirit. Et ita ſtrepitum furoris neſciens, ſine ſeditione viuit, ſine inuidia cohabitat, & ſine dolo omnia communicat: cui ſola contentio eſt paupertatem fugere, & diuitias non amare. Neſciunt populi illi eſſe lucripetæ, ne ſe aliqua negotiationis calliditate diſcrucient. Ideò ſine tumultu viuentes, ſic fortunas mediocrium cupiunt, vt ſana diuitum conſcientia non priuentur: quibus inſigne piaculum eſt aliquid rapere: qui neſciunt aliena fraudare. Attamen cùm non ſint ex omni parte beati, quin alterutrius ope rebuſq; indigeant, pro ſua meliori commoditate: idcirco commerciā rerum abſq; pecunia, bonæ & fideli permutationi inhærentes, mutuo conſenſu nullo communicato ſermone (prout proximo capite) quia gens multiplex eſt, fideliter agunt: non propter ingenii inopiam, & barbaros mores, ſed quòd linguam habeant peculiarem cæteris vicinis parumper ignotam. Loca quoque conſtituta vel in campeſtri planitie, vel ſtagnata glacie, ſingulo anno ad hæc peragenda negotiā, quaſi nundinalia retinent, vt vniuerſis exhibeant, quod priuatis ingenijs domi, vel foris agnouerint ſe conquiſiuiſſe. Nec interea à ſimilibus abſtinent commercijs, dum offertur quod cupiunt ab alienis. Ad hanc rem pulchrè quadrat Herodotus lib. IIII. vbi agit de columnis Herculis: à quibus non longè populus habitat, qui fumo, & flamma rerum pretia, ac conſenſum explorat. Sed ibi interuenit aurum: quod omnino ignoratur in hac gente: quia pelles pretioſæ, panni lanei lineiq;, ſal, frumentum, & piſces, qui veluti Romana canna, non libra diſtrahuntur, in pretio ſunt. Præſides communi plebis conſenſu Bergchara, id eſt, viros montium appellatos, habent & venerantur, quibus etiam pelles pretioſas, piſciumq; multa genera, tam vice tributorum Regi Suetiæ pendenda, quàm propria liberalitate donata pendunt. Et hi rubeo veſtitu præ ceteris agnoſcuntur induti, Regi etiam Noruegiæ, ac Principi Moſcouitarum ſimilia tributa pendunt, & obtemperant. Bella nunquàm, niſi graui iniuria prouocati, in proprios vicinos, vel longè diſtantes inferunt. Tuncq; nedum armis, quę furor accommodat, ſed & diris incantationibus (vt ſuperiore libro, immò in principio huius dictum eſt) inimicos quaſi impacabiles adoriuntur, membra hoſtium in ſtuporem vertendo, vt nec manum leuare, nec enſe ferire, & vix effugere, eis ſit conceſſum. De commutationibus rerum Taprobanæ inſulæ, qui voluerit, videat Plinium lib. VI. cap. XXII. vbi plura, pulchraq; reperiuntur.

Vita beata.

Piaculum furari vel rapere.

Lingua peculiaris.

Nundinę glaciales.

Res Aquilonaribus vſuales.

Piſces cānis nō libris emūtur.

Bergchara regi Suetiæ tributarij.

Non bellāt niſi prouocati.

Modus terribilis pugnandi.

De nundinis glacialibus.

CAP. VI.

Vpſaliæ fiūt nūdinæ glaciales

HAC imagine demonſtratur antiquiſsimus ritus glacialium nundinarum, in multis prouincijs, & locis ſuper planam, apertamq́ glaciem opulentiſsimo mercatorum congreſſu obſeruatarum: quorum celebrior locus eſt in Archiepiſcopali ciuitate Vpſalenſi regni Suetiæ: per cuius medium vaſtiſsimus amnis tranſiens, in tantum ſpiſſa glacie frequentius circa initium Februarij congelatur, vt infinitam hominum multitudinem, iumentorum pariter, & omnigenarum mercium ſuſtineat grauitatem. Taleſq́ nundinas vſq́ in hunc diem antiquitas vocauerat, & adhuc vocat, Dyſting, id eſt, Iudiciarium locum prudentiſsimæ Reginæ Dyſæ: eò quòd excelſi ſpiritus, & ſagaciſsimi conſilij fœmina, videns populi infinitam multitudinem, ob cœli rigidiſsimum influxum, ſegetes ac fruges exhauſtas, famis acerbitate periclitari, potius ſorte declarata natale ſolum exeundo, ſedes in alienis terris vltra mare pacifico conuictu perſuaſit inquirere, & inquiſitas diligenter colere, quàm truculentiſsima quorundam improuidorum hominum cenſura è vita deleri. Nec tamen is exitus gentium eſt à peninſula Scanziana, cuius Paulus Diaco. meminit de Longobardis. Similis quidem cauſa eſſe potuit: ſed longiſsimo temporum interuallo huius Dyſæ Reginæ imperio, ordine, modo, & numero infinitæ multitudinis, & potentia variata. Cùm verò chariſsimus frater, & anteceſſor meus Io. Magnus Archieps Vpſalenſis in ſua hiſtoria huius rei meminit, ſolicitū lectorem ad eius dicta remittens, ad nundinas glaciales reuertens dico, quòd inuariabili ſigno, & tp̄e cūcti Septētrionales populi, ac eorum vicinæ nationes nundinas huiuſmodi ſtrictiſsimè ſeruare ſolent: hoc ſcilicet modo, quòd primæ incenſionis, quæ fit poſt diem, etiam mediam noctem

Dyſting à Diſa regina.

Cauſæ exitus gentium.

ſtem Trium Regum in Ianuario, plenilunium, infallibile ſignum & tempus præſcribat, quo omnes ad prædictas nundinas loco cunctis notiſsimo valeant peruenire: eo tamen ſeruato puncto, vt antè, & in ea ac poſt eius lucem obſeruent commercia inſtituta, vt luna decreſcens ſuo lumine vnicuiq; reditum præbeat ad locum, vnde ſit profectus. Res igitur, quæ negotiatorum voto, vſuq; ibidem contrectantur, omnigenæ ſunt: pelles ſcilicet pretioſæ diuerſorum animalium: demum argentea vaſa pro vſu menſarum, atq; inſatiabili ornamento mulierum: demum res frumentariæ: metallorum, ferri, cupri, pannorum, ac eſualium rerum: quæ frequentius iuſta æſtimatione, quàm ponderum grauitate pro mutuo, hilariq; conſenſu diſtrahuntur: exceptis rebus, quibus ſagax præſidum prouidentia præſentibus, vel futuris neceſsitatibus intuetur indigenas poſſe rogare: quales ſunt fruges, & equi præliares, & liquidæ eſcę butyri, caſeorum, & laridi: quarum ſpecies, ſi bellum immineat, peregrinis negotiatoribus, vel eorum agentibus publico edicto pœnis vallato prohibentur educi. Prætereà alio in lacu congelato Meler dictò, circa finem Februarij, ad mœnia vrbis Strengenenſis fiunt nundinæ glaciales. Deinde in medio Martij territorij Iemptię in montanis Suetię, & Noruegiæ, loco Ouiken dicto, etiam ſuper glaciem nundinæ celebrantur: immo in pleriſq; locis, in medio, vel fine Maij ſuper congelatas aquas, eaſq; latiſsimas, equeſtres turmæ ſiue ad pacem, ſiue ad bellum incedunt, dum Romæ delicatis fructibus veſci ſolent,

Plenilunio celebrantur nundinæ.

Res, ſiue merces

Aeſtimatione, non pondere fit emptio.

Belli tēpore cautelæ.

Strengis.

Ouiken.

Glacies in Maio.

De nuptiis Lapponum per ignem.

CAP. VII.

PRAESENTIBVS amicis & ſanguine iunctis, paren-
Nuptiæ ferro, ſilice, & igne firmãtur, et cur. tes per ignem fœderant coniugia natorum: & hoc ferro, &
ſilice per excuſsionem. In igne nanq;, & ſilice, quaſi con-
iugali conſortio auſpicatiora, & aptiora nectuntur connu-
bia, quàm quouis altrinſeco ſigno: tamq; conſyderato mo-
re recepto, ac ſi è media Græcia, vel Latio proceſsiſſet hæc
diſciplina. Quòd autem ignem præferunt, id non faciunt
Romani. ſoli, cùm eum ritum Romani omnium populorum maxi-
mi, olim feſtiuè (vt Ziglero placet) obſeruárint. ſed vt
oſtendant ſe ea ratione duci, tanquam ſignificatione ignis è ſilice excuſsi, itidemq;
Silex. recluſi, vinculum, ſeu virtutem ineſſe indiſſolubilis charitatis. Vt enim ſilex laten-
tem in ſe ignem valde affinem retinet, qui concuſsione emicat: ſic in vtroq; ſexu eſt
Proles. recondita vita, quæ tandem profertur mutua copula in prolem viuentem: Sed nec
ſine igne ciuiliores Chriſtiani populi nuptiales ritus alibi in Aquilone exornant.
Vnuſquiſq; enim ſponſus, & ſponſa, iuxta eminentiam ſuæ dignitatis ac generis,
Faculæ cęreæ. altas faculas mira arte, varioq; colore è molli cęra, varioq; colore ſericeis pannis
appendentibus confectas, pro ſacerdotali benedictione eccleſiam acceſſuri, ante ſe
portari iubent: quas & ibi ſolennibus peractis, vnà cum eximijs oblationibus per-
ſiſtere ſinunt: vbi interim cęreorum portitores quaſi prædam opulentam pannos ſe-
Purgatio poſt partum. riceos, velut furore pleni, partiuntur. Prætereà mulieres enixa prole poſt partum
cęreis accenſis Deo gratias acturæ accedunt: immò et cuncti Chriſtifideles luminibus
accenſis in tumulum reportantur, vti olim baptiſmo, & lampade accenſa mundum
ſunt ingreſsi. Quantum verò ad prædictos Lappones, & eorum ritum attinet, ſu-
peraddendum erit, quòd nuptijs his more præmiſſo per ignem celebratis, ſponſam
Spõſa deducit. armelinis pellibus ac zabellinis ornatam, rangifero quaſi domeſticato ceruo amico-
rum inſigni caterua, iuxta germinis excellentiam, comitatam, agnati imponunt;
atq; ita in thalamum, vel tentoria, mediantibus tripudijs, fœcunditatem & ſani-
Patricius Venetus. tatem precantes, inducunt. Maritus verò lynceis ornatus pellibus, aut mardurinis,
tanquam patricius vir Venetus aliquis, incedit: pretio pellium æquè æſtumandus,

vt alia

vt alij gemmis onuſti, vel torquibus deauratis. Sed pro tanto ſponſus miris laudibus proſequendus eſt cum ſponſa ſua, immò tota gens illa, ꝙ non vaga libidine, ſed honorabili matrimonio tantis celebritatibus ſeſe permittunt coniungendos. Non ita Garamantici Aethiopes: de quibus Soli. cap. XLIII. qui inter omnes populos degeneres habentur, & viliſsimi reputantur. Nec immeritò: quia afflicta caſtitatis diſciplina, ſucceſsionis notitiam ritu improbo perdiderunt: quibus noſtro infelici æuo valde ſimiles æſtimari merentur, qui violato ſacri coniugij nexu, adulterinam quęrunt ſobolem, cui indebitam diſtribuant hæreditatem, immò infatigabilem ſeditionem, & occiſionem.

Vaga libido ſœdiſsima.

Adulterina ſoboles.

De choreis gemebundis, ſeu luctuoſis.

CAP. VIII.

NEQVE gens hæc ſub rigidiſsimo Septentrionis climate alternata luce, & tenebris habitans, ſine gaudio mœrore commixto, quaſi heremi cultrix remanere videtur. Inſtruit enim alacria conuiuia citharœdis accitis, vt conuiuantes hilariores (licet vſu duriſsimarum dapium) effecti, excitentur ad ſaltum: quem vehementius citharœdo ſonante ducentes, veterumꝗ heroum, ac gigantum præclara geſta patrio rhythmate & carmine, quid ſcilicet gloriæ, laudiſꝗ virtute ſua meruere, canentes, in gemitus & alta ſuſpiria, hinc luctus & lachrymas, ac vlulatum reſoluti, dimiſſo ordine in terram ruunt. Similiter & multi aſtantes efficiunt, vt geſtibus eorum videantur eſſe conformes. Tandemꝗ citharœdis excitantibus ad amœniora conuiuia ſurgunt, nil amplius reſonantes, quod prouocet luctum: qui ea potiſsimùm ratione motus eſt, quòd clara maiorum geſta in nullis, vel paucis effectibus imitari nequeunt, vel eorum nominibus aſsimilari, ſcilicet in virginum pudicitia defendenda, & violentia oppreſſorum auertenda: vbi doloſa præſidum diſsimulatione hæc impia flagitia fiunt, vel fieri permittuntur impunè. Ideoꝗ prædictæ gentes longè ſecurius moriendum eſſe arbitrantur, quàm viuendum: puerperia luctu, funeraꝗ feſtiuo cantu vt in plurimum concelebrantes.

Lux alternata.

Chorea mutatͣ in luctum.

Epulantur excitati.

Maiorum geſta quæ.

Melius mori quàm viuere

De exercitiis ſublunaribus.

CAP. IX.

Nox continua. *Lux continua.*

FREQVENS eſt quæſtio, quid faciant populi Septentrionales, quando profundæ, continuæꝗ ſunt noctes ante, & poſt ſolſtitium hyemale, dum beneficio ſolaris luminis homines, præſertim ſuppolares, aliquid debeant operari: rurſumꝗ tempore continuę lucis in æſtate, quando nulla omnino nox ferè mēſibus ſex apparet. Quocirca pręmiſsis, quæ primo libro in aliquot prioribus capitulis oſtenſa ſunt, hic animaduertendum erit, quod Ptolemęus in II. Almageſti cap. VI. atteſtatur, quòd in XXXIX. parallelo maxima dies ſex menſium eſt: & huic parallelo ſubijciūtur gentes, ſeu regiones extremè polares, Lapponienſes ſcilicet, & Bothnienſes, & Iſladenſes inſulares. In XXXVIII. parallelo maximus eſt dies quinꝗ menſiū: cui ſubijciuntur Suetia, Helſingia, Angermāniæ & Noruegiæ Borealiora. In XXXVI. parallelo maximus habetur dies trium menſium: cui ſubijciuntur Gothia, Moſcouia, Ruſsia, & Liuonia.

Lappones. Bothnienſes. Iſlandenſes. Suetia ſuperior Gothia.

Qui igitur habitant in ea imenſa æſtatis luce, aut oppoſitis tenebris eius, optimè nouerunt, vtiliterꝗ ſolent ſuas continuas operationes in tenebris variare, ſcilicet vt loco diurnæ lucis pinguedine marinarū beluarū incēſa, ſuo lychno ſuppoſito in domibus, vel campis, aut ſyluis, vtantur: neruos animalium, pręcipuè rangiſerorum (de quibus infrà de animalibus dicetur) pro filis, teliſꝗ, ac veſtibus (præſertim lanoſarū pelliū) conſuendis ſubtiliantes, & adaptantes: eò ꝙ linū in extremis regionibus illis ob excellentiſsimum frigus non ſeminatur, neꝗ creſcit. Præterea qui in locis campeſtribus laborant, vel eadem pinguedine beluarum, vel aruina piſciū (cui venti nocere nequeunt) vel clariſsimo lumine lunæ, vel ſtellarū reflexa luce in niuibus vtūtur: immò maiores ſub lumine lunæ labores in ſyluis, campis, glacie, ac niuibus, itidem & longiora itinera commodius, quàm æſtate ſub luce ſolari perficere poſſunt. Valles nanꝗ tortuoſæ, & obliqui colles, rupeſꝗ præcipites, & excelſi montes æſtiuo tempore impermeabiles ſunt, pro plauſtris euehendis, vel itineribus conficiendis: vbi hyemali tempore omnia quaſi plana, & apta ſunt, pro quibuſcunque itineribus commodè perficiendis. Immò tam opportuna vtilitas, & agilitas eſt, vt plus

Lumē è pinguedine beluarū. Venti lumē nō extinguunt. Labores maiores hyeme. Plana omnia.

plus oneris duo iumenta (prout ſuperius dictum eſt, & infrà de glacialibus bellis oſtendetur) in lubrica glacie, vel trita niue, quàm decem equi in campeſtribus plauſtris pertrahere ſolent. Quò autem ad lucem excellentem, ne tempori dormitionis eorum noceat, ſatis opportuna remedia ſiue in ædibus, ſiue tentorijs ſeruant: immò nec lux clariſsimè rutilans, aut caumata eius tantum obſunt indigenis, quantum triſtiſsimi culices: qui forſitan Aegyptiacis ſunt triſtiores, vt infrà de eiſdem erit oſtendendum, & remedijs eorundem.

Onera duobus iumẽtis trahũtur immenſa.

Culices triſtiſsimi.

De nauibus neruo, & radicibus colligatis.

CAP. X.

QVIA in extremis Aquilonaribus terris nullæ mineræ ferreæ, cupreę, aut argenteæ adhuc repertæ ſunt, (licet Beatiſſimus Iob dicat, ab Aquilone venire aurum) multuſq́; & neceſſarius vſus nauigiorum, ob aquarum multitudinem ferro firmandorum, hominibus illis eſt inquirendus: ideoq́; nauigia fabricaturi, maximè ad piſcatorium vſum, fiſsiles pinos, & abietes in eorum nemoribus ad ſubtiles tabulas redactas (nullo exiſtente ferreo clauo) tenerrimis arborum radicibus recenter extractis, quaſi canopeis funibus inſigni ingenio componunt. Alij reſtibus, & viminibus arborum populearum, aut alterius generis, præterquàm quercinis, ad CC. milliaria Gothica, ſiue Germanica propè non creſcentibus, nauigia ligant. Sed abietes, & pini adeò proceræ altitudinis, ac rectitudinis ſunt, vt aptiſsimæ ſint ad quemlibet neceſſarium vſum, etiam lucricupidis ad opulentum quæſtum, quandò vltramarinis mercatoribus vẽdi poſſunt. Alij fabricando naues conuerſis, ac contritis animalium neruis, præcipuè rangiferoꝝ, ſole ventoq́; ſiccatis, tabulata coniungunt. Sed hi nerui inſtar ſtuparum ſunt à ſubtilioribus neruis pro vſu filorum purgatis, extracti, & excreſcẽtes, prout alibi de vtilitate rangiferorum lib. de animalibus oſtendetur. Omnia igitur nauigia vndecũq; fabricata, combinataq́; fuerint, pinea pice (cuius inexhauſta abundantia ibidem adeſt) diligentiſſimè liniuntur, clauiſq́; ligneis intus, foriſue, vbi opus fuerit, fortiſsimè compaginantur. Nauigia autem marinis fluctibus deputanda, admodum curta, non profunda ſunt: ſed valde lata, ꝓportione debita ꝓ vſu veloꝝ i tẽpeſtatibus reſeruata, fabricãtur: eò ꝙ breues vndę ſunt, & ſpumòſę, ꝓpter latentia ſub aquis ſaxa, excitatę.

Aurũ ab Aquilone venit.

Abietes fiſsiles.

Nerui loco clauorum.

Fila è neruis.

Pix.

Nauigia curta.

Nauigia durabilia. Anchoræ arboreæ. Vela lanea. Scutha. Haaper.

Ceduntq́ vt in plurimum fluctibus, velut coriarius ſaccus, vndarumq́ reflexioni: q̃a non duro, nec indomabili ferro, ſed mollibus, ac tenaciſsimis viminibus, & neruis ſunt compaginata. Longoq́ tempore ab elemẽtorum iniuria, ob innatam picem, durant. Anchoris ex incuruatis fortium lignorum radicibus ſaxorum pondere connexis, & reſtibus populeis, ſeu betuleis, pro ſufficienti longitudine funium, & laneo panno pro velo, vel arborum codicibus vtuntur, maximè in ſtagnalibus aquis, vti rariſsimè in mari ſalſo. Hæcq́ nauigia Scutha appellantur: ſicuti & aliud oblongum genus in Bothnico mari, & recentibus aquis, Haapar dicitur, ſine quocunq́ ferro diligentiſsimè combinatum. Sed vti miræ longitudinis eſt, ita & portentoſæ celeritatis, vt volare videatur ad leuem impulſum. Rapidis fluminibus è ſublimioribus locis deſcendentibus ſolummodò, & æſtiuæ piſcaturæ reſeruatur. Quo genere nauigij periculoſiſsimè inter montana flumina M. D. XVIII. deſcendendo euectus

Periculũ autoris.

ſui: adeò fragili ligno coactus ſum, ob publica negotia peragenda, credere animam & ſalutem meam: eoq́ formidabilior erat tranſitus, quò magis in littore ſigna apparuere, magni nominis perſonas ibidem vi fluminum fuiſſe ſuffocatas.

De inſtructione ſagittandi.

CAP. XI.

Viuendi genus. Arcus manuales. Sagittãdi diſciplina. Sagittę ĩgrẽdę.

ARTEM ſagittandi quaſi connatam profeſsionem vniuerſę gentes Septentrionales proſequuntur, præcipuè ex arcubus omni ætati, tempori, loco, & occaſioni conceſsis, prout exprimitur ſuperiori figura: in qua ætas, & exercitium oſtenditur, quo viuendi genere ſit occupata: & hoc à primęua ętate, qua ſoliciti parentes proles ſuas vtriuſq́ ſexus, ſed prępcipuè maſculos inſtruunt, quomodo manuales arcus (nam alio ſagittarum genere non vtuntur) teneant, eleuent, deprimant, vel obliquẽt in telis excutiẽdis: atq́ ſi telũ, vel ſagitta nõ tacta meta ĩter arbores, herbas, vel niues euanuerit, aut è ſublimi dimiſſa fruticibus, & arbuſculis abſcõſa, quo pacto recuperari poſsit: hoc eſt, vt aliã, vel plures ſagittas, ſeruata eadem arcus eleuatione, in longum vel altum dimiſſas, per cadẽtes inquirant.

inquirant. Nec longè ab ea reperibilis eſt, quam prius emiſit. Huncq́ modum te- la recuperandi ſeruant balliſtarij totius plagę Septentrionalis. Pueris itaq́, vt me- tam diligentius tangant, candidum aliquod cingulum (quo mirè delectantur) atq́ noui arcus apponuntur: ſimiliter & puellis linea veſtis. Tamq́ periti euadunt, vt magno interſtitio mediante obolum, vel acum (quatenus videre poterunt) infalli- biliter attingant, prout perſonaliter anno prædicto M. D. XVIII. in terris eorum conſtitutus vidi. Gens hæc vtplurimum puſillæ ſtaturæ eſt, animoq́ puſil- lo, eò quòd abſq́ vrbibus, aut caſtellis, vel in pagis, vel tentorijs, vel carris, aut ſolitudine vaſta moratur: immò pars eorum in arboribus quadrato ordine creſcenti- bus domos collocant, ne denſo niuium caſu in campeſtribus ſuffocentur, aut à be- ſtijs famelicis inſuperabili agmine congredientibus deuorentur: quo caſu magna cu- ſtodia fit prægnantium mulierum, & paruulorum, quos auidius tanquam delicatio- rem eſcam inſequuntur, prout inferius de luporum natura dicetur. Mulieres, ac puellæ earum regionum valde fœcundæ, & pulchræ ſunt, ea potiſsimùm cauſa, q́ candore, & rubedine opificio naturæ præcipuo formoſiores habentur: nec fucum ſciunt, aut ſcire volunt, etiam ſi venuſtatem eiſdem natura negaſſet. Aeſtimo multos Italicæ nationis præclariſsimos viros, præcipuè Venetos, in domeſtica amœnitate, ac pudicitia fore ſecuriores, ſi eorum laſciuientes fœminæ fucatum ornatum maxi- ma enumerata ſtipe ab Aethiopia, vel Aegypto anxia ſolicitudine non haberent. Solebat chariſsimus frater, & anteceſſor meus D. Ioannes Magnus Gothus Archie- piſcopus Vpſalenſis, ſacramentum Confirmationis nomine digniſsimi viri Hiero- nymi Quirini Patriarchæ Venetiarum conferens, & ego poſt eum, dicere: Quàm pulcherrimę Dei creaturę ſunt hę puellulę, ſi ſic ſine fucato colore vſque ad op- tatam ſenectam peruenire poſſent, & vellent. Sed hæc pretioſa vanitas, læſa poſt- modum conſcientia, accedenteq́ ſenio, morbo, ſcabie, vertigine, facit eas omni- bus creaturis turpiores. Igitur tutius viuunt homines ſupradicti in ſyluis, & vaſtis ſolitudinibus, ſub mutua naturæ pulchritudine, & innocentia, quàm incolæ for- tium ciuitatum ſub legibus, & metu pœnarum. Quòd autem cernitur in ſuperiori imagine homo piloſus, & caudatus, ſic intelli- gendum eſt, quòd parentes tegunt ſiccatis anima- lium pellibus, præcipuè iuuenum vrſo- rum, corpora adoleſcentum, et puerorum. Nec vitio datur genti ſimplicitate morum, & innocentia taliter inſtitutæ.

Prȩmium artis.

Acus pro meta ſagittæ.

Domus ī arbo- ribus.

Mulierꝫ pgnan tium cuſtodia

Fœminæ pul- chræ & fœcun dæ.

Fœmiæ laſciuæ

Hiero. Quiri. Patriar. Vene.

Hoies piloſi.

De venatione Lapponum.

CAP. XII.

Venãdi modus

Fœminæ venatrices.

Vir prædã diuidit.

Aues infinitæ.

Pellium vſus.

Inanis gloria.

CVM alibi, videlicet primo lib. cap. II. dictum ſit de Scricfinnis, Biarmienſibus, & Finmarchis, & moribus ac vita eorundem, hic adiungendum erit, qualiter in pandis, ſeu latis trabibus, ſeu lubricis tabulis, pedibus alligatis ſuper valles, niuoſoſq; montes, ac cacumina montium celerrimo tranſitu, lapſuq; præcipites in beſtias efferuntur, arcubus et ſagittis venatione quærendas. Cernitur hic fœmina ſolutis crinibus intendere ſaggittas. Nec mirum: quia ſub polo habitantibus in vaſto nemorum circuitu, tanta ferarum reperitur fœcunditas, & multitudo, vt ſoli viri, niſi & fœminæ accurrant, non ſufficiant ad earum venationem inſtituendam. Igitur eadem agilitate, & forſitan maiori, fœminæ venantur, vt viri. Attamen vir prædam diuidit, veruq; deſignat aſſandam: quidue domeſticis, ſeu vicinis certa liberalitate donandũ ſit, diſponit. Nec tantum hæc venandi ſagacitas in terreſtres feras tam inſidioſe, quam apertè quærendas, extenditur, quàm etiam in aues diuerſi generis, ampliſsimas ſolitudines inhabitantes: quarum plumis mollioribus pro lectis, penniſq; durioribus pro texturis neruorum vtuntur. Carnibus verò horum animalium frequentius aſsis, quàm lixis veſcuntur. Pellium verò exuuias, vt proximo cap. dictum eſt, corporibus paruulorum filiorum, vel adoleſcentum adaptant, vti auium, pro capitum tegumentis. Ideoq; temerè apud pleroſq; creditur, quòd ſint corpore hirſuto inſtar brutorum, aut beluarum: quod forſan prouenit ob ignorantiam, aut voluptatem, quam inde pleriq; capiunt, vt ſupra fidem rerum dicant omnia comperta ſibi apud remotiores terras, vt Paulo Iouio viſum eſt.

De tranſitu equorum ſuper montes niuoſos.

CAP. XIII.

TRANSITVS huius hominis, & equi, quaſi ſuper clypeos militares, ſic intelligitur. Sunt inter Septentrionalia regna Sueciæ, & Noruegiæ, montes alti limitanei, Doffrini dicti, ac alij ſimiles, hyberno tempore adeó denſis, & profundis repleti niuibus, vt per eos ſolidum iter communi more viatoribus pernegetur. Verùm vt domeſtici negotiatores eiuſmodi difficultatem ingenio ſuperent, arteq; pondera leuent, crates, ſeu arcus leui, ac lato ſubere, ſeu cortice tiliano contextos, pedibus proprijs, ac equorum alligant, iugaq; niuium ſine formidine depreſſionis (graui licet pondere onuſti) conculcant, iterq; diurnum, duo ſcilicet montana milliaria (quę XII. Italica ſunt) propter dierum breuitatem conficiunt. Nocte verò ſub ſplendidiſsima luna duplatum iter conſumunt, aut triplatum. Neq; id incommodè fit, cùm niuium reuerberatione lunaris ſplendor ſublimes, & decliues campos illuſtret, vt etiam montium præcipitia, ac noxias feras à longè proſpiciant euitandas: inter quas montani lupi ſub intenſo frigore, menſe præſertim Ianuario, agmine magno conglobati, ſunt nocentiores, prout infrà de periculo luporum dicetur. Res autem, quæ tam ingenioſo labore portantur, ſunt ſal, cruſtatum ferrum, lineus ac laneus pannus, & alicubi mineralia ſaxa argenti, cupri, ac pelles pretioſæ. Vt autem equi ad iter niueum prouidentius inſtituantur, eos in niuoſis vallibus à iuuentute exilibus ſportis quaſi corbibus ad pedes alligatis, cum leui onere dietim ducunt, vt aſſueſcant pondera portare grauiora. Nec minus ductores corbibus ſub plantis alligatis ſeſe baculo inferius lato habilitant, & ſuſtentant, vt his præambulis pro tempore imminentem valeant effugere neceſsitatem, & mortem. Euenit enim itinerantibus, vt Auſtro flante tantùm nix molleſcat, vt impreſsis pedibus equi, vel hominis, niſi modo prouideatur antedicto, quaſi aperta vorago cedat: nec eſt qui releuet ſolum cum iumento, niſi fidis hominibus fuerit comitatus. Si in multis caſibus verum eſt verbum Vę ſoli, certè horrendum eſt in hoc paſſu, niſi homo habuerit in tali caſu ſubleuantem. Neq; hic prætereundum puto grauem autorem Strabonem lib. XI. de partibus Armeniæ valde ſimilia ad hunc caſum addu-

Doffrini mõtes

Corbes, crates, ſeu arcus ſub pedibus.

Lumine lunæ euitant picula

Lupi nocentiores.

Res & mercimonia.

Baculo alleuiantur viatores.

Vę ſoli.

Strabo.

exiguis penetrant, milliaribus Italicis propè ducentis. Vni autem viro quadraginta rangiferi pertinent domeſticati: quorum quilibet pondus ſuffert librarum ducentarum, & amplius.

De lege coruorum necandorum.

CAP. XV.

LEGE cauetur in Islandia, id eſt, terra glaciali, regno Noruegiæ antiquitus, & nunc ſubiecta, vt quicunque noxiam beſtiam occident, a fiſco, vel Regio præfecto iuxta crudelitatem occiſi cadaueris, & præſentati, conſtitutum ſuſcipiat emolumentum. Cùm itaque corui, etiam albi ibidem plus, quàm in alijs regionibus, agnellos & porcellos impetuoſo volatu, ac vngularum raptu occidendo, ſint ſæuiores, iuuenes terrarum incolæ eò labore ſe habilitant, & indurant, vt hanc depopulationem vlciſcantur, plurimos coruorum occidendo ſagittis: ſolaque roſtra funibus alligata præſidibus pro ſigno mercedem petituri demonſtrant: quam & liberaliſsima largitione pari ſagittarum numero, vt beſtiæ fuerint interemptæ, compenſant. Ita & de reliquis animalibus damnoſis in tota Septentrionali plaga obſeruatur, ſaluo quòd pelles grandium vrſorum, præſertim alborum, ſcabellis ſacrorum altarium, ne frigus ſacerdotibus noceat, ſubſternuntur. Nec diſsimilis venatio murium apud Hiſpanicas nationes, Strabone teſte, fuit. Incolæ enim harum terrarum, vt immunem haberent annonam ab eorum corroſione, publico ſtipendio conducebant huius peſtis extirpatores: licet ea diligentia nil proficiebant. Prætereà nec diſsimile eſt, quòd duo cuniculi in inſulam circa columnas Herculis, & Gades introducti, ferè eam totam ſubuertiſſent, niſi Romani opem quatocyus attuliſſent. Nunc verò continuis venationibus exterminati defecerunt. Quid inſuper excelſa Romanorum poteſtas, ſtipendio publico ruricolis conſtituto, vt exterminarent locuſtas, ſeu bruchos (quos gryllos vocant) nedum agros, ſed & arbores, & quæcunque virentia depopulantes, interpolatis temporibus & annis fecerit, aliquando Romæ cum admiratione vidi: quoniam pro certa menſura, & numero enecatarum locuſtarum, pretium numerabatur, donec decreſceret hoc noxium agmen. Sed nec alienum erit hic meminiſſe Myſiæ legationis

Islandia.

Corui albi occidũt agnos & porcos.

Sagittæ ꝓ mercede reddũtur

Vrſi albi.

Pelles ad pedes altaris.

Mures Hiſpanici.

Cuniculi Romano exercitu ſuperantur.

Grylli vel locuſtæ.

Aper. ad Cytum in hac forma: Apparuit, ô Rex, apud nos maxima res: aper, qui agreſtia corrumpit opera: quem ſtudioſiſsimè captantes, interimere non valuimus. Nunc itaq; te obſecramus, vt nobiſcum filium tuum, ac delectos iuuenes, canesq; mittas, quò beluam è regione tollamus. Quibus reſpondit, Se filium, ob nouam nuptam, non miſſurum: ſed Lydorum delectos, & venatores omnes cum canibus, mandatoq; vt quàm promptiſsimè beluam de regione ſubmoueant. Attamen filius Cyri, ne ignauus videretur, ſua ſponte pro confodienda beſtia equis, & canibus properans, ictu lanceæ, qua aper occidendus erat, infelicisſimo caſu interemptus fuit.

Cyri regis reſponſio.

Filius regis occiſus.

De obſequiis erga ſenes.

CAP. XVI.

CAETERVM quantam curam habeant populi Septentrionales erga ſenes, tam parentes, quàm alios veneranda ſenecta depreſſos, parumper oſtenditur præmiſſa figura: qua ſenex præcipitem montem, collemq; deſcenſurus, pelli vrſinæ imponitur, filiorum, vel ſeruorum obſequio deſcendus: hac tamen ſeruata cautela, vt poſterior pars cutis, aut pellis, ob erigendos pilos, & retardandas niues, vel glacialem lubricitatem, antrorſum vertatur: & ita lentè delapſus, incolumis cum oneribus è ſublimioribus locis ad ima defertur. Sed & hæc reuerentia ſenibus, & commoditas fit, vt cùm viam glacialem eo modo deſcendere nequeant, obliquato gyrantium filiorum tranſitu paulatim in plana portentur: rurſumq; ſi glacialis lubricitas aſcendendo penetrari debeat, ne deorſum graueſcens plauſtrum reſiliat, ramoſo ligno ſuppoſito (vt iumenta trahendo reſpirent) vel bifurcato ferro veniet ſiſtendum. Hæcq; prouiſio tam vtilis, quàm neceſſaria eſt in longinquis itineribus, vbi duobus, tribuſue, vel pluribus diebus aſcenditur, & totidem deſcenditur ad planitiem paludinoſam, totaliter congelatam. Sed nec inſuetum eſt genti, vbicunq; in via, aut æde occurrerit ſenex, illi locum cedere, & reuerentiam exhibere, iudiciumq; ſuſcipere, & exequi, quod protulerit in ſua profeſsione, quemadmodum inferius lib. XIIII. de ſylueſtribus iudicijs oſtendetur. Adhæc igitur obſequia ſenibus exhibenda, adduci poſſunt duo filij

Reuerentia erga ſenes.

Modus deſcendendi.

Modus aſcendendi.

Palus cõgelata.

Senum ſentẽtia valet.

filij(iumentis præſtó non occurrentibus) qui matrem XLV.ſtadijs plauſtrali iugo ad templũ Iunonis omniũ laude, & admiratione traxerunt(teſte Herodoto lib.primo) apud Argiuos: quicꝙ filij precatu matris, vt optimum mortalibus concedendum aſſequerentur, illico mortui ſunt: teſtimonio ad poſteros relicto, quód ſatius eſt homini mori, quàm viuere, vt ſupra eodem lib. cap. VIII. Quale etiam, & quàm vtile conſilium prudens mater Gambarucha filijs, ne infinita populorum multitudo periret, ante exitum Longobardorum à Septentrione præbuerit, Saxo lib. VIII. meminit: ſcilicet vt ſeruata erga parentes ac liberos pietate, patria exceſſuri ſorte deligerentur: quæ ſi ſenes inualidos obtuliſſet, robuſtiores ſe eorum loco exilio offerrent, eiuſcꝙ pondus pro debilibus perferendum ſua ſponte ſuſciperent. Nec dignos eſſe vita, qui illam ſcelere, & ſacrilegio comparare, parẽteſcꝙ, ac prolẽ tam iniqua ſententia ꝓſequi ſuſtinuiſſent, charitatis loco crudelitatis officia peracturi. Poſtremò cunctos malè patriam demereri, apud quos parentum, aut liberorum amori proprij ſpiritus charitas præponderaret. Hæc Saxo. Sed necꝙ beſtijs deſunt pietatis obſequia erga parentes, cúm inter alias ciconiæ (redeuntis anni, & lętitiæ nuntiatrices) pennis parentes ob ſenium deſtitutos, nec ad proprios quærendos cibos potentes, plumis tegunt, & famem leuant, ac corpora fatigata reficiunt, donec in priſtinum vigorẽ ala grandæua redierit: pia viciſsitudine vitam, quam à parentibus acceperant, recompenſantes. Quid ergo homines facere debebunt? quando & hanc pietatem brutis, & beſtijs ineſſe cognoſcunt. Prætereà Septentrionalium populorum mos eſt, vt minores maioribus natu obuij cedant via, ac deflectant: aduenientibuſcꝙ è ſedili aſſurgunt, maioribus natu perpetuam reuerentiam exhibentes.

Duo filij iugales matrẽ duxerunt ad templum.

Gambarucha.

Sorte diuidũt. patriã exituti.

Ciconiæ miranda natura.

O parricida & ſacrilege quid agis?

Senes perpetuò venerantur.

De baptizandis pueris ſylueſtrium incolarum.

CAP. XVII.

ETSI multa de idolatris extremi orbis Septentrionalis, & eorum ſuperſtitioſo cultu dicta ſint, & quomodo ſpes eſt, vt aliquando audita diuini verbi vera prędicatione, ad communionem Chriſtifidelium accedere non tardarent: tamen pia præualẽte exhortatione Catholicorum ſacerdotum, magna pars ſylueſtrium hominum inducta eſt, maiorcꝙ ſpes oritur, vt ámodo, ſedatis alibi erroribus, vnanimiter inducendi accedant. Quòd verò tardare videntur, cauſa eſt, & hæc euidentiſsima, quòd maximè diſtant, ducentis ſcilicet, & amplius, millia-

Idolatraꝝ ſpes.

Diſtãtia maxĩa.

ribus Italicis ab Eccleſijs Chriſtianorum : ad quas, ob eam immenſam diſtantiam, rarius valeant appropinquare. Veruntamen qui Chriſtiano ritui ſeſe ſubdiderant, obedientiſsimi reperiuntur : licet ob prædictam diſtantiam ſemel, aut bis in anno ſuas viſitant Eccleſias baptiſmales, liberoſqꝫ lactentes cophinis, ſeu corbibus impoſitos, poſt tergum ligatos ſecum baptizandos comportant, aliaqꝫ pondera, & munera pellium, præſertim pretioſarum, ſacerdoti loco decimarum diſtribuenda. Sed non modò Bothnienſium verſus Septentrionem, verumetiam Vermorum verſus Occidentem habitantium, hæc diſtantia, & incommoditas conuertendorum hominum ad fidem, eſt deploranda. Et ob id rariſsimè presbyteri, ſed nunquàm Antiſtites, ſolitudines illas, ob inuia loca periculorum pleniſsima, accedere poſſunt.

Corbibus portantur infantes

Decimas dant.

Loca inuia.

De conuerſione Finlandiæ Septentrionalis, & Orientalis, ac maxima hoſpitalitate.

CAP. XVIII.

FVIT olim hæc vltima Aquilonaris regio, quemadmodum plures vicinæ terræ, pagana ſuperſtitione ſeducta: & ideò à via veritatis aberrãs, Deo cõtumelioſa, & proximis extitit violenta. At poſtquàm duo clariſsima lumina, & ſanctiſsimi viri, Ericus Suetiæ Rex, & beatus Henricus Vpſalenſis Archipræſul, fidei Chriſtianæ & regno Suetiæ circa annos ſalutis M. C. LV. prædicatione verbi diuini, paceqꝫ oblata ac contempta, & victorioſa manu ſubieciſſent, ac templa extruxiſſent, ſacerdoteſqꝫ eidem genti præfeciſſent, facta eſt præcipua omnium virtutum amatrix, præſertim liberalitatis, & hoſpitalitatis : qua incolæ eius in aduenas, & peregrinos per ſummam beneuolentiam vtuntur. Sunt inter ſe benigni, & modeſti, atqꝫ ad iram tardi : at ſi diu prouocati fuerint, tarditatem magnitudine vindictæ compenſabunt. Habitant vicatim in parochias, & villas diſtincti. Eccleſias magnificè conſtructas habent, nouiſqꝫ erigendis magnoperè ſtudent. Sacerdotibus ſummam venerationem exhibent, decimaſqꝫ rerum omnium præſtant; & rurſus ab eis ita in lege diuina, interprete

S. Ericus rex.

S.Hẽricus p̃ſul. 1155.

Finni conuertuntur.

Liberalitas.

Hoſpitalitas.

Vicatim hitãt.

interprete in ambone ex more adhibito, inſtruuntur, vt priſtinis erroribus extirpatis, ad honeſta quæq; ſequenda quadam mentis ingenuitate promptiſsimi, ac alacres efficiantur. Nec his diſsimiles incolæ Occidentalis Bothniæ reputantur: qui deficientibus ſcholaſticis diſciplinis naturali lege ita inſtructi ſunt, vt vitia deteſtentur, & virtutes amplectantur. Deprehendunt enim omnibus bonis eos affluere, qui rectè viuunt, ac nemini nocent: & econtrà ob deteſtanda crimina, fornicationes ſcilicet, & adulteria, furta, homicidia admiſſa, aues & beſtias nemora, ac piſces aquas eorum frequentius reliquiſſe, nec anteà, quàm orationibus ac benedictionibus ſacrorum miniſtrorum offenſa diuinitas placata fuiſſet, rediјſſe: de quo infrà lib. XVI. plura dicentur, immò & de multis remedijs diuerſorum exceſſuum contra violatores Eccleſiæ, & pauperum, fideliter attendendis.

Sermo per interpretem.
Lex naturalis.
Orationibus depellitur caristia.
Remedia attendenda.

De cauſis tardatæ conuerſionis gentium Aquilonarium.

CAP. XIX.

QVOD autem extremi Aquilonis populi ad fidem Catholicam in tot retroactis ætatibus & ſeculis integraliter haud vocati ſunt, in primis cauſam præſtare videtur inſcrutabilis Dei prouidentia, quæ horas & momenta (quando hoc opus pijſsimum fieri poſsit) in ſua poſuerat poteſtate. Interea tamen & aſsiduè petendum erit, vt cùm meſsis multa ſit, idoneos & efficaces operarios emittere dignetur in tempore opportuno. Et ſi ego viderer neceſſarius, nunquàm recuſarem tam pium ſubire laborem, vbi diuinæ maieſtati in cor Regis Suetiæ immittere dignaretur, vt ſineret me iuxta ardentiſsimum deſiderium meum adimplere tam optimum opus, quemadmodum annis XI. ſuſcepto Archiepiſcopali titulo illarum regionum inceſſanter cupieram, pro honore excelſi Dei, & omnium incolarum perpetua ſecuritate. Nec dubitarem eius auxilio ita augere regnicolas in locis olim per me viſis aptiſsimis, vt vbi nemo iam habitat, intra decennium habitationem capacem, & idoneam redderem, pro pluribus hominum millibus commodiſsimè habitaturis: vnde quæ Dei Deo, & quę Regis, Regi ſufficienter, & omnimodè impenderentur. Sed, heu dolor, adeſſe tempus non cernitur, quo tanta vtilitas ad opus, & effectum felicibus auſpicijs adduci credatur. Calumniatur quidam Lutheranæ veſaniæ fautor Ziglerus in Aquilonari geographia ſua, præſules Septentrionales in culpa fore, quòd gentes illæ Septentrionales haud conuertantur ad Chriſtifidelium ſanctiſsimam communionem: quaſi importabilia tributa Pontificibus daturæ, à ſacro baptiſmate, & vera religione perterritæ alienarentur. Sed reuera vti hæc aſſertio impia & mendax eſt, ita Deus, qui veritas eſt, agnoſcit & iudicat, Antiſtites in culpa non eſſe, quòd differtur hoc opus pijſsimum: quia Epiſcopi vix gregem opere, & doctrina in Meridionalibus prouincijs ſuarum diœceſum olim acquiſitum, ob perſecutionem quorundam magnatum hæreſibus infectorum, defendere ſufficiunt: multominus in extremas Aquilonis prouincias peregrinando, nouum ſuperaddere poſſunt; donec fortè plenitudo gentium fiat, & vnus paſtor, ac vnum ouile. Attamen ius & autoritatem Metropolitanę eccleſiæ Vpſalenſis defenſurus, anno ſalutis M. D. XXVI. Ioannes Magnus protunc Electus, licet Apoſtolicus legatus, viſitationem fecit in extrema Iempthia: vbi plus prouentuũ pauperibus errogauit ad ſolatiũ, quàm ſibi retinuit ad neceſſariũ vſum, prout latius videri poterit i vita eius ſub titulo Metropolis Vpſalẽſis.

Cauſa tardę vocationis popli Septẽtrionalis
Meſsis multa, operarij pauci.
Deſideriũ autoris pijſsimum
Bona regis et eccleſiæ facilimè amplianda.
Zigleri impia calumnia.
Antiſtites inculpabiles.
Plenitudo gentium.
Iempthia.
Io. Magni Archiepi Vpſal. liberalitas.

De modo alliciendi, ac conſeruandi gentes in vera religione.

CAP. XX.

Io. Magni Archiepi Vpſal. beneuolentia.
Emendas largit̃ afflictis.

CONSTITVTO igitur electo Archiepiſcopo, etſi populi in extremis regionibus præ magna alacritate omnem obedientiam, & benignitatem exhibere conati ſunt: tamen beneuolentiam hanc beneuolentia ſtuduit omnimodè ſuperare, vt omnes comprobarent eum eſſe imitatorem illius veri paſtoris, qui cognoſcit, & paſcit oues ſuas. Siquidem emendas, quæ ſummo ſacerdoti iuxta diuinam legem pro delictis populi offerri conſueuerant, in vſus pauperum liberaliter erogauit, etiam incendio amiſsis fortunis oppreſſos, atq; aliàs tyrannica violentia afflictos adiuuit. Præterea laborantes intolerabili ſalis defectu, nedum ſalis coquendi artem (inter ſtudendum extra patriam quęſitam) coquere docuit, ſed & officinas, & ſartagines in littoribus maritimis ſine quocunq; lucro erigi fecit, erogans in eum pium & neceſſarium vſum ferè mille marcas monetæ maioris. Sed his, & ſimilibus ingentiſsimæ pietatis ſtudijs, quantum gratiæ & fauoris apud veros Catholicæ religionis cultores aſſecutus eſt, tantum odij, cùm è longiſsima viſitatione ad aſpectũ infamium Lutheranorum rediiſſet, reportauit. Veruntamen exemplo illius, qui velut ouis coram tondente non aperuit os ſuum, nunquàm deſtjt etiã in exilio XIX. annorum conſtitutus, inenarrabili patientia & fide laborare pro honore Regis Goſtaui, & patriæ ſuæ, quæ à Lutheranis dæmonijs malè vexabatur: vt vinceret in bono malum. Quid verò boni perampliùs egerit, aut alij venerabiles Dei præſules, pro ſalute, ſeueriſsimæ (ne dicam ingratæ) patriæ ſuæ, in Metropoli Vpſalenſi, & Apologia ſua (quatenus opus fuerit) clariſsimis exemplis oſtendetur vniuerſis; Et ita ſit finis huius IIII. libri, vt aditus pateat ad antiquitates pugilum, & gigantum: qui ſi nunc viuerent, vtique cum beſtijs, id eſt, impuris hæreticis, ſi viribus agendum foret, pugnare, & congredi non negarent.

Salis inuentio.
Sartaginum donatio.
Odium pro dilectione.
Exiliũ 19. annorum.
Patria ingrata.
Metropolis.
Apologia.
Pugnare ad beſtias.

LIBRI QVARTI FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE GIGANTIBVS.

LIBER QVINTVS.

CAP. I.

ETSI ſacræ, profanæq; hiſtoriæ maxima gigantum, atq; pugilum geſta euidenter commemorant, clareq; quid, quóue tempore, & loco orbis ea egerint, aut quomodo vixerint, atteſtantur: inutile tamen non erit aliqua his ſuperaddere, quæ à cautibus, & ſaxis Septentrionalium regionum ſunt eruta, palàm vniuerſis latius per orbem reddere manifeſta, dum ab antiquiſsimis, ijſq; rariſsimis ſcriptoribus, in libros ſunt relata. Regiones igitur extremæ aliàs in Charta mea Gothica annotatæ, videlicet Finmarchia, Biarmia, Scricfinnia, Helſingia &c. adeò euidentia munimenta gigãtum curioſis, ſeu ſtudioſis inſpectoribus vbiq; exhibent, vt admiratione præuia credere cogantur, tam ſublimem ſaxorum molem, tamq; immanem collium congeriem, nullo naturæ compendio, ſed portentoſis hominum viribus fuiſſe congeſtam, ac abſolutam: etiam in campis, ſyluis, ac montibus regnorum Suetiæ, Gothiæ, ac Noruegiæ, vbi ſimilia ſaxa conſpiciuntur. Quid verò Saxo Grammaticus Danorum diligentiſsimus hiſtoricus, de ſua tellure Danica in hac materia aſſerat, curioſus lector præfationem hi-

Geſta maiorum à cautibus extracta ſunt.

Charta Gothica 1539. Venetijs facta.

Cõgeries colliũ

Saxo.

ſtoriarum eius (quatenus libuerit) circa finem inſpiciat : comperietq́ Daniam re-gionem giganteo cultu quondam exercitam , prout eximiæ magnitudinis ſaxa vete-rum buſtis , ac ſpeluncis affixa teſtantur . Quod ſi quis vi monſtroſa patratum am-bigat , quorundam montium excelſa ſuſpiciat , dicatq́ ſi callet , quis eorum verti-cibus cautes tantæ granditatis inuexerit . Inopinabile nanq́ quiuis miraculi hu-ius æſtimator aduertet , vt molem ſuper plano minimè , vel difficile mobilem , in tan-tum montanæ ſublimitatis apicem ſimplex mortalitatis labor , aut vſitatus huma-ni roboris conatus extulerit . Vtrum verò talium rerum autores poſt diluuium gi-gantes extiterint , an viri corporis viribus ante alios præditi , teſtatur ſe parum no-titiæ ex Daniæ antiquitatibus inueniſſe . Fortè ſi ſuperioris Suetiæ , atq́ Gothiæ cautes , & ſaxa examinaſſet , præclariſſima veterum geſta mirabili ſuo ingenio ad poſteros tranſtuliſſet : cùm Suetia , & Gothia mille trecentis ſeptuaginta annis Re-ges , & Principes habuerint , antequàm Dan primus Rex in Dania regnare cœpit : quorum magnifica geſta ſaxis inſculpta, noſtri temporis curioſitas intuetur. Diſtin-guit tamen ipſe Saxo triplices quondam ſub ſpecie gigantum , ac pugilum, mathe-maticos extitiſſe , atq́ inauditi generis miracula diſcretis præſtigiis exercuiſſe . Pri-mi fuere monſtroſi generis viri Gigantes dicti , humanam magnitudinem corporum granditate ſuperantes . Secundi Phyſiculatores, artem habentes phythonicam : qui quantum ſuperioribus habitu ceſſere corporeo , tantum viuaci mentis ingenio per-ſtiterunt. Inter hos , & Gigantes aſſiduum bellorum de rerum ſumma certamen erat, donec Giganteum genus armis ſubigerent , ſibiq́ & regnandi ius , & diuinitatis o-pinionem conſciſcerent . Tertij verò ex ſuperiorum copula pullulantes, naturæ eo-rum nec corporum magnitudine , nec artium exercitio reſpondebant . His tamen a-pud deluſas præſtigijs mentes diuinitatis acceſsit opinio , prout III. lib . in mul-tis cap . fuerat enarratum . Nec mirandum, ſi portentis eorum ſimplex conſenſerit in adulterino deorum cultu barbaries , cùm Romanorum olim immenſa prudentia ta-lium quorundam mentitis honoribus illudebatur , prout diuus Auguſt . de ciuita. Dei lib. II. cap. IIII. & lib. VI. cap. IX. de tur-piſsimis deorum officijs modeſtius , quàm ſceleris horror exigit, diſputando, quampluri-ma adducit : quantæ ſcilicet turpitudinis, ab-ſurdita-tis, indignitatis , ac falſitatis fuerit eorum profana cultura .

[Margin notes: Immobilis moles. — Suetia & Gothia 1370. ãnis antequàm Dania reges habuit. — Triplex genus mathematicorum. 1. Gigantes. 2. Phyſiculatores. 3. — Barbaries ſimplex. — Romanorum prudentia illuſa.]

De diuerſitate

De diuerſitate Gigantum, & pugilum,

CAP. II.

L I M in regno Helſingorum, qui nunc parent Regi Suecorum verſus Septentrionem, gigas erat Hartbenus nomine, tanta præditus magnitudine, vt nouem cubitis dimenſio longitudinis eius protenderetur. Habebatq; XII. athletas contubernales: quorum inſignis proceritas dimidio inferior videbatur. Alter quidam Starchaterus, toti Europæ olim ob crebras (vt inferius dicetur) victorias nominatiſsimus. Similiter & Arngrimus, ac Aruerodus: de quorum etiam excellentiſsimis geſtis infrà dicetur. Ne tamen à ſolis veteribus ſeculis exempla magnitudinis, àut fortitudinis mutuare videar, viros aliquot moderna memoria tam à mineralibus, quàm alijs Suetiæ, & Gothiæ prouincijs adducere congruit, tanta fortitudine præditos, vt quiſq; eorum in humeros ſubleuatum equum, vel bouem maximum, immò vas ferri ſexcentarum, octingentarum, aut mille librarum (quale & aliquæ puellę leuare poſſunt) ad plura ſtadia portaret. Viſus eſt etiã quidam equitem armatum ſubitò obuium, non agilitate tantùm, ſed viribus in terram deieciſſe, vel detruſiſſe. Quòd autem de Hartbeno ſuperius dictum eſt, iuuat ſimile adducere ex literis ſacris, quòd Og Rex Baſan de ſtirpe Gigantum genitus, lectum ferreum habuit longitudine nouem cubitorum, latitudine verò quatuor, ad menſuram cubiti virilis manus, prout Deutero. III. habetur: cuius autoritati impudentiſsimum eſt non aſſentire, vti & S. Auguſt. lib. XV. de ciuita. Dei cap. IX. de Gigantibus loquens atteſtatur, longè maiora corpora hominum extitiſſe, quàm hac noſtra ætate. Dicit etiam Solinus Salaminę Euthymenis filium creuiſſe in triennio cubita tria ſublimitate: ſed inceſſu tardo, ſenſu hebeti, robuſta voce, pubertate feſtina, morbis citò abſumptum. Deinde notatur in bello Cretico, cùm elata flumina impetu pluſquàm vi amnica inuecta terras rupiſſent, poſt diſceſſum eorundem humanum corpus repertũ eſſe, ſublimitate cubitorũ XXXIII. cuius ſpectandi cupidine L. Flaccum legatum, Metellum etiam impendiò captos miraculo, quod auditu refutauerant, oculo potitos. Ex lib. de naturis rerum. In

Helſingi.
Hartbenus.
Athletæ 12.
Starchaterus.
Arngrimus.
Aruerodus.
Equus portabil.
Puellarum vis.
Og rex Baſan.
Lectus ferreus 9. cubitorum.
Euthymẽis fili' triẽnio tribus cubitis creuit.
Humanum corpus ſublime 33. cubitorũ.

Puella longitudinis cubi. 50

Coloſſus.

Vna manu duo viri mãducandi tenentur.

Homines 50. cubitorum.

Itẽ.12. pedum

Tibia 60. cubitorum.

Maximinus Gothus.

Occiduis quoq; partibus reperta eſt puella (quam vnde fluuiorum gurgites ab Oceano adduxerant , ignoratur) in capite vulnerata , ac mortua , induta chlamyde purpurea , longitudinis cubitorum quaquaginta, latitudinis inter humeros quatuor. Coloſſus etiam homo monſtruoſus fuit : quem occiſum Tyberis fluuius cooperire nequiuit : ipſumq; mare per multa ſpatia ſanguine rubro infecit , teſte Adelino . Præterea tantæ magnitudinis homo aliquando viſus eſt , vt in antro ſuo reſupinus iacens , vna manu duos viros teneret crudos , eoſdem manducaturus . Allegat Pli. lib . VII . cap . II . homines in Scythia inueniri , proceritatem quinquaginta cubitorum excedentes . Iſidorus dicit , apud Indos Macrobios haberi longitudinis duodecim pedum . Gabinius Romanorum ſcriptor per Strabonem lib . XVII . citatus , ſcribit de ſepultura Antæi , aſſerens eius tibiam ſexaginta cubitorum longitudinem habere . Huic profectò tibiæ non reſpondiſſet caliga Maximini Gothi Imperatoris .

De ſobrietate Gigantum , ac pugilum .

CAP. III.

Starchaterus Taueſtus.

Sobrietas.

Fortitudo.

ASSERIT clariſsimus Danicarum rerum ſcriptor Saxo ſuperius allegatus , ac inferius frequenter allegandus , inter alios Septentrionales fortiſsimos viros, gigantea magnitudine & fortitudine præditos , quendam fuiſſe Starchaterum Thaueſtum : cuius admirandas , & heroicas virtutes ita dignè extollit , vt raros ſui æui ſimiles vix habuerit in Europa , aut toto orbe : nec forſitan adhuc habet , vel habebit . Cumq; eidem excelſi ſpiritus viro permultas virtutes accommodat , inter alias ipſam ſobrietatem fortibus viris ſummè neceſſariam , huic relationi peculiariter ſtatui apponendam , vtpote ſpeculum prurientis æui noſtri nunc attentius intuendum . Erat enim (eodem Saxone teſte) eiuſdem Starchateri fortitudo frugalitatis amatrix, & ab immoderato dapum vſu auerſa . Semper voluptate omiſſa,virtutis reſpectum egit,

egit, vetuſtos continentiæ mores imitans: ac ruſticioris eſcæ paratum appetens, cœnæ ſumptuoſioris impendium faſtidiuit. Igitur profuſam dapum indulgentiam aſpernatus, fumidoq́, ac rancido cibo vſus, famem eò ſapidius, quò ſimplicius pepulit, ne veræ virtutis neruos externarum deliciarum contagione, tanquam adulterino quodam dulcore remitteret, aut priſcæ frugalitatis normam inuſitatis gulæ ſuperſtitionibus abrogaret. Cæterùm indignanter ferebat aſſam dapem, eandemq́ elixam, vnius cœnæ ſumptibus erogari: edulium pro monſtro accipiens: quod culinę nidoribus delibutum, fartoris induſtria multiplicis temperamenti varietate perfricuit. Igitur vt Danicum luxum, Teutonum ritu (vnde effœminati fierent) introductum, auerteret, inter alia patrio carmine, multis dimiſsis, ſic cecinit:

Ruſticior eſca.

Sapidius quò ſimplicius.

Aſſa daps vel elixa.

Fartor.

Teutonicus ritus.

Carmina Starchateri de frugalitate.

Fortium crudus cibus eſt virorum:
Nec reor lautis opus eſſe menſis,
Mens quibus belli meditatur vſum
Pectore forti.
Aptius barbam poteras rigentem
Mordicus preſſo lacerare dente,
Quàm vorax lactis vacuare ſinum
Ore capaci.
Fugimus lautæ vitium popinæ,
Rancidis ventrem dapibus fouentes.
Coctiles paucis placuere ſucci
Tempore priſco.
Diſcus herboſi vacuus ſaporis,
Arietum carnes dabat, & ſuillas.
Temperans vſus nihil immodeſto
Polluit auſu.
Lacteum qui nunc adipem ligurris,
Induas mentem petimus virilem:
Eſto Frothonis memor, & paterni
Funeris vltor.
Occidet nequam, pauidumq́ pectus:
Nec fugax fati ſtimulum refellet,
Valle condatur licet, aut opacis
Incubet antris.
Vndecim quondam proceres eramus
Regis Hachonis ſtudium ſecuti.
Hic prior Helgo Begathus reſedit
Ordine cœnæ:
Hic famis primæ ſtimulum licebat
Aridis pernæ natibus leuare:
Ventris ardorem rigidi domabat
Copia cruſti.
Offulam nemo vapidam petebat:
Quiſq́ communes celebrabat eſcas:
Simplici tantum ſtetit apparatu
Cœna potentum.
Vulgus externum fugiebat eſum:
Nec fuit ſummis epuli libido:
Ipſe Rex paruo meminit modeſtam
Ducere vitam:

Mellei temnens ſpeciem ſaporis,
Combibit toſtum Cereris liquorem:
Nec parum coctis dubitabat vti,
Aſſa peroſus.

Menſa perſtabat modico paratu,
Exhibens ſumptum tenui ſalino,
Nequid externo variaret vſu
Docta vetuſtas.

Amphoras nemo, pateráſue quondam
Intulit menſis: dolio profudit
Poculum promus: nec erat catillis
Copia pictis.

Nemo tranſacti venerator ęui,
Cantharis iunxit teretes diotas:
Nec cibis lancem cumulauit olim
Comptus agaſo.

Non breui concha, cyathóue leui
Prandium vanus decorabat hoſpes:
Nunc recens morum facies pudenter
Omnia preſsit.

Temperantia. Ebrij nunquàm Continentia. TAlibus itaq; argumentis plurimos ad temperantiam, & ſobrietatem, cæteraſq; virtutes induxit, vt pleriq; inuenirentur, qui nunquàm ebrioſa potione indulſiſſe dicantur, ne præcipuum fortitudinis vinculum continentia, luxuriæ viribus eluderetur. Mimi, & ſcurrę. Tamq; remotus ab omni laſciuia eorum animus erat, vt penitus dedignarentur ſpectatores eſſe mimorum, aut ſcurrarum: nec delicatam dapem parare, aut lautiori induſtria aliena culina paratam appetere, aut oblatam deguſtare: nec cuiquam pernicioſę voluptati animum, aut vires effœminandas offerre: Virtutis nerui. ne veræ virtutis neruos, aut bellicam claritatem aliqua vitiorum contagione commacularent.

De virtutibus

De virtutibus fortiſſimi Starchateri.

CAP. IIII.

HABENDO ſobrietatem (vt proxime prædictum eſt) quam aptè ad cæteras virtutes vinculum amplia re potuit, omnes, qui gentilium operationes intuentur, agnoſcunt: clariorque factus fuiſſet in meritis, ſi Chriſti doctrinæ, ſicuti natiuitati eius, vicinitatem habuiſſet. Peregit tamen trium hominum ſecula, fortis & inuictus pugil, monſtruoſa & incredibili quadam virtute præditus, ſupra communem hominum ſtaturam longè euectus, giganteam quandam molem præſeferens, ita vt corporis magnitudini virium robur, & animi fortitudo reſponderet, vt nulli mortalium virtute cedere putaretur; cuius tam latè patens claritas fuit, vt adhuc quoque celeberrima geſtorum eius, ac nominis opinio perſeueret. In omnibus enim Aquilonaribus regnis, & eis vicinis, ſpecioſiſsima ſibi peperit monimenta. Primùm in Vichart Noruegiæ Regis iugulo, deorum fauori facinorum ſuorum principia dedicauit; deinde piraticam agens, profligatis latè prouincijs, Ruſsiam inuaſit, Regemque eius Floccum ſuperauit, & ingenti theſauro ſpoliauit. Ob hæc tam præclara militiæ principia, ab athletis Biarmienſibus, qui tunc præſtantiſsimi habebantur, accitus, cùm plurima apud eos memoratu digna edidiſſet facinora, Sueonum fines ingreditur: vnde ſeptenni militia peracta, ad Daniam ſe contulit: deinde in Hyberniam: ne vltimæ rerum humanarum manſiones ab eo intactæ conſiſterent: vbi duobus præſtantiſsimis athletis congreſſus, victor euaſit. Mox in Orientalia Ruſsiæ contra eximiæ opinionis gladiatorem Viſinnum properauit. Is enim Viſinnus vicinas, longinquaſque prouincias omni iniuriæ genere vexauit, illuſtriumque virorum coniuges, maritis ſpectantibus, raptas ad ſtuprum pertraxit. Cuius ſceleris Starchaterus, vt alter Hercules, rumore excitus, tollendi autoris gratia Ruſsiam petiuit, raptoremque ad ſingulare certamen prouocatum oppreſsit. Deinde latius ad Orientem progreſſus, Byzantium peruenit: vbi inuictæ opinionis gigantem, Tannam nomine, corporis viribus fretus, colluctando deuicit, ignotaſque terrarum partes proſcripti titulo petere coëgit. Igitur cùm nulla fortunæ ſæuitia vires eius victoria fraudare potuiſſet, Poloniæ partes aggreſſus, eximium athletam Vaſche, vel Vaſzam, duelli certamine ſuperauit. Nec longè pòſt Hamæ pugili, apud Saxones gymnicis palmis clariſsimo, congreditur: cuius pugno primùm ita obrutus memoratur, vt genibus nixus, hu-

Starcha. t. pe natiui. Chriſti.

Tribus ſeculis fortiſsimus vixit.

Corporis magnitudini virtus reſpōdit.

Floccus rex.

Athletæ Biarmienſes.

Septennis militia.

Hybernia vltia orbis manſio.

Viſinnus gladiator.

Stuprator occiditur.

Byzantium.

Tanna gigas.

Polonia.

Vaſche Polonus athleta.

Hama Saxo.

Hamæ corpus medium diſſectum.

Tributum cubitale.

mum mento contingeret: quam corporis nutationem egregia vltione penſauit: nam vbi reſuſcitato poplite manum expedire, ferrumꝗ diſtringere licuit, medium Hamæ corpus diſſecuit: eaꝗ victoria Saxones Danorum ſubiecit imperio: quo adeò ſeuerè abuſi ſunt, vt pro cubitalium quolibet indicem ſeruitutis ſtipem quotannis pendere cogerentur. Sed non diu violentum durauit imperium.

De patrocinio oppreſſorum.

CAP. V.

Haldani militia

Armatus ſemꝑ. Ebrius nūquàm nec conuiua.

Scurraꝝ ritus.

Helgo rex Noruegiæ.

Pugiles, 9.

Diale iter duodenali æquipa rauit.

TRIVMPHIS his deductis omnibus in exteris terris, in patriam ſuam Suetiam eſt reuerſus: Haldaniꝗ militiam proxima familiaritate complexus, nunquàm bellorum exercitio abſtinuit, ita vt abſtractum delicijs animum, continua armorum intentione torqueret, ſibiꝗ nunquàm ebrioſa potione indulſiſſe diceretur. Ad conuiuia nunquàm ſuſtinuit inuitari, aſſerens, hunc ſcurrarum, & paraſitorum morem eſſe, lautioris alimoniæ gratia ad alienæ culinæ nidorem decurrere. Quocirca non ſecus ac graui iniuria affectus, inuitantes grauibus pœnis afficere conſueuit. Ab Helgone Noruegiorum Rege (qui nouem eximiæ fortitudinis pugilibus, ipſo nuptiarum die ſub duelli prouocatione ſponſam rapere volentibus, congredi debuerat) ſuppliciter rogatus tanto diſcrimini auxilium afferre, tam promptiſsimo animo precibus aſſenſit, vt Helgone ad locum pugnæ præcedente, interiectis aliquot diebus profectionem orſus, tantum locorum diali itinere pedeſter emenſus prodatur, quantum præcedentes diebus duodecim equeſtres peragraſſe dicuntur. Interrogatus à pugilibus, an ei dimicandi virtus ſuppeteret, Non vnum tantùm, verùm quotlibet admiſſos excipiendi certiſsimas ſibi vires extare, reſpondit. Sequenti die cum contemptu aduerſariorum campum ingreſſus,

ſub

ſub montis cuiuſdam cliuo ſeſsione quæſita, aduerſum ventis, ac niuibus corpus præbuit. Tunc, ac ſi verno tempore apricandum eſſet, depoſita veſte, demendis operam pulicibus dabat. Purpureum quoq; amiculum, quo nuper ab Helga (id erat nomen Regiæ ſponſæ) donatus fuerat, ſentibus iniecit, ne contra ſæuientia grandinis tela, indumentorum vmbracula mutuatus videretur. Tunc athletæ montem ex oppoſito ſubeuntes, auerſum ventis ſedendi locum petunt: accenſoq; igne, frigus depellunt. Deniq; non viſo Starchatero, quendam montis faſtigio immittunt, qui tanquam è ſpecula eius contemplaretur aduentum. Is in deuexa montis parte ſenem proſpicit, ſcapulis tenus niuali deſuper reſperſione contectum: quem percontatur, an is ſit, qui promiſſas pugnæ partes agere debeat. Cunq; ſe eſſe hunc Starchaterus aſtrueret, ſuperuenientes cæteri, pariterne omnes, an ſingillatim excipere ſtatuiſſet, interrogant. At ille: Quoties, inquit, mihi triſte canum agmen oblatrat, ſimul, non viciſsim eos abigere ſoleo. Ita ſe cum vniuerſis, quàm ſingulis confligere malle ſignificans, prius aduerſarios dictis, quàm armis contemnendos putabat. Inito conflictu, ſex eorum abſq; mutuo vulnerum receptu proſtrauit: tres veró reſiduos, quanquàm multis vulneribus ab eis affectus, fratrum exemplo conſumpſit: quæ quidem vulnera ſoli ruricolæ filio, ob officij venerationem, credidit reſtauranda. Is enim euulſas ſtomachi partes priſtino loco reſtituit, elapſamq; extorum congeriem nexili viminum complexione perſtrinxit. Ne autem indonatam iuuenis humanitatem relinqueret, chlamydem vepribus iniectam, oblatæ dignationis præmium effecit.

Vnus contra 9. ſim? vno t.p.e.

Purpureũ amiculum.

Specula.

Triſte canũ agmen.

Dictis prius, quàm armis.

Pugiles 9. conſumuntur.

Ruricolæ medicamen.

De exercitiis eiuſdem Starchateri.

CAP. VI.

Ingellus Daniæ rex.

Sordidum luxuriæ mancipiū.

Sarcia carbonū

Starchaterus fortiſsimus et eloquentiſsimus.

Virtutū cultor.

DVM autem Starchaterus apud Regem Suetiæ militaret, intellexiſſetq́ Daniæ Regē Ingellum prorſus petulantiſsimi luxus illecebris mancipatum, vitiaq́ pro virtute complexum, intermiſsis Regiæ maieſtatis officijs, ſordidum luxuriæ mancipium euaſiſſe, dolenter tulit, tántę indolis iuuenem, tam inclyti patris filium exuiſſe. Eximium igitur carbonum faſcem, tanquam opimam ſarcinam, humeris ſuis Daniam petiturus impendit. Rogatus ab obuijs, quid tam inſolitum onus deferret, Ingelli Regis hebetudinem ad acuminis habitum carbonibus ſe perducturum aſtruxit. Nec minus quàm dixit, effecit. Tantum enim valuit fortiſsimi, ac eloquentiſsimi viri monitio, vt Ingellus ex enerui, & molli illecebrarum mancipio, magnanimus virtutum cultor euaderet, patriſq́ ſui interfectores, quos ad primum familiaritatis gradū extulerat, trucidaret. Quo peracto, Starchaterus ſuis monitis ſatisfactum gaudes, gratiaſq́ agens, multa præclara in laudem veteris militiæ, modo quo ſequitur, inter alia complurima ceciniſſe refertur:

Imberbis quando ductum, auſpiciumq́ ſequebar
Militiæ Rex Hacho tuæ, laſciua peroſus
Ingenia, & luxum, nil præter bella colebam.
Exercens animum cum corpore, mente profanum
Omne relegaui, ſtomachoq́ placentia fugi,
Fortia complexus animo, nanq́ arma profeſſus.
Aſpera veſtis erat, cultuſq́ parabilis olim,
Rara quies, ſomniq́ breues, labor otia longè
Propulit, & parco fluxerunt tempora ſumptu.
Non vt nunc quidam, quibus inſatiata cupido
Ingluuie cæca viſum rationis inumbrat.
Horum aliquis veſtis operoſæ tegmine cultus,
Molliter alipedem flectit, ſparſamq́ renodat
Cæſariem, & laxos patitur fluitare capillos:

Diſcere ſæpe foro, turpiq́ inhiare lucello
Gaudet, & hoc ſtudio vitam ſolatur inertem,
Venali celebrans commiſſa negotia lingua.
Vi violat leges, & ferro iura laceſsit,
Obterit innocuos, alieno paſcitur ere,
Stupra, gulamq́ colit, riſu conuiuia mordax
Inſequitur, ſic ſcorta petens vt ſarculus herbam.
Occidit ignauus, dum prælia pace quieſcunt,
In media ſi valle cubet: teſtudine nulla
Tutus erit, qui fata timet: ſors vltima viuum
Quæq́ rapit, latebra lethum depellere non eſt.
Aſt ego, qui totum concuſsi cladibus orbem,
Leni morte fruar, placidoq́ ſub aſtra leuandus
Funere, vi morbi defungar vulneris expers.

Semper prætereà tam remotum à laſciuia animum habuit, vt ne eius ſpectator eſſe ſuſtinuerit. Nunquàm otium negotio prætulit: nec minimè quidem luxuriæ aſſenſor eſſe voluit, mollium, & timidorum contemptor. Hiſtriones, ſcurras, paraſitos vbicunq́ inter bellantes comprehendit, cædendos curauit: ſatius ratus in leuium hominum agmen cuticulæ damno ridiculum dictare ſupplicium, quàm pœna capitis funeſtum imperare diſcrimen. Eoq́ modo iocularis miniſterij, ſordideq́ conditionis cateruam probroſo verborum ludibrio multare contentus extitit, ne clariſsimas manus turpiſsimorum hominum exitio commodaret. Fuit ipſe Starchaterus in eo famoſiſsimo bello Suetico, quod Ringo Suetiæ Rex contra Haraldum Daniæ Regem geſsit, præcipuum culmen. Eo ſiquidem bello nullum maius vnquam in Aquilonaribus regnis factum memoratur. Victor Suecorum Rex Danis imperauit. Periere ex Suecis XII. millia illuſtrium & procerum, ex Danis XXX. millia nobilium, at popularium vtriuſq́ partis nullus erat numerus.

Laſciuiæ nunquàm deditus
Otioſus nunquàm.
Scurras cędendos curauit.
Clariſsimę manus in ſcurris non contaminandę.
Haquinus.
Haraldus.
12000. Illuſtriũ Succorũ et 30. millia Illuſtr. Danorũ, cæterorũ nullus numerus.

De ſumma geſtorum Starchateri.

CAP. VII.

DEMVM poſt egregiam facinorum ſuorum laudem in ſenium vergens, hoc ſuccincto carmine totius vitæ, & militiæ ſuæ ſtudium ſummatim ſic expreſsit, autore Saxone:

Carmina Starchateri de vita ſua.

At mihi (ſi recolo) naſcenti fata dedêre
Bella ſequi, belloq; mori, miſcere tumultus,
Inuigilare armis, vitam exercere cruentam.
Caſtra quietis inps colui, pacemq; peroſus,
Sub ſignis Gradiue tuis diſcrimine ſummo
Conſenui, victorq; metu pugnare decorum,
Turpe vacare ratus, crebras committere cędes
Egregium duxi, & ſtrages celebrare frequentes.
Sæpe graues bello Reges concurrere vidi,
Et clypeos, galeaſq; teri, crudeſcere campos
Sanguine, loricas affixa cuſpide rumpi,
Vndiq; thoraces admiſſo cedere ferro,
Luxuriare feras inhumato milite paſtas.
Hic aliquis forte egregij conaminis autor,
Marte manuq; potens, mediū dum pugnat in hoſtem,
Intentam capiti loricam diffidit: alter
Caſside perfoſſa, ferrumq; in vertice merſit.
Olo. Quando ter Olonis ſummo diſcrimine nati
Expugnator eram: nanq; agmine prorſus in illo,
Aut gladium fregit manus, aut obſtantia fudit.
Curetes. Hæc grauitas ferientis erat. Quid quando Curetum

Littus

Littus, & innumera conſtratum cuſpide callem,
Primus ligniferis docui decurrere plantis?
Nancp aditurus agros conſertos murice ferreo, Ligniferæ plantæ.
Armabam laceros ſubiecto ſtipite greſſus.
Hinc mecum egregijs congreſſum viribus Hamam Hama.
Enecui: mox cum Rino duce Flebace nato
Obtriui Kyrios, vel quas alit Eſthia gentes, Kyrij.
Et populos Semgalla tuos. Poſt hæc Tylemarchos Noruegienſes.
Aggreſſus, caput inde tuli liuore cruentum,
Quaſſum malleolis, armiſcp fabrilibus ictum.
Hic primùm didici quid ferramenta valerent
Incudis, atque animi quantum popularibus eſſet.
Teutonici quocp me pœnas autore dedere,
Cùm natos Suertinge tuos Frothonis iniqua Teutones.
Cæde reos, domini vindex ad pocula ſtraui. Suertingus.
Nec minus hoc facinus, quando pro virgine chara
Vno ſeptenos necui certamine fratres, Septem fratres.
Teſte loco: qui me ſtomacho linquente peroſus,
Non parit arenti rediuiuum ceſpite gramen.
Moxcp ducis Kerri bellum nauale parantis,
Vicimus egregio conſertam milite puppim. Kerrus.
Inde dedi letho Vaſzam: fabrumcp procacem Vaſza Polonus.
Multaui natibus cæſis: ferrocp peremi
Rupibus à niueis hebetantem tela Viſinnum Viſinnus Ruthenus.
Quattuor hinc Leri natos, pugileſcp peremi
Biarmenſes: gentis Hybernæ principe capto, Biarmenſes.
Duſlinę populabar opes: ſempercp manebit
Noſtra Brauellinis virtus conſpecta trophæis. Bauella Heed.
Quid moror? excedunt numerum, quæ fortiter egi,
Quodcp manu geſsi, ad ſolidum celebrare recenſens,
Deficio: ſunt cuncta meo maiora relatu.
Vincit opus famam, nec ſermo ſuppetit actis.

Sanè fuit hic vir hauddubiè dignus omni bellica laude, non animi ſolùm vigore, ſed etiam corporis viribus excellens, præcipuacp pedum pernicitate, vt vno die accelerando à ſuperiori Suetia in Daniam pedeſter vſus ſit: qualem alij diebus duodecim continuò gradientes vix habuerunt. Necp id à veritate alienum creditur, cùm Solinus teſtetur, curſores Alexandri Magni vno die M C C. ſtadia tranſijſſe: quæ ſtricto numero vix XXXII. milliaria Germanica conſtituere poſſunt, Procopio referente. Præterea adeò inuicti corporis fuit hic Starchaterus, vt ob continuam exercitationem, & vires augendas, induci non potuerit (etiam in rebus ſtrenuè geſtis) vt aliquid laboris ſibijpſi laxaret, prout Imperatorem Probum pluries feciſſe monſtratur.

Starchaterus laude bellica dignus. Celerrimus. Curſores Alex. Magni. Stadia. Probus Imp.

De maximo, ac terribili bello Suecorũ, ac Gothorum: cui Starchaterus præſuit contra Danos.

CAP. VIII.

Haquinus rex. Haraldus rex. Saxo. Crantzius. Io. Archieṗs Vpſalenſis.

CVM cauſam, & exordium, ac progreſſum, & exitum acerrimi prælij Haquini Ring Suecorum Gothorumq́ etc. Regis, ac Haraldi Hildetan Danorum Regis, lib. VIII. hiſtoriarum excellentiſsimus Danicarum rerum ſcriptor Saxo Sialandicus, omni æuo ſucceſſuro notiſsimam tradiderit, ac poſt eum euolutis iam quinquaginta annis Albertus Crantzius idē pręliũ incidenter attigerit, nouiſsimusq́ omnium chariſsimus frater, & anteceſſor meus, Io. Magnus Archiepiſcopus Vpſalenſis, hoc vaſtum, & incomparabile bellum in Gothicis, ac Sueticis hiſtorijs ſuis ex ineuitabili propoſito veraciter, vt fidelem hiſtoricum decet, nuper conſcripſerit: ad me pertinere arbitror, vt ſal-

tem

tem eiuſmodi formidabilis conflictus aliquam mentionem hoc in loco inter pugil[illegible] Præliũ vix ma/
& gigantes interſeram, præcipuè quia in nullo prælio Septentrionalium regnorũ, [illegible] ius in Europa
vix vnquam in tota Europa tot fortiſsimi, vtriuſq; potentiſsimi tam terreſtris, quàm Septennio ꝑpa
naualis exercitus duces, cum tanta vehementia, ac ardore belli ſeptennio præparati, ratũ bellum.
concurriſſe leguntur, quemadmodum in hiſtorijs ſatis concordibus ſupradictarum Bellatores clariſ
regionum, ac Regum, & autotum fideliter conſcriptum habetur. Enumerantur in ſimi, et fœminę
primis clariſsimi bellatores, vnde, & quo ſtemmate inſigniores pro parte Dano/ Hetha.
rum fuerint: inter quos & fœminæ duæ, quibus virilem animum natura, arsq;, & Viſna.
experientia peritiam erogauerat militarem.: Hetha, ac Viſna, Sclauonicæ ſtirpis il/ Vexillo priuatę
luſtriſsimæ mulieres: quarum altera prima dux erat, altera verò apprimè rei bellicæ & dextra.
perita, principale vexillum gerens, eo, dextraq; in conflictu, vrgente in acie Sue/ Starchaterus
corum Gothorumq; Starchatero, vt infrà dicetur, priuata fuit. Similiter ex parte belli director.
oppoſita duces inſigniores enumerantur, maximè quòd Starchaterus Suetici Regis Vegtbiorga pu
Ringonis principalis exercitus director fuit, atq; in eius exercitu Vegtbiorga puel/ ella.
la acerbiſsima bellatrix, vt inferius oſtendetur. Numerus nauium Ringonis pro Naues Sueorũ
Suecis & Gothis, duo millia quingentæ repertæ: ſed Danorum non impar erat. 2500.
Præparatis igitur vtrinq; nunc cuneata, nunc corniculata acie, & reliquis ad præ/ Danorũ plures.
lium requiſitis, lituiſq; canentibus, aſperrimum fortiſsimarum gentium tanto tem/ Acies.

pore præparatum, tanto ardore de inuadendo, ac defendendo imperio conſeritur bellū, vt crederes repentè (inquit Saxo) terris ingruere cœlum, ſyluas cāpoſq́ ſubſidere, miſceri omnia, antiquum rediјſſe chaos, diuina pariter & humana tumultuoſa tēpeſtate confundi, cunctaq́ ſimul in perniciem trahi. Nam vbi ad teli iactum peruentum, intolerabilis armorum ſtridor incredibili cuncta fragore compleuit. Vapor vulnerum repentinā cœlo nebulam intendebat: dies effuſa telorum grandine tegebatur. Nec parum in acie funditorum opera valuit. At vbi pila manu, aut tormentis excuſſa, cominus gladijs, ferratiſq́ clauis decernitur, tum verò plurimum ſanguinis periclitatum eſt. Igitur feſsis manare ſudor corporibus cœpit, mucronumq́ crepitacula eminus audiebantur. Illic Starchaterus, qui belli huius ſeriem ſermone patrio primus edidit, prior in acie dimicans, Haraldi Regis proceres, Hun & Elli, Hort ac Burgha à ſe proſtratos, abſciſſamq́ Viſnæ dexteram commemorat. Puella etiam in Suetica acie dimicans, Vegtbiorg nomine, Soth pugilem ſtrauit: & ipſa quoq́, altero inſtante hoſte, interempta eſt. Tanta enim vi periti arcuum Guthones neruos intenderant, vt clypeos quoq́ iaculis tranſuerberarent: nec alia efficacior cædis extitit cauſa. Loricas, galeaſq́ perinde ac inermia corpora ſagittarum acumina penetrabant. Centum quadragintaquatuor ſagittis Vbbo quidam fortiſsimè pugnans, transfoſſus interijt. Summa etenim ſagittariorum vi, inſtantibus Dalacarlis, recruduit ſemper bellum contra Danos. Tandem Danorum Rex Haraldus curru excuſſus, claua aurigæ proprij excerebratus interijt procerumq́ triginta millia ex ſua acie, atq́ duodecim millia ſimilium procerum ex parte Suecorum, & Gothorum: popularium verò numerus erat infinitus. Regnoq́ Daniæ iuſſu Regis Suetiæ Ringonis præficitur Hetha numero regentium XLVI. cui ſucceſsit Olo, per Starchaterum ab inſidiatoribus introductum, pretioq́ corruptum, interemptus.

Armorū ſtridor

Vulnerū vapor

Funditorū opa

Pila.

Ferratæ clauę.

Soth pugil.

Guthones ſagittarij.

Loricæ ſagittis penetrantur vt aquę.

Vbbo 144. ſagittis pfoſſus interijt.

Haraldus claua aurigę peremptus.

Hetha regia pficitur Danis.

De morte

De morte Starchateri.

CAP. IX.

POSTREMO iam prolixa ſatigatus ętate, & labore, ne ſenij vitio priſtinum gloriæ decus amitteret, egregium fore putauit, ſi voluntarium ſibi conſciſceret exitum, ſatumq́ proprio maturaſſet arbitrio, (olim nanq́ rei bellicæ deditis morbo oppetere probro datum eſt) aurum librarum CXX. quod iampridem pro Olonis tyranni interfectione meruerat, collo appenſum gerebat, emendi in ſe percuſſoris gratia: nihil aptius ratus, quàm ſi aurum, quod pro aliena clade tulerat, damno propriæ ſalutis impenderet. Itaq́ Hatherum ſplendido loco natum, cuius olim patrem occiderat, obuium nactus, hortabatur, ne à parentis ſui interſectore pœnas exigere vereretur: hæc ſacientem auro, quod gerebat, potiturum eſſe promittit. Et vt eius in ſe animum vehementius efferaret, huiuſmodi exhortatione vſus eſſe traditur.

Morbo mori militibus pro broſum.

Pretium petita mortis 120. libræ auri.

Hatherus.

Præterea Hathere priuaui te patre Lenno.
Hanc mihi quæſo vicem referas, & obire volentem
Sterne ſenem, iugulumq́ meum pete vindice ferro,
Quippe opem clari mens percuſſoris adoptat:
Horret ab ignaua fatum depoſcere dextra.
Sponte pia legem fati præcurrere fas eſt.
Quod nequeas fugere, hoc etiam anticipare licebit.
Arbor alenda recens, vetus excidenda: miniſter
Naturæ eſt, quiſquis fato confinia fundit,

Et ſternit quod ſtare nequit : mors optima tunc eſt,
Cùm petitur, vitæꝗ piget, cùm ſunus amatur,
Ne miſeros caſus incommoda proroget ætas.

Pecunia.

Starchateri mors virilis.

Hæc dicens exertam crumena pecuniam promit. Hatherus autem tam fruendi æris, quàm paternæ vltionis capeſſendæ cupidine concitatus, obſecuturum ſe precibus, nec premia repulſurum, ſpopondit. Cui Starchaterus cupidè enſe prębito, pronam poſtmodum ceruicem applicuit, ne timidè percuſſoris opus exequeretur, aut ferro muliebriter vteretur, hortatus; præfatuſꝗ, quòd ſi peracta cæde ante cadaueris lapſum caput, ac truncum medius interſilijet, armis innocuus redderetur. Igitur Hatherus adacto vegete gladio, ſenem capite demutilauit: quod corpori auulſum, impactumꝗ terræ glebam morſu carpſiſſe fertur, ferocitatem animi moribundi oris atrocitate declarans. Percuſſor tamen promiſsis fraudem ſubeſſe veritus, ſaltu abſtinuit: quem ſi temerè egiſſet, fortè lapſi cadaueris ictu obrutus, occiſi ſenis pœnas proprio ſunere perſoluiſſet. Verùm ne tantum athletam buſti inopem iacère pateretur, corpus eius in campo, qui vulgò Reling dicitur, ſepulturæ mandandum curauit. Ita ex vehementia hydropiſis Adrianus Imperator audaciſsimum barbarum minis, & muneribus coëgit, ac ſolicitauit, pro morte ſibi ſub mammillis inſerenda: ſed ad tantum facinus ferox homo induci non potuit: quia, teſte Dione Caſsio in vita Adriani, auſugit.

Starchateri caput terrã momordit.

Occiſor formidat pœnam.

Reling.

Adrianus Imperator.

De Haldano

De Haldano, aliiſ'que pugilibus ab eo deuictis.

CAP. X.

ACCEDIT præterea alius claræ memoriæ Gothorum pu/
gil, Haldanus nomine, Gotho patre, videlicet Rege Ca/
rolo genitus, iiſdem temporibus florens: cuius admiran/
da geſta atq; facinora, eò diligentius præſentibus inſerta
ſunt, quò inſigniori ſortitudine deducta noſcuntur. Is pri/
mæ militiæ annis piratica tranſactis, certamini Suetico ſe im/
miſit: in quo dum pugilem Haquinum hebetandi carmini/
bus ferri peritum, adeſſe didicit, eximiæ magnitudinis cla/
uam, ferreis conſertam nodis, tunſionis vſibus adaptauit,
perinde ac præſtigij vires ligneo robore debellaturus. Deinde cùm cæteris conſpi/
cuæ virtutis habitu præemineret, inter acerrimos hoſtes obnupto galea capite, ſcuti
inops, clauam in obiecta clypeorum munimina geminà manus ope retorquebat: nec
vllum tantæ ſoliditatis obſtaculum erat, quod non fruſtatim clauæ impulſu obtere/
ret. Quo euenit, vt occurſantem ſibi in acie pugilem, acriore geſtaminis impa/
ctione ſubrueret. Victus tamen, & ſaucius, Sueeorum potentiæ ceſsit, in remo/
tas terras dilapſus: viribuſq; opera veterani militis, qui medendi artem curatione
propriorum vulnerum dudum didicerat, reſtitutus, quodam inſigni pugile Thorone
in ſuam ſocietatem accepto, Suecis denuò ſtratagemate claſsico congreditur: vi/
ctorq; excedens, Siualdum quendam cum ſeptem filijs natura, habituq; ferociſsimis,
nouum molientibus inſultum, ſub prouocatione (ſatis informi claua vſus) pariter
oppreſsit. Deinde Hartbenum quendam gigantem Helſingum, nouem cubitorum
proceritatem (vt ſuperius dictum eſt) habentem, (quòd raptas Regum filias ſtupro
corrumpere gloriæ loco ducebat, illuſtres nuptias humilibus præſerre, tantoq; ſe cla/
riorem exiſtimare conſueuerat, quantò ſplendidiores concubitus per vim aſſequi po/
tuiſſet) malleo miræ granditatis vnà cum ſex ſuis athletis ſimili violentia, ac ſcelere
debacchantibus, validè contriuit. Præterea Egtherum Finnenſem, quòd piratica
plurimos hinc inde moleſtaret, naualiq; prælio expugnari nequiret, ex prouocatione
ſecum decernentem oppreſsit. Deinde cùm Hatheri Noruegiani Regis filiam Tho/
rildam à Grimmone eximiarum virium athleta, ſub duelli comminatione expeti
comperiſſet, edictumq; à patre eſſet, potiturum ea, qui pugilem amouiſſet: quan/

Haldãus pugil
Carolus rex.
Hagnus pugil.
Feri hebetatur
Claua clauis a/
cuta.
Milites veterãi
medici periti.
Thoro pugil.
Siualdus cũ 7.
filijs.
Hartbenus Hel
ſingus 9. cubi
torum.
Hartbenus occi
ditur.
Egtherus finnõ.
Thorilda regis
filia.

Grimmo pugil

quàm ad ſenectutē cœlebs peruenerat, nō minus tamē Regis promiſſione, quàm athletæ petulantia concitatus, pugnæ locum acceſsit. Grimmonem appetens, extremos loricæ nexus cum occidua clypei parte perſecuit. Quod factum Grimmo admiratione proſecutus, Vetulum, inquit, acrius dimicantem non memini. Statimq́ ferrum exerens, obiectum clypeum gladio conuulſit: cuius immorantem ictui dexteram Haldanus ferro corripuit, vulnereq́ in femur miſſo, eum perpetuò reddidit mutilatum: vtq́ reliquias languentis vitæ retineret, pecuniarum multatione coëgit. Poſtremò Ebbonem plebeium inſignem piratam, virtutis fiducia filiam Regis Gothorum, atq́ dimidium regni in dotem poſtulantem, ea audacia repreſsit, vt deſpicabiles generis ſui ſordes, eximię nobilitatis ſplēdori miſcere nō pręſumeret, multominus regni conſortium affectare. Atq́ ea prolata comminatione, die non ſuppetente, ſub ſplendida luna eum interemit, tanquam nocturnum certamen monſtro exhibiturus.

Multa pecuniæ

Ebbo pirata.

Nocturnum certamen.

De alio quodam Haldano, & geſtis eius.

CAP. XI.

Haldanus.

NEC minori claritudine inter fortiſsimos pugiles memoratur alter quidam Haldanus Borchari Noruegiani, atq́ Drothæ Regiæ prolis filius: cuius iuuētę initia ſtoliditatis opinione referta fuere: ſequens verò ætas fulgentiſsimis operum inſignibus illuſtris euaſit, maximiſq́ vitæ ornamentis inclaruit. Adoleſcens pugilem ingenuæ famæ, quòd ab eo pueriliter obludens colapho percuſſus eſſet, geſtamine, quod in manu habebat, petitum oppreſsit: augurio apud omnes relicto, quanta animi, atq́ virium magnitudine in hoſtes triumphaturus eſſet. Ea tempeſtate Retho Ruthenorum pirata plures ꝓuincias rapinæ, & crudelitatis iniurijs profligabat: cuius tam inſignis atrocitas erat, vt cæteris extremæ captorum nuditati parcentibus, hic etiam ſecretiores corporum partes tegminibus ſpoliare deforme non duceret. Vnde graues adhuc, immaneſq́ rapinæ, Rotheran cognominari ſolent. Habebat & aliam torquendi

Auguriū vēturi triumphi.

Retho pirata.

Viliſsimus ꝓdo Rethare.

torquendi ſæuitiam beluinam, quam verecundiæ cauſa volens prætermitto: qua indignitate motus Borcharus Haldani pater, Rethoni ſe obijcit: quorum vt mutuum bellum, ita exitium fuit. Haldanus verò eam pugnam vulneribus affectus exijt: è quibus vnum ori euidentius inflictum habebat, adeò cicatrice conſpicuum, vt cęteris ſanatis, carnis excremento farciri nequiret: quæ res contumelioſum os nomen ei peperit: vnde perennem gloriam pro honeſtate, & patria pugnans, ęquius meruiſſet. Sed quid virtuti dignum vnquam retribuit calumnioſa interpretatio malignorum? Viguit tamen in eo tanta militaris claritas, vt vbiq; ob inſignem fortitudinem formidabilis haberetur: vnde & ea fiducia ductus, concupiſcere cœpit conſortium nobiliſsimę virginis Giunthæ, regij ſtemmatis eo ſeculo in Dania vltimæ hæredis: que cauendæ iniuriæ gratia, conclaue ſuum electo pugilum agmine tutabatur. Ad quam cùm Haldanus ſemel fortè veniſſet, abeſſentq; pugiles, quorum ipſe fratrem impubes extinxerat, Oportere eam, inquit, caſtimoniæ rigorem honeſtiſsimo coniugij decore permutare, vt lapſa regni gubernacula copulæ ſuæ beneficio reparare poſſet. Se ergo nobilitatis ſplendore conſpicuum, nuptialibus ab ea votis reſpici hortatur, quòd ob dictam cauſam voluptati aditum datura videatur. Cuius reſponſione intellecta, didicit ſe nedum generis claritudine imparem exiſtimari, ſed oris deformitatem ſibi exprobrari: obſecrat, ne cui tori conniuentiam præbeat, antequàm reditus interitúſue ſui certitudinem cognouiſſet. Quem athletę Giunthæ locutum indignè ferentes, diſcedentem inſectari conantur. Quo viſo, mox quercu ſucciſa, atq; in clauæ habitum redacta, ſolus cum duodecim manus conſeruit, eoſq; ſpiritu ſpoliauit. Deinde augendæ claritudinis titulo Ruſsiam ingreſſus, ſumma omnium dignatione ſuſcipitur, atq; in breui (feruente inter Suecos, & Ruthenos acerrimo bello) plures Suecorum pugiles duelli prouocatione oblatos interemit: & in poſtremis proprium fratrem Hildigerum, ſeptuaginta pugilum oppreſſorem (dum pietatem fortitudini, ſe fratrem manifeſtante, non præponeret) gladio panniculis, ne carminibus hebetaretur, obducto, occidit. Deinde Siuarum Saxonicum, quòd nuptialibus triumphis ſponſam eius Giuritham abducere vellet, celeri in Daniam emenſo regreſſu inter conuiuantes oppreſsit: ſponſaq; lęto applauſu potitus, ex ea genuit Haraldum Hildetan: de quo cap. VIII. dictum eſt. At finaliter à Veſeto inſigni pugile, in Sialandia pro reſtituenda lacerata patria pugnans, occiditur.

Os contumelioſum.

Interpretatio calumnioſa.

Giuritha.

Conclaue.

Rigor caſtimoniæ.

Haldanus nuptias ſuadet.

Quercu exciſa duodecim proſtrauit.

Hildigerus 70. pugilū oppſſor.

Gladius hebetatur.

Siuarus Saxonicus.

Haraldus Hildetan rex.

Veſetus.

De Olone Vegeto.

CAP. XII.

Olo Vegetus tyrociniũ virtute auſpicat̃.
Gunno latro.
Canis crudelis.
Alter ferro, alter cane occidit.
Linctu canis ſanatur.
Pugiles 12. interempti.
Trondorum regis filia.
Satelles muliebriter cultus.
Cauatis baculis ferrum geſsit.
Reges 70. necãt

OLO Vegetus vix tertio ætatis luſtro peracto, tyrocinium virtute auſpicatur. Cùm enim percepiſſet Gunnonem proximas manſioni ſuæ ſyluas per atrox latrocinium obſidere, atq; innocentes homines perdere, facinoris indignatione permotus, & ne virtuti debitum tempus inertia dilabi pateretur, arma à patre principe Noruegiano impetrat: caneq; crudeli ſecum accepto, ac equo, profundam ſyluam ingreditur: hominum veſtigia niuibus impreſſa cognoſcit. Quo ſigno ſuperatis multis periculis, tandem latronum ædes aggeribus obductas inuénit: quorum ſtabularium ártuatim confractum, primò interemit, tectoq; tranſuerſum iniecit: deinde patrem filiumq;, tantę ignominiæ vindices accurrentes, alterum ferro, alterum cane conſumpſit. Sed ne ipſe quidem incruentam geſsit victoriam: nam aduerſo corpore ſuſcepit vulnus: quod ſedulo cane perlinctum, citius ſanatum inuénit: moxq; ſtipitibus capita, atq; cadauera latronum, in ſignum reſtitutæ ſecuritatis, infigi iuſsit: qua etiam fortitudine XII. pugiles, pudicitiam filiæ Regis Trondorum violare cupientes, in exigua inſula (vt ſequenti capite dicetur) oppreſsit. Erat prætereà illi acre ingenium viribus coniunctum, vt facili manu ferociſsimos hoſtes conficeret, aut fugaret: vnico quandoquidem ſatellite muliebriter culto contentus, modo ſeruato, vt ſuum comitiſq; ferrum cauatis baculis condendum curaret, donec cominus certaturus, baculo extractum, in quos vellet, repentè immergere poſſet. Eoq; ſtratagemate vſus, potentes plerunq; aduerſarios ſuperauit. Deinde piraticam longè lateq; militaribus armis exercens, LXX. maritimos Reges nauticarum virium certamine conſumpſit. Quo euénit, vt inſigniores pugiles eius conſœderationem peterent, atq; plures effrenati ingenij iuuenes eius fierent ſtipatores. His viribus inſtructus, ita finitimos Reges ſola opinione caſtigauit, vt iiſdem gerendorum bellorum manus, curam, audaciamq; detraheret. Tandem ad Regem Suetiæ Ringonem peruénit: eò charior illi factus, quò cæteris eius aulæ principibus ſingulari fortitudine ſimilior erat: vnde

& princeps

& princeps maritimę claſsis (quæ numerum duorum millium & quingentarum nauium continebat , vt ſuperius cap . V I I I . dictum eſt) conſtitutus, eam in ſeptem Regum manu , conſilioq́; promptiſsimorum ſibi adhærentium eo ordine , ac piratico ſtudio gubernabat , vt Danorum potentiſsimam claſſem victorioſo titulo ſuperaret , prout Rex Ringo totius Suecorum terreſtris agminis victorioſus ductor extabat . Tandem vt cap . V I I I . dictum eſt , Rex Danię factus , ob meram crudelitatem à Suetico pugile Starchatero interemptus eſt .

Princeps maritimæ claſsis.

Piratico ſtudio 7.regum dirigitur claſsis.

Ringo rex Suetię victor Danorum .

Adhuc de eodem pro pudicitia victorioſè pugnante.

CAP. XIII.

ERANT olim in montanis Noruegiæ penes Occidentalium Gothorum limites , gemini pugiles , ijdemq́; fratres , Schatus & Hiallus nomine , tantum præſumentes inſolentię luxum , vt effreni petulantia excellentis formæ virgines parentibus ereptas , concubitu violarent : quo euenit , vt Eſam quoq́; Olaui Vermorum Regis filiam , raptui deſtinantes , patri mandarent , ſi illam externæ libidini famulari nollet , per ſe,vel alium pro tuenda prole decerneret. Quod etſi paternæ clementiæ, ſub incommodis decrepitæ ſenectutis ſuſpiranti , maximè probroſum erat: attamen exhauſtos corporis neruos propinquorum ingenio , & viribus in filiæ iuſtiſsima defenſione erigere conabatur . Interim Olo adoleſcens Noruagicus , ſplendido loco & familia genitus, horrore ſceleris permotus , oblataq́; pugnæ facultate gauiſus , Olaui penates agreſtium cultum mutuatus accedit : vbi cùm inter extremos diſcubitu frueretur , mœrentem Regis familiam conſpicatus , eius filio de induſtria propius accerſito , cur cæteri luctuoſa facie eſſent , inquirit : quo aſſerente , ſororis ſuę pudicitiam , ni cuiuſpiam defenſio ocyus intercederet , proximè per acerrimos pugiles profanandam . Rurſum percontatur quid pręmij recepturus foret , qui ſalutem ſuam pro virgine deuoueret. Super quo Rex per filium interrogatus , filiam propugnatori ceſſuram reſpondit : quę vox præcipuam Oloni ſubeundi diſcriminis cupidinem attulit . Conſueuerat autem vir-

Scathus.

Hiallus.

Eſa filia Regis Vermorum .

Olo Noruagicus.

Filia Regis propugnatori promittitur.

Virgines cõtem. plantur hoſpitum vultus.

go (referente Saxone) prout hodie Aquilonaribus mos eſt, hoſpitum vultus propius accedendo, quàm curioſiſsimè prælato lumine contemplari, quò certius eorum mores, cultumq; perſpiceret, vt omnia ſigna habitudine corporis notata, parentibus oſtenderet iudicanda. Quæ more prædicto Olonem ſcrutata, inuſitato oculorum eius horrore perſtricta, penè exanimis concidit: (adeò vigorem ſtupor hebetat) cauſamq; trepidationis ſuæ illicò parenti reuelat. Quo conſyderato adoleſcens pupillas, ne viſentibus formidini forent, palpebris arctius obſtringendas curabat, depoſitoq; pileo, quo facies obnupta erat, circumſtantes hilarem animum abiecto omni metu aſſumere iuſsit. Nec ſegnius actum, quàm iuſſum fuerat: mox euenit: ita vnius hoſpitis benignum promiſſum, communem omnium formidinem propulſabat. Intereà Hiallus & Scatus, cum decem vernaculis ſuperuenientes, tanquam puellam Regiam illico ſublaturi, Regem tumultuoſo clamore, ni filiam ſiſteret, euocantes in pugnam: quorum debacchationem protinus Olo ſponſione certaminis excipit, pacti conditione, ne furtim tergum dimicantis inceſſerent, ſed aduerſis tantùm pugna congreſsibus ſtarent. Deinde gladio à maioribus relicto ſolus XII. proſtratis, maius adoleſcente opus edidit. Cæterùm pugnæ locum inſula dabat: vnde non longè vicus abeſt, nomina occiſorum fratrum referens vſq; ad præſens. Igitur ex puella ſibi in præmium victoriæ data, filium ſuſtulit Odmundum. Deinde clarior indies in arduis prælijs euadens, ad vltimum in balneo inſidioſè occiſus eſt, prout illi dudum à ſene quodam vaticinatum eſt, dum regulum Thoronem hoſpitij iura violando interemit.

Vigor ſtuporẽ hebetat.

Hoſpitis benignũ ꝓmiſſum exhilarat oẽs.

Furtĩ à tergo cędere infame ẽ.

Occiſi 12.

Odmundus.

Sicut fecit ita factum eſt illi.

De

De Arngrimi, & Aruarodi pugilum geſtis.

CAP. XIIII.

HOC quoq; loco prætereundum non eſt, quomodo conſilio Regis Suetiæ Erici Diſerti, cuius mentio poſthac fiet, quidam Arngrimus inſignis pugil Sueticus, contra Septentrionales Reges Scricfinniæ, & Biarmiæ prælíando, triumphãdoq; ſocer factus ſit Regis Daniæ Frothonis, quód eius imperio vltimos humanarum rerum terminos adiecisſet, egregijſq; operum titulis patentem eius claritatem latè per orbem amplíaſſet. Suſtulit autem, teſte Saxone, XII. filios ex Oſura. Hi ab adoleſcentia piratico muneri incumbentes, vno omnes nauigio fortè inſulam Sampſe aducti, duas in maritimis naues Hialmeri atq; Aruadori, Noruegianorum piratarum reperiunt: quos pugna adorti, remigibus in abſentia gùbernatorum mox vacuefecere, mœſtiores facti, quód principales eorum rectores non interemiſſent: vnde & partam victoriam, vti inanem, ita ſecuritate vacuam contempſerunt: animaduertentes ſequentibus prælijs ſeſe maiora diſcrimina, & fortè indigniore fortuna ſubituros. Quippe prædicti piratæ, quorum iampridem abrupto clauo tempeſtas nauigia lacerauerat, alterius excidendi gratia nemus ingreſsi, ligni rudem extenuauere materiam, dolabris euſq; eam ambientes, donec formam indueret naualis inſtrumenti. Quod cùm humeris impoſitum, ſociæ cladis ignari deferrent, ab Arngrimi filijs recenti oppreſſorum cruore madentibus laceſsiti, duo cum pluribus ferro decernere coacti ſunt. Nec par quidem congreſſus extabat, cùm geminam biſſena manus exciperet. Cæterùm victoria numero non reſpondit: interfectis enim omnibus XII. prædictis, oppreſſoq; ab eiſdem Hialmero, victoriæ Aruarodum titulus non feſellit: quem ſolum ex tanto ſociorum numero fortuna ſeruauit: qui informem adhuc gubernaculi truncum incredibili libratum niſu, tanta vi hoſtium adegit corporibus, vt duodecim vnico eius impulſu contuſos elideret.

Arngrimus pugil.

Frotho rex Daniæ.

Oſura 12. filios genuit.

Sampſe inſula.

Piratę.

Duo cum pluribus certant.

Biſſena mãus geminam excipit

Aruarodus victor.

Vnico ligni impulſu 12. occiduntur.

Adhuc de eodem Arngrimo, & præſtigiis Finnorum.

CAP. XV.

Egbertus rex. Tengildus rex. PVGNAVIT etiam hic Sueticus pugil Arngrimus contra potentes extremi orbis Septentrionalis Reges, Egbertum Biarmorum, & Tengildum Scricfinnorum: de quibus in principio lib. IIII. aliqua mentio facta eſt: vt victoria ſuper his obtenta, pro meritis & triumphis filiam Regis Osura filia Regis Danorum. Daniæ Frothonis Oſuram acquireret contoralem, prout inde monſtrauit euentus. Interim tamen ſylueſtri genti congreſſurus, exercitu valido ſe muniuit, coq; proficiſcebatur: primumq; reperit ſe, nedum contra homines feroces, ſed & elementa, duriora moturum bella, quemadmodum inferius lib. XI. de bel- Telorum vſus. lis ſylueſtribus oſtendetur. His tamen hominibus acer telorum vſus eſt, vt dimican- Incantatio. do latis, & grandibus ſagittis vtantur: nec minus incantationibus, & præſtigijs aggrediendo, ſugiendóue in trabibus pandis inter medias niues excipere, vel obtrudere nôrunt. Hos Arngrimus (referente Saxone) claritatis cauſa ſibi concilian- Pręſtigię. dæ adortus, obtriuit: qui cùm infeliciter dimicando fuga dilaberentur, tribus lapillis poſt tergum coniectis, totidem montium inſtar hoſtibus apparere fecerunt. Igitur Arngrimus ludificati viſus errore perſtrictus, ab inſectando hoſte exercitum reuocauit, magnarum ſe rupium interiectu coërcitum putans. Iidem poſtera die congreſſi, victiq; coniectę in terram niui ingentis fluuii ſpeciem indiderunt. Itaq; Aquaꝝ moles. Suecis per ſummum viſus errorem falſa rerum opinione deluſis, inuſitata aquarum moles obſtrepere videbatur. Ita victore vanam aquarum imaginem formidante, fugam impetrauere Finni. Tertio identidem die reparauere bellum: nec iam amplius Remediũ fugę nullum. vllum fugæ efficax remedium fuit. Videntes enim ſuas inclinari acies, poteſtati ſe permiſere victoris. Deinde Egtherum Biarmorum ducem duello prouocatum deuicit. Poſt hæc ſpolijs trophæiſq; auctus, Suecorum Regis arbitrio mediante, Da- Sola noia 12. fi hoꝝ terrent. norum Regis prædicti filiam ſuſcepit Oſuram: ex qua (eodem Saxone teſte) XII. filios genuit, nominibus huiuſmodi annotantis: Brander, Biarbi, Brodder, Hiarrandi, Tander, Tiruingar, duo Hadingi, Hiorthuar, Hiarthuuar, Rani, Angantir: qui omnes, vt prædictum eſt, piraticam exercentes, ad vltimum fuerunt interempti.

De occiſ

De occiſione vrſi, & epotatione ſanguinis eius.

CAP. XVI.

INTER Aquilonares pugiles quidam erat Biarcho nomine, gladio ſemper vtens longitudinis inuſitatæ, quem voluptatis loco duxit in quoſcunq; inſolentioris vitæ athletas duelli prouocatione diſtringere, ne moribus abiectiſsimis deditos, claritudinem athleticam turpibus exemplis ſineret infamare: vnde & plurimos ea occaſione aut inſolentiam totaliter abijcere, aut vitam in periculum ponere coegit. Talibus itaq; operum meritis exultanti, nouam de ſe ſyluestris fera victoriam præbuit. Vrſum quippe eximiæ magnitudinis obuium ſibi inter dumeta factum, gladio confecit, comitemq́; ſuum Hialthonem, quò viribus maior euaderet, applicato ore egeſtum beluæ cruorem haurire iuſsit. Creditum nanq; erat, hoc potionis genere corporei roboris incrementa præſtari: quale etiam (Plinio teſte lib. XXVIII. in princi.) olim inter medicinas ſupremas receptum erat, bibere ſanguinem gladiatorum, vt bibentibus populis procul eſſent comitiales morbi: quod ſpectare facientes eadem arena feras quoq; horror eſt. At illi ex homine ipſo ſorberi efficaciſsimum putant calidum, ſpirantemq́;, & vnà ipſam animam ex oſculo vulnerum, cùm è plagis hûc ne ferarum quidem admoueri ori fas ſit humano: quaſi ſanitas videri poſſit, feram ex homine fieri &c. Quis iſta inuenit oſtenta? quam poteſt medicina iſta habuiſſe originem? &c. Hæc ille. Biarcho autem, dum à pugile quodam omni petulantiæ genere debacchante, & in conuiuijs nodoſa oſſa in conſeſſores conijciente, vehementem in capite ictum exciperet, indignum ratus gladij vſu iniuriam penſare, oſſe inuicem in iacientem remiſſo, frontem eius in occiput reflexit, idemq́; loco frontis intorſit tranſuerſum hominis animum, vultus obliquitate multando, ſortè vt ab oſsibus amodo eijciendis horreret. Meminit etiam Paulus Diaco. in hiſto. Longo. lib. V. cap. XL. Cunipertum Regem Longobardorum tanta brachiorum fortitudine præditum fuiſſe, vt, cùm iuuenculus eſſet, duos veruеces miræ magnitudinis, lana dorſotenus in ſingulas manus apprehenſos, à terra leuârit: cuius exem-

Biarcho longitudine gladij plures interemit.

Vrſus occidit.

Hialtho, vt fortior fieret, ſanguinem bibit.

Plinius.

Sanguis gladiatorum.

Pugilis inſolentia.

Frons reflectit in occiput.

Cunipertus rex Lōgobardorū

Regnerus Rex Noruegiæ. Puella pugnãs. Vrſus & canis cuſtodes. Latgertha.

pli inter omnes coætaneos nullum inuénit imitatorem. Præterea Regnerus quidam Noruegianus, dum illuſtris militiæ tyrocinium exerceret, vidit in ſociorum caſtris puellam ingenti fortitudine hoſtes vndiq; profligantem: cuius amore captus ſatiari nequiuit, donec immanem vrſum, canemq; ferociſsimum, virginis conclaue tutantes, interemiſſet: quos (etſi aditum amori prius ſolicitata ſpopondit) ea ratione oppoſuit, vt ferociſsimarum beſtiarum oppreſſorem intueretur, cui neruos diu tutatæ pudicitiæ crederet permittendos. Huicq; puellæ Latgerthę nomen fuit: de cuius fortitudine pauló inferius inter pugnatrices nonnihil oſtendetur.

De Regnero Piloſa bracha dicto.

CAP. XVII.

Herotus Rex Suetiæ. Mos veteꝝ pudicitiam cuſtodiendi. Angues nutriẽdi cuſtodes. Pabulum priuatũ, publica pnicies. Regnerus.

PRAESENTIS imaginis interpretatio oſtendit, Regem fuiſſe Sueonum Herothum nomine, cuius anxia mens, ob cuſtodiam pudicitiæ pulcherrimæ filiæ ſuæ, non parum vrgebatur, an potius beluino præſidio, (vt tunc quorundam principum mos erat) an humanæ fidei eam permitteret conſeruandam. Verùm cùm humanæ fiduciæ præferret beſtialem crudelitatem, citius eligebatur, quod periculoſius erat nociturum. Quippe ſyluas venatione complexus, repertos à comitibus angues filiæ detulit nutriendos. Illa paterno ocyus obſecuta præcepto, vipereum genus virgineis manibus educauit. Et ne earum ſatietati conueniens eſca ſubtraheretur, integrum bouis cadauer curioſus parens afferri iuſsit, ignorans ſe priuato pabulo publicam ſuſtentare perniciem. Qui cùm adulti peſtilentiſsimo alitu viciniam vrerent, Rex inertis operæ pœnitens, potiturum filia, qui peſtem amouiſſet, edixit. Cuius rei ſummam Regnerus Noruegianus

gianus, Regia proſapia oriundus, inter plurimos procandæ virginis competitores præcipuus, vbi publica fama didicit, laneum à nutrice ſagulum, villoſaque ſemoralia, quibus inflictos anguium morſus elideret, expetiuit. Cumque nauigio Sueciam appuliſſet, de induſtria frigoris rigori aquis ſupereffuſis veſtem indurari permiſit: qua amictus ſolus enſe, teloque munitus, procedit ad regiam. Procedenti duo inuſitatæ magnitudinis angues obuij allabuntur, iuuenem strictura caudarum, ac venenato vomitu perempturi. At Regnerus gelati cultus duritie fretus, amictu venenum, & clypeo morſum inſatigabili beluarum congreſsione ſuſtinuit, ac repreſsit. Ad vltimum proiectum manu amentatum telum, ſtrenuè corporibus eorum adegit. Deinde enſe bicipiti vtriuſque præcordia lacerans, felicem ingenioſæ, ac periculoſæ pugnæ exitum habuit. Cuius veſtitum Rex curioſius contemplatus, cùm hiſpidum dorſotenus præcipuè incomptam bracharum ſpeciem animaduertiſſet, eludens, Lodbroch, id eſt, Piloſam bracham, cum agnominauit: quem etiam vt ex laboribus recrearet, cum amicis epulaturum accerſit. Ille prius reuiſendos ſibi, quos reliquerat, ſocios aiebat: quos nitidè vnà ſecum veſtitos, Regiæ menſæ præſentauit. Et demum ea peracta, victoriæ pignus accepit: ex qua plura præclare indolis pignora procreauit: eoque ſynceriori amore eius ſolatio potitus eſt, quò maioribus periculis, & ingenijs eam ſuo conſortio partam agnouiſſet. Abſumpta tandem nobiliſsima hac coniuge, Thora appellata, in varia fortunæ ludibria incidit, vt toto orbe fulgidus armis, ab inermibus Finnis, & Biarmis (prout anteà dictum eſt) ſuperatum ſe doleret: qui etiam poſtmodum ab Hella Hybernorum principe colubris obiectus, vita functus eſt.

Laneũ ſagulũ.

Duo angues.

Amictu venenũ et clypeo morſus excipitur.

Lodbroch, id eſt, piloſa bracha.

Thora.

Rex colubris obiectus interijt.

De Alſone pudicitiæ defenſore.

CAP. XVIII.

Siuardus rex. Aluida. REX Gothorum Siuardus filios habuit Vemundum, &
Oſtenum, filiamq́ Aluidam: quæ tantam verecundiæ fidem
ab ipſis incunabulis præferebat, vt os peplo iugiter obnup/
Mos pudicarũ mulierum. tum haberet, quominus formam ſuam alienæ libidinis irri/
tamentum efficeret. Huic pater in arctam cuſtodiam relega/
Vipera & Anguis. tæ viperam, anguemq́ educandos commiſit, pudicitiam
eius adultorum tandem reptilium cuſtodia vallaturus: vt vi/
ris tantummodò fortitudine & virtute inſignibus, magnitu/
dine diſcriminum ſuperata, virginis aditum annuere vide/
Pœna adiecta. retur: hoc adiecto, vt ſi quis idipſum fruſtra tentaſſet, protinus amputandum ca/
put, paloq́ refigendum præberet: ne quiuis petulanti ingenio ſtimulatus, tantum fa/
Alffus. cinus in Regium ſanguinem præſumeret attentare. Quo comperto Alf Sigari Regis
Danorum filius, non tam viribus, quàm ingenio confidens, periculumq́ eò clarius
quò periculoſius, tentandum exiſtimans, proci titulo beluas virginei thalami ſerua/
trices, debellandas aggreditur, præſertim quòd edicti ratione earum victori virgi/
neus deberetur amplexus. Quarum vt fortius aduerſum ſe excitatam rabiem ſuſtine/
Tegumẽ cruẽtę pellis. ret, cruda cruentaq́ corpus pelle contexit: qua ſuccinctus, mox vt ſepti valuas ſu/
biit, candens ferrum forcipe comprehenſum, hiantis viperæ faucibus immerſit, atq́
Candẽs ferrum. exanimem proſtrauit. Anguem deinde ſinuoſa volubilitate accedentem, inter me/
dios rictus telo abſumpſit, vel, vt antiquiores Gothorum hiſtoriæ tradunt, ardenti
ferrea haſta, velut cultrato mucrone, oppreſsit. Cumq́ edicti ratione connexum
victoriæ pignus expeteret, refert Rex Siuardus, Hunc ſibi generum placiturum, in
Cõſenſus filiæ. quem filia ſolido arbitrio conſentiret. Cumq́ ſola puellæ mater proci votum diffi/
culter exciperet, mentem filiæ ſecreto perluſtrat alloquio: quæ cùm deprehenſa eſſet
procum incautius ob virtutem laudare, mater eam conuitijs lacerat, quòd eliſis pu/
Specierum illecebra. dicitiæ neruis, ſpecierum illecebra caperetur, omiſſaq́ virtutis cenſura, adulantibus
formæ blanditijs laſciuę mentis intuitum exhiberet. Quamobrem iuſtam matris ſen/
tentiã tacitè approbans, ingenium inuenit, quo nedum pudicitiam (beluinis cuſtodi/
bus interemptis) illęſam oſtenderet, ſed inſigniori aliquo fortitudinis auſu ſpecioſius
illuſtraret, & confirmaret. Moxq́ ad Danici iuuenis contemptum adducta, fœmi/
neam

neam veſtem & animum, in virilem permutauit, atq; ex pudica admodum puella, ferocem piratam agere cœpit. Adeo nanq; virtutem otio prætulit, vt cùm regijs delicijs frui liceret, bellico diſcrimini fœmineo furore adducta, ſe ſubitò immerſerit: omneſq; viros tam pertinaci caſtitatis propoſito auerſari cœpit, vt firmiter ſecum ſtatueret, nunquàm alicui viro copulari, ſed deinceps in piratico exercitio virorum fortitudinem ſuperare, aut æquare.

Pudica puella prædatrix.

Exercitio piratico viros ſuperat.

De ſtratagematibus Fridleui.

CAP. XIX.

EXTANT Fridleuî cuiuſdam inſignia geſta: cui præter inſitam animo ſortitudinem etiam contemptrix ſerri tunicæ, vel lorica, fiduciam miniſtrabat. Hac in publicis priuatiſq; conflictibus, tanquam ſalutis cultu vſus, plurimos potentes hoſtes acri prælio fatigatos oppreſſit, atq; inter alios Gunholmum quendam hoſtile ſerrum carminibus hebetare ſolitum, crebro capuli ictu exanimauit. Dum autem mucroni manum cupidius inſerit, eliſa neruorum officia reductos in palmam digitos perpetuo curuitatis vinculo perſtrinxerunt. Idem dum Duſſlinum Hyberniæ oppidum obſideret, murorumq; firmitate expugnationis facultatem negari conſpiceret, Hadingiani acuminis ingenium æmulatus, hirundinum alis incluſum fungis ignem affigi præcepit: quibus propria nidificatione receptis, ſubitò flammis tecta luxerunt: quas oppidanis reſtinguere concurrentibus, maioremq; ſopiendi ignis, quàm cauendi hoſtis curam præſtantibus, Duſſlino potitur. Poſt hæc apud Britanniam amiſsis bello militibus, cùm difficilem ad littus reditum habiturus videretur, interſectorum cadaueribus erectis, & in acie collocatis, ita priſtinum multitudinis habitum repræſentabat, vt nil ex eius ſpecie tanto vulnere detractum videretur. Quo facto hoſti non ſolùm conferendæ manus fiduciam abſtulit, ſed etiam carpendæ fugæ cupidinem incuſsit.

Fridleuus.

Lorica pro cultu ſalutis.

Gunholmus ſerrum hebetare ſolitus.

Duſſlinum.

Hirundinū alis ignem affixit.

Cadauera erecta

Fugę cupido.

De eiuſdem ſtratagematibus per aues.

CAP. XX.

Hadingus Danorum rex.
Handuanus.
Duna vrbs.
Aues domeſticę
Fungis incēſis.
Stratagema.
Sæuitia tēperie frenanda.
Aues edicto necantur.
Epiſtola alligata pedibus hirundinis.
Columbæ.
Nūtius per cœlum iens.
Nuntij ſub aqs retibus capiūtur extenſis.

QVANTVM ad Hadingianum ingenium ſuperius adductum, is eſt intellectus, quòd Hadingus Danorum Rex primis adoleſcentiæ ſuæ annis feliciſsimè deductis, omiſſo voluptatis ſtudio, continua armorum meditatione flagrabat, forti animo perpendens, omne vitæ tempus ſe ſpectatis militiæ operibus exigere debere. Idem Handuanum Helleſponti Regem apud Dunam vrbem inuictis murorum præſidijs vallatum, mœnibuſq; nouatis reſiſtentem, bello pertentat: quorum faſtigio oppugnationis aditum prohibente, diuerſi generis aues loci illius domicilijs aſſuetas, per aucupij peritos prendi iuſsit, earumq; pennis accenſos igne fungos ſuffigi curauit: quæ propria nidorum hoſpitia repetentes, vrbem incendio compleuerunt: cuius extinguendi gratia concurrentibus oppidanis, vacuas defenſoribus portas reliquerunt. Adortus itaq; Handuanum cepit, eiq; redemptionis nomine corpus ſuum auro rependendi poteſtatem fecit. Cumq; hoſtem tollere liceret, ſpiritu donare maluit: adeò ſæuitiam clementia temperabat. Attamen quotieſcunq; poſteà obſidio aliqua imminebat, Regio edicto omnes domeſticæ aues necabantur. Meminit & Pli. lib. X. cap. XXIIII. æquè mirandam hirundinum naturam, dicens: Cecina Volaterranus equeſtris ordinis quadrigarum dominus, comprehenſas in vrbem ſecum afferens victoriæ nuntias amicis mittebat, in eundem nidum remeantes illico victoriæ colore. Tradit & Fabius pictor in annalibus ſuis, cùm obſideretur præſidium Romanum à Liguſtinis, hirundinem à pullis ad ſe cum epiſtola allatam, vt lino ad pedem eius alligato nodis ſignificaret, quoto die adueniente auxilio eruptio fieri deberet. Præterea eodem lib. cap. XXXVII. aſſerit columbas in rebus magnis internuntias fuiſſe, & epiſtolas annexas earum pedibus obſidioni Mutinenſi in caſtra conſulum pertuliſſe, D. Bruto mittente. Quid vallum, & vigilum obſidio, atq; etiam retia amne prætenta profuerint, Antonio per cœlum eunte nuntio: quomodo etiam vrinatores inter Coloniam, et Nicenſem ciuitatem à Philippo Burgundo olim obſeſſam, præſidium cautelamq; docendo, ſub aquis ierint, qui velit, hiſtoriam illam legat apud Crantzium &c. Demum retibus quaſi pro caſtoribus venandis, ingenio huic vrinatorum, vbi & quando opus fuerit, obuiari ſolet.

De pugna Haraldi Regis contra draconem domeſticum.

CAP. XXI.

HARALDVS Illuſtriſsimus Noruegianus Rex in adoleſcentia ſua apud Byzantium Regem commoratus, & homicidij crimine damnatus, domeſtico draconi lacerandus obiectari præcipitur: cui in carcerem eunti, ingenuæ fidei ſeruus vltro ſe damnationis comitem obtulit. Vtrunq; is, qui cuſtodiæ præerat, curioſius obſeruatum, per os antri inermem, excuſſumq; dimiſit. Itaq; nudato miniſtro, Haraldum verecundiæ gratia linteo tantùm diſcinctum excepit: à quo clàm armilla donatus, piſciculis pauimentum inſtrauit, vt haberet draco, in quo primæ famis procurſum effunderet, reorumq; carceralibus tenebris obfuſi oculi, vel paruulam proſpiciendi copiam ipſo ſquamarum nitore capeſſerent. Tunc Haraldus lecta cadauerum oſſa anguſtijs telę conſertioris implicuit, iiſdemq; in vnum globum coactis, veluti clauam effecit. Cumq; allapſus draco in obiectam perquàm auidè prædam irrueret, dorſum eius veloci ſaltu conſcendens, cultellum tonſorium, quem ſecum ſortè tectum attulerat, vmbilico, qui ſolus ferro patebat, immerſit: ſectionem enim rigidiſsimis ſquamis obſitus ſerpens, cætera corporis parte ſpernebat. Sed neq; Haraldus ob ſeſsionis eminentiam, ingenti beluæ ore corripi, dentiúmue acumine noceri, aut caudę voluminibus elidi poterat. Miniſter verò compacto geſtamine oſsium vſus, conuerberatum beluæ caput ad ſanguinem & necem vſq; crebris ictum ponderibus contundebat. Quo cognito Rex, vltione in adminiſtrationem verſa, fortitudini ſupplicium condonauit, nauigioq; & ſtipendio donatos abire permiſit. Neq; minorem Alexander Magnus admirationem habuit, dum intelligeret Lyſimachum, quem propter accelerata Calliſthenis fata, ferociſsimo leoni deuorandum obiecerat, manu amiculo ſubducta, atq; in os miſſa, linguam beluæ abſtraxiſſe, atq; interemiſſe. Admiratus eſt etiam Mathias Rex Vngariæ cuiuſdám nobilis Poloni facinus, qui eſcam leoni libero, & famelico abſtulit, atq; eidem tantum terroris intulit, vt rugire quidem non auderet, vel ſe loco mouere. Itidem feciſſe Regem Angliæ compertum

Haraldus Noruegiæ rex.
Draco domeſticus.
Seruus fidelis.
Armilla.
Piſciculi.
Squamæ lucent in tenebris.
Cultellus tonſorius.
Geſtamẽ oſsiũ.
Alexander Magnus.
Poloni audacia.

Comes Holſatiæ. Leo dux Brunſuicenſis.

eſt, Crantzio teſte, dum videret quendam Comitem Holſatiæ truculentiſsimum leonem in ſuam perniciem ab æmulis excitatum, valida manu per denſam iubam arripere, atq; in caueam religandum adducere: quo ferrea catena conſtricto, liber atq; illæſus exiuit. Quid de Henrico Leone Duce Brunſuicenſi meminerit prædictus Crantzius, cui placet, inſpiciat in ſua Saxonia, vbi admiranda recenſet.

De pugna Frothonis, & Fridleui contra ſerpentem.

CAP. XXII.

Frotho. Fridleuus.

FROTHO Danicus pugil & Rex, vix pubertatis annos emenſus, ſolitario congreſſu ſerpentem miræ magnitudinis, & ferocitatis (qui impactum congredientis ferrum aſpero cutis horrore contempſit, & ſpicula, quæ in eum coniecta fuerant, eluſo mittentis conatu læſionis, irrita reſultabant) immiſſo in ventrem ferro conſumpſit. Nec minoris fortitudinis cenſendus eſt Fridleuus: qui tum experiendæ fortitudinis gratia, tum voluntate conſequendi theſauri abſconditi, anguem corporis robore, & venenatis dentium morſibus admodum formidabilem adortus, diu in ſquameum latus irrita tela coniecit: quippe ſpiculoꝝ impulſum cruſtata corporis durities fruſtrabatur. Ipſe verò coluber crebras admodũ ſpiras agitans, orbiculato caudę flexu tactas obiter arbores ſtirpitus euertebat, crebroq; corporis tractu cauata ad ſolidum humo, præruptum hinc inde latus effecerat, vt quibuſdam in locis aduerſi colles media valle ſequeſtrati conſpiciantur. Igitur Fridleuus inuicta ſuprema beluæ conſyderans, ima gladio tentat: perfoſſaq; inguinis parte, ſaniem palpitantis elicuit: qua extincta, pecuniam hypogæo erutam aſportauit. Item gigantem quendam Hithin nomine, monſtruoſum habitum mutuantem, cùm Regis Tellemarchiæ filium pueriliter obludentem abduxiſſet, eoq; remige vteretur, pede manuq; curatum, liberato captiuo adoleſcente, deuicit.

Durities cruſtata. Hithin.

De eodem Fridleuo.

CAP. XXIII.

IS etiam duodecim pugiles Noruegianos, quamuis giganteis triumphis claros, trophęis gentium celebres, ſpolijs locupletes, cùm crebra vicinos irruptione vexarent, non tam auaritiæ, quàm virtutis ardore inductus, oppreſsit. *Fridleuus 12. pugiles oppreſsit.* Hic etiam Hiarnonem quendam regni competitorem, quòd vitæ eius pretextu magnæ familiaritatis, & ingentium obſequiorum, acerrimus inſidiator eſſet, *Hiarno.* multitudine & atrocitate cicatricum in balneo deprehenſum, duelli congreſſu interemit. *Cicatrices notandæ.* Præterea quòd hoc capitulo, alijſq; locis huius libri, cernitur açre certamen contra monſtruoſas beluas, & formidabiles angues, immenſa magnitudine portentoſos, mirum non eſt, cùm tot graues autores certamina huiuſmodi, euidenti ſumpta ratione, loco & tempore atteſtentur. Notum eſt Plinio lib. VIII. referente, in Punicis bellis ad flumen Bagradam occiſum fuiſſe ſerpentem CXX. pedum longitudinis. *Bagradam flu.* Pellis eius, & maxillæ, vſq; ad bellum Numantinum durauere Romæ in templo. *Serpens 120. pedũ lõgitudine* Faciunt his fidem in Italia appellatę Boę, in tantam magnitudinem exeuntes, vt diuo Claudio Principe occiſæ in Vaticano ſolidus in aluo ſpectatus ſit infans. Paulus Oroſius lib. IIII. cap. VII. latius, & pulchrius loquitur de bello Reguli contra ſerpentem, prout infrà lib. de monſtris Oceani cap. de ſerpente Noruagico oſtendetur.

De lucta attractiua per circulum.

CAP. XXIIII.

Ericus diſertus.

CVM Ericus Diſertus tempore natalis Chriſti apud Septentrionales gentes ob inſuperabilem eloquentiam, & facundiam, militaremque induſtriam, celebris haberetur, vt qui grauitate ſententiarum ſuperari non poſſet, (nam illa ætate non

Arma eloquentię iuncta.

minus eloquentiam, quàm arma illuſtres, ac nobiles perſonæ pro extrema voluptate dilexerunt) excogitatum eſt aliud certaminis genus in claritudinem eius viribus opprimendam.

Veſtmarus ſatrapa.

Quidam enim Veſtmarus inter ſupremos Regis Daniæ Frothonis ſatrapas, quem ſapientia, & verbis ſuperare non potuit,

Præmium.

viribus inceſſere non dubitauit, vincentis præmium in victi nece conſtituens, vt vtriuſque ſalus in pignore poſita videretur. Nec Ericus conditione

Lingua & manu promptus.

vti abnuit, ne lingua, quàm manu promptior æſtimari poſſet. Erat autem tale certaminis genus:

Certaminis genus.

Circulus vimine vel ſune contextus, magno pedum manuumque conatu decertaturis raptim diſtrahendus, exhiberi ſolebat, fortiori tribuens palmam: quem colluctantium ſi quis alteri detraxiſſet, victoria donabatur. In quem modum agonizans Ericus, correptam acrius reſtem manibus concertantis excuſsit.

Struma.

Gibbus.

Quod Frotho videns: Arduum, inquit, reor contra fortem ſune contendere. Et Ericus: Arduum vtique, cùm corpori ſtruma inſidet, aut tergum occupat gibbus. Statimque propulſo pede ſenem colli ſenilis, ac dorſi fractione contriuit. Quòd Veſtmarus Erico infeſtiſsimus erat, ex eo pauló antè prouenerat, quòd Ericus eius filios ſe ad certamen prouocantes, ſtrenuè oppreſsit. Cauſa verò certaminis extitit, quòd Ericus maiorem eius natu filium, de commiſſo cum Regina adulterio apud Regem

Pudor & conſcientia indicant crimen.

accuſauit: quod quia mox Reginæ pudore, & Greppi conſcientia, tanquam euidentioribus ſignis, probatum eſt, Greppus omni furia plenus, Ericum telo neci tradere nititur: dumque id fratre Erici Rollero ſtricto gladio auertente, efficere nequiret, accuſantem cum tota eius comitiua pro purgando crimine ad certamen prouocauit. Prouocatus triduanas inducias petit: & interim ex tergore recens mactatæ pecudis crepidas

crepidas parat : quas abietino gummi, interſuſis mixtim arenis , obliniens , quò firmius veſtigia poneret, ſuis ſuorumq́ pedibus adaptauit. Poſteà ſtatuto tēpore cum ſuis congelati maris campum aggreſſus , Grepios omnes, eorumq́ commilitones lubrico , inſtabiliq́ gradu titubantes, crepidarum firmitate ſubnixus proſtrauit. Gutmaram deinde Grepiorum matrem , lingua verbiſq́ procacisſimam, reſponſionum calliditate ſuperauit, coegitq́, vt eximium auri pondus victa victori donaret. Petitus deinde cum propria conſorte dormiens , per duos ſicarios ad mortem , rumore percepto euigilans , ſeq́ defendens , vtrunq́, etiam vxore arma ſtringente, interemit.

Gummi abietinum.
Maris cōgelati campus.
Gutmara.
Auri pondus.

De duello pugilum .

CAP. XXV.

EXISTIMABANT Gothorum pugiles, nullum certaminis genus efficacius eſſe ad capeſſendam fortitudinis palmam , quàm duellum : propria etenim virtute ſubnixum , alienæ manus opem excludebat . Iamq́ receptum erat ab omnibus ordinibus ; vt pro victo haberetur , quicunq́ eam pugnæ ſortem recuſabat : vt Regibus , & principibus ſempiterno opprobrio daretur , ſi illud (quamuis ab infimæ ſortis hominibus prouocati) abnuiſſent . Veterum enim claritudo principum , ex armis potius , quàm ex opibus exiſtimabatur , præſertim vbi paucorum ſorte exequi poſſet , quod vniuerſorum diſcrimine ſedari nequiret . Tantusq́ erat illis ardor duello congrediendi , quanta ſolet eſſe voluptas effœminatis proceribus ad lauta conuiuia inuitari. Quippe tunc conuiualibus gaudiis alacrius indulſerunt , cùm conuiuium duello abſoluendum erat . Donabantur victores ſingulari ſortitudinis gloria , Martis hedera redimiti: pręmiis victricibus decorati, virtutis laudē ꝓmeruerūt: ignauus palma caruit, rediitq́ inglorius armis: vitę deformitas extremum dedecus: ſumma infelicitas inertes comitabatur . Enimuerò quemadmodum Romani ſuos Camillos , Curios , Fabricios , Calatinos , Scipiones , Marcellos , Maximos , Paulos , Marios , ſummis laudibus ob res geſtas extulerunt : ita Aquilonares fortia facta ſuorum ſempiterna

Duellum.
Claritudo veterum.
Ardor duelli.
Præmia victoriæ.
Ignaui palma carent.
Romani.

Septentrionales minus ſcribũt, & fortius agunt.

laude proſecuti fuiſſent, ſi doctius ſcribere, quàm fortius facere didiciſſent.

Opũ deteſtatio

Præmium perículoſi duelli erant prima inter fortes pugiles ſedes: nuptiæ nacuius generoſæ, aut ſpecioſæ virgiliis. Opum verò ſumma deteſtatio in eis fuit, ne virtutem auaritiæ ſtipendiis obnoxiam feciſſe viderentur: ſed potius honeſtati intentos, quàm quæſtui deditos, pecuniæ cupiditati fortitudinem prętuliſſe monſtrabant: gloriam non in pretio, ſed magnanimitate repoſitam oſtendentes.

Magnanimitas

Nec ſemper victis denegatus erat debitus honor: ſiquidem victores victos inferiis ſæpe proſequebantur.

Naturæ officia conciliant.

Quamuis enim eos mentium diſcrimina ſeparauerant, naturæ tamen iura conciliabant: in quibus ſuprema humanitatis officia ineſſe rati, liuorem fato, ſimultatemq́ funere ſopiebant: & quanquàm viuis odium intercesſiſſet, alter alterius cineres proſequebatur. Glorioſum victori erat, victi funus magnificè ducere, extinctoq́ ſtudium humanitatis impendere.

Studium humanitatis.

Nec minus ſuccurrendum putabant luctuoſæ calamitati, quæ viuos interdum damnata corporum parte contingere poſsit. Quando enim incolumi ſpiritu membrorum clades pugnantibus incidit, læſio tot auri talentis, quot inter pugiles conuentum erat, ſartiebatur. Enimuerò talis ſors omni fato triſtior ducebatur, quòd mors omnium memoriam tolleret, viuens verò proprii corporis ſtragem negligere nequiret.

Mors.

Cautela prudẽtisſima contra duella.

Cauendum tamen eſt (referente Saxone lib. IIII.) ne, dum vltionis effectum appetant in infirmas, & inopes virium manus, ſtulta ſecum audacia conferant, dumq́ alienum affectant exitum, proprium experiantur occaſum, optimæ indolis habitum præpropera laudis cupidine conſumpturi. Quamobrem parcant iuuentę, parcant vitæ, nec temerè votum eis inceſſerit pereundi &c. quod pugilibus neceſſum eſt, etiam vt de priuatis vltoribus prouidè conſyderent, qualis exitus fiat.

De Cæſtibus

De Cæſtibus, & Gymnicis palmis.

CAP. XXVI.

CAESTVVM certamen inter Septentrionales pugiles ſatis validum reputabatur, licet in raro vſu ob graues forteſq; manus hominum ſint, vt congredientibus opus non fuerit corio, vel plũbo inſuto grauiorem infligere ictum, quandò ſolo pugno inſtar mallei caput, vel corpus obiectum contundere poſſent. Notum enim relinquitur cęſtuum tormentum apud antiquiſsimos pugiles nil aliud fuiſſe, quàm lorum ex corio bubalino manibus circumuolutum, quo & ictum minus ipſi ſentirent, & grauius aduerſarium ferirent. Præterea plumbeas maſſas coriis inſuentes, grandi periculo, vel morte mutuos humeros contundebant. De quibus loris fortiſsimis tantummodò viris adſcriptis, poëta refert:

Manu pro malleo fortes vtũtur.

Cęſtuũ tormentum.

Virg. 5. Aenei.

In medium geminos immani pondere cæſtus
Proiecit: quibus acer Eryx in prælia ſuetus
Ferre manum, duroq; intendere brachia tergo.
Obſtupuere animi, tantorum ingentia ſeptem
Terga boum, plumbo inſuto, ferroq; rigebant.

Gymnicis verò palmis, id eſt, nudis vnctiſq; corporibus, rariſsimè (niſi apud ſingulares athletas) fiebant certamina. Pro vlciſcenda enim ignominia, etſi ſuſcipiuntur pugnæ, luctæ, vel alia gladiatorum munera: non tamen nudis corporibus, niſi ſolo brachio dextro in haſtiludiis, ſeu torneamentis, pro vana oſtentatione inſpicientium illuſtrium puellarum. Sed hi ferè nulli, vel rariſsimi reperiuntur, ob innatam verecundiam nudandi corporis in aſpectibus ſingulorum: Meminit tamen Saxo, Frothonem non tantum Regiis ornamentis, quantum gymnicis palmis in athletarum numero excelluiſſe. Præterea Hotherum quendam ſtirpis Regiæ; cęſtuum peritia inter coęuos ſuos, aliaq; militarium exercitiorum agilitate claruiſſe. Neq; horum certaminum nominibus deeſt S. Auguſtinus lib. XVIII. de Ciuita. Dei

Gymnicis palmis.

Verecundia nudare corpus.

Frotho rex.

Hotherus rex.

cap. XVII. ad Marcellinum: vbi Commentator in verbo Ad pugillatum dicit: In Græcis certaminibus erant lucta, curſus, ſaltus, iactatio &c. quos cęſtus vocant. Græci hos luctas dicunt.

Noia certaminũ

De piratica illuſtrium virginum.

CAP. XXVII.

OCCASIONE præcedentis capituli XVIII. atrocem piraticam exercere cœpit Aluilda illuſtriſsima virgo: com plurıbuſq́ eiuſdem voti puellis in commilitium accitis, eò fortè loci peruenit, vbi piratarum agmen amiſsi bello ducis interitum deplorabat: à quibus ob formę pulchritudinem, & animoſitatem, piraticæ princeps creata, maiores muliebri virtute res edidit. Quam Alff crebris nauigationibus inſectari conatus, in Blacmannorum claſſem hyeme incidit: quo tempore denſatæ frigoribus aquæ, atq́ glaciei moles, ita nauigia firmare ſolent, vt eis nulla vis, aut ars concedatur remigandi. Cumq́ frigoris diuturnitas tutiorem concluſis ſponderet inceſſum, iubet Alff ſuos lubrico calceamentorum vſu depoſito, nudis caligarum ſoleis glacialem calcare planitiem, atq́ ita hoſtes vnctis calceis infirma veſtigia tenentes, faciliımo congreſſu fatigare. His ita repreſsis, glacieq́ ſoluta, inſtitutam nauigationem in Finnos, ſeu Finlandos dirigit: vbi contractiorem ſinum Hangoe ingreſſus, miſsis exploratoribus portum inuenit aliorum nauigijs occupatum. Aluilda quippe eaſdem anguſtias prior claſſe intrauerat: quæ cùm ignotas eminus puppes adeſſe conſpiceret, celeri remigio in eorum deſertur occurſum, irrumpere hoſtem, quàm eo obrui ſatius iudicans. Vt ergo naualem pugnam committere cœperunt, magnoq́ gloriæ & fortitudinis reſpectu vtrobiq́ continuârunt, iuuenis maiori ac recentiore milite cinctus, optato omine Aluilda proram inſiliente, in puppim vſq́ (facta reſiſtentium ſtrage) progreditur. Cuius comes Borcharus, decuſſa Aluildæ galea, facieiq́ gracilitate conſpecta, animaduertit oſculis, non armis agendum eſſe, telorumq́ rigore depoſito, blandioribus hoſtem officijs attrectandum. Igitur Alff, quam terra mariq́ tot obſtantibus periculis indeſeſſo labore quęſierat, ſupra ſpem offerri gauiſus,

Aluilda.

Alff.

Glacie conſtringuntur naues.

Frigus.

Modus calcandi glaciem.

Hangoe.

Oſculis non armis.

ſus, cupidius apprehenſam ornatiſsimo muliebri veſtitu protinus exornauit, ſuoq́ toto laudabili maiorum lege ſeruata, coniūxit: ex qua poſtmodum filiam Gyritham procreauit: quæ Haldanum ſortita maritum, Haraldum Hildetan peperit: qui Daniæ regnum domeſticis iniurijs multipliciter laceratum, ad priſtinum decorem, pace L. annorum habita, reſtituit: duaſq́ bellaces virgines, Sticlam & Ruſilam, in Regem Trondorum ſuper regni dominio claſſe bellica decertantes, inſigni aſtutia victas proſtrauit. Sed neq́ eius nepoti Odmundo Olone genito, par gloria ceſsit, dum aliam virginem Ruſlam, cum fratre de regno Noruegię piratica contendentem, potentibus armis aggreditur. Nam ab ea fugatus, clandeſtina rebellione à popularibus moleſtatam, refugam fecit, atq́ fraternæ perſecutioni, dum fugeret, impiè obiecit trucidandam. Neq́ omittendum eſt, quód potentiſsimus Hollandiæ princeps Huiruillus, Ruſilam virginem Noruegiæ, res bellicas æmulantem, inſigni armatorum virtute oppreſsit.

Virgo ornatiſsimè veſtitur. Lege maiorum. Pax 50. annorum. Sticla. Ruſila. Vir à virgine fugatus. Huiruillus Hollandię pnceps

De bellicis exercitiis mulierum.

CAP. XXVIII.

NE etiam huic propoſito deſint aliorum autorum præclara teſtimonia, de educatione, exercitiis, & triumphis Gothicarum mulierum, videatur Iuſtinus lib. II. Amazonum originem adducens: quem ſecutus Paulus Oroſius, cùm de Scytharum fœminis ſermonem texuiſſet, Gothorum ſubinfert mentionem, oſtendere volens, qua de radice procederent Amazones. Teſtatur etiam Iordanes, Dionem Græcum, & Ablabium Senatorem Romanum ſecutus, profeſſa voce, Gothos fuiſſe, è quorum origine prodierint Amazones. Teſtatur etiam Iordanes, ſe duodecim libros Senatorum ſuper eiſdem rebus lectitaſſe, & inde, quæ ſcriberet, memoriter tenuiſſe. Si fortaſſe adeſſent libri illi, multó clariora, ac certiora teſtimonia in hac materia adduci poſſent. Attamen harum fœminarum aſſerit duas Reginas præcipuas ex toto agmine conſtitutas fuiſſe, vt domi foriſq́ res ſtrenuè adminiſtrarentur. Vna Lampedo dicta, quę domeſticis rebus ordinandis, ac defendendis præfuit: altera Marpeſia, quæ forenſem militiam dirigebat. Hæc fœminarum agmine ſumpto, armorumq́ multiplici ge-

Amazonum origo. Libri 12. Senatorum Vrbis. Duæ reginæ. Lampedo. Marpeſia. Armorum gňā.

nere, videlicet arcu, iaculis, ſecuri, peltis, galeiſq; coriariis inſtructo, diuerſas Aſiæ gentes bello contriuit, caſtra collocans aliquanto tempore ad Caucaſum mon‑
Virgilius. tem: cui nomen teſte Virgilio reliquit:

Quàm ſtet dura ſilex, quàm ſtet Marpeſia cautes. Inde egreſſæ Armeniam, Cilitiam, Syriam, & Galatiam, ac Piſidiam, multaq; alia Aſiæ loca
Loca ſuperata. occupárunt: ibiq; diutius demorantes, Epheſum, Smyrnam, Cirmam, Myr‑
Loca condita. mam, Paphe, & alia munimenta condiderunt: templumq; Dianæ toto orbe
Templū Dianæ celeberrimum, ob venandi ſagittandiq; ſtudium, quibus artibus ſe tradiderant, mira pulchritudine apud Epheſum conſtruxerunt. Quæ res etſi multorum ſubnixa ſit teſtimoniis de virtute Amazonum, non tamen caret exemplis. Nam longè poſterio‑
Bohœmicę puellę. ribus ſeculis in gente Bohœmica inuentæ ſunt puellę, quę omne maris genus peroſæ, imperium pluribus annis tenuère: armis exercitæ, omnia virorum agmina, quæ ob‑
Dolo ſuperatæ defecerunt. uia fuere, per apertam vim diu proſtrauere. Ad extremum dolo ſuperatæ, magis deceptæ, quam victę feruntur, teſte Aenea Syluio lib. primo hiſtoriarum Bohœmię, & Alberto Crantzio.

De eiſdem ab externis exemplis.

CAP. XXIX.

Plutarchus. QVID verò meminerit Plutarchus, veterum morum diligentiſsimus ſcrutator, in libro De illuſtribus mulieribus apud Gręcos, & Io. Bocatius apud Latinos, curioſus lector inquirat: etiam quomodo Euſebius Oroſio, & Floro in libro
Ferocitas mulierū Vngaricarū. temporum ſuffragatur, & Rhegyno Prunienſi, aſſerenti eandem ferocitatem in Hungarorum viris, & mulieribus extitiſ‑
Mulieres Gothicę primę in acie ſe. Præterea Iordanes aſſerit, Gothicas mulieres primas in acie verſatas fuiſſe. Deinde Fl. Vopiſcus, Blondus, ac alii atteſtantur, decem mulieres bellaciſsimas ſumma virtute ſub
Mulieres 10. virili habitu. habitu virili contra Aurelianum decertaſſe: quas & in triumphum traduxit. Paulus Diaco. aſſerit, Longobardorum mulieres viris deficientibus,
Tractatus de 30 tyrannis. ſumptis armis in locum eorum proceſsiſſe, ſtragemq; non minus virilem, quàm formidabilem perfeciſſe. Refert etiam Trebellius tractatu De XXX. tyrannis, Vi‑
Victorina. ctorinam fœminam illuſtrem, tanto inſignitam facinore, & titulo, vt caſtrorum ſe
Zēobia fortior viro Odenato diceret matrem, Tetricumq; eius nepotem Cæſarem appellaret, & conſtitueret Galliarum. Quid etiam idem autor de Zenobia muliere potentiſsima meminerit, non paucis exemplis, & facinoribus atteſtatur, eam videlicet bellicoſiſsimo viro ſuo Odenato,

Odenato, multorum graui ſententia fuiſſe fortiorem, mulierem omnium Orientalium fœminarum nobiliſſimam, ac (Cornelio Capitolino teſte) ſpecioſiſsimam t de qua inferius nonnihil illuſtrius oſtendetur. Refert etiam Vincen. in ſpe. hiſto. lib. XXX. cap. XCIII. mulieres Giorgianorum equeſtris ordinis ad prælium fore doctas. Refert & Herodo. lib. IIII. ad longum, Amazones arcu tela excutere, iaculari, & equitare, & muliebria opera ignorare. Præterea venatum ire equis inſidentes, atque adeò in prælium cum ſtolis proficiſci, quemadmodum viri. Sed poſtquàm admiſère virorum connubia in extrema Scythia Europæ habitantes, nulla virgo nubit, priuſquàm aliquem hoſtium interemerit. Ideoque nonnullæ earum decedunt iam vetulæ antequàm nubant, quód legi ſatisfacere nequeant.

Mulieres Giorgianorum.

Amazonum arma.

Vetulæ fiũt nullũ occidentes.

De bellis illuſtrium mulierum.

CAP. XXX.

NON eſt admirationi, aut incredulitati leuiter tribuendum, Gothicas præſertim mulieres olim maxima geſsiſſe bella, dum ab ipſis cunabulis moribus ſeueris, & militaribus diſciplinis educabantur, atque virtutis neruos non luxuria, turpitudine, aut petulantia, ſed armorum exercitiis, quaſi ſingulo momento inſtrui permitterentur; vt delicatum viuendi genus adhorrentes, corpus, animumque patientia, ac labore durare valerent, totamque fœmineæ leuitatis mollitiem abiicere, atque muliebre ingenium in virilem ſæuitiam commutare: præcipuè quarum ingenii vigor, aut corporum agilitas maioribus ſignis ſpectatior appareбat. Hæ ſiquidem perinde ac natiuæ conditionis immemo-

Fœminæ à cunabulis in armis educatæ.

Signa ferocitatis et agilitatis

Arma ꝓ amore. Tela pro fuſo. Pudicitia illęſa. Sticla. Aluilda.

res, rigorem blanditiis anteferentes, bella pro baſiis, arma pro amore, gladios pro delicijs elegerunt, ſanguinem non oſcula delibantes: manuſq́, quas in telas aptare debuerant, telorum obſequiis exhibebant, vt iam non lecto, ſed letho ſtudentes, ſpiculis appeterent, quos ſola ſpecie mitigare potuiſſent. Nec paruus earum numerus erat, quæ ſe à voluptatibus abſtractas, ad idem militiæ propoſitum promptiſſimas offerebant. Neq; exiguis rationibus parentes earum id fieri permittebant: vt illęſam pudicitiam ab inſolentia pugilum armis defenderent, quos ſceleris, & ſtupri horror ab inferenda verecundia non reuocaret: vtq; patriam, parentes, & innocuos malignorum violentia concuti non ſinerent, quos naturæ benignitas gratiſſima munierat immunitate. Inter quas Sticla ponitur illuſtriſſima virgo Noruegiana, & Aluilda, vt ſuperius cap. XXVII. dicebatur.

De eiſdem.

CAP. XXXI.

Strabonis opinio. Ingenia fœminarum aſtuta. Plato. Virgilius.

TANTARVM igitur mulierum ingenio & fortitudine, domi foriſue regna & imperia augebantur, actaq; inſigni ſtrenuitate tuebantur, quemadmodum temporis progreſſu primę earum ſoboles, & imitatrices Amazones euidentibus geſtis demonſtrarunt. Strabo tamen lib. XI. plurimum à fide diſtare exiſtimat, quicquid de earum magnificis geſtis annoſa fabulatur antiquitas, eò quòd nullam Rempub. ab Amazonibus ſine virorum adiutorio conſtitui poſſe perſuadet: quaſi impoſsibile foret naturalem furorem, aſtutaq; ingenia fœminarum, pręſertim ſub rigido cœlo genitarum, militaribus diſciplinis poſſe indurari, & acerrima conficere bella. Sed in ea aſſertione, vel perſuaſione, longè diuerſus eſt à Platone in VII. Dialogo de Legibus, ſcribente, ſuo tempore innumera mulierum millia circa Pontum militaſſe: quibus non equorum modò, verùm etiam arcuum, cæterorumq; armorum cura, exercitatioq; erat. Nec longè pòſt de militari Amazonum fortitudine memoriam facit. Accedit & Virgilius II. Aeneidos inter alia de Amazonibus loquens:

Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis
Penthesilea furens, mediiſq; in millibus ardet,
Aurea ſubnectens exertæ cingula mammæ
Bellatrix, audetq; viris concurrere virgo.

Item: Qui Martem genuiſſe ferunt, hi ſpicula torquent,
Penthesilea tamen non inferiore ſecuri.

Videatur etiam Sabellicus lib. primo de Sarmaticis virginibus. Præterea Vegetius lib. II. de Artemiſia Rhodianorum. Item Herodotus lib. VII. miratur Artemiſiam aduerſus Græciam nulla adactam neceſsitate, ſed pręſtantia animi, atque virilitate in militiam concedentem. Item Plutarchus in Vita Marii: Cimbrorum mulieres hoſtium arma ſumpſerunt: at deinde ſuorum rebus inclinatis, pueros vltra currus proiecerunt, & fœmineo furore, vt tamen virili, ne in hoſtium poteſtatem deuenirent, occiderunt, terribili ſsimum ſpectaculum inſpicientibus, & poſteris ſeculis relinquentes. Aliæ Oroſio, Val. Maximo, & Eutropio aſſerentibus, dum à Mario impetrare non poterant, vt Veſtalibus virginibus perpetua clauſura iungerentur, ſibi ipſis mortem conſciuerunt. Præterea Cæſar lib. I. Comment. latè dicit: Mulieres viros rogabant flentes, vt perſiſterent, ne ſe & ſuos in ſeruitutem redigerent: & currus ipſis obuiàm, ne effugerent, repoſuerunt. Deinde Florus, & Cor. Tacitus produnt quaſdam acies iam inclinatas & labantes, à fœminis reſtitutas, conſtantia precum, & obiectu pectorum, ac cominus monſtrata captiuitate, quam non tantum abhorruerunt, quantum ludibrio per ſtupri nefas affici formidarunt, prout ſimili caſu refert Fl. Vopiſcus de Proculo Cæſare, qui ſe fortem putabat pugilem, ſemigigantem, dum C. Sarmatarum virgines in acie repertas, XV. dierum ſpatio conſtupraret. Quid verò Claudius fecerit deuictis Gothicis mulieribus, curioſus lector apud Trebellium, Blondum, & Sabellicum facilè inueniet.

Sabellicus. Vegetius. Herodotus. Plutarchus. Oroſius. Val. Max. Eutropius. Florus. Cor. Tacitus. Fl. Vopiſcus. Proculus Cæſ. Claudius. Trebellius. Blondus. Sabellicus.

Iterum de bellacibus fœminis, & excellentiſsima Regina Amalaſuenta.

CAP. XXXII.

ERANT præterea multę aliç bellaces fœminç, nedum Gothici germinis illuſtres, ſed & aliç complures aliarum nationum clariſsimæ, fortiſsimęque mulieres. Et in primis ad Septentrionem reflectendo, præter ſupradictas occurrunt Orithyia, Antiope, Caleſtris, ſiue Minuthyia libro primo hiſtoriarum Gothicarum cap. XXXII. per chariſsimum fratrem meum cum Amazonibus, & earum geſtis diligenter annotatæ. Demum quæ domeſticis præliis, vti ſuperius hoc lib. cap. VIII. videtur, iiſdéque acerrimis fuerint implicatę, veluti ſunt Heta, Vegtbiorga, Lādgertha, Aluilda, Ruſila, Sela, Sticla, et ſimilibus bellis, vbi opus fuerit inferius annotandum. Meminit etiam diligentiſs imus omnium nationum ſcriptor Albertus Crantzius, Decanus Hamburgenſis, multas illuſtriſsimas puellas inter Vandalos, vti Libuſſam, Valiſcam, Viſnam, tum ob pudicitiam defendendam, tum cupidinem gloriæ, & ho-

Orithyia. Antiope. Caleſtris. Minuthyia. Heta. Vegtbiorga. Landgertha. Aluilda. Ruſila. Sela. Sticla. Libuſſa. Valiſca. Viſna.

noris, ſtrenuè militauiſſe, quemadmodum rariſsimi exempli fœminas contra Græ-
Camilla.
cos in Troia Pentheſileam & Artemiſiam, & apud Romanos Camillam, apud
Bohœmos & Vandalos Libuſſam viraginem: licet ad vltimum magis inſidiis, quàm
bello victas pugnauiſſe, deletaſq; pro maiori parte fuiſſe, præcipuè Valiſcam apud
Bohœmos, poſtquàm ſeptem annis ſtrenuè præfuerat cum puellis ſuis. Erat etiam in-
Amalaſuenta.
ter Gothicas mulieres illuſtriſsima, ac prudentiſsima illa Amalaſuenta filia Theode-
rici Regis Gothorum, & Italiæ: cuius fœminæ tot nobiliſsimi ſcriptores, Græci
ſcilicet & Latini, meminerunt, quemadmodum Iordanes, Procopius, & alii: mul-
tò autem diffuſius Suidas dicit: Amalaſunta Athalarici mater, iuſtitię cultrix, ingenio
Laus mira huius mulieris.
virilem virtutem referens, quoad Vrbi præfuit, neminem à Romanis, neq; corpo-
re, neq; re nummaria multauit, neq; vllo pacto Gothis, cùm in Vrbem ſęuire vel-
lent, permiſit, aut conſenſit. Gnatum etiam inter Romanos magiſtratus communi
eorum vitæ vſu voluit teneri, adegitq; vt literatos audiret: delectis è Gothorum
principibus, qui annis, vſu rerum gubernandarum, & moderatione animi præſta-
bant, eos Athlarico gnato ad communem vſum ſtudiorum iuuenilium ſocios addidit
Athalaricus.
&c. Verba præterea Theodoati Regis Gothorum de eadem Amalaſuenta hæc ſunt:
Amalaſuenta.
In ipſa eſt decus regnorum omnium: in ipſa flos honorum noſtræ originis: quic-
quid fulgemus, ab eius claritate ſuſcipimus: quoniam non ſolùm parentibus laudem
contulit, ſed ipſum quoq; genus humanitatis ornauit. Quis poſsit ſufficienter edi-
cere, quanta pietate, quanto morum pondere decoretur? Diſcerent profectò noua
philoſophi, ſi viderent, & minora libris ſuis faterentur condita, quàm huic cogno-
Virtutes maxię
ſcerent attributa. In tractatibus acuta, ſed ad loquendùm ſumma moderatione gra-
Virtus regalis.
uiſsima. Hæc eſt procul dubio Regalis virtus, celerius neceſſaria ſentire, & tardius
in verba prorumpere. Neſcit enim pœnitenda loqui, qui proferenda prius ſuo tra-
didit examini. Beata Reſpub. quę tãtę dominę gubernatione gloriatur &c. Reliquas
huius glorioſiſsimę Reginæ virtutes Albertus Crantzius amplius proſequens, omni-
bus eas inſpicere cupientibus, pulcherrimo ordine, & ratione exhibet manifeſtas.

De commendatione pudicitiæ.

CAP. XXXIII.

Virtus reginæ.
VISA itaq; tam incomparabilis Reginæ heroica virtute, di-
gnum eſt, vnde hanc hauſerit, & effundere potuerit (vt iis
præclaris eximiæ laudis honorificis titulis ferè vniuerſis ſui
æui illuſtriſsimis mulieribus, vel anteferri meruerit, vel æ-
quiparari) per aliquot indicia fœmineæ probitatis oſtende-
re, atq; cęteris acceſſum tribuere, vt huius, & ſimilium il-
Educatio honeſta liberorum.
luſtriſsimarum fœminarum fieri valeant imitatrices. Creden-
dum ergo eſt, hanc à parentibus ita pudicis exemplis, ho-
neſtis moribus, & caſtis diſciplinis inſtitutam fuiſſe, vt nul-
Inſidiatores pudicitię turpiſſimi.
libi vel domi vel foris, ſigno vel verbo, nutu vel negligentia impuros admiſerit in-
ſpectores, vel collocatores, omnis pudicitiæ turpiſsimos inſidiatores. Habuere ve-
teres Gothi, præſertim illuſtriores familiæ, ſeueriſsimam educandorum liberorum
Liberi moribus probis educādi
diſciplinam, vt probis moribus, & honeſtis exercitiis (vt infrà lib. XIIII. cap. II.
& III. ac IIII. demonſtratur) ad quæ eorum proceſſura ętas accederet, educaren-
tur: maſculos ſcilicet ad militiæ rudimenta, & fœmellas ad ſilentium, pudorem,
Habitus ſimplex pudicitiæ cuſtos.
& ſobrium ornatum domeſticæ, & propriæ curæ: non in veſtibus pretioſis auro,
vel gemmis extructis, luxuriæ & libidinis alectricibus, ſed habitu ſimplici, tutio-
ris pudicitiæ cooperatore, ne qua ſaltem ſuſpicio laſciuiens exterius appareat, quòd
intus

intus in mente corrupta exæſtuat iniquus aſſenſus: qui ſola oculorum auerſione, & occaſione purgari poterit, ne violatæ, vel violandæ pudicitiæ rumorem accendat: quo ſicut nil leuius, vel celerius circumuolat, ita diligenter auertenda eſt omnis ſuſpicio, & ſpecies mali. Quæ enim ſemel audit ſiue iure, ſiue etiam iniuria, magna cum difficultate populi famam recuperare poteſt: fœmina enim ſuſpectę pudicitiæ infelicem vitam agit. At quando non omnia in optima fœmina eſſe poſſunt, pudicitia ſola eſt, quæ ſupplet, quæcunꝙ deſunt. Hæc dotis inopiam auget: deformitatem non modò ornat, verùm ad pulchritudinis ſpeciem redigit: ignobilitatem illuſtrat: & deniꝙ cuncta adimplet, quæ aliqua ex parte deeſſe poſſent. Pudicitia gratam parentibus, maioribuſꝙ matronam facit: cuis ſanguinem nullo adulterio vitiatum ſuſpicatur, hæc eandem liberis commendatiſsimam reddit: quibus nec de matre vnquam erubeſcendum eſt, nec de patre ambigendum. Hæc deniꝙ efficit, vt neꝙ iurgia, neꝙ ſuſpicionem formidet, cùm ſibi conſcia ſit, ab omni externi corporis congreſſu ſe innoxiam eſſe: pro qua nedum luctandum eſt, ſed omne certamen (vt ſupra cap. XXX. dictum eſt) ſubeundum, ne pudicitia, aut virginitas amittatur: quemadmodum de multis virginibus conſtantiſsimis in ſacris, & profanis hiſtoriis ſine vlteriori repetitione relinquitur manifeſtum: idꝙ genus triumphantium eò reputatur laude perpetua commendabilius, quò in omni bellorum genere difficilius eſt proſternere proprias paſsiones. Mulier autem carnis illecebris ſuperata, veſtem (ſcelere peſsimo admiſſo) mutat, omnemꝙ verecundiam, & pudicitiam deponit, atꝙ in quęꝙ turpiſſima flagitia ruit: à cuius malitia, velut exitiali toxico, omnibus eſt cauendum.

Oculi auertẽdi à ſpectaculis indignis.

Infamia citò oritur.

Pudicitia cõmẽdabilis, & virtus eius.

Adulteria non ſuſpicanda.

Certamen pro pudicitia.

Teſtimonia ſcripturæ.

Mulier ĩpudica ſceleratiſsima.

LIBRI QVINTI FINIS.

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE MINERIS & Metallis.

LIBER SEXTVS.

PRAEFATIO.

QVIA durum, & indomabile genus bellatorum Septentrionis, Suetiæ & Gothiæ minerales montes inhabitans, ob ingentem animi, & corporis ferocitatem, animoſitatem, ac etiam propter duriſsima exercitia, quibus implicatur, gigantibus, & pugilibus debitè poterit aſsimilari. Ideocꝗ eiſdem gigantibus, & pugilibus in ordine reꝝ Aquilonarium annecti meretur, & ſubſequentibus ob diuerſa armorum genera, quibus vtraꝗ pars vtitur, anteferri. Hacꝗ ratione aliorum ſcriptorum ordine, & forma non ſeruata, nonnihil de Mineralibus rebus inferendum erit, vnde paramenta pro oſtenſione ſubſequentium præliorum diſtinctius quò fieri poſſet, aſſumantur. Montes igitur excelſi ſunt, ſed pro maiori parte ſteriles, & aridi, in quibus ferè nihil aliud pro incolarum commoditate, & conſeruatione gignitur, quàm inexhauſta pretioſorum metallorum vbertas: qua ſatis opulenti, fertileſꝗ ſunt in omnibus vitæ neceſſariis, forſitan & ſuperfluis aliunde ſi libet conquirendis, vnanimiꝗ robore, ac viribus, vbi vis contra hæc naturę dona intentata fuerit, defendendis. Acre enim genus hominum eſt, nullis bellorum aſperitatibus, ob qualemcunꝗ elementorum aſperitatem, aut hoſtiles minas, cedens, prout infrà de bellis campeſtribus erit oſtendendum. Quàm etiam feroces, & impetuoſi, agmine pedeſtri incedentes, hoſtibus imminere ſoleant, Dalacarli dicti, externus teſtis Albertus Crantzius magna, miraꝗ in bellis contra Reges Daniæ, præſertim Chriſtiernum I. ac Regem Ioannem confectis, ſatis integrè manifeſtat. Immò & ipſe Chriſtiernus

Chriſtiernus 2. Daniæ rex crudeliſsimus.

II. qualiter viribus, & furore, Rege Goſtauo anno M. D. XXI. ductore illius gentis, à regnis Suecorum & Gothorum fuerat exturbatus, per infelicem experientiam peſsimis conſiliis circumuentus agnoſcit. Quàm verò horribilis, & immanis crudelitas eius regimine commiſſa ſit in Septentrionalibus terris, inferius ſuo loco ſecundum ocularem meam inſpectionem veriſsimè oſtendetur. Reſeruatus enim videbar ad videndum tam horrenda ſpectacula gentis meæ.

De Mineris,

De Mineris, & earum inuentione.

CAP. I.

MINERAE Septentrionalium regionum ſatis multę, magnæ, diuerſæ, & opulentæ ſunt. Multæ, quia in vallibus & montibus ſitę, frequentius adhęrentes extrahuntur. Item magnæ, quia inexhauſtæ, & amplæ, tam in ſuperiori Suetia, quàm Gothia, & Vaimorum regione, penes Noruegiæ limites reperiuntur. Item diuerſæ, quia argenti, cupri ſeu æris, & chalybis, & electiſsimi ferri. Item opulentæ, vt infrà dicetur, cùm in eiuſmodi mineris bona pars Regii fiſci, ſeu tributi, veniet extrahenda. Et licet taliũ montium, ac minerarum ingens multitudo ſit in antedictis regnis, tamen plurimis ſignis natura monſtrante, ſemper nouæ, recenteſq; ſcrutantibus offeruntur, præſertim vbi montes in ſummitate rotundi ſunt, & in vmbilico, ac rotunditate non fiſſi, vel fracti: ſed nix in hyeme, propter ſulphuris fumoſitatem, liqueſcens. Ictu verò fulguris in vertice, vel latere, aut pede tacti montes, elucentes argenti venas in fiſſuris oſtendunt, ſuoſq; lucricupidos allectos, magis magiſq; ad ardorem inexplebilis auaritiæ incendunt, vt nullius reſpectu periculi, ſaxa cauando perueniant ad interiora: vbi non ſecus venæ in montibus, quàm membra in hominibus ſtantes surſum deorſum, leuorſum vel dextrorſum diuiſa videntur: eoq; fulgentiores mineras annexas retinent, quò puriori petræ, vel marmori connatæ videntur. Quæ enim verſus Occidentem naturæ lineamentis diriguntur, maioremq; gibbum ad Meridiem, & Boream flectunt, optimæ ſunt, & inęſtimabiles: quoniam non aliter apparent venæ illæ, quàm micantes armati ordine ſuo bene locati. Hæcq; voluptas vtilitati coniuncta, non paruum ſolatium laborantibus, ac poſſeſſoribus præſtat.

Mineræ.

Tributum fiſci.

Signa minerarũ inueniendarũ.

Lucricupidi.

Similitudo.

Signa optimæ mineræ.

De ſitu Mineralium venarum.

CAP. II.

Lineæ oriētales

Venæ. Pendentes. Iacentes. Obliquę venæ.

PRAETEREA venæ à lateribus Orientis, & Meridiei in mixtum Occidentem, & Septentrionem concurrentes, electiores eſſe perhibentur:non itidem alioſum in alias cœli partes deriuantes. Maturior enim minarum decoctio ortiuum ſolem, & meridianum ſub Arctoo ſequitur. Sunt etiam venæ Pendentes, atq; Iacentes dictæ. Pendentes deſurſum tegunt. Iacentes in plano ſitu recumbunt,augmentum & bonitatem ab ipſo exitu aſſumentes. Sunt etiam venæ ſurſum deorſum obliquatæ, à prædictis omnibus dependentes, quemadmodum Seneca de naturalibus quæſtio. lib. VIII. tradit. Sicut, inquit, in nobis non tantùm eſt ſanguis, ſed multa genera humoris, alia quidem neceſſarii, alia quoq; corrupti, ac pinguis, vt in oſsibus medullæ, in capite cerebrum, in oculis lachrymæ: ſic in terra plures ſunt humores, qui maturè durantur. Et hinc eſt omnis metallorum humus: vnde aurum, & argentum petit hominum auaritia. Cæterùm ſicut in noſtris corporibus, ſic & in illa humores ſæpe vitia concipiunt, cùm aut ictus, aut quaſſatio aliqua loci, aut ſenium, aut frigus,aut æſtus corrupère naturam. Interim tamen infinitis periculis, & mortibus ad ipſa montium viſcera (vbi Pluto habitat) opera ſcilicet gigantum,& fortium virorum, vt Plinio placet lib. XXXIII. præparatur acceſſus: qui cuniculis per magna ſpatia actis, ad lucernarum lumina, ac nocturnas vigilias, & labores, pro diuitiis ſollicitantes, partim ſaxis, partim vapore, & fumo miſerabili caſu in mediis laboribus obruuntur, vel funibus ruptis in medio cauernarum ſtrangulantur: documentum cæteris præbentes, minus temerarium vrinatoribus fore, inter marinas beluas in profundo pelagi quæſiuiſſe margaritas, quàm laboratoribus hauſiſſe mineras. Quidam etiam ruptis fornicibus, ſeu ligneis ſuſtentaculis, colliſione montium vel illicò intereunt, vel fame (nullo ſuppetente auxilio) deficientes moriuntur, vt cap. ſequenti oſtendetur.

Seneca. Similitudo humorum,& minerarum.

Auaritia.

Plutonis æſtimata ſedes.

Strangulantur.

Famę moriunt.

De modo cauandi Metalla.

CAP. III.

Imperterriti.

VERVNTAMEN his periculis ſequaces eorum effoſſores territi, non fugati, ſuſtinendis montibus crebros fornices, ligneaq; ſuſtentacula inter ipſa montium latera,ac inferius pro ſua ſecuritate reponunt: eaq; dubia, atq; anxia firmitate fidentes, adhuc alio excogitato modo ſeſe in funibus inter inuias rupes metalla cæſuri, vel argenti lineas lecturi, dimittunt: quæ poſtmodum igne, & aqua, arte adhibita depurant. Cumq; ſterilis quæſtus, atq; inanis labor is eſſe videtur, quaſi in cortice & ſuperficie,nullus aut rarus pinguiſsimę mineræ quærendus ſit fructus, ſolidioris ingenii,vſu reſumpto, prioribus longè fortioribus fornicibus intra montiū latera colūnas ſtatuūt,firmiter credētes, nō niſi in ꝓfundioribus montium cauernis ſagacioribus ſignis diuitias eſſe quærēdas, et infima abyſſo: vbi decoquēte natura vberior,atq; frequētior,argētea pręſertim,et cętera metalla fodiūtur. Nūc tamē Strabone referēte,in ꝓuerbio eſt, Multò plures aurę, vel argentum, aut vtrūq; pręparatum rapere,quàm effodere impuræ,etiāſi gryphibus, aut

Diuitiæ in ꝓfundo.

aut Scythicis ſormicis intēr mille repagula clauderetur. Sed iterum in alio prouerbio eſt, Raptum aurum indigere cuſtodia ſerri. Ideoq́ Plinio referente, innocens & beata, immò verò delicata eſſet hominum vita, ſi nihil aliud de ea, niſi quod ſupra terras concupiſceret, aſſequeretur, haberetq́ non niſi quod ſecum eſt, prout ſuperius enarratum in parte videtur de commutationibus rerum neceſſariarum. Verùm tot prodigioſa auaritiæ ingenia olim excogitata fuerunt, vt longè profundior, & altior, ac amplior auri, argentiq́ vbiq́ exuberantis videbantur abuſus, quàm impotens huius ſeculi affectus ſcrutari poterit, aut (prout vellet) in ſingulis vanitatibus imitari. Nōnne vanum iudicatur naturam prouocare in irritamenta vitiorum, & in poculis libidines cælare, ac per obſcœnitates bibere, demum cryſtallina vaſa ſtatim lapſu peritura ob ſragilitatem, aucto pretio (nauſeam reddente auro, & argento) pluris emere, deinde temulentiæ cauſa ad potandum vaſa ſmaragdis texere, ac tandem homines ratione exutos, ſtupidos efficere, ac effœminatos.

Aurum ferro cuſtoditur.

Prodigioſa auaritiæ ingenia.

Cryſtallina vaſa.

De diſtinctione Mineralium venarum.

CAP. IIII.

DISTINCTIO ac diuiſio mineralium venarum, ſiue puteorum, aut poſſeſsionum, certis ſignis montibus impoſitis ab inuentoribus, aut euentibus, aut naturali ſitu, & proprietate ſpecialiter fieri ſolet: quæ etiam mirabili ordine ſunt inuentæ, quotidieq́ (irato, an propitio numine, ignotum eſt) inueniuntur: primò violentia fulminum, ac turbinum arbores comburentium, vnde micantes argenteæ glebę produ͂tur: deinde ligonibus raſi vertices ſubterraneorum montium oſtendunt ſplendentes argenti venas: quas illicò prouidus agricola fimo abſcondit potiùs, agro pacifico contentus, quàm argentea minera ſponte ſe offerente: vnde ſuam, ſuæq́ ſobolis vitam educare poſſe cognoſcit. Formīdat enim ſolicitus agricola nobilem, vel fiſcum, cuius ager eſt, viſa argenti minera, maioris lucri cauſa eum à prædio amouere velle; ne amplius ſit agricultura, vbi fertilis ſit argenti minera. Ideoq́, vt dictum eſt, præeligitur fertilitas agri. Olim ob hanc cām tā agri, quàm argēteę mineræ ſic apparētes, ſunt deſolatę: hodieq́ quàm dilıgēter fieri poterit, abſconduntur: tantūq́ nocuit regentiū inexplebilis aua-

Diuiſiones mōtium, & cauſę

Minerarum inuentio.

Vita agricolarū tutior.

Mineræ argēteę abſcondūtur.

ritia, vt vbi erant putei, ſeu minerę ferrariæ, æreę, argentarię ſexcentę, vix trecentę hodierno die ad publicam vtilitatem relictę videantur: quorum nomina ſuperuacaneum eſt hic enumerare, dum incolæ earum memoria inſigniter contriſtantur, eò proceſsiſſe fata, quòd aduerſus numina violenta nil audeant attentare, quemadmodum Strabo meminit lib. IIII. de populis Salaſsijs, Heluetiis conterminis: qui auriſodinas vberiores, quàm nunc, habuerunt: quas etiam olim cùm potentia, ac concordia valerent, tutè poſsidebant, & ingrediendi dominium obtinebant, donec domeſtica diſcordia fracti, auariſsimis Romanorum præfectis aurum, & eò pretioſiorem libertatem ſuam traderent moderandam, ſeq; deiicerent in deſpicabilem inopiam, & ſeruitutem: quod & idem Strabo in fine eiuſdem lib. in Lingonibus, id eſt Lotharingis, accidiſſe teſtatur, ea ſcilicet tempeſtate vniuerſas auriſodinas in Romanorum fore poteſtate: immò totius orbis aurum, & opulentia, eorum inſcrutabili ingenio, & prudentiæ, facili præcepto, cedit.

Salaſsij populi

Concordia.

Diſcordia.

Libertas ꝑtioſior auro.

Lingones.

De rotis, inſtrumentis, & periculis laboratorum.

CAP. V.

QVOD deniq; ſuperius altiſsima rota, ſeu machina tractoria, humano vel iumentorum greſſu circumagi reuoluiq;, præterea homines funibus inſidentes, atq; ad ima deſcendentes, ac rurſum vrnæ ſeu ſitulæ, mineris vel aqua plenæ, eleuari videntur, id ſignificat (prout omnibus eſt compertum) quòd hunc modum metallici laboratores neceſſariò congruentem ſeruant: immò quòd & ipſa iumenta, equi videlicet, ac grandes vrſi viciſsim, & collateraliter in rotis, ob grauiora eleuanda vel deprimenda pondera reuoluendis, deputantur, dum nullis cuniculis, vel ſcalis egeſtæ mineræ, ab antris infernis facilius educi poſsint. Foſſores verò tam graues duroſq; labores ſurſum deorſumq; perpetuò ſubeuntes, hominum genus duriſsimum eſt, & pleruq; ob certa maleficia proſcriptionis titulo eò collectum, ſola Principis ſecuritate ibidem viuens, ne patria in exilium commutata, à poſtliminio nunquàm ad propria reuertatur. Leges tamen laboratores illi, & iura montana ſequuntur: quibus etſi ad tumultus, ſeditiones, homicidia, ac mille iniurias ſubitò perpetrandas inclinati ſint: tamen ſeueriſsima conſtitutione, ne cuipiam malum inferant, conſtringuntur. In reliquis nullum expaueſcunt ſubire periculum, vel ruinam: quæ inter ſaxorum cadentia fragmenta, ſiue in trabibus inter latera montium obfirmandis, ſiue in lethiſera minerarum exhalatione aut fœtore, ſiue incluſi aëris grauitate, contingere poſſunt. Ideoq; ſæpiſsimè ſubduntur horribilibus fatis. Dum enim celerius, quàm circumſpectius impetuosè laborant, ſuſtentaculis ruptis, ſaxiſq; cadentibus, vel mox quaſſantur, vel diebus aliquot (vt prædictum eſt) cum horribili clamore fame cruciandi ſuffocantur: quibus, vt viui extrahantur, nullo conceſſo remedio, vno ſepulturæ ſignaculo quomodo, quotq;, ſcilicet XXX. LX. vel C. aut plures perierant in momento, oſtenduntur. Manet nihilominus in aliis foſſoribus indomitus vigor, vt vel his, vel ſimilibus ſpectaculis horrendis minimè terreantur. Leui etiam tactu malleorum accedente, immenſo pondere maximi montes collabuntur.

Modus eleuandi mineras.

Vrſi ſeruiunt.

Foſſores.

Proſcripti.

Leges mōtium plurimis articulis diſtinguuntur.

Imperterriti laboratores.

Suffocantur.

Signaculum oppreſſorum.

Vigor indomitus.

De arte

De arte, & ingenio fabrorum.

CAP. VI.

ETSI in multis Aquilonaribus regnis & prouinciis, mira fabrorum cuiuſuis ductilis, vel fuſilis, vel tornatilis metalli fieri ſoleat æſtimatio, præcipuè apud Montanos Dalacarlos, inuictum pugnatorum genus: tamen in regione Helſingorum (quæ olim ob magnificá geſta Regio titulo decorata fuit) verſus Septentrionem adeò periti, & diligentes fabrilis officii artifices inueniuntur, vt vix pares habeant in toto Aquilone. Metalla etenim cruda, ac difformia aquarum, rotarumq́ ingenioſa directione, longo tractu ob earundem minerarum opulentiam diſtendere nórunt, vt agilitate, & impulſu talium machinarum, breui temporis ſpatio opus aliquod ingentiſsimum reddatur conſummatum, etiam vſualia vaſa extenſi æris, aut ferramentorum: vnde non exiguus quæſtus gentibus his accreſcere ſolet. Similiter in ferreis portis, ac feneſtris laminatis, ac cratibus retiariis indiſſolubili connexione firmandis, quale opus in iunctutis vix cernitur in tota Europa. Habet quidem ſacellum S. Andreæ iuſſu Pont. Max. Iulii III. in via Flaminia collocatum crates ferreas, & magnifica ſtructura Dominorum de Matthæis Romę verſus cõmunem plateam opus craticulatum ferreum, pulchrum, & forte: ſed ſi mirabilius more magiſtrorum Septentrionalium fabricatum, ac viſum foret, plurimos duceret in admirationem. Ferramenta verò pro tormentandis reis, vel ſuſpectis, vti ſunt manicæ ferreæ, aculeati compedes &c. ibidem nunquàm, vel rariſsimè fiunt, ſed à negotiatoribus Germanicis quæſtus cauſa inter cæteras merces parum placituras, regno importantur: quarum vna ſpecies eſt vetuſta appellatione Virgo dicta: quæ digitis applicata, tantum eos comprimit, vt inde primo impetu intolerabilis extollatur cruciatus. Pulchrum quidem nomen eſt, ſed res ad experientiam mota, omni amaritudine amarior eſt, in quacunq́ ſuſtinenda calamitate. Pro quibus autem, & qualibus noxis, aut ſuſpicionibus hæc Virgo applicetur, videant dicantq́, ſi opus fuerit, diuerſarum legum interpretes, & cenſores, quoniam ad me non ſpectat de cauſa, vel modo torquendi facere relationem, cùm tot anguſtiæ, & gemitus in omnium mortalium conditione intrinſecus Aquilonari-

Helſingi ingenioſi.

Rotarum commoditas.

Crates retiariæ.

Merces execrabiles.

Virgo doloris inductrix.

Interp̃tes legũ.

Lutheranorum crudeliſsimæ tormentorum inuentiones. Horror tacere iubet.

bus regnis exorti ſint, vt minimè congruat extrinſecus aliquid in tormentis apponi. Vnum tamen commiſeratione dignum adducere conuenit, nonnullos Lutheranæ factionis principes eſſe in littore maris Sarmatici, qui crudeliſsimarum torturarum artifices in ferreis inſtrumentis nunquàm prius viſis, ita amant, & adiuuant, vt doleant ſe dudum tam horribilem, & immanem cruciatum aliis applicandum ignoraſſe. Qualia autem ſint hæc inſtrumenta, horret animus imaginari, & multò magis manus tam portentoſa tormenta manifeſtare, cùm apud inferos excogitata, vel oſtendi nequeant crudeliora.

De diſtinctione fuſilium Metallorum.

CAP. VII.

EST et alius modus in opulentiſsimis montibus argenti, cupri, ſeu æris, & ferri fundendi, vel malleandi apud eoſdem artifices Aquilonares, tam vtili ac commodo metallum iuxta proprium naturam redigatur in maſſam. Argentum in ſua fuſione cauas fornaces, & liquidos ignes, tanquam pretioſius metallum exquirit, vt reſolutum in fluidam mollitiem, ſuppoſitis oblongis aut rotundis canalibus, in varias formas ab operariis deputatas extrahatur. Formæ quidem taliter effluentes argenti plerunque fiunt, vt vſuales menſæ, vel ſedilia quadra, aut clypei militares: hocque potiſsimùm ea ratione fit, vt Regis, & regni magnificentia, ac opulentia, tam quoad incolas, quàm magnorum principum oratores, quibus huiuſmodi argenteæ maſſæ donantur, debeant demonſtrari. Cuprea autem, ſiue ærea metalla, oblongis fornacibus eleuatis ex argilla, paleaque, & ferreis filis, ac funibus confectis, multo follium numero hinc inde pro excitando ardentiore igne appenſo, etiam in diuerſas formas abſque canalibus in maximas maſſas, effoſſa tamen terrarum ſcrobe, funduntur: ſed longè faciliori compendio ſubtus irrumpentium ventorum, quo continuitati immenſi caloris in mediis flammis ſtratum metallum reducitur in varias

Argentum.

Formæ maſſarum argenti.

Cuprum & æs.

Vis ventorum efficacior.

varias formas, centum, CC. vel DC. aut M. libras, & amplius continentes, etiam naualia pondera, vel ſtateras numero groſsiore.

Adhuc de eiſdem Metallis.

CAP. VIII.

FERREAE verò mineræ non niſi adminiculo aquatilium rotarum flabella mouentium, vt tranſeant in diſſecabilem maſſam, ligonibus fruſtratim, ſeu cruſtatim diuiduntur, ea ſemper ſeruata proportione, vt inſtar mediæ manus clauſæ cruſta ferrea, vel quadruplo maiora, ad plura centena millia quotanis fabricentur: quæ cruſta ferrea pondere quingentarum librarum, vel amplius, oblongis vaſis inſtar barilium Romanorum impoſita, ad exteras nationes, vel internas prouincias maximo cum lucro exportantur. Chalybis etiam electiſsimi tanta copia illic eſt, vt & indigenis, & alienigenis ad omnem ædilium inſtrumentorum, & quorumcunq; armorum, thoracium, galearum, ac gladiorum, & haſtarum ſufficiat indeficientem vſum. Sed eò purior in grano, fortior in opere, & tractabilior in ferri mixtura redditur, quò ex ardentiori fornace extractus chalybs tractim, non ſubitò ſuffocetur in aqua: quia ſi totus immittitur, ita ruptibilis, ſeu frangibilis redditur, vt nullam vim in ſui flexura ſufferre poſsit. Apud Montanos Septentrionis cruſtata figura fit inſtar geminorum digitorum, numerorumq; diſtinctione, videlicet centenario, millenario &c. quaſi foro leuiſsimo venundatur.

Rotæ aquatiles

Ferrum.

Vas ferri continet 500. libras

Chalybs.

Chalybis vtilitas.

Modus īdurādi chalybis.

Chalybs numero venditur.

De labore veterum circa Metalla.

CAP. IX.

SATIS notum relinquitur vetuſti temporis quæſtum, & peſtē inexplebilem in inquiſitione, & vſu, vel abuſu metallorum ſucceſsiuis ſeculis extitiſſe, atq; ad hæc ſitibunda tempora penetraſſe, vt nulli, vel rarò ſorte ſua, etiam felices & fortunati, ſint contenti. Conſyderandum igitur eſt, quàm plurimos in antiquum metallum olim deſtitutum dimiſſos fuiſſe, vt explorarent an aliquid futuris vetus auaritia reliquiſſet. Illos itaq; deſcendiſſe cum multo lumine, deinde longa via fatigatos, ingentia flumina, & volubiles aquarum conceptus vaſtos, non quidem compreſſos terra ſuperueniente, ſed liberæ laxitatis vidiſſe: argumento inde ſuſcepto, ſeculum hoc noſtrum non nouis vitiis, ſed iam antiquitus traditis laborare. Illi maiores noſtri, quos celebramus laudibus, quibus diſsimiles nos eſſe querimur, ſpe ducti montes profundos cæciderunt, & ſupra lucrum ſub ruina ſteterunt, vt mirandum eſſet, quæ neceſsitas hominem ad ſydera erectum incuruaret, & in fundum telluris intimæ mergeret, vt erueret aurum non minori periculo quærendum, quàm poſsidendum. Propter hoc cuniculos elegit, & circa prædam lutulentam, inertemq; reptauit, oblitus naturæ melioris, à qua ſe conuertit. Nulli ergo mortuo terra tam grauis eſt, quàm iſtis, ſupra quos vrgens auaritia terrarum pondus iniecit: quibus abſtulit cœlum, dum eos in imo, vbi malum illud latitat, infodit. Vt cunq; tamen res hæc ſe habeat, metallorum

Sorte non contenti.

Luminibus deſcenditur.

Aquæ.

Vitra antiqua.

Aurum periculosè eruitur, et periculoſius poſsidetur.

Auaritiæ periculum.

Aurum inutile quando.

Caſsiodorus.

Cineres mortuorũ nõ tãgendi

Aurum quãdo extrahendum.

Auri argentiq́ repertores.

lorum ambitus ſolatia ſunt hominum. Nam diuitis auri vena ſimilis eſt reliquæ terræ, ſi iaceat: vſu creſcit ad pretium, quando & apud viuos ſepulta ſunt, quæ tenacium manibus includuntur. Caſsiodorus Theoderici, aliorumq́ Regum Gothorum prudentiſsimus Cancellarius, lib. IIII. in epiſtola Dudę Saioni miſſa, inter alia dicit, Vt in inquirendo auro omnino abſtineat ſe à cineribus mortuorum: quia (vt inquit) nolumus lucra quæri, quæ per funeſta poſſunt ſcelera reperiri. Aedificia tegant cineres, columnæ vel marmora ornent ſepulchra, talenta non teneant, qui viuendi commercia reliquerunt. Aurum enim ſepulchris iuſtè detrahitur, vbi dominus in memoria non habetur: immò culpę genus eſt, inutiliter abditis relinquere mortuorum, vnde ſe vita poteſt ſuſtentare viuentium. Non eſt enim cupiditas eripere, quæ nullus ſe dominus ingemiſcat amiſiſſe, primi enim dicuntur aurum Aeacus, argentum Indus Rex Scythiæ reperiſſe, & humano vſui ſumma laude tradidiſſe: quod nos in contrarium negligere non debemus, ne ſicut latentia cum laude ſunt prodita, ita inuenta cum vituperatione videantur eſſe neglecta. Hactenus ille.

De Metallicis Dæmonibus.

CAP. X.

Inſtrumenta mineralia.

Ludicra præſtigia.

HOC in ſumma colligitur, quòd in Septentrionalibus regnis, quemadmodum ſuperius lib. III. cap. XXII. dictum eſt, magna fiunt dæmonum exercitia, ac miniſteria incolis illarum regionum: frequentius tamen in ſtabulis, & mineris: in quibus ſaxa infringunt, cauant, & findunt, quæ & vrnis, ſeu ſitulis ingerunt, rotulaſq́ & cochleas, quibus machinæ tractoris ſurſum trahuntur, ſolicitè adaptant, ſeſeq́ velut vmbras, dum libuerit, in quacunq́ forma operariis oſtendunt, riſuſq́ atq́ inanes cachinnos, ludicraq́ præſtigia, & alia infinita ludibria, quibus infelices decipiunt, vocali ſono confingũt. Sed hæc mentita obſequia non niſi in perniciem, & nouiſsimè in interitum, columnas frangendo, conuertunt, vel caſu petrarum fractione ſcalarum prouocatione

uocatione ſœtorum, ſuffocatione ventorum, ruptura ſuniculorum, opprimunt aut conturbant, vt fractis ceruicibus decidant, aut magnitudine periculorum Deum blaſphement, profundiorem dęmonum catenam illicò ſubituri. Idq́ potiſsimùm faciunt in ditionibus argenti mineris, vbi ſpes eminet vberior infiniti theſauri inueniendi. Hacq́ ratione plurimæ mineræ ditiſsimę, penitus deſolatæ videntur, ac penitus inualidatæ, maximè quòd in metallicis locis ſex genera dęmonum cæteris maligniora inueniantur: quorum pauore, atq́ noxio inſultu, multi metallici laboratores periclitantur. Quid verò Germanicus ſcriptor Munſterus de ſimili ſpirituum illuſione, immò oppreſsione ſenſerit, ita aperietur: Compertum, inquit, genus dæmonum in nonnullis ſodinis verſari: quorum quidam nihil damni metallicis inferunt, ſed in puteis vagantur, ac laboribus, cùm nihil agant, videntur ſe exercere, nunc cauando venam, nunc ingerendo in modulos id quod eſt effoſſum, nunc machinam verſando tractoriam, nunc irritando operarios: idq́ potiſsimùm faciunt in his ſpecubus, è quibus multum argenti effoditur, vel magna eius inueniendi ſpes eſt. Alii verò admodum noxii ſunt, vt ille, qui ante aliquot annos Annæbergi ſodinam, cui nomen Corona roſacea eſt, ideò inſeſtam habebat, vt metallicos XII. necarit, ac ea de re ſodina, quantumuis argento diues eſſet, relicta fuit. Hæc omnia habeo ex doctiſsimo viro, ſummoq́ philoſopho Georgio Agricola. Romani olim damnatos ad mortem, in huiuſmodi cryptas deſtinaſſent, quibus cacodæmones ſic illuſiſſent.

Pericula laboratorum.

Minerarum deſolatio.

Dęmonum ſex genera in metallis.

Dęmones vagantur.

Noxii.

Laboratores 12 necati.

Romani.

De fulgure montium Metallicorum.

CAP. XI.

MONTES minerales inhabitantes ſæpiſsimè tonitruo, ſulgure, ſulmine, aut coruſcatione flagrante, mirabiles eſſectus in exhalationibus minerarum experiuntur, craſſum videlicet ab antris vaporem, qui omnia obumbrat: grauem in ſuperficie montium circa exitum & introitum aëris ſtrepitum, qui arcet accedentes: & ſuper omnia intolerabilem ſœtorem, ſulphureo ſulminis odori admixtum: quem ſi quis inſuetus eò accedens hauſerit, ęgritudinem incurret difficilimè reſtaurandam, oppilationem videlicet meatuum gutturis: quæ calida ceruiſia immixto butyro repentè pota, diſſoluitur, vt ſucceſsiuè

Pericula laboratorum.

Fœtor.

Ceruiſiæ medicina.

maioribus adhibitis remediis repurgetur. Cooperatione tamen fortis naturæ potius læſi homines, quàm virtute medicinarum, ibidem ſanantur. Contingit præterea ibidem ictu fulminum nouas argenti venas in lateribus montium clariſsimo nitore denudari: quo inde perpetuum ſortitę nomen, & vſum, fortunas multiplicant poſſeſſoris. Præterea ibidem tantum ſæuiunt tonitrua, ac fulmina, licet interpolatis annis, vt plura armentorum agmina tempeſtuoſiſsimo accedente aere, per latos varioſq; campos occidantur: quod mirabile non videtur, cùm abditis naturæ cauſis id ibi contingat, prout in pleriſq; aliis locis. Ait enim Paulus Diaco. lib. V. cap. XV. circa annum Domini DC. XL. tantam fuiſſe pluuiam, atq; tonitrua, quanta antè nullus hominum meminerat, ita vt innumera hominum & animantium millia, fulminibus eſſent perempta: eoq; anno legumina, quæ propter pluuias colligi nequiuerunt, iterum renata, & ad maturitatem vſq; perducta, integra colligebantur. Quantum inſuper ad effectus fulminum circa metalla, vel ferramenta, cui vlterius ſcrutari placuerit, videat caput XIII. primi libri huius voluminis, in quo ſubtiliora enarrari videntur.

Fulminis ictu mineræ monſtrantur.

Armenta ꝑeũt.

Paul. Diaco.

Fulmine innumera. hominũ millia ĩterẽpta

Legumina renata.

De Monetariis, & Monetis.

CAP. XII.

SEPTENTRIONALES populi vetuſto tempore rerum commutationibus maiore ex parte ſyncerè viuentes, feliciores æſtimabantur, pecuniæ vſum ignorantes, nec affectantes, quàm hodie reperiuntur: licet in extremis partibus adhuc ſine nummis in rerum commutatione viuunt. Nec vſus eorum procedente tempore inuentus, permiſſuſq; fuiſſet, niſi maleſuaſa gentilitas à iuſta rerum æſtimatione deuiaſſet. Verùm vt rudi populo, & ætati maiores quietius conſulerent, inuenta, permiſſaq; eſt coriaria pecunia, certis argenteis punctis, quibus valor in pondere, & numero penſaretur, variata: multiſq; ſeculis apud Gothos, & Sueones inter Regios theſauros

Cõmutatio reꝝ

Nũmoꝝ nullus vſus vel rarus apud Septentrionales.

Nummi cur ꝑmiſsi.

Coriaria pecunia.

theſauros excreſcens, in maximo pretio, & turrium cuſtodia ſeruabatur. Succedente verò tempore, more cæterarum regionum argentei numiſmatis vſus pariter & commixti æris extitit ibidem introductus, non autem monetæ aureæ, ob occultas mineras eius, quas Iob dicit ab Aquilone venire: ita eas iam inueniſſe dicitur Rex Goſtauus pretioſiſsimæ æſtimationis. Aliunde nihilominus importatur in ea regna, pręterquàm ad extremas prouincias Septentrionis, vbi principum edicto non recipitur, ob fraudem mercatorum, & populi ſimplicitatem, qui aurichalcum, vel marchaſitam, ob ſplendorem, putat eſſe purum aurum, prout Paulus Diaconus lib. III. cap. VI. de Saxonibus meminit: qui certis virgulis ſophiſticati auri Longobardos in emptionibus rerum maximè defraudarunt, donec cogniti punirentur.

Auri & argenti opulentia.
Iob. 37.
Rex Goſtauus.
Aurum cur non permittitur incolis Aquilonis.
Virgulæ aureæ ſophiſticatę.

De falſariis Monetarum, & pœna eorum.

CAP. XIII.

NEQVE puri argenti, vel mixti æris pecuniarius vſus eſt apud extremas Septentrionis gentes, ob falſarios Moſchouitarum negotiatores, qui Græca eſurie docti, pro gloria, & lucro ducunt, peſsima moneta ferro, ſtanno, plumboque mixto fabricata, quoſcunque vicinos, immò longinquè diſtantes circumuenire. Sed nec impunè dolus iſte ceſſit illis in ea regione. Compertum etenim eſt, ferream monetam ſtanneo candore micantem, regni regiſque ſigno inſculptam, immenſa quantitate Moſchouitarum negotiatores aliàs (emptis pro eorum deſiderio omnigenis mercibus, & rebus) ſimplici populo tradidiſſe, moxque præfectos Regios ea ſeueritate fraudem puniuiſſe, vt in caua fornace ſuppoſito igne effunderent hanc monetam, vndequaque repetitam, atque in eam bulliente metallo autores perfidiſsimę fraudis immitterent viuos. Cæteri verò in ſimili fraude deprehēſi, caldaribus impoſiti, vel aqua feruenti cōſumuntur, vel in ſublimiori trabe circūligata per totū corpus moneta vndique ſplēdente, ſuſpendūtur, quemadmodum anno Domini M. D. extra ciuitatem Lincopenſem regionis Oſtrogothorum puer exiſtens fieri vidi. Statutum ergo fuit iuxta leges vetuſti temporis, & laudabiles vicinarum prouinciarum conſuetudines, vt penes Reges, & Principes, ac maiores Eccleſiaſtici regiminis proceres, & magiſtratus, poteſtas cudendi legalem monetam remaneret, ea potiſsimùm cauſa & modo, vt vno eodemque grano, ſeu gradu, vel liga, nedum in Septentrionalibus regnis, ſed & vrbibus Germaniæ maritimis, in emendo vel vendendo, ob meliorem concordiā, moneta cuderetur, ac expēderetur.

Moneta à Moſchouitis falſificatur.
Pœna monetæ falſificatæ.
Pœna alia decoctionis vel ſuſpenſionis.
Poteſtas cudendæ monetæ.
Liga conformi.

De damnis viliſsimæ Monetæ.

CAP. XIIII.

EVOLVTIS demum pluribus annis, ſtatuta tam neceſſaria, & vtilia dum contemnerentur, aut negligerentur, aut propter priuatam quorundam præſidum cupiditatem ſtudioſè ſupprimerentur, moneta adulterata rerum pretia ſine omni ęqualitate, aut ęquitate eleuabantur. Præterea commutatio, ſeu venditio odioſa vbique intendebatur: lites domi foriſue etiam vſque ad Romana tribunalia ante L. annos inter Principem regni Suetię Stenonem Sture, et Ottonem falſarium monetę, voluebantur. Nec longè ab eo tempore Magiſter Pruſsiæ Albertus (ſic enim Ordini Theutonicorum pręſidens appellatus eſt) promoturus graue bellum aduerſus Regem Polonię, monetam multo ære, ſeu cupro reſperſam, quadrata figura cudi iuſsit: quem

Damnū monetę falſæ.
Steno Sture antiquior.
Albertus magiſter Pruſsiæ.

T

Chriſtiernus 2. rex Daniæ. Klipping. 1521. Goſtauus. Chriſtiernus excluſus. Io. electus archiepus abrogat viliſsimã monetam. Campanæ conflantur è moneta.

Rex Daniæ Chriſtiernus II. contra Suecones Gothóſq́ pugnaturus, ſimilem monetam, Klipping dictam, fieri præcepit: valoremq́ maiorem ex autoritate, quàm æris bonitate impoſuit viliſsimæ huic monetæ: qua multiplicata, ſeditioſorumq́ opera concurrente, in adeptione regni voti compos factus eſt. Sed breui momento. Surrexit enim illuſtris adoleſcens Goſtauus Ericſon, qui ſæuitiam Chriſtierni fugiens, procerum ac populi conſenſu, regna Suecorum ac Gothorum gubernanda ſuſcepit, exiguoq́ temporum interuallo ſimili multiplicata moneta, atq; militibus erogata, Chriſtiernum è regnis totaliter excluſit. Sed nec ita facilis erat introducti numiſmatis, licet abiectiſsimi, & per tot ampla dominia diſperſi, abrogatio, donec allegatis euidentiſsimis tam peſsimæ monetæ incommodis, prouida circumſpectione D. Ioannis Magni Gothi Legati Apoſtolici, ac electi Archiepiſcopi Vpſalenſis, in publico totius regni conuentu, nunquàm deinceps valitura abrogaretur. Igitur comportatã hanc monetam prouinciales præſides, ſeu natu maiores, in campanas Eccleſiarum, adhibitis artificibus peritis, ad obſequium Dei transfuderunt. Regniſq́ vtcunq; pacatis, rediit vetus moneta: ſed rerum pretia odioſè eleuata, non ita faciliter ad æqualitatem reduci poterant, vt alias indiſcretiſsimè per externos homines erant introducta.

De vtilitate legalis Monetæ.

CAP. XV.

Fiſcus miſer. Monetæ bonæ vtilitas. Moneta conformis. Nummi aurei. Moneta Romana. Moneta conformis vnitatem oſtendit. Monetarii. Bellum monetariorum. Dynaſtæ. Munus oratorium. Regia ſuaſio.

QVEMADMODVM omnibus compertum relinquitur, illum eſſe miſerum fiſcum, qui vilitate monetarum colligitur ex tributo ſubditorum: ita opulentus, & ſecurus habetur, qui iure, valoreq́ collectus eſt ad publicam vtilitatem. Mira igitur vtilitas ad amputandas regionum, ac hominum ſeditiones, dolos, fraudes, periuria, & reliqua indicibilia mala, eſt in legali & iuſta moneta, ex forma ſigni, materia metalli, ac pondere conſtans: qualem vetuſto tempore regio Aquilonaris cum vrbibus Germaniæ conformiter retinens, pacis pulchritudinem habuit, & omnia bona comitantia eam: tantoq́ temporum ſpatio eandem obtinere creditur, quanto ea media fouet, & amplectitur, vnde perenniter coaleſcere poſsit, hoc eſt, quòd pares pondere & pretio denarii ſint, quocunq; deducti fuerint in poſſeſsionem alienæ erumenæ, præſertim aurei nummi, qui ſimilitudine ponderum, diuerſitate imaginum, conformitate granorum, barbaras nationes ducere ſolent in admirationem, & ſtuporem, vt cum talibus principibus, quorum hæc ſigna videntur, pacem cupiant, vel oblatam ſine cunctatione ſuſceptent. Pulcherrimũ huius rei teſtimonium Pli. lib. VI. cap. XXII. de Romanis affert, cũ quibus ob prædicta numiſmata principes Indiæ & Taprobanæ, inire & ſeruare amicitiam affectabant, arbitrantes eam gentem magnã tenere iuſtitiam, quæ tot pretioſis, tãq; miris, variiſq; inſculptis imaginibus, oſtenderet vnitatẽ: in qua reliquæ virtutes pulchro ordine catenatæ vidẽtur. Sed neq; illa harmonia diu carere potuit turbatore: nam monetarii, quos conſtat in publicam vtilitatem ſpecialiter fuiſſe ſuſceptos, ad priuatum cõmodum reſpicientes, ſeditioſis hinc inde collectis turbis, Aureliano Imperatori intulere periculoſum bellũ, quale in ſempiternũ vocatur Bellum Monetariorũ. Mira profectò fuit eo in tempore inopia, vel proditio fiſci, cùm Reges ipſos plurimum poſſe dicimus, ait Strabo lib. IX. Ideoq; ipſos Dynaſtas, id eſt, potentes nuncupamus: quoniam quò velint populos, aut vi, aut ſuaſione perducant. Per munificentias igitur maximè perſuaſos efficiunt: non enim orationem ſuadere Regale, ſed oratorium eſt munus. Regiam vèrò ſuaſionem tunc appellamus, cùm donationibus adducant, ferantq́ quò cupiant. Itaq; muneribus exhibendis perſuadent: Armorum autem copiis violant, & vrgent. Iſta verò

ambo

ambo pecunia veneunt, comparanturq́. Nam ille magnum habet exercitum, cui & alendi facultas ſuppetit, & plurimas effundere largitiones is valet, cui ampliſſima poſſeſsio euenit. Sed de his infrà in libris Bellorum aliquid peramplius oſtendetur.

Pecunia veneūt

Exercitus vnde

De excellentioribus Monetis Septentrionalium regnorum.

CAP. XVI.

VALVIT plurimum vetuſto tempore pecunia coriaria, vt ſuperius eodem lib. cap. XII. dictum eſt: deinde argentea pura, poſtmodum mixta: quæ multis ſeculis vſq; ad hæc tempora, etiam in ſolo ære cuſa durauit. Quæ cùm certis ſignis mōſtrata eſt Regio fiſco, ac Reipublicę inferre irreparabilia damna, repetitus eſt antiquus cudendi modus, ſcilicet in puro argento, maximè pro mercibus importandis, vel exportandis. Hæcq́ moneta diuerſo æſtimata eſt valore, vtputa ſub ſigno nauicularum, coronarum, vrſorum, auium, canum, ſpicarum, & ferrearum clauarum: quæ omnia prouinciarum, Regum, Principum, ac communitatum ſigna ſunt. Hoc autem tempore pura moneta argentea valore vnius floreni abundantiſsimè ad plura centena millia & myriades, annuatim cuſa, vſq; ad Germaniæ, Sarmatiæ, & Tartarorum fines exportatur: ruſusq́ veterum Gothorum Regum, Theoderici, Alarici, Theodati, Totilæ, Vitigis, & Teiæ, monetæ aureæ regno inferuntur. Maximè delectentur inſigniores perſonæ, magnatum ſigna, faciesq́ contemplantes.

Pecūia coriaria
Argentea.
Aerea.

Damna vnde.

Monetæ ſigna.

Daleri.

Reges antiqui Gothorum.

De Aurificibus.

CAP. XVII.

OSTENSO ſuperioribus figuris quòd maxima, ac inexhauſta ſit copia argenti in montibus regni Suetiæ, & quomodo reperiatur, & extrahatur ibidem, ſequitur vt eius vſus, vel abuſus oſtendatur, ne nobile metallum hoc non habentibus, & bene vti ſcientibus, vt habeant, relinquatur ignotum. Repetitis

Metallū nobile

igitur antiqui temporis moribus, ſatis monſtrari poterit, quàm ingens auri, & ar-
genti, alteriúſue pretioſi æris opulentia fuerit, quando (vt primo lib. præmiſſum
Tēpla idolorū. eſt) templa idolorum, triclinia Regum & Principum, vſq; ad infantum cunabula,
& equorum frenos, & phaleras, in eminentiſsimum ornamentum extendebantur.
Mortalitas. Auri quidem minera, vt tunc abundans fuit, ita poſtmodum ob ſæuam mortalita-
tem, peſte, gladio, fame, & tempeſtatibus excitatam, rarefacta, cura eius euane-
Poſteri inexplebiles. ſcebat. Solam memoriam quorundam locorum, vnde extractum fuit, ad poſteros
ſatis inexplebiles miſit, quemadmodum extremis finibus Aquilonis ſuperius fuerat
enarratum: attamen non negandum arbitror, quin auri maxima vis ſit in Suetico
cupro: quod emptum, & exportatum, ac plerunq; à naufragio repetitum, arte
igneq; expurgatum, poſſeſſoribus ſuis præſtat inſigne lucrum. Hancq; artem puto
Hungarorū artifices. Hungaricos artifices diligenter attendere, qui cuprum valde rubicundum, & exa-
minatum, atq; in tenues laminas reſolutum, externorum negotiatoribus vendunt:
Viſtula flu. qui demum per dominia Regis Poloniæ, vſu longarum nauium in flumine vulga-
Gedanenſe emporium, tiſsimo Viſtula vſq; ad emporium Gedanenſe Ducatus Pruſsiæ deportandum, eoq;
loco diuidendum faciunt: reliqua domeſticis aurificibus (ſi arte ſecretiori aliquid
auri è cupro, vel ære exprimere poſsint) ſalua relinquuntur. Quantum ad argenti
vſum, nullibi communius, aut ſplendidius in omni hominum conditione venun-
datur, quàm in Suetia, & Gothia: vbi vix domus, vel familia reperitur, quæ non
ſemper aliquid annua induſtria adiicit ad partam poſſeſsionem. Quæſtus etiam
maximus eſt in magnis imaginibus Sanctorum, regni Tutelarium patronorum: qui-
bus ciboria, ſiue loca auro, argentóue conſtructa, reuerenter deputantur. Similiter
Ornatus mulie-bris. & ornatu virginum in ampliſsimis capitum coronis, monilibus, pectoralibus, bra-
chialibus, catenis, murenulis, annuliſq; à parentibus, paranymphis, vel amicis
Argenti perpetuitas. erogatis. Nec fruſtra: prouidè enim eis potius argento, tota earum vita & he-
redum duraturo, quàm ſericeis veſtibus eſu vermium ſubitò perituris, elargiuntur.
Immò illuſtrioribus viris adaptari ſolebant antiquitus argenteæ cincturæ, vulgari-
Silff ſchena. ter Silff ſchena dictæ, atq; rotundi argentei nodi in veſtibus vndiq; perſtringendis:
Campanulæ. immò etiam campanulæ argenteæ caudis equorum, vt ſono percepto obuii caueant
Frena. calcitrationem, alligantur. Præterea ſtrepæ, frena, & pectoralia, plurimaq; ar-
gentea, potius luxu, quàm ſolido apparatu, fabricantur ornamenta.

De argenteo ornatu virginum.

CAP. XVIII.

Scheningia. EXTAT apud Oſtrogothos vetuſtiſsimum oppidum Sche-
ningia dictum, eò quòd torrens certo tempore impetuoſiſ-
Schena flu. ſimè alluit latera eius, Schena appellatus. Siccitate
verò adeò pauculam reſeruat aquam, vt vix ſolis iu-
Fontes. mentis, & pecudibus ſufficiat adaquandis. Sed hunc
defectum optimorum fontium abundantia vbiq; ſupplet,
cùm ex viua ſcaturigine perpetuas habent venas. Op-
pidum hoc, etſi vergens ad ſenium videtur proximum ſe-
re deſolationi, tamen ſitu, fertilitateq; ſua, ac opulentia
Situs ſaluberrimus. ſimile non habuit in tota Septentrionali plaga. Situm, inquam, ſaluberrimum ha-
bet, vtputa inter fertiliſsimos agros, & prata, ac nemora quercina, valde vtilia &

opaca

opaca. Plateę huius oppidi adeò ingenioſa induſtria à primis fundatoribus traductæ ſunt, vt quaſi ex omnibus circumferentijs qualitercunque flectuntur ad publicum forum, & prætorium veluti centrum concurrunt. In hoc foro ſtabat gigantea ſtatua, Turonis longi nomine, inſtar Rolandi Bremenſis inſignita: ad cuius genua publica quæſtione corripiebantur maleſactores, præcipuè adulteri, licet rarò reperti: qui inter brachia ſtatuæ connexa, ferreis catenis ſaxa indicibili confuſione, ac alijs ludibrijs in collo eleuata tenebant, maximè in terrorem fragilioris ſexus haud corrumpendi. Erant olim in hac vrbe maximo numero plebeiæ virgines, amplis argenteis, deauratiſque coronis palmari altitudine ſolennioribus feſtis incedentes: quarum etiam alius cultus, & ornatus, ſicuti & aliarum mulierum, totus, & opulentus erat in argento: cuius copia ad omnes & ſingulos, etiam agricolas extendebatur, & adhuc extendi creditur, vt gloria Principi detur, quòd potius ſplendidis & opulentis imperat, quàm egenis, veluti Rex Schacorum aut Latrunculorum.

Plateę.

Turelang.

Roland.

Adulterorum pœna.

Coronæ virginum.

De magnis diuitiis, & viris heroicis huius antiquiſsimi oppidi Scheningenſis, & illuſione diabolica in eo facta.

CAP. XIX.

FVERVNT & illuſtres, ac nobiles viri, ac fœminæ in prædicto oppido Scheningenſi, tam ratione magni germinis; quàm fortunarum delicijs in omni generatione, ac natione reputati: inter quos beatus Nicolaus quondam Antiſtes Eccleſiæ Lincopenſis, diuina reuelatione puriſsimus in vita ſua S. Birgittę declaratus. Præterea nobiliſsima vidua Ingridis: quæ contemptis mundi pompis, Hieruſalem, Compoſtellam, ac Romam tempore Martini IIII. anno Domini M. CC. LXXXII. peregrè profecta, eique à terra ſancta cum aliquot deuotiſsimis virginibus comitibus ſuis reuertenti, diabolus inſidias poſiturus, magna pompa, ac equitum caterua, veluti potens dominus hoc oppidum ingrediens, proconſules ac ciues illicò in forum publicum vocatos inſtruxit, vt nequaquàm admitterent certas mulieres ante mœnia paululum commorantes: aſſerens, eas maleficas fore, & à multis annis earum exercitia dudum apprimè cognouiſſe, tanquam peſsimarum incantatricum: Quo audito, multis è conſulibus, & alijs conſueto modo ſeſe ſigno ſanctæ crucis ob horrendam relationem munientibus, illicò in ictu oculi tota illa diabolica turma euaneſcere viſa eſt, quaſi fumus. Compertoque per nuntium, mulierem ſanctam præ foribus à peregrinatione reuertentem adeſſe, ſanctiſsimis obſequiis obuiàm procedentes, eam in ciuitatem ſuam receperunt: & ob id eius benedictione omnibus bonis repleri, ſtabilirique merebantur. Vnde Senatus ille, viſo tam euidenti miraculo, quiſque pro ſua ſorte maxima vaſa argentea, quibus abundabant, ſanctę huic mulieri in ſupplementum ſuæ opulentię, vt manſionem pro ſe, ſuaque virginea comitiua, quodcunque vellet, fabricaret, alacriter ac liberaliter offerebant: quo factum eſt, vt deuotiſsimum monaſterium Virginum S. Dominici hinc exurgeret, loco apto, laudabilique obſeruantia, & regula,

Nicolaus Eps Lincopenſis.

Ingridis.

Diabolus equeſtris pompæ.

Diabolus euanuit.

Vaſa argentea donantur Ingridi.

ad hæc vſq; tempora Lutheranorum , magna ciuium diligentia , pro earum filiabus caſtè, & ſanctè educandis , cuſtoditum , ſed nunc euerſum. Comes etiam huius ſanctiſsimç viduç fuit quædam Mechthildis,de regno Daniæ illuſtris proſapiæ virago : cuius violentus ſponſus contradicentem opprimere volens , ab altis ſcalis cadens , fracta ceruice ſubitò expirauit . Hæcq; in medio noctis ſilentio auſugiens, ope prç dictæ mulieris viduç,in ſancta virginitate vſq; vitæ exitum plena bonis operibus illæſa permanſit .

Mechthildis Roſchildenſis

De pellicibus, & diuerſitate pellium .

CAP. XX.

Quæſtio continua.

MIRANTVR plurimi quomodo tutè , & ſanè viuant homines in horrendis frigoribus plagç Septentrionalis , de quibus primo lib. cap.XIX.pro parte extitit declaratum: hancq; leuem quæſtionem vltra XXX. annos audieram in Italia , præſertim ab Aethiopibus , & Indis , quibus onerofus videtur veſtitus ſub zona torrida , ferre plumaceas veſtes ex pſittacis, et diſcoloribus papagallis artificioſè confectas: quibus reſpondetur,prout omni prçterito ęuo poterat reſponderi, Naturam omnium rerum matrem nihil agere ſuperfluum , neq; diminutum, immò omnibus productis optimè prouidere.Gaudet Indus multiplici plumarum genere , magis forſan pro tegumento , quàm neceſſitate : rurſus Scytha villoſo veſtitu , & tegmine pro commoditate . Nec terminum commutare licebit ſagacitate naturæ præſcriptum : quæ ſicuti ſub polo Antarctico immenſos calores , difficili remedio temperandos , amplectitur : ita ſub Arctico aduerſus aſperrimas hyemes , glacies , frigora , & ſpiritus procellarum opportuna remedia faciliter adminiſtrat , ligna videlicet in maxima copia , & leuiſsimo pretio , & demum pelles diuerſorum animalium , tam ſylueſtrium quàm domeſticorum , vt ſunt ,

Natura rerum mater.
Indus.
Scytha.
Remedia frigoris arcendi.
Animalium nomina.

Agnorum	Doſſorum	Lutrarum
Alcium	Fibrorum	Mardurorum
Aſperinorum	Gulonum	Onagrorum

Biſontium

Biſontium
Ceruorum
Caſtorum
Cattorum ſylueſtrium
Caprarum
Damularum
Glirium ſylueſtrium
Harmelinorum
Hędorum
Leporum
Lyncum
Luporum
Ouium
Rangiſerorum
Taxorum
Vitulorum marinorũ et domeſticorũ.
Vulpium
Zebellinorum.

Quarum omnium experti pellifices ita ingenioſè nouerunt mixturas componere, vt pulcherrimum decorem oſtendat varietas, & calidiſsimum ſomentum adiuncta mollities. Sed in his emendis ſubſequens capitulum attendatur.

De cognoſcenda pellium ſophiſticatione.

CAP. XXI.

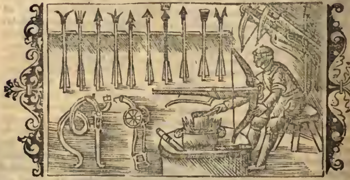
PELLES zebellinę, mardurinę, harmelinæ, caſtorinæ, lyncinæ, ac lutrinæ, in ſui cognitione valde cauta indigent examinatione, cùm vario modo ſalſificatæ perueniant ad manus emptorum, vt eos ſæpe emptionis pœniteat, ob ſubitam colorum mutationem. Aſperinæ aut pyrolinæ, quę Italico ſermone Schiraſſę, vel Doſsinæ dicuntur, in duplici differentia reperiuntur, montanæ ſcilicet Septentrionales, albicantes cum colore cœleſtino: aſperſione cretacei pulueris ſallaciter colorantur. Aliæ verò, ſcilicet Meridionales, id eſt, verſus Auſtralem regionis ſitum captæ, ſimiliter creta, & picea fuligine mixta facilimè ſophiſticantur. Mardurinæ autem, aut zebellinæ pelles, piceis tedis fumantur, vt appareant in pilis denſiores, ac nigriores. Ideoq́ ſub aperto cœlo, aut aura ſerena, vel ſolis reflexu, ſed caliginoſo obſcuroq́ aëre ex induſtria venundari ſolent. Et ita caſtorinæ, ac lutrinæ pelles adulterantur. Verùm fallacia hęc fricatione candidiſsimi lintei panni ſtatim deprehenditur. Harmelinæ pelles creta in modum farinæ reſperſæ, multò albiores ſolito diſcernuntur. Sed rurſus hæc ſophiſticatio nigra tela per leuem fricationem admota oſtenditur, tanquam per duos colores directè contrarios experientia caperetur. Igitur in comparatione, ſeu emptione huiuſmodi pellium, puro oculo, claroq́ die prouido emptori opus eſt, ne prędictis, aut alijs maioribus fallacijs decipiatur.

Doſsi.
Puluis cretace'.
Mardurinæ.
Zebellinę.
Aura ſerena.
Caſtorinæ.
Lutrinæ.
Linteus pannus
Harmelinæ.
Tela nigra.
Puro oculo.

LIBRI SEXTI FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS
DE BELLICIS INSTRVMENTIS, RITV, CAVSA, ET CAVTELIS PRAELIANDI.

LIBER SEPTIMVS.

De Artificibus balliſtarum, & telorum.

CAP. I.

PARVM naturę viſum eſt hominem cęteris omnibus animantibus imbecilliorem ęrumnis & lachrymis plenum, ad infinitas calamitates, vt Plinio lib. VII. placet, produxiſſiſſe, niſi & ipſe homo crudeliora abbreuiandæ breuis vitæ compendia inueniſſet: idq; iuxta gentium ritus in toto orbe diſperſarum. Aliis etenim modis Scythæ, aliis Afri Indiq; pugnant, aliiſq; armis, vel deprauata natura, vel furore ipſa miniſtrante, vtuntur. Apud Septentrionales gentes talis, vt ſuperius oſtenditur, vſus reperitur in arcubus, balliſtis, & ſagittis: vixq; datur incola terræ, qui in ſimilibus armis haud eſt prouiſus: idq; propter hoſtiles inſultus arcendos, ac noxias beſtias vbicunq; occurrerint, depellendas, vt ſunt immanes vrſi, ac lupi: contra quos latæ veluti nouaculæ produeuntur ſagittæ, ob pilorum denſitatem. Item ligneæ ſagittæ lato capite, pro marduris, zebellinis, ac pyrolis interimendis. Item bifurcatis, pro auibus ſylueſtribus aucupandis: aliis in aquaticis inciſiuis, ob pennarum duritiem penetrandam: aliis

Scythæ. Afri. Indi.

Armorum genera

Cauſæ armorũ, & ſagittarũ.

aliis ad alces, ſeu onagros, gulones, vulpes, & ſimiles beſtias conficiendas. Verùm de his & ſimilibus, non balliſtarum, ſed reflexarum arborum ſagittis, inferius de diuerſis animalibus venandis, plura oſtendentur.

Arbores reflexę pro arcubus.

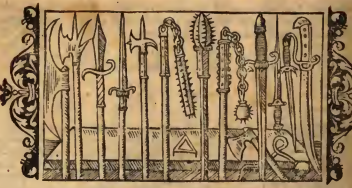
De ſagittis, & telis bellicis.

CAP. II.

QVANTVM ad prœliorum congreſſum attinet, certum omnibus relinquitur, Gothos cęteros in fortitudine balliſtarum, ſagittarum, lancearum, & gladiorum præcellere, eò quòd vix in orbe maioris rigoris fiunt balliſtæ, quàm apud eos: neq; maiores gladii, qui hæreditario iure, & munere, tanquam ſupellex argento locupletior, inæſtimabili deſiderio affectantur, & dantur, ac poſsidentur. Nec minor in fortibus balliſtis affectus eſt, & rotulis earum attractiuis, quibus mira agilitate dorſo incuruato balliſtę extenduntur: talemq; vim habet eius vigore emiſſa ferrea ſagitta, vt virum lorica, ac duplici thorace munitum, velut mollem ceram penetrare conſueuit. Ideoq; earum frequentior, quàm aliorum armorum in prœliaribus populis, etiam ob alias multiplices rationes, vſus eſt, vt infrà de ferreis mœnibus annectendum erit. Talibusq; ſagittis ferreis non parui duces exercitus in campis indigentes, multa earum millia ſecùm diligenter ferunt: quoniam portatiles ſunt; & raró fruſtra proiectæ, etiam tricuſpides, & veneno tinctæ, ob hoſtium rabiem, & immanitatem, ſine graui vulnere emittuntur. Nec facilè venenatis vtuntur ſagittis, niſi vbi exploratum habuerint hoſtilem ferociam, & crudelitatem, quòd nemini ſit parſura. Meminit Plin. lib. XVI. cap. XXVII. cannarum ſiue arundinum, vnde ſagittæ fiant. Sed earum vſus in Septentrionali plaga nunquàm habitus eſt, nec vllo tempore haberi poterit, quia canna ibidem creſcens, ob frigoris vehementiam, puerilis digiti groſsitiem, vel ſpiſſitudinem nunquàm excedit. Ideoq; vna canna Italica pro fulcimento ſenum, & debilium, ibi loco deliciarum venundari poſſet vno boue, vel equo.

Balliſtæ.
Gladii.
Vis arcuum.
Mœnia ferrea.
Tricuſpides.
Sagittæ cur veneno tingũtur
Cannæ vel arundines minimę

Balliſtæ verò neruoſæ ab inferioris Germaniæ artificibus ad regna Aquilonaria importatæ, boum aut equorum commutatione, vbi moneta non aſſueuit, recipiuntur.

De diuerſis generibus Armorum.

CAP. III.

NOTVM eſt naturam beſtias, alias dentibus, alias cornibus, alias pedibus, alias ſecretioribus membris, immò ſputis, ſpiculis, vrinis, & excrementis in ſui defenſio-
Arma beſtiarū. nem, & tutelam armauiſſe: hominem verò vagitu, ge-
Arma hominū. mituq; imbecillem, omnium ærumnarum capacem, à primordio originis ſuæ anguſtiatum, mitem, inermem, rationi ſubiectum, velut in arenam, & certamen omnium tolerandarum paſsionum, & iniuriarum conſtituiſſe. Sed dum rationi, quæ ſalubria ſuadet, conſentire renuit, ad arma pluſquàm beluina ferocitate conſurgit. Et hinc tot exquiſita ad miſeriam mor-
Compēdia mortis. bum, & mortem compendia, præter ſecreta abominabilium artificum inuenta, & tormenta, quaſi à crudelioribus macellariis laudabiliter excogitata videantur: de quibus ſcilicet ſecretioribus armis, ob horrorem multiplici ratione deinceps veniet
Arma conticēda abſtinendum, ac conticendum. Attamen ſuperius depicta, ac alia arma, inter præcipuos theſauros pluſquàm honores, & fortè animam, collocata cuſtodiunt, & adaugent Septentrionales, immò inter dotalitia, & hæreditaria bona quaſi pretioſam, et primam ſupellectilem computant, in continua generis ſucceſsione: & hoc non tantùm, quia his remediis & inſtrumentis, ingruentibus inimicis, ſed & ferociſsimis
Plus ferri quàm auri. beſtiis, hyeme præcipuè, veniet occurrendum: licet & æſtate nulla rubigine conſumuntur. Intereà ſatis apparet, plures ferro, quàm auro, vel argento fore ditiores.
Caſsiodo. Splendet enim, Caſsiodoro teſte, claritas in armis expolita, vt intuentium facies fideli puritate reſtituantur: quarum margines in acutum tali æqualitate deſcendunt, vt non limis compoſitę, ſed igneis fornacibus credantur effuſæ. Harum media pulchris alueis excauata, quibuſdam videntur criſpari poſſe vermiculis: vbi tanta varietatis vmbra concludit, vt intextum magis credatur variis coloribus lucidum metallum:
Ferrea lux. & hæc arma atra cotis emundat, & minutiſsimus puluis induſtrioſè detergit, vt ſpeculum quoddam virorum faciat ferream lucem: qui patriæ natura largiente conceſſus eſt, vt huius rei opinionem aliis faciat ſingularem. Enſes, qui pulchritudi-
Vulcani arma. ne ſui putentur eſſe Vulcani: qui tanta elegantia viſus eſt excolere fabrilia, vt quod eius manibus formabatur, non opus mortalium, ſed crederetur eſſe diuinum. Ideoq;

pretioſi muneris loco nunc, vt olim, amica viciſsitudine inter principes locum ob-
tinent, quia ſingulis temporibus grata videntur & accepta, vſuq; delectabili (teſte
eodem Caſsiodo. lib. V. in principio) apud Regem Thedericum, & alios princi-
pes ſeruabantur. Si etiam quis de omnibus, vel pluribus bellicis inſtrumentis aliquid
intueri deſiderat, videat Iſido. lib. XVIII. qui nihil in hoc oneroſo ſolatio videtur
omiſiſſe docendum. Igitur Septentrionales populi gladiis, lanceis, pugionibus, Armorũ noĩa.
ſpathis, aliiſq; telis nedum domi, ſed foris contra nocentes beſtias, & crudeles ini-
micos vtuntur. Cimbri tamen tricuſpi, ſicuti & Gothi, telo vtuntur: quæ & olim Cimbri.
toti mundo incognita non fuerunt. De armis verò Perſarum, Aſsyriorum, Thra-
cum, & Aegyptiorum, ac Indorum, Herodotus extenſè permaxima dicit: ſimi-
liter & Plin. lib. VII. ac Vegetius in ſua profeſsione. De gladiorum hebetatione, Hebetatio gla-
ſeu amentatione, ac incantatione, Saxo Danorum hiſtoricus diuerſis in locis mira- diorum.
bilia, ſed non incredibilia adducit, dum in rebus multis & minutis, ob ſtupenda
naturæ miracula ineſſe videntur.

De ſubita conuocatione communitatis ad arma.

CAP. IIII.

CERNITVR hic homo præcipiti equo vectus, fuſtem,
ſeu baculum vno fine combuſtum, altero fune ligatum aſ-
ferens: cuius fidelior, ſimpliciorq; interpretatio hæc eſt, vt Modus celerri-
quoties immineant hoſtes in littore maris, ſeu limitibus re- mæ conuoca-
gnorum Septentrionalium, tunc illicò iuſſu præfectorum tionis.
prouincialium, accedente conſenſu & conſilio veterano-
rum in ſimili negotio valde peritorum, baculus tripalma- Baculus tripal-
ris communi eorum aſpectu, agiliori iuueni curſu præci- maris.
piti ad illum, vel illum pagum, ſeu villam, huiuſmodi
edicto deferendus committitur, vt III. IIII. vel VIII. die vnus, duo, vel tres, aut
viritim omnes & ſinguli ab anno triluſtri cum armis, & expenſis X. vel XX. die- Triluſtris ætas.
rum, ſub pœna combuſtionis domorum (quæ vſto baculo) vel ſuſpenſionis pa-
troni, aut omnium (quæ fune alligato ſignatur) in tali ripa, vel campo, aut valle

comparere teneantur ſubitò, cauſam vocationis, atq; ordinem executionis prædicti præfecti prouincialis, quid fieri debeat audituri. Itaq; nuntius ille quouis poſta, ſeu veredario celerior, peracta commiſsione lentè reuertitur, ſignum afferens, omnia legaliter ſe feciſſe: continuoq; momento vicatim vnus & item alius curſor, qualiter agendum ſit, præſcripto loco demonſtrat. Taliq; modo, qui vel habitudine corporis, vel ætatis vigore idonei ad pugnam videntur, diurnali, vel octiduano ſpatio innumera multitudo cum armis, & expenſis congregatur, immò agricolæ grandæuiores propter conſilia, & experientiam priorum conflictuum acceptorum, in campos accedunt, ſicuti & fœminæ in mœnibus vrbium, vel arcium, vt eiiciant ſaxa, vel calcineas pultes: de quibus infrà ſuo loco dicetur.

Agricolæ ſenes conſiliarii.

De cuſtodia viarum, & exploratorum.

CAP. V.

Nuntii hoſtium quo caſu tenendi.

Longitudo haſtarum.

ATQVI ne hoſtilis exercitus, quid incolę meditantur agnoſcat, loco opportuno deputantur viarum cuſtodes, qui neminem ab ea multitudinis conuocatione deſcendere ſinunt, immò nec nuntios hoſtium, quando deprehenduntur non pacis gratia, ſed explorandi cauſa adueniſſe. Volunt enim incolæ inimicos, quãto numero congregati ſunt, quibuſue haſtis & armis, ſeu contis aut ſagittis vtuntur, ignorare: quandoque enim haſtæ (vulgari Italico Picchæ dictæ) duobus, aut tribus pedibus longitudinem exuperant haſtas, ſeu lanceas inimicorum, vti in eiectione Regis Danorum Chriſtierni II. annò Domini M. D. XXI. ductu nobiliſsimi Goſtaui Ericſon, poſteà Regis, euênit: qui XX. millibus huiuſmodi haſtatorum montenſium inhabitatorum, Dalacarlorum, ad campeſtria loca Aroſiana, ſub finem Maii impetuose hoſtibus congreſſurus deſcendit, & in momento victor euaſit. Horror enim Chriſtiernianæ ſeueritatis non vnam familiam, aut prouinciam, ſed vniuerſos incolas agitabat in furorem, vt viritim exeuntes prorumperent in vltionem. Quo ordine, cauſáue factum eſt, vt idem Goſtauus vbiq; concurrente infinita multitudine, etiam illuſtrium, & nobilium aſſenſu, primò proclamatus ſit Princeps, & inde Rex à tribus Epiſcopis ſanctæ Romanæ Eccleſiæ communionem habentibus, ſit coronatus: de cuius geſtis alibi diffuſius oſtendetur. Nuntiis igitur, vel curſoribus, pro enuntiando congreſſu multitudinis ad prælium, nil vnquam celerius, aut ſeuerius excogitari poſsit: quia hos neq; vis niuium, neq; imber, neq; æſtus, neq; nox diſtinet, quin propoſitum ſibi curſum celerrimè conficiant: quorum primus proximo pago denuntiat, & ille propinquiori, & ita deinceps, donec è territorio, ſeu diſtrictu cuncti cognouerint, vbi, quandóue, & propter quid ſit congrediendum. Nec ſatis ſecurus erit præfectus, ſi titubat, aut vacillat, quid prouocatæ multitudini debeat imperare. Gratis enim pro patria militaturi, illicò ſcire volunt, quid expediat peragendum.

Goſtauus quõ Princeps factus ſit.

Impedimenta nõ terrent præliaturos.

Periculũ pręfectorum.

De directione multitudinis conuocatæ.

CAP. VI.

CONGREGATAE multitudini incolarum mox aſſunt prudentiores præfecti, qui vno tempore & agenda demonſtrant, & cohortes, turmas, ac legiones diſtribuunt, acieſq; ſeruandas prædicunt, vexilla committunt, cauſas belligerandi exponunt, præmia prædamq; victoribus promittunt, hoſtium inſolentiam & damna inculcant, & quàm neceſſarium ſit patriam tueri libertatem, vniuerſis & ſingulis manifeſtant: hacq; celeri expeditione omnes audaciſsimos iniuriarum vindices reddunt, ea potiſsimùm ratione, quòd domeſtico tyrocinio prius didicerant bellicos exercere congreſſus, idq; pilis, ſagittis, fundis, gladiis, quibus aliquoties, vel ſæpius hoſtem interimere, vel fugare conſueuerunt: quidue in bello fieri oporteat, non minus commodè ſibiipſis præſcribere, quàm ab aliis addiſcere nôrunt. Quo fit, vt dum in hoſtem non ſecus quàm graues, & luctuoſæ tempeſtates vno impetu deferuntur, ferociterq; irruunt, vel facultatem inueniant cædendi, ſternendi, capiendi, aut omnia in hoſtilibus caſtris confundendi, prout natura loci concedit. Populoq; mos eſt tumultuária, atq; curſoria pugna dimicare Qui verò cæteros antecellunt in haſtis, aut ſtatorio bello, ſuo ordini ſeorſum deputantur, vt ſuis ſint auxilio, ſi reſiſtentia hoſtium in ipſo impetu retruſi fuerint, vel fugati. Alii verò turmatim conglobati, aut itinera cuſtodiunt, vt hoſtem ad inſidias, & iniquiora loca contrudant: aut commeatum auferunt, vel impediunt, vt diuturnitate ſufferendæ pugnę defeſſum reddant, aut ad extrema pericula voraginum, ac præcipitiorum cogant, vt rupium faucibus ipſum hoſtem incluſum facili negotio conficiant, vel captiuent. Summeq; prouident, quòd nouas recenteſq; pugnatorum turmas bello inualeſcente inimicorum viribus inceſſanter opponant, vt in tuta munimina recipiant debilitatas.

Præfectoꝝ prudentia.

Cauſæ bellãdi.

Armoꝝ noĩa.

Modus impetuoſus.

Pugna tumultuaria.

Modus fugandi hoſtem.

Nouæ turmæ ſurrogandæ.

Adhuc de cautelis bellatorum.

CAP. VII.

Pugna exire nō licet.

Pugna temeraria, & contemptu hoſtiū plures ꝑire ſolēt.

Vulpes euadit.

Equus potius quàm ſeſſor ſagittatur.

Schecta.

SOLET etiam plerunque, vti in quouis acerrimo bello, accidere, vt non modò deſeſſo ex pugna excedendi, ſed ne ſaucio quidem eius loci, vbi conſtiterat, relinquendi, ac ſui recipiendi facultas concedatur. Ideoque hyeme propter horrendū frigus, & æſtate ob ingentem æſtum longè plures pereunt, quàm reliquis temporibus anni: quinimmò cuncto tempore intereunt, qui aut pericula præuidere negligunt, aut hoſtium paucitate contempta, temerè prælian tur. Sæpe etenim minores beſtiæ anguſtiis conſtrictæ, rabie contracta maiores ſuperāt, vtpote quòd vna vulpes plures canes robuſtos lacerat, & euadit. Qui verò in hoſtili exercitu ab equis ſiue nudis, ſiue cataphractis pugnāt, maioribus periculis ſubiiciuntur. Incolę enim patrię defenſores, vti peritiſsimi ſunt in ſagittatoria arte ex fortibus corneis balliſtis, ita & modū pugnandi ſeruant, vt potius equum, quàm ſeſſorem latioribus ſagittis, Schecta appellatis, transfigant: rectè exiſtimantes, lęſo iumento, ipſum ſeſſorem mox ruiturum. Nec opinione falluntur. Ferrea enim ſagitta corpori immiſſa, intolerabili excitato cruciatu equitē & iumentum ſtrangulat repentino caſu, prout in multis cap. infrà dicetur. Prętereà hoc obſeruant, vt ſemper pedites, qui optimi iaculatores ſunt, in locis montanis, ac aſperis ꝓ equitibus pugnent: quia loci natura cū fideli ductore victoriā ab hoſtibus certiſsimo exitu pollicetur, ſicuti ecōtrà, quādo duces belli ad inſidioſa loca ducunt, vel potius ſeducunt exercitū optimè animatū, & armatum: prout Liuius factum fuiſſe in ſaltibus Candianis teſtatur, & Plutarchus per proditores Arabes contra M. Craſſum, vti miſerrimum & infelicifsimum ſpectaculum ibidem videtur, ſatis dignum vt à principibus legatur, ſæpiuſque lectum repetatur.

Pedites ꝓ equitibus pugnāt.

Duces fallaces.

Exēplū notabile, ne pricipes illuſi turpiter occidantur.

De littoralibus præliis.

CAP. VIII.

Modus arcendi hoſtē à littore.

IMMINENTE maritimo bello mira diligentia vtuntur Septentrionales populi, præſertim Gothi, Sueci, ac Finningi in hoſtica claſſe arcenda, vel excipienda. Aut enim ex rupibus tanquam naturalibus præſidiis eminus hoſtem ſagittis arcent à littore, aut propius accedentem ſaxis è ſublimi proiectis elidunt,

elidunt, aut in faucibus portuum ſtylos cæcos, denſaſq; ſudes ſub aquis infigunt, vt ſine defenſoribus aditum aduerſariis valeant prohibere. Aliquando etiam hoſtium opinioni timidos ſe demonſtrant, in extremis ſyluarum brachiis latitantes, vt quo loco prædandi cauſa hoſtes aduenerint, cornuum acutiore citato ſono conuocent reliquam multitudinem in abdito permanentem. Pleriſq; enim in locis littoralibus acceſſus receſſuſq; ſyluarum teneris arboribus inciſis, inflexiſq; crebris in latitudinem ramis enatis, ac rubis, ſentibuſq; interiectis effecerant, vt inſtar muri hæ ſepes munimenta præbeant, quæ non modò non intrari, ſed ne facilè introrſus perſpici poſsint. Intra eas ſyluas quaſi ſingulis prouinciarum portubus obiectas, maxima multitudo latitat incolarum: quæ eò celerius inimicis congreditur, quò diligentius ſpeculatorum induſtria fuerit excitata, præſertim dum hoſtes per ædium incendia, & agrorum depopulationes ſæuire videntur. Eo nanq; ſcelere nullum truculentius indigenæ reputant, nec atrocius patria ſeueritate compenſant, quemadmodum huius rei Caſsiodo. meminit de Regibus Gothorum, grauiter eos punire ſolitis, qui ſegeti nocerent, aut meſsibus maturandis.

Styli cęci.
Stratagema.
Irruptio inſidioſa.
Seps prona ac denſa.
Multitudo latitans.
Incendiarii acrius impetuntur
Segetù cõbuſtores peſsimi.

De peſſimo euentu hoſtilis claſſis.

CAP. IX.

EVENIT præterea ſæpius, claſſem bellicam littoribus applicantem, tantis nebularum obſcuritatibus ſubitò obrui, vt nedum vlterius progredi nequeat, ſed nec mutuas prohibere nauium colliſiones, aut cæca ſub aquis ſaxa, labore vel ingenio euitare, immò nec velorum beneficio ad apertum euadere gurgitem, propter diras tempeſtates, quæ nebulas huiuſmodi concomitantur: quibus ſedatis, tanta plerunq; ſuccedit maris tranquillitas, vt claſsis ipſa ſeſe à loco minimè commouere poſsit: immò & fulgurum, ac coruſcationum cavis interdum ſequitur, vt ipſa nauigia incendio, ac ſubmerſione vorentur: cuius rei frequens teſtimonium perhibent annales Oſtrogothorum, aliaq; ſaxa in littore relicta, de ſimili calamitate oſtendentia rationem. Cæterùm vbi hoſtis minores inſulas defenſore carentes, lignandi cauſa audentius ingreditur, ſine vita, vel vulnere vix diſcedet. Dum enim inſularum poſſeſſores id imminere proſpexerint, inter frutices, frondeſq; iacula ſecretis funiculis ad arborum robuſtiores ramos violenter extendunt: quorum fortiſsimo repulſu, leui tactu citato, quilibet ignarus facilimè trucidatur. Nec deſunt in locis opportunis caueæ ferarum, profundo inſidioſoq; ingenio fabricatæ: quas ſi quis inciderit, membris integris vix extrahetur.

Nebulæ tenebroſæ.
Cæca ſaxa.
Tẽpeſtates diræ
Tranquillitas.
Fulgura.
Saxa ruinæ.
Sagittæ inſidioſæ ramorum.
Caueæ ferarum.

De ignibus montanis tempore hoſtili.

CAP. X.

Fumi.

Cuſtodia equeſtrium.

Ignita pyramis

Velites equeſtres.

EX. hac imagine duo veniunt conſyderanda: quorum alterum in vertice montium, fumi ſcilicet congeſtis lignorum ſtruibus ad claſsicos inſultus accedentium inimicorum arcendos excitati: alterum verò in littoralibus anguſtiis, & ſcopulis, ne hoſtes inſiliant, diligens equeſtrium cuſtodia intuenda: qui montana inhabitant loca tempore hoſtili, veluti celerrimi ſpeculatores, ſigna fumo faciunt: quibus viſis, alii reliquos montes incolentes, itidem alongè poſitis ignita pyramide demonſtrant, vt quilibet armatus iuxta numerum Principis, & patriæ lege decretum, ex campeſtribus locis pro littorum cuſtodia ſine mora deſcendat. Inter quos velites equeſtres celerrimi adſunt, vt hoſtibus portuum, vel riparum acceſſum præcluſuri, ſagittariis plebeiæ multitudinis locum ſtatuant, vbi commodius excipiant, ac conficiant hoſtem, omnino aggredi contendentem: vt ſcilicet in vallibus, aut cauernis expectent, vel ad iniqua & ignota hoſtibus loca, quaſi fugitiui declinent, ne fortè eos taliter inſequentes educere valeant in agmina robuſtiora: quę vrgente neceſsitate, vſq; ad infinitam multitudinem augeri ſolent. Nec deſunt exploratores quoquo verſum emiſsi, qui renunciant, qua ex parte adhuc immineant hoſtes, vt his celerius, & copioſius occurrentes, vel conſilio, vel virtute, vel inſidiis, vel neceſsitate, vel deſperatione, vel loci ſecuritate nutantibus, nedum victoriam adimant, ſed et victos, vt imperata perficiant, militari lege conſtringant.

Modus circumueniēdi hoſtē.

Victi.

De

De externis exemplis Finnorum.

CAP. XI.

NEQVE Cæſar in bello Pompeiano ſine ſignificatione per caſtella ſumo ſacta, vt erat ſuperioris temporis conſuetudo, cohortibus adductis circa ripas (vt lib. II. & III. Commen. ipſe atteſtatur) proceſsit, vbi noua orta cauſa nouam belli mutationem fecit. Accedit præterea modus Græcorum maximè Caphareum inhabitantium, qui hyemis tempore nauigare ſolent, vt hominibus montana iuxta ripas inhabitantibus, præcipiant luminoſos ignes in ſummitatibus montium accendere, quibus viſis hoſtes nauigantes in periculum, & mortem præcipiti caſu rapiantur, ſociiꝗ ex ſtrepitu, & clamore morientium terreantur. Aliquibus tamen bellorum ducibus imprudens conſilium videtur, quòd præliaturi ab incendio inchoent bella, quia eo ſigno longinqui conuocantur ad vltionem: quod vtiꝗ veriſsimum eſt in his, qui aliena inuadunt, & non in illis, qui propria tueri annituntur, vt ſuperiori figura monſtrabatur. Sed hoc quoꝗ euentu maiorem calamitatem recipiunt externi hoſtes, quàm intraneis intulerunt, & pleruꝗ prius quò fugiant circunſpiciunt, quàm tela contorquent. Satellites enim hominum genus infidum, & inquietum eſt, quod facilius congregari, quàm dirigi poteſt. Viſo periculo in ſeditionem citius, quàm ad victoriam verſi, ſeipſos præcipitare feſtinant, & hoc modico, ac inermi oblato reſiſtente, prout Saluſtius refert cognitum, ſcilicet eſſe pauperem gentem, quæ contra opulentiſsimos Reges & Principes acerrima bella geſſerit, prout de ſeruilibus bellis toties commiſsis eſt manifeſtum. Parcitur tamen villis, & oppidis ſublimiori loco poſitis, ne comburantur, tum quia vigilantium ſunt receptacula, tum etiam quia ſub dominio ſunt, tum itidem quia ligna afferunt pro montanis ignibus accendendis, vt longè lateꝗ appareant in hoſtilibus caſtris.

Cā noua bellū nouum parit.

Stratagema.

Incendio bellū inchoare ꝑniciosiſsimū eſt.

Satellitū natura

Pauꝑ & iermis populus triūphat in opulētiſsimos reges

Locis certis parcitur.

De bellis ſylueſtribus.

CAP. XII.

SVNT etiam quāplurima ꝓpugnacula tum natura, tum arte in ſyluis, ac montibus, ad arcēdos hoſtes ſatis opportuno ſitu collocata: in quorū acceſſu magis ſtudēt indigenę properantem inimicorum exercitum opprimere, vel captiuare, quàm eidem bonorum ciuium diſpendio, & ſtrage aperto armorum diſcrimine colluctari: æquius putantes crudeles inimicos naturæ miniſterio corripere, qui deſpecta omni lege humanitatis, more beluino, nulli ſexui, ætati, aut conditioni parcentes, furunt & graſſantur. Vnde vt incolæ eoſdem hoſtes acrius inter ſyluarum proceras ar-

Loca arte & natura munita.

Naturæ miniſterio opprimuntur hoſtes.

Arbores colligatæ. bores proſternant, eas penes viam, qua proceſſuri ſunt, ferè diſſectas, atq; in ver-
tice funiculis connexas, ſuper hoſtes longinquè caſuras, reſtibus aut funibus mode-
rantur: quo fit, vt equitum peditumq; turmę, velut fulmine factæ, illicò maiori ex
parte enecantur, vel aliàs in arcta via, atq; aſpera, lapidibus ſupernè iactis, quaſi
Modus opprimendi hoſtē. ex altis mœnibus obruuntur, aut in faucibus montium per relictas inſidias iaculis,
& telis confoſſi ſuccumbunt, aut ex ſubterraneis ſpecubus penes colliculos ſitis, ba-
liſtis & ſagittis confodiuntur. Quorum enim poſſeſsiones hoſtilibus incendiis con-
ſumptæ ſunt, ij in talibus locis amaritudine prouocati, exercituum duces interime-
Vindicta in cōbuſtores. re ſolent, aut aliàs domibus incluſos repagulis adhibitis incinerare, prout cap. de
incendiarus puniendis exprimetur. Nec aditus in eorum ſubterraneas ſpecus vlla in-
duſtria ab alienigenis inquiri poſſunt, cùm inter abditas rupes, cuniculoſq; retortos
Stridor iaculorū. callidè ſunt obliquati. Auditur quidem vehemens emiſſi iaculi ſtridor, ſed vnde
exurgit, penitus ignoratur. Quibus autem in locis Gothorum ſpecus huiuſmodi
reperiuntur, ſine mea informatione temerarius, & ſuperbus hoſtis, quoties alienæ
paci nocere præcogitat, experiatur.

De particularibus exemplis huiuſmodi belli.

CAP. XIII.

Verendenſes. SAXO Danorum clariſsimus hiſtoricus de calliditate Sue-
onum in cædendis ſyluis loquens, aſſerit, Verendenſes,
Sueno rex Danorum. id eſt, Meridionales Gothos, dum Sueno Danorum Rex
omnia flammis, ferroq; ſub algidiſsima bruma inuaderet,
plurimoſq; in niues moribundos abigeret, ſeſe eidem Re-
gi viriliter oppoſuiſſe. Cęſis enim minoribus truncatarum
Viæ pręcluduntur arbuſtulis. arborum coaugmentis, faucium, quas permeaturus eſſet,
anguſta præcluſerunt. Tantis ſiquidem circumiacentium
rupium anfractibus claudebantur, vt abſq; ingenti diſpen-
dio à latere præteriri nequirent. Quorum auſum dum Rex omnis moræ impatiens,
Periculum atrocius. celerius quàm prudentius equeſtri militia demoliri contenderet, atrocius periculum
incurrebat. Vbi etenim ventum eſt ad fauces, delapſi equis milites, quanquàm te-
nui armatura eſſent, quòd eis feſtinationis ardor periculorum contemptum ingeſſe-
Arborea ſtrues. rat, arboream ſtruem oppugnare cœperunt: dumq; pacem indigenis poſcentibus non
Oppreſſorum calamitas. admitterent, pars ab agreſtibus è ſtrue tanquam ex muro pugnantibus, capite haſta
traiecto opprimitur: pars ſaxis, fudibuſq; fugatur: pars frigore correpta, Regeq;
Via compēdiaria. ignaro, furtiuo diſceſſu domum dilabebatur. Ipſeq; Rex compendiaria via curſum
in ſuam Daniam reflexit, iuſtè punitus in frigore, qui prius afflictæ plebis æſtuaria
Aurelianus Imperator. per crudele incendium deuaſtauit. Nec etiam deſint externa exempla, occurrit Fl.
Marcomāni apud Placentiā Vopiſcus, aſſerens Imperatorem Aurelianum tantam cladem à Marcomannis apud
Placentiam accepiſſe, vt Romanum penè Imperium ſolutum fuiſſet. Cauſa fuit ho-
Sacrificiis à deo victoria impetratur. ſtilis calliditas: nam cùm congredi aperto Marte non poſſent, in ſyluas ſe denſiſsi-
mas contulerunt, atq; ita Romanos veſpera incumbente, turbârunt: quos niſi di-
uinitas poſt exhibitas ſacrificiorum curas (vigore ſententię Sibyllinæ) præſeruaſſet,
penitus deletum fuiſſet Imperium Romanorum. Quanta etiam Cæſar in ſyluis ſuc-
Cæſar in ſyluis pluria paſſus eſt. ciſis paſſus eſt ab hoſtibus ſuis, ipſe de ſe apertius, & pluries conteſtatur. Contin-
git etiam, vt detruncatis arboribus ipſi defenſores quaſi circulo clauſi, nullo modo
erumpere valentes, ab hoſte fugando interimantur. Aggeres etiam cuneatos è du-
Aggeres cūeati. riſsimo ligno erectos, in locis decliuibus opponunt, fruticibuſq; contegunt, vt e-
quitum

quitum ſaltus inſidioſo ſpiculo impediant, vel aliquot ex vna, aliquot ex altera parte occiſis, acre certamen exurgat, donec montibus & ſyluis incluſi, fundiſq́ & ſagittis obruti, de vita & libertate paciſci cogantur.

Neceſsitate con ſulitur paci.

De doloſis ſagittis, & tribulis.

CAP. XIIII.

ET his quoq́ modis materies bellicæ calamitatis incrementum ſuſcipere ſolet, ſcilicet vt hoſtes, quos Septentrionales populi in rupibus, aut ſyluis interimere, vel turbare nequeunt, eoſdem ad apertos campos ſimulata fuga, vel ſeditione callidius educant: accedenteſq́ tam equeſtres, quàm pedeſtres turmas ferreis ſagittis in ſublime emiſsis, caſuum ictu facilè excipiunt, vel occidunt. Gothi etenim in arte ſagittatoria, vt prædictum eſt, peritiſsimi, certa telorum genera ferrea vnius & dimidiæ palmæ, medio ligno abietino, medioq́ ferro acutiſsimo confecta, ſecum ad multa millia in bella comportant: quæ tela, vel ſagittas, non directè pro hac ſorte præliandi in equites occurſantes, ſed in aëra tranſmittunt, vt ſua naturali grauedine, ac relapſu, inſtar grandinum quantitate innumerabili cadentia conficiant hoſtem: idq́ fit ictu triplici. Aut enim ſuo caſu ipſos equites galea, vel thorace penetrato, ſubitò interimunt, vel infirmant: aut capita, vel dorſa equorum incidentia, ipſos in furorem & fremitum, vt ſeſſorem eiiciant, conuertunt: aut terris fixa, ligneo confracto manubrio, velut ſudes & ſpicula, equorum vngulis ſubtus adhærent, vt remaneant claudicantes. Inde maius ingenium, vt non turmas equeſtres taliter illæſas, & appropinquantes, ſed iumenta ſagittis impetant: quia equo læſo, vel cadente, facilè corruent ſeſſores: & ſi illicò non cadunt, contos ſecum incolæ portant, quadruplici vnco ferreo variatos, vulgariter Polyxe dictos, quò detrahant hominem ab equo.

Hoſq́ contos lima, veluti falcem ad meſſem,
ipſi incolę acuunt ad certamen.

Fuga ſimulata.

Sagittæ è ſublimi cadẽtes vehementius nocent.

Infrà lib. 10. ca. 14.

Equi non eq̃tes ſagittis impetuntur.

Polyxe.

Keſya.

De tribulis ferreis, ac quadratis ſtylis.

CAP. XV.

Acuminata ferramenta.
Seditio.
Neceſsitas compellit optare pacem.
Ira impotens.
Obeliſci pacis.
Quatuor dentium locus.
Dãmark eccl'ia ꝓpe Vpſaliã.
Garpa moſe.
Dana keer.
Sepulchra alienigenarum.
Glacie ſuffocati
Pontes diſſecti
Saxa littoralia.

AT ne vi quidem equeſtris armaturę in fugam coarctari, pro innouando præſidio, prompto carent ingenio. Vrnas enim ad hoc præparatas tribulis, quadratiſq; ferreis ſtylis plenas, ac alia acuminata ferramenta fugiendo poſt ſe in arena, aut prato, vel niue proiiciunt, vt ſequentes turmæ equeſtres obſtacula ſentiant in equorum pedibus, quo minus inſequi, interimere, vel captiuare valeant fugientes, immò vt ipſi equites retrorſum abeuntes, penitus inutiles fiant, ſeditioneq; ob contemptibilem incolarum reſiſtentiam & ingenium mota, incidant in maiorem metum atq; terrorem, reſumptiſq; nouis indigenarum aucta multitudine viribus, nedum amplius eos perſequi poterunt, ſed pacis conditiones, quas ſors obtulerit, petere, vel oblatas ſubire cogantur: & ita eò res concidit, vt qui propter impotentem iram patriæ libertatis defenſores opprimere nequeunt, ſub eorum armatis manibus oppreſſi corruant, ac ſpiritum contumaciſsimum pẽdant, aut conditiones ſtrenuis militibus forſitan indignas attingant. Quod ita ſæpiſsimè factum ſit, æternam memoriam vbiq; in Septentrione oſtendunt alti, & erecti vetuſtiſsimi obeliſci, ſimiliter & montes, colles, amnes, paludes, & pontes: quibus perpetuum nomen ex infinita hoſtium multitudine, maximè externorum, in his proſtrata, eſt impenſum. Nec longè à Regia ciuitate Holmenſi locus eſt monticulorum Quatuor dentium appellatus, eò quòd Rex Daniæ Chriſtiernus primus infeliciter pugnans, quatuor dentes ictu bombardæ amiſerit anteriores. Præterea inſignis Eccleſia parochialis Danmark dicta, prope Vpſaliam nomen perpetuum ſortita eſt ab hoſtium regione, quia opimis ſpoliis magnificè conſtructa eſt, remanente occiſorum ſtrage memoria ſempiterna. Teſtantur præterea hoc ipſum limoſæ paludes vbiq; in Gothia & Suetia, vulgariter Garpa moſe, vel Dhena Keer dictæ: in quibus etiam Bohœmi, Teutones, Dani, Moſchi, Liuones, Pruteni, Pomerani, Curetes, pro ſe vel Danis præliantes, pariter ſunt trucidati, aut ſuffocati. Item lacus, & amnes haud vndequaq; congelati ſemper videntur: in quibus hoſtiles equitum turmæ è Dania progredientes, ſæpius (glacie incolarum ſolicitudine conciſa) plura hoſtium millia ſunt ſuffocata. Deniq; in pontibus ex induſtria diſſectis, quantus perierat in aquis fremibundus exercitus, ipſa ſaxa penes littora ad ſempiternam memoriam poſita, parum aliquid de tot, & tantis ſtragibus vnà cum hiſtoriis atteſtantur.

De fundis

De fundis lapidum, & igniti ferri.

CAP. XVI.

FLEXIBILIBVS catenis, ferreiſq; iuncturis, fuſtibus ligneis alligatis, ſępius in caſtrorum obſidione, quam reliquis armis Aquilonares vtuntur, præſertim vbi campus circumiacens ſit lapidoſus. Vbi autem ſaxa non ſunt, quod rarò videtur, cruſtatum ferrum ignitum ſcintillis micans, forſice in burſam fundæ impoſitum, vehementi iactu in caſtra emittunt. Habent enim ſemper ad manum vaſa inſtar barilium Romanorum, plena cruſtato ferro: eoq; in ignem miſſo, & fundis applicato, ac contra obſeſſos proiecto, tam vehemens vulnus, & cruciatum infligunt, vt rara, vel nulla medicorum ope valeant reſtaurari. Caſu etenim ob ponderis grauitatem, & tactus aduſtionem, irremedicabiliter lædit: ſicq; additorum ferreorum cruſtorum terrore, vel vulnere conficiunt hoſtem: cuius rei memoria recentior eſt in Danorum Rege Chriſtierno II. qui talibus armis M. D. XXI. in ciuitate & caſtro Aroſienſi perdidit potentiſsimum exercitum ſuum. Similiter & ſagittis ignitis: quæ de flamma ereptę, atq; forfice balliſtis impoſitæ, repentino iactu eò atrociora vulnera indiderunt, quò minus manibus propter ardorem extrahi quiuerunt. Sed miſerabilius erat, quòd ferreæ ſagittæ, ac cruſta ignita in puluerem bombardalem cadentia, quaſi momentaneò excitato flammarum impetu, latius per circuitum plurimos aſtantes milites interemerunt: maximè etiam, quia Montani, ferox hominum genus, mineralibus exercitiis educatum, ſagittis, ſaxis, ferreiſq; cruſtis, quaſi imbribus per fundas emiſsis, vehementer inſtabant. Vidi ego exinde ſpatio C C L. milliarium Italicorum nauigio in regiam Suetię Holmiam plurimos ſic miſerabiliter ſauciatos, eodem anno terribili ſpectaculo, nempe naribus, oculis, brachiis, pedibuſq; euulſis adduci: qui tandem inſanabili vulnere, & cruciatu, præcipuè Germani, Dani, & Scoti miſerabili morte vitam efflārunt. Quæ ſors & mors, eiſdem militibus Germanicis, ac Danicis, præcipuè Iuthis, & Holſatis euenit, quòd Montanos illos (Dalacarlos dico) deſpecto nomine inermes ruſticos, ac ad prælia indiſciplinatos, homines ſtupidos, & imbecilles reputabant, & appellabant, etiam imprecantes, quòd è cœlo myriades com-

Cāpi lapidoſi.

Ferrę ignitū p iicitur fundis.

Cruciatus multiplex.

Chriſtierni 2. regis Dāię exercitus ignito ferro laceratus effugatur.

Ignitæ ſagittę bombardales pulueres incē-derunt.

Spectaculū miſerabile.

Hoſtis inermis nō cōtēnēdus.

Myriades.

pluerent ruſticorum, quos omnes quaſi locuſtas vno momento excutere vellent, & poſſent, inanibus verbis inſultantes. Sed re ipſa compertum eſt illicò, verba & minas nil valere, dum appropinquarent qui verbera, & mortem inferre valebant. Viſo etenim impetu in meridie diei Pentecoſtes ipſorum Montanorum, ſeu Dalacarlorum, mille iniuriis vnà cum reliquis regnicolis ad iracundiam prouocatorum, non ſolùm non attentatam pugnam validiſsimo milite equeſtri & pedeſtri, contra multitudinem inſtitutam ſuſtinere nequiuerunt, ſed turbatiſsimo metu in propugnacula vitam deſenſuri, ſeſe velociſsima fuga receperunt: in quibus, vt dictum eſt, ſagittis ignitis, & ferro cruſtato interimebantur.

De veltis centurionum.

CAP. XVII.

Septentrionales fortiter & audacter pugnãt

QVAMVIS tumultuaria manus, & inermis ruricolarum turba, vbiq; per orbem militaris diſciplinę nullam credatur habere peritiam: tamen longè ſeuerior ratio deprehenditur in Septentrionalibus populis, qui comportatis expenſis certi temporis, & armis, alacriter ad res bellicas æquè vt ad tripudia congrediuntur. Validiſsimi enim ſunt, præſertim Sueci & Gothi, in arcibus, ſortalitiis, oppidis, ac vibibus obſidendis, & impugnandis: idq; multiplici modo, prout hoc libro variis capitulis inferius oſtenditur. Hic tamen modus ſuperiori figura depictus, cæteris ſortè periculoſior exiſtimatur. Incolæ enim grauiſsima laceſsiti iniuria, & tyrannide, vt ea liberentur, in vnum collecti, crudelibus præſectis celeriter amouendis ſubitò congredi non formidant: vnde & eos ſuperatos, atq; ad arces & oppida conſugere coactos, mox agminatim arcibus incluſos obſidione cingunt, coniunctiſq; viribus & animis, arbuſta ſeu ſarmenta colligunt, & hæc virentibus iuniperis vbiq; creſcentibus, cum pice, corticeq; arboris betulinæ ingenioſo compendio reſtibus conſtringunt: idq; adeo immani altitudine, & magnitudine inſtar longarum turrium efficiunt, vt vnamquanq; congeriem (quam Veltam vocant) antrorſum mouendo, circiter viri centum voluant, aut plures, prout immenſitas huiuſcemodi veltarum requirit: quæ etiam velta talem ſecuritatem

Tyrãnos incolę fugant.

Præſecti obſidiõe cingunt.

Velta.

curitatem motoribus ſuis ob vaſtam ſpiſsitudinem præbet, vt nullo ſagittarum, ſcorpionum, aut tormentorum genere in eius admotione lædi poſsint.

Securitas admouentium.

De modo, & tempore adducendi veltas.

CAP. XVIII.

VT autem expeditius animo ſuo vlſciſcendi, maturiore efficacioreq́ naturæ adminiculo ſatisfacere valeant, ex induſtria ventos expectant, & eligunt tempeſtuoſos & auſteriores, qui admotos & accenſos veltarum fumos, & flammas tectis arcium intrudant: alioq́ latere turmatim imminent ſagittarii infeſtiores, qui vel obſeſſos in feneſtris, vel ſcuta in manibus oppoſita, aut capita obſeſſorum ita ſagittarum, ac telorum multitudine replent, vt formam induant ericiorum. Eoq́ finaliter vis iſta progreditur, vt obſeſsi viribus deſtituti, vel flammis & fumo deuicti, horrendo ſpectaculo nullis admiſsis conditionibus, aut pactis interimantur. Neſcit enim effrenis ruſticorum ſimplicitas alia tractare pacta, quàm ſola mors amariſsima præſcribit obſeſsis, eò quòd toties vaferrimis impiorum præſidum, & hoſtium induciis illuſam, ac afflictam ſe meminit, & interemptam, vt potius eligat ſemel fortiter pugnando mori, quàm ad tanta ludibria, ac tormenta tyrannorum diutius reſeruari. Et hinc mos crudeliſsimus inoleuit, vt milites gregarii cum Sueticis, ac Gothicis ruricolis, & indigenis publico certamine congredientes, deſperatione vitæ retinendæ neminem captiuant, nec econtrà, ſed ſeſe mox interimunt furia quadam beluina, prout vbiq́ per latiſsimos campos nō epitaphia, ſed ipſa oſſa rupibus vbiq́ affixa demōſtrant. Attamē hæc luctuoſa calamitas plures externos milites variarum nationum, eò ob vilem vitæ venditionem confluentium, dira morte conſumit, quàm ipſos indigenas, qui viribus aucti quotidie fortiores, ſeuerioreſq́ aduerſus quemcunq́ hoſtilem vim exurgunt. Teſtantur etiam hoc peregrini milites, qui numine propitio miſerias has quandoq́ euaſere, documentum cæteris omnibus præſtantes, Suetici argenti ſpolium vita, & ſanguine ab extremis gentibus diſpari commutatione fore emercandum. Infeliciſsimus igitur eſt, qui alieno non credens periculo, ſupradicta mala intelligere noluerit, ſed experiri.

Tēpeſtate ſæuiente vruntur arces.

Obſeſsi vincūl

Ruſtica pacta.

Certamen mortiferum.

Calamitas luctuoſa.

Milites peregrini.

Experientia infelix.

De ſudibus, telis, & foueis inſidioſis.

CAP. XIX.

Ars.
Vires.
Tempus.
Loca.
Centum contra mille.
Stratagema.
Tpe æſtatis.
Autumni.

MILITES ſeu Septentrionales populi munitiones opponendo imminentibus inimicis, multa, quemadmodum & aliæ gentes, vtuntur arte, & viribus, tempus locaq́ conſyderantes, quibus indubiè exigua manu circumueniant hoſtem, tempus ſcilicet hyemis, veris, æſtatis, aut autumni. Hyemis itaq́ tempore ſi pugnandum erit, quia adminiculo niuis, & glaciei (vt infra dicetur) centum ſufficiunt reſiſtere mille. Si veris, tunc hoſtem eò prouocant, vt incidat in ſaxa: quorum copia infinita ibidem eſt frigore ad caſum laxata, vt eques ſtabile veſtigium non inueniat, quo tutus a lapſu, & præcipitio ſit, quacunq́ virtute prælietur. Si æſtatis tempore, tunc foſſatis, ſudibus, & ſtylis pineorum ramorum adumbratione coopertis, aut paludinoſo loco excipiunt temerarios inimicos. Si tempore autumni, ad valles locaq́ decliuia prouocantur ab hoſte, imbribus eum infatuant, & eneruant, vt ad anguſtos limites redigatur, donec plures congregati non adiutorio, ſed miſerando ſpectaculo, & periculo ſibiinuicem fiant. Nihil enim ita equitibus nocet, vt locus anguſtus, & voraginoſus: qui vix euitari poterit, dum ſtrenui equites ira concepta, quocunq́ cernunt ducem volitare, cum robore & impreſsione ſequuntur: de quo modo T. Liuius in bello Candiano, & ſaltibus eius, ſatis ſtupenda recenſet. Nec fuga ſaluti erit, propter equitatum à tergo inſtantem: nec dextrorſum, aut leuorſum, ob præcipitia, limoſas paludes, profundas voragines, inſidioſas ſpecus, & aquas, ac ſaltus, pericula euitari poſſunt. Tuncq́ deprehenditur, quód non ſolis enſibus, lanceis, ſagittis, contis, ac pugionibus dimicare iuuat, ſed locis ſcabroſis, & iniquis, ad quæ nimia præſumptione, & improuidentia ſunt illapſi. Quódſi victores euaſerint, durum eſt eorum ferociam reprimere, ſicuti & fugientium ignauiam, & perfidiam reuocare: & forté quia vndiq́ conclamatur ad arma, tela, & diuerſa compendia mortis. Hi tamen primùm aufugere ſolent, qui in tabernis, vel hominum cœtu ſunt garrulis loquaciores, quia vt ſpuma maris citó diſſoluuntur. Præterea effœminati, quorum inane corpus eſt à virili ſpiritu, dum tota imaginatio captiua ligatur in ſinu meretricis. Demum proditores, quia

Eqtibus anguſtus locus p̄nicioſus.
Bellum Cādianum.
Impedimenta.
Inſtrumēta belli.
Ferocia.
Ignauia.
Garruli in fuga primi.
Effœminati.
Proditores.

omnem

omnem arborem, quam ſciunt ſe dudum meruiſſe, putant eſſe furcam. Fures etiam Fures.
fiſci ad bella non valent, & ſi adſunt, illicò aufugiunt, quia cor obcæcatum ha-
bent, & in nummo reclusum. Legitimo autem matrimonio coniugati, vel aliàs ſi- Cõiugati fortes
ne ſcorto viuentes, pluſquàm leones in audacia, & ſtrenuitate victoriam certamini
annexam tenent. Igitur modus eſt gentis occurrere inimicis, vt ducant eos ad ſyl-
uarum vaſtitatem, & opacitatem, vt primùm tenebras expaueſcant ſaltuum, donec Stratagema.
ſucceſsiuè veniant ad hoſtile robur, ſuo loco & ordine collocatum: vbi principiò
velitares ad leues pugnas occurrunt, deinde turmalis exercitus equitum: pro quo ta- Velites.
men in locis aſperis pugnare ſolet pedeſtris turma, donec erumpat in locum ad cer- Exercitus.
tandum ampliorem.

De ſtratagemate Regis Hachonis per frondes.

CAP. XX.

ATROCES iniurias quàm vehementi ſpiritu, & ſtudio
Gothi vindicare ſoleant, parumper præſenti capite demon-
ſtratur. Erat olim in patria Gothorum potentiſsimus Rex Hacho rex.
Hacho nuncupatus, adeò præclaris, & magnificis geſtis
addictus, vt cæteri proceres potius ea admirari, quàm imi- Admirari poti-
tari valerent. Tanta enim circumſpectione omnibus Rei- us quàm imi-
publicę partibus ſatisfecit, vt quemadmodum contra ho- tari cõceditur.
ſtes in bellicis rebus incomparabiliter ſtrenuus eſſet, ita in
ciues, & amicos nullum benigni Principis officium præte-
riret. Hic potentiam & militiam ſuam diuiſit in duas claſſes bellicas: quarum Claſsis duplex.
vnam fratres eius, patriæ limites, & populos defenſuri, ſtrenuè gubernabant, dum
ipſe interim altera claſſe, militumq́ parte ſuccinctus, arma Occidentalibus Oce-
ani inſulis inferret. In quibus conſtitutus, cùm certis nuntiis didiciſſet, duos
fratres ſuos bello nauali a Danis oppreſſos, tertium verò ignominioſo mortis
genere in ſuę familiæ, & Suetici Regis contumeliam abſumptum, nihil vlte- Vltor cæſorum
rius morandam ratus, totius exercitus ſui robur ex Hybernia in Danos conuertere fratrum.

properauit: quem licet Starchaterus pugil Sueticus, & nonnulli alii cauſis adductis deſerebant, tamen claſſe, reſiduaq́ militia felicibus velis peruenit in littora Selandię, rectoq́ ac celerrimo curſu per ſaltus, & nemora vſq́ ad regiam, in qua tunc Sigarum Regem verſari intellexerat, contendit. Nec accelerationi proſpera fortuna defuit: nam primam, & ſecundam vigilum ſtationem ſuſpenſo, tacitoq́ itinere prętervectus, cùm ad extremas ſyluarum latebras deueniſſet, iuſsit abſciſſos arborum ramos ſingulorum ſuorum manibus geſtari. Quod cùm milites in tertia ſtatione conſtituti aduerterant, mox Sigaro nuntiant, ſe inſolitam, & ſtupendam rei nouitatem admirantibus oculis ſubieciſſe. Viſum quippe erat nemus ſuis ſedibus euulſum ad regiam vſq́ properare. Tum Sigarus animo ad inſidiarum conſyderationem conuerſo, reſpondit, eo ſyluarum acceſſu ſibi extrema fata portendi. Moxq́ militem, quem inopinatus caſus obtulit, contrahens, obuiàm aduenienti hoſti progreditur: fit atrox, & pertinax pugna, Suecis ſuo more vindictam vehementiſsimè ſitientibus. Cecidit eo prælio Sigarus Danorum Rex, Hacho verò victoriam in crudelitatem conuertens, nulli ſexui, aut ætati pepercit, regnumq́ Daniæ tam ſeueriter opprimebat, vt illud nequaquàm ad tributum aut ſubiectionem, ſed ad extremam deſolationem expugnaſſe videretur: nec quieuiſſet, donec magnam eius partem deſolatam reddidiſſet, niſi morte patris ab eo conatu in Gothiam ſubitò reuocatus fuiſſet. Subſtituit tamen alterum eiuſdem nominis ducem Hachónem, cognomento Faſtuoſum: quem cùm Dani poſt Sueonum abſceſſum viribus deſtitutum viderent, confeſtim ad arma reuerſi, ſtatuerunt ſe à Suetico iugo ereptos in priſtinam libertatem vindicare: filioq́ Sigari Siualdo in Regem aſſumpto, prælium vehementius, quàm vnquam prius inſtaurant. Fuit ea pugna adeò vehemens, & cruenta, vt proſtratis anteà multis millibus, tandem ambo exercituum duces Hacho, & Siualdus corruerint: erantq́ pauciſsimi, qui ſibi poſt tam miſerabilem cladem fuga conſulere potuerint. Et hic fuit finis infelicißimę pugnę: in qua omne Regii ſanguinis ſtemma in Dania extinctum, ad vnam fœminam Gyritham Gothico regno oriundam, peruenit.

Sigarus rex. Nemus tranſire viſum eſt. Sueci vindicatiui. Danorum oppreſſio. Hacho Faſtuoſus. Siualdus. Pugna cruenta. Gyritha regina

De hoſtilibus incendiariis puniendis.

CAP. XXI.

Danorum odium pertinax in Suecos & econtrà

MEMINIT Saxo Danorum egregius ſcriptor, Suenonem Daniæ Regem tam pertinacibus armis & odiis, Sueonum Gothorumq́ incolas impugnare

pugnare ſtatuiſſe, vt nulla pacis conditione admiſſa, aliquis ſaluus, & tutus viuere permitteretur in ſua vita, ac libertate, etiam ſi Rex eorum in fœdera quæcunꝗ decerneret conſentire. Hyberni itaꝗ temporis beneficium nactus, expeditiora elegit itinera, rapiniſꝗ & incendio Finniam olim, nunc Finuidiam, Meridionalem Gothorum prouinciam, prædabundus aggreditur. Occurrunt indigenę ſupplices, patriam, ſeꝗ dedentes: nec ſic ſe proſtrauiſſe contenti, etiam commeatibus præbitis hoſpitalitatis cum obſequiis proſequuntur. Propter quæ officia dum ſeſe tutos non experirentur, fas putabant inſidiis impacabilem corripere crudelitatem: vnde & illuſtres viros, familiareſꝗ eorum, cædis & rapinarum ſocios, maiorem noctis partem in commeſſationibus extrahentes, temulentiaꝗ graues, in horreum annona vacuum pariter ſobrietate exutos ſe recipientes, prædicti Finni igne & flamma, quibus anteà penatibus in horrendo frigore priuati erant, vnanimiter congregati interemerunt. His nanꝗ altiore ſomno ſpirantibus, Finnenſes foris valuas obicibus obſerantes, igni ſparſere tectum: iamꝗ eius maior conflagrauerat pars, priuſꝗ ædes in cinerem propè collapſa fuit, quàm preſſos mero ſenſus vis ardoris expungeret. Poſtremò propiore flammarum feruore correpti, dum nudi valuas erumpere geſtiunt, forinſecus eas obcluſas cognoſcunt. Vrgebat intus incendium, foris hoſtis vetabat egreſſum: ſed præſens pœna ſequentis metum leuabat, inſtantiſꝗ mali periculum futuro triſtius ducebatur. Quo euenit, vt Dani ferro, quàm flammis opprimi præoptantes, validius conniſi, proiecta foribus clauſtra conuellerent, vtꝗ vnum periculorum effugerent, in aliud ruere non dubitarent.

Finuidia.

Inſidiis corripitur impacabilis crudelitas.

Incēdiarii igne combuſti.

Intus incēdium Foris hoſtis.

Duo pēricula euadere difficile.

De eodem periculo amouendo.

CAP. XXII.

EGREGIAE indolis pueri, quos ſibi in clientelam prędicti duces, & illuſtres viri, reſpectu propinquitatis acciuerant, abſꝗ ętatis miſeratione ſub Nicę amnis glaciem nudatis corporibus Finuidorum ludibrio merſi, in eodem alueo fatum, & tumulum recepere: ita paucorum agreſtium fraude, hoc eſt æqua vindicta, maximæ expeditionis labor exinanitus euanuit. Neꝗ eo ſolùm vetuſto tempore id accidiſſe compertum eſt, ſed quotieſcunꝗ Gothos, ac Suecos hoſtilibus armis ſpoliandos Dani impetunt, toties in ædibus conſtricti, partim ignibus, partim aquis, partim ferro, apertè vel inſidiosè vt in plurimum abſumuntur: quod eò facilius fieri creditur, quò in ligneis ædificiis vndiꝗ combuſtibili materia circundatis, crapula fatigati profundè dormitant, ſtultè exiſtimantes, inter eos homines ſe fore ſecuros, quibus omnem violentiam, & crudelitatem infligunt: eoꝗ celeriores, ac horribiliores pœnas ſubeunt, quò ſæua tyrannide petulantius in ædes, ac fortunas incolarum ſunt graſſati. Priuati enim domibus, in aſperrima hyeme vxores, & paruulos ſyluarum latebris abſcondunt, vnoꝗ impetu, ac furore, & deſperatione ducti, balliſtiſꝗ & telis armati, rapaces incendiarios per viarum inſidias quæſitos, occidunt, vt vita amiſſa, bona ablata reaſſumantur à poſſeſſoribus iuſtis, ne fruſtra ſcriptum videatur, Væ qui prædaris, nonne & tu prædaberis? Quo fit, vt vel atrociſsimo periculo diſpereant, vel expeditiore, ſed fœdiore fuga impetu ruricolarum elabantur: quippe ſpoliis inter hoſtes relictis, ſeſe ſpectaculum & ludibrium non modò externis, ſed domeſticis, nudi ſpoliatiꝗ, & pleruꝗ ſaucii domum ęgrè reuertentes, oſtendunt. Stultè

Fatū & tumulū in eōdē alueo.

Dani ſemper in Suetia periclitantur.

Nil ſecurum in hoſtilibus rerris.

Raptores occiduntur.

Eſa. 33.

Spoliis relictis fugātur hoſtes.

igitur bellum in hyeme contra colonos accipitur, quando iuſſu dominorum, ſimili exorto inimicorum caſu includendorum, domos repagulatas comburere non formidant, quia abundantia propinquarum ſyluarum nouas ædes mutuo adiutorio erigere poſſunt. Domus autem nunquàm in latere, ſed in culmine tecti feneſtras habents ideò foribus obſeratis facilimè ſomno ſepulti comburuntur.

Feneſtrę tectoꝝ

De defenſione riparum Islandiæ.

CAP. XXIII.

Islandia.

Coruí inſidiantur porcellis.

Frauduléti negotiatores.

Circius ventus auſterrimus.

ETSI ſuperioribus libris, præſertim II. dictum ſit de mirabili natura montium, & portuum Islandiæ, id eſt, terræ glacialis, vbi maxima diligentia excitantur robuſti adoleſcentes, pro occiſione coruorum, ne deuorent porcellos, & agnos: attamen his adduntur equites magno conducti ſtipendio, vt coërceant inſolentiam negotiatorum: qui ob indicibile lucrum quotãnis è diuerſis Germanię, & præſertim Saxoniæ inferioris partibus, vt ſunt Lubicenſes, Hamburgenſes, Viſmarienſes, ac Bremenſes, eò confluunt. Inter quos cùm plurimi fraudibus, & dolis pleni ſunt, vt circumueniant, aut ſpolient ſimplices inhabitantes, vel aliàs anguſtient innocentes, prouiſum eſt fortitudine equeſtrium armatorum, ne in littoribus, aut portubus, aut rure, vis alicui fiat, vel facta permaneat impunita. Quòd autem cernuntur cryptæ, & ſubterranę cauernæ pro vſu habitationum humanarum, ac conſeruatione beſtiarum, nemo miretur, cùm venti, quemadmodum ſuperius lib. II. dictum eſt, intantum ibi ſæuiant, præſertim Circius ex Occidentali ac Septentrionali commixtus, vt vix equitare, aut ambulare concedatur viatori.

De cuſtodia riparum tempore hoſtili circa lacum Meler in ſuperiori Suetia.

CAP. XXIIII.

EST prętereà in ſuperiori Suetia lacus inſignis Meler appellatus: de quo ſuprà lib. III. dicta fuerant plurima admiranda, præcipuè quòd inter Septentrionales aquas ſit piſcoſiſsimus, atque plures illuſtrium, ac nobilium hominum habeat arces, & palatia pro more gentis ſatis ornata: prætereà aliquot inſignes Eccleſias Cathedrales, Aroſienſem, & Strengenenſem: vbi vetuſto tempore ſuperſtitioſus cultus viguit idolorum, maximumque certamen heroum, pugilum, ac gigantũ, prout cernere licebit in immanibus ſaxis à campis & montibus in parietes Eccleſiarum translatis: in quibus literarum Gothicarum longo, atque obliquo ordine leguntur geſta dictorum gigantum. In ſinu etiam huius lacus ſcopuli ſunt inacceſsibiles, ab incolis vocati Gallinarum pulli. Rupes enim media eſt Gallinæ nomen habens, quemadmodum apud Noruegianos ſcopuli reperiuntur Ouorum, id eſt, Eggiaſiord appellati. Prętereà è mari in Gothiam, & Suetiam nauigantibus, certi ſinus maris, & promontoria obiiciuntur, quæ menſarum, ſcamnorum coruorum, porcorum, falconum, & præliorum nominibus nuncupantur: in quibus, ingruentibus inimicis, intermedia ſaxa cum ſcaphis inſultoriis ſe abſcondunt, immò apertè conſeruant incolæ, vt hoſtes intercipiant præſumptuosè adnauigantes: quique, ſi littus ſolidum hoſtes ingreſsi fuerint, armatam multitudinem vbique in littoribus pro patrię defenſione animosè inueniunt congregatam, quemadmodum ſpecialiter inferius in ſequentibus libris oſtendetur.

Meler lacus.

Arces nobiliũ.

Cultus idolorum.

Gallinarum pulli.
Ouorum ſcopuli.

Sinus cauendi.

Incolæ vbique armati.

LIBRI SEPTIMI FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI
VPSALENSIS
DE STATV REGENTIVM ET OFFICIORVM AC EXERCITIO MILITARI,
LIBER OCTAVVS.

PRAEFATIO.

Noę et filiorum eius ab arca deſcenſus.

Regna 34. ab aquilonaribus fundata.

Charta Gothica Venetiis impreſſa.

DECLARATIS primæui temporis Gothorum Sueonumq́ꝫ potentiſsimis Regibus, per chariſsimum fratrem & anteceſſorem meum Io. Magnum Gothum Archiepiſcopum Vpſalenſem, in hiſtoriis ſuis nuper hic Romę impreſſis, ſuccinctior via relicta videtur, qua declarari congruit, quomodo, qualéſue conſtitui ſolent Reges in Septentrionalibus regnis, vbi poſt deſcenſum Noę, ac filiorum eius ab arca, prius, quàm in reliqua parte totius orbis, iidem filii & nomen, & gubernium patris inſtitutione creduntur habuiſſe, atq́ꝫ demum inde totum mundum ampliaſſe, prout poſteà multis atteſtantibus grauiſsimis autoribus compertum eſt, ab eadem Septentrionali plaga pluſquàm XXXIIII. Reges exiiſſe, & potentiſsima regna latè per orbem inſtituiſſe, quemadmodum anno M. D. XXXIX. in Charta mea Gothica Venetiis impreſſa, lucidius declaratur: quorum geſta quàm ardua, ac magnifica ſunt, ipſe idem frater meus antedictus in hiſtoriis ſuis fideliſsimè ſcriptis atteſtatur. Quibus ſic demonſtratis, oſtendendus inſuper erit modus, quomodo Regia electio, vel ſtirpium ſucceſsio à vetuſtiſsimo tempore regentium, & officiorum, ac exercitia militaria fuerant obſeruata.

De electione

De Electione Regis.

CAP. I.

GLORIOSA maiorum conſtitutio nomine municipalium, ſucceſsiuis ſeculis & generationibus tradita, in ſui exordio præcipit, vt incolæ Regem electuri in Suetia, ſenatores, ac proceres, nuntiiq́; omnium prouinciarum, communitatum, ciuitatumq́; regni prędicti conuenire teneantur in Archiepiſcopali ciuitate Vpſalenſi: vnde non procul eſt lapis campeſtris amplus, ab incolis perpetuo tempore Moraſten appellatus, in circuitu XII. continens lapides pauló minori forma humi firmatos: in quo loco prædicti ſenatores, ſeu regni conſiliarii, ac nuntii confluere ſolent. Ibidem ex ſenatu præcipuus oratione circumſpecta proponit, quàm neceſſarium ſit pro regni, omniumq́; incolarum libertate, in vnum Regem, ac Principem conſentire, prout à maioribus ſupra talem lapidem, qui firmitatem ſignat, prouidentius fuerat obſeruatum: omnes exhortans, vt libero, quem velint, voto quantocyus ex nomine proſequantur. Nec mora prolixa interuenit. Qui bonum publicum, regniq́; gloriam, pacem, & concordiam ſemper tueri viſus eſt: qui priuato regimine nullum lęſerat: qui victor in bellis frequentior fuerat: qui totius populi iuſte viuendo fauores ſortitus eſt: qui legis, & religionis amantior eſt: is omnium nuntiorum prouincialium vnanimi conſenſu Rex appellandus eleuatur: eo tamen reſpectu, vt ſi filius Regis, frater, aut conſanguineus, prædictas virtutes habuerit, non hæreditatis, ſed electionis iure cæteris omnibus anteferatur. Sed nec negari videtur, quin tales omni diligentia, cura, autoritate, gratia, precibus, pollicitationibus ſibi procurent populares fauores. Nonnulli comminatione externorum Principum, pariter & armato auxilio violenter ſibi Regium titulum aſcribi feſtinant. Sed nulli infeliciores illis, quia violentum eorum imperium, populi contradicente voto, non erit diuturnum, etiam ſi inter munitiſsimas arces, vel ſydera poſuerit ſolium ſuum. Vtcunq́; euenerit, ille ſemper ſecurius intrat, durat & exit, qui voce populi ſatis prouidi, vocatur ad regnum, quaſi animo virtuteq́;, ſiue inter ſuos, ſiue inter hoſtes clariſsimus, ac ſtre-

Municipalia Suetię.

Moraſtẽ lapis

Lapides 12. collaterales.

Lapis ſignat firmitatem.

Cōditiones boni principis.

Reſpectus eligendi regis.

Ambitioſi & violenti ſemꝑ inſecuri.

Regis boni ꝓprietas.

nuiſsimus reputatus : quia nil prius, aut antiquius illi videtur agendum, quàm proſpicere proceribus, ac populis ſuis, vt iuſtum imperium, firmum præſidium, & perpetuam pacem habeant. Et cùm hæc fecerit, populus non tolerat aliquem alium ſibi Regios honores vendicare.

De mutuis iuramentis præſtandis.

CAP. II.

Iuramentum ſuperſtitioſum.

REGES olim in Septentrione diis ſuis ſuperſtitioſum cultum & honorem deferentes, per nomen eorum, quoties ardua ſubeſſet cauſa, iurare ſolebant, immò per nomina equorum, Dryudum, ac fœminarum, vt Methodio placet, & Luciano in ſuo Dialogo. Item per ventum & acinacem, vitam & mortem intelligentes, dum ſcilicet ventum animam quidam dixerint, initium vitæ, quam acinaces, id eſt, iaculum claudit. Sed hoc aliis commune fuit etiam per libertatem patriæ iurare. Magnus itaq; reputabatur inter gentes bellaces acinaces : cuius interpretatione iaculum, lanceam, venenum, funem, furcam &c. intelligere volebant, vt infrà de diuiſione bellicorum ſpoliorum diffuſius oſtendetur. Quód iurárunt per Dryudas, excelſum aliquod teſtimonium erat, quia præclarioris ingenii viri fuerint, omnium arcanarum quæſtionum ſcientes reddere rationem, & diffinitionem. Habûerunt etiam in patrio ſuo inſtituto Gothi, vt ſacerdotes eorum in Reges conſecrarent, ac mortuis ſacerdotibus diuinos honores largirentur, quemadmodum Strabo lib. VII. teſtatur. Habuerunt & Zeritam, Comeſinum, Abyrim : quorum honeſtiſsimam memoriam faciunt Dion, Iornandes, Strabo, Suidas, Chryſippus. Diceneus etiam Gothorum Rex omnem ſubditam plebem ad Pythagoricæ diſciplinæ religionem traducens, vir iuſtus, ac conſtans, omnem philoſophiam Gothos docuit, conſcriptam in libro, qui Bellagines inſcribitur. Temporibus Valentis doctiſsimum quendam Gothorum ſacerdotem Sozimenus ac Socrates hiſtorici allegant, & Theodericus Epiſcopus : quod puto præcipuum apud eos Gothos fuiſſe, qui Scythicas partes penes Aſiam occupauere. Illi autem Gothorum Reges, qui in originali patria manſerunt, per numina, & thronos ſuorum deorum &c. vt prædictum eſt, iurárunt. Religione poſtmodum Chriſtiana inſtructi, per ſummum Deum & eius ſancta Euangelia, ſe omnem iuſtitiam, & religionem etiam ſeruaturos iurant : rurſus & ſubditi, vt fideles ſint, in acceptione cuiuſlibet regiminis iurant, præcipuè milites aurati, prout inferius per occaſionem erit exponendum.

Acinaces.

Dryudæ.

Sacerdotes reges fiebant.

Nomina heroũ

Diceneus rex.

Bellagines.

Gothi Scythiã inhabitantes.

Gothorum originalium mos iurandi.

De Coronatione, ac executione Regii officii.

CAP. III.

Iuramẽta dãtur

Nũtii prouinciarum relaxãtur

Coronatio regis.

DATIS igitur, & acceptis iuramentis de religione, & legibus, ac conſuetudinibus fideliter obſeruandis, nomine prouinciarum Regalibus cõuiuiis honorati, cum literis Regiis quid actum fuerat, quidue Rex præcipiat, ad propria relaxantur. Demum coronatione ab Archiepiſcopo Vpſalenſi, & aliis Catholicis Epiſcopis ſub ſolitis cærimoniis in præſentia totius ſenatus, & procerum regni, ac nobilium perſonarum ſuſcepta, maiorum laudabili conſuetudini inhærendo,

hærendo, prouincias regni ſui Regia decentia circumire tenetur, literaſq; præmittere, quando, & qua cauſa venire decreuit, vt eum proceres, & ſatrapæ dignis honoribus, & obſequiis excipientes, aliis aliiſq; populis, territoriis, & prouinciis exhibeant honorandum. Præcipuus ornatus huius Regiæ pompæ ſtat in maximis equis, & armis, quaſi ad continuum certamen præparatis. Nec intereà vacuus eſt à iuſtitiæ adminiſtratione, quin vnicuiq; iuſtitiam diſtribuens, pacem, & vtilitatem augendam omnibus, contrarium facientibus pœna conſtituta, proponat. Ideoq; indicibili gentis alacritate quocunq; progreditur, voto addito, vt diu feliciterq; viuat, acceptatur. Et hinc progreditur illa amicitia, quæ coniuncta ciuium beneuolentiæ tutiſsima cuſtos, ac comes Regibus, principibuſq; eſſe ſolet: qua quidem dum muniti fuerint, neq; externa, neq; inteſtina arma formidabunt, & inſuper feliciſſimi erunt, ſi voluntates ſuas cum amicis communicabunt, & ciuibus, ac incolis nullam iniuriam facient, aut fieri permittent. Si quis verò Rex huiuſmodi conſuetudinem ſeruare contempſerit, regnumq; peregrino, ac ſuperbo faſtu circumire præſumpſerit, maxima incolarum indignatione veluti præuaricator, & patriæ legis tranſgreſſor æſtimatur: nec ſecurus erit, quocunq; diuerterit, à furentis populi vltione. Habent enim pro compertiſsimo, vt qui exordium regiminis ſui à contemptu legum ſuſcipit, multis vt iniuriam faciat comminatur. Ideoq; propè illi euenit, vt Regi Taprobano Indianorum (teſte Plin. lib. VI. cap. XXII.) delinquenti, vt morte mulctetur nemine interimente, ſed auerſantibus cunctis, & commercia etiam ſermonis negantibus feſſa venatione abſumatur, gratiſsima ea beſtiis futura &c. Nec puto hic crudeliores beſtias eſſe, quàm incolas diſcordantes, quos neceſſe eſt Regi nouo, & bono accepta regni poſſeſsione concordare, ne nocentiores intra regnum hoſtes relinqui videantur, quàm ab exteris nationibus expectantur.

Pompa regis armata.

Iuſtitia diſtribuitur.

Contemptor cõſuetudinũ periclitatur.

Initium infelix

Diſcordãtes beſtiis aſsimilãtur.

De qualitate boni Regis.

CAP. IIII.

RESPICIENS fidelem relationem doctiſsimi hiſtorici Laurentii Vallę ſuper iuſta cõmendatione Sereniſsimi Regis Ferdinandi, non poſſum non optare à Domino Deo, vt talis ſemper ſit in Aquilone, qualis hic fuit in Occidente, ſcilicet vt ſicut ille natura ſublimi fuit, ab omni tamen remotus faſtu, animo fidenti, atq; intrepido, ſed aduerſus inſaniam, veritatemq; demiſſo: in contumaces, nocenteſq; vehemens, ſed erga eos, qui allegarent neceſsitudines, paupertatem, morbum, ætatem, aliaſq; miſericordiæ cauſas, clementiſsimus. Item quòd eſſet amator bellicæ gloriæ, ſed ita vt pacem præoptaret. Item liberalis inter primos, ſed non niſi religionis & meriti cauſa. Item in conuerſatione procerum rarus, attamen vt nulli indigenti ianuam clauderet, immò aperiri iuberet, vt quiſq; neceſsitatem ſuam loquendo comiter audiretur, & iuuaretur. Item vt ab obſcœnitate factorum, & dictorum abhorreret. Item vt cibos, vinaq; non ad gulam, ſed pro dignitate apparari iuberet. Item vt à venere etiam in matrimonii ſanctitate temperans eſſet. Item vt nemini domeſticorum ſcortum in domum ducere, aut foris alere ſineret, ne effœminatum militem haberet in bello. Item vt omnes ſtudioſos excitaret, & iuuaret ad agnitionem ſcientiarum. Item vt nulli ſtipendium numeraret, niſi qui doceret ſe legitimo teſtimonio eo in anno corpus Domini, & calicem communicaſſe. Item quòd blaſphemorum acerrimus vltor eſſet. Item vt aleatores quaſi peſtes haberet exoſos: nihil enim boni viri adeſſe exiſtimant

Ferdinandus Hiſp. opt. rex

Clementiſſ.

Religionis cã bellabat.

Oſor ſcurrarum.

Effœmĩati ſpernuntur.

Communicãtes laudantur.

Aleatores inutiles. Liberalis. Seueritas. Coditiones optimæ regum.

aleatoribus, & blaſphemis. Item vt attenderet in beneficiis an alteri indultum eſſet, & an alter dignior eſſet. Item vt nihil intercedente pecunia, ne auarus æſtimaretur, conferre vellet. Item vt omnibus gratum vultum, Regia ſeueritate ſeruata, exhiberet. Item vt iuxta Pauli Diaco. ſententiam lib. III. cap. IIII. prout Conſtantinus, eſſet in eleemoſynis promptus, in iudiciis iuſtus, in iudicando cautiſsimus, nullum deſpiciens, ſed omnes in bona voluntate complectens, omnes diligens, ipſeq; dilectus à cunctis. Præterea idem autor lib. V. cap. XXIII. de alio Rege loquens, aſſerit eum fuiſſe corpore prævalidum, audacia primum & fortunatum, non minus conſilio quàm viribus decoratum. Item alibi adhuc de Rege quodam dicit: Vir pius, fide Catholicus, iuſtitiæ tenax, pauperumq; largiſsimus nutritor.

Rex optimus.

Princeps optimus.

Præterea alibi addit: Princeps prudentia, ſagacitate, & clementia nulli ſecundus, munificus in benemeritos, bilingues graui odio perſequens, laſciuorum contubernia vitans, patiens erga inimicos, non præceps in vindictam, ſed iniurias facile obliuiſcens. Præterea idem Pau. Diaco. lib. III. cap. XV. hoc mirabile refert, quòd in regno Longobardorum nulla erat violentia, nullę ſtruebantur inſidiæ, nemo aliquem iniuſtè angariabat, nemo ſpoliabatur: non erant furta, non latrocinia: vnuſquiſq; quò libebat, ſecurus ſine timore pergebat. Huicq; ſimile, dilectiſsime Lector, nõ graueris in ligno paruulo ſub dextro brachio Regis cap. primo cordula ligato, notare: quo ſignificatur dudum fuiſſe Reges apud Gothos, præcipuè Magnum quendam Ladalaas dictum, qui tantam omnibus incolis per duo mille milliaria Italica indixit ſecuritatem, vt nullus tantum horrea, ac bona ſua confideret ferreæ ſeraturæ, ſicuti appoſito huic exiguo ligno. Et ita more aurei ſeculi diutius fuerat obſeruatum. Præterea cernuntur penes brachium Regis libri: qui ſignificant municipalia, leges, & conſuetudines ab antiquo præſcriptas, inuiolabiliter à Rege primùm, & demum ab omnibus incolis fore obſeruandas. Nec immeritò: tantum etenim omnis iuſtitię ſeruandæ in hoc compendio reperitur, vt omnibus quorũcunq; voluminum inſtitutis ſatisfieri exiſtimetur: & inter alia vni tit. De noxali. actio. & alteri. Si quadrupes paupe. fe. di. quòd omnino in his municipalibus, vti in illis titulis, quid reſarciendũ ſit, prudenter ęſtimatur, & diffinitur: ita et de pleriſq; aliis in mera ęquitate fundatis.

Regnum Longobardorũ iuſtum.

Magnus Ladalaas rex.

Securitas aurea

Ius compendioſum in municipalibus.

De adoptione Illuſtrium per arma.

CAP. V.

QVIA morem vetuſtiſsimorum Principũ Gothiæ adhuc ſua ætate in filii adoptiõe ſeruare nõ deſiit potentiſsimus Rex Gothorũ Theodericus, idcirco epiſtolam eius lib. IIII. Regi Herulorum tranſmiſſam, volui hic inſerere. Per arma, inquit, fieri poſſe filium, grande inter gentes conſtat eſſe præconium: quia non eſt dignus adoptari, niſi qui fortiſsimus meretur agnoſci. In ſobole frequenter fallimur. Ignaui autem eſſe neſciunt, quos iudicia pepererunt. Hi enim gratiam non de natura, ſed de ſolis meritis conſequuntur, quando vinculo animi obligantur

Theodericus rex Gotho. Fortes. Ignaui.

mi obligantur extranei. Et tanta in hoc actu vis eſt, vt prius ſe velint mori, quàm aliquid aſperum patribus videatur infligi. Et ideò more gentium, & conditione virili, filium te præſenti munere procreamus, vt competenter per arma naſcaris, qui bellicoſus eſſe dignoſceris. Damus quidem tibi equos, enſes, clypeos, & reliqua inſtrumenta bellorum: ſed quæ ſunt omnimodis fortiora, largimur tibi noſtra iudicia. Summus enim inter gentes eſſe crederis, qui Theoderici ſententia comprobaris. Sume itaq; arma mihi, tibiq; profutura. Ille à te deuotionem petit, qui te magis defenſare diſponit. Probat tuum animum, & opus non habebit obſequium. Adoptat te talis, de cuius gente tu potius formideris. Nota ſunt enim Herulis Gothorum, Deo iuuante, ſolatia. Nos arma tibi dedimus, gentes autem olim virtutum pignora præſtiterunt. Salutantes proinde gratia competenti, reliqua per illum, atq; illum legatos noſtros patrio ſermone mandamus, qui vobis literas noſtras euidenter exponant, & ad confirmandam gratiam, quæ ſunt dicenda, ſubiungant.

Inſtrumēta bellorum.

Adoptionis forma.

Mādata patrio ſermone fiunt.

De eadem adoptionis forma.

CAP. VI.

ERAT præterea tam rigida apud veteres Gothorum Reges obſeruatio in armorum experientia, vt eorum legitimi filii cum patre in publica, aut priuata menſa cibum non ſumerent, antequàm armis idonei ab externis Principibus declararētur: quod & Pau. Diaco. lib. primo cap. XXIII. atteſtatur. Dum enim Longobardi peracta victoria ad ſedes proprias remeaſſent, Regi ſuo Oduin ſuggeſſerunt, vt eius filio Albuin conuiuia fierent, cuius virtute in prælio, Regis Gepidarum occiſo filio, victoriam cepiſſent, vt qui patri in periculo, ita & in conuiuio comes eſſet. Quibus Oduin reſpondit: ſe hoc facere minimè poſſe, ne ritum gentis infringeret. Scitis, inquit, non eſſe apud nos conſuetudinem, vt Regis cum patre filius prandeat, niſi prius à Rege gentis exteræ arma ſuſcipiat. His Albuin à patre auditis, XL. iuuenibus ſumptis, Turiſmundum Gepidarum Regem, cuius filium aliàs in bello occiderat, inſignia armorum petiturus acceſsit: quem Rex benignè ſuſcipiens, inſtituto conuiuio ad dexteram collocauit, vbi ſedere conſueuerat filius eius aliàs interemptus: quod tamen pater reuoluens, alta ſuſpiria traxit, grauem exiſtimans filii mutationem. Ob quam cùm Regis alter filius, & aulici telis eductis vindicare contenderent, Rex eoſdem ſub dira interminatione compeſcuit, aſſerens eam victoriam eſſe impiam, cùm quis hoſpitem in domo propria occiderit: vnde & ſingulos in læta conuiuia redire decreuit: ſumenſq; arma filii ſui interempti, ea Albuin tradidit, atq; cum pace, & incolumitate ad patris regnum remiſit. Dehinc patris conuiua factus, omnia ordine narrauit, inſignemq; laudem pro tanta audacia meruit: ſed multò maiorem Turiſmundus, pro conſtantiſsima fide in hoſpitem eſſeriſsimum obſeruata. Eſt etiam recepta hominum opinio, velut ſanctio militarium virorum, vt Rex militem equeſtris ordinis, id eſt, Equiriatus dignitatis, creare poſsit, qui ante ſuam coronationem in eo ordine aſſumptus non fuiſſet: quia ſub autoritate Regii culminis hoc includitur, velut ſertum ex roſis ſuper aureum diadema.

Filii legitimi.

Pau. Diaco.

Oduin.

Albuin.

In periculo & poculo comes.

Turiſmundus Gepidarũ rex.

Fiducia vix imitabilis.

Victoria impia hoſpitem occidere.

Laus pro audacia ſurgit.

Equiriatus dignitas.

Sertum roſeũ.

De militari educatione Illuſtrium, ac nobilium puerorum.

CAP. VII.

Inſtituta militaria.

ERAT apud veteres Gothos non poſtrema cura de rigida educatione puerotum: quos militaribus exercitiis, & bellis communi lege aſcribere ſatagebant, vt tales omni caſu patria haberet defenſores, quales olim in vetuſto ſeculo maiorum inſtituiſſent imitatores. Iſq; modus in primis ſeruabatur, qui & præſenti tempore durat. Olim pueri recenter cunas egreſsi, virgas & mammas experiebantur: primùm in balneis calidiſsimis grauiter ad ſanguinis effuſionem cædebantur, deinde in algidiſsimam aquam ferè ad periculum mortis detrudebantur, vnde compactiora membra referrent, quàm ab aliquo Lacedæmonio cæromate, quo ipſi pueros ſuos ad tolerandos æſtus, atq; algores obdurabant: etiam quemadmodum Spartam pueri ad aram ſic verberibus afficiebantur, vt multus è viſceribus ſanguis exiret, nonnunquàm etiam ad ſuſpicionem necis: quorum nõ modò nemo exclamauit vnquam, ſed ne ingemuit quidem, vt tam vitæ ſeueritatem, quam Lycurgus ſuos Lacedæmonios longo prudentiæ vſu docuit, ab infantiæ cunabulis, & cum lacte materno imbiberent. Siquidem nouiter natos pueros ad flammam primùm deferebant, ſæuoq; gelu durabant, & vndis: deinde adoleſcentiores facti, grauiſsimas plagas in corpus, & vultum excipientes, eo ſilentio ferunt, vt ne oculorum motu, aut metu impatientiam teſtari audeant. Plumarum & mollitiem vitant. Durum tegmen illis amictui eſt. Cibus, potuſq; fortis. Tabulatis pluſquàm plumatis lectis incumbunt, & ſimilibus aſperrimis rebus, vt membra induant ſolidiora, & ad omnes aduerſos caſus aptiora.

Virgas & mammas iſantibus matres p̄bent.

Lacedæmonii. Spartani.

Lycurgus.

Pueri flãma & frigore durant̃.

Nec motu, nec metu mouent̃.

Quia verò Rex Hungariæ Ludouicus delicatiſsimè nutritus erat, plurimum arguere ſolebat promos ſuos, ne fortè è bello fugiens, dape ruſtica qualicunq; forte quæſita, vitam redimere poſſet, prout poſteà probauit euentum.

De ratione

De ratione, & modo equitandi.

CAP. VIII.

DEINDE (velut Strabo meminit lib.XI.de ſchola Perſica) equitandi, iaculandi, ſagittandiq́ſtudio diligenti veneratione apud principes habenda, iuuenes attentè inſtruuntur : atq; inter alia capiti eorum imponitur grauis galea, atq; longus in manu contus, vt non tam robuſtè, quàm decenter erecta ſemper ceruice morem equitandi diſcant, & conſeruent. Præterea clypeus dorſo appenditur, vt ſciant retroſpiciendo occurrentes inſidias attentius præcauere : etiam quia vetuſtiſsimus Gothicæ nobilitatis mos eſt, talibus inſigniis, videlicet galea, lancea, & clypeo, publicos principum conuentus accedere, atq; armis huiuſmodi patriæ libertatem, & iuſtitiam defenſare. Præterea ne militaris experientia aliarum gentium ignoretur, mittuntur huiuſmodi adoleſcentes in longinquas principum curias, vt addiſcant mores, linguam, diſcrimina perſonarum, ingenia regionum, pugnarum, acierumq́ ordinem, ne rudes ad gubernacula ſurgant. Aliquibus tamen non prius contingit in patriam redire, quàm regnare. Erat etiam mos veterum Principum, mutuò filiorum capillos ſuſcipere, vt cæſariem incidentes, patres efficerentur, taleſq́ remittere Regiis muneribus decoratos. Gothi tamen non tondunt capillos, ſed ſtrictas galeas, ſeu caſsides, ac loricas alligant, equos fortiores aſcendere præcipientes, hyeme verò horrenda venationes inſequi, alternoq́ tempore ſub algidiſsimo frigore armatos ſimulare ſtationem, quaſi vitę pičulũ in aliqua hoſtili obſidione auerſuros: quod hyeme frequẽtius, quàm æſtate fieri ſolet. Habet etiã Vopiſcus in vita Probi, adoleſcẽtes oẽs octauodecimo anno ſolere ad militiã, nõ latrociniũ euocari: quo caſu impuberẽ, aut inualidũ vita priuare probroſum non erat, aliàs minimè licuit, propter obſeruantiã militarem.

Galea grauis.
Contus longus
Clypeus.
Ritus adeundi conuentu principum.
Cauſæ emittendoꝶ tyronũ.
Redire et regnare contingit.
Mos tondendi capillos.
Exercitia.
Anno 18. ad militiam conſcribuntur adoleſcentes.

De electione tyronum ad arma.

CAP. IX.

HIS imaginibus in parte oſtenditur, quo ritu Reges Gothorum, Sueorum, ac Noruegianorum, aliiq́ Principes Septentrionis, Regia, atq; prouincialia

Tyrones clariores. officia antiquitus inſtituebant, modernoq; tempore partiuntur. Illos itaq; tyrones militaribus armis cæteris omnibus clariores exiſtimabant, qui in ipſo pueritiæ flore maturis moribus lubricam frenârunt ætatem: qua nihil eſt ſceleratius malis habitibus relaxata. Nec enim Principi fidelis, nec patriæ vtilis, nec ſociis portabilis, nec

Mores peſsimi malorum adoleſcentum. cuiquam gracilis eſſe putatur, niſi militari ſeueritate ad ſtrenuos mores reducta fuerit, vt eo caſu fortiſsimi patriæ propugnatores inſtitui poſsint, quibus dirigendæ prouinciç ſecurius committantur. Verùm ne continuo rigore huiuſmodi iuuenes militaribus diſciplinis conſtringantur, Regia liberalitas eoſdem ſemper erigit, & exaltat, ac ſpecialibus donis, quibus firmioribus obſequiis Regię fidei ſeſe conſtringant, adaptat, quaſi intrepidos in quouis certamine, & vitæ periculo ſubituros.

Dona tyrõibus dantur. Dona igitur gladii, balliſtæ, pharetræ, galeæ, thoraces, loricæ, vmbones, frameæ, & equi militares, ac grandiores, atq; annexa feuda: quibus omnibus veteri ritu ſpe-

Feuda. ciales verborum formæ, ac rationes ſigillatim cur dantur, accipiunturue, ſunt anne-

Toga virilis. xç. Talibus nanq; donis, & ſignis, extunc virilem togam, & libertatem induunt, qua ſine tutoribus integrum bonorum ſuorum liceat habere moderamen, atq; bellicis conflictibus audentius intereſſe, ac ſtipem, & prædam promereri maiorem, & denicq; in omnibus iudiciis militaribus teſtimonium, & ſententiam afferre firmiorem,

Gammal ſuen. quemadmodum Caſsiodorus lib. I. inter epiſtolas Regis Gothorum Theoderici aſſerit in hac forma:

De eodem per ritum externum.

CAP. X.

Virtus. GOTHIS ętatem legitimam virtus facit, vt qui valent hoſtem confodere, ab omni iam vitio aſtringitur ſe vendicare. Quod & Paulus Diaco. lib. I. teſtatur de Longo-

Bellatores plures fiunt. bardis: qui vt bellatorum poſſent ampliare numerum, plures à ſeruili iugo ereptos, ad libertatis ſtatum perducunt: vtq; rata poſsit haberi eorum ingenuitas, ſanciunt more ſolito per ſagittam, immurmurantes nihilominus ob

Patria verba. rei firmitatem quædam patria verba: quæ tantum ſonant, Dii te hac ſagitta nobilitent, conficiantq;, vbi patriæ, ac Principi fueris infidelis. Nec prætereundum eſt Saxonis teſtimonium lib. II. quòd olim ingreſſuri curiam proceres, famulatus ſui principia alicuius magnæ rei voto

Tyrociniũ à virtute auſpicandum. Principibus obligare ſolebant, virtute tyrocinium auſpicantes. Attamen fidei integritatem in externis Regiis aulis Gothiæ, & Suetiæ, nunquàm meriti ſunt, niſi ſtrictum gladium, vel pugionem, per cuſpidem Principis manu, & munere, fide-

Cautela. litatis iuramento præſtito, ſuſcepiſſent, ne capulo ſumpto ipſum gladium retorqueant in viſcera porrigentis: prout dudum accidiſſe compertum eſt, dum vindicem ſuſtinere paſſus eſt, qui capulum pro cuſpide variata veterum conſuetudine ingrato

Vexilliferi. conceſsit. Vexilliferos autem, ſeu primipilos, viros virtute ac nobilitate claros, & ſingulari fortitudine præditos, ſolius ſigni exhibitione conſtituunt, quòd militari lege ſeſe agnoſcunt æquè ac honorem, & vitam defenſuros: quibus & applicant

Cuſtodes. audaciſsimos cuſtodes, bipennes acutas habentes, ac ferreos globos ad

Globi ferrei. cingulum pendentes: quibus dum opus fuerit, cominus hoſtem imminentem iactu proſternant, vbi gladiis acutis nequeat ſuperari.

De diuerſis

De diuerſis ætatibus pugnatorum.

CAP. XI.

SVCCESSIVIS temporibus inter veteres Gothorum Principes contrariæ ſeruabantur cõſuetudines in equeſtribus bellis conficiendis. Nonnulli enim ſolebant viris iuuenibus equos iuuenes, ac feroces applicare: ſed hi raram victoriam reportârunt, quia nimia celeritate vſi, in præcipitia ruebant, & ruinam. Alii verò veteranis militibus præcipites, ac iuuenes equos certamen ingreſſuris tribuerunt: iiq; triumphantes victorias reportârunt: virtute enim ſeſſores moderabaĩ furioſitas equi, vt nõ tam præcipitãter, quàm prudẽter hoſtem attentaret. Itaq; ꝑ vſu apud pleroſq; Principes diu hæc ratio ſeruabatur, vt iuniores ac ferociores viri equis ſenibus, ſeneſq; & graues milites iumentis iuuenibus in prælis vterentur, tanquam eo temperantiæ genere tutius quæcunq; certamina decidi poſsint. Verùm quid in vita Imperatoris Probi, quem milites ingenti proſequebantur amore, Vopiſcus de equo velocißimo meminit, hic inſerere non pigebit. Cùm, inquit, Probus adeò iuſtè inter milites ſuos ſpolia diuideret, vt nil præter tela, & arma ſibi retineret, quinetiam cùm de ſpolio (an ex Alanis, ſiue ex aliqua alia gente, incertum eſt) repertus eſſet equus non decorus, neq; ingens, qui, quantum captiui loquebantur, centum ad diem milliaria currere diceretur, ita vt per dies octo, vel decem continuaret, & omnes crederent Probum tale animal ſibimet ſeruaturum: iam primùm dixit, Fugitiuo militi potius, quàm forti hic equus conuenit. Deinde in vrnam militares iuſsit nomen ſuum mittere, vt aliquis eum forte ductus acciperet: et cùm eſſent in exercitu quidam, nomine Probi, alii quatuor milites, caſu euenit, vt primùm emergeret, cui Probo nomen exiſteret, cùm ipſius Probi ducis nomen miſſum non eſſet. Sed cùm quatuor illi milites inter ſe contenderent, ac ſortem ſibi quiſq; defenderet, iuſsit iterum agitari vrnam: ſed & iterum Probi nomen emerſit. Cumq; tertiò, & quartò feciſſet, quartò Probi nomen effuſum eſt. Tunc omnis exercitus equum illum Probo duci dicauit, ipſis etiam militibus, quorum nomina exierant, id volentibus.

Conſuetudines diuerſæ.

Modus vincendi.

Hoſtis prudenter ſuperãdus

Probus Imp.

Spolia iuſtè diuiſa.

Equus celerrimus.

Fugitiui milites.

Quatuor Probi nomine.

Vrna ſortialis.

Adhuc de alia conditione equi.

CAP. XII.

Equus mirabil. Satelles ſolers.

Propoſitio militaris.

REFERT prætereà Herodotus lib. V. de Artybii Perſarum ducis mirabili equo in armaium erigere ſe docto: quod audiens Oneſilus eius aduerſarius dux Cyprorum, ad ſatellitem ſuum (erat enim rei bellicæ, & alioqui ſolertiæ plenus) Audio, inquit, Artybii equum edoctum ſe erigere, & pedibus ſimul, atque ore eum, in quem agitur, perficere: proinde tu properè inita ratione dicito, vtrum malis obſeruare, equum ne tibi feriendum, an ipſum Artybium. Ad quem ſeruus: Ego verò, inquit, Rex paratus ſum & vtrunque, & alterum, et omnino quicquid imperaueris, facere. Promam tamen quod rebus tuis conducibilius eſſe ſentiam, Regem ac ducem oportere cum Rege ac duce certare. Siue enim talem occidas, decori tibi fore: ſiue à tali, quod abſit, occidaris, quod ſecundum eſt, dimidium mali eſſe. Hos verò famulos cum famulis hoſtium debere confligere. Nam quod ad equum attinet, non eſt cauſa, cur eius artificium extimeſcas. Recipio enim tibi eum poſthac aduerſus neminem ſe erecturum. Hæc illo locuto, mox exercitus conflixere: dumque acies dimicant, circa Imperatores hoc actum eſt: Vbi Artybius equo, cui inſidebat, in Oneſilum inuectus eſt, Oneſilus vti conuenerat cum ſatellite, ipſe inuadentem Artybium ferit, eius ſatelles equi ſublatos pedes in Oneſili ſcutum iactantis falce percutiens abſcidit: quo ictu Artybius Perſarum Imperator illic vnà cum equo corruit. Cæteris pugnando occupatis, Oneſilus tamen eo prælio occiditur, caputque eius abſciſſum haſta ciuitati quam obſederat, importatur, atque ſupra portas ſuſpenſum, & exinanitum, ingreſſum examen apum fauo referſit: & ob id honorificè mox ſepultum, quotannis ab incolis veneratur.

Regē cū Rege certare decet.

Famuli cum famulis.

Scutū abſcindit.

Caput regis abſciſſum.

Apū examē caput fauo & melle replet.

De ritu veteris militiæ Gothorum.

CAP. XIII.

Caſsides graues Thoraces coriacei.

HABEBANT olim caſsides graues, non ſatis polita manu iuxta rudem illam ætatem fabricatas, prætereà thoraces ſpiſſos, partim ferreos, partim coriaceos

coriaceos, partim filtrinos, lino lanaq; conſutos, ſimili modo brachialia ferrea, & manuum chirothecas. Ferebant & denſas haſtas, ac longas, prout Procopius his verbis lib. II. meminit: Primos nanq; omnium Gothos cum denſis, ac longis haſtis venientes, Perſæ non ſuſtinentes, in fugam ſe verterunt. Vtuntur & cataphracti contis longis. Aſſerit etiam idem autor, Gothos equites telis, ac gladiis vti conſueuiſſe: quam ſententiam Iordanes confirmat. Ait enim: Admirandum reor fuiſſe ſpectaculum, vbi (videlicet poſt mortem Attilæ) cernere erat cunctis, pugnantem Gothum, enſe furentem Gepidam, in vulnere ſuorum cuncta bella frangentem, Sueuum pede, Hunnum ſagitta præſumere, Alanum graui, Herulum leui armatura aciem inſtruere. Prætereà Herodotus lib. I. verſus finem aſſerit, Maſſagethas, occiſo per Thomyrim eorum Reginam Cyro Perſarum Rege, amictum, & victum Scythico modo ſimilem habuiſſe, atq; ex equis, & pedibus fortiter pugnauiſſe. Vtroq; enim genere valent ſagittarii iteratq; haſiati ſangares, hoc eſt pugiones, eorum more geſtantes, in omnibus auro, & ære vtentes: ære in omnibus, quæ ad haſtas, ad pharetras, & ad ſangares pertinent: auro autem in cunctis, quæ ad capitis, & baltheorum ornamentum ſpectant. Equorum itidem pectoribus æreos thoraces circundant, circa frena, & pharetras aurum adhibent, ferro, atq; argento nil prorſus vtentes: quorum in regione cùm immenſa ſit auri, atq; æris copia, ferri tamen, atq; argenti nihil eſt. In patria autem eorum originali, videlicet Gothia, auro tanquam digniori metallo, pro reuerentia ſuorum numinum in ornatu ſupremi templi (vti lib. primo dictum eſt) indicibili magnificentia olim vtebantur. Hodie etiam conſtituta lege cautum eſt, vt campanulæ æreis, vel argenteis alligentur detruncatis calcitroſorum equorum caudis, vt imbelle genus hominum ſono percepto periculum euitet. Quibus verò argenti cultura maior, baltheos latos (Silff ſchena dictos) tam pro ornatu, quàm munimine in medio dorſi erectos habent, necnon & alia inſignia, quibus colitur aulicum decus.

Haſtæ denſę.
Perſæ fugantur
Tela ac gladii
Gothi.
Gepidæ.
Sueui.
Hunni.
Alani.
Heruli.
Maſſagethę.
Sangares.
Aeris vſus.
Auri vſus.
Ferri cariſtia.
Campanulæ argenteæ.
Silff ſchena.

De reliquis antiquitatibus equeſtrium.

CAP. XIIII.

VTEBATVR & illa vetuſta ætas inuſitata magnitudine in calcaribus oblongis, atq; radiorum amplitudine latis. Præterea ocreis ſatis inepta reflexura in recuruanda anteriori parte, nullo prorſus ſubſiſtente commodo fabricatis, prout in pueritia mea ante LX. annos vidi: iamq; pro ſpectaculo in arcibus quorundam nobilium reſeruantur. Præterea veſtes, ſeu tunicellæ militares, adeò breues, & complicatæ erant, quòd vix clunes tegerent inferius, ac ita cancellatæ, & diuiſę ſuperius, vt nec ſcapulas cooperirent, neq; frigoris iniuriam defluentes pili excluderent, præſertim in ſtipendiariis militibus, quibus prolixior coma non concedebatur, ſed ſolis principibus, maximè filiis Regum: qui à pueritia intonſi manebant, vt à tergo iis defluerent crines, qui vtrinq; à fronte diſcriminati pendebant: non tamen more Turcarum impexi, ſqualidi, atq; ſordidi, vel aliàs calamiſtrati, ſed pretioſis vnguentis ſuperinfuſi, prout Agathius lib. I. latius aſſerit de bello Gothoꝝ. Erat ēt mos veteꝝ philoſophoꝝ incedere capillatos: ita etiam æſtimationi mos receptus, vt turpiſsimę vitę hoīes coma defluēte ſe Stoicos ſimulabāt. Cùm igitur ſuperius mentio fit de denſis haſtis, ac contis, nō omittēdus eſt Paulus Diaco. lib. V. cap. X. vbi aſſerit, quòd quidam Amalongus, qui Regium

Calcaria oblonga & ampla.
Ocreę reflexę et ineptę.
Veſtes breues & cōplicatæ.
Milites tonſi.
Capilli Turcaꝝ impexi.
Philoſophi capillati.
Stoici ſimulati.
Amalongus.

Græculus cõto leuatus. contum ferre erat ſolitus, quendam Græculum eodem conto vtriſq; manibus fortiter percutiens, de ſella, ſuper quam equitabat, ſuſtulit, eumq; in aëra ſuper caput ſuum leuauit: quo ſpectaculo Græcorum exercitus immenſo pauore perterritus, in fugam conuertitur, vltimaq; pernicie cæſus. Hinc lætior triumphus exortus cunctos exhilarauit, quòd ſine ſanguinis effuſione ſit comparatus. Sic & Poſthumius Libertus in conſulatu, qui primus omnium ouans ingreſſus eſt Vrbem, cùm rem leuiter ſine cruore geſſerat, vt Plin. lib. XV. cap. XXIX. atteſtatur. Exhinc etiam apparet mos introductus, & ſeruatus, vt triumphantes planè equitent, dum vrbes intrant, immò etiam, vt quemadmodum idem Plin. cap. vlti. eodem lib. aſſerit, lanceis triumphantium lauri folia in contis pro ſigno victoriæ affiguntur: ita apud Septentrionales, qui lauro carent, caudæ vulpinæ, vel lupinæ, tam in bellis, quàm triumphis militaribus haſtis alligantur, licet in deſpectum hoſtium potius fiat.

Poſthumius Libertus.

Trĩphãtes planè equitant.

Folia lauri.

Caudæ vulpinę vel lupinæ.

etit

De militaribus exercitiis, & diſciplinis.

CAP. XV.

MOS erat antiquitus conſtanter obſeruatus, qui & in hodiernum diem apud Aquilonares obſeruatur, vt equites integris armis induti, de plana terra, atq; quocunq; loco natura iniquo, equos aſcenderent altos, & ephippiatos, præſertim in lubrica glacie, atq; niualibus campis, vbi frequentiora, atq; acriora bella fieri ſolent, prout inferius de hyemali certamine oſtendetur, maximè propter grauem armaturam, haſtasq; denſas, quibus communiter in hoſtes vtuntur: quod abſurdum apud eos minimè æſtimatur, quemadmodum de Sueuorum moribus Cæſar meminit. Dicit enim: Equeſtribus prælijs ſæpe ex equis deſiliunt, ac pedibus præliantur, equoſq; eodem remanere veſtigio aſſueſecerunt, ad quos ſe celeriter, cùm vſus eſt, recipiunt. Nec eorum moribus turpius, aut inertius habetur, quàm ephippiis vti. Itaq; ad quemuis numerum ephippiatorum,

Equites armati.

Campi niuales & glaciales.

Equeſtria prælia

Equi remanent

ephippiatorum, quamuis pauci, adire audent: taleſq; equi Deſultorii nuncupantur, quód ex eis facilé equites deſiliant: quos & Celetes Græci, atq; Latini vocant. Præthereà alia Gothorum diſciplina militaris eſt, quód in præcipiti equorum curſu ſeſe totaliter armatos ab vno in alterum, & deinceps in tertium equum vrgentibus prælns, terram non tangendo, transferre ſolent, etiam quód ex equo ſe ſupinent, eleuent, vel inclinent, ſurſum deorſumq; ſe moueant, pilam, vel haſtam variando, prout Procop. lib. III. de agilitate Totilæ Gothorum Regis laté teſtatur, dicens: Armis indutus proceſſerat auro abundé cælatis, & ex equo vt ornatiſsimis phaleris, ita & pilo, ac lancea noſcitabatur, purpureaq;, & Regia veſte, & ex prædicto equo præcipué, quo ille miræ magnitudinis vehebatur. In medio autem campo vt bellicæ artis peritus, ac ludibundus proceſſerat, equum diuerſim calcaribus concitando, in orbem frenis agiliter agere, obequitandoq; telum in auras ſurſum verſus apté diuerberare, & ipſum id rurſum ad terram delatum impigré per manus translatum, gloriæ id artis plurimum ducere, ſupinandoq; ſe deſuper equum, inclinandoq; vtrinq; ad terram, & viciſsim in latera, vt qui á puero fuiſſet deſultandi, ac tripudiandi artem edoctus, & ludicra hæc peragendi.

Equi deſultorii Celetes.

Diſciplia equeſtrium.

Totilæ regis agilitas.

Equus miræ magnitudinis.

Telum reſumere doctus.

Adhuc de exercitiis militaribus.

CAP. XVI.

SOLENT etiam Septentrionales equites præſtantiores equos nominibus propriis, ſignis, & coloribus certis ad ſe vocare, vt canum more in inuiis, deuiis, rupibus, ac paludibus liberé gradientes, habeant adiutores, vt iubis eorum manibus innixi, ſubita laſsitudine non ſuccumbant. De quibus Saxo lib. XIIII. ac alibi plurima atteſtatur: ſed intimius adhuc Solinus de miro affectu, & ingenio equorum aliqua enarrat, & inter alia ex Plinio allegat: Regem Scytharum cùm ſingulari certamine interemptum aduerſarius victor ſpoliare vellet, ab equo eius calcibus, morſuq; laniatus eſt. Præthereà cum prælio Antiochus Galatas ſubegiſſet, Centaretrii nomine ducis, qui in acie ceciderat, equum ouaturus inſiluit: iſq; adeó ſpreuit lupatos, & tyrannicos ſeſſores, vt de induſtria curuatus ruina & ſe, & equitem afflixit, & peremit, vt ſequenti cap. dicetur. Profectó talium equorum pretium præſenti æuo mereretur magnum gradum, ſi eorum arte, vel natura tot impii, ac crudeles tyranni præcipitari, ac confici poſſent, quot parturiunt nimium fœcundi parentes ad irreparabilem multorum calamitatem.

Equis nomina dantur.

Equus occidit interfectorem domini ſui.

Equi pauci nūc tyrannos occidunt.

Parētes tyrānorum nimis fœcundi.

De quorundam equorum doloſitate.

CAP. XVII.

Equi animoſi Veſtrogothoſum.

Equi ſecretis ſignis applaudunt ſuis.

Pericula duo mortis.

CVM apud Veſtrogothos equi reperiantur non minus pulchri, quàm animoſi, atq; ad omnia ſubeunda certamina, & onera præſtantiſsimi, quia à ferociſsimo equorum genere hyemalibus paſcuis vt plurimum enutrito producuntur, ideoq; importunius ab omnibus, pręſertim nobilibus, & militaribus viris, ſatis caro pretio comparantur. Cùm verò caſu aliquo tales equi raptu, vel furto, aut alia quauis negligentia à iuſtis poſſeſſoribus auferuntur, nunquàm, aut raro nouis ſeſſoribus adeò viuacem ſpiritum, aut firmam ſecuritatem in periculis exhibent, quemadmodum priſtinis altoribus ſuis mira agilitate præſtare ſolebant. Signis enim ſecretis in voce, ſono, tactu eos inſtruunt, quibus admoniti hilarius ad imperata, quàm ſi calcaribus vrgerentur, procedunt: immò ſignis huiuſmodi à ſeſſoribus non perceptis, duo præcipuè mortis pericula, vel mortem ipſam, inferunt eiſdem. Aut enim freno mordicus ore apprehenſo, capiteq; inter tibias ſubmiſſo, & clunibus in altum leuatis à dorſo antrorſum equitem excutiunt, aut ſeſe in poſteriores pedes erigunt, & in tergum ſupinè caſuros exponunt, vt impoſsibile ſit ſeſſoris ceruicem non diſrumpi, aut caput non excerebrari. Volens hic ſileo caſus quorundam Principum, & illuſtrium virorum Aquilonarium, qui ſic periere. Qui enim equos tales à primis educatoribus violentia, vel licentia extrahunt, contemnentes petere qualibus ſignis venient dirigendi, illicò quàm impetuoſi ſint, experientur. Verùm pro recentioribus annis opportunius, quàm aliàs vllo priori æuo remedium domandi tam feroces equos repertum eſt, vt nunquàm, vel raro, niſi negligentia turpiter interueniente, aliquis præcipitetur ab equis, pręcipuè etiam quia omnia equitandi inſtrumenta modis omnibus proportionata, afferunt ſecuritatem.

Signa in equo cauenda.

Inſtrumenta fortia præſtant ſecuritatem.

De externis exemplis malignorum iumentorum.

CAP. XVIII.

QVIA gentibus Septentrionis vix notitia eſt, qualis fuerit equus ille Seianus, de cuius forſan vſitato nomine magis, quàm maligno euentu, plurimi plura referre nouerunt. Igitur talis erat, vt quotquot ob eius eximiam præſtantiam eum equitare volebant, tot in præcipitia, mortemq́ ruebant. Aſſeritur enim fuiſſe magnitudinis inuſitatæ, ceruice ardua, colore phœniceo, flaua & comanti iuba, cæteriſq́ equorum laudibus inſignis: hunc tamen quiſquis poſsideret, cum omni domo, & familia, ac fortunis in perniciem deduceretur. Itaq́ Cn. Seium primum eius dominum, à M. Antonio capitis damnatum, miſerabili ſupplicio vitam conſtàt finiuiſſe. Eodem tempore Dolabellam conſulem in Syriam proficiſcentem, fama eius equi permotum, Argos diuertiſſe, emiſſeq́ ſeſtertiis centum millibus, ſed ipſum mox in Syria bello ciuili obſeſſum, atq́ interfectum fuiſſe. Deinde eundem equum C. Caſsium, qui Dolabellam obſederat, adduxiſſe: quem Caſsium poſteà victis Parthis, fuſoq́ exercitu ſuo, miſeram mortem oppetiſſe manifeſtum eſt. Deinde Antonium poſt interitum Caſsii parta victoria, nobilem illum equum quæſiuiſſe, & mox eo potitum, victum, atq́ deſertum miſerabili exitio interiiſſe. Vtcunq́ ſit, annectendum hic puto, & valde cauendum, quòd equi in præliis, aut alibi ſagittis in latere, vel vmbilico, vel coxis icti, ſe ſæpius in poſteriores pedes eleuant, dorſotenus cum ſeſſore caſuri, prout Herodotus plurimis in locis de Parthorum equis atteſtatur. Eſt etiam in pari prouerbio communis relatio de auro Toloſano, quòd quicunq́ illud attigit, à templis exportando, ille miſero, ac cruciabili exitu perierit, prout Strabo lib. IIII. reliquit manifeſtum. Aurum igitur Toloſanum, teſte Iuſtino lib. XXXII. fuere argenti pondo quinquies decem centum millia, auri pondo centum decem millia: quod ſacrilegium cauſa excidii Cępioni, exercituiq́ eius fuit. Pondo, interprete Budæo de Aſſe, continet libras decem.

Equus Seianus.

Primus poſſeſſor eꝗ periit.

Cautela eꝗ vulnerati.

Auꝝ Toloſanū

Auri Toloſani quantitas.

Pondo.

De militaribus exercitiis.

CAP. XIX.

Patientia duriſſima.

Exercitia terribilia.

Pax rariſsima apud Aquilonares.

Lex militaris.

Otia militibus auferenda.

INTER alia Septentrionalium bellatorum, ſeu equeſtrium exercitia, vnum erat præcipuum, vt quicunq; tentaret ea ingredi, & proſequi, haudquaquàm ambigeret ſub ardua ſe patientia ferream diſciplinam ſubiturum: primùm quòd contra ſæuiſsima elementa cunctorum certaminum initia eſſet ingreſſurus, videlicet hyemales vigilias in glacialibus caſtris faceſſere, nec à loco quocunq; frigore, vel tempeſtate ſæuiente auelli: deinde famem, æſtumq; die ac nocte neceſsitate vrgente pati: præterea equos ad omnem pugnandi inſultum, & motum agitare, contos circum humeros gyrare, equoſq; in ſaltum per foſſata, ſepes, ac trabes cogere, vt in bellicis ſimulachris ſub florida pace, quæ rariſsima apud Martiales cernitur, continuè addiſceret, quæ poſtmodum in acerrimis certaminibus pro patria libertate pugnando, velut regulam obſeruaret. Qua induſtria militantium animos aſsidua exercitatione lex militaris corroborabat: nam & decurrere eos cogebat, & in equum agiliter deſilire, armatoſq; tripudiis agitari; & tuba claſsicum perſonante obtundi, ne fortè ex quiete, & otio bellorum obliti, vel ignari in veris prælijs remolleſcerent, aut in turpem fugam laberentur. Vt enim otium in omni re pernicioſum eſt, ita in militaribus diſciplinis noxium, & abhorrendum. Quippe ſub eo militare genus hominum ſuapte natura ad res optimè conſtitutas commouendas, & conturbandas promptum, in mille ſeditiones, & proditiones illicò ruit: primumq; proprios Principes, quorum negligentia otiari, vel laſciuire permittuntur, vel hoſtibus domeſtica fraude inſtructa produnt, vel in aperto prælio crudeliter perimendos oſtendunt. Sed longè deteſtabilius otium eſt, quando ab ipſis Principibus ſupremis ad ſubditorum eneruationem aſſumi videtur, prout infame poſteris argumentum magni autores tradunt Heliogabalum reliquiſſe: qui peractis infinitis ineptiis, tandem per ſcurras occiſus eſt, ac per plateas, & cloacas ſordidiſsimè tractus, & in Tyberim ſubmiſſus. Idem de Galieno homine ſocordiſsimo, aliiſq; ſimilibus naturæ portentis, infinita patent exempla.

Milites ſeditioſi dominos ꝓdere ſolent.

Heliogabalus.

Galienus.

Adhuc

Adhuc de eiſdem militaribus exercitiis externis.

CAP. XX.

MEMINIT præterea Fran. Irenicus lib. II. cap. XXIIII. Germanis fuiſſe familiare, in gyrum equos vertere, ac in altum leuare: verùm ago aſſero primùm apud Gothos Septentrionales equos in gyrum vertere plurimum in vſu fuiſſe, perpetuaq́ diſciplina durare. Sed abolita eſt, & in contemptum redacta conſuetudo, equos in altum ob rationes ſupradictas leuare, dum æquè aptum attenderet, ex equo in duos poſteriores pedes erecto pugnare, velut bipedem armatum manibus ac pedibus humi ſerpentem, hoſtem impetere conto. Sicut enim natura vnicuiq; animanti vires in ſingulis membris pulchrè præſcripſit, ita & eis ornatius eſt vtendum. Quam periculoſum autem, & inutile ſit, ex equo ſurſum eleuato pugnare, videatur ſuperius cap. XVIII. & cap. XVII. Cæterùm Vegetius lib. I. De re militari hæc aſſerit: Equorum ſalitio non ſolùm à tyronibus, ſed etiam à ſtipendiariis militibus diſtrictè ſemper exacta eſt: tantaq́ cura huius rei ſolet eſſe, vt non ſolùm à dextris, ſed etiam à ſiniſtris partibus & inſilire condiecerent de ſilice. Hoc enim aſsidua meditatione faciebant, vt ſcilicet ſine mora in tumultu prælii aſcenderent, qui tam ſtudioſè in pace ſe exercebant. Idem lib. III: Equi cataphracti propter munimenta, & arma, quę gerunt, à vulneribus quidem ſunt tuti, ſed propter impedimentum, & pondus armorum, facile eſt ipſos capi, quia frequentius contra diſperſos pedites, quàm contra equites in certamine ſunt obnoxii. Melius tamen ante legiones poſiti, vel cum legionariis mixti ſunt, quando cominus (hoc eſt, manu ad manum) pugnatur, quia aciem hoſtium ſæpe rumpunt.

Equi vertuntur in gyrum.

Membroꝝ præſcriptæ vires.

Equoꝝ ſalitio.

Mora nulla in ſaliēdo equos

Impedimenta ponderum.

Cominus pugnare.

De multiplici genere bellatorum.

CAP. XXI.

VERTITVR inter militares homines ſæpius admiratio, quomodo nonnulli bellis acerrimis implicati, vel viui, vel ſaucii campum, ſeu pugnam exeunt, qui primi videntur, & permanent in prælio, ac vltimi ſunt in exitu,

Bellatoꝝ quatuor genera. Primi. Cunei cōdēſati. Secundi. Tyrocinii rudimenta. Tertii. Proceritas inanis. Nobiles ignauię indulgētes

vel ſuga, ſrequentiusꝗ ad interitum impetuntur: & ob id aduertendum eſt quatuor eſſe genera bellatorum. Primum eorum, qui fortitudinem modeſtia temperantes, rebelles acrius cædunt, fugientibus inſtare erubeſcunt. Hi ſiquidem diuturna armorum experientia certiora virtutis teſtimonia proſequentes, gloriam ſuam non in victorum fuga, ſed vincendorum expugnatione conſtituunt, cuneos in acie condenſantes. Alii, qui corporis, animiꝗ viribus freti, ſed nulla miſerationis parte prædit, in hoſtium tam terga, quàm pectora communi cædis atrocitate deſæuiunt. Hiꝗ iuuenilis animi calore prouecti, tyrocinii rudimenta bellorum auſpiciis ornare contendunt, tamꝗ ætatis, quàm laudis ardore inflammati, in fas nefasꝗ ruunt, nulla periculorum diſcretione penſata. Tertii, quibus inter metum & pudorem anxiis, progreſſum terror adimit, recurſum ruboris obſtaculum tollit: qui ſanguine clari, inaniꝗ tantùm proceritate conſpicui, aciem numero, non viribus denſant, hoſtemꝗ vmbra potius, quàm armis feriunt, & in bellatorum grege ſolo corporum ſpectaculo cenſentur: qui licet ſunt magnarum opum domini, genere quàm animo prȩſtantiores, plus tamen ignauiæ, quàm nobilitatis viribus indulgere videntur, nihil prȩclari audentes attentare. Quarti, qui ſpeciem, non rem in bellum perferunt, ſeꝗ extremis ſociorum agminibus inſerentes, primi fugam, poſtremi prælium gerunt: in quibus imbecillitatis habitum certi pauoris indicium detegit, cùm ſemper quȩſitis de induſtria ſubterfugiis, pugnantium terga timidioris progreſſus pigritia ſubſequuntur. Hæcꝗ bellatorum quatuor genera Saxo clarè commemorat lib. IIII.

De differentia Ducum.

CAP. XXII.

Cōditiones bellantiū & belloꝝ notanda.

ATTENDITVR præterea ducum differentia, vbi vnus tardus, & timidus eſt: alter ferox, & perſpicax: vnus ingenio, atꝗ militari diſciplina inſtructus: alter vagus, temerarius, & pertinax: vnus proſpicit commeatum, prȩcauet inſidias, vires hoſtium ponderat, tempus pugnæ eligit, arma perluſtrat, aciem inſtruit, & ſubſidiis firmat: alter ordinem militum non attendit, locum non explorat, ſigna non diſtribuit, impedimenta non remouet: vnus grauis, & cunctabundos pugnatores hoſtibus obiicit: alter tyrones, aut mala diſciplina inſtitutos exercitus accipit, quorum fœda fiducia ductus, pauciſsimis hoſtibus circumſeptus occumbit.

Inſtructi viribus pollent. Fortuna humana potens. Euētus incertus belli. Victoriæ impedimenta. Adulatores peſſimi.

Plurimum nanꝗ in bellis pollere videntur militum copiæ viribus, exercitiiſꝗ inſtructæ, præterea ducum ingenia, & experimenta humanæ fortunȩ cōiuncta: quȩ potentior vis eſt in bellicis rebus. Verùm vel tanta nobilitas militum, vel fortunæ varietas incidere ſolet, vt viciſsim nunc exules, nunc Reges videntur: & ita de vniuſcuiuſꝗ incerto euentu cogitandum erit. Præterea quòd exercitus propter inconſueti aeris incommoditatem pleruꝗ diſſenteriȩ morbo grauiter exagitari poſsit, atꝗ illicò interire. Deinde quòd bellatores, præcipuè ſacrilegos, aduerſus ſublime numen prælantes (vt Iuſtinus atteſtatur) elementorum vis, tempeſtas ſcilicet, & grando, & frigus, multos abſumere ſolent, quaſi vulnere ſauciatos. Inſuper & aſsidui imbres, gelu, nix concreta, fames, laſsitudo, pecuniarum defectus, murmuratio afferentium neceſſaria, & abſentia ducum, diſcordia militum, & peſsima ſuſurratio ſeditioſorum, ac portentoſa deceptio adulatorum. qui apertis auribus ficta pro veris ſuggerunt, variant, atꝗ victoriam adeſſe promittunt, & in exitu plus lingua, quàm enſis hoſtilis ſublatis opibus, & Principis vitæ nocuiſſe videbuntur. Væ igitur illis, qui talibus delectantur malis.

De armis, & cautelis equeſtrium.

CAP. XXIII.

INGRESSVRI Septentrionales equeſtre certamen grauibus lanceis, & denſis, earum cuſpides non ſerico (vt dictum eſt) aut aureis filis exornant, ſed caudis vulpium, aut luporum, in deſpectum quorumcunq; inimicorum. Nunquàm etiam vexillatis haſtis more Perſarum, aut Græcorum vtuntur, qui eo apparatu præſtigioſo, veluti primo ſtratagemate, ſatis acriter putant fugare, vel ſaltem territare quemcunq; venturum hoſtem. Balliſtis tamen, ſeu arcubus chalybeis, atq; corneis, ob maximum ictum, & vehementiam eius robore concitandam, vtuntur: ſunt etenim fideliſsimè fabricati, prout omnimodę ſagittę eis coniunctæ. Demum gladiis tàm longis, quàm ſtrictis, & incuruatis: quibus, perſractis lanceis, punctim, vel cæſim vtuntur. Similiter & latis enſibus, vtraq; manu verſatilibus. Item malleis ferreis vnco incuruatis: quibus diſtrictius galeas penetrant, & infringunt, quàm quouis alio præliari inſtrumento: immò huiuſmodi malleis aut equitem à iumento extrahunt, aut ipſum equum excerebrant, vt ſeſſorem exturbent. Item cominus pugnando multo ac vario genere vtuntur pugionum, & telorum, ſtricto videlicet & lato, bicipiti, curuato ac hamato, prout in parte ſuperius eſt expreſſum. Tegmina equorum chalybea ſunt, aut ferrei thoraces, vel coriarii, calce viua macerati, & ferreis filis ob gladiorum ſectiones præmuniti. Eoq; modo inſtructi, acies plures à ſeinuicem paululum, ſi opus ſit, diſtantes, prouidentius inſtaurant, vt vna alteri hoſte ingruente mox aduolatura ſuccurrat: ſummeq; nituntur, vt hoſtem inſtar turbinis circulo includant, ne eius aſtutia, aut longis ſtratagematibus ipſimet inuoluantur; vtq; id opportunius faciant, certis ſignis ſpeculatorum, tibicinumq; diriguntur.

Caudæ vulpinę cõtis alligant.

Græcorum & Perſarũ mos.

Arcus chalybei ac cornei.

Enſes verſatiles

Mallei icuruati

Tegmina equorum ferrea.

Hoſtes cur circulo claudit.

De aliis cautelis.

CAP. XXIIII.

CAVENT etiam diligenter, ne hoſtem cauilloſè fugientem celerius, quàm cautius (rapina quauis relicta) inſectentur. Fuga nanq; ſimulata, & tectis inſidiis plures quandoq; perimi ſolent, quàm Marte truculento. Neq; etiam ſi hoſtis neceſsitudine, vel voto campum exierit, ſeipſos continuò diſpergere ſolent. Nouere etenim eò inimicorum ſtudium ferri, vt quos fortiter vnitos, & mutua defenſione ſecuros diſturbare nequierint, modis omnibus diſgregatos inſiliant, & confringant. Nec etiam armis, thoracibus præſertim, durante certamine ſe denudant, vt lectis more mollium incumbant: ſed primam, præcipuamq; de iumentis ſuſcipiunt curam, vt ſaltem arborum ramis, quibus etiam aſſueti ſunt alio non occurrente pabulo, reficiantur. Interim ipſi equites dulcius in ſaxis, vel humo nuda quieſcunt. Nec deſinunt continuis ſpeculatoribus explorare, an hoſtiles inſidiæ per ſyluarum latebras præmiſſæ

Fuga ſimulata.

Diſperſi ſuperantur.

Milites lectis nõ vtuntur durante bello.

Inſidiæ cauẽdę.

Pontes. ſint, aut poſt tergum propè, vel à longè relictæ: etiam an pontes viciniores abrupti, aut ſuſtentacula eorum mediotenus per limam ſciſſa, cùm id inſidiandi genus non ignorant præſentiſsimam afferre mortem. Notant etiam ſignis diligentibus, quæ ſaxis, vel arboribus imprimunt, vbi facilius vel aggrediendo, vel declinando hoſtem, vada fluminum celeri tranſitu ſunt tutiora: item iniqua loca, voragino ſum ſolum, paludem limoſam, & montium aſperitatem, præterea ſtrictos ſaltus, & nemora obſcura, ac ignem ſcintillantem: quas quidem cautelas, aliaſq; eiſdem ſimiles, etſi diligenter obſeruant, transfugarum tamen dolis, quibus Saxo Sialandicus in tota ſua hiſtoria Danos abundare meminit, pluries circumueniuntur: quia & ii adulterino ſigno præliantes, quaſi ſociorum vti ſolent, maximè vt aduerſarios turbent ab equeſtri ordine, & diſciplina, dum contentio oriatur de veritate vexilli. Summeq; cauent Aquilonares, ne ſolaribus radiis pariter, & hoſtibus ab Auſtro imminentibus (ne oculi eorum hebetentur) ſeſe opponant, ſed procurato ex induſtria loco obliquo, & duro, eiſdem inimicis occurrant.

Vada. Paludes. Montes. Ignes ſcitillãtes. Dolus cauetur difficilimè. Vexilli veritas. Solares radii obiecti cauētur.

De certis breuibus cautelis à Iordane in conflictibus Gothorum annotatis.

CAP. XXV.

Sentētię Iordanis de vſu bellãdi Gothor.

NOVERVNT Gothi confligere cum ſuperbis, quia etſi loca inhabitãt diuerſa, vniti tamē cõſiliis ad bella procedunt.
Sicut famoſum prælium, ita multiplex, & perplexum.
Loci opportunitas non paruam victoriæ partē pollicetur.
Facile aſſumit pugnãdi neceſsitatē, q fugiēdi nõ inuenit locum.
Audaciores ſunt, & inſolentiores, q inferũt bellum: (cù.
Diſſonæ gentes pauorem immittunt, vel pariunt.
Abſciſsis membris, membra relabuntur.
Nec corpora perſtant, quibus oſſa ſunt ſubtracta.
Morituros in otio fata præcipitant.
In formidine belli præſentia Regis ſortitur ſpem meliorem.
Fragile munimentum quandoq; vitæ ſubſidium præſtat.
Hoſtis fractus quandoq; tubis territat inimicos, veluti leo venabulis preſſus.
Fatigandus eſt obſidione, qui annonæ copia caret.
Sellis equinis conſtruitur agger.
Fortibus viris digna debentur funera.
Modeſtum regimen non parit in competitore certamen.
Indignum facinus priuatum malum publico reſarcire.
Aſtuti Principes alibi minantur, alibi arma inferunt.
Par fraus, & aſtutia, ſpem victoriæ alit.
Incompoſita regnandi initia, ſurreptionis opportunitatem promittunt.
Generoſi animi eſt, poſt victoriam non ſæuire.
Degener animus nec libertati ſtudet, nec fidem pręſtitam ſeruat.
Sentiet iratum, qui proprium dominum crediderit contemnendum.
Suadetur bellum in vicinos, vt in propriis pax habeatur.
In eis ſæpe regna deficiunt, à quorum nominibus inchoant.
Vitam truculentam ſæuiſsima mors imitatur.
Attila vino, ſomnoq; grauatus, fluxu ſanguinis è naribus obiit.
Fatales exitus nullus vindicare præſumit.
Diuerſis inſignibus ornatur aulicum decus.

Dum

Dum multi imperare cupiunt, omnes ſimul imperium perdunt.
Regnum plus grauat copia, quàm inopia ſucceſſorum.
Facilè omnes appetunt, quæ pro cunctorum vtilitate tentantur.
Per diſcordiam ex vno corpore exurgunt diuerſa.
Non æquè filiis, ac parentibus fortuna fauere ſolet.
Diſsidium pernicioſa res eſt, præcipuè fratrum.
Diuiſi corruunt, qui vniti alios territare ſolent.
Armenta rapiens, niſi corripiatur, regna inuadere præſumit.
Inaceeſsibilia humana diligentia peruia fieri poſſunt.
Melius eſt hoſtem præuenire muneribus, quàm ſuſtinere obſidentem.
Melius eſt ſponte, & liberaliter elargiri partem, quàm amittere totum.
Madentibus armis in eruore, ſæuitia remanet infracta.
Victoria non hominum poteſtate, ſed Dei virtute donatur.
Pro gloria libertatis acrius certatur.
Neceſsitas conſilium quærit, & inuenit.
Sibi ipſi non hoſti nocet, qui inſidias ſtruit in loco ignoto.
Solatium eſt calamitoſis præcognoſcere fatum.

Quòd autem tam attentiſsimæ cautelæ in prælijs, præcipuè penes Principem, & ductorem exercitus, habendæ ſint, mirum non eſt, quia dux omnium vices in ſe gerit, vbi exercitus quaſi animal quoddam homini perſimile reputatur: cuius caput eſt Princeps, acies verò inſtructa vt pectus ac thorax, pedites manus, equites autem pedes. Conſequens ergo erit, vt eommoto capite membra reliqua nullum officium præſtare poſſunt, ſic perturbato ductore, omnis exercitus fluctuat, periclitatur, & perit: expoſitus enim eſt fortunæ, veluti nauis reflantibus contrariis ventis, ſi gubernator ab officio ſuo torpeſcit, nec clauum pro fluctuum motu forti animo huc atque illuc verſat, impellitque. Nullum igitur conſtantis ducis, aut fortiſsimi militis munus omittat oportet ille, qui rei bellicæ præeſt: ſed occurſet timentibus, retineat cedentes, adſit fortibus, ſpe, conſilio, manu, nutu, voce: hoſtibus ſemper inſignis ſit, ſuis autem conſpicuus appareat, & ardore, præſentiaque animi in omne opus feratur: flagrantes oculos circumuoluat, truci voce increpet, & nunc minacibus, nunc blandis verbis milites appellet, vt magis è re arbitrabitur. At cùm à pugna otium erit, arma paret ductor oportet, alloquatur exercitum, militem ferat, in ore vulgi agat, rumores hauriat, præterita, inſtantia, futura pari diligentia meditetur, ſecreta vmbracula fugiat, in propatulo, atque aperto veſcatur, literas diligenter legat, nuntios audiat, neque illos perterreat. Ignaui quidem Principis eſt, nolle aduerſa audire, & nuntiis adeò perturbari, vt à ratione diſcedat. Magnæ quidem conſtantiæ eſt, aduerſis nuntiis non commoueri, & animi affectum, ſubitumque motum ex vultu non prodere, iuxta illud Virgilii,

Spem vultu ſimulat, premit altum corde dolorem.

Expedit enim vt aliquando principes ſimulent, vel diſsimulent, ſic tamen vt omnia contrahant ad obſequium approbabilis veritatis. Qui verò nuntium vnum atque alterum percutit, aut malè tractat, conſequens eſt, vt armatos ſuſtinere debeat legatos: qui etſi pauci videntur accedere, tamen ob peritiam militarem facilè oppriment effœminatam multitudinem, & inordinatam colluuionem. Vera etenim victoria ſperanda, ac cõſequenda erit in exercitatione militari, ab ineũte adoleſcẽtia principis, ducis, aut Regis introducta, et quaſi connata, vt aliter ſciat ſe gerere in priuata, aliter in publica pugna, aliter in pedeſtri, equeſtri, in nauali, & aliter in glaciali, ſeu niuali, prout inferius lib. XI. diffuſius oſtendetur. Immò ad veram militiam capeſſendam alia quædam ratio habenda eſt, vbi in aciem deſcenditur, & cum hoſte concurritur, illic puluis, æſtus, ſudor, ſitis, clamor militaris, ho-

Cautelæ principum.
Exercitus quaſi animal eſt.
Exercitus fluctuans naui aſſimilatur.
Officium ducũ.
Vmbracula ſecreta fugiẽda.
Ignauus princeps.
Virgi.
Legati armati.
Pauci periti multitudinem fugant.

ſtium incurſus, timor, ſpes, & alia multa adcò animum perturbant, ac diſtrahunt, vt vix illi ipſi, qui à teneris annis talia perpeſsi ſunt, eadem perferre valeant. Magnis itaq; laudibus extollendus eſt princeps, qui milites quotidie bellicis laboribus exercet, ne per ignauiam, & deſidiam tabeſcant, vt cùm opus fuerit, pro iuſtitia, & patria libertate certando eneruare poterint violentiam tyrannorum: quod ſolum inter præclariores triumphos perpetuam meretur laudem, & memoriam ſempiternam. Nec efferatur aliquis inanibus titulis, quòd artem calleat militarem, niſi (vt dictum eſt) aliquid pro tuenda æquitate, & innocentia defendenda, demonſtret ſe ſtrenuè exercere. Commendatur miris modis Alexander ætate XXXIII. annorum moriens, quòd inter cæteras heroicas virtutes clementiſsimus extiterit in oppreſſos, ita vt à barbaris nationibus lugeretur extinctus. Vita tamen ſpirans, XXX. millia puerorum è diuerſis nationibus victis, ſub præceptoribus diuerſarum artium inſtrui fecit: quorum prouecta ætate, & prudentia, ſi ſuperuixiſſet, totum orbem iuſtè regnando gubernaſſet.

Princeps laudabilis.

Alexander Magnus.

De præfectis prouincialibus.

CAP. XXVI.

IN Septentrionalibus regnis vti multæ, & potentes ſunt prouinciæ, ita & in illis dirigendis diuerſæ ſortis, & linguarum præfecti à principibus conſtituuntur, tanquam radii à ſole emiſsi, vt in toto terrarum circuitu æquitas et iuſtitia cuſtodiatur, ſecuritaſq; permaneat omnibus populis inuiolata. Falſus enim dolor eſſe non creditur, vbi tanti laboris incommoda ſubeuntur, quando ſcilicet defectu bonorum, aut grauamine malorum præfectorum apud regni iudicium ex vltimis finibus afflicti ſubditi coguntur afferre querelas, veluti ab Islandia, ac Finmarchia

Præfecti diuerſi.

Iuſtitia vnita.

Finmarchia apud Regem Noruegiæ, & de Scricfinnia, Bothnia, Finlandia, ac Dalacarlia, ad Regem Suetiæ: qui tamen nullam deteriorem querelam ex omnibus potentatibus ſuis, quàm à Moſchouitarum limitibus ſufferre ſolet, idq́ ob inſatiabilem collimitaneorum rapacitatem, & Græculum dolum. Attamen Regius præfectus autoritati ſatisfaciens, homicidia reſecat, furta condemnat, abactores animalium legitima ſecuritate coërcet, quietosq́ incolas à ſceleratis Moſchorum auſibus reddit, vindictamq́ malignis eorum moribus ſemper opponit, & proditores, exploratoresq́ (crimine confeſſo) corripiendos conſtringit. Talibus enim exceſsibus, publica violata pace, ſæpius notantur Moſchouitæ. Iiq́ præfecti, qui ita innocentes defendunt, & inſolentes corripiunt, à bonis iuſtisq́ Principibus conſtituuntur: quos & conſeruant in longæua pace beatos.

Querelę ob rapinas.

Virtus boni præfecti.

Moſchouitę rapaces.

De tyrannica ſeueritate, & exactione præfectorum.

CAP. XXVII.

VERVM ne diuturna permaneat hęc felicitas regiminis ęquitate parta, malignorum hominum conſiliis alibi per regnum tales conſtituuntur præfecti, qui auaritia, & malitia obcęcati, innocentes torquent, ſceleratos exaltant, iura omnia peruertunt, totum regnum in ruinam, ſeipſos in calamitatem, & Regem in ludibrium, infamiam, miſeriam, & exilium breui momento tranſmittunt. Verùm ne res hæc careat documento, inter cæteros ſanguinarios, & auaros præfectos, quos Ericus Rex Suetiæ ex ducibus Pomeraniæ ortus &c. euiſcerandæ Suetiæ præfecerat, erat quidam Danus Iuſſe Ericſon: is ſuper Dalacarlorum regionem conſtitutus, tam crudelem ſe omnibus exhibuit, vt putarentur omnes omnium malignorum tyrannorum ſpiritus, qui vnquam anteà fuerant, in hunc perditiſsimum nebulonem confluxiſſe. Narrat Cicero crudelem Verrem fumo ex putridis lignis educto, vnum hominem innoxium perdidiſſe: at hic Iuſſe eiuſdem malignitatis ſpiritu obſeſſus, non vnum innocentem, ſed ex Dalacarliæ incolis ſine numero innocentiſsimos fumo ſuſpenſos (licet viribus ſeſe

Præfecti peſsimi.

Iuſſe Ericſon Danus.

Verres crudeliſſimus.

rebellando liberare poterant) occidit. Quo pacto ne non ſatis ingenioſus carnifex in exquirendis nouis tormentorum generibus videretur, vxores maritorum tam crudeliter occiſorum, in locum iumentorum trahendis aratris applicari non erubuit, immò inter primas delicias duxit, videre, & audire eas inter tantas anguſtias fœtus ex ſe mortuos abiicere, & rurſus aratro apponi, donec mortuæ, aut ſemianimes collaberentur. Poſſent hic horribiliora eiuſdem Danicæ tyrannidis facinora adduci, quæ tunc non ſolùm per illum, ſed per omnes Regios præfectos committebantur: at ſatis eſt dixiſſe eos his artibus vltima fata in ſe, & exilium in Regem ſuum impiiſſimum procuraſſe. Ruſticorum namq́ furore crudeliter occiſi ſunt, quando audaciores erant ad prędandum, quam præliandum. Rex verò Ericus Pomeranus à Danis, quorum conſiliis in ſuam, multorumq́ ruinam vſus fuerat, derelictus, vrgente viro potenti Engilberto, centum millibus incolarum ad arma prouocatis ſtipato ad paruam Gotlandiæ inſulam velut profugus in miſerabili ſenecta ſe recepit. Sed quia de his, & ſimilibus dilectiſsimus frater, & anteceſſor meus D. Ioannes Magnus Gothus, in vita eiuſdem Erici diffuſius tractat, pium lectorem ad hunc remitto, intereà cunctis principibus fideliter ſuadens attendere reſponſum Alexandri Magni: qui interrogatus, vbinam theſauros haberet, reſpondit, apud amicos cautè ſibi ſeruari. Et rectè: beneuolentia enim & ſui, & alieni æris domina eſt. Nec diſſonat huic conſilio verbum Tyberii Cæſaris: qui ſuadentibus ſubditos grauandos eſſe tributis, reſpondit, boni paſtoris eſſe tondere pecus, non deglubere.

Crudelitas Inaudita.

Exulat rex.

Beneuolentia.

Adhuc de eiſdem peſſimis præfectis.

CAP. XXVIII.

ETSI ſuperiore cap. viſa eſt tota regio purgata tyrannide crudelium præfectorum, tamen damnabiles reliquiæ ſimili aſtutia, & arte in eorum complicibus, & alumnis velut toxico perſeuerarunt: qui quantò mentitis obſequiis magis fidem principibus oſtentare poterant, tantò putabant ſe Regiis ſecretis, & officiis præ ceteris omnibus fieri ſuperiores. Nec opinione fallebantur. Dum enim primùm ſupplices, ac humiles Danica diſciplina, ac in municipalibus ſcientiis expertos ſeſe Regibus exhiberent, maximè in exactione tributorum, & multarum, mox ad præfecturas ſine vlterioribus meritis ſuper ſimplicem populum erigebantur: taliumq́ præfectorum tyrannide cooperante, potentiſsimus Gothorum, Suecorum, ac Noruegianorum Rex Carolus, prædicti Regis Erici ſucceſſor, coactus eſt fideliſsimæ gentis ſuæ ſuſtinere rebellionem, ac tandem exilium ſufferre, prout mox dicetur. Ii etenim præfecti auarè, & atrociter ſubiectum populum opprimebant, quia ad omnem nequitiam erant audaciſsimi, & ad omnem virtutem, reſq́ præclaras imbelliſsimi. Erant etiam in legibus patriæ taliter eruditi, vt magis iuris, quàm iuſtitiæ conſulti haberentur. Nullus erat patriæ legis titulus, quem non cogerent ſuæ inexplebili auaritiæ inſeruire. Omnia verba legis ita interpretabantur, vt nihil prorſus ad legiſlatoris intentionem accedere viderentur: ſummum enim ius ſummam æquitatem eſſe dicebant. Seueritas voluit iuſtitia videri: immò vt conſuetiſsimus mos tyrannorum eſt, omnibus nefandis ſceleribus nomina ſummarum virtutum imponebant, dicentes ſe omnia ob publicam totius patriæ ſalutem facere, cùm tamen totam patriam deſolare, & funditus euertere contenderent. Cumq́ Rex ipſe ob tam immania ſuorum præfectorum ſcelera, atq́

Reliquiæ peſsimorum præfectorum.

Exactores aſtutiſsimi.

Carolus rex.

Rex exulat ob peſsimos præfectos.

Summum ius.

Mos tyrannorum.

ſacrilegia

ſacrilegia, obſidione grauiſsima in ſua regia incolarum potentia clauderetur, fruſtraꝗ a ſuis præfectis, qui liberius per regnum vagabantur, expectaret auxilium, hærebat quid in tanta perplexitate pro remedio conduceret tutiore, miſitꝗ denuò ſecretos nuntios antedictis præfectis, mandans ob eorum honorem, & fidem, ac pręſtitum iuramentum, vt eius calamitati ſubuenirent. Sed fruſtra: nihil enim aliud didicerant, quàm ſuperbè dominari ſupplicibus, pecuniam extorquere ab incolis, iniurias irrogare miſeris, ſupplicio afficere innoxios: at arma pro ſuo Rege aſſumere, aut vires viribus opponere, nunquàm didicerunt, immò ſeipſos Regiis aduerſariis ſponte captiuandos exhibuerunt (prout in ſimili Procopius in ſuos Græculos conqueritur, contra Gothos pro Iuſtiniano Imperatore nil ſacientes) digni profectò ita captiuari, vt ſimilibus traditoribus ſempiterno terrori eſſent, & exemplo. Tum Rex in arcta neceſsitate poſitus, tutiſsimum præſidium in ſuga prouidens, naues aliquot in horrendiſsimo ſrigore menſis Ianuarii celerrimè diuitiis ingentibus impoſitis, adaptari iuſsit. Cumꝗ iam anchoræ leuandæ reſtarent, quidam ex præfectis Regem interrogat, an aliquid in terra neglexiſſet: quo audito Rex ſuſpirans, reſpondit: Neglexi ſanè ante plures annos te, & tui ſimiles in ſurcam ſuſpendere: quod tunc ſi feciſſem, nunc quietius in tranquilla Republica remanerem. Moxꝗ erectis velis in Gedanum Pruſsiæ celeberrimum emporium, magis grata, quàm iucunda nauigatione peruènit, à Caſimiro Rege Poloniæ humaniſsimè exceptus, donec VII. annis euolutis, in priſtinam dignitatem, & potentiam reciperetur, factus omnibus chariſsimus, qui anteà publico odio laborabat. Præfectos nanꝗ inſtituit, qui virtutes vitiis, iuſtitiam iniuriis, honeſtatem vtilitati præferebant. Quid verò Rex Daniæ Chriſtiernus eius nominis ſecundus, in regnis Aquilonaribus ob ſæuitiam crudelium præſectorum paſſus ſit, nemo qui acta eius legit, ignorat. Inter cęteros autem quendam impium ſanguinarium præfectum habuit, Nicolaum Holſte appellatum: cuius vnica voluptas erat, Regem ſeuerum præcedendo, eleuare excelſas furcas, quibus infelices regnicolas immani morte afficeret, niſi certo auri, argentiꝗ pondere quantocyus redimerent vitam: aſſerens longos ſures altas decere cruces. Nec defuit præconi iuſtum fatum. Regia nanꝗ ſententia, quòd à multis innocentibus pecuniam extorſiſſet, condemnatus, & in eadem ſurca, quam aliis parari iuſſerat, ipſe ſuſpenſus ſuit: licet nihil magis ſecuritatis à furibundo populo Regi partum eſt, quin ſugeret omni momento. De hoc autem Chriſtierno Rege, & geſtis eius, nonnihil oculata fide inferius ſcribam, quia præſens horrenda vidi.

Rex deſertus à præſectis.

Vitia malorum præfectorum.

Perfidia notanda.

Græculi.

Pręſidiũ i fuga

Regis reſponsũ

Gedanũ Pruſſiæ celeberrimũ emporiũ.

Caſimirus Rex Polonię.

Carolus rex Suetiæ 7. annis exul.

Chriſtiernus 2. Rex Daniæ.

Clauos Holſte.

Fures longi altius ſuſpedũt.

Laqueo periit.

De peſſimis Conſiliariis Principum minorennium.

CAP. XXIX.

Frotho rex.

SAXO Danicarum rerum celeberrimus ſcriptor, aſſerit Regi Frothoni eius nominis III. adhuc minorenni, cunctorum procerum vnanimi conſenſu plures ex illuſtribus viris nedum in tutelam, ſed eius nomine regni regendi, amplam fuiſſe tributam poteſtatem: qui expectato Regis robore, vicaria offi[c]ia tutabantur. Duo igitur horum, Veſtmarus, & Colo fratres, eiuſmodi regiminis, & tutelæ præcipui erant. Colo vxorem habuit tantæ procacitatis, vt quantumlibet diſertos eneruare ſolebat. Altercando quippe, ac diſceptando, & quærendo peruicaciſsima extitit, & imbellis: nam à lingua ſpicula mutuabat, quibus velut fallaciarum laqueis, incautos ſtrangulabat. Cæterùm condere pacta, aut reſcindere, præpotens erat, vtriuſq; horum efficaciam oris aculeo geſtans. Attamen ad vltimum tam nefariis artibus, & atroci crimine deprehenſa, quòd Regio honori turpiter illuſiſſet, lapidibus obruta fuit: documentum cæteris relinquens, mulierem omnem oportere eſſe ſenſatam, tacitam, & pudoratam. Veſtmaro erant XII. filii, Coloq; ternâ filiorum ſorte gaudebat. Hi pariter cùm & ætate puberes, & animis acres eſſent, fiducia in temeritatem verſa, ad obſcœnos ritus inquinatam flagitiis indolem contulerunt. Adeò enim inſolenter egerunt, vt conſtupratis aliorum nuptis, ac filiabus (quemadmodum Iuſtinus de Dionyſio tyranno meminit) proſcripſiſſe pudicitiam, atq; in proſtibulum relegaſſe viderentur. Corruptis quoq; matronarum ſulcris, ne toris quidem virginalibus abſtinebant. Suus nullum thalamus ſecuritate donabat, nec quiſquam ferè patriæ locus luxuriæ eorum veſtigiis vacuus erat. Mariti metu, coniuges corporum ſuorum ludibrio vexabantur: iniuriis obtemperatum eſt: ceſsit copularum reſpectus, violentuſq; amplexuum vſus extabat: publicata eſt Venus, coniugiorum reuerentia pereunte: raptim luxuria petebatur. In cauſa otium erat, quòd expertia agitationis corpora, amica vitiis, quiete diffluerent.

Veſtmarus & Colo.

Fœmina procax

Mulier bona.

Filii 12. Veſtmari.

Indoles vitiis inquinatur.

Neqtioſiſsima facta.

Otium vitiis amicum.

Adhuc

Adhuc de eiſdem.

CAP. XXX.

HORVM itaqꝫ filioꝝ libidine & inſolẽtia, præcipuè vnius Grep appellati, ꝑterrita ſoror Regis, quò tutior ab iniuria foret, ſeptũ vallo conclaue, adhibitis XXX. ſui corporis cuſtodibus, petiuit. Verùm quod in Regia ſorore turpiter efficere nequiit, paululum poſteà in Regis legitima conſorte, Hunnorum Regis filia, concubitu nefandiſsimo adimpleuit. Dum enim humili Venere haud cõtentari potuit, eò ſe temeritatis effudit, vt cum Regina commercio libidinis habito, tam Regi perfidus, quam cæteris violentus exiſteret. Adoleuit deinde paulatim infamia, tacitoqꝫ gradu criminis ſuſpicio ſerpſit antè vulgo comperta, quàm Regi. Grep enim in omnes, qui vel modicam huius ſceleris mentionem egiſſent, animaduertere ſolitus, accuſationem ſui formidabilem fecerat: opinio tamen criminis primùm ſuſurris alita eſt, dehinc excepta rumoribus. Difficilis ſiquidem apud conſcios alieni criminis occultatio eſt. Intereà tamen dum tantis flagitiis fœtidus is adulter æſtuaret, Regis ſorori coniugii vinculo aſſociari inſtabat. Sed vilitate infamis vitæ repulſus, cunctos virginis procos, ac petitores conuiuii ſimulatione contractos, capitibus truncauit: quibus & conclaue ſororis Regiæ cæteris in terrorem, & crudele ſpectaculum cinxit. Nihil tamen eius apud Regem gratiæ detractum eſt, quominus conſueta familiaritate fungeretur. Conſtituit enim, ne quis Regem allocuturus, ſine muneribus aggrederetur, Regiæ charitatis ſimulatione crudelitatis ſuæ infamiam leuaturus. Taliter laceſsitum vulgus afflictationis ſuæ querelam tantis gemitibus agitabat: nulli miſeriç tempora culpandi palàm animus erat: nemo ingruentem calumniam apertis querimoniis profequi audebat: internus omnium præcordia dolor hòc acrius, quò occultius lacerabat. Et hæc omnia impunè ſub Rege puero quauis annexa temeritate perpetrata ſunt.

Grep.
Pudicitiæ mulieris 30. cuſtodes deputãtur
Adulter ꝑfidus
Crimen detegitur ſuſurris.
Adulter fœtid'.
Vilitas infamis vitæ.
Charitatis ſimulatione iniquiſſima fiunt.
Dolores occulti grauiores.
Rex puer.

De portentoſis ſceleribus contubernalium eiuſdem Regis Daniæ.

CAP. XXXI.

QVINETIAM, vt idem Saxo refert, contubernales eiuſdem Regis otio petulantiam nacti, partam quiete laſciuiam improbiſsimis extulere ſceleribus. Quoſdam enim reſtibus in ſublime pertractos, more agitabilis pilæ pendula corporum impulſione vexabant: aliis hædinum incedentibus corium ſubſternẽtes, lubrici tergoris offendiculo per occultum funis raptum incautos ſubegere greſſus: alios veſte nudatos, variis verberum ſuppliciis lacerabant: alios clauo affixos, laquei more ſuſpenſionis multauere ludibrio: quorundam barbæ, & verticis pilos faculis torruerunt: aliis pubem, atqꝫ inguina ſubiecto torre cremabant: virginibus nubere non licebat, niſi quarum caſtitas eis antè delibata fuiſſet: aduenas oſsibus conuerberabant: alios ad intemperantiam compulſos, immoderata potione rumpebant: nemini filiam nuptum dare licebat, niſi gratia

Vitia contubernalium Regis horrenda.
Portentoſa oĩa in Dania ſub puero rege.

ipſorum, fauoreq́ mercato: nulli matrimonium contrahendi fas erat, ſi eorum non pretio præmiſſet aſſenſum. Præterea non in virgines modò, verùm etiam in matronarum turbam paſsim diſſolutiſsimę libidinis ſuæ flagitia porrexerunt. Mixtam petulantiæ rabiem duplex furoris ſpecies agitabat. Conuenis, hoſpitibuſq́ receptuum loco conuitia præbebantur. Tot ludibriorum irritamenta à petulantibus, & laſciuis reperta ſunt. Adeò ſub Rege puero temeritas libertate nutrita eſt. Nihil

Pœnæ dilatio diſpēdioſa.

enim tantum peccandi licentiam protrahit, quantum vltionis, pœnæq́ dilatio. Tam effrenata militum procacitas, non exteris tantùm, ſed etiam Danicæ patriæ inuiſum fecerat Regem. Dani tamen dolenter ferebant, ſuperbè ſibi, ac crudeliter imperari.

Greep.

Sed quomodo omnium horum autor Greep dictus (id eſt, cloacaria furca) fuerit punitus, autor vix oſtendit.

De vafris conſiliis, & iniquis Conſiliariis &c.

CAP. XXXII.

Monetæ mutatio.
Bellorum ſimulatio.
Pacis fictio.
Legum corruptio.

PRINCIPIBVS cùm (vt in plurimum ſint ſuſpicioſiſsimi) diuerſimodè conſilia tribuuntur, alius miris technis de moneta intendenda, vel eleuanda, dum fuerit eroganda, & rurſus deiicienda, dum fuerit corroganda, vt & multum æris paruo diſſoluat, & pro paruo multum recipiat. Alius ſuadet vt bellum ſimulet, vt pecuniam conflet. Alius facit pacem ſarctis cærimoniis, vt plebeculæ præſtigium fiat, ac ſi pius Princeps ab effuſione ſanguinis horreret. Alius antiquas leges tinea raſas, quas nemo latas meminit, contra tranſgreſſores ad multas extrahendas adducit, quaſi nullum haberet vberiorem prouentum, nullum magis honorificum, vtpote qui iuſtitiæ perſonam præ ſe ferat.

Tributorum variatio.
Priuilegiorū vēditio.
Iudicum examinatio.
Iudiciorum ꝑuerſio.
Exercitus conſcriptio.
Subditorum cōfiſcatio.
Diuitū depſsio
Reſiſtentię timiditas.
Principes exules & infames curſ

Alius, vt grauia primùm tributa fiant, & poſteà interpoſitione bonorum virorum ad mitiorem ſummam relaxentur: quo caſu quæſtores ſuas capſas ditare poſſunt. Alius ſuadet vendere priuilegia tantò pluris, quantò melior fuerit Princeps, populum offendere timens. Alius ſuadet examinare iudices, vt adulatione, vel ignauia cedant votis Principum, & trepidam in tribunali ferant ſententiam. Neq́ enim deeſt prætextus pronuntianti pro Principe, nempe ſatis eſt aut æquitatem à ſua parte eſſe, aut verba legis, aut contortum ſcripti ſenſum, aut grandem prudentiam, et autoritatem iudicis. Alius allegat Craſsi diuitis dictum, Nullam auri vim ſatis eſſe Principi, cui ſit alendus exercitus. Præterea nihil iniuſtè Regem facere, vt maximè etiam velit, poſſe: quippe omnia omnium eius eſſe, ac homines etiam ipſos. Tantum verò cuiq́ eſſe proprium quantum Regis benignitas ei non ademerit: quod ipſum quàm minimum ſit, Principis vultum referre, vt cuius tutamentum in eo ſitum ſit, ne populus diuitiis, ac libertate laſciuiat, quòd hę res minus patienter ferant dura, atq́ iniuſta imperia: quin contrà egeſtas, atq́ inopia rotundat animos, ac patientes reddit, adunatq́ preſsis generoſos rebellandi ſpiritus. Vtcunq́ ſit, multi Principes his, & ſimilibus conſiliis, & conſiliariis, facti ſunt exules, miſeri, infames, & inhabiles in ſe, & poſteritate ſua, amplius gubernandi.

De bonis

De bonis conſiliis, ac Conſiliariis.

CAP. XXXIII.

QVANTVM profuere in omni ætate ſalubria conſilia Principibus, ac populis, nemo eſt qui non exultat, hæc memorans, ac ſciens maximè, quòd honor, & ſecuritas illis, ſcilicet Regibus & Principibus, frequentius euenit ex populi opibus, & grata obedientia, quàm infelicibus fortunis, in quibus rixæ ſunt connatæ. Principis itaq; officium eſt, vt ſecus non curet ſubditos, quàm fidelis paſtor oues, vt dirigat, foueat, & conſeruet. Nam populi egeſtas non pacem, ſed rixas nutrit. Qui ſecus agunt, mutationi ſtudent, quaſi faſtidium habentes bonæ ſecuritatis, vt promptiores ſint ad violandum, rapiendumq; alienas fortunas, vbi domi nil habent, quod perdere poſſunt. Itaq; infelicisſimus eſt Rex, qui aliter ſuos in officio continere non poteſt, quàm contumeliis, compilatione, & ſectione vexare: cui magis vtile eſt regno ſe abdicare, quàm his artibus poſsidere: Neq; enim Regia dignitas eſt mendicis imperare, ſed opulentis, vt Fabricii verbum eſt, Malle ſe diuitibus imperare, quàm diuitem eſſe. Abſurdiſsimum eſt enim, aliquem voluptate, ac deliciis fluere, dum alii vndiq; conteruntur lamentis, & egeſtate: & hóc quoq; non eſt regni, ſed carceris eſſe cuſtodem: Prætereà imperitiſsimus æſtimandus eſt medicus, qui morbum neſcit, niſi morbo curare: ita vitam ciuium per bonorum ablationem tutari, impiiſsimum eſt, aut improborum admiſsis iniquis conſiliis permittere, quòd pauci ad ſe omnia trahant, & rapiant, atq; in priuatum vſum conuertant: quod à publicis prędonibus, & ſicariis parum differt: quos ciues etſi dudum ſuſtinuit rebellantes, àmodo æſtimet fideles, & obedientes. Non enim eſt Regium munus, meminiſſe iniuriarum, quas priuatus accepit: nam quos prius hoſtes habuit, poſteà clientes, vt patronum, tutorem, & patrem decet, tueri debet, nec præterita, ſed ſequentia delicta cognoſcere, & ſi opus eſt, punire. Tyrannorum verò hæc eſt conditio, aut tyrannis ſimilium, vt ſuis ciuibus, nec abſentibus, nec præſentibus confidant: & ſi confidere neceſſe habent, plerunq; cùm res in periculum vocatur, ab alterutris cladem accipiunt, & defectionem: & forſan iuſta ratione, cùm Valla dicat, quoſdam non officium Regum, aut gubernatorum ſuſcepiſſe, ſed carnificum munus: ideoq; & ipſi plerunq; in macello mactantur.

Opes popli & grata obedientia principes efficiūt feliciores.

Principis officium.

Domi nil hñtur qđ pdi poſsit

Rex iſceliciſsim'

Rex mendicoꝝ

Carceris nō regni cuſtos eſt rex auarus.

Medicus imperitiſsimus.

Prędo public'.

Regiū munus nō ē meminiſſe iniuriarum.

Tyrannoꝝ conditio.

Carnificum munus.

De proditoribus cognoſcendis, & cauendis.

CAP. XXXIIII.

Arabes & Afri proditoꝝ magiſtri.

Cā cur ꝓditoribus haud ꝑcīt

Proditores ſeipſos veneno plerūq; necāt.

Modus recipiēdi rebellantes in gratiam.

Ingratitudo.

Exilium ꝓlixæ morti comparatur.

VARIAE prouinciæ varios huius tituli habent artifices, & profeſſores : quorum non exigua pars etiam in Septentrionalibus terris (heu dolor) inuenitur. Sed vix eos ea aſtutia præditos, veluti Plutarchus continuè citat Arabes, & Afros : quos excellentiores omnium reputat, qui ſunt in toto orbe. In vna tamen re, videlicet tradendi, prodendiue conueniunt, vt dominos, vel eorum ſecreta turpiſsimè prodant. Ideoq; deprehenſis illis vix venia conceditur : quia arguente proprio iudicio de ſua cauſa diffidunt, quoniam dominos inſidiis occidere ſatagunt, aut arces eorum nocturnis temporibus occupare conantur, vel finitimos ad arma ſolicitant, vel externos principes inducere nitũtur, vel ſe Reges facere intendunt, vel ſtructis contumeliis contra proprium dominum cuncto crimine inſimulandum, ab hoſtibus eius auxilium poſcunt. Ideoq; rarò, aut nunquàm clementiam petituri Principem, niſi veneno ſibi, vel alteri inferendo, accedunt. Sed & tunc infeliciſsima meditatione agitati, etiam ſi acceſſerint pacis inquietes, perſeuerant, niſi materiam graſſandi inuenerint, qua denuò perniciem oſtendant, neceſsitati magis, quàm voluntati conſulentes. Si tamen hi principes ſunt, qui à rebellione ceſsârunt, & in gratiam recipiendi, tunc gladiis pendentibus ad humeros more veterum heroum, & extra iactum lapidis equo deſcendunt, primò adorant genu poſito, iterumq; progredientes paululum, & tertiò non procul à Rege, vel Principe, qui vix eis aſſurgit clementiæ ſignum oſtenſurus, licet nuper competitores fuerint regni, vel alterius eminentiæ ſuſcipiendæ. Scriptum etenim nôrunt, Si inimicus tuus incuruauerit ſe ſuper poplitem, non credas illi, quia liuore, vltione, & ſcelerata machinatione, nouarumq; proditionum plenus, inceſſanter cupit eum interimere, à quo redemptus fuerat, & libertate donatus, vt plerunq; accidere ſolet. Quo fit, vt aliquando morte ſubita, vel longo exilio, vt prolixiorem mortem ſubeant, puniuntur. Sed frequentius iuſto, & inſcrutabili Dei iudicio euenit, vt eo loco, quo atrocius deliquerunt, illo quoq; modo, & aſperitate plectuntur, prout multi fideles hiſtorici diuerſarum regionum conformiter atteſtantur, & inter alios Saxo Grammaticus, qui miranda de proditorum ingeniis, ac crudelitatibus

tibus ſuæ gentis explorata, ferè per totum volumen ſuum exponit, præcipuè de quodam Biccho & Blaccho, Cheto & Viggo, cum ſimilibus, quibus barbarica fraude, & ferina rabie proprios dominos ab hoſtibus diuerſitate tormentorum illuſos, ad vltimum perdiderunt, & ipſi quoq; licet longè iuſtius, periere.

Biccho. Blaccho. Cheto. Viggo.

De externis exemplis.

CAP. XXXV.

QVI aſtutiam inſignium proditorum, vt caueat, intueri velit, videat inter alios huiuſmodi crudele negotium annotantes, ipſum Plutarchum in vita M. Craſsi: qui duorum Arabum fugitiuorum ſubdoloſiſsimis ingeniis ad inenarrabilem afflictionem, & calamitatem perductus, turpiſsimè cum ſuo potentiſsimo exercitu periit. Hi etenim ſtultè credulum Principem in inuia, & deſerta loca, ſpeluncas ferarum, & horridam ſolitudinem ſæpius deducentes, atq; ad vltimum in conſpectum Regis eorum ſtatuentes, intercmerunt. Quocirca hinc cordati principes, quemadmodum & ex aliis præclaris autoribus, inanibus ludis, & turpibus exercitiis penitus omiſsis, videre, vel audire non omittant ſimile infelicitatis ſuæ ſpectaculum præcauendum, & hanc diabolicam fallendi artem, ne capti, tormentiſq; conſtricti, pœnas neglecti conſilii luant, quo talium proditorum dolos, & inſidias proſpicere non ſtuduere. Meæ quidem humilitatis ſyncera exhortatio eſt, vt principes prudenter hunc autorem Plutarchum videant in hoc puncto, nec vnquam vidiſſe, & aduertiſſe pœnitebit. Similiter & Albertum Craptzium Germanum hiſtoricum generalem lib. XI. cap. VII. qui breuiter conſilium præſtat, vt principes Eccleſiaſtici, vel ſeculares ſibi caueant, ne nimium iis, quos vel in propria, vel alterius eis ſanguine ſeu affinitate iuncta perſonis læſerunt, fidant, vt eis rerum ſummam præſertim in bello, imprudenter credant. Sunt enim viri ad fallendum aptiſsimi, qui ob facilem offenſam, liuorem vlciſcendi retinent ſempiternum: de quibus etiam generaliter, & ſpecialiter hoc tempore meminit clariſsimus vir D. Conradus Brunus lib. I. cap. XIII. de ſeditioſis. Quidam etiam more obiurgantium mutuis armis ſeſe tumultu inter conſcios excitato, quaſi furibundi impetunt dominos, & innoxios lites diremptúros, occidunt. Et hoc deſperatorum vltimum ingenium eſſe creditur, vt mutua nece quamlibet abſoluant proditionem. Nec decet extenſius, aut ſecretius ad exempla deſcendere, cùm omne genus proditorum adeò multiplex, verſutum, & varium ſit, vt neq; diuini timoris, neq; naturalis vinculi, aut ætatis, vel commiſerationis reſpectu, aut propriæ mortis horrore, vel propriorum membrorum mutilatione à ſcelerato propoſito auerti ſoleat. Quod cùm Mithridates (referente Iuſtino volumine XXXVII.) timeret, ne inimici, quod equo feroci, præcipitiis, aut veneno in necem eius efficere nequierant, ferro peragerent, venandi ſtudium finxit: quo per VII. annos neq; vrbis, neq; ruris tecto vſus eſt, ſed per ſyluas vagatus, diuerſis montium regionibus pernoctabat. Ignaris omnibus, quibus eſſet in locis aſſuetus, feras curſu aut fatigare, aut perſequi, cum quibuſdam etiam congredi ſolebat. Quibus rebus & inſidias vitauit, & corpus ſuum ad omnem virtutis patientiam indurauit: etiam exercitum hyeme media fortiter hæc, & ſimilia tolerare docuit.

Arabum proditiones.

Marcus imperator ſtultè credulus.

Principes videant infelix ſpectaculum.

Conſilium autoris fidele.

Proditorum genus multiplex

Mithridates rex.

Rex 7. annis in venatione ob proditores occupatur.

Exercitus induratus.

De cauſis perpetuæ diſcordiæ, quam Sueci ſiue Sueones, & Gothi contra Danos gerunt.

CAP. XXXVI.

Saxo clariſsim' Danoꝝ hiſtoricus.

SVECI, ac Gothi cur tam ferocibus animis, et armis contra Danos ferantur, ipſe Danorum diligentiſsimus hiſtoricus in XVI. libris ſuis hincinde vſq; ad ſummum horrorem apertiſsimam reddit rationem. Vbiq; enim meminit gentis ſuæ tam violentum, & truculentum regimen in ſubditos, ac doloſam amicitiam in vicinos, & vtrunq; in omnes confœderatos, vt quilibet prudens, & ſenſatus homo meritò cauere debeat, quàm tutus in eorum ſocietate, aut naturali vinculo, vel alia iurata confœderatione fieri poſsit.

Lotherus rex Danorum. Helgo. Thora virgo. Fengo.

Aſſerit nanq; primo libro, Lotherum Regem illuſtriſsimum quenq; vita aut opibus ſpoliare, patriamq; bonis ciuibus vacuefacere, probitatis loco duxiſſe. In II. lib. quòd Helgo Rex adeò proiectus in Venerem extitit, vt ambiguæ exiſtimationis eſſet, tyrannide magis, an libidine arſerit: vnde & Thoram virginem ſtuprum pati coëgit, quæ poſteà tam deteſtabile nefas excogitauit, vt contra eam mirè exclamat Saxo. Tertio lib. Fengonem teſtatur inſidiis poſitis fratrem trucidaſſe, eiuſq; vxore abuſum, inceſtuoſam libidinem parricidio adieciſſe. Quam atrocitatem quanta beneuolentiæ ſimulatione texerit, parricidiumq; pietatis nomine colorârit, ſatis exponit ipſe Saxo.

Fœmina māſuetiſsima. Fides mēdacio nō deeſt apud principes. Mentiri & fallere. Petulantia aulica. Suertingus. Ciuiū afflictio. Frotho fratrem occidit.

Fœminam enim à ſe oppreſſam, omni manſuetudine plenam, nullum lædentem, & ſine felle fœminam, ad hoc induxit, vt confiteretur ſuum maritum Regi inſidiantem, à ſe interfectum fuiſſe. Nec irrita perſuaſio fuit, dum apud Principes fides mendacio non deeſt, vbi ſcurris interdum gratia redditur, & obtrectatoribus honos. Libro IIII. fol. vlt. Saxo teſtatur, Danos ſuos mentiri & fallere, inter vitia & ſordes non ducere, quemadmodum mos eſt apud Parthos. Libro V. fol. II. quàm fœdi mores, ac turpiſsimę petulantiæ ſimul & violentiæ aulicis ineſſe monſtrantur, ſanè totus orbis, & vniuerſa barbaries horret. Lib. VI. in Saxones poſt coꝝ pugilis cædem adeò Danoꝝ inſoleuit imperium, vt ꝓ cubitalium mēbroꝝ quolibet indicem ſeruitutis ſtipem quotānis pēdere cogerentur, donec quidam Suertingus ciuiū afflictione motus, ſe, & Regē cōuiuii ſimulatione ſuſceptū, incēdio conſumpſit. Libro VII. in prin. Frotho ꝓpriū fratrem à quodā familiariū occultè interfici iubet.

ſici iubet. Et ne ſcelus à conſcio proderetur, eundem inſidiarum miniſtrum tacitè trucidandum curat. Sed à filiis occiſi fratris canum ſpecie nutritis, tandem incendio conſumptus, pœnas parricidii luit.

Ad idem.

CAP. XXXVII.

INTER alia ſatis diffusè Saxo proſequitur portentoſam Iarmerici Regis crudelitatem, à pueritia vſq; in prouectam ætatem truculenter continuatam: quæ ſicut omnem beluinam rabiem excedit, ita & à quouis ſenſato homine ſine graui horrore legi nequit, vel audiri. Inaudita etenim tyrannide exquiſitiſsimis tormentis ſæpe afflictos trucidauit. Regem nanq;, & Reginam eorum, à quibus iure belli captus, & ſummæ libertati reſtitutus, atq; in numerum amicorum, & primum familiaritatis locum translatus, & ſublimatus extitit, admoto ſurtim incendio, per ſummam ingratitudinem occidit: deinde XL. Teutones captos, applicatis totidem lupis laqueo adegit. Nec ſic poterat eius ſanguinaria mens ſatiari. Quippe optimates eorum primò tibias loris traiectos, moxq; immanium taurorum vngulis alligatos, moloſsiſq; inceſſentibus raptim in cœnum, voraginesq; pertractos, lachrymabili ſpectaculo conſumpſit. Demum Comites, Duces, Principes Teutonicæ gentis captos, traiectis fune tibiis, equis in diuerſa raptantibus præbuit lacerandos. Sed nec in ea ſumma feritate ſibi ſiſtendum putauit. Nam propriam Reginam Hunnorum Regis filiam, quamuis innocentiſsimam, & pudiciſsimam, humo alligatam equinis obterendam calcibus præbuit: cuius corpus adactus iumentoꝝ grex crebris veſtigiis confodit, & lacerauit. Immò etiã ſuis ex ſorore nepotibus inſidiosè cõprehenſis, laqueo ſpiritum eripuit. Optimates quoq;, qui eoꝝ tutores erãt, cõuiuii ſimulatione contractos, eodem exẽplo cõſumendos curauit. Deinde eodem libro Haquonis cuiuſdã Dani crudelitas adeò infanda cõſpicitur, vt meritò cũctos mortales terreat, ne pactis, aut victoriis eius gẽtis ſe tutos agnoſcãt. Nono lib. in prin. idem autor notat publicam pietatem priuato furore Regis fuiſſe laceratam, & poſt multa Regem Haraldum ex ſplendido ſanctitatis autore infamem factum apoſtatam, & deſertorem. Lib. X. quòd Dani Sembia potiti, necatis maribus, fœminas ſibi nubere coegerunt, reſciſſaq; domeſticorum matrimoniorum fide, externis auidius inhærentes, ſuam cum hoſte fortunam communi nuptiarum vinculo partiri ſunt. Demum quòd Rex Haraldus pecudalibus iugis humanas alligaſſet ceruices. Deinde quòd diuũ Olaum Noruegię Regem ſicariis pecunia corruptis, et poſtremò Blacchonis proditoris opera S. Canutum occidiſſent. X. quòd Sueno Rex potius ſacrę religionis, quàm inceſtę nuptę deſertor ſit inuentus. XII. quòd violentiore morte captiuos Teutones Iulinẽſes Dani cõſumerent: reuinctis poſt terga manibus, palis primùm affigendos curabãt: deinde ventrium caua cultro rimati, nudatis extis, primaq; viſcerum parte protracta, cætera ſtipitibus explicabãt: nec antè ſuppliciũ remiſerunt, quàm tortos extis funditus aluo egeſtis, horridæ rapacitatis ſpiritum profundere coëgiſſent: quod ſpectaculum vt ſpecie triſte, ita re noſtris per quàm vtile extitit: nõ ſolùm enim reis pœnam inflixit, ſed etiam cæteros conſimilem cruciatus cauſam vitare ꝓmonuit. Itaq; nõ minori viſentibus documento, quàm afflictis ſupplicio fuit. In reliquis verò libris, quia ſatis multa, & horrenda inter pauca bona cõmemorantur, potius iuſto lectoris arbitrio, quàm huic oneroſæ oſtenſioni meæ, quatenus opus fuerit, perſcrutanda relinquo, ſatis legitimã exiſtimans cãm, cur Sueonũ, ac Gothoꝝ, immò aliaꝝ nationũ inſecura ſocietas ſit cum illo populo, cui ob præmiſſas cauſas (vt verbis Saxonis lib. X. vtar) quiſquis humanitatẽ, atq; obſequium erogat, ingratis beneficium præſtat.

Iarmericus Danus.

Tyrannis inaudita.

Optimates loris ligati à beſtiis conculcãtur.

Fœmina innocentiſsima.

Conuiuii ſimulatio à Saxone ſemꝑ allegãt.

Haquonis crudelitas.

Haraldus.

Fœdera matrimonii rupta.

Iugis vt beſtię ſubduntur homines.

S. Canutus & S. Olaus corruptis ſicariis occiduntur.

Vtile qualiter Saxo dixerit, eſto iudicium aliorum.

Verba Saxonis iuſtè retorquẽda.

De cauſis cur Danorum Reges ambiunt vicina regna, & parta celerius perdunt.

CAP. XXXVIII.

Angliæ ſplẽdor & opulentia.

Dania paruulæ telluris anguſtia dicitur.

DIVVS Canutus propagaturus regnum ſuum Daniæ (vt Saxo refert) recolebat bellicam maiorum gloriam cum opibus imperii, atq; latis finibus, nullo magis, quàm Anglicis creuiſſe titulis, maioremq; eis ex vnius inſulæ, quàm totius Orientalis Ruſsiæ ſpoliis inceſsiſſe ſplendorem: aquorum imitatione deficere ſtolidi, ac degeneris animi eſſe, ſatiuſq; regno carere, quàm inter paruulæ telluris Daniæ anguſtias incluſum maieſtatis vſum habere. Et ita reuera eſt, prout aliàs in geographicis deſcriptionibus à multis reperitur oſtenſum.

Suetiæ argentifodinæ ditiſſimæ.

Et hinc euenit præter enumeratas rationes, cur Aquilonaria regna, præſertim Noruegia, Gothia, & Suetia (quæ aliàs in opulentia argentifodinarum præcipuè excellit) inceſſabiles vexationes ſuſtinent ea vicinitate Danorum, magnam maieſtatem non potentium fouere in pluribus inſulis Balthico mari diſgregatis.

Comitia ſup. regnis vniendis

Fuerant pleriq; tractatus ſuperioribus ſeculis, ſuper vnione prędictorum regnorum cum Dania, in pluribus principum comitiis habiti, vt ſucceſsiuo tempore vno ex his regnis electo Rege, ac coronato, moderarentur: ſed inexplebilis auaritia, ac ambitio locum, tempuſq; pati non potuit, vt bona concordia ſuſciperet, & pareret diuturnum incrementum.

Odia cõnubiis vix ſedantur.

Præctereà ſæpius naturę vincula, ac affinitatis fœdera per connubia fuerant attentata, vt parta concordia in vtriſq; gentibus pro publica ſalute ſtabilior permaneret: ſed neq; ſic inſatiabilis Danorum ſublimitas contenta quieuerat, quin inceſſanter aſpiraret ad potentatus, & principatus viciniorum regionum.

Duo ĩperia vix ab vno feliciter gubernãt.

Exercitus ſemper fouendus.

Bellorum incõmoda.

Hoc tamen & eis, & aliis attendendum erit, quòd qui duo regna bello, vel affinitate quæſita gubernare ſtudent, maius habebunt ingenium in conſeruando, quàm acquirendo. Aſsidua nanq; pullulant diſcordiarum ſemina, vel internæ rebellionis, vel externæ incurſionis in deditos. Ita ſemper pro illis, vel contrà pugnandum, ſemper fouere exercitum, compilari interim ſe, efferre foras pecuniam, alienæ gloriolæ ſuum impendere ſanguinem, pacem nihiló tutiorem, domi corruptos bello mores, latrocinandi indubitatam libidinem, confirmatam cædibus audaciam, leges eſſe contemptui, quod Rex duobus, vel pluribus regnis diſtractus, minus ad vtrumuis intendere poteſt. Cumq; regni conſiliarii tantis malis nullum finem vident, inito conſilio Regi vtrius regni regendi imperium habere velit, optionem præſtare ſolent: nam vtriuſq; non fore poteſtatem, cùm dimidiari nequit. Si regno amicum, & fidum præfecerit Viceregem, citius eiicitur, oportetq; ad vnum verum regnum commigrare.

Pluriũ regnorũ incõmoda.

Auitũ regnũ colendum.

Rex amet ſuos vt ametur.

Conſyderandum etiam eſt, quot nationes tumultuantur, quot theſauri exhauriuntur, quot populi perimuntur, quot deniq; in ſumma mala fiunt, pro vno regno ſeruando: nemo ignorat quantò plura, peioraq; fierent pro pluribus acquirendis, & conſeruandis. Item auitum regnum colendum, ornandum, & fortificandum eſt. Rex ergo, aut princeps, amet ſuos, & ametur à ſuis: cum his vnà viuat, imperetq; ſuauiter, atq; alia regna, veluti continuos cruciatus, valere ſinat.

De ſeueritate

De ſeueritate Regis Chriſtierni.

CAP. XXXIX.

HORVM & ſimilium, immò maiorum conſiliorum, ac cautelarum immemor Rex Daniæ Chriſtiernus eius nominis ſecundus, qui diuerſis temporibus & ingeniis, procurato per quoſdam Danicæ factionis in regnis Suetiæ, & Gothiæ procceres, Danorum conſanguineos, & affines, (inter quos erat infelicisſimus Goſtauus Trolle Archiepiſcopus Vpſalenſis) aditu in regna prædicta, adeò ferox, & ſeuerus euaſit, vt nullo præſtiti iuramenti, aut ſigillatarum literarum, aut acceptionis tremendi Dominici corporis habito reſpectu, aut cuiuſuis commiſerandæ rationis compaſsione, vna die, ſcilicet VIII. Nouembris M. D. XX. diuerſorum ordinum principes, magnates, conſules, ac ciues numero XCIIII. me vidente, ac trepidante, impio ferro, impiiſſimo malignorum conſilio ſtimulatus, detruncari iuberet, atque triduo ante prætorium vrbis Holmenſis inhumata eorum corpora, donec extra ciuitatem comburenda deportarentur, remanere. Profectò horrendum ſpectaculum, quod ipſi Chriſtierno procul dubio mille miſeriis poſtmodum vexato occurreret, ſic inſtigante crudeli conſilio ad gratiam receptos, quos perendie amicabiliter inuitatos hoſpites ad Regale conuiuium habuiſſet, atrocisſimè puniuiſſe: idque non vſitato ſæuiendi modo, ſed cruci affixum quendam Magnum Ioannis præfectum, patriæ ſuæ validisſimum defenſorem, humi in terra tabulaque ligatum: vt primùm pudendis, demum corde exciſis, & in vultum patientis contumelioſorum verborum inſultu proiectis, ad maiorem rabiem, & perpetuum horrorem actum fuiſſe oſtenderetur. Poſteà eiuſdem diei inſequenti nocte infelicisſimę viduæ, quarum mariti ferro conſumpti ante ora beſtiarum in publico foro iacebant, pecunia, & omni ſuppellectili per inſatiabiles Daniæ præfectos ſpoliatæ, inconſolabiliter ingemiſcebant. Certè turpiſsimi, & immaniſsimi erant officiales illi, ſolo terrore Regii nominis, vel pendentis crudelitatis, cunctos maximè innoxios, vſque pudicitiæ & omnis verecundiæ honeſtatem deprædantes. Nec melior erat pupillorum, & orphanorum conditio, qui in parentibus torquebantur, & omnibus fortunæ bonis ſpoliabantur. Longa, & terribilis per me, tanquam ſingula lachrymosè videntem, texenda foret hiſtoria, ſi ſingulas huius calamitatis partes enarrare vellem, quomodo videlicet diuina, & humana confundebantur, nulla promiſſę fidei ratio, nullus religioni reſpectus, omnia temeritate ſacrilega agitabantur, vbique gemitus, vbique cædes, vbique mors, nullibi conceſſum effugere, viuere inter diſtrictos gladios, & efferos homines impoſsibile. Seruabatur vigilantisſimo cuſtode ciuitas, ne quis ex eo communi omnium ciuium carcere erumpat, vt regni incolis patratæ crudelitatis ſeriem denuntiet: quam ſi libera populi multitudo ſubitò perſenſiſſet, nihil commiſsi facinoris inultum remanſiſſet.

Chriſtiernus 2.

Goſtauus Trolle.

Dies & annus occiſionis procerum 94.

Magnus Ioãnis præfectus.

Viduæ ſpoliantur.

Pupillorum orphanorumque oppreſsio.

Clades horrẽda

Adhuc de ſeueritate eiuſdem Regis.

CAP. XL.

Fuga Chriſtierni Regis.

Vaſtenū S. Birgittæ vrbs, & monaſterium.

Monachi ſubmerguntur.

QVOD cùm Rex aduerteret, in ſola fuga ſalutem ſuam reponens, paucis poſtmodū diebus inde verſus ſuā Daniam ſe recipere eſt coactus: in quo itinere plures rotis, furcis, alioq́ horrendæ mortis genere quartando mortificari iuſſit, præſertim apud Oſtrogothos in Vaſteno, terra S. Birgittæ: demum in Nydalenſi monaſterio, Nouçuallis dicto: vbi licet humaniſsimo hoſpitio ſuſceptus eſſet, tamen die Purificationis diuæ Virgini dedicato, Abbatem cum VII. monachis peracto altaris ſacrificio, manibus à tergo ligatis in rapidum flumen ſubmergi iuſſit: vnde cùm Abbas naturali fortitudine funibus ruptis ad littus enataret, à Regiis ſatellitibus ferro excerebratus interiit. Ita & paruuli illuſtris familiæ Ribbingorum Veſtrogothiæ, quibus hoſtilis barbaries ignoſcere ſolet, ante eius conſpectum gladio ſublati ſunt. Quo factum eſt, vt ſub eo congregatis XXX. millibus incolarum armatorum, ipſe ſibi conſcius per deuia, ac inuia potius nocturno, quàm diurno tempore præcipiti curſu ſe reciperet intra limites ſuæ Danicæ ditionis: vbi nec diu ſine ſimili formidine ſecurior eſt relictus. Adeò velox fama factum eius ante aduentum vbiq́ monſtrauit, maximè apud ſubditos Cæſ. Maieſtatis in terra Batauorum, Brabantorum, ac aliarum nationum: vbi dudum cùm in honore eſſet, & ſublimi gloria, ante tam immanem ſtragem in pleroſq́ innocentes commiſſam, habitus erat glorioſus. Dicat hic Saxo Danorum hiſtoricus lib. XII. in omni circumſpectione ſua, vti ſuperius cap. XXXVII. allegatum eſt, an hoc ſpectaculum vt ſpecie triſte, ita re ipſa Danis vtile extitit, an crudelium pœnarum, ac torturarum inflictione, an clementia, modeſtia, æquitate, & reliquis virtutibus Regiis quærantur regna, & maneant parta: certè per experientiam agnoſcet, Daniam ſeueritatem ſuperioribus libris, et hoc Chriſtiernino facto ad memoriam reuocatam, plus infamiæ, & horroris, crudelitatis, & deſpectionis regno, & Regibus eius parere, quàm ſi humani, & iuſti eſſent: niſi forſan gloriari velint in malitia, quando adhibitis fraudibus potentes ſe putent in iniquitate, vt nouacularum more faciant dolum: quod abſit. Quis etenim ſecurè commercium cum his intentare, & firmum manere cogitat? qui (vt Saxo vltimo cap. lib. IIII. aſſerit) mentiri & fallere, inter ſordes & vitia non ducunt. Sit ergo ſermo eorum, Eſt eſt, Non non, & omnes credent eis. Nec credant me boni homines hæc ſupradicta propter odium, aut ſimultatem in Danicam nationem illam, & vetuſta eius geſta, aut Regis Chriſtierni ſeueritatem

Paruuli decollantur.

Chriſtiernus fugit.

Rex glorioſus erat āte ſtragē.

Regna crudelitate perdūtur & clementia ſeruantur.

Gloriandum in malitia nō eſt.

Sermo ſit eſt eſt, non non.

ſeueritatem, in omnibus oſtendiſſe, ſed longè terribiliora ex induſtria, quæ ſine ſuſpiriis, & horrore legi nequeunt, & multò minus in libros referri, reliquiſſe. Danica tamen nobilitas poſt exactum Regem Chriſtiernum antedictum, XLIIII. articulos in Vrbem, & totum orbem, pro ſua excuſatione, cur ab eodem Rege defecerat, publicè legendos emiſit. Ita & Senatores regnorum Sueciæ, & Gothiæ, ac Noruegiæ, tam anteà, quàm poſteà repetitis vicibus libris, & literis ſeſe excuſarunt. Quòd autem ego amarius cæteris, verius tamen, & parcius ſcribo, audax teſtimonium facit, quia cum graui meo periculo, & mœrore omnibus iis tragœdiis inſpiciendis interſui, vt dolenter viderem mala gentis meæ, quæ nunc milliès aucta videntur, & inſuperabiliter, ob impias legum conſtitutiones, & ſubditorum oppreſsiones, deteriora.

Articulos 44. Danica nobilitas poſuit cōtra proprium regem.

Mala poſteriora peiora.

LIBRI OCTAVI FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI
VPSALENSIS
DE BELLIS CAMPESTRIBVS
LIBER NONVS.
PRAEFATIO.

AVTVMANT plurimi bonę ſpei homines, expeditis regionum, ac Regum truculentiſsimis prælìis, quibus ferè totus orbis occupatur, propter ingentes prouinciarum ruinas, ac alia infinita ſtragium incommoda, ſtabilem quandoque poſſe fieri pacem. Sed rurſus quàm incerta, ac anxia ſit hęc ſpes, quæ ſui mora infinitos affligit, non eſt quòd multis probetur argumentis, cùm ab initio bella, & ſeditiones ſemper coaluerant, atque (niſi Deus auerterit) mundum nunquàm ſint relictura, ſed aucta maioribus malis, perpetuò quoad hęc humana natura perſtiterit, permanſura: quam rem tam ſacræ, quam profanæ hiſtoriæ, atque poëſes, quæ bellorum plenæ ſunt, ſemper fuiſſe teſtantur: immò quibus armis, machinis, locis, temporibus, ducibus, periculis, & cautelis facta perhibentur, tam generaliter, quàm particulariter paſsim à multis, tum veteribus, tum recentioribus fuerat demonſtratum. Cùm itaque in regnis Septentrionalibus horrenda ſemper, tanquam in domo Martiali, ab initio ſeculi non ſolùm communi more contra armatos homines fuerant cōmiſſa certamina, ſed & aduerſus elementorum aſperrimas qualitates, & tempeſtates oppoſitę vires, prout annexa tabella, quomodo in vallibus, montibus, ſyluis, campis, aquis, & glaciebus arduiſsima exercentur prelia demonſtratur, ſucceſsiuiſque libris & capitibus, prout ſeptimo & octauo factum eſt, àmodo oſtendetur. Nec optimus inſpector inania hęc iudicet, donec cauſas intelligat, an talibus calamitate, & cruciatu plenis inſtrumentis, quærenda ſit intima ſecuritas: an paci, quæ nihil inſidiarum habet, per amœniora compendia Dei virtute, & victrice patientia ſit conſulendum. Verè tamen fatendum eſt, quòd ipſis armis prima facie terretur inimicus, & incipit animo cedere, ſi ſe cognoſcit ſimilia non habere: quæ veluti in bello ſunt neceſſaria, ita & in pace decora videntur: attamen imbelles, fragileſque mortales cunctis beluis efficiunt ferociores.

Spes dilata affligit animam.

Bella continua videntur.

Bella Aquilonarium cōtinua.

Loca bellorum.

VALLES
MONTES
SILVE
CAMPI
AQVE
GLACIES

De gladiis verſatilibus in rotis.

CAP. I.

ANTIQVI Gothi ſimiles rotarum machinas, & gladios verſatiles aciebus equeſtrium, & pedeſtrium ſæpius infringendis, præcipitem ſtructuri acceſſum vel receſſum, obieciſſe reperiuntur, modernoq́ue tempore, licet rarius ſolito, vbi locus expoſtulat, diligenter opponunt: cuius tamen machinæ ratio ſic capiatur. Videntur in primis tres rotæ, duæ altiores in axe volubiles, & tertia inter has media, quę vni earum mutuis coniuncta dentibus, motum neceſſarium ſua agilitate in bicipiti gladio anteriori ſtipiti affixo cauſat: quo quidem gladio ſic verſatili lateraliter a peritis motoribus eleuato, & admoto, non parum obiectæ acies lacerantur, ac infringuntur. Attamen id caueri ſolet, vt rotarum radii ſint aſſerculis, ſeu planis tabulis in latum cooperti, ne haſtis inter eos inimicorum induſtria proiectis, rotæ deſtituantur à curſu. Quantò etiam rotæ ſunt altiores, ac agiliores, tantó extenſior ipſius gladii ampliatur ſciſſura. Suntq́ue ſtipites, ſeu ligna, quibus dirigitur enſis, trium, aut quatuor pedum longiora, quàm quæuis lãcea militaris, vt ab inſultu equeſtrium tutiores eius ſint directores, qui à tergo balliſtariis, ſeu bombardariis turmatim muniuntur. Axes verò rotarum pro faciliori curſu citando, inungi ſolent pinguedine phocarum, ſeu vitulorum marinorum, igne purgata, ac bene deſęcata, qualis ſuperabundat apud mercatores Septentrionales: vnde diligentia negotiatorum comparata, per vaſtum mare in vaſis magnis incomparabili quantitate tam ad inferiores, quàm ſuperiores Germanos, quęſtus & lucri cauſa deportatur, prout infrà lib. de piſcibus, præſertim piſcatura marinorum vitulorum oſtendetur. Hac igitur machina hoſtile robur plerunq́ue veluti vaſtiſsimum lignum acuto, & robuſto cuneo, vel infringi ſolet, vel in ipſa ſtatione turbari.

Ratio rotarum.

Gladius biceps

Cautela.

Rotæ altiores ſunt agiliores.

Axes vncti.

Pinguedo vitulorum marinorum.

Exercitus hoſtilis infringitur.

De curribus falcatis.

CAP. II.

Hoſtes Aquilonariũ regnoꝝ.

HAC ſimilitudine curribus falcatis, & hamatis inter præcipuos bellorum apparatus olim vſi ſunt Sueonum, & Gothorum pugnatores, præſertim in acrioribus prælijs contra validiſsimos exercitus Teutonum, Danorum, & Ruthenorum, eo videlicet modo, vt exploratis hoſtium acceſsibus, quibus videbantur venturi, vacuos currus axibus bene vnctis in decliuibus montium lateribus firmis trabibus alligarent, ſaxiſq; repletos velut pendulos pontes in funibus ſtatuerent, folijs virentibus, aut ramis vndiq; cooperientes, donec hoſtes pręcipiti acceſſu, trepida ſimulata fuga, ad obducta diſcrimina incitarent, atq; curruum diſſolutorum celeri curſui vel lacerandos ſubiicerent, aut aciales cuneos infringerent diſpergendos. Quo facto & qui prius viſi ſunt fugere, & aliæ ſociales turmæ, ſiue equeſtres, ſiue pedeſtres, agminatim irruere ſolebant in diſperſos, aut reſiſtentes. Curribus demum eiſdem veluti propugnaculis mobilibus, vbi opus fuerat, in reliquis certaminibus ſemper vtentes, eo moderamine inuiolabiliter obſeruato, quòd curruum directoribus, ſeu aurigis, duplo maius quàm equitibus ſtipendium, & ſpólium redderetur. Itidem & his, qui bigas, ſiue curricula ſtipitibus lateraliter antrorſum ferratis cuſpidibus, hiſq; mucronatis inter hoſtes diſcurrendo in inuia, ac præcipitia coarctabant; veluti de geſtis Curtii hiſtoriæ hoc modo teſtantur: Aliorum turbati equi non in voragines modò, lacunaſq;, ſed etiam in amnem præcipitauere curricula. Quòd autem antiqui in bigis, aut quadrigis hoſtes vicerunt, meminit Suetonius in vita Auguſti. Quadrigas, inquit, bigaſq;, & equos deſultorios agitauerunt iuuenes nobiliſsimi, carros etiam pro vallo obiecerunt.

Inſidiæ curruũ ſaxoſorum.

Currus ẽt ad ꝓpugnacula ſeruabantur.

Curtii geſta.

Curricula.

Quadrigę.

Carri.

De eodem

De eodem.

CAP. III.

QVOMODO autem Rex Antiochus Soter dictus, talia
Galatarum inſtrumenta vicerit, apud Fran. Ireni. lib. VI.
cap. XLV. diffuſius inuenitur. Ait enim, Antiochum co-
gnouiſſe Galatarum fortitudinem, & ingentem multitudinem, Fortitudo Galatarum.
eorumq; phalangas ſtrenuè prouiſas, ac congruentes: qua-
rum frontes ærei thoraces protegebant, cum quatuor & vi-
ginti armatis à tergo præordinatis, cornua verò equitatus,
infinitus in medio, ac corpore exercitus eorum currus vidit Currus 80. falciferi.
LXXX. falciferos aptos ad inſiliendum hoſtes, & in quoli-
bet curru bis totidem equos coniugales. Hæc itaq; animaduertens Antiochus, om-
ni ſpe deſtitutus, dum hoſtes inexpugnabiles exiſterent, ipſe verò neq; magnificè,
nec ſecundum belli debitum apparatum proficiſceretur, ac valde modicum duceret
exercitum, peltis conſuetum, ac leuis armaturæ præditum, in cæteris nudum, vt Exercitus peltis conſuetus.
penè vix dimidium eius exercitus fuerat, doloribus captus, conditionem pacis cum
Galatis eiſdem gratis mirè diſpoſuit. Interim à viro militarium rerum expertiſsimo
illi ſuadetur, vt XVI. ſuos elephantes ſeorſum abſconderet, donec tibicinibus v-
triuſq; canentibus concurrerent exercitus pugnaturi, & præſertim equites, tunc in eo- Conſilium viri fortis neceſſarium.
rum medium quatuor elephantos immitteret, ac octo contra falcatos currus: quo
conſilio euenit, vt Galatarum equi horrido aſpectu, & barritu elephantorum per-
territi, priuſquàm iacula attingerent, quàm celerrimè ſunt repulſi, & mutuò per- Equi terrentur barritu elephãtorum.
cuſsi, peditum ſpiculis ac haſtis confoſsi, alii equorum vngulis conculcati. Currus
verò ſtragem in proprios dominos, & ſeipſos diuerterunt. Hinc verificatur carmen
Homeri: Homerus.

Currus cum ſonitu verſo ſunt tramite ducti.

Sed neq; ſacra litera de curribus falcatis tacere videtur, vbi Iudi. IIII. dicitur, Si- Siſara habuit 900. currus falcatos.
ſaram habuiſſe nongentos falcatos currus, & per XX. annos oppreſsiſſe Iſrael. Præ-
tereà in exercitu Alexandri Magni quadrigæ equorum omnes falcatæ, bigæ MCC. Quadrigæ falcatæ.
equitum turmæ XXX. peditum CCC. millia L. mulorum caſtrenſium ad ſarcinas
portandas duo millia, camelorum dromedariorum, & boum duo M. ad ferendum
frumenta, & carnes. In exercitu autem hoſtis ſui Pori Regis Indiæ X, IIII. millia Porus rex Indiæ.
octingentæ quadrigæ falcatæ, elephanti turrigeri CCCC. in equis, mu-
lis, & elephantis frena aurea, ita etiam ſigna militaria, & ve- Frena aurea.
xilla ex puro auro. In domo eius ſolidæ colum- Columnæ aureæ
næ aureæ: quæ omnia victor Alexan-
der rapuit, & militibus
dedit.

De æreis equis igniuomis.

CAP. IIII.

Dian rex.

Equi ænei.

Reſponſum re-gis notabile.

Galatæ diuina virtute nō be-ſtiarum terro-re ſuperati.

NEQVE hoc loco omittendum eſt, quod Saxo de Regis Regneri aſtutia, & ſtratagematibus eius lib. IX. meminit. Inquit enim, Helleſponti Rege Dian poſt varia bellorum diſcrimina occiſo, Regnerum à duobus filiis interemptum Dian videlicet & Daxon, ſeuera certamina ſuſtinuiſſe. Ii etenim filii olim Rutheni Regis filias maritali ſorte complexi, impetratis à ſocero copiis, ardentiſsimo ſpiritu paternæ vindictæ negotium rapuerunt. Quorum Regnerus immenſum animaduertens exercitum, diffidentia copiarum habita, equos æneos ductilibus rotulis ſuperpoſitos, ac verſatilibus curriculis circūductos, in confertiſsimos hoſtes maxima vi exagitari præcepit: quæ res tantum ad relaxandam aduerſariorum aciem valuit, vt vincendi ſpes magis in machinamento, quàm milite repoſita videretur: cuius intolerabilis moles, quicquid impulit, obruit. Potuit fortè Rex iſte Regnerus dicere de ſuis æneis equis, quod ſupradictus Antiochus Soter (Luciano teſte) de ſuis elephantibus contra Galatas pugnando, teſtatus eſt. Dum enim eiuſdem Antiochi principes conueniſſent, & victorioſum Regem nuncupaſſent, Rex reſpondit: Verecundiam habemus milites, quòd noſtra ſalus tantum in XIIII. animalium terrore ſita fuerit. Si autem rem copioſius tractare volumus, diuina virtute Galatæ conciderunt, quia ſomnio bono confortatus, audacter ingreſſus ſum prælium, atq; victor euaſi.

De eodem

De eodem.

CAP. V.

ASSEERIT etiam Vin. in ſpe. hiſto. lib. XXXI. cap. X. Indorum Regem, qui vulgò Presbyter Ioannes dicitur, grauiſsimo Saracenorum Aethiopum, videlicet Chriſtianæ fidei perſecutorum, exercitu hoſtili impetitum, ſtragemate prædicto non diſsimili ſeſe liberaſſe. Fecit enim imagines cupreas hominum, & vnamquanque poſuit ſuper equum: retro quam imaginem in eodem equo hominem directorem collocauit, follem habentem, quo ignem per ordinata foramina excitaret in fumoſa materia, intus in prædicta imagine prius immiſſa. Itaque multis equis, & imaginibus eo modo diſpoſitis contra hoſtes antedictos (quos & Mongalos, ſiue Tartaros vocat) ſtrenuè proceſsit. Cumque ad locum prælii perueniſſet, equos cum imaginibus, ac eorum directoribus (vt præmittitur) ordinatos, vnum lateraliter iuxta alium in hoſtilem exercitum præmiſit, præcepto dato, vt mox ante eorum aciem follibus ſufflarent ignem intus fumantem; aëremque tenebris continuò flatu denſarent, quatenus caligine quaſi palpabili hoſtes circumfunderentur: quo euenit, vt ſagittis frequentibus impetiti plures perimerentur, aut in fugam repentinam laberentur. Immò refert multos homines, ac equos, igne Græco ibidem fuiſſe inter tenebras incineratos, aut combuſtos: qui ignis componitur ex his rebus, modo ſuis artificibus noto:

Presbyter Ioannes Indię.

Imagines cuprę.

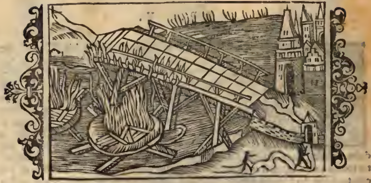
Mongali, ſiue Tartari.

Tenebrę palpabiles excitãtur

Ignis Gręcus ſic cõponitur.

Aſpaltum, nepta, dragantum, pix quoque Gręca,
Sulphur, vernicis, de petrolio quoque vitro,
Mercurii, ſal gemmę, Græci dicitur ignis.
Itẽ: Sulphur, petrolium, colopho, reſi, terebinthi,
Aſpaltum, camphora, nepta, armo, benedictum.

Verſibus his etſi quis adhibuerit operam interpretandis, tamen rarò puto verum eorum ſenſum comprehendi poſſe, nec opus arbitror in eorum interpretatione immorandum eſſe, cùm atrociſsimum exitum habere videntur in ſui executione.

De pontibus comburendis.

CAP. VI.

Trabes igniſeræ

INGRVENTIBVS bellis acrioribus penes pontes, & flumina terrarum Septentrionalium Gothorum, & Suecorum, hæc prouiſio per diligentiores bellorum præfectos celerius opponi ſolet. Dum etenim impoſsibilè ſit hoſtem æquis armis à pontibus eiicere, vel arcere poſſe, parantur ſuperiori fluminis ſitu maximę trabes, lateraliter viminibus colligatæ: ſuper quas ingentes aridorum lignorum ſtrues, cæteraq́ combuſtibilia inſigni magnitudine, & horrore reponuntur: quibus ſuccenſis, rapido caſu fluminis vſq́ pontes dimittuntur continuè comburendos. Nec facilè ardentes illæ moles hoſtium conatu extingui poſſunt: qui enim ſtruxere flammam, mox ſagittas in ſublime directas, violentius in eos deſcendere cogunt. Occurrit & aliud ingenium, quo pontes poſt tergum, vel in inſidiis latitantes, vel fugam ſimulantes diſrumpere ſolent, ſubtus interſcindendo ſerra, more Cæſaris lib. II. qui & aſſerit lib. VI. tantam fieri ducum contentionem propter pontes, vt nedum quotidiana prælia propter eos ſubeant, ſed & fluminis ripis appropinquantes, coanguſtati pręcipitentur, vt alteri alteris non ſolùm morti mortem exaggerent, ſed tumulos tumulis ſubmerſorum exæquent. Quo caſu magno honore iȷ ſatellites remunerandi ſunt, qui dominos, vel principes ſuos capillis trahentes, littori reſtituunt, & libertati.

Sagittæ ꝑ aëra è ſublimi ꝓiectа, violentius lædunt.

Pōtes ſerra ſubtus ſcindũtur.

Mors morti, et tumulus tumulo exaggeraт̄.

Principes capillis trahuntur.

De ma-

De materia pontium, & natura vadorum.

CAP. VII.

OMNES ferè pontes in publicis itineribus Aquilonarium regnorum è trabibus potius fabricati videntur, quàm ex ſaxis: non quòd lapides, aut cementa deſunt, ſed quòd hoſtium ingreſſus ſubita demolitione pontium citius per incolas ad prœliandum imparatos arceantur, aut impediantur. Statis tamen territoriis apud Oſtrogothos marmorei, aut alterius generis lapidei pontes, mirabilem antiquitatem atteſtantes inueniuntur. Vada autem fluminum, vti ibidem rariſsima ſunt, ita & ſingulari incolarum induſtria acceſſuris hoſtibus immeabilia diſponuntur. Inuoluunt enim ramoſis iuniperorum ramis portatilia ſaxa, quæ inſtar corbium ad plura millia ſub aquas immittunt. Sed ne fluctuum, aut fluminum violentia è loco pellantur, ſudibus acutis, vt fundo fortius adhæreant, & hoſtibus aſperius noceant, eadem ſaxa, ramoſq; connectunt. In aquis verò tranquillis longas ſubmergunt abietes, aut pinos ſemiſectos, & acutos habentes ramos, ſaxorum pondere deprimunt, vt eorum attactu hoſtes periculoſius offendantur. Quidam etiam in anguſtioribus vadis, ad quę ex inſidiis prouocant inimicos, falces ferreas pice linitas, triangularibus ſaxis alligatos, immergunt.

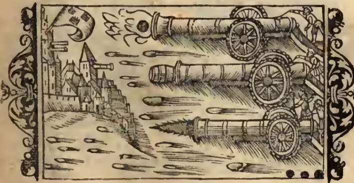
Pontes lignei.

Pontes lapidei.

Vada immeabilia.

Modus impediendi vada.

Falces ferreę.

De bombardis Septentrionalium populorum.

CAP. VIII.

FREQVENTI ſatiſfacturus quæſtioni, an in Aquilonaribus regionibus vſus ſit bõbardaꝝ, atq; an magnę ſint &c. dico ſingulis hac inutili quęſtione curioſius, quàm diſcretius vexatis, apud eos homines dura propagine genitos, atq; continui certaminis vſu verſatos, nullum deeſſe tormentum, quo frequentius, ac fortius extero, vel infelicius, ac miſerabilius domeſtico hoſti inferant nocumenta: quę perniciofius in hunc, & iuſtius in illum (concordia refutata) vertuntur. Sunt autem bombardæ in pleriſq; ciuitatibus,

Bõbardaꝝ vſus frequẽs in Septentrionalibus regnis.

Vaſa ferrea 600 libraꝝ plena bõbardaꝝ vi eiiciuntur.

Bombardæ mediocres.

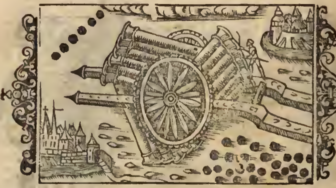
Petrariæ.

Nobiliũ mulierũ expoſtulatio.

Reſponſio militaris.

Conſtantia mulierum coniugatarum.

ac arcibus Suetiæ, & Gothiæ, tantæ magnitudinis, vt vas ligneum barile Romanum latitudine, ac longitudine ſuperans, ferreo globo, ac ferreis cruſtis inſtar pugilli manus, librarum DC. & amplius repletum puluere, & igne excitatum, vehementiſsimo impetu veluti tempeſtuoſus turbo, vel imber emittitur, vt quodcunq; obſtaculum vim eius ſufferre non poſsit: idq; nedum in terreſtri, ſed nauali, ac glaciali (prout infrà dicetur) certamine, quoties opus fuerit, intentatur. Sunt & mediocres, ac longiſsimæ bombardæ, ferreos globos euomentes. Præterea petrariæ, quæ lapides ſublimiori ictu caſuros emittunt: eoq; formidabilius fit certamen, quò talibus bombardis (quæ vaſtitate, & violentia cæteras præcellunt) non vno impetu, atq; horribiliori crepitu, ſed ſucceſsiuis ictibus in loca quaſſanda ſoluuntur: atq; ad earum impulſum pulueres ex diſiectis parietibus, vel aliis obſtaculis, turbineos vidẽtur excitare fumos. Quo horrore euenire ſolet, vt illuſtres, nobileſq; matronæ, vt hoſtem ab ictu, & ſonitu bombardarum auertere valeant, dicunt ſe prægnantes, vel in proximo parituras. Sed reſpondetur, vt partem arcis eligant, ad quam ictus nullus fiat, lege ſeruata, quòd cum marito hoſte nullam habeant communionem. Verùm hoc negant fœminæ, tanquam conditionem impiam, & turpem, omni periculo acerbiorem. Non enim in periculis modò, ſed nec in morte maritum deſerere ſolent, nec quicquam ſibi iucundum, niſi cum illo commune, cuius incolumitatem cupiunt, etiam ſua calamitate depaciſci.

De bombardis triangularibus.

CAP. IX.

Bõbardæ triangulares.

Impetus equeſtris diſpergit obiectis rotis.

BOMBARDARVM triangularium apud Sueones, & Gothos, maior aliàs in earum inuentione vſus erat, quàm modò reperitur. Poterat enim hac tripartita machina immanis hoſtilitas acie reparata, ſæpiuſq; admota diſpergi, vbi rotarum obiecta volubilitate quiuis equeſtrium impetus cõdenſato agmine accelerãs, exigua manu impediret. Sed fraude doloq; bõbardalium magiſtroꝝ quandoq; euenit, vt pro ferreis globis ſtupam, vel chartam bombardis imponant,

imponant, vel hoſtes audaci aggreſſu radios rotarum ſolius haſtæ immiſsione impediant, ne è loco moueantur. Ceſſatum eſt ideò ab eo compendio, quo rarior victoria parta, & frequentior ruina fuit accelerata. Sicut enim nullo inſtrumento bellico celerior, vehementiorq́ more fulgurum, ac tonitruorum in bombardis fieri ſolet impetus, ita etiam mille doloſis artibus, periculis, & impedimentis, ne effectum habeat, momentaneo caſu intercipi ſolet. Quæ autem, & qualia ſint hæc impedimenta, cuſtodes bombardarum expertiores haud ignorant: quomodo ſcilicet fraudes fieri ſoleant, ſiue per hoſtes, ſiue per proditores, qui igniuomum ſpiraculum clauo mox ante congreſſum occludere tentant, ſatis eſt manifeſtum: immò inter bombardarios altrinſecus ſe perſequentes ſimiles doli frequentius fiunt, vt nimis onerent, vel plurimum ſubtrahant, vel eleuent, aut deprimant machinas exonerandas, præſertim nouas, nullius examine probatas, aut reprobatas. Igitur triangularibus, aut cuiuſuis formæ bombardis, parum ſpei tribuendum arbitror, cùm inſcrutabile bellatorum ingenium opportuna remedia opponere nouit, vt ſumptuoſus ille terror facilius deficiat, quàm feriat in momento. Attamen directoris ſagacitas, locus, & tempus ſunt attendenda.

Haſta rotis imiſſa ipedit greſſum.

Impedimenta bombardarũ.

Lites et fraudes bõbardarioꝝ.

Teror ſumptuoſus celeriter deficiens.

De bombardis petrariis.

CAP. X.

SIMILIBVS tormentis ſaxa iactantibus, obſeſsi premuntur, & plerunq́ oppugnantur: quia nec noctibus, nec diebus aliquid quieti relinquitur, quo tantillulum quid reſpirationis conſequantur obſeſsi, immò quod ad immanitatem tendit, fimum, ac pecora fimo, quæ teterrimum odorem remittunt, ſępius quàm ſaxa in arces, vel ciuitates iaciuntur. Ne autem videatur antiquitas ſimilibus caruiſſe tormentis, Paulus Diaco. Longobar. hiſto. lib. V. cap. VIII. machinam petrariam adducit quą viri cuiuſdam inſignis, & intrepidi (ob indicibilem conſtantiam domino proprio inter minantes mortem exhibitam) exciſum caput ab obſidentibus proiectum eſt in vrbem.

Quies nulla ꝑmittitur obſeſſis.

Machina petraria.

Præterea apud Gothos aliud proiectionis genus eſt, ligneum videlicet, & ſublime, quo inſtar libræ depreſſæ, vel eleuatæ, pondere ſaxorum repleto, violentiſsimoq; impetu, & iactu dimiſſo, intra arces & mœnia groſſos lapides, vel putrida animalium cadauera immittunt.

Blida.
Blidh.

Et hoc vulgari Suecorum, ac Gothorum Blida vocatur, quaſi neminem lætificans Blyd enim gentis vſu lætus dicitur. Eius itaq; machinę ictu circa annos Domini M. D. Meridionales Gothi in oppido Calmarnenſi vehementer premebant præſidia Regis Daniæ Ioannis relicta ibidem, & tandem ſuperârunt, prout ſæpius anteà factum fuiſſe annales atteſtantur.

Ioannes Daniæ rex.
Loca bellorum.

Ibi enim ob collimitaneum regnorum ſitum, cuiuslibet belli initium, medium, & finis ſæpius, quàm in aliqua Aquilonis parte intentatur, veluti in Italia apud Ianuenſes, vel Mediolanenſes: rarò tamen armis, aut violento obſidentium impetu, vel inſultu, ſed induciis pactis, literis, promiſsis, tam diuino, quàm humano iure firmatis, ſed rariſsimè obſeruatis, decipiuntur obſeſsi.

Pacta rara ſine ſuſpicione.
Loca plura q̃ globi.

Armis tamen fortiter reſiſtendo vincunt: ſed ad pacta ſeditione magis, quàm neceſsitate) reſpicientes, illicò defraudati ſuperantur. Quòd terreantur emiſsis globis, exiguus horror, aut metus eſt. Plures enim vrbis, aut arcis vacua receptacula ſunt, quàm immiſsi globi.

Carol' V. Imp. 14. millia globorum in Africana obſidione emitti iuſsit.

Veruntamen referente quodam bombardario Gotho ſtipendiario, didici, Imperatorem Carolum in Africano bello miſſis in ſumma XIIII. millibus globorum diſtincto tempore, multum terra mariq; obſeſſos afflixiſſe, atq; ad vltimum vi armata potentiſsimo aggreſſu ſuperaſſe; quemadmodum non dubito alios eius rei profeſſores dudum in annalibus annotaſſe.

De organicis bombardis.

CAP. XI.

Bombardæ collaterales.

HABEBANT etiam inter alias bellorum machinas populi Septentrionales, hoſtibus præcipuè equeſtribus congreſſuri, bombardas collaterales, more organorum, aut coniunctarum fiſtularum colligatas, vt eas vel pariter, vel ſucceſsiuè excitato igne in inimicos relaxatas, citius iterum pulueribus globiſq; immiſsis opponerent ad omnem motum eiſdem inimicis: quibus etſi viſi ſunt, ſereno præſertim tempore, grauia intuliſſe bella, propriaq; perſtrenuè defendiſſe caſtra: tamen quia frequentiora, acerbioraq; prælia (prout infra dicetur) euenire ſoleant in Aquilonaribus regnis tempore horribilis brumæ. dum niues excedunt denſiores, quibus bombardarum vſus in excitando igne prohibetur: idcirco rarior factus eſt earum vſus in campis, & nihilominus frequentior in caſtellis, ad arcendos obſidentes.

Bella hyemalia duriora.

Militaribus etiam viris ignotum non eſt, quot ingentiſsimi bellorum apparatus, & terribiles acies ordinatæ, repentino ſuperueniente imbre, ſeu nimbo, coruſcatione, tonitru, niue, pruina, grandine, tum in faciem, tum in dorſum, dextrorſum leuorſumue vtrinque cadentes, impediri ſolent, etiam montanis aquis, & amnibus ex induſtria reſolutis.

Impedimenta præliorum caſſandorum.
Torrẽtes ſoluti.
Peſtis pecuniç, et annonç defectus.
Seditio &c.

Præterea quòd iis malis euentibus etiam peſtis, diſſenteria (vt ſupradictum eſt) pecuniæ, & annonæ defectus accedit: quinimmò, quod omnium peſsimum eſt, ſeditio, proditio, ſimultas, inuidia, liuor in ducem exercitus, atq; fuga ad inimica caſtra, & loca inſidioſa: quod ij præcipuè ſtudent facere, immò peſsimis ſceleribus inclareſcere, qui non poſſunt, aut cupiunt glorioſis eminere facinoribus, vti plurimorum extant perpetrata monimenta.

De currilibus bombardis.

CAP. XII.

IN planis, ac campeſtribus locis, vbi vel ex condicto, vel electione hoſtium, vel euentu temporum, aç occaſionum exoritur prælhandi facultas, incolæ terrarum vt fortius inimicum aggrediantur, vel cautius ad tempus declinent, currilibus vtuntur bombardis, quæ & currilia caſtra vocantur: quorum aurigæ non minus, quàm vexilliferi, vel alij exercitus ductores ſunt armati; immò & ipſi equi indurato boum corio in collo, & tergore. Quatuor itaq; hac arte periti bellatores, vel plures, exonerandis ex vtroq; latere bombardis deputati, impetum, quem ſors dederit, aurigę concurrente ingenio & audacia, exercent in hoſtem, vt à fronte, vel latere diſciſſus, equeſtribus armatis perfacilè non reſiſtat. Si verò curriles directores fugere, vel obliquare cogentur, eo ſitu ſolis curribus ſe collocant, ac interpoſitis clypeis muniunt, vt non aliter, quàm robuſtiſsima propugnacula armatis viribus penetrari valebunt. Intereà tamen iumentis retrorſum alligatis prouident, vt inimicorum ſagittis, ac ictibus non lędantur, immò potius eorũ agilitate, & vſu, vt pecora ab hoſtibus rapta reſumant, inceſſanter attendunt. Sępeq; euenit, vt hoſtiles turmæ armenta abacturę, inſidijs ſtructis rapiantur, raptęq; miſerabilem captiuitatem incidentes, ſuam libertatem (ſi & hæc indulta fuerit) graui ære redimere conſtringantur, vel damna damnis aliorum captiuorum relaxatione recompenſare. Hæc nanq; videntur vnica bellorum ſolatia, vt magnitudine prædarum, aut reſtitutione captiuorum inimicus exultet, vel nimia auiditate pereat, vel ſtupida cuſtodiendi negligentia confuſus abſcedat. Carri igitur ante exercitum vt muri, turreſq; ante ciuitates, & caſtella ſtatuuntur, hac ſola opportunitate mirabiliores, quòd ſua mobilitate vel in grauiora præcipitia (quod frequentius accidit) vel in triumphum (quod rarò contingit) efferantur in campum. Iumenta etenim ſagittis impetita, diu non permanent illęſa, nec currus ſine prædatore.

Currilia caſtra.

Equi boũ corio tecti.

Iumenta ſeorſũ ſeruantur.

Turmę hoſtiles capiuntur.

Solatia bellorũ.

Carri ꝓ muris habentur.

De portatilibus bombardis, ac militibus clypeatis.

CAP. XIII.

Clypei oblõgi.

MOS erat frequentior vetuſto tempore, quàm nunc eſt militibus in acie, ſeu aggreſſu caſtrorum & exercituum, quaſi muris aut propugnaculis, vti clypeis oblongis & cuneatis, vt pro opportunitate, ac neceſsitate celerrimè currendo, eos contra ſagittas fundaſq́, dextrorſum vel ſiniſtrorſum, in forti aggreſſu, vel prudenti fuga obiectarent. Dum autem bombardarum portatilium repertus eſt vſus, clypeis his dupla quantitate diminutis, ſuperadditæ ſunt ligneę tripodes oblongę: ſuper quarum eleuatiore capite pofitis bombardis, omnem hoſtilem motum, & locum auertere poterant, vel impedire. Isq́ modus adhuc ſeruatur in campeſtri planitie ſaxis carente, & littoralibus arenis arbuſculas, aut frutices non habente. Hiq́ clypeati, & loricati milites, cæteris ſtatura proceriores, Viui aggeres denominantur: quorum opera etiam ſuper aperta glacie triangularibus ſtylis pedibus alligatis, aut nudis ſotularibus indutis, præliorum duces præ omnibus vti ſolent, quemadmodum in annalibus Principum Suetiæ, & Gothię plerunq́, ſed præcipuè contra Ruſſos, ac Moſchouitas in lacubus Finlandiæ (belligerantibus antiquo Stenone Sture, & Suantone) factum fuiſſe reperitur. De quibus, & ſimilibus, extenſiora nonnulla in hiſtoriis chariſsimi fratris, & anteceſſoris mei, omnibus exhibentur.

Tripodes.

Milites clypeati.

Styli triangulares & ferrei.

Steno & Suanto principes Suetiæ.

De externis exemplis.

CAP. XIIII.

Catheię.

HAEC ſcuta, ſeu clypeos, antiquitas Catheias appellauit, vt Virg. lib. VII. in his carminibus apertius atteſtatur:

Teutonico ritu ſoliti torquere catheias.

Sidonius etiam Apollinaris lib. XX. de eiſdem catheis loquitur:

Quondam fractę ſubis Cimber, gladiiſq́ grauatus,
Ante manus ſolas iuſſe portare catheias.

Quę ſcuta prælonga ſunt, penè totam corporis inferioris partem tegentia, ligno tiliæ, aut betulę contuſis, bituminatiſq́ neruis diligenter compacta. Præterea obtinuit mos antiquus conficiendorum ſcutorum, vt alii extremi orbis populi ex iuba, ſeu humerali duritie piſcium rotunda conficerent ſcuta, alii ex vrorum, aut taurorum coriis, alii certarum arborum criſpatis radicibus, alii ferreis laminis in vmbilico cuneatis: variiſq́ coloribus hæc diſtinguerent, rubeo, glauco, nigro, & candido. Sed huius, ſcilicet candidi coloris, rariſsimus vſus eſt, ne hoſtes præuiſo ſigno albo, celerius properent, & cautius agant, vel fugam ſimulent, vt crudeliores reuertantur, veluti ſunt viciniores inimici Ruſsi, Liuoni, Moſchi. Sed nec omittendum hic eſt, familiare fuiſſe Cimbrorum mulieribus, ex capitis earum crinibus ſcuta, ac tela imbuere: quem vſum validiſsimum Vegetius, Frontinus, aliiq́ tenuerunt; hocq́ caſu Maximinus Cæſar vtroq́ parente Gothus, fertur fœminarum crines telis adhibuiſſe, vt Iulio Capitolino,

Lignum tiliæ.

Materia ſcutorum.

Cautela coloris albi.

Mulieres Cimbricæ.

tolino, & cæteris placet. Quamobrem Romani deæ Veneri Caluæ templum conſtituerunt, vt mulierum comis ipſis vti liceret. Eſtq; compertum, Mauros, Afroſq; paſsim vti coriariis ſcutis.

Templum deæ Caluæ.
Mauri, Afri.

De montanis arcibus demoliendis.

CAP. XV.

ARCES etiam quædam ſunt in Aquilonaribus terris, quæ naturali munitione ſua inſuperabiles æſtimantur: idq; propter arduum acceſſum, vt iuſto Marte nedum adiri nequeant, ſed nec incendio, aut doloſis artibus, quę bellorum ſunt compendia, ſuperari: quod potiſsimùm ex eo prouenit, quia ſuperadditum opus artis, naturæ munimen inexpugnabile præſidium reddit, & præſertim ſub duce ſtrenuo, cuius acerrima calliditas in arduiſsimis bellis æſtimari ſolet. Attamen his omnibus, & ſimilibus nimia fiducia non eſt adhibenda. Ea etenim ſecuritatis præſumptione extrema incautis pernicies ſæpius accidere ſolet: quinimmò nihil ita ſitu, aut aſtu munitum eſſe creditur, quod non itidem callidis ingeniis, & iunctis viribus euerti poterit, & funditus deſolari: & eſto quòd in rupibus vſq; ad nubium vertices pręſidia extollantur, omniaq; montium cacumina tranſcendant, adituſq; formentur anguſti, fortiq; milite, tormentis, & armis corroborentur, vt omnino videantur inexpugnabilia, quæ tot, ac tantis difficultatibus ſuperandis credantur eſſe munita: ſed nunquid impugnatoribus plures non ſuppetunt vires, & conſilia in præſidiis huiuſmodi demoliendis, quàm ipſis incluſis in defendendo? Immò non vno, ſed variis modis eorum altam ſecuritatem perfringere ſolent. Aut enim ex induſtria ab eorum congreſſu, ob prædictam munitionem, diutius cunctando abſtinent, vt inualeſcente fame, graſſante inter humidas petras morbo, ſæuiente inſolentium ſeditione, accedente triſti tædio, vel ſpontaneo motu (pactorum interpoſitione) ſe dedant, vel aliàs ſeipſos mutua crudelitate conficiant, prout infelici rabie frequentius actum fuiſſe ferè omnes hiſtorici atteſtantur.

Arces montanæ
Artes doloſæ bellorũ cõpendia reputantur.
Dux ſtrenuus.
Nihil ſufficienter munitum.
Vires foris plures.
Obſeſsi ſuperantur his modis
Mutua laceratio.

De eodem, & cauſa ſæuiendi in obſeſſos.

CAP. XVI.

Modus ſupandi rupinas arces.

NEC deſunt præſentis ſeculi ad hoc explendum dura inſtrumenta, duriores milites, & duriſsima vlciſcendi vindicta, qua celerioribus compendiis, bombardis ſcilicet, & æreis tormentis, arces huiuſmodi demoliendas aggrediuntur, eo videlicet modo, vt obliquo montium latere contra fortalicia ad id congruente, tractorias machinas ſtatuant: è quibus fortiores bombardas funibus alligatas, ad directam præſidii concuſsionem ſublimius, vel depreſsius attrahunt, eoq́ ſitu eas dependere ſinunt: ſum-

Bõbardæ tegũt nigro panno.

meq́ frondium, aut atrorum veſtium adumbratione cauent, ne quę geruntur ab arcium vigilibus conſpiciantur, ne opem (ſi poterint) afferant rebus illicò perituris: quo facto, igne in eiſdem tormentis idoneè præparatis immiſſo, ferreos globos ea violentia eiiciunt, vt eorum contactu muri, compagineſq́ arcis repentè diſſoluantur: quam iacturam ne reſartiant incluſi, inceſſanter obſidentes reiterant bombardarum ictum, ſimulq́ è latere turmas immittunt armatas, vt quos ſaxea moles non obruit,

Cõtinuatio pugnæ.

ipſę continua oppugnatione perturbent, donec incluſos intercipiant, & captiuatos abducant. Eſt prætereà alius modus præſidia demoliendi, hoſtico furori modernis ſeculis augendæ hominum calamitati ſolicitè præparatus, tantò truculentior, quantò celerior antedicto exiſtimandus:

Modus vſitatus.

quo videlicet bombardali puluere fundamentis arcium ſuffoſſo, ac clauſo, igneq́ ſubtilibus filis per rimas paulatim adhibito, velut fulmine repentè arces ipſæ quaſi in cinerem comminui ſolent. Quòd plerunq́ acrius arces expugnantur, & forſan atrociſsimo cruciatu indifferenter occiduntur obſeſsi, inter alias cauſas non exilis hæc eſt, quòd obſeſsi inhoneſta, opprobrioſa, ac

Verba contumelioſa aggrauãt obſeſſorũ pœnas.

Culpa magna pœnã auget.

contumelioſa verba, ſcommata, ac irriſiones, honorem principum obſidentium tangentes, ſine reſpectu turpiſsimè fundunt: quo fit, vt nullus, vel rarus ſit veniæ locus, vel paciſcendi tempus, quia maior eſt plerunq́ culpa, quàm quod veniam mereatur, aut faciliorem pœnam.

De machinis,

De machinis, & bombardis caſtrenſibus.

CAP. XVII.

QVANTA compendia mutuæ deſtructionis parant obſidentes, ac obſeſſi, ſatis prouidè præter hanc imaginem conſyderat, qui bellorum incommodis fuerat humiliatus, ne fruſtra per beatum Iob ſcriptum videatur: Fiat illi ſicut Regi meditanti bellum &c. Cernuntur hic primò ex altioribus muris obſeſſorum immenſæ trabes funibus ligatę, ad leuem funiculorum inciſionem ſuper capita aggredi præſumentium ad caſum relaxandæ. Præterea in ſuburbiis arcium maiores bombardæ ſitæ videntur, præſertim ad infringendum, vel impediendum quarumcunque machinarum intruſionem, vel admotionem. Sed quæ ſecretius ex arcibus, aut propugnaculis in obſidentes eiicienda per calcem viuam & bullientem, picemque ardentem, reſinam inflammatam, cuſpides ferreas & hamatas, circulos igniferos, & harpagines ferreas, ac indiſſolubiles tripennes cum aſperrimis tribulis, & quadratis ſtylis ferreis, atque ignitis ſagittis excogitata, & callidè eiicienda ſunt, nil amplius eorundem malorum expertis opus erit inſerere declarationem, cùm alibi de fundis, & telis ignitis, pro parte videatur oſtenſum. Quid verò obſidentes pro ſua ſecuritate, ſpeque victoriæ conſequendæ ex oppoſito meditantur, et agunt, ſatis deprehenditur ex rotatis machinis in obſeſſos pertinacius admouendis. Tegminibus enim tabularum quercinarum cuneato ordine in machinis eleuatarum, locum demoliendum inuaſuri accedere ſolent, eo præſertim animo, vt vel viribus obſeſſos inuadant, vel minacibus armis exterreant, & fatigent, aut eorum inanem fiduciam adimant, aut ſeditionibus eos anguſtiatos inuoluant, aut ab impetu cedendo remiſsius agant, aut aliquem euentum expectent, quo tepido aggreſſu videantur nil agere velle, aut poſſe amplius in obſidione manere, vt ſic tergiuerſando, & cunctando (donec occaſio emergat) vnanimi inſultu inſuperabiles fiant: quo caſu non trabibus, calcino pulmento, tribulis, aut ferreis ſtylis, ſed enſibus, ſcutis, & contis cominus adhibitis, obſidio tantoperè firmata, & tantis anguſtiis ſeruata, neceſſariò eſt dirimenda: taleque ſpectaculum illicò eueniet, vt alii intereant, alii ferro ſtringantur captiui, alii vitam mercaturi fide militari obligentur, alii irrumpentes retrudantur, alii clamoribus diſſonis in præcipitia ruant, vel extrudantur. Nec

Humiliati bello cautius agunt.

Iob.

Trabes pẽdẽtes

Inſtrumenta caſtrenſium obſeſſorum.

Mala oĩa expertis nota.

Modus obſidẽtiũ aggrediẽdi

Horrenda ꝑtiũ cædes.

Nutrices & paruuli. Senes et infirmi Paci melius in tp̃e cõſulẽdũ.

parum miſeriæ adaugent circumſtantiæ omnium calamitatum, nutrices & paruuli, ſenes & infirmi, aut ardor intenſus, vel frigus horrendum, caligo denſata, glacies rupta, hoſtis immitis & crudelis, aut incidere inter beſtias, aut cauernas, aut præcipitio, vel ſuffocatione, & his, ac ſimilibus perire malis, vel longo liuore præter famem, ſitim, languorem, & vulnera excogitatis.

De cuniculis cognoſcendis, & reſtringendis.

CAP. XVIII.

Incautus et dormiẽs facilè defraudatur. Vnus introitus ſed cuniculi multi. Saxa latentia. Foſſores minerarum peritiores. Effœminati nihil valent.

RATIO agendorum cuniculorum breuis, & tuta videtur, ne hoſtis aliquid præparet ex aduerſo, ſed incautus, & dormiens facilè defraudetur. Attamen diligentiſsimè caueri ſolet, ne inſidiæ propter terræ egeſtionem, & ſonum ſuffodientium, ac ſtrepitum fabrorum deprehendantur. Vnus quidem introitus eſſe conſueuit, ſed cuniculi variantur hincinde in terra per vias diuerſas: quia ſubterraneum opus, ob latentia ſaxa, vix fieri poteſt directo ordine, quemadmodum foſſores mineralium antrorum in Septentrione peroptimè cauere nôrunt. Ideoq́ ad arduum facinus perpetrandum ipſi præcipuè, quia audaciores, & peritiores ſunt, ad hoc opus deputantur, vbi molles, vel tædio laboris, vel affectu mulierum domi relictarum inſtabiles, & perfidi reperiuntur. Sed talium exigua vis eſt, tanquam fraudulenter agentium: quibus & ipſa fortuna aduerſatur; vbi fortiſsimi milites attenti fuerint, & concordes: tales tamen foſſas vix faciunt, ſi machinis, bombardis, veltis, arietibus, teſtudinibus, harpaginibus, & ſcalis irruptiones efficere poſſunt: ſin minus, tunc ſubterraneos dolos, fallacesq́ receſſus pro diuerſitate ingeniorum effodiunt, & incuruant, vt mœnia, muros, turresq́ deiiciant præcipiti caſu. Veruntamen ne ſoli videantur hoc impunè facere, ſolent obſeſsi ſuper aggeres militaria tympana, ac piſa, ſeu globulos rotundos deſuper eminentius apponere, vt minimo, leuiſsimoq́ ſubterraneo motu cunctis pateat, quód ſubtus, vel non longè abinde doloſi ſint effoſſores: contra quos illicò obliquè fodientes, è periculo ſe liberant, vel hoſtem inuentum interimunt, vel interimuntur. Quandoque etiam retrofugiunt, vt inſidiis ſtructis in lateralibus cauernis,

Milites fortiſsimi præferẽdi. Inſtrumẽta obſidionum. Cautela obſeſſorum. Signa ſubterraneę effoſsiõis. Remedia.

facilius

facilius capiantur, quàm occidantur: & hoc ex cauſa cognoſcendorum ſecretorum ſuper neceſsitatibus incluſorum. Quandoꝙ etiam pugionibus ſeſe mutuò ſub terra interimunt, dum caſu magis, quàm propoſito concidunt in cuniculos ſolis hoſtibus præparatos. Retroſugiunt & alii quandoꝙ bellatores ad anguſtias vallium, vt ex inſidiis, quando campeſtre certamen committitur, interimant hoſtem, quem ferro, fame, flumine vrgere, vel occidere nequierunt. Veruntamen apud collimitaneas arces regnorum Aquilonarium ſic pugnatur, vt inter acerrima prælia, quæ cum Danis, vel Moſchouitis, ſeu Ruthenis, aut Germanis ſrequentius fiunt, ſtatis diebus bellorum duces conuiuia, tripudiaꝙ inſtruant, & alternent, præcipuè vt appareat non odii, ſed dignitatis, ac militię gloria accenſos donis, muneribuſꝙ inter ipſa bella contendere. Magnanimi etenim principis eſt, non propter prædam, ſed nominis excellentiam quærere bellum, & rurſus turpiſsimum eſt ſcelere, non gloria, & ratione impetere regna: ſed omnium deteſtabiliſsimum eſt, veneno potius, quàm humanitate reconciliandum hoſtem opprimere, vbi forſitan fideliſsimus euaſurus eſſet amicus, & auxiliator. Sæpe etiam euenit, vt filius veneno, & pater morbo pariter è medio auferantur. Eſtꝙ notatum in hiſtoriis, Philippum Macedonum Regem inſidiis, & filium eius Alexandrum Magnum aperto ſemper Marte, & militari gloria triumphaſſe. Et hoc eſt prælium humanum, reliquum beſtiale.

Obſeſsi captiuitas cur deſideratur.

Certamen campeſtre.

Arces collimitaneæ.

Prælia duriſsia

Belloꝝ duces vtriuſꝙ ꝑtis cõuiuant, & cur

Magnanimus princeps.

Veñeo pugnare turpiſsimum.

Filius veneno, & pr̃ morbo pariter necañ

Præliũ humanũ aut beſtiale.

De rebus neceſſariis ad obſidionem tolerandam.

CAP. XIX.

QVOD arces Septentrionalium regionum contra quoſcunꝙ hoſtes potenter arcendos optimè prouiſæ videntur, hoc efficit, quod turribus partim altis, partim imis, denſiſꝙ muris, præterea ſoſſatis perennes, aut factitias aquas habentibus, in locis tam natura, quàm arte diſpoſitis, ſunt munitæ. Omnium tamen turrium robuſtiſsima eſt, qua ſceleris ſuſpicione, aut maleficiorum truculentia deprehenſi, ad iuſtitię rigorem ſaluandi, vel puniendi cautiſsimè reſeruantur, ne carcerem callidius euadentes, flagrantiſsimo vindictæ appetitu priuatam iniuriam publico diſpendio penſent, prout in ſimili caſu Appianus

Arces turritæ atꝙ natura munitæ.

Aquæ factitiæ.

Turris reorum.

Iniuria priuata pub. malo malè penſatur.

Claues. Cuſtodes. Canalia. Ligna. Carbones. Legumina. Annona. Carnes. Linteamina. Lucernę. Nox attendēda Pulueres. Globi. Pecunia. Acetum. Scalæ. Funes. Ferrum. Muri tegūtur, vt ferreæ ſagittæ colligātur.

Alexandrinus de quodam Spartaco meminit, & complicibus eius. Præterea portarum claues frequentius renouant, vel immutant, pariterq́ cuſtodes. Similiter & canalia aquarum aliunde per venas deductarum, ne hoſtili ingenio, vel viribus intercipiantur, attendunt, vt eo caſu quantocyus (vt infrà de defectu aquarum dicetur) vtile, ac neceſſarium remedium afferatur. Item de lignis combuſtibilibus, & præſertim carbonibus, ſuperabundantem prouiſionem ante imminentem obſidionem præparatam conſeruant, ne tigna, trabeſq́ domorum, aut neceſſariarum ædium, intra arcem vrgentibus fabris, piſtoribus, & frigoribus exigentibus (prout aliquando expertus ſum) tectis deſtructis comburantur. Item de leguminibus diuerſorum generum, annona, & carnibus ſalſis, ac fumigatis, præcipuè porcinis, latrantem ſtomachum ſine decoctione refecturis. Carnibus etiam bouinis, veruecinis, ac caprinis, ſale, ſole, & aere vernali, vel fumo hyemali dudum ſiccatis, etiam ſine pane per milites fortiſsimos comedendis, prout ſuperius lib. V. de ſobrietate gigantum oſtendebatur. Inſuper attendunt, ne linteamina, vel alterius lucidi coloris panni, vel lucernæ ardentes è tectis, vel turribus, aut feneſtris pendeant verſus hoſtes: quia vel ſigna ſunt inimicis placentia, vel fidelibus incolis nonnihil amaræ ſuſpicionis ingenerant, ne fortè cum hoſtibus habeant colluſionem: & ob id multa attentione de die, ſed maiore de nocte occupantur cuſtodes in arcibus, vel oppidis conſeruandis. De puluerībus, globis, pecunia, potu, aceto, ſcalis, funibus, & ferro, ac aliis, notum relinquitur quid ſit habendum. Inſuper omittendum non erit, quomodo arcium muros frequentionibus ſagittis obiectos, obſeſsi tegere ſolent ciliciis, ſtoriis, centonibus, ſtragulis, culcitris, præterea propugnacula contabulatis prædiſponere, ac omnibus tormentis humana ope requiſitis antea communire.

De obſeſſis omnimodè ſuperandis.

CAP. XX.

Aſtutia militaris. Materia ſeditionū excitandarum.

RVRSVS obſidentes, ne ſine ingenio, vel ſtratagematibus, tanquam rei bellice ignari, permaneant, ad aſtuta ingenia ſe conuertunt, vt quos armis, & viribus ſuperare nequeunt, ad ſeditionem ductos facilimè vincant: ſicq́ inter alia procedunt, vt fumos artificioſos certa diſtantia ab vrbibus, aut caſtellis excitent: deinde alicuius manum, qui obſeſsis fauet, & compatitur, adulterant, celerìq́ ſagittæ applicando alligant, ac in vrbem traiiciunt, vt quicunq́ ex ſorte talem ſcripturam inuenit, præſidi ciuitatis illicò conſignet, adeſſe videlicet circa fumum præſidia noua, quæ tali loco, & tempore ciuibus irruptionem, & direptionem comminantur, vt ibi per extremam potentiam

potentiam intenti ciues alia loca mœniorum, aut arcium, à ſerioſo obſidentium impetu non tueantur, vt eiſdem obſidentibus pateat introitus per alia loca minus cuſtodita. Solent etiam obſidentes ſummè præcauere, ne nocturni vigiles caſtrenſes ſtationes obſeruantes, verbis inſolentibus, aut opprobrioſis principibus detrahant, aut honeſtis coniugibus eorundem. Vno etenim verbo calumnioſè, mordaciterq́ue prolato, vt ſuperius dictum eſt, exceſſus alioqui venia dignus, ita amarè ſuſcipitur, vt inextinguibili liuore excitato, irremiſsibilem cauſare videbitur vltionem. Quid enim pariunt, niſi cædem, rabiem, iram, & truculentiorem compreſsionem? vbi præclarius diſcordia militaris ſilentio, quàm impari comminatione tollẽda putaretur. Solent demum obſidentes vario colore veſtium, & frequenti tranſitu hincinde apparere, vt numerus obſidentium plus ſolito videatur adauctus. Prætereà ſpeculantur è vicinis collibus, ne equitatus, aut peditatus ſuppetias obſeſsis inferendi certas inueniat itinerum, aut ſemitarum opportunitates: hocq́ue negotium non quibuslibet, ſed certis hominibus aſsignatur.

Cautela honeſt.

Color veſtiũ ſæpius mutatur, & cur.

Cuſtodię viarum.

De frequenti impugnatione Gothicæ vrbis Calmarnenſis.

CAP. XXI.

OPPIDVM eſt in littoribus Meridionalis Gothię, à nauigãtibus è Germania in Septentrionem Calmer dictũm, eò quòd longo tractu maris frigidius mare, cœlumq́ue repetiunt, quàm in eorum Germanica terra, vnde nauigarunt: immò ab Hiſpania, Gallia, Anglia, & Hollandia eò diriguntur frequentes, & lucroſæ nauigationes. Hæc igitur ciuitas, quia ſitu (nempe ſuper littus maris poſita) & antiquitate reliquis in Meridionali Gothia vetuſtior eſt, ac multorum principum conuentibus, immò maximis bellis in ea geſtis illuſtrata, ab vltramarinis principibus, præſertim Teutoniæ, & Daniæ acrioribus prælíis, & frequẽtioribus aſtutiis impeti ſolet, maximè vt ea tanquam firmiori Gothorum portu primùm obtẽto, in reliquas Septẽtrionales regiones facilius cędes, & rapinas extendant.

Calmarnia.

Conuẽtus principum bellaq́ue geſta illuſtrant vrbes.

Aliena cupiētes propria ꝑdūt
Ioannes rex Daniæ. 1500.

Sed reuera quantum anniſi ſunt alienas diripere, laniareq́ fortunas, & libertates, tantum more aranearum, præſertim Dani, melioribus bonis ſua, vel maiorum induſtria partis, ſeſe euiſcerārunt: cuius rei apertius documentum poſteris Regibus inter alios Rex Ioannes circa annos Domini. M.D. reliquit. Hanc nanq; vrbem, & arcem magnis, difficilimiſq́ bellis, & grauibus expenſis potitam, maxima totius Danici regni ſui iactura aliquot annis, commeatu, & pecunia pro milite alendo nauigiis à Dania importatis, ſeruauit. Non enim à Gothica gente, quæ prædictę arci parère ſolet, aliud tributum vlla vi, aut pactis obtinere potuit, quàm omni momento porrigere conſueuerunt inexorabilibus inimicis: quo factum eſt, vt non tam annua proprii fiſci iactura, & exinanitione grauatus, quàm incolarum tumultu, & vexatione attædiatus, eam vrbem, & arcem, impoſitis aliquot militum pręſidiariis turmis, reliquerit expectationi melioris euentus, ne forte ſeditione inter nobiles variis ingeniis ſuorum fautorum procurata, vel aliter exorta, hanc arcem tanquam aſylum haberent præconcepti liuoris ſui in æmulos Danorum cooperatione peramplius extendendi, ac vlciſcendi.

Iactura fiſci in aliena regione ſeruare caſtra.

De ſtratagemate Henningi Gad Electi Lincopenſis.

CAP. XXII.

Heningus Gad electus Eps Lincopenſis.

CONDITIONIBVS igitur Danorum præſidibus rationabiliter vt abirent exhibitis, & contemptis, non impigrè aderat aſtutiſsimus vir in hoc titulo prænominatus, quin & ipſe (Romæ ſub Alexan. VI. educatus) aliquem arriperet modū, eam ciuitatem ad Gothicā reducendi coronā: vnde & iuſsit tibicines mediæ noctis tenebris ſub ambitum murorum ad Meridionalem partem tacitè penetrare, ibiq́ aſtantes clangorem tubarum, quàm terribilius poſſent, emittere: ipſe verò ſingulis bellorum inſtrumentis Occidentaliori parte admotis, validorum armatorum agminibus aggreſſus, facilè ſcalis adhibitis muros plurimis in locis tranſcendit, dum obſeſsi ad tubarum ſonitum ſubito terrore perculſi, vrbem defenſuri coirent, veluti eo loco de ſumma ſalute certamen adeſſet. Sed cùm hoſtes in mediis plateis turmatim aduolare viderent, prout poterant, eos exturbare nitebantur. Verùm quià reſiſtendo nil poterant, fugiendo ad arcem Regiam ſeſe tuendos accelerārunt. Nec ibi diu ſiue vexatione fuere: nam præter cædem, & infelicem famem graui ægritudine ducti, arcem honeſtis conditionibus anteà ſpretis, iamq́ petitis & acceptis, ipſi Electo nomine Gothorum, ac Suecorum Principum ſeſe dediderunt. In hac vrbe defendenda ſæpe mulieres pari fortitudine cum viris è mœnibus proiiciendo ſaxa lethaliter excipiunt hoſtes, vti Spartanæ mulieres (teſte Iuſtino) vexārunt potentiſsimum Pyrrhum. Ideò Plutarcho viſum eſt, ne principes, aut illuſtres viri, vel nobiles arces, vel ciuitates oppugnaturi, muros accedāt: quia à viliſsimis perſonis, vt ſeruis & mulierculis, æquè occidi poſſunt, vt à fortibus viris: ſed memoria propè infami, quia à talibus temerè ſe ingerentes occidebantur. In hac Calmarnia quondam Magnus Rex Suetiæ grauiſsimas diſcordias inter Regem Daniæ Ericum, & Regem Noruegiæ ſubortas, per ſummam prudentiam terminauit. Deinde abnepos eius Rex Magnus, ob temerarium, ac inſolens regimen, à proprio filio Haquino Rege Noruegiæ ibidem extitit captiuatus. Præterea in hunc locum venit Guido Cardinalis, atq; poſt eum Nicolaus Cardinalis Anglicus, poſtea Papa factus, ac Adrianus IIII. nominatus, deinde Guilielmus Cardinalis Sabinenſis, & deinde multi Legati Apoſtolici: quorum vltimus erat Ioannes Angelus, nunc Archiepiſcopus Mediolanenſis.

Stratagema.
Obſidio ſoluta
Mulieres mœnia defendūt.
Spartanę mulieres vexārunt Pyrrhum.
Illuſtres viri mœnia nō accedāt, et quare
Diſcordiæ componuntur.
Cardinales tres & plures alii Apoſtolici legati in hac vrbe Calmarnēſi fuere.

De exigua

De exigua vtilitate, & triumpho externorum, Suetiam & Gothiam impugnare contendentium.

CAP. XXIII.

ARCES præterea plures ſunt, & fortalitia nobilium, tam apud Occidentales, quàm Meridionales, & Orientales Gothos, vbiq; contra externorum inſultus miro naturæ, & artis opificio fabricata, eaq; diligentia armis, militibus, pecuniis, & abundantia expenſarum communita, vt nihil ad eorum conſeruationem vſpiam deeſſe putetur. Quibus Gothi, Sueciq; confiſi, audentius inimicis vndecunq; confluentibus ſe opponunt, eaq; animi magnitudine, & viribus defendunt, vt nullum commodum, ſed irreparabilem ruinam aſſequatur, quicunq; præſumpſerit eorum violare libertatem. Verùm ne domeſtica hac ſecuritate, & quiete glorientur ſe ſemper immunes, inſoleſcenteſq; in vicinos, vel amicos euadant, ſatis opportunè concurrere ſolent, qui tentent, aeuantq; eorum animos præſumptuoſos: inter quos præcipui Germani, Dani, Cimbri, ac Moſchouitę ſunt, impigrè, vt ſeditiones forſan motas augeant, vel auctas cumulent, accurrentes: aut opulentam prædam ab incolis rapiant, & exportent: aut caſtra, ciuitateſq; obſidione preſſas, ſuæ poſſeſsioni coniungant. Immò plures tanta temeritate ducuntur, vt credant ſolo tumultuario inſultu muros (defenſoribus deſpectis) tranſcendere poſſe, ac deuincere incluſos. Alii verò acriori diſciplina militari incedentes, iaculis, ſagittis, fundis, & omnigenis bellorum inſtrumentis adhibitis, vt voti compotes fiant, extrema quæq; tam equeſtribus, quàm pedeſtribus turmis attentant: quibus etſi multa conati ſunt rapere, prout in oppidis, & caſtellis ad prælium imparatis, aut defenſore

Arces bene munitæ.

Quies domeſtica inſolētiam parit.

Cauſæ rapiendi multiplices.

Pręſumptio temeraria.

Spoliant caſtella & oppida.

carentibus:fieri ſolet tamen,& ſæpius acciderat,vt gloriantes in hac violentia ſua,rapinis pariter & vita (vltoribus incolis) fuerint ſpoliati. Tutius ergo erit,vt quiſque terrarum ſuarum pacifica ſorte ſit contentus, diueſque reputetur, & felix, quàm quod more tabeſcentium aranearum ſeſe euiſcerare cogetur, vt rapiat muſcas. Si dux eſt, & nomen bonum habet, amicis & creditoribus ſatisfacit. Si Rex vnius regni erit, ſuſpicione plenus paucos amabit, & mutuum capiet, ſed vix concredita ſoluet. Si Rex duorum, trium, quatuor, aut plurium regnorum dominus euadet, præ magnitudine debitorum, aulicam pompam, adulatoreſque, & ſuſurrones fouendo, concractorum, vix vlli ſatisfaciens rapere, vel mendicare cogetur, & præſertim quando mendicitatem eiicit à monaſteriis, tunc eam (teſte Theoderico Rege Gothorum) inueniet in aulâ, vt etiam infra XVI. lib. oſtendetur.

Raptores vita ſpoliantur & bonis.

Plura regna plures anguſtias generant.

Mendicitas eiecta à monaſteriis celeriter aſcēdet i aulam

De Gothorum, Sueonúmque reſiſtentia.

CAP. XXIIII.

ECONTRA Gothi è turribus, ac arcibus, & muris coëuntes, haud ſegnius iaculando, ſagittaſque emittendo præliantur è mœnibus:etiam magnę molis ſaxa manibus prouoluunt, ſudes ſecureſque demittunt in ſubeuntes, armorumque genus omne, quod ab ea neceſsitate videtur non alienum, hoſteſque oppugnando, ſeque tuendo, tormentis & machinis vtuntur, ita vt nihil omnino intermittatur, quod valeat ad ſe tuendos afferri, donec obſidentes defectu commeatuum, vel incolarum armato congreſſu pellantur, aut vltro recedant: immò ſartagines è ſublimioribus locis, antequàm campeſtre,vel equeſtre prælium experiantur, ſubiecto igne pultibus calcis repletas, ſuper hoſtes ſcalis aſcendentes infundunt obſeſsi. Omne genus tormentorum ea vis ſuperat, quia eo ardore in armis ſuffocantur: tormenti genus importabile. Sed celeritas, & temeritas ferina hoc tormentum incautius quaſi primum honorem excipit, dum inimicorum ſocię manus veluti ſubſannando rei euentum expectant. Si res equeſtri prælio veniet dirimenda, neceſſaria exiſtente cauſa, tam viribus quàm inſidiis omnimodè conantur indigenæ, vt à temerario hoſte ſe liberent, ſignoque non vulgari id vel reſiſtendo, vel fugiendo, vel hoſtes captiuando, vel detruncando, exercitus duci quàm ſtrenuè ſeſe feciſſe demonſtrent; quemadmodum ſæpius factum fuiſſe annales meminere. Ideoque mirari non congruit, cur exterę gentes in Gothia, & Suetia capita maiorum euulſa repetant, donec integra, vel ſaucia ſua corpora ibidem quaſi in vniuerſali ſepulchro relinquant.

Defenſio arciū.

Armorū genera.

Cā ſoluēdę obſidionis.

Armorū genera terribiliora.

Equeſtre prælīū

Sepultura vniuerſalis.

De fun-

De fundamentis arcium comburendis.

CAP. XXV.

VETERIS ruinæ veſtigia in Aquilonaribus regnis ſatis clarè demonſtrant, quómodo quàm plurima fortiſsima loca rupibus, ac inuiis acceſsibus impoſita, artificialibus flammis è ſubterraneis ſpecubus excitatis, velut tonitruis concuſſa, diſſolutaꝗ reperiuntur. Cùm enim fortalitia huiuſmodi ob continua latrocinia ex his, limitaneis præcipuè, prouinciarum locis ſuſcitata deprehenderentur, communibus armis vnanimi gentis conſenſu, iudiciſꝗ decreto incolę conuocati, ea adorti miris ingeniis demoliebantur, eo ſcilicet modo, vt loca montium magis ruinoſa introeuntes, eadem malleis, dolabris, cuneis, cæteriſꝗ inſtrumentis ad lapides excidendos, muroſꝗ demoliendos accommodis, validiſsima manu perfregerint, aut ſi ſpelunca fuit naturalem habens concauitatem, vſu ſimilium inſtrumentorum ſenſim eius faſtigia ex ea parte præciderint, qua præſidiorum fundamenta denudarentur, erectas trabes ex ordine ſubiicientes, quibus murorum innixa moles ſuſtineretur, ne ſtatim compages ipſa corrueret, aut diſſolueretur. Vt autem deciſorum atꝗ cadentium lapidum fragor haud exaudiretur, ex altera arcium parte armatis turmis cum clamore, & ſtrepitu horridiorem, vel ſimulatione, vel ſeriò inferebant inſultum. Verùm vbi iam murus eo ſpatio, quo ſupra ſpecum porrigebatur, pendulus totus eſt factus, ita vt lignis duntaxat incumberet, aridiore vndequaꝗ collecta materia, igneꝗ iniecto confeſtim ipſa ſuſtentacula correpta perfringebantur, & impoſito ponderi conceſſere. Præſidii autem pars omnis, quæ tignis ſubleuata detinebatur, in vacuum collabendo ſubſedit, turreſꝗ ea è regione, & propugnacula celerrimè à cætera compagine diuulſa, in decliue deſcrebantur, foribus atꝗ portis arctiſsimè cohærentibus, ſimili ruina concuſsis; quibus artibus etſi Agathius de bellis Gothorum Narſeti talia conanti, nihil præter damna aduerſus Gothos expugnandos ceſsiſſe commemorat, eò quòd Gothi in vnum coeuntes validè ſe tuebantur: in Gothicis tamen regnis maxima pars hoſtium, ſiue domeſtica, ſiue foranea hæc fuerit, hoc igneo commento deletur, prout olim potentiſsima præſidia ſub variis temporibus, & tyrannis funditus ſunt euerſa, fortè quia

Loca iaceſſa arte ſuperantur.

Gẽs vnita opus arduũ aggreditur et ſuperat.

Inſtrumenta ruinæ facienda.

Trabes ſubmiſſæ muris.

Stratagema.

Murus pẽdulus

Suſtentacula arcium arte ſuppoſita comburuntur.

Agathius.

Narſes.

Gentes fortiſsimę colluctando periclitāt.

acrioribus prælhandi viribus fortiſsimæ gentes mutuò ſe collidebant, faciliori'q; compendio vaſtas lignorum congeries ſine pretio ad eum effectum comportare valebant.

De ſuffocatione arcium tyrannorum.

CAP. XXVI.

Beſtiæ mitius à tyrānis tractātur q̃ hoīes.

Arces tyrānorū ob has cās ſuffocantur.

IGNE ſuperius, hic aqua contenditur, quid fieri ſolet contra impios, aut inhumanos, qui legibus ſe reputant ita exemptos, vt mitius beſtias, quàm homines tractent. Quocirca vnicum, extremumq; remedium aliquando etiam apud populos Septentrionales, vt concurrente natura loci inſtar diluuii, inuincibiles tyranni cum omnibus impiiſsimis miniſtris ſuffocandi corriperentur, quando præſertim nullo commouebantur ſceleris horrore, ætatis commiſeratione, priuata amicitia, publica calamitate, generis propinquitate, locorum aut perſonarum reſpectu, numinis reuerentia, diei vel temporis obſeruantia, iuſta confœderatione, concordia, vel ſocietate, pacto, precibus, vel pretio, lachrymis, vel cruciatibus, oppreſsionibus, aut miſeriis, honeſtate, aut pudore, innocentia, aut imbecillitate, incendiorum conflagratione, aquarum depopulatione, agrorum & annonę ſterilitate, terrarum deſolatione, hominum mortalitate, prudentum conſilio, propria euitanda morte, infamia ſtirpis, aut generis, & reliquis cauſis non obſtantibus: ſed perſeuerabant duri, pertinaces, obſtinati, incorrigibiles, ſtupidi, inſenſati, intractabiles, feroces, auſteri, rigidi, contumelioſi, opprobrioſi, elati, inflati, mordaces, vindicatiui, iniurioſi, minaces, crudeles, atroces, impii, impuri, periuri, blaſphemi, irriſores, inſolentes, omnes deſpicientes, & denique in omni diabolica rabie deſperati, nullam admittere, vel audire volentes concordiam, quietem, aut tranquillitatem: ſed ita cunctis ſuperbè reſiſtebant, donec vel exirent ad patrandum horribilius malum, vel morbo, fameq; more beſtiarum ſe mutuò lacerarent.

Tituli tyrānoꝝ

De eodem

De eodem, ſed ſpecialius.

CAP. XXVII.

QVOCIRCA ne populus tot malis afflictus, longiore obſidione cum publico, & priuato grauamine premeretur, maioraq́ incommoda tædioſius pateretur, & ipſe quoq́ in furiam, furoremq́, atq́ irreuocabilem ferociam verſus, valles circumquaq́ ceſpitibus, arenis, terris, ſaxis, aggeribus vno impetu congeſtis claudebat, lacuſq́, & amnes, ac ſcaturigines, & indeficientes venas (quæ vbiq́ ob reſolutas niues ſunt repenbiles) aperiebat, & ita finem ſuis calamitatibus, ærumnis, & laboribus quiſq́ in ſua reuerſurus imponebat. Ne autem nobilis, diueſq́ ſupellex, & opulenta præda (quam populus vix attendit) arcibus incluſa periret, Principis edicto confiſcabatur, canalibusq́ adaptatis aqua in commodiore exitu, partim pro molendinis relaxanda, partimq́ ad prata irriganda, vel ſteriles campos, effluere ſinebatur. Qualem veró modum Cimbri, gens Dytmerſia præſertim, in aperiendis claudendiſq́ riuis, canalibus, & foſſatis, ſingulari ingenio natura concurrente, ad integros equeſtres, pedeſtreſq́ ſuffocandos exercitus in prompta mutatione retinent, qui videre velit hiſtorias Danorum, præcipuè Regis Ioannis circa annos Domini M. D. intueatur. Sed neq́ fortiſsimi Gandauienſes admirabili aquarum munitione contra quemcunq́ bellicum inſultum videntur à natura, vel arte ſecluſi. Ex his ergo infertur, nullam violentiam tyrannorum perpetuò manere impunitam.

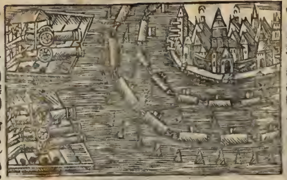
Furor popli ſæuientis irreuocabilis.

Obſtructio aquarum.

Diſtributio ſupellectilium.

Dytmerſenſes ſuffocāt hoſtes in aquis.

Gandaulenſes pugnant aq̄s.

De impugnatione arcium, ac vrbium per rates.

CAP. XXVIII.

Attendenda in obſidione.

Bella in ratibus atrociora.

Bombardæ longiores.

Bõbardaꝝ vſus fidcliſsimis eſt committẽdus.

Proditoꝝ fallacia formidãda

Eleuatio vel depreſsio bõbardaꝝ attẽdẽda.

Os igniuomum

Mutatio periculoſiſsima.

Bellũ maximũ vno ĩpetu plerunq; laxatur.

VT bellorum multiplices ſunt cauſæ, & origines, ita & ducum ingenia, loca, & opportunitates proujdentius ſunt attendendæ. Cùm igitur arces, aut ciuitates in fluminibus, aut aquis ſtagnalibus collocatæ ſint, ſudibus, paliſq; , & trabibus, ac ſerreis catenis circumquaq; in vertice palorum pendentibus premunitæ, ſimiliter & inacceſsi aggeres, ac portæ, tunc fideles, ac ingenioſi præfecti, ſeu duces, ratibus latiſsimis, ac robuſtiſsimis petrarias bombardas imponere ſolent, vt & ignem in obſeſſos eiiciant, & occupatos in eius extinctione globis lapideis occidant. Præterea longioribus, denſioribuſq; machinis, ſeu bombardis ſerreos globos iniiciunt plerunq; geminos, aut quaternos, prout ſitus admittit: diligentiſsimè cauentes, vt hiç bombardarum vſus expertiſsimis, ſimul & fideliſsimis dirigendus committatur: quia ſicut in campeſtribus prælijs ſpes maxima victoriæ eſt, vt fideles, & periti habeantur duces, ita in aquis nulla victoria, immò damnum, & confuſio à proditoribus exercituum, & bombardarum ſunt formidanda. Quomodo autem perfidi poſsint, aut ſoleant proditoriè agere, præſenti, aut altera pagina (licet aliquid horum non penitus ignorem) haud exponam, ne fortè ignotum, aut abditum aliquorum tradimentum noxia publicatione commune ſubiungam. Satis eſt enarratum, ſi duces attendunt, qualiter artis huius magiſtri eleuent, vel deprimant ipſas bombardas, inſuper et quantitatem, qualitatem, ac proportionem puluerum, & globorum, prout ſuperius cap. IX. dictum eſt: & quo liquore, aut quàm citò, vel tardè leuentur, aut purgentur, & præcipuè quomodo os igniuomum in ipſo aggreſſu bellico ſit apertum, vel occluſum: alioquin euenire poterit, vt qui victoriam multo labore, expenſis, ac periculis nanciſci deſiderant, turpi paucorum perfidia hoſtium ſeruituti, ludibrio, aut morti, aut quod deterius eſt, longiſsimæ captiuitati (quę immortalis videtur) ſubita mutatione ſubdantur. Sæpe tamen accidit, vt omnibus bellorum apparatibus inſtar vrbis, obſidio multorum millium armatorum, tam aquis quàm terris compo-

ſita,

ſita, & ampliata, vno ictu bombardæ confuſiſsimè labatur diſſoluta, quemadmodum ſuperioribus annis extra nobiliſsimam Friſonum vrbem Groningam accidiſſe memoratur: vbi puerulus bombardarii filius, artem parentis imitari volens, igne immiſſo in maximam bombardam, caput Illuſtriſsimi ducis in obſidione foris milites exhortantis, ferreo globo euulſit, totum exercitum confuſum, ac vagum illicò reddens, & obſeſſos vtcunque quietos. Imperia etenim tam citò, vel citius forſan amittuntur, quàm facilè acquiruntur. Spes tamen victoriæ eſt, ſi exercitus caret proditoribus, & aliàs vincere conſueuit.

Groninga. Caput ducis aufertur. Impia citius perduntur, quàm acquiruntur. Proditores.

De campeſtribus ſcalis duplicatis.

CAP. XXIX.

IMAGO hæc magna non indiget declaratione, cùm ſeipſam manifeſta operatione declaret: ſolùm ſatis eſt hic videre milites Septentrionales, Gothicæ præſertim regionis, ingenio & viribus non carere, ad arces quomodolibet debellandas. Vnum tamen hic videtur de longitudine ſcalarum conſyderandum, quod tale eſt: Si muros, & mœnia ſui eleuatione triginta, vel quadraginta pedes, aut magis vel minus habere intuentur obſidentes, ſecundum hoc rotatas adaptant ſcalas menſuratæ longitudini, & amplius correſpondentes: quas diuerſis in locis collocant, maiorem obſeſsis curam, & formidinem, quòd eo, vel his locis fortiorem inſultum aſſumere non retardent, incutientes. Sed neque ſine ſuſpicione ſunt obſeſsi, quin hæc manifeſta indicia maiores inſidias alibi tectas afferant, quàm hic terrores emittant: licet pauciſsimis ex obſidentibus ante ipſam aggrediendi horam, animus ductoris quid, & vbi aliquid efficere velit, apertus fiat, vt obſeſſos inuadat. In negotiis enim arduis, domeſticis parcè fidendum eſt, donec bene digeſtæ rei effectum felicior euentus oſtendit, propter neſandiſſimos proditores, qui tempore belli in machinis, & ſcalis impediendis, quando commodè vtendæ ſunt, & admouendæ, ſecretius adeſſe ſolent, vt Principis, ſeu ducis occultum propoſitum in nihilum ruat. Quodſi in bellicis inſtrumentis propter diligentem eorum cuſtodiam manibus aliquid efficere nequeunt, dicunt incommo-

Longitudo ſcalarum. Scalæ rotatę. Inſidiæ alibi intentāt, & alibi perficiuntur. Animus ductoris ſecretiſsimus eſſe ſolet. Domeſticis vix fidendum. Ars proditorum.

Inuentiones ꝓditorum.

Duces caueant.

dum fore tempus, locum, trepidos milites, annonæ defectum, aquæ, pecuniæ, & inſtrumentorum, quibus ſperandus eſt triumphus: quæ omnia hæc fermenta ſunt ſeditionum, vt principes, ac duces, niſi caueant, in optimo propoſito, & occaſione eludantur: quia eó ſceleratorum audacia tendit, prout ſępius in expeditione contra inimicos Crucis Chriſti deprehenditur attentatum.

De modo arcium obſidendarum.

CAP. XXX.

Scalę flexiles ac portatiles.

Siplices.

Scalę Duplices Triplices

TAMETSI funibus ferreos hamos alligatos habentibus, turri, muro, vel feneſtris ingenioſa eleuatione haſtarum affigendis, in obſidionibus vtuntur armati, quaſi flexibilioribus, ac commodioribus ad portandum inſtrumentis, more ſcalarum interpoſitis nodis, vt pedetentim fiat aſcenſus: tamen communior modus obſeruatur in ſcalis, ſiue ſimplicibus, ſiue duplicibus, aut triplicibus, iuxta mœniorum altitudinem eleuandis: idq; nedum æſtiuo tempore in terra, ſed & hyberno in glacie fieri ſolet. Duplices tamen, ſeu

Congreſſus militum ꝑiculoſior.

Galeæ rotundæ

triplices ſcalæ adhibentur, dum magna militum multitudine celerius, ac fortius muri ſint aſcendendi. Agitur nanq; ſerioſius, & audentius eo caſu, quàm alibi in quocunq; militari congreſſu, vbi milites aſcendentes, veluti ſigna ante ſagittas, donec cominus deueniatur, ad pugnam poſiti conſpiciuntur. Sicq; aſcenſuri galeis vtuntur rotundis, & latis, ſimilitudine pluuialium pileorum: & hoc propter effuſionem ardentis calcis, quaſi pulmenti in ſartaginibus ad eum effectum decocti: quod omnium tormentorum (vt ſuperius lib. eodem XXIIII. cap. dictum eſt) terribilius eſt, propter naturalem vrendi vim, quæ vnquam excogitari poſsit. Habent enim

Calcifodinę.

Septentrionales calcifodinas ferè vbiq; copioſas: de qua calce viua quilibet præfectus caſtrenſis ex conſuetudine militari tenetur eſſe prouiſus, ſicuti de carbonibus: licet de iis minutis rebus poſtrema memoria videtur haberi, vti ſuperius lib. eodem cap.

Galeæ latæ.

XIX. eſt oſtenſum, titulo De rebus neceſſariis in obſidione. Galeis etiam latis ſublimiori loco poſiti bellatores è capite amotis, tanquàm clypeis contra infernas ſagittas vtuntur, dum ſuper eorum capita nullum immineat periculum, vel diſcrimen.

Galeæ cuneatæ.

In campeſtribus rotunda habetur galea, ſicuti in equeſtri congreſſu flexibilis, ac cuneata. Sed hac exigua eſt ſecuritas, ob emittendum ſputum, quia anteriori eleuata

Sputum emittere ī pręlio periculoſum.

parte ori aperto infiguntur ferreæ ſagittæ, dum inſtar imbrium emittuntur: quo caſu ſcio nobiliſsimos viros in exercitu Danoꝝ Regis Chriſtierni II. ī Suetia M. D. XX. periſſe.

periiſſe. Sunt etiam ſquamatę galeæ, quali vſus eſt olim ſtrenuiſsimus vir montanus Engilbertus: qui ob tyrannidem crudelium præfectorum Regis Daniæ Erici Pomerani, centum millium armatorum ductor deſcendit in Schoningiam, vt domeſticam iniuriam (nullo iuris inuento remedio, longa patientia quæſito, & expectato) in alienam vltionem propulſaret. Nec erat in tanto exercitu querela ab incolis rapti oui, vel gallinæ, vbi iter agebat, quemadmodum chariſsimus frater, & anteceſſor meus Ioannes Archiepiſcopus Vpſalenſis in hiſtoriis Sueticis, ac Gothicis de eiuſdem Engilberti geſtis atteſtatur. Congruit etiam hic adducere magnificum opus Sereniſsimi Ferdinandi Hiſpaniarum Regis, iuxta relationem doctiſsimi hiſtorici Laurentii Vallæ, quód ipſe Rex vnam ſcalam procerem habuit, quam ſuper machinam in ſublimi erigi fecit, latitudine decem pedum ab imo ad ſuperius: in qua centum armati ſtare potuerunt, & poſt hos in machina latebant alii centum, & deinde totidem cum rebus medicinalibus per vices ſagittantes, ne quem in muris ſinerent proſpicere. Et hæc merebatur dici, & eſſe militaris ſcala.

Galeæ ſquamatæ.
Engilbertus ductor 100000. pugnatorum contra Danos
Querela nulla violentiæ.
Scala incõparabilis regis Hiſpa. Ferdinãdi

Adhuc de alio modo arcium, & ciuitatum per rates impugnandarum.

CAP. XXXI.

RATES hoc caſu appellantur denſiſsimę trabes longitudine XXXV. vel XL. pedum ferreis, vel ligneis ligaminibus lateraliter perforatæ, atꝗ certo ordine, & numero coniunctæ: quæ vt à terra, vbi fabricatę ſunt, ad vſum prędictum dimittuntur, rotundis lignis quaſi altioribus rotulis priori, poſterioriꝗ, & media parte ſuppoſitis, facilimè in aquas foſſales, vel fluuiales ſubmouentur: idꝗ ſub nocte longiore, vt neceſſariis inſtrumentis pro perforandis aggeribus, vel rumpendis muris adhibitis, facilius, celeriuſꝗ bellatorum viribus ad hoc opus debito ordine, loco, & numero conuocatorum, vbiꝗ obſeſſos circumuenire, & ad deditionem conſtringere poſsint. Attamen hæc aliquo loco aptiore pertinacius, quàm alio fortiſsima deputata cohorte intentare ſolent, licet plerunꝗ fruſtra, maximè quando prouidi defenſores æquè fortes, vel fortiores cuſtodiunt arces ſuas, proût ſuperius fuerat enarratum, & adhuc infrà loco opportuno oſtendetur. Ex his igitur ratibus diligenter gubernatis, fortitudine, & impulſu tormentorum fieri ſolent inſignia damna in obſeſſos, donec elucеſcente die remedia opponant conuenientiora.

Rates maximę.
Nox lõgior bellatoribus apta
Obſeſsi cõſtringuntur.
Damna ĩgẽtia è ratibus fiunt.

De cautelis cominus congredientium.

CAP. XXXII.

SI præterea eò deuentum fuerit, vt obſeſsi & obſidentes, quando cominus ſint bellaturi, prius (ſi furor admittit) qualis hoſtis occurrit, quàm gladius ſtringatur, explorent, ne fortè tam nobilis, grandis, opulentus, ſplendidus, magnificus, & illuſtris ſit, vt loco, tempore, ſigno, ac nomine, militari virtute, & lege conſtrictus, facilimo compendio vel integros bellorum ſumptus reficiat, aut optimis conditionibus abſoluat, ac dirimat bellum, vel diuini æquitate iudicii in eo loco ſuperatus intereat, quò furibundus accedens, omnia

Cautela eſt ꝓui de bellare.
Cõditiones notandæ.
Pax vel mors ĩ vno plerunꝗ ſita eſt.

Temeritas hoſtilis repreſſa.

Milites fortes nunquàm præbent dominũ illudendum.

Milites delicatuli vbiq; contemnuntur.

Cibus caſtrẽſiũ delicatior.

vaſtare cupiebat, quatenus in malis conatibus videatur oppreſſus, quòd ſimul aduentum ſuum iunxiſſet, & exitum, quaſi ſalutaris ferri excæcatione purgatus, vt iniquè præſumentis vindicaretur acceſſus, & exceſſus, & obſeſſorum periculum leuaretur, & incommodum. Quo caſu vel reperitur hoſtilis refrenata, vel caſtigata temeritas, vel via reducta, qua obſeſsis in anguſtia ſuccurratur: immò tunc ab hoſte ſecuriores exultant, quando de famis periculo conſpexerint ſe liberatos. Arduam tamen fideles obſeſsi patientur famem, vel mortem, antequàm dominum ſuum inimicis præbeant illudendum, & ſe bonis, & vita ſpoliandos, ac in deſpicabilem ſeruitutem redigendos: & ſi qui milites tam delicatuli ſint, vt ob defectum vſitati potus, vini, vel ceruiſæ, aut eſcarum, vel fructuum recentium, obſidionem continuare noluerint, liberari quidem poterint ab inſtantibus incommodis, ſed nunquàm in cœtu militari, vel aſpectu Principum ſine nota infamiæ, multominus nouo honore acquirendo prçponendi, audebunt comparère. Igitur in obſidione equorum, cattorum, glirium, follium, calceorumq́;, etiam ſine condimentis delicatus cibus iis eſt, qui fidem, & honorem collocant in ſumma æſtimatione: vbi prouidentia attenta omnia prius ad neceſſariam opem importaſſent, ne hoſtili ludibrio ſubderentur, & periculo propriæ vitæ.

De commendatione virorum fortium bellatorum.

CAP. XXXIII.

Viri fortes dominos nõ deſerunt.

Transfugæ infames.

Hoſtibus fidelius ſeruiẽtes ſiemiores æſtimãtur.

QVANTA ſint laude digni fortes viri, ac conſtantes bellatores in re militari, non paucis prçconiis, ac titulis exponi poſsit: qui in extremis anguſtiis proprios Principes conſtitutos non deſerunt, aut debita fide non defraudant: quemadmodum illi degeneres, & ſceleratiſsimi ſunt, qui viliſſima transfugæ conditione ad alienos dominos fugiunt, proprii domini fingentes odium, vel morbum, immò propriorum membrorum mutilationem, vt alterius ſibi procurent affectum, & vtilitatem, prout ſuperius de natura immanium proditorum in parte videtur expreſſum. Igitur ipſi fortes viri digniori laude reputandi ſunt, qui diuina iudicia aduerſitatis proprii domini expectant, antequàm euolent ad alienos: iiq́; vt merentur, largius à nouo domino præmium expectant, & conſequuntur, qui fidelius eius hoſtibus ſeruierunt, nec

aliqua

aliqua nouitate, vel terrore moti, alium Principem adierunt, donec ad animam proprio domino in mortem vſq; aſsiſtere non formidarunt. Non deeſſent hic pręclariſſima ſcriptorum exempla, niſi apertum eſſet, quàm excelſi nominis, ac meriti, & reputationis ſint viri fortes, fideles, & militares, quos & iuſtos Ambroſius vocat. Prudenter enim ſequi ſolent communes caſus, ac diuinæ operationis effectum, vt humana fide commendatiores habeantur. Et hinc euenit, vt credita ſibi negotia tanta integritate diſponant, quòd in admirationem cadat eorum perfecta fidelitas, quæ aliàs tam pertinax fuerat in vana contrarietate. Inſuper quòd inſatigabili cura malè diſperſa per adulatores (qui pluribus dominis potius illudunt, quàm ſeruiunt) ſagaci induſtria reſarcire, augere, & conſeruare conantur, maximè vt ita domini coaleſcat vtilitas, quòd priuatæ ſubditorum commoditati non inferant damnum: immò in ſumma viri fideles, & fortes (licet valde rari ſint) ad hoc laborant, quòd inter ſubditos ſit concors affectus, vt termini ſiue in cenſu, ſiue in poſſeſsionibus conſtituti, & præſcripti, pro publica omnium quiete maneant inuiolati. Tales etiam viri fortes plurimum audaciæ habent in periculis capeſſendis, plurimumq; conſilii in difficultatibus euadendis, quia animus eorum nulla afflictione vinci, nec corpus infringi laboribus poterit, aut ærumnis: dura humo, vel ſilice potius ad quietem quæſita contenti, quàm molli lecto, qui delicatulo ſeruit, non armato.

Bellatores fortes iuſti vocãt

Fidelitas perfecta.

Adulatores dominis illudũt potius, quàm ſeruiunt.

Præfecti boni.

Lectus durus.

De adulatoribus aulicis.

CAP. XXXIIII.

LOCO ſuperiori huius libri rectius iſte titulus inter proditores promeruiſſet ſpeciale capitulum, quàm hac retardata poſitione. Ea etenim horum artificum connexio eſt, vt vterq; veluti nouacula acuta, antequàm ſentiatur, anticipet dolum: qui illicò detectus ingeminat cruciatum. Tres igitur regiones in Septentrione ſunt, continua terra coniunctę, Gothia, Suetia, Noruegia: quæ licet auſteritate ſuæ originis, & proprietatis nil minus, quàm adulari nôrunt, aut noſſe volunt, tamen ex Aquilonari Moſchouia, Græca calliditate inſtructa, & ab Auſtrali Cimbria, proprio & naturali ingenio prædita, frequentius prouenit, vt in prædicta regna plures perueniant adulatores, & deteſtabiles adulationes: quæ pro tanto peſsimæ reputantur, & virulentiſsimę, quòd (teſte Iſidoro) ab amicitia relegantur, ab ipſaq; veritate longè abeſſe dignoſcuntur, & coguntur: eiuſq; rei inopia laborant magna faſtigia, ac omnia poſsidentibus deeſt qui verum dicat. Vna enim horum eſt contentio, qui blandiſsimè fallant, & quodcunq; dixeris, feceriſue, ſine diſcrimine laudant, & aſſentando extollunt, vultum fingendo, & nutum, non autem mentem, & voluntatem loquentes. Aſtat enim, teſte Terentio, turba Gnatonum, Ait quis, aiunt: negat is, quoq; negant. Et vt ex Plutarchi Moralibus colligitur, ii chameleonis naturę aſsimilantur: is enim omnem imitatur naturam, præter album. Sic adulator in turpibus nihil non imitatur, ſolum quod honeſtum eſt, imitari non poteſt. Vt etiam pictores illuſtrant lucida appoſitis vmbris, & obſcuris: ſic adulator laudans diuerſa vitia, nutrit, ac fouet, quæ adſunt. Et vt aſpides, quem percuſſerunt, torpore ſomnoq; necant, cùm harum virus ſit omnium maximè inſanabile: ita certiſsimam perniciem afferunt adulatores, qui ſic inficiunt hominis animum, vt illi ſenſum ſui adimant. Vt igitur peſtiferum hunc morbum quis effugiat, ab his adulatoribus animum ad rationem

Nouacula anticipat dolum.

Moſchi et Cimbri adulatores

Contẽtio fallentium vna.

Adulatorꝫ vera proprietas.

Cameleonis natura.

Virus aſpidum inſanabile.

Thaletis ſenten/ tia. traducens, ex Thaletis Mileſii ſententia ſeipſum noſcat. Hac enim ratione perfectè intelliget, verum ne ſit, quòd illi prędicant: quo cognito adulatores huiuſmodi ignominia notatos, quiſquis ſanæ mentis extiterit, longè abigendos cenſebit. Sunt & alia multorum militum aulica ſcelera, teſte Pompo. Læto, videlicet rapere, ſtuprare, necare, incendere: in quibus & ipſi Principes plerique vſqueqùo delectantur,

Principes inſolētia militum interimuntur. vt talium inſolentia non punita tandem perimantur; tanquam à furioſis alumnis, quibus anſam præbuere peccandi. Accidit etiam ſæpe, vt multitudo imperita bene de ſe meritos viros iniuriis quàm maximis afficiat, & ex ſecundis rerum geſtis cęco quodam impetu feratur, vt æquè domino ac hoſti nocere videatur.

De crudelitate prædictorum adulatorum, proditorum, & aduenarum, ſæpius in Regia ciuitate Stocholmenſi ſæuiſſimè perpetrata.

CAP. XXXV.

Stocholmia. STOCHOLMIA celeberrimum emporium totius regni Suetiæ, immò Septentrionis eſt: in quod ex omni gente & natione, maximè autem ex Germania inferiore (vt verbis chariſsimi fratris, & anteceſſoris mei Io. Magni Archiepiſcopi Vpſalenſis in vita Regis Alberti vtar) ciues conſcribi conſueuerunt: & inter eos non rarò miſcentur illi, qui vel ob æs alienum, vel turpe aliquod facinus

Holmēſes ciues quales. in ſua patria nequeant commorari: hi creſcentibus diuitiis ſolent ſæpe naturam, quam paupertas occulerat, aperire, & patriæ, à qua benigna hoſpitalitate excepti fuerant, extremam moliri perniciem,

Principis cōniuētia emergūt peſsimi ciues. maximè quando Principem talem aſſequuntur, ſub quo omne libitum licitum eſſe putauerint. Tales igitur Teutones in ciuitate Stocholmenſi tempore Regis Alberti CLXX. inuenti fuerunt: qui occulta conſpiratione colligati, ſe Cucullatos

tos fratres appellitabant: creuitq́ poſteà eorum numerus vltra mille quingentos. Horum ſtudium præcipuum erat, coniectis in Suecones, & indigenas conuitiis, ad rixas, & lites prouocare, vt demum apud Regem delatos vita, aut fortunis, vel pariter vtriſq́ ſpoliarent, prout poſteà actum eſt. Nam vt eos exquiſitis tormentorum generibus crudeliſsimè dilaniarent, aptabant ex ligno ſerras, quibus eorum præſtantiores ita vſq́ mortem tormentabant, vt magis ad horrorem tam crudelis facti ingemiſcere, quàm ſcribere oporteret. Tandem reliqui ciues Sueci ſub mediæ noctis ſilentio ex arce Regia, vbi captiui detinebantur, per naues ad proximam inſulam iactu balliſtæ diſtantem, Cheplinge dictam, exportati viui, in domo quadam incluſi digitis in perforato pariete cunctorum impreſsione affixis, ſuperiecto igne combuſti fuerunt, maiore quidem numero, quàm affirmari poſsit: nam vt oues colligati plures intrudebantur comburendi. De hac vrbe Albertus Crantzius in hunc modum meminit: Stocholm inſigne Suetiæ emporium, inſigni clade afficiebatur, nam de cœlo fulmine tactum, penè totum conflagrauit. Perierunt mille ſexcenti homines. Sed miſerabilius, quod ſequitur: Fœminæ proles, & ſine numero puellæ nauibus res ſuas inuexere cum paruulis, at ob nimiam confluentium preſſuram, incendium fugientium, in ictu oculi pariter ſoffocati periere.

Fratres cuculla/ti 1500.

Serræ ligneæ.

Keplingen.

Ciues combuſti Stocholm.

De origine, & ſitu huius regiæ.

CAP. XXXVI.

RAECIPVAM hanc Sueonum ciuitatem, Regiam Stocholmiam, à fundamento illuſtris, & fortiſsimus vir Regius tutor Birgerus Ierl à fundamentis erexit, muriſq́, & mœnibus fortiſsimis communiuit, in loco adeò opportuno, & neceſſario, atq́ inuincibili, vt nihil vnquam commodius per eum excogitari potuiſſe credatur. Eſt enim locus torrentibus vndiq́ munitus (quondam ſolis piſcatorum vſibus vſurpatus) atq́ inter aquam ſalſam, & dulcem ita poſitus, vt porta totius Suetiæ appellari poſsit. Prius enim Eſtones, Moſchouitæ, Ruſsi, Taueſthi, per eas fauces continuè ingrediebantur, & clandeſtinis incurſionibus Suecones, nullam hoſtilitatem ſuſpicantes adorti

Birgerus Ierl Holmenſis regiæ fundator.

Aquæ ſalſæ ac dulces hãc alluunt vrbem.

Io. Archieps Vpſalenſis occiditur.

Præſidium inſuperabile.

Holmiam.

prædabantur: factaq; ingenti hominum ſtrage, liberè, & impunè, atq; maximis ſpoliis onuſti, in ſuas terras euaſerunt: quo incurſu Ioannem ſecundum Archiepiſcopum Vpſalenſem in ſua propria manſione Almerſteck occiderunt, & nonnullos alios clariſſimę ſtirpis, & memoriæ proceres. Sed hac Stocholmia extructa, omnes & ſinguli diuturnam pacem aſſecuti fuerunt, hoſtes verò ſempiternam formidinem: qui viſo tam inſuperabili præſidio contra quoslibet inimicos in reliquum tēpus erecto, à diripienda Suetia abſtinuerūt. Quam tamen Holmiam ſi quis obſidione cingere, viribusq; ſuperare prӕſumpſerit, nunquàm proficiet, etiam ſi pertinax perſeuerare poſſet in omnimoda eius obſidione. Sita enim eſt in profundiſsimis aquis, & rapidiſsimis fluminibus, duas ſolùm portas longiꝰ interpoſitis pontibus ex Auſtro, & Aquilone tenens: quæ portę, pontesq; plus Regibus Daniæ conſtant in fruſtrata impugnatione, quàm decem maiores ſui regni ciuitates. Nec obſideri poterit, niſi tribus fortiſsimis exercitibus in inſulis ſolida terra, & aqua diſtinctis: qui tamen exercitus nullo tempore à ſagittariis terrarum ſubitò congregandis ſecuri videbuntur. Probet qui velit, & inueniet terribiliora.

Portę duę totius ciuitatis.

Obſidio eius ſi et tribus locis & turmis.

De ſitu montis Bruncaberg extra regiam Holmenſem, & prӕliis in eo factis.

CAP. XXXVII.

Bruncaberg.

Certamina grauiſsima in monte.

Chriſtiernus I. rex Danię ictu bōbardę amiſit anteriores dentes 4.

EXTRA hanc Regiam vrbem verſus Aquilonarem plagam mons eſt, ſeu collis eminens, & arenoſus: ſuper cuius verticem, & obliqua latera, multorum principum, nobilium, ciuium, & plebeiorum acerrima certamina tam vetuſtis, quàm recentioribus ſeculis, tamq; per internos, quàm externos hoſtes ſunt commiſſa. De quibus, quia charisſimus frater meus D. Ioannes Archiepiſcopus Vpſalenſis complurima veriſsimè, nominatimq; in Sueticis, ac Gothicis tangit hiſtoriis, non eſt quòd iis repetendis faſtidio afficiam lectorem: vno tamen ſaluo, quòd Chriſtiernus Rex Daniæ eius nominis primus, fugiendo ex hoc monte vrgentibus Dalacarlis in acerrimo prælio ad præſidia ſuæ bellicæ claſsis, quatuor ſupremos dentes ictu manualis bombardæ amiſerit, prout

inde

inde progrediens ætas in cantionibus,& compotationibus meminiſſe gloriatur. Præterea Chriſtiernus II. fame, & morbo laborantem exercitum ſuum ægerrimè ex hoc monte transferre potuit per aquas, ad claſſem retro montes ante hanc Holmiam Meridionali ſitu conſeruatam. Sed nec ibi eundem famelicum exercitum reficere potuit, niſi ſubdolis pactis ipſius vrbis, & regni Principi, & incolis ſub fide violanda oblatis,ſumptus, et eſcas neceſſarias à ſtulte credulis ciuibus pro eodem exercitu,immò ſua Regia menſa liberaliſsima donatione recepiſſet. Quomodo autem honori ſuo Regio pro æterno æuo conſulens ſatisfecit, dudum ante hanc relationem per alios relinquo pro parte enarratum, quòd ſcilicet rupta fide ſex nobiliores regni obſides ſecum in Daniam pertraxit inuitos. Hic etiam mons à quodam Brunchone regni proditore, & turpi adultero, nomen ab euentu ſortitus eſt, licet plurimis prouincijs (teſte Lau. Valla) mos eſt, à lætiſsimis, clariſsimiſque rebus locis ipſis imponere nomen, prout ſuperius de fluminibus, & portubus eſt oſtenſum. Erat etiam in hoc monte olim ſubterranea ſpecus, vbi aliquo tempore victitabant heremitæ: qui monita ſalutis præbebant exeuntibus ab ea vrbe, donec ſuperueniente hoſtilitate (qua frequentiſsimè ea ciuitas vexatur) aliorſum emigrarent, & locus ille in ſpeluncam latronum verteretur: quibus iterum purgata, repleta iacet humo,ne cuiquam deſeruiat homicidæ, vel ſcelerata negotia meditanti.

Cantiones.

Chriſtierni II. exercitus laborat fame.

Brūcho ꝓditor.

Heremitorium.

De paſcendis pecoribus in tectis obſeſſorum.

CAP. XXXVIII.

ACCIDIT præterea vrbes obſeſſas adeò duris, & pertinacibus armis, terra mariq́ue comprimi, vt nihil ſolatii, aut alimentorum pro reſtauratione obſeſſorum inuehi concedatur, præter quod extremo diſcrimine, ac armata potentia ab hoſtibus ipſis violenter eripitur,ac importatur:fitq́ue multoties ea occaſione tam atrox prælium, vt pro raptu aliquot paucorum pecorum,plura millia pereant armatorum:dumq́ue funeſtius certatur pro beſtiis, campi replentur funeribus militum occiſorum. Sed nec eo cruore, furoreq́ue reprimuntur obſeſſi. Viribus etenim primis annis,demum (militeſtragibus continuis diminuto)

Diſcrimen raptorum ouium vel iumentorum.

Pecudū raptores pereunt.

Pecudes i tectis aluntur. Schorbuk. Cachexia. Tecta herbifera Herbæ tecto⁊. Neceſsitas adinuenit artes.

artibus, dolis, & inſidiis obſidentium ſurripiunt commeatum, præſertim pecudes, quas ſecum abductas, in herboſis domorum tectis paſcendas imponunt, ne defectu carnium recentiorum morbum incurrant, quibuſuis ægritudinibus triſtiorem, patria lingua Schorbuk appellatum, hoc eſt ſaucium ſtomachum, diris cruciatibus, & diuturno dolore tabefactum. Frigidi enim, ac indigeſti cibi auidius ſumpti, morbum huiuſmodi cauſare videntur, qualem medici cachexiam vniuerſalem appellant. Sed alibi latius: de quo, & ſimilibus lib. X V I. nonnihil erit oſtendendum. Quòd autem in tectis commodè paſcuntur pecora, ritus Gothicarum gentium in primis eſt attendendus. Aedificant enim domus lapideas, ſublimes, ac amplas, ligneaſq́; quas tignis abietinis, & corticibus arboris betulæ exquiſita induſtria tegunt, terram herbiferam quadrata figura à campis exciſam ſuperimponentes: quam ſubmiſſo auenæ, vel hordei ſemine, firmioribus radicibus nectunt: quò fit, vt tecta huiuſmodi pratorum virentium ſpeciem, & virtutem æmulentur. Sed ne herbæ tectorum, priuſquàm euellantur, areſcant, viciſsim cum pluuiis domeſtica diligentia aquas aſpergunt. Ita neceſsitas homines fortes inſtruit, vt ſupra humanas vires obſidentibus reſiſtant, & illudant, ac penuriam omni contempta aduerſitate ſuperent.

De eodem.

CAP. XXXIX.

Rapina armentorum. Frumētum ſole toſtum durabilius. Potus ſpecies. Incōmoda obſeſſorum. Crudelitas hoſtilis. Stratagema. Cadauera boū, aqua teguntur Aſtutia furti palliandi.

HANCQVE artem, quotieſcunq; arduiſsima hoſtilitas, & obſidio diuturna occurrerit, reiterare non omittunt. Nulla quippe rapina taliter incluſis opportunior eſſe creditur, quàm armentorum, dum omnibus aliis neceſſariis ſumptibus ſunt prouiſi, vt ſuperius de obſidione caſtrenſi dictum eſt. Frumentum habent, quod ſole in ſigno Cancri currente toſtum, purgatumue, per ſeculum durat. Patrio etiam potu, ceruiſia videlicet recenti, ac vetuſta, immò & exoticis vinis, medone, melicrato, mulſa, ac pomorum, pyrorumq́; muſto; pyreto dicto, & reliquis ſolatiis non omnino carent: & ſi carerent, felicem eam reputant calamitatem, qua domini ſui honorem, & vitam, ſeq́; tueantur ab hoſtica crudelitate: cuius comparatione anguſta fames, ægritudo, & ipſa mors ſuauior eſt obſeſsis. Agnoſcunt enim quàm inſolens, ferox, impius, inuerecundus, inſatiabilis, truculentus, perfidus, atrox, & furioſus eſt hoſtis, qui ita ſæuit, vt victis ignoſcere neſciat, & ſi ignoſcit, verbis: vtiq; factis crudelius ſæuire conſueuit. Quantum igitur ad ſimile ſtratagema pecudum, tradit Saxo lib. V. quoſdam nautas leniendæ famis cauſa diſcurrentes, per littora pecus conſrauiſſe: aut enim leuanda eſuries, aut fame periclitandum erat. Armento cæſo, nudata in nauim cadauera, detractis conieceere tergoribus. Quo comperto poſſeſſores pecoris claſſe prædones inſequuntur: cumq́; nautæ ſe impeti cognouiſſent, cæſarum boum corpora ſignatis funibus alligata, fluctibus occultanda proſpiciunt, deinde ſi quid apud ſe quæſiti cadaueris eſſet, ſuperuenientibus poſſeſſoribus perluſtrandi licentiam tribuunt, affirmantes occultandis rebus anguſtos nauium angulos eſſe. Illi cadauere nuſquàm reperto, ſuſpicione in alios relata, reos prædæ innocuos arbitrati ſunt: dum nulla rapinæ veſtigia patuiſſent, alios ſibi nocuiſſe putantes, fontibus ignouerunt. Hæc Saxo. Fortè ſi ſpiritum, & clauam Herculis poſſeſſores illi habuiſſent, ex funibus depreſsis, vt Hercules à boum mugitibus de Caco abigeo, ſaltem cadauera reſumpſiſſent, vt Liuius I. Deca. lib. I. aſſerit. Sed longè periculoſius ſtratagema

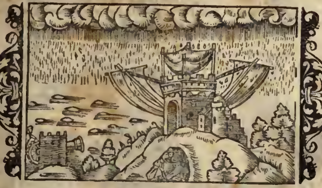
gema eadem Deca. lib. IX. in prin. à Samnitibus contra Romanos aſſumptum commemorat: dicitꝙ decem milites paſtorum habitu ad diuerſa loca prope Romana caſtra tranſmiſſos: quorum conformi relatione iidem Romani in loca inſidioſa, & tandem ſub iugum, & ludibrium, ac mortem miſsi ſunt. Quo terribili exemplo rebus ſuis diligenter prouideat omnis ſuperbus, & inſolens hoſtis. Igitur locum herbidum Aquilonares obſeſsi ſupereffuſa aqua reddunt tecta domorum, interim cùm alii abigant ab hoſtilibus paſcuis iumenta: quæ cùm pinguia, atꝙ valida ſint, plurimumꝙ neceſſaria obſeſsis releuandi ſumptus cauſa, confeſtim mactantur. Prędatoria tamen manus, vt pecudes abigat, ſemper erumpit in obſidione: alioquin interceſsis omnibus viis, per quas commeatus è terra & mari ſubuehi ſolet, fame domantur obſeſsi.

Milites decē in habitu paſtorum.

Cautela.

Manus prædatoria.

Obſeſsi domantur ſubtracto commeatu.

De aquarum defectu ſubleuando.

CAP. XL.

OCCASIONE inſuper hic orta ſuper defectu recentium carnium, & forſitan grauiore aquarum, hic oſtenditur modus Septentrionalium obſeſſorum, quomodo inter cętera neceſsitatis remedia etiam curam incant de aquis inueniendis. Euenit nanꝙ obſeſsis tanta ſcaturientium, aut putealium aquarum (ob hoſtile impedimentum) penuria, vt vel ſe dedere cogantur obſidentibus, vel incurabili morbo, vel ineuitabili nece perire. Quocirca prudentes arcium, aut ciuitatum præfecti, velis, vel telis concaua flexura, longaꝙ extenſione è ſuperioribus tectis ſuſpenſis, ac dilatatis, & funibus cuneato ſitu verſus ima depreſsis, deſuper caſuras pluuias, aut rores præſtolari diſponunt. Nec fruſtra: quia imbres frequenti niuium reſolutione adeò copioſios torrente ſole è montibus deſcendentes excipiunt, vt cunctis tam hominibus, quàm beſtiis ſufficiant ad optatum vſum, & neceſsitatem. Nec ea prouidentia Cæſar ipſe in claſsica expeditione lib. III. Commentariorum dignoſcitur caruiſſe, dum obſeſſos ita coarctaret, vt neꝙ lignandi, neꝙ aquandi, neꝙ naues ad terram colligandi poteſtas fiebat. Erat enim res in magna difficultate, ſummiſꝙ anguſtiis rerum neceſſa-

Aquarum defectus.

Modus aquarū colligendarū.

Abundantia aq̄rū è niuibus.

Cęſaris ingeniū

riarum premebantur, adeò vt cogerentur ſicuti reliquum commeatum, ita ligna, atq; aquam nauibus onerariis ſupportare. Atq; etiam vno tempore accidit, vt difficilioribus vexati tempeſtatibus, ex pellibus, quibus erant tectæ naues, nocturnum excipere rorem cogerentur inuiti: quas tamen difficultates patienter & æquo animo ſufferebant, neq; ſibi nudanda littora, & relinquendos portus exiſtimabant. Demum qui venas ſalſi maris arcium fundamenta, vel fontes intrantes habent, per vaſa arenis plena pluries diſtillando purificant, & inueniunt aquam dulcem, & tractabilem ad omnem vſum, & ęquè bonam per hanc ſimplicem artem, prout ante paucos annos quidam patricii Veneti (qui in ſalſis aquis, & alga habitant) talem diſtillandi modum à quodam alchimiſta ſunt mercati: quod fortè vti paucis dubioſè prodeſſe viſum eſt, ita parum releuare potuerit publicum defectum, & querelam quam augere videntur in ſumma æſtatis ſiccitate, qui aquas venales è terra firma in nauibus reportant, in quibus calcem non coctam recenter conduxerant in vrbem. Sæpe & vidi, & condolui ſuper hoc iniquo, & pernicioſo quæſtu, quòd nulli, vel pauci eum conſyderârunt.

Ros nocturnis pellibus exceptus.

Aquæ ſalſæ diſtillatione dulceſcunt.

Peritia alchimiſtarum.

Aqua vendit in medio aquarum.

Quæſtus pernicioſus.

De panum defectu ſubleuando.

CAP. XLI.

INGRESSVRI Gothi, Sueciq; hoſtiles terras Moſchouitarum, ſæpe reperiunt eos ob aduentum formidabilis exercitus, nedum ad latebras ſyluarum, ac rupium repentè fugere, ſed & quæcunq; ad vſum humani victus neceſſaria ſunt, domibus incenſis ſecum in vaſtam ſolitudinem aſportare, nil penitus, quod mandi poterit, venturo hoſti relinquentes. Quo caſu prouidi exercitus pręſides more veterum Gothorum, ne prius fame, quàm ferro numeroſus exercitus corruat, bonam ſiligineæ farinæ quantitatem in faccis ad hoc diſpoſitis, retro ſellas equitum vnà cum lamina ferrea alligare ſolent, conſeſtimq; vbi res poſtulat, igne ſtructo, laminæ ferreæ ſuperpoſitæ paſtas imponunt panum tanquam in clibano conficiendorum: qua nihilominus lamina more clypei (in cuius modum formata eſt) corpora ſua protegentes, geminam ac ſummè neceſ-

Moſchouitæ ſugiętes ꝓprias ędes cōburūt.

Farinæ comportatio.

Lamina ferri ignita loco clibani.

ſariam militaris induſtrię opem ex vna re prudentiſsimè mutuare videntur. Faciunt etiam panes ſubcineritios ex farinæ maſſa ſubtilibus arborum popularum corticibus, & foliis inuoluta, ignitiſq; cineribus cooperta: qui etſi viles eſſe videntur, primum tamen voracitatis ardorem eligibilius tollunt, pluſq; durioribus ſtomachis conueniunt, quàm quiuis alter primarius, vel ſecundarius panis. Eſt præterea tertius modus facilior ſupradictis, quo in planis montibus, qui ſæpius occurrunt, panificia fiunt. Struunt enim copioſum ignem in vna, atq; altera, & tertia montis parte (quia vndiq; gratis habent ligna) donec ſufficienter calefacta, purgataq; eadem parte, paſtam rotunda, lataq; forma ſuperimpoſitam citius decoquere poſſunt. Interim tamen propinquam, & continuam montis partem eodem igne auctis combuſtibilibus ſuccenſam, pro noui panis decoctione diſponunt, eamq; priori modo purgatam, ſimili vſui commodiſsimam reddunt, eoq; compendio plura millia panum breui conficiunt: quorum ſatietate integer exercitus à mortifera fame diebus multis liberatus, terras inimicas ingreditur, & vbilibet eaſdem (niſi pactis obuiatum fuerit) cædibus, ac flammis euertit: tantiſq; onuſtus rapinis egreditur, vt nulla, vel exigua reputetur perpeſſa calamitas, quam tantis ſolatiis, & diuitiis viderint compenſatam. Quòd autem milites bellatores ſine mulierum miniſterio (quibus hoc officium apud omnes Septentrionales conuenit) panes conficiunt, nemini videatur abſurdum, cùm hoc caſu, & ſimilibus publica conſtringit neceſsitas, & fortium virorum arbitraria voluntas; prout Plin. lib. XVIII. cap. XI. latius exequitur, aſſerens, piſtores Romæ non fuiſſe ad Perſicum vſq; bellum. Annis ab Vrbe condita DLXXX. ipſi panes faciebant Quirites. Cæſariani milites contra Pompeium pugnaturi, herbaceo pane vſi ſunt, vt Pompeius diceret ſe contra beſtias pugnaturum, & fugandum, prout accidit, erant enim multi à paucis ſuperati. Quales autem Aegyptii decoquunt panes ex aquaticis liliis, vel potius earum radicibus lotis nuncupatis, pomi quantitatem habentibus, breuitatis cauſa videat, qui velit, Herodotum lib. II. hiſtoriarum: cuius exemplo non dubito etiam in Septentrione tales inueniri radices, & frutices, vnde panis neceſſarius pro extrema fame arcenda formari poſsit, etiam radix iuniperi, quam Iob XXX. cap. pro cibo tradit.

Panis primarius, & ſecundarius.

Panificia fiunt ĩ mõtibus plãis

Exercitus integer cõpendioſè fouetur.

Præda ſolantur afflicti.

Mulieres decoquunt panes.

Panes faciebãt Quirites Romæ.

Radix liliorum pro pane.

Radix iuniperi

De Græco ingenio conficiendi panes.

CAP. XLII.

Auaritia & perfidia præfectorum noxia.

Belisarius.

QVANTVM ſtupida ignauia, ac deteſtabilis auaritia perfidorum præfectorum obeſſe ſolet Principibus, arma præcipuè tractantibus in campeſtri, ſiue claſsica expeditione, inter alia celebris autor Procopius lib. III. Vandalici belli demonſtrat. Refert enim Beliſarium Iuſtiniani potentem præfectum, dum venti non flarent, bellicam iuſsiſſe claſſem in anchoris perſiſtere ſaluam, vt milites intereà plures conſcriberet, nouoq́ ordine collocaret, ac reliquos duces ornaret. Quibus adminiſtratis, cùm aliquandiu expectando ventos moraretur, plures morbis correpti, ex cauſa interiere. Ioannes quidem præfectus prætorii erat cum in aliis deteſtabilis, tum vehemens in ea commentando, quæ publicè ſint ad hominum perniciem per auaritiam acceſſura. Panem, qui in exercitu fertur, bis eſt conſuetudo in clibanum ponère, vt diligenter coctus diu duret, ne breuiter corrumpi poſsit. Verùm eundem pondère à primo deficere, è quarta ſaltem parte neceſſe eſt. Ioannes itaq́ cogitans, quonam modo artoptis, ac piſtoribus minus lignorum, ac mercedis daret, nec tamen pondere deficeret, crudum adhuc panem in publicum balneum ferre, ac in locum, vbi ignis vigebat, collocare iuſſit, donec vehementer coctus videretur: deinde in culeis poſitos nauibus immiſit. Poſtquàm verò claſsis apud Methonem fuit, panes ſoluti omnes rurſus in farinam reuerſi, marcidam quidem & tabidam, ac viritim minutatimq́, illis verò qui in dignatione aliqua eſſent, per medimnos & modios, diſtributi fuere. His itaq́ milites æſtatis tempore in loco etiam æſtuoſo paſti, in morbos facilè inciderunt, perieręq́ non minus quadringenti: plures etiam interiiſſent, ni Beliſarii prouidentia his prohibitis in regione conquiſitos alios panes dare iuſsiſſet. Imperatori deinde de hoc conquerendo ſcripſit. Ille quanquàm rem deteſtari viſus eſt, attamen artificem tam truculentum, & auarum, nulla tunc pœna plecti iuſsit.

Io. præfectus Iuſtiniani auariſſimus.

Panis biſcoctus durabilior.

Modus auarorum.

Panes reſoluuntur in farinã.

Milites 400. pane putrido periere.

Artifex truculentus.

De pœna

De pœna defraudantium annonam.

CAP. XLIII.

TALEM tamen Reipublicæ defraudatorem, teſte Caſsiodo. lib. VI. Theodericus Gothorum Rex præfecto annonæ ſacratiſsimæ vrbis Romæ ſcribens, vt publicum hoſtem, defraudatorem, & furem punire iubet, dum non licet aliquid furari de populo. Nam quod in ciuitatis damno committitur, ſilentio non celatur. Neſcit plebs tacere, quando interdum & hoc loquitur, quod à nemine perpetratur. Iubet ergo, vt pœnam diſtringat in fraudulentos, & panis pondera velut æquus examinator intendat: ſolicitius auro penſetur, vnde à Quiritibus viuitur: quia gratior eſt lætitia fauentis populi, quàm copia pretioſiſsimi metalli. Vbiq; redundet panis copia, vt tam magnus populus tanquam vna menſa ſatietur. Officina piſtorum, cibiq;, & munditia panis exigatur. Nam ſi querela panis, vt aſſolet, concitetur, prouiſio vbertatis ſeditiones ciuicas momentanea induſtria ſoluet. Ideoq; proſpiciatur, ne quid à populis conquerentibus excedatur. Non immeritò Pompeius vocatus eſt Magnus, quia ſagacitate populum à penuria liberauit. Nec minor laus eſt diſpenſationem probabilem facere, quàm frumenta colligere, quando in quauis abundantia querela non tollitur, ſi panis elegantia nulla ſeruetur. Quid interim leges decernunt contra crudeles dardanarios, publicæ vitæ oppreſſores; videant Reipublicæ conſeruatores.

Fur publicus.

Plebs tacere neſcit.

Lętitia fauentis popli gratior è pretioſa moneta.

Induſtria momentanea ſoluit ciuicas ſeditiones.

Pompeius Magnus cur ſic dictus.

Dardanarii crudeles.

De pabulorum defectu ſubleuando.

CAP. XLIIII.

FIT quandoque ob intolerabilem ſolis ardorem, aut niuium repentinum caſum, & denſitatem, tanta inopia communis pabuli iumentorum, vt neque fœnum, neq; palea, aut alia legumina naſcantur, quibus hominum, & iumentorum conſulatur neceſsitati. Quo euenit, vt incolæ huiuſmodi penuriæ occurrere volentes,

Ardor nimius & nix copioſa ſterilitatem cauſant.

omnimodam diligentiam faciant, quò talibus anguſtiis omne genus tormentorum ſuperantibus, vitamq; auferentibus, opportuna remedia opponantur, præſertim cùm hæc omnia propè mortifera ſint, & nimium oneroſa: obſidione tamen clauſis intolerabiliſsima: intus nanq; omnium rerum penuria, foriſq; impacabilis hoſtilitas obiecta videtur.

Fames obſeſsis oneroſa.

Quo caſu plurimum proderit inhabitantes antecto tempore æſtatis more formicarum fuiſſe ſolicitos, vt arborum folia, ramos, frutices, thyrſos, fungos, muſcos, ſuberes, & cortices arborum cauta prouidentia in priuatis horreis, pro ſimili venturæ hyemis penuria, habeant recollectos.

Fames leuatur his rebus.

Experientia enim elapſi temporis agricolas docuerat, vt de talibus haud negligant aſſumere prouiſionem. Nec fruſtra: quãdo enim hyemes ſine pro[illegible]ellis, vel ſine tẽperie ver, aut æſtas ſine ardoribus ſemini congruentibus, aut autum[illegible]uuia notatur ab incolis, & præſertim duobus elementis frigoris perpetui, & contrariæ ſiccitatis, non dubitant, quin ardua terræ naſcentium penuria ſit ventura.

Cõtrarietates tẽpoꝝ formidabiles.

Prognoſtica famis.

Qui verò foris equeſtres ſunt, & in obſidione continua præliaturi, multò faciliori remedio gaudent, quàm obſeſſi, quòd ruricolæ de ſupradictis frondibus, fruticibus, ac foliis ſunt prouiſi, immò & de futuro ſemine pro agricultura continuanda: in quo tamen vim quandoq; ab impiis præſidibus, & Regibus, equos potius ſaginari, quam agros ſeri cupientibus, præter omnem æquitatem patiuntur.

Prouidentia ruricolarum.

Hocq; impietatis facinus Regi Chriſtophoro Bauaro attribuitur, vt toto æuo Rex cariſtiæ (ne quid deterius de corticibus arborum dicam) appellaretur. Plus enim viſus eſt equos, & canes ſuos æſtimare, ac magnificare, quàm omnes fideles incolas ſuorum dominorum: potiusq; in Suetia, ac Gothia Chriſtianis hominibus alimoniam tempore publicæ famis eripi paſſus eſt, quàm equis, & canibus Regiæ aulæ.

Rex cariſtię.
Barkakoning.
Canes ĩpinguebãtur, et hoĩes fame macerabantur.

Igitur ad præſentem iumentorum famem, bonum lectorem remitto ad hiſtoriam chariſsimi fratris, & anteceſſoris mei Io. Magni Archiepiſcopi Vpſalenſis lib. XIIII. cap. XXI. de fortiſsimo Rege Gothorum Teia in Italia præliante, quòd poſitis caſtris iniquo loco, & tempore inter Ariminum, & Cæſenam tanta nix cecidit, quantam nulli homines anteà meminerunt, diuq; durans terram contexit, vt neceſſarium fuerit equos, & iumenta alere culmis tectorum: quare tum pabuli inopia, tum frigorum magnitudine, magna equorum vis hyeme illa conſumpta eſt.

Teias rex Gothoꝝ in Italia
Ariminum.
Cæſena.
Equi alunt̃ culmis tectorum.

Nec diſsimile incommodum Cæſar ipſe meminit lib. III. contra Pompeium eo modo: Erat ſumma inopia pabuli, adeò vt foliis ex arboribus ſtrictis, & teneris arundinum radicibus contuſis, equos alerent: frumenta enim, quæ erant intra munitiones ſata, conſumpſerunt &c. Et quod infelicius aliquando viſum eſt, nec pabulandi, nec frumentandi tempus, aut occaſio permittebatur.

Cæſar contra Pompeium.

De crudes

De crudelitate Domaldri Regis, & maxima fame, & exitu Longobardorum.

CAP. XLV.

QVANTVM igitur ad geſta Regis Chriſtophori ſuperiori capitulo allegata attinet, notandam eſſe velim ſimilem crudelitatem cuiuſdam Domaldri LXIII. Regis Suetiæ interni, lib. VII. hiſtoriarum D. Archiepiſcopi Vpſalenſis annotati: ſub quo extrema felicitas regni erat, quando eius ſatellites in ſpeciem defenſionis patriæ, atq; innocentiæ comparati, ore quidem iuſtitię & æquitatis miniſtros ſe affirmabant, re aũt vera hoſtes erant ciuiũ, omniſq; honeſtatis, et virtutis. Quicquid enim vſquam in frumentis erat, id ſuis equis deuorandũ apponebant, cùm interim infelices parentes viderent liberos ſuos nõ ſuppetente ad panem frumento, fame atq; inedia perire, ipſiq; pariter cum eis in fata concedere cogerentur. Non enim in loculis, vnde emerent, habebãt, nec qui venderent, inueniebantur. Tantum quippe ab huius Regis patre Visburo ſpoliati fuerant, vt nec agris ſeminandis, nec liberis in vita conſeruandis ſufficerent. Quocirca cùm fames non modò Gothiæ regnum, ſed & Suetiam (quæ omnibus rebus ad humanum victum neceſſariis abundare conſueuit) tam acriter inuaderet, vnicum remedium à templorum Pontificibus, qui Othino idolo Vpſaliæ miniſtrabant, contra præſentiſsimam omnium terrarum Septentrionalium ruinam perſuadebatur, videlicet quòd Regem Domaldrum, tanquam atrocem humani generis hoſtem, vinculis conſtrictum apud Vpſaliam deæ Cereri (cuius cultus illuc ex Græcia peruenerat) immolarent. Quod quaſi ex deorum oraculo prodiiſſet, æquè celeriter factum, vt dictum erat. Siquidem à conſternato populo Domalder compeditus alligatur, deinde ex Gothia in Vpſaliam ductus, grata victima Cereri, ſiue genero eius Plutoni immolatur. Poſt cuius fata frumentum, rerumq; omnium abundantia longè lateq; ſucceſsit. Refert præterea idem Archiepiſcopus lib. VIII. hiſtoriarum ſuarum cap. XVII. famem fuiſſe validiſsimam in Suetia, & Gothia: non tamen ob terræ ſterilitatem, quę ſuperabundantem panem, & potum cultori rependere conſueuit, ſed quia agricolæ vomeres in gladios continuis annis pugnantes, conuerteranr. Et hinc eſt, quòd ſortibus in vrnam tranſmiſsis, maxima pars populi ſedes nouas queſitura emigràret à propriis terris, atq; deinceps in Italia conſtitueret regnum Longobardorum.

Domaldrus rex

Rex impius oẽs miniſtros hẽt impios.

Frumentũ eqs datum.

Pecunia corraſa

Suetia fertilis.

Remediũ leuandæ famis ſacrificare regem.

Rex alligaẽ & comburitur.

Abundãtia frugum redit.

Vomeres in gladios conuerſi.

Regnum Lõgobardorum.

De maxima fame Longobardiæ, & aliarum na- tionum Italiæ, & Hiſpaniæ.

CAP. XLVI.

Datius antiſtes Mediolanēſis.

Fames miſerande mulieris.

Roma duplici malo preſſa.

PERACTIS demum aliquot annis (referente prędicto au-
tore ex Datio antiſtite Mediolanenſi) tam arcta caritate an-
nonę in ſua diœceſi laboratum eſt, vt prętérquàm quod fœ-
da, & obſcœna multa ederentur, reperta ſit mulier, quę fa-
me adacta, à filii carnibus non abſtinuerit. Laborabatq́ per
hæc tempora duplici malo Italia, Vrbis obſidione, & fame
teterrima, publicaq́ terrarum & populorum diſcordia. Prę-
ualeſcente autem fame, pręcluſis itineribus diu tolerari non
potuiſſet, niſi milites noctu iam maturis ſegetibus furto ali-
quid frumenti ex agris corripuiſſent, magnoq́ pretio vendidiſſent. Hinc ſecuta pe-
ſtis Romam afflixit: nata etenim erat ex cibis abominandis, ad quos coēgerat obſeſ-
ſos famis magnitudo: quam, ſicuti & aliam afflictionem, paſſa eſt Roma, quòd to-
ties à fide Gothorum ad Græcas glorias deſeciſſet. Ideoq́ res Romana in tantis diſ-
ficultatibus, & anguſtiis verſabatur, vt ciues potius mortem optarent, quàm vitam
inter ipſos Græcos tot miſeriarum generibus cumulatam, diutius prorogare, bel-
lumq́, famem, peſtem, & omnem miſeriam cum ſummo dedecore, & horrore ſu-
ſtinere: vbi non ignorarent Gothos in tota illa obſidione nec templum, nec ſacerdo-
tem violaſſe, ſed liberè eos rem diuinam agere permiſiſſe. Quanta etiam fames in
Hiſpania ſub tribus Gothorum Regibus, Fridigerno, Alatheo, & Safra fuerit, ipſe
Archiepiſcopus Gothus Vpſalenſis clarè meminit in prin. lib. XV. Deinde XVI.
lib. cap. XXIII. eadem natio Hiſpanica intolerabili alimentorum, & frumenti penu-
ria, tantaq́ fame premebantur incolę, vt plurimi eorum relicto patrio ſolo, nouas per
orbem ſedes quęrere cogerentur. Meminit etiam Liuius lib. I. belli Punici, licuiſſe ad
Erycem populo Romano, ſi voluiſſet, vltimo ſupplicio humanorum, fame interficere.
Demum III. lib. Romanos Caſilino ſuis concluſis militibus fame preſsis, per dorſa
fluminis frumentaria vaſa miſiſſe, immò illuſa cuſtodia Hannibalis, nuces cratibus ex-
ceptas pro fame leuanda deſtinaſſe: iiſq́ non ſufficientibus, ad hoc ventum eſt, vt lo-
ra, detractaſq́ ſcutis pelles, vbi feruida molliſſent aqua, mandere conarentur, nec muri-
bus, alióue animali abſtinerent. Omnium tamen miſerrimum genus mortis eſt, frigo-
re, & fame perire. Tanta etiam (teſte Mechouita) quondam in Polonia erat fames,
vt raptis è patibulis furum cadaueribus incolæ veſcebantur.

Fames generat peſtem.

Romani faſtidiunt Græcos.

Gothi nullū tēplum vel ſacerdotem in obſidiōe violārūt.

Hiſpani premebantur fame.

Liuius.

Fames vltimū ſupplicium.

Fames horrēda

Mors miſerrima.

LIBRI NONI FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI
VPSALENSIS
DE BELLIS NAVALIBVS
LIBER DECIMVS.

PRAEFATIO.

TOLERABILIA ſatis viderentur præmiſſa campeſtria certamina, latè per rura inter montes, valles, rupes, cauernas, abrupta præcipitia, paludes, voragines, ſyluas, inſidioſas ſpeluncas, & feroces beſtias (quandoꝗ ob leues offenſiunculas) in mille tormentis perpeſſa, quòd infelices bellatores periclitentur, & ſanguinem fundant, niſi & reliqua viſcera in claſsicis congreſsibus vaſtiſsimi gurgitis impacabili ſtimulante furia, & ferocia, inter monſtra marina recolligerent dilanianda: quod eò formidabilius pleruncꝗ euenit, quò periculoſius igniuomis armis, elementorumꝗ potenti bello pugnatores huiuſmodi mediis in aquis obiiciuntur interimendi. Nec locus, aut natio reperitur in orbe, quo non graſſetur hoc infeliciſsimum malum, quemadmodum infinitis exemplis oſtenditur vbiꝗ fuiſſe factum, atꝗ impacabili furore timetur agendum. Meminit horum naualium præliorum egregius Danorum hiſtoricus Saxo Sialandicus, in vita Frothonis, & præcipuè Regis Haraldi, quòd hæc contra Ringonem Suecorum Gothorumꝗ Regem, nedum cruentiſsimo, ſed infeliciſsimo congreſſu, & exitu fuiſſent aſſumpta. Similiter & Albertus Crantzius in hiſtoriis Aquilonarium regionum, ac poſt omnes alios chariſsimus anteceſſor, & frater meus Io. Magnus Gothus Archiepiſcopus Vpſalenſis, qui atrociſsima bella facta meminit in Aquilonaribus regnis, prout ipſe teſtatur, & infrà pro parte referuntur exempla, quomodo ſcilicet robore nauium, virtute militum, agilitate & arte rectorum, & ſcientia remigum, maximo terrori belliçi conflictus inimicis eſſe ſolent, præſertim naues igniferę: quæ magis ad incendendum obliquo roſtro deputantur, quàm ad præliandum. Quo fit, vt ignibus haud abſumpta, clade triſtiore ſuffocentur in aquis.

Loca bellorum

Cauſæ leues bellorum.

Arma igniuoma.

Bella ſemp̄ iminent.

Saxo.

Crantzius.

Archiep̄s Vpſalenſis.

Virtutes victoriæ obtinēdæ.

De prælijs

De prælijs paluſtribus, & ruptis pontibus.

CAP. I.

TOTA Septentrionalis regio ferè montoſa, ac nemoroſa eſt (vt ſuperioribus duobus primis libris extitit declaratum) habetꝗ loca plurima naturaliter tam aquis, quàm rupibus ab hoſtium incurſibus præmunita, ita vt contra equeſtrem, vel pedeſtrem exercitum paucorum manu ſecuritatem inueniat ferè vbiꝗ optatam: immò & plutimę paludes ita inuiæ, ac cœnoſæ ſunt, ac profundæ, quòd vix etiam in algidiſsima hyeme congelari videantur, vt peditem ſufferant ſeuiter gradientem. Taliſꝗ inter cæteras, aliqquin valde voraginoſas, locus Rotsbro, id eſt Pons ruptus, appellatus, itinere horarum duarum à Regia ciuitate Stocholmenſi prædicta diſtat: de qua ciuitate cùm remotius prædandi cauſa hoſtilis exercitus ab exernis inimicis, Germanis, vel Dacis aduectus in terras opulentas exire præſumpſerit, illicò medijs ſyluis incolarum congregatorum munitionibus, & ſagittis retruſus, vnde exierat, reuertitur, vel viribus auctis incolas ipſos cedere cogit in alium, quem poterunt, locum: ſicꝗ (quod raró accidit) ad hunc paluſtrem pontem profugientes, immobiles in quocunꝗ acerrimo certamine perſeuerant. Rupto nanꝗ longiſsimo ponte ligneo, ac ſtricto, vtroꝗ latere voraginoſo, non eſt quòd hoſtis vllam inueniat occaſionem naturæ vim inſerendi, fortiſsimis viribus premunitæ. Habita ſunt hoc in loco ſæpius atrociſsima bella diuerſorum Principum tempore, prout cantiones patrio rhythmate paſsim vſꝗ in hunc diem conuiuali more exhilaratis vocibus, & iubilo fieri ſolitę atteſtantur, videlicet quòd arte, natura, viribus, & experientia veteranorum militum, præfectorumꝗ induſtria, & fide, parta ſit victoria, & ampliter augmentata.

Loca munita in Aquilone.

Paludes cœnoſę.

Pons putridus vel ruptus. Rotabro.

Certamen propter pontem.

Bella atrociſsima.

De forma, & vſu antiquarum nauium Septentrionalium.

CAP. II.

Exteri hoſtes inſeliciter pugnant.

PALVSTRIVM bellorum progreſſus & exitus in Septentrionalibus regnis, hanc ſortem & viciſsitudinem circa externum hoſtem retinent, vt rebus inſeliciter (quemadmodum frequentius ob locorum ignorantiam accidit) geſtis, per inuia, ac deuia, ſyluarumq́ compendia ad nauigia certo loco repoſita, refugium habeant duces: dumq́ ab initio, quoties vnus alterum, aut pariter ambo alterutrum ſe mutuò leui forſan ratione ad prælia prouocabant, continuum iter habuerunt, vtputa propter raptas virgines, aut arripiendas (prout Saxo Danorum hiſtoricus in Aquilonaribus regnis inter potentiſsimos Principes frequenter meminit, etiam interueniente cruentiſsimo bello, fuiſſe factum) inglorii, & non ſine clade redierunt. Forma igitur vetuſtarum nauium iuxta fluctuum breuem, vel ſpatioſum curſum, lata, vel oblonga fabricatur: veluti in mari Oceano verſus Noruagianos, vbi ſpatioſæ, ſicuti Hiſpanici maris, vndæ longas, lataſq́ recipiunt naues: quemadmodum in mari Gothorum, Sueonumq́ littora

Raptus virginū

Naues iuxta vim fluminū fabricantur.

littora alluente, breuia, lataq́ꝫ nauigia, oneraria præſertim, obſtrictas, ſæpiusq́ꝫ reflexas vndas, adeſſe oportebit. Antiquitus vnaquæq́ꝫ prouincia, etiam à mari diſtans, penes littora in aliquo tuto portu, & plerunq́ꝫ in littore, ſub tecto ſeruabat naues ſuas, & earum ſingula armamenta: quales in littoribus Noruegiæ, & demum Suetiæ vidi. Quæ quidem naues ingruente neceſsitate, ſubito motu ad vſum impoſitis inſtrumentis, commeatu, & hominibus armatis, quantum ea ætas tulit, in aquam, & expeditionem in magno, vel paruo numero, iuxta Principis edictum emittebantur: quæ tamen ita ſignis, coloribus, & nominibus diſtinctæ erant, vt quocunq́ꝫ claſsico ſurgente cum hoſtibus congreſſu, ſemper ſine confuſione nutu ſuorum præfectorum dirigerentur: niſi rapida vertigine ventorum, præſertim Circii, pluſquàm aduerſa claſſe diſgregentur in mari: is enim ventus quaſi exitialis hic eſt, vt Helleſponticis Subſolanus.

Nauigia breuia in Aquilone. Naues ĩ littore ſeruantur ſub tecto. Naues noĩbus & coloribus diſtinctæ. Circius ventus.

De alia ſpecie nauium Septentrionalium.

CAP. III.

OMISSIS pluribus nauium generibus, forma quidem cum aliis quarumlibet aquarum nationibus ferè congruentibus, ſed nomine patrio diſcrepantibus, de his ſolis hic mentio fiet, quæ communiori vocabulo generali notitia demonſtrantur, vt ſunt naues actuariæ, onerariæ, lembi, lintres &c. Hippagogæ, quæ ob multitudinem equorum ab Aquilone vltra mare ad Germanos euehendorum, maximæ, ac multę ſunt. Præterea bellicæ naues, quarum vna Goſtaui Regis Suetiæ tantæ magnitudinis erat, vt mille armatos, nauclerosq́ꝫ trecentos, qui optimi bellatores ſunt, vnà cum aliis ingentiſsimis nauibus claſsico certãmini deputatis, emittere poſſet. Præterea idem Rex primus vſum biremium, triremium, ac quadriremium circa annos Domini M.D.XL. in mari Gothico, ac Suetico, manu artificum Venetorum liberali ſtipendio conductorum, introduxit, maximè vt prædones Moſchorum, ac Eſthonum pluries violatis inducils terras ſuas inuadentium, celerius corripiat, vel captiuet. Iamq́ꝫ gens ſua Finnonica lignariæ artis peritiſsima, ea compagine & robore, vel forſitan me-

Nauium noĩa. Nauis 1300. habẽs naucleros. Triremiũ vſus &c. Artifices Venetiaꝝ ĩ aqlone. Finnonica gẽs.

Naues 60. belli cæ vno menſe Venetiis fabricantur.
Ianuenſes.
Naues bellicæ 220. diebus 45. fabricatę.
Bellum Punicũ
Compendium Aquilonariũ in nauibus fabricandis.
Noĩa itẽ alia nauigiorum.
Nauis ingentiſſima.
Nautarum 14. millia.

liore, triremes conficere nouit, vti inſigni induſtria apud Venetos fieri vidi: ſed vix ea celeritate, vt omnibus neceſſariis ad nauigandum, velificandumq; cum armis, & bombardis, ac commeatu LX. vel amplius ex rudi ligno ſpatio vnius menſis more Venetorũ, & fortè Ianuenſium, vſque ad bellicum congreſſum educere poſſunt, prout primo Punico bello claſſem Duilli Imperatoris ab arbore exciſa LX. die nauigaſſe memorię ꝑditũ eſt. Cõtra verò Hieronem Regem, teſte Pli. lib. XVI. cap. XL. CCXX. naues effectas diebus XLV. tradidit L. Piſo. Secundo quoq; Punico bello Scipionis claſsis XL. die à ſecuri nauigauit. Tantum tẽpeſtiuitas etiam in rapida celeritate pollet. Verùm his dimiſsis exoticis, licet pulcherrimis exemplis, vnum certum eſt compendium, propter omnigena fabricandarum nauium reperabilia inſtrumenta, celerrimè conficiendi nauigia in Aquilone, vt vix melior, aut opportunior ſit in alia parte Europæ, ſi ita artifices in promptu eſſent, ad cætera feſtinanter dirigenda. Habebant prætereà lembos, cymbas, parones, celoces, myoparones, ſcaphas, & ſimiles. Lintres prætereà plurimum in vſu apud Septentrionalęs ſunt, eò quòd facilè è grandibus lignis abietinis, & quercinis cauantur, XX. vel XXX. hominum capaces: ſed qui minoris quantitatis ſunt, piſcatorio vſui deputantur. Meminit etiam Perottus in Commentariis ſuis quendam Triphonem cognominatum ad quinquaginta longitudine (vt etiam Plutarchus refert) ducentorum octogenũm cubitũm, latitudine quadragenũm & octonũm ratem, ſeu nauigium habuiſſe: in qua remiges fuerũnt vſq; ad quatuordecim millia, nautæ quadringenti, armatorum tria millia. Sed hæc nauis vt magnæ molis, oſtentationi potius, quàm vſui fuit.

De impugnatione nauium, vel arcium per promones.

CAP. IIII.

Promer.
Promones.
Dromones.
Dromades.

GENERA horum nauigiorum Gothica, ac Suetica lingua vocantur Promer, vel Promones, cùm ficta declinatione flectantur, Græcoq; vocabulo Dromones, vel Dromades. Sunt autem Promones ſubductiores naues, tabulatis vndiq; ad propugnaculi, caſtriue ſpeciem communitæ, cęteris grandibus nauigiis fortitudine remigum in tranquillis aquis velociores. Vel ſecundum Procopium lib. III. de bello Gothorum, Dromadas Gręci appellant naues, mœnia vndequaq; lignea habentes, opportunis locis

perſorata,

perforata, ad ſagittas, ac cætera tela in hoſtes emittenda. Vel vt alibi aſſerit, quòd ex foraminibus ipſis hoſtem poſſent è tuto ferire. Ducentas igitur dromadas Beliſarius in Tyberim miſit, quibus frumentorum ſolatium diutina obſidione incluſis Græcis, licet non incruenta victoria, ſubuenit. Habebat etiam Iuſtinianus ſubſidiarias naues ex Aegypto XCII. longas, ſupernè tegminibus contectas, ne remiges ab hoſtibus lædi poſſent, teſte eodem Proco. eodem libro. Quantum verò ſtudium Theodericus Rex Gothorum circa huiuſmodi dromones habuit fabricandos, Caſsiodo. lib. V. Epiſtolarum teſtatur his verbis: Cùm noſtrum animum frequens cura pulſaret, naues Italiam non habere, vbi tanta lignorum copia ſuffragatur, vt aliis quoque prouinciis expetita tranſmittat, Deo nobis inſpirante, decreuimus mille interim dromones fabricandos aſſumere, qui & frumenta publica poſſunt conuehere, & aduerſis nauibus, ſi neceſſe fuerit, obuiare. Nec ſegnius executum eſt, quàm Regio edicto commiſſum. Affuit enim claſsis tanta præfectorum, & artificum induſtria celeriter conſummata, quæ vix æſtimari poterat inchoata, Rege affirmante: Qui peregrinos claſſes optabamus aſpicere, nunc mittamus aliis & terrorem pariter, & decorem. Non habet quod Græcus nobis imputet, aut Afer inſultet. Illud apud nos inuidi vigere reſpiciunt, quod illi arduiſsimo pretio vix obtinuere. Vnde vt tam validam claſſem apud Rauennam congregatam, & numero, & viribus ampliemus, publico edicto decernimus, omnia ligna pro dromonibus fabricandis neceſſaria, per vtranque Padi ripam, nullo obſiſtente, iubemus abſcindi. Vtilitas nempe publica, ſicut ad cõſeruationem reſpicit omnium, ita perfici debet ſtudio, ac labore cunctorum. Volumus etiam hoc exemplum à noſtris prædiis inchoare, vt nulli grauis ſit iuſsio, quæ iuſtis legibus Principis autoritatem non abſoluit. Volumus etiam, vt nihil ad lædendum poſſeſſorem ſtudioſè videatur inquiri, niſi quod ad noſtram, & publicam vtilitatem neceſſariò præſumatur acceptum. Nec exquiratur aliquis à domino, quod poſteà publico nõ dicatur acquiſitum. Ligna ſylueſtria iubemus cędi, non aliquid de alienis facultatibus violenter abſcidi. Talia nobis proſunt, qualia noſtros grauare non poſſunt. Quantum igitur ad dromones Gothicos attinet, hoc conſyderandum eſt, eos vix aquis ad duos, vel quatuor pedes immergi, etiam ſi multis, grauibusque æreis bombardis totaliter onerantur: quia longi, latique ſunt, & ex fortiſsimis lignis conſtructi, & ferreis clauis compaginati, ſpiſsiſque tabulis cuneato tecto dependentibus muniti: & ob id quibuſcunque denſiſsimis inimicorum nauibus, neceſsitate vrgente, obiiciuntur, vt emiſsione ferreorum globorum tabulas viciniores aquis in hoſtili claſſe perforent, & ſubmergant. Horum etiam dromonum lateralia foramina appenſo atro panno aperiuntur, & more catarrhactarum ianuæ clauduntur, contra inimicorum proiecta, vel proiicienda ſaxa.

Beliſarius.

Naues ſubſidiariæ.

Theodericus rex Gothorũ.

Dromones mille fabricantur.

Celeritas efficax

Terror et decor

Vtilitas publica.

Poſſeſſor ĩ nullo lędendus.

Alienũ nõ lędi.

Tecta cuneata dromonum.

Foramina lateralia.

De nocturnis inſidiis inferendis, & præcauendis.

CAP. V.

Munitiones.

Securitas rara i caſtris.

Hoſtis nõ ē contemnendus.

Aditus inſidioſus et furtiuus

Trepidatio nocturna infelicior.

Maiores dignitate, priores in fuga.

Fugiens putat hoſtem à tergo ſedere.

Calamitas gemina.

ETSI pro ſecuriori munitione arcium & ciuitatum, turres, muri, valles, aggeres, paliq; tam erecto, quàm obliquo ſitu in aquis hoſtium machinationibus, ac viribus diligenti prouiſione opponi ſoleant, immò ſufficienti ſpatio præter alias munitiones extra loca inimicis obiecta, vaſtiſsimas trabes ferreis contis, ſeu ſudibus acutis firmatas, atq; ad palos fundo impreſſos, ac natantes opponere, & ob hoc ab omni hoſtium incurſu ignauius dormientes ſeſe repiitare ſecuros, otiiſq; & abominandis artibus immergere, vſq; ad contemptum inimicorum: Tamen euenit, vt ſubitò præparatis inſidiis ſuper eos inſiliant hoſtes obſidentes, ea ſcilicet arte, vel ſimili, aut fortiori, vt plures oblongas ſcaphas bombardis munitas, variato pondere tam prora, quàm puppi numero XX. vel XXX. armatorum eleuantium, vel deprimentium, alterutram partem librent, magnoq; ſilentio ſeruato, aptiorem locum anteà præuiſum, vel ab aliquo incluſorum oſtenſum, impetuoſius quò poſſunt inuadant, locumq; raptum illicò ſequentibus armatis, ac multiplicatis obfirment, furtiuo aditu intempeſta nocte hæc omnia perficientes: ad quorum aditum vt inſolito tempore ſtrepitus tumultuantium excitatur, ita clamor aliorum alios inclamantium auditur, & inter miſeros obſeſſos infelicior trepidatio ſurgit.. Plus etenim timoris nocturna vociferatio, & lachrymoſa fuga hoſtium (etiam paucorum) excitat, quàm ſi diurno inſultu à pluribus contingeret impugnari. Quo fit, vt multi exanimati, ac perterriti prę timore reddantur, præſertim belli autores, non vrbem, non fortunas, ſed vitam amiſſuri, maximè vbi præſidium ſeruat muliebris metus, vt pudori conſulatur honeſto: & quò dignitate maiores, eò in fuga quandòque celeriores, quaſi in ſtadio pro corona currentes: ſicq; effuſa fuga maiorem imaginationem incutit, tanquam hoſtis ſemper hæreret à tergo: quia inter deliberandum, ac feſtinandum velut incendio, celeberrimo diſcurſu opus eſt. Nox etiam, atq; ſceleris conſcientia timorem inducit, ac animos debilitat, ita vt gemina vexentur calamitate, noctis ſcilicet, & timoris. Sed neq; Biantis ſententia de tali hoſtium nocturno inſultu fruſtrata redditur, vbi dicit, Sic nauigantes ad nocturnum prælium neq; inter viuos, neq; mortuos computari poſſe.

poſſe. Etiam euenit, quòd plerunq; dolus inproſperè cedit, vnde intentatur: quemadmodum cauſa iuſtior, ita & fortuna ſuperior vt plurimum adeſſe ſolet. Sed iterum accidit, vt dum fortunam aliquis inconſultius ſequitur, in inſidias deductus, vel lapſus occumbat. Qui enim militares, vt fortes, & expertos viros condecet, in caſtris, vel ſtruendis inſidiis occupati ſunt, adeò taciti, immotiq; permanent, vt nec tranſeant, nec ſpiritum, nec ſputum, niſi magno ſilentio preſſum, emittere ſoleant.

Dolus ĩproſperè cedit.
Cauſa iuſta ſuperior.
Silentium caſtrenſe.

De nauibus ſerratis.

CAP. VI.

VISO ſuperiori cap. qualiter nauiculis vaſtiſsimæ trabes pro arcium, ciuitatumq; munitione in aquis firmatæ, penetrantur, iam alius Aquilonarium militum oſtenditur ordo, qualiter maximę, denſiſsimęq; catenæ ferreæ ſimili ratione ad arces, vel ciuitates muniendas, vti prędictæ trabes, littoribus ac portubus alligatæ rumpuntur, vt amicis obſidione recluſis commodius, & violentius contra conſpectum obſidentium ſuccurratur. Præparari ſolet fortiſsima nauis cum longis ligonibus inſtar gladiorum, ex vtraq; parte nauigii ſub firmis tabularum ordinibus (ad arcendum hoſtiles ſagittas) collocatis, atq; ſubtus ferrea ſerra inuſitatæ magnitudinis valde firmari, vt concurrente validiſsimo flatu, velis erectis accurrendo violenta inciſione rumpantur catenę, ea tamen ſeruata induſtria, vt nautæ ſe recipiant in partem puppis, vt prora eleuata facilius penetretur ſuppoſita ſerra: quæ ſi illicò vim ſufficientem efficere nequeat, a puppi conglomerati nautæ, apportatis ponderibus grauitate catenam diſrumpunt, aut relaxant: idq; celeritate ventorum (qui in Aquilone continuè perflant) commodiſsimè perficere poſſunt, prout aliquando Gothorum, Sueonumq; annales pro liberatione inclytæ ciuitatis Lubicenſis commemorant fuiſſe factum. Licet pro hac infelici ætate ſtrictioribus viliſsimorum apoſtatarum catenis ligata, aliquando lima, ferraq; prudentioris conſilii ad veterem gloriam, & integritatem reducta ſentiet, quàm im-

Catenæ ferreæ rumpuntur.
Nauis ferrata.
Sagittæ hoſtiles arcentur.
Modus rũpẽdi catenas.
Venti continui in Aquilone.
Lubicenſis ciuitas.

Iugũ Dei ſuaue & hęreticorũ importabile.

pium fuerat iugum inimicorum Dei, & quàm ſuaue ſit Domini, vt redeant, maneantq; in antiqua ſanctitate, in qua Deo per bonam conſcientiam, & toti mundo per iuſtum commercium mirificè placuerunt, & amodo complacebunt. Quòd autem

Falces acutæ.

ſuperius videntur in lateribus nauis præacutæ falces affixæ, cauſa eſt, ne hoſtes turmatim inſiliant, vel interrumpant ipſam nauim: quæ etiam ob eam rationem antror-

Nauis roſtrata.

ſum roſtrata eſt, & retrorſum in puppi munita. Neq; in campeſtri exercitu inuiſum eſt, vt acies ferreis catenis firmetur, quatenus caput aciei diſſici, vel infringi non poſ-

Catenę ferreę ãte aciẽ eleuãt.

ſit, ſed longo ordine ad ſaltum deprimi, vel obiici aduerſus hoſtilem inſultum, prout Albertus Crantzius lib. XI. Vandaliæ Bohœmos feciſſe tradit.

De nauibus inſidioſis.

CAP. VII.

Ericus diſertus.

CVM Ericus Diſertus (de quo infrà plura dicentur) variis, miriſq; ingeniis Regi Danorum Frothoni Aluildam Gethari Regis Noruegiani ſpecioſiſsimam filiam, ſub nuptialibus pactis in coniugem procuraſſet, eamq; in Daniam cunctorum applauſu eduxiſſet, oritur in ipſis ſponſalitiis

Irruptio hoſtilis orta.

feſtis & tripudiis, hoſtilis irruptio Sclauorum in Regem, & regnum eius: quod ob effœminatiſsimos, & inſolentes aulicorum mores (contra quos eorum hiſtoricus Saxo ad ſydera clamat, vt ſuperius lib. IX. cap. XXXI. dictum eſt) ac Regis rudem ætatem in re bellica, defenſore vacuum putabatur. Verùm ne ſic morerentur inulti, Ericus cum octo nauigiis ad eam irruptionem coërcendam Regia petitione inclinatus, ſubitò ſe, ſuoſq; perarmat: ne virilem vnquam ope-

Stratagema.

ram detractaret, ſuſceptum gratulanter officium fortiter exequendum curauit: qui cùm piratas ſeptenis nauibus eſſe cognoſceret, vna tantum è ſuis aduectus, re-

Arbores tonſæ.

liquas ligneis propugnaculis cingi, tonſiſq; arborum ramalibus obduci iubet. Deinde cùm hoſticæ claſsis numerum plenius ſpeculaturus procederet, inſequen-

Naues frondoſæ non agnoſcuntur.

tibus ſe Sclauis, ocyus ad ſuos fugere cœpit. At hoſtes, vt inſidiarum ignari, ita fugientem comprehendere auidi, crebro, incunctatiq; fluctus remigio concuſſere. Naues enim Erici liquidò cognoſci non poterant, frondentis

ſyluę

ſyluæ ſpeciem præferentes. Qui cùm anguſtioris ſe maris flexui tradidiſſent, ſubito Erici claſſe concluſos ſe vident. Sed primùm inuſitata facie ſtupidi, nauigio nemus agi putabant: deinde fraudem foliis ſubeſſe cognoſcunt. Seram ergo incuriæ pœnitentiam agentes, habitam incautius nauigationem remetiri tentabant. Sed dum puppes obuertere parant, ab hoſte eas inſiliri conſpiciunt. Ericus verò ſubducto in littus nauigio, funda procul in hoſtes ſaxa torquebat. Igitur Sclauorum plerique cæſi: XL. capti fuere: qui poſteà vinculis, ac fame coërciti, inter varios cruciatus ſpiritum depoſuerunt. Poſt hæc Ericus ſociis patientius præſtolari iuſsis, actæ iam cladis famam Frothoni nuntiare perrexit. Cumque nauigando puppim piraticam vadoſis, ac nimis altis gurgitibus inflictam hærere conſpiceret, quòd res fortuitas dictorum grauitate proſequi ſolitus erat, Obſcura eſt, inquit, ſors ignobilium, fortunaque vilium ſordida. Deinde naue propius applicata, piratas proprium contis nauigium expedire, atque in altum educere conniſos, & circa eius ſeruationem impenſius occupatos oppreſsit. Quo peracto rem geſtam Regi nuntiat, eumque florentiſsimæ pacis autorem eo omine vaticinatur: teſtatus eò veriora à ſe dici, quò paruula victoria felicioris ominis progreſſum, & triumphum ſæpiſsimè ſit paritura: & ſicut primam militiam quiſque feliciter geſſerit, conſimilem de cætero fortunam candidè ſperare poſsit. Difficile enim res magna geritur, quæ ſignorum præcurſione minimè declaratur.

Fraus foliis tegitur.

Saxa fundis torquentur.

Sors ignobiliũ obſcura.

Victoria paruula omen ẽ maioris.

Signa præcurrentia.

De effoſſione aquarum, ne naues exeant.

CAP. VIII.

FLVMEN Helga nomine non procul ab vrbe Calmarnenſi Meridionalis Gothiæ diſtans, cuidam Vlſoni eiuſdem vrbis nobiliſsimo præfecto, viro Suetico, ſubiectum erat: qui Vlſo homo erat aſtuti, ac vafri ingenii: ſine cunctatione aquas in Danicarum nauium aduentum ita armauit, vt earum viribus Danorum vires non ſolùm obrueret, ſed penitus eneruaret. Aggerem nanque præualidum aquarum curſui obiiciens, eas prorſus à ſolito impetu cohibebat, donec ſubeunte in oſtium fluminis Danica claſſe, caſ-

Helga flu.

Vlſo aſtuti ingenii.

Agger oppoſitus aquis.

dem rurſus (rupto aggere) relaxaret, ſimulq; rates vario ignium fomento accenſas dimitteret: quo euènit, vt magna pars Danicæ claſsis quadringentarum nauium aqua, ac flamma periret: inter quas duæ præcipuæ erant Dracones appellatæ. Præterea dum aliam eorundem hoſtium machinationem noui pontis erectione in ſe, ſuoſq; præparari conſpiceret, proprium exercitum, ne hoſtem cœpto turbaret, admonuit, futurum ratus, vt primùm eminus, deinde propinquius ex aduerſa ripa fluminis fundis, ac ſagittis pugnans, efficacius conficeret inimicos, qui ſe auderent magno agmine infirmo ponti committere, omniaq; maiori furia, quàm militari ordine attentare. Nec ſecus euènit. Dum enim Vlſo acrioribus ſagittis hoſtes in fugam repelleret, diſsidente ponte inter vndas, auidum pugnæ ſpiritum depoſuerunt: eoq; miſeriores effecti, quò nullis ingeniis, nec auxiliis à morte poterant liberari. Dum enim fluctu aliquis emergeret, mox alterius amplexibus in profundum periturus abſtrahebatur: nec quiſquam armatus enare poterat, qui tantis anguſtiis reprimebatur. Ita Vlſo felicius hoſtem cunctatione, & aſtu, quàm impetu contritum vidit. Deinde ſentiens Danorum vltionem ſummis viribus ſibi pro tanto facinore præparari, ſimulato metu claſſem propriam reliquit, totumq; exercitum minoribus nauigiis proximo littori imponendum abduci iuſsit, vt inſidiis per latebras ſtructis, hoſtem ſuſciperet temerè aduentantem. Nec mora, præteriit: aduenere Dani ſociæ cladis vltionem audaciore ſpiritu, & viribus reſumpturi: Vlſonis claſſem inſiliunt: dumq; eam propugnatore vacuam intuentur, ſimili ſe furore in ripam hoſtem quæſituri recipiunt. Nec longè aberat, quem queſierunt: inſidiis nanq; Vlſonis illicò excipiuntur, ac trucidantur. Tandem Canuto Danorum Regi, ob prolem maſculam, Suenonem videlicet, ex Regia ſorore Eſtrita ſuſcitatam, & fortè ne amplius Danos moleſtaret, reconciliatus eſt, atq; ad extremum odio renouato, inter ipſa menſę ſacra occiſus eſt.

Intereà Canutus Olaum optimum Regem Noruegiæ, quem viribus, & armis bello ſuperare nequierat, teſte Saxone, ſicariis procuratis, pecuniaq; corruptis facilè interemit.

Rates.

Naues 400. aq̃ et flãmis ꝑeũt

Dracones naues

Victoria ꝑdiĩ ordine neglecto.

Caſus miſerabiles.

Hoſtis cũctatione ſuperatus interiit.

Statagema.

Hoſtis inſidiis interimitur.

Vlſo occiſus in menſa.

S. Olaus rex Noruegiæ per ſicarios occiditur.

De externis

De externis exemplis inſidiarum cauendarum.

CAP. IX.

EST apud Strabonem lib. XIIII. notabile experimentum tam mercatorum, quàm pugnatorum in mari, vel terra verſantium, diligenter præcauendum, videlicet de quibuſdam Corycæis, qui nouum (forte pro ea ætate, ſed nunc valde tritum, & commune) inſidiandi genus adinuenerunt. Diſperſi enim per portus accedunt ad mercatores (vt nunc proditores faciunt, accedentes ad viros militares). qui applicuerunt, auſcultantes quid rerum ferant, & quò nauigent, vel ad quam militiam tendant. Poſteà cùm illi ſoluerint, & in altum ſe receperint, congregati eos adoriuntur, ac diripiunt. Et hinc prouenit, quòd omnes curioſi, & occulta ac ſecreta auſcultare conantes, Corycæi appellantur, & in prouerbio dicitur, Hunc Corycæus auſcultauit, cùm quis aliquid dicere, vel facere ſecretò videatur, quod minimè eſt ſecretum, propter eos qui ſpeculantur, & ſcire ſtudent; quæ non conuenit. Cui valde ſimilis eſt quiuis ardelio omni momento inquietus, huc atque illuc ſemper volitans, ſaliens, manus iactans, omnibus negotiis ſe immiſcens: quod vitium eò turpius eſt, quò conſtat in ſene notari, prout Martialis in Afrum inuehens ait:

Corycæi.

Mos ꝓditoꝝ.

Corycæus auſcultator.

Ardelio inquietus.

Vitium in ſenibus turpiſsimum.

> Condita cùm tibi ſit iam ſexageſima meſsis,
>   Et facies multo ſplendeat alba pilo,
> Diſcurris tota vagus vrbe, nec vlla cathedra eſt,
>   Cui non mane feras irrequietus, aue.
> Et ſine te nulli fas eſt prodire tribuno,
>   Nec caret officio conſul vterque tuo.
> Et ſacro decies repetis palatia cliuo,
>   Saturioſque modos, Partheniosque ſonas,
> Hęc faciant ſanè iuuenes: deformius Afer
>   Omnino nihil eſt ardelione ſene.

De claſſe hoſtili à littoribus reprimenda.

CAP. X.

PRO arcendis hoſtilibus nauigiis à littore, vbi portus, vel profundior introitus à natura relictus eſt, petrarius murus ſine calce communi omnium manu fortiſsimus in primis inſtauratur, vel lignea propugnacula terris affixa ſufficienti ordine pro vſu ſagittariorum, vel bombardariorum ſtatuuntur. Deinde vrgente neceſsitate, ſi ingens immineat bellorum motus, & metus, quaſi viritim exiens populus, iuſſu Regni præfecti cum multis, & electis millibus ſagittariorum deſcendit in littus: vbi inuenta inimicorum claſſe, velut imbres per ſublimiorem aerem ſuper eam caſuras ſagittas emittit, pro certa experientia habens, acutiſsimas ſagittas arte excellentiſsima per eundem aëra libratas, variataſque, rariſsimè emitti incaſſum: fitque deſuper tanta ſtrages hoſtium ex frequentia ſagittarum, vt nullibi niſi in infimis nauigiorum ſentinis ſecurus inueniatur locus: quo caſu qui littora defendunt, ſcaphas paratas è vicinis fluminibus humeris, vel iumentis adductas, aquis cum armatis immittunt, eoque contendunt, vt funes nauium in anchoris affixarum abſcindant, & ventis, atque præſentiſsimo naufragio inuoluant: quod frequentiſsimè in ſcopulis marinis, ob anguſtos ſcopulos, aut in lacubus, & ſtagnis aquæ recentis, fieri contingit. Vel hoſtilis exercitus claſsis plenus pauoris, & fugæ, funibus abſciſsis horridæ tempeſtati potius ſe receſſurus committit, quàm importunis ſagittis vulnera ſpectet, vel mortem. Sed nec ſolùm ſagittis huiuſmodi quaſi grandinibus impetuntur hoſtiles claſſes, ſed & igniuomis fundis, & balliſtis globos, ſagittaſque eiicientibus valde ardentes, vti ſuperius lib. VII. cap. XIIII. de ſagittis ignitis copioſius extitit declaratum, videlicet quòd tales ſagittę è ſublimi cadentes, triplicem faciunt læſionem, vt ibidem notatur.

Murus petrarius ſine calce.
Propugnacula lignea.
Motus & metus bellorum.
Strages hoſtiũ.
Scaphę humeris apportant.
Fuga hoſtilis claſsis.
Fundæ igniuomæ.

De remes

De remediis liberandæ claſſis.

CAP. XI.

VISO tali periculo ſagittarum deſcendentium è ſublimi in capita claſsicorum militum, velis, panniſq; nauigia quaſi cuneatis tectis cooperiunt nautæ, maximè diſſolutè ligatis velis: quia ſi ſtrictè, contorteq; ligata ſunt, nulla flaccitas prodeſſe poterit, quin rigidum obiectum naucleris maximè noceat, vt graue damnum ſuſcipiant ſagittarum penetratione: non autem à latere de terra in telis emiſsis: quia longa diſtantia etiam propter oppoſitas in claſſe tabulas, ſuis viribus priuatę, redduntur otioſæ. Verùm neq; ſolis ſagittis vexantur hoſtiles claſſes, ſed plerunq; in anchoris firmatæ, globis ignitis è fundis, vel æreis tormentis emiſsis: quibus, quia directè, & à latere proueniunt, facilis fiet reſiſtentia oppoſitione ſimilium tabularum. Si verò vi tempeſtatum ruptis anchoris, & iniquo loco dimiſsis, effugere cogatur inimica claſsis, niſi mare apertum per liberum ſinum tetigerit, nunquàm, vel rarò, vt ſuperius lib. II. dictum fuerat, ob mille pericula ſuperſtes aut incolumis euadet. Tot enim cęca, atq; latentia ſaxa in gurgite ſubſunt, vt vix, niſi vehemens vndarum colliſio agitante procella monſtrauerit ea, infelix liberabitur claſsis.

Vela contra imbres ſagittarũ extendũtur.

Globi igniti nocentiores.

Naues ſæpius periclitantur.

De nauibus incendiariis.

CAP. XII.

EST præterea Septentrionalium pugnatorum contra littoralia caſtra, ſeu propugnacula, prçliandi modus, vt multis attentatis congreſsibus, ſed fruſtratis, incendiarias naues quouis combuſtibili impoſito, expectatoq; tempeſtuoſo vento (directione alicuius audaculi è puppi tandem fugientis) verſus propugnacula maximis trabibus conſtructa, ſeparatim vel coniunctim dirigere ſoleant, alioq; loco, vel littore machinis, ſeu tormentis aduectis caſtrorum cuſtodes laceſſant, vt vi flammæ, fumiq;, & ardoris, ita oppreſſos ſe ſentiant, vt nullo, vel difficilimo remedio ſibiipſis proſpicere poſsint. Plura

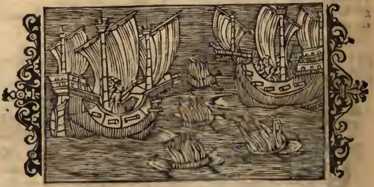
Modus prçliandi littoralis.

Naues incẽdiariæ.

Fumus & flamma fugat nautas.

etenim vnico tempore, locòue forſitan anguſto pertolerant mala, hac potiſsimùm ratione, quia tales incendiariæ naues à peritiſsimis militibus exquiſito ſemper ingenio, & vncis ferreis præparari ſolent. Sed nec minus conductitiæ naues, quæ frequenter maximę ſunt, ad comportandum combuſtibilia, ſeu ignium alimenta, prædictis ſi opus fuerit connectentur. In quibuſdam etiam nauibus, vt dolus dolo compenſetur, ſolis remigantibus viſis præparatorum militum multitudo ad arma ſeruatur inferiori loco, vt furtim in ſpeculatores curioſè accedentes irruant, vel eo ſitu in littore diuiſi permaneant, vbi non amplius diſsimulatione, ſed ſeriò ſit aggrediendum: quo caſu impigri, & fortes viri ſeſe, ſuaꝙ ingenia, ac vires demonſtrant, quibus artibus inimicorum caſtra ſint attentanda, ac demolienda. Quædam etiam naues eo ingenio integras hippagines, plenas equorum, armorumꝙ ornamentis, & inſigni ſpoliorum genere repletas arripiunt. Aduolant prætereà ex improuiſo nonnullæ naues quæſtuarię, multa, magnaꝙ liquidæ, vel duræ picis vaſa ferentes: quæ etiam eò deducuntur, vt igne immiſſo admoueantur in propugnacula ſupradicta. Maximus etenim incolis (qui ex pice huiuſmodi, & corticibus betulinis viuunt) quæſtus eſt: quia pix pro nauibus, cortexꝙ pro tectis aptatur, vti infrà de ſtructuris lib. XII. cap. III. oſtendetur,

Naues cōductitiæ. Alimenta igniū. Dolus dolo cōpenſatur. Viri impigri. Hippagines. Naues quęſtuariæ. Quæſtus picis.

De nauibus igniuomis.

CAP. XIII.

NOTVM ſatis eſt, ſæpiſsimè eodem loco aperti maris fore nauium igniuomarum acerrima prælia, vbi bruma pręcedenti eodem loco ſuper glaciem in plurimis equorum turmis, & bombardis fuerant atrociſsima bella. Hoc tamen nauali congreſſu ęò terribilius enaſcitur periculum, quò ſaucius aliquis factus, atꝙ è naui deiectus, locum recuperandi vires non habeat, aut inueniat exigua ope releuantem; & ita geminata miſeria, igne ſcilicet ambuſtus, & aqua præfocatus, extinguitur in inſtanti. In glacie verò cadens, facilimè ad littus amicum extrahitur, medicina ſanandus. Si igne in nauali bello quis tactus fuerit, vix vnquam ſe integrę ſanitati reſtituendum agnoſcet.

Naues igniuomæ. Periculū marinū terribilius.

Ignis

Ignis enim ille non vulgaris, ſed incendiarius eſt, & eò penetrabilior, quò acrioribus ſomentis ſentitur eiectus: cui aqua etiam reſiſtere nequeat, nec madidum corium, aut humore quodcunque velatum, immò ſtrepitu horriſono, quo celeres ſagittę mitti nequeant, aſsiduis flammis, & globis ignitis humano capite maioribus, quaſi pilis accenſis eleuatur in altum: vnde celerius deſcendens, vel alta nauigia vrente flamma mox corripit, vel eadem aquis iniecta ſua voracitate conſumit. Quo fit, vt ardoribus his oppreſsi, vel victos ſe doleant, vel pertinaciſsima reſiſtentia ſe ſtatuant triumphatores. Intereà mens miſera dum hac ſęuitia illuditur, orta cœli tempeſtate, ſtrepentique horribili ſonitu taliter oppreſſa, inter fragores, & crebrò micantes ignes, auribus oculiſque capti, quaſi ſemimortui proiiciuntur in aquas, maximè accedente ſæuiſsima tempeſtate, tonitruis plena, vernali, æſtiualique magis, quàm reliquo anni tempore (prout lib. I. dictum eſt) formidanda.

Ignis prælii naualis periculoſus.
Aqua igni non reſiſtit.
Globi igniti nocentiores.
Mẽs miſera torquetur.
Tempeſtas tonitruis plena.

De cautelis congrediendi.

CAP. XIIII.

QVIA maior vis reſidet in arte, peritia, audacia, & aggreſſu nauarchi, qui circumſtantiis conſyderatis in hoſte nouit, an loco ſpatioſo, an anguſto eligibilius velifico, an anguſto nauigiorum curſu ſit pugnandum. Præterea an à latere, aut à tergo mutuum damnum ſociæ naues inferant, prouidere ſolent, vt obuerſis proris aduerſas proras imbre ſagittarum excipiant, & non tam ſagittis, ac iaculis, quàm pilis: & hoc pro gloria, pro libertate, vita, & religione alacriter attentant, & ſæpius robore, & numero victores euadunt, vbi hoſtes trucidantur, cæduntur, capiuntur, merguntur aquis, lato cruore infectis. Qui verò ob iniquum congreſſum cedere coguntur, naues effuſa fuga terram petentes, arenis proras impingunt, malentes vitæ, quàm claſsi, famæque conſulere, & demum naues comburere, ne vſui ſint inimicis, aut cum omni armatura capiantur. Contingit etiam vt naues iuſta magnitudine, militumque magno numero in nauibus exiſtentium, ob loci anguſtiam claſſes inimicarum nauium ſimul conſtipatæ, ac colliſę, maximo ſint periculo ducibus bellorum: tuncque ſolent gubernatores, cæterique nauarchi, & bellatores, contra iniquum locum, & irruentes tempeſtates, ac hoſtes ſimul vno tempore pugnaturi, inſignem virtutem oſtendere. Nam & alta voce vtuntur, vbi aliàs ſemper tacendo pugnare ſolent, & contis, ac armis pariter vti, vt harpaginibus in alterutram nauim immiſsis, vel retineant conſtrictas, vel ordinem inueniant, quò diuiſæ rareſiant: alioquin vehementiore ſurgente flatu, & tempeſtate, ac hoſtili verſutia, & forſitan proditoribus in eadem claſſe latentibus, vix ſalui, minus victores euadent. In mari tamen aperto, vbi ventus eſt mollis, tardus, vel remiſſus, ferè ſimile periculum imminet, vbi velorum, ventorumque beneficio locus aggrediendi, vel declinandi non offertur: tuncque ſolent horrendum ſubire diſcrimen, tedis, pice, ſtupa, ſulphure, cæteriſque igniuomis rebus laxare flammam: ſicque maior pars tranſanctæ crudelitatis, & ſceleris in gurgite pœnas pendit.

Circũſtantiæ naualis belli.
Cauſæ præliorum.
Cruor latus ĩ aquis.
Naues cõburũt.
Tempeſtas & hoſtis.
Vox alta in tẽpeſtate.
Proditores cauendi in tẽpeſtate.
Ventus mollis & tardus nocet.
Fomenta igniũ.

Quandoque etiam tota nocte ſibi illudunt bellicæ claſſes, donec
albente cœlo diutius fallere nequeunt, tunc illicò,
quò virtus emerget, ſerioſo congreſſu
monſtratur.

Claſſes bellicæ nocte ſibi illudunt.

De mutua ſtrage mercatorum pro portubus Iſlandiæ.

CAP. XV.

Strages & periculum mercatorum.

MISERABILE ſpectaculum negotiatorum mutua ſtrage ſeſe ob quæſtum vſq; ad vitæ periculum, & diſcrimen bonorum omnium, etiam vlciſcendæ ſtirpis ſiue domi, ſiue foris impetentium, vt oculis apertis, & clara luce intueri non valeant, quantis deprædationibus vbiq; ſint ſubiecti, niſi & ipſi arma acuere ſcirent, & in propriam extendere calamitatem. Inter quos Vandalicarum vrbium Bremenſes, Roſtochienſes, Viſmarienſes, ac Lubicenſes principales exiſtimantur: demum Anglorum, Scotorumq;

Portus Iſlãdenſium.

mercatores, qui de primatu, & priuilegio Islandenſium portuum occupandorum adeò pertinaciter inſtar naualium bellorum litigant, & mutua ſtrage ob quæſtum lacerant, vt ſiue is, ſiue alter ſe ſtrenuum victorem exiſtimet, ſemper fiſci ſpeculator aſsiſtit, qui vtranq; partem tam ordinaria quàm extraordinaria exactione, tam in ære quàm corpore grauiſsimè corripere nouit. Longè tutius eis foret, vt iudicio ma-

Leges maritimę à Visby.

ritimæ legis Visbycenſis altercationes marinorum portuum quoad antiqua priuilegia ex ęquitate dirimerent, quàm ſeſe ita inſatiabili pręfectorum rapacitate deiicerent laniandos. Eſt & alia longè imprudentior mercatorum inſania, vt bellum indicere,

Tutũ nunq̃ erit mercatoribus, prælıari cum principibus.

militemq; conſcribere, arma, naueſq; componere audeant aduerſus potentiſsimos Regês, qui prouincias, territoria, vrbes, caſtella, & deniq; infinitam multitudinem plebium, continua tributa ad neruum belli afferentium habent: vbi etiam ſi prudẽtiſsimi mercatorum ſenatores ſint, nil penitus præter ambiguum quæſtum

Quęſtus mercatorum trepidus.

vndequaq; ex dominiis principum cum indicibili formidine, ac trepidatione prædonum in terra, & piratarum in mari, conquirere habent. Et eſto conniuentibus

aduer-

aduerſariis Principibus hæc vno, duobiſue annis quaſi terriculamentis inanibus ſic conficere poſsint, nonne his ſpectroſis minis præmeditari nórint? quód Principum potentia tandem excitata magnitudine, & certitudine Regiorum prouentuum, & tributorum, atrociſsimum bellum mari terraq́; rapinis & cædibus plenum inferat: vbi alii ob inopiam deſinunt, ipſi per opulentiam ſurgunt. Quocirca conſultius erit Euangelicum ſequi conſilium, legatos mittere, & petere, quæ pacis ſunt, ac ea obtenta fideliter adimplere: quæ rurſus ſi ex altera parte, vti promiſſa ſunt, non obſeruantur, Deo (qui non irridetur) exitum cauſæ vlterius perficiendum committant: qui debitoris, & creditoris æquitate conceſſa, miſertus erit. Si veró vtraq; pars non vero, ſed ſuperſtitioſo iureiurando (á fidei vnitate vacillando) aliter & aliter ſuo ſenſu cauſam iniuriarum iudicare præſumit, non mirandum erit, ſi mille incommodis reſeruati peramplius, & perplexius in omnem irreparabilem ruinam lapſi perpetuó ingemiſcent, quód aliam, quám Deus præſtat, ſtabilem opinantur fore pacem.

Opulentia principum inuicta

Paci tutius conſulendum.

Iuſiurandum ſuperſtitioſè cauendum.

De punitione rebellium nautarum.

CAP. XVI.

QVEMADMODVM in cunctis hominum ſtatibus, & generibus, conſtitutæ ſunt leges, & regulæ, quibus honeſtius, iuſtius, ac cautius viuatur: ita in nauticis officiis rationabiles vſus, & conſuetudines conditæ, ac rigidè obſeruatæ reperiuntur. De quarum ſpeciebus (licet innumeræ ſint) nonnullas ſaltem generaliores oſtendere exiſtimabitur opportunum. Qui igitur ſeditione mota gladio patronum, aut rectorem nauis inuaſerit, aut inuadere præſumpſerit, ſeu malitioſè nauticum gnomonem, aut compaſſum, & præcipuè portionem magnetis, vnde omnium directio dependet, ſalſauerit, & ſimilia horroris ſcelera in naui commiſerit, vt in plurimum (ſi vitæ parſum fuerit) gladiolo, vel cultello firmatam manum (cuius officio frequentius vtitur) ad malum, ſeu principale lignum nauis, mediam ſcindendo retrahere oportebit. Qui veró tumultuarius, aut iniurioſus fuerit, funiculo ligatus vno latere nauigii ſubtus immerſus, ex altero ſub dorſo nauigii retrahitur, atq; ſi propter abſorptam in gurgite aquam opus

Leges nauticæ.

Compaſſus nauticus.

Magnetis virtus.

Manus abſcidiť aut perforatur

Pœna rebelliũ & ſeditioſorum

Iteratio pœnæ. fuerit, ſupinus reponitur, aut pronus, ne intereat ſuffocatus. Quidam verò enormi-
Pœna ꝓditoꝝ. tate ſceleris, aut rebellionis, proditioniſue, præſertim in bello nauali manifeſtè no-
tati, totaliter viui mittuntur in mare, ne totam claſſem verſuta machinatione diſ-
Immunitas de- perdant. Reliqui pro minutis facinoribus immunitatem in prora celerrimè petita,
liquētiū ī ꝓra repoſitam habent, vel antequàm eam intrauerint, ſociorum manu apprehenſi, ter
Nates torquen- natibus ad antennam, vel malum torti, cum impetum ſentiunt, vt quaſi meridie ſuſ-
tur ad malum. piciant ſtellas. Hæ & ſimiles pœnæ, immò grauiores, ex conſtitutionibus vetuſtiſ-
Leges Visby- ſimæ vrbis Visbycenſis in inſula Gotlandiæ, dominio Regis Suetiæ & Gothiæ per-
cenſium. petuo iure ſubiecta quatenus opus fuerit, extenſiori modo repetentur. Et licet vrbs
illa (vt ſuperius lib. III. dictum eſt) potentiſsima, ac opulentiſsima quondam fue-
rit, & pro minima occaſione, nempe fractione vnius feneſtralis vitri, vix valoris obu-
laris, humiliata ſit: tamen leges maritimæ, & deciſiones omnium controuerſiarum ſin-
Extenſio legū gulariter longè latèque vſque ad columnas Herculis, & vltimum mare Scythicum ex ea
latiſsima. petuntur, & datæ obſeruantur, vt cuncta ſub debita tranquillitate peragantur, quæ pa-
cificis commerciis valeant, & debeant conuenire.

De cautelis obſeruandi maritimas leges.

, CAP. XVII.

Præfectus ſagax FFICIALIBVS marinis, vt nautis, vel aliis po-
pulis præfectus non vno conſilio præditus inuenitur, ſed
Feroces. pluribus ac circumſpectis, iuxta delinquentium exorbita-
Manſueti. tem. Feroces diſtrictione premendi ſunt, manſueti ciuili-
Doloſi. ter admonendi, doloſi cautè, ſimplices ſub leuitate tractan-
Simplices. di ſunt. Et ideò vbique probatur eſſe neceſſaria prudentia,
Prudētia neceſ- quoniam rebus omnibus adhibere videtur accommoda.
ſaria. Ideoque contra nullum erigi, ſtringique leges congruit, niſi
Coactus iuſtitiā qui eiſdem parère contemnit: nec ad forum trahendus, niſi
ſeruat. qui iuſtitiam deſpexerit, aut inobediendo contradixerit veritati, vt tandem coactus
faciat, qui iuſta ſponte complere recuſat. Is culpa caret, qui imperata complere co-
Leges terrore ꝯ natur. Tanta etenim eſt in peruerſiſsimo hominum congreſſu diuerſitas, vt nemo
ſenduntur. poterit leges defendere, niſi terrorem, & fortè cruorem admiſceat in temperamento.
Medicina di- Acgris non vna cauſa ſalutis eſt: alter nanque cibis reficitur, alter per abſtinentiæ be-
uerſa. neficia tenuatur: hic lauachra mollia, hic ferrum quærit ad vulnera, & varium po-
Viri fortes mo- ſcit remedium diuerſa qualitas paſsionum. Viri fortes ſemper in mari, terra, pa-
deſti ſunt. ceque modeſti ſunt, & iuſtitiam valde diligunt, qui plurima pericula, ac prælia tra-
ctauerunt:

ctauerunt: quia hi inter cauos maris ſinus, charybdes, ſcyllas, ſyrtes, rupes, tempeſtates, & naufragia, ac mille pericula, vt iuſta perficiant, & pœnas euadant, admonentur: vbi aduocati, cauſidici, iudices, per ſolitudines legum euntes, perraró conformem legem inueniunt, quó breuiter, aut compendioſè ſubueniant anguſtiatis. Igitur præfecti claſsiarii, ac ſubpræfecti in aquis iuſtitiam exerceant, quia eam difficulter obnoxia inſtrumenta in terra videbunt. Inſuper notandum eſt, his plerunque plura, maioraque gubernandi nauigia amplius dirigenda committi, qui plures difficultates, & infortunia quandoque euaſerunt: prudentia hos longè magis præſtare, qui nondum infelices fuere. Et hæc ſolet præcipua Batauorum, ſiue Hollandorum, eſſe circumſpectio in nauibus ad fortunam (vt aiunt) committendis.

Experti.

Aduocati.

Præfecti claſsiarii.

Naufragiū paſſis plura creduntur.

De peſſimis artibus factioſorum præcauendis.

CAP. XVIII.

Viri nefarii.

VIDENTES viri nefarii, ſcelerati, ac temerarii, fortunam alicuius ſtrenui ducis, ac præfecti, ob ſiniſtrum & inſuperabilem rei militaris euentum, labefactari poſſe, mox eius honori poteſtatique inſidiantes, infinita mendacia conflant, quibus eos pertinaci militum tumultu, & temerario applauſu, & iudicio ab honore, immò verius onere deſtituant, & ſeſe ſurrogent in locum eorundem. Inprimis igitur ſicarios, proditores, dominorum propriorum deſertores, Reipublicæ fures, & contemptores, quaſi commilitones alacriter ſalutatos conuocant, ſimulantes ſe eorum miſereri, quód magnis bellis, maioribus periculis, & maximis denique laboribus ſint implicati, quaſi nullus modus, nulla vſquam requies fatigatis eorum animis concedi poſsit, ſed vbique bellando, pererrando, bellis bella addendo, miſeram vitam terant: nullam tam oneroſa militia dignam ſuſcepturi mercedem, vt non milites armorum, ſed iniqui & auari domini theſaurorū cuſtodes reputētur: præterea in niuibus, pluuiis, pruina, gelu obruti, per vaſta deſerta ſequi oportere infortunati principis caſtra, quaſi alicuius profugi hominis incommoda ſemper accepturi. Quocirca ſuadent, hortantur, & fictis additis lachrymis tumultuarios milites praua conſuetudine ductos blandiendo, magna pollicendo (quod difficile non eſt) inducunt, vt infortunatos dominos deſerant, ac ſe, vt ſplendidiores, fortunatiores, victorioſiores omnibus ditiſsima ſpolia, & immenſas libertates completa militia reddituros. Quo fit, vt hac peſte corrupti milites, ſæpe verſo clypeo (de perfidiſsimis, & effœminatis dicitur, non fortibus viris) optimos dominos deſerant, ac eorū aduerſariis adhærentes, quæcunque peſsima excogitare poterunt, vetuſtis ſuis patronis inſligant. Tales autem deſertores, & proditores, quocunque demum diſgregati effugerint, digna vltione non carebunt.

De communibus cautelis diuerſorum hoſtium.

CAP. XIX.

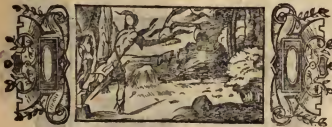
CONTRA claſſem ſaluandam, vel perdendam.	Nautæ vtuntur ligneis clauis, terebratis nauigiis, extractis, vel clanculùm immiſsis.
Contra foſſas vrbium	Deriuare aquas per plures partes.
Contra inexpugnabilem vrbem.	Simulare ducem mortuum ſub ſignis exequiarum, & in ſpecubus ſeruare milites.
Contra diligentes cuſtodes.	Fingitur transfuga puella, vel vir, vt exploratam portam ſtato tempore aperiat.
Contra ſagittariorum magnum numeꝝ.	Solent expectare telorum euacuationem per clypeos, & demum telis vtendum in hoſtem.
Cõtra hoſtem à tergo, & fronte iminentẽ.	Præda diues ſpargenda eſt, vt mutuo diſsidio hoſtis intentus pœnas incurrat.
Contra longã obſidionem dirimendam.	Fingatur dux belli mortuus, petatur nouus ab hoſte: in cuius electione tumultus orientur.
Cõtra domeſticos inſidiatores.	Donis liberalibus vtendum, pecuniam & iocalia dando cum bonis promiſsis.
Cõtra perfidiam infidelium vxorum.	Vtenda eſt fides, & gratia ancillarum, & fidelium ſeruitoꝝ.
Contra regni inſidiatores.	Promittenda feuda, caſtra, & gubernacula ciuitatum.
Cõtra inſatiabiles præfectos.	Danda vis auri, diſsimulando tributi defectum.
Contra tumultuarios, & ſeditioſos.	Eſt vtenda affabilitas, & quæſtio, quomodo hoſtibus reſiſtatur.
Contra hoſtes incendiarios.	Vbi vltioni locus non eſt, redimendæ ſunt domus communi pecuniarum contributione.
Contra ſuſpectos, & exploratores.	Deputantur opulenta cõuiuia, vt exhilarati ſecreta reuelent.
Adhuc contra eoſdem caſtra explorantes.	Retinẽdi quotquot ſucceſsiuè veniunt, ne reuertãtur ad ſuos.
Cõtra peſsimos milites, & vitioſos.	Maximis pollicitationibus ad prælia mitti ſolent, quorum minima pars promiſſa petitura reuertitur: ſed reuerſis libere datur, vt alias credant.

Contra gra-

Contra grauantes Re-publicam. More Catilinæ fęces ſceleratorum educi ſolent ad caſtra, vt terræ purgentur.

Contra timidos, & ignauos. Ponēdi mixto ordine inter fortes in claſſe, vel mœnibus, vbi fugere nequeāt: ſępe enī extrema neceſsitas virtutē operatur.

Cōtra ſeruos maleuolos, & duros. Tortura, compedes, & flagella.

De ſubita perplexitate ducum fugiendi, vel reſiſtendi.

CAP. XX.

ACCIDIT plerunque exploratores ab hoſtilibus caſtris pauciores, quàm emiſſi fuerant (aliis ſcilicet interemptis, vel interceptis) citatiſsimo curſu ducibus nuntiare, non ſolùm ſe vix hoſtium manus effugiſſe, ſed & eoſdem hoſtes magno impetu ad pugnandum paratos ſubitò irruere, & numero, & robore formidandos: quo caſu eò maiori ſtupore, ac perplexitate duces recenter lacerati, vixque reparati exercitus, maximè propriorum militum exorto tumultu, ſolent concuti, quò uix mente quicquam proſpicere, aut rectè quaſi furibundi conſulere poſsint. Nam & de tumultu ſedando, ac progreſſu totius exercitus metuunt euentum. Attamen vti ſubitus caſus eſt, ita remediū apud exercitatos, & fortes viros reaſſumitē in inſtāti. Igitur primùm milites virtute fidei præſtitæ in ordinem redactos, quàm citiſsimè in aciem extenſos collocant, ne circumueniantur.

Perplexitas ducū attendēda.

Remediū gubernatoris bellorū.

II. equites in cornibus vtrinque collocant loricatos.

III. Viſa opportunitate, exercitum contrahunt, ſpatia militibus vacua tanquam portas pluribus in locis relinquentes.

IIII. vniuerſam aciem in plures ordines diſtribuunt.

V. vnicuique ordini turmam equitum, ne ſine auxilio ſint, tribuunt.

VI. acierum cornibus cum vexilliferis fortiſsimos quoſque præficiunt.

VII. vt in acie ſtantes cibum capiant, ob neceſsitatem perurgent.

VIII. ne horriſono hoſtium clamore terreantur, aut habitu. Solent enim irruentes hoſtes aliquot incompoſito ordine ante aciem pręmittere, pellibusque ſuperinductis armorum fulgorem occultare: quod & paſsim faciunt latrunculi inferioris Germaniæ, atris & picatis vtendo thoracibus in mercatoribus ſpoliandis: de quibus alibi alius erit ſermo.

Latrūculi armis tectis pugnāt. Snaphaner.

IX. vt milites ad ſoluendum militares ordines, & reintegrandos, ad omnem hoſtilem circumuentionem ſint paratiſsimi.

X. ne ſic conſtricti in acie, aut ordine maneant; quòd non habeant liberam ſagittandi facultatem, immò niſi ſe dilatauerint, hoſtium ſagittis corruent plures.

XI. vt ſpectent hoſtilium ſagittarum euacuationem.

XII. ne ſtatim fugientem hoſtem ſpolii cauſa inſequantur: quod alacritatis cauſa

generoſi adoleſcentes contra ducum voluntatem ſæpius indiſcretè facientes , mortem incurrunt,aut captiuitatem: prout miſerabile ſpectaculum de filio M. Craſsi Plutarchus (vnde hæc ſupradicta pro Gothorum ſimilitudine pugnatorum extracta ſunt) calamitoſiſsimo ordine meminit : quomodo ſcilicet Parthica fraude , & crudelitate Romani victi ſunt, quód vix ſimilis inueniatur:ad quam hiſtoriam reſpiciant omnes ſtrenui bellatores,vt circũſpectius cum hoſte pugnantes,ludibriũ euadãt inimicorũ.

Filius M. Craſſi captus.

Principes ſuper omnia hæc notent.

De doloſa hoſtium fuga cauenda.

CAP. XXI.

Plutarchus.

Notabile pro principibus.

PROSEQVITVR demum idem autor Romanorum miſerabile infortunium,et ſtragem,in perſequendis hoſtibus Parthis , ſimulantibus trepidam fugam, his verbis: Magno igitur impetu equitibus Romanis hoſtes inſequentibus , ne pedites quidem otioſè ſequebantur, ſed alacritatis , & ſpei magnitudine incenſi , illorum penè celeritatem adęquabant, & ad omnes caſus paratiſsimi aderant, ac ſe iam ſudiſſe hoſtes, ac viciſſe arbitrantes, euſque perſecuti ſunt, quoad non vltrà fugientibus Parthis tandem illorum dolos , ac fraudes agnouere. Conuerſi enim in eos Parthi, qui eatenus fugam ſimulauerant,atque vndique ſuperuenientes alii ſeſe ad pugnam parauerunt , atque equites cataphractos Romanis equitibus opponentes, reliquum equitatum nullo ordine paſsim Romanis circumfudere, & ita vndique per planitiem diſcurrentes, ingentem vim pulueris excitabant,vt neque ſe mutuò videndi,nec adinuicem colloquendi Romanis facultas eſſet,ſed mutuis etiam vulneribus ſeipſos interimerent. Multi etiam attrahendi ſpiritus anguſtia penè ſuffocati, & ſagittis inſuper confoſsi,miſerabiliter in puluere volutabantur. Nec vulneratis eximendi teli poteſtas aderat:ſiquidem curuatis vncis inſtructæ ſagittarum cuſpides non ſine maxima neruorum,& carnium laceratione diuelli poterant.Cumque multi admodum eo pacto interficerentur,cæteri metu,atque horrore torpebant,nec impetum pedites in cataphractos facere poterant, implicitas manus clypeis oſtentantes: pedes verò arenæ cumulis altius inhærentes,neque ad pugnandum,neque ad inſequendũ ſatis idoneos ſe eſſe monſtrabant. Erat enim pugnãdi forma omnino diſpar:quia Romani milites vtebantur paruis,& debilibus haſtis,quibus ferreos thoraces,aut ex corio fabrefactos,incaſſum peterent:ab hoſtibus verò grandioribus contis petiti,nuda penè corpora aditus præberent. Qui verò grauiter armati pugnabant, cunctorum ictibus ex equis deiecti, immobiles humi iacere cogebantur . Multi etiam ſponte ſua ex equis diſsilientes,media illorum viſcera perfodiebant:qui vulneris dolore perciti,huc illuc

Parthorum dolos experti Romani trucidabãt.

Pulueres excitati.

Cuſpides ſagittarum curuatæ

Manus clypeis & pedes arenis impediti.

Forma pugnandi diſpar.

Haſtæ Romanorum paruæ.

illuc furibundi currentes, ſe pariter & hoſtes conculcando perimebant: nec minori aſperitate ardoris, & ſitis premebãtur. Tandem multis fraudibus Parthorũ pater poſt filiũ illuſus interiit: quod notent q (pace cõtempta) ſimilibus ludibriis ſe immittunt.

Cõti Parthorũ grandes.
Ardor & ſitis.

De cauſis ſumendi belli, & hoſtis in fuga dimittendi.

CAP. XXII.

ETSI periculoſa hominum voluptas ſit, pro gloria ſæpius tanquam inter delicias (præcipuè vt dici ſolet, homini inexperto) verſari in atrociſsimis bellis, tamen neceſsitatis cauſa, quò ſe, ſuoſq́, ac amicos ab incurſu hoſtium, & populum à tyrannide tueatur, atq́ ne innocentes iuſtitię colore grauamen, & calumniam patiantur, cruentum quantocyus aſſumitur bellum: quod ſæpè ita nouis nouiſq́ ſubortis cauſis coaleſcit, vt pro paucorum vltione repellenda, impręmeditatè ſumptum; multorum, immò innumerabilium hominum irreparabili ruina ampliatum, deditione & ſeruitute finiatur. Grauiori tamen periculo Principes in hac cauſa premuntur, quia cunctos habent ſuſpectos, vt vitæ eorum maximè proditores inſidientur, dum vili quandoque pretio (operante ſuore) vitam Principis, ac totius populi ſalutem mercari ſolent, quemadmodum & alii ſtipendiarii milites, qui obliti generis, & amicorum, pro exigua pecunia ſe mutuò confodiunt, & rurſus, ſi viui campum exierant, miſero luxu eam conſumunt. Quantum verò ad fugientes, obtenta victoria plures captiuari congruit, quàm vita priuari, ne fortè (vti ſuperius dictum eſt) eorum reſpectu priuſquàm dimittantur, diu optata pax vtriſq́ aduerſariis reſtituatur. Reſeruato etiam exercitu in acie ſub vexillis potius plerunq́ permittendus eſt hoſtis aufugere, quàm ambiguo belli euentu peramplius amicum exercitum in perditos, & ſceleratiſsimos homines relaxare. Sæpe nanq́ præſumptuoſa ſecuritate victores ſuperantur à victis: quibus proprium eſt inſidias ſtruere, vix cauendas. Nec inſolitum eſt hoſtibus iniquo loco preſsis, clàm nocte fugere, aut interdiu ſeruato ordine ſe transferre, vt ab inſequentibus ſint ſecuri: qui etiam ſi vrgeantur natare per aquas, ea arte plerunq́ præditi ſunt in diſciplina militari, vt hac fuga & ſe, & dominos ſuos, ni trucidentur, aut captiuentur, eximere poſsint. Ideoq́ nandi ſcientia neutiquàm prætermittenda eſt, etiam à Principibus: quibus & vſui, & ſaluti plerunq́ eſſe poteſt, prout aliquando in laudabili vſu fuit in Italica natione, vt filios ſuos applicaret huic diſciplinæ.

Durum à ſtirpe genus natos ad flumina primùm
Deferimus, ſæuoq́ gelu duramus, & vndis.

Cãę bellorũ aſſumendorum.
Bellũ atrox ſeruitute plerũq́ finitur.
Principes primũ à proditoribus petũtur.
Sors militũ miſerrima.
Vtilitas captiuorum.
Exercitus auxiliaris non perdendus.
Victores ſtulta ſecuritate perduntur.
Victi inſidias ſtruunt.

De equeſtrium natatione.

CAP. XXIII.

Equites et pedites armati natant.

QVAMVIS non minus infauſtum, quàm temerarium ſit, armatum equitem, vel peditem gurgiti natando ſe committere: attamen quia Gothi omnia temporum momenta ad excolendam militiam collaturi erant, nullas partes militari exercitio idoneas experiri omiſerunt. Quocirca artem, & vſum aquis innatandi, adeò perfectè callucrunt, vt plerunque armis onuſti, atque equis inuecti, magna fluminum ſpatia inter hoſtiles exercitus ad reſiſtendum, vel fugiendum tranatarent. Nec minori equos induſtria, quàm ſeipſos, ad natandi conſuetudinem inſtruebant, prout Cornelius Tacitus aſſerit de Germanis: quorum nobiliſsimum inſtitutum erat, equos ad natandi ſtudium informare, audacterque (vt Herodianus lib. VIII. teſtatur ſeſe fluminibus cum equis natare peritis, immergere. Nec teſtimonium Saxonis in hoc caſu omittendum eſt. Is enim dicit, Bioronem quendam Noruegianum inſignem pugilem, equum habuiſſe præſtantem corpore, præpetem velocitate, adeò animoſum, vt indefeſſus obſtrepentem vorticem ſuperaret: cuius aquæ lapſus tam incito, ac præcipiti volumine defertur, vt animalia nandi vigore defecta, plerunque peſſundare ſoleat. Eo tamen equo tum Fridleuo pugile fortiſsimo (de quo ſuperius in V. lib. dictum eſt) vrgente, tum ſcrupeo, atque iniquo loco, priuatus eſt, & ad vltimum hoſtili ſtratagemate equi errore captiuatus. Ita nullibi terrarum ſpecies, aut natura videtur deficere equi Seiani. Quòd autem Gothorum equi eiuſmodi natandi artibus perhibentur inſtructi, neceſſariam cauſam magnitudo, latitudoque immenſorum fluminum vbilibet adminiſtrat. Vix enim vlla certamina apud Orientales, Occidentaleſque Gothos, aut Finnos, Ruthenos, & Moſchos inſtaurari, vel perfici poſſunt, niſi aquarum vaſtitas, & vorax impetus ſuperetur.

Equi ad natādū inſtructi.

Equus Biomonis pugilis.

Spēs eq̃ Seiani non deficit.

Gothi prælientur in aquis.

De induſtria natantium.

CAP. XXIIII.

CASTRA etenim hoſtilium exercituum ita naturæ præſidio ſępius, quàm in ſcopulis, et campis ſtatuuntur, vt operępretium ſit exquiſita calliditate, et aſtu non minus contra naturæ munitionem, quàm hoſtis potentiam decertare. Nec diſsimili, aut minori ſagacitate opus eſt, vbi longiores amnium pontes æſtu, vel hoſte ſubitò deſtructos intuentur: quia tunc vti nequeunt noctis beneficio ad euitandum lignea fragmenta, aut palos ripis infixos: ſed prima aurora radios lucis immittente, quando equi iumentaq́ue vegetiores nocturna quiete reſumpſerant vires. Interiora verò regni vada tempore hoſtili acutiſsimis ſudibus ſub aquis muniunt, ne equites natando ſuſcipiant ripam. Verùm ne ſubnatantibus equis vllam vim ſeſſores huiuſmodi inferant, regulas adhibent ſingulares, videlicet vt genua, & pedes dorſotenus eleuent in equis, vt aerem in reſpirando quàm breuiſsimum capiant, veluti ſuffocandi, vtq́ue immobiles ſe contineant, frenaq́ue liberrima, & longa iumentis relaxent, lanceasq́ue, & tela aquis innatantia ducant, & popiſmate, quo inter pabulandum vti ſolent, ſtimulent ad celeritatem. Reliquam equorum non inutilem diſciplinam require inferius inter animalia cap. de equorum pullis edomandis. Etiam quæ Virgilius meminit de bonitate equi:

Primus & ire viam, & fluuios tentare minaces
Audet, & ignoto ſeſe committere ponti.

Equos verò non aſſuetos, aut doctos ad natandum, ſaucios poplite abſciſo, ne hoſtibus ſint vſui, eneruant, domumq́ue natando corporeis viribus ſeſe recipiunt ad aliud littus, vbi noui, recentesq́ue caballi ad prælium aptiſsimi, ſemper occurrunt: nec minus liberale ſtipendium illicò paratum eſt pro recreatione tot difficultatum per ſtrenuè ſuperatarum.

Caſtra naturaliter munita.

Pontes rupti impediunt bella.

Vires vegetiores veniunt ex nocturna qete

Regulæ natãtiũ

Equites breui momento ſpirant natando.

Lãceæ ducũtur ſuper aquas.

Popiſma.

Equi boni ſic notantur.

Equi eneruãtur

Equi recentes aptantur.

De natatione pedeſtrium armatorum, & præſertim pinguium.

CAP. XXV.

Ars natatoria.

TALIS etiam apud Septentrionales milites ſeruari ſolet vſus, vt qui minus arte natatoria ſunt inſtructi, aut nimia craſsitudine diſtenti, quòd propriis viribus vrgente neceſſitate nec ſeipſos, nec ſocios ad meliorem certaminis euentum reſeruare poſsint, illis ipſis ita conſulatur, vt funibus vtraque ripa fluminum agiliori quopiam milite firmatis innitentes, vna manu ſeſe transferendo teneant altera verò contorta aqua ſtatim locum artis compendio enixius quò valuerint præripiant. Quidam verò tanta natandi induſtria callent, vt inter æſtuantis freti procellas, longo maris tractu nando ſalutem redimant, complurimoſque præſentis periculi ſocios littori reſtituant, durioribus forſan ſatis reſeruandos. Libet hic ex Saxone huius rei ſingulare exemplum afferre de quodam Siuardo Noruegiano: qui poſt multa, præclaraque facinora in bellis edita, ab hoſtibus interceptus, cùm naui in alto mergendus veheretur, quaſi funus ſuum inferiis præceſſurus, empta de induſtria potione remiges onerauit: quibus exhilaratis, gubernandi poteſtatem ſupremi beneficii loco impetrauit: nautaſque impenſius edere remigium hortatus, cùm vehementiſsimum nauigii curſum animaduerteret, proiecto gubernaculo præceps vndas inſiliit, priuſque littori, quàm concitata ratis impetum correxiſſet, reſtitutus, Regem Haraldum improuidum occidit. Deinde nauali prælio dimicans incredibili, & præſtantiori humani viribus fortitudine, ſolus aliquandiu conſumptis ſociis, nauigium ab hoſtibus vindicauit: quorum multitudini tandem cedere coactus, ſingulari nandi peritia fretus, quanquàm hybernum tempus inſtabat, armis militaribus onuſtus profundo ſe credidit, atque ſub vndis enatans, dubium effecit, maioris audaciæ ſpecimen in puppi præbuerit, an inter vndas agilitatis ediderit. Siquidem loricam, qua corpus munierat, quò liberius enaret, cum reliquis armaturis ſub vndis ſibi detraxit, ac demum cùm capeſſendi ſpiraculi gratia fluctibus emerſiſſet, à quodam familiari ſuo per habitum hoſtibus indicatus, tunicam, qua ſe prodi ſuſpicabatur, rurſum corpus aquis occultando depoſuit.

Peritia natandi

Siuardus Noruegianus.

Remiges inebriantur.

Haraldus rex occiditur.

Onuſtus armis hyeme natat.

Lorica detrahitur inter natandum.

Tunica ſub aquis deponitur.

fuit. Sed cùm ne ſic quidem proditoris notitiam feſelliſſet, ad extremum ſe veſte nudauit. Nec tamen adhuc indice ludiſicato, cùm ſolus ex ſociis ſupereſſet, ſeq; hęc omnia, quæ & callidè, & animosè tentauerat, fruſtra expertum animaduerteret, tandem fati ſimulatione profundo diutius immorans, inſidiatoribus, an viueret, dubium reliquit. Ad vltimum cùm humanæ reſpirationis conſuetudine supernè aërem capeſſere debuiſſet, cuiuſdam fortè nauigii gubernaculum pertinaciſsimis brachiorum amplexibus apprehendit, eiq; aliquandiu tacitus inhæſit, donec cuiuſdam curioſius cultum contemplantis indicio deprehenſus intercipitur, & morti adiudicatur. Plura tamen elapſionis genera animi firmitate tentaſſet, ſi hyberni frigoris immenſa ſęuitia corporis eius robur haud deſeruiſſet. Nec prætereundus eſt nobilis Romanus Fronditius; qui præclara facinora, teſte Plin. lib. XVII. cap. I. Vulturnum tranſnatans, fronde capiti impoſita aduerſus Hannibalem edidit.

Natãs deprehẽſus intercipit, & occiditur,
Sæuitia frigoris

De extrahendis hoſtibus ab aquis.

CAP. XXVI.

EST & aliud cuiuſdam Erici Diſerti nobiliſsimi Noruegiani memorabile exemplum, ſingulari vincendi genere admirandum. Is enim Ericus videns ſe impacabili inuidentia domeſticorum heroum Regis Daniæ Frothonis, propter inſuperabilem facundiæ facultatem, ad quoduis crudele fatum circumdari, etiam ab ipſo Rege gladium aduerſus eum proiiciente, ſed obiecto obſtaculo non lædente. Quocirca circumſpectis hincinde remediis, nullum efficacius oblatum eſt, quàm quod ſecuritatem celeri compararet fuga: cui dum ſolicitus ſub tenebris nocturnis intenderet, claſſem Regiam anchoris firmatam, diſſiſa laterum parte nauigationi inhabilem reddidit, inſertiſq; rurſum aſſerculis ſarſit, quominus ab intuentibus læſio agnoſceretur. Deinde nauigium, quo ſe, comiteſq; receperat, haud procul à littore depelli curat. Quem Rex laceratis inſequi nauibus parans, mox fluctu ſoros æquante, quanquàm armis admodum onuſtus exiſteret, enare inter alios cœpit, propriæ ſalutis ſeruandæ, quàm alienæ laceſſendæ cupidior effectus. Præcipitatis in altum proris, ſedibus ſuis remiges ſtagnans introrſum æſtus

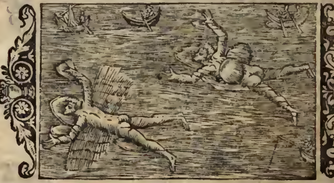
Ericus diſertus.

Claſsis regia redditur inhabilis.

Propria ſalus ĩ pꝛicul' charior.

excuſsit, nullum in horrenda calamitate ſolatium inueniens, niſi remigia brachiorum, prout Caſsiodo. lib. VIII. de Tholo Principe Gothorum in ſimili caſu meminit: quo infortunio Ericus, fraterq́ eius Rollerus conſpecto, cum contemptu periculi incunctanter ſe profundo dedêre, natabundiq́ fluctuantem excepere Regem: Iamq́ eum ter ſuperfuſa vnda ſubruerat, cùm Ericus cęſarie comprehenſum pelago leuat. Cætera naufragorum turba aut aquis obruta, aut ægrè littori reſtituta eſt. Rex humido nudatus cultu, ſicca circumamictus veſtè contegitur. Multus illi ab ore liquor crebra pectoris ructuatione manabat: vox quoq́ eum continuis laſſata ſingultibus deficere videbatur. Tandem calore ſpiritum vehementiorem ad obſequium turbatæ rationis reſtituente, Rex penſatis inſignibus fratrum meritis Erico ſub ſponſalium fide in publica concione ſororem, atq́ centuriàtum dedit Rollero: etiam Reginam ob arduas cauſas repudiatam, cùm nouam ſponſam è Noruegia expectaret, ſimili ſponſione coniunxit. Ita ergo fratres coniunctas egere nuptias, altero ſororem Regis, altero repudiatam Reginam ducente. Regi deinceps eò chariores habiti, quò præ cęteris eorum virtute, & viribus regno, vitæq́ fuerat reſtitutus. Sed præcipuè Ericus Diſertus (Ciceronis contemporaneus) Rex Sueonum poſteà factus: cuius prudentiſsimo conſilio idem Rex Frotho ſuos principatus admirabili pace auxit, ac direxit, & conſeruauit. Tales Rex Aripert Longobardorum (teſte Pau. Diaco. lib. VI) auxiliatores non habuit, quando auró onuſtus fugere voluit: natando ſuffocatus eſt, quia fortè nulla experientia artis natatoriæ prius vſus eſt &c.

Rex extrahitur ſuffocãdus ab aquis.
Turba naufragorũ periit.
Naufragi q̃les habẽt paſsiões
Gratitudo boni regis.
Fr̃es cõiunctas egerunt nuptias.
Ericus cõtẽpaneus Ciceronis.
Aripert rex Lõgobardorum.

De primis inſtrumentis natatoriæ artis.

CAP. XXVII.

Arundines fungoſæ.
Modus natãdi.

NATATORIAE artis inſtrumenta, & diſciplina in vtribus, ſeu veſicis inflatis, vel manipulis leuium arundinum fungoſarum hic appoſita ſunt, vt pueri, adoleſcenteſq́ maiorem prę cęteris ętatibus aquis ſe immergendo, & exercendo habeant voluptatem, ne fortè tacitis procedentibus annis, harum rerum ignari nec ſe, nec alios à pręſentiſsimo mortis periculo valeant liberare. Modus is apud veteres Septentrionales homines diligentiſsimè obſeruabatur, vt non minori Induſtria ſuos admouerent ſtridulis fluminibus,

minibus, aut altis gurgitibus ſe immergere, atq; reſpiracula capere, quàm furioſis equis ſurſum deorſumq; directis inceſſere, & horrenda præcipitia declinare. Putabant enim ſe, ſuoſq; milites parum fortes, aut glorioſos exiſtimari, niſi etiam tali caſu ſeſe, patriæq; ſalutem ab hoſtibus redimere poſſent. Sæpius etenim pedeſtris, ſeu campeſtris pugna in naualem, ſeu ſtagnalem, aut paludineam commutari ſolet, vti Herodianus lib. VII. meminit de Maximino Imperatore Gotho: qui cùm ad ingentem, vaſtamq; paludem deueniſſet, intra quam Germani peritiſsimi natandi (vt qui tantummodò in fluminibus lauentur) fuga ſe receperant, verentibus Romanis eoſdem inſequi, primùm Maximinus equo paludem ingreſſus, cùm q; idem etiam ſupra aluum equus voragine hauriretur, magna vi hoſtes contrucidauit. Quare exercitus reliquus pudore inſtinctus, ne prodere pro ſe pugnantem Imperatorem videretur, auſus & ipſe eſt paludem ingredi, atq; fortiter pugnare. Cæſar etiam multitudine hoſtium iniquo loco obrutus, ſeſe (vt lib. IIII. teſtatur) ex nauigio eiecit, atq; ad eas, quæ longius conſtiterant naues, adnatauit. Hinc ſuis laborantibus ſubſidio ſcaphas mittens, nonnullos conſeruauit. Nauigium quidem eius militum multitudine depreſſum, vnà cum hominibus interiit. Prętereà paulò antè eodem libro dicitur, quòd Cæſaris multi milites fuga, cædeq; ſuorum perterriti, XXX. pedum altitudine in ædificiis conſiſtere auſi non ſunt, ſed per molem ſe in mare præcipitauerunt, & octingentorum paſſuum interuallo ad oppidum deſtinatum enatauerunt. Meminit etiam Diones Caſsius, Imperatorem Hadrianum adeò peritos, & laborum patientes habuiſſe exercitus, vt olim equites, qui vocantur Baſtai, Danubium armati tranatarent.

Milites parum fortes ſine arte natandi.

Pugna pedeſtris in naualē mutatur.

Maximinus Imp. Gothus equo ingreditur flumen.

Cæſar adnatauit.

Nauigium Cæſaris periit.

Interuallū 800. paſſuum nādo ſuperatur.

De eodem per externa exempla.

CAP. XXVIII.

PRAETEREA Imperatori Seuero (teſte Herodiano) Britanni non minus ſeſe oppoſuere in paludibus, per quas ipſi natant, excurſantq;, ad ilia demerſi nudo corpore communi contemnentes (neq; enim veſtis vſum cognouerunt) quàm apertis campis, vbi ventrem atq; ceruicem ferro incingunt, ornamentum id eſſe, ac diuitiarum argumentum exiſtimantes, perinde vt aurum. Corpora pingunt omnifariàm formis animalium. Ideoq; non induuntur, ne picturam adoperiant. Inſuper Suetonius Iulium Cęſarem teſtatur nando tranſnataſſe flumina, vel innixum inflatis vtribus ea velocitate vſum fuiſſe, vt ſępe nuntios de ſe præuenerit. Præterea Alexandriæ circa oppugnationem pontis eruptione hoſtium ſubita compulſus, in ſcapham pluribus eodem pręcipitantibus, cùm deſiliiſſet in mare, nando per CC. paſſus euaſit ad proximam nauem, elata leua, ne libelli, quos tenebat, madefierent, paludamentum mordicus trahens, ne ſpolio poteretur hoſtis. Herodotus inſuper dicit, in exercitu Xerxis plures Græcos natandi peritos euaſiſſe ſaluos, quàm barbaros. Demū Liuius dicit Chlœliam virginem vnam ex obſidibus, cum agmine virginum per Tyberim inter ſagittas Romam veniſſe ſaluam. Meminit prętereà Saxo prædictus, nobilem quendam Herbortum exercitus ducem, armorum onere retento ſe credidiſſe profundo: quoſq; gradu non poterat, incredibili nandi virtute præceſsit in Sclauorum irruptionem.

Seuerus Imp.

Iulius Cæſar.

Libelli madefacti non ſunt.

Græci nādo ſalui facti.

Chlœlia.

Herbortimus.

De natatione armati militis per coriarium ſacc cum fiſtula inflatum.

CAP. XXIX.

Milites prouidi.

SOLENT plerique milites prouidi in locis marinis, ſeu ſtagnalibus belligerantes, dum artem natandi non habeant, ſecum comportare coriarium ſaccum cum fiſtula affixa, qua culeum ipſum ſub brachiis ad collum ligatum inſufflare poterint, ita vt grauior pars corporis ſit infra ſaccum: qui è corio ceruino (vnde pila conficitur) debet conſui amplitudine palmari, in forma rotunda, quaſi pectoralia trahentium equorum in curru. Fiſtula autem ſubtilis ſit in parte anteriori, dum ſufficienter ſaccus ille fuerit aëre impletus, et colligatus: eoque modo ſecuriſsimè homo nudus, vel armatus modica manus, & pedum motione ſeſe, quò velit, transferre poſsit. Sed cauendum eſt, ne caput inclinet deorſum, ne fortè ventus culeo incluſus grauiori mole ſuccumbat. Qui obſidione ſtrictiori marino ſitu incluſi ſunt, vel latis foſsis, ne exeant, impeditos ſe vident, eo remedio ſuæ libertati conſulunt, vbi omnis ſpes adempta eſt euadendi per ſcaphas.

Saccus coriarius inſufflatus extollit natantem.

Modus ſecurus nandi.

Cautela conſeruandæ vitæ in extrema neceſſitate.

De pueris inſtruendis in arte natandi.

CAP. XXX.

NANDI tamen vſum & peritiam, ſi quis anteacta ætate per habitum ſuſceperat, plurimam ſibi, & Reipublicę reſeruatus afferre poterit vtilitatem, prout Iulium Cæſarem plures hiſtoriæ feliciter feciſſe confirmant, præſertim cùm Alexandriam impugnaret, vbi hoſtium irruente multitudine nando fugere ſit coactus, vt ſuperiori cap. demonſtratur. Meminere præterea diligentes hiſtorici mirabile robur Sertorii, qui in bello Cimbrico grauiter vulneratus, equum amiſit, & indutus thoraca, & ſcutum, atque arma tenens, Rhodanum flumium rapaciſsimum per aduerſos fluctus plurimum nando traiecit, & non ſine magna hoſtium admiratione ad ſuos peruenit: cuius laudes Italicus poëta Silius his verſibus egregiè laudat:

Iulius Cæſar.

Sertorius.

Silius poëta Italicus.

Ipſe inter medios venturę ingentia laudis
Signa dabat, vibrare ſudem, tranſmittere ſaltu,

Muraleis

Muraleis ſoſſas, vndoſum frangere nando
Indutus thoraca vadum, ſpectacula tanta
Ante aciem virtutis erant, ſæpe alite planta
Ilia perſoſſum, & campi per aperta volantem,
Ipſe pedes præuertit equum, ſæpe arduus idem
Caſtrorum ſpatium, & ſaxo tranſmiſit, & haſta.

His pauculis verſibus omnes ferè militares exercitationes complectuntur, vt quiuis intelligere poſsit, inter caſtrenſes induſtrias nandi peritiam primum, licet periculoſiorem, obtinere locum.

Exercitationes militares.

De peritia natandi, & eius vtilitate.

CAP. XXXI.

QVA quidem arte, & experientia nandi ſe carere, iniquo animo ferebat Alexander. Is etenim, cùm aliquando maximum flumen cum omni exercitu tranſmittere opus eſſet, paucos equitum ad tentandum vadum præmiſit: cuius altitudo primò ſumma equorum pectora adæquabat: mox vt in medium alueum ventum eſt, ceruicetenus equi abluebantur. Tum milites omnes pauore torpebant, & nemo audebat in fluuium ſe mergere. Hoc cùm cerneret Alexander, O me deterrimum, inquit, qui nunquàm nare didicerim. Deinde confeſtim rapto incumbens clypeo, audacter traiecit. Cuius exemplum alii ſecuti, partim nando, partim equitibus hærendo, partim autem ſublatis in verticem ſarcinis, haſtiſq; nitentes, pedibus tranſmiſère adeò, vt ex tanto exercitu nihil, præter pauculas ſarcinulas, deſideratum ſit: ſed ſic omnes madidi vndiq; ripis, aggeribuſq; fluminis expoſiti ſunt, vt facilè exercitus omnis deleri potuiſſet, ſi pares hoſtium copiæ illum aduenientem excepiſſent. Eſt & aliud admirandæ fortitudinis exemplum cuiuſdam Scæuolę, qui apud Britannos præualente multitudine, atq; adueniente nocte, in profundum pelagi ſe deiecit, duabuſq; loricis, & graui ſcuto onuſtus, ad Cæſarem nando peruaſit: à quo laudatus pro concione, & ex gregario milite centurio factus, vitis honore donatus eſt. Quanto etiam vſui fuit nandi peritia in primo Punico bello, teſtatur T. Liuius in multis hiſtoriis ſuis. Ideoq; nandi diſciplinam acquirant homines per artem, quam omnibus aliis animantibus exhibuit ipſa natura.

Alexander.
Alexãdri q̃rela.
Exercitus Alexandri facilè delebilis.
Scæuola.
Peritia nandi.

LIBRI DECIMI FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI
VPSALENSIS
DE BELLIS GLACIALIBVS
LIBER VNDECIMVS
CAP. I.

REPERIVNTVR in annalibus Septentrionalium regionum tam vetuſto, quàm recenti tempore, inter Ruthenos, ſeu Ruſſos, aut Moſchouitas, & Suecones, ſiue Finnos, ob diuerſas, ſed arduas cauſas, tam in mari quàm in terra, atq; plana glacie, & denſis altiſq; niuibus, ſæpius atrociſsima fuiſſe commiſſa certamina, ſorteq; militari, & fortuna variata, nunc vni, nunc alteri parti (vt fieri ſolet) ſtrenuam victoriam adieciſſe: quæ rurſus deuicta, in horribilem prolapſa ſit calamitatem. Huiuſq; diſcriminis cauſa eſt loci, temporiſq;, ac gubernatorum circumſtantiæ, quæ in talibus celerrimam accelerant occaſionem. Cernuntur hic duæ fortiſsimæ arces: quarum altera interiecto profundo, & verticoſo gurgite, dominio magni Magiſtri Liuoniæ (ſic enim maximę prouinciæ Princeps appellatur) ſubdita eſt: altera veró magno Principi Moſchouitarum pertinet. Vna tamen Naruen regimini Chriſtianorum Liuonienſium, & altera ſchiſmaticorum Moſchouitarum ſubiecta eſt: quæ arx Moſchouitis ſubiecta, tanto naturæ munimine, ob circumcurrentes aquas, & armatas vires, ſe tuta perenniter dudum credidit, vt nullius etiam potentiſsimi hoſtis inſultum expaueſcere vellet. Sed hæc inſania vti fallax extitit, ita & repentinam, & ineuitabilem experta eſt calamitatem. Nam Suecorum, Gothorumq; illuſtriſsimi Principes, Steno Stur antiquior, & Suanto, multis & grauibus Moſchorum iniuriis, ac perfidiis prouocati, poſt arduiſsima bella, ac damna eorundem Moſchorum potentibus prouinciis, ac populis illata, exercitum quinquaginta millium armatorum, prædictamq; arcem Moſchouitarum aggredientes, ferro, flammaq; (ſpeculantibus amicis Liuonienſium caſtris) inſuperabili furore expugnárunt, vt Moſchi cruciabiliter vulnerati, multis interemptis, ac combuſtis, vix fuga ſibi peperere ſalutem. Hacq; arce ſuperata, inęſtimabile ſpolium argenti, & pretioſarum pellium zebellinarum Principibus Suecis, & Gothis antedictis, & exercitui eorum ceſsit in prædam, vt inde perpetuò gloriarentur pro grauibus arduorum pręliorum moleſtiis, tam ęſtu, quàm frigore perpeſsis, maximis ſpoliis onuſtos triumphaſſe. Sed hæc opima ſpolia, vti ſuperatis hoſtibus irrecuperabili damnó, dolóriq; fuerunt, ita & Principibus prædictis, & amicis, ac terris eorum, ob diſcordiam pretioſiſsimæ prædæ hincinde vſurpatæ, pernicioſum, ac inextinguibile odium (vnde poſtmodum regnorum ruina orta eſt) excitárunt. Hanc itaq; arcem ab hoſtibus militari fortitudine erutam, cùm magnus Magiſter à Suecis victoribus gratis, & dono oblatam, ſuo dominio formidaret adiungere, flamma impoſita, exportatiſq; ingentibus ſpoliis per Finlandiam in Suetiam, & Gothiam, victor exercitus eſt reuerſus. Tanta tamen copia ceræ (quæ Orientalium negotiatorum immenſus quæſtus eſt, & dominorum diues

Gentes diuerſę.

Bella glacialia.

Circumſtantię bellorum.

Arx magni magiſtri Liuoniæ

Securitas caſtrēſis infirma.

Steno Stur & Suanto principes.

Spolia ingētia.

Spolia nocent.

Rŭina regnorū & incolarū ex ſpoliis ortum habet.

Copia cerę inęſtimabilis.

Cera nauigabi-lis.

tributum) in eadem arce, ob importabilem grauitatem, relicta eſt, vt flammis reſo-luta, nauigabile iter per magna locorum ſpatia exundatione ſua reddere poſſet.

De conflictu glaciali.

CAP. II.

Conflictus gla-cialis.

Glaciei ſolidi-tas.

Vngulæ equoꝝ ferratæ.

Equi vertuntur in gyrum.

Eqtis ſine peri-culo caſus.

Inſequẽtes frag-mẽtis glaciali-bus occidũtur

NEQVE minori bellandi impetu Sueci, ac Gothi contra Moſchouitas, ſeu Ruthenos, pacta conſtitutę pacis ob ardorem rapinarum in finibus Finnenici maris violantes, ſuper aperta glacie, quàm in ipſa ſolidiſsima terra confligunt: immò, vt prius dictum eſt, vbi anteà æſtiuo tempore acerrima commiſſa ſunt bella naualia, eiſdem in locis glacie concreta aciebus militari modo inſtructis, bombardiſq; ordinatis, habentur horrendi conflictus. Adeò ſolida glacies eſt in equeſtribus, ac pedeſtribus turmis ſufferendis, ampliter vel ſtrictè collocatis. Neq; mirum, aut incredibile cuipiam, Latiali præſertim homini videatur, quomodo equorum vngulæ in lubrica glacie firmari poterunt, vt nedum impetuoſiſsimè curſitent, ſed & in gyrum verſi, atq; ad curſum agitati, armatum ſuſtineant pugnatorem. Equi etenim adeò firmati ſunt in pedibus adunco ferro, & clauis acutis, vt nuſquam, quantuncunq; plana ſit glacies, ſeſſori de lapſu ſit formidandum: immò talibus equorum ferramentis glacialia fruſta impetu fugientis exciſa, in faciem immittuntur inſequentis, vt illicò moribundus corruat, vel vulnus recipiat, non facilè curandum.

De irruptionibus Moſchouitarum, ſeu Ruthenorum.

CAP. III.

MAGNO gentis ſuæ numero non tantùm ad prœliandum, quantum prædandum pro maiori parte exiguo, vel nullo ſeruato ordine militari, ad bella proficiſcuntur Moſchouitæ, præcipuè qui limites regni Suetiæ, ac magni ducatus Finlandiæ præliaturi, aut prædaturi accedunt, prout in annalibus eorundem regnorum, pręcipuè circa annos Domini M CD. XCV. viribus ſexaginta millium hominum factum fuiſſe commemoratur. Cauſam motæ irruptionis poſuere trium parochiarum collimitanearum, ſcilicet Egrebpe, Iaſche, & Saualax, atq; de fluminibus earum repetitionem: quaſi æquius ad eorum pertinerent ditionem, quàm regni Suetiæ iuriſdictionem. Sed reuera ſtimulatione Ioãnis Danorum Regis tanta colluuies cò ingreſſa eſt, vt maxima regni Suetiæ prouincia ſubiugata, partem iuri & dominio Moſchorum ſubiiceret, & partem dominio eiuſdem Regis Danorum ſubiugaret: quemadmodum paucis inde euolutis annis, anno M. D. poſteà in Regia ciuitate Holmenſi legati Moſchouitarum eidem Regi Ioanni in quadrageſima propoſuerunt, aſſerentes pactum hoc oſculo S. Crucis inter vtroſq; principes pro humilianda, ac vſurpanda corona Suetię, ſolenniter fuiſſe ſtabilitum. Sed vtraq; pars in meditationibus ſuis ſubitò fuit exinanita, vt Rex Ioannes in ſuam Daniam (relicta Regina Chriſtina, de Ducibus Miſniæ, muliere optima) fugere ſit coactus, & ipſa Moſchorum turma hoſtiliter humiliata, atq; more prædonum repulſa ad patrias redire habitationes, ea memoria cladis accepta, vt Danorum perſuaſione nunquàm dominia Regis Suetiæ aliena ſtimulatione, vel proprio auſu præſumpſerit impugnare. Vtcunq; ſe res habet, cùm Daniæ regnum paruulæ telluris anguſtiis (teſte Saxone) clauditur, importunè, & aſtutè prouidere ſolet, vt ampliſsima vicinorum regnorum Suetiæ, Gothiæ, & Finlandiæ dominia multorum principum confœderationibus, & auxiliis vſurpare poſsit, præcipuè Moſchouitarum, ſeu Ruthenorum ex Oriente, Scotorum & Gallorum ex Occidente, & Germanorum ex Meridionali plaga: quæ nationes ſimul coniunctę, in Suetiam ſubiugandam venientes, citius tumulum inueniunt, quàm triumphum.

Moſchouitę potius ad prædãdum quàm prœliandum exeunt.

Parochiæ tres.

Ioãnes Dannorum rex.

Legati Moſchouitarum.

Chriſtina regia.

Ioannes rex fugit à Suetia.

Dani appetunt dominia alie[n]a

De ſpecu horriſono, Smellen vulgariter dicto.

CAP. IIII.

Sonus vehementiſsimus.

Opificiũ naturę mirabile.

Hoſtes debilitantur horribili ſono.

Inimici fugãtur

VISVM eſt ſuperiore capite, glaciei tantam ineſſe fortitudinem, vt equeſtres, pedeſtreſq́ bellatrices turmas facilimè ſufferre poſsit. Iamq́ intuendum erit, ſpecum ſubterraneam ſore prope littoralem vrbem, Viburgum appellatam, eiſdem Moſchouiticis terris plurimum vicinam: quæ eius ſecretæ virtutis eſt, vt animali viuo in ipſam proiecto, tam horribilis ſonus excitatur, ꝙ ſua excellentia aures propè poſitorum ſuffocat, ne audire, aut loqui, vel ſtare poſsint: qua virtute multò plures, quàm vehementiſsima bombarda interimit, vel debilitat in momento. Sed neq́ hoc naturæ opificium videtur eſſe otioſum. Ingruente enim hoſtilitate præfectus terræ iubet omnium aures concludi cera, cellariiſq́, ac antris abſcondi victuros: & demum ſe muniens, animal aliquod vel haſta, vel fune præcipitat in os ſpeluncæ: vnde tam horridus excitatur ſonus, vt hoſtes obſidentes in circuitu, quaſi mactanda pecora collabantur, lapſiq́ (ſi incolis viſum eſt) longo interuallo remaneant ſpoliandi. Sed nulla voluptas vltionis ſumendæ victoribus ineſt, quando naturæ potentia tam ſortiter opprimi videntur inimici: qui mox vt ſenſum ceperint, non præliandi, ſed fugiendi tempus aſſumunt, ne ſono iterum excitato, tandem moriantur, vel moitifera ægritudine contracta, paululum etiam fugientes ſuperuiuant. Quo caſu euenit, vt qui armis, & viribus à bellico furore reprimi non poterunt ſolo terrore mugientis naturæ tabeſcunt, priſtinum vitæ robur tardè, vel nunquàm recuperantes.

De eodem

De eodem.

CAP. V.

MISERANDVM, & infelix huius calamitatis exemplum, plus cæteris hoſtibus Rutheni, ſeu Moſchouitæ, multis millibus ſuorum amiſsis, quandoque ad poſteros reliquerunt, ne vicinas gentes, maximè Finnos, ſuperba multitudine gratis opprimere pergant. Hi etenim Finni & mutuis præſidiis, & Gothicis, ac Sueticis armis, magiciſq; artibus, & elementorum ſecretis viribus ſeſe, ſuaſq; terras inconcuſsè ſeruare ſolēt. Huius autem ſpecus ratio vndecūq; conſtat, à prouido ſemper viro dirigi, ac cuſtodiri debet, etiam intra plures, vt hic cernitur, circumpoſitos muros: quia eius, vt aliarum rerum ſecreta natura in maxima potentia ſita eſt, ita leuiter haud veniet percipienda, prout Plin. lib. II. cap. XCV. miracula terræ potius appellat, quàm ſcelera naturæ: quibus cœleſtia vix ſunt narratu difficiliora, ignium ſcilicet tot locis emicantium, perpetua tot ſeculis incendia: ſpiritus lethales alibi aut ſcrobibus emiſsi, aut ipſo loci ſitu mortiferi, alibi mortiferum ſpiritum exhalantes: alibi locum eſſe, quem qui intrauere, moriuntur: alibi fatidici ſpecus, quorum exhalatione temulenti futura præcinunt, vt Delphis nobiliſsimo oraculo: quibus in rebus quid poſsit aliud cauſæ afferre mortalium quiſpiam, quàm diffusè per omnem naturæ ordinem ſubinde aliter atq; aliter diſponere erumpens numen? Surgunt etiam naturales venti in profundis hiatibus terræ geniti: qui licet ad propoſitum parum faciunt, tamen ob ſimilitudinem additcuntur. Aſſerit enim Plinius alibi, in Dalmatia ſpecum eſſe, vaſto hiatu præcipitem: in quem deiecto leui pondere, quamuis tranquillo die, turbini ſimilis emicat procella. In domibus etiam multis manufacta, incluſa opacitate, conceptacula auras ſuas habent: quæ & generali appellatione venti ſunt.

Rutheni.
Moſchouitæ.
Finni.
Specus à prouido viro ſeruaē
Miracl̄a naturę
Locus exitialis
Numē erūpens.
Specus Dalmatiæ.

De præliis Finnorum contra Moſchos.

CAP. VI.

QVEMADMODVM ampliſsimus, ac potentiſsimus ſit principatus maximi Ducis Moſchouitarum, ac Ruthenorum, ita & titulum ſuæ ditionis amplificat, & extendit, prout literæ eius nouiſsimè per quendam Demetrium Clementi VII. tranſmiſſæ, atteſtantur in hunc modum: Magnus dominus

Titulus hic in chartis maiorē locū occupat, quàm in veris dominus obtinet poſſeſsionem.

Baſilius Dei gratia Imperator, ac dominator totius Ruſsiæ, necnon magnus Dux Volodemariæ, Moſchouiæ, Nouogrodiæ, Pleſcouiæ, Smoleniæ, Iſferiæ, Iugoriæ, Permniæ, Vetchæ, Bolgariæ &c. dominator & magnus Princeps Nouogrodiæ inferioris terræ, Cernigoniæ, Razaniæ, Volotchiæ, Rozeuiæ, Belchiæ, Roſcouiæ, Iaroslauiæ, Belozeriæ, Vdoriæ, Obdoriæ, Condiniæq; &c. Datum in ciuitate noſtra Moſchouia anno ab initio mundi ſeptimo milleſimo triceſimo, tertio Aprilis. Verùm hunc titulum tam magnum, & amplum, vicinæ nationes plus mirantur, quàm eius vires formidant, maximè Finni, qui ſæpius prouocati, non deſinunt tam potentibus eius titulis, & populis inſidiari. Sed non tam frequenter in campis (niſi aſperrima hyems fuerit) quàm aquis in plurimos amnes, lacuſq; diuiſis: verùm vt plurimum latrunculi ſunt pro vtraq; parte ardore (vt ſupradictum eſt) rapiendi prælιantes. Sed neq; ob hanc minutam rationem principes Aquilonis in apertam hoſtilitatem ruunt. Præſcriptæ enim ſunt cauſæ, quibus irretiti pro vtraq; parte ſatis aſpero cruciatu plectuntur, prout ſuperius lib. VII. de tranſgreſſoribus, ſeu falſariis monetarum, fuerat declaratum.

Finni inſidiant Moſchouitis.

Latrunculi.

Cauſæ punitiuę

De modo latrocinandi Moſchorum.

CAP. VII.

Peritia latrocinandi. *Careli.* *Lembi.* *Pix.* *Arcus.*

RVTHENI, ſeu Moſchouitæ, quàm pernicioſam in piratica, ſeu latrocinandi ſtudio peritiam ac aſtutiam habent, paululum ſupraposita figura declarat. Dum enim Carelos, ſiue alias vicinas gētes latronū more inuadere prędiſponūt, ſocietate cōgregata, atq; certis legibus & pactis inſtructa, lēbos abietinos lōgos, ac leues, XX. aut XXV. hominū capaces, in ſolitudinibus diligētius aſſeribus planis & ſubtilibus fabricāt, eo videlicet ordine, vt pars dolabris eos cauat: pars picem in ſubterraneis ſpecubus (ne fumo prodantur) ex piceis ſtipitibus, aut ſcandulis concoquit: pars cuſpides iaculorum, vt indureſcant, adurit: pars arcus, & neruos, ſagittaſq; adaptat. Pro omnibus enim ſimilibus inſtrumentis materiam aptiſsimam habent ſolitudines illæ. Quibus videlicet lembis paratis pariter eos in aquas velut claſſem latrunculi immittunt, & armis inſtaurant.

Deinde

Deinde vicos, villas, caſtella, naueſq; onerarias in Albo lacu, vel Venedico ſinu, vel Liuonico mari ſub anchoris ſtantes, ſpolia rapturi aggrediuntur. Nec bona ſpoliaſſe, aut diripuiſſe contenti, ſed etiam innata crudelitate ſine quocunq; diſcrimine, & diſcretione, homines talibus ingeniis ſuperatos, in gurgitem mittere ſuffocandos ſatagunt.

Crudelitas Moſchorum et Ruthenorum.

De eodem.

CAP. VIII.

TALIQVE proſperitate freti adeò inſolentes euadunt, vt naues maiores marina tranquillitate retardatas, circa tabulas aquis viciniores, obterebraturi aggredi, & moleſtare non formidant: ſagittis enim, ne ſupernè à propriis defendantur, nauigia ſatis acriter auertere contendunt. Attamen rariſsimam pro tantæ præſumptionis audacia victoriam conſequuntur, quia tormentis, balliſtis, & iactilibus ſaxis frequentius repelluntur. Deinde dum conſyderant ſe non ſatis diu poſt illatam violentiam, & rapinam, inter homines afflictos permanere ſecuros, aut vlteriori omnium diſpendio publicam exercere piraticam, lembos humeris impoſitos, in abdita ſyluarum referunt; quorum ſecretiora loca intimius cognoſcunt; vt rurſus eiſdem pro ſimilibus latrociniis exercendis, opportuniore tempore vti poſsint, interim præſidia in nemoribus firmantes, vt in his tanquam ſecretioribus heremi locis, ſpoliorum abundantia ſe nutriant, ac armis tueantur. Verùm vti facinus eorum horridum eſt; & perniciosum, ita promptiſsimos vindices illicò inuenit in ſui vltionem. Venatorum nanq; diligentia, & ſagacitate primùm latronum ſylueſtria præſidia explorantur: deinde turmatim exeunt populi ſuruis armis induti, hoſtium vires vſq; ad extremam internecionem deleturi. Neq; tamen id ſine cruenta victoria venit, dum latrones ſceleris conſcii, pro vita tuenda quaſi agonizantes decertant. Ad extremum tamen viribus fracti, partim ad montium antra, partim ad terrarum cauernas, partim ad denſos arboſum ramos ſcandendo ſe recipiunt, eò ſecuriores ſe putantes, quò ſecretiora hæc loca anteà ad tantum facinus perpetrandum prælegerant in eâ ſolitudine vaſta. Sed Dei vindicta exigente, neq; eo modo aut loco vitam, aut emunitatem merentur, qui tam diris cruciatibus innocentes opprimere conſueuerunt. Omnes enim ſine vlla clementia lembis, & præſidiariis ædibus impoſiti, comburuntur. In cauernis verò, & antris latitantes, grandibus admotis ſaxis, & palis viui, miſeriæ prolixiori, fame videlicet relinquuntur interimendi. Qui denſis arborum frondibus ſe tutos opinantur, latratu canum proditi, niſi de vita redimenda paciſcantur, mox ſagittis opplentur, vt decidant in terram morituri. Nec alia apud eos efficacior vis eſt inueſtigandi ſylueſtres graſſatores, & fures, quam odoratu, & latratu canum venaticorum.

Inſolentia piratarum.

Modus inuadendi naues.

Modus defendendi.

Lēbi portātur ī humeris.

Abūdantia ſpoliorum.

Modus inueſtigandi latrones

Arma ſurua.

Fuga latronum

Latrones comburuntur.

Latrones canū latratu ꝓduntur.

De externis exemplis.

CAP. IX.

Normanni traxere naues.
Sequana.

Damianus à Goes eques Luſitanus.
Aethiopes.
Indi.
Parthi.
Moſchi.
Aquę ſalſæ atq; dulces cõmixtæ.
Inſidiatores proprijs pereunt dolis.
Mos Parthorũ & Moſchorũ.

ITERVM exurgit mirabile facinus in ſimili caſu naui-
um trahendarum, prout in Reginonis hiſtoria refertur, vi-
delicet Nortmannos duorum millium paſsibus naues per
terram traxiſſe, vt Burgundiam ſpoliarent, & Pariſios: &
demum in Sequanam immerſiſſe. Præterea Iuſtinus volu-
mine XXXII. aſſerit, Regis Colchorum miniſtros, Ar-
gonautas raptores filiæ, inſequentes, naues ſuas humeris
proprijs per iuga montium vſq; ad littus Hadriatici maris
tranſtuliſſe. Si verò iidem equeſtres Colchi bellare conten-
dunt, tunc indiſciplinata multitudine, ac clamore concurrunt, quemadmodum
Damianus à Goës Luſitanus, Indianarum rerum fidelis ſcriptor, in Aethiopum præ-
lijs fieri atteſtatur: qui etiam, vbi ceciderint equo, ſicut Parthi, & Moſchouitę prę-
dicti, fuga non euadunt, impediente curſum fluxa, longaq; veſte ad pedes vſq; de-
ducta. Præterea non pauca loca reperiuntur in Septentrionalibus regnis, in quibus
incolæ, vt arceant hoſtilem claſſem, modico collium ſpatio naues attrahere, & ini-
micis opponere ſolent, præcipuè circumquaq; per regiam Holmenſem, vbi ſalſi ma-
ris, atq; aquæ recentis plures ſinus ſunt: per quos, ſi prouidi ciues ſunt, facilimè ho-
ſtes opprimere, vel abigere poſſunt. Loca autem ea volens hic taceo, ne innoteſ-
cant inimicis: qui cùm ea inciderint, inſidiaſq; poſuerint, plus ſibi, quàm aduer-
ſarijs nocuiſſe deprehendent, prout ſuperius de militaribus cautelis diſcretius eſt no-
tatum. Natura tamen Moſchorum, veluti & Parthorum eſt, leuibus armis, & e-
quorum celeritate prædam abripere, & fugam intendere, dum forti animo cataphra-
ctos habentes equos, potius pugnã decernere, quàm accipitrum inſtar hoſtem euolan-
do ferire contendant. Vbi verò claſſe, lembis, ſcaphis, vel myoparonibus agendum
eſt, mira celeritate regnicolę vti ſolent, vt opportunis locis Moſchos, Ruſſoſq; ſpolijs
omnibus exutos interimant, vel in fugam conuertant, vel captos arcibus vicinis du-
ra ſeruitute premendos includant, aut perſequi non deſinant, donec con-
ſumantur in fuga, vel ſeſe loco munitos defendentes, ad tur-
pem deditionem (tametſi efferatè reſiſtant) compel-
lere poſsint. Eoq; modo expectata ſe-
curitas reducitur ad incolarum
diuturnam tranquil-
litatem.

De modo

De modo recipiendorum oratorum apud Moſchouitas.

CAP. X.

PERHIBENT nonnullæ Septentrionalium regnorum veteres hiſtoriæ, quoſdam Principes Moſchouitarum miris præſtigiis Regum & principum legatos excepiſſe, atq; adhuc excipere ſolere. Siquidem elegerunt, nuncq; pro tempore ex plebeia multitudine quàmplurimos proceriores ſtaturæ viros, inſigni canitie, & prolixioris barbæ forma ſpectabiles, elegãtiſsimo cultu, veſtitu ſcilicet Principis, eos exornantes, eligunt, vt in ampliſsimo nobilium cœtu hincinde cum ſilentio ſedentes, ſui ornatus ſplendore, & multitudine oculos perſtringant ingredientium oratorum: qui tanto apparatu faſcinati, aut territi, nihil auſterum proponant, vel propoſitum communibus eorum ſententiis annuant concludendum. Sed is apparatus, vti mentitam magnificentiam continet, ita & frequentius in ſuo exitu vileſcere iudicatur. Longè etenim ab ea æſtimatione aberrant, quam ſe putauerant conſecuturos. Nam expertioribus legatis, qui latius arduis deductis negotiis penetrauerant orbem, totus ille ſplendor, præſtigioſuſq; cultus, contemptibilis apparet, & pudendus. Prętereà mos eſt apud Tartaros, vt legati, antequàm eorum Imperatori commiſſa proponant, inter duos ignes ire cogantur, ea potiſsimùm cauſa, vt ſi venenum portauerint pro intoxicando Principe, ardore ignis in portitorum necem prius diſſoluatur. Noluntq; aliter eoſdem legatos audire, niſi munera ferant, flexiſq; genibus commiſſa loquantur, cæteraq; cœlicolis debita homini mortali impendant: & hæc facere recuſantes, vix ſine vitæ periculo abſoluuntur, prout latiſsimè Vincen. in ſpe. hiſto. lib. XXXI. cap. XXI. & ſequenti atteſtatur. Vt autem hic ritus recipiendorum legatorum apud Moſchouitas, clarioribus oſtendatur exemplis, inſerendam eſſe volui Sereniſsimi Regis Poloniæ legationem, anno Domini M.D.LI. ad Ducem Moſchorum, ordine quo ſeqtur, inſtitutã. Orator Regis Poloniæ Matthæus Barthlomieuicza Kneze Gedroitzki, vir nobilitate inſignis, p milliaria Germanica CC. à Vilna ciuitate ce-

Nobiles ficticii

Ornatus alienus

Magnificentia mentita.

Legati experti non terrentur.

Tartarorũ mos.

Venenum igne diſſoluitur.

Munera offerenda principi.

Legatio Regis Poloniæ. 1551

Orator.

Diſtãtia magna

Moſqua.
lebriori Lithuaniȩ,ad Moſquam Moſchouiȩ metropolim ꝑueniēs, Moſquam īgreſ-
ſurus conſummato prȩdicto itinere,aliquot eqtibus ad hoc à magno Duce deſtinatis
Receptio oratoris.
ſuſceptus eſt:ac poſteà paucis diebus elapſis,ad tradendū Regias lr̄as ſolēni pōpa(vti
Moſchouitis viſum eſt)in arcem ꝑ duo atria,quȩ homines ꝓcerȩ ſtaturȩ,ac prȩlongā
barbā nutriētes,et plerūꝗ ſeruilis cōditionis,in ſubſellijs orbiculatim ſedentes,ſplen
Satrapæ ficti.
didiſꝗ ſatis amictos veſtibus,ad magnū Ducem ꝑtinētibus, vt poſsit ſolùmodò ex
Oſtentatio ſtulta.
longinquis oris venientibus oſtentare ſuæ aulæ magnificentiam, continebant : ad pa-
latium tandem , in quo magnus Dux vnà cum ſuis principibus , etiam eiuſdem for-
Magnus dux.
mæ indutis veſtimentis , morabatur , introductus eſt . Magnus autem Dux in ſella
Veſtitus ducis Moſchorum.
aliqua , ab alijs principibus multum ſeparata , longa talari tunica ex ſerico villoſo ,
cuius extremæ oræ margaritis vnionibusꝗ prætextæ,indutus ſedebat, ac ſcipionem,
Baculus ꝓcioſus
ſiue baculum , ſuperiori ex parte inauratum , inferiori verò argento inductum , cui
Mitra Kalpack
innitebatur , manu tenebat : deniꝗ capiti ſuo mitra (quod illi ſua lingua Kalpack
Pelles vulpinæ nigrȩ pretioſȩ
appellant) de prȩſtantiſsimis ſubnigris vulpinis pellibus (quæ iſtis in terris maxi-
mo in pretio , longeꝗ ſuperant zebellinas pelles , quoad æſtimationem) impoſita
erat . Quando autem legatus palatium ingreſſus eſt , illicò qui eum adduxerunt , ac
Magno Duci præſentabant , in pauimentum coram eo ſe proſternebant , ac capite
Moſchi adorāt principem.
terram terꝗ quaterꝗ (quemadmodum Moſchouitis moris eſt , hoc modo reueren-
tiam ſupremam ſuo domino exhibere opinantibus) quatiebant . Verùm oratori ad
Orator diſtat 50 pedum ſpatio à principe.
fores diſtantia L . pedum à magno Duce , vnà cum famulis ſuis , quorum X I I.
cum illo aduenerant , conſiſtere, per procuratorem ſibi (quem illi Priziſtavv vocant)
conſtitutum , iuſſu magni Ducis īiunctum eſt , nec propius ad eum progredi per-
Procurator.
miſſum : ibiꝗ , donec ad magnum Ducem orationem haberet , ac Regias literas
Cæſar Ruſsiȩ appellari vult Moſchorum dux.
ſecretario ad hoc deſtinato traderet,perſtitit : cuius quidem Regis literas, orator ma-
gni Ducis,aliàs dum in Polonia eſſet , quòd ſuum dominum Czar Ruſki (hoc ſonat
Cæſarem Ruſsiæ) à Metropolitano iſtius terræ ſic creatum minimè compellarent,atꝗ
hanc ob cauſam idem Dux proprium oratorem poſtmodum miſit , recipere recuſa-
Orator reducit in hoſpitium.
rat. Poſteà dictus Regis Poloniæ orator à procuratore iterum in hoſpitium ſatis ma-
gna pompa , oſtentandi gratia deductus eſt . Hȩcꝗ de modo recipiendi oratores a-
pud Moſchouitas ſufficiant.

De Italico oratore crudeliter occiſo.

CAP. XI.

Orator Italus.
INSVPER Albertus Crantzius hiſtoricus Germanorum
inſignis,in ſua Vandalia aſſerit,oratorem Italum,eò ꝙ caput
ſuum totaliter coram Principe Moſchouitarum verba factu-
rus non nudaret,crudeliter fuiſſe interemptum Cùm enim o-
rator patriȩ ſuȩ conſuetudinem (qua nullius dignitas,vel
Facinus crudele ac horribile
maieſtas tecto capite orantis offendi putaretur) allegaret , ef-
ferus Princeps ferreo clauo tegumentum cerebro coniungi
iuſsit,irriſoriè aſſerens , ſe ritum huiuſmodi tali memoria nō
violaturum, ſed confirmaturū. Quo crudeliſsimo facto tan-
tam infamiam,& vilem opinionem ſui nominis omnibus in orbe Principibus,ac eo-
Nomen infame
rum oratoribus intulit , quòd etſi pro tempore quiuis potentiſsimus Moſchorum
Princeps nunquàm ad ſimilem inſaniam, & barbariem, ob euitandam deteſtabilem
horrendi ſceleris memoriam,ſit peruēturus: tamen ſuſpicio inauditȩ crudelitatis per-
Suſpicio indelebilis.
petratȩ,plena terroris perenniter inualeſcet,ne fortè ſopitȩ abſurditati ſucceſſor regi-
minis adhuc ſuperadderet deteriorem, quemadmodum de quodam Cardinali .propa

gandi

gandi Chriſtiani nominis, vnitatiſq; in eccleſia Dei reparandæ ſtudioſiſsimo, memoriæ proditum eſt: qui cùm Ruthenis, ſeu Moſchouitis concordiæ ineundæ, vnioniſq; fidei ſuſcipiendæ, fidiſsimus autor eſſet, ab illis indignè excoriatus eſt. Propterea prudentis viri, præcipuè Principis, officium erit, vt peregrinas, et nondum cognitas nationes beneuolentia, & humanitate conciliet: quia ex hoc neceſſariò creſcet ſuauis concordia, vt opus non ſit de vicinitate collidere, aut truculenti regiminis horrendum nomen incurrere, vel tam ferocem barbarum, & inhumanum cæteris omnibus obiici, vt potius, et tutius feris, ac beſtiis cõmunicandũ ſit, quàm talibus ſpectris, omne malum agentibus ſub humana forma. Sed admirabile eſt, quod magna pars Principũ Aquilonis, antequàm venerint ad principatum, coronã, aut maieſtatem, tam humani, benigni, & modeſti videntur, quaſi ad delicias, & aurea ſecula geniti, exaltatiq; videantur. At habita autoritate, & poteſtate, omnibus importabiles, paucis exceptis, ſtupidi, auari, feroces, et inhumani fiunt, vt qui prius reputati ſunt intimi, poſteà omnium ſuſpectiſsimi redduntur, & in omni momento ſub formidine ſeueriſsimæ mortis expaueſcendi. Vnum tamen omnibus commune remedium eſt, quòd totum regimen, & gaudium eſt inſtar puncti ad æuum tranſiens, nullo fine claudendum.

Officiũ principis.

Beſtiæ videntur tyrãni ſub humana forma.

Principes Aquilonis ſæpe importabiles reperiuntur.

De ingenio negotiatorum Moſchouiæ.

CAP. XII.

HAC imagine propè cum titulo concordante, qualiter Moſchouitæ negotiantur, ſatis apertè mõſtratur, etiam ex prioribus lembis latronum humeris, vt cernitur, deportatis. Negotiatorum tamen huius gentis alius mos eſt, nouas ſcilicet diuerſis occurrẽtibus ſtagnis, & fluminibus fabricare naues, & merces eiſdem immittere comportandas. Iter enim quæſtus cauſa in Septentrionalibus terris inſtitutum, ad CCC. vel CCCC. leucas ſe extendit: in cuius ſpatio cùm ſyluæ, atq; longi amnes, vel lacus frequenter occurrunt, comportatis rebus, nauibus iam fabricatis, aut fabricandis vtuntur. Nec eſt qui de iniuria, aut inciſione ſyluarum, vel piſcatione talium mercatorum querulatur, modò vltra hæc naturæ dona alia non vſurpauerint, patronis ignorantibus, aut inuitis, veluti iumẽtis pro eorum nauibus protrahẽdis, aut edẽdis pecoribus: loco quorum carnibus ferinis iter itinerãdum ſagittã quæſitis, abundè vtuntur. Merces aũt eorum ſunt pelles pretioſæ, et omnigenæ ſortis apud eos in pretio, vel zebellinæ, mardurinæ, & varolinæ, aliás vulgari Italico Doſst dicti: de quibus ſuperius, ac inferius nõnihil eſt annotatũ, & annotandum.

Mos ẽ negotiatoribus nouas in itinere fabricare naues.

Iter ãpliſsimũ.

Lacus plures.

Pelles pretioſæ.

De diuerſis modis prœliandi Finnorum.

CAP. XIII.

Populus ferox.
Arma bellica.
Inſtrumenta ꝑmiſſa.

CVM apud Finnos, ſeu Finlandos populos Septentrionales, ob eorum nimiam ferociam, grauibus pœnis cenſura Regia edictum ſit, ne domi in mutuam perniciem bellicis armis vtantur, videlicet lanceis, telis, iaculis, gladiis, aut pugionibus oblongis: attamen ſecurium, dolabrorumq́ vſum pro domeſtica neceſsitate leuanda omnimodè permiſſum habent: quibus etiam conficiunt ſtructuras admirandas. Verùm ne defenſoriis armis, quibus ſeſe à Moſchouitis latrocinantibus nimium vicinis, opportuno tempore defendant, carere videantur, haſtatis fundis primos inſultus ſufferunt, aut repellunt.. Deinde cominus certaturi, iactilibus ſaxis cingulis eorum alligatis ſe tuentur. Fortiſsimi enim ſunt brachiorum, atq; plurimum iaciendo experti, ita vt nullus fruſtra pereat iactus. Habent etiam longiſsimas haſtas abietinas, ſole areſactas: quarum cuſpides clauis, vel ſudibus acuunt. Hicq́ velitum, ſeu leuium equorum impetum primi repellunt. Quidam reſtibus inſtar retium ferinorum ductilibus ſublimi iactatione vtuntur. Vbi enim cum hoſte congreſsi ſunt, iniiciunt eos reſtes quaſi laqueos in caput reſiſtentis, vt equum, aut hominem ad ſe trahant. Quidam etiam lapide pugillaris quantitatis funiculo quatuor palmorum longitudinis (quibus ferrei, vel plumbei globi, vel catenulæ ferreæ non ſunt) baculo alligato equitum brschia, vel equorum pedes inuoluunt, trahendoq́ in caſum repentinum retorquent. Nec minus eiſdem Finnis adiutorio ſunt maximi, ac mordaciſsimi canes: quos non minus equi Moſchouitarum horrent, & fugiunt, quàm Perſici equi camelos. Hi etenim canes ſaltu, & morſu (prout diſciplinati ſunt) naribus equorum inſidiantur: quo euenit, vt ea formidine ſubitò ſe in poſteriores pedes erigant, equitem abiicientes, illicò interimendum, vel captiuandum.

Fundæ haſtatę.
Iactus certus.
Vſus reſtium in prœlio.
Globi ꝓiectiles
Canes inſidioſi
Equi Perſici timent camelos
Eq̄ eleuati pręcipitāt ſeſſores.

Adhue

Adhuc de eorundem armis, & munimentis.

CAP. XIIII.

VTVNTVR & iidem Finni pro corporum munitione, partim thoracibus è corio phocarum calce macerato, partim corio alcium iubato: quod ſuperfuſa aqua (ſi hyeme bellandum ſit) congelari permittunt, nec glacies pilis forinſecus adhærens, ſudoribus portantis á concepta duritia relaxatur. Galcis quidam eorum inſtar ſquamarum piſcium ex vngulis alcium, ſiue rangiſerorum (de quibus inferius lib. de animalibus plura dicentur) aut boum ingenioſè connexis vtuntur: quidam verò certarum volucrum exuuiis intrinſecus filis ferreis diligenter contextis: quidam coriariis galeis ex ſpiſſa, humidaq́ cute calce decocta, ſuper ligno ad formam capitis contracta, eaq́ aëre ſenſim ſiccata, tutiſsimè muniunt caput. Verùm galeas huiuſmodi, ne capite incaleſcente flacceſcant, ſubtili cortice arboris populeæ intus piſcium viſco (qui liquoribus reſiſtit) confirmant. In ſimili etiam caſu refert Herodotus lib. VII. vni ex ſupremis præfectis, ſeu ducibus Xerxis Perſarum Regis accidiſſe. Ait enim: Tertius horum collega Pharnuches, Sardibus erat relictus ægrotus: nam cùm Sardibus proficiſceretur, in calamitatem incidit inſciens: equitante enim eo, canis ſub pedes equi intercurrit: quo equus improuiſo deterritus, atq́ erectum ſeſe attollens, Pharnuchem excuſsit. Hic collapſus ſanguinem euomuit, nactusq́ morbum, qui in phthiſim euaſit. Equo autem á caſu ſtatim domini, fecerunt famuli, vt ille iuſſerat. Abducto nanq́ in eum locum, vbi dominum ſtrauerat, crura cum genibus abſciderunt. Nec omittendum eſt hoc paſſu, quód Regem Armeniæ Tiridatem (de quo Ioſephus lib. VII. belli Iudaici cap XLII) ſupradicto artificio propè captum, quidam miſſo laqueo circundatum tracturus fuerat, niſi celeriter gladio rupiſſet laqueum, atq́ ita fugiſſet.

Thoraces coriacei.

Galeę diuerſarum formarum.

Modus cõficiẽdi galeas.

Viſcus piſcium liqribus reſiſtit.

Equus eleuatus domini occidit.

Phthiſis.

Rex reti capit.

De præfectis Septentrionalibus Regis Suetiæ.

CAP. XV.

Islandia.

QVEMADMODVM ſuperius dictum eſt de præfectis Islandiæ, id eſt, terrę glacialis, qualiter edicto Regis Noruegię iura reddendo, lites pro portubus illius terrę mo'as auerterent, aut inter mercatores Germaniæ flagrantes, iuſta pœna corriperent eò nauigantes, ne vel ipſi negotiatores legitimò quæſtu, vel ipſi incolæ ſuo commodo, vel ipſe fiſcus debito tributo, & omnes amœna commutationis pacifica ſocietate priuarentur: Ita & in his Finnonicis terris populoſiſsimis, & opulentis, Regis Suetiæ præfecti, viri ſagaces, & prudentes, ſtrenui, & manſueti, vt iurgia tam indigenarum, quâm alienigenarum recto iuſtitiæ tramite auferant, & pacem vnicuiq; adiudicent, conſtituuntur. Quantò enim ferociores, auſterioreſq; eo ſub climate reperiuntur populi, (prout reuera ſunt) tantò prudentioribus viris opus eſt, qui magis ſuadeant (ſalua iuſtitia) quam rigidè cogant, ſpolient, vel tormententent: eoq; caſu nedum pręſcripta tributa alacriter exhibent, ſed ad quæuis imperata, etiam ſi periculis mortiferis annexa ſint, vt eis obediant, ſeſe promptiſsimos reddunt. Talibus præfectis prudentibus, iuſtis, & moderatis, ſemper floruerant Aquilonaria regna cum Regibus, & principibus ſuis, vt ſuauiter recordari congruit antiqui Stenonis Sture, XXIIII. annis duriſsimum populum ſpatio bis mille Italicorum milliarium ſtrenuè, & pacificè moderantis, & rurſus Regis Caroli ob auaros, contumelioſos, ac violentos omnium ſuarum prouinciarum pręfectos, VII. annis exulantis. Quid etiam cæteri ante eum Reges in extrema calamitate ob inſatiabiles officiales paſsi ſunt, ex annalibus eorundem (quatenus opus fuerit) curioſus inquiſitor teſtimonium ſumat, & inſuper ab externis, videlicet Caroli Magni inuictiſsimi Imperatoris, ſicuti et Alexandri Magni, ac Pompeii Magni, et Conſtantini Magni geſtis, quòd eorum ſemper maximum augebatur imperium, & glorioſum nomen, opera prudentiſsimorum officialium, ac præfectorum: quorum, vti etiam manſuetorum Pontificum, conſilio & pręſidentia idem Carolus Magnus vſus, auſteriſsimam gentem Saxonicam, infinitis diſcordiis & ruinis attritam, conſtitutis optimis legibus ad optatiſsimam pacem, concordiam, & omnem felicem conditionem reduxit: à qua moderno tempore non parum turbata videtur, cooperantibus impiis hominibus, per ſeditioſam doctrinam Lutheranorum.

Prçfecti Finlandiæ.

Populus ferox manſuetè regendus.

Regna floruerũt ſub bonis præfectis.

Carolus magn⁹.

Lutherani ſeditioſi.

De ar-

De arcibus violentorum præſidum comburendis.

CAP. XVI.

RVRICOLAE, ſeu communitates, ſentientes ſe quandoque inceſſabili violentia ab iniquis præſidibus pręter omnem æquitatem vexari, ad amaritudinem prouocati, fortiſſimas arces ampla glacie circundatas, cohortibus ac turmis, quaſi vir vnus, modo quo ſequitur, aggrediuntur debellandas. Quoties enim in Septentrionalibus regnis intolerabilia vulgi onera (nulla exigente neceſsitate) vel aliæ crudeliſsimæ oppreſsiones inducuntur, toties vi publica armorum grauaminibus tam atrocibus perperuè infringendis obuiatur, ita videlicet quòd incolæ, ſeu ruſtici (qui ſemper potentes, & vniti ibidem ſunt) huiuſmodi fortalitia demolituri, condicto tempore plura millia eiuſdem territorii in ſylua, ac glacie arcibus viciniore conueniunt, communi ferocia repentè quid faciendum ſit conſulentes, & concludentes. Inter quos viri acrioris ingenii, breui exhortatione ad multitudinem furentem ſuper paſsis, ac patiendis grauaminibus expoſita, vnicuiq; agmini ſub ductoribus ſeucrioribus officia diſtribuunt opportuniora: aliis, vt machinas fortiſsimas, ac altas ſubitò è lignis ſuper glaciem conſtruant: aliis, vt multa millia faſciculorum penes eos è ſylua excifa comportent: aliis, vt magiſtros òperis balliſtis, & armis per excubias à tyrannicis incurſibus tueantur, donec omnibus paratis vnanimiter inſtitutum negotium aggrediantur: quo ſit, vt primùm machinas, ſiue propugnacula, contra hoſtium tormenta, vel ſagittas ſecuriſsimè antrorſum in lubrica glacie trudant, manipulatimq; faſciculos infinita multitudine & humeris, & vehiculis congeſtos, ſuper muros, & mœnia iactent, donec eorum altitudine vel ſuperata, vel æquata, ignibus immiſsis flamma, & fumo abſumantur incluſi: qui neq; periculum hoc auertere, neq; ſeſe ob immenſam combuſtibilis materiæ molem defendere poſſunt, aut æquis conditionibus apud inexorabiles, & furioſiſsimos hoſtes inuenire: neq; fugere conceditur, ob multitudinem ad omnem cædem, & truculentiam excitatam. Nec aliter quàm ſtupa exardeſcens, comburuntur hæc fortalitia: quæ incendiis obnoxia ſunt. Maiori enim parte non latere cocto, aut campeſtribus ſaxis, ſed ex denſis ſyluis (ob arcendum frigus) coagmen-

Modus debellandi arces.

Ruſtici aquilonares potentes & feroces.

Officia diſtribuuntur.

Tormenta bellica.

Obſeſsi flãma & fumo ſuperantur.

Aedificia vt plurimum lignea.

tatis lignis cõncamerata ædificia conſtituuntur, vt infrà dicetur de domibus Aqui-
lonarium regionum.

De eodem.

CAP. XVII.

QVOT autem, & quando, ac vbi ſæuiens communitas Go-
thorum & Suecorum combuſſerat arces, & qua ratione, aut
neceſsitate id faceret, in hiſtoriis Sueonum Gothorumq́ cla-
rè deſcribit chariſsimus frater meus Io. Magnus Archiepiſ-
copus Vpſalenſis in vita Regis Alberti, & Erici: quorum
præfecti ferina rabie vbiq́ ſæuiebant in incolas earum regio-
num, & rurſum tot iniuriis & violentiis prouocati incolę,
nullo humanitatis reſpectu vſi ſunt in impios, & crudeles
ipſos præfectos, exemplo ad poſteros relicto, ne prouocent
Furor Aquilonarũ incolarũ. crabrones aculeata cauda concertantes. Non enim Aquilonares gentes aliter hoſti-
bus congrediuntur, quàm furiæ quædam ex inferis prouocatæ. Nec eo modo in
Liuius. campos, aut glaciem exeunt, vt ſpectrorum imagine territeant inimicos, vt Liuius
Deca. I. lib. IIII. de Fidenatibus refert: quorum portis erupit noua acies inaudi-
Acies inuſitata. ta eo tempore, & inuſitata. Ignibus nanq́ armata ingens multitudo, facibuſq́ ar-
dentibus tota collucens, velut fanatico inſtincta curſu in hoſtem ruit, formaq́ inſo-
Dictator. litæ pugnæ Romanos parumper exterruit. Tum Dictator, magiſtro equitum, equi-
tibuſq́, tum ex montibus Quintio accito, prælium ciens, ipſe in ſiniſtrum cornu,
quod incendio ſimilius, quàm prælio territum ceſſerat flammis, occurrit, claraq́ vo-
Examen apum. ce, Fumóne victi, inquit, velut examen apum loco veſtro exacti, inermi cedetis
Exhortatio. hoſti? non ferro extinguitis ignes? non faces has ipſas pro ſe quiſq́, ſi igni non te-
lis pugnandum eſt, ereptas vltro infeſtetis? Agite nominis Romani, & virtutis pa-
trum, veſtræq́ memores, vertite incendium hoc in hoſtium vrbem, & ſuis flammis
delete Fidenas, quas veſtris beneficiis placare non potuiſtis. Legatorum hoc vos,
Imperiũ dictatoris. veſtrorumq́ colonorum ſanguis, vaſtatiq́ fines monent. Igitur ad imperium Dicta-
toris mota cuncta acies, faces partim emiſſæ excipiuntur, partim vi eripiuntur, vtraq́
acies armatur igni. Magiſter equitum & ipſe nouat pugnam equeſtrem. Frenos
vt detrahant equis imperat, & ipſe princeps calcaribus ſubditis euectus effreno e-
quo, in medios ignes infertur, & alii concitati equi libero curſu ferunt equitem in
Fumus elatus. hoſtem. Puluis elatus, miſtuſq́ fumo, lucem ex oculis virorum, equorumq́ au-
fert. Ea quæ militem terruerat ſpecies, nil terruit equos. Ruinæ igitur
ſimilem ſtragem eques, quacunq́ peruaſerat, dedit. Tandem
Fidenates victi. Fidenates victi, fugaq́ pauidi cæduntur, ac ob-
truncantur, partimq́ gurgitibus nando
laſſati ſuffocantur.

De ma-

De machinis glacialibus.

CAP. XVIII.

VTVNTVR etiam Gothi, ac Sueci in aggrediendis, diripiendiſue fortiſsimis arcibus, caſtellis, & vrbibus, machinis, ſeu propugnaculis obliquis, è trabibus abietinis validiſsimè fabricatis: quas quidem machinas facilimo compendio ſuper ipſam glaciem impetuoſa manu admotas, mœnibus opponunt, earumq́ præſidio muniti, omnem ſaxorum, trabiumq́ iactum directè, vel ſupernè emiſſum, ne noceat, auertunt. Nihil enim vel altitudinis impetu, vel grauitatis impulſu, quantuncunq́ violenter demiſſum fuerit, machinas ipſas propter earum obliquitatem infringere, vel diſſoluere poteſt, immò nec ignibus immiſsis ab obſidione clauſis comburi: quia continuè aquam in vehementi rigore deſuper effuſam, ſpiſsius congelari procurant, paulatimq́ propinquius ad portas, & mœnia vi armata protrudunt, ac turmis militaribus firmant, eadem ferè ſub machinis, & caſtrenſibus præſidiis vtentes commoditate, qua perfrui ſolent viatores in glacialibus caſis (prout primo lib. dictum eſt) vbi pro frigoribus arcendis copioſa ſuppetunt ligna, itidem & commeatus ſufficientes, ac ſtipendia liberaliter diſtribuenda: & ob id atrociorem obſeſsis inferunt difficultatem. Quo viſo trepidum militare agmen obſidione clauſum, intra muros, & mœnia acrius ſe tueri compellitur, dum nullus inſidiarum locus pro conficiendo, vel abigendo hoſte vndiq́ attentatus occurrit. Non enim combuſtibilibus fomentis hoſtiles machinas propter circundantem glaciem comburere poſſunt, nec doloſis cuniculis ob terram ſaxea duritie congelatam erumpere, nec bombardis, aut tormentis minimo ſaltem loco hoſtes conficere, vel ſagittis, aut fundis deturbare, nec aperto congreſſu eiſdem tutè reſiſtere, nec arcibus relictis ſyluarum latebras ob aſperrimum gelu ſugiendo recipere. Conſtantibus tamen armis, & animis iidem incluſi ſeſe defendunt, donec obſidentes formidine glaciei reſoluendæ machinas ipſas aut ſponte comburant, aut longè remotius in littora fugientes ſecum abducant. Neq́ ſic ab eorum atroci impugnatione ſecuri redduntur obſeſsi. Machinas enim eaſdem ſubitò in latiſsimas rates conuerſas, eodem loco ſuper apertas aquas, quo aliàs in ſolida glacie ſteterunt, facilimè reponunt, aut ſinunt eas maiori ſuper inducta amplitudine in

Machinæ ligneæ altiſsimę.

Machinæ glaciantur.

Caſæ glaciales.

Agmē militare concluſum ſuperatur.

Modi erūpēdi.

Glacies reſoluta ſoluit obſidionem.

Lẽbi et lyntres.

ipſo gurgite liquefacta glacie firmiter permanere, additis lembis, ſeu lyntribus, aliocꝙ nauigiorum genere, quo peritiſsimi ſagittarii rates huiuſmodi valeant defenſare, & nocturnas vigilias, ne quiſquam obſeſſorum euadat, diligenter obſeruare.

Vigiliæ nocturnę.

Idemcꝙ faciunt campeſtribus propugnaculis vbicꝙ præſidentes. Pari enim atrocitate perſequuntur obſeſſos, quorum impia crudelitate ad tãtum vindictæ ardorem diutius fuerant prouocati.

Varia obſeſſorũ miſeria.

Quo fit, vt pro maiori parte tam duris cuſtodiis conſtricti, ſæpe imaginantur an gladio, an laqueo, an aqua, an igne, an præcipitio, an veneno, an mutuo iugulo ſeipſos occidant, exemplo Romanorum, quos L. Florus ſecundo bello Punico vrgente Hannibale his verbis commemorat periiſſe: Interim iam nouem menſibus feſsi fame, machinis, ferro, & igne, verſa denicꝙ in rabiem

Mors ardua victis.

fide, immanem in foro excitant rogum, tum deſuper ſe, ſuoſcꝙ cum omnibus opibus ſuis ferro, & igne corrumpunt.

De vehiculis igniferis.

CAP. XIX.

Hoſtes Aquilonariũ incolarũ

CVM Gothis, ac Sueonibus glacialis pugna per equeſtres, vel pedeſtres turmas à Moſchouitis, Danis, Germanis, vel internis hoſtibus intentatur, iidemcꝙ hoſtes diutius ad vim inferendam ſuas munitiones in faucibus montium, vel vallium collocare diſponunt, vnde irruptiones faciant in regnicolas, qui pro ſui defenſione ſimili propoſito in armis congregati, ne eiſdem hoſtibus tantillulum digraſſandi ſpatium temporis, vel locum concedant, ingeniis & viribus vtuntur opportunis:

Vehicula ignifera.

tunc vehicula oblonga aridis ſarmentis, & cæteris combuſtibilibus materiis replent, vt aterrimum fumum, intolerabilemcꝙ fœtorem igne (directorum audacia) accenſo, attractucꝙ equorum ſyluestrium, & furioſorum inimicis opponant:

Equi ſyluestres & indomiti.

idcꝙ celerius committitur, quò collateraliter equi ligati ardore ignis retropoſiti ſtimulantur ad curſum, nec currere deſinũt, donec hoſtilem aciem turbauerint, vt vel eo loco, vel alibi à latere armatis incolis

Fuga ſimulata.

impetuoſiſsimè inſultantibus cedant, vel eoſdem fugam ſimulantes, quaſi certi victores inſequantur, vt ſic educti, diſperſicꝙ potius ſecretis glacierum voraginibus,

quam

quàm armatorum inſidiis interimantur. Hiſq́ ex aliis ſyluarum anguſtiis (ſi opus fuerit) agminatim populus erumpens, balliſtis, & telis armato hoſtium certamini ſeſe immittit, & opponit, nec perſequi ceſſat, donec hoſtem abegerit ſeuerißima vltione. Glaciales verò hę pugnæ, vbi fieri ſoleant, aut in quibus lacubus, aut locis, ſequentibus capitulis diffuſius oſtendetur.

Populus è latebris erumpit ī bellum.

De eodem ab externis exemplis.

CAP. XX.

LIVIVS lib. II. deca. III. prędicto ſtratagemati non admodum diſsimile per Hannibalem contra Romanos excogitatum, ac commiſſum facinus meminit, idq́ eo modo: Dum vrgeretur armis Romanorum intra ſaxa, arenas, & ſtagna perhorrida ſitu hybernare: nec eum feſellit ſuis ſe artibus peti, vt nec montes tranſcendere, nec hoſti rupibus incluſo congredi potuit. Ludibrium igitur oculorum ſpecie terribili, ad fruſtrandum hoſtem commentus, principio noctis furtim ſuccedere ad montes ſtatuit. Fallacis conſilii talis apparatus fuit: Faces vndiq́ ex agris collectæ, faſceſq́ virgarum, atq́ arida ſarmenta præligantur cornibus boum, quos domitos indomitoſq́ multos inter cæteram agreſtem prædam agebat. Ad duo millia ferme boum effecta, Haſdrubaliq́ negotium datum, vt primis tenebris noctis id armentum accenſis cornibus ad montes ageret, maximè, ſi poſſet, ſuper ſaltus ab hoſte inſeſſos. Primis tenebris ſilentio mota caſtra, boues aliquantò ante ſigna acti: vbi ad radices montium, viaſq́ anguſtas ventum eſt, ſignum extemplò datur, vt accenſis cornibus armenta in aduerſos concitentur montes, & metus ipſe relucentis flammæ ex capite, calorq́ iam ad viuum, ad imaq́ cornuum adueniens, velut ſtimulatos furore, agebat boues. Quo repentè diſcurſu, haud ſecus quàm ſyluis, montibuſq́ accenſis, omnia circùm virgulta ardere, capitumq́ inquietatio excitans flammam, hominum paſsim diſcurrentium ſpeciem præbebat. Qui ad ſaltus inſidendos locati erant, vbi in ſummis montibus ignes conſpexerunt, circumuentos ſe eſſe rati, præſidio exceſſere, qua ingens emicabat flamma, velut tutiſsimum iter, petentes ſumma montium iuga: vbi attoniti nouo miraculo, conſtitere. Deinde vt humana apparuit fraus, tum verò inſidias rati eſſe, cum multo maximoq́ ſtrepitu concitant ſe in fugam. Hiſq́ ludibriis Hannibal meliorem locum ſortitus, opportunius pugnauit.

Hannibal cõtra Romanos.

Ludibrium oculorum.

Apparatus ſtructus.

Boum 2000.

Caſtra mota.

Boues igne ſtimulantur ad curſum.

Fraus humana.

Hãnibal meliorē pugnãdi locũ fraude obtinuit.

De bombardis, ac globis euehendis, & modo ſagittandi.

CAP. XXI.

Vehicula hyemalia.

Pondera maiora portantur in glacie.

Vnus equus curplauſtralis.

Lex viarum.

Sonus vehemēs in fundo aquarum genitus.

HAC imagine ſatis apertè oſtenditur, quibus ingeniis & artibus Septentrionales populi in promouendis præliis, ſiue ſuper campos, ſiue glaciem, intrepidè aduerſus inimicos iniuria vexati vti conſueuerunt. Cernuntur hic vehicula (ſic enim hyemalia, ſeu glacialia plauſtra vocantur) oblonga antrorſum ob maiorem flexibilitatem, & agilitatem cuneata, ſeu incuruata: quorum tanta commoditas, & firmitas eſt, vt obiectos viarum gibbos, ſiue tumentes glacierum, aut niuium colliculos, vno vel pluribus equis trahentibus, plus ꝙ oneris ponderiſue ſuſtineant, quàm quinque, vel ſex rotati currus in itineribus complanatis, & communitis. Tamen vno potius vtuntur equo in lubrica glacie, tritaꝙ niue, quàm duobus, vt occurrentibus plauſtris in viis ſtrictis, parumper declinando cedere poſsint, immò propter altitudinem niuium totum vehiculum (lege pœnali conſtituta) & grauiora plauſtra, euertere teneantur. In glaciali autem itinere ob infinitam latitudinem nulla difficultas occurrit, niſi in certis rupturis glacierum, vehementia inferioris exhalationis, quaſi vi tonitruorum, ob pinguedinem fundi cauſatis. Dico quaſi vi tonitruorum, quia tantus ſonus, tamꝙ horrendus mugitus ſubtus glaciem longo tractu veluti in lateribus denſarum nubium hincinde auditur, vt neceſſarium ſit quaſi fulgurum vehementia generari ſciſſuram vnius pedis, duorum, trium, vel ſex in amplitudine exhalationis impellentis, & ſpiritus à fundo excitati.

Adhuc

Adhuc de eodem, & modo penetrandi rupturas glacierum.

CAP. XXII.

QVAS quidem rupturas vt pertranſeant viatores, ſubitò ex obliquo latere integras partes glacierum repertas, dolabris, & ſecuribus adaptant, & reponunt, quaſi petras redactas in pontes. Si verò iumentum non præuiſa ruptura in vaſtis tenebris immerſum fuerit, tunc illicò chordis, & lignis ſubtilibus, ſemper comportatis, aſſueta agilitate extrahitur viatoris. Si verò homines inter glacies (vt ſæpius accidit) inciderint, mox eruti iucunda memoria proſequuntur adiutores. Nec terrorem exinde concipiunt, quòd illicò circunſtante frigore glaciantur in veſte: motu enim, curſuq́ continuo cauſante, celerius reſtituitur calor. Igitur in his vehiculis tempore glacialis prælii commeatus, globi, pulueres, ac alia ad vſum præliorum neceſſaria, conſtituto laboris pretio ab incolis facilimè comportantur, quemadmodum æſtate vſu nauigiorum in eodem maris, vel aquarum ſinu, vel curribus rotatis, induſtria aurigarum, vel nautarum fieri ſolet: immò vehicula hæc in maximo numero multiplicata, veluti propugnacula, aut aggeres ipſis hoſtibus opponuntur (velut carri in Cimbricis bellis) ſagittæq́ arcuales, vel bombardales, ex iis in hoſtem facilimè excutiuntur, donec vel interpoſita pace, mutua concordia abeant, vel timore glaciei reſoluendæ præproperè cedant, aut in pertinacia perſeuerantes, velut plumbum in aquis vehementibus dimergantur.

Pōtes glaciales.

Modus extrahendi lapſos ſub glaciem.

Inſtrumenta bellorum portantur in glacie.

Plauſtra loco ꝓpugnaculorum habentur.

Vis naturę compellit ad pacē

De impedienda aquarum congelatione.

CAP. XXIII.

MVNITISSIMAE ciuitates, & arces hyberno tempore dum omnia loca inuia, ac perenni glacie conſtricta ſunt, arcta obſidione premuntur: quę aliàs æſtiuo tempore quaſi inſuperabiles, & inacceſſæ videntur. Quocirca monſtratur hac tabula, quomodo ſe muniunt, qui talibus anguſtiis, & periculis ſunt ſubiecti. Imminente igitur publica, vel priuata hoſtilitate, ſi loca ſita ſunt in mediis aquis fluuialibus, vel ſtagnatis, valde ſoliciti ſunt incluſi, vt dolabris, ac ligonibus in modum circundantium foſſa-

Ciuitates ī hyeme durius obſidentur.

Modus muniēdi loca in frigore.

Pinguedo vitulorum marinorum prohibet aquarum constrictionem.

Piguedo prohibet congelationem.

Obſidentes ſuffocantur.

Glacies debilitata hoc modo

rum aperiant glaciem, ad minus ſpatio XXIIII. vel XXX. pedum, glacialia fragmenta introrſum trahentes, vt ſuper glaciem relicta, aucto gelu, & frigore in modum aggeris congelentur: eaque apertura confecta, mox pinguedinem balenarum, phocarum, vel vitulorum marinorum infundunt, haſtiſque ſufficienti, & magna quantitate infuſum commòuent, & dilatant. Quo fit, vt aquæ ſic congelatæ, hoſtibus ſpem adimant; ne propius accedentes diu cupita victoria potiantur: immò ſæpius euenire conſueuit, vt prius glacierum voragine temerario auſu, & acceſſu ſuffocati intereant, quàm conſpiciant, vel accedant obſeſſos, vel obſidione claudendos: non quòd glacies ipſa in profundo lacu, vel flumine debilis ſit, ſed eo forſan loco audax, & minax inimicus aggreditur, vbi labentibus è littore paludinoſo riuulis, glacies ipſa ſubtus exeſa ſit, & debilitata.

De eodem ab externis exemplis.

CAP. XXIIII.

Locus belli vnicè cauendus.

ITA etiam L. Floro aſtipulante, Minutius Romanus in bello Thracico dicitur plurimos bellaces, & ſtrenuos milites amiſiſſe. Hoc tamen caſu, ſeu euentu, de quo hic agitur, clarè monſtratur, quanta diligentia, modo, & ingenio cuſtodiendus ſit locus, cui omnis afflictio, diſsipatio, calamitas, cædes, rapina, & omnigena bellorum incommoditas præparari videtur. Ideoque incluſi, vel includendi, nunquàm intermiſſo labore ſe mutuò iuuant. At ex aduerſa parte, quem contemplantur inter aduerſarios ſingulariter eſſe veſtitum, præſertim candido, rubeo, vel glauco corporis tegumento, vel pluribus vallatum miniſtris, hunc exquiſitis ingeniis, globis teliſque ſuper vniuerſos ac ſingulos infeſtant, validoque clamore ſocios excitant, vt illi, vel huic ſic veſtito, equóue pallido, aut diſcolorato inſidenti inferant manum, vel ſagittam: quo ſigno aliàs M.D.XIX. in glacie ictu bombardæ Sereniſsimus Gothorum & Sueonum Princeps Steno Sture iunior, aliàs Suanteſon, omnium mœrore fortiſsimè pugnans dicitur periiſſe: idque nulla glaciali fragilitate, ſed proditione ſatellitis Danici, quem indiſcretius, quàm cautius præ cæteris indigenis diligebat, & ornabat, exemplo ad poſteros relicto, ne talibus ſe confidant cuſtodibus, à quibus (teſte Saxone Danorum hiſtorico) plurimi Reges clariſsimi millenis fraudibus illuſi, proditi, atque crudeliter fuerant interempti: de quibus ſpeciale & ingens volumen veraciter conſcribi poſſet, ſi alicui fideli ſcriptori otium cum experientia foret, & vellet contra tam nequitioſos, & domeſticos inſidiatores, ac proditores extendere veritatem, prout ſuperiori libro nonnihil eſt demonſtratum. Boni tamen ductoris eſt ſtrenuè ſemper agere, ſcilicet inter bellatores volitare, ac fortiter exhortari, vt acriter pugnent, & dimicent, alióſue ſegniter procedentes increpare, & forſitan caſtigare, vt properent, ne vno ſocorde, ac leuiter moto, fugamque capiente, cæteri pecudum more in fugam lapſi victoriam, & vitam ſibi ipſis, ac domino adimant in momento.

Veſtitus ſuſpectus.

Steno Sture periit in pallido equo 1519.

Principes proditione non glacio plerunque pereunt

Volumen proditorum.

Officium boni ductoris.

Multi labuntur vno fugiente.

De mœ-

De mœniis glacialibus.

CAP. XXV.

EST præterea alius in obſidione glaciali ſeruatus, vel ſeruandus muniendi modus, is videlicet, vt cùm pertinax hoſtis equis dimiſsis, vel voragine aquarum perditis, aperturam aqueæ foſſæ pinguedine prædicta (ne congeletur) impletam, tranſilire velit, trabes longiſsimas ſuprapoſitis tabulis, ſeu aſſeribus in modum ampliatæ ſcalæ connexas, nocturno præſertim tempore, impetuoſius quò poterit per aquas verſus obſeſſos, vel obſidendos, vt marginem glacialem penetret, præcipiti ſeruato curſu intrudit, quaſi ſolido ponte vſurus. Contra quem impetum vbi ſagittarum, bombardarumꝙ reſiſtentia præ nimia hoſtium feſtinatione ac ferocia non attenditur, tunc incluſi aquas ſuper mœnia, atꝙ ad latus infundunt, quæ ſubitò magis magiſꝙ adaucta, aſperrimo gelu cooperante, longiſsimo vrbium tractu veluti ſpecula conſpiciuntur: quæ mœnia vti ab imbellibus fœminis, pueris, iuuenibuſꝙ, multiplicatis & apportatis aquarum vrnis, hyeme & glacie conſtricta ſunt: ita & frigore durante quemcunꝙ globorum iactum infracta fortitudine ſuſtinere non horrent. Mulieres etiam ſubductis ſupra genua veſtibus, inter glaciatas aquas porrigunt vrnas aquarum plenas. Ita in anguſtia inuentionis neceſsitas cogit omnia audere, & attentare. Sed dum homines huiuſmodi ſtratagematibus inter ſe dimicant, finem tandem, quem Deus voluerit, vel vna, vel altera pars, etiam noua ſuborta difficultate, conſequetur, licet non incruenta victoria, quæ tot trophęis, quot funeribus inuicta cohorte bellicis cincta legionibus conquiri ſolet. Itaꝙ ſuſpenſis ſuper glaciem machinis, tam foris quàm intus conſtituti, ad compluſculos dies, ſeptimanas, vel menſes mutuo conflictu ſeſe moleſtant, donec reſoluenda glacies indomitos obſidentes (ſi propriam vitam ſeruare voluerint) celerius abire, quàm aliàs aduolauere, compellat. Dignum riſu ſpectaculum, ſi cui in tali caſu ridere vacaret, & alienum periculum, & turpitudinem ſpectare voluptati foret, præſertim vbi maius certamen contra aquas, quàm arma ſubeundum erit: quod etjam eò terribilius adeſſe, & vrgere dignoſcitur,

Munitio glacialis.

Trabes longiſsimæ ſunt pro ponte.

Mœnia glacialia.

Perſonæ ibelles laborant.

Mulieres porrigunt vrnas.

Neceſsitas omnia audet.

Victoria cruenta.

Machinæ glaciales.

Glacies reſoluēda accelerat pacem.

Certamen cōtra aquas.

quò repentina ſuborta tempeſtate, & rupta glacie, quaſi in abyſſum dimergi videntur, vbi paucis anteà diebus inſtar triumphantium victorum aggredi, & ingredi continuò credebantur.

De glacialibus excubiis, & nocturnis.

CAP. XXVI.

Noctes 20. horarum.
Cuſtodes caſtrēſes mutanť in media nocte.
Teſſera militaris.
Loēſn.
Proditores ĩ caligine nocentiores.
Impatientia equorum.
Exōnes vigiles.
Inſidię maiores ĩ aurora cauendę.
Gedeon in aurora vicit.

ARCIVM, & ciuitatum, caſtrorumq́ obſidionem Aquilonares armati milites, tam equeſtres, quàm pedeſtres, in campis, vel aquis ſolidiſsima glacie rigentibus, ſeruaturi, vigilias longiſsimę noctis XX. ferè horarum in medium diuiſę, diligenter attendunt, atq; cuſtodes mutant; non cornibus, aut campanulis, quaſi dormitare videantur perſonantes, ſed ſignis ſecretis retentis, vt nocte aliunde accedentes ex verbo reſponſionis vnde, & qui ſint, intelligere queant: quo verborum ſigno forſitan per obliuionem amiſſo, non ſecus ac proditor à Principe (ſi ius militare extendi debeat) in vita, vel bonis omnibus condemnari meretur: quod adeò rariſsimè euenit, vt pro portento reputandum veniet, ſi quiſpiam ea negligentia inculpetur. Vigilantiſsimos etenim ſemper oportet eſſe caſtrenſes cuſtodes, ob proditores, qui caligine periculoſius nocent, quàm quoduis aſperrimum frigus, quo ſunt aſſueti, non autem proditoribus, quos abominantur. Sed maior vis eſt in equorum impatientia, propter frigus, quo ſtridor pedum in colliſione glacierum, vnde ſonus excitatur altior, continuè cauſatur: vbi ſeſſores armatos, etiam pellibus indutos, in frigore portant, licet hi per vigiles, exomneſq́ cuſtodiunt commiſſam ſtationem: eoq́ diligentius, & cautius, quò nox progreditur ad auroram, circa quam violentiores committi ſolent inſidiæ, dum humanæ vires ſtupore, ſomnoq́ grauiore ligantur: tuncq́ inſidiatores omnium temporum quaſi ex conſtitutis articulis ſunt attentiores. Quomodo verò fortiſsimus Gedeon ſæpius antelucano tempore tales ſuperauerit, ex ſacris hiſtoriis relinquitur manifeſtum.

De for=

De ſortunatioribus prælijs matutinis.

CAP. XXVII.

MOS igitur fortiſsimorum militum eſt in diluculo obequitare, aut in claſſe naualiter pugnare, nec grandinum, nebularum, pruinarum, niuium, frigorum, nec hoſtium expaueſcere iniuriam: & hoc non tantùm Principis charitate, ſed æmulatione fortium virorum dura quæque pati, & iureiurando ſtatuere, ac firmare ſeſe nullo terrore locum deſerturos, pœna addita. Si eques diſceſſerit, nedum armis, & equo exuitur, ſed & legali fama, honore, ac fideli exiſtimatione priuatur, immò & circunſtantijs ponderatis, grauiſsima pœna multatur. Si pedes, certo plagarum numero cunctis aſpicientibus caſtigatur, pœna nihilominus perpetuę infamiæ penes vtroſque, quaſi cicatrice indelebili, remanente. Ad hunc paſſum militaris pœnæ non incongruè Iuſtinus volumi. XXXII. inuitandus aſſerere poſsit in hunc modum: Daci quoque ſoboles Getharum ſunt: qui vbi cum Orode Rege aduerſus Baſternas malè pugnaſſent, ob vltionem ſegnitiei capturi ſomnum, capita loco pedum ponere iuſſu Regis cogebantur, miniſteriaque vxoribus, quæ ipſis fieri ſolebant, facere. Neque hæc antè mutata ſunt, quàm hanc ignominiam bello acceptam virtute delerent. Hęc ille. Si verò fortiſsimè pugnando, vel conſtantiſsimè ſtationem ſeruando, aduſtione frigoris perpetuò debilitatus fuerit, tunc vnicuique iuxta qualitatem honoris, & generis, liberale ſubſidium, quo in reliquum tempus commodiſsimè viuat, more veteris militiæ deputatur à fiſco: quod & Principis munificentia fauorabiliter ampliatur. Pro remedio tamen aduſti corporis in frigore, vtuntur medicina ſpeciali, cinere ſcilicet combuſtæ pellis leporinæ, quo optimè linitur infirmitas pedum applicato: de quo etiam aliquid de medicinis ſimplicioribus Aquilonarium gentium infrà dicetur.

Pugnatorum impedimenta ſuperanda.

Pœna excedentium prælijs.

Pedeſtres.

Daci ſoboles Getharum.

Pœna contumelioſa.

Præmia victorum.

Munificentia principis.

Medicina notanda.

De exernis exemplis mollium virorum in frigore.

CAP. XXVIII.

L.Lucullus.

Impedimenta bellorum perficiendorum.

Rebellio militaris.

Princeps collachrymabat.

Verecūdia non virtute ſeruiūt multi.

Cæſar.

Milites ob frigora molles.

Milites delicatuli.

Aqlōaria bella ſrigoribus im menſis alūtur.

PLVTARCHVS in vita L. Luculli, aſſerit eum adeò magna victoria deuictis Parthis barbaris elatum fuiſſe, vt animum eleuaret ad ſubuertendum penitus reliquos barbaros, ſuo imperio rebellare, aut contradicere præſumentes. Sed autumnale tempus tunc erat, & æquinoctium, omniumq́ illuſa ſpe celerius frigidiſsima è cœlo frigora cecidère, omnia niue obruta, & ſi quando ſerenus aderat aër, tum gelu, tum pruina humana corpora perrigebant. Difficilimus erat equis ob extremam frigiditatem fluminum potus, difficilimus erat eorum tranſitus: quia concretis in glaciem aquis, glacies ipſa tranſeuntium grauitate confracta, aſperitate ſua equorum tibias, neruoſq́ cruentabat. Syluestria deinde, ac anguſta itinera tellus humiditate abundans, cadentes è cœlo niues, & ipſa in madidiſsimis locis acerba pernoctatio, difficilimam, ac propè intolerabilem militiam faciebant. Quo factum eſt, vt milites ob aſperitatem itineris licentiam abeundi petentes, & non obtinentes, murmurare, ducem crudelem inſtimulare, omniaq́ infeſtiſsimis verbis, fœdoq́ tumultu replere cœperunt, nec à Principe ſuppliciter petiti, à ſeditione ceſſare, etiam quòd coram eis collachtymabat. Verecundia tamen magis, quàm virtute, & fide eius ruinam ſpectaturi, pactis interpoſitis ſequebantur. Similem etiam difficultatem Cæſar ipſe ſæpius ſeſe expertum fuiſſe in hybernalibus bellis affirmat, vt cùm vltro clariſsima victoria eius viribus, & ingenio arriſiſſet, neqnaquàm milites ob frigora forſitan leuia, vt ſecum confoderent hoſtem, inducere præualebat. Neq́ in aquis ſemper ea ſtrenuitate, vt frequenter voluit, inimicis congredi fas erat: quod & Procopius, ac Herodotus cum pleriſq́ aliis atteſtantur, milites ſcilicet delicatulos dixiſſe, Nequaquàm oportere ſimul confligere cum hoſte; & elementis, ſcilicet aquis, frigore, tempeſtate, & ſimilibus. Quàm friuola, & effœminata querela hæc eſſet? ſi in Aquilonaribus regnis ex multis præmiſsis exemplis non illicò ob intenſiſsima frigora corriperetur. Immò quantò acriora ſunt frigora, tantò auſteriora certamina geruntur, & continuantur.

De oppugnatione arcium in glacie munitarum.

CAP. XXIX.

Hyems aditum concedit obſidioni.

Sagittæ tāquam imbres emittuntur.

EST & alius pugnandi modus ſuper glaciem valde tritus, & vſitatus in Septentrione. Vbi æſtatis tempore ob aquarum voragines, acceſſus hoſtilis intentari non poſsit, orto demum immenſo frigore, glacieq́ concreta, vltionem contra arces immanium præfectorum aſſumere volentibus, in glacie lubriciſsima, caſtra ſeu munitiones imponere, facilimus offertur acceſſus: in quo non ſegnius in arcem, & hoſtem emittuntur ſagittæ, quàm ſi in campo fortiſsimo firmata præſidia forent. Vbi verò arx eſt inſularis, admotis machinis quadrato agmine ſine intermiſsione oppugnari videtur: eoq́ acrius proficiunt obſidentes,

obſidentes, quò magis vniti fuerint, & concordes, vnius ſcilicet gentis ritus, & mutuæ confortationis: quod exercitus ex diuerſis hominum generibus collectus, ſibiinuicem nondum vel lingua, vel vſu viuendi notus, alter alteri diffidens, efficere ſit ineptus: quoniam exinde diſcordia naſcens, fictum aggreſſum, vel fugam apertam, aut proditionem oſtendit, maximè quia tales extranei milites (vt proximo cap. dictum eſt) frigoris impatientes, ita aſſueti non ſunt, vt incedere, vel accurrere valeant, eminus aut cominus pugnaturi. Longè etenim alia ratio eſt in glacie, vel niuibus (vt alibi etiam oſtendetur) quàm montibus, campis, ſyluis, vallibus, vel arena præliandi. Glacialis congreſſus fit in laneis calceis, non pellibus, aut coriis vnctis. Vis etenim frigoris, quodcunque fit vnctuoſum, eueſtigiò conuertit in lubricitatem glacialem. Vſus tamen armatorum eſt, vt tribulis, ſiue triangularibus ferreis, ſeu triplicato ſtylo pro firmiori curſu, vel ſtatione muniantur. Quidam verò præmeditato congreſſu, vel inſultu, in medio noctis ſilentio cineres ſuper glaciem latè diſpergente, ſecuriſsimam efficiunt præliandi ſtationem, aut curſum.

Vnitas linguę et morum pręualet.

Exercitus variæ linguę plerunque ingloriius abit.

Ductor ꝑlioꝝ hæc notet.

Ratio pugnandi varia.

Congreſſus glacialis.

Tribuloꝝ vſus

Cinis glaciē firmat.

De oppugnandis nauibus inimicorum congelatis.

CAP. XXX.

ACCIDIT plerunque in littoribus Gothici maris, vt inimicæ naues, tam roſtratas falces, quam harpagines, aliaſque terribiles munitiones, & noxia inſtrumenta habentes, contrario flatu diutius vexatę, repentino gelu ſuperueniente, quaſi in muris intra anguſtias glaciales fortiſsimè concretę perſtringantur, nec ſe eruere, neque tranſmarina auxilia petere, aut expectare, aut aſſequi, neque ſociales naues eadem cauſa tempeſtatibus interclusas, commeatum ferentes accipere poſſint. Quare difficultatibus his, vel ſimilibus, præcipuè cariſtia lignorum in aſperrima hyeme conſtricti, neceſsitate mortifera vrgente, ſe dedūt, vel præſentiſsimam mortem incurrent. Veruntamen ſceleris immanitate (quia inter

Naues firmātur i glacie vt muro.

Perplexitas mortifera.

circumpoſitas gentes in cædibus, ſpoliis, & crudelitatibus vltra morem humanum ſæuierant) obſtante, multoties ad extrema vitæ remedia concurrentes, infatigabili labore in mediis tenebris glaciem confringere ſtudent, ne fortè ſuccifa glacie interſtitio quatuor, vel decem milliarium, vel plurium Germanicorum, ad apertum mare euadere poſsint. Intereà tamen incolarum (ad debellandum, ſpoliandumq́ eos) accedentium ſagittis, quaſi imbribus per aëra ſublimius ad eorum nauigia directis, & cadentibus, in periculo occiſionis velut deſolati conſiſtunt, immò frigoris horrore plerunq; mortui ſociorum manu, dum terra ſepeliri nequeunt, vrna incluſi perforata glacie dimerguntur in aquas: vel ſi nobiles, aut alterius reputationis inſignes viri ſunt, ſine horrore fœtoris, quaſi ligna virentia ſaxea duritie congelati, ſociis à periculo euadentibus, ad honeſtiorem tumulum, ne in hoſtili terra permaneant, reſeruantur. Attamen petitis, & obtentis induciis, ſi cadauera ſua humo ſacra recondere poſcunt, nunquàm eis denegatur, immò nobiles, & præſtantiores terrarum incolæ adſunt in eorum honorabili ſepultura: quod & in campeſtribus præliis hoſtilis terræ ſatis cærimonioſè ſeruatur: veluti recentius exemplum eſt de quodam potentiſsimo equite aurato D. Achone Hanſon Veſtrogotho anno M. D. X. in Schoningia haud ſatis feliciter pugnante, ac lancea veteris ſui familiaris Dani transfoſſo: qui totius terræ nobilibus accurentibus, honeſtiſsimæ traditus eſt ſepulturæ. Quòd homines moriantur gelu, nonnihil naturæ vim atteſtari videtur Vincen. in ſpe. hiſto. lib. XXVII. cap. CXXVII. & dicit: Mirabile non eſt, nec quòd foueæ glaciales tam triſtes aſpectu, vt aſpicientes in circumgelata naui terreant: ſed mirabilius eſt, quòd potentiſsimæ naues triumphante natura deueniunt in prædam inermium turicolarum, dum nullum ſuperſit remedium, niſi fuga, quæ ob glaciem duriſsimè conſtrictam vbiq; denegatur: & forſitan, niſi iuſto Dei iudicio ita permitteretur, omnia prædatoribus conculcarentur, ac occuparentur, dum in malis ſucceſsibus victores dicaces, petulantes, & in omni ſæuitia importabiles, & crudeliſsimi redderentur. Ideoq; tam acriter in omnibus aquis, & terris reſiſtitur prædonibus illis, maximè ob ſceleris immanitatem, quam vlciſcitur ipſa natura: quæ etiam abhorret hanc crudelitatem nauigantium prædatorum, qui ſæpius fame, & frigore, vbi nuſquam peramplius comparere poterunt, moriuntur.

Glacies ſuccifa dat exitum inimicis.
Sagittæ ꝑ aëra emiſſę nocentiores.
Sepultura glacialis.
Cadauera ſine fœtore.
Hoſtes mortui honorantur.
Acho Hāſon eques auratus.
Natura triumphat.
Fuga denegat̄ i mari glaciato.
Victores dicaces & petulantes.
Natura abhorret & punit ſceleratos.

Dœ pœna

De pœna infidelium ſeruitorum per aquam gelatam inflicta.

CAP. XXXI.

PVTABAT Paulus Iouius Epiſcopus Nucerinus exterarum regionum curioſus ſcrutator, & ſcriptor, furúm latronumq́, & ſimilium malefactorum grauiſsimam fore pœnam, quòd frigidis aquis guttatim ſuper colla eorum dimiſsis, tanquam duricribus tormentis commiſſa flagitia con fiterentur. Ita enim in Sarmatia ſua teſtatur: Fures, ſicarios, latrones per quæſtionem examinant Moſchouitæ eo modo, quòd aquam gelidam ſuper caput ex alto paulatim dimittant: hocq́ habent pro intolerabili tormento. Hæc ille. Sed reuera vel ludibrioſè bonus præſul à verſuto Moſchouitici principis nuntio, Demetrio dicto, tempore Clementis VII. informatus eſt Romæ, vel aliis rebus curioſioribus intentus, non integrè referentem patrios mores intellexit, hoc ſcilicet pro terribili tormento in ea duriſsima gente reputari, quæ flammis & eculeis adhibitis, vix vt acta reuelet, tantillulum commouetur. Hos tamen Moſchos in robore exuperant Sueones, & Gothi, qui Calendis Ianuarii ſolùm in rebelles, diſcolos, & inſolentes has pœnas infligunt, ea præſertim cauſa, quòd qui principes, & dominos ſuos in ſacris Chriſti natalitiis primùm nocte, demum die accedentes, ſecuti non fuerint, ac permanſerint, immò etiam quicunq́ in aliqua priuata æde, vel familia idem non fecerint, aut turpia verba, ſcandaloſaq́ facta commiſerint, hos ſocii, teſtes, accuſatores, & iudices ſonoroſo æris, tympanorumq́ ſtrepitu, longo ordine ad congelatas aquas eductos, genibuſq́ innixos, nudato collo, & prono vultu in genua preſſos, guttatim gelida aqua omnium applauſu perfundunt. Quibus tamen compendiariam pœnam (promiſſa erratorum emenda) celeriter infligere decreuerint, ea gratia conceditur, vt ſimul & ſemel toto nudato capite, iuſtæ quantitatis, & menſuræ vrna totaliter perfundantur. Soli Aethiopes ob verticis nimiam nuditatem, hanc pœnam horreſcunt. Licet rarò perueniunt ad Aquilonares regiones, veniunt tamen inter ſubſidiarios milites à Rege Galliarum, Regi Danorum ad impugnan-

Paulus Iouius.

Verba Iouii.

Demetri' Moſchoꝝ nuntius

Sueones & Gothi duriſsimi.

Aqua guttatim dimiſſa.

Vrna itegra gro ſè effunditur.

Aethiopes.

Sepultura Aethiopū & Danorum.

dum Suetiam & Gothiam miſſos: quibus plerunq; Aethiopibus, pariter & Danis infeliciter pugnantibus, non frigida aqua infligitur, ſed dura captiuitas, & ineuitabilis ſepultura.

De eiſdem pœnis.

CAP. XXXII.

Pœna ſub glacie.

Grā datᷓ ꝓ pœna feſtinata.

EST & alius modus omni alio tempore hyberno contumacibus & obſtinatis à maioribus decretus, ſcilicet vt perforatis glacierum foraminibus XX. vel XXX. pedum ab inuicem diſtantibus, chorda ſub brachiis ligati, quód vno foramine ſubtus glaciem immiſſi, fune altero prætenſo ad aliam pertrahuntur glacialem aperturam. Si celeriter id factum fuerit, gratiam referunt amicis, quód feſtinanter, & fideliter expedierint eorum cauſam: ſin autem protractius (ſic fortè exigentibus demeritis animi pertinacioris) tunc extractus experitur ſe habuiſſe cenſores, & fautores rigoroſos, quia in graui periculo fuit ſuffocationis. Quód ſuper glaciem inſtar ſpeculi lubricum agiliter hæc fieri videntur, mirandum non eſt, quia triangularibus vncis ferreis ſotularibus, aut calceis affixis, non tantùm ad hunc, ſed quemlibet actum in glacie perficiendum, ſecurè (prout ſuperius de bellis, & infrà de piſcaturis glacialibus dicendum erit) vtuntur. Moſchouitis tamen ſchiſmaticis hęc aquarum ſubmerſio pro religionis cultu deputatur, quia ſub glaciem perforatam infantulos ſuos immergentes, ritu ſuo baptizant: qui ſi rapido fluminis impetu ſub glacie deferuntur in longum, arbitrantur eos ad ſuperos illicò euolaturos.

Periculum ſuffocationis.

Remedia cōtra lubricitatem glacialem.

Ritus baptizādi apud Moſchos.

De ſcalis

De ſcalis ſuper aquas in obſidione leuandis.

CAP. XXXXIII.

LICET titulus cum ſua imagine videatur magnam in ſe præmittere declarationem, tamen vt appareat explanatior, nonnihil adhuc videbitur ſuperaddendum. Solent Septentrionales pugnatores, præcipuè Sueones & Gothi, in ſtagnalibus foſſis, aquis, aut amnibus, quietiori ſilentio circa arces, & mœnia labentibus, rates, ſeu tabulas ſuper longas abietinas trabes componere, ſcalaſq; certis adhibitis funibus, et ferreis rotulis inſtar chalybeorum arcuum, furtiuo quaſi tractu in denſis tenebris, & pluribus locis decliuioribus erigere, atq; bona opportunitate ſilenter, & celerrimè defenſore vllo non attendente, vel dormitante, aſcendere, ac in tanto numero citiſsimè ſe coniungere, vt ſociis hincinde ſimili induſtria ſcalatim mœnia aſcendentibus, & concurrentibus, in obuios quoſq; faciant irruptionem, quatenus portas violenter aperiant, & teneant, donec omnis exercitus, vel robuſtior eius pars, impetu ſtringente valeat introire. Et licet præſumptuoſo magis quàm prouido auſu idipſum impunè quandoq; fecerant, faciuntq; eadem ſeruata temeritate: tamen plerunq; falluntur in acceſsione portarum, dum ſuper eaſdem è ſublimiori loco ſimplex, vel gemina dependet ferrata, vel ferrea crates, vt hæc, vel illa facilimè ad caſum ſoluta, præſumptuoſos portarum perfractores pro parte, vel toto comminuat, aut interimendos manifeſto ludibrio vulneribus laceratos excludat. Similiter & fieri ſolet in aſcendentibus mœnia tabulata, vt cùm credant ſe (ſomnum ſimulante cuſtodia) poſitos in tuta ſtatione, ruptis infirmis tenaculis, vigilum diligentia vno impetu decidunt interituri. Eoq; caſu cùm ſeſe reprimant à præmeditato inſultu, ſagittis poſt tergum emiſsis vel occiduntur, vel lacerati, vulneratiq; in caſtra difficilimè relabuntur.

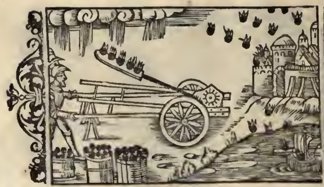
Scalæ ratibus inhærentes.

Aſcenſores ſcalarum.

Modus inuadendi arces.

Crates ferrea ſuper portas dependens.

Mœnia tabulata.

De ſcalis, vel fundis igniuomis.

CAP. XXXIIII.

Multa libẽt ſed non licent.

Tormẽtl genus

Cadauera putrida proiiciũtur in arces.

Blida.

Anus per aëra proiecta ſalua reperta eſt.

SATIS terribile, atque inuſitatum videtur hoc bellicum inſtrumentum, horribiliuſque fieret, ſi quoduis eius ſecretum pro loco, tempore, quomodo, ac quando, & vbi applicandum foret, declararetur. Verùm cùm multa ſint, quæ nequeant, aut congruant, vel expediant, etiam ſi liceant, manifeſtari, volens hic prætereo malum interpretari, ne cuiquam pernicioſum, aut noxium fiat: ſatis eſſe reputans, apud Gothos, & Sueones talia tormenta inueniri, quibus hoſtis crudelis accedens arceri poterit, aut ita humiliari, vt diſcat quietius domi viuere, quàm alienam infringere libertatem. Eſt & aliud tormenti genus bellicum, longè vetuſtius, inter duas ſublimes, & eleuatas trabes per modum libræ in medio ſuſpenſum: cuius altera pars humi, vel deorſum ligata, burſam habet duabus, vel tribus bouinis cutibus, & chordis, inſtar proiectilis fundæ coriariæ adaptatam: quam putridis cadaueribus, equorum ſcilicet, vel canum, aut lapidibus, vel ferreis globis repletam, ſolutis tenaculis altera pars immenſi ponderis alligati, vehementiſsimo impetu ad deſtinatum arcis, vel vrbis locum in obſidione per aëra fundit. Hocque inſtrumentum vulgari Gothico Blida dicitur, quaſi alacritatis nomen per contrarium, omnibus incutiens terrorem, & ruinam. Blid iucundus dicitur, ſed minimè in hoc caſu. Vetus relatio eſt, ante vrbem Calmarnẽſem Meridionalis Gothiæ anum quandam pauſandi gratia ſeſe in huiuſmodi burſam immiſiſſe, atque incautè baculo tenaculum reſoluiſſe, etiam ob id per aëra iniectam fuiſſe, vt cadens in pyramidem recenter collecti fœni, in hoſtili vrbe reciperetur illæſa: demumque pro miraculo cæteris eam intueri volentibus, per plures annos reſeruata. Sed de his igniuomis fundis ſuperiori libro nonnihil diffuſius eſt monſtratum.

De curſu

De curſu equorum pro pallio, vel brauio.

CAP. XXXV.

QVID ſibi titulus, & annexa figura velit, ſatis oſtenditur ſine vlteriori declaratione. Repletis enim vehiculis (ſic enim gens hyemales thedas, aut currus appellat) pluribus hominibus, vno tantum premiſſo equo, curſum impetuoſiſsimum ad V. vel VI. milliaria Italica intendunt homines, vt non currere, ſed velociſsimè volare videantur, maximè quia vncis acutiſsimis, & ferreis clauis in vngulis firmati ſunt equi. Brauium verò (vt primo libro in ſimili curſu hominum monſtratum eſt) veſtis, ſiue equus victus, aut certa menſura ſalis, aut annona ſeminanda, illicò ſoluenda taxatur ad certum tempus: quo nunquàm (niſi ſoluerit obligatus) habebitur liber.

Vehicula.

Curſus glacialis celerrimus.

Vngulæ equorum ferratæ.

De onagris, ſeu alcibus, in niuoſa glacie currentibus.

CAP. XXXVI.

Onagrorum curſus.

Edictū regiū ne curſu onagrorū vtantur viatores, & cur.

ONAGRORVM, ſiue alcium, vehementiſsimus etiam curſus in niuoſa glacie eſt apud Suecones Septentrionales, maximè vltra regiam Holmenſem verſus ſuperiores partes Aquilonis. Inferius verò ad plagam Meridionalem, etſi in magna multitudine vaſtorum nemorum ſunt, ob Regium tamen edictum in vſu non habentur, ne ſcilicet eorum currendi celeritate (quę longè ſuperat omnium equorum velocitatem) proditores vtantur in ſecretis regni, inimicis quàm ocyſsimè reuelandis. Famis etenim, ac ſitis, laboriſque patientiſſima eſt hæc beſtia, vt diem noctemque immenſa ſpatia ducentorum milliarium Italicorum currendo valeat perficere, priuata cibo. Cęteras eius animalis virtutes, infrà de animalibus liber hic monſtrabit.

De rangis

De rangiferis in niue currentibus.

CAP. XXXVII.

MAGNA etiam multitudo alterius generis rangiferoꝝ eſt in Septentrionalibus locis: quoꝝ vſus eſt nedum pro curribus trahendis (vt infra de animalibus oſtendetur) ſed etiam in onerariis vehiculis ſuper cacumina niuium pertrahendis. Et hi quoq; rangiferi (à tractoriis inſtrumentis ita appellati) edicto regni prohibentur à miniſterio, Meridionales partes inhabitantibus quouis modo exhibendo. Miræ etenim velocitatis, vt onagri, ſunt in abſoluendo breui tempore longum, ac difficile iter. Vehicula autem eorum ab aliorum formis differunt, quia antrorſum inſtar calceorum ſunt cuneata, ad penetrandum niues, veluti marina nauigia ad diuidendum fluctus, & vndas.

Rangiferi domeſticati.

Edictum ſimile ſuperiori.

Forma vehiculorum.

De ſuffocatione hoſtium in vallibus niuoſis.

CAP. XXXVIII.

Moles niuiũ in ſtar montium.

Certamen hyemale.

Armati & aíati icolę hoſtibus reſiſtunt.

Impedimenta equeſtrium.

Ignari locoꝝ celerius cadunt.

Fuga ſimulata.

Vorago niuoſa

Nix apparens ſolida periculum affert.

CVM ſuperioribus primis libris abundè oſtenſum ſit, quàm immenſæ moles niuium tota hyeme, magnaq́ parte veris & autumni, campos Septentrionalium regnorum occupant, vt & montes, & colles partim æquare videantur, & ob id præſentis figuræ ſeries facilius demonſtratur. Dum itaq́ Sueci & Gothi hyemale certamen aduerſus Teutónes, Danos, aut Moſchouitas, grauibus prouocati iniuriis, inſtaurare coguntur, modis omnibus hoſtilem exercitum, quanta equeſtri, vel pedeſtri potentia præditus ſit, explorant: compertoq́ quód egregiis, ac grandibus equis, maiori parte cataphractis, numero & apparatu quaſi inuincibili accedunt, quæcunq́ reſiſtentia ſuis viribus proſtraturi, in eorum occurſum non tam armati, quàm animati viritim incolæ exeunt, maximè vt hoſtes tam atroces, virium atq́ locorum congreſsibus attritos, iugulent, ac prædentur. Certa enim experientia nórunt, talem hoſtem haud difficulter, aut trepidè ſuperãdum fore, qui pluribus grauis armaturæ impedimentis inter altas niues, opacas ſyluas, abdita præcipitia, & niuales glacialeſq́ voragines irretitus, & illuſus, etiam ſi aduerſarius aliquis patriæ defenſor non obſtaret, neceſſariò corruet vrgente natura: eoq́ celerius idipſum eiſdem inimicis euenit, quò delicatius enutriti ſunt, & locorum ac periculorum ignari, dum ipſi Aquilonares populi, cœli terręq́ iniurię aſſueti, per montes, & deuia in ipſa ſæua hyeme niuibus denſatis, vel occurrentibus inimicis congredi non formidant: vnde & bello imminente ſuperbos hoſtes ſimulata fuga, vel in loca niuoſa, vbi grauitate armorum velut in limoſa voragine immerſi, more ferarum retibus conſtrictarum, ab inermibus ruricolis interimuntur, vel in paludes, ſtagna, lacus, & amnes, propter latentem ſub niuibus aquam, educunt, vt caſu continuo ruant ſubmergendi. Apparet quidem vix ſolida in ſuperficie, ſed ſubtus ſecreto fluminum eſu adeò infirma, vt vix lupum, minus hominem, & maximè armatum, ſufferre poſsit. Proſpiciat ergo hoſtis, quàm infeliciter cum elementis pugnare præſumit.

De globis

De globis niualibus equorum vngulis impreſſis.

CAP. XXXIX.

EST prçtereà equeſtribus inimicis aliud ſpectaculum, ſeu periculum, ineuitabiliter formidandum, quòd vngulæ equorum ferratæ, ob frigiditatem niui connexam, accedente inferius aqua, vel deſuper pruina, citò generantur niuei globi in forma pilarum, vſq; ad magnitudinem capitis puerilis, & ita rotundati, ac congelari adhærent, vt impoſsibile ſit quin eques à iumento, vel cum eo concidat occidendus, vel captiuandus. Non enim quartum, aut ſextum ſaltum, ob globos niueos pedibus adhærentes, in rectum vel obliquum efficere poteſt, quin illicò cadet: quantoq; magis calcaribus equum ſtimulauerit, vt currat, aut ſaltet, tantò velocius fatum accelerat, vt ſubitò lapſus, corporeq; fractus expiret, vel in aliam emigret miſeriam, nece forſitan deteriorem. Talis autem globorum congelatio omnibus indifferenter vbiq; in campis, & viis hyberno tempore accidere ſolet, quando ventus Auſtralis tepidiores reddit niues, vt citius iumentorum pedibus congelentur, & corruat eques. Qui verò pro defenſione patriæ militant, in ipſo certaminis aggreſſu equos ferramentis ſub pedibus totaliter denudant, vt niueis globis non adhærentibus expeditius irruant in hoſtem: qui hac commoditate, ac ſecuritate non audet vti, quia refugium non habet, quemadmodum incolæ regni locum habent, & amicos. Neq; minus periculum hoſtibus eiſdem imminet, quando vallium montiumq; latera lubricis glaciebus, veluti ſpeculum micantibus, circumfuſa aſcendere, aut deſcendere conſtringuntur, quin adhuc maiorem colliſionem incurrent, quando præcipuè glacies huiuſmodi cooperitur tenuiſsima niue, vel ipſa vi ventorum coacta, fauces, & præcipitia claudit, voragineſq;, & ſpecus profundas veluti campeſtrem planitiem coæquat: in quam Teutones, & Dani, vel Moſchouitæ locorum ignari, præcipiti curſu illapſi, pari calamitate ac nobilitate confœderantur: immò & quàm plurimi milites bellicoſiſsimi, qui cædibus, & flammis alibi concuſſerunt orbem, ibidem in niuibus facilimè conficiuntur. Adeò cœli rigore, & elementorum aſperitate, ſine indigenarum formidoloſo pauore ab armis vlterius inferendis arcentur. Eſt & alia inimicorum ruina in denſiſsimis ſyluis imminens, vbi caſu niuium à ramis arborum magna mole elabentium, in ſe, & iumentis infeſtantur, prout ſuperius dictum eſt, de exigua niuium mole paſſerculo ab alto monte mota: quæ opprimit augmento ſuo ſuppoſitam ciuitatem, aut villam.

Globi niuales ſub pedibus equorũ labētiũ

Eques cadit occidendus.

Equus ſtimulatus celerius cadit.

Congelatio globorum.

Equi non ſufferrati tutiores.

Periculum ſub glacie.

Milites fortiſſimi naturæ imperio ſugati.

Ruina inimicorum.

De diuiſione ſpoliorum.

CAP. XL.

Genera bellorum.
Spolia rerum.
Qualitas iuramentorum.
Interpretatio iuramentorum.
Diſtributio prædarum.
Saucii prę rep.
Ductores.
Fugitiui excluſi.
Paritas pictorum.
Tormēta bellica
Nullus violet captiuas illuſtres fœminas.
Lex contra ſtupratores.
Connubiū legale conceditur.
Placida Imperatoris filia.

TANDEM tot generibus bellorum in terra, mari, paludibus, glacie, niuibus (vt proximis capitulis viſum eſt) quacunque ſorte deductis, maxima, hæcque pretioſa quæſita ſpolia in omnium conſpectu militari more ac lege diſtribuuntur. Sed vt iuſtius id faciant, ſuper extenſo arcu balliſtæ, atque iaculo appoſito, & ante cor eorum tento, vt nulla re ſuppreſſa argui debeant, vitam, & mortem (vti ſuperius dictum eſt) per acinacem, & ventum (quæ iis tormentis interpretantur) quòd nullum mendacium dicant, aut rem aliquam fallaciter ſeruent, iurant. Itaque obſeruari ſolet, vt ſtipendia militaria ante omnem prædarum diſtributionem iis reddantur, qui fortius, & expeditius victoriam peperere. Ita & ſauciis, pro Republica incurabiliter vulneratis, prętereà ductoribus, capitaneis, primipilis, vexilliferis, & tibicinibus (fugitiuis & crapuloſis excluſis) multò plus quàm cæteris ex æquitate præſtari ſolet. In reliquis, vbi par periculum, labor, vigilantia, & audacia, & ſimilia reperiuntur, par erit diſtributio ſpoliorum. Bellica verò tormenta, Regumque, ac ducum ornamenta, ipſi Principi bellorumque domino cedent, cum eorum coniugibus, & filiabus: de quarum pudicitia tuenda diligentior & honeſtior habetur cura, ne quis eis ſub pœna capitis, & bonorum omnium confiſcatione, vim inferat, aut conamen affectibus iniquis. In quo etiam caſu Saxo Danicus aſſerit, Frothonem Regem conſtituiſſe legem in tali forma: Si quis virginis ſtuprum vi petere auſus eſſet, ſupplicia abſciſſis corporis partibus lueret, alioqui mille talentis concubitus iniuriam penſaturus. Si tamen Principi viſum eſt captiuatæ virginis, ob vtiles & honeſtas rationes, inire legale connubium, antiquo ritu mitius quàm raptu quæſitum, vtique licebit ei, quemadmodum Athaulpho Gothorum Regi, qui Gallam Placidam Theodoſii Imperatoris ex alia vxore filiam, Vrbe captiuam abduxit: quam tamen ob generis nobilitatem,

litatem, formæq́ pulchritudinem, & caſtitatis integritatem, apud Forum Cornelii ſuo matrimonio copulauit, eiuſq́ prudenti conſilio omnia modeſtiſsimè gubernabat. Nec prætereundus eſt Totilas, eius Regis anteceſſor: qui deuicta poſt biennalem obſidionem Neapoli, præcepto vetuit, ne quis ſuorum, ſub pœna capitis, violaret pudicitiam virginum, aut matronarum, aut moleſtaret fugientes ad loca Deo dicata. De huiuſmodi præcepto Totilę Regis Gothorum, ne pudicitia violaretur, videatur hiſtoria Io. Magni Archiepiſcopi Vpſalenſis fol. 425.

Cōſiliū prudentiſsimę mulieres.

De induciis, & pace conſtituenda.

CAP. XLI.

ETSI belli adminiſtratio, & pacis conſtitutio, præ omnibus aliis ad Principem ſpectat, vt maturius, citiuſq́ de rebus arduis conſultatio, ac executio fiat: tamen opera fidelium præfectorum, vt nunc cernitur, arduiſsima tam belli quàm pacis negotia, vtcunq́ conſtituuntur: qui eò prudentiores, vtilioreſq́ tam dominis ſuis, quàm Reipublicæ iudicantur, quò promptiores fuerint ad inducias conſtituendas, vbi ſolida, ac longæua pax nequeat ſtabiliri, ne fortè ſeditioſis excluſis, talia præter ſpem reperiantur media, vnde vtriq́ diſcordantium parti, & eorum poſteris, ac ſubditis, amor & concordia dulcis generetur, ac roboretur. Nil enim vtilius, ac decentius, vel antiquius inter claros Principes eſt, quàm bella potius arcere, quàm promouere, odia claudere cum ſepultis, irarum obliuiſci, ſeditioſos abigere, tumultuoſos ac inſolentes corripere, vt concordiæ conſtituendæ aliquando (peſsimis amotis conſiliariis) placidiſsima ſternatur via: in qua glorioſius, ſecuriuſq́ ſemper regnabitur, vbi omnia fundantur in charitate. Cuius rei etſi innumera hic adduci poſſent exempla, vnum tamen cæteris recentius, & iucundius ſufficiat hic afferre, quod ſupra LX. annos accidit in Suetia, inter Principem regni antiquum Stenonem Stur, & Iacobum Archiepiſcopum Vpſalenſem: qui ſeditioſis, & truculentis perſuaſionibus vtrobiq́ decepti, minus prouidè ad acerrima bella, ob exiguas quaſdam offenſiunculas, proce-

Conſtitutio pacis ad principes ſpectat.

Præfecti boni.

Seditioſi nolūt pacem.

Acta principū clariſsima.

Regna firmiſsima vbi & quando.

Exēplū velociſſimę pacis.

Pax fit in momento.

Amicitia indiſſolubilis.

Goſtauus Trolle.

cedentes,à Principe fortiſsimo milite cincto, Archieps arctiſsimè obſidetur. Quo viſo, etſi potentiſsima defenſione non careret, nempe in arce inſuperabili Almerſteck dicta, viribus, & expenſis, ac naturali munitione prouiſa: tamen ipſe Archiepiſcopus, ſciens Principem virum prudentiſsimum, ad omne ſalubre conſilium valde propenſum, eleuata galea ab alto muro, ſolitarium Principis colloquium obtinuit: quo obtento, mutuis rationibus, & totius regni periculis imminentibus examinatis, nedum in vna hora pacem mutuis amplexibus, vtriuſq; caſtris intuentibus, ſoli confecere, ſed ne verbum in contrarium ab vtraq; parte fieret, ſeueriſsimis pœnis prohibuere. Quo factum eſt, vt malis contriſtantibus, boniſq; exultantibus, amœniſsima pax eſt conſtituta: quæ & vtriuſq; durante vita, indiſſolubili amicitia ſeruabatur. Si hac prudenti modeſtia erga iuniorem Stenonem Sture in ortis controuerſiis, ob publicam patriæ ſuæ quietem vſus fuiſſet Goſtauus Trolle, eiuſdem Iacobi immediatus ſucceſſor, infinita ſtrages, & cædes auerſa, tranquilliorem regni & Eccleſiæ cauſam reliquiſſet.

De obſeſſorum petenda pace.

CAP. XLII.

Cauſę petendæ pacis.

Galea pro pace petenda eleuatur in haſta.

POSTQVAM pertinacibus armis, ſtrenua defenſione, morborum patientia, aëris & frigoris duritia, vulnerum cruciatu & tolerantia, inceſſabili vigilia, inutili expectatione venturi præſidii, illuſione continua, importabili ſtipendiorum cariſtia, omniq; preſſurarum anguſtia, fame, & inedia, omniumq; preſſurarum, ac ſtratagematum varietate, ac cunctarum neceſſariarum rerum penuria, arcibus incluſi nil amplius efficere, aut inimicis obſidentibus reſiſtere queunt, galea è ſublimiori loco propinquioris propugnaculi hoſtibus indicant pacis conditiones petere, ac ſuſcipere velle, ne fortè de rebus ſuis iam prorſus deſperatis, pactis interuenientibus, armis, & veſtibus, vel ipſa vita retentis, in tuta recedant: quod forſitan ipſi obſidentes ſimilibus anguſtiis, aut maioribus ſub inclementia cœli ſoliq; vexati, non ęgrè concedunt. Sæpiſsimè etenim huiuſmodi conditiones quæruntur, ac reperiuntur, vt niſi ab hoſtilibus incommodis vtriuſq; partis abſtineant, nedum ipſi fortè ob viliſsimam alicuius deſpecti ſermonis, vel turpis rei originem altercantes, ſed & eorum amici, confœderati, ac ſoboles ſucceſſuræ perpetuo odio contabeſcant. Itaq; ne patiantur, & hæc fiant, interuenientibus ſanis conſiliis, literis, ſigillis, iuramentis pœnarum grauitate firmatis, ſæpe in gratiam & concordiam redeunt, vt obſeſsi cum omnibus, quæ quiſq; ferre poſsit, in tuta, quieta pace fruiturus abſcedat. Quo caſu ibi pax fida, tuta, ſtabilis, & perpetua erit, vbi voluntarii fuerant concordati: fallax autem non permanet diuturna.

Conditiones.

Incõmoda obſidentium.

Cauſæ altercantium.

Firmamenta pacis.

Pax vera vel fallax.

De ſceles

De ſceleratis mediatoribus, & quæſtoribus pecuniarum.

CAP. XLIII.

Cõſuetudo peſſima eſt deſpicere veritatem.

Deſtructores vrbium.

SCELERATISSIMA ac peſsima mediatorum conſuetudo eſt, deſpicere vel intercipere velle veritatem. Qui enim ſine lege rationeq́ agere diſpoſuerint, conſtat eos regna, populoſq́, & vrbes citius deſtruere velle, quàm ſeruare: vbi melius eſſet, maximè inter bellorum initia, diſcordiarum radices reprimere, quàm priuata vltione publicam inducere calamitatem; & diſcrimen: & quid tandem diſcordantibus ad vltimum eueniet? niſi quòd auitos in manus viliſsimorum hominum expendent theſauros; quos vel à negotiatoribus ſub iniquo fœnore, vel ab amicis ficta doloſitate mutuatos, vel forſitan ab Eccleſijs, & pijs locis impia rapacitate extortos, vel à ruricolis contemplatione pacis procurandæ emunctos, vel theloneorum, ſeu gabellarum augmento quæſitos, vel victualium humano victui neceſſariorum intolerabili exactione corraſos, vel miſerabili mancipiorum mercede congeſtos, vel à numero pecudum, eorundemq́ membrorum taxatione contributos; in vaferrima crudelium conſiliariorum aſtutia, quaſi iuſta conſcientia glorientur ſe congregaſſe. Sed reuera deteſtabilem memoriam, immò ſempiternam infamiam in ſe, & ſtirpe, ac poſteris ſuis, in eorum annalibus deprehendent ſe longè incautius, quàm prudentius theſauriſaſſe, omnemq́ maledictionem accumulaſſe: quam patientiſsimus Iob dicit Regi euenire, qui meditatur bellum. Quod quanta incommoda habet, lib. III. cap. III. de ſeditioſis D. Brunus Germanus vir clariſsimus, his verbis atteſtatur: Religio neglecta iacet, ſpretus Dei cultus, templorum direptiones fiunt, & ſacrilegia, horrendæ audiuntur blaſphemiæ, variæ eduntur cædes, rapinæ, populationes agrorum, deprædationes domorum, carceres, vincula, auulſi à ſinu matrum filii, raptæ ad ſtuprum virgines, incendia pagorum, vrbium, &c. Arma etenim non ſeruant modum: non temperari facilè, nec reprimi poteſt ſtricti enſis ira: bella delectat cruor. Belluarum enim eſt iſte furor, vnde bellum nomen accepit, inquit Feſtus. Veruntamen ob reprimendam violentiam, defenſionem oppreſſorum &c. iuſtè ſuſcipitur bellum, vt ibidem pulchrè diffuſius narrat idem autor Brunus.

Modus iniquiſſimus fingedi exactiones.

Conſiliarii crudeles.

Rex bellum meditãs infeliciſſimus.

Brunus in lib. de ſeditioſis.

Mala terribilia.

Arma non ſeruant modum.

Bellum à belluis ortum.

De comitiis inſularibus, & conſiliariis.

CAP. XLIIII.

ACCIDERAT præterea temporibus antiquis intantum
Peſtis antiqua. præualuiſſe mortalium luem in Septentrionalibus regnis, vt
ſublatis principibus, immò Regia ſtirpe, & potiore nobi-
Stirps regia cõſumpta. lium proſapia, longo temporum interuallo quaſi acephalus
populus coaleſcens, diſcordi regimine, atq; tumultuario
gubernio diſponeretur, vt penes nullum ſolida poteſtas le-
ge vel autoritate roborata maneret: quinimmò eò ſois infe-
Malũ inteſtinũ lix deuenerat, vt nemo alteri in concilio fideret, nemo ob-
temperaret, nemo attenderet, quid ex hac deteſtabili diſcor-
dia exurgere poſſet, dum domi ruinam, & rapinam, foriſq; contemptum, & in-
Seniores popł̃i famiam incolę ampliarent. Quocirca ſeniores populi emeriti veſtitu, & barba hor-
ridiore, ob experientiam; & naturæ bonitatem, citra vllam ſcientiam, & citra li-
teras conuenientes, ne amplius totam regionem periclitari ſinerent, conſilia quæſitu-
Cõuentus inſularis. ri in inſulam aliquam ſeſe tranſtulerunt, vt potius ſub aperto cœlo quàm tectis, de
concordi atq; vtili regimine prouiderent. Et ita fuiſſe commemorat antiquitas. Nam
Paucorũ iudicia expeditoria. paucorum, & bonorum ſagaci iudicio eò res perplexa deducta eſt, vt vni omnium
conſenſu gubernandi traderetur autoritas, qua tanquam electus ſupremus Princeps
ſubiecta dominia moderaretur, optimeq; diebus eorum, atq; ſubſequentium ętatum
Amneſtię lex. ſucceſſiuis temporibus prouideretur: hac tamen lege amneſtię, ſeu obliuionis relicta,
vt nullus retroacti temporis iniurias, vel offenſas vllo vnquam æuo re-
uocaret in vltionem. Eaq; lex pro tanto ſemper fuit habita vti-
lior, quò eius imitatio tenacior fuerit
in executione.

De eiſ

De eiſdem euentibus, & procerum conſiliis ſimilibus.

CAP. XLV.

CVM vero proceres ſucceſsiuè de ſimili calamitoſa regionum ac incolarum reparanda vnitate, ac auertenda deſolatione, coguntur inire conſilia, ſimili prouidentia ſtrictiori compendio in arcibus, vel anguſtis inſulis omnibus à ſe nauigiis abductis incluſi, breuiſsimo temporum curriculo quæ ſalubriora videntur concludunt. Nec cuiquam inſtante quacunque neceſsitate, excepta ægritudine mortifera, inde exire permittitur, donec quid prudentius agendum ſit, vnanimi ſententia conſtituatur. Quo facto tempus aſſigitur, vt quiſque procerum in ſua reuerſus, conſtitutionem ſubiectis populis aperiat illicò exequendam. Nec ſegnius factum quàm dictum, vita & bonis oblatis deducitur ad effectum, ſcilicet quòd libertatis violatores, & hoſtes, vel capiantur, aut exturbentur à regno. Tandemque poteſtas, & autoritas vt deinceps penes vnum caput, ad omnia iuſtè prudenterque moderanda, remaneat, ſimili conſenſu ſtabilitur. Neque hic modus in inſulis conſultandi contrarius illi eſt, qui Regiæ electioni deſeruit in campis, duodecim circumpoſitis ſaxis, vt IX. lib. fuerat declaratum. In horum etenim medio ſuper latum, & ingentem lapidem Rex electus, ſtans, populi conſenſu fauſta acclamantis, approbatur. Idque fieri ſolet triplici via. Prima, ne dolo, blanditiis, aut inſidiis: ſecunda, ne promiſsis, aut terroribus: tertia, ne minis, ac vi eligendus extorqueat ſuæ præſidentiæ, ac eminentiæ dignitatem.

Conſilia & conuetus ĩ inſulis

Plebiſcita dicuntur.

Pœna oppreſſorum patriæ.

Poteſtas penes vnum.

Cõditiones regiæ electionis triplices.

De fidelibus ſecretariis, & eorum vtilitate.

CAP. XLVI.

SECRETARIORVM, ſiue ſcribarum officium, ſecuritas eſſe ſolet vniuerſorum: quia ius omnium, eorum ſolicitudine & fide ſeruatur. Alios forſan depopulantur incendia, alios denudat furtiua ſurreptio, nonnullis negligentia perit, quod integra diligentia ſit quæſitum: ſed de fide ſecretariorum fidelium facilimè reparatur, quicquid à priuatis perditum fuerat, aut malè probatum. Solent vigilantiores eſſe in alienis quàm propriis. Armarium enim eorum fortuna cunctorum eſt, & meritò refugium omnium eſſe cenſetur, vbi omnium ſecuritas frequentius inquiritur, & habetur, ac quaſi veritas incorrupta cuſtoditur: quia nullum permittit in ſua vtilitate fraudari. Præcipitur ergo, vt tanti officij ſint fidi cuſtodes, nec variari ſe ſinant in ſilentio, qui prouida cenſura abundare teneantur in lingua. Eis enim committitur antiqua fides, & quotidiana diligentia, vt dirimant iurgantium deteſtabiles lites, vincula rumpant, & adductis

Officium ſecretariorum.

Vigilãtes ſecretarii.

Cuſtodes veritatis.

Fides antiqua.

Veritas firmãda
Aſſentatores e/uertunt regna.

euidentioribus cauſis innocentes abſoluant. Et hoc honorabile decus eſt, quando indiſputabili teſtimonio vocem afferunt antiquarum chartarum, quibus improbi litigantes ratione conuicti, obedire cogentur. Ament ergo iuſtitiam (de qua nemo conqueri poterit) vt indiſſolubilem in omni obiecto & euentu, ac neceſſariam valeant firmare veritatem, qua publica tranquillitas inducitur: quæ omnibus exhibebit accommodam vtilitatem. Tales itaque ſecretarios domini terrarum habeant, & diligant, non aſſentatores & adulatores, qui regna citius euertunt, & principes eneruant, quàm quiuis truculentiſsimus hoſtis.

De prudenti commiſsione Principum.

CAP. XLVII.

Reges bene ĩperãtes tutius regunt.
Obediẽtia ſubditorum.
Duces imperiti fallunt.
Virtus bonorũ equorum.
Officiũ regium

RECEPTVM eſt à maioribus, atque rectè obſeruatur ab omnibus, quòd illa dominia, ſeu regna, optimè gubernantur, quando Reges bene imperare didiciſſent, immò & tranquilliter, quando ſubditi fideliter obediant Regi iuſta imperanti. Verùm vt prudentius, & ſecurius vtrobique agatur, vtrunque ſemper ſeruare neceſſarium eſt. Quis enim parère ei poteſt, qui imperia neſcit, aut vnquam addiſcere curat? Subiectorum quidem obedientia à Principis prudentia, atque doctrina proficiſcatur oportet. Itineris duces, qui rectè antecedunt, ex ſuis veſtigiis hoc præſtant, vt qui eadem terunt, nunquam oberrant. Qui verò errabundi ducunt, & ſeipſos perditum eunt, & alios in præcipitium rapiunt. Atqui vt equeſtri munus militię habetur, manſuetum equum reddere, nec reſpuentem frena, nec duriore ceruice obluctantem, vt inſrà de conditione bonorum equorum lib. XVII. cap. X. & XI. dicetur: ſic Regium officium eſt, populum vltro obſequentem reddere, & gratia, beneuolentia, æqualitate, benignitateque ſic homines ſibi deuincire, vt ſponte ſua parère ſtudeant, nec imperata detrectent, aut iniquo animo obſequantur. Contrà autem videndum erit, ne facilitate Principis ciues inpetulantiam, & ſæuitiam (vt ſuperius lib. VIII. cap. XXXI. dictum eſt) conuertantur. Sic qui mites ingenio principiò erant, cùm ſe contemni vident, acerbiores fiunt, & durius regnant. Principes enim, dum ſibi ab inſidiis ſubditorum cauere cogentur, clementiæ, miſericordiæ, & beneuolentię obliuiſcuntur,

Principis facilitate ſæuiunt ſubditi.
Obliuio clemẽtiæ quando.

vt de

vt de Alexandro Magno, & ſimilibus plurima redduntur exempla. Cogitandum ergo erit, Regem quaſi theatrum eſſe, in quo omnes virtutes præbeantur, vitia autem explodantur. Magna, præclaraq́ res eſt, coram eo agere, penes quem præmii, pœnæq́ arbitrium ſit. Et ita videntur ante oculos Principum acriora fieri ſpectacula in quouis exercitio militari, vbicunq́ fuerint intentanda. Iucundius quoq́ eſt, Regem habere iudicem, quàm communitatem, quia non auro, argentóue, aut ſimilibus corrumpitur, aut frangitur minis.

Rex vt theatrũ eſt,

Rex melior iudex quàm cõmunitas.

LIBRI VNDECIMI FINIS.

DE STRVCTVRIS AQVILONARIBVS
LIBER XII.

PRÆFATIO.

TRANSCRIPTIS ſuperioribus XI. libris de ſecretioribus naturæ effectibus, deorum inani cultura, minerarum opulentiis, Regum electionibus, armorum præparamentis, atque campeſtribus, ſylueſtribus, naualibus, & glacialibus bellis, ſereno tandem ſœdere compoſitis, atque firma pace corroboratis, ordo neceſſarius exigit, vt ad ædes hoſtili furore conſumptas, artificis induſtria properet, & reſtauret: quod eò facilius efficiat, quò materialia gratis inueniet bonitate naturæ, præſertim in ſaxiſodinis, accommodata. Quales autem ſint hæ partes ædificiorum componendorum, illicò primo capite ſequenti dicetur. Nec deſunt vires quin arduas ædificent ædes, licet ordine variato ab Italicis ſtructuris, inſigni magnificentia ac altis operibus elaboratis.

VErùm vt moderni temporis Aquilonares architecti, inſigniores ſtructuras priſci ſeculi latè per orbem diuiſas, magis admirari, quàm imitàri valeant, præſtat intelligere, ſeptem tantùm terris loco miraculi fabricas fuiſſe relictas,

1 Epheſi videlicet Dianæ templum,
2 Regis Mauſoli pulcherrimum monumentum,
3 Rhodi Solis æneum ſignum,
4 Olympici Iouis ſimulachrum,
5 Cyri Medorum Regis domum,
6 Babiloniç muros, quos Regina Semiramis latere cocto, ſulphure, ferroque conſtuxit, &
7 Pyramides Aegypti.

Sed quis illa vlterius putabit eſſe præcipua? cùm in vna vrbe Roma IVLII III. PONT. MAX. pretioſum, & admirabile theatrum, atque decorum fontem, pro publica cunctarum gentium ſalute, incomparabili naturæ & artis pulchritudine excogitatum, diuerſicolorumque lapidum concordi varietate conſpexerit fabricarum: vt meritò totius orbis octauum ſpectaculum æternis laudibus afferat proſequendum, ac extollendum. Habuerunt honorem veteres fabricæ, quia tempore in rudi ſeculo præceſſerunt, dum quicquid emergeret inſolitum, ore omnium, & iure quidem, ferebatur eximium. Nunc autem eò clarior, ac excellentior æſtimatur antiquitas, quò nouo veſtita decore ornatum adauget, & vtilitatem: quæ vti longis ætatibus retroactis ignarę vetuſtati non patuit, ita nunc ſtupenda pulchritudine aquarum neceſſariam abundantiam, cunctis ſeculis clauſam, gratis, & perenniter infinitis ætatibus, & creaturis adminiſtrat.

IN VINEAM IVLII III. PONT. MAX.

QVI maris & terræ grandi ſub pondere preſſam
Nauiculam, ſummi patris regit inclytus orbi,
Vt conſurgentes valeat ſuperare procellas
Iulius: hic rerum moderator maximus, omne
Extento vt poſsit pelagus decurrere linteo,
Suſtineat curas, & tanta negotia, quorum
Maius onus non eſt humeris torquere carinam
Curarum: vt præſtò valeat prudentibus vti
Conſiliis, extruxit opus: cui mira ſalubri
Temperie, cœli loca præſtant apta quieti,
Ad Flumentanam portam: cui copia rerum
Cunctarum, cedunt cui magna palatia Romæ.
Collibus hinc inde eſt pulcherrima vinea tanti
Pontificis, paſsim quocunque in tempore cultu
Percelebris: ſunt læta die, ſunt omnia nocte
Grata, & amœnus ager receſsibus vndique ſeptus.
Perpetui fontes labuntur, celſa theatri
Atria marmoreis exurgunt plura columnis.
Vt valeant ſuperare orbis miracula ſeptem,
Quæ tot magniſonis buccis iactare Pelaſgi
Non ceſſant, ſtatuis circundata machina ſurgit
Antiquis, ſubeunt memoranda inſignia viuis
Vultibus: inde latex latebris emanat abundè,
Exilit, & properat terras cùm Sirius vrit,
Vt deſeſſa leui requieſcant membra labore.
Parua cano, nam mira nimis ſpectacula cultu
Multiplici, atque auium concentus æthera pulſant.
Vt diuiſa homines poſsint ſua tempora vitæ
Pertrahere, aſsiduo populus ſtupet anxius ore.
Propter iter ſumma de mole hinc viſitur ædes,
Marmore tum Pario erecta in fornice celſo,
Andreę apoſtolica cum Petro puppe vocato.
Hoc teſtudineum templum radiantia templa
Inſignita auro exuperat, pietate flagranti
Pontificis ſummi: loca, quę celebrare per æuum
Sic merear, nunquàm excipiat mea lingua quietem.

Angelici vt proceres foueant ſua vota ſalutis,
Atque decus cumulent, ferventque in honore perenni,
Culminis excelſi cœlorum exercitus omnis
Pontificem aſſocient, fruiturum monte ſuperno.

Et quoniam heroum ſanctè ſunt geſta canenda,
Hoc placuit nobis ſcribere mente pia.
Viuunt artifices ſub tanto Principe egeni,
Quos facit aſsiduos res variata bene.

De muratoribus, ac varietate, & forma ſaxorum.

CAP. I.

Muri groſsiſsimi.
Artifices periti.
Lapides naturaliter apti.
Mõs Amaberg
Monaſteriũ Vaſtenenſe.
Aluaſtra monaſterium.
Saxa gratis extrahuntur.
Certamen artis & naturę.
Mons vt vaſta ciuitas appet.
Lapides hexagoni.

MVRATORES quidem ſunt fideles, & ingenioſi pro conditione fortiſsimę gentis, hoc eſt, quòd denſos ob infinitam materialium abundantiam, quaſi in omni opere conſtruunt muros: maiori tamen fortitudine, vt infrà dicetur, quàm pulchritudine, cõtra quęmuis imperum corroborantes. Sed nec excellentiſsimi artifices deſunt, tam indigenæ quàm alienigenæ: qui ob ingentem mercedem eò aliunde proficiſcuntur quicꝙ vtricꝙ & firmitati, & decori ſatisfacere norunt, & poſſunt. Nam præter eorum manualem artem, reperiuntur in pleriſcꝙ montibus Septentrionalium prouinciarum lapideæ moles, ita à natura in diuerſitate figurarum, præcipuè quadratarum, & oblongarum formatę, vt vix aliquid præter politum ſplendorem ad ornatum pulchriorem eiſdem ſuperaddi poſſit, prout apparet in vaſto quodam monte Amaberg dicto, non procul ab inſigni monaſterio Vaſtenenſi, per Illuſtriſsimam mulierem S. Birgittam (cuius corpus in celeberrima memoria, & filię eius beatę Catharinæ primę Abbatiſſę, ibidem requieſcentis, habetur) ędificato, immò & alio quodam cœnobio diui Benedicti, Aluaſtra appellato: vbi lapides varii coloris, pręſertim atri, ad quęuis ędificia incolarum gratis extrahuntur, ac ratibus, ſeu promonibus deportati, in pulcherrimum & commodiſsimum vſum à fundamentis feneſtrarum interpoſitione ad culmina tectorum rediguntur, hoc opinabili relicto iudicio, quòd vel natura artem, vel ars ipſa naturam ſuperare videatur? Dixi gratis, quia nec pretio, nec precibus emitur à poſſeſſoribus loci, ob inexhauſtam huiuſmodi ſaxorum abundantiam, vt deputentur ad publicam, & priuatam vtilitatem. Nec mons ille, omni amœnitate pleniſsimus, latus & ſublimis, à longè nauigantibus aliter, quàm ciuitas aliqua turrita, mœnibuſcꝙ cincta, apparet. Extant hodie plura ędificia prędicti cœnobii Aluaſtra, atcꝙ ciuitatis Lincopenſis, eius generis ſaxorum vetuſto tempore, quadrato opere ſatis polita, ſicut & alibi fabricata. Sunt pręterea alii montes Oſtrogothorum verſus Orientaliora littora maris Gothici, lucidos lapides adamantinę ſpeciei formæ hexagonæ, inſtar cryſtallorum, longo ordine hinc inde producentes: è quibus eſt

ſuperuaca-

ſuperuacaneus luxus æſtimatorem haberet) ſplendidi parietes, admiratione pleni, formari poſſent. Præterea apud Veſtrogothos mons eſt eminentiſsimus Kindaberg dictus (de quo ſupra lib. II. cap. XXII. mentio facta eſt) in circuitu marmorea ſaxa adeò pulchro colore naturaliter variata habens, vt cuiuis ſtructuræ applicata, plurimum decoris afferant, & vtilitatis. Demum in ſuppolaribus inſulis magnetum montes reperiuntur, quorum fragmentis ligna fagina certo tempore applicata, in ſaxeam duritiem, & vim attractiuam conuertuntur. Deinde tam viui campeſtres lapides diuerſarum formarum, quam cocti, in maxima quantitate, nedum pro tectis, ſed & muris, vbique applicabiles reperiuntur.

Kindaberg.

Montes magnetum

Ligna fagina fiunt lapides.

De domibus fabricandis, & earum varia forma.

CAP. II.

DIVERSITATES ædificiorum miræ, multæque ſunt in Septentrionalibus regnis, videlicet pyramidales, cuneatæ, arcuales, rotundæ, & quadratæ. Pyramidales ſcilicet ex ſolis haſtis ſurſum connexis, deorſumque ampliatis, idque pro tempore æſtiuo, ne fumo & flamma pariter cum ſolis ardore moleſtentur operarii manuales. Cuneatæ ædes ferè omnes in altum porrectæ ſunt, vt denſæ, onerosæque niues citius vento arceantur, ne deprimant tecta: quæ corticibus betulæ, vel tegulis, vel fiſsilibus ſcandulis è pino, ob innatam picem, vel abiete, vel quercu, vel fago confectis, diuitum verò tecta vel cupreis, vel æreis, aut plumbeis laminis, quemadmodum templorum, ſunt cooperta. Arcuales ſtructuræ ſatis artificioſè contra vim ventorum, caſumque niuium, tam muro quàm lignis, ad varium & valde neceſſarium vſum fabricantur. Taleſque reperiuntur in ædibus magnatum pro ſupellectilibus domeſticis, aut ruſticanis conſeruandis. Rotundæ, & hæ plurimum raræ, vt diuerſi artifices pari luce è culmine reflexa, in exercitiis ſuis potiantur. Quadratæ autem domus frequentiores ſunt, ſed lignis groſsiſsimis mira combinatione in angularibus iuncturis (quibus magiſtrale artificium oſtenditur) coaptatæ: & hę quoque feneſtras habent plurimum in tectis eleuatas, vnde lux introrſum ſuper quemlibet deſcendere poſsit. Muratę au-

Formæ ædificiorum variæ.

Operarii manuales.

Aedes cuneatæ, & quare

Tecta vnde fiãt

Tecta cuprea vel plumbea.

Structuræ arcuales.

Structurę rotundę, & cur

Struc. quadratę.

Magiſterium artificale

Feneſtræ in tectis, & cur

Aedes muratę. Nix obruit ædes.

tem ædes portas habent proportionatas, ſed ſtrictas feneſtras, ob intenſiſsimum frigus, & pruinoſas niues. Nam ſi maiores, amplioreſq́ more Italico eſſent, confeſtim minutiſsimis niuibus vento valido (veluti pulueribus turbine) agitatis, ædes ipſæ importabili mole illicò caſuræ replerentur.

De feneſtris in tectis.

CAP. III.

Feneſtrę i tectis. Portæ ſtrictæ apud limitaneos incolas. Parietes ꝓ mœnibus habētur. Inſidiæ tectæ. Tecta terrea. Paſcua in tectis lib. 9. cap. 38. Domus incaſtellatę. Holmia. Aedificia nociua.

FENESTRAE communiores Aquilonarium ædificiorum, præſertim in vaporarijs, ſunt in obliquis firmatæ tectis, per quæ purior lux è cœlo deſcendit. E vitro autem, vel tela picata, pro pluuia arcenda ponuntur. A latere verò in vrbibus, propter vicos anguſtiores, ferreas habentes craticulas, & clauſuras, portæ incolarum extremos limites regnorum inhabitantium, ex induſtria ſtrictæ, depreſſæq́ ſunt, ne prædonibus pateant, & inimicis. Immò vt eiſdem & apertis hoſtibus ſagittando reſiſtant, parietibus vtuntur perforatis. Similiter & egeſtæ terræ ſecretis foſsis, culmo, vel ſtipitibus frondoſis, ſeu aridis contectis, ne forte eo modo conficiant hoſtem. Sed hæc ſuperioribus lib. VII. cap. XXI. de pœnis incendiariorum particularius enarrata videntur. Tecta verò trabibus, & tabulis abietinis, corticibus populeis, & germinantibus terreis glebis, gemino ordine, interiecto pauco auenæ, vel hordei ſemine, combinantur; & hoc ne fulgure comburantur, immò verius vt ſupereffuſa aqua tempore hoſtili paſcua præbeant ouibus, & agnellis, prout ſuperius reperitur oſtenſum. Quidam etiam in vrbibus eò conſtringunt loca ædium ſtruendarum, vt mutuo ſumptu, & conſenſu, coniunctis quinq́ vel ſex lateralibus ædificiis, conſtituunt vnum caſtellum, vnicuiq́ portam ferream fortiſsimam præfigentes, vt etiam ſi hoſtis muros, & mœnia ſuperârit (quemadmodum in regia Suetiæ Holmenſi à culmine domorum vbiq́ arcetur) reſiliat ab incepto. Materiem autem ædificiis aptam & fidelem, ad vetuſtatem inducendam & conſeruandam, periti architecti nouerunt inuenire, immò ab arboribus abſtinere, quæ ædificiis impoſitæ, difficultatem parientibus ingerunt, & miſeras mortes, vt Plinius etiam teſtatur lib. XIII. cap. XIX.

De maxis

De maxima multitudine, & magnitudine arbo-rum in Septentrionalibus terris.

CAP. IIII.

ABIETVM, & pinorum, ac iuniperi, laricisq́ maxima abundantia eſt in Aquilonaribus ſyluis, tantæq́ proceritatis, vt altis turribus æquari poſsint: & ob id quę mari ſunt propinquiores, ad antennas, maloſq́ magnarum nauium adaptantur, & præcipuè pineæ arbores: quę ob cognatam reſinam, & picem, ſui natura imbribus, ne cito putreſcant, ſed diutius durent, reſiſtere ſolent. Abietum tamen fructus, vel pinorum, in nullo vſu ſunt, quemadmodum in Italicis oris, vnde volúptuoſa medicina conflatur. Arbores pineę nauigiorum tabulatis operimentis ferrarum ſectione, dolabriſq́ aptantur. Harum etiam dulcibus medullis in cacumine (quæ cerebrum vocantur) regnicolæ, præſertim Lappones, in principio ęſtatis recollectis, loco panis, vt Parthi palmis, vtuntur. Rami abietum pro vaſorum circulis, immò & ſepibus agrorum, ac arcubus balliſtarum, ſicuti & larices, quaſi flexibiliores, coaptantur. Trabibus verò abietinis perpetuus honos attribuitur, quia tecta templorum durabili earum firmitate & leuitate teguntur, eoq́ proceriores ſunt, quò locus natiuus ſabuloſior inueniatur: macro tamen corpore, quia arenoſis fomentis haud nutriuntur, vnde pinguiſsimus ſuccus reſinam, ſeu picem emittens, connaſci videtur. Præterea betulæ arboris copia maxima eſt in toto Septentrione: cuius hæc eſt virtus, vt inciſa infra corticem & librum, lachrymas potabiles emittit, vti fructus eius tempore famis habentur pro pane, cortexq́ tegumento. Similiter & iuniperi legumina, immò & radices eius, beatiſsimo Iob teſte, loco panis habentur, licet anxium acceſſum ob aculeos præbent; in quibus aculeis, ſeu ſpinis, prunæ viuaces, igniſq́ per annum durat: quem niſi reſtinguunt incolæ, ſuborto cœli turbine, ac tempeſtate, ſylueſtre incendium excitatum quaſi vagabundum, circumiacentes agros depopulatur.

Abundantia arborum.
Antennæ.
Reſina.
Pix.
Medicina voluptuoſa.
Pāis corticeus.
Honos arborū pinearum.
Betula.
Lachrymę arborū potabiles.
Radices iunipi.
Ignis conſeruabilis per annū.

Adhuc de arboribus Septentrionis.

CAP. V.

Quercus.

QVERCVS incorrupta ſub aquis durat, & ob id vtiliſſima nauium coſtis. Corticibus verò eius coria præparantur, & perficiuntur, vti infrà de glacialibus ſtructuris oſtendetur. Sunt & aliæ arbores durioris naturæ, è quibus deornantur annuli pro vſu antennarum, ac vtres, & amphoræ, reſina, ne intus putreſcant, liniendæ. Præterea aliæ ignoto nomine ſponte naſcentes: quæ tamen ob effectum in pondere, colore, duritia, rotunditate, proceritate, & fructibus vtiles æſtimantur. Cotoneæ autem, & ſambuci cum iuiubis dulciſsimis, ibidem reperiuntur. Itidem & ſalices duplici genere annotatæ: quibus ad premendam famem lepores vtuntur. Et hæ licet ſteriles ſint, denſiſsima tamen ſobole exciſis ramis, & plantatis renaſcuntur, vt reliquæ lignorum cæduæ ſyluæ germinantes, rurſus à radice ſucciſæ. Multæ etiam arbores inueniuntur, quæ quia altas, multaſq́ radices habent inextricabiles, niſi turbine, vel fulmine tangantur, continuè perſeuerant: quarum facilis ratio non datur, dum aliæ, alibiq́ naſcantur. Hedera præterea veluti adulatrix adeò communis eſt, & oneroſa, vt niuium fomento paulatim muros & mœnia, niſi extirpetur, abſumat.

Reſina prohibet putrefactionē.

Qualitates arborum.

Salices duplices

Arbores renaſcuntur.

Hedera adulatrix.

De diuerſitate arborum.

CAP. VI.

SVNT præterea multiplicis generis abores in eiſdem frigidis locis, & hæ præcipuè, præter ſuperius dictas, vt populeæ, fraxineæ, & altarum iuniperorum, quę ob proceritatem commodè, propter annexum odorem quaſi cypreſsinum, aptantur ad electas manſiones, & ignea fomenta, tam tempore peſtis, quàm alio quotidiano vſu. Sponte enim huiuſmodi arbores genitæ, perpetuitate ſtirpis indeſinenter acreſcunt, & inextirpabiles coaleſcunt, ita vt productæ ad robuſtam ætatem (vt iam dictum erat) ſublimibus, & imis ſtructuris,

Arborū diuerſitas.

Aedes odoriferæ.

Perpetuitas ſtirpis.

Sepes arboreę.

ſturis, tanquam fortiores trabes, coaptantur. Quercus verò, & fagi, vltra ſeptuageſimum eleuationis poli Arctici gradum, verſus zonam frigidam non reperiuntur: immò paucæ reliqui generis, niſi betulcæ, veluti incuruati frutices in extremis Oceani Scythici littoribus, ob frequentes tempeſtates. Verùm in terris verſus Meridionalem plagam, maximus eſt prouentus arborum fructiferarum: quarum fructu, glandium ſcilicet, & corylium nucum, ac fagorum, tempore ſterilitatis incolæ loco panis pariter cum cæteris animantibus vtuntur: quę tamen animantia, vt mures, glires, & aues, futuræ famis arcendæ vltra humanam ſagacitatem hoc habent, vt hos fructus ad antra, cauernaſque comportant: vnde & prouidi terrarum incolæ imminere famem futuram cognoſcentes, diligentius ſolito proſpiciunt euentibus ſuis. Fagorum nuces triangulæ ſunt, rubeo corticè munitę, ſubintrà barbatum calicem habentes: quarum eſu, ſicuti glandium, mirè impinguantur porci, ſola inſpecta differentia, quòd landum his durius, illis verò mollius, ſeu fluidius reperiatur.

Fagi. Zona frigida. Arbores fructiferę. Panis. Beſtiæ ſagaces. Fames futura notatur. Nuces triãgulę. Landum.

De fructuum qualitate.

CAP. VII.

NVCES corylinę adeò abundanter ibidem creſcunt, vt indigenis, & aduenis ſufficiant ad omnem optabilem vſum: quo fit, vt quæſtus cauſa ac mercatorum lucro aliquot millia vaſorum è Septentrione in Germaniam exportantur: etiam ſtipites corylini, quorum tortuoſa flexibilitate ferè omnia vaſa commodiſſimè colligantur. Poma verò, ac pyra diuerſorum generum ibidem, vel ſeminata, vel transplantata, ſatis abundè creſcunt: quorum etiam aliquod genus generoſiſſimum eſt, vt (inſtar oliuæ, quæ nuſquam in Aquilone creſcit) in ſummo frigore matureſcat: etiam ſylueſtria poma, quę ſibi ætatem à natura retinent propagatam, vt in Decembri primùm matureſcant: & hæc vinoſum ſaporem habent, ideoque in potum muſti nomine, torcularium preſſura diſponuntur. Aliqua etiam tantæ acerbitatis reperiuntur, vt aciem gladii ſucco ſuo perſtringant: iiſque loco aceti vtuntur. Quædam rotunditatem habent mali, quædam turbinationem pyri, quædam figuram ouatam: quibus natura honorem tribuit peculiarem. Sed quæ exotica ſunt, & vltramarina, quia carnoſiora, dulcioraque iudicantur, pretio maiori æſtimantur. Similiter & pyra, ac pruna ſiccata: non enim, niſi duo genera, in Aquilone naſcuntur, alba ſcilicet, & nigra. Ceraſa etiam in duplici genere, ſylueſtria ſcilicet, & hortenſia: quæ tamen nimia acerbitate edentibus generant ſtuporem, aceti loco deputata: & hoc, quia in opacis, vmbroſiſque locis ſine ſolis attactu enaſcuntur. Quæ verò ſole tanguntur, ſatis grato ſapore placere ſolent. Sunt prætereà quædam arbores ignotæ virtutis, quæ ſine floribus producunt niuales fructus, vt Plinius lib. XIII. cap. V. opinatur. Fructiferæ tamen arbores gaudent mutatione, & dulceſcunt. Sylueſtres verò ferinum habent ſaporem, fortè propter canos arborum villos, ſolis ardorem excludentes: alioquin aliqua poſſent blandiri ſuauitate veſcentibus.

Nuces. Flexibilitas tortuoſa. Poma & pyra frigore matureſcunt. Oliuę nullę in Aquilone creſcunt. Poma mẽſe decembri matureſcunt. Acies gladii perſtringitur. Figuræ variæ pomorum. Vltramarina poma. Poma hortẽſia. Arbores ignotę virtutis. Sapor blandus.

De Gummi abietino, ſiue Reſina, & origine Ambræ, ſeu Succini.

CAP. VIII.

Succinũ & ambra.

Origo verior ſuccini.

Maturitas ſuccini quando.

Ranæ.

Mures.

Culices.

Succinũ ĩ mare defertur.

Duritics ſaxoſa

Prutenicum littus.

Edictum de ſuccino.

QVIA maxima varietas in ſcriptoribus de origine, & natura, ac qualitate ſuccini, ſeu ambrę reperitur, pręcipuè Perotto referente, qui inſigni diligentia concordare niſus eſt multorum opinionem ſingularem, vnde, & quomodo naſcatur hic liquor gracilis, & mirandus: idcirco quid veriſimilius eſt ex Aquilonarium ſententia, hic veniet attendendum. Abietes, ſeu pineę arbores, natura ſua reſinoſę, excelſa proceritate ſiue ſuper littora maris, ſiue ſuper riuos, vel alias ſyluarum decliuitates creſcentes, ſuccinum ſudant, maximè dum maturis frugibus ſolis feruor (vt infrà præſenti lib. cap. XX. latius dicetur) torrentibus ipſis Iunio, Iulioq́ menſibus incendioſior, Cancri atq́ Leonis tetigerit metas, tum iſtę arbores ęſtu valido fiſſis corticibus, ſuccinum ſui liquoris in ſubiectos latices, ſeu fluuios, indurandum emittunt: ſicq́ ſtillando, quodcunq́ obiectum corpus ſui tenacitate tanquam glutinum inuoluit: quo fit, vt ranę, mures, culices, araneę, muſcę, ariſtæ, legumina, & his ſimilia, in reſinoſo hoc viſco (vt infrà lib. XVIII. cap. XII. patebit) rapta inuoluantur, ac indurentur, etiam ſi in arenam ceciderint continuatę guttę, quia imbre ſupereffuſo ad riuos, inde flumina, & tandem in mare deferuntur: vbi inſtar aliarum arborum tantùm certo tempore indurantur, vt ſaxoſa duritie coctum, dira tempeſtate per mare Gothicum, ſeu Finnonicum, ac Liuonicum euomatur in Prutenicum littus, ſcilicet Meridionale, directè oppoſitum Septentrioni: & hoc omni tempore, quo flatibus vndę voluantur ad Prutenicam terram: in qua ob Principis edictum, nulli niſi deputati, & iurati laboratores, ſuccinum huiuſmodi colligere poſſunt.

De quæſtu, & vſu Succini.

CAP. IX.

HVIVS autem ſuccini non exiguus quęſtus eſt primùm Principi, in cuius littore ad plura millia vaſorum quotannis colligitur, & mercatoribus in ipſa groſsitie venundatur: qui politiori ſuperinducta purgatione, in variis formis tum terreſtri, tum marino itinere, ſic ſplendidè purgatum, in longinquas deportant regiones, vt indurati liquoris ſplendorem admirantes, pulcherrimam raritatem apprecientur. Vbi enim naſcitur, ob aſsiduitatem parum voluptatis allicit, vel vileſcit: vbi alienigenis in maxima auiditate ſeruatur. Adeò nulla voluptas eſt, quæ non aſsiduitate ſui faſtidium mortalibus pariat, vbi raritate, & temperamento affectuum, ac viſuum, in maximo deſiderio poſtulatur. Ex hoc ſuccino gentilium ſuperſtitioſa vanitate, ob mirum ſplendorem, ſimulachra, immò & latę menſę fuſorum ſingulari artificio fabricantur. Ideò pretium eius per occaſionem euentuum, ac vtentium variatur, & eò auidius, quò in ſe contineat omnium colorum diuerſitatem, atque formam, ſeu corpuſcula animalium prędictorum minutorum, origine diſtillationis incorporata, veluti nonnullę arbores, quæ aſperitate aquarum lapideſcunt, prout alibi relinquitur enarratum. Sunt igitur artificum huius ſuccini maximę ſocietates, quę eo quęſtu partim ſub dominio Regis Polonię in opulentiſsimo oppido Gedanenſi, partim ſub Duce Pruſsię liberaliter viuunt, largúmque tributum principibus, ac magiſtratibus eorundem pendunt: & fortè opulentior ſors eiſdem artificibus proueniret, ſi fragmentorum ſuccineorum fuſoria conglutinatione minutias igneo feruore conflare ſcirent. Et licet hæc ars auidè ſatis deſideratur, ibidem tamen adhuc, vt apparet, nondum adepta, & forſan vix vt fuſilis, aut malleabilis fiat, adipiſcetur. Pompeia Neronis vxor ſuccinei coloris capillos inceſſanter nutriens, omnes fœminas habuit in ea voluptate ſequaces.

Quęſtus ſuccini

Succinũ exportatur.

Voluptas nauſeam habet.

Menſę ſuccini.

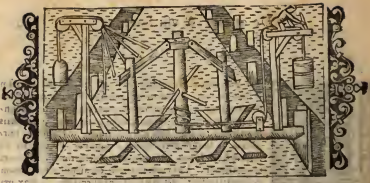
Diuerſitas colorum.

Arbores lapideſcunt.

Rex Polonię

Dux Pruſsię.

Quęſtus maior quomodo fit.

De palis intra glaciem firmandis.

CAP. X.

> *Glacialis fortitudo.*
> *Pali firmantur.*
> *Modus calcādi glaciem.*

MAXIMA præterea commoditas fundamentorum ſub ædibus, turribus, aut muris firmandorum, præbet ipſa planities, & fortitudo glacialis, vbi rotulis, & funibus inter altas trabes diſpoſitis, pali prædictorum lignorum ferreis cuſpidibus muniti, violento caſu grauiſsimi ponderis ſuſpenſi, ac artificum manu laxati, ad ima truduntur, longoq́ ſitu & ordine, quomodo & quantum ſufficere videtur, diligentiſsimè collocantur. Nec lubricitas glaciei laborantibus obſtat, ne trabes, ſeu palos plurimum magnos, & ponderoſos extollant in altum: quia plantis ferreis, triangulis ſub pedibus alligatis, greſſum vel regreſſum, iuxta exigentiam intenſi laboris, moderantur: immò talibus ſuffulti ferreis ſtylis, tantum trahunt bini homines in glacie, quantum iumenta decem in plana tellure vix amouerent. Nec indiget probatione vis iſta, dum homunculi quouis impulſu facilimè mouetur in aquis vaſtiſsima nauis. His igitur, & ſimilibus palis innititur regia ciuitas Stocholmenſis regni Suetiæ, in profundiſsimis aquis magnificentia, & ſumptibus antiquorum in Meridionali latere ac littore fundata, & ita portubus, ac pontibus diſtincta, vt nullæ naues, quantuncunq́ in toto Oceano vaſtæ ſint, velis laxatis illicò ad pontem ſine anchoris ſolo ſune ad omnem vſum mercium exponendarum, vel imponendarum firmari poſsint, prout ſuperius de eius magnifico portu, & emporio eſt oſtenſum.

> *Nauis vaſtiſsima mouetur à puero.*
> *Holmiæ fundamentum.*
> *Portus apertiſsimus ſine anchoris.*

De conges

De congelatione aquarum impedienda.

CAP. XI.

NE autem longiſsimæ noctis gelu glacies contra palos intrudendos conſtringatur, aqua perfunditur viſcoſa pinguedine marinarum belluarum, qua ſupernatante omnis congelatio aquarum prohibetur, quemadmodum ſuperius in libro de glacialibus bellis cap. XXIII. ſatis eſt oſteſum. Super hos etiam palos taliter aquis fundoꝗ immerſos, ædificantur domus ligneæ magnarum trabium, tabuliſꝗ abietinis, vel pineis ſuperpoſitis, populeis, ſiue betuleis corticibus, & ſubtilibus truncis rotundis conteguntur, maximè ad effectum mures, vermeſꝗ arcendi, ne grana, vel alia eſui neceſſaria corrodantur, vel igne domeſtico indiligenter cuſtodito conſumantur. Attamen domus illæ quandoꝗ, etſi ſuper aquas firmatæ ſint, tamen fulgure, vel hoſtilibus inſidiis aliquando incenduntur, quemadmodum in mediis aquis Venetiis multoties fieri vidi, ſcilicet domeſtico foco malè ſopito optimas, ac ornatiſsimas ædes concremari. Quòd ſi ignis non fecerit depopulationem, tunc vis ventorum adeò ſæuire ſolet in pleriſꝗ portubus marinis, præcipuè regiæ Holmenſis in Suetia, vt maxima nauigia multigenis referta diuitiis, ad vela parata in vno momento ſubmerguntur. Nec plus ex eo naufragio, ob inſcrutabilem profunditatem, conſpici permittitur, quàm ſummitas mali maioris, ſeu antennæ, vel candidi veli. Crediturꝗ propterea diuerſis temporibus eo in gurgite maiorem auri, argenti, æris, ferri, cuſæꝗ monetæ theſaurum fore quàm habeant pronunc ditiſsimę arces, & ciuitates: cuius euidens teſtimonium, & exemplum ſi quis admirari velit, videat hiſtorias chariſsimi fratris & anteceſſoris mei Io. Archiepiſcopi Vpſalenſis.

Noctes longiſsimę.

Domus ſup. aquas ędificantur, & quare?

Domus in mediis aquis cõburuntur.

Naues ſubmerguntur.

Diuitiæ infinitę aquis incluſæ.

NN

De fundamentis ſuper glaciem conſtructis, vel conſtruendis.

CAP. XII.

Tps obſeruatur in ſtructuris.

Fundamenta ſiunt ſuper glaciē dimergēda

Ligna apta pro fundamētis.

Quercus indureſcunt aquis immerſæ.

Ligna quercina

VOLENTES inſuper architecti ſagaces in aquis ſupponere fundamenta, & erigere ſublimes ædes, tempus obſeruant, quo ſtagna, vel flumina glacierum fortitudine vnius ſaltem palmi (cùm aliquando ad X. palmos, & vltrà) ſunt conſtricta: tuncq; ligna vi aquarum imputreſcibilia, ſaxis annexis gurgiti conuenienti ordine immergunt, omniaq; menſuratim adaptant; vt glacies ſolis ardore reſoluta, ſuper littora, vel remotiores aquas habeant fundamenta firmiſsimè collocata, ea pręſertim cauſa, quòd tutius ab incendiis, fulgure plerunq; ſuſcitatis, meliores res ſuas valeant obſeruare. Ligna autem eiſdem impoſita fundamentis, alnus, ſagus, pinus paluſtris, & quercus ſunt: quæ tantum aquis immerſa indureſcunt, vt ferè in ferream duritiem conuertantur. Ideoq; huiuſmodi ligna, pręſertim quercus ſupradictas, magno numero & quantitate aquis annuatim immerſas, donec ædificandum ſit, diligenter obſeruant: immò etiam, vt apud Heluetios (Suecorum Gothorumq; ſoboles, & aborigines) paſsim cernitur, ipſa quercina ligna vaſta magnitudine & multitudine in aquis, tanquam hereditarius & dotalitius theſaurus, perpetuò cuſtodiuntur: nec poſteà ab aquis ad vſum extracta, abſq; infuſione aquarum terebrari, vel dolari valebunt.

De eo-

De eodem.

CAP. XIII.

AEDIFICIA veró lignea ſuper aquas in altum eleuanda, ex trabibus fiſsilitatem rimarum non habentibus, commodius (ne obliquo imbrium, vel niuium caſu, & impreſſione putreſcant) conſtruuntur. Quo autem tempore ex nemoribus artificum induſtria ſecari, & extrahi debeant, breuitatis cauſa curioſum lectorem ad Plinium lib. XVI. cap. XXXIX. remittendum puto: qui & alibi lib. XXXVI. cap. XV. ædificia ſine clauo & ferro fieri probat: quod in Septentrionalibus locis (minimè indigens probatione) fieri ſolet: vbi ſpatioſæ ædes ſine ferrea compagine ſolidiſsimè fabricantur, præſertim in extremis terris Bothniæ, vel Septentrionis, vbi rarus eſt vſus ferramentorum, ob defectum eius metalli, & propter excellens artificum ingenium, qui non ſecus ædes, quàm arcas bituminatas (vt ne aquarum guttula inſtillet) perfectè conſtruere nôrunt. Ab his autem lignis cauere coguntur, quæ intus lapides nutrierant tacitis incrementis, ne ferris, & dolabris ſint nocitura. Attamen vt pontibus in paludinoſis voraginibus, vel calcibus coquendis inſeruiant, diligenter aptantur. Sunt & certa lignorum genera, quæ forinſecus ad ſtructuram ob ſcabroſos cortices omnino videntur incommoda: ſed duobus, vel tribus digitis à cortice depoſitis, optima redduntur ad quemlibet artificis vſum: immò tota arbor ex inciſione, vel fiſsione, quàm apta ſit, architectorum experientia manifeſtatur, prout etiam toti fontes ex venula cognoſcuntur, quemadmodum ſuperius de ſcaturigine fontium eſt oſtenſum.

Ligna nõ rimoſa.

Plinii poſitio notanda.

Aedificia ſine iunctura ferri.

Vſus ferri rarus ſub polo arctico.

Lapides arboribus connati obſtant ferris.

Ligna intus aptiora.

Experientia architectorum.

De portubus expurgandis.

CAP. XIIII.

Violentia vētorum obſtruuntur portus.

QVIA littora, ac portus marini, vbi nauigia vel ingredi, vel egredi, aut in anchoris ſtationes habere ſolent, ventorum violentia, & arenarum egeſtione in graue damnum Reipub. ſæpius obſtruuntur, vel limo è fluminibus egeſto eleuatiores, & anguſtiores conſtringuntur, prouiſum eſt veterum ſagaci induſtria, vt modis hic depictis, vel aliis ſimilibus remediis contra tam inſignia damna publico ſtipendio occurratur, eo videlicet modo, quòd aliquot peritioribus, vel pluribus in populo operis magiſtris, ducenti, trecenti, vel plures, aut pauciores ſtato tempore deputantur laboratores, qui non ſegniter ordine & pretio conſtituto, exequantur imperata. Hi igitur per decades diſtincti, vt pars in littore, pars ſuper aquas, ordinatè laborant: idq́ per ſarculum ferreum dentatum, ſiue vngulatum, qui inter duas nauiculas ſuſpenſus à littore educitur, ac inter diſiunctas haſtas in fundo fixas, recto deſcenſu grauitate vrgente dimittitur in momento, ſicq́ dimiſſum arena, vel limo repletum, fune fortiſsimo eius caudæ alligato, per littorales laboratores magna violentia extrahitur, eò quòd plus molis in littus reducitur, quàm in curru trahentibus octo equis educi poſſet.

Modus purgandi portus.

Portus ſarculo ferreo purgantur.

De foſſis

De foſſis, & canalibus repurgandis.

CAP. XV.

CAETERVM ſtipendio publico, ac denario diurno plures homines, vt aqueas foſſas, ſiue canalia diſtincto ordine, & loco purgent, cum nauiculis à præſidentibus conducuntur, hoc ſcilicet modo, vt vnuſquiſq; longum, ſiue protenſum foſſorium cauum, & curuatum habeat, idq; in fundum purgandum demiſſum, arenaq;, vel limo repletum extrahat, ac nauiculæ propriæ, qua more piſcatorum vehitur, donec repleatur, immittat, ſicq; repletum, ad locum præſidentium iuſſu ad iuſtam diſtantiam extra mœnia deſignatum, comportet: qui locus ſi paluſtris ; & mollis eſt, longo & lato tractu ordinatis firmatur palis, diurnoq; aquarum fimo, & platearum luto repletur, & eleuatur, vt ſole ventiſq; deſiccetur: tandem primùm oleribus, inde plantis, & fructiferis arboribus, poſtea ſolatioſis ædibus pro hominum conuictu diſtinctis plateis, ſiue regionibus adaptantur. Taleſq; ædes regimine præſidum multiplici modo & iure, ſecundum prouidam obligationem eorum; qui ædes, & hortos huiuſmodi inhabitandos ſuſcipiunt, diſponuntur. Plateæ verò, vel vici publici, eo ordine diſtinguuntur, vt decorum, vtilemq; aditum habeant ad principalem ciuitatem, vel caſtellum, cuius leges, & menſuras, ac onera comportare teneantur. Si verò arida, ac plana extra mœnia videntur loca, congeſtum nihilominus limum ſuper ea componunt, donec foraminibus diſtinctis, apta ſit pro defenſoriis tormentis ſuſtinendis. Mira itaq; induſtria ſoliciti ſunt laboratores prędicti, vt aucto numero nauicularum, quibus fimum exponant, auctam recipiant mercedem, continuo labore cumulandam. Sed mirabilior, ac diſcretior præſidentium eſt induſtria, qui ciues indigentes eo compendio releuant, ciuitatem incolis habitandam amplificant, ac fiſcum ſine quoruncunq; iactura prouidè adaugent. Reliqua qui videre velit, in ſimili Reipublicæ bono multiplicando, Strabonem legat lib. primo in verbo Sarbonicus lacus: vbi plurima recenſet de inundatione, & decurſione maris, lectu non indigna. Etiam Caſsiodorum lib. II. in epiſtola directa Senatui Vrbis, hoc modo: Theodericus Rex.

Grata nobis eſt &c. Et ſequenti:

Iuſtitię ratio &c.

Modus purgandi foſſas.

Locus paluſtris fimo firmatur.

Ordo faciendi hortos, ędes, & muros i palude, vel molli loco.

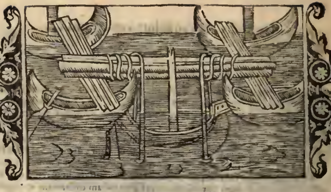
Diſtinctio platearum.

Induſtria fidelium pręſidentium valde laudanda.

Fiſcus ſine iniuria augetur.

Sarbōicus lacus

Caſsiodo. lib. 2

De nauibus extrahendis.

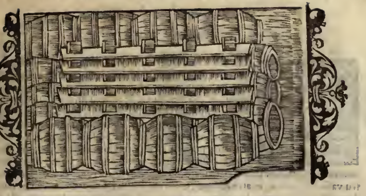
CAP. XVI.

Res deſolata iuuatur.

LICET ſola inſpectione figura hæc videatur ſe, ſuamq́ cauſam ſine quouis vlteriori interprete manifeſtare: attamen nonnihil addendum erit, quo deprehendatur, humano ingenio deſolatis admodum rebus ſuccurri poſſe. Euenit enim aliquando, quòd tempeſtatum vi, vel alia quauis negligentia, etiam in ſereno vento, & tuto portu, excelſa nauigia ſubmergantur: quo caſu duo, vel quatuor eximię naues aquis repletæ, trabibuſq́ deſuper connexæ, in vtroq; latere adhiberi ſolent, vrinatorumq́ ingenio fortiſsimis funibus ſubtus erigenda nauis colligari, ac deſuper dextrorſum & ſiniſtrorſum in trabibus firmari, & demum omnibus ritè diſpoſitis, atq; aquis è nauibus exhauſtis, paulatim ſuo aſcenſu exoneratis, ſubmerſum nauigium eleuatur. Si autem vicino littori ſubmerſa videtur nauis, funibus ac rotulis inter palos, ſiue machinas ligneas affixis, virtute robuſtorum hominum (quorum numerus illic infinitus eſt) facillimè eleuatur, & educitur extra aquas. Nauium verò bellicarum, æneis ferreiſq́ bombardis, & tormentis, lapideiſq́ globis repletarum, inter multas quomodolibet ſubmerſas, vix vna ſaluatur: non quòd vires, ſumptus, & ingenia pro eiſdem extrahendis in Principe, & populo deeſſe videantur: ſed quia inter cæcas (vt vocant) rupes, veluti turres, aut antra cauernoſa, demerſæ tenentur: eiuſq́ rei periculoſus caſus ferè continuis annis in Septentrionalibus aquis incidens, memoriam ad poſteros mittit, ne putent ſe vel à tempeſtatibus, vel naufragiis, vel aliis horrendis incommodis, vel ſeuera Dei vltione ſecuros, & immunes, quando tales res in nauibus portant, vnde offenſus Deus vltionem emittit, ſicuti ſunt campanæ diuino obſequio dedicatæ, quæ ſub colore defendendæ religionis, & patriæ, contemptibiliter vertuntur in bombardas. Nec negandum erit defenſionem fieri debere: ſed non cum iniuria diuini honoris, propter quem in Eccleſia Catholica ad excitandum populi deuotionem, campanæ ſunt inſtitutæ. Quid etiam lucri Lubicenſes, & eorum complices anno M.D.XXVI. ex talibus profanatis Eccleſiæ rebus habuerunt, eorum annales, ſicuti & vicinarum regionum, vnde fuerunt violenter extractæ, quaſi de auro Tholoſano occupato, nil profuturo, perpetuè atteſtantur.

Nauigia in portu ſubmerſa extrahuntur. *Nauis ſubmerſa leuatur.* *Naues bellicę rariſsimè leuãtur, & quare.* *Antra cauernoſa ſub aquis.* *Vltio diuina.* *Cãpanæ in bõbardas tranſfuſæ bellatorib' infortunatę.* *Auro Tholoſano oẽs depauperantur.*

De trabis

De trabibus, marinis fluctibus in littore opponendis.

CAP. XVII.

QVAM vehemens, & tempeſtuoſus ab Aquilonaribus ſpiraculis exurgit ventus, ſuperioribus primis libris cap. de natura Tiphonis, ventiꝗ; Circii, extitit demonſtratum. Nunc autem quale commodum, vel damnum in portubus ſaluandarum nauium efficere ſoleat, paucisſimis exemplis oſtendetur. Extant in Occiduis littoribus Cęſ. Maieſt. Zelandiæ, Hollandiæ, ac vtriuſq; Friſiæ, altisſimi arenarum montes & colles, ſolummodò è viſceribus profundi maris Germanici, dudum vi ventorum integro anno aut plus, à Septentrione perflantium, recollecti: qui nec herbam, nec fruticem, nec virens aliquod, ob ſolis aduſtionem, & continuam ventorum aſperitatem, gignunt: attamen eminentisſimo aſpectu ſuo multis inſtanti naufragio perituris, indubiam ſpem afferunt, vt ſinum vmbramq; eorum arripientes, ſalui fiant: hocq; ſolum commodum eſt, vt à longè hos montes proſpicientes, & accedentes, directius inueniant portuum ſecuritatem: & forſitan vno, aut altero monte infelices, ac trepidos nautas non excipiente, tunc ordine naturę ſeſe alii montes offerunt, eoſdem continuò in portu tuto recepturi. Neq; tamen turres in portubus melioribus oſtendendis deſunt, in montibus his fabricatæ, aut alia ſigna gibboſa montium, ne periclitentur nauigantes.

Tipho.
Circius.
Montes arenoſi vulgariter Sanddunen dicti
Montes oſtendũt portus.
Montes quaſi à natura ordiati
Turres portuũ.

De vehementia ventorum, & fluctuum in multis portubus Aquilonis.

CAP. XVIII.

Vis ventoꝝ vehemẽtiſsima.

Nil relinquit ſęua tempeſtas.

Strues lignorũ immenſa.

Vſus ꝓmonũ.

Rapax elementorum vis.

Vaſa exiliẽtia.

VIS etiam ventorum tanta eſt in littoribus Germanię, Septentrionalibus regnis oppoſitis, vt robuſtiſsimos lapideos aggeres, lignis lapidibuſq́ quaſi impenetrabiles muros inſtar montium cõgeſtos, fluxu & refluxu ſtridentibus cõtinuè vndis (veluti ſtupas) diuiſos infringit, ſecumq́ in profundum extrahit, ac demergit, nec vllum veſtigium tam vaſti aggeris, & fortiſsimę compaginis poſt ſe relinquit. Quocirca maritimi præfecti, ſeu portuum conſeruatores, vrbium ſcilicet magiſtratus (ad quos depopulati portus cura pertinet) immenſam lignorum ſtruem craticulato, vel retiario opere connexam, vacuis doliis, ſeu vaſis ſuppoſitis, quaſi natantem, in locum exeſi aggeris ardua manuum multitudine, & magnis ſumptibus apportari procurant, infinitiſq́ lapidibus diuerſo nauigiorum, præſertim promonum, vel dromonum genere, apportatis & impoſitis, ad ima diſpoſito ordine dimergunt, ferreiſq́ iuncturis multarum millium librarum ita connectere conantur, vt nulla vis humana vnquam credatur opus illud reſolutura: attamen ne rapax elementorum vis redeat, in continua formidine pendent. Vaſa autem moli illi ſubiecta, vel alligata, funibus exciſis, violentoq́ pondere liberata, adeò repentè ab aquis in altum exiliunt, vt fulminis impetu videantur eiecta.

De portubus per ſigna littoralia petendis.

CAP. XIX.

Ignis refouẽt in noctibus eminentiori loco.

Colles arenoſi.

TVRRIBVS altis in littore, & portu vrbium, ignis copioſus, maximè in latiſsimis lucernis multitudine candelarum, in loco eminentiori repoſitis, in autumno, hyemeq́ in mari Germanico, Sarmatico, ac Gothico, ſub continuis noctibus refouetur, vt nauigantes ſecurius, commodiuſq́ optatos portus valeant inuenire: quia in nonnullis eiuſdem maris littoribus importuoſa loca, vel rupes ſub aquis latitantes, vel arenoſi colles vi tempeſtatum (vt prædictum eſt) coacti reperiuntur,

vt naues

vt naues his obſtantibus, nunquàm dirigi poterunt in tutas ſtationes, præſertim tempore denſarum tenebrarum decreſcentis autumni, & hyemis, quando negotiatores ob claſſes hoſtiles frequentius quàm commodius, cauſa ingentiſsimi quæſtus & lucri nauigare conſueuerunt: & ob hanc rationem communibus mercatorum expenſis continuò hæc luminaria nautis intrare volentibus, ſuper portuum turres incenduntur. Sed rurſus cauere ſolent, ne nauis aliqua hoſtilis è ſublimiori culmine mali, vel antennæ, pro inſidiis inſtruendis ardentes habens lucernas, latitet obliquo latere dextrorſum, vel leuorſum extra communem viam. Verùm his, & ſimilibus occurrentibus malis, periti fideleſꝙ nautæ ex induſtria, & experientia, virtute adhærentis arenæ, bolide in profundum dimiſſa, cognoſcere poſſunt, an propè, vel procul petendus ſit portus, vt aliorſum inſidias fugiendo declinent. Præterea cernuntur ingentia dolia, intus & foris picata, ferreis catenis, & anchoris in profundo ligata, quæ diurno tempore, vel hyemali plenilunio trepidantibus nautis ſecurum ingreſſum oſtendere ſolent, quemadmodum in portubus Venetorum cuneatis lignorum, vel ſaxorum turriculis demonſtratur. Veruntamen poſt ſæuas tempeſtates nouos ſemper introitus anxiè ſcrutari coguntur, quemadmodum Romani in hoſtiis Tyberinis, vel potius aliunde adnauigantes, ne fortè affluxus & refluxus maris, ac Tyberis ore obſtructo, aliquando limo ſaxoꝙ congeſtis, vel innauigabilem, vel periculoſum, aut flexuoſum efficiat portum. Quomodo autem id fieri credatur, ſupraallegatus Strabo capite huius libri XV. in verbo Sarbonicus lacus, oſtendit.

Nauigatio hyemalis lucroſa ſed periculoſa

Lucernæ continuę i turribus portuum.

Inſidiæ piratarū cauendæ.

Profunditas maris bolide inueſtigatur.

Dolia picata natantia introitū monſtrant.

Portus Venetorum.

Hoſtia Tyberia Romani notent periculū, et caueant in tpe.

Adhuc de origine Succini, vel Ambræ, ſuperius non notatum.

CAP. XX.

DE Succino, ſeu ambra, & eius origine, ac quæſtuoſa collectione, licet multi graues autores minimè conueniant, tamen eius naturam verius quàm alii, Caſsiodorus lib. V. Epiſtolarum cap. II. Heſtis ſcribens, attigiſſe videtur. Ait enim: Hæc quodam Cornelio ſcribente, legitur in interioribus inſulis Oceani ex arboris ſucco defluens, vnde & Succinum dicitur, paulatim ſolis ardore coaleſcere: fit enim ſudatile metallum teneritudo perſpicua, modò croceo colore rubens, modò flammea claritate pingueſcens, vt cùm in maris fuerit delapſa confinio, æſtu alternante purgata, littoribus tradatur expoſita. Hæc ille dicit, videlicet ex arboris ſucco, nimirum abietis, vel pini, vel vtriusꝙ ſuccinum naſci, vt defluens viſcoſa tenacitate ſibi quodcunꝙ obuium, vt ſunt ranunculæ, araneæ, veſpæ, formicæ, vel vermes, ſibi incorporet, atꝙ diuerſo colore decoret. Immò eiuſdem autoris opinioni ſuperaddendum erit, apud pictores vix coloribus res ita depingi poſſe, ſicuti natura colorem variauit in ambra, ſeu ſuccino, arte peritorum artificum elaborato. Ex Sueticis, Finlandicis, ac Eſtonicis littoribus ſuccinum indeficiens perpetuò venit in Pruſsiam, & inde in remotiores regiones effertur, ſed præcipuè ex Pruſsiæ emporio Gedanenſi. Taliſꝙ ambra, ſeu ſuccinum, omnium colorum capax eſt, & vermiculorum. Nec ſolùm in littore hoc marino poſt diras tempeſtates colligitur, ſed & duobus, tribúſue milliaribus à mari in agris vomeribus exaratis. Sed hoc quod quaſi atra flamma reſplendet, ſemper ad ornatum plebeiarum fœminarum venundatur.

Natura & origo ſuccini, ſeu ambræ.

Metallum ſudatile.

Vermes diuerſi ſuccino incorporantur.

Color variatur in ambra.

Succinum vnde venit.

Pruſsia.

Gedanum.

Succinū à Pruſſia portatur in remotas regiones.

De incendiis extinguendis.

CAP. XXI.

Ignis quaſi ꝑpetuus in Septentrioalibus regnis.

Cauſæ variȩ vnde incēdia fiūt

CVM maiori parte totius anni ob intenſum frigus homines Septentrionales perpetuum enutriant ignem, mirum non eſt, ſi illic graſſentur incendia vſq; ad extremam omnium rerum depopulationem. Aliquando enim populis magnis laboribus & vigiliis fatigatis, aliquando potu ſomnoq; ſepultis, aliquando hoſtilibus inſidiis, aliquando coruſcantibus tonitruis, aliquando ſecretis naturæ fomentis tempore nimii æſtus, & continuarum balnearum, & clibanorum, quandoq; bombardalium pulucrum incautè cuſtoditorum, quandoq; etiam piſtorum, cocorum, coctorumq; ceruiſiȩ, & fuſorum metallicorum pigritia, vel alio quouis ſortuito caſu excitantur ignes, vel extincti tenuiſsima relicta ſcintilla, maioribus flammis erumpunt. Quo euentu quicquid occurrit (citius tamen res viliſsimæ, quàm pretioſæ) turbata ratione ſaluatur: nec alio periculo magis, citiuſq; oſtenduntur affectus, aut paſsiones, quàm in ſimili miſeria, & repentina calamitate, vbi interuallum non admittitur conſulendi peritos, vel expectare amicos. Prima tamen cura debilium parentum, imbecilliumq; infantum, tanquam melioris ſubſtantiæ, periculo eruendorum adeſſe conſueuit. Deinde ſupellectilium pretioſarum, atq; literarum, & iurium quarumlibet poſſeſsionum. Inſuper theſauri: cuius amori perplexo, vel difficili extractioni plurimi intenti, cadentibus incendio tectis, parietibus, portiſq;, & feneſtris flamma præcluſis, ibidem intereunt, vel parte infelicis pecuniæ, auri, & argenti humeris ſuſpenſa, præcipitio & grauitate ſeſe ſaluare cupientes, vel illicò obeunt, vel membris confractis ſempiterno dolore tabeſcunt.

Res viliſsimȩ citius quàm bonæ ſaluantur.

Affectus oſtendūtur i calamitate.

Cura prima liberandi parentes & infantes

Supellectilia.

Iura.

Theſauri.

Onuſti pecunia eruēda cremantur.

De fidelis

De fidelibus amicis tempore incendii probandis.

CAP. XXII.

MVLTIS tamen proſunt fideles amici, qui ſubita præſentia tam homines, quàm theſauros, ac quicquid pretioſum fuerit, congregantes, ad omnimodam reſtitutionem ſeruant, eaq; omnia præter ſpem patronis ſaluata conſignant. Sed neq; negandum erit, quin rapaces, & furtiuæ manus adſunt, quæ occaſione quæſita, & inuenta, magnam partem diripiunt, & exportant: quos ideò recenter apprehenſos, velut incendiarios non fortuitos, ignibus cremandos immittunt. Veruntamen ſubortis flammis, mox ſigno ſonoq; prætorianæ campanæ, & ſi fortius vrget, maioris Eccleſiæ, cuncti excitati, ad incendia reſtinguenda harpaginibus, atq; coriariis vrnis arreptis, celerrimè accurrunt. Statuto enim vrbico quiſq; ciuis X. vel XX. XXX. aut amplius ad eum vſum reſeruat vrnas: quia ab alto effuſa aqua, illæſæ iactantur, & ſubitò repletæ redduntur. Mos erat fratribus religioſis, viris ſatis valentibus, primùm præ omnibus cæteris (quia vigiles ſunt) ad reprimendum ignium incrementum concurrere, & ſeſe extremis periculis alacriter pro ciuibus, quorum eleemoſynis viuerent, exponere, vbi reliqui inſpectores quaſi otioſi aſtabant. Sed nunc vnius perditiſſimi fratris apoſtatæ Lutheri, tantum vbiq; incendium excitatum eſt, vt nec monachi, nec fratres vniuerſi, vel ciues, vel magiſtratus, Duces, Reges, aut Imperatores, aut Summi pontifices totaliter illud ipſum extinguere poſſunt. Adeò voluptuoſum eſt miſeris apoſtatę ſequacibus, ardenti rebellione ruere in ignes & flammas, quibus comburentur peccatores: quorum etiam conſcientiæ vermis non extinguetur in ſempiternum.

Amici fideles.

Manus furtiuæ adſunt.

Cāpanę pulſatę oēs excitāt ad extinctionē ignis.

Vrnæ coriariæ.

Harpagines.

Frēs diuerſorū ordinū extinguūt incēdia.

Incēdiū Lutheri apoſtatę.

Vermis conſcię

De naufragantibus, & naufragiis reſtituendis.

CAP. XXIII.

SED nec minor cura adhibenda eſt in naufragantibus conſolandis, aut eorum bonis reſtituendis, omni iure, æquitate, & pietate id ſuadente, ac legum veneranda poteſtate ſanciente. Dicit enim Iureconſultus l. qui leuandæ .ff. ad l. Rho. de iact. Qui leuandæ nauis gratia res aliquas proiiciunt, non hanc mentem habent, vt eas pro derelicto habeant: quippe ſi inuenerint eas ablaturos, & ſi ſuſpicati fuerint, in quem locum iactę ſunt, requiſituros: vt perinde ſit, ac ſi quis onere preſſus in viam rem abiecerit, mox cum aliis reuerſurus, vt eandem auferat. Præterea paragr. ſi. Inſti. de re. di. Alia ſanè cauſa eſt earum rerum, quæ in tempeſtate maris, leuandæ nauis cauſa eiiciuntur. Hę enim dominorum permanent: quia palàm eſt, eas non eo animo eiici, quòd quis eas habere nollet; ſed quò magis cum ipſa naui maris periculum effugiat. Conſtat ergo eos Principes in Aquilonaribus regnis, ne dicam latius per orbem, nimis impiè miſeros naufragos, non ſolùm ademptione bonorum affligere, verùm aliquando etiam, vt eorum bonis potiantur, vita priuare. Quò autem illud celerius & opportunius admittant, ſpeculas, ſeu limites, ſignáue littoralia, ad omne naufragium euitandum poſita, abſcindi, deſtrui, & auferri procurant. Nec tantum ingemiſcēdum eſt, multis retroactis temporibus hęc nequiſſima lucra talibus in-

Naufragis bona ſua reſtituēda.

Res in via abiectę domini p̄manent.

Nauis leuandæ cā abiecta reſtitui debent.

Signa littoralia iniquiſſimè auferuntur.

Bona naufragantium plerunq; iniquè detinentur.

geniis queſita fuiſſe: ſed quod & abominabile, hoc infeliciſsimo ſeculo, etiam ab illis, qui iſtis in locis Chriſtianos meliores ſe eſſe profitentur, omni iuſtitia, immò Dei timore poſthabito, tales rapinas, quaſi bono titulo quæſitas, ſummoperè ſine formidine amplectuntur.

De pœnis bona naufragorum diripientium.

CAP. XXIIII.

Conſtitutio Friderici 2. de naufragiis.

HANC autem maleuolam præſumptionem, & execrabile factum, qualiter iura tam diuina quàm humana, ſacratiſsimis conſtitutionibus deteſtentur & puniant, aut punire præcipiant, his verbis oſtenditur: Nauigia enim inquit Fridericus ſecundus in ti. De ſtatu. & conſue. & immuni. loc relig.) quocunq; locorum peruenerint, ſi quo caſu contingenti rupta fuerint, vel aliter ad terram peruenerint, tam nauigia ipſa, quàm nauigantium bona illis integrè reſeruentur, ad quos ſpectabant, antequàm nauigium illud periculum incurriſſet, ſublata omnium locorum penitus conſuetudine, quæ huic aduerſatur ſanctioni: niſi talia ſint nauigia, quæ piraticam exerceant prauitatem, aut ſint nobis, vel Chriſtiano nomini inimica. Tranſgreſſores verò huius noſtræ conſtitutionis, bonorum ſuorum publicatione multentur, & ſi res exegerit, eorum audacia iuxta mandatum noſtrum modis aliis compeſcatur. Inſuper per

Pœna raptorũ, bõa naufragorũ detinentiũ. Furti aſtringuntur qui naufragia rapiunt.

textum in verſ. ſi. Inſti. de re. di. hoc modo puniuntur: Qua de cauſa, ſi quis res fluctibus expulſas, vel etiam in ipſo mari nactus, lucrandi animo abſtulerit, furtum committit. Deinde l. ſi quis.ff. de incen. rui. nauf. ra. na, expug. taliter corripiuntur: Si quis ex naufragio, vel ex incendio, ruináue ſeruatam rem, & alio loco poſitam ſubtraxerit, aut rapuerit, furti ſcilicet, aut aliâs bonorum raptorum iudicio tenetur, maximè ſi non intelligebat ex naufragio, vel incendio, ruinaue eam eſſe. Iacentem quoq; rem ex naufragio, quæ fluctibus expulſa ſit, ſi quis abſtulerit, pleriq; idem putant: quod ita verum eſt, ſi aliquod tempus poſt naufragium interceſſerit. Alioquin ſi in ipſo naufragii tempore id acciderit, nihil intereſt, vtrum ex ipſo mari quiſq; rapiat, an ex naufragio, an ex littore.

LIBRI DVODECIMI FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS
DE AGRICVLTVRA ET HVMANO VICTV
LIBER XIII.

PRAEFATIO.

BONAE, & tranquillæ, ac ſecuræ vitæ quantum præſtat agriculturæ conditio, nemo ignorat, qui variis agitatus lucripetis quæſtibus, nil præter inane faſtidium reperiens, ad vltimum ſe contulerat ſecuriſsimo exercitio agrorum colendorum: quale etiam nórunt in Septentrionalibus terris, tempus alternantes ſecundum ſyderum, & hyemis qualitatem, prout inferius oſtendetur. Quæritur, & inuenitur in Aquilone maxima opulentia ex metallis, in viſceribus montium, & pretioſæ pelles ex verticibus arborum, ac piſces diuerſorum generum in vaſto gurgite: idq; coniunctim, vel diuiſim ſummo diſcrimine exercetur. Sed ex facie terræ nil niſi tranquillum, & ſuaue rogatur, ac oſfertur. Producit enim incredibilem annonæ vtilitatem, cuius amore neceſsitas omnem pretioſam ſupellectilem, vires, vitamq; reparando profanat. Teſtatur hoc ipſum Cicero de Senec. Veniam, inquit, ad voluptates agricolarum, quibus ego incredibiliter delector: quæ nec vlla impediuntur ſenectute, & mihi ad ſapientis vitam proximè videntur accedere. Habent enim rationem cum terra, quæ nuſquam recuſat imperium, nec vnquam ſine vſura reddit, quod accepit: agroq; ornato, & bene culto, nihil poteſt eſſe vberius, nec ſpecie ornatius. Præterea lib. I. Offici. Omnium autem rerum, ex quibus acquiritur aliquid, nihil eſt agricultura melius, nihil vberius, nihil dulcius, nihil homine libero dignius. Catoniſq; ſententia vir bonus ab optima agricultura dignè laudabatur, velut locuples à locis, id eſt, agris plenis: & econtrà probroſus ab agro malè culto, & deſerto (quo nihil eſt damnoſius) iudicabatur, etiam ſcriptura teſtante, quæ pigrum damnat, cuius agrum ſpinę, & vrticæ in ſuperficie repleuerunt: quem doctus & impiger agricola, vt à dumoſis ſentibus purgare deberet. Laus enim excolentis eſt, ſi agreſte ſolum dulciſsimis frúctibus amœnetur, eò quód talibus (teſte Saxone) vitæ ſubſidia iuſto laboris commercio repetuntur: qualem nimirum quæſtum non noſſent, niſi quem ſuſi ſudoris impendio peperiſſent. Nec immeritò ruralis vitæ habitus, etiam excellentiſsimis opibus præferendus putatur, cuius integerrimi fructus inter ſplendidam, abiectamq; fortunam medióoritatis gremio orti, educatiq; viderentur. Hoc tamen conſyderandum eſt, longè robuſtioris valetudinis iuuenes in agris fieri, quám in vrbana vmbra: in

Conditio & cõmendatio agriculturę.

Aquilonares agricolę periti.

Quæſtus varius

Vtilitas annonę.

Cicero.

Terra reddit vſuram.

Cato.

Piger.

Saxo.

Milites robuſtiores ab agris

Vmbra vrbana

qua ſomno, & libidinibus indulgentes, imbecilles fiunt: quales in militia ſtrenui duces rariſsimè conſcribere ſolent. In eorum enim numero computantur, qui ſuperius lib. VII. cap. XIX. enumerantur.

De impinguatione agrorum.

CAP. I.

Agricolæ periti

Tempus & inſtrumenta.

Terra ĩpinguanda.

Vitis nulla fructifera ĩ Aquilõaribus terris

Panis & potus ex granis.

Modus citò impinguandi agros.

Nix denſa impinguat agros

VIX eſt gens in Europa, vel toto orbe, quæ diligentius & exactius agrariis officiis intendere ſolet, quàm Septentrionalis: quæ temporibus, & inſtrumentis adeò nouit proprietate quadam ſingula diſponere, ac diſtinguere, vt nedum pro ſulcanda arandaq́ꝫ terra, ſed & ea impinguanda, aptiſsimum modum obſeruet: idq́ꝫ eò magis, & attentius peragit, quò vitem nullam in toto ampliſsimo orbe Aquilonari, ob aſperrimum frigus, habet fructiferam. Quocirca neceſſarium erit incolis earum terrarum in pleriſq́ꝫ locis ab eodem ſemine potum quærere, quo panem acquirunt: qua difficultate ſi Italicæ nationes premerentur, certè magna felicitatis ope carerent. Volentes igitur compendioſè impinguare latiſsimos agros, ſtatuto die circa geminum æquinoctium plurimos vicinos cum bobus, & equis, ac hyemalibus vehiculis, modo hic depicto conuocant, aceruumq́ꝫ fimoſæ pinguedinis exportandum demonſtrant: quem illicò plauſtris onuſtis per niuoſos campos, aut lubricas argillas conformi labore diſpergendum educunt ſuper agros: in quibus quantò denſior nix iacuerit, tantò fertilior, lętiorq́ꝫ multiplicanda ſeges ęſtate reſurgit. Experto etenim agricolarum vſu euenit, vt qui diligenti ſolicitudine, & ſudore agros impinguando, præparando, ſeminandoq́ꝫ, expectationem imbrium præueniunt, ſpe certa creduntur fructum ſuſcipere vberiorem: ne parcè colligant, aut metant, vbi parcè ſeminârunt.

De modo

De modo impinguandi.

CAP. II.

NEC ignorant quo ſimo aptius in arenoſo, lapidoſo, atque eminentiori loco vtendum ſit: quia alio pro tritico & ſiligine, alio pro hordeo & auena, alio pro piſis & fabis, alio pro lino, & canapo, & excellentiſsimis rapis, iuſta diſtributione vti nôrunt: ſatiſq; proceris culmis, & ariſtis omne genus ſeminum, prȩter linum & canapum, eleuatur. Nec alia ſemina ſunt in vſu Septentrionalium regionum, quàm hic enumerata: quia nec ſpelta creſcit, nec ſurgũ, nec milium, nec panicum, nec ciceres, nec faſeoli, nec cucumeres, aut melones, aut cardi, vel carcioſſi: qui forſitan debilioribus ſtomachis pro nutrimento reſeruantur. Agros tamen prouidentius tempore autumnalis ȩquinoctii, quàm vernalis impinguant, vt hoſtili imminente depopulatione, inter niues proiectas fruges ex induſtria ſeminantis, reſurgente calore vernali in ſegete & fructu, reſurgat & ſemen. Impinguatis igitur agris, pro mercede diurni laboris aliud non exigitur, aut datur, niſi hilaris liberaliſq; cœna, qua membra fatigata reſtaurentur. Vſus etenim ita ex antiquo ſuaui concordia ſeruatus eſt, vt mutuis laboribus alterutrius portando onera, ſeſe inuicem conſolentur. Idemq; fit in aliis ſubſidiariis laboribus, pro fœno, grano, aliaq; meſſe ab agris colligenda, & ſub tecta diligentius inſerenda.

Varietas ſimorũ.

Semina Aquilonaria.

Semina hæc in Aquilone non ſunt.

Prouidentia agricolarũ tempore hoſtili.

Paſtus liberalis pro mercede datũ

Labores ſubſidiarii dulciores.

De præparatione agrorum.

CAP. III.

QVALIBVS autem inſtrumentis vtuntur Septentrionales agricolæ, pro parte præſens figura demonſtrat, licet in tam ampliſsimis regionibus facilè non ſit omnium applicare imagines: quia aliter agri ſaxoſi, aliter argillares, aliter paluſtres & molles, aliter montani vomeribus & ligonibus, alternatis etiam temporibus, ſicuti & inſtrumentis, prȩparantur ad ſemen. Habent veteres agricolȩ certa cœli ſigna in obſeruatione ſeminum emittendorum, vtpote criſpatas, & raras nubes, tanquam aratro diuiſas. Præterea ex vepribus, & foliis creſcentibus, ſiue

Cultura variatũ inſtrumentis.

Signa cœleſtia attenduntur.

Natura clemens. Terra inuitat agricolas. Siligo. Sex ſeptimanis quoddã genus hordei mature ſcit. Noualia. Pigri præda excitantur.

caſuris, vti aſtronomi fertilius ex ſtellarum inſpectione ſeminari confidunt, quòd alibi tardius, alibi tempeſtiuius emiſſum ſemen emergat: & hoc quoq; clementis naturæ (quæ nihil occultum eſſe voluit) veriſsimum ſignum, quod ſecum affert, vt ſe, terramq; peti ſuadet, promittitq; quandam ſtercoris & pinguedinis vicem, præcipuè ex denſitate niuium relictæ, & contra rigores terram, fataq; operiri à ſe nuntiat, & monet feſtinari. Siliginem tamen hyemalem ſeminant circa occaſum Caniculæ, quam euoluto ferè anno colligunt fertiliſsima meſſe maturam. Vernali etiam tempore eandem in fine Tauri ſeminant, maturamq; colligunt in corde Leonis. Hoc idem de tritico, hordeoq;, & auena ſeruatur: ſimiliter & de fructibus antedictis, in campeſtribus agris. Alia etiam vis eſt in noualibus, vbi excisis dumetis, & ſyluis, pariterq; combuſtis, fructus copioſus aſcendit: ſepibuſq; oblongis contra feras depopulantes munitur: atq; ob hanc cauſam ruſticorum turba quandoque pigra, auiditate mira excitatur ad quæſtum raptarum pellium ferinarum.

Adhuc de vtilitate agriculturæ.

CAP. IIII.

Henricus eps Lincopenſis. Rhythmi Gothici. Interpretatio. Fertilitas indefeſſa.

EXTANT in vulgari Gothico pauci rhythmi cuiuſdam ſancti Henrici Epiſcopi Lincopenſis in commendationem agriculturę, ſatis compendioſè poſteris pro memoria ſempiterna relicti, his verbis:

Haued draeper maangen man,
Haa iorden brukar ſael aer han.

Id eſt, mare multos occidit, vbi felix eſt, qui terram colit. Et ita reuera compertum eſt, vt non tantum mare negotiatoribus fœneratur, quantum agrorum indefeſſa fertilitas cultoribus ſuis: qui eò ſecuriores ſunt in colligenda meſſe, quò diligentius arte & labore præparauerant agros. Adeò potentis naturæ beneficio excellentiſsimis opibus præferenda ſunt lucra aruorum: quæ nemo nouit, niſi qui labore ſudoreq; ſolatium hoc peperiſſet. Sed his, & ſimilibus felicis agriculturæ laudibus, præceptis, & inſtrumentis, ſuis autoribus, Catoni Romano aliiſq;, relictis, vnum annectendum hic erit, morem ſcilicet in populis Septentrionalibus fore, vt quotieſcunq; ager, pratum, lacus, aut domus humani ſanguinis effuſione per homicidium polluitur, tunc illicò fuſa communi oratione gentis, & ſacerdotali reconciliatione vbertati priſtinæ reſtituunt fertilitatem. Et inſuper mos eſt populis illis, vt in vigilia diui Ioannis Baptiſtæ, tempore mediæ æſtatis, circumeant agros florentes, eiſdem certis precationibus adhibitis, frondes in modum crucis imponentes, vt diuini numinis virtute ſegetes ſine fulgure, coruſcatione, & tempeſtate perueniant ad maturitatem. De quibus inferius lib. XVI. in pluribus capitulis, præcipuè IX. (ſi lectori placet) extenſius aliquid intueatur.

Lucra aruorũ. Scriptores agriculturę. Mos Chriſtiãorũ agricolarũ. Benedictio agrorũ & aliarũ rerum.

De cinericiis, & ſylueſtribus agris.

CAP. V.

VETVSTO tempore vnicuiq; in funiculo diſtributionis ager proprius diuiſus, & deputatus erat, cenſuq; deſcriptus, vt poſſeſsio ſua nulli haberetur incerta, quam pro tributorum ſuſceperat quantitate ſoluendam. Attamen oborto per occaſionem latiore terrarum ſpatio, & fertiliori, nulli violentiam faciens, quiſq; contendit pro ingenio & viribus aliquid ſuperaddere ſolo quæſito. Et hinc eſt, quód virgulta noxia importunitate in vicinioribus ſyluis naſcentia, euulſis ceſpitibus pro fertiliore agro formando, igne ſuppoſito conatur auferre, ne radicum quidem capilli, & ſylueſtres aſperitates paulatim ſurgentes, agrorum viſceribus inſerantur, & more viperino prolem ſibi fœcunditate contraria nutriat, vnde ſe propago ventura corrumpat. Cineribus itaq; ex ceſpitum, virgarumq;, & ſarmentorum combuſtione ſuper faciem terræ relictis, mira fœcunditas exurgit, vt ſiligine præſertim, rapiſq;, & papauere, lino, & canapo ſeminatis, multiplicatus enaſcitur fructus. Cauent tamen, ne ſic ſolutus ignis, obuias populetur incendio ſyluas: & hoc circa rupes, & aquas: quarum obiectu, ne amplius coaleſcat, metas impermeabiles ponunt. Alioquin euenit, vt viritim ſinguli domos exeant á toto territorio, pro reſtinguendis flammis, veluti contra hoſtes, omnia incendiis & rapinis crudeliter deuaſtantes.

Agri diſtributi.

Augmēta agrorum.

Virgulta cōburuntur.

Fœcūditas mira.

Fructus varii.

Bellum contra ignem.

De fertilitate talium agrorum.

CAP. VI.

Agri cinericii.
Seges læta.
Ratio ſeminandi, & vtilitas.

AGRI igitur hi cinericii pro tanto cæteris ſunt fertiliores, quòd ſiccitate ſuperueniente ſecretis humoribus ſunt abundantiores, ſparſaq; ſemina ſolari accedente calore coaleſcere faciunt, vt ex læta ſegete feliciſsimus fructus exurgat. In alijs verò campeſtribus agris communi more ſulcatis, cùm compluuntur iacta in eos ſemina, fortius ligantur. Sed rurſum, ſi agros illos pluuia immoderatius irrigat, in culmo pinguedinem frumenti, virtutemq; mutat. Sin verò iactatum ſemen poſt pluuiam gelu premitur, quò foris citius apparere repellitur, eo intus fœcundius radicatur: & quò magis vetatur progredi, cogitur multiplicari: quia cùm ab immaturo ortu reſtringitur, ex conceptionis ſuę tarditate laxatum, ad fructum vberius repletur, & ampliatur. Et hæc ſint dicta pro ſeminibus hyemis, quando etiam ingruente hoſtilitate (vt ſuperius dictum eſt) ruricolæ ſuper faciem niuium ſeminant, ſuppoſito agro præparato, vt ſine læſione auium ſenſim vento Auſtrali cooperante, deſcendat in terram. Habent præterea Aquilonares populi agros ſuos ſaxoſis aggeribus, ſimiliter & obeliſcis, rupibus, aquis, amnibus, & perennibus venis ſcaturientibus, immò & carbonibus tilieninis imputreſcibilibus, vbiq; diſtinctos: & qui talibus ſignis diffiniri nequeunt, iudicio agrimenſorum in haſtis, aut pergulis, vel paſsibus, aut funiculis, vel iugeribus cedunt: immò in colligendis meſsibus ſeſe alacriter, & mutuò iuuant, lætoq; conuiuio litem (ſi qua orta videtur) pariterq; laborem abſoluunt. Hacq; via concordię plures agri redduntur pacifici, & fertiliores: ſimiliter & noualia virgultorum extirpatione ampliata redduntur: & inde tanquam ex optima terra, odor optimus exit, vt Plinio placet lib. XVII. cap. V.

Ruricolæ ſeminãt ſuper niuẽ.
Agri diſtinguũtur.
Agrimenſores.
Lis dirimĩt conuiuiis.

De tritus

De trituratione per hyemem.

CAP. VII.

COLLECTA meſſe diuerſarum frugum in ampliſsimis horreis, ad hoc ſpecialiter fabricatis, aptiorem trituram omnem vſq; in profundam hyemem, quando longiores ſunt noctes, reſeruant. Tunc etenim pacto pretii, vel frumenti loco mercedis interueniente, duo, tres, quatuor, vel plures; grana ſuper amplo aſſerum pauimento contabulato, manipulorum poſitione ac concuſsione, picea in medio horrei lucente flammâ, excutiunt, triturant, & expurgant; tempus diligenter obſeruantes, quo paleam à frugibus ſeparaturi ventos habeant, qui pulueres ſeorſum deferant, ne vitalibus membris triturantium nocere poſsint. Puluis enim ille quaſi imperceptibiliter ſui ſubtilitate os ingrediens, adeò conglomeratur in faucibus, vt niſi celeri remedio hauriendæ, ſeu bibendæ recentis ceruiſiæ occurſum fuerit, nil amplius, aut exiguum de frugibus trituratis edet: ne Platonis ſententia fruſtra videatur aſſumpta, qua dicitur, Omnem agricolam ſuas habere contrarietates: quia etſi tutus videtur (vt ſupradictum eſt primo capite) habet tamen vlcera fortunæ, ſcilicet ſiccitatis, ardoris, pluuiæ, ac tempeſtatis: quibus interdum hoſtilis furor, ac depopulatio ſuperadditur, vt inde pro horreorum defenſione quandoque oriatur impacabile bellum. Quando enim ruſtici intuentur huiuſmodi horrea ſua ab hoſtibus in vſum equorum, & ſtationum armatorum violenter aſſumi; obſeratis forinſecus ianuis, immiſſo igne, propria granaria, ſeu horrea, quaſi hyemalia latibula inimicorum, repentina conflagratione abſumi procurant. Si verò domeſtico furto è granorum aceruo ſic triturato, quocunq; modo vel ingenio aliquid ablatum fuerit, vix vlla emenda oblata fur ille, licet rariſsimus (patria appellatione Droſagump dictus) ſine graui ſupplicio abſolui ſolet: quia furari nec licet, nec opus erit, quando tempore famis, vel agri ſeminandi, mediante pretio, pacto, vel pia ſubuentione, nunquàm ſubtrahitur indigentibus annona. Igitur in profundiſsima hyeme, ſicut beneficio ignis tempore longæ noctis triturantibus geminatur quæſtus, ita colonis vberiores accreſcunt fructus, vt in omni rerum euentu multis ſuccurrerere poſsint. Iumentorum verò vſu & calcatione, quemadmodum in Italia modus eſt triturandi, nunquàm in toto Septentrione diſſoluuntur à ſpicis grana, ſed priuatis horreis (vt dictum eſt) in longiſsima nocte.

Trituratio hyemalis.
Modus triturandi.
Flamma picea.
Ventus triturantibus neceſſarius.
Puluis frumentarius noxius.
Agricola habet ſuas contrarietates.
Vlcera fortunæ.
Bellū ipacabile pro horreis.
Horrea propria cōburūt icolæ cum hoſtibus incluſis.
Fur granorum.
Droſagump.
Annona cōceditur indigenti.

Granaria ampla & longa. Horrea regis Theoderici.

Granaria etiam magna ſunt, & multa in Septentrione, vicatim diuiſa in maximis pagis, & villis, vbilibet in prouinciis ſeparatis. Sed longitudinem, aut latitudinem horreorum Regis Theoderici, qualem in agro Rauennati habuit, nequaquam attingunt. Refert enim Procopius, ea fuiſſe trium milliarium Italicorum in longitudine, & amplitudine vnius milliaris continuata menſura.

De diuerſitate meſſium colligendarum.

CAP. VIII.

Diuerſitas agriculturæ.

Fruges ſex hebdomadis matureſcunt.

Cauſa repętinæ maturitatis.

Ariſtę hexagonæ.

ADMIRANDA naturæ diſpenſatio eſt, vt aliter, alioque tempore, modo, & induſtria colatur terra Septentrionalis, vt dictum eſt; aliter Aethiopica, vel Afrorum: aliter etiam nouarum inſularum. Quoad Aquilonares, hoc certum eſt, in pleriſque agris Veſtrogothorum parte obiecta Meridionali plagæ, hordeum ſpatio XXXVI. dierum à ſemine proiecto maturum colligi, hoc eſt, à fine Iunii vſque medium Augusti, & aliquando celerius. Ea nanque maturitas ex ſoli natura, aeriſque clementia, ac humore lapillorum fouente radices, ſoleque torrente, neceſſarió prouenit, vt ita naſcatur, ac maturetur: taleſque ſpicæ ſex ordines in numero ariſtæ habent, aliis tamen communibus minores: quæ ceruiſiæ coquendæ ſatis commodè adaptantur. Reliqua veró ſemina in principio Maii proiecta, circa medium Auguſti mutua ope ruricolarum, non tam labore, quam alacritate, & voluntario impetu colliguntur, ne ſuperueniens frigidus flatus meſſem exurat.

Pretium laborum læto conuiuio ſoluitur.

Cõiugia fiũt ad domeſticã honeſtate dirigẽdam &c.

Experientia matrimonialiter coniũgẽdorum.

Nec aliam diurni laboris mercedem deſiderant, quàm iucundam conuiuationem veſpertinam: in qua iuuenes vtriuſque ſexus, ob fideles agrorum labores, prouidorum parentum iudicio, & aſſenſu, ac promiſſione eliguntur futuro coniugio copulandi: non tamen ad delitioſa connubia, etiam ſi illuſtres ſint, ſed ad ſolicitudinem domeſticæ honeſtatis, & vtilitatis, pro familia ſagaciter, & ſuauiter dirigenda, quemadmodum inferius de coniugio nobilium, & plebeiorum ſequenti lib. cap. VIII. oſtendetur. Hoc autem capitulo oſtendiſſe ſufficit, quomodo ruriculæ nórunt ex ſtrenuo labore experientiam capere felicioris connubii ſuorum iuuenum, matrimonialiter coniungendorum; & demum quòd ſortiter laborando, domeſticam curam ad quemlibet honeſtiſſimum vſum valeant applicare.

De infan-

De infantulis tempore meſſis à ſerpentibus cuſtodiendis.

CAP. IX.

MEDIO Iulij fœnum, tandemq́ in Auguſti medio meſſem collecturi Septentrionales agricolæ, ſecum lactentes infantulos ad vbera pendentes comportant: quos interim matres, dum laboribus intendunt, cunis impoſitos, faſcijſq́ ligatos, ad arboris fraxineę (dum haberi poterit) inclinatæ, ſeu reflexæ verticem, VII. vel X. palmis à terra leuatum, annectunt: hac potiſsimùm ratione, ne fortè terra ſuauiter dormientium ora venenoſi ſerpentes, aut noxij vermes (quorum magnus in Septentrione numerus reperitur) ingrediantur. Compertum enim eſt multorum indelebili memoria, ac dolore, quomodo ſerpentes, præſertim paruuli longitudine palmares, ac bipalmares, rubei, ceruleiq́ coloris tantùm, ſe faucibus imbecillium infantium, humi dormientium, immerſerant, vt caudæ difficulter extrahendæ tantummodò apparuerant extra ora. Quo caſu mœſtiſsimæ genitrices calido, molliq́ panno leuiter admoto, caudam ſic prominentem fricant, donec anguis ſe retrahat ab orificio, & gutture infantuli dormientis: deinde tyriacæ portiunculam (cuius copiam ad manus inceſſanter ab exoticis negotiatoribus emptam habent) ori immittunt, vt gutturi, præcordijſq́ quantocyus pro toxici (ſi quod relictum eſt) expulſione iungatur. Quod verò noxii, ac venenoſi ſerpentes in Aquilonaribus terris reperiuntur, infrà de eis oſtendetur.

Infantes cuſtodiuntur à ſerpentibus.

Vermes noxii.

Serpẽtes palmares.

Modus extrahendi ſerpetes ab ore infantium.

Tyriaca.

Serpentes Aquilonares noxii.

De frumentariis ratibus, & lembis.

CAP. X.

Nauigia diuerſi generis.

Gedanum Pruſſiæ.

Grana portãtur in remotas regiones.

Ciuitas priuilegiata.

Nobile emporium.

ONERARIAE rates, lembi, lyntres, ſcaphæ, dromones, & multiplex nauigiorum genus, veris ac æſtatis tempore in fluminibus Aquilonarium terrarum ad portandum frumenta, frugeſq; in emporia marina, conflatum, & hic depictum, maximo vſui ac lucro negotiatorum deputatur, præcipuè in opulentiſsima ciuitate Gedanenſi, ſuper littus Germanici maris Ducatus Pruſsiæ, dominio Regis Poloniæ ſubiecta: vbi inæſtimabilis diuerſarum frugum & annonæ copia, per nobiles ac mercatores ſic apportata, aliquot centenis groſsiſsimis nauibus vendita ac diſtracta, in regiones remotas, Portugalliam, Hiſpaniam, Galliam, Angliam, Scotiam, ac Hollandiam, & Brabantiam, vnà cum cæteris rebus opulentiſsimis maximis ſumptibus, ſed longè maioribus lucris deferuntur, eò quòd hæc Regia ciuitas inter potentes maritimas vrbes pro omnigenis mercibus diſtrahendis, conuenarum habeat acceſſum, & receſſum, etiam maximorum Principum priuilegiis, & immunitatibus præmunitum. Quo euentu (licet aliis emporiis recentius ſit) in omni rerum affluentia, & multitudine ciuium, ac Senatorum (quorum ſupremus eminentiori gradu Burggrauius appellatur) adaucta, firmataq; videtur: auctiorq; continuò fiet, ſi concordiam ſeruauerit, & ſcripturæ præcepto mercatores eius non alta ſapiant in abditis Eccleſiæ, & religionis ſacramentis, prout anno M. D. XXV. reperti ſunt erraſſe.

De varietate

De varietate molendinorum.

CAP. XI.

Genera diuerſa molendinorū.

MVLTIPLICI prætereà genere molendinorum vtuntur incolæ Aquilonares, videlicet variabili vi ventorum, decurrentium aquarum, equeſtrium rotarum ductu, manuum pedumq́ quaſi truſatilium attractu & impulſu, rotarumq́ pondere & menſura, more grandium horologiorum, quę eleuatione depreſsioneq́ variata, motum continuant, & laborem. Quæ autem ventis agitantur, ſolito more ſitu ſublimiore in collibus camporum, aut littoribus maris collocata, aut in planitie inter vaſtos montes, frequentiſsimis ſpiraculis è montium cauernis ob vehementes exhalationes ſuſcitatis, reuoluuntur. Quædam ſuper foſſas infra maris aggeres, vt vi ventorum aquas tempeſtatibus infuſas, ſuper adaptata canalia eleuent, & in mare refundant, in maximo numero & ordine collocantur. Taliumq́ molendinorum vſus nullibi frequentior, quàm in Hollandia prope inſigne emporium Amſtelredamenſe reperitur, eò quòd ventus Circius longiſsimo Oceani tractu vehementi impetu perflans, aquas & naues ſuper altos aggeres in foſſas immergit. Aquas quidem vi molarum (vt dictum eſt) exhauſtas, in mare remittunt: ſed naues minutim fractas, ad alios vſus exportant. Hæc vrbs Amſtelredamenſis, niſi tam horribili maris inundatione in tremulo fundo quateretur, tam magnifica templa, & palatia, ac ędes, ob innatam populi magnanimitatem, ſumptuosè conſtrueret, vt vix pares Europa teneret. Solida tamen vis legum exercetur in hoc loco, vt etiam Reges potentiſsimi impunè non præſumant eas in aliquo caſu violare. Et hæc ſufficiant incidenter è multis laudibus eius parcè aliquid tetigiſſe.

Molendina ventorum.

Molēdina Hollandica.

Naues ſuper aggeres efferūtur

Magnificentia ſtructurarum Hollandicarū.

De eodem.

CAP. XII.

Molendina cõtrario flumine verſantur.
Holmia.

IGITVR molendina impetu fluminum ducta, vario modo, forma, ſitu, & agilitate ſunt conſtructa. Situ, ſcilicet in aquis fluentibus, & refluentibus, vt in æſtu maris antrorſum retrorſumq́ue, vel vi ventorum in pleriſq; fretis, præcipuè in vrbe Regia Suetiæ Stocholmenſi, intueri licebit. Modo, vt alia deſuper, alia ſubtus aquęductu, vel naturali flumine impelluntur. Forma, latis ſcilicet ſtipitibus, vnico vel gemino ordine radiorum, latè vel ſtrictè, longis vel breuibus canalibus ad velociſsimum curſum.

Molendina equeſtria.

Equeſtrium rotarum ductu in arcibus principum, & certis ędibus magnarum ciuitatum pro neceſſitate obſidionis tolerandę, ſumptuoſa mole fabricantur: & hoc eò artificioſius, ac durabilius fieri videtur, quò hoſtilibus ingeniis naturales aquæ in ſcaturigine auferuntur.

Molę manuales, pedales, & truſatiles.
Molæ rotatæ.

Manuales etiam molæ, ac pedales, ſiue truſatiles, vbiq; frequentiſsimę in Septentrione, tanquam celeriora leuandæ neceſsitatis remedia, maximè in obſidione reperiuntur. Sunt & rotæ impulſu pedum vſu mirabili cum ponderibus, celeriorem habentes motum, in arcibus conſtructæ: ſed huiuſmodi molæ oculis ſubiectę, apertiorem fidem exhibent, quàm ſcripturæ.

Certamē primũ hoſtile de molis auferendis.
Magnitudo romana cognoſcitur multitudine molendinorum.

Pro molis autem, ſeu molendinis defendendis, prima ſolet eſſe cura in obſidionibus obfirmandis, & aquæductibus, atq; ſecretis venis, ne auferantur. Nec exemplo caret, quale remedium Beliſarius in Tyberi molis multiplicatis ſtatuit, in obſeſſa Vrbe per Gothos, licet Caſſiodorus XII. lib. dicat, Romanam magnitudinem cognoſcendam fore ex vniuerſitate molarum, quam ſpecialiter contributam conſtat ad victum. Hoc enim inſtrumentum (vt idem inquit) niſi fuerit vſuale, neceſſarium non habetur, quoniam nec ornatui poteſt proficere, nec parti alii conuenire. Refert Munſterus, diebus VII. in Papia centum millia hominum caruiſſe pane, ob molarum deſtructionem, donec manuales reſtaurarentur.

De pis

De piſtrinis, & decoctione panum.

CAP. XIII.

QVIA receptum eſt apud veteres, quomodo Ceres frumenta inuenerit, & Pan conſperſas fruges coxiſſe perhibetur: vnde & nomine eius panis eſt appellatus. Ita & illa prædicata eſt quòd reperit, & iſte laudatus, qui decenter humanis vſibus applicauit. Ideoq; videndum hic erit, quæ frugum genera ad hunc neceſſarium vſum afferuntur, & quibus hoc officium competit apud homines Septentrionales: qui vt in regiones multiplices tam ſitu, quàm moribus diſtincti differunt, & ſeparati ſunt: ita etiam terræ naſcentia pro qualitate regionum, & climatum, variata videntur. Quantò igitur magis ad Aquilonem acceditur, tantò minor tritici vbertas, & maior ad Auſtrum vbilibet inuenitur. Sueonibus tamen, ſiue Suecis, immenſa vis tritici, ſed maior ſiliginis eſt conceſſa. Gothis verò tam Orientalibus, quàm Occidentalibus, vtentibus hordeo & auena, indeficiens abundantia pro cibo & potu propitio numine eſt largita. Omnium tamen harum frugum vtrobiq; vſus eſt. Sed diligentior ſiliginis præparatio apud Sueones: quorum fœminæ ita nouerunt purgare ſiliginem, vt colore, ſapore, ac ſanitate exuperet frumenti bonitatem.

Ceres frumẽti inuentrix.
Panis a Pan.
Regiones ſeparatæ
Triticũ vbi abũdat vel deficit
Abundãtia hordei p̱ pane & potu.
Siligo redditur albiſsima.

De torrendis frugibus, duraturis.

CAP. XIIII.

DIEBVS calidiſsimis feruente ſole, pannos inſtar velorum naualium, ſiue ipſa vela, latè ſuper faciem terrę, vel planos, ac nudos montes extendunt, ac deſuper torrendam frugem diebus ſex, vel pluribus, aut paucioribus, iuxta ſolis ardorem imponunt: deinde eam purgatam, in quercinis repoſitoriis collocant, vel in farinam redactam ſimili cuſtodia ſeruant: multoſq; in annos ſic torrefacta, integritate ſalua perdurat. Attamen ſi molita farina non ſit, ſed fruges, expedit vt interim ſoli obiiciatur ſemel in anno retorrẽda: eoq; modo noua fruges toſta, poterit illi, ne deficiat, quoties opus fuerit, ſagaciter cõmiſceri. Farina autem in quercinis vaſis, aut cupis forti ligneorum malleorum impulſu intruſa, loco q; ſicco repoſita, ſine quacũq; vermium corroſione pluribus annis durare

Frumẽta torrentur.
Frumenta p̱ ſecula durant.
Farina.

Arces cõſeruandæ.

Conſtantia obſeſſorum.

ſolet: quod negotiatores ob quęſtum, & domeſtici patroni ad eſcam, ac pręfecti ad arces fame (in obſidione hoſtili) non premendas, diligenter obſeruant: ne fame ob hanc cauſam, aut annua ſterilitate inualeſcente, panes, aut fruges deficiant pro publico nutrimento, præſertim in arcibus obſeſsis, vbi deficiente pane potius ſe mutuò incluſi deuorant, quàm fidem dominis præſtitam violant, aut hoſtium crudelitati ſeſe tormentandos, & turpiter iugulandos permittunt, prout ſuperius de obſidione fortiſsimè ferenda, dictum reperitur.

De Veſtrogothorum frugibus, & fortitudine.

CAP. XV.

Mulieres generaliter panes coquunt.

Gens robuſtiſsima pane hordeaceo vtens.

Grylli ſaltantes.

Vermes augurales.

GOTHORVM verò, præcipuè Occidentalium, vſus eſt ꝓ maiori parte in hordeaceo pane, artificioſa mulierum (quæ ſolummodò in toto Septentrione panes conficiunt) induſtria decocto: ex cuius eſu tantum roboris, ac virium obtinent, vt vix fortior gens reperiatur in omnibus Aquilonaribus terris, exceptis Finningis, ſiue Finnonibus, qui ſimili pane, & ſiligineo veſcuntur. Auenę etiam farinæ vſus eſt in pleriſq; locis illarum regionum: forſitan & ſpelta ibidem cum milio, & ſurgo creſceret, ſi aliquando ſeminaretur. Cernuntur pręterea in ſuperiori imagine ſaltantes grylli, ea ratione inſculpti, quòd in hyeme caminis inhærent, cantum importuniſsimum hoſpitibus pręſertim, dum indigenæ his aſſueti non turbantur, inferentes. Vermes augurii ſunt, vt quantò frequentius ſaltu luminaria menſis impoſita impetunt, tantò maiores indubiè ſequuntur niues, & tempeſtates.

De variis modis formandi panes.

CAP. XVI.

Modus varius formãdi panes.

Panis à natiuitate pueri ad nuptias eius ſeruatur.

Mulieres ꝑiter panes coquũt.

HAC figura monſtratur varius modus formandi panes: qui tempore genitę prolis formati, vſq; in diem ſponſalitium ſuũ ſine putrefactione reperiũtur ſat integrè conſeruati, dum tali modo decoquũtur, & conſeruantur: Mulieres, pręſertim regni Noruegiæ, littus Oceani, aut alios Sueticos, ac Gothicos montes regnorum Varmelandiæ, Daliæq; inhabitantes, clara luce diurna tempore veris, ſtato loco, ac numero, vt mutuò ſe releuent, congregatæ, rotundas, ſed ſubtiles

ferri laminas, magnitudine ac latitudine clypei militaris, in modum tripodum fabricatas, comportant: igneꝗ lento ſub vnaquaꝗ lamina inſtructo, continueꝗ nutrito, paſtam è farina hordei, fabarum, vel piſorum rotundis fuſtibus, ſeu baculis, inſtar ſubtiliſsimæ papyri, ad capacitatem ferreæ laminæ ſeorſum in tabulis extenſam, celerrima alternatione in gyro ſedentes ſuperimponunt, citiſsimeꝗ (inſtar chartarum in prelo) ob tenuitatem, excoctum panem, & ereptum, in ordine reponunt, certum cumulum in altum eleuatum grauitate ſaxorum deprimentes, vt vix ferro, minus dente corroſiui animalis cumulus ille infringi, vel conteri poſsit: ſicꝗ, ſi viſum fuerit parentibus, modò ſub tecto (ob imbrem, & niuem) permaneat, durare poterit ad XVI. XX. vel plures annos: idꝗ efficit frigida natura regionis, & aqua Martialis, ſeu vernalis: qua, arte fœminarum conficitur paſta, prout in ſimili inferius de confectione ceruiſiæ peramplius oſtendetur.

Modus formandi panes durabiliores.

Cumulus panũ

Panis durat 20 vel pluribus annis.

Adhuc de aliis modis.

CAP. XVII.

PRAETEREA in domibus magnatum Veſtrogothorum mos eſt, è ſiliginea farina, quaſi niue purgata, panem conficere orbiculari forma, ſed latum, & minutum. Demum maiores inſtar clypei militaris, denſos, & rotundos: quos laterali foramine relicto, in haſta, vt aere indureſcant, appendunt, palato fortium hominum plurimum gratos. In mollitiem tamen aqua reſperſi, atꝗ camino parumper immiſsi, repentè mutantur. Similiſꝗ ferè mos eſt omnibus Oſtrogothis, qui tritici copia abundantius prouiſi, panes latiſsimos croco linitos, in ampla, ſed rotunda forma conficiunt, ac honoratis hoſpitibus apponunt, liberaliterꝗ eiſdem itinerantibus, vt in vehiculis hyemalibus eos ſecum pro ſolatio deferant, velut munus pergratum elargiuntur. Ordinaria tamen triticei panis forma, eſt vtroꝗ fine cuneata: nunquàm tamen panis pondere, ſed æſtimatione vendendus habetur. Eſt & alia forma rotunditate, denſitate, & longitudine pueri quinquennalis: qui natalitiis Chriſti diebus dono omnibus, etiam ignotiſsimis hominibus, cum aliis delitiis gratis, & amore tantæ feſtiuitatis vbiꝗ communicatur. Eſt & alia mediocris forma, inſtar capitis pueruli, ſiligineæ frugis, oboli vnius pretii: qui alibi vix aſſe quadruplici cõparari poſsit. Eſt prætereà panis melle & farina, adiuncto pipere confectus: quo viatores hyberno tempore frequentius veſcuntur. Deinde alius panis lacte, butyro, ouis, atꝗ zinzibere confectus, languentibus (vix cognita morbi cauſa) præſtari ſolet. Eſt & alius pro vſu nautarum, & longa obſidione clauſorum, biſcoctus panis: in quo vetuſtate imminente, albiſsimi vermes (non tamen noxii) paſsim generantur, maximè repoſito in humido loco: de quo ſuperius ſatis dictum eſt, de caſtrenſi obſidione fortiſsimè obſeruanda.

Farina ſiliginea

Panis vento induratur vt ſaxum.

Panis citò mollescit.

Panis ſine pondere venditur.

Panis natalitius gratis datur.

Panis conditus

Biſcoctus.

Vermes albiſsimi.

De pane delicatiſſimo Illuſtrium fœminarum languentium in Septentrione, & forſan aliarum.

CAP. XVIII.

Pondera nulla vel rara.

Modus formandi panes delicatiſsimos.

Farina floris.

CVM nullus, vel rarus ſit vſus librarum in Aquilonaribus terris, aut vnciarum in farina ponderanda, nec illarum terrarum menſura poſsit alibi comprehendi, niſi interpretatione facta in hoc caſu communi librarum, aut vnciarum: quæ ferè inter ſe conueniunt in omni regione, exceptis minutiis aliquot addendis, vel ſubtrahendis. Recipiunt igitur mulieres (quibus ſolummodó, licet paucifsimis, hæc ars eſt) XXV. libras triticeæ farinę ex prima cribratura, Flore dicta: demum ſex oua recentia, duos cyathos Maluaſię, (licet raró ibidem reperiatur) vel loco eius tantundem de vino Hiſpanico, Baſiart dicto: item vnam libram ſacchari candidiſsimi, & vnum cyathum aquæ roſę: de quibus ſimul coniunctis, ſit paſta, in qualicunque forma placuerit ipſi piſtrici: ſed non denſior groſſo digito. Paſta ergo ſic formata, ac in partes diſtincta, deponitur in patella ferrea, ſuppoſitis carbonibus viuis, interpoſita craticula, & ſuper patellam cooperta ferrea, vel ærea: in qua etiam viui carbones poſiti, vt æqualiter torreant panes interius coquendos, ſicuti infrà lento modo ſunt poſiti carbones: & hoc faciendo, erit delicatiſsimus panis: qui ſolet languentibus ſecundum vſum (vt dictum eſt) illuſtrium fœminarum permitti: quæ etiam lacte, ouis, ſaccharo, cinnamomo, & pauco zinzibere ſolent obſonia facere, ad lentum & temperatum ignem, pro viribus reſtaurandis, non animaduertendo cauſam languoris, & dięte, cum cęteris regulis prudentum medicorum: qui rariſsimè in toto Aquilone reperiuntur, prout infrà dicetur cap. de medicis, & medicinis.

Obſonia delicatiſsima pro infirmis.

Medici nulli vel rariſsimi in Aquilone.

De exoticis vinis, cùm nulla vnquam creſcant in Septentrione.

CAP. XIX.

ETSI regiones Septentrionales vino natiuo, ob extrema frigora, gaudere nequeant: tamen vinis exoticis, & domeſticis ceruiſiæ potibus diuerſorum generum, admodum exhilarantur, prout aliæ nationes de ſuis delitiis, & rerum affluentiis in excellentiſsimis vinis, vt ſunt Hiſpania, Italia, Gallia, & Germania, meritò gloriantur, immò inſigniter ab omnibus cæteris prouinciis ob hoc commendantur. Siquidem vina ſua cœli ſoliq; vberrima fertilitate producta, nedum pro vſu domeſtico abundanter accipiunt, verùm etiam opulentiſsimo omnigenarum rerum commercio ad exoticas regiones emittunt. Inter quas cùm omnium remotiſsimæ ſint Septentrionales, locus hic exigit, vt antequàm de ceruiſiæ natura aliquid oſtendatur, de vino, tanquam nobiliore hoſpite illarum frigidarum nationum, mentio fiat, cùm minimè à natura conceſſum ſit, vt producantur in frigida terra. Vina igitur Hiſpanica, etſi Baſtarda nomine, à negotiatoribus in Aquilonem delata, appellantur: tamen ſapore, colore, & odore, ob excellentiam dulcedinis, ab omnibus legitima reputantur. Eſt enim ſuaue, pingue, molliter craſſum, viuacitate firmiſsimum, nare violentum, colore quàm perſpicuum: quòd ita redolet ore ructatum, vt meritò illi excellentior aliqua æſtimatio debeatur: viſcera nanq; defecta conſtringit, vulnera madida deſiccat, lapſum reficit pectus, & quod vix valet implere potus arte compoſitus, hic naturaliter præſtat inuectus: immò alterius generis vina reſtaurat, quæ fulguris, tonitruumue tempeſtatibus ſunt corrupta. Alterius autem generis hic appellantur è Gallia, Romenia dicta, duri auſteriq; ſaporis, allata. Ita & Rhenenſia vina, è diuerſis Germaniæ prouinciis longiſsimo maris tractu in Septentrionem lucroſo mercatorum quæſtu producta. Sed hæc vinariis tabernis ſoluta exigua gabella, omnibus honeſto pretio vendenda inferuntur.

Vina natiua nō ſunt in Aqlõe

Regiones Septentrionales remotiores.

Baſtarda vina.

Vina legitima reputantur.

Qualitas vini, & eius medicina.

Vtilitas vini Hiſpanici.

Romenia.

Rhenenſia.

Gabella leuis.

De diuerſitate vinorum adductorum.

CAP. XX.

Aqua vino non miſcetur.

Canicula vinis nocet.

Ictus tonitruū auertitur.

Genera vinorū triplicia.

Vina Hiſpāica

Vina Italica.

Vina Gallica auſtera, Romenia dicta.

Vina Peithana

Vina Rhenēſia.

Fœminę raró bibunt vina.

NEC exigua auiditate ob delicatum ſaporem emuntur, ac epotantur: ſed ea ſobrietate, vt nulla admixta aqua, alicuius excellentiſsimi, ac fortiſsimi vini deprauent, aut violent proprietatem: immò exorta Canicula ſtella, vinorum cuſtodes diligentius attendunt, ne vina fulmine ſæuiente, in ſapore mutentur, vel illicò corrumpantur: vnde pro remedio pellibus vitulorum marinorum cooperiunt vaſa, quibus & ipſi cooperiuntur. Genera igitur vinorum in Septentrionales terras adducta, triplicia ſunt, dulcia, auſtera, & tenuia. Prima, vt dictum eſt, ab Hiſpaniis, vbi olim Reges Gothorum, fortè XXXVIII. ſucceſsiuè dominabantur, & vineas plantare iuſſerunt, afferuntur, ſolum ſuauem ſaporem ſoboli, vbi vitis penes matrem natiuam remanet, exhibentes. Italica autem vina, cùm ob ſui excellentiam ad alias nationes non exportantur, certum eſt plurimos in Vrbem paſsim concurrere, vt ibidem voluptuoſius ea bibant: nec amplius, ob vini bonitatem, exinde recedunt. Auſtera autem vina è loco Galliæ, Romenia forſan dicta, (quia durabiliora ſunt, ſic appellantur) frequentioribus vſibus ſacrorum Eccleſię miniſteriorum deputantur. Tenuia etiam appellatione Gallię Peithia dicuntur, rubeum colorem habentia. Sed paululum, quia parua ſunt, niſi tempore caloris æſtimantur. Attamen nullum vinum maioris pretii eſt, quàm Baſiardum, ob dulcedinis nobilitatem, & inde Rhenenſia: quæ generalius epotantur. Omnia tamen fiſco plurimum tributum pendunt, eò quòd auidè ſine aqua epotantur. Fœminis tamen nullus, aut rariſsimus vinorum vſus eſt, niſi dulciſsima, tenuiſsima licet quantitate.

De durabilitate vinorum.

CAP. XXI.

Vina Rhenēſia durabiliora.

Senatus Lubicenſis.

Vina vetuſtate redduntur indomita.

Vina ſalſificant

Hydromeli.

Vina factitia vnde.

Vinorum ſapor varius.

SVNT & certa genera vinorum Rhenenſium, quæ pro guſto hominis æſtimantur pretioſa, prout vnicuiq; ſapor placet: immo ducentis annis, prout magnificus Senatus Imperialis ciuitatis Lubicenſis gloriatur ſe oſtendere Principibus, in eorum ditiſsimis cellariis: quę tamen longæuitate ſua procedendo, conuertuntur in ſpeciem aſperi mellis, ſi Plinio credendum ſit lib. XIIII. cap. IIII. Etenim natura hæc vinis in vetuſtate eſt, ne potari per ſe queant ſine prouinciæ aqua, vſq; in amaritudinem carie indomita. Quomodo autem ſalſificantur, eodem lib. Plinius cap. VI. & aliis declarat, multaq; de natura vinorum ſequentibus ſubinſert, ſcitu non indigna, etiam de hydromeli: cuius frequentiſsimus vſus eſt in frigidis terris, prout mox oſtendetur capite ſequenti. Fiunt tamen factitia vina è pyris, pomis, meſpilis, ſorbis, per ſucci torcularem expreſsionem: quibus piper, zinziber, & gariophylli adduntur, pro temperamento agreſtis saporis. Prętereà vinis imponuntur, aliis ſaluia, aliis abſynthium, aliis ruta, aliis lauendula: & inde nomina ſortiuntur, vt cæteris omnibus in eſu, tanquam potus ſalubris & medicinalis, præferantur.

De conficiendo hydromeli, mulſa, vel medone, ſecundum modum Septentrionalium.

CAP. XXII.

RECIPI ſolet vna pars boni mellis, & quatuor partes aquæ bullientis in caldari vltra teporem: deinde medietas aquæ ſic calefactæ, infunditur in aliquod vas ligneum, ſuperius amplum, & latum, in quo mel crudum immiſcetur: poſteà eadem aqua cum melle reſoluto pariter imponatur ad caldare, ſuppoſito bono igne, vt competenter bulliat, vſquequò appareat ſpuma: quæ lineo panno baculo longo alligato, vel cochleari perforato, paulatim deponetur. Hoc quoque continuè fiet, donec coctura mellis & aquæ appareat depurata. Cumque iſta fiunt, coquantur ſeorſum eodem igne flores lupuli in ſacco lineo, proportionata quantitate, in olla cooperta, vſque ad decoctionem dimidiæ aquę, & amplius, vt appareat eius amaritudo: qua temperabitur maior, vel minor dulcedo decocti mellis, & aquę: ita tamen, quòd aqua cum melle taliter cocta, & deſpumata, prius infundatur ad prædictum vas ligneum, ac ſtatim ſimul ſaccus lupuli imponatur, vt mutua virtute mellis, & aquę, ac coniuncti lupuli, temperamentum fiat. Quo facto, pannis denſis cooperiatur vas, & ſtare permittatur, vſquequò calor in teporem penè reſoluatur. Deinde capiatur fex ceruiſię (de qua infrà dicetur) iuxta quantitatem decoctionis: quaſi coagulum ſuperponatur, & iterum vas cooperiatur, donec tota mixtura velut albiſsima ſpuma cooperiri videatur: vel fermentum panis, fece deficiente. Quo facto, ſequenti die coletur hæc mixtura per pannum lineum, & in aliquod vas nudum, in quo reſeruari debeat, infundatur, & ſeruetur clauſum: dieque octauo, vel prius neceſsitate vrgente, tutiſsimè bibi poterit: quantò tamen vetuſtior fuerit potus ille, tantò purior, melior, & ſanior erit.

Hydromelis confectio.
Spuma.
Flores lupuli.
Lupuli ſaccus.
Fex ceruiſię vel fermentum.
Potus quò vetuſtior eò ſanior.

De cautelis materialium.

CAP. XXIII.

AT ſi flores lupuli deficiunt, tunc recipiuntur legumina myrti, inſtar iuniperorum: quæ maxima diligentia coquenda ſunt, vſquequò purus ſapor cum temperata amaritudine relinquatur. Adeò omnia indigent temperamentis: opus enim eſt ſemina hæc myrti fortiſsimè coqui. Si etiam fex ceruiſiæ defuerit, capiatur fermentum piſtorum, illudque reſoluatur in aqua calida, ac ſuperinfundatur, & ferè ſimilem operationem faciet, vti fex ſupradicta. Ad hoc hydromel, ſiue medonem, vel mulſam, vt delectabilior in ſapore, & virtute fiat, poterit ſacculus (adhærente lapillo) contriti zinziberis per filum (vt natando cum liquore ſemper deſcendat) interius in vaſe ſuſpendi: mireque proderit, præcipuè tempore hyemis, contra vim frigoris coërcendi. Sed pro æſtate ſeruentur quinque partes aquæ, & vna pars mellis: vel vt magis tenuis fiat, ſex partes aquæ, & vna mellis: quia vtraque bona, & potabilis, & mirabilis erit in reprimenda ſiti, ac ſanitate conſeruanda. Sed hæc mixtura fidem vix meretur apud fortunatas gentes, quæ abundantiam vitium, & vinorum habent, niſi tempeſtatibus grandinum vineis eorum deſolatis, ad ſupradictam mixturam, vel ceruiſiæ de-

Legumina myrti.
Tẽpamẽtis oĩa indigent.
Fermentum.
Hydromel.
Medo.
Mulſa.
Zinziber.
Aquæ ptes quinque et vna mellis pro æſtiuo potu
Vineis tẽpeſtate deſtructis, vina factitia, vel hydromel fiet.

Auſtria, Stiria, Carinthia. Potio ſaniſsia. Aqua martialis electa.

coctionem (ſi ſiti periclitari non velint) ſeſe totaliter conuertere compellantur , prout ſępius contingit in Auſtria , Stiria , Carinthia , & Germania , vbi prædictę tempeſtates incolas vrgent ad hydromel , & ceruiſiam conficiendam : quia vtraq; potio eſt ſaniſsima , eoq; melior (aqua tamen Martiali cocta) quò maiorem habuerit vetuſtatem , vt inferius de eius virtute , & vtilitate oſtendetur .

De modo coquendi medonem Polonico, vel Lithuanico more.

CAP. XXIIII.

Modus cõficiẽdi hydromelis, ſeu medõis. Lupulus ſeorſũ coquatur. Fex ceruiſiæ. Potus ſaniſsimũs. Color, odor, et ſapor. Modus tẽpãdi confectionem hydromelis.

CAPIATVR certa quantitas boni mellis puri & integri , iuxta præmeditatam quantitatem conficientis, hoc ſcilicet exemplo : Decem libræ mellis , & XL . libræ aquæ , aut plus aut minus, iuxta fortitudinem deſideratam Calefiat aqua in caldari , ſeu cacabo cupreo, vel æreo magno, melq; imponatur , vt bene coquatur , & deſpumetur . Coquatur etiam lupulus ſeorſum in vno ſacculo (modo ſuperius dicto) ad quantitatem vnius libræ , vel minus , iuxta quantitatem mellis, & aquę: quo decocto, & aqua bullita, ac expumata, deponatur, vſquequò parum tepeſcat, & imponatur ſaccus lupuli cum aqua ſuę decoctionis, ac fex ceruiſię (vel fermentum, vt ſuprà) beneq; cooperiatur, vt ſtet per vnum diem, ac noctem: & demum hæc decoctio, ſiue mixtura, valde planè reponatur ad vas mundum, & erit delicatiſsimus, ac ſaniſsimus potus , qui vel vino æquiparari poterit, vel in neceſsitate vineis deſtructis , commodiſsimè deſeruire, immò dignitatem ſuam inter pretioſiſsimos quoſq; liquores meritò obtinere. Omnem enim habet in ſuo genere colorem, ſaporem odorem, & ſecretam ſanandi vim, & fortificandi naturam in robuſtiſsima gente, qualem vix habet vinum in ſua perfectiſsima æſtimatione. Si verò quis remiſsiorem medonem, vel fortiorem habere voluerit, ſecundum hoc addat, vel ſubtrahat mel in appoſitione decoctionis. Et hæc veraciter relata ſunt mihi Romę M.D.XLIII. per venerabilem virum D. Martinum Polonum Pœnitentiarium Gneſnenſem , qui & ſua manu talem medonem gratiſsimo ſapore , & bonitate confecit: atq; ita cariſtia vini ſurgente, in Roma commodiſsimè fieri poterit.

Adhuc de cautelis hydromelis, vel medonis, ſiue mulſæ conficiendæ more Gothorum.

CAP. XXV.

Modus alius conficiendi medonis. Myrtus. Lupulus. Quantitas magna.

FACTVRI grandem quantitatem medonis, maximè ad quęſtum & lucrum, Septentrionales populi, quandoq; capiunt mille libras , aut duo, vel tria millia librarum mellis puriſſimi cum aqua proportionata , & myrto : quæ inſtar granorum iuniperi in humili frutice , vlnæ vnius longitudinis in loco paludinoſo creſcit , & matureſcit in Auguſto : & ſufficit apud prædictos populos loco lupuli , dummodò per integram horam & amplius , forti igne coquatur, prout alias lupulus : ſed mixtura grandis mellis & aquæ, bullire ſolet ad diem , & noctem , & demum appoſita fece ceruiſiæ, vel fermento piſtorum , quatuor , vel pluribus diebus dimitti in ſua operatione , & coniunctione. Fit

& apud

& apud Gothos, præſertim Meridionales, quidam potus Mulſum appellatum, ex ceruiſia, & melle, ac myrto: qui quarta parte in ſua appoſitione aſſumitur, id eſt, quatuor partes ceruiſię, & quarta pars myrti: & decoquitur hæc compoſitio igne forti, per vnam horam, vel duas, donec mel fuerit deſpumatum: & tandem ſuperpoſita fece cooperitur, & cooperta manet vno integro & dimidio die, & exit potus fortiſsimus: qui ſicuti antiquum hydromel, aut medo, crateri, aut cyatho impletus, præ fortitudine radios mittit ſcintillantes, velut candens ferrum. Eo liquore gens illa frequentius vtitur in nuptialibus feſtis, & honorabilium amicorum, ac hoſpitum receptione. Nec in hoc ſolo potu, ſed fortiſsima ceruiſia ſemper abundant: licet mulſum hoc mellis adulteratione artificioſa ſit excogitatum, prout & aliorum cura ſemper aſcendit, vel ſerpit in diuerſorum fructuum muſto conficiendo: quod opus ingenii eſt, & non naturæ. Vinum tamen omnibus his præfero in ſua natiua terra, vbi genti ſuæ redditur proportionatum &c.

Mulſum.

Potus fortiſsimus.

Radii guttatim præ nimia fortitudine aſcendunt.

Vinum bonum eligibilius.

De præparatione hordei, & aliarum frugum, pro ceruiſia decoquenda.

CAP. XXVI.

QVIA inter pręcipuos rerum naturalium ſcrutatores, & ſcriptores, maximè in his, quæ ad ſalubriorem hominis victum pertinent, Hippocrates videtur habere de hordaceo potu rationem, & cenſuram meliorem, prout in libris eius deſuper confectis, clariſsimè demonſtratur: propterea magnam vim facit de natura hordei, & eius potione (cui multa, variaq; imponit nomina) quòd omnibus annonis, ſeu frugibus ſanior, & vtilior ſit, vbi eius vſus habetur pro optimo potu decoquendo. Nec tamen modum ob inexperientiam regionum exprimere potuit, qualis ſaltem generaliter in conficienda ceruiſia reſeruatur. Quocirca quibus placet, offeratur is modus Septentrionalium incolarum: qui decocturi ceruiſiam, quantò electius hordeum inuenerint, & diligentius præparauerint, tantò ſaniorem exinde potum non dubitant euenturum. Sicq; præparant, iuxta exigentiam familiæ maioris vel minoris, publicæ vel priuatæ domus: Eligunt pa-

Hippocratis cẽſura de bonitate hordeacei potus.

Modus Hippocrati ignotus.

Modus cõficiẽdi ceruiſiam.

pimentum tabulatum, longum, & amplum: ſuper quo impoſitum hordeum X. ru-giorum, vel XXX. aut plurium modiorum, aqua ſparſum continuè voluunt: vn-dè fit, vt vna nocte & die molleſcat, & intumeſcat; hocq́ ſecundò & tertiò ſimili reuolutione verſum, quaſi radicibus emiſsis germinare videtur, vt conglobatis manipulatim granis, illicò concreſcere velit: triduoq́ iam per pauimentum ampliatum, relinquitur exiccandum: quo viſo, clibanus adaptatur ſatis amplus: in cuius ampliore latitudine interpoſitis rarioribus pannis, ſuppoſitoq́ lento igne, hordeum apportatur diſpergendum, ac detorrendum. Induit enim eo torrore miram ſuauitatem, vt mellis videatur habere ſaporem. Demum aquatili, ſeu truſatili, vel ventorum mola parumper attritum (vnde Braſium dicitur) aquæ calefactæ, atq́ in amplum vas ligneum continua motione paulatim immiſſum, multò maiorem dulcedinem ſpargit, & rumorem: hæcq́ commixtione remiſsius deferuente, vaſculo pertuſo, quaſi cribro, vel craticulatis foraminibus, totus ille liquor fortiter coctus, exhauſtus, & depuratus alteri imponitur vaſi: in quo decoctio amari lupuli pro tertia, vel quarta parte admiſcetur, iuxta maiorem ſuauitatem, vel amaritatem ceruiſiæ conficiendæ. Illicoq́ fex vetuſtioris ceruiſiæ, quaſi fermentum, non magna quantitate impoſita, totalem formam, & perfectionem indueit: eaq́ compoſitione, ſeu incorporatione horum trium, ſcilicet ſuauis ſaporis hordei, amaritudinis lupuli, & coagulantis fecis, lentè feruentibus ſub coopertis ceruiſia maturatur. De qua commixtione ſi quis pectorali ſtrictura preſſus, bonum hauſtum biberit, omnimodè reſtitutus euadet. Illeq́ liquor vulgari Gothico Buſka dicitur, quaſi hominem liberans ab oppilationum ſyluis. Similis etiam præparatio fit in tritico, & auena: ſed rarò in filigine, quæ panibus excoquendis ſpecialiter teſeruatur, velutí frumentum delicatius omnium nutrimentum.

Hordeũ germinare videtur. — Clibanus aptatᷓ. — Braſiũ quid ſit. — Lupuli decoctio. — Fex vetuſtæ ceruiſiæ. — Hordei ſuauitas. — Lupuli amaritudo. — Fecis cõmixtio — Buſka. — Frumentum.

Adhuc de frugum præparatione pro ceruiſia in diuerſis, & diſtantibus prouinciis conficienda.

CAP. XXVII.

NEQVE tamen modus omnibus prouinciis in frugibus præparandis idem eſt: quia aliter apud Noruegianos in Occidente, aliter in Meridie apud Gothos, aliterq́ in Oriente verſus Moſchos, & Finningos verſus Septentrionem: qui etiam optimè præparant hordeum, & ex eo conficiunt fortiſsimum potum: vnde gens redditur robuſtiſsima, ad quodcunq́ exercitiũ, vel arduum opus ſubeundũ, & perficiendũ. Quidam enim fruges pręparãt, vt ex iis decoquãt potionem amariorem, abſynthium addentes contra vermes, ſeu lumbricos: quidam, vt dulciorem faciant, ſcilicet ex induſtria non integrè coquentes, vt qui ex lactis eſu frequentius conſtipentur, ventris habeant liberiorem laxationem: quidam fruges parant, vt inde data opera conficiant maximam aceti quantitatem, pro arcibus conſeruandis, ac curiis inſignium dominorum: quidam præparata annona in Martio, & Aprili, ceruiſiam decoquunt decem, vel XX. annis pro medicina duraturam. Aqua etenim illius temporis (hyemalis dicta) ad panem, vel potum conficiendum admixta, nunquàm aceſcere potum, vel putreſcere panem ſinit: hæcq́ prouidentia vſi Gedanẽſes ceruiſiæ pluſquàm ſexcenti coctores, ſeu braxatores, multa millia vaſoꝝ nobiliſsimæ ac ſaniſsimę ceruiſiæ lucri cauſa, vel in ſuo portu honeſto pretio exoticis negotiatoribus vendunt, vel marino euentu ad exteras, & lõginquas terras Portugalliæ, & Indorum emittunt. Tantæq́ virtutis eſt hic liquor, vt eo poto

Modus alius in diuerſis regionibus. — Finni gens robuſtiſsima. — Abſynthiũ cõtra vermes. — Semicocta ceruiſia laxat. — Acetum fit. — Ceruiſia ĩ Martio cocta, durat 10. vel 20. annis. — Ceruiſia Prutenica oĩum excellentiſsima.

poto ſanentur quicunq; corporis peſsimi humores. Ideoq; quocunq; hæc ceruiſia venerit, nunquàm ingrata, ſed veluti efficaciſsima medicina illicò comparatur t meritoq; palmam obtinet, vt in Septentrionalibus plagis omnibus cæteris præferatur. Non ita de quolibet genere vinorum, ſicuti Plinius lib. XIIII. cap. primo atteſtatur: quorum aliqua hominem in rabiem vertunt, & fœminas partu infœcundas, & quædam fœcundas faciunt: quæ diuerſitas formidanda non eſt in genere ceruiſiarum: nam in Finlandia adeò fœcundas facit mulieres, vt plerunq; gemellos pariant: è quibus, tanquam fortiſsima ſobole, Rex Suetiæ nouas prouincias dato felici principio inſtituere poſſet, vnde tributum fiſco, & robur regno non modicum accreſcere poſſet. Sed neſcio qua ſtupida cæcitate prouenit, vt fortiſsimæ puellæ in maximo numero quotannis ad oras Germaniæ alienis miſeris ſeruiturę exeant, vbi domi reſeruari poſſent ad vtilitatem regni. Vtq; improuidentia notetur maior, certum genus equorum in regno Regis edicto remanet: at fœcundæ virgines laxantur, vt in terris non ſatis amicis procréent inimicos. Domi deſolantur agri, & ædes, vbi regni ſoboles foris ædificant ciuitates, & augent tributa.

Gedanenſis ceruiſia.

Ceruiſia affert mulieribus miram fœcunditatem.

Præſides aperiant oculos.

De ceruiſiæ decoctione vario modo.

CAP. XXVIII.

PRAEPARATIS, vt pręmiſſum eſt, frugibus, diuerſę nationes proprium & peculiarem modum retinent, aliter et aliter ceruiſiam conficiendi: quidam celerius, quidam tardius, quidam maiori, quidam minori quantitate, vti etiam in vindemiantibus eſt vſitatum. In Aquilone caldaribus, & vaſis vtuntur ampliſsimis: vna tamen miranda conditione inſpecta, quòd ſolis mulieribus ceruiſiam paneſq; coquendi, tanquam principalius officium, in toto Septentrione, exceptis curiis Principum, ac procerum, & magnorum conuentuum, eſt attributum. Fœminę enim adeò mundè fideliterq; ſingula negotia ſibi incumbentia tractant, vt nulla ſuſpicio oboriatur, quòd non omnia ſint bene facta, etiam in præparatione ciborum, vt nedum patronis offerantur in eſcam, ſed medicinalem præſeruationem. Magnam nanq; experientiam habent cum

Modus diuerſus conficiẽdi ceruiſiam.

Officiũ mulierũ.

Mulieres mundiſsimè ſua officia tractant.

Cibi medicinales.

Lupulus nō coctus perniciosus.

Probatio lupuli ſatis coct.

arte coniunctam, quomodo hordeum ſit præparandum, aut aliȩ fruges, quemq́ effectum & vim ſit habiturum. Similiter & lupulus: qui niſi naturali calore ſuo per decoctionem ſufficientem purgatus fuerit, non ſanitatem generat, ſed tormina ventris, & ægritudines neruis nocituras. Quando autem lupulus (hortenſis dictus) ſufficienter coctus creditur, tunc probatio capitur per exiguum manipulum culmorum: qui immiſſus in decoctionem, & extractus, ſecum viſcoſitatem retinet cum amaritudine amariſsima: & hinc emerget ſalubrius temperamentum in omnibus rebus dulcibus, humano potui profuturis.

De diuerſitate ceruiſiarum, & earum virtute medicinali.

CAP. XXIX.

Calculi remediū delectabile.

HORDEACEA ceruiſia quantò antiquior, tantò purior, & ſanior: & hæc pota in caſtrenſi obſidione, morbum intercutaneum tumore turgentem, atq́ calculum mirȩ leuat, & ſanat. Clauſus ego in obſidione Regiȩ ciuitatis Holmenſis Suetiæ M.D.XX. bibens talem ceruiſiam antiquiſſimam, lapillos ſine lȩſione, aut paſsione, ſingulo mane in vrinali expulſos vidi, & inſtar granorum milii, ciceris, & piperis, quantitati nucis ſimiles eieci, nunquàm calculi ſpeciem poſteà ſentiens, aut morbum. Præterea butyro in bullitione coniuncta, & bibita, tuſsim tollit: immò in læſione coſtarum cum ouis, & zinzibere, ac ſaccharo per modum obſonii bullita, & ægro data, mirè prodeſt: etiam ad reſtaurandum vngulas morſu, vel ferro cum carne abſciſas, pota iuuat, quemadmodum experientia comperitur apud Finlandenſes in Aquilone, & VVratiſlauienſes in ceruiſia Suinicenſi: quæ mirum effectum habet in ſanatione læſorum inteſtinorum, prout ipſe ſum teſtis. Sunt & aliæ præclaræ vrbes Germaniȩ, ſuas peculiares dotes habentes in eo cereali liquore, veluti Turgenſes, Friburgenſes, & Suabaccenſis apud Nurembergos laxans, & Mumma apud Brunſuicenſes: quæ cùm recens ſit, ſtranguriam vſq́ ad cruciatum excitat: quam vetus abſtergit. Præterea Eimbicenſis: cui claritudinem ſimul & amaritudinem lupuli prædominans abundantia præbet: plurimum ȩſtati conueniens in reſtinguenda ſiti. Demum Hamburgenſis triticea, admodum nutritiua, & oppilationum diſſolutrix. Multa etiam genera ceruiſiæ diuerſarum ciuitatum alia nomina ſortiuntur ex loco, euentu, operatione, terra, aquis, & ſyluis: veluti vina vetuſta ratione loci, & ætatis, per Plinium lib. XIIII. enumerata: è quibus omnibus pauca nunc in vſu habentur. Ceruiſiarum tamen genera nullibi diminuta ſunt, ſed indies arte & ingenio fiunt, hac relicta regula, quòd vti verſus Meridiem ſunt potiora vina, ita vergendo in plagas Septentrionales, fiunt ceruiſiæ meliores. Et in ſumma dici poteſt, plures eſſe orbicolas latiſsimè per mundum diſperſos, qui ceruiſia communius vtuntur, quàm vino.

Tuſsis leuatur.

Fractio coſtarū ſanatur.

Vnguiæ perditæ reſtaurātur.

Vrbes Germaniæ clariſsimȩ

Ceruiſia noua & vetus cōtrarias habent naturas.

Nomina diuerſa ceruiſiarum vti vinorum.

Vina euaneſcūt non ceruiſia.

Regula generalis vini & ceruiſiȩ.

De Aethiopum, ſeu Indorum more ceruiſiam conficiendi, ex inſtructione D. Ioannis Baptiſtæ Habaſciani Indorum presbyteri.

CAP. XXX.

CAPIATVR farina cribro non excuſſa tritici communis, vel hordei: inde enim melior fit ceruiſia. Fiat paſta, & ingeratur fermentum, veluti conficitur panis cibarius: maneat dicta paſta per decem dies, antequàm coquatur: ſed quotidie bene miſceatur, & inſpergatur ſingulis diebus exigua farina vſq; ad decimum diem, ita vt dicta paſta aceſcat. Poſt decimum diem fiat inde panis: coquatur in furno, & fiat biſcoctus: cùm acuerit, frangatur in fruſta, & ponatur in vrna, ſuperponendo pauxillum hordei germinati: impleatur dicta vrna aqua: bene obturetur vſq; in triduum. Pòſt aperiatur, & manus ꝓtendatur vſq; ad fundum vrnæ, miſcendo optimè, infringendo, & liquefaciendo biſcoctum panem, qui non fuerit ab aqua liquefactus. Deinde ſtatim ingeratur panis ex hordeo factus eodem die, incidendo in offas: & iterum immittatur hordeũ germinatum, pluſquàm prius: ſed tamen oportet diligenti vti menſura, & ordine, pro quantitate ceruiſiæ: quod niſi factum fuerit, ceruiſia fiet aſperi, & amari ſaporis: ſi verò parcius immittatur, fit inſipida, et inſulſa. Neceſſe eſt igitur vti prudentia, in qua eſt omnis vis. Et cùm omnia cominixta fuerint, iterum obturanda eſt vrna, vſq; ad quartum diem: inde aperienda, & paulatim ſolidanda per pannum lineum: cumq; bene fuerit expreſſa, & cum fece purgata, infunditur in aliud vas bene purum: & qui voluerit bibere eodem, hoc eſt quarto die, poterit, licet inſipida ſit vſq; in vigeſimum diem.

Modus Aethiopum ceruiſiã conficiendi.

Hordeũ germinatum.

Panis hordeaceus.

Ceruiſia quãdo inſipida.

Transfuſio ceruiſiæ.

De eadem ceruiſia alio modo conficienda.

CAP. XXXI.

RECIPIATVR panis biſcoctus, & hordeum germinatum, & mittatur in vrnam grandem (vt ſuprà dictum eſt) vſq; ad tertium diem: deinde capiatur olla magna, melle plena, vnà cum fauis, & cera: poſteà ſumatur magnum vas, quod capiat quintuplicis liquoris plus, quàm ceperat olla mellis, & bene lauetur: dumq; adhuc humidum eſt, inuertitur ore inferius demiſſo, vt ſumigetur aridis frondibus oliuarum: deinde infunditur totum mel prędictæ ollæ: eademq; olla bis impleiur hordeo germinato, & pane biſcocto mollito, tantundem aquæ in illud vas, vbi mel poſitum fuit, immittendo, etiam hordei germinati tantum, quantum oportebit. Cumq; hæc omnia ſimul commixta fuerint in vaſe ſumigato, cum melle, aqua ſcilicet, & ceruiſia prædicta obturetur vehementer creta in triduum: deinde aperiatur, & deſpumata omni fece, quæ inuenitur in ore vaſis, exprimatur, vt defluat, vt dictum eſt de ſuperiore potione: panno nitido diuidatur in diuerſa vaſcula pura, & ſpecioſa: quæ bene obturentur. Et quoties volunt bibere, aperiunt vnum ex illis vaſculis: quo exhauſto, alia ſeriatim aperiuntur. Et hæc ceruiſia longè melior eſt ſuperiore: nam illa durat octo, vel decem dies: hæc verò viginti, vel triginta: hæcq; fit in locis calidioribus: & vaſa pannis calidis teguatur: immò arceri debent procul homines ſcelerati, fœminæ menſtruoſæ, vitiq;, & fœminæ polluti proximo concubitu: quod obſeruatur per totam

Pãis biſcoctus.

Mel & fauus coquitur.

Mixtio.

Purgatio ceruiſiæ.

Ceruiſia melior.

Fœminæ menſtruoſæ, & homicidę & polluti arcentur.

Aethiopiam. Illud autem, quod in ſuperficie vaſorum detrahitur, cùm voluerint vt defluat, ponunt ad ſolem, ſiccant, immittunt in ollam, ſiue ahenum, vt bulliat cum pauca aqua: deinde refrigerant, & remanet ſuper aquam pulcherrima cera.

Hordei mollitio.

Mola truſatilis.

Hordeum verò molliatur in aqua ad vnum diem, & noctem: hinc detrahatur, & mittatur in ſcyphum ligneum madefactum, ſuperius & inferius compoſitis frondibus ficuum vel arundinum recentibus: & ſemper humectetur vſquequò germinet: & poſtquam germinauerit, bene ſiccetur in ſole, & molatur mola truſatili: ſed non ita tenuiter, veluti farina, ſed tanquam far confractum in duo, vel tria fruſta: ſine quo bona ceruiſia fieri nequit.

De diuerſo vſu ceruiſiæ prouinciarum.

CAP. XXXII.

Diuerſitas ceruiſiæ coquendæ.

Deus laudãdus vbiq;.

Modus ꝓlixus Noruegianorum.

Islandenſiũ ceruiſia.

Bergis Noruegiæ.

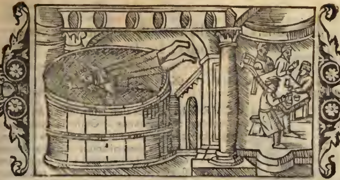
Lubecum.

Lupulus Prutenicus fortior.

Cauſa notetur.

HAEC ſupradicta inſtructio prædicti D. Ioannis presbyteri de Aethiopia, ſeu India, præſentibus inſerta eſt, vt videatur, quanta ſit horum hominum, ac noſtrorum in ceruiſia decoquenda diuerſitas: ibi ſcilicet in ſummo calore, & apud Septentrionales in extremo frigore, atq; apud Germanos in optima temperie: vt meritò laudandus ſit Deus vbiq; in benigniſsimis donis ſuis. De modo Anglorum, Britannorum, Scotorum, aut Hybernorum, puto ferè iudicandum fore ſicuti Germanorum: qui ceruiſiam optimo & compendioſiſsimo modo conficere nôrunt, multiplici forte, tam principibus, quàm nobilibus, & plebeiis congruentem. Apud Noruegianos ſatis eſt prolixus modus ceruiſiam conficiendi, vti vidi, & guſtaui ante quinquaginta annos. Islandenſes verò (de quorum moribus ſuperius lib. II. fuerat enarratum) non tantum domeſtica, quantum peregrina, hacq; pingui, & ſubfuſca vtuntur ceruiſia: quam & piſcium, butyri, rerumq; aliarum commutationibus cæteris inſularibus liberalius emercantur: idemq; fit apud Bergenſem Noruegiæ ciuitatem, nobiliſsimum Germanorum emporium: quibus tam ad quæſtum, quàm domeſticum vſum, multa millia vaſorum ceruiſiæ è Germanicis oris, Lubeco videlicet, Roſtochio, Viſmaria, & Brema, quotannis emittuntur. Quòd verò exotica ceruiſia deportatur per mare à Germania ad Aquilonares terras, cauſa eſt, quia fortiſsimo lupulo (qui humulus dicitur) ibidem cocta, & marinis fluctibus mota, ſapidior, potentiorq; redditur, ad maius robur, & conſeruationem. Lupulus nanq;, ſiue humulus, in Aquilone creſcens, propter multitudinem ferrearum minerarum, & rubiginem ex earum exhalatione cauſatam, in fine Iulii floribus expoſitus, ad imbecillitatem exhalat.

De volup-

De voluntaria ſuffocatione Regis Hundingi in medone, vel hydromele. CAP. XXXIII.

PRAEMISSIS omnibus de vino, medone, hydromele, mulſo, & ceruiſia, in virtute ac commendatione adductis, nonnihil addendum occurrit, quod oſtendere poſsit, quàm infelicisſimi ſunt numerandi, qui talibus Dei & naturæ conceſsis donis, legitimè non vtuntur. Quocirca adducendus eſt hic caſus duorum Regum Aquilonarium, Sueticę ſcilicet, & Daniæ: quorum pactis adeò inuiolabilis quondam pax firmata erat, vt in vltimum vſq́ finem mutua amicitia pactum confirmarent: nec aures, aut animum illis accommodaturi eſſent, qui inter ipſos fœdera rumpere, odia ſerere, concordiam labefactare molirentur: ſed alter alterius commoda, honorem, quietem, dignitatem, autoritatem defendere, & ampliare curaret, prout in hiſtoriis ſuis chariſsimus frater & anteceſſor meus, Io. Archiepiſcopus Vpſalenſis oſtendit. Accidit tandem falſam famam circumferri, quòd Hadingus Daniæ Rex inſidiis generi ſui Gutthormi (cui pridem ſororem ſuam Vluildam matrimonio coniunxerat) impetitus corruiſſet. Qua fama allata, Hundingus ſtatuit ſuam fidem Regiam ita declarare, vt omnis poſteritas intellectura eſſet, plus ipſam valuiſſe, quàm vitam. Proinde conuocata totius regni nobilitate, conuiuium magnificum, tanquam mortuo amico parentaturus, inſtruxit: & ne quicquam Regiæ magnificentiæ deeſſe videretur, iuſſus à Rege promus condus dolium ingentis magnitudinis cereali, ſiue melleo potu repletum, aulæ in medio collocauit. Ipſe Rex pincernæ officio pocula circumferens, pietatis miniſterium implere putabatur: ſatagebat enim omnibus modis oſtendere, quòd non tam propter amici caſum quàm ob ſeruandam præſtitam fidem, lætus & gaudens in fata concederet. Igitur poſtquam omnes ebrietate ſuffuſos aduertiſſet, ſeipſum in doliū dulciſsimi liquoris pręcipitans, oſtendere videbatur, illud mortis genus dulcius exiſtimari debere, quod pro amicitia & fide ſuſceptum, gloriam laudemq́ mereretur immortalem. Quo cognito, Hadingus cogitabat quo genere mortis maiorem, vel parem fideliſsimo amico gratiam referre poſſet, (quanquàm difficile crederet tam eximiam virtutem pari virtute, aut amicitia ſuperari poſſe) non coram ſatrapis, & proceribus ſuis, ſed toto populo inſpectante, ſeſe (ne perfidia notaretur) laqueo ſuſpendi permiſit: vt omnibus compertiſsimum fieret, ipſum plus promiſſam fidem, quàm caducam vitam, & tandem neceſſariò perituram exiſtimaſſe. Affirmat Albertus Crantzius hanc duorum Regum mortem perquàm ridiculam fuiſſe: at ego eam parem puto pręcipuę virtuti magnorum Gręcię, & Latii principum, qui voluntariam in mortem, ne fidem promiſſam violarent, ſe tradiderunt.

Reges duo inſenſati.

Lib 2. cap 14. Hadingus Rex Daniæ. Hundingus rex Sueciæ.

Promus cōdus. Miniſteriū pietatis.

Rex dulciter mortuus.

Rex alter volūtariè ſuſpēſus.

Mors ridicula.

De indiſcreta familiaritate Principum erga contubernales, aut ſeruos.

CAP. XXXIIII.

OCCVRRIT deinde alius caſus, iuſtiori forſitan cenſura ridendus, ac damnandus. Gothi in primæua patria Regem habebant, Fliolmum nomine: cuius virtutes paucæ, vitia verò multa numerabantur: inter quæ primum locum habuit nimia familiaritas apud ſuos ſeruos: propter quam Auguſtus Cæſar Iulium auunculum, teſte Eutropio, acriter arguebat, quòd milites, commilitones nouo blandoq; more appellaſſet: quando enim affectabat charior fieri, autoritatem Principis emolliuit. Fliolmus verò milites ſuos indulgentius, quàm prudentius tractans, non ſolùm commilitones, ſed combibulones ſuos effecit, quotidianoq; conuictu ad exemplum Saturnalium feſtorum (quæ ſeruos dominis in menſa coæquant) vnà cum eis comedere, & in longam noctem potare, vtile honeſtumq; putauit: quod nimirum ſub termino vitæ ſuæ expertus eſt, vt honeſtate vacuum, ita neq; vllam vtilitatem afferre potuiſſe. Cùm enim ſolito, & turpi more noctem cum eis potando deduceret, ab ipſis ebrietate ſuffuſis, in ingens dolium cereali liquore repletum, quod pro explenda bibacium gula, aulæ in medio collocatum erat, per ludibrium præcipitatus interiit, relicto ad poſteros Principes exemplo, ac documento, quòd quamuis fideles ſerui diligendi, iuuandi, promouendiq; ſint: attamen à nimia familiaritate (quæ contemptum parit) prudentius coërcendi: ne vetus prouerbium, Ne quid nimis, fruſtra ſcriptum videatur. Quocirca Reges & Principes attendant, ne vlli ſe tam familiares vnquam præbeant, quin poſsint, ſi opus fuerit, eis ſine periculo adhibita ratione ſuccenſere, aut ſine rerum mutatione, ſua ſecuritate gaudere: immò cum amicis, & familiaribus ita verſandum fore, vt cogitemus eoſdem aliquando inimicos nobis fieri poſſe. Præterea attendenda ſententia eſt,

Nulli te facias nimis ſodalem,
Gaudebis minus, & minus dolebis.

Fliolmus rex.
Virtutes paucæ, vitia multa.
Familiaritas nimia.
Combibulones
Saturnalia feſta.
Rex ſuffocatus interiit.

De diuers

De diuerſitate, & forma vaſorum.

CAP. XXXV.

VARIA vaſorum genera, vt ſunt æneæ, ſeu cupreæ amphoræ, ſatis iuſta magnitudine & multitudine reperiuntur apud Aquilonares: quæ quidem vaſa vt fortia ſint oportet: tanta etenim ingentiſsimi frigoris, & duriſsimi tactus hominum vis eſt, vt nuſquam mollia vaſa, aut fragilia vitra infracta ſeruentur, vt infrà de ritu epulandi dicetur. Prę-tereà pelues, æneæ ollæ, mortariola, ac lauachra diuerſarum figurarum: demum ſtannea vaſa, & hæc plerunꝙ exotica, vt Anglicana: quæ negotiatores propter naturalem duritiem, & ſplendorem, niſi crimine falſi arcerentur, pro argento diuendere poſſent. Quòd autem ænea, cuprea, aut ferrea ſunt omnia, etiam aliæ rationes præter hyemis rigorem adſunt, nempe vt penes ignem pro liquoribus conficiendis, ne congelentur, pro tempore maneant, aut reponantur. Prætereà quia cæteris durabiliora ſunt, vt numero dotis computentur. Et demum, vt per ſobolem ad hęredes, ac tempore belli in terra cuſtodiri, & pro arcenda fame, ac comparandis frugibus agrorum ſeminandorum, diſtrahi valeant, tanquam argentea ſupellex, diligentius cuſtodiuntur: immò niſi potentiſsimus hoſtis aliter repreſſus fuerit, argenti oblatione placatur. Vaſa verò fictilia, quia liquore plena, glacieꝙ conſtricta, citiſsimè rumpuntur, in arte, aut vſu non ſunt, niſi quæ per mare quæſtus cauſa à Germania afferuntur: ſimiliter & viridia vitra, cæteris fragilibus fortiora. Sed adhuc fatendum eſt, ollas reperiri lapideas apud Occidentales Gothos, & Meridionales Noruegos, quemadmodum Romæ videntur in Agone venales: quæ tantam vim ebullitionis ab igne ſuper petram, vel frigidos cineres retinent, vt ſuperuenienti inſpectori appareant ſine foco bullire: taliꝙ ſpe nonnulli Iuthones, ſeu Cimbri, decepti ſunt: qui vt cibos ſine lignis & igne decoquant, huiuſmodi ollas hilariter comparare feſtinant, gens alioqui in fictionibus ingenioſa. Sunt & vaſa inſtar Regii diadematis, ſeu coronę, ex criſpatis arborum radicibus ſubtiliter elaborata: quæ voluptatis cauſa ſolennioribus conuiuiis ad bibendum applicantur, vulgariꝙ verbo Koſa dicuntur. Prætereà aliud genus vaſorum deauratis labris, & pedibus, è gryphonum vngulis bonam liquoris quantitatem tenentibus, fabricatum. Item ſcyphi, ſeu crateres argentei,

Figuræ vaſorũ varię.

Vaſa ſolidiſsima Aquilonaria.

Genera vaſorum.

Stannum Anglicanum.

Cauſæ ſoliditatis vaſorum.

Argẽto redimĩt incendium.

Vaſa vitrea inuſitata.

Ollæ lapideæ.

Koſa Finnonica.

Schala.

lata forma (qui Schala dicuntur) ad modum cranii humani: qualem Albouinus Rex Longobardorum de cranio Cunimundi Regis Gepidarum , teſte Paulo Diacono , craterem multo auro diſtentum , fabrefieri iuſsit : quo & in ſplendidis feſtis vſus eſt: & demum Reginæ ſuæ inſidiis interremptus , ſuum quoque cranium forſitan tradidit pro poculo deaurandum .

De ritu veterum epulandi.

CAP. XXXVI.

Athenæus Græcus.
Poſsidonius.
Corn. Tacitus.
Forma epulãdi

VETVSTO tempore (vt ſuperius lib. V. de pugilibus & gigantibus) qualem ritum epulandi habuere maiores , ſatis integrè videtur oſtenſum, ac inſuper hoc loco nonnihil exactius oſtendendum . Sed vltra autores ibi allegatos , etiam accedit clariſsimus autor Græcus Athenæus : qui Aquilonaribus populis eo tempore, & loco vicinus,ac Poſsidonius, Cornelius Tacitus , & ſimiles, qui de antiquorum epulandi ritu plurima meminere in hac forma: Apponebant , & graminibus prius ſternebant ligneas menſas , paululum à terra eleuatas . Nutriebant autem modico pane , ac plurima carne in aqua elixata, ac carbonibus & verubus aſſata : quam quidem non faſtidiosè apponebant , ſed ambabus manibus eleuantes , membratim manducabant . Dum verò caro ſeparatu difficilis fuerat , exili cultro eam diſciderunt : qui culter & cum vagina in propria lance circumferebatur . Piſces quoque apponebant conſuetos fluminibus marinis : quos ſale , aceto , ac cymino aſſatos condiebant : quibus & ad potum vtebantur . Oleo verò non fruebantur , ob rarum eius vſum : nam ob deſuetudinem , oleum eis iniucundum videbatur . Quando autem multi ſimul cœnabant , circuli inſtar conſedebant : in medio verò coryphæus præſtantiſsimus, quemadmodum coryphæo conuenit : qui ab aliis differt , vel virtute belli , aut genere, aut diuitiis, inde ex vtraque parte, iuxta dignitatis ordinem & præſtantiam , quam conſecutus erat quilibet , ſibi inuicem ſuccedebant . Hi ſimul & clypeos armatos à tergo ſuſtinebant. Satellites autem illorum è regione in modum circuli , quemadmodum & domini , conuiuabantur. Hæc Athenæus . Procedente verò tempore , vti cultus hominum redditus eſt ornatior , & ciuilior : ita & luxus in rebus , & abominatio in moribus cernitur introducta : & hac appellatione ciuilitatis inceſſanter oſtenditur , vt nihil antiquæ , ſed probatæ ſimplicitatis ad vitæ compendium videatur eſſe relictum . Nec opus eſt longa nomenclatura eos tortores, vel eorum inſtrumenta adducere, quibus anguſtiſsimus venter extenditur ad cruciatum . Olim Septentrionalibus populis , vti prædictum eſt , erat vna ſuauis , & amœna,ac ſecura in edendo , bibendoque ſimplicitas : quę ſanos , robuſtos , fortes , prudentes , & ſtrenuos , in militaribus præſertim exercitiis , efficiebat : nunc autem peregrinis farcinatoribus , & coquis accitis , ea morum qualitas in ventrem introducta eſt , quæ adeò effrenem laſciuiam generat , vt ſobrietate (quæ virtutum cuſtos eſt) laceſsita , nihil vtile , aut rectum corde cogitare poterit,aut inchoatum augere , vel manibus operari .

Culter cũ vagina in ppria lãce circũferebãt
Piſces.
Oleum.
Antiqui circuli inſtar conſedebant.
Coryphæus.
Clypei à tergo.
Satellites.
Luxus appellatione ciuilitatis ĩtroductus
Tortores vẽtris
Simplicitas edẽdi ſaniſsima.
Farcinatores peregrini.
Sobrietas virtutum mater eſt.

De ritu

De ritu bibendi Septentrionalium populorum.

CAP. XXXVII.

NEC diſplicet curioſis inſpectoribus interpretationem admittere, qualis ſit modus Septentrionalium gentium in bibendo. Inprimis, quód religioſum ſit ſtando pro reuerentia numinum, ac principum bibere, & quaſi in agone per ſudorem contendere, quis vno, vel altero, vel multiplicato hauſtu amphoram euacuet capitolinam, hoc eſt ingentem menſuram: qualem Imperator ille Gothus Maximinus, inter deuorandum LX. libras carnium, alacriter hauſiſſe videtur, velút alter Vitellius, qui integram auium venationem, alterꝗ́ peponum latiſsimum campum vnico paſtu abſumpſit, & forſitan Milo aliquis, vnius bouis comeſtione ſatietatem non relinquens. Sed tranſeant illa tanquam ſparſa in gurgite ſpatioſo. Videntur itaꝗ́ in menſa (ſuprapoſitæ imaginis) quaſi coronati ſedere, ac tali forma vaſis potare: quod forſan inexpertis generare poſſet admirationem. Sed mirabilius eſſet longo ordine intueri miniſtros, quaſi cornutorum ceruorum paſtores gregatim incedere, vt ea vaſa cereali liquore repleta, propinent conuiuis. Sed neꝗ́ his contenti cęrimoniis, etiam contendunt monſtrare ſobrietatem, vt vaſe tam alto, repletoꝗ́, nudo capiti ſuperpoſito, choream gyrando reducant: ſimiliter & alia vaſa manibus vtriſꝗ́ allata, vino, ceruiſia, medone, aut mulſo, vel muſto repleta, conuiuantibus ad æquales hauſtus exhibeant epotanda. Nec excuſatio opponi ſolet, quód in tali certamine prouocatus non exeat victor: vt ſententia Platonis lib. de legibus, bonus ſocius, & illuſtris appellari mereatur. Bonum ſocium Plato appellat, qui bibendo, & iudicando nouit euitare ebrietatem.

Modus abſꝗ́ modo bibēdi.

Maximinus Imp. Gothus Vitellius.

Milo.

Ordo portantium vaſa.

Sobrietas mētita Chorizātes vaſa in capite geſtant.

Plato bibulos vocat bonos ſocios.

Adhuc de vaſis diuerſarum prouinciarum.

CAP. XXXVIII.

Vaſa cornuta.
Koſa.
Radices criſpatæ.
Facies aïaliũ naturaliter vaſis inſculptę.
Vernіſa.
Kindia.
Marchia.
Artifices.
Vitrifices Venetiis ſuper arte contendunt.
Vſus vitroꝝ nullus vel rariſsimus i Aquilone, & quare?
Poculoꝝ duę decades vna manu frangũt

CORNVTA vaſa ſuprapoſita, Finlandenſium Aquilonarium artificioſa opificia ſunt, Koſaq́ (vt prius dictum eſt) appellantur. Nec eis naturæ, vel artis honor, & decus abeſt, cùm ex pulcherrimis abietis radicibus, iiſq́ criſpatis, intus cauatis, ac foris figurarum varietate ornatis, formantur, immò & arte aurearum laminarum, ſiue aliis pretioſis coloribus depicta, ſui decorem & affectum excitant, vt carius redimantur. Fiunt etiam ampla, ſed rotunda vaſa, ac oblonga pocula, è radicibus betulæ maculas diſcolores habentis, immò facies animalium, auium, atq́ aliarum imaginum, in vna maſſa diſtinctas, miro naturæ artificio fabricatas: quibus vernіſa linitis, valde delectabilis color, ob diſcurrentes venas, criſpaſq́ lineas ſuperadditur; vt aureo decori comparari videantur. Iſq́ mos eſt præcipuus apud certas prouincias Veſtrogothorum, Kindia, ac Marchia dictas: vbi peritiores in opere tornatili artifices, quàm alibi in cunctis regionibus Aquilonis, reperiuntur. Eo nanq́ quæſtu pro maxima parte viuunt, ſicq́ alterna æmulatione ligneorum vaſorum, pulchritudinis inuentione contendunt, quemadmodum vitrifices in Murano Venetiarum. Miraculo etiam deputatur, quando tabulę radicum cupreſsini ligni, caudam pauonum diſtinctione colorum imitantes, voluptatis cauſa à Prelatis ex Italia redeuntibus, in Aquilonem comportantur. Vitrorum autem vel nullus, vel rariſsimus vſus eſt in menſis illarum gentium, ob exceſſum ebrioſorum: qui voluptatis loco ducerent, perfringere vitra: quorum fragmenta neruos incidentia, nedum brachio incurabilem defectum ingerunt, ſed præſentiſsimam mortem. Non ita in poculis abietinis: quorum duas decadas vno ictu perfringere ſolent.

De pœna potatorum.

CAP. XXXIX.

Temulẽtia ſibi ipſi pœna.

QVIA facilis huius tituli, figuræq́ appoſitæ interpretatio aſpicientibus oſtenditur, exigua interpretatione indigere videtur, cùm temulentus, teſte Platone, bis puer ſit: ipſaq́ temulentia cæde non conſequente, pœna eſt digna,

quantò

quantó magis ſi ea conſequatur? Et quia aliqua ratio non admittit, vt quis ſe inebriet, multominus in exercitu militari, vbi capite, & cerebro, immò ratione turbata, temulentus ignorat, quem armis inuadat, dominum proprium, vel imperterritum hoſtem: ideoꝗ hoc loco inuſitata impalationis pœna, duobus Maſſagethis infligitur: quia hominem de ebrietate eos irridentem, interemerunt. Nam omnium maximè vino deditı Maſſagethæ ſunt, manu ob id feroces, vt Parthi: nimio vino frequenter epoto, ſunt ore fœtentes, Galli petulantes, Germani rixantes, Gothi rebellantes, ac Finni plorantes: & forſitan ebrius quiſꝗ omnibus his vitiis deprehenſus, vti turpiſsimus, & ſordidiſsimus eſt, ita digna pœna meretur affligi. Sed hac in parte cùm ſeriò non agatur, quomodo puniri debeant ebrii, arces & mœnia ſeruaturi, ac Principem & totam Reipublicæ ſummam perdituri: verùm qualiter ſtupidi, ignaui, garruli, nugaces, qui noctem crapulando vertunt in diem, & econtrà, vt celerius compotationes expediant, ſint corripiendi: ne cùm dormire, vel potare, vel ſilere, vel abire noluerint, ad rixas, & cædes, ac homicidia ſe conuerterint: tunc lege ſociorum conſtitutum eſt, quód illum, vel illos ſucceſsiuè collocent ſuper ſedem cuneatam, vt funibus in altum leuent, cornu bene magno in manibus ceruiſia repleto, ſedenti dato, vt celerius ebibat, vel anxiè reſideat in ea acuata ſede, atꝗ experiatur artem hanc conſtare legibus ordinatis, & quæ ſequuntur in prodigio ventris, & gulæ. Aurea fuiſſet lex iſta, ſi dudum in Latio tempore portentoſorum voratorum, & potatorum ordinata, ſeruataꝗ fuiſſet.

Maſſagethæ duo ipalãtur.

Ebrii.
Galli.
Germani.
Gothi.
Finni.

Vitia ebriorum

Sedes cuneata potantis.

Ars bibendi legibus conſtat.

De externis exemplis.

CAP. XL.

ACCEDIT adhuc alius (teſte Sabellico in vita Aureliani) inſatiabilis, et portetoſus vorator Phagon: item Clodius, & Albinus autore Suetonio. Præterea Firmus, & Bonoſus bibax: de quo (Paulo Vopiſco teſte) Aurelianus dixit, Bonoſum natum, non vt viueret, ſed vt biberet. Tandem ſuſpenſus, dicebatur non homo, ſed amphora pendere: quod & Sabel. lib. VII. Enne. VII. pariter atteſtatur. Immò Volater. lib. XXXII. cum ſequentibus complurima dicit, & ante eum Plin. lib. XIIII. cap. XXII. qui teſtes ſunt, Gothos, Germanoſꝗ reputari excellentiores potatores, & ideò frequentius cæteris gentibus inebriari. Sed nec Ouidius hæc ignoraſſe videtur, dum ait:

Ille mero ſomnoꝗ grauis, titubare videtur.

Et fortè eò vehementius, quò potus ipſe calidioribus excitatur incrementis, vt zinzibere, cinnamomo, ac gariophyllis, cum admixtione butyri: quorum omnium infeliciſsimus venter expectat ſeditionem, & cruciatum, ſolo ſomno, vel abſtinentia reparandum. Quid autem Beroaldus Commen. V. Tuſcu. Quæſt. de ebrietate Gallorum commemorat, inter alia ſat eſt vnum adduxiſſe, quód videlicet, ſarti, ac ſepulti Baccho, vinum nocturnum edormire non poſsint, nec orientem ſolem aliquando, nec occidentem contemplari. Et ita qui corpori ſeruiunt, nunquàm liberi erunt, donec è medio ſubtrahantur, quemadmodum iuſſu cuiuſdam Regis Septentrionalis quidam vorator illicò ſuſpenſus eſt, cùm diceret ſe Regibus, & Principibus pro ſpectaculo gratum fore, quód ſingulo die eſcam decem hominum deuorare poſſet, nec laborem honeſtum pro vno complere.

Phagon.
Clodius.
Albinus voratores.
Firmus & Bonoſus bibax.
Amphora pendet.
Gothi & Germani excellentiores potatores.
Res contrariæ i vno ventre.
Remedium.
Ebrietas Gallorum.
Serui corporis.

Vorator ſuſpenſus, quia ſolus multoꝝ eſcas abſumpſit.

De turpiſsimis ſpeciebus ebrioſorum.

CAP. XLI.

Mala infinita ebriorum.

PER temulentiam quanta orbi mala illata ſunt, neq; hæc exigua pagina, immò nec voluminibus grauium autorum vſquam ſufficienter exponi poteſt. Nec mirum: quia tanta ſolertia præter liberalem vini naturam reperta eſt, vt & arte mutato latice, calidiſq; ſpeciebus adiunctis, excitetur in homine voluptas inſatiabilis in bibendo: quæ conſuetudinem adauget, & auiditatem, & illa neceſsitatem, vt quantò plus biberit, tantò plus ſitire cogatur, prout Scytharum legatis imputatur: licet (Plinio atteſtante lib. XIIII cap. vltimo de Hiſpanis, Gallis, & Aethiopibus loquente) nulla mundi parte ceſſet ebrietas: quæ & has vbiq; ineptias, & operationes habet, quòd hominis mentem mutet, ac furorem gignat, vt nec ſui, nec alterius reſpectum habere poterit in inferendo grauiſsimo damno: quod ſobrietate gubernante, nunquàm attentaſſet. Prætereà mille ſcelerum ſpecies, admiſſa ebrietate, immò deteſtanda malorum irritamenta, & turpior effectus, quàm impura imaginatio præmittit, excogitantur, & committuntur: inimica ſcilicet exercitatio, ſcurrilis improbitas, volutatio in cœno cum porcis, fœtidus anhelitus vt cadauerum: inſuper & vomitus cum canibus, viſuſq; vertiginoſus vt hircis. Demum vt verbis Plinij vtendum ſit, alius quantum alea quæſierit, tantum bibit. Tunc auidi matronam oculi licentur, tunc graui produntur marito, tunc animi ſecreta proferuntur: alij teſtamenta ſua nuncupant, alij mortifera loquuntur, rediturasq; per iugulum voces non continent, quàm multis ita interemptis: vulgoq; veritas iam vino attributa eſt. Hinc pallor, & pendulæ genæ, oculorum vlcera, tremulæ manus, effundentes plena vaſa, furiales ſomni & inquies nocturna, portentoſa libido, rerum omnium obliuio, morſq; memoriæ, & abbreuiatio vitæ. Attamen rapere ſe ita vitam prædicant, cùm priorem diem quotidie perdant, alij præſentem, & venturum; lege ſeruata non labaſſe ſermone, nec leuatum vomitione, aut alia corporis parte, optima fide bibiſſe, in hauriendo non reſpiraſſe, neq; expuiſſe, nihilq; ad elidendum in pauimentis ſummum ex vino reliquiſſe, ne fiat fallacia legi. De talibus etiam Plato lib. XXXIIII. pro leuanda turpitudine ebrioſorum, & ſtupidis ineptiis, plurima ſcribit. Prætereà poſt eum plurimi clariſsimi viri, indignum putantes, hominem tam pernicioſa voluptate, vel ſordida arte in brutum verti. De arte bibendi extat cuiuſdam Germani Vincentii Obſopœi, opus elegantiſsimo carmine conſcriptum.

Voluptas inſatiabilis.

Ebrietas nullibi in orbe ceſſat.

Ebrietatis vitia

Volutatio i luto cum porcis

Ebrietas perdit qđ alea quęrit

Somni furiales.

Dies perduntur

Plato vehementer ebrios carpit.

Liber de arte bibendi.

De Perſos

De Perſonatis, ſeu Maſcharis.

CAP. XLII.

NON breuis, aut exigua huius figuræ interpretatio fieret, ſi ſtultorum hominum laruas (Italicè Maſcharas appellatas) tempus, aut pudor, tanquam vaniſsimam curioſitatem admitteret extendendas: immò nec carri, nec nauigia ea volumina euehere poſſent, quę orbe condito in hac materia ad refrenandam hominum ſtultitiam iudicio ſapientum ſunt conſcripta, adeò ꝙ ferè quęuis natio, Latina, Gręca, & Barbara, ſicuti peculiaribus eſt obnoxia vitiis, & (vt dictum eſt) inebriari ſolet, ita & malorum vſuum fideles conſequitur increpatores. Cùm autem frequentius quàm vtilius, etiam à magnis hominibus ex me quæſitum fuerat, an maſcharis vtantur duriſsimi incolæ Septentrionis. Sed reſponſione habita, facilè nórunt, ſtultorum eſſe infinitum numerum: ideoꝗ ibidem in ſuo genere & numero ſtultitiam fore ampliatam: & forſitan eò ſimplicior, ac purior, quò ſignis cœleſtibus Cynoſuræ, Caudæ bouis, & ſimilibus, in omni groſſo edendo ſpectaculo ſunt ſubiectiores, quemadmodum aliis maiori verſutia, & fatuitate præditis euenit, qui calidis regionibus ſunt viciniores. Igitur cùm depictæ, ſubtileſꝗ maſchararum facies, ob artificum inexperientiam, in Aquilone fieri nequeunt, nobiliores fatui atro ſerico faciem obnuptam variato corporis veſtitu, ſuperadditis aureis zonis, & argenteis cingulis, voce mutata, amicis ſcrutandam oſtendunt: eorumꝗ exemplo reliqua fatuorum turba diuerſitate formarum (Ouidiana Metamorphoſi deſcriptarum) furit & inſanit, præcipuè tempore Bacchanalium ſocietatum, quo vnicuiꝗ iuxta ſuam conditionem pulchrius fore videtur in ſuo genere inſaniendum: vt laniones in cornutis boum, caprarumꝗ capitibus, voce eorum ſimulata, vel ſuillo grunnitu: ita & piſcatores retibus extenſis, vt monſtrent piſces: & ſic de reliquis cunctorum ciuium exercitiis, alacriter fieri ſolet. Soloꝗ ſex dierum ſpatio ante initium quadrageſimæ de permiſsione magiſtratus hac vtuntur licentia, & libertate. Neꝗ genus hominum inter laruatos maſcharos eſt, quod petulantius turpitudine fœminearum imaginum ſe veſtit, quàm exotici pictores: qui etiam extra hoc tempus laſciuas mulierum formas turpitudine aperta depingentes, odio, & oſtentui habentur incolis: qui nunquàm hac inſpectione

Carri aut nauigia ſtultis non ſufficiunt euehendis.

Quęſtio frequēs

Signa cœleſtia.

Imagines ſubtiles raræ.

Zonæ aureæ & argenteæ.

Laniones.

Maſchari ſex diebus inſanire ſolent.

Pictores exotici.

Cynica Diogenis ſecta odioſa.

Caro ꝓpria ſatis potẽs eſt in hoīs ꝑditiõe.

lętantur. Sunt enim pudore bono, & verecundia caſta firmati, vt nunquàm hanc Diogenis Cynicam ſectam ſequantur. Miſerrimi ergo arbitrandi ſunt in aliis terris, qui ſupremam quaſi voluptatem habent in inſpectione nudarum imaginum fœminei ſexus: quaſi interior caro non ſufficeret in deiiciendo homine in mille tentationes, fragilitate ſua tandem collapſuro, niſi & externæ augerentur prouocationes.

De diuerſis modis coquendi ſalis.

CAP. XLIII.

Modus coquendis ſalis.
Noruegiani.
Aqua ſalſior in fundo maris.
Sal hyemale firmius, æſtiuale mollius.
Carnes ſemiputres in Noruegia frequẽtius habentur.
Sal exoticum.
Montes ſalis.
Vieliſca, & Bochna.
Loca ꝓfũdiſsia
Minera ſalis opulenta.

QVAM varius, & inuſitatus modus coquendi ſalis ſeruetur apud Septentrionales populos, ſequentibus indiciis exponetur. Noruegiani littus Oceani inhabitantes, ſal decocturi, findunt cauantq́ longiſsimas pinus, vel abietes, reſtibus fortiſsimis, quaſi circulis eas iterum numero ſufficienti reſartientes: atq; ſaxis alligatis, illas in profundum, foraminibus in arborum extremitatibus, vt ſalſior aqua ingrediatur, relictis, immergunt, canale propius quò poterunt, iuxta littus pluribus officinis extructis obfirmantes, vnde aqua e profundo ingreſſa, extrahi poſsit, atq; in caldare ſuppoſito igne lento transfundi, decoqui, & in ſal conuerti. Quod hyeme coquitur, firmius eſt æſtiuo ſale: quia hoc molle, & fluidum: aliud verò aſperum reperitur. Et licet in hoc regno Noruegię tam ad domeſticum vſum, quàm quæſtuoſum extraneorum lucrum conficitur, & emittitur: tamen ita inſulſę ſunt carnes, & piſces, vt vel opera data id fieri credatur, vel tanta inclementia cœli ſyderumq́ videatur, vt nuſquam non ſemiputres habeantur. Apud Suecones verò, ſiue Succos, & Gothos, nulla fit decoctio ſalis: non quia è fundo maris extrahi non poſsit aqua ſalſa, ſed quia gens aliis rebus abundans, facilius exoticum ſal comparat, quàm ſuperfluis expenſis id decoquat in littore ſuo. Aduentu enim grandium nauigiorum Hollandię, ac Germaniæ ab Hiſpanicis, & Gallicis, ac Britannicis portubus, Vlysbonico præſertim & Brouaſo portu, ſal acceptum iuſto pretio venundatur. In Polonia verò montes profundiſsimi ſalis ſunt, præſertim in Vieliſca, & Bochna: vbi videndi cauſa M. D. XXVIII. quinta Ianuarii, tranſcenſis L. ſcalis fui, & vidi in profundioribus locis laboratores nudos, ob calorem, ferreis inſtrumentis eruere opulentiſsimum theſaurum ſalis,

ſalis, veluti aurum, & argentum ex mineris inexhauſtis. Vidi etiam, & allocutus ſum pulcherrimam ac prudentiſsimam virginem Heduigem, optimi Regis Sigiſmundi primi filiam, omnibus prædictis diuitiis meliorem, & ſublimiori imperio digniorem. Aurum itaq;, argentum, & reliquas res pretioſas cuncti immenſurabiliter arripere cupiunt: ſed nemo eſt, qui non deſiderat ſalem inuenire: & meritò, quandò iſtu debet omnis cibus, quòd poterit gratiſsimus æſtimari.

Heduiges pulcherrima virgo.

Salis ſapor neceſſarius cibis

De difficultate aduehendi ſalis in Aquilonaria regna.

CAP. XLIIII.

AT vbi inciderint maritima bella in Balthico mari, vt defectu ſalis videantur ab hoſtibus premi poſſe Septentrionalia regna, tunc arte quæſita domeſticum ſal conficiunt, ne ea penuria ſuam libertatem ſubiiciant inimicis. Vt tamen id expeditius, etiam ad perpetuum lucrum, continuè efficerent incolæ Norlandiæ, id eſt, Septentrionales, R. D. Io. Magnus Gothus Archiepiſcopus Vpſalenſis, chariſsimus frater & anteceſſor meus, aliâs M. D. XXIII. Hadriani VI. Pontificis legatus, & demum Electus, euolutis duobus inde annis, Vpſalenſem diœceſim viſitans, propriis ſuis ſumptibus, emptis ſcilicet & datis inſtrumentis vbiq; ſufficientibus, modum & artem ab expertis acceptam, præcipuis in locis aptioribus incolis communicauit: quibus extunc, & in perpetuum neceſſario ſalis beneficio, quacunq; imminente hoſtilitate, liberè & facili labore vti poſſent, prout etiam in aliis eius voluminibus, & vita, ac actis, in Vpſalenſi Metropoli oſtendetur. Sed inexplebili auaritia quorundam mercatorum Regiæ ciuitatis Holmenſis, eo compendio quæſtum habentium, ſuſurriis interpoſitis præualente, ſubitò in publicam ruinam corruit, quod tam prudenti conſilio, & paterna benignitate, ac inſigni liberalitate, ad publicam vtilitatem ſynceriter fuerat inſtitutum. Nec minor ſeditioſorum hæreticorum Lutheranorum liuor, & furor affuit: qui vt ſcelera propria, rapinaſq;, & horrenda ſacrilegia impunita committerent, & defenderent, omnibus modis ſuadebant, & præualebant, vt pater patriæ pro bono opere vel lapidaretur, vel in exilium (prout factum eſt illicò) extruderetur: in quo XX. annis exactis, in æterna patria perpetuò conſolandus, Romæ M. D XLIIII. moriens, ad ſuperos eſt vocatus. Quocirca aliquando adhuc prouidendum erit, ne ſimiles, vel fortè peiores ciues, in Deum contumelioſi, in Principem tacitè rebelles, & in publicam ſalutem & vtilitatem crudeles, ſic propriis inhæreant commodis, vt ſucceſsiuis annorum curriculis regnicolas tantis naturæ donis & bonis, in propriis prouinciis & domibus priuent, & diuitias aſtuto commercio partas, ad regni hoſtes (prout ſæpe compertum eſt) emittant.

Sal domeſticũ fit tẽpore belli

Io. Magnus archieps Vpſalenſis, modum et auxiliũ præſtitit ſalis conficiendi.

Auaritia deſtruit quod libertas præſtat.

Io. Magnus Archieps mortuus Romæ.

Ciues pernicioſi euertunt rẽpub.

De maxima copia butyri.

CAP. XLV.

Abundãtia butyri.

Prouinciæ diſtantes.

Modus idẽ condiendi butyri

Butyrũ venũdatũ infinita quantitate.

Oeládia de qua ſupra 2. lib. cap 23. plura dicuntur.

Butyrũ Oelãdẽſe ſalubrius.

TRANSCVRRENDO ſingulas prouincias Septentrionalis plagæ à 52. vſq; ad 84. gradum eleuationis poli Arctici, vbiq; propter fertiliſsima terrarum paſcua, & armentorum abundantiſsimos greges, maximam butyri copiam reperire licebit: non tamen æquali virtute, tum propter ſalis varietatem, tum etiam propter Pondiores, ac tenuiores herbas, longè à ſeinuicem diſtantium prouinciarum nutritiuas Vbi enim paſcua ſunt groſsiora, ſaleq; butyrum conditum groſsiore, eius efficaciæ non eſt, vt alterius conditi in paſcuis herbarum minutarum. Modus tamen conformis eſt omnium regionum, vel ſale groſſo, vel tenerrimo & candido, multa magnorum vaſorum millia negotiatoribus vltramarinis vel pretio, vel rerum commutationibus, niſi Regio edicto (inſtante, vel flagrante bello) prohibitum fuerit, diſtrahendi vel venundandi, quemadmodum in annona, lardo, atq; aliis neceſſariis nutrimentis, ne hoſtibus afferantur, caueri ſolet. Inſula præterea eſt Meridionalis Gothiæ, Oelandia appellata, vbi aëris ſalubritas cum pinguis arui fœcunditate conſentiens, herbas producit dulciſsima qualitate conditas: quarum paſtu vaccarum turba ſaginata, lac tanta ſalubritate conficit, vt quibus multa medicorum auxilia vel conſilia prodeſſe neſciunt, ſolus videatur potus ille è butyro expreſſus, optabilem afferre ſanitatem: hocq; butyrum tanquam aromaticum, & cæteris omnibus ſalubrius, appetiatur.

De magnitudine, & bonitate caſeorum.

CAP. XLVI.

Longobardi è Scandiana pẽinſula pfecti.

SI Parmenſis, aut Placentina, vel aliæ terræ, ac villæ Longobardorum de magnitudine, multitudine, ac vtilitate caſeorum vbiq; commendari poterint, profectò origini ſuæ natiuæ, ſcilicet Scandianæ peninſulæ, & præcipuè regioni

Veſtrogothorum

Veſtrogothorum in regnis Septentrionalibus, gratias ſunt acturæ. Hi enim Veſtrogothi ſuper omnes incolas Aquilonares maximam commendationem obtinent, quòd nulla gens illis ſimilis eſt in confectione caſeorum: quod prouenire videtur ex vberrimis paſcuis: in quibus & militares equi, fortes, alti, & robuſti, bouesq; proceri innumerabili multitudine procreantur. Caſeos itaq; iam magnos plerunq; conficiunt, vt duo valentes viri vix vnum ad breue ſpatium deferre poſsint. Virorum tamen manu & arte nunquàm fiunt, ſed mulierum: quæ vicatim ex pagis vicinioribus, adducta lactis multitudine, æſtatis tempore in domo volentis caſeos coagulare, confluentes, magnis caldaribus lac calefactum adhibito coagulo ligneæ formæ, quadrangulari præcipuè, imprimunt, caſeolosq; aliàs ſole acreq; ſiccatos, in particulas comminutos, eidem lacti quaſi feruenti imponunt, veluti fit in grandibus muris, qui lapillorum & cementi infuſione compactiores exurgunt. Nec vir quiſpiam huic operi fœminarum intereſſe meretur, etiam ſi precibus hoc impetrare conaretur. Habent enim fortiſsimæ mulieres illæ diuiſa exercitia domeſtica ſeorſum à maritis, in quibus illi ſeſe nunquàm intromittunt, vt nere, texere, panes & ceruiſiam coquere, cibos parare, & proles ornare, ac veſtire, lectosq; & tegmina aptare, & agnellis, vitulis, aliisq; minutulis animalibus prouidere: vbi viris grauiores incumbunt labores, vt agros colere, meſſes triturare, equos domare (quod & fœminæ plerunq; faciunt) arma acuere, atq; ſepes agrorum, aratraq;, & agros diſponere. Oſtrogothorum verò caſei lacte pecorino in maxima multitudine formati, mira commendantur bonitate: ita & ſuperioris Sueciæ, præterquàm apud Helſingos, & Noruegianos: qui caſeos quaſi putres habentes, vermium ſcaturigine, & repletione viſa, lętantur in eorum bonitate: immò exeſa interiori ſubſtantia, eorum corticibus loco clypei, inſtar indurati corii, vtuntur in bellis. Eſtq; caſeorum laudatiſsimus ſapor apud Finningos, qui conſpicuos eos multorum millium pondo faciunt è lacte caprino: quibus laudem augent, & ſaporem, ſubmiſſo paululum myrtino fumo, vt ſine vermibus ſeruari valeant ad plures annos, præſertim in obſidionibus (vt prius dictum eſt) caſtrenſibus tolerandis. Meminit Plin. lib. XI. cap. XLIII. Soroſtrem in deſertis caſeo vixiſſe viginti annis, ita temperato, vt vetuſtatem non ſentiret. Apud Septentrionales ſcilicet Veſtrogothos, naturæ beneficio ita temperati ſunt, vt aromaticis ſpeciebus ad ſenium vergentes, redoleant cum grauiſsimo ſapore. Talibus etiam vtuntur nautę, dum tempeſtatibus, ne alia coquant, arcentur ab igne.

Veſtrogothi.

Magnitudo caſeorum.

Caſei conficiuntur manu et arte mulierum.

Modus formandi.

Exercitia mulierum & virorũ diſtincta.

Caſei Oſtrogothorum.

Caſei putres.

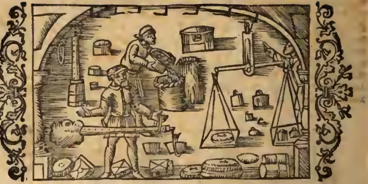
Clypei ex caſeorũ corticibus

Caſei Finnorũ optimi.

Remediũ ne caſei putreſcant.

Soroſtres 20. annis temperato caſeo in deſerto vixit.

Cibus nautarũ in tempeſtate.

De ponderibus, & menſuris.

CAP. XLVII.

Gens plurima meſuras ignorat.

Mercatura diſcretior ĩ ponderibus & mẽſuris.

Numerus. Pondus. Menſura. Pelles. Stocfiſck. Muli marini. Menſura ciuica minor in vendendo. Pondus. Argentum &c.

DICTVM eſt ſuperius de ritu Bothnienſium, ſiue gentis Lapponum, quomodo ſyncera fide & æſtimatione, numeros, pondera, & menſuras ignorantes, in rerum commutationibus viuunt: hic verò Sueonum, Gothorumq́ modus oſtendetur, quo tutius viuere, & iuſtius mercari videntur: & hoc quia viciniores ſunt hominibus alienigenis, vt ſunt Dani & Germani: qui ab Auſtralioribus Hiſpanis, Gallis, Flandris, & Hollandis, ſiue Batauis, nimis acutam literaturam, & negotiandi aſtutiam (vtinam ſeclusa fraude) didicerunt. Rebus ergo communioribus diſtrahendis, numerus, menſura, & pondus deputantur: numero ſcilicet pelles pretioſę per modum decadum diuendendæ, ſicut & ſpecies quorundam piſcium, Stocfiſck appellatorum: de quibus infrà de piſcibus multa dicentur Immò & numero vaal, laſt, & caſt halecum comprehenduntur, vt etiam vorda mulorum marinorum, et lapidum coctorum, ac lignearum tabularum, & trabium pro ędificiis erigendis. Menſura plurimum vtuntur frumentaria, ſed lege diſtincta, vt alia, eaq́ minor ſit ciuibus & oppidanis, ob lucrum quærendum pro ſolutione tributorum, & muris fortificandis: ſed maior ruricolis ad diuendendum: & hęc ſupereffluens fit in omnium frugum venditione. Pondere autem in omnium metallorum emptione, vel venditione, vt eſt argentum, cuprum, ęs, ferrum internum, ſtannumq́, & plumbum aliunde allatum, vtuntur: & vtinam hoc infelici Lutheranorum hæreticorum tempore, verſum non ſit in ſtateram doloſam, & præcipuè in pondere florenorum, vt ſuperius lib. VI. de falſis monetis eſt oſtenſum. Pecuniæ ipſæ quamuis vſu celeberrimo viles eſſe videantur, ſcrutandum tamen eſt (vt placet Caſsiodoro lib. I. de ſententia Theoderici Regis Gothorum quanta à veteribus ratione collectę ſunt. Sex enim millia denariorum ſolidũm eſſe voluerunt, ſcilicet vt radiantis metalli formata rotunditas ętatem mundi, quaſi ſol aureus, conuenienter includeret. Senarium verò, quem nõ immeritò perfectũ docta diffiniuit antiq̃tas, Vncię, qui mẽſurę primus gradus eſt, appellatione ſignauit,

Pecuniæ examinandæ.

Solidus.

Vncia.

quoniam

quoniam duodecies ſimilitudine menſium computatam, in libræ plenitudinem ad anni curricula collegerunt. Meritò ergo libra dicitur, quę tanta rerum eſt conſyderatione trutinata. Ideò eam violans vt crudelis hoſtis, & veritatis oppreſſor, meritò eſt puniendus: quia cuncta turbantur, dum ponderis, & menſuræ integritas cum fraudibus admiſceatur. Hęc ille. Quod verò congelatum eſt, vt in carnibus, piſcibusq́ deprehenditur, recta æſtimatione vendentis & ementis, conſenſu bono acceptatur, ne pondere ematur glacies incluſa. Graue etenim ſcelus iudicatur, aut menſuras modum excedere, aut libram æquiſsimi ponderis iuſtitiam non habere, aut pondus euaneſcens inter grauia computare: quia omni tempore & loco congruit, ne alter alterius lætetur incommodo.

Libra.

Violator pōderū vti crudelis hoſtis punitur

Res cōgelata æſtimatione pēſatur.

De Textoribus, & Pictoribus.

CAP. XLVIII.

TEXTVRIS lineis laneiſq́, Aquilonares fœminæ miro ingenio callentes, incumbunt, exceptis Lapponum mulieribus: quæ ex neruis animalium (vt alibi dictum eſt) conficiunt telas, & de pellibus diuerſarum beſtiarum accommodas veſtes: quia in ea regione extrema, linum non creſcit, neq́ oues gignuntur. Vbi verò in calidioribus locis Septentrionis linum habetur, talia fila ex eo confecta colorant, & texunt, vt opus in medio Latio ingenioſè contextum iudicaretur. Vidi olim apud eas gentes textile opus lineum, varietate linearum cœleſtini coloris pulcherrimè elaboratum: quale demum Italiam, & Romam ingrediens, quaſi vna manu reperi ad ſimilitudinem illius omnimodè per texturam factum, & ordinatum, hoc ſolo diſcrimine viſo, quòd vti Romanæ fœminę, vel potius viri, textores ſunt ingenio viuaciores: ita & in opere manuum reperiuntur ſubtiliores: & fortè quia exemplaribus inſignium pictorum vtuntur, vbi mulieres Aquilonares ex floribus, iride, aut frondium vmbris ſuper aquas ſole ſplendente reflexis, excipiunt formas. Retiaria tamen intexta filorum opera, qualia videntur in domibus Principum Romæ, facilimè reliquos orbis artifices videntur excellere mulieres Aquilonares, dum huic exercitio, etiam illuſtres perſonæ ad euitandum otium, quaſi hæreditario domorum ornatui præcipua ſubtilitate intendunt. Aedes enim diurno vſui deputatas,

Officiū fœminarum.

Veſtes è neruis confectæ.

Similitudo texturarum.

Ingenia Italica cæteris viuaciora.

Retiariū opus lini.

Spraangning.

candidiſsimo illo opere retiario, quod Spraangning vocant , totaliter, etiam ſub te-
ctis , perpetua communiq; conſuetudine exornant,exceptis proceribus,ſericeis pan-
nis ornantibus palatia ſua : & hoc quoad thalamos , & ornatum illuſtrium fœmina-
rum , ac nuptialium feſtiuitatum .

De ædibus magnatum diuerſitate armorum exornatis .

CAP. XLIX.

INTER alios ædium ac palatiorum ornatus , nobiles ac
illuſtres viri, diſtinctas à legitimis coniugibus ſuis manſio-
nes habentes , parietes ferreis thoracibus , galeis , brachia-
ribus , ac manicis micantibus longo ordine fulciunt , & ex-
ornant : etiam loricis , frameis , ſcutis , & arcubus chaly-
beis , haud remotè pendentibus à prædictis , præter vetera
armorum genera, quæ ex Gellio clariſsimus doctor Brunus
VI. lib. De ſeditioſis cap. VII. adducit , ſeorſum ad om-
nem defenſionem , quoties opus fuerit , cuſtodita : vt ſunt
haſta , pilum , phalarica , ſemiphalarica , ſoliferrea , geſa , lancea , ſpari , rumige-
ſtri , faces , tragulæ , frameæ , meſanculæ , cateiæ , rumpheæ , ſcorpius , ſcibones,ſi-
lices , veruta , enſes , ficæ , machæræ , ſpatæ , lingulę , pugiones , climaculæ . Ve-
runtamen fatendum eſt , quòd ad omnem vel ædium , vel corporum ornatum,ac ve-
ſtitum pertinentes pretioſos pannos; tam laneos quàm ſericeos,quæſtu negotiatorum
Germaniæ , interueniente pecunia , vel rerum commutatione , ſortiuntur . Aſt vbi
graſſantibus in mari vel terra acrioribus piratis , vel prælijs, pannos huiuſmodi pre-
tioſos non obtinent : tunc deaurato , argentato , & margaritarum ornatu ſplendidi-
us , quàm ſericeo incedunt.E patria enim lana , etſi pannus non ita ſubtiliter, vt ex-
oticus à Flandria , vel Anglia importatus , conficitur : tamen illum non deſpiciunt
fortiſsimi milites , ac nobiles viri , dum duro ferro frequentius , quàm molli & deli-
cata lana corporale munimen attendunt . Nullum enim proditoribus ad illudendum
principibus in certamine poſitis , aptius indicium eſt; quàm hoſtibus ſignificare,quo
veſtitu , armis , vel equo colorato ſint euecti , quemadmodum maximus Gothorum
princeps Acho Hanſon rubeo holoſerico (morbo Gallico laborans,& pugnans) in-
dutus , atq; à veteri ſuo familiari Dano , Laſſefroſt dicto , proditus, & lancea tranſ-
foſſus interiit,ac pleriq; ſpectabiles duces eius familiares. Ita & Antoni-
nus Imperator, dum ſericeis, Phœniceiſq; veſtibus (deſpecto
Romano panno) indutus, prælіando incederet,in-
felicisſimè commemoratur perijſſe .

Ornamenta armata.

Genera armoꝝ.

Genera veſtium

Lana Anglica. Flandrica.

Veſtes ſingulares in prælio periculoſæ.

1510.

Antõinus Imp. perijt indutus ſericea veſte.

Adhuc de

Adhuc de Pictoribus Aquilonarium regionum.

CAP. L.

QVANTVM ad pictoriam artem attinet, rari ſunt in toto Septentrione exquiſiti, vel excellentes pictores: non quia ingenio carere credantur, ſed quoniam ad artem non aptantur. Naturali tamen ingenio ita quidam pollent, vt pura ſimplicitate picturarum, quaſi monſtrando elucident apertiſsimam hiſtoriæ, vel rerum proprietatem: vti celebris, ac clara memoria adhuc habetur de quodam Auguſtino Vaſtenenſi: qui tam deuota, quàm admiranda ſpectacula de paſſione CHRISTI, & ſacris myſteriis circa annos Domini M. D. vbiq; arte, & pietate florens, & moriens reliquit. Habeo tamen pro veriſimili, quòd hac corrupta ætate ſenſati principes illarum regionum, vt in ſtructuris ſunt magnifici, ita & in hac arte, & honeſtis imaginibus inſpiciendis, potiuſquàm in turpibus admittendis, ſunt animati, exemplum à glorioſis Regibus veteris æui trahentes: qui virtutibus heroicis, ac clariſsimis rebus intenti, nuſquam deprehenduntur nudas hominum imagines, præſertim mulierum, quacunq; excellentia depictas, & ſuis aſpectibus præſentatas admiſiſſe, vel vt eorum ſubditis oſtenderentur, ſub pœna permiſiſſe. Admirabili etenim verecundia populus earum frigidarum regionum, & caſtitatis obſeruatione tenetur, vt ne ſignum quidem appareat, vnde excitari poterant ad brutalem laſciuiam, & commixtionem: qualem vt Lutherani hæretici omnium impuriſsimi ſtatuerent, nudas, turpeſq; figuras conniuente ſuperiori poteſtate, ſub excellentia picturarum, & admiratione artis introduxerunt: quæ licet plures honeſtas perſonas turbàrunt, nunquàm tamen naturalem pudorem in gente caſtis moribus inſtituta, extinguere valuerunt, immò nec impio ferro, flamma, vel exquiſitis torturis pudicitiam violare mulierum, aut oblatione munerum euertere caſtitatem, quemadmodum ſuperius lib. V. in aliquot capitulis verſus finem reperitur oſtenſum, & ſequenti lib. cap. IIII.

Pictores rari in Aquilone.

Auguſtinus pictor Vaſtenēſis 1500.

Nudæ mulierū imagines quaſi infames picturę habētur in Aquilone.

Impudicæ imagines conſtantes nō turbant

De admirabili effectu excellentium picturarum.

CAP. LI.

CVM autem multa ſint in diſciplinis & artibus, quę nullis pręceptis edoceri poſſunt, immò etiam vix ea propriis verbis exprimi, quæ magno ingenio ſublimes viri, alta cogitatione, diurnoq; vſu adepti ſunt: ideoq; recurrendum eſt ad intimum eximiorum pictorum opificium, qui animi affectus penicillo, vmbra, lumine, ac colorum varietate rectius exprimere, & tutius pateſacere poſſunt. Non enim ſatis eſt, pictorem corporum tenus laborare, ſed animi quoq; ſenſus, vt exprimat omni cura, omniq; diligentia innitatur oportet, quemadmodum plurimi (teſte Plinio) aliiq; artium inuentores, excellentes

Pictoꝝ ars.

Pictoꝝ diuerſitas.

ſuiſſe commemorantur, ita vt alii, quales foris apparerent homines: alii, quales intus viderentur, in affectu declararent: alii lineamenta membrorum: alii gratiam, venuſtatemq́ eiſdem adhibuiſſe probantur. Immò alii tanta arte penicillorum agilitate imagines ſtatuunt, vt nihil illis præter ſpiritum deſit, prout bouem viuum ad aſpectum pictæ bouis aſſeritur mugiiſſe, & pictis vuis nonnullos fuiſſe deceptos, aueſq́ ad pictam ſpeciem ſui generis excitatas.

Picturæ vtilitas

Pictura quoq; gratiam, & delectationem habens, pręteritarum rerum memoriam ſeruat, reſq́ geſtas ante oculos pręfert. Quinetiam recordando picturas obliuioſi, bona deperdita recolligere ſolent.

Imagines B. Virginis i Septentrione pulchrę

Verùm vt ſacris rebus ſuus honos attribuatur, aliquot diuę Virginis imagines adeò perfecta arte, partim depictas, partim ſculptas in Gothicis oris adeſſe perhibeo, vt ad eas intuendas multi deuotiſsimi homines non grauentur XL. dietas, vel amplius, hilariter à Nidroſia Noruegiæ metropoli, ad Vaſtenum Oſtrogothorum nobile oppidum, diuæ Birgittæ veterem manſionem, peregrinari: vnde ad propria reuertentes, magnalia Dei enarrant, atq; ex viſis imaginibus, quaſi viuentibus, plurimos conſortant bonos, & reuocant à via peſsima malignantes.

LIBRI XIII. FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI
VPSALENSIS
DE VARIIS CONDITIONIBVS AQVILONARIVM POPVLORVM.
LIBER XIIII.

PRÆFATIO.

MIRARI quiſpiam non debet, in ampliſsimis Septentrionalium terris, præſertim peninſulæ Scandianæ (quam Plinius, ob incompertam magnitudinem, alterum orbem, & Iordanes, ac Paulus Diaconus vaginam, ſiue officinam gentium appellant) diuerſitatem fore habituum, ac veſtimentorum, pariter & morum, ac conditionum, circa incolarum conuictum, & cohabitationem aduentantium alienigenarum, ac iudicia vtriuſque, & quàm ſyncera tranquillitate veteribus inſtitutis olim adhærentes, ſinguli concorditer viuere dicebantur, vbi nunc creſcente diſcordia, paucisſimi ſua ſorte contenti videntur: in quo rurſus mirandum non eſt, dum eò proceſsit aſtuta hominum pernicies, vt quiſque ſuæ deſtructionis factus ſit artifex ingenioſus, ſoris ſcilicet habitu diſciſſus, & intus in mente corruptus: ſoris legibus parère ſimulans, & vbique diſſeminans dolos: quorum tandem effectu, & exitu, ad vltimum infamia plenus, & omnibus odioſus è vita diſcedet.

Scandiana peninſula alter orbis æſtimatur.

Cōcordia vetus

Pernicies aſtuta cuncta ſubuertit.

De diuerſitate habituum.

CAP. I.

Diuerſitas habituum.

Fimbriæ monſtroſę.

Ornatus capitũ

Aureæ coronę.

Zona aurea.

Manicæ cuneatæ.

Tegumentũ capitis.

Togæ breuiſsimæ.

Togæ latiſsimę

LONGE aliter olim veſtitus in Septentrionalibus regnis, & populis, quàm nunc eſt, formatus erat, præſertim in exteriori, interiorique ornatu mulierum. Exteriori inquam, quia vetuſto tempore illuſtres fœminæ tunicis vtebantur, ad pectus, & brachia ſtrictiſsimis: ſed in extenſione fimbriarum monſtroſa videbatur longitudo, adeò vt vix vna ſufficeret ancilla in fimbriis huiuſmodi comportandis: quæ etiam in hoc abuſu aliqualiter dominæ ſuæ conformabatur. In capitibus verò ſubtiliſsimis pannis lineis, negotiatorum quæſtu ab exteris regionibus longo maris circuitu importatis, ſub his tamen tegumentis, aureas coronas lapidibus pretioſis intextas, ſecundum qualitates ſtirpis, & opulentię, portabant: ad vmbilicum verò pro cingulo, vel zona, aureis filis contexta, vel fuſa, extenſaque in longum aurea, aut argentea lamina, latitudine duorum digitorum, vtebantur. Reliquæ mulieres latiſsimas habebant manicas, ſed has in medio cuneatas, ac argenteis, vel deauratis nodis quaſi tenaculis clauſas. Præterea capitis ornamentum erat de panno rubeo ſuperius ſtrictum, ac cuneatum, ſimiliter argenteis nodis claudendum, vel aperiendum: & hæ quoque coronis deauratis ſub lineis pannis, valde ſubtilibus, ornabantur: & vti earum togæ, præſertim nobilium, pariter & plebeiarum (excepto valore panni) erant ſtrictiſsimæ, ac breuiſsimæ: ita vrbanarum longiſsimę, deauratas & quadratas in anteriori parte laminas, à collo vſque pedes ſuper fimbriis ex vtroque latere dependentibus, habentes. Veſtis autem ſcapularis, qua hic virgo induta conſpicitur, ipſam pudicitiæ, caſtitatiſque obſeruantiam deſignat,

De pudico

De pudico virginum ornatu.

CAP. II.

VIRGINVM autem ornatus in pretioſis, & ampliſsimis aureis, vel deauratis coronis, in capitibus erat: & pro pudicitiæ cuſtodia, à collo antrorſum retrorſumꝙ dependebat ſericeum, vel lineum candidi coloris pallium: quale nunc religioſi Scapulare, vel Patientiam nuncupant: quo habitu, vel pallio, omnia corporis membra, tanquam freni moderamine incedendo, vel conuerſando, cum admirabili modeſtia & verecundia (viſu, vel colloquio virorum nuſquam, niſi parentum licentia permiſſo, vtentes) dirigebant. Tantaꝙ inerat eis pudicitia, vt vix rogatæ virum publico in cœtu, donec coniugali vinculo ſtringerentur, raroꝙ tunc, inſpicere vellent. Adeò caſta celebritate oculos vbiꝙ, etiam à licitis, refrenabant. Surgente demum tempore ſpurciſsimæ hæreſis Lutheranæ, monſtroſo vitulo vaccæ partu in agro Vittembergenſi, Ducatus Saxoniȩ, edito, anno M. D.XVII. præſignatæ, qua vbiꝙ, & ferè in omni regione frena pudicitiȩ laxabantur, mores corruptiſsimi exinde ſecuti, præſertim fœminei ſexus in viſu, lingua, habitu, greſſu, tactu, & deniꝙ omnibus impudicitiæ ſignis: quibus oſtendunt ſe laſciuas, garrulas, procaces, & nugaces, ita vt exigua differentia à lupanari reperiatur, & præſertim vbi materfamiliàs eſt corrupta: quam tota familia in omni ſcelere imitari conſueuit. Olim glauci coloris veſtitus, quaſi portentoſus in Aquilone videbatur: nunc verò & ille tanquam ſplendidior, & aliæ petulantes veſtium ſciſſuræ, exotica vanitate admiſſæ, ſignum infallibile ſciſſæ caſtitatis & pudicitiæ oſtendunt: quales ſuperuacuȩ veſtimentorum rimȩ, nunquàm, niſi ab infamibus mulierculis, originem & abuſum ſuſceperunt, & continuàrunt. Quid obſecro Reginæ, Duciſſæ, & ita de reliquis, vaniſsimus iſte veſtitus ad oſtentationem, & impuritatem, ac perpetuam infamiam, à ſcurris, nebulonibus,
ac meretricibus ſolicitè quæſitus, repertus, & continuatus,
prȩtèr venturȩ ſenectutis lachrymas laſciui habitus,
vt eternȩ gratiæ pulchritudo reparetur,
deferre poſsit?

Habitus virginum pudiciſſimus.

Frenum virginale.

Oculorum caſta celebritas.

Vitulus monſtroſus.

Mores corruptiſsimi fœminarum.

Materfamiliàs

Color glaucus.

Inuentio veſtiũ inciſarum.

Lachrymæ ſenectutis.

De nuptiis Illuſtrium, ac Nobilium perſonarum.

CAP. III.

NVPTIAE illuſtrium, ac nobilium perſonarum, ma-
gnis, & claris, ac arduis conditionibus vetuſtiſsimo mo-
re gentis, & generis celebrari ſolent. Inprimis vt proui-
di parentes vtrobiq; mores, & vitam ingenioſa charitate,
Cõſyderatio parentũ erga coniũgẽdos filios — & ſagacitate conſyderent coniungendorum, ſcilicet an
ſponſus tali claritudine & conſpicuitate genitus ſit, vel a-
uitæ virtuti & ſtrenuitati comparandus, aut optima opi-
Cõditiones notabiles. — nione illuſtrior aliquando euaſurus. Item an vir patiens
ſit in aduerſis, moderatus in proſperis, & quod difficili-
Eruditio lr̃arũ perficit nobilitatem. — mum poteſtatis genus eſt, olim rector ſui. Pręterea an in eo ſit eruditio literarum:
quæ naturam laudabiliorem in eximia virtute reddit, quia per eam prudens inuenit,
vnde ſapientior fiat. Item bellator reperit, vnde animi virtute roboretur: & inde
Princeps accipit, quomodo populos ſub æqualitate componat. Nec enim aliqua
Lr̃arũ glorioſa notitia. — in mundo poteſt eſſe fortuna, quam non augeat literarum glorioſa notitia. Hinc re-
ctè iudicare poterit, bonum ſapere, diuina venerari, futura cogitare iudicia: hinc
Qualitates optimæ. — admonitio proprii, & alieni honoris eminet, vt iuſtè, & piè viuat, atq; hoſpita-
litate promptus, & commiſeratione benignus euadat: & ita de reliquis boni viri
Spõſæ virtutes. — virtutibus oſtenſio fiet. Quæ etiam bona ſuo gradu in ipſa ſponſa, tanquam exi-
mi ori ornatu, & coniugali conſortio copulanda, requiruntur, vt quaſi ex duobus
hominibus vnus generetur, & ſeruetur aſpectus, atq; honorabilius paritate morum
Ornamenta matronarum. — valeant viuere, qui ſimilitudine bonæ inſtitutionis fuerint eruditi. Vera autem or-
namenta matronarum, non veſtes, ſed pudicitia (Pythagora teſte) æſtimantur.
Margaritæ ĩ auribus nũquàm — Nec viſum eſt vnquam in Septentrionalibus regnis, vt mulieres pendentibus marga-
ritis in auribus ornarentur: quia ibi turpe in fœmina, turpius in milite, & turpiſ-
ſimum in Principe reputaretur. Inſuper & fatuus diceretur, & eſſet, qui
labiis gemmas, aut margaritas pro ornatu alligaret, prout Petrus
Martyr in deſcriptione noui orbis meminit, videlicet
Reges Indorũ. — quòd Reges, & magnates Indorum in
populo talem ornatum certa-
tim geſtant in labiis
ſuis.

De rigore

De rigore pudicitiæ, & armorum interpretatione.

CAP. IIII.

MIRA etiam eſt, & pertinax Aquilonarium fœminarum ſuę pudicitiæ cuſtodia, vt etiam admiſſo honeſto coniugio certis temporibus refrenent amplexus, ea ſcilicet conſtantia, vt in toro interpoſitione diſtricti gladii mutuum ſibi coarctent congreſſum, veluti Saxo de quadam Thira Regis Angliæ filia meminit, & inſuper de ſingulari caſtitate multarum virginum illius æui, prout & ſuperius in finalibus capitulis lib. V. declarabatur. Nuptę tamen à maritis obtinent dotem, veluti hæc Thira regnum Daniæ, teſte eodem Saxone in vita Gormonis Impii. Sed quomodo hæc poſſeſsio exigui temporis fieri potuerit, ipſe autor declarat. Dos quidem à marito offertur, ſed non ad muliebres delicias, aut nouæ nupiæ comptum, vel faſtum: vt ſignificatione interuenientium armorum in nuptiis declararetur, quod (ſicuti in haſta, quę ſignat prima veterum connubia olim fuiſſe violenta ex raptu) etiam vxores fortibus & bellicoſis coniunctæ, ſeuerum & minimè effœminatum, ſed virilem cultum magna operando probarent. Nam & haſtam Iunoni conſecratam eſſe veteres Romani exiſtimabant, & eius ſtatuæ vt plurimum haſtæ innixæ cernuntur. Haſta etiam ſignificat nuptias olim ferro diremptas: framea verò, & ſcutum, vt fœminę meminiſſe debeant ex illuſtri, ſeu nobili ſtirpe (vt eam communiter cum marito defendant) prodiiſſe. Hiſque conſummatis cum pactione dotis, haſta ſolēni ritu eiicitur extra feneſtram palatii nuptialis, in ſignum mutui fœderis, & perpetuæ cohabitationis. Forma deinde honeſta, & morum probitate mulier, à viro diligitur, & virtute progrediens, amabilior retinetur: quo plerunque euenire ſolet, vt talium coniugali amore & conſortio, inextricabiles bellorum lites, & liuores, rapinæ, cædes, & denique infinita mala citius excidantur, atque ad pacem redigantur, quam ſi multorum millium ſtrage dubio Marte, & certo incommodo decernerentur: & hinc emergit pax ſtabilis, pretioſior cunctis opibus, quemadmodum in noua hiſtoria Gothorum Sueonumque, chariſsimus frater & anteceſſor Io. Magnus Archiepiſcopus Vpſalenſis, de S. Olao Rege Noruegię, & filia Olai Scotkonung Regis Gothorum & Sueonum, prouidè factum fuiſſe teſtatur.

Cuſtodia pudicitiæ.
Thira.
Dos datur à maritis.
Dos ad qd datř
Haſta.
Cōnubia prima ex raptu.
Haſta Iunōi cōſecrata.
Framea.
Scutum.
Haſta pīicitur extra feneſtrā.
Euētus optimus coniugiorum.
Vna fœmia nubens infinitam ſtragē auertit.

De ritu Regalium nuptiarum.

CAP. V.

QVIBVS autem pompis, & ritibus Regales nuptię in Septentrionalibus regnis fieri ſoleant, cùm diſtincta ſint regna, Daniæ ſcilicet, & Noruegiæ à Sueonibus, & Gothis, ne magnificentiæ cuiquam earum regionum honoris amplitudinem denegaſſe videar, ſatis ſolidè aſſeri poteſt, eas nuptias inſigni celebritate per multos laudabileſque ritus, ac inæſtimabiles ſumptus, inuitatis cunctis vtriuſque ſexus ſuarum, vel vicinarum regionum principibus, ſolere fieri. Inſuper quod Rex, Reginaque, ſi adſit, ab Archiepiſcopo, & Epiſcopis ſanctæ Sedis Apoſtolicæ communionē habentibus, Dei inuocata benedictione, in ſingulis regnis prædictis præſenti communitate coronetur, atque ſceptro, pomo, & gladio inſigniatur, quemadmodū in Catholicis regnis, & Regibus, ab introducto Chriſtianiſmo laudabiliter fuerat obſeruatum, donec ab infamibus hæreticis, & Lutheranis aliter in Dania perſuadebatur faciendum, maximè à Bugenhagio Pomerano, ſcilicet quod æquè ſanctum, & honeſtū eſſet, more raptum Regem inungi abdomine coquinario, veluti oleo benedictionis: quo Dei pręcepto vnctus eſt manſuetiſsimus Dauid, & alii fortiſsimi ac excellentiſsimi viri, glorioſa

Regna Aglonaria diſtincta.
Principes inuitantur ad nuptias.
Inſignia regum.
Præſumptio deteſtabilis hęreticorum.
Dauid vnctus ē

Viri heroici.

memoria, perenniq; laude digniſsimi,quemadmodum ſcriptura ſacra in Eccleſiaſtico meminit de heroicis viris: quorum virtutes,& honores ardentius Reges imitari condecet, quàm crudelium hęreticorum, & apoſtatarum: qui vti degeneres, puſillanimes,ac ſpurci ſunt:ita & in terra ſcripti perpetuā merētur cum ſequacibus ſuis ignominiam,& confuſionem:horum etenim memoria ſine honore manebit æuo ſempiterno.

De benedictione Catholicorum Regum.

CAP. VI.

Benedictio Regis catholici.

CATHOLICO ritu in populo fideli regnaturus, multis & magnis benedictionibus, vt Deo acceptior, & populo vtilior, ac ſibiipſi ſecurior fiat, repleri ſolet. Sed in primis ſponte per ſancta Dei Euangelia iurat, & coram Deo,& angelis eius promittit, vt legem,iuſtitiam,& pacem Eccleſię Dei,populoq; ſibi ſubiecto cum obſeruatione iurium,& priuilegiorum, ac omnium bonorum cuſtodiat: & hinc benedictionem Eccleſiæ poſtulat, & illi tribuitur,vt in donis gratiarum multiplicetur, dextera potentiæ Dei vbiq; circundetur, & protegatur:

Virtutes ſanctiſſimæ.

vt Abrahæ fidelitate, Moſis manſuetudine, Dauid humilitate,Salomonis ſapientia decoratus, Deo in omnibus complaceat,iuſtè incedat, in hoſtes Crucis Chriſti fideliter triumphet, & optabilem pacem in omnibus ſeruet.

Oleum.
Dona inuiſibilia

Deinde viſibili oleo, ſanctiſsimis verbis benedicto,inungitur,vt dona inuiſibilia percipere,& temporali regno iuſtis moderationibus executo,æternaliter cum Deo, Regum omnium Rege,glorietur.

Qualitates boni Regis.

Inſuper orat Eccleſia,vt efficacia illius ſacrę vnctionis principatus ſit ſuper humerum eius atq; vt ſit iuſtus, fortis,fidelis: pro viduis, & indefeſſus regni, & populi gubernator,infidelium expugnator,iuſtitiæ cultor, Eccleſiæ ſanctæ, & fidei Chriſtianæ defenſor,ad decus & laudem glorioſi nominis Dei.

Gladius.

Demum virtute Dei dato gladio ad vindictam malorum,& laudem bonorum,vt in hoc æquitatem exerceat, iniquitatem deſtruat,& ſanctam Dei Eccleſiam, eiuſq; fideles propugnet, ac protegat, atq; falſos Chriſtianos diſperdat,viduas & pupillos clementer adiuuet,& defendat,deſolata reſtauret,& ea conſeruet,

Triumphus virtutum.
Corona.

quatenus in hoc virtutum triumpho cum mundi ſaluatore, cuius typum gerit,ſine fine regnare mereatur. Inſuper corona capiti eius impoſita: qua gloria,& honor, ac opus fortitudinis intelligitur, vt participatione miniſtrorum Eccleſiæ Chriſti in omni aduerſitate defenſor adſiſtat,regniq; à Deo dati, & Pontificalis benedictionis vice Apoſtolorum, qui per fidem vicerunt regna, omniumq; Sanctorum eius regimini commiſsi, vtilis executor, perſpicuuſq; regnator ſemper appareat:

Athletæ glorioſi.

vt inter glorioſos athletas virtutum gemmis ornatus, & præmio ęternę felicitatis coronatus,cum Chriſto ſine fine glorietur.

Virga ſeu ſceptrum.

Deinde accepta virga,ſeu ſceptro, intelliget ſe obnoxium mulcere pios,terrere probos,errantes reducere,lapſis manum porrigere,ſuperbos diſperdere,& releuare humiles.

Forma intronizationis regię

Poſteà intronizato Regi in ſolio ſedenti, dicet Archiepiſcopus,qui eum aſsiſtentia Coepiſcoporum introduxit: Sta, & retine à modo locum tibi à Deo delegatū,per autoritatem omnipotentis Dei, & traditionem noſtram,omnium ſcilicet Epiſcoporum, cæterorumq; Dei ſeruorum: & quantò clerum ſacris altaribus propinquiorem proſpicis,tantò ei potentiorem in locis congruis honorem impendere memineris:

Rex mediator cleri & populi

quatenus mediator Dei & hominum, te mediatorem cleri & plebis in hoc regni ſolio confirmet,& ſecum regnare faciat Ieſus Chriſtus.

Oratio Archiepiſcopi ſuper Regem.

Vltimò Metropolitanus inter alia orationem ſuper Regem ad Deum facit: Sis ei contra acies inimicorum lorica,in aduerſis galea,in proſperis ſapientia,in protectione clypeus ſempiternus,et pręſta, vt gentes teneant illi fidem,proceres habeant pacem,diligant charitatem,fugiant cupiditatem, loquantur iuſtitiam,cuſtodiant veritatem, vt ſemper maneant tripudiantes,& in pace victores.

Reginæ benedicuntur.

Reginæ etiā mutatis mutandis,quæ ſexui fœmineo congruunt, plurima ex ſupradictis à Deo reuerenter optantur &c.

De Equitibus auratis, & eorum iuramento.

CAP. VII.

FACTA igitur iuxta præmiſſas cærimonias apud Deum & homines, omni æuo commendabiles coronatione, ipſe Rex ſecundum formam antiquarum legum regnorum ſuorum, noua priuilegia diuerſo hominum ſtatui, quatenus, & quibus opus ſit, liberaliter concedit, vel pridem ab anteceſſoribus ſuis conceſſa reſtaurat, & auget. Demum milites auratos, feudis abundanter diſtributis, cingulo, & enſe, ac clypeo præſtitis, tali tamen interueniente iuramento, in manibus alicuius Prælati aſsiſtentis facto, creat: Ego. N. opto mihi ita Deum propitium, & beatam Virginem, ac ſanctum Ericum, quòd volo iuxta extremum meum poſſe per vitam, & bona mea defendere fidem Catholicam, & ſanctum Euangelium, & tenere, ac protegere Eccleſiam, & eius miniſtros in ſua libertate, & immunitate, & ſtare contra omne quod iniquum eſt, & confortare pacem, & iuſtitiam, & defendere pupillos & orphanos, virgines, viduas & pauperes, & fore fidelis & ſecurus meo Regi, & regno, ſeu patriæ meæ, & iuſtè exhibere & exercere meum militarem ſtatum ad honorem Dei, ſecundum vltimum poſſe meum. Sic me Deus adiuuet, & omnes Sancti eius. Amen. Hocq; iuramentum adeò fideliter, & ſtrictè obſeruare ſolebant, vt audita proclamatione belli contra hoſtes fidei, maximè ſchiſmaticos Moſchouitas in Orientali limite regni Sueciæ, & Finlandiæ, immò & à Summis pontificibus prædicata Cruciata contra Turcas, illicò propriis expenſis, armata & valida manu alacriter prælia Domini bellaturi ſeſe in expeditionem contulerunt, vel ad terram ſanctam peregrinantes, accepto ad ſepulchrum Chriſti militiæ cingulo, ſe in numerum fidelium armatorum contra eoſdem Turcas pro religione prœliaturi, voluntariè immiſcuere: quo plerunq; euenit, vt glorioſi victores redirent in terrenam patriam, & tandem coronam ſuſcepturi, in patriam cœleſtem & ſempiternam. Eſtq; notatum in annalibus Germaniæ per Albertum Crantzium lib. VII. cap. IX. & ſequentibus, contra Saracenos terram ſanctam occupantes, geminum exiſſe validiſsimum exercitum, equeſtrem pedeſtremue, & naualem, voluntaria militia pro maiori parte pugnaturum: & ii erant è Dania, Friſia, Hollandia, Zellandia, Flandria, Francia, Hiſpania, & Angliæ: magnaq; victoria feliciter peracta, pro maiori parte in ſua quiſq; commemorantur rediſſe.

Priuilegia dant.

Inſignia militũ auratorum.

Iuramẽtum militis aurati.

Iuramentũ ſtrictiſsimè obſeruandum.

Moſchouitæ ſchiſmatici.

Cingulum militiæ.

De nobilium nuptiis.

CAP. VIII.

Nuptię nobiliũ

Ius municipale

Cõiungẽdi matrimonialiter ãnulo & oſculo firmantur.

NOBILIVM nuptię gradu & ordine ſuo, pręmiſsis ritibus in forma Chriſtiani coniugii ſub ſacerdotali benedictione, & annuli impoſitione, ac dotalitio munere (ex municipali iure, quod volens hic ſileo) tam pro Regibus, quàm priuatis nobilibus, ac plebeiis conſtituto, celebrantur: ſcilicet vt matrimonialiter coniuncti, idem in pace, idem in bello, idemq́ in proſperis, & aduerſis pariter viuant, prout vterq́ in facie Eccleſiæ annulo, ac oſculo ſuſceptis, inquirenti ac benedicenti præsbytero, ſponte pollicetur: tantaq́ virtute, & mutua fide conſeruant, vt nedum claritudine bonorum morum, ſed & vtilium exercitiorum ſagacitate, aucta prole & familia, conuiuere videantur. Viris tamen præcipua delectatio eſt in venationibus, ac magnificis ſtructurarum ædificiis erigendis, & colonis, vt agros, & prata amplificent, inſtruendis, ac ſubditis pacificandis &c. Mulieres verò etiam illuſtriſsimę, nunquàm adeò vacant delitiis & otiis, quin manum ad aliquod honorificum opus, æterna memoria dignum, emittant (vt in vita CXX. interni Regis Ingonis Suetię, necnon Gothorum hiſtorię, de B. Ragnilda, Chriſtina, & Margareta, ac prius de Giutha declaratur) præcipuè pro ornatu Eccleſiarum, & miniſtrorum eius, quemadmodum in Septentrionalibus terris nedum magnifico exemplo oſtenditur, ſed & latè in Germania, ac Polonia: vbi in templo Regiæ arcis Cracouienſis tanto ſplendore, & pretioſo ſumptu M. D. XXVIII. vidi veſtes ſacras Reginarum illuſtrium Dei ancillarum, manibus elaboratas, vt nullius excellentiſsimi artificis ingenio, etiam in medio Latio, vel Damaſco, illuſtrius fieri potuiſſent. Præterea in dirigenda domeſtica familia, muliebri præſertim, tanta ſagacitas eſt, vt nuſquam niſi ordinata, ac honeſta iudicanda videatur. Bona etenim materſamiliàs, quæ caſtitatem diligit, ancillas habet bonas, & pudicas: ſicuti princeps, qui libenter audit mendacia, omnes miniſtros habet impios, & crudeles.

Exercitia coniugatorum.

Mulieres illuſtriſsimę, ſed laborioſiſsimę

Polonicæ reginæ manibus veſtes ſacrę cõfectæ.

Materſamiliàs.

Princeps ipſius.

De nup-

De nuptiis plebeiorum.

CAP. IX.

VOS eſt plebeiæ multitudinis apud Gothos, & Sueones, ſponſalia contrahere cupientis, pluribus vti cærimoniis, diuerſo tempore, modo, ordine, ac teſtimonio repetitis, præſertim hac ratione, vt ſtabiliores permaneant in mutua cohabitatione, vt nullo ſit opus diuortio, etiam à lege permiſſo. Parentes nanque puellæ ad coniugium petendæ, cuius ſtirpis, honoris, famæ vel infamiæ, probitatis aut improbitatis, morum & induſtriæ ſit procus, immo an legitimo toro procreatus, diligenter inquirunt: compertaque virtute viri, præſentibus duobus ex paterna maternaque linea teſtibus, pater præſentat filiam ſub his verbis aſtanti proco: Do tibi meam filiam ad honorem, & vxorem ad medium lectum, ad ianuas, & claues, & ad omnem tertiam pecuniam poſſidendam in mobilibus bonis ac immobilibus, & ad omne ius, quod ſuperior Suetia à S. Erico habet, & ipſe S. Ericus dedit. In nomine patris, & filii, & ſpiritusſancti. Amen. Quam ſi quis alius poſteà violauerit, pace nunquàm recuperanda cum amiſsione bonorum omnium, niſi ſponſus illi indulſerit, aut moriens vindictam reliquerit, perpetuò eſt cariturus. Eoque caſu ſponſalitia pacta vigorem ſuſcipiunt, & accelerata maturitate, melioribus ſuperadditis ſolennitatibus abſoluunt, talibus præſertim, vt affines, agnati, & conſanguinei ſub prudenti virorum ductore, ac honeſta mulierum ductrice, ſtatuta die in equeſtri pompa vndequaque ornatius ad Eccleſiam confluant parochialem: vbi ardentibus faculis mirificè factis, & incenſis, ſacerdotali benedictione coronata ſponſa producitur, atque ante ſummum altare lateraliter cum ſponſo collocata, vtriuſque ſolenniter requiſito cohabitationis in proſperis & aduerſis conſenſu, per annuli impoſitionem, & nuptialem benedictionem, omnes præmiſſæ cærimoniæ ratificantur. Nec ſilendum eſt, quòd ſub ipſa annuli impoſitione dorſotenus pugno ſeſe aſtantes impetunt, vt eadem ratione actum corroborent, vti alapæ impreſsione in ſacramento Confirmationis, & Aurati militis creatione, vt memor ſit, ſeruari ſolet. Moſchouitæ autem, Rutheni, Lithuani, Liuonienſes, præſertim Curetes, gentes his Septentrionalibus hominibus ferè contermine, quos ritus, maximè plebeiæ conditionis, in nuptiis celebrandis obſeruent, quoniam matrimo-

Cerimoniæ multiplices.

Diuortium.

Qualitates boni ſponſi.

Forma tradendi filiam coniungendam.

Pœna violantis ſponſalia.

Directores nuptiarum.

Faculæ ardentes.

Feſte dũch vulgare Goticum Alapæ.

Curetes per raptũ virginũ matrimonia contrahunt.
Penuria mulierum apud Romanos.
Modus rapiẽdi virgines.
Puellæ apud Curetes quoad connubia liberæ.

nia abſq; ſponſalibua per raptum virginum ſaltem contrahunt, paucis hic oſtendetur. Veluti enim Romanæ leges, Principumq; placita, has ſolas legitimas nuptias eſſe ſanciunt, quæ per ſponſalia, dotiſq; interuentionem ritè celebrantur: ſic hæ nationes legitima connubia fore, pro gentis conſuetudine planè ſibi perſuaſum habent, dum virgines inſciis parentibus infelici auſpicio, aut aliis parentum loco conſtitutis (haud aliter, quàm quondam apud Romanam gentem, cùm inter eos penuria mulierum hominis ætatem duratura magnitudo erat, connubiaq; à vicinis populis denegata eſſent, quemadmodum Liuio placet) rapiuntur. Quicunq; enim paganorum, ſiue ruſticorum, filius ſuus vxorem vt ducat in animo habet, agnatos, cognatos, cæteroſq; vicinos in vnum conuocat, illiſq; talem iſto in pago puellam nubilem verſari, quam rapi, & ſuo filio in coniugem adduci proponit: hi commodùm ad hoc tempus expectantes, ac tunc armati, equites ſuo more vnius ad ædes conueniunt, poſteaq; ad eam rapiendam proficiſcuntur. Puella autem quoad matrimonii contractionem libera, ex inſidiis opera exploratorum vbi moretur per eos direpta, plurimum eiulando opem conſanguineorum, amicorumq; ad ſe liberandam implorat: quòd ſi conſanguinei, viciniq; clamorem iſtum exaudierint, ipſo momento armati adcurrunt, atq; pro ea liberanda prælium committunt, vt qui victores iſta in pugna extiterint, his puella cedat.

De honeſtate copulæ coniugalis.

CAP. X.

Crimen imane.
Infamia perpetua.
Rõ cõtinentiæ.
Pudor inuiolatus.
Nupti ſe refrenant à laſ iuia
Tps et loca ſpõſalior. iucundiora.
Clementia elementorum.
Dona porrigun tur nuptæ.
Societas indiſſolubilis.
Hymnus Veni creator ſpũs.

NEC ante completam hanc celebritatem mutua carnali copula, pacto parentum interueniente, ſe commiſcere ſolent coniungendi: quia immane cunctis gentibus crimen apparere dignoſcitur, ſi ante ſponſalia ſacra ſtupri illecebris virgo temeratur: immò ſummoperè cauent puellæ, ne copulam anticipent, quia perpetuam cum prole ſic ſuſcepta infamiam luent, prout infrà de illegitimis oſtendetur. Eſt & alia ratio continentiæ, quòd die deſponſationis ſuæ coronata diademate imaginis diuæ Virginis (quod dono parochianorum pro tali effectu remanet) incedere valeat inuiolato pudore. Præterea ſpe bona ducuntur, vt quæcunq; ſponſa tali diademate amicta fuerit, nunquàm à fide mariti fœcunditate prolis, & morum honeſtate confirmata diſcedet: immò vt hæc à Deo noui coniuges conſequantur, doctrina parentum admoniti, per aliquot noctes & dies à carnalibus laſciuiis ſeſe refrenant: hæcq; nuptialia feſta vt plurimum circa æſtiuale ſolſtitium in ædibus frondoſis, floribuſq; diſperſis, inſigni alacritate, & tripudiis frequentius fieri conſueuerunt. Nuptias enim exornant circunſtantiæ celebriores, tempus ſcilicet anni iucundius, natiua ſoli cœliq; temperies, penè ad contrahendas nuptias nata. Hacq; ratione plures in amœnis inſulis acceſſu nauicularum fiunt nuptiales feſtiuitates: quia tanta eſt elementorum clementia, vt ſub aperto cœlo ſine ægritudinis incurſione dormire valeant æſtiuo die, nulla exiſtente nocte. Qui verò talibus adſunt nuptiis, vt agnati, cognati, affines, & amici, dona plurima, videlicet equos, boues, pecora, lectos, pannos, & fruges liberaliter offerunt: vt iis felicibus auſpiciis incipiant, & perficiant lætiorem cohabitationem. Specialibus tamen cærimoniis equus, ac bos, & ſecuris traditur: vt ſciant ſe venire ad eum laborem, periculorumq; ſocietatem, qua idem nolle, & velle permanere debeat, donec vel diuortio, ſi lex vrſerit, vel morte ſoluatur. Sunt & multæ cærimoniæ circa tori introitum, vt parochialis ſacerdos, ſi adſit, vel clericus, canat hymnum Veni creator ſpiritus, cum inuocatione diuini auxilii, vt nouis coniugibus proſpera cuncta deſuper

cta deſuper elargiantur. Præterea mos eſt, vt aliquot delicatiora fercula in lecto ſedentibus nuptis exhibeantur, vt iis cum aſtantibus breui mora veſcantur: tandemq; valedicentibus amicis ſua pace fruuntur. Sequenti tamen die noua nupta crinibus abſconſis, affabili inceſſu cõuiuis argenteos ſcyphos electiore liquore repletos, in ſignum quód materfamiliâs effecta ſit, liberaliter propinat, quemadmodum ſuperius de proiectione haſtæ nobilium, & exhibitione dotis dictum eſt: quam & plebeii in moneta, vel rebus obſeruant.

Noua nupta crines abſcondit

De caſibus incidenter euenientibus.

CAP. XI.

EVENIT aliquando, vt mulier, noua ſcilicet nupta, à domo paterna per ſponſum (vt præmittitur) exportata, antequám habitationem viri attingat, in via moriatur: tunc eo caſu illius corpus reduci ſolet ad domum paternam, vt ibi funeralia fiant, vbi nuptiæ, vel ſponſalitia feſta ſunt celebrata. Hoc idem de viro in itinere moriente. Si veró cohabitatione ſtante maritus emoritur, mulieri incumbit cum conſilio proximiorum propinquorum gubernatio infantum, donec fuerit in viduitate. Exinde altero ſuſcepto viro, retinebit veſtes meliores, ac lectiſternia cum tertia parte mobilium rerum: è quibus duę partes cum patrimonio filiis relinquuntur. Similiter de rebus mobilibus, & immobilibus communiter emptis, diuiſio fieri ſolet: at ea inuita nunquàm diuendere, vel alienare mulieris bona, ſed meliorare licebit. Mortuo marito mulieri dantur decem menſes, vt producto partu adeat hæreditatem cum filio, ſi ritu Chriſtianorum fuerit baptizatus. Allegans abortum, probabit teſtimonio duarum mulierum, & iuramento XII. viroꝝ, & liberabitur à ſolutione ſpe partus diſtractorum. Verùm poſt decimum menſem natus, hęres ſecundum gentis rigorem minimè fiet: quod ſingulare videtur contra iura, quæ XI. XII. ac XIII. menſe allegantur pro fauore parturientium mulierum. Si præterea per cognatos defuncti partus, mulieri obiectum fuerit, quód peperit abortiuum: tunc ei alleganti fœtum fuiſſe viuum, & baptizatum, tanquam duorum virorum teſtimonio ſtatur, & hæres prolis fiet. Mulier à viro per vim rapta, quadrageſima hebdomada poſteà pariens, proles illa ſuſcipiet hęreditatem. Si vir, mulier, & filius in glaciali voragine pariter ſuffocati fuerint, proximi conſanguinei eorum hæredes fient. Proſcriptorum filii in proſcriptione manentes, non hęreditabunt: proſcriptione tamen concepti filii parentibus reſtitutis hęreditabunt. Ante proſcriptionem conceptus filius, vbicunq; naſcitur, hęreditabit. Fugitiuus maritus rediens domum, furtimq; generans prolem, hęc non hęreditabit patrem: qui ſi reſtitutus in patriam non fuerit, eius, & filiorum hęreditatem capient propinquiores in patria propria. Si occiditur fœmina à defuncti mariti conſanguineis, propter vſurpandam hæreditatem, ſepultaq; ea, rumor exit eam eſſe impręgnatam, aperto ſepulchro & vtero, fœtuq; vel lineamentis humani corporis inuentis, fœtus hęreditabit patrem, & mater defuncta fœtum, vbi viui puniendi retruduntur: quia nulli licitum eſt alium occidere pro acquirenda hęreditate. Filii adulterini, inceſtuoſi &c. in nullo hęreditabunt, etiam ſi Principis beneficio fuerint habilitati.

Euentus inopinati.

Cautelæ.

Diuiſio bonoꝝ.

Menſes 10. ad ꝓbandũ ꝑtũ.

Iura fauorabilia.

Mulier habet teſtimoniũ.

Caſus ſingulares.

Sepulchꝝ agit̃ ꝑ teſtimonio.

Illicitum eſt.

Illegitimi.

De differentia legitimorum, & illegitimorum filiorum.

CAP. XII.

Coniugium honorabile.

Cõiugia Aglonariũ firmiſſima.

Reparatio poſteritatis.

Error m̃ris tranſit ad filios.

Adulteri peſtilentiſſimi.

Scelera deteſtãt.

Horrorẽ cũctis ingerunt fornicatores.

Conditio grauiſſima.

CVM magna ſit honeſtas, & ſecuritas propagabilis ſacramenti coniugalis, quod tam diuino quàm humano iure ab omnibus, qui eo confœderati ſunt, honoratur: ideoꝗ tot cærimoniis, teſtibus, & ſolennitatibus fit, præcipuè inter Septentrionales gentes, vt ſalua omnium aliarum nationum laudabili conſuetudine, vix crediderim ſacramentum hoc fortiori vinculo, quam in illis regionibus poſſe firmari. Non enim ignorant, quomodo inter cætera humani generis onera, coniugalis affectus curam præcipuam ſibi vendicauit. Nec immerito: quia in honore eſſe meretur, vnde reparatio poſteritatis acquiritur, omne facinus autores ſolos inſequitur, error matris tranſit ad filios, & nouæ infelicitatis euentus, fit dedecus proprium, ſcelus alienum. Ideoꝗ (vt dictum eſt) iura nexum coniugii tanta cautela præcipiunt cuſtodiri, vt crimen ſit magnum conſcientiæ, alienos affectus in reuerentia non habere. Nec parentes truculentiorem inimicum reputant, quàm omnem hominem illum, qui domeſticę eorum pudicitię, & irreparabili honeſtati inſidiatur. Ideoꝗ talem lege, & vltione perſequi non deſinunt, donec læſo honori quomodolibet ſatisfieri poſſit. Cuncta quidem iura deteſtantur ſcelera, ſed ea maximè execrantur, quę domeſticam maculant gloriam, & excitant infamiam, nullo æuo, ordine, aut modo delendam. Horror eſt genti ſentire fornicatores, horribilius illis conuerſari: ſed deteſtabiliſſimum omen ſic genitę proli eueniet, vt nunquàm, vel rariſſimè, etiam ſi filius Principis ſit, aut cuiuſcunꝗ nobilis, niſi illegitimus, & per hoc quaſi infamis, ab omnibus meretur reputari. Nec illi ad ętatem maturam peruenienti militare faſtigium creditur, nec iudicis officium exhibetur, aut teſtimonium deferendum permittitur, etiam ſi Principis autoritate ob heroica militaria geſta legitimitate donetur. Ideoꝗ de patre impio conqueruntur filii (vt Eccleſiaſtici cap. XLI. dicitur) quoniam propter illum ſunt in opprobrio.

De eodem.

De eodem.

CAP. XIII.

SEMPER natiuus pudor, & verecundia in facie,& corde remanent, vt extra legitimum matrimonium natus nunquàm putet ſe glorioſum futurũ, licet non ſuum, ſed maternũ crimen ſibi fuiſſe, & eſſe opprobrio agnoſcat. Nec plus dictamine patriç legis in petenda hçreditate, quàm dimidium Hungaricalem florenum obtinere licebit, vbi reliqui legitimi fratres XX. millium florenorum, ſi adſint, acceperint hæreditatem. Et hoc præſcientes puellæ, vel viduç, tam irreparabilem videlicet eventuram infamiam, & deteſtabile damnum, nunquàm, vel rariſsimè ante ſolenne tempus (parentum reuerentiali iudicio moderandum) ſeſe à quoquam, niſi vis fiat, tangi, vel contaminari permittunt: quæ vis ſi probata fuerit, vita priuabitur lædens, vel corruptam vinculo matrimoniali honeſtabit, vel ob diſparem conditionem, dote ſufficientiſsima data, eam alteri deſideranti coniunget. Raró tamen beata ſtirps oritur, quia patri pudori ſunt, non honori, vt Ambroſio placet, alleganti illud Sapientiæ III. Adulterorum filii in conſummatione erunt, & ab iniquo toro ſemen exterminabitur. Aſſerit præterea idem Ambro. Sermo. LXV. de concubinariis, Vxorem non habeo, ideò mihi ancillam ſociaui: ad quod reſpondet ſcriptura, Eiice ancillam &c. Præterea neq adulteri, neq fornicatores &c. poſsidebunt regnum Dei. Igitur tales filii teſtes ſunt paternæ, maternæq turpitudinis, & denum iudex conſcientia pudoroſa. Ad hanc quoq materiam, referendam duxi hiſtoriam chariſsimi fratris & anteceſſoris mei, D. Io. Magni Archiepiſcopi Vpſalenſis, de Gothorum ac Sueonum Regibus, & geſtis eorum nuper impreſſam, ſequenti capitulo vniuerſis hominibus inſinuandam.

Pudor natiuus manet.

Conſtantia mulierum.

Vis vita punif.

Ambroſii allegatio.

Illegitimi filii teſtes ſunt paternæ turpitudinis.

De internis exemplis.

CAP. XIIII.

AMVNDVS à vilitate cognomen adeptus, poſt fata Amundi Annoſi, aliàs Carbonarii, ad Regium ſceptrum peruenit: cuius origo, quia contra leges erat, ſilentio ſupprimi conſueuit: erat enim præmortui Amundi ex concubina filius: quod tunc adeò vile exiſtimatum fuit, vt qui ea illegitima commixtione nati erant, perpetuo rubore ſuffuſi, vix audebant inter honeſtos comparere, etiamſi Regum filii fuiſſent: quod etiam vſq ad noſtra tempora apud Gothos, & Suecos obſeruatum fuiſſe didicimus. Nondum enim elapſi ſunt LXX. anni à morte Caroli Sueonum, & Gothorum, ac Noruegianorum Regis: qui optimç ſpei adoleſcentem ex concubina procreauerat, eamq in lecto extremç ægritudinis agens, vt filium legitimum efficeret, deſponſauerat: attamen idem filius non ſolùm paternis regnis, ſed & omni alia hæreditate ſecluſus, infami conditione vixit, & conſenuit. At presbyterorum filii in Gothia & Suetia, ſemper fuerant viliſsimi æſtimati, parenteſq eorum ob læſç honeſtatis infamiam, non minus contemptibiles effecti, quàm ſi è genere furciferorum procreati fuiſſent. Nec diſsimili infamiç ſubiecta contemnitur infelix mulier, ſi viſco, ceruſſa, fuco, aliiſq pig-

Amundus Vilis Rex.

Filius ex concubina.

Rubor perpetuus in illegitimis.

Conditio infamis illegitimorum.

Filii presbyterorũ viliſsimi.

Materialia faciei vngendæ.

Colores adulterini deficiunt.
Mala prouenientia ex vſu vnguẽtorum.
Labra miſeri mariti vriſcãt.

mentis naturam violare videbitur, dum paululum poſteà ablutis coloribus adulterinis, ad formam priſtinam redit, non ſine irriſione omnium familiarum, & damno natiuæ venuſtatis. Ex illis nanque venenis rugæ ante tempus faciem arant, oculi caligant, dentes obſcuriores fiunt, anhelituſque peſsimè olet. His commentitiis coloribus fœditatem aſpectus, & contemptum ſibi comparant, odiumque viri, & præſertim cùm miſeri viſcantur labra mariti. Hæc tamen rariſsimè accidunt in Aquilonaribus regnis.

De adulteris, & pœna eorum.

CAP. XV.

Statuæ virorum illuſtrium.
Thuro lang.

QVEMADMODVM præclaræ vrbes Italiæ, ob excellentiſsima hominum ingenia, vel facinora, pro eorum perpetuanda memoria, ingentes ſtatuas poſuere, vt Verona ſuis Plinii, Mantua Virgilii, Roma Herculi: ita & Germanicæ, ac Gothicæ ciuitates, ob heroica geſta, ſtatuas virorum excellentium in locis publicis apponere non dubitarunt, vt Brema ſui Rolandi, & Scheningia vetuſtiſsima vrbs Oſtrogothorum ſui Thuronis longi: qui duobus concatenatis ſaxis rationabili cauſa ad clauam in humeris dependentibus, pingitur: quia honeſtum, & iuſtum illi (vti altero Starchatero giganti, de quo ſuperius lib. V. dicebatur) viſum eſt, lege multare, vel cæde corripere, qui matrimonialem pudicitiam ſpurca oppreſsione defœdare præſumebant. Sed tractu temporis Lutheranorum impunita libidine hæc ſtatua deleta eſt, ne vel ſigno, vel terrore, vel pœnæ metu à ſcelerato opere, vel propoſito eius aſpectu reuocarentur impuri. Nullibi tamen in toto Septentrione ſeuerius puniri ſolent diuerſorum generum malefactores, maximè adulteri, (rariſsimè licet reperti) quàm in hac vrbe: quia, vt Caſsiodorus lib. IX. in edicto Alarici Regis Gothorum aſſerit, impium eſt iudices illis eſſe remiſſos, quos cœleſtis pietas non patitur impunitos. Qualis enim fatuitas eſt, creatorem vitæ relinquere, & ſequi potius mortis autorem? Si quis igitur in alienos thalamos doloſa machinatione ſceleris aliquid attentare præſumpſerit, facultatum ſuarum media portione priuetur, ſtatim fiſci iuribus applicanda. Si verò prohibente pauperie in aliquorum ſubſtantia nequierit vindicari, pœna relegentur exilii: ne, quod dictu nefas eſt, ideò videantur iuris publici com-

Lutherani propagatores omnium ſcelerum & impuritatum.
Adulteri puniti
Fatuitas.
Pœna mali affectus.
Exilium.

minationem

minationem euadere, quia viliſsimę cognoſcuntur ſubiacere fortunę. Sed hæc de ſolicitatoribus affectus alieni, pietas Regis prædicti decreuit. Cæterùm in adulteris omnium rerum amiſsionis cenſura procedit. Si ſuperflua libidine etiam ingenua ſuperinducta fuerit, iugo ſeruitutis cum filiis ſuis modis omnibus addicatur vxori, vt illi iuſtè ſubdatur, cui pollicitam libidinem credidit poſſe præponi. Si verò ancilla ad tale flagitium peruenerit, (excepta pœna ſanguinis) matronali ſubiaceat vltioni, vt illam patiatur iudicem, quam formidare debuiſſet abſentem.

Fortuna viliſsima.

Amiſsio omnium bonorum.

Ingenua.

Ancilla.

Adhuc de eodem.

CAP. XVI.

MVLIER adulterans teſtimonio ſex virorum deprehenſa, perdit dotem, & quicquid ſecum tulit in cohabitationem viri: qui ea ſuſcipret: immò vitæ vtriuſq; poteſtatem habet, & hæreditatis eorundem vigore municipalium legum patriæ Gothorum, & Suconum. Si verò multa contentari velit, etiam eam ex eiſdem municipalibus præſcriptam habet: quam & volens hic pertranſeo, licet Regi, Epiſcopo, & fiſco ciuitatis pars eius debeatur, cuilibet ſeparatim. Si pœnam pecuniariam dare nequierit adulter, tunc duo ſaxa ſuperius dicta, mulieri humerotenus imponi debent, & ipſa virilibus adulteri funiculo ligatis, ipſum per plateas ciuitatis aſpicientibus cunctis, pertrahere, ac demum abiurare ciuitatem, deinceps non ingrediendam, cogetur. Si vnus coniugum ſimile ſcelus commiſerit, eadem pœna partialiter fiat, altero innocuo declarato. Verùm miniſtro ciuitatis in talibus ſeruienti, ſpeciale pecuniarium munus, ſiue præmium deputatur. Ne autem hoc ſolùm in gentibus his practicari videatur, ſimile apud Plutarchum Problemate centeſimo quintodecimo de Cumæis, quomodo Onobotim, mulierem ſic appellatam, in adulterio repertam, in forum deductam, & ſaxo impoſitam, omnibus ſpectandam proponebant: inde ſuper aſinum collocatam, & circa vrbem peruectam, in eundem locum reſtitui oportebat: vnde infamis reddita eſt: & ab eo tempore lapis tanquam impurus, & deteſtabilis vitabatur. Præterea legiſlatore Tuiſcone, prioribus ſeculis inter alias ſceleſtorum pœnas vna fuit lenior, vt adulteræ vxori maritus abſciſsis crinibus nudæ verbera iniiceret, vt refert Cornel. Tacitus. Creſcente tandem portentoſæ libidinis laſciuia, ne & ſtatus matrimonialis ſub vaga libidine, & incerto hærede procederet, inuentæ ſeruatæq; ſunt contra quoſcunq; honeſti tori tranſgreſſores, ſeueriſsimæ conſtitutiones: quæ etiam iubent cuſtodire iuuenes viduas, poſt recentem maritorum obitum, ne fortè ob adeundam hæreditatem, colluſionem inueniant cum ſceleratis. Quàm ſeueræ etiam, & horrendæ pœnæ contra oppreſſores virginum poſitæ ſint, non eſt quòd congruat ad præſens diffuſius manifeſtare. Leges enim apertæ ſunt, ſi executioni demandarentur: quod ſanctius & tutius eſſet, ſcilicet legibus, & iudiciis potius punire flagitium, quàm ferro, & cæde polluere manum. Lynceis tamen oculis circa coniugem, & filias cuſtodiendas vtatur maritus, ne ſic vxoris diſsimulando turpitudinem, ſit negligens, vt domi flagitia foueat, & foris incurrat viliſsimam opinionem. Abutuntur enim fœminæ mariti patientia, donec viſa impunitate peccandi, portentoſæ libidinis ſuę multitudinem excipiant teſtem, & infame nomen. A Deo ergo ſuppliciter petere oportebit, ne cuiquam oppreſſio, & perpetua infamia fiat.

Adultera ꝑdit dotem.

Multa Regi, Ep̃o, & fiſco debetur.

Adultera duo ſaxa collo portabit.

Munus pecũiarium.

Adultera aſino impoſita.

Lapis infamis.

Lex Tuiſconis.

Maritus verberat adulteram.

Vaga libido.

Viduæ iuuenes cuſtodiendę.

De Iudicibus, & Iudiciis campeſtribus.

CAP. XVII.

Simplicitas an/tiqua.

Aetas hominũ ad malũ ꝓna.

Iudices conſti/tuti communi-tatis voto.

Tribunalia cam peſtria.

Præfectus regi/us & 12. viri.

Iuramentum iu dicum.

CERTVM eſt primæua hominum ætate Septentrionalis terræ inhabitatores, ſicuti cæteras gentes legum expertes, vſu, & commutatione rerum ſecurius vixiſſe, quàm hi/ſce temporibus anxiis, auaritia plenis, viuere dignoſcun/tur. Tractu nanq; annorum etſi ciuilioribus inſtitutis, & legibus mutua commercia, ac conſortia inciperent colere: tamen ætate ad malum procliua, paſsim præualente, in con trarium ſic itum eſt, vt tantum ſecuritatis in perſona, bo/niſq; ſuis cernerent, quantum vis ipſa, vel potentia etiam noua quęrendo defendere poſſet. Melioris tamen ſenſus, & rationis homines, etſi vltra mille annos ſine ſcriptis legibus viuerent, tamen ea, quæ legis ſunt, naturali/ter impleuerunt, iudices inter ſe conſtituentes, qui iuſta præmiarent, & iniqua pu/nirent. Vnde, vt hoc ſecurius, ordinatiuſq; fieret, conſtituta ſunt inter altas ſylua/rum planities, apta tribunalia, (quæ & hodie rigorosè ſeruantur) vbi per longa terrarum territoria, infinitæ populorum turmæ certis anni temporibus, Regio præ/fecto, ac XII. viris electis præſidentibus, audiri & iudicari poſsint: qui etiam viri in ſuo legiſeratu (id eſt, præſcripta communitate, vbi iura dari ſolent) inquirunt principaliter, quæ cauſę ortę, vel prolatę ſint in diminuenda Regia lege, vel publica pace: & ita aſſumendi iurabunt: Nos petimus Deum ita nos iuuare, & has Sanctoꝝ reliquias, quas tenemus, quòd nullum eſt debemus reum dicere, qui reus non, nec re/um excuſare, qui reus eſt, ſecundum conſcientiam, & rationem, quam Deus no/bis fauit, & conceſsit: & hunc non dimittere propter conſanguinitatem, affinita/tem, vel timorem, amicitiam, vel fauorem &c. Quem autem hi XII. vel VII. ex his, ſaluant, vel condemnant, firmum erit ſecundum Regium iudicium

Pœna frangen/tium iura.

in pœna amiſsionis manus, capitis, vitæ, bonorum, pecu/niarum, Regio fiſco, vel læſę parti, aut legiſfera/tui, ſeu communitati applicandarum.

De iura=

De iuramentis diuerſorum Iudicum.

CAP. XVIII.

EST & aliud iuramentum Legiſeri, ſiue Iudicis prouincia-
lis, à XII. viris electi, & à Rege, ſeu principe confirmati,
tale in forma: Sic peto ego Deum mihi in adiutorem, & has
Sanctorum reliquias, quas teneo, quòd debeam erga pau-
peres, & diuites in toto meo legiſeratu, in omni iudicio iu-
ſtitiam ſequi, & non iniuſtitiam, ſecundum menſuram con-
ſcientię meæ, & cognitionem legum, & nunquàm fouere
iniuſtitiam propter timorem, amicitiam, vel cupiditatem
pecuniarum, nec propter inuidiam, vel odium, nec prop-
ter conſanguinitatem, aut affinitatem, vel amicorum conſœderationem. Sic mihi
Deus propitius ſit, ſicut dico veritatem. Si verò hic, & illi deprehenſi fuerint ſecus,
quàm iurauerant (accipiendo ſcilicet munera) agere, graui pœna, vel multa puni-
untur. Habent enim liberalem, & ſufficientem mercedem pro laboribus iudiciorum
ſuorum à communitate, ne iuſtitiam quocunq; colore vendant: vt oſtendatur apud
eos plus valere bonos mores, quàm apud alios multimodas, & intricatas leges. Et
reuera ſic eſt: eliguntur enim ad hoc opus pium, & iuſtum, ruricolę bonas poſſeſ-
ſiones in domibus, agris, & paſcuis habentes, ſolius naturæ inſtinctu, bonitate,
& ingenio, ac dotibus præditi: qui citra vllam ſcientiam, ac literas, ſagaciter iu-
dicant, vt appareat ex homine natiuis bonis excellente, formari potius iudicia, &
præcepta ſapientiæ, quàm ex præceptis ſapientiæ formari hominem excellentem.
Ideoq; miræ libertatis, ac nemini, niſi iuſtitiæ, obnoxii exiſtimantur. Ius dictant in
caſu perplexo, cum lege ſcripta, & eis lecta, vt quæuis eorum dicta per omnia in-
nitantur æquitati: meritaſq; conſtituunt pœnas, & eas, ſi opus fuerit, vita & ſan-
guine (niſi læſę parti ſatisfiat) vt executionem habeant, nulla attenta commina-
tione, proſequuntur.

Iuramentũ iudicis ꝓuincialis

Pœna iniquè iudicantium.

Cõmunitas ſoluit iudicibus pro labore.

Naturali ęquitate rectiſsimũ iudicium fit.

Executio cenſurarum.

De qualitate pœnarum virorum nobilium, vel plebeiorum.

CAP. XIX.

GRAVES tamen caſus aliquando incidunt, vt non niſi
Regio tribunali abſolui debeant, aut poſsint: videlicet
crimen lęſę maieſtatis, violatio Regiæ ſecuritatis, prodi-
tio in Rempub. & reliqua ſimilia proditorum, ac tranſ-
fugarum facinora: quos quadripartitos integros, vel di-
uiſos rotis imponunt, aut gratioſa Principis permiſsione
gladio truncant: quæ indulgentia ſolis nobilibus, ob ma-
gnificam originem & ſtirpem, plerunq; concedi ſolet: niſi
tanta ſit atrocitas ſceleris, vt omnium acclamatione, &
iuris rigore, ſit ſuſpenſione plectendus: quo caſu torque argenteo, vel fune ſericeo,
& frondoſo ligno (ne etiam in mortiſero cruciatu cęrimoniæ deſint) ſuſpenditur:
vbi in arbore putrida, ac vermibus eſa, ignominioſum eleuari, & conſumi reputa-

Crimina læſę maieſtatis.

Pœna ꝓditoꝝ.

Atrocitas ſceleris.

Cęrimõię mortiferæ.

Genus regale puniendum.

retur. Genus tamen Regale, ob vim ſtupri, coniurationis in patriam, ac Principem, quando morti condemnatur, ſubmiſſa purpura, id eſt, excellentiſsimo panno rubeo, qui vnquam reperiri poterit, gladio in eminenti loco tabulato detruncatur. Ita & Colonienſium mos videtur, quando ſæuiunt in magiſtratum, prout recentiori eorum hiſtoria fertur. Polonorum nobiles in furto deprehenſi, candidiſsima camiſia, inſtar rochetti longa, in furca eleuantur. Moſchouitarum etiam nobiles aſuro, ſeu ceruleo, aut cœleſtino colore ſuſpenduntur, & Finlandenſes eorum vicini in rubro panno. Genera tamen mortis extraordinaria, qualia ſunt ſtellionatus, non inquirunt, nec à crudelibus edocti admittunt, ſatis credentes puniendis mortalibus ea ſufficere omnia, quæ in ſuis municipalibus maiorum prudenti cenſura conſcripta leguntur, & ſeruantur. Nec caſus in toto corpore Iuris ciuilis inſertus eſt, cuius compendioſam in eiſdem ſuis municipalibus non habeant reſolutionem. Mulieres morti adiudicatas, nunquàm ſuſpendunt, ſed viuas terra obruunt mortificandas, exceptis maleficis (quarum magnus in Aquilone numerus eſt, vt ſuprà monſtratum fuerat) flamma comburendis, aut ob aliud crimen lapidandis.

Patricii.
Poloni.
Moſchouitæ.
Finni.

Caſus quaſi omniũ legũ ĩ municipalibus cõprehenſus.

Mulieres nunq̃ ſuſpendi ſolẽt

De temerariis Iudicibus, & eorum pœnis.

CAP. XX.

Iuramenta regũ & ſubditorũ.

QVIA Regum, & Principum corda in manu Dei ſunt, neſcit humana imbecillitas, diuina ope ſemper indiga, aliud ſuſtinendi regiminis remedium inquirere, & inquiſitum agnoſcere, niſi quod à regentibus bene gubernaturis, verax iuramentum de ſeruanda iuſtitia expoſcat: quale & ipſi ſubditi per obedientiam ſynceriſsimo animo præſtiterunt, & præſtitum ſeruant: vt cùm ſubditorum ob iniuſtum & crudele regimen, tumultum & rebellionem imminere non timeant, ſaltem Dei vlciſcentis potentiam

(quam

(quam euadere nequeunt) expaueſcant: quod quidem attendentes, optimè regunt, & iudicant. Quidam verò impotenti ſuperbia in tantam crudelitatem, & iniuſtitiam erumpunt, vt mitius feras, quàm ſubditos homines, alioqui obedientes, pertractent, nulla, vel leuiſsima cauſa audita, aut recto dictamine legis accepto: ſed ſui capitis furore ſubditis his quando, & quomodo volunt, ſine quauis æquitate mortem infligunt. De quorum numero, etſi plures in Septentrione reperti ſunt, & forſitan adhuc reperiuntur: tamen vnum, aut alterum adiunxiſſe ſat eſt, qui recentioribus annis horrendum ſpectaculum ad poſteros, ne iniquè iudicent, aut opprimant innocentes, ſuo fato tranſmiſère. Erat apud Veſtrogothos vir eximius & illuſtris, D. Ioannes Turſon nomine, pater D. Túronis Ienſon equitis aurati, ſupremi legiſferi, ſeu iudicis: qui ſeuerius, quàm æquius iuſsit quendam regnicolam capite plecti: qui genibus innixus, gladioque truncandus, eidem domino dixit, En morior iniuſtè iudicatus, te voco hac hora ante tribunal Dei, vt reſpondeas cur me innocentem morti condemnes. Moxque ſublimis ille vir homine ſub gladio, vel ſecuri (vtroque enim ferro plectuntur Aquilonares) cadente, etiam ipſe corruit ab equo, ſocius factus ante tribunal cœli, qui temerè & iniquè iudicauit in terra: tam ſubita morte percuſſus, qui virum innocentiſsimum trucidare præcepit. Plura huius rei exempla ſi quis ſcire deſiderat, & cauere, ſcrutetur ſcripturas, & cautior, ac æquior euadet: & interim quiſque bonus iudex cogitet, potius moriendum eſſe, quàm alicui præter iuſtitiam ob odium, vel vtilitatem, inferre mortem, aut violentiam irrogare, vel calumniatores legum admittere: qui non minus quàm peſsimi medici, homines mortificantes, euertunt cauſas innocentum. Quàm verò temerarium atque peruerſum iudicium, Moſchouitarum gens inculta, hiſce Aquilonaribus hominibus multum vicina, etiam hodie obſeruet, paucis adiiciatur. Quando enim duo, controuerſia inter eos orta, coram Magno Duce, aliiſue iſtius terræ iudicibus actione aliqua experiuntur, ac eorum more ſemper inter Chriſtianos execrabili, in iudicio proceſſum fuerit, vni tandem parti cauſa adiudicatur; non tantam autoritatem iudices ſibi attribuunt, neque ipſe Magnus Dux, ſententia quamuis iuxta gentis conſuetudinem prolata, vt rata habeatur: niſi etiam partes ipſam fortunam, ſummum illorum rebus finem imponentem, atque omnem iuſtitiæ executionem in ea potiſsimùm conſiſtere ſibi perſuadentes, duello committendo experti eſſent. Quemadmodum enim Latini Rutulique, & ex aduerſo Hetruſci ac Troiani, controuerſiam eorum, ſi Aeneas, & Turnus, quorum cauſa bellum mouebatur, ſingulare certamen haud inirent, ſummamque fortunam prælìando experirentur, componi vllis rationibus poſſe, ſibi perſuaſum habebant: ita etiam Moſchouitæ aliquam ſententiam, donec quorum intereſt, aut eorum pretio conductis militibus, ſupremam fortunam ſingulare certamen incundo exploratam habeant, executioni minimè demandandam eſſe conſtanter affirmant. Quamobrem huic tandem res, de qua lis orta eſt, cedit, qui poſt dirum commiſſum prælium, aut eius nomine ſtipendiarius miles palmam pugnando obtinuerit, aduerſariumque aliquando vita priuârit, etiamſi per ſententiam à iudicibus latam, alteri cauſa prius adiudicata fuerat. Atque ſic apud eos iudicia peraguntur, vt innocens plerunque ab aliquo crudeliſsimo ſicario interimatur: quæ noſtris Chriſtianis auribus horrenda auditu videntur, illi ſummis laudibus proſequuntur, maximiſque præconiis celebrant, ac ſuæ denique Reipublicæ (quanquàm minimè Reſpub. appellari poſsit) incolumitatem ita commodè ſaluam permanere firmiter aſſerunt.

Superbia ipotēs. Iudiciū temerariū pniciosū. Eques auratus potentiſsimus Citatio morituri ad tribunal Dei. Iudex ab equo cadēs compa[r]uit in iudicio Officium boni iudicis. Iudicia apud Moſchouitas quō pagātur. Iuſtitiæ executio in duello ponitur. Res illi cedit, q victoriam obtinuit. Reſpub. Moſchouitæ quō ſalua exiſtat.

De ciuilibus Iudicibus, & bonis Aduocatis.

CAP. XXI.

Multitudo ad malũ iclinata.
Clamor in iudicio.
Aduocati fideles valde commendandi.
Cautela ſeruanda.
Iudicia exacta.
Iudex occurrat iniquitati per ęquitatem.

IN Aquilonaribus regnis, quemadmodum & in aliis prouinciis, ob infinitam multitudinem, quæ ad malum prona eſt, diligenter obſeruatur, vt quandoq; prudentiſsima, ſeueriſsima ac blandiſsima iudicia fiant. Dico prudentiſsima, quando in tumultuoſis proceſsibus ordine querelę, affectuum diuerſitate cum inceſſabili clamore permixtæ, iudici faſtidium, & horror generatur, vt quid & qualiter in tanta perplexitate dicere debeat aduocatus, & iudex moderatius iudicare, neſciat. Ideoq; in hoc agone nunquam ſatis laudari poterunt fideles aduocati, vel mediatores, qui ſic prudentię inſeruire ſolent, vt dolores alienos ſubitis remediis valeant ſalua æquitate alleuiare. Arduum enim eſt trepidantium, ſed grauius calumniantium dicta componere, eaq; coram peritiſsimo iudice poſthabita formidine, vel obliuione referre. Si enim minus dixerint, illicò reputantur inimici: ſi magis, vel aliter, veritatis oppreſſores habentur: quo tamen caſu, domino cauſæ (ſi præſens fuerit) patrocinio timoris licere videtur verba ſubiicere meliori veritati. Sed hæc exacta iudicia rariſsimè fiunt in Aquilonaribus locis, quia vt plana fiant iudicia, & compendioſiora, (prout etiam Abbas de iudiciis ſuadet) recurritur ad arbitramentum, & demum quod iudex occurrat iniquitati per æquitatem: quia multa conſiſtunt in intellectu agentis, cùm ſit de ſua conſcientia, quæ per teſtes probari non poſſunt, ſed per iuramentum: ſcilicet in cauſa dotis, hæreditatis, homicidiorum, & ſuſpecta calculatione tributi prouincialium præfectorum.

De ſeueriſsimis iudiciis.

CAP. XXII.

Iudicium ſeueriſsimum.
Edzoere.
Municipalia Gothoꝝ & Sueonum.
Tituli diſtincti quid Deo & Regi &c.
Ciuiles leges.

FIVNT etiam ſeueriſsima iudicia quando agitur de crimine læſę maieſtatis, proditione Principum & prouinciarum, publicis incendiariis, & falſificatione monetæ, atq; limitibus agrorum, & poſſeſsionum, ac virginum oppreſsione, & ſimilibus cauſis, in municipalibus earum regionum (ſub titulo vulgari gentis Edzoere dicto apertè contentis, ne inopia iuſtitiæ, & executionis eius, flagitia tam atrocia maneant impunita. Habent municipalia huiuſmodi Gothica, aut Suetica, ſuas leges, vſus, & conſuetudines, ſatis compendioſo volumine per libros XV. ac ſingulos eorum titulos, & capita, ac paragraphos æquiſsima ratione, & prudentia diligenter diſtinctas. In primis videlicet, quid Deo, religioni, & clero debeatur: quid deniq; Regi, principibus, & patronis: demum nuptiis, hæreditatibus, agris, & poſſeſsionibus, ac iudicibus, et reis &c. fieri debeat. Sed hoc partito ordine, et moderamine: communi tamen æquitate pro iis, qui rurales prouincias incolunt, ac ciuicas cõſtituunt inhabitationes. Omnibus tamen gratũ, & vtile, immò neceſſariũ videtur, interpretationẽ

difficilioꝝ

difficiliorum ſuarum legum ſumere à Romanorum Principum prudentiſsimis reſcriptis, & legibus: licet Imperatores, Septentrionales Reges obedientiã eis exhibendo nõ agnoſcunt, niſi pernicioſa diſcordia moti, ſtupido conſilio auxilia petituri, ſeſe incautius quàm vtilius alieno moderamini ſubdant. Summo tamen Pontifici Romano poſt acceptam ante ſexcentos annos Anglorum prędicatione Catholicam fidem, obedientiſsimæ fuerant illæ nationes. Scriptum enim audierunt, In omnem terram exiuit ſonus eorum &c. Sed non ita edictum Imperiale, quemadmodum Gregorius VII. VVladiſlaum Bohœmorum Ducem ſpecialibus literis informauit, ne vllo modo diuina officia populis idiotis in vulgari lingua, propter arcana, ac inſcrutabilia myſteria in eis contenta, traderentur.

Reges Aquilonares ſui iuris videntur.
Chrĩfideles obedientiã ſũmo pontifici præſtant.
Scriptura vulgari ſermone nõ imprimenda.

De blandiſſimo iudicio occaſionaliter præferendo.

CAP. XXIII.

OB auſteritatem gentis, quæ procliuius alieno ſeducta errore exorbitat, quàm propria malitia, ratione addita delinquit, prudenter admodum, & blandè ſapientes iudices legum ſeueritatem infringere ſolent. Melius enim modeſtia eſt, quàm vi agendum, maximè in re dubia, ardua, ac perplexa; vt potius ſuffragiis, quàm legibus terminetur: vel ad tam mites leges cuncta remittere, vt & actor, aut conquerens mercatur effectum, & reus nullam, vel tolerabilem ſe correptionem queratur ſuſtinuiſſe, & præcipuè in cauſis ſubditorum à Dominis in ius euocatorum, dum humana imbecillitas ſemper metuit potentiorem: quia plerunque potentes armis, & pauperes rationibus ſeſe defendere nituntur: immò quia in iudicio ſemper eſt ſuſpecta potentia, dum velle creditur, quod poſſe iudicatur. Quocirca ſemper eſt verecunda pauperum querela, vel actio, ne videantur ex iniuria prouocare. Deputantur ergo illis mediatores, ſeu aduocati, viri prudentes, ac ſynceri: qui iuſtas eorum cauſas gratis defendentes, neque ex patrociniis potentiorum fauores, neque ex humiliorum, gloriam, aut pretium captant. Et hi quoque non parua anxietate vexantur, quando nulli, aut pauci in populo iuri, ſed amicitiæ fauent, & auaritiæ (quæ vitiorum parens, & magiſtra eſt) indulgent. Abolenda igitur erit talium ſuſpecta in iudicio potentia, vt exemplo beatiſsimi Iob cum ſeruo ſuo, & ancilla iudicium ſubire non recuſent: erat nanque is potentior principibus, ſed humilitate certaminis conſeruis æqualis.

Simplex populus ſeducitur.
Leges mitigatæ populum conſeruant.
Potẽtes armis, pauperes rationibus ſe tueri ſolent.
Potentia ſuſpecta in iudicio
Arbitri prudentes & pii.
Auaritia vitiorum parens.
Iob potentior principib. ſed humilitate cõſeruus.

De conditione iuſti Iudicis, & Iudicii.

CAP. XXIIII.

DEBET prætereà Septentrionalis populi, ſicuti & aliarum gentium, æquus iudex ad minus tres habere bonas conditiones: quarum vna eſt, quòd diſcretionem habeat inter iuſtum et iniquum, & velit quod iuſtum eſt, & nihil aliud ob quaſcunque cauſas iudicare. Altera, quòd ſciat, & velit hoc exequi toto animo, & opere adimplere. Tertia, quod ſententiam rectè, & clarè proferat, eiuſque iubeat fieri executionem. Demum daturus rectum iudicium, audiet ęquanimiter actorem, reum, & teſtes: ſed primò actorem, quid, & quomodo, an ſcilicet

Tres bonę conditiões iudicũ
Diſcretio.
Executio.
Pronuntiatio.
Actor.

Reus. Teſtis. Reus iuſtè iudicādus ēt ſi patre iudicis occidiſſet. Iurans per libꝝ tria facit. Oſculum libri.

ex petulantia, vel neceſsitate alium accuſet, & an reus friuolè prouocauerat actorem, & teſtes ſubornauerat munere, pretio, ſanguine, metu, fauore, vel odio corruptos: nulli tamen teſti (vt præmittitur) corrupto, fidem adhibebit. Neq; & ipſe iudex idoneus eſt, qui aliquo præmiſſorum defectuum notatur, maximè odio, etiam ſi reus patrem iudicis occidiſſet, aut munere, aut opulentia totius mundi oblata, aut metu, illicò priuandus vita. Solet inſuper prędici volentibus coram Iudice deferre iuramentum, vt valde caueant, ne periuri fiant. Circunſtantiæ enim in eo actu concurrentes, plurimum ponderoſæ ſunt: quia iurans per librum tria facit. Primò, quaſi diceret, Quæ ſcripta ſunt in libro, mihi nunquàm proficiant, neq; lex noua, neq; vetus, ſi mentior in hoc iuramento. Secundò ponit manum ſuper librum, quaſi diceret, Nec bona opera, quæ feceram, proficiant mihi ante faciem Chriſti, niſi veritatem dico, quæ in Chriſto fundata eſt. Tertiò oſculatur librum, quaſi diceret, Nunquàm orationes, neq; preces, quas per os meum dixi, mihi ad animæ ſalutem valeant, ſi falſitatem dico in hoc iuramento mihi appoſito.

De defenſione iuratoria.

CAP. XXV.

Defēſio ꝓ duodenas manus. Iuramentū per librum.

VALDE tritum, & vſitatum eſt apud Septentrionales gentes, vt orta ſuſpicione alicuius commiſsi grauioris criminis, ipſe ſuſpectus, vel accuſatus, debeat ſe defendere ſuo, & alieno iuramento: vtputa ſi alicui obiiciatur, quòd ſocietatem ſpoliando, occidendo, comburendo, ac captiuando habuerat cum hoſtibus regni, aut maleficium, ſortilegium, & ſacrilegium, aut domino fraudem intulerat, & ita de aliis: tunc ſolet illi deferri defenſio iuramenti duodena, vel duplata manu, pro ſui purgatione, modo quo ſuperius (per librum iurando) dictum eſt, faciendi: iſq; modus adhuc, quoties opus fuerit, fideliter obſeruatur, immò & vetuſto tempore per Gothos in Italia manentes, diligentiſsimè obſeruabatur, quemadmodum euidenter oſtenſum fuit in quadam pecorina, ſeu pergamenica charta, quam clariſsimus vir trium linguarum peritus, Ioannes Albertus VVeidmeſtadius, aliàs Lucretius, anno Domini M. D. XXXVIII. ex antiquiſsimo libro in ciuitate Peruſina reperto, vt notitia ignotorum characterum & ſcripturarum fieret, R. D. Ioanni Magno Gotho Archiepiſcopo Vpſalenſi, manualiter tradidit interpretandam: quæ quidem charta quadrata, hoc in ſumma habuit: Si patronus villicum, tanquam ſuſpectum accuſauerit, quòd tempore meſsis fruges diuidendo, aliquid alicui mutuauerat in patroni damnum, tunc villicus ipſe in iudicio duodecim legalium virorum iuramento ſe purgare tenetur, vel geminata manu duodecim ſimilium hominum, id eſt, XXIIII, aut plurium pro qualitate criminum obiectorum. Et ita hodierna die in Gothicis regnis ſtrictiſsimè obſeruatur. Nec dubium eſt quin liber ille Peruſiæ latens, eò deductus ſit à regno Gothorum, dum ipſi dominium in Italia, ac Hiſpania, & aliis terris poſsiderent: argumento ad poſteros relicto, Gothos ex ea terra originaliter exiiſſe, vbi tales leges, & characteres habentur, & in Peruſia vrbe clariſsima adhuc reperiuntur: & inſuper in Italia, ac Hiſpania aliquot centena vocabula (de quibus inferius nonnulla dicentur) in vſu fore, quæ hodierno die in prædicto regno Gothorum perpetua hominum collocutione proferuntur.

Io. Lucretius. Gothicæ leges Peruſiæ reptæ in charta pecorina. Tenor Gothicæ legis. Gothi dominabantur ī Italia. Leges Gothorū Peruſię reptę, & ꝑ Arep̄m Gothū interp̄tatę, verificant originē eſſe ab Aquilone.

De caſtis

De caſtigatione inſolentium puerorum.

CAP. XXVI.

ETSI videtur quibuſdam autoribus puerorum audaciam, nec laudandam fore, nec vituperandam: tamen infallibilis ſententia manet, quòd prona ſit hæc hominum ætas ad malum, licentiaq́ accedente fiat deterior, & vnum ex quatuor difficilimis ſit, explorare veſtigia iuuentutis. Quapropter extremis ingeniis & modis intendendum erit, inſtar agri, qui dumoſis ſentibus, & tribulis, ac zizaniis extirpatis, abundantius fructificare debet, vt ætas puerilis ab illicitis aſpectibus, & officiis arceri, & abeſſe cogatur. Immò more peritorum medicorum ſæuioribus morbis accelerata remedia tribuuntur, vt inde curationis fiat initium, vbi maius noſcitur imminere periculum. Pereant ſoli nocentes, in correptione multorum, quando & hoc pietatis genus eſt, coercere infantiam criminis, ne iuueneſcat augmentis: etiam receptatores ſceleris, quales plagiarii dicuntur, ſeuerisſima lege puniendi: ſimiliter & otioſi, ac torpentes, quales in vrbibus Italię tanquam omnium malorum artifices, ſine numero & caſtigatione videntur. Nec dici poterit, quanta mala proueniunt ex otio, & alieno cibo. Ideoq́ in ciuitatibus, oppidis, ac caſtellis, & maioribus pagis, ac villis, præſertim in ſacris cœmiteriis, legali vſu cautum eſt, atq́ diligenter obſeruatum, vt quotieſcunq́ pueri, & iuuenes in chartis, taxillis, aut alia quauis arte pro pecunia ludunt, hos illicò miniſtri præſidis per vim raptos, ac catenatos alligent ſtatuis publicis, ad eorum inſolentiam citius corripiendam fabricatis: quo fit, vt terra, nequitioſa ſtirpe liberata, pacem ſibi, & peregrinis hominibus, ac vicinis amicis accommodet, ac adaugeat ſecuritatem.

Quatuor difficilima.

Zizanię extirpandę.

Remedia accelerata.

Genus pietatis.

Plagiarii.

Otioſi.

Mala multa ex otio & alieno cibo.

Pueri luſores ligantur ad ſtatuas.

Conſeruatio pacis.

De mœſtitia parentum leuanda.

CAP. XXVII.

Societas corrupta vitanda.

Pueri caſtigādi

Similitudines ſeminis & ferri in pueris inſtruendis.

MAXIMA interim mœſtities bonis parentibus accedit, dum filios ſuos in deploratam conditionem corrupta ſocietate, vel noxia ſeditione intelligunt incurriſſe, vbi pridem eoſdem ad quæuis virtutum exercitia educarunt contineri, tamen ob ſceleratam ſocietatem à crimine non potuerunt eorundem inſolentiam aliqua vel molli, vel ſeuera caſtigatione coercere. Attamen dum infantis vteri ſui pii parentes obliuiſci nequeunt, iudicis autoritate vel illicò virgis (ſemota infamiæ nota) eoſdem pueros, & iuuenes corripi poſtulant, vel ſi contumaces remanſerint, in carcere ſtrictiſsimo cibo ſouendos includi precantur, donec rationis & diſcretionis acceſſu rectius intelligant, nequaquam honeſtum eſſe moleſtare parentes: qui demum eos tanquam de nouo ſemine paleis purgato productos, offerunt manſuetiſsimis præceptoribus educandos. Nec fruſtra id effeciſſe cognoſcunt: hos enim, vt ferrum igne mollitum, aqua denſari ſolidariq́ conſuetum, quouis genere voluptatum exutos, boniſq́ moribus & diſciplinis inſtructos, piis mœſtiſq́ parentibus reſtituere ſolent.

De bono modo educandi pueros.

CAP. XXVIII.

Puerorum educatio.

PRODEST plurimum in edocendis pueris (vt Epiſcopus Caietanus Patricius Senenſis refert) laudata induſtria, obiurgata deſidia, ſpes, metus, alluſio, & dolus omnis bonus, qui in curanda eorum valetudine in medicis fieri ſolet, vt dulcedine decipiantur. Hoc quidem prçclarè verſibus exprimit T. Lucretius Carus in lib. ſuis de natura rer:

Sed veluti pueris abſynthia tetra medentes
Cùm dare conantur, prius oras pocula circum
Contingunt mellis dulci, flauoq́ liquore,
Vt puerorum ætas improuida ludificetur,
Laborum tenus intereà perpotet amarum
Abſynthi laticem, deceptaq́ non capiatur,
Sed potius tali tactura creata paleſcat.

Pueri laude excitandi.

Hoc optimo præcepto non modò corporibus, verùm & animis puerorum meliori bus reddendis, prodeſſe videtur, ſcilicet præferantur æqualibus, & ab eis laudentur, à quibus inſtituuntur: vbi ſi bene geſſerint, plurimum acuit pueros in omnibus ſtudiis, vt etiam in addiſcendo fiant ambitioſi: ſed diſputatione victi, victori laudes reddant, contendantq́, vt melioribus inſtructi diſciplinis, victi reſurgant.

LIBRI XIIII. FINIS.

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE DIVERSIS HOMINVM EXERCITIIS.

LIBER XV.

PRÆFATIO.

PARENTES puerorum ingenia experiri volentes, quorſum naturali inſtinctu ferantur, ad hanc, vel illam artem ſæpiſsimè prognoſticando inuigilant, quibus exercitiis, & vtilibus officiis, innocentia dirigente, ad bonum Reipublicæ pueros illos applicent educandos. Vis etenim (teſte Cicerone lib. V. de felicitate & miſeria) humani ingenii à natura ſic generata eſt, vt ad omnem virtutem percipiendam facta eſſe videatur: ob eamque cauſam in tenera etiam ætate, pueri virtutum ſimulachris, quarum ſemina in ſe habent, ſine doctrina mouentur: quocirca de eo, quod illis ſupereſt, aliis gratificari volunt: idcirco æqualibus elargiuntur: animaduertunt etiam quæ domi fiunt: curioſius conantur addiſcere, & prouidè multa interrogant, etiam nomina eorum, cum quibus verſantur, vt cum paribus decertantes, vel victores lætanter exultent, vel victi erubeſcant, vt appoſita diligentia perfectius ſtudendo reſurgant. In quo certamine cùm pudor ingenuus potius, quàm pallor exanimis appareat, bonæ indolis eſt optimum ſignum. Quocirca prouidorum parentum cura eſt, vt natos interrogent, quibus artibus, aut ſtudiis maluerint applicari, vt artis & naturæ foueatur ingenium, quò ciuis, vel alumnus aliquis emergat, qui diis, parentibus, & magiſtris ſit optimè profuturus. Verùm in Aquilone, cum à maioribus pueri nil præter arma, aruaque tractari proſpiciunt, communius ſpectaculum imitantur armorum, quàm literarum.

Inclinatio puerorum inſpiciẽda

Vis naturæ potens.

Simulachra virtutum.

Exultatio victorum.

Pudor bonus.

Ingeniũ artis et naturę cõmendandum.

Proles ſequitur patrem.

De puerorum exercitiis.

CAP. I.

Exercitia pue- rorũ et iuuenũ

NE autem Gothorum pueri, & adoleſcentes ignauia, & otio torpeſcere permittantur, aut damnatis artibus primos annos tranſigant iuuentutis, pro conſuetudine ſemper ſeruatum eſt, vt diuerſis exercitiis inſtruatur exilis ætas, præcipuè militaribus exercitiis reſeruanda, in ſagittatoria arte, iuxta vniuſcuiuſcp ætatis capacitatem, vt ſe diligenter exerceant: eo videlicet modo, vt non panis quidem pueris exhibeatur, niſi ſagitta prius tetigerint metam, inſtructorum induſtria collocatam, prout in ſimili caſu Strabo meminit lib. III. de funditoribus Hiſpanorum.

Panis nõ datur niſi tangenti metam.

Beſtiæ rapaces.

Peritia puerorũ

Hominibus verò grandioris ætatis nulla pœna infligitur, quia mutua æmulatione ſe ipſos inuicem artis perfectione omnimodè ſuperare contendunt, maximè vt rapaces beſtias continuè apud eos ſæuientes, interimere poſsint, & patriæ, ſuamcp libertatem hac arte tueri. Reperiuntur itacp pueri vix XII. annos egreſsi, tanta peritia ſagittandi inſtructi, vt iuſsi telo traiicere caput, pectus, pedeſcp minimarum auium, à longe poſitarum, infallibiliter tangant: nec minus ſenes oculorum aciem adhuc retinentes. Huius rei monſtruoſum exemplum Saxo Danorum hiſtoricus de quodam ſene adducit: cuius balliſta tam portentoſo cornu protendebatur, vt denos neruo calamos adaptaret: hi vegetiore iactu pariter in hoſtem detorti, totidem numero vulnera confecerunt: quo facto in memoriam reuocatur Periclymenes Neleus, cui (vt inquit Ouidius) poſſe ſagittas,

Balliſta.

Calami deni ſimul eiiciũtur ab arcu.

Sumere quas vellet, rurſumcp reponere ſumptas,
Neptunus dederat, Nelei ſanguinis autor.

Ad

Ad idem.

CAP. II.

ADDVCIT etiam diligentiſsimus Germanicarum rerum ſcriptor Franciſcus Irenicus, populos Septentrionales ſagittariorum nomen æquius ab antiquiſsimo tempore meruiſſe, eoſq; ſolere ſpicula veneno tingere: quod & Iordanes aſſerit, atq; Silius: Spicula veneno tincta.

Dacus in armiferis Gethicæ telluris in oris,
Spicula qui patrio gaudet acuiſſe veneno.

Ouidius etiam in Triſtibus idem habet:

Pars cadit hamatis miſeré confixa ſagittis.
Nam volucri ferro tinctile virus ineſt.

Quod Ouidius de hamatis ſagittis dicit, teſtatur hoc ipſum modernus vſus, etiam quod Plutarchus in Mario exprimit, Cimbros videlicet tricuſpide telo vſos fuiſſe, prout ſuperius oſtenſum eſt latius cap. de diuerſis telorum generibus lib. VII. Præterea Procopius lib. II. Gothos, ac Maſſagethas ſagittarios peritiſsimos aſſerit, eoſq; eminus validiorem ſemper ſeruare vim iaculandi, præſertim cùm ſagittas ſublimius ad aëra tendunt, vt citato curſu, & ferrei teli grauitate deſcendendo nocentius lædant. Sed hoc ſpecialius proprio cap. ſuperius eſt oſtenſum: ſolum præſens capitulum de tyrocinio puerorum in hac arte inſtitutorum, nonnullis exemplis & exercitijs declaratur. Præterea aduertendus eſt Nazarius Mamortinus ad Diocletianum aſſerens, Optimos ſagittarios Bohœmos eſſe: etiam quod hiſtoria Scotorum meminit de Rege Iacobo eius nominis primo, qui ſeueris legibus, & pœnis artem ſagittandi ſubditis ſuis M.CCCC.XXV. regnans, ſeruare præcepit. Refert etiam Suetonius Domitianum Imperatorem peritiſsimum fuiſſe ſagittatorem. Similiter (vt chariſsimus frater meus Io. Archiepiſcopus Vpſalenſis, in ſua hiſtoria refert) Rex Sueciæ Stenchillus peritiſsimus ſagittator erat.

Cimbri tricuſpide telo vſi.
Gothi & Maſſagethæ.
Tyrociniũ puerorum.
Bohœmi optimi ſagittarii.
Iacobus I. rex Scotorum.
Stenchillus.

De ſingularibus exemplis eius artis.

CAP. III.

EXPERIENTIA autem in prædicto Domitiano (eodem autore Suetonio) erat, vt nonnunquam ... pueri procul ſtantis, præbentiſq; pro ſcopo diſpanſam dextræ manus palmam ... ſagittas tanta arte direxerit, quòd omnes per interualla Domitianus.

Aſter.
Auo triplici ſagitta fretus.
Senex Biarmienſis.
Darius.

innocuæ euaderent. Nec minore artis excellentia commendatur Aſter ille oppidanus apud Solinum, qui Philippo patri Alexandri Magni, ſagitta oppido emiſſa oculum ademit dexterum. Erat etiam quidam Auo ſagittarius cognomento, promptiſsima ſagittandi opera vtens: dum videret in ſe arcum ſinuoſum per aduerſarium tendi, triplici ſagitta fretus, eius impetum præuenit: prima nanque cordis ſumma trāxfixit, altera mediis digitis impacta ſucceſsit, tertiam in applicatam neruo ſagittam immiſit, in nullo cedens prædicto Domitiano. Ita tenſo arcu ſagittarum vſum nouerat ad libitum moderari. Fuit & quidam Biarmienſis ſenex in vltima regione Arctico polo ſubiecta, adeò in hac arte peritus, vt tenſa fortiſsima balliſta, denos neruo calamos adaptaret, atque in hoſtem, aut quem vellet, rectiſsimè dirigere poſſet. Nec parua laus Darii ad poſteros relicta eſt, vt in epitaphio eius oſtenditur, quòd excellentiſsimus ſagittator fuerit, & venator.

Adhuc de aliis exemplis eiuſdem artis.

CAP. IIII.

Vſus telorum acerrimus.
Vis ſagittarum.
Pomum.
Tocho.
Vultus auerſus.
Sagittæ tres.
Reſponſio libera.

FVERAT quoque Gothis telorum vſus ſemper acerrimus: nec alia gens potiore iaculandi peritia vnquam instructa eſt grandibus, & latis ſagittis: quarum duro acumine ita dimicant, vt clypeos iaculis tranſuerberent, galeaſque, & loricas perinde ac inermia corpora penetrent: nec alia res hoſtibus Gothorum vnquam perniciosior fuerat: quorum plurimi adhuc præſenti æuo tam copioſo ſagittandi vſu callent, vt pomum quantumcunque exiguum, baculo certa diſtantia ſuperpoſitum, prima ſpiculi directione feriant. Quod cùm quidam Tocho de ſe liberius, quàm ſecurius olim polliceretur, Haraldi Regis improbitas filium eius loco baculi, impoſito capiti eius pomo, ſtatui imperauit: cui, niſi promiſsionis autor primo ſagittæ conatu pomum impoſitum excuſsiſſet, proprio capite inanis promiſsionis pœnas lueret. Itaque Tocho in arcto poſitus, conſilium demendæ à filio formidinis circumſpiciens, vultum eius, ne viſo telo terreretur, auertit: monuitque, vt æquis auribus, capiteque indeflexo quàm patientiſsimè ſtrepitum iaculi venientis exciperet: ne leui corporis motu, efficaciſsimæ artis experientiam fruſtraretur. Tribus deinde ſagittis pharetra expoſitis, prima, quam neruo inſeruit, propoſitum obſtaculum incidit: cui ſi fortuna caput adoleſcentis obieciſſet, hauddubiè in patris periculum nati pœna recidiſſet, ſpiculique error percuſſorem percuſſi exitio ſociaſſet. Interrogatus autem à Rege Tocho, cur plura pharetræ ſpicula detraxiſſet, cùm fortunam arcus ſemel duntaxat experiri debuiſſet, Vt in te, inquit, primi errorem reliquorum acumine vindicarem, ne mea ſorte innocentia pœnam, & tua violentia impunitatem experiretur.

De eodem

De eodem.

CAP. V.

TRADIT prçtereà Saxo, Enarum quendam Noruegianum magno corporis, artiſq́ſagittariæ robore prçditum, tanto rigore cuiuſdam mirifici arcus tormentum intendere ſolitum, vt excuſſum ab eo iaculum nulla rerum duritia ſiſteret, quominus citato motu vniuerſum penetraret obſtaculum. In malum nauigii incidens, lignum violentia ſua ꝑuium habuit Eodem intericcto Regis clypeo, tabulç ratis illapſum, vix inter vndas impetus ſui finem reperit. Itaq; grauius hoſtem ſolus, quàm tota ſociorum manus affecit: & adeò certo ictu deſtinata feriebat, vt quicquid impetebat, offenderet: quo euènit vt Sueno Rex tormenti monſtro territus, plus metus in vno ſtipite, quàm tota hoſtium claſſe reponeret: cumq́ ſolum in eius corruptione remedium animaduerteret, non tam ſagittarium, quàm artis ſagittariæ inſtrumentum, ab eius rei peritis impeti iubet, violata arcus fortuna tutius bellum gerere cupiens, in quo delectis certatim tela congerentibus, vnum fortè arcui impactum artificem ingenio, hoſtem victoria ſpoliauit: cumq́ latè ruptionis eius fragor obſtreperet, ſtupens Olaus, quidnam eſſet còmminutum, interrogat. Cui Enarus, Contulſam, inquit, abs te Noruegiam puta. Plus nanq; opis in arcu, quàm exercitu repoſitum iudicabat, futurum pugnæ exitum abſciſa reſponſi ſagacitate complexus. Nec ſecus, quàm prædixerat, euènit. Fractio nanq; arcus inſecutam Noruegianenſium cladem ominata eſt: & illicò Olaus armis onuſtus, præcipiti ſaltu profundum petiit.

Enarus Noruagicus.

Vnus cçteris grauius impetit hoſtem.

Sueno Rex Daniæ.

Fragor arcus itenſi.

Enarus.

De ſublimioribus metis, ſagitta tangendis.

CAP. VI.

COMMVNIS apud Septentrionales, aliaſq́ innumeras gentes, eis etiam vltramarino loco vicinas, viuendi ratio eſt, vt in principio æſtatis omnes ſagittarii, tam vrbani, quàm campeſtres diebus feriatis, vel feſtis in planitie ſpecialiter ad id ordinata, conuenientes, ſagittatoriæ artis omnimodam peritiam publico aſpectui æſtimandam oſtendant: idq́ vel in æreis bombardis, vel balliſtis, vel ar-

Ludus ſagittariorum.

Bombardæ & ferrei arcus.

cubus eſt permiſſum: ea tamen lege, vt talibus tormentis, & globis in plano contingant ſigna. Fortiſsimis verò balliſtis metam inſtar auis Papagalli, valde ſublimi loco in haſta ferrea impoſitam, atque verſatilem, obtuſis ſagittis, vt excidat, diſſoluunt. Quo facto, eius artis peritiorem magiſtratus inſigni munere gratanter reſpicit, atque inter optimos quoſque ciues ſingulari aliquo priuilegio conceſſo viuere ſinit. Reliquos etiam ſecundum vniuſcuiuſque artis excellentiam, decenti liberalitate collectos, conſeruant: ea potiſsimùm ratione, vt eorum ſingulari ingenio, paucarum ſagittarum emiſsione, obſidione ingruente, hoſtilem Principem interimant, atque eo compendio patriæ rapinas, & ſeruitutem auertant, prout ſuperiore capitulo Aſter ille opidanus Philippo oculum eruit dextrum. Eoque exemplo plures apud Gothos, immò omnes alias orbis partes, ſagittæ ictu olim in obſidionibus ſublati ſunt, recentique quidam ſolo capite, quidam dentibus euulſis, quidam oculis erutis, quidam gutture exciſo, mox interiere, ita etiam, vt pueri artis peritia æreo tormento maximis principibus vitam ademerint, prout ſuperioribus annis extra Holmiam in Suetia, atque Groningam in Friſia, recens memoria atteſtatur.

Remediũ obſidionis libãdę. Aſter oculũ patris Alexãdri eruit.

Stocholmia. Groninga.

De externis exemplis.

CAP. VII.

Cõmod' Imp.

QVANTVM verò Commodus Imperator ſagittis in bello, vel ſpectaculis valuit, ſatis claret ex Herodiano lib. I. Aſſerit enim eum adeò certum fuiſſe manu, vt quodcunque deſtinaret, iaculo ſagittaue contingeret. Erantque cum illo aſſiduè Parthorum ſagittarii lectiſsimi, ac Numidæ iaculatores: quos ille tamen omnes longè artificio ſuperabat. Publico igitur ſpectaculo ceruos, damas, & cornigera animalia, præter tauros, in paradromide currẽs, atque inſequẽs impetebat, ac præuenta fuga certiſsimis ictibus proſternebat. Leones verò, & pantheras, aliaque id genus nobiliſsima animalia, iaculis confodiebat, ſic vt nec telum quiſquam ſecundum, nec vulnus viderit, niſi lethiferum, quo beſtiæ conficerentur: adeò telum certa manu eius miſſum, nunquàm aberrauit. Idem aliquando ſagittas limatæ cuſpidis in Mauruſias ſtruthios intorquebat: quę & pedum celeritate, & alarum quaſi velis ocyſsimè ferebantur, ſic vt ſummum contingerent collum: atque ita capita amputaret, vt exectis ceruicibus (qui teli impetus fuerat) aliquandiu tamen viuentibus ſimilem curſum continuarent. Quin & pantheram, quendam ſcilicet in arenam deductum laniaturam, ita opportuno vulnere confecit, vt interfecta belua hominem ſeruauerit, ac dentium quoque aciem cuſpide ipſa iaculi pręueniret. Leones item caua centum eductos, totidem miſsilibus vniuerſos occidit: ita ſuo ordine iacentibus corporibus, vt numerari facilimè ſingula poſſent, nullo ſcilicet ſuperuacuo incidente telo. Sed hic Commodus, nulli commodus, ad vltimum veneno extinctus eſt.

Sagittarii Parthorum.

Paradromis.

Telum nõ errãs

Curſus cõtinuatus euulſis capitibus.

Leones 100. occidit.

Cõmodus veneno extinctus.

De ris

De ritu fugandæ hyemis, & receptione æſtatis.

CAP. VIII.

POSTQVAM Septentrionales populi communiter à principio Octobris ad finem Aprilis aſperrimas hyemes, & longiſsimas noctes, ſæuoſꝙ flatus, pruinas, niues, caligines, tempeſtates, immenſaꝙ frigora, & reliquas ſæuientium elementorum mutationes, quaſi conceſſa ſolatia alacriter tranſierant, mos eſt diuerſus in gentibus illis remotiſsimè diſtantibus, nempe quòd redeuntem ſolis ſplendorem ſingulari tripudio, præcipuè verſus polum Arcticum habitantes, excipere ſoleant. Qui enim montoſa ſublimioraꝙ loca incolunt, mutuis conuiuiis gaudia multiplicantes exultant, eò quòd vberior redit venatio, atꝙ copioſior piſcatura. Suecis autem Meridionalibus, & Gothis, longiſsimo prouinciarum ſpatio à polo remotis, alius ritus eſt, vt primo die Maii ſole per Taurum agente curſum, duplices à magiſtratibus vrbium conſtituantur robuſtorum iuuenum, & virorum equeſtres turmæ, ſeu cohortes, tanquam ad durum aliquem conflictum progreſſuræ: quarum altera, ſorte deputato duce dirigitur: qui hyemis titulo, & habitu, variis indutus pellibus, haſtiſꝙ ſocalibus armatus, globatas niues, & cruſtatas glacies ſpargens, vt frigora prolonget, obequitat victorioſus: coꝙ duriorem ſe ſimulat, & efficit, quò ab vaporariis ſtiriæ glaciales dependere videntur. Rurſumꝙ alterius equeſtris cohortis præfectus æſtatis, Comes Florialis appellatus, virentibus arborum frondibus, foliiſꝙ & floribus (difficulter repertis) veſtitus, æſtiualibus indumentis parum ſecuris, ex campo cum duce hyemali, licet ſeparato loco, & ordine, ciuitates ingrediuntur, haſtiſꝙ edito ſpectaculo publico, quòd æſtas hyemem exuperet, experiuntur.

Qualitas têporũ in Aquilõe

Sol rediens tripudiis excipitur.

Ritus Aquilonariũ hyemis fugandæ.

Dux hyemalis.

Dux æſtiualis.

Comes Florialis.

Aeſtas victrix.

Ad idem.

CAP. IX.

Aſperitas hyemis.

VNDE & acriter vtraq; parte triumphare cupiente, illa vehementius alteram vrget, quæ eo die ex aëris clementia, vel auſteritate videtur mutuare vigorem. Si hyemis aſperitas adhuc ſuum gelu ſpirat, depoſitis haſtis cineres viuis ignium ſcintillis commixtos, vrnis vel ſaccis extractos, obequitando hyemis perſona, ſuper aſpicientes effundit. Similiter & hi, qui eodem cultu & habitu, quaſi auxiliares turmæ adiuncti ſunt, in equis igniuomos globos eiiciunt in aſpicientes. Ne autem æſtatis perſona ob defectum ramorum virentium, florúmue, cum ſua equeſtri cohorte priuetur honore cupito, longè antea betuleas frondes, ſeu tiliæ virgas vaporarii calore, & irrigatione artificioſè virentes, quaſi è ſylua productas, clanculò elatas, ſed apertè reductas oſtendit: quo caſu ob defraudatam naturam hyemis propugnatores infeſtius inſtant, ne dolo quæſita victoria emergat, aut ſiſtat in placida pompa: quæ tamen ſauorabili aſtantis populi, aſperrimum hyemis dominium peramplius ſufferre negantis, iudicio, digna iuſtaq; ſententia conuincitur, vt æſtati pro publica lętitia victoria cedat, victoriamq; partam ſplendido inſtructo conuiuio ęqualibus perficiat, & corroboret hauſtibus: quam aſſequi vix potuit haſtis. Ne autem ritus is externo exemplo carere videatur,

Factitii flores.

Natura defraudatur.

Hyems æſtati cedit.

Herodotus lib. II. aſſerit Rhampſinitum quendam Aegypti Regem, ob ſui memoriam perpetuandam, è regione veſtibulorum templum Vulcani ab Occaſu ſpectantium, duo ſimulachra quinùm & vicenùm cubitorum longitudinis reliquiſſe: quorum quod Aquilonem ſpectat, id Aeſtatem: quod Auſtrum, id Hyemem Aegyptii vocant, præpoſterè facientes.

Simlachra duo

De Maialibus

De Maialibus feſtis.

CAP. X.

DEMVM omnibus tam ſyluis, quàm pratis, & campis vireſcentibus, & floreſcentibus, ſole per Cancrum tranſeunte, hoc eſt in Vigilia Natalitii ortus diui Ioannis Baptiſtæ, (quem diem miris feſtiuitatibus ſeruabat antiquitas, celebriq́ cultu poſteris ſeruandum docuit, & præcepit) populus omnis vtriuſq́ ſexus & ætatis, turmatim in publicis plateis vrbium, aut planitie camporum, vbiq́ copioſis accenſis ignibus; pro choreis tripudiiſq́ exercendis, concurrere ſolitus, vetuſtorum heroum domi, foriſq́ magnifica geſta vbilibet in orbe peracta, ſaltando decantat: etiam quid illuſtriores fœminæ pro ęternis aſſequendis laudibus, amorē ſeruandæ pudicitię perſecerunt. Præterea quid degeneres, ignauiq́ nobiles, crudeles tyranni, & turpes fœminę excluſa honeſtate fecerunt, patriis cantionibus, & rhythmis ſonantibus citharis, ac tibiis alternatim adductis, exoluunt. Inſuper puellæ matrum doctrina pręmonitę, quot quantaq́ mariti vitia, in luſibus alearum, rixa tabernarum, luxu veſtium, ſocietate ſcurrarum, & continua ebrietate, & crappula exerceant, pſallendo reſoluunt. Sed rurſus ingenioſiores adoleſcentuli concinere nōrunt, quàm pigerrimæ, fallaces, indomitæ, rixoſæ, garrulæ, nugaces, & infidæ ſunt mulieres, ne ſola querela maritos ſugillent. Deinde quid perfidi ciues, verſuti artifices, vagi negotiatores, ſtertentes nautę, ruſticiq́ infideles, & aſtutiſsimi proditores, ac blandiloqui adulatores, & auari, crudeleſq́ terrarum præfecti efficiunt, varietate cantionum, & muſicis inſtrumentis exponunt: ea potiſsimùm ratione permoti, vt tenera iuuentus agnoſcat, quàm excelſa, ac ſplendida virtus ſit, æterniſq́ laudibus digna, bonorum inhęrere veſtigiis, & à peſsimis reſilire, ac præcauere exemplis.

Aeſtas media die S. Io. Baptiſtæ.

Cantilenę heroum canuntur.

Tyranni crudeles.

Vitia maritorum.

Vitia mulierū.

Vitia cōmunia.

Virtus ſplendida.

De turpibus cantilenis auertendis.

CAP. XI.

Turpes cantilenę ꝓhibētur, & geſtus.

Mulieres nunq̃ nudo ſpectaculo ſe oſtēdūt

Secta Diogenis

Plato prohibet turpes cantus.

Picturæ iſames prohibētur.

Gedanenſiū cōmendabile iudicium.

Sexus nudus vtriuſq; generis ſaltans, cæditur & ꝓſcribitur.

Iacobus Cāpa mercator Gedanenſis.

SOLENT tamen pii parentes pręcipuè cauere, ne proles eorum turpes addiſcant cantilenas, aut turpes exhibere corporis geſtus, nèue innocentes mille ſcandalis lædant. Nec verò negandum erit, quin aliquis in tanta multitudine exiliens Hymenæus, velut Veneris Bacchiq; filius, ex officio ad nuptias & thalamos pſallere ſolitus, libidinoſas & laſciuas excitet imaginationes, ac operationes. Sed nunquàm viſum, nec auditum eſt, quòd ad turpitudinem populi applauſu, vel abdito loco, aliqua mulier ſeipſam (contempta naturali verecundia) monſtrauerit inſpiciendam: quia ea Diogenis Cynica ſecta, nuſquam in Septētrionalibus populis repugnante pudore obtinuerat locum: quam B. Auguſtinus, aliiq; graues autores, gentilitate Romanorum, velut impuriſsimam & deteſtabiliſsimam, introductam fuiſſe atteſtantur: de qua etiam Perottus in Commentariis ſuis, neſcio quàm cautè, legentibus plurima exempla producit. Non fuiſſet contemnenda Platonis cenſura lib. II. de legibus: vbi ſub conſtituta pœna prohibet, ne turpes cantilenæ canantur, neq; inſames picturæ monſtrentur, prout ſuperius cap. de Maſcharis & perſonatis eſt enarratum. Vnum tamen in ęternam commendationem Regiæ ciuitatis Gedanenſis, terræ Pruſsiæ verſus Aquilonem, hic afferre licebit, quòd circa annos Domini M. D. XXX. quidam impuriſsimi mercatores, Lutherana licentia pręſumptuoſi facti, numero ſeptem, cum tot meretricibus nudato ſexu choream (quam Adæ Euæq; vocabant) præmiſſa turpiſsima ſaltatione inſtituere conantes, in ipſo exordio iuſſu magiſtratus capti, & ad publicam ſtatuam ignominiis plenam, vehementiſsimis chordis, ac aſperrimis virgis cæſi, boniſq; omnibus priuati, extra dominia eorum, & portam ciuitatis miniſterio tortorum educti, perpetuò ſunt proſcripti, domuſq; ſolo æquata, ſub lege annexa, ne quis eam vllo vnquam tempore inhabitaret. Fundus, & domus hęc cuidam famoſiſsimo mercatori, Iacobo Campen nomine, attinebat: huncq; locum cum eo, ſententiam prædicti magiſtratus approbante, aliquoties vidi.

De luſu

De luſu aleæ, & Schacorum.

CAP. XII.

CVM nihil difficilius ſit in humanis rebus, quàm mentes & affectus hominum, quo iudicio ferantur, intelligere, aut omnigenis voluptatibus, vel triſtitiis immerſos, quomodo paſsiones moderari valeant, perſpicaciter intueri: mos eſt ergo apud illuſtriores Gothos, & Suecones, filias ſuas honeſto coniugio collocaturos, procorum animos miris ingeniis & paſsionibus examinare, præſertim in ludo Latrunculorum, ſeu Schacorum. Eo enim ludo ira, amor, petulantia, auaritia, ſocordia, ignauia, aliæq́ plures dementiæ paſsiones, & animi motus, fortunæq́ vires, & proprietates demonſtrari ſolent: ſcilicet an procus agreſtis animi ſit, quod ſubitò triumphando indiſcretè exultet, aut iniurias illatas cautius pati, vel modeſtius auertere nôrit. Sed in potu pro ſecretioribus cordis arcanis, & corporum vitiis detegendis, nullam exiſtimant hac experientia voluptatem commodiorem. Nam cùm biberit quis (quod & Plato de legibus atteſtatur) primò alacrior ſit, quàm prius erat: deinde quò plus biberit, eò meliore, maiori, ac fortiori ſpe, atq́ inſuper potentia pro ſua opinione repletur: tandem quaſi ſapiens ea homo confidentia, libertate, audaciaq́ tumeſcit, vt intrepidè & dicat, & faciat quicquid placet: & deniq́ ea committit, quæ facilè futuræ vitæ progreſſum certioribus ſignis oſtendant.

Scrutiniū cordis humani difficilimum.

Mentes hominū ludo ſchacorum explorantur.

Procorum probatio.

Potatorum gradus.

De eodem.

CAP. XIII.

Auſpicia iũgendorũ cõnubia.

HISQVE viſis auſpiciis, prouidi parentes charorum liberorum connubia diſcretius amplectenda, vel reſutanda moderantur. Non enim fallitur ſuſpicio, quin ex improbo ludo cuiuſcunꝙ ſit generis, ſiue Schacorum, ſiue aleæ, chartarum, & teſſerarum, ad exhauriendam longi temporis quæſitam ſubſtantiam, & victum, etiam vſꝙ ad venditionem propriȩ libertatis, intendatur via: prout Cornelius Tacitus, & Beroaldus de aleȩ luſu meminerunt, quód peruerſiſsima pertinacia cum adiuncta blaſphemia, & ſexcentis maledictionibus exercetur. Nec ſibi blandiantur Eccleſiaſticæ perſonæ, quód eiſdem videatur Schacorum ludus eſſe permiſſus: quia ludendo deperditur nobiliſsimum tempus, melioribus incrementis pro ſcelerum expiatione, & pauperum conſolatione, ac communi bono diſtribuendum. Contrarium facientes, etiam ſi Antiſtites ſunt, ſequantur conſilium Vincentii in ſpeculo hiſt. lib. XXV. cap. LII. de quodam Archiepiſcopo Florentino loquentis: cui propter ludum Schacorum perſuaſum fuit, vt eleemoſynarum largitione, manibuſꝙ abolere curaret, quod turpiter, & temerè (vt eodem cap. dicitur) polluerat manibus ſuis. Aſſerit præterea Valla, Regem Arragonię Ferdinandum, aleatores vt peſtes habuiſſe exoſos: nihil enim boni viri adeſſe exiſtimatur in aleatoribus, & blaſphemiis.

Mala ex ludis importunis.

Perditio tēporis.

Archiepſs Florẽtinus pœnituit.

Ferdinãdus rex Arragõię aleatores expulit.

De variis exercitiis iuuenum.

CAP. XIIII.

Otium militare peſsimum.

CVM ex otio & torpore, præſertim in re militari, deteſtabiliſis incommoditas enaſcatur, prouiſum fuerat à vetuſto tempore, duratꝙ in hunc diem, vt iuuenes freno militaris diſciplinæ ad bella domandi, alii haſtis, alii ſaxis, alii ſaltu, alii curſu, continuata agilitate exerceant vires ſuas. Haſtis itaꝙ in primis, vt graues, denſaſꝙ, & fortes militares lanceas, intus non excauatas, in prælio ferant, & hoſtem duplici thorace armatum, ſi poterunt, tranſfigant. Siue enim grauis, ſiue leuis armaturæ ſuo tempore campum ingreſſuri ſunt,

Luſus haſtarum cur ſit?

ſunt, ſemper vtendum eſt grandibus, ac denſis haſtis, vt hoſtem gemino thorace, & lorica munitum penetrent aggreſſuri, prout ſuperius de bellis fuerat enarratum. Lapides, ſeu ſaxa iactant, vt diſcant fortiori iactu obiecta admota repellere, vel tenere, quemadmodum vulneratis in conflictu accidere ſolet: qui fortium ſociorum manu, ne corruant, tenti, vt celerius curentur, è pręlio ſint deferendi. Saltu quoq; ſe vehementer exercent, vt creſcentis aruinæ, vel abdominis incommoda reſtringant: ne fortè obeſo ventre laxato, ſibi, aut aliis iumenta aſcenſuri, vel deſcenſuri, fugiendo, vel aggrediendo non ſuccurrere poſsint. Vnum tamen atq; alterum exemplum licet hic referre, Nobilem quendam ciuem fuiſſe Regiæ ciuitatis Holmenſis in Suetia, natione Germanum, vel Cimbrum de Ditmerſia, nomine Clauos Boya M.D.XX. qui cùm præcepto ſeueriſsimi Regis Daniæ Chriſtierni I I. in carcerem, vt vitam amitteret, intrudendus eſſet, & ob nimiam pinguedinem, in carceris ſublime oſtiolum anguſtum nequaquàm intrudi poſſet, indignatione impiorum ſatellitum, ad aliorum torturam feſtinantium, ſeorſum ad angulum eſt eiectus, & denuò durante vita ſaluatus. Is ciuis nihilominus, vt aruinam olim peritorum medicorum conſilio reprimeret, cymino, & aniſo cum toſto pane vſus eſt: ſed nihil in hoc naturæ conflictu poterat præualere, quia in adoleſcentia abſq; exercitiis fuerat educatus.

Iactatio lapidū

Saltus.

Clauos Boya.

Morte afficiēd’ ob pinguedinem dimiſſus.

Otium oĩ ætati nocet, ꝑſertim adoleſcentiæ.

De externis exemplis.

CAP. XV.

PRAETEREA alius quidam malitioſus hiſtrio, ob nimiam pinguedinem, teſtè Alberto Crantzio, eò quòd ſingulo die decem hominum cibos deuorare ſoleret, ne vtilium laboratorum eſcas quaſi publicus depopulator conſumeret, iuſſu alterius Danorum Regis eſt ſuſpenſus. De ſaltu, & commodis eius dictum eſt, ſcilicet quòd dominis ſuis mira agilitate foſſas tranſiliendo, fideles miniſtri perticas, ſeu haſtas, quibus hoſtem à tergo perſequentem euadant, adminiſtrare poſsint. Curſu etiam ſatis diligenter ſeſe exercent Aquilonares, maximè vrgente aſperrimo gelu, quo ludus conuertitur in neceſsitatem. Prætereà multis aliis ſerioſis exercitiis ſucceſsiuo tempore, vti olim Cęſaris milites, applicantur: ſcilicet aggeres componere, machinas trahere, naues reficere, agros demetere, frumenta ſuccidere, remos ducere, dominum humeris portare, equos adaquare, ſyluas incidere, vixq; nocturnis temporibus à laboribus quieſcere, quemadmodum militaris diſciplina requirit: ne deteſtabili otio, luxu, torpore, ignauia, ſtupiditate, & reliquis portentoſis erroribus, & vitiis, optima adoleſcentia, vel militia turpiſsimè corrumpatur, prout Iuſtinus atteſtatur, immò & Suetonius de Octauio Auguſto: quòd ſcilicet filias ſuas noluerit vnquam inani otio laſciuire, vel perire.

Hiſtrio pinguis

Ludus curſorius.

Iulius Cæſar.

Exercitia diuerſa.

Diſciplinę militaris ꝓprium.

Filiæ Octauii Cæſaris fila texerunt.

De exercitiis gladiatoriis.

CAP. XVI.

Gladiatorum exercitia.
Dimicatores.
Viſus imobilis
Pugiles Olympici.
Ennii carmen.
Salmacida ſpolia.
Fortitudo athletica.

DEMVM vt omnia alia, quæ ad ſeruandas, acuendaſq́ vires attinebant, aſsidua ingenii exercitatione tractabant antiqui Septentrionales: ita á gladiatoribus vitandi inferendiq́ ictus conſuetudinem, ſtudioſo exercitii genere contrahebant: quorum quidam inſigni dimicationis arte callentes, aduerſę frontis ſuperciliū infallibili ictu ferire ſolebant: quo ſi quis recepto verſilitate palpebræ timidius conniueret, mox aula eiectus ſtipendiis defungebatur. Tantum enim vitium animis eorum à natura, & viſu inſitum erat, vt etiam receptis in vultum ictibus, ne leues quidem ſuperciliorum nutus ederent, atq́ aduerſus omne percuſſoris irritamentum in eodem habitu animum continerent, in nullo mollius ſe gerentes, quàm pugiles Olympici: de quibus grauiſsimi autores teſtantur, quòd duriſsimas plagas excipientes, & cęſtibus contuſi, nihil omnino ingemuerint. Enimuerò Aquilonaribus viris nullo vnquam tempore iure dici potuit Ennianum illud: Vos etenim iuuenes animos geritis muliebres. Aut illud: Salmacida ſpolia ſine ſanguine & ſudore. Sed tales erant, vt eis nullus labor inſolitus, nullus locus aſper, aut arduus erat: non armatus hoſtis formidoloſus, non mors ipſa terrorem eis incutere valuit, adeò vt quandoq́ in duello morientes, ſoluto in riſum ore, per ſummam doloris diſsimulationem ſpiritum reddiderint.

De cos

De eodem, ne precariò viuerent.

CAP. XVII.

TAMQVE generoſo animo fuerunt, vt bello intercepti, ſæpe in libertatem reſtitui potuiſſent, ſi ſaltem preces quantulaſcunq; pro ipſa vita porrigere voluiſſent. Sed precariæ vitę vſum animi magnitudine flocci pendentes, vitam perinde atq; paruulum aliquod beneficium reſpuerũt, mortis ſententiam ſua ſponte complectentes. Adeò ſalutem dedecore, vel dedecoris ſpecie mercari virtus ignorat. Enimuerò nullus vult laudis titulos, aut præmia captans, ignauo torpere metu: ſed fortibus ire obuius, nec gelidum expaueſcere ferrum. Quòd autem contemptores mortis perhibentur, multiplici ratione conſyderatur, cùm in Septentrione ſana ſit cœli influentia, & ſyderum bonitas: quæ robur his addunt, & mortis contemptionem pariunt, ſicuti Ioannes Eſchendenſis in prima triplicitate ſub Septentrione, & Occidentis angulo, vbi Iupiter & Mars imperia tenent, bellicoſos, magnanimos, & fortes gigni, etiam cap. 5. diſtin. 8. ait: cui opinioni Lucanus lib. II. innititur, dicens:

Vſus precariæ vitæ vitatur.

Cõtemptores mortis.

Bellicoſi & fortes in Aquilone gignũtur

Certè populos, quos deſpicit Arctos
Felices errore ſuo, quos ille timorum
Maximus haud vrget lethi metus, inde ruendi
In ferrum mens prona viris, animęq; capaces
Mortis, & ignauum eſt rediturę parcere vitæ.

Pręterea Ariſtoteles in problematibus aſſerit in locis calidis timidos eſſe, & in frigidis viriles.

Ariſtoteles.

De haſtiludiis, & torneamentis.

CAP. XVIII.

Ritus Septẽtrionalium.

VETVS apud Septentrionales Principes ritus ſemper obſeruatus fuerat, qui & moderno tempore ardentiſsimis exercitiis, & continuis ſtudiis obſeruatur, vt in publicis conuentibus Regum, & Principum, aut nobilium, nuptialibus feſtis, aut equitibus auratis procreandis, aut bellicis triumphis confectis vel conficiendis, aut natalibus Principum diebus celebrandis, aut certa alia ſuadente ratione, vel voluptate, frequentius fieri ſoleãt diuerſi generis haſtiludia, ac torneamenta: quandoque integris armis præliaribus, & contis acutis, vel cauſa læſi honoris reintegrandi, aut amplificandi: quandoque ſola galea in capite, & thorace in pectore tectis, ob placidum clariſsimarum, ac illuſtrium virginum, & matronarum fauorem habitum, aut habendum: quandoque nudo brachio dextræ, vel ſiniſtræ manus, ſericeis fimbriis circumquaque pendentibus, & expanſis: idque ob contentionem nobilium procorum dirimendam. His & ſimilibus cauſis multipliciter digladiantur, prout voluptate trahũtur, lege militari ſeueriſsima ſtrenuè conſeruata, ne quis præter decorem & honeſtatem, alteri poſteà ſiue inermi, ſiue armato congrediatur, aut cadens membris ruptis inſultet, aut fracta ceruice necis actionem transferat ad hæredes. Solent etiam equos & arma, auri & argenti non contemnendam ſummam mediocris nobilitatis aulici in præmium victoris reponere, præſertim quando ex prouocatione ſingulare certamen ſubcundum erit.

Haſtiludia quãdo fiũt et quò Galea ſola.

Lex militaris.

Arma integra victori cedũt.

Adhuc de

Adhuc de eodem.

CAP. XIX.

ACCIDIT tempore Regum, Magni Gothorum ac Suecorum, & Erici Danorum, in publico Principum conuentu, apud Veſtrogothos Scaris celebrato, quendam magnę nobilitatis virum, Magnum Dyſauald nomine, in medium exiliſſe, verbis potius quàm viribus abundantem: qui Sueonum nobiles totus iactabundus ad ſingulare certamen expoſtulare contendit. Leoninam fortitudinem præ ſe ferre viſus, equum, & centum libras argenti puri in præmium certaminis reponebat, ſi victus pugna exceſſiſſet. Quem ex Sueonibus Erengislus Plata vir taciturnus, primo impetu, & facili negotio procul ab equo deijciens, ſuperauit: equumq́, & argentum in victoriæ præmium reportans, documento Danis fuit, Suecones magis viribus quàm verbis inſtructos, ad prælia deuenire. Itaq; Dani viſo occaſu ſui Achillis, à torneamentis, & verborum iactantia in longa tempora quieuerunt. Verùm vt intereà ſub publico Principum cōuentu in Regia vrbe Holmenſi tempore Regis Chriſtophori, inſignius aliquod torneamentum ederetur, quidam Holſatus de genere Ranſorum, excellentius quàm Dani Sueonum nobiles ſuperare exiſtimans, ſingulos magno faſtu & contemptu ad ſingulare certamen prouocare non differens, exinde verecundius quàm credidit, inſolentis ſui clamoris inuenit pœnas. Sueci nanq; iactantiæ eius potius, quàm viribus ſatisfacere cogitantes, monachum quẽdam ordinis S. Dominici, aliàs veteranum equitem militia defunctum, Prioris ſui conniuentia, equo valido armis ornatum, galeaq́ tectum, ac haſta munitum, tubis concrepantibus loco vbi inſignis iactator aderat, celerius ſiſtunt. Nec moræ patiens Holſato congreditur, atq; eum ab equo deiecit: ſimiliter & reliquos ſuæ inſolentiæ ſectatores, quotquot occurrere vidit, ab equis eiecit. Pluribus deinde reſtare non viſis, priuſquàm loco abiret, iuſſus pro honore ſuo ab aſtantibus ſublimiori culmine illuſtribus fœminis vultum exhibere, quis eſſet, galea depoſita, equoq́ calcaribus citato, ad monaſterium fugiens, cuius miles eſſet, monachali habitu & vita monſtrauit.

Magnus Dyſauald: de quo ĩ Hiſto. Gotho. fol. 636.

Præmium victoriæ.

Erengislus Plata.

Milites ſtrenui viribus nō verbis pugnant.

Iactantia.

Holſat' Rāſon iactabundus.

Iactatorē monacho ſuperaт̃

Monachus reuertitur in monaſterium ſuũ

XX

De torneamentis ſtrabonum, & luſcorum.

CAP. XX.

Spectaculũ pulchrius luſcorũ

Hoſtis nõ contemnendus.

Luſci rari ĩ Aqlone.

Virtus.

Diſſenſio tolliẽ haſtiludiis.

PVLCHRIVS tamen, & iucundius inter duos equites ſtrabones, ſeu luſcos, haſtis concurrere volentes, exoritur ſpectaculum. Illi enim vt obliquum (equis licet directè concurrentibus) viſum in ſe mutuò dirigunt: ita & vtrinq; lanceæ in obliquum directæ, impoſsibilem creduntur habiturę contactum. Sed ipſo equorum congreſſu cominus citato, facilimè monſtratur, haud difficile fore etiam ſtrabonibus concurrere contis, maximè in patenti certaminis loco, vbi nullus contemnendus eſt hoſtis, etiamſi fuerit ſimpliciter cæcus, vti Cicero clariſsimè recenſet de Appio Cæco, & ſimilibus aliis in Quæſtionibus Tuſculanis &c. In Aquilonaribus verò regnis, etſi rariſsimi ſtrabones, & luſci occurrunt: tamen vbi apparuerint, exercitatiq; fuerint, inſigniter ſuis hoſtibus congrediuntur: adeò corporis defectus tollere, & ſubleuare nititur ipſa virtus. Vbi verò in curiis principum ſatellites huiuſmodi, ob partam victoriam cæteris euaſerint inſolentiores, non niſi haſtiludiis, aut torneamentis, more militari diiudicant diſſenſionem: quæ quandoq; vnius, quandoq; amborum horribili morte determinatur, vel vnius fortunę, arma, equi, & quicquid militaris ornamenti in auro, argentoq; tempore congreſſus oſtenditur, mutuo conſenſu ipſi victori non interimenti redduntur.

De con=

De confuſione ignauorum militum.

CAP. XXI.

NEC diſsimile luſcorum ſpectaculis abeſſe ſolet, quod garrulis equeſtribus, importuna dicacitate à lingua mutuantibus ſpicula, & vires, tanquam improbis, rixoſis, & contentioſis, publica confuſione corripiendis, aliquid opponi ſolet, ea præcipuè vilipenſionis nota, quòd aliqua mulier cordata armis, galeaq; ac haſta munita, vni alicui è prædictis garrulis haſtam frangendo concurrat. Neq; inuitè eiuſmodi gloriolam quærit hic ſexus, cùm ab ineunte ætate ſolitus ſit equos domare feroces. Stato igitur loco & tempore, congreſsione facta, garrulus mulieris haſta ab equo deiicitur, qui epotandis calicibus inuentus eſt non agnouiſſe fortiorem. Quo fit, vt alii ſatellites, ſeu equeſtres, nunquàm proni ſint ad inutiles proferendos garritus, more ſcurrarum, ac prótomimorum. Nihil enim adeò neceſſarium eſt fortiſsimo militi, quàm abditum ſeruare ſilentium, & modeſtiſsimum pro tempore miſcere ſermonem, iuxta carmen vſitatum:

Equeſtres garruli.

Mulier animoſa.

Sexus muliebris gloriabūdus.

Milites veri à garrulitate abſtinent.

Scire loqui decus eſt, decus eſt & ſcire tacere.
Hæc duo ſi potens, ſæpe peritus eris.

Summæ nanq; leuitatis, & ignaui animi eſt, militarem virum, garrulum, nugacem, de exigua gloriola ſuſcipere inanem iactationem, & ſe extollere, quaſi fortunam ſub imperio ſuo haberet, certuſq; ſit, eam nunquàm in poſterum aduerſari ſibi poſſe: qua ex re omnibus irriſioni, & ludibriis erit. Nimis etiam, & ineptè ſeipſum amat, qui geſta propria laudat, vmbram pro corpore venaturus, vbi glorioſior expectanda ſit laus, & commendatio aliena.

Iactatio inanis.

Gloria aliunde expectanda.

De haſtiludiis nauticis, ſeu ſcaphariis.

CAP. XXII.

Haſtiludiũ nautarum.

EST & aliud nauticum genus torneamentorum, generali ſpectaculo ſępiſsimè intuendum: in quo ſcilicet clypeis, & haſtis muniti naucleri, in puppi nauicularum ſtantes, ſociorum remigantium impetuoſiſsimo tractu ſe mutuò impingunt: ambo tamen ventrotenus laxato fune ligati ſeruantur, vt cadentes è gurgite, ne illicò ſuffocentur, educi poſsint: vbi pariter ceciderint ab vtraq; puppi, denuò repoſiti, pro inſtituta priori victoria pertinacius certent. Nec ceſſant, donec alteri eorum victoria cedat, vel pari caſu certamen (compoſita cauſa) diſſoluant.

Cadentes retrahuntur.

Cauſæ certaminis.

Cauſę verò huiuſmodi aquatici torneamenti hæc, aut ſimilis eſſe ſolet, vt vel exercitii gratia id faciant: vel pœnis naualibus adacti aquis puniantur, qui verbis, aut factis inſolentius in aquis excedunt: vel etiam in portubus moroſo ſub anchoris vento nauigia retardante, vel Principis aſtantis aſpectu videantur, quàm fortes, experti, ac animoſi ſint nautæ in eorum torneamentis, atq; ſi opus fuerit, arte vrinatoria, vt aliquid marino fundo illapſum recipiant, exercitati. Hi tamen in eo congreſſu ſemper audaciores ſunt, quibus ars natandi quaſi à pueris connata eſt, vt neceſſe non ſit vti præſidio funiculi alligati.

Ars vrinatoria hoc caſu vtilis

De chorea gladiatoria, vel armifera ſaltatione.

CAP. XXIII.

HABENT prætereà Septentrionales Gothi, & Sueci, pro exercenda iuuentute alium ludum, quód inter nudos enſes, & infeſtos gladios, ſeu frameas, ſeſe exerceant ſaltu: idq́ quodam gymnaſtico ritu, & diſciplina, ætate ſucceſſiua à peritis, & præſultore ſub cantu addiſcunt: & oſtendunt hunc ludum, præcipuè tempore carniſpriuii, Maſchararum Italico verbo dicto. Ante etenim tempus eiuſdem carniſpriuii, octo diebus continua ſaltatione ſeſe adoleſcentes numeroſè exercent, eleuatis ſcilicet gladiis, ſed vagina recluſis, ad triplicem gyrum. Deinde euaginatis, itidemq́ eleuatis enſibus, poſtmodum manuatim extenſis, modeſtius gyrando alterutrius cuſpidem capulumq́ receptantes, ſeſe mutato ordine in modum figuræ hexagoni fingendi ſubiiciunt: quam roſam dicunt: & illicò eam gladios retrahendo, eleuandoq́ reſoluunt, vt ſuper vniuſcuiuſq́ caput quadrata roſa reſultet: et tãdem vehemẽtiſsima gladiorum laterali colliſione, celerrimè retrograda ſaltatione determinant ludum: quem tibiis, vel cantilenis, aut vtriſq́ ſimul, primùm per grauiorem, demum vehementiorem ſaltum, et vltimò impetuoſiſsimum moderantur. Sed hæc ſpeculatio ſine oculari inſpectione vix apprehenditur, quàm pulchra, honeſtaq́ ſit, dum vnius parciſsimo præcepto, etiam armata multitudo quadam alacritate dirigitur ad certamen: eoq́ ludo clericis ſeſe exercere, & immiſcere licet, quia totus deducitur honeſtiſsima ratione. Quód autem armati choriſent, Strabo de Curetibus Aetoliam habitantibus lib. X. affirmat, quód ab eis armifera ſaltatio (licet Perſis contemptui habita) ſit primùm introducta. Sed econtrà in ipſa pugna inuicti habiti, & admirationi, dum fortiores cæteris viderentur, qui verſatam in armis vitam haberent.

Chorea nudorũ enſium.

Tempus carniſpriuii.

Roſa gladiatoria.

Saltus cantu moderatus.

Armata multitudo parciſsimo præcepto dirigitur.

Armati choriſantes.

De arcuali chorea.

CAP. XXIIII.

Lex choreę arcualis.

ALIA etiam iuuenum exercitatio eſt, vt certa lege arcualem choream ducant, atq; reducant, aliis quidem inſtrumentis, ſed eadem vt gladiatorum ſaltantium diſciplina reducta. Arcubus enim, ſeu circulis incluſis, primùm modeſto cantu, heroum geſta referente, vel tibiis, aut tympanis excitati, gyrando incedunt, ſeq; dirigentis (qui Rex dicitur) ſola voce reducunt: tandem ſolutis arcubus aliquantulum celerius properantes, mutua inclinatione conficiunt (veluti aliàs per gladios) roſam, vt formam ſexãgularem efficere videantur. Vtq; id feſtiuius, ſonoroſiusq; fiat, tintinabula, ſeu æreas campanulas genutenus ligant.

Rex choreæ.

Tintinabula tibiis alligãtur.

Genera ludorũ varia.

Petauriſticus ludus.

Iuuenes nudi.

Eſt & alia quædam choreæ, ſeu ludi ſpecies, qua machina quadam lignea homines per aëra rotarum more, & impulſu iactantur: vel alio modo agilitate corporum inſignes ludunt: vt haſtis, circa quas ſe voluunt: funibus etiam, ſupra quos reciproci ambulant: item circulis, per quos ſe more piſcium tranſmittunt: item tabulis, è quibus in aëra pendunt, vno brachio ſe ſuſtinentes: hicq; ludus Petauriſticus appellatur, quòd iuuenes leuioribus ſaltibus mouentur. Sed neq; Cornelii Taciti ſententia hic deerit: qui nudos iuuenes inter gladios ſe iactare veterum more teſtatur, minimè quæſtus, aut mercedis cauſa, ſed ſola gloriola audacis laſciuiæ, pretium ponentis in ſpeculo voluptatis.

Ludi variarum ſpecierum.

Saltationes bellicrepæ.

Pilarum etiam proiectilium, atq; fuſtium impulſu, aliarumq; infinitarum ſpecierum ludi, ſecundum varietatem temporum ibidem currendo, luctando, ſaltando, pedibuſq; ſurſum erectis ſuper manus ambulando, fiunt. Sunt etiam bellicrepæ armorum ſaltationes, quæ clypeis, ac enſibus, tibicinis moderatione tardius, vel celerius variantur ad ſaltum.

Genera ludorũ 40.

Ambroſius.

Qui verò plura ludorum genera videre delectatur, intueri poterit Commentaria Perotti, Plinium, & Liuium: qui vltra XL. genera eorum ponunt, quę minimè reſpondent, nec quadrant cum Aquilonaribus ludis &c. Habet & Herodotus lib. II: habet etiam beatus Ambroſius plurima de varietate ludorum, ſi cui otium fuerit in his, & ſimilibus ſpectaculis perſcrutandis.

De cho-

De chorea hormica.

CAP. XXV.

SALTATIONEM, ſeu choream ſimilem à vetuſtiſsimo inſtituto ſeruárunt, ſeruandamq́ docuerunt antiqui: in qua adoleſcens ductor erat armatus, militarem exercens peritiam, qua poſteà in inuadendis hoſtibus vti poſſet. Sequebatur virgo modeſtia quadam inſignis, quæ fœmineum ſaltum decenter agebat: quæ quidem chorea tunc, & nunc permiſſa, non diſsimilis eſt illi, quam inuênit Lycurgus, & Lucianus Hormũ vocauit: voluitq́ ipſum ex duabus virtutibus, temperantia videlicet, & fortitudine conſtitui. Creditur mos ille olim ex Græcis in Septentrionales regiones translatus. Priſco enim ſeculo Gothi ethnici Gręcis viciniores, ſacerdotium & viuendi diſciplinam ab eis, nõ ſecus ac noſtra ſecula à Latio Chriſtianam doctrinam, acceptam didicerunt. Ita virtus temperantiæ, moderationis gratia, honeſti cura, decoris conſyderatio quæritur, & ſpectatur: cuius fundamentum eſt verecundia, & mentis placiditas proteruiam fugitans, ſobrietatem diligens, honeſtatem fouens, & omne decorum inducens, vt probatiſsimorum ſenum præeligantur tutiora conſilia, licet adoleſcentium videantur eſſe dulciora. Vti etenim ſolertium, expertorumq́ iudicio ignota loca penetrantur ſecurius: ita ignauorum ductu arripiuntur infeſtius. Quærendum nanq́ eſt in omni actu, quid perſonis, temporibus, & ætatibus conueniat, & ſingulorum ingeniis accommodum ſit. Sæpe enim quod alterum decet, alterum non decet: aliud iuueni aptum, aliud in proſperis, & aliud in aduerſis.

Ductor choreæ armatus.

Chorea Lycurgi tẽperãtia & fortitudine exercetur.

Doctrina catholica à Latio petitur.

Verecundia.

Cõſilia ſenũ tutiora, iuuenũ verò dulciora

Circũſtantiæ tẽporũ, locorũ, et hominum.

De eodem.

CAP. XXVI.

Fortitudo ĩ aduerſis.

Fortitudo bellica.

Conſyderatio futuri euẽtus.

IN aduerſis enim virtus fortitudinis excitatur in glorioſam mortem, et reſiſtendo celerius eã aggreditur, quàm alteri cuicunq; aſſentiatur turpiſsimæ conditioni: quia à tergo mors ſequitur, velut à fronte prudentius ipſa vita tuetur. In fortitudine bellica non mediocris honeſti, ac decori forma eſt, q mortem ſeruituti præferat, ac turpitudini. Prouida tamen futuri conſyderatio habenda eſt, quid poſsit accidere, & quid agi debeat, ac in ardua perplexitate, ſi ſic acciderit, diſcretius diffiniri. Fortitudinis ergo eſt, non diſsimulare cùm aliquid immineat, ſed in promptis habere, quod eligat, & perficiat: ne poſteà dicat, Non putabam hoc poſſe euenire. Deniq; niſi exploretur aduerſa, citò occupãtur, & ſubuertuntur proſpera: vnde in bello improuiſus hoſtis vix ſuſtinetur, & ſi imparatos inueniat, facilè opprimit. Quod prætereà ſuperius dictum eſt de verecundia, maximè vt in adoleſcentulis, & iuuenibus ſeruetur, inſtandum erit: vt illa ętas, præcipuè quod deceat, attendat, & rectè conueniat, & quadret in ordine ſequentis vitæ: de quo qui Ciceronem lib. I. Offic. de decoro legerit, facilè docebitur, ſi ſequi velit: immò quod Pomp. Lęt. lib. II. ait, Felix qui victoriam conſecutus, temperatum ſe gerere nouit. Hic prætereà attendendum erit, quàm multos etiam fortiſsimos ab honore, gloria, & fortitudine, laxata verecundia dijecerit in illecebras, & ex his (dato errori loco) in deriſum, & contemptum.

Turpe ẽ dicere nõ putabam.

Hoſtis improuiſus.

Verecundia felicem facit.

De Pyrrhica ſaltatione.

CAP. XXVII.

Stridor ignis abietini.

MOS eſt ante aulas Septentrionalium Regum & principum, tempore frigoris copioſos ignes, ex arboribus abietinis præcipuè, quarum ibidem copia eſt, inſtruere: quia ex earum combuſtione tantus enaſcitur ſonus, & ſtridor, vt à longè non videntes, ſed audientes exiſtiment corruere trabes, & tecta. Ne autem fragor ille naturæ videatur otioſus, quaſi tympanis excitati circumſedentes ignibus fortiſsimi quiq; viri, in gyrum, ſaltumq; ſe conuertunt, tantoq; impetu ſaltando conſtrin-

do conſtringant, vt neceſſum ſit poſtremum quenque, quaſi rupta fortiſsima catena, in ignem illabi: moxque exiliens ſaltantium applauſu in ſublimiori ſede reponitur, vt illicò pro Regi ignis violatione, amphoram vnam atque alteram, bene magnam, fortioris ceruiſiæ epotet. Eo enim potu ſaniſsimo, ſobriè tamen exhauſto, animam vireſque reſumens, celerrimè reuertitur ad ſuos congyrantes, & ſaltatores: qui ſimiliter motu, igne, ſitique agitati, non inuiti retrahuntur ad pœnas affixas, exceptis his, qui alias flammarum ſaltibus fuerant exercitati: quibus ars, & robur ineſt, vt amplius haud poſsint in ignem intrudi. Fortius nanque tenendo, per experientiam didicere in tali ſpectaculo ſubſiſtere cautiores. Ideoque maiori menſura bibendi honorantur, licet minimè deliquerint in Regium ignem. Reliqui verò ſucceſsiua alacritate etiam in profundam noctem ſaltum continuantes, quaſi omnes alternatim præcipitantur in flammam: talique modo roboris firmitatem, varioque agitationis genere tyrones militiæ plurimum conſequuntur, vt conſtantiſsimos mores in igne, ſaltu, & duro iactu firment, quatenus ſerioſis inſtantibus bellorum congreſsibus, æquanimiter ſufferre valeant turbationes vehementiores. Sortiuntur etiam taxillis adhibitis, quis ignem veſtitus tranſiliat. Si verò quis ianuam Principis malitioſa præſumptione iocum excedens offenderit, vix ignem, quòd in eo non comburatur, euadet: prout Cæſar in fine primi libri de ſuo hoſpite Gallo lætatur, quòd ignibus haud necaretur. Qualis autem Tartarorum mos ſit, oratores principum ad eorum dominos ducere per medios ignes, ſuperius de Moſcho titicis conſiliariis fuerat enarratum. De ſupraposita tamen Pyrrhica ſaltatione, plurima, & hæc pulchra in vita Hadriani habentur. Similiter apud Herodianum de motu Pyrrhico, & numero currentium in orbem, multa narrantur.

Poſtremus in igne piicitur.

Pœna delectabilis in potu.

Ignis regius.

Tyrones indurantur.

Ianua principis nō pulſanda.

Tartarorum mos.

Hadriani vita.

De miris citharœdis.

CAP. XXVIII.

QVANTA vis Muſicæ apud Septentrionales olim in admirabili arte, & vſu fuerit, paucis oſtendetur argumentis. Plurimi erant qui ſiſtro, barbito, lyraque, & chely, omniumque fidium modulatione ita callebant, vt ad quoſcunque volebant motus, variis modorum generibus humanos impellerent affectus: gaudio, mœſtitia, commiſeratione, vel odio mortales afficere nouerunt, auriumque voluptate, aut horrore animos implicare ſciebant: quinetiam tantas fidibus vires in-

Inſtrumēta muſicæ artis.

Impulſus muſicæ.

Ericus rex cognomine Bonus.
Muſica ſeuera.
Mollis.
Clamoroſa.
Muſica furentis alumna.
Rex pœnitens obiit.

eſſe monſtrabant, vt perceptis earum modulationibus, aſtantes mente conſtare non poſſent. Quod cùm quidam Muſicæ rationis peritus, de ſe apud Regem Ericum cognomento Bonum, pollicitus eſſet, tum precibus Regis, tum minis, vt operam fidibus daret, compulſus, inuſitatæ ſeueritatis Muſam edidit: cuius prima ſpecie præſentes veluti mœſtitia, ac ſtupore compleuit: qui poſtmodum ad petulantiorem mentis ſtatum vegetioribus liræ ſonis adducti, iocabundis corporum motibus geſtiendo, dolorem plauſu permutare cœperunt: poſtremò ad rabiem vſq;, & temeritatem modis acrioribus incitati, captum amentiæ ſpiritum clamoribus prodiderunt. Ita animorum habitus modorum varietas inflectebat. Igitur niſi præſtò affuiſſent, qui furentium veſaniæ valenter occurriſſent, lymphantes dementia in rixam verſa, mutuis ſeipſos viribus interemiſſent. Rex tamen, cuius eximias naturę vires etiam rabies cumulauerat, arrepto enſe quatuor militum, continendi eius gratia propius accedentium, necem peregit, donec puluinarium mole, quæ vndiq; à ſatellitibus congerebantur, obrutus, magno cum omnium periculo comprehenſus, & vix tandem menti reſtitutus eſt. Hieruſalem expiandorum homicidiorum cauſa adiens, in Cypro defunctus eſt, atq; ibidem cum coniuge ſepultus, vti Saxo Danorum hiſtoricus lib. XII. atteſtatur.

De externis exemplis ſimilibus.

CAP. XXIX.

Symphonia.
Vin. in ſpe. hiſ. lib. 9. cap. 6.
Aſſueti fidibus optimè ludũt
Nero.
Gilmerus.

HAVD diſsimilia ſcribuntur de Muſica Liberi patris: quem cùm puerum Tyrrheni nauicularii tranſuecturi eſſent, & nymphis nutricibus redditum, ſpe prædæ perdere voluiſſent, ipſe hoc intelligens, iuſsit comitibus, vt ſymphonia canerent: quo cantu adeò oblectatos Tyrrhenos ferunt, vt ſaltare etiam cœperint, & nimis laſciuiendo ſeſe in mare proiecerint. Neq; mirum eſt Muſicam tantam vim habere in homines, ſi Arionem citharœdum tergo delphini per maria, ob dulcedinem ſymphoniæ, vectum memoratur. Natura, quæ videtur Muſicam hominibus ad tolerandos facilius labores pro ſingulari munere dediſſe, vt labores, ita de laborum ſolatio illis, qui ſub laborioſo Aquilone morantur, benignè prouidit. Inde prouenit, vt fidibus aſſueti, optimè ludant, etiam qui à pręceptoribus artem nunquàm ſuſcepere: pro gloria, & artis perfectione, paulominus cum Nerone Imperatore certantes: cui ob huius artis peritiam à citharœdis, forſan mimis, ſcurris, & hiſtrionibus, plures coronæ offerebantur. Sed nec omittendum eſt Procopii teſtimonium lib. IIII. Gothici belli aſſerentis, Gilmerum potentiſsimum Vandalorum Regem, obſidione arctiſsima clauſum, ſolùm ſibi pro ſolatio mitti petiuiſſe citharam, panem, & ſpongiam.

De tibicinibus.

CAP. XXX.

SVNT quoq; tibicines, cornicines, liticines, lyricines paſſim in illis terris: etiam organa hydraulica, quibus amœnio ſonus excitatur: quo et Neronem delectatum fuiſſe Suetonius affirmat. Periciores tamen talium modulationum artifices, alienigenæ ſunt: eoq; ſtipendia merituri, Septentrionales terras ingrediuntur: quę & larga ſuſcipiunt, atq; hoſpitum more fauoribus incolarum recipiuntur, maximè à Principibus, vt in equeſtri expeditione acutiore tubarum ſono homines, & equos ad hoſtiles inſultus excitent: homines tanquam horribili præconis monitu: & equos veluti naturæ inſtinctu ferociter prouocatos, quemadmodum Propertio placet:

Synonima.

Tibicines èxotici.

Buccina cogebat priſcos ad arma Quirites. Et Virgilio:
Tyrrhenuſq; tubę mugire per æthera clangor.

Hæc enim á Tyrrhenis prædonibus inuenta dicitur, cùm difficile per oras maritimas diſperſi vento obſtrepente ad prædam poterant conuocari. Hinc poſteà bellicis certaminibus adhibita eſt, ad denuntianda ſigna bellorum, vt vbi præco præ tumultu exaudiri non poterat, ſonitus tubæ clangentis attingeret, teſte Virgilio ſuperius allegato: At tuba terribili ſonitu. Cuius varius ſonus editur, vt bella committantur, interdum vt inſequantur fugientes, interdum vt canatur receptui. Cæterùm fiſtularum, aut chordarum lenocinium in hebetandis ferocibus animis virorum fortium, etiam in conuiuiis, parum efficax adhibetur. Adeò ponderoſiſsimę ſeueritatis ſunt, qui militiam amplectuntur, vt Marte non Muſa, lorica non ludo pulchrius ſe delectari teſtentur, in omnibus æquè pertinacem animi rigorem obſeruantes. Immò pleruncq; accidit, vt tibicines, qui huiuſmodi militares viros dulcioribus ſonis recreare geſtiunt, ni moniti præcauerint, celeri eorum ſeueritate lædantur. Adeò obſeratas aures muniunt, vt nulli penitus dulciſonę pateant voluptati. Facilè tamen in gratiam redeunt, dum dulces tibias horribiliore tubarum ſono commutant, Tragica canentes. Quid autem bellicoſiſsimus Gothorum Rex Vitiges de tubis omnibus Gothis ſcripſerit, Caſsiodorus his verbis fideliter lib. X. atteſtatur: Non enim in cubilis anguſtiis, ſed in campis latè patentibus electum me eſſe noueritis: nec inter blandientiū delicata colloquia, ſed tubis concrepantibus ſum quęſitus: vt tali fremitu concitatus, deſiderio virtutis ingenitę Regem ſibi Martium Gothicus populus inueniret.

Buccina conuocātur armati.

Directiones tubarum.

Seueri milites.

Tibicines ſporti cædūtur.

Vitiges rex Gothorum.

Rex Martius bellator.

De Hiſtrionibus, & Protomimis.

CAP. XXXI.

Stultorum infinitus eſt numerus.

Solatium ab infamibus quæſitum.

Laberius mimorum ſcriptor.

Publius.

Sueto.

Iſidorus.

Volateranus.

Valla.

Borra lucratus ē cētū millia ducatorū pro officio ſuo.

Rhodopis.

Galerus Imp.

Philippus Rex Gallorum.

NEMO miretur quòd hae etiam peſſima occupatione repleta ſit hæc charta puſilla, nempe talibus hominum generibus, quorum nùmerus eſt infinitus, & tantæ reputationis in curiis, & menſis ſublimium dominorum, vt ferè vel nullum, vel exiguum credatur adeſſe ſolatium, præter vnicum hoc, quod emanat ab infamibus his protomimis: qui & ſuos omnibus retroactis ſeculis meruere ſcriptores, vt puta Laberiū mimorum ſcriptorem, qui decimo menſe poſt Cæſarem obiit. Item Publium mimorum graphicum, natione Syrum. Item Suetonium, Iſidorum lib. VIII. cap. VII. & lib. XVIII. cap. XLI. & XLIX. Item Volateranum. lib. XXVIII. de paraſitis, ac aliis ſtultis. Item Laurentium Vallam in vita Ferdinandi, de quodam mimo, Borra cognomento, qui mimica arte, adhuc ętatem LXXXIIII. annorum agens, lucratus fuit centum millia aureorum: quem adhue meretrix illa Rhodopis, Plinio teſte, Regias opes accumulans, ſuperaſſe videtur. Speciale tamen teſtimonium hiſtrionum, eorumq́ luxum, idem Plinius lib. IX. cap. XXXV. & LI. proſequitur. Refert etiàm Trebellius, Galerum in tantum dilexiſſe ſcurras, & paraſitos, & id genus infame hominum, vt poneret eos in ſecunda ſua menſa. Si conſilium Suetonii locum habuiſſet, tales mimi publieo ſpectaculo virgis, & flagris cæſi, remotiusq́ effugati fuiſſent: quod & Vincen. in ſpe. hiſt. lib. XXIX. cap. XLI. de Rege Galliæ Philippo atteſtatur: quem aſſerit dixiſſe, Hiſtrionibus dare, eſt dæmonibus immolari: & reliqua ibidem notatu digna.

De exoti-

De exoticis paraſitis, mimis, & ſcurris.

CAP. XXXII.

QVIA nulli, vel admodum pauci naturali rationis vſu priuati, apud Septentrionales populos generantur fatui, qui ſimplicitatem originis ſuperinducta malitia more mimorum oſtendere poſsint: propterea aliunde per mare è Germania quæſtus cauſa, vel ob proditionis affectum faciendæ, eò conueniunt, aut cum aliis principibus ſimul accedunt, aut aliena mercede conducti. Vtcunque ſit, Martialis ille populus Aquilonis (vt ſuperius de tibicinibus dictum eſt) nunquàm inſidioſis huiuſmodi artificibus recreari ſolet: quia caſtra replent, non aciem belli, nec vtiles erunt: & præſertim quia illuc venientes vt plurimum ſcelerati, proſcripti, ære grauati, infames, dominorum & terrarum proditores, viarum graſſatores, parricidæ, fures, ſacrilegi, hæretici, & id deteſtabile genus horrendum: qui ſimulata ſtultitia, vel mimicis præſtigiis, furto, vel proditione commiſſa, opulentiis pleni exinde recedunt. Habuit ante XXXIII. annos Rex Daniæ Chriſtiernus eius nominis ſecundus, quendam protomimum nomine Suikart, id eſt, deceptorem, verſutiſsima arte inſidioſum, à Brema oriundum, candida veſte more clericorum ſemper indutum: cuius portentoſis mendaciis in euertendis omnium honoribus, ac inferendis nocumentis, tanta fides adhibita fuit, vt eius nutu, metu, & relatione, vel ſpoliarentur innocui homines, præcipuè Danorum nobiles, aut necarentur: quo factum eſt, vt trepidi innocentes, præſertim Daniæ magnates, maximis muneribus datis, præſidio huius abiectiſsimi ſcurræ bona redimerent, ac vitam haberent precibus & pretio comparatam. Tandem eo Rege (bimeſtri ſpatio vix in factioſo regimine completo) è Suetia, & Gothia in Daniam fugiente, callidus iſte ſcurra Bremenſis, fatis prolixæ ætatis, muneribus opulentiſsimis repletus, etiam extra Regis caſtra per ſyluarum latebras fugere volens, à ruſticis rebus omnibus ſpoliatus, & verberatus, vix viuus euaſit.

Exotici mimi. — Populus durus non æſtimat hiſtriones. — Qualitas hiſtrionum. — Stultitia ſimulata. — Chriſtiernus 2. rex Daniæ. — Suikart. — Nobiles Daniæ data pecunia p fatuū redemerūt vitam. — Scurra ſpoliatus.

De naturalibus fatuis, & Muſica muta.

CAP. XXXIII.

BONO lectori faſtidioſum non ſit adhuc intueri diuerſitatem fatuorum: quorum aliqui ita aſtuti ſunt in theſauris aliorum iactura (vt ſuprà dictum eſt) colligendis, vt vix fiſcus tantum in promptu ęre habeat, quantum hi deteſtabili quæſtu repoſitum ſeruant. Quidam verò, licet rariſſimi, adeò applauſibiles, ac frugi, vt dominis & principibus ſuis in mortifera perplexitate conſtitutis, Laconico more quædam verbula proferant, vnde vitam, patriam, ac totam ſecuturam ſtirpem ſecretius ſeruent. Ita duo illuſtriſsimi viri, Steno, ac Suanto, in Sueticis regnis dudum à potenti Principe, mortem eis machinante, fatuo credentes immunes abierunt. Quidam ſignis, dum muti ſunt, adulteria detegunt, quatuor ponentes calceamenta in ſcabello grabati vtriuſque ſexus, vt rediens maritus eo in myſterio videat infamem fore in ſua abſentia numerum quatuor calceorum ante lectum. Quidam proditores mutatione veſtium oſtendunt: quidam furta abſconſione, vel extractione rerum demonſtrant: & ita

Fatui quidā aſtutiſsimi. — Naturales fatui tolerandi. — Steno & Suanto principes Suetiæ. — Pedes 4. i lecto abſēte marito. — Proditores furum.

de ſimilibus multis. Quidam per ſigna compoſita quaſi quibuſdam literis edocent intuentis aſpectum, inꝗ manu leguntur apices rerum: & non ſcribendo facit, quod ſcriptura declarauit: & hæc pant omimis, ae mimis annexa ſunt, qui Principes curis edacibus æſtuantes, lætiſsimis ſignis, & geſticulationibus alacriores efficere ſolent. Hancꝗ partem Muſicæ diſciplinæ, Mutam nominauere maiores, ſcilicet quę ore clauſo manibus loquitur, & quibuſdam geſtibus facit intelligi, quod vix narrante lingua (teſte Caſsiodoro lib. I. Epiſtolarum) aut ſcripturæ textu, poſsit agnoſci. Pro talibus tamen ſimplicibus fatuis, nulli fiunt ſumptus, ſed aſtutiſsimis, & ſcandaloſis: quibus & pretioſæ veſtes, aurei torques, ac ſplendidę gemmę à Principibus donantur, vt aliquot adulatoriis ſcriptis, vel potius infamibus rhythmis amplificent eorum acta: quæ multò præclarius à grauibus hiſtoricis paucioribus expenſis, honeſtioribus exemplis, & verioribus cenſuris, cum fide & laude perpetuari poſſent in toto terrarum orbe.

Præſtigia.

Muſica muta.

Principes effuſis muneribus à mimis mercantur laudē.

Graues hiſtorici vix aſpiciuntur.

De abiecta cōmendatione mimorum, & vtili laude prudentū.

CAP. XXXIIII.

SED nec ignotum vniuerſis relinquitur, quanta ignominia Principibus ſit, aut laudis cupidis, à talibus commendari, quorum præcipua profeſsio eſt infamibus colludere, turpibuſꝗ colloquiis bonos mores corrumpere, eoſꝗ effœminatos efficere, ac libidinoſos reddere, & luxurioſos: prętereà comœdiarum more adulteria, & ſtupra repręſentare, vel concinere, vnde ſpectandi enaſcatur voluptas, & conſuetudo, ac turpiſsima quæꝗ faciendi licentia pernicioſa: et deniꝗ ad omnium virorum grauium obmuteſcere rationem, & cenſuram. Cuius rei teſtis eſt illa Meſſalienſis meretrix, quæ in actu publico proſtans, veſtemꝗ deducens, graui Catone viſo deſcendere in ſpectaculum, à geſtu ſe ſtatim continuit, & aliis mirantibus ait, Seuerum virum adeſſe: qua quidem voce oſtendit, longè pluris eſſe vnius grauiſsimi viri aſpectum, quàm totius populi applauſum. Quocirca etſi cuncti, maximè Principes, laudari appetant: tamen intimè caueant, ne id procurent, vel admittant fieri ab hiſtrionibus, & protomimis: niſi ſimiles illis ęſtimari, & forſan eſſe velint. Vera etenim laus haberi debet, quæ a laudato viro proficiſcitur: quia à tali viro emanat, qui virtute pręditus cum laude viuit. Sed hæc peramplius verior ęſſe iudicatur, quę ex rectè factis, & iuſtis meritis multitudinis etiam laude concurrente procedit: alioquin nihil aliud, niſi popularem auram, aut ſcurrarum ſucum captant: quo nihil inſtabilius, aut deteſtabilius inueniri poteſt. Igitur attendendum erit vnicuiꝗ, maximè Principi in ſublimiori dignitate conſtituto, ne ſic ſcurrarum, mimorum, hiſtrionum, paraſitorum, protomimorum breui tempore delectetur ſpectaculis, vt immemor ſalutis, perdito tempore, honore, laude, & bono nomine, in vno momento rapiatur ad ęterna tormēta: quę ab immundis ſpiritibus forſitan in vmbra, & forma hiſtrionum apparentibus, & flagellantibus importunius ſuſtinebit: ſentietꝗ perpetuò flendum eſſe cum Diabolis, ſicuti in momentanea vita inconſyderatè riſit cum ſtultis. Exclamandum hic meritò foret contra quoſdam alti nominis viros, in ſublimitate conſtitutos, qui pro ſumma voluptate ducunt, ſcurras videre, & audire, nudas mulierum picturas intueri, & iis delectari, atꝗ aliis præbere videndas: quaſi propria caro, mundus, & dęmonia non ſufficerent ad infatuandum hominem, creatum ad imaginem Dei, ni & ſtudioſè in ſuam irreparabilem damnationem excitarent tot importuniſsimos hoſtes, ignorantes verbum beati Gregorii dicentis, Talem te oſtendis in corde diligere, qualem imaginem ante te geris in oculis.

Studiū hiſtrionum.

Comœdię proprium.

Meretrix.

Cato vir grauis.

Similitudo morū.

Laus vera.

Viri magni ꝗd caueant.

De bal=

De balneis, & ventoſis, ac phlebotomia.

CAP. XXXV.

VSVS balnearum etſi in pleriſq; locis mundi voluptatis cauſa, maximè in Italia, vt ruinæ ſumptuoſiſsimarum thermarum Romæ, & in Puteolanis terris teſtantur, maiori ex parte repertus ſit: tamen nullibi in orbe adeò neceſſarius earum vſus eſt, velut in Septentrionalibus regnis: vbi tam priuatæ, quàm communes optimo ordine cum omnibus requiſitis inſtrumentis diſpoſitæ reperiuntur. Priuatæ quidem illuſtrium perſonarum prope fluenta, & hortos amœniores fabricatę: communes verò in vrbibus, ac pagis, quotquot opus fuerit, pro numero & qualitate perſonarum. Nulla tamen balnea naturæ miniſterio, ſulphureis ſcilicet venis ſcaturientibus, ibidem ſunt: neq; ad eorum vſum in quacunq; neceſsitatis cauſa regnicolæ proficiſcuntur, eò quòd ab expertis compertum habent, tales aquas tibiarum medullas dulciter penetrando conſumere, & parum prodeſſe eorum domeſticis morbis. Ideoq; vtuntur balneis domeſticis, & amplis, tabularum diſtinctione (licet ſub eodem tecto) ob vtriuſq; ſexus celandum pudorem, ſeparatis: non vt Poggius in epiſtola ad Leopardum Aretinum atteſtatur, quòd ſcilicet nudus ſibi mutuò ſexus obuiet ſine ſuſpicione inhoneſti: niſi de ſuperioribus Germanis, Badenſibus videlicet, ad audacem laſciuiam pronis, intelligi velit: inter quos quidam honeſtatis prodigi, & effœminati reperiuntur, qui & potare, dormire, atq; reliquas ineptias in thermis oſtendere, vel efficere ſolent. Si tamen huiuſmodi petulantes homines in Aquilonaribus balneis delinquere viderentur, mox extracti hyemis tempore, quaſi ſuffocandi, inter profundas niues proiicerentur, aut æſtiuo tempore in frigidiſsimas aquas, aliquantiſper cibo carituri, truderentur. Fatendum tamen eſt, balneas nuptiales ibidem in vſu percelebres fore, vt quotieſcunq; noua nupta tradenda ſit viro, longo tranſitu, diſtinctioneq; ætatum ante eam manſueto inceſſu tranſeunt virgines, ac honeſtæ matronæ,

Vſus balneorũ in Aquilone neceſſarius.

Balnea priuata.

Balnea naturalia nulla.

Aquæ calidæ ſulphureę nocent medullis.

Poggius nimis laſciuè ſcripſit.

Prodigi honeſtatis.

Inuerecundi puniuntur.

Balneę nuptiales.

Adhuc de ritu virginum ad balnea tranſeuntium.

CAP. XXXVI.

Portitores amphoraꝝ præcedunt.

Mos nuptarum

Vnguenta inuſitata.

Ventoſæ vſitatæ

Phlebotomia.

Remedia arcendæ pinguedinis.

Aſini.

Grimoaldus Rex Longob.

Thoriſmũdus à ſeruo occiſus.

SED ante omnes magnarum amphorarum melioris ceruiſiæ, vel vini portitores incedunt, vt æſtu & ardore nimium præualente, cinnamomo, ſaccharo, atque toſto pane prælibato, repetant, & confortent laſſatas vires: indeque exeuntes ſerta, ſeu coronas è ruta confectas, in capitibus geſtant: cœnantque omnes, vel maior pars virginum, & dormiunt cum eadem ſponſa, quaſi ſuperis iam virginitatem ſuam dedicatura. Vnguentis nullis omnino, vel in balneis, vel alias, aut alio loco vtuntur indigenæ mulieres, niſi paucæ aduenis coniunctæ maritis: quæ tamen quantò ornatius, feſtiuiuſque ſe putant inungere, tantò turpiores apparent, & ab omnibus velut monſtra irridentur. Ventoſis, ſeu phlebotomia, vterque ſexus pro ſcabie (ex frigore genita) & intercutaneo pruritu depellendo vtitur: ſed frequentius phlebotomia: licet hac potius, & ſecurius in ædibus barbitonſorum. Multis etiam pingues fœminæ pro arcenda aruina vtuntur remediis, vtputa comeſtione aniſi, cymini, & potu abſynthiaco. Sed nunquàm, vt Pompeia Neronis coniunx: quæ pro macerando corpore, & cute extenuanda, in balneo (teſte Plinio lib. XI. cap. XL) vſa eſt lacte aſinino, è quingentis aſinabus diligenter collecto. Aſini enim rariſsimi, ſed nunquàm aſinæ, vel mulæ in Septentrionalibus terris (ob longam diſtantiam, & frigoris aſperitatem, qualem hæ beſtiæ tolerare nequeunt) conſpiciuntur. Præterea hic annectendum puto pro bona cautela Paulum Diaconum Hiſtoriæ Longobar. lib. V. cap. XXX. aſſerentem, Grimoaldum phlebotomia periiſſe in balneo: vbi & ſpecioſæ puellæ (eodem autore teſte cap. XXXVII.) ſpectantur. Item Thoriſmundus Veſtrogothorum Rex à ſeruo, dum venam ſibi aperiri fecit, occiditur.

LIBRI XV. FINIS.

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE ECCLESIASTICIS DISCIPLINIS.

LIBER XVI.

PRAEFATIO.

PRAEMISSIS Septentrionalium populorum diuerſis exercitiis, tum ad acriora bellorum certamina, ſtructuras, & mutuos conuictus, tum ad alacriores eorum triumphos ſpectantibus, quibus ea gens rigidioribus ſubiecta planetis, recreatur, faſtoſq; dies ſuos more cæterarum gentium annuo curſu tranſigere ſolet: nonnihil præclarius ſubiungendum erit de Eccleſiaſticis diſciplinis, quomodo Aquilonares illi, ſuſcepto ante annos DC. baptiſmate, maximè à pueritia inſtituti ſunt in moribus beatis, & optimis literis: in quibus à tenera iuuenta laudabiliter vixerunt, ad vltimam vitæ periodum, donec relicta boni nominis fama, & ſanctis operibus, Catholica clauderentur ſepultura. Contendebant enim docti præceptores, pro eo rudi ſeculo diuinitus dati, vt gentilium errorum ſublatis ſuperſtitionibus, virtutum ſemina paulatim inducerent, & auſteritatem in manſuetudinem contra quoſcunq; deprauatos affectus commutarent, vel ſaltem in malis habitibus mitigarent: tantumq; hac ſedulitate profeciſſe notati ſunt, vt populus ille Aquilonaris vnitatem, & obedientiam Eccleſiæ ſeruans, nihil ageret in terra, mari, aut aliquo actu, ſine benedictione ſuorum ſacerdotum, prout inferius oſtendetur etiam de gloria immortali bonorum principum, & ſempiterna ignominia, & infamia ſacrilegorum: qui ſe, ſuoſq; hæredes Deo, & hominibus odibiles, ac contemptibiles, ob hanc crudelitatem (niſi pœnitentia purgati fuerant) reddiderunt.

Aquilonares baptizati.

Sepultura catholica.

Præceptores diuinitus dati.

Vnitas & obedientia grata.

Benedictionem oẽs amplectebantur.

Sacrilegi infames.

De ſcholis, & educatione iuuentutis.

CAP. I.

Cura antiquorũ de iuuenta bene inſtituenda

VANTVM antiquis præceptoribus, præſertim Platoni, diligens & fidelis puerorum, ac iuuentutis educatio curæ fuerit, plurimis libris ſuarum legum euidentiſsimis rationibus atteſtatur: quos qui peruiderit, aut audierit, non ſatis admirari, ſed nec imitari queat, quòd tam inſigni prudentia præditus, ſit ſolicitus ille homo pro ea ætate dirigenda, cuius veſtigia difficillima (Sapiente teſte) ſint cognitu. Aſſerit etiam tales fieri magiſtratus in Republica, quales fuerint adoleſcentes in moribus educati.

Via inſcrutabilis iuuenum. Magiſtratus talis &c.

Quod dudum attendentes incolæ Septentrionales, Græcorum ingeniis, & gymnaſiis iuuentutem ſuam, grata interueniente amicitia, mutuaq́; opera, offerebant inſtituendam. Habebant nihilominus Gothi ſuos præceptores pro pueris partim educandis, partim pro Republica dirigenda doctiſsimos, Græcis non impares in quauis eruditione, priuatim vel publicè demonſtranda: vt erant Zenta, Diceneus, Salmoxes Pythagoricus. Præterea habebant Zarobos, Tereos, Pileatos: è quibus Reges, & ſacerdotes eligebantur: vt Etheſpanta, Hauale, Fridigerni &c. de quibus in ſuperioribus libris nonnihil eſt oſtenſum. Ex his igitur primi Gothi optimas hauſerunt diſciplinas, atq; continuo æuo, ſucceſsiuiſq; generationibus auidè obſeruandas tradiderunt: arbitrantes ignauiam ab hominibus, & malignitatem arceri poſſe, vbi legitimi philoſophi dominarentur, aut diuina quadam ſorte philoſopharentur. Philoſophorum enim officium eſt, diuina noſſe, & humana gubernare, primò per philoſophiam contemplatiuam, deinde per actiuam. Et hæc quoq; duo requirit, vt quid humana natura ſit, & quo pacto ad bonum dirigatur, & à malo remoueatur, agnoſcat: hoc fit per prudentiam, ſecundum quod affectus ſe cohibeat, vt ad bonum, quod ſapientia inuenerat, & prudentia direxerat, facilè tendat. Aliqui tamen in agendo plus, quàm diſputando, experti ſunt,

Præceptores gothicæ iuuentutis.

Noia præceptorũ Gothorum

Legitimi philoſophi arcet ſtultitiam.

Officium philoſophorum.

Expertiores agendo fiũt homines.

De eo-

De eodem.

CAP. II.

VIDETVR Platoni lib. de legibus, puerum omnium animalium beſtiam fore intractabiliorem, eò quòd multis cauſis bruto ſit inferior, niſi diuina prouidentia, atque cognatione diuinum cultum, religionemque ſuſceperit. Ideoque eodem autore teſte, nulli rei fideliòr cura adhibenda erit, quàm vt pueri, & iuuenes bene inſtruantur. Longè etiam magis, quàm medicinales plantæ irrigentur, pueri conſeruentur: ne generoſa virtus verbo, vel facto corrumpatur. Immò aſſerit, nil diuinius fore, quàm quærere de educatione filiorum: quibus etiam vult imponi pulchra nomina, atque ſępius eoſdē interrogari, an tales eſſe velint, ſcilicet ſapientes: & ita naturali inſtinctu reſpondent fore velle: et denique de aliis artibus, & exercitiis vario modò, vt agricultura, nautica, medica, militari, donec ad ſtatutum aliquod perueniatur: & ibi per exempla, & inductiones confirmandi ſunt. Attamen qui ſcholis applicantur, ea intentione fit, vt omnino Dei auxilio concurrente, in cleri militiam aſcribantur: conſtituunturque in Aquilone ab Epiſcopo, vel præſidente locorum magiſtri, ſeu pędotribę, id eſt, exercitationum directores: qui tam per ſe, quàm ſuos ſubſtitutos, ducentos, trecentoſque diuerſarum ętatum pueros et adoleſcentes, etiāſi filii principum ſint, in variis bonarum diſciplinarum rudimentis inſtituant, et adhibita virga & ferula, ni probi eſſe velint, corripiant, tanquam beſtias flagris, & equos calcaribus ad curſum incitatos: vt ad virtutum auiditatem accedere, & permanere conſtringantur. Qui enim licentioſè pueros educat in vitiis, fures eoſdem plectendos lugebit in patibulis. Hi tamen diſciplinę ſcholaſticę ſecuriori ſpe deputantur, quibus à pueritia egregia indoles, eximium ingenium, atque animus ad bonas artes, & ſcientias prępenſior eſſe probatur: etiam ad addiſcendum peregrinas linguas; propter fideliorem interpretationem ſcripturarum; ne fortè bonorum librorum ineſtimabilem ſenſum & fructum, ob inopiam & imperitiam irreparabilem, iacturam amiſſorum exemplorum, & conſiliorum incurrant. Muſicæ, ac Aſtronomicæ, & Arithmeticæ facultati, ac Geometricæ arti vehementer incumbunt. Audiunt enim à maioribus in veſtibulo Platonicæ academiæ ſcriptum eſſe, Nemo huc Geometricæ expers ingrediatur: quod non ſolùm de literarum, ſed etiam affectuum debita menſura idem Plato intelligi voluit.

Hō diuina ꝓuidentia dirigiť.
Iuuenes attētiſſimè educādi.
Noīa pulchra.
Pueri ſępius interrogandi.
Pędotribę.
Filii principū ſub ferula.
Adoleſcētes ꝓbiores hi ſunt
Vitioſi ſuſpenduntur.
Iactura librorū amiſſorum.
Adoleſcētes his artibus incumbunt.
Menſura affectuum.

De paterna benedictione puerorum.

CAP. III.

CERNITVR in ſuperiori figura veteranus homo, inſtruens paruulos ante ſe genuflexos: cuius ſenſum pius lector accipiat, in Aquilonaribus terris ab antiquiſsimis ſeculis inter laicos, & eorum ſobolem fuiſſe vſitatum, videlicet quòd pueri puellæque ſomnum, ſeu lectum petituri, ordine ætatum recitata Dominica oratione, & Angelica ſalutatione, paternam benedictionem accipiebant: atque adhuc ſanctiſsimum eum morem, vetuſta deuotione ſuſceptę fidei ſic introductum, ſeruant. Maxima etenim cura parentum eſt, à maligna ſocietate reſtringere filios, ne irreparabiliter corrumpantur.

Benedictio paterna.
Modus benedicendi & cōſeruandi pueros à peſsima ſocietate.

Amici fideles.

Fideles etiam amici non minus id prǽſtant, quàm veri parentes, vt domi foriſue in bonis moribus, ac ſcientiis inſtituantur. Qualis autem benedictio hæc ſit in forma, vel modo ſimili, laici diſcunt à prædicantibus Parochis, ſiue Plebanis, & Curatis

Forma benedictionis.

ſuis, ex cap. Numeri VI. vbi dicitur: Sic benedicetis filiis Iſraël, & dicetis eis, Benedicat tibi Dominus, & cuſtodiat te. Oſtendat Dominus faciem ſuam tibi, & miſereatur tui. Conuertat Dominus vultum ſuum ad te, & det tibi pacem. Inuocabuntq; nomen meum ſuper filios Iſraël, & ego benedicam eis. Nec certé fallun-

Benedictio Dei

tur in hoc ſanctiſsimo ritu, cùm ita obedientes maneant parentibus ſuis, vt nec ver-

Obedientes filii

Benedictio pris ſubtracta terribilis.

bo, nec opere, aut ſignis contraire videantur paternis præceptis. Noui ego homines adhuc mea ętate, per patrem proprium ob inſignem contumeliam, & rebellionem illatam, à paterna benedictione excluſos fuiſſe: & continuó omnem infelicitatem, inopiam, calamitatem, & infamiam ſunt experti.

De præmio, ſeu mercede præceptorum.

CAP. IIII.

Præmia præceptorum vnde.

Teſtamentũ plebanorum.

DE publico ærario, vt in præclariſsimis aliarum regionum, Italiæ, Hiſpaniæ, Galliæ, & Germaniæ ſtudiis, pręceptorum præmia non erogantur in Aquilonaribus ſcholis, ſed à decimis Eccleſiarum, & Epiſcopali menſa, ac teſtamentali portione decedentium Plebanorum, ſeu Curatoꝝ: qui tres, quatuórue marcas argenti, vel magis, aut minus, ſiue earum æquiualens pretium ciſtę ſtudentium, ſanctione Pontificum & Capitulorum, relinquit moriturus. Hæcq; portio velut debitum ſuccedentibus agnatis, & hæredi-

Epiſtola Alarici regis Gothorum de educa. pueroꝝ.

bus anteſertur. Iuuat hic inſerere generoſam epiſtolam, vel aliquas partes eius, ab Alarico Rege Gothorum Senatui vrbis Romę per Caſsiod. lib. IX. ſcriptam: Filiorum cauſas iure ad patrum cognoſcimus remiſiſſe perſonas, vt ipſi de eorum profectu debeant cogitare, quorum intereſt ſtudia Romana proficere. Neq; enim credendum eſt, vos inde poſſe minus eſſe ſolicitos, vnde & generi veſtro creſcit ornatus, & coetui prouenit aſsidua lectione conſilium. Nuper ſiquidem, vt eſt de vobis cura noſtra ſolicita, quorundam ſuſurratione cognouimus, doctores eloquentiæ Romanæ laboris ſui conſtituta præmia non habere, & aliquorum nundinatione fieri, vt

Præmiũ nutrit artes.

ſcholarum magiſtris deputata ſumma videatur imminui. Quapropter cùm manifeſtum ſit, præmium artes nutrire, neſas iudicauimus, doctoribus adoleſcentum aliquid ſubtrahi: qui ſunt potius ad glorioſa ſtudia per commodorum augmenta pro-

Grammatica.

uocandi. Prima enim Grammaticorum ſchola eſt fundamentum pulcherrimum literarum, mater glorioſa facundiæ: quæ cogitare nouit ad laudem, loqui ſine vitio.

Mores boni.

Hæc in curſu orationis ſic errorem cognoſcit abſonum, quemadmodum boni mores crimen deteſtantur externum. Si docilem parens filium cognouerit, & ingenii viri-

Auaritia deſit ĩ educatione filiorum.

bus præſtantem, nulla eum auaritia cogere debet, vt tanta laude filium fraudare velit: adhibeat quamprimùm puero optimos pręceptores, vt liberalibus artibus, ac diſciplinis erudiatur, ad quas natura ipſa aptiorem genuit. Nihil enim optabilius

Filius ſapiens lętificat pr̃em

parentibus eſſe debeț, quàm filios habere eruditos: à quibus quidem vinci, & om-

Verbũ optimũ Ciceronis.

ni laudum genere ſuperari, non modó ęquo animo perpeti debent, verùm filiorum gloriam victoriæ palmam ſibiipſis exiſtimare. Cicero ad filium ſępenumeró ita loquitur, vt nihil magis cupere videatur, quàm ab eo literis, ſi fieri poſſet, ſuperari.

Sententia peſsima.

Peſsima nanque eſt quorundam noſtri temporis ſententia, qui nullo pacto ſapientia à filiis ſuperari velle aiunt: rurſus quàm deteſtabilis ſit nimia parentum indulgentia

erga

erga filios, qua eos efficiunt torpentes, ignauos, & effœminatos, Plato ipſe in Gorgia ampliſsimè execratur. Immò & horribile flagellum ſubditi ſufferunt, quoties eia Princeps laſciuis, effœminatiſq; moribus educatus, offertur habendus. Qualem enim iuſtitiam oppreſsis, qualem compaſsionem afflictis, quale deniq; virtutis exemplum aliis vnquam præbebit? qui prius imperium cum vitio ſumpſit, quàm ſcire potuit, aut voluit, quàm ardua virtutis via principatus ſit acquirendus, ac omni modeſtia manutenendus.

Indulgentia nimia pniciosa.
Flagellum horribile.

De ſimilitudine artium.

CAP. V.

NAM ſicut Muſicus conſonantibus choris efficit dulciſsimum melos, ita diſpoſitis congruentibus accentibus, metrum nouit de antare Grammaticus. Eſt Grammatica magiſtra verborum, ornatrix humani generis, quæ per exercitationem pulcherrimę lectionis, antiquorum nos cognoſcitur iuuare cōſiliis. Hac nō vtuntur barbari Reges: apud legales dominos manere cognoſcitur ſingularis, arma enim & reliquę gentes habent: ſola reperitur eloquentia, quæ Romanorum dominis obſecundat. Hinc oratorum pugna Ciuilis iuris claſsicum canit: hinc cunctos proceres nobiliſsima diſertitudo commendat. Qua de re P. C. curam habeatis, vt ſcholę præceptores, tam Grammaticus quàm Orator, necnon Iuris ciuilis expoſitor, commoda ſui officii percipiat ſine diminutione. Et ne aliquid relinquatur incertum, mox vt ſex menſes exempti fuerint, ſtatutę ſummę conſequantur prędicti magiſtri mediam portionem: reſidua verò anni tempora cum annonarum debita redhibitione claudantur, ne cogantur de alieno pendere faſtidio, cui piaculum eſt, vel horarum aliquo vacaſſe momento &c. Nam ſi opes noſtras ſcenicis pro populi collectione largimur, qui neceſſarii non ſunt: quantò magis illis ſine dilatione prębenda ſunt? per quos & honeſti mores proueniunt, & palatio noſtro facunda nutriuntur ingenia. Hæc autem præſentibus literarum magiſtris venerando cœtui veſtro præcipimus intimari, vt ſicut nos agnoſcunt de ſuis commodis eſſe ſolicitos, ita à ſe profectus adoleſcētium enixius nouerint nos exigendos: vt quandoque (referente Theoderico Rege II. lib.) prudentia præditi, publicis iudiciis, & legationibus, ſapientiæ miniſterio valeant inſeruire. Magna etenim ars eſt, contra artifices loqui, & apud illos aliquid dicere, vel agere, qui ſe putant omnia præuidere. Reliqua moderniora, ac meliora circa vtilitatem ſcholarum, dignè videri, & æſtimari poſſunt apud clariſsimum virum D. Brunum de Hęreticis lib. VI. cap. V.

Grammatica.
Reges barbari grāmatica nō vtuntur.
Eloquentia Romanorum.
Tēpus ſemeſtre ſoluēdi magiſtris.
Afflictio pręceptorum.
Comœdię hic taxantur.
Ingenia facūda.
Ars magna contra artifices loqui.

De ritu diei Purificationis diuæ Virginis.

CAP. VI.

Remediū iuuentutis educādæ

Ignis ſeruatus.

Cerei benedicti

Lutherani.

Chriſtus ſeruat bona Inſtituta

Fœminę poſt partum.

Antiqui ſoliciti de bōa poſſeſsione.

Exempla bona proſunt.

PRAETEREA interalia benę inſtituendæ adoleſcentiæ remedia, hoc quoq; à maioribus religioſa pietate inuentum eſt, & continuatum in Septentrionalibus regnis, videlicet vt quemadmodum pagana ſuperſtitione ignis in eorum delubris ſemper ſeruabatur ad honorem ſuorum numinum, ac dæmoniorum: ita populus Chriſtianus à paganiſmo ante DC. annos conuerſus, tam deteſtabili euacuato errore, proprio ritu ſuſcepit, ac tenuit, vt die Purificationis diuę Virginis cereos accenſos, orationibus ſacerdotum benedictos, venerabili inſtituta proceſsione per Eccleſias, & cœmiteria reuerenti deuotione, & humilitate geſtarent. Is quoq; laudabilis mos adhuc extat hoc die, ſtabitq; poſthac inuiolabili more in ſempiternum æuum: licet audax, & temeraria quorundam nouatorum præſumptio, ob tenebroſam eorum viam, vitam, & viſum, huius luminis ſplendorem irrutilantem habuerint odioſum, ne lumen fidei, & ſigna bonorum operum maneant in ardentibus lucernis, & eleemoſynariis manibus Chriſtianorum. Sed nec præualuerant vbiq; in impiis meditationibus ſuis, Chriſto (qui lumen ad reuelationem gentium eſt) bona inſtituta conſeruante, quin hęc introducta deuotio (quam etiam omnes fœminæ enixa prole, ſpatio XL. dierum purificandæ, in oſtio Eccleſiæ lumen portantes exhibent ſacerdoti) maneat immota in Eccleſia Catholicorum: quia tanto tempore ad conſeruandum pacificum victum, nulli penitus iniurioſum, fuerat obſeruata, vt crudelis meritò cenſeri debeat, qui tam honeſtę, & ſanctę conſuetudini obtemperare contemnit. Omnem enim bonum vſum quaſi bonam poſſeſsionem, & mentem, ſcrutati ſunt antiqui, ne euaneſcentes vmbras pro rebus ſolidis amplecterentur, aut fumos oſtenderent Chriſtianam vitam accepturis. Exemplis tamen, & ſimilitudinibus rerum, homines rudes pro obſequio fidei, ad virtutem capeſſendam, & proprium periculum cauendum, non autem inducendum alienum, informare ſatagebant.

De diſtri-

De diſtributione candelarum, ſeu cereorum benedictorum.

CAP. VII.

FACTA igitur ſolenni proceſsione per templa, vel cœmiteria; cereus benedictus ad altare reponitur, vnicuiq; familiæ finito officio in particulas diſtribuendus: quibus ſuſceptis domum quiſq; regreditur, & ſequenti die conuocatis omnibus liberis ieiunis, ac genuflexis, parens iuxta formam prædictam Nume. VI. cereis accenſis impendit benedictionem, crematq; in modum Crucis extremitates capillorum capitis, ac ipſum cereum pro vnoquoq; benedicto filio extinguit: cuius fumus ſi aſcenderit, veluti iuſti Abel, ſignum bonæ obedientiæ parens adeſſe aſſerit: huicq; adoleſcenti, vel fœmellæ blanditur, exhortans, vt virtuoſè viuat, quia aſcenſus fumi longam, & bonam vitam ſignificat affuturam: quo viſo alacriores effecti iuuenes, in optimis moribus, & obedientia perſeuerant, & progrediuntur. Cuius verò fumus verſus terram obliquatur, eidem timor incutitur, vt mores corrigat, & ſemper abſtineat à peſſima ſocietate: hacq; via infiniti refrenantur à vitiis, & plurimi corroborantur in bono. Laudibus enim ducuntur ad religionem, mitibuſq; minis depoſita pertinaci audacia, auertunt rebellionem. Si quis tamen contra bonam conſuetudinem hanc loquacius quàm prudentius dixerit, non tantùm ob violatę religionis culpā, ſed excitandi tumultus metum, vt ethnicus in ſociorum conſortio euitatur, maximè in menſali conuictu, vbi verecundius talem effugere oportebit.

Templa & cœmiteria ſunt loca refugii.

Parens benedicit filiis.

Fumus aſcēdēs quid ſignificat

Fumus obliquatus.

Via reuocandi liberos à peſſima vita.

Cōtradicens religioni exturbatur.

De vſu benedictorum cereorum.

CAP. VIII.

ETSI cereorum vſus multus, & magnus eſt in Aquilonaribus terris, maximè in veneratione templorum, ac viſitatione Sanctorum, & ſuſceptione ſacramentoꝝ: tamen cerei manu, & ore Pontificis (cuius ſpeciale inſigne eſt) benedicti, in alta reuerentia habentur apud eas gentes: Creduntur enim potenti virtute verbi diuini ſuper eos effuſi, vim habere fulgurum, ac coruſcationum arcendarum, ad eum effectum tunc incenſi. Prætereà vbi aërem corruptum ſentiunt, ne tempore peſtis, aut tempeſtatis ſæuiat, bonarum precum adiunctione incenſos habent, vel proceſsionibus ab Eccleſia inſtitutis in manibus geſtant, vt virtuti ſupereffuſæ benedictionis cedant elementa, alioquin aſperrimè nocitura. Nec iſta videantur abſurda, cùm in ethnicis hiſtoriis dæmonum placatione per certa ſacrificia, haud modo diſsimili, vel altero reperiantur excogitata, ac vſitata, quemadmodū Liuius IIII. deca. lib. X. aſſerit, ex Senatuſconſulto Ro. ferias, & triduanas proceſsiones per totam Italiam contra peſtem, quæ vrbes euacuauerat, fuiſſe inſtitutas. Immò refert de ſimili remedio aduerſus eandem, vel aliam elementoꝝ duritiam, dum ictos fulmine in præliis equites armatos, & agros tempeſtatibus demolitos, ac pecudes, & armenta quaſſata cernerent, mox ad libros Sibyllinos, tanquā Aeſculapii remedium quæſituri, diuerterunt. Ita & ante ſuſceptam Catholicam fidem in gentibus Aquilonis factum memoratur, donec veri luminis ſplendore illuſtrati, benedictis cereis redimerent vrentes clades, & tandem animam efflaturi cereis vterentur eiſdem.

Cereus inſigne pontificum eſt

Virtus cereorū benedictorum

Vſus gentilium

T. Liuius de triduanis pceſ. gentilium.

Libri Sibyllini

Splendor veri luminis.

De benedictionibus cunctarum rerum Birgeri Archiepiſcopi Vpſalenſis.

CAP. IX.

Benedictio omnium rerum.

PVLCHRVM, & ſanctum, immò neceſſarium arbitrantur eædem gentes, benedictionem ſiue ſacerdotis, ſiue ſua inuocatione fundere ſuper res omnes mortalium vſui applicandas, eò quòd Dei inuocato nomine vbiq; ſentiunt adeſſe, vel mox affuturam omnium rerum vbertatem. Audiunt enim à prædicatoribus ſuis ex cap. XXVIII. Deutero. allegato, quantis benedictionibus replentur ſeruantes mandata Dei, & rurſus quàm infelices, & maledicti ſunt, qui declinant ab eis. Habentur tamen communes cęrimoniæ in benedicendis ſeminibus, & ſegetibus, & eſculentis tempore Paſchæ, & in medio Auguſti, die beatiſsimæ Virgini dedicato, vt benedicantur omnigeni fructus: quorum ſi qui ad vſum domeſticum deputati, maximè potus & ceruiſia, incidentibus venenatis & immundis animalibus corrupti videantur, mox adhibita ſacerdotali benedictione ſub hac verborum forma reſtituuntur: Deus, cuius immenſæ pietatis eſt ſordes abſtergere, corrupta in priorem munditiàm reuocare, & benedicendo ſanctificare, te ſupplices exoramus, vt de hoc liquore quicquid in eo ſordidum, aut immundum, ſiue noxium eſt, euacues, & adminicula, quę ſeruis tuis vtenda conferre dignatus es, ſolita miſeratione tua, & ſanctificando purifices, & purificando ſanctifices: vt liquor iſte ab omnibus inquinamentis emundatus, tua diuina benedictione ſit ſanctificatus, & omnibus ex eo guſtantibus exiſtat immaculatus. Eſt & alia forma benedictionis annonæ die S. Stephani: Omnipotens ſempiterne Deus, creator omnium elementorum, & ſanctificator, qui es trinitas & vnitas, precamur te Domine clementiſsime pater, vt annona iſta per tuam miſericordiam ſit benedicta, & præſta per inuocationem tui ſanctiſsimi nominis, vt animalia quæ ex ea guſtauerint, accipiant recreationem, & ſanitatem, ac fortitudinem: vt quæ ad vtilitatem noſtram creaſti, per tuam gratiam viuant ad noſtrum adiutorium. Per D. N.

Seruantes mãdata benedicunt.

Forma benedictionis potus.

Oratio in annonam.

Adhuc de benedictionibus peregrinantium eiuſdem Birgeri Archiepiſcopi.

CAP. X.

Vita hominis militia eſt ſuper terram.

OBSECRO memor eſſe velit omnis lector pius, qui hęc dignabitur ſemoto faſtidio legere, vitam hominis militiam, & peregrinationem eſſe ſuper terram: vt cogitet qualiter ab Aquilone (vnde omne malum panditur) etiam vita emendata iter eſt ad cœlos. Vnde ex deuotione, vel voto volentibus peregrè proficiſci ad Hieruſalem, aut Compoſtellam, vel almam Vrbem, ſeu alia loca, prout multi Illuſtriſſimi Reges, & fœminæ olim profecti ſunt, Præſul, vel ſacerdos ſuper eos, & ſacculum, ac baculum modo ſequenti ſtans benedicit: Domine IESV Chriſte conditor mundi, & redemptor, qui beatis Apoſtolis tuis præcepiſti, vt euntes in peregrinationem virgas tantùm ſumerent, te ſupplici deuotione petimus, vt digneris hos ſacculos, & fuſtes, ſeu baculos benedicere,

Reges & reginæ peregrinati ſunt.

Forma benedictionis ſuper peregrinantes.

dicere, quatenus hi, qui illos in ſignum peregrinationis, & ſui corporis ſuſtentationem recepturi ſunt, tuæ celeſtis gratiæ recipiant plenitudinem, vt in eis munimen tuæ benedictionis percipere poſsint: vt quemadmodum virga Aaron in templo Domini florens, à rebellium Iudæorum numero ipſius ſtirpem diſtinxit: ita & hos ſignaculo S. Petri ornatos, ab omnibus peccatis abſoluas, q; in die iudicii ab impiis ſeparati, in dextera parte ſint collocandi. Per D. N. Verſ. Aduenerunt nobis dies pœnitentiæ, ad redimenda peccata, ad ſaluandas animas. Commendemus noſmetipſos in multa patientia, per arma iuſtitiæ virtutis Dei. Vnde conſignans peram dicit: In nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti accipe ſacculum, ſeu peram, in habitum peregrinationis tuæ, vt ſanus peruenire merearis ad limina Sanctorum, quò pergere cupis, & ad nos cum gaudio & exultatione reuerti incolumis. Deinde dans baculũ, dicit: In nomine Ieſu Chriſti accipe & hunc baculum in ſuſtentationem itineris, & laboris tui, vt deuincere valeas omnes inimici cateruas, & peruenire ad limina Sanctorum, quò peregrinari deſideras: vt peracto obedientiæ curſu, ad nos quoq; ſanus cum gaudio reuertaris, & incolumis. Verſ. Saluos fac ſeruos tuos &c. Mitte eis auxilium de ſancto, & de Sion &c. Omnipotens ſempiterne Deus, humani generis reformator, & autor, qui Abrahæ puero tuo, vt exiret terram natiuitatis ſuæ, & veniret in terram repromiſsionis, quam ei te daturum eſſe promiſeras, præcepiſti: necnon & populum Iſraeliticum in deſerto te adorandum multis prodigiis venire feciſti, hunc quæſumus ad Sanctorum limina pergentem, à periculis omnibus eruas, & à peccatorum nexibus abſoluas, & tu qui es vera via, in te confidentibus iter bene diſpone, vt inter omnes huius ſeculi perturbationes tuo protegatur auxilio. Mitte ei ſanctum Angelum tuum, quem Tobiæ famulo tuo comitem dediſti, vt vbicunq; manſerit, ſit illi defenſor contra inſidias omnium inimicorum viſibilium, & inuiſibilium, quatenus lætus & incolumis ad nos iterum redire valeat. Per D.N.

Benedictio ſacculorum & fuſtium.
Virga Aaron ſignum obediẽ.
Forma cõſignãdi ſacculum.
Forma cõſignãdi baculum.
Oratio.
Raphaël Angelus.

De benedictionibus eleemoſynarũ eiuſdẽ Archiepiſcopi, pro viuis & defunctis. CAP. XI.

ABSCONDITE eleemoſynã in ſinu pauperis, & ipſa oret pro vobis ad Dominum: quia ſicut aqua extinguit ignẽ, ita eleemoſyna extinguit peccatũ. Verſ. Honora Dominum de tua ſubſtantia, & de primitiis frugum tuarum da pauperibus: quia beatus qui intelligit ſuper egenũ et pauperem. De profundis vſq; ad finem. Kyrieeley. Xpeel. Kyrieel. Pater n. Et ne nos. Saluos fac ſeruos tuos, et ancil. t. deus m. ſpe. in te. Mitte eis auxil. & de Sion t. eos. Eſto eis d. tur. forti. à fa. ini. A porta inferi erue d. a. e. Credo vi. bo. do. in terra vi. Requieſ. in pace. Domine exaudi. Dominus vobiſcũ, & cũ ſ. t. Creator & conſeruator generis humani, dator gratiæ ſpiritualis, largitor æternæ ſalutis, mitte ſpiritum tuũ ſuper hanc eleemoſynam pro aiabus famulorũ famularũq; tuarũ, vt armata virtute cœleſtis defenſionis, omnibus ex ea guſtantiũ corporibus, atq; aiabus eorũ proficiat ad æternã ſalutẽ, et proſperitatẽ. Deinde dicit: Eleemoſynã hãc ſanctã facietibus retribue Domine in regno tuo, qui es remunerator oium bonorũ, & benedictus Deus per infinita ſecula ſeculorũ. Huius etiã ſanctiſsimi Birgeri Archiepĩ Vpſalenſis ordinatione, & conſenſu ſuorũ ſuffraganeorum, factũ eſt, vt penes ſingulas Parochiales eccl̃ias, latè per regnũ extẽſas, eſſent domus refugii pro alendis egenis, per cõportatas eleemoſynas parochianorũ. Præterea q; decimæ Epãles darent hoſpitalibus leproſorũ, & infirmorũ, atq; cũ his liberales eleemoſynæ diligẽtia queſtorũ, tam remoto q̃ propinquo ſitu diſtãtibus, (determinato tamen modo ab indigenis recollectæ. Eſt etiã talibus locis de magnis indulgentiis, & Principũ priuilegiis, vt melius cõſeruentur, prouiſum: attamen propter miſeriã inopum, & gemitum pauperũ, aliquando exurget Dominus, vt vindicet in hæreticos omnem pietatem ſua inexplebili auaritia deſtruentes.

Eleemoſyna extinguit peccatum.
Forma benedictionis eleemoſynarum
Oratio.
Ordinatio Archiepĩ Vpſal. ſup. domibus egenorum.
Decimæ epales Pauperes indulgẽtiis eccl̃iæ et priuilegiis principum conſeruentur.
Vltio hæreticorum.

De hoſpitalitate Gothorum, ac aliorum Septentrionalium incolarum.

CAP. XII.

Homines mutuis ſubſidiis viuunt.

Hoſpitibus blãdiri turpiſſimum eſt.

Officium humanitatis verum.

Deus rependit vices.

Hoſpitalitas Gothorũ.

CVM natura mortales inuitet ad hilarioris vitæ mutuũ ſubſidium: quod certè meritò facit, quia ſupra generis humani ſortem eſt, vt ſolus quis ſibi ſufficiat, licet natura vniuerſos ex æquo fouet, quos eiuſdem formæ cõmunione complectitur: eadem nimirum hominem etiã atq; etiam obſeruare nititur ne ſic ſuis cõmodis obſecũdet, vt proximum (quem facilè iuuare poterit) anguſtiis obrui patiatur: immò deteſtabile eſt, ſuſceptione hoſpitibus blandiri, & poſteà pretii enormitate terrere: quoniam prędoni ſimilis eſt, qui ſub iniqua voluntate, & execrabili lucro demonſtrat ſe iuſtitiam non habere. Id enim verum humanitatis, ac benignitatis officium eſt, quo quis ſibi demit, & alteri porrigit: quod ipſum nunquàm tantum infert commodi, quantum refert: nam & beneficiorum viciſsitudine penſatur, & ipſa benefacti conſcientia, ac recordatio charitatis eorum, & beneuolentiæ, quibus benefeceris, plus voluptatis affert animi, quàm fuiſſet illa corporis, qua abſtinuiſti, prętertim quòd Deum ingẽti pręmio opus pium rependere non dubitatur. Quocirca ad eum effectum declarandum, ſuprapoſita figura adducta eſt, oſtendens quàm immenſa benignitas admirabili Dei munere Gothicis, ac Sueticis gentibus in hoſpitum collectione, vltra omnes Septentrionis populos indita eſt, vt omnem illum diem infeliciter periiſſe exiſtiment, quo non contingat peregrinis hominibus beneficium aliquod exhibuiſſe.

De externo teſtimonio eiuſdem hoſpitalitatis.

CAP. XIII.

Verba Crantzii de hoſpitalitate Gothorum.

REFERT Albertus Crantzius inſignis nationum & hiſtoriarũ ſcriptor, huiuſmodi verba: Quãuis omnes Hyperboreæ gentes hoſpitalitate ſunt inſignes, præcipui tamen ſunt Sueones, & Gothi iis coniuncti: quibus eſt omni

probro

probro grauius hoſpitium negare tranſeuntibus, ita vt ſit certamē, quis aduenam hoſpitio ſuſcipiat: cui gratuita liberalitate omnia exhibēt hoſpitalitatis iura, quotquot diebus permanſerit: egredientemq́ commendant amicis in itinere, quod inſtituit, commorantibus. Hæc ille. Quinimmò & iumentorum vſum ſolicito viatori, quouſq; voluerit, liberrimè præbent, ipſumq́ per compita viarum alacriter ducūt: vtq; tali eorum beneficio vtatur, obſequiis & precibus vrgent: ſcientes plenum pietate opus eſſe, peregrinam gentem tali gratuito more conſolari. Nec ignorant quantæ ſint æſtimationis reputandi fideles, & boni hoſpites, qui probos mores, vſus, conſuetudines, & reliquas virtutes aliarum gentium (quas libenter audiunt) ſyncerius referre credūtur. Item & amicitias doloſa ſimulatione ſuſurronū violatas, in priſtinum robur piis conſiliis reducere, atq; piiſsimis exemplis, & experimentis ſolidare. Præterea qui de architecturis, & aliarum rerum naturis quæſiti, plurima per experientiam dicere norunt, quæ perpetuā vtilitatē actiuis ipſis hoſpitibus ſint allatura. Quocirca non contemnenda donaria receſſuris in pellibus pretioſis, aut argenteis vaſis liberaliter elargiuntur: quo fit, vt beneficii memores, ſimili gratitudine quandocunq; opus fuerit, omne bonum polliceantur, & præſtent.

Hoſpes egrediens cōmendatur amicis.

Opus plenū pietate.

Vtilitas bonorum hoſpitū.

Hoſpites boni reparant amicitias.

Dona dātur hoſpitibus.

Memores beneficiorum.

De periculis hoſpitum ingratorum.

CAP. XIIII.

HABET tamen natura populi huius hanc iuſtam ſeueritatem, vt ſi hoſpites tanta benignitate ſuſcepti, inhoneſta cupidine ducti (quod rarò tamen accidit) conſortem patroni domus; aut filiam, vel ancillam laſciuo ludibrio violare præſumpſerint, aut vim intulerint, tunc illicò talem omni ſæuitia adhibita, vſque ad mortem inſatigabili conatu, & impacabili iracundia perſequuntur. Vident enim eorum gratuita beneficia nefanda nequitia compenſari. Neq; diu gratam ſtationem retinent hoſpites, qui graues odores ſecum in veſtibus, aut ſarcinis, veluti moſchum deferunt: quia fœminæ abortiunt eo odore hauſto: immò ob tales odores peregrinos, incolis ſuſpecti fiunt, ne ſint proditores regni: vnde plerunq; accidit odoriferos ſatellites, præcipuè collimitaneos Ruſſos, ſeu Moſchos, aut Danos, ruſticorum ferocitate fuſtigari, quibus diſplicet ille odor. Præterea qui rixas, & odia, atque contumelioſam ebrietatem nimis prodigo abuſu, & hauſtu, lege diſcretionis oblita, exaggerant, alioſq; feroci ſpiritu nimio potus calore inflammati prouocant, ſubitò ad intenſiſsima frigora expelluntur: quo demum euenit, vt propriam agnoſcentes inſaniam, prudentius conuerſentur in ædibus alienis, ne abutantur benigniſsima hoſpitalitate. Aeſtatis tamen tempore effugati, vt minus ab elementis vbiq; ſuauiter ſpirantibus, periculi ſuſtinent: ita infamis eorum memoria meretur, & efficit, vt nullibi vel hoſpitio, vel ſocietate bonorum hominum recipiantur, & foueantur.

Hoſpites ingrati plectuntur.

Hoſpites odoriferi inſecuri.

Hoſpites rixoſi expelluntur.

Hoſpites īgrati omni tempore inuiſi.

De bono & vtili moderamine erga hoſpites iniurioſos.

CAP. XV.

Virtus bonorũ hoſpitum.

Vir bonus iuri ſuo aliquantulum cedit.

NON parum ad hoc propoſitum facit doctrina beati Ambroſij de Offi.lib. II. cap.XXI. vbi de inſigni hoſpitalitatis gratia & merito, plurima annotanda adducit: & inter cætera, ꝙ decet hominem hoſpitalem eſſe, benignum, iuſtum, non alieni cupidum, immò de ſuo iure cedentem potius aliqua, ſi fuerit laceſſitus, quàm aliena iura pulſantem: fugitantem litium, abhorrentem à iurgiis, redimentem concordiam, & tranquillitatis gratiam. Siquidem de ſuo iure virum bonum aliquid relaxare, non ſolùm liberalitatis, ſed plerũq; etiã cõmoditatis eſt. Primùm diſpẽdio litis carere nõ mediocre eſt lucrum, demũ augere amicitiã: ex qua oriuntur plurimæ cõmoditates, quę ſuo tẽpore

Humanitas impartienda.

poſteà ꝓſunt. In hoſpitalibus autẽ omnibus officiis humanitas impartiẽda eſt: iuſtis tamen vberior honorificentia eſt deferenda, vt recipiẽs iuſtũ in nomine iuſti mercedẽ iuſti accipiat, & præmium calicis aquæ frigidæ &c. Suaue igitur eſt, non pecuniæ ſed gratiæ ſtudere. Verùm exurgens auaritia homines in eam ariditatem indueit, vt damnum putent, quicquid præter morem impenditur: licet ſcriptura aſſerat, Melior

Hoſpitalitas melior.

Liberale eſt.

Prodigum eſt.

Liberalitas pulchra.

eſt hoſpitalitas cum oleribus, aut panis in ſuauitate cum pace. Non enim prodigos nos docet eſſe ſcriptura, ſed liberales .·. Liberale eſt hoſpitio ſuſcipere, nudum veſtire, redimere captiuos, non habentes ſumptum iuuare: prodigum eſt ſumptuoſis effluere conuiuiis, & vino plurimo: prodigum eſt popularis fauoris gratia exinanire proprias opes: quod faciunt inanibus ſpectaculis intenti. Pulchra liberalitas eſt menſuram tenere, vt pluribus iuxta neceſsitatem diſtribuatur. Quicquid tamen ex affectu ſyncero promitur, hoc eſt decorum: non ſuperfluas ædificationes ag

Ornamentũ templorum.

gredi, nec prætermittere neceſſarias. Et maximè hoc ſacerdoti conuenit, ornare Dei templum decore congruo, vt etiam hoc cultu aula Dei reſplendeat: miſericordiã frequentare, quantum oporteat largiri peregrinis: non ſuperflua, ne ſumptu pauperum alienam ſibi quærat gratiam, & reſtrictior fiat apud clerum. Alterum enim in

Modus notabilis pro plátis.

humanum, alterum prodigum, ſi aut ſumptus deſit neceſsitati eorum, quos à ſordidis negotiationis aucupiis retrahere debeas, aut voluptati ſuperfluat. Et hæc allegata ſint pro maiori parte propter Aquilonares ſtudioſos: ad quos vix vnquam perla

Peregrini nequaq̃ tẽpore famis exturbandi.

tus eſt beatiſſimus iſte autor Ambroſius: qui & III. lib. cap. VII. ait, tempore famis peregrinos ab vrbibus nequaquàm pellendos, exemplo ferarum, quæ nunquàm expellunt catulos: quæ conſormem ſui generis adiuuant, vbi homo impugnat.

Canes ante menſam impaſtos non patimur, & homines extrudimus?
Quid illũ eiicis, qui te paſcit? Quid tam vtile, quàm cultores agro
rum reſeruari, non interire plebem ruſticorum? Quod igitur
indecorum eſt, etiam inutile eſt &c.

Agricolas ſeruari vtile.

De ritu Chriſtianorum conuiuiorum.

CAP. XVI.

QVEMADMODVM lib. V. cap. III. de ſobrietate gigantum, & lib. XIII. cap. XXXVI. de ritu epulandi gentilium nõnihil oſtenſum eſt, qualẽ vſum, victumq́ ſeruabãt antiqui, nunc inſuper accepta Catholica fide enarrare cõgruit, quomõ per Aquilonaria regna, Suetiã pręſertim & Gothiam, relicto maiori ex parte paganiſmo, & idolorum cultu, vnanimes cœperint ambulare in domo Domini cum conſenſu, moresq́ tam concordes beneuola ſuarum rerum cõmunicatione ducere, vt præter talem bonorum participationem etiam ad ritum conuiuandi religioſum rationabili ſeruato ſtatuto, ſeſe certis anni temporibus conuertebant: ſicq́ multo tẽpore quaſi ſub aurea ætate, vbiq́ concupita, & adepta pace, alacriter conuiuebant. Attamen vt ordinatius id facerent, dictantibus Epiſcopis bonis, redactus eſt is conuictus ad tres dies Pentecoſtales, atq́ totidem ante caput Ieiunii quadrageſimalis Eccleſiæ præcepto inſtituti: in primis vt vndiq́ ad ſingularem parochiam vniuſcuiuſq́ territorii, ſiue diſtrictus, cibos iuxta facultatem ſuam quiſq́ comportatos, in maxima æde penes Eccleſiam ad eum vſum fabricata, diſtincto menſarum ordine iuxta ſeriem ætatum, dignitatum, ac familiarum ordinarent, ac conuiuarentur, potu ceruiſiæ totius congregationis expenſis longè anteà ad hunc vſum reſeruato.

Conſenſus gentis in fide.

Modus conuiuandi.

Tempus cõuiuãdi & locus.

Potus cõmunis

De cauſis huiuſmodi congregationis.

CAP. XVII.

DVRANTE itaq́ hoc triduo ante ciborum ſumptionem ſacra à Plebano, ſeu Curato audituri, Eccleſiamq́ ingreſſi, (prout & nunc ingrediuntur) pro ſe, ſuiſq́ charis parentibus, & amicis tam viuentibus, quàm defunctis, fideliter (copioſis oblationibus factis) Dominum orant, vt pacem, & ſanitatem, ac omnia vitæ neceſſaria, & eorum mortuis anteceſſoribus miſericordiam, & vitam

Vota & orationes populi.

præſtet, & ne vnquam ſinat eos incidere in corruptam ſocietatem, & iracundiam do minorum, atque hoſtium calamitates. Demum inde ad conuiuales menſas reuertentibus, mos talis inſtitutus eſt, vt Senatoribus tantæ multitudinis per deputatos miniſtros ſtolis candidis indutos, ampla cornua electo potu repleta, pro ſumma memoria ſanctæ Trinitatis more antiquorum ebibenda, ſucceſsiuo ordine præſententur. Deinde eiſdem cærimoniis in memoriam Deiparæ Virginis, & tertiò patroni, cuius inuocationi Parochialis eccleſia dedicata ſit, cornua ſimili liquore plena, & præſentata ebibantur. Quibus ritè peractis, ex alto legi ſolent ad latus Senatoris ſtatuta conuiuantium, quid ſanctius & honeſtius, tam ibi quàm domi, pro omni ſtatu, & tempore, ac ætate diligenter ſit ſeruandum, quaſi in vna compendiaria vita præſentis, & futuræ lætitiæ acquirendæ ſtatuta hæc proponerentur. Sed neque pœna tráſgreſſorum eſt excluſa, quin & illi obnoxii ſint vt ſoluant, ſcilicet tot ceræ libras ſacris altaribus deputandas: & ita memoria Sanctorum continua reuerentia præſentibus ſuo tempore conuiuiis inſtauratur, & frequentatur.

Mos bibendi.

Cornua pro cyathis.

Statuta cõuiuiorum.

Pœna tráſgreſſorum.

De vtilitate conuiuantium.

CAP. XVIII.

RERACTIS igitur iis menſalibus ſolatiis, pariter Eccleſias omnes vtriuſque ſexus & ætatis homines, Deum & Sanctos eius pro ſua incolumitate, ac parentum ſalute inuocaturi ingrediuntur: diebuſque aliquot in tam piiſsimo miniſterio deducendis, valde ſoliciti ſunt, vt ſi qui in medio eorum diſcordes ſint, ad gratiam & amicitiam eoſdem reducant. Si præterea immineant alicubi in limitibus regnorum hoſtiles inſultus, vt ſtent paratiſsimi ad omnimodam defenſionem. Si denique viſis iuuenibus perſonis pro vinculo connubii coniungendis, eò quòd in cœtu hominum ob morum probitatem videntur idonei, tunc illicò diem perſuadent, & præfigunt parentibus vtriuſque, quo procus accedat pro votis ſponſalibus inchoandis. Et hinc euenit, vt vnus fiat è pluribus: quoniam etſi plures amici ſint, vnum tamen fiunt, in quibus vnus ſpiritus, & vna ſententia eſt, vel coniugali copula iuncti vna caro. Præterea in tali conuictu, vel cœtu Eccleſiæ, teſte Ambroſio lib. I. Offi. cap. XXXIII. fidei conſortio, initiandi ſocietate, percipiendæ gratiæ neceſsitudine, myſteriorum communione, amicitia, & beneuolentia augetur, & creſcit. Hæc enim etiam appellationes neceſsitudinum, reuerentiam filiorum, autoritatem & pietatem patrum, germanitatem fratrum ſibi vendicant. Multum igitur ad cumulandum ſpectat amicabilem conuictum neceſsitudo gratiæ. Adiuuant etiam parium ſtudia virtutum: ſiquidem conuictus morum facit ſimilitudinem. Sed nihil tam conſociabile, quàm cum æquitate iuſtitia: quæ velut compar, & ſocia beneuolentiæ, facit vt eos quos pares nobis credimus, diligamus. Tantum igitur valet beneuolus is conuictus, vt plerunque pignora naturæ vincat.

Diſcordes rediguntur ad concordiam.

Vnus fit è pluribus.

Amicitia & beneuolẽtia quo modo creſcũt

Cõuictus morũ facit ſimĩtudinẽ

De tur-

De turbatione bonorum conuentuum Regnicolarum.

CAP. XIX.

SED heu dolor hic conuiuandi, aut congrediendi pacificus modus, ſæpe inualeſcente peſte, ſæpius annonæ cariſtia, ac bello, & ſæpiſsimè inuidia, & liuore falſorum Chriſtianorum, et deteſtabili hæreticorum machinatione fuerat perturbatus: ſed nunquàm in toto ſublatus. Quia etſi tyrannorum ſuſpicione (qua nihil frequentius eſt) à mutuis congreſsibus & commerciis multitudo, ne in vnum congrediatur, vbiq; reſtringitur: tamen vt violentum crudeleq; imperium, atq; intolerabile ſeruitutis iugum efficacioribus animis & conſiliis quandoque excutiant, tempus aptum inueniunt, quo vel in campeſtri iudicio conueniant, vel nuptialibus feſtis, funeralibusq; pompis, vel nundinis interſint, aut publicis venationibus arcendarum noxalium beſtiarum, præſidis præcepto, vel communi vrgente neceſsitate congregentur, vel hoſtes à littoribus amoueant: quo caſu, & modo ſuſcepto, dum nulla meliora ſuperſint remedia, implacabili furore ſuccenſi, in apertam proruunt rebellionem, ac quicquid atrocitatis ex ea dependet, impigerrimo labore deducunt: nec à furioſa ferocia deſinunt, donec turmatim adaucti, arces & fortalitia tyrannicæ poteſtatis æquauerint ſolo, prout ſuperioribus libris in parte videtur expreſſum. Nolunt enim Gothi ac Sueci, ſeruili conditione nunquàm geniti, tanquam noxales beſtiæ præter legem & æquitatem, iuſto reddito tributo ad inſolita vel impoſsibilia coërceri, prout ex veterum immunitatibus illorum populorum licet intueri, quàm felices ſemper (æquitate defenſa) fuerant, & præſides eorum miſerrimi, qui magis feroci præſidentia timeri, quàm amari conabantur.

Conuictus impeditur.

Suſpicio tyrannorum frequẽs

Modus conueniendi.

Gens prouocata ĩdomabilis

Seruitus generis ĩ Suetia et Gothia nulla.

Pricipes potius amari curẽt q̃ timeri.

De ritu orandi in Eccleſiis.

CAP. XX.

GENTES Septentrionales ex pagis remotiſsimis ad Parochias baptiſmales profecturæ, aliud genus armorum, præter balliſtam, gladium, & ſecurim, non ferunt. Balliſtas inquam, propter feroces beſtias, vrſos præ-

Genera armorum.

Lupi quādo ſæuiores.
Pelles vrſinę ſcabellis altarium offeruntur.
Cerei emūtur ꝓ pellibus ad vſum eccleſiarū.
Gladii.
Secures.
Lanceæ.
Baculi annales Rimſtaf dicti.
Experiētia ipſoꝝ.

cipuè immanes, & inſatiabiles lupos: qui tribus menſibus, Ianuario, Februario, & Martio plus ſolito ſæuiunt, quam reliquo anni tempore: quòd interimantur eo apud Deum præmiſſo voto, atque ſeruata fide, vt pelles feræ percuſſæ quaſi pro ſacrificio ſcabellis ſacrorum altarium ſub pedibus celebrantis offerantur. Et hinc eſt ortum, quòd maximo, ac horrendo vrgente frigore, ſuper vrſinam pellem ſtant ſacerdotes celebraturi. Si verò lupina pellis, aut lyncea, vel vulpina, aut alterius generis retibus excepta fuerit, pretium eius pro cereis Eccleſiæ fideliter adaptatur. Dixi prætereà gladios, vt vim vi, ſi in inſidiis occurrerit, repellant. Deinde ſecures, propter arbores diris tempeſtatibus per tranſuerſam viam eiectas, vt liberè tranſeant, excidendas, & amouendas, vel pontes ſubita inundatione perfractos celerius reſtaurent. Ferunt etiam lanceas loco baculi, ob aqueas foſſas tranſiliendas. Habent nihilominus baculos annales, ſeu Calendarios (de quibus lib. primo cap. XXXIIII. dictum eſt) pro geſtamine manuum: quibus docent, diſputant, interrogant, & concludunt lunares coniunctiones, & oppoſitiones, ac curſus, feſta mobilia, ac fixa: pariter & ſigna dierum, infallibili experientia, quaſi è libro declarata legerent, exponuntur & interpretantur.

De ſecura poſitione armorum in atrio Eccleſiæ.

CAP. XXI.

Arma in atrio eccl'ię ponūt.
Sacrilegorū grauis pœna.
Cano. ſacri et leges imperiales cōtra ſacrileg.
Verba Plutarchi.
Libertas maxīa.
Sacerdotes īpiè iam tractātur.
Locus ſcripturę verax.

TEMPLA, ſeu Eccleſias parochiales ingreſſuri ruricolæ Septentrionis, ante valuas, ſiue in atrio abſque vlla furti ſuſpicione prædicta arma, donec diuina abſoluuntur, prę cipuè tempore pacis deponunt, rurſuſque ad propria reuerſuri reſumunt. Lege enim maiorum grauiſsima pœna ſacrilegi reperti puniri ſolent: nec eius horrendi ſceleris reus inuctus, vlla immunitate gaudebit: immò grauioribus affligi tormentis debet, dum contra Eccleſiæ libertatem, ſecuritatem, & priuilegia delinquit. Similiter & in via Eccleſiarum itinerantibus, inſidias, aut vulnera inferentibus, ſingulari Principis lege infligitur pœna: quæ veluti grauioribus delictis annumerata, Regio tribunali caſtiganda ſeruatur, quemadmodum etiam ſacri Canones ſanciūt, & Imperiales leges. Satiſque huic immunitati congruit CXI. problema Plutarchi, quo dicit: Ita ſacerdotes olim venerabantur, vt ante templa, vel aras poſiti, ſacram effigiem, & diuinum ſimulachrum repræſentarent: ad quod omnibus egenis, ac ſupplicibus tanquā ad aram confugere licebat: vnde nec terreri, nec arceri omnino poterant. Quocirca in ipſo ianuæ veſtibulo, ac limine eiuſdem ponebantur lecticæ. Qui verò pedibus huiuſmodi ſacerdotum ſe prouoluiſſent, eo die ab omnibus plagis, ac pœnis tuti erant: qui ſi prius vincti fuiſſent, ac ad eum acceſsiſſent, eueſtigiò ſoluebantur. Vincula verò non per ianuam, ſed per tectum ſublata foras abiiciebantur. Nunc autem dolendum eſt impiis perſecutoribus vincula, catenaſque non ſufficere, quibus atrocius Dei ſacerdotes mille contumeliis afflictos alligent, ſpolient, & occidant: per quorum deuotiſsimas preces miſericordia diuinitus acquiri conſueuit. Sed rurſus attendant ſcriptum fore, Beneplacitum eſt Domino in populo ſuo, & exaltauit manſuetos in ſalutem: in quorum manibus gladii ancipites ſunt, ad faciendam vindictam, & ad alligandum Reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis, vt faciant in eis iudicium conſcriptum. Et hæc eſt gloria omnibus Sanctis eius.

De miſe-

De miſeria, & infamia ſacrilegorum.

CAP. XXII.

QVIA nimium familiare ſacrilegis mentibus eſt, audaci impietate quæque mala imaginari, & ea contra diuinam reuerentiam, & eius miniſtros atrocius exequi: ſit vt in primis vel cultum diuinum totaliter auferant, vel in tantum bona diripiendo impediant, vt tandem omnem ſubſtantiam Eccleſiæ, & clericorum occupent, ac vertant in commodum, & hæreditatem laicorum: ignorantes, vel ſcire non volentes, crudelius mortis genus fore, victu neceſſario ſublato, hominem miſerabili ac longo interitu fame occidere, quàm leui, licet duro compendio, fune, vel gladio, quocunque ſolatio deſtitutum, & nudum mortificare: immò in tantum blandiendo ſibi mentitur eorum iniquitas, vt aſtutè dicant, Non expellimus clericos ab Eccleſijs, vel monachos, aut moniales à clauſtris: ſed bona eorum ſub fiſcum, & coronam mittimus, vt nihil amplius ab aliis exportandum relinquatur, ſed his peraugendis noua eleemoſyna diſtribuatur. Quod quàm execrabile, ac deteſtabile ſit, ipſi viderint, qui hac ſcelerata malitia infamiam ſibi comparant, & perpetuum cruciatum, ac ſtirpi, generationique ſuæ æternam egeſtatem: quæ in domo impii, vt lepra in leproſo, hæreditaria lege manet. Conſtat etiam referente Theoderico Rege Gothorum de libertate cleri, quòd qui mendicitatem tollit à monaſteriis, & clauſtris, eam inueniet in Principum aulis. Quod quàm verũ ſit, ſecreta miſeria plus edocet, quàm minuta hac pagina congruit enarrare. Verè poſſent hic præter mille alia teſtimonia ex nomine oſtendi potentiſsimę Principum, ac nobilium familiæ: quæ vt olim ſorte ſua contentæ ſine ſacrilegio, & veſtium, & epularum inani luxu liberaliter in ſplendida opulentia (abundè propria egenis tribuentes) vixerunt: ita poſtmodum manus rapaces, ad ſacra præſertim æraria, prætextu fictæ neceſſitatis mittentes, inopia preſſi, ad aratra, vt ſudore victum quærerent, deſcenderunt: ſub quo indies iam gemere, & inconſolabiliter plures viuere non ignoro. Aurum, & argentum pia manu collectum dum Eccleſia habuit, ne corruerent in abiectam conditionem, multis & magnis hominibus vel dando, vel mutuando ſuccurrit. At poſtquàm inde ſublatum eſt, nec reparari permittitur, quiſque in maxima infelicitate experietur, quàm miſerabile ſit viuere abſque mutua ſubuentione fidelium Chriſtianorum.

Intentio ſacrilegorum crudeliſsima.

Occidẽtes hominem fame.

Verbum hæreticorum.

Opus execrabile.

Mẽdicitas à monaſterio eiecta repent in aula.

Sacrilegi ſemp egentes.

Nobiles ad aratra preſsi.

Eccleſia ſemper ſubuenit anguſtiatis.

De nimia præſumptione ſacrilegorum.

CAP. XXIII.

Diuinitas ocul' mortalibus nō fallitur.

Edictum Theo. Regis Goth.

Paupes habeāt dona regnātiū

Eſurientes occidit, qui quod pōt nō affert.

Crudelitas maior eſt.

Pauper fit.

EXTANT apud Caſſiodorum lib. XII. notabiles epiſtolæ: quarum vna ſub titulo Edicti ſic habet: Quid adhuc minimè audacia humana tentabis, ſi et ibi furta, ac ſacrilegia porrigis, vbi te minimè latere cognoſcis? vt illudas oculis fortaſſe mortalibus: quamuis iniqua, tamen aliqua videtur præſumptio. Quanta verò cæcitate damnatur, qui ſe æſtimat perpetrare, quod diuinitas non poſſit aduertere? Sed ne ſimilis vlterius graſſetur præſumptio, aut diuinam patientiam frequens prouocare poſſit exceſſus, edictali programmate definimus, vt qui in hac fuerit vlterius fraude verſatus; & militia careat, & compendium propriæ facultatis amittat. Grauiore ſiquidem pœna plectendus, qui vſq; ad iniuriam diuinam, ſuam nihilominus tetendit audaciam. Habeant pauperes dona regnantum: poſſideant aliquid, quibus nulla facultas eſt. Cur aliena ſubſtantia in Regali largitate poſita peruaditur? Poſſeſsio eius, ſtabile munus principis eſt. Quemadmodū præſumat ſubiectus contingere, quod Deo reſpicit humilitatē dominantis offerre? Additur, quód talibus non dare tuliſſe eſt: & meritò, quando qui poteſt eſurientibus ſubuenire, ſi non paſcit, extinguit. Pudeat illis tollere, quibus iubentur offerre. Vltra omnes crudelitates eſt, diuitem velle fieri de exiguitate mendici. Amentur honeſta lucra, horreantur damnoſa compendia, nullus audeat inde tollere, quod poſſit collecta diſpergere: addendo perdit, qui retinendo collegit, & paupertatem potius ad ſe trahit, ſi exigentium pecunias non repellit.

De reſtitutione ſacrorum vaſorum S. Petri.

CAP. XXIIII.

Alaric' rex vaſa ſacra ſacris locis reſtituit.

Vaſa Sanctorū.

Roma gentium domina.

Mitiores olim Arriani q̄ moderni Chriſtiani.

REFERT idem Caſſiodorus eodem libro aliquot ſequentibus capitibus, q̄ poſtq̄ Rex Gothorum Alaricus vrbis Romæ deprædatione ſatiatus, Apoſtoli Petri vaſa ſuis deferentibus excepiſſet, mox vt rei cauſam habita interrogatione cognouit; ſacris luminibus deportari manibus diripientium imperauit: vt cupiditas, quæ deprædationis ambitu admiſerat ſcelus, deuotione largiſſima deleret exceſſum. Sed quid mirum? ſi reuerendorum Sanctorum vaſa diripere noluit, qui tanta ſe Vrbis (à Stilicone laceſſitus) vaſtatione ditauit. Roma etenim, vt anteceſſor meus D. Ioannes Archiepiſcopus Vpſalenſis lib. XV. hiſtoriarum ſuarum fo. 489. aſſerit, gentium domina, Chriſtianæ fidei domicilium, omni ope deſtituta capitur à Veſtrogotho Rege: qui etſi eſſet Arrianus, tamen longè mitius victoriam in deuictos hoſtes exercuit, quàm complures noſtri temporis Principes in ſubditos, & fideles ciues ſuam potentiam extendunt. Quamuis enim direpta fuerat Roma, tamen ſacris ædibus, & omnibus in eas confugientibus, quadam incredibili pietate parcebatur: immò ipſi Gothi

pleroſq;

pleroſq; Romanorum ſuis humeris in templa portauerunt, ne in cæteros milites minus clementes inciderent, prout S. Auguſtinus, & Oroſius, hanc hiſtoriam iam ſibi magis compertam tradiderunt. Ille enim in III. lib. de Ciuit. Dei cap. XXVIII. Gothis admirandam clementiam tribuens, inquit: Gothi tam multis Senatoribus pepercerunt, vt magis mirum ſit, quòd aliquos peremerunt. Hic verò Oroſius lib. VII. cap. XXVIII. miris exclamationibus in laudem Gothicæ gentis vtitur. Ibi enim videre licet, Gothos vehementer horruiſſe ſacrilegia, & non ſolùm ſacra vaſa aurea, & argentea, magnitudine, & pondere, ac pulchritudine pretioſiſsima, in ſacras ædes retuliſſe: verùm etiam omnes tam ethnicos, quàm Chriſtianos ad Sanctorum Baſilicas confugere volentes, è medio interiectu Vrbis, exertis vndique ad defenſionem gladiis, ſaluos & liberos deduxiſſe. Hæcq; contigerunt circa annos Domini CCCC. XIIII. teſte Sigisberto.

Gothi portabãt debiles ad templa.
Auguſtinus & Oroſius.
Gothi mltis pepercerunt.
Sacrilegia Gothi horruere.
Anno Domini 414.

De ſacrilegiis, & differentiis, ac pœnis eorundem.

CAP. XXV.

NE autem quempiam lateat horrendi criminis huius ſacrilegii, hæreſis, ac ſchiſmatis execrabilis impietas, cenſendum eſt id fieri, quoties vel perſonis, vel locis ſacris (vt D. Brunus lib. V. cap. vltimo de hæreticis integrè aſſerit) iniuria irrogatur, aut Eccleſiaſtica bona profanantur. Ac primùm quidem, vt varii ſunt gradus, & digni tates ſacrarum perſonarum: ita variæ quoq; pœnæ ſunt ſacrilegii, quod in perſonas Eccleſiaſticas perpetratur. Si quidem alia pœna in eos ſtatuta eſt, qui hoſtilem & ſacrilegam manum in S. Ro. Eccleſiæ Cardinales iniecerint: alia in violatores Epiſcoporum: alia in eos, qui ſacerdotes, & clericos violenter inuadunt: alia in raptores ſacrarum virginum, & rerum Deo ac Eccleſijs dedicatarum. De quorum pœnis infligendis ſatis iuſta, & ſeuera prouiſio in municipalibus regnorum Aquilonarium legibus facta eſt, ſi alias iura vig[illegible], ac [illegible]orem haberent, iuxta criminum exceſſum, & atroc[illegible]. De D. Cardinalium rariſsimè illuc venientium, offenſoribus, non minor pœna ſumeretur, quàm ſi Regia maieſtas læſa foret: hoc eſt, condemnatio ad truculentiſsimam mortem. Sed is caſus nunquàm accidit in his terris, quin potius tam ſublimibus perſonis omnis reuerentia, & obedientia exhiberetur, quæ ſummo principi oſtendi poſſet, & deberet, prout chariſsimus frater & anteceſſor meus D. Io Magnus Gothus declarat in ſua Metropoli Vpſalenſi. Pariter & aliis S. Rom. Eccleſiæ, & Sedis Apoſtolicæ legatis, ingenti honore & liberalitate ſemper ſuſceptis, Deoq; propitio ſuſcipiendis. Violatores verò Epiſcoporum vti plures, & grauiores ſunt, ita & legibus humanis difficulter arceri, vel iudicari poſſunt: niſi Deus, qui pro ipſis corripit Reges (quibus & præcepit, ne tangerent chriſtos eius) ſuo iudicio per legitima tribunalia iudicium fieri præcipiat, vt proſcribantur, deponantur, ac degradentur: quemadmodum & multi Imperatores, Reges, Duces, Comites, & Equites aurati pro enormibus delictis deponi, & puniri ſolent: ne alicuius effrenis impietas inulta linquatur, donec Deus arguet in æquitate pro manſuetis terræ. Ideoq; nullus in ſublimi poteſtate conſtitutus præſumat alienum iudicare ſeruum, qui domino ſuo ſtabit.

Sacrilegium fit.
Pœnæ variæ ſacrilegorum.
Municipalia iura Aquilonarium regionũ.
Legati Apl'ici ſemper humaniſsimè excepti in Aquilo.
Impietas nõ manet inulta.

De portentoſis ſacrilegis, & eorum infami vita, & horrendo fine.

CAP. XXVI.

Pœnæ violatiū ſepulchra.

COGITENT ergo audaces ſacrilegi non fruſtra ſummos Pontifices tam Canones, quàm ipſos Imperatores leges aduerſus violatores communium ſepulchrorum ſeueriter ſtatuiſſe: quantò magis in eos, qui tumbas ſanctorum Martyrum deſolare præſumunt? Propterea perpendant, ac reuoluant veteres, ac nouas hiſtorias, & nullibi inuenient ſacrilegos aliter, quàm infami morte deſeciſſe. Probat hoc ſufficienter Trogus Pompeius, & eius abbreuiator Iuſtinus: ex quibus nonnullos adducere placuit, vt formident Chriſtiani ſacrilegia committere, quando tam infeliciter ea temeritas ſucceſſerat, etiam illis, qui idola coluerunt.

Sacrilegi morte infami pereũt.

Cambyſes. Cambyſes (inquit Iuſtinus) Perſarum Rex ad Ammonis templum expugnandum exercitum miſit: qui tempeſtatibus, & arenarum molibus oppreſſus, interiit.

Xerxes. Xerxes quoque Perſa quatuor millia armatorum Delphos ad templum Appollinis diripiendum miſit: quæ manus tota imbribus, & fulminibus deleta eſt.

Philomenes. Philomenes Græcorum Phocenſium dux, poſtquàm Apollinis templum ſpoliauerat, ſequenti prælio primus inter conſertiſſimos hoſtes dimicans cecidit, & ſacrilegii pœnas impiiſſimo ſanguine luit.

Brennus. Brennus Gallorum dux, quaſi terrena ſpolia ſorderent, animum ad deorum templa conuertit, ſcurriliter iocatus, Locupletes deos largiri: hominibus oportere. Sed idem poſtmodum cùm dolorem vulnerum ferre non poſſet, pugione ſibi & infamem, & crudelem mortem conſciuit.

Antiochus. Antiochus Syriæ Rex ſperans ſe ſub ſpecie tributariæ neceſsitatis excuſatius ſacrilegia cõmiſſurum, adhibito exercitu nocte tẽplum Dindymæi Iouis aggreditur: qua re prodita, concurſu incolarum cum omni militia interficitur. Totus etiam ille Brenni exercitus (qui Tholoſam reuerſus eſt) comprehenſus peſtifera lue, non prius ſanitatem recuperauit, quàm aurum argentumq; ſacrilegiis quæſitum,

Aurum Tholoſanum. in Tholoſenſem lacum mergeret: quod longo pòſt tempore Cæpio Romanus Conſul abſtulit: quodq; ſacrilegium cauſa exitii Cæpioni, exercituiq; eius poſteà fuit. Romanos quoq; Cimbrici belli tumultus, velut vltor lacus pecuniæ, inſecutus eſt.

Adhuc de ſimilibus ſacrilegis.

CAP. XXVII.

Alexander. ALEXANDER Syriæ Rex, cùm militibus ſtipendia deeſſent, in templo Iouis ſolidum ex auro Victoriæ ſignum tolli iubet, facetis iocis ſacrilegium circumſcribens: nam victoriam commodatam ſibi à Ioue eſſe dicebat. Interiectis deinde diebus in ſacrilegio deprehenſus eſt, & à ſuis

Gryphus. deſertus, à latronibus capitur, perductuſq; ad hoſtem ſuum Gryphum, interficitur. Hi pauci ex tota multitudine ſacrilegorum adducti, documento eſſe poſſunt, non ſemper ve-

Dionyſius. rum eſſe, quod ſacrilegus Dionyſius Siculus iocando dixit,

Ecce

Ecce quàm ſecuri nauigant ſacrilegi. Profectò non omnes hactenus ſecura nauigauerant aura, præſertim in Suetia, & Gothia: de quibus mihi ſpecialis ſermo eſt: qui vel Eccleſiam oppreſſerant, vel auxiliares manus ab ea retraxerant. Noui enim aliquemex Principibus regni Gothorum, quingentos equites in quotidiana familia ſatis magnificè aluiſſe: cuius ſoror circa annum Domini M. D. XXXV. in ordinem plebeiæ multitudinis redacta, pœnam patitur, quód maiores ſui non ſatis pii fuiſsent in Eccleſiam, & Dei miniſtros: in quos ne prædium aliquod conferrent, voto pertinaci ſeſe dudum aſtrinxerunt: quo caſu multi à ſummo culmine nobilitatis ad viliſsimam conditionem ſunt detruſi. Iuſtum quippe eſt, vt ignobiles fiant, qui Deum, à quo eſt omnis nobilitas, in Eccleſiæ miniſtris contemnere non verentur. Neque opus eſt ad confirmandum hoc argumentum, exempla à diuinis literis petere: nam ſacra hiſtoria vix aliquid frequentius, aut horribilius inculcat, quàm horrenda illorum tyrannorum, & ſacrilegorum ſupplicia, qui ab initio inſtitutæ Eccleſiæ, diuino ſacerdotio iniurias, irreuerenti, & feroci ingenio irrogârunt.

Depoſitio potẽtum.

Ignobilesquare multi fiunt?

Scriptura ſacra exhorret ſacrilegos.

De plagis ſacrilegorum &c.

CAP. XXVIII.

VNVM tamen hîc ex Ioſue VII. referre congruit de Acham: qui inter ſexcenta millia pugnatorum, iuſſu Domini per tribus, familias, domos, & nomina quæſitus, repertus, & confeſſus eſt hoc modo: Vidi inter ſpolia pallium coccineum valde bonum, & ducentos ſiclos argenti, regulamꝗ aurcam quinquaginta ſiclorum, & concupiſcens abſtuli, & foſſa humo abſcondi &c. Quæ omnia extracta, & proiecta ante Dominum, tulit Ioſue, filios, filias, boues, oues, aſinos, tabernaculum, & cunctam ſupellectilem ipſius Acham: quem & duxit ad vallem Achor, & ait illi: Quia turbaſti nos, exturbet te Deus in die hac. Lapidauitꝗ eum omnis Iſraël, & cuncta quæ illius erant, igne conſumpta ſunt, lapidum aceruo id teſtante in hunc diem: locuſꝗ vocatur Vallis Achor in ſempiternum. Quo facto auerſus eſt furor Domini ab Iſraël, vt denuó ad gratiam recepti, de inimicis triumpharent: paucıꝗ eorum percuſſerunt vno die XII. millia oppreſſæ ciuitatis, & Regem ſuſpenderunt. Solꝗ & Luna, vt victores in cæteros hoſtes, quinque ſcilicet Reges potentiſsimos, ſterent, ſtationem ſui curſus annuerunt. Præterea cunctas gentes inimicas eis reſiſtentes, in omnibus terris circumiacentibus, ſpeciali numero Reges XXXI. gladio, furca, incendio, vel lapidibus deleuerunt. Domini enim ſententia fuerat, vt indurarentur corda eorum, & pugnarent contra Iſraël, & caderent, & non mererentur vllam clementiam, ac perirent. Domino enim, & Moſi ſeruo eius (prout nunc inconuertibiles ſacrilegi, & hæretici) ſemper duriſsima ceruice reſtiterunt, & indies adhuc reſiſtunt, donec ſimiliter, aut grauius puniantur. Vnum tamen hic addendum veniet, quomodo durus ille perſecutor populi Domini Adonibezech, fugiens è prælio, Iſraël comprehenſus eſt, & cæſis ſummitatibus manuum eius, ac pedum, in ſquallore ſedens dixerit: Septuaginta Reges amputatis manuum, ac pedum ſummitatibus, colligebant ſub menſa mea ciborum reliquias: ſicut feci, ita reddidit mihi Deus: ne fortè ſacrilegi pungentis conſcientiæ flagitium (fame Eccleſiaſticas perſonas occidendo) cum Lamech

Acham fur.

Siclus 20. obolos habet.

Vallis Achor.

Lapidatus ẽ fur.

Victoria redit.

Reges 31. periere.

Sentẽtia Domini fuit.

Iudi. 1.

Reges 70.

Lamech.

dicere cogantur, Occidi virum in vulnus meum, ſeptuplum vltio dabitur de Cain, & de Lamech ſeptuagies ſepties, quia millies audierant, & audiunt cauendum eſſe ab hoc nequiſsimo & crudeliſsimo facto: quia opprimũt alium, vt ipſi oppreſſores ſemper grauius torqueatur: prout video D. Ambroſium Politum Archiepiſcopũ Compſanum ſuper quartum caput Gene. diligenter annotaſſe, videlicet inferentem alteri iniuriã, ſibi primùm & maximè inſerre. Poſſent quidem viri Eccleſiaſtici vim vi quandoq; repellendo, graues vlciſci violentias, aut duras auertere perſecutiones: ſed cùm in bono vincendum ſit malum, ſcuto patientiæ aduerſa grauiſsima venient tolleranda: vt fortè eo genere pugnandi ſeſe à mortiſera vexatione, & proximum à malo propoſito, & peſsimo opere liberare poſsint, exemplo & conſilio beati Gregorii: qui de ſeipſo (vt prædictus D. Archiepiſcopus Ambroſius cap. præallegato refert) teſtatus eſt, ſe potuiſſe Longobardorum tyrannidem debellare, ita vt ne vnus quidem in Italia remanſiſſet: maluiſſe tamen cum cæteris iniquum ſufferre iugum, quàm ſe Dei, & Chriſti Regis pacifici vicarium, ſanguini admiſcere. Veruntamen ea menſura & modo ferenda eſt iniuria, vt non conturbetur Reipublicæ tranquillitas, & commune bonum.

Ambroſius Politus.
Iniuriã inferens ſibi primũ nocet.
Scutum patientiæ.
Gregorius potuit, ſed noluit ſe liberare de perſecutione Lõgobardorum.
Modus ferendi iniuriam.

De remediis ſacrilegiorum auertendorum.

CAP. XXIX.

CONSYDERATA prædicta Prælatorum indicibili patientia, vitæq; ſanctitate, & horrore tam immenſi ſceleris, & infamia ſobolis procreatæ, ac procreandæ, grauiq; Eccleſiaſtica cenſura, & multis ac infinitis malis, ex odio & diſcordia ſecuturis, ſæpiſsimè Reges & Principes Aquilonares, offenſos Epiſcopos & prælatos, ob vitæ ſanctitatem & admirandam fidei conſtantiam; ne illatæ iniuriæ Deo vltore vindicentur, recipere ſolent ad gratiam & fauorem: quemadmodum potentiſsimus Rex Suetiæ Magnus cognomẽto Ladalaas, cum ſanctiſsimo Antiſtite Brynolpho Scarenſi, ſeditioſis procurantibus pro hoſte reputato, atq; pluries ad mortem quæſito, celerrimè cunctis admirantibus, & congratulantibus in gratiã venit. Die etenim Aſſumptionis beatiſſimæ Virgini dedicato, circa annũ Domini M. CC. LXXXV. ſolẽni miſſa Pontificis audita, depoſitiſq; à ſe, & ſatellitibus ſuis omnibus armis, ante pedes altaris & Præſulis ſe proſternens, humilimè ſcelerati ꝓpoſiti veniã ſub Eccleſię diſciplina petiuit, & accepit, Pontificem in arcem ſuam Regiam, honorificè, vt ſecum pranderet, adducens: indeq; ſecutum eſt, vt ſerenior conſcientia Regis fieret, & Epiſcopo ac clero eius vbiq; daretur tranquillitas maior: quod exemplum neceſsitate per occaſionem exorta, quantò magis & Reges, & Præſules (ſecluſis ſuſurronibus) in mutuam gratiam redeuntes, ſecuti fuerint; tantò quietius, & amœnius vtriuſq; gubernia ſolidantur, & creſcunt. Dixi, Suſurronibus ſecluſis: quia hi vt detractores clàm & ſecretè, immò & publicè ita innocentes plerunq; in moribus, vita, fama, & omni actione maculant, vt grauius ea malignitate feriant, quàm ſi eiſdem in fronte & oculis infligerent vulnus. Magnam ſortitus eſt laudem Sereniſsimus Princeps regni Suetiæ Suanto, qui tales artifices venenatæ linguæ nunquàm paſſus eſt altero abſente aliquid enarrare: ſed iuſsit hunc eo loco, quo loqui, vel detrahere cœpit, donec pars altera reſponſura accederet, firmo pede manere. Idq; ſine dubio fundatum

Horror ſceleris reuocatã malo
Cõcordia reſtauratur.
Magnus Rex
Brynolphus Epiſcopus.
1285.
Cõcordia beata
Natura peſsima ſuſurronum.
Suãto princeps

ſundatum ſciuit in veteri lege Deute. XIX: Si ſteterit teſtis mendax contra hominem accuſans eum præuaricationis, ſtabunt ambo, quorum cauſa eſt, ante Dominum in conſpectu ſacerdotum, & iudicum, qui fuerint in diebus illis. Itaq; nec ſuſurrones, nec detractores quis bonus Princeps audiat, ſi à ſacrilega ſuſpicione æſtimari velit immunis. Verba enim ſuſurronum penetrant ad intima cordis. Prouer. XXVI. Primùm omnium tales aduerſus Eccleſiarum paſtores, vt bona eorum auferantur, inſtanter inſiſtunt.

Teſtis mendax Deut. 19.

De periculoſa vexatione parentum, & exemplo reſipiſcendi.

CAP. XXX.

FORSITAN opportunè ſuperioribus capitulis declarantibus, quàm impium ſit violare patres ſpirituales, nonnihil eiſdem ſuperaddetur, quàm inhumanum etiam ſit, diſſolutis moribus bonos moleſtare parentes, eoſq; vexare, quibus ipſa natura ſemper admonet obedire, quemadmodum in beſtiis tigridum aſpicitur, & ciconiarum: quæ eiuſdem naturæ inſtinctu genitores ſuos nedum cibis ſenecta inſtante refouent, ſed excidentibus plumis à frigore tegunt. Affertur ideoq; exemplum non incongruum hoc loco, quomodo ab huiuſmodi naturali lege erratur, & rurſus conditore naturæ iuuante, reditur ad eam. Atq; inter alia magis pium adeſt de Rege Franciæ Dagoberto documentum: qui iram patris ſui Lotharii Regis meritus, eò quòd conſiliarium eius cæſum, & detonſum dehoneſtauerat, Pariſios ad Eccleſiam S. Dionyſii confugit: & quia inde nullo modo extrahi potuit, locum illum ſemper cordi habuit. Tandem patre mortuo, regimineq; ſuſcepto, ad vltimum correxit vitam, prout ſequens eius publica confeſsio atteſtatur: qualem pœnitentiam ſi oppreſſores Eccleſiarum tempore opportuno imitando proſpicerent, forſitan & ipſi, & ſtirps, ac plebs eorum in amœniori quiete viuerent, & ſecuriori conſcientia vltimo ſurgente fato hinc emigrarent, prout in ſequenti capitulo declaratur.

Natura tigridũ & ciconiarũ.

Dagoberti Regis Franc. facinus.

De neceſſaria extirpatione errorum, & falſarum doctrinarum.

CAP. XXXII.

NEC minus pœnitendum erit, præſertim Principibus Aquilonarium regionum, quòd contempta maiorum pacifica doctrina, ac piiſsimus moribus, admiſerint errorum magiſtros, auribus ſeruientes: qui propriæ prudentiæ ita ardenter inhærent, & aſſentiunt, vt nulla ſcripturæ veritas, aut ratio, æſtimari, recipi, aut pro dogmate legenda tradi poſsit, vel debeat, niſi eam approbauerint ſacrilegi nouatores: quorum tamen ita diſcors opinio eſt, vt ne in vna quidem ciuitate, domo, vel camerula idem ſentire poſsint. Cuius erroris cauſa eſt ignorantia, vel deprauatio ſcripturarum, ac odium, quo feruntur in ſapientes, veram religionem cum doctrina conformiter, & vbiq; profitentes: eò quòd nulla religio (teſte Lactantio) ſine ſapientia ſuſcipienda eſt, nec vlla ſine religione probanda ſapientia. Et ita ſummi viri veritatem attigerunt, & bene tenuerunt, vbi aliqui per inſucatam eius interpretationem falſa opinione illuſi, retrorſum abierunt, & demum in profundum errorum deſcendentes, & agnitam veritatem impugnantes, omnem Chriſti fidelium vnitatem ad ſummam diſcordiam (in qua quotidie ſuſpirant oppreſsi) attraxerunt: quaſi verum prouerbium non eſſet, Vnus ædificans, alius deſtruens, minimè proſperabitur. Reſpiciant ergo cordati Principes, magnanimiq; Duces, quàm confuſiſsimum ſit, & ludibrioſum, ſi ductores exercitus, alteri quàm proprio victoriam fauendo Principi, ſunt diſcordes: & vt apertius proſpiciant caſum, diligenter conſyderent, ſi in vno exercitu tot fuerint duces, quot legiones, quot cohortes, quot cunei, quot alæ: primùm nec iuſſu poterit acies (vnoquoq; periculum recuſante) faciliter dirigi, neq; quòd ſuis propriis conſiliis vtantur omnes, diſcretius temperari. Diuerſitas enim affectuum parit ineuitabilem perditionem. Auferantur ergo impiorum dogmata, & ceſſabunt iurgia: extirpentur mores, & violentiæ hæreticorum nequiſsimæ, & vbique inſtar aureæ ætatis pax erit, & concordia dulcis.

Magiſtri errorũ

Hæretici ſemp diſcordes.

Cauſa diſcordiæ.

Religio & ſapientia coniũcta

Vnus ædificans & alter deſtruens, periclitãt.

Duces diſcordes.

Dogmata ĩpiorum auferenda

De optimo remedio diſcordias, hæreſes, ſchiſmata, ac reliquos deteſtabiles abuſus abrogandi.

CAP. XXXIII.

QVEMADMODVM annis ſuperioribus nonnullis Lutheranæ impietatis profeſſoribus, more ſeditioſorum ſtudentium, è Viteberga oppido Germaniæ ad Aquilonaria regna reuertentibus, poſthabita ratione legum, & Canonum, de rebus fidei coram laicis, pulchrum videbatur diſputando veritatem opprimere, & errores inducere, atq; vi & metu trepidantes Catholicos, expreſſe tamen nunquã conſentientes, obruere, & ad ſuas ineptias compellere, & coram ſimplici populo omnia ſua vera eſſe, & ſeruanda præſcri-

Studentes Vitebergenſes ſeditioſi.

Remedium effi cacius.

bere: Ita & optimum, ac neceſſarium reducendæ ſecuritatis erit remedium, vt autoritate Regum & principum, quæuis errata iuxta laudabilem veteris Eccleſiæ ritum, arbitrio & integritate bonorum hominum, quoad fieri poterit, obliterentur, & diligenter præcaueantur, ne amplius tam pernicioſæ & illicitæ diſputationes, toti populo inceſſanter nocituræ, Principum conſtitutione permittantur, ſcilicet vt

Conſtitutio catholica.

nemo ſiue clericus, ſiue laicus, publicè vel priuatim (vt ſanè D. Brunus vltimo cap. VI. lib. de hæreticis pro publico bono ſuadet) de fide Catholica propria autoritate diſputet, & ea, quæ à ſacris Conciliis ſemel diffinita ſunt, denuò in dubium reuocet: ne nouæ naſcantur hæreſes, aut ſemel extinctæ, in grauius Eccleſiæ damnum reuocentur. Decet enim ſalubriter decreta, ſtabili firmitate perpetuò fore permanſura.

Grego. Nazianzenus.

Circũſtantiæ neceſſariæ.

Non enim omnium eſt (teſte Gregorio Nazianzeno publicè, & ſemper de Deo contendere, diſputare, vel exquirere naturam: nec ita vilis eſt ſacræ ſcripturæ ſermo, vt vulgo indocili, & homunculis reptantibus adhuc pateat: immò nec ſemper, nec omnia, nec omnibus, nec ab omnibus ſunt proferenda. Sed eſt & quando, & quibus, & inquantum, & eorum, qui ingenium, atque induſtriam ſumpſerant in diſciplinis ſpeculatiuis, atque eorum, qui nôrunt, amotis corporalibus, incorporalia & ſpiritualia conſpicari. Sed ante omnia illorum eſt, qui & anima, & corpore iam purgati ſunt, vt minimum qui certè purgantur.

Impurus nil rectũm iudicat.

Qui verò minus purus eſt, quomodo audet purum contingere? &c. Hæc autem poſt illa quoque proferenda ſunt, in quibus delectati ſunt, cantica, poſt ventris, & eorum, quæ ſub ventre ſunt, curam: à quibus etiam hoc delectationis loco ducitur, ſi de rebus diuinis contentio moueatur, vt in controuerſiarum certamine delectentur.

Capacitas auditoris attẽdẽda

Virtus præterea, & capacitas eſt in auditore attendenda, quia diuina myſteria non niſi à puris, & per puros ſunt tractanda, qui ſceleribus & ſacrilegiis non fuerint inquinati.

De temerariis diſputatoribus prohibendis.

CAP. XXXIIII.

Temeritas diſputantiũ cohibenda.

LEGES igitur, quæ diſputationes & tractatus, tam publicos quàm priuatos, de Deo & fide Catholica prohibent, non examinationem, & doctrinam ſcripturarum interdicunt, ſed eorum tantùm temeritatem coërcent, qui non verentur propria autoritate de dogmatibus fidei diſputare: immò noua, & falſa dogmata pro veris aſſerere, & aliorum animis inſtillare, & quæ ſemel rectè diffinita ſunt, in dubium reuocare, condemnare, & retractare, quaſi ipſi ſoli ſint Apoſtoli, ſoli prophetæ, ſoli magiſtri: non ſolùm

Errantes ſecum multos in errores ducunt.

Temerarii & pertinaces hic taxantur.

Theologi facti in momento.

Examẽ veſpar.

errantes ipſi, ſed multos etiam alios in barathrum errorum ſuorum præcipitantes. Ac talem quidem diſputatorem ita alloquitur prædictus Nazianzenus, referente eodem Bruno: Eſto tu excelſus, & excelſorum ſuperior, & ſupra nubes aſcende, ſi libet, & inuiſibilia conſpicare, & ineffabilia ſermone complectere: ſupra Heliam aſſume te, & ſupra Moſen facie ad faciem vide, ſi potueris, Deum: ſupra Paulum quoque ad tertii cœli eleuare faſtigia: cur & alios ſub die vis plaſmare? cur Theologos ſub momento temporis facis? qui de diuina natura differant, cùm ſuæ ſint vitæ adhuc penitus ignari, vt putes eos velut inſpiratam à te magis, quàm elucubratam ſuſcepiſſe doctrinam, & imperitorum verbis quàmplurimos agis conuentus? vt quid araneis colligas infirmos, & contrahis, velut ſapientiæ eis aliquid largiturus? vt quid examen

men veſparum aduerſus fidem concitas? vt quid dialectica religionem decorare ſe credit, vbi magis per dialecticam religio fœdatur? quaſi gigantomachia aduerſus Deum pugnatur in terra &c. Optima ergo lex Platonis eſt, ne quis iuuenum quærere audeat, rectè ne an contrà, ſe leges habeant: ſed vno omnium ore, vnaq; voce rectè, tanquam à diis compoſitas, concedi præcipiat, nec vllo modo aliter pati quicquàm à iuuenibus cogitari. Senem autem, ſi quid excogitârit, principibus, nemine iuuenum audiente, referre. Hanc legem Platonis Euſebius lib. XII. Præparationis Euangelicæ, & Marſilius Ficinus in lib. De religione Chriſtiana probat, adoleſcentes non temerè de religione iudicare debere. Nam & ſecundum Auguſ. de legibus temporalibus, cùm fuerint inſtitutæ & firmatæ, iudici iudicare non licebit, ſed ſecundum eas.

Gigãtomachia. Lex Platonis. Senes principibus referat excogitata. Adoleſcentes.

De forti conſtantia tempore hæreſum, ac ſchiſmatum obſeruanda.

CAP. XXXV.

PERSECVTIONEM, & exilium XXXIII. annis propter fidem ſuſtinens, ſemper notaueram admirabilem Dei clementiam ſperantibus in ſe miſericorditer affuiſſe, & ita cum tentatione dediſſe prouentum, vt nullius hominis læſa fuerit conſtantia, qui firmo propoſito, & opere perſtiterat in ſua ſuſcepta, & iurata ſanctiſsima religione. In quo tamen tentamine maiorem conſtantiam in ſexu fragili, monialium ſcilicet, viderã, partimq; à fidedignis ſeruari perceperam, quàm in profeſsis religioſis, aut ſacerdotibus ordinatis: qui ad omnem venti motum nulla facta reſiſtentia, poſt ſeculum & carnis deſideria abeuntes, turpiter defecerant: & hi reſperſi luxuriæ luto, ſecum quoſcunque malè perſuaſos detraxerant in perditionem, maximè quia Satanam præuenerunt in tentatione, periculis ſeſe vltro exponentes, dum fragiles ipſæ perſonæ conſtantiſsimè ſeruando regulam, ſteterunt aduerſus omnes impugnatores. Cuius rei vnum aut alterum è multis ſufficiat adduxiſſe exemplũ, præſertim in Imperiali ciuitate Lubicenſi Germaniæ inferioris oſtenſum: vbi circa annũ Domini M.D.XXV. moniales S. Annæ magno numero effoſſa humo noctis tempore, lignis & lateribus ianuas, & muros reparârunt: quos impuriſsimi Lutherani (neſcio qua poteſtate conniuente) impunè de die perfregerunt. Item in Roſtochio, ne per ſimiles homines extrahi poſſent caſtiſsimæ virgines à monaſterio, brachiorum manuumq; complexu more formicarum, immobiles ſeſe reddiderunt. Item moniales S. Birgittæ in Suetia ad nobilium nuptias inceſſanter ſtimulatæ, mortem potius eligentes, quàm caſtitatem Deo conſecratam contaminare, vllo modo conſentirent. Ita & aliæ perſonæ ſimiles pluribus in locis conſtantiſsimè perſeuerant, vbi plures viri turpiſsimè ſunt collapſi: quia vt tempori ſe conforment, furem videntes, currunt cum eo, atq; cum adulteris ponunt portionem ſuam, donec Deus iam tacens arguat eos, & ſtatuat pœnas contra faciem eorum: vt & hi, & alii hæc intelligant, qui obliuiſcuntur Deum.

Exiliũ 33. annorum. Sexus fragil cõſtantior repertus in perſecutione Lutherana. Moniales Lubicenſes conſtantiſsimæ. Roſtochienſes. Vaſtenenſes.

De eodem, quòd in opinionem hæreticorum non eſt deſcendendum.

CAP. XXXVI.

Temporiſantes periculoſi.

Virtus ꝑficitur tentatione.

Baſilius Mag.

BLANDA admodum, & nimium pernicioſa licentia multos hoc infelici æuo decipit, vt tempori ſe conformantes, remiſsiusꝗ agentes, non ita auſterè viuant, nec regulas obſeruent, vti olim à patribus fuerat Inſtitutum: quia iam ſubtilior, inquiunt, eſt mundus, & grauiora tentamina fragilibus offeruntur: & ita de ſimilibus argumentis ſerpentinæ ſcholæ in paradiſo inſtitutæ: quaſi ſecuriores forent in omni optata proſperitate, quàm in tentatione, & flagellatione iuſtorum; in qua perficitur virtus: vel quaſi pacem ampliorem conſequantur in Republica, quando remiſsiori deuotione ſeruiunt in Eccleſia: prout præfectus Valentis blandè monere conatus eſt Magnum Baſilium, vt tempori pareret, & non tot Eccleſias propter prauam dogmatum ſubtilitatem vexari pateretur &c. Cui reſpondit: Adoleſcentibus, inquit, hæc verba congruunt: illi, & illorum ſimiles, talia promiſſa reſpiciunt. Qui autem diuinis innutriti ſunt eloquiis, corrumpere de diuinis dogmatibus, nec vnam quidem ſyllabam patiuntur, ſed pro his (ſi contingat) etiam omnes mortis ſpecies amplectuntur. Amicitiam autem Imperatoris magnam quidem cum pietate iudico: ſine qua perniciem potius hanc appello. Cumꝗ præfectus ſæuiret in eum, ſtultumꝗ vocaret, S. Baſilius ait: Hanc quidem ſtultitiam ſemper habere exopto. Præterea Gelaſij Papæ doctrina eſt, quòd in his, quæ ad fidem pertinent, requiſiti, aut rogati, vt impiorum voluntati condeſcendamus, non ad inferiora deſcendendo deficiamus: ac propterea non condeſcendendum his, qui ex ſuperiori loco à Catholica & Apoſtolica communione, ad inferiora quæꝗ, & ad hæreticam, damnatamꝗ confuſionem prolapſi ſunt. Fateor condeſcendendum eſſe infirmioribus: ſed ita, vt ab errore reuocentur ipſi, non vt nos eorum errori communicemus. Deſcendit Dominus de cælo, vt hominem ab errore liberaret, non vt eius miſceretur errori. Sed & ipſe præmonuit, vt qui in tecto conſiſterent, non deſcenderent, nec ad ea, quæ in domo videntur eſſe tollenda. Rurſus Apoſtolus, qui abundantius omnibus laborauit, cùm de veritatis cuſtodia ageretur, clamat: Quibus nec ad horam ceſsimus ſubiectionis gratia, vt veritas Euangelii permaneret apud vos. Qui ergo hæreticis ita condeſcendunt, vt eorum erroribus conſentiant, hi non condeſcendunt ad ſubueniendum; ſed vt cum ipſis ad inferna demergantur. Quo pacto nullus Catholicus hæreticis condeſcendere debet, ſed mortem etiam prius pati, nedum corporis, bonorumꝗ periculum ſubire: quàm paternæ traditionis fidem ab omni præuaricatorum contagione diſcretam abroget, atꝗ relinquat.

Species omnes mortis ꝓ eloquiis diuinis ſuſtinendæ.

Gelaſius papa.

Hæretici deſcendant corrigendi ad Chriſtianos.

Cõdeſcẽdentes hæreticis deſcendunt.

De Prin=

De Principum funeribus, ſepulturis, & teſtamentis.

CAP. XXXVII.

TANDEM omnibus huius vitæ curſibus diuerſo viuendi genere conſummatis, reſtat videre nouiſsimum ſpectaculum, quod in Septentrionalibus terris erga Principum, ac nobilium funera, tam vetuſto quàm recenti tempore, ſolitum eſt obſeruari. Mos antiquorum erat, cadauera Principum in frondoſis arboribus, præſertim quercinis, tanquam ſacris locis numinibus conſecratis, ſuſpendere, aut flammis iuniperini ligni comburere, vel certis monticulis grandibus ſaxis, vel quadrato, vel rotundo ordine circūſeptis, humi cum gladio & claua recludere, quemadmodum in primo huius operis libro de ſuperſtitioſo paganorum ſepulturæ ritu, deprehēditur vſitatum: prout etiam Saxo lib. VIII. de victo, & mortuo Danorū Rege Haraldo meminit: cui victor Rex Sueciæ Ringo faſtuoſiſsimū adhibuit funeris cultum. Hęc etenim pietatis cōditio eſt, vt victum victor inferiis proſequatur: & qui defuncto hoſti (teſte eodem Saxone lib. III.) iuſta perſoluerit, ſuperſtitis ſibi fauorē adſciſcit: viuumq́; beneficio vincit, quiſquis extincto ſtudiū humanitatis impendit. Longe tamen (Chriſtiana religione ſuſcepta) meliori modo vitę, ac morti, & famę, ac ſoboli nunc ꝓſpiciunt, q̄ vllo tranſacto æuo, hac potiſsimùm ratione, vt quæ ad animæ ſalutē, domus incolumitatem, ſubditorum pacem, & debitorū ſolutionem pertinent, maturè diſponant. Sed prius Eccleſijs ſtabilia bona contribuunt, vnde eorum, hæredumq́; memoria ad honorem Dei habeatur in æterna commemoratione. Sed heu dolor hac infelici tempeſtate prædia diuinis obſequiis multimoda votorum, literarum, iuramentorum, ac ſigillorum firmitate exhibita, ac immemorabili æuo pacificè poſſeſſa, infami violentia rapiuntur ad humanos abuſus, & Deo, cui tradita ſunt, ſubtrahuntur, vt illis inſeruiant. Ideoq́; ſacrilegi ſunt, qui opes ſuas, quas vel ipſi, vel maiores eorum ſemel Eccleſijs donauerunt, reuocant. Nam omne, quod Domino conſecratur, ſiue fuerit homo, ſiue animal, ſiue ager, vel quicquid ſemel fuerit conſecratum, ſanctum ſanctorum erit Domino, & ad ius pertinet ſacerdotum. Ergo qui à Domino, & Eccleſia auferunt,

Mors vltima linea rerum.

Mors ſepeliēdi antiquitus.

Saxo.

Conditio pietatis.

Diſpoſitio in morituris.

Bona Deo dicata profanātur.

Sacrilegi.

De falſis interpretationibus legum, & ſcripturarum.

CAP. XXXIX.

EADEM etiam pœna tenentur, qui falſis interpretationibus leges dolo malo corrumpunt: cuiuſmodi ſunt, qui ſacram ſcripturam Veteris & Noui teſtamenti, ſacros Canones, & ſanctorum Patrum ſcripta, de vna lingua in aliam falſò tranſtulerunt, vel his ipſis aliquid addunt, aut detrahunt. Si enim falſi pœna tenentur, qui edicta publicè propoſita dolo malo corrumpunt, quantò grauius puniendi ſunt? qui diuina mandata Spiritu ſancto autore ſcripta, atq; omnibus fidelibus propoſita, ſacrilega mente deprauant, atq; corrumpunt.

Falſi interpretes.

Similitudo pœnalis.

Sic & qui verba ſacrarum ſcripturarum, & legum captant, & ſecundum propriam ingenii virtutem, vel intelligentiam ea legentes, vel docentes, in alium ſenſum, quàm ſpiritus veritatis exoptat, detorquent (ſiquidem id dolo faciunt) vt hæretici, & rei criminis falſi plectuntur. Ita Gregorius VII. VVladislao Bohœmorum Duci ſcripſit, ac prohibuit, ne (vt optauit) ſcriptura ſacra verteretur in linguam vulgarem: quoniam tam ſecreta maieſtas eſt in ea, vt difficulter tranſlatæ, ſenſus ſecretorum Dei poterit in ea poſtmodum deprehendi: immò nunquàm deuotior fieret populus, quando ſciens facilitatem in contemptum verteret, quod in reuerentia conſueuerat admirari, & iam in ceruiſiaria taberna irriſoriè decantatur.

Interpretes falſi vt hæretici puniendi.

Greg. VII. VVladislao duci ſcripſit.

Taberna ceruiſiaria.

Qui autem legumlatores, & earum iuſtos interpretes, aut alios quoſcunq; Catholicos calumniantur, pro diuerſitate criminum puniuntur: & qui innocentes accuſat, eadem pœna plectatur, qua intendebat calumnioſam actionem, ne mentiendi licentia permaneat impunita: quam pœnam dum principes, Aquilonares præcipuè (quos vellem hæc omnia ſanè intelligere, & celerius auertere) ſecundū municipalia ſua iura prouidentius attenderēt, pauciores eſſent Reipublicæ, & eorūdem principū hoſtes, qui inceſſanter indigenas turbarent, Eccleſias deſtruerēt, clerum ſpoliarent, & Regi mouerent contumelioſiſsimam rebellionem. Res enim ſecularium Principum ſemper in deterius lapſura cernitur, quando quod Deo dedicatum eſt, vel ipſi ſpoliant, vel qui cōniuendo vbi poſſunt, & tenentur, raptores non puniunt, donec & ipſis Principibus iuſto Dei iudicio truculentior iniuria inferatur, & præſertim fingentibus ſe neſcire, quod crudeliter exequendum dederant in mandatis.

Calumniatores.

Licentia mentiendi auferēda.

Res ſecularium principū deteriorantur.

Neſcire turpiſſima excuſatio eſt.

Adhuc de incomparabili aſtutia, & malitia ſacrilegorum.

CAP. XL.

Gene. 41. Spiritus effugiet fictum. Væ duplici corde.

SED neq; tales Herodianæ vulpeculæ, aut Pharaonis macri boues, omnia pinguia & virentia deuorantes, & nullum ſaturitatis veſtigium relinquentes, ſine pœna euadent. Dicit enim ſcriptura, quòd Spiritus ſanctus effugiet fictum. Immò terribilius adiicit: Væ duplici corde, & labiis ſceleratis, manibus malefacientibus, & peccatori ingredienti terram duabus viis, quæ obliquè euntibus videntur rectę, ſed celerius & periculoſius gradiētem, perducunt in laqueum, & perditionem. Vouent, & reddunt Eccleſiæ bona, ſed ſimulato corde: vt ficta aliqua ratione ea repetant ad profanos vſus, & hæreditate poſsideant, ac diſtribuant in generationes. Quàm autem grande malum hoc ſit, ſemel Deo, quod vouerit, aut retinere, aut repetere, vel mortifera præuaricatione vſurpare, exemplo ſunt Ananias, & Sapphira: quos de pretio agri quandam partem infideliter ſubtrahentes, non ſolùm vox Apoſtolica, tanquam diuini iuris peruaſores increpuit: ſed etiam ſeueritas iuſtitiæ cœleſtis occidit.

Malum grande Ananias Sapphira occidũtur.

Verbũ beati Petri terribile.

Beatus denique Petrus non ſolùm fraudis vitio memoratum Ananiam dixit obnoxium, quin etiam cor eius à Satana pronuntiauit impletum; dicens: Anania cur impleuit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui ſancto, vt fraudares de pretio agri? nonne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat poteſtate? Qui vtique feciſti hoc, non hominibus mentitus es, ſed Deo. Si quis igitur rem Domino iam deuotam, carnali victus illecebra, crediderit denuò repoſcendam, non eſt legitimus rei ſuæ poſſeſſor, ſed diuini iuris Inuaſor: & ideò qui furabatur, amplius non furetur: ne pro tantillula ſubſtantia (arguente, & prædicente conſcientia) irreuocabilem infamiam, & deteſtabile nomen (quod Gothico vulgari Kirkietiuf dicitur) incurrant, & demum apud inferos horrorem, & cruciatum: quem vtcunq; etſi tam ſceleratorum Principum filii, ſacrilegam impietatem deteſtantes, & omnia probiſsimè agentes, euadere potuerint: tamen offenſæ diuinitati, & læſæ Eccleſiæ neceſſariò erit ſatisfaciendum: vt rebus, & perſonis iuxta veterem religionis integritatem, legitimè reſtitutis, in ſe, & ſobole ſecutura ſint ſecuriores: alioquin paterna rapacitas redundat in filios filiorum. Habet & Plato in prima epiſtola contra tyrannum hoc carmen:

Inuaſor diuini iuris.

Filii emendent errata parentũ

Rapacitas paterna.

Heu miſer hic perii, nullis ſuffultus amicis.

De dignis

De dignis perſonis Eccleſiæ reſtituẽdis, & indignis repellẽdis.

CAP. XLI.

QVOD autem de perſonis dignis, & honeſtis Eccleſiæ reſtituendis, vel præficiendis, vnà cum ablatorum bonorum reſtitutione, dictum eſt, maximam habet annexam neceſsitatem: quia ex earum præſentia, veluti hominum aſsiduè Deum pro publica ſalute deprecantium, pax, & amicitia pariter, & omnium rerum abundantia reuertetur, Nec formidanda erit diſcordia fratrum Regiorum, aut filiorum nobilium, quando tales adſunt mediatores, qui eos in dulci concordia fouere velint, & poterint, ne mutuò ſe lacerent, velut beſtiæ in ſolitudine congredientes: quẽadmodum in Aquilonaribus regnis iam iam imminet: & niſi Deus placatus auerterit, diſcordia hæc (ablatis regni theſauris) paritura videbitur irreparabilem perniciem, & confuſionem. Tuncꝙ in tormentis aperient oculos, & dicent, Meritò hæc patimur, dum nullam commiſerationem cum conſeruis noſtris (bonis omnibus ſpoliatis, atꝙ eiectis) haberemus. Tunc etiam intelligent, quomodo irreligio, & violentia numinibus, ac ſæuitia, & irriſio hominibus ſit inuiſa, ac odioſa. Nec deerit huic rei exemplum in gente Longobardorum, Gothorum ſobole: quæ vt Paul. Diaco. lib. V. cap. VI. refert, oraculo diuino contemptui habito, periit, dum diui Ioannis Baptiſtę Baſilicam in Modicia conſtitutam, per viles perſonas ordinari permiſit, ita vt indignis, & adulteris, non pro vitæ merito, ſed pręmiorum datione, iiſdem locus venerabilis largiretur. Quid autem nunc fieret ſuperbis contemptoribus, & Eccleſiarum impiis ſacrilegis, ſi Deus vltionum eos, eorũꝙ apoſtatas, Eccleſiarum occupatores, diſperderet, & puniret? & vtiꝙ (niſi pœnituerint) puniet eos. Refert etiam antiquus, & fidelis autor Sigebertus, quòd Clodoueus Rex Franciæ, corpus ſancti Dionyſij Pariſienſis diſcooperiens minus religioſè, licet auidè, os brachij eius fregit, & rapuit: moxꝙ in amentiam perpetuam incidit. Quid verò tam audacibus, & atrocibus religionis (noſtri infelicisſimi temporis) perſecutoribus, & ſacrilegis iuſta Dei retributione eueniet, ab eo infallibiliter expectant, qui dixit: Nolo mortem peccatoris, ſed vt conuertatur, & viuat. Caueantꝙ ſcriptum fore: Potentes potenter tormenta patientur &c. Et quòd horrendum ſit incidere in manus viuentis Dei. Interim tamen dum aliena iniuſtè ſurripiunt, propriis ſpoliantur.

Reſtitutio bonorũ miniſtroꝝ.

Mediatores idonei.

Prophetia.

Irreligio et violentia.

Metropoł Vpſalen. lib. 5. in vita Olai, archiẽpi hęc habet.

Clodoueus rex Franciæ amẽs factus ꝑpetuó

Admonitiones præuidendæ.

De pacifica gubernatione bonorum Principum, & periculo malignorum.

CAP. XLII.

ETSI nonnunquàm boni Principes ob demerita ſubditorum (quorum maximè intererit, vt diutius viuant) Deo permittente, è medio ſubtrahuntur, immò & filii eorum præmatura morte, vt parentes in alio ſeculo excipiant, rapiuntur: tamen ea felicitas Aquilonaribus indigenis obuenerat, vt gubernantibus piisſimis Principibus (quod rarius profectò acciderat) omnium ſecuritas, atꝙ pacis, & rerum opulentia abundaret: idꝙ obuenerat ob cauſas ſuperius lib. VIII. cap. IIII. de qualitate boni Regis allegatas. Inſuper hic additur, quòd

Principes boni ſalus populi ſunt.

Pręſidẽtia bonoꝝ principũ valde vtilis.

Cōditiones bo/ norū regum. diutius, tranquillius, & ſecurius multò pręeſſe, ac prodeſſe ſolent, quando ſe (ſalua Regia honeſtate) amabiles, humanos, clementes, affabiles, largos, atq; munificos apud omnes, maximè deſolatos, & quauis humana ope deſtitutos, exhibent: (vnde populi fauor, & Principis honor accreſcet) quàm è contrario, quando omnibus ſeſe minaces, & horrendo præbent. Seueritas nanq;, & auſteritas, moleſtia, & ſubdito/

Vitia principū rum multatio, & innocentum oppreſsio facit, vt Principes nimia elatione illuſi, ad eam obſtinatiam deueniāt, vt pace contempta, ſaniſq; conſiliis ſpretis, fiant pertina/

Principes perti naces periculo ſiſsimi. ces in propoſito, ſtupidi in iudicio, mente incorrigibiles, auaritia inſatiabiles, tribu/ tis imponēdis intolerabiles, alienæ quietis turbatores, duri, torui, immites, inflexibi/ les, inexorabiles, & omnigena vitiorum caterua repleti, neminem etiam animo ſe/

Reductio liber tatis. rentes. Tunc euenire ſolet, vt ſubditi ad libertatem reſpiciētes, ea remedia, vel ſecreta, vel publica conſpiratione cogitent, quæ nunquàm permittunt tam impium, & inſo/ lentem diutius gubernare. Cuius rei exempla, quia in recenti hiſtoria Gothorum & Sueonum, immò in aliis multis autoribus plurima, ac horrenda notata ſunt, ex eis, ſi libet, requirantur: inueniturq;, quòd corripi merentur vt humani generis hoſtes.

De eodem ex literis ſacris.

CAP. XLIII.

Deut. 28. NEQVE incongruè huic loco teſtimonium afferunt ſacræ literæ, præſertim Deute. XXVIII. ſuper benedicti/ onibus bonorum, & maledictionibus reproborum ap/ plicandæ. Ibi etenim Dominus legitimè certantibus, præter alia infinita bona pollicetur, & præſtat victoriam contra hoſtes: vt cùm per vnam viam venerint, per ſep/ tem fugient à facie perſequentis. Demumq; bonis promit/ titur in eadem ſcriptura, quòd eos conſtituet in caput, &

Caput nō cauda non in caudam: & erunt ſemper ſuprà, & non ſubter.

Suprà et nō ſub ter. Contra malos verò ingredientes & egredientes, mittet Dominus famem, & eſuri/ em, & increpationem, donec conterat, & perdat eos velociter, propter adinuen/

Pœnę peſsima/ rum adinuen/ tionum. tiones ſuas peſſimas, in quibus relinquunt Dominum: qui etiam adiunget eis peſti/ lentiam, donec conſumat eos. Præterea percutiet eos febri, frigore, ardore, & æſtu, & aëre corrupto, ac rubigine, & perſequetur, donec pereant &c. Tradet eos

Pœnę malorum principum. Dominus corruentes ante hoſtes ſuos: per vnam viam egredientur contra eos, & per ſeptem fugient, & diſpergētur, per oīa regna terræ: eritq; cadauer eorū in eſcam cun/

Cadauer. ctis volatilibus cœli, & beſtiis terræ, & non erit, qui abigat. Percutiet eos Dominus vlcere Aegypti, & partem corporis, per quam ſtercora digeruntur: ſcabie quoq;, & prurigine, ita vt curari nequeant. Percutiet eos Dominus amentia, & cæcitate, ac fu/

Pœnę terribiles rore mentis, & palpabunt in meridie, ſicut palpare ſolet cęcus in tenebris: omni tēpo re calūniam ſufferent, & opprimentur violentia, & non erit, qui liberet eos &c. Præ/ tereà percutiet eos Dominus vlcere peſsimo in genubus, & in ſuris, ſanariq; non po terunt à planta pedis vſq; verticem capitis &c. Filios, & filias generabunt, & non

Filii et filię ca/ ptiuæ ducenť. fruentur eis, quoniam ducentur in captiuitatem &c. Aduena, qui cum eis verſatur in terra, aſcendet ſuper eos, eritq; ſublimior &c. Seruient inimico, quem mittet Do/ minus in fame, & ſiti, & nuditate, & omni penuria: & ponet iugum ferreum ſuper ceruices eorum, donec eos conterat. Pręterea poſt multa adiicitur: Inſuper & vni/

Pœnæ non ſcri ptæ. uerſos lāguores, & plagas, quæ nō ſunt ſcriptæ in volumine legis huius, inducet Do/ minus ſuper eos, donec conterat eos: & remanebunt pauci numero, qui prius erant ſicut aſtra cœli pre multitudine, quoniam nō audierunt vocem Domini Dei ſui &c.

Diſpergen/

Diſpergentur in terras alienas: habebunt cor pauidum, & deficientes oculos, & animam conſumptam mœrore: timebunt nocte & die, & non credent vitæ ſuæ: vendentur inimicis ſuis in ſeruos, & ancillas, & non erit qui emat. Hæc, & ſimilia terribilis, & glorioſi Dei verba, quiſque aut Princeps, aut ſubditus, inceſſanter conſyderet, euitet, paueat, & caueat, ne plagis his corripiatur, & hora qua non putat, ad iudicium perpetuò, niſi pœnitentia purgatus fuerit, condemnandus eripiatur.

Cor pauidum

Plagæ præcauendæ.

De turpi fuga, & ludibrio eorundem ſacrilegorum.

CAP. XLIIII.

QVOCIRCA comminationibus huiuſmodi diuino iure in ſacrilegos, & alios Eccleſiæ perſecutores obiectis, ſi a maligno propoſito, & nefario opere (quia illicò non puniantur) cedere, aut ablata reſtituere noluerint, procul dubio experiri cogentur, ex talibus violentiis eorum principatum non poſſe ſubſiſtere, nec faſtidita ſubditorum patientia fieri diuturniorem. Nam etſi oppreſſi coram aliquo terreno iudice, eodem forſan, vel fœdiori crimine conſperſo, rectam ſententiam, & executionem conſequi nequiuerant: tamen clamore in cœlum porrecto multiplicatur ſupplicium, vt grauius puniatur oppreſſor. Interim eò miſerior Rex, aut Princeps eſſe dinoſcitur, quò ab omnibus habetur odioſior, & à nemine de præcauendo periculo informatur: immò quia crudeles armigeri, vel peregrini milites, bona ciuium & incolarum, iuſſu vel conniuentia Principis abſq; pretio deuorant, fugientibus ipſis regnicolis in exilium, impius ipſe Rex, aut Princeps auarus, murorum & vacuarum ædium, non hominum ſentiat ſe Regem, & rectorem: tamq; horrendum, & ludibrioſum experietur ſpectaculum, vt ſiue remaneat, ſiue poſt alios in exilium properet, ſemper quod aliis verſuto ingenio, & feroci tormento præſtiterat, longè amplius ſuæ perſonæ inferri videbit, maximè à militibus peregrinis, & falſis domeſticis: qui non Principi tantùm, theſauroq; eius, mille hominum iniuriis quæſito, inſidiantur: verùm etiam Regi inferunt mortem: cui maior ſuccedet infamia, quàm nequitioſa præceſſerat vita. Gaudium enim ſacrilegi vti hypocritæ, inſtar puncti breuiſsimum erit: immò & ſtirps ipſa, ac ſoboles ſecutura (teſte Plutarcho in libro De inſtitutione puerorum) quando ad altum fulcrum, id eſt ſublimem torum deuenerit, tunc humana varietate filii ſolent deſcendere ad infelicem ſortem &c. Sed multò magis, quando ſcelus parentum punitur in filijs filiorum, & generatione: atq; interim de formidine, pudore, verecundia, atq; periculo infligendę ſibi necis, ab aliquo parentum ſuorum crudelitate oppreſſo, & ſpoliato, ſecuri haud erunt. Quo caſu quàm acriter multi ſint vbiq; perempti, nil opus eſt peramplius oſtendere.

Prīcipatus violentus breuis.

Opp̄ſſores Dei iudicio relicti grauius puniuntur.

Rex murorum dicitur quādo ciues fugantur

Rex quod aliis intulit, expectabit.

Extranei milites nedum Regi, ſed theſauro eius inſidiant.

Fulcrum nobilitatis tēpore immutatur.

Scelus patris punitur in filiis filiorum.

De violatione cadauerum, & ſepulchrorum.

CAP. XLV.

Violatio ſepulchrorum infame nomen reddit.

Steno Stur iunior Princeps effoſſus comburitur.

Mēbra mortui exciſa hinc inde mittebātur

Sylla tyrannus.

Alexander Magnus nunq̃ ſęuit in viros mi nus mortuos.

Funus mortui inimici ꝓpria chlamyd' texit

Hannibal.

Antonius.

Ageſilaus Rex.

QVIDAM etiam mortuorum ſepulchra, vel ob odium defunctorum, vel ſpem reperiendi theſauri, vel ſalnitri coquendi, truculenta ſæuitia violantes, impium & infame nomen, etiam ad poſteros propagandum, hæreditare ſolent. De primo, ſcilicet ob odium & inimicitiam, nimis recens, & abominabilis memoria eſt de Rege Chriſtierno eius nominis ſecundo: qui anno Domini M. D. XX. non contentus proditorum opera hoſtem ſuum Illuſtriſs. Sueonũm ac Gothorum Principem Stenonem iuniorem, viciſſe in prælio, niſi etiam cadauer eius cum poſthumo (vt ſuperius lib. VIII. cap. XXXIX. de crudelitate eiuſdem Chriſtierni dictum eſt) nimia inſolentia exhumaſſet. Satis enim erat inimicum vincere: victo autem inſultare, aut illudere, ab omni humanitate alienum erat: immò adhuc omni barbarie indignius, exciſa membra, crura videlicet, et brachia ignibus ſemiuſta hincinde in terrorem prouincialium, ob talem pœnam rebellantium, tranſmittere. Militari quidem laude, quia hoſtem viciſſet, gloriari poterat: ſed cùm illius cadauer more lanionum ita demembratum circumferri permitteret, nimis inſolenter, ac turpiter æuo ſempiterno ſæuiiſſe perhibetur. Ita & Sylla crudelitate ſua fœdiſsima (cui non ſatis fuit viuis hoſtibus illudere, niſi mortuorum oſſa è ſepulchris canino more eruta, in flumen mergi iuſſiſſet) de Marii cadauere effecit, teſtamento cauens, vt ipſe cremaretur, ne ab hoſtibus crudelius ludibrium pateretur. Ita Alexander Magnus non fecit: quia ſicuti bello ſuit terribilis, ita parta victoria clementiſsimus ſemper extitit. Nam cùm vidiſſet Darium à propriis famulis interemptum, grauiter ingemuit, & Beſſum illius percuſſorem crudeli ſupplicio affecit. Darii verò corpus dempta ſibiipſi Regia chlamyde, qua tunc indutus erat, ornauit, & ad illius matrem perferri iuſsit. Hannibal quoque Marcelli fortiſsimi hoſtis, cadauer ſplendidè ornatum cremari iuſsit, & reliquiis in argentea vrna poſitis, auream coronam impoſuit, curauitq́ vt ad filium mitteretur. Antonius cadauer Bruti, quem vicerat, purpureo paludamento ſuo inuolui iuſsit, & illius cineres ad Seruiliam eius matrem, & ad vxorem Portiam perferri curauit. Ita & Ageſilaus Rex: qui ſicut in bello fuit pugnator acerrimus, ſic poſt mortem mitiſsimus eſt repertus: quod vtique huic, & omnibus ſimilibus, laudem fortitudinis, & clementiæ gloriam peperit, & perpetuam famam longè amplius accumulauit.

De eodem, quòd propter theſaurum aperiuntur ſepulchra.

CAP. XLVI.

REFERT Franciſcus Patricius Senenſis, Solonem inter præclaras leges ſuas ſtatuiſſe, ne quis in defunctos maledicere auderet. Pium nanꝙ eſſe dicebat, ſanctos eos putare, qui è vita diſceſſerunt: & eorum vrnas violare, inexpiabilis religionis arbitratus eſt. Vnde Alexander Magnus Darii victoria potitus, cùm in Perſas veniſſet, Polymachum virum nobilem, quòd Cyri ſepulchrum demolitus eſſet, necari iuſſit, motus præſertim Epigrãmate Græcis literis ſic inſcripto: Quiſque mortalium, & vnde veneris, te enim adempturum, ſcio hac lege. Cyrus ſum, qui Perſis imperium armis quæſiui: hoc quodcunꝙ eſt, humi eſt, in quo corpus meum tegitur: noli me irridere. Hæc verba Alexandri mentem cõmouerunt, vt inſtabilitatem fortunæ cognoſceret, & manibus defuncti Regis vltione violati ſepulchri impio ſanguine parentaret. Quanti etiam faciunda ſunt monumenta ſepulchrorum, placido Epigrammate Semiramis Regina animi excellentiſsimi docuit: quæ cùm ſibi ſepulchrum non admirandi ſumptus conſtituiſſet, inſcribi iuſsit hæc verba: Quicunque Rex pecuniis indiget, aperto monumento, quod voluerit, accipiat. Has literas cùm legiſſet Darius, opinatus theſaurum abſconditum eſſe, ſepulchri lapidem deleri iuſsit: quo reuoluto, literas alias vidit, ad hanc ſententiam ſcriptas: Niſi Rex auarus eſſes, & pecuniæ inſatiabilis, mortuorum monumenta non violaſſes. Vrbana quidem irriſione auaritiæ crimen carpſit fœmina excellentiſsima, & Epigrammatum ſepulchrorumꝙ nimiam diligentiam contempſit. Quid nunc dicerent patres, & aui in Septentrionalibus Eccleſiis ante ſecula ſepulti? quorum cineres effoſſa humo, ſimili auaritiæ titulo ſub ſpecie ſalnitri coquendi, à nepotibus, & filiis commixti ſtercore pecorino, vel fœtida vrina rapiuntur ad ollas: quibus cineribus ethnica barbaries, vt in terra permaneant, ignoſcere ſolet. O caninam crudelitatem, ò rabidam amentiam & temeritatem, ò rem non viſu modò, ſed dictu quoque abhorrendam, è ſacris locis ſacros eruere cineres, vt ictibus, & globis adaptentur bombardarum. Meritò ſtatueretur hic, qui Pompeiopoli Syriæ eſt, tumulus Strati poëtæ: in cuius monumentum iacti lapides, eueſtigiò in iacientem reſiliunt, diuino potius miraculo, quàm naturali aliqua ratione. Anthei etiam LXX. cubitorum longitudine ſepulchrum, Plutarcho referente, ſacrum reputatur: cuius aliqua pars læſa niſi illicò reparetur, continua pluuia durat.

Lib. 5. de inſti. reipub. ti. 10.

Violator ſepulchri necatur.

Epigrãma Cyri

Noli irridere.

Epigrãma Semiramis Reginę.

Princeps inſatiabilis hæc notet.

Sepulchra mortuorũ violanẽ

Tumulus Strati poëtæ & natura eius.

Sepulchrũ Anthei 70. cubitorum longitudine.

De modo Illuſtrium, ac Nobilium virorum ſepulturæ tradendorum.

CAP. XLVII.

Violenta inhumanitas.

VTCVNQVE autem erga Deum, & ſanctam religionem ſe habeat hæc præſumptuoſa impietas, & erga defunctos, immò ſuper viuentes violenta crudelitas: cuncti tamen id facientes, grande obſequium autumant ſe præſtare Deo, quando talem conſcientiam ſibimet (ſacra lege contempta) aſſumunt, vt nullum ſe opinentur ſacrilegium committere, dum omnia ſuis adinuentionibus inſtituūt, & armata manu defendunt. Pro more tamen antiquo (hoc præſertim infelici tempore ſimulatè magis, quàm ſyncera religione, & cærimoniis Eccleſiaſticis) hæredes, & agnati, volentes funera illuſtrium, & nobilium virorum tradere ſepulturæ, virum totaliter armatum equo cataphiacto impoſitum, longoq́ Eccleſiaſticarum perſonarum præmiſſo ordine, funus honeſtiſsima lectica collocatum, præcedere iubent: cui & nudum enſem capulo verſus cœlum leuato, in dextera manu, & clypeum, quo in præliis cum inſigniis vſus eſt, dorſotenus ferendum aſsignant. Hæcq́ omnia ſacro loco, quo tumulatur, libera donatione eum aliquot prædiis permittunt hæredes: licet equus, enſis, & arma, iuſto interueniente pretio, illicò redimantur ab eiſdem, ſolo remanente clypeo in ornatiori loco Eccleſiarum: vt oſtendatur talem, tamq́ inſignem virum clariſsima ſtirpe fuiſſe productum, & pro honore Dei, ac iuſtitia fideliter pugnauiſſe, ac bona Eccleſiæ contributa, ſua propria ſponte, & liberalitate, diuinis ſeruitiis perpetuo iure poſsidenda fuiſſe, & eſſe oblata: ea etiam conditione, & cauſa, vt ſtirps inde naſcitura clarum teſtimonium ſortiatur à diuino loco, quàm illuſtris, & nobilis hæc familia fuerit, quæ poſt clariſsima geſta ſua funus, & inſignia, ac memoriam commiſerit Eccleſiaſticæ cuſtodiæ, & eius ſuffragiis ſempiterno tempore duraturis.

Modus nobilium ſepeliendorum.

Enſis et clypeus ſigna fidei & nobilitatis.

Clypei cur in locis ſacris remanent?

Suffragia perpetua.

De qualis

De qualitate ſepulchrorum, & teſtimonio tranſactæ vitæ.

CAP. XLVIII.

PROVIDENDVM tamen erit Principibus, ac nobilibus funebri pompa ad tumulum efferendis, vt potius pro iuſtitia, clementia, & liberalitate vniuerſali planctu, & aſsiduis precibus perpetuè victuri commendentur Deo: quàm pro ſæuitia, rapina, & crudelitate, æternis ſupplicijs corripiendi, omnium execratione offerantur diuinæ vltioni. Nec vana oſtentatione glorientur in excellentibus præparatis aut præparãdis ſepulturis: quia vitæ præcedentis acta, ſpoliorum & tyrannidis teſtimonia ſunt, non autem virtutis, aut probitatis in quolibet heroico viro requiſitæ. Dicent quidem prætereuntes, qui doloſis artibus ſepultorum lucrati ſunt opulentias pretioſas, quòd magnifica, ſumptuoſaq; ſit hæc ſtructura: ſed rurſus alios atteſtari audient, hanc cum iniuria pauperum, & mille innocentum oppreſsionibus fuiſſe, & eſſe elaboratam: ac non multo inde tempore vel hoſtili furore, vel temporum edacitate videbitur defectura: vbi euidentibus doctorum hominum ſcripturis, quàm commoda, vel pernicioſa vita ibidem ſepultorum fuerat, perpetuo exemplo oſtendetur. Fruſtra quidem putat ſe quiſpiam ſui nominis memoriam beneficio pretioſi lapidis, aut ſtructuræ marmoreæ propagaturum, ſi nihil in vita, gloria, honore, & memoratu dignum geſsit, aut ſcripſit. Sunt etiam pleriq; non improuidi iudicij Reges & Principes: qui cùm glorioſè regnauerint, ſolent poſteris ſuis hanc curam relinquere ſepulchrorum condendorum, qui iure naturæ eiuſmodi pietatis officia præſtare teneantur. Satis enim eis, dum vixerint, ſuffeciſſe videtur, ea egiſſe, quæ ſecundum virtutem ſunt, & perpetuam poſteritatis laudem meruerunt. Nec incongruè huic loco annecti poſsit, quomodo anno Domini M. C. XCIII. referente Vincentio in ſpe. hiſt. lib. XXIX. cap. LIIII. Salahadinus moriturus, vocato vexillifero dixit: Tu, qui ſoles ferre vexilla mea per bella, fer vexillum mortis meæ, ſcilicet panniculum vilem per totam Damaſcum ſuper lancea, clamitando: Ecce Rex Orientis moriens non fert ſecum niſi hoc pallium vile. Et ſic mortuus eſt.

Planctus pius.

Sepulchra tyrannorum abominabilia.

Teſtimoniũ ſcriptorum durabile.

Sepulturæ inanes quæ ſunt.

Opus pietatis.

Laus perpetua poſteritatis.

Salahadin' Rex Orientis.

Vexillũ mortis

Damaſcus.

Pallium vile de toto imperio.

De quibuſdam optimis Principibus, ſubditorum humeris ad ſepulchra Regum deportatis.

CAP. XLIX.

ACCIDIT præterea nonnunquàm, vt Principes non culpa ſua, ſed populorum (quorum magis, vt diutius viuerent, intererat) ab æterno iudice immatura morte rapiantur. Illoq; caſu eò luctuoſior eorum æſtimatur interitus, quò floridiori ætate, & acriori imminente prælio corripi videantur. Taliq; modo, vt vita eorum viſa eſt benignior, ac æquior: ita & maioribus obſequiis, & longioribus terrarum ſpatiis eorum funera ad Regias ſepulturas, ſeu monumenta, in humeris clarorum hominum, certatim ex diuer-

Culpa populi pricipes boni auſeruntur.

Mors luctuoſior quando.

Principes boni portãtur ad ſepulchra.

ſis prouinciis confluentium, deportantur: prout in hiſtoria ſua meminit chariſsi-
mus frater meus Io. Archiepiſcopus Vpſalenſis lib. XX. cap. IX. de Rege
Magnus Ladalaas Rex.
Magno cognomento Ladalaas, quia omnia horrea ſine clauſura, ſua iuſtitia, & pa-
ce tutatus eſt: quem ſubditi ab inſula Viſingiana itinere XII. dierum ad Stochol-
Viſingxœ.
miam ciuitatem Regiam publico patriæ luctu, præſertim eorum, qui innocenter
viuere volebant, quorum ipſe inexpugnabile ſcutum erat, portabant. Nec deerant
Pater erat amore.
magno numero proceres: qui tam memorabile funus proſecuti fatebantur, ſe patrem,
non Regem ſepulturæ commendare. Eadem etiam fidelitas cuidam ſtrenuo nobili,
Brynto bertilsõ
Bryntoni Bertelſon dicto, M. D. X. ab animoſa vxore exhibita fuit: quæ eum à
Mulier aioſa.
prælio Schoningiano itinere VII. dierum in terram Veſtrogothorum mortuum
ab hoſtibus impetratum, tam opera filiorum, quàm ſubditorum reportari curauit.
Ab hac quoque pietate non diſcrepat inſignis hiſtoricus Laurentius Valla: qui in
Ferdinãdus rex Aragoniæ.
fine hiſtoriarum optimi Regis Aragoniæ Ferdinandi refert, (de cuius indicibili bo-
nitate lib. VIII. cap. IIII. plura bona narrata ſunt) quòd XXX. milli-
bus paſſuum & amplius, ad locum ſepulturæ portatus ſit, atque in templo ſanctæ
Amator religionis.
Mariæ, quam intimè dilexit, ſepultus: & hoc, quia catholicus, & religionis, ac om-
nium bonorum amator in vita fuit: alioquin proceres forſan minus pro eius funere
ſoliciti fuiſſent tam inſigniter honorando. Nouerunt enim Paulum Diaconum lib.
Statutũ Romanorũ contra ſacrilegos.
VI. cap. XXXIIII. audacter, & rectè aſſerere, ſtatuto Romanorum ſem-
per obſeruatum fuiſſe, quòd nec funus, nec arma, nec effigies, nec memoria alicuius
hæretici in Eccleſia Dei haberi, aut tolerari debeat, vt ſuperius eodem lib. cap.
XXXVIII. reperitur inductum. Et eſto quòd inuidia malignorum, ſtatuæ,
Geſta Principũ perpetuanť in hiſtoriis potiꝰ q̃ ſepulchris.
arma, & clypei bonorum Principum, non permittantur in Eccleſiis, vel publicis
locis honorari, parum referre videtur: quia eorum virtutes, & præclara geſta, in
hiſtorias forſan redacta, nunquàm aboleri poterunt, aut coram Deo amittere retri-
butionem. Nihil tamen turpius eſt, quàm inſolentia victoriæ, euertere ſtatuas he-
Inſolentia.
roum clariſsimorum: quorum etiam ſubditi propter conſtantiã nequaquàm arguendi
ſunt, ſed commendandi. Sic & ego aſsidua meditatione animo repeto glorioſam
Anto. de Monte Cardi.
memoriam Reuerendiſsimi ac Illuſtriſsimi D. Antonii Fabiani de Monte, S. R. E.
Epiſcopi Card. Portuenſis: qui vltimo ætatis ſuæ anno, mira benignitate fratrem
Io. Gothus Archiep̃s Vpſalen. exul.
meum Io. Magnum Gothum Archiepiſcopum Vpſalenſem, & me, pro fide Ca-
tholica ab hæreticis è patria expulſos, Romam venientes collegit, fouit, iuuit, atq;
omni humanitatis officio conſolatus eſt: vnde & intellecta cauſa noſtri ad Vrbem ac-
Adiutoriũ D. Cardi. de Mõte.
ceſſus, nempe pro ſola Orthodoxa fide, & vnitate S. Se. Ap. in partibus Aquilonis
reſtauranda, dixit nobis: Vos eſtis boni viri, ſed pauperes exules: ideò vos iuua-
bo in omni conſolatione aſſequenda, vt nunquàm pœniteat hanc almam Vrbem in
tam pia cauſa acceſsiſſe. Verùm dum hæc, & ſimilia, nedum in nos, ſed & in om-
Obitus D. Car.
nes afflictos miſericordem gerens animum, meditaretur afferre: ecce cœleſtis magi-
ſter adeſt, & vocat eum de terrena legatione Vmbriæ, ad lucem claritatis æternæ:
quam meruit ſplendore tranſactæ ætatis ſuæ: in qua multos erudiuit in verbo, ſicut
Laus vera huius Cardinalis.
& præfuit in exemplo. Nec mirum: quia Romanarum rerum fuit gnarus, & miris
virtutum meritis inſignitus, vir certè clariſsimus genere, piiſsimus fide, tenaciſsi-
mus iuſtitiæ, & largiſsimus pauperum alumnus, immò prudentia, ſagacitate, &
clementia nulli ſecundus: munificus in benemeritos, grauis in bilingues, ſeuerus in
laſciuos, patiens aduerſus inimicos, non ſua, ſed aliena ſuſpicione excitatos: ideò
nunquàm præceps in vindictam, ſed ad iniurias generoſo animo facilimè obliuio-
ni tradendas affectus. Denique omnia opera ſua in charitate inchoabat, & in ſum-
ma manſuetudine conſummabat. In eleemoſynis (vt Paulus Diaco. Longob. hiſto.
Conſtantinus Magnus.
de Conſtantino Magno aſſerit) promptus, in iudiciis iuſtus, & in iudicando cau-
tiſsimus: nullum deſpiciens, ſed omnes diligens, ipſe quoque dilectus à cunctis.

Ideoq;

Ideoq; cum ab Vrbe in Montem aureum tumulandus efferretur, ab infinita turba (planctu, gemituq; plena) auditum eſt: Hic eſt vir miſericordiæ, cuius iuſtitia obliuionem non accipiet. Hic fuit oculus cæco, & pes claudo, pater pauperum, & omnium mœrentium infatigabilis conſolator: quia ab infantia miſeratio creuit cum illo: cuius etiam oſtium viatori patuit, & peregrino, prout & ego in veritate comperi. Quotieſcunque enim in cauſis piis (præter quas nil vnquam petere habui) domum eius acceſsi, toties mirifica conſolatione repletus abſceſsi, multiplices gratias Domino referens, quòd adiutorem bonæ mentis & operum, eius inſtinctu obtinere meruerim, præcipuè tantum virum, & magnum amicum Dei: in quo feliciſsimo æuo, & gloria ſempiterna poſteritas lætetur.

Vir miſericordiæ.

Teſtimoniũ autoris.

De Medicis, & Medicinis.

CAP. L.

LAVDANTVR fideles cauſidici, & aduocati periti, cùm magna atque ardua negotia defenderint ſingulorum: ſed multò glorioſiores habentur, qui artis excellentia nouerunt expellere, quod mortem videbatur inferre, & ſalutem reddere ſub morbo periclitanti, de qua coactus fuerat vehementi cruciatu deſperare. Ars hæc celebris eſt, quæ in homine plus inuenit, quàm in ſeipſo cognoſcit: periclitantia confirmat, quaſſata corroborat, & futurorum præſcia dolorem extinguit, vel mitigat, ne cauſa ſuccreſcens incurabilius inueniat nutrimentum. Propterea inter vtiliſsimas artes, quas ad ſuſtentandum humanæ fragilitatis domicilium, & indigentiam diuina tribuerunt, nulla præſtare videtur aliquid ſimile, quàm quod poteſt auxiliaris medicina conferre. Ipſa enim morbo periclitantibus materna gratia ſemper aſsiſtit, ipſa contra dolores pro humana imbecillitate confligit, & ibi eam ſubleuare nititur, vbi nullæ diuitiæ, nulla dignitas poterit ſubuenire. Obſcura nimis eſt hominum ſalus, temperies ex contrariis humoribus conſtans: vbi quicquid horum excreuerit, ad infirmitatem celeri

Aduocati boni laudantur.

Ars mediciæ celebris cõmendatur.

Medicina auxiliaris.

Temperies.

Cibi apti bona medicina.

Conſiliū tutius in perplexitate morborum.

Trepidatio ægrotantis.

Circulatores arguendi.

Medici rariſsimi i ſeptētrio.

Herbæ aqlonares efficaciores

Aromata corrupta.

mutatio ne corpus adducit. Hinc eſt, quòd ſicut aptis cibis valetudo feſſa reficitur, ſic venenum eſt, quod incompetenter accipitur. Non enim caſu, vel vaga hominum voluptate ægris ſuccurritur, ſed certiſsimis regulis prudenti veterum examine approbatis: & his ſecurius ſe credunt, qui cunctas ægritudinum rationes agnoſcunt: quibus potius, certiuſq; cura ſalutis, etiam ſuſpectis credenda eſt, quàm trepidare in acceſſu præſentiſsimæ mortis. Immò medendi peritus inuitum frequenter ſanat ægrotum, dum voluntas recta in grauibus paſsionibus non eſt, ſed potius illud appetitur, quod ſalutis iudice grauare poſſe ſentitur. Vnum tamen ſine exceptione formidare videtur infelix æger, vt cùm ſemel à malo, & inexperto medico, vel potius circulatore deceptus ſit, omnes putat etiam prudentiſsimos fore fallaces. Quo euenit, vt in Septentrionalibus regnis rariſsimi medici, qui fidelem curam languidis adhibeant, reperiantur: non quòd de arte, vel experientia bene curandi addubitent, ſed indiſciplinato regimine curandorum: nec quòd herbæ Aquilonares, teſte Plinio lib. XXVII. in fine, cæteris omnibus efficaciores ibi non creſcāt, ſed ſi plures adhiberentur medici varietate conſiliorū, ac contrarietate medicinarum, periclitaretur infirmus. Etiam alia cauſa cæteris validior eſt, quòd aromata, ſeu medicæ res longo terrarum, mariumq; circuitu, antequàm in remotas illas regiones perferantur, naturalem efficaciam, & vigorem, vel perdunt, vel lucri cauſa à portitoribus falſificatæ corrumpuntur.

De varietate ægrotantium, morborum, & medicinarum.

CAP. LI.

Cauſę cur pauci ſtudent in medicinis.

Gratitudo phreneticorum.

Partus viperinus.

Morbi Aquilonares.

Peſtis rara.

Morbus caſtrenſis, qui videtur dici cachexia: de quo ſupr̄ li. 9. c. 38 dicitur

Remedium.

Pot' abſynthii leuat calculū.

CVM in illis regionibus duræ ſint qualitates elementorum, duræq; complexiones hominum, maximè nobilium & magnatum, qui facilè offenſa violant naturam, vt medici diligentia fruſtretur laude, & languidus ipſa ſanitate: propterea rariſſimi applicant ſe huic arti periculoſæ: ne forte ob prædictos defectus, & diſſolutum regimen, dum cupiant in alieno corpore curare languorem, in propria vita periclitari contingat. Et hæc phreneticorum gratitudo eſt, vt proprium curatorem interimant, ſicuti viperini partus in diſſolutione materni ventris. Morbi autem Aquilonarium peculiares hi ſunt, Tuſsis, calculus, dentium oculorumq; dolor, tormina inteſtinorum, febris, pituita, ſcabies, & Gallicus morbus, ac puerorum morbilli: peſtis etiam quò rarius venit, eò ſeuerius interimit homines, in crapula præſertim inſatuatos. Eſt & alius morbus caſtrenſis, qui vexat obſeſſos, & incluſos: talis ſcilicet, vt membra carnoſa ſtupiditate quadam denſata, & ſubcutaneo tabo, quaſi cera liqueſcens digitorum impreſsioni cedant: denteſq; veluti caſuros obſtupefacit: colores cutium candidos, ac cæruleos reddit: torporemq; inducit cum nauſea capiendarū medicinarum: vocaturq; vulgari lingua gentis Schoerbuch, Græcè Cachexia, forſitan à ſubcutanea mollitie putreſcente: quæ videtur eſu ſalſorum ciborum, nec digeſtorum naſci, & frigida murorum exhalatione foueri. Sed vim tantam non habebit, vbi muri interius tabulis quorumcunq; lignorum ſunt cooperti. Inſuper ſi diutius graſſatur iſte morbus, abſynthiaco potu continuato illum arcere, ſicuti & calculi radices, per decoctionem veteris ceruiſiæ cum butyro epotę, tollere ſolent: quæ paſsiones

huiuſmodi

huiuſmodi calculi, & renum, totaliter auferre, vel in magna parte alleuiare ſolent. Illi autem medici laudem maiorem aſſequuntur, qui ſimplicioribus medicinis vtentes, frequentius languores curant. Nec ingrati ſunt genti, quando phyſicis adductis rationibus perſuadere nôrunt, ex coniugio ſenum virorum & puellarum, gigni maſculos potius, quàm fœmellas. Item qui inducunt ægrotos verbis ſolatioſis, vt amœnitatem locorum virentium, & garritum auium, immò & ranarum eligant, pro reſtauratione ſanitatis. Sunt præterea frequentiſsimi chirurgici in terris illis, eò quòd gens illa vix diem, vel horam ſine conflictu præterire ſinit.

Medicię ſimplices gratiores.

Maſculi generãtur ex ſene & puella.

Verba ſolatioſa proſunt.

Chirurgici pl̃es

De podagræ incommodis.

CAP. LII.

QVIA hoc quoq; malum ſolos magnates in Aquilone cruciandos detinet, nec ante ſubeundum ſepulchrum fatigatos relinquit, volui teſtimonium Caſsiodori lib. X. Epiſtolarum ex verbis Theodahadi Gothorum Regis, adducere in hac forma: Hæc paſsio inſanabilis, & ſanitas paſsibilis, ligat ſolutos, contrahit neruos, & decreſcere facit corpora, quæ nulla ſunt mutilatione truncata. Conſtantibus membris proceritatis menſura perit, & minor cernitur, cui nihil ſubductum eſſe ſentitur. Subtrahuntur ſuperſtiti miniſteria membrorum: corpus viuum eſt, nec mouetur, & inter inſenſibilia redactum, iam non proprio voto, ſed motu fertur alieno. Hæc viua mors ſupra omnia tormenta ſana dicitur: & melius habere fertur, qui euaſiſſe cauſas tanti periculi non probatur. Deſerit quidem dolor, ſed dimittit reliquias fortiores, & nouo infelicitatis exemplo, paſsio videtur abſcedere, & æger non deſinit ægrotare. Appendia ipſa cruciatis debitoribus aliquando ſoluuntur. Iſta autem vincula ſunt, quæ cùm ſemel potuerint illigare captum, neſciunt in tota vita diſſoluere. Infelicia ſigna relinquit abſcedens, & more gentium barbararum hoſpitium corporis occupatum, ſuis iudiciis violenta defendit: ne vbi ferox iſta cœpit ſuccedere, aduerſa illuc ſanitas audeat fortaſsis intrare. Hoc licet omnibus videatur eſſe contrarium, illis maximè, qui armorum exercitatione floruerũt: ne membra illa duriſsima languoris decoctione molleſcant: & qui ab hoſte foris ſuperari minimè potuerunt, ab interna potiùs contrarietate vincantur. Graue eſt ergo viro forti ſic viuere, vt nec mortem poſsit implere. Vtantur ergo aquis primùm potu deſiccatoriis, deinde thermarum exhibitionibus ſiccatiuis: vbi meritò indomabilis ceruix illa paſsionis flectitur, quando interna plurima effuſione mundantur, exteriora attractiua virtute libera fuerint, & velut duobus auxiliis congregatis in medium miſſa ſuperantur. Amentur aquæ munera conceſſa diuinitus. Contra illam humani generis debellatricem, data ſunt opportuna munimina lauachrorum: & quam non edomat iuge decennium, non mille potionum molliter introitus, voluptuoſis aquarum remediis effugatur.

Deſcriptio podagræ.

Corpus viuum ſine motu.

Mors viua.

Reliquiæ fortiores.

Mores barbarorum gentium.

Podagra amatior exercitatis in armis.

Remedia ex aquis.

Virtus interna & externa.

Munera aquæ conceſſa diuinitus.

Aquas verò Bormias ſiccatiuas appellat hic autor, circa vrbem Ticinum ſcaturientes.

Aquę Bormiæ.

De ſingulari remedio podagræ mitigandæ.

CAP. LIII.

Suanto prĩceps Suetię & Gothiæ.
Remediũ podagræ ſalubrius.

NEQVE omittendum eſt hîc inſerere, quomodo potentiſsimus Princeps Suetiæ & Gothiæ, Suanto nomine, nimio cruciatu podagræ laborans, vndequaq; remedia quæſita adhibuit. Sed nullum inter alia ſimplicia ſalubrius inuentum eſt, quàm quod à ſolatioſo colloquio optimorum hominum accepit: qui eò fidelius, ſynceriuſq; ei adhærebant, atque omnia humanitatis officia exhibebant, quòd & ipſe Princeps erat magnanimus, & liberalis, placidum vultum omnibus vocatis, vel caſu occurrentibus oſtendens. Is ad prælıandum profectus, vbi equo vectus, licet podagra preſſus, procederet, ſigna alacritatis ore, & manu cunctis exercitibus præbuit: tantumq; eis impreſsit animum, vt ne vnus quidem repertus eſſet, qui non illius heroicas, & Regias virtutes admiraretur, facilimè mortem, vel quodcunq; grauiſsimum diſcrimen morte amarius, ſubire paratas. Erat enim de tota patria optimè meritus, natuſq; ad res præclaras, ac magnificas, vtpote qui animum excelſum, & Regium ſemper, & vbique præ ſe ferebat. Tota quoque eius familia ſplendida, & bonis moribus ornata: quippe quemadmodum ipſe morum grauitate pollebat, ita nullos effœminatæ leuitatis homines in ſuam familiaritatem admittebat: ſed audaces, fortes, validos, & ex aliorum procerum curijs electos. Erat enim publico prouerbio receptum, quòd nullus in familiam Suantonis aſcriberetur, qui ſecuri in faciem cæſus conniueret. Erat prætereà in ſuos familiares adeò liberalis, vt ſæpe veſtes ſibiipſi detraheret, & illis donaret. Plus enim in homines militares indulgens erat, quàm in ſeipſum: ſæpeq; in largiendis ſtipendijs fiſcum exinaniuit. Neque enim vllam diuitiarum curam habebat, ſed virtutem, & gloriam ſordidis diuitijs longè præferendo, potius ſame perijſſet, quàm ex incolarum iniurijs, aut Eccleſiarum, ſiue clericorum ſpolijs victitaſſet: rectè exiſtimans, Suetiam adeò opulentum regnum eſſe, vt eius Princeps ſatis magnificè viuere poſsit, abſque eò quod cogatur rapinis, & ſacrilegijs vitam inſelicem, atque infamem ſuſtentare. Acerrimo etiam odio inſectatus eſt detractores, & mendaces: quos ne quidem è loco abſcedere permiſit, donec altera pars vocata ſe defenderet, & cauſa ſubornata puniretur. Prætereà rigidiſſimus in verbis fuit, ſed clementiſsimus in actione. Cultor diuini honoris maximus inter Principes ſui æui ſemper eſt inuentus.

Signa lętitiæ.

Priceps magnanimus.

Familiares effœminati nulli.

Veſtes è corpore dedit.

Suãto Princeps ſacrilegus nunquã repertus.

LIBRI XVI. FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI
VPSALENSIS
DE ANIMALIBVS DOMESTICIS.
LIBER XVII.

PRAEFATIO.

ANIMALIVM genera vti multa, variaq́ ſunt in toto terrarum orbe, ſuis prouinciis, & naturis appropriata, ac diſtributa, vt elephantes, cameli, leopardi, leones, ſtruthiones, tigrides, ſimeæ, & id genus reliqua, ſine pilorum denſitate in calidis terris numero incomparabili multiplicata: Ita & in frigidis regionibus complures reperiuntur beſtiæ, ſed valde piloſæ, propter aſperrimas hyemes exuperandas: vt ſunt vrſi albi, vrſi nigri, alces alti, rangiferi proceri, lupi feroces, gulones voraces, lynces perſpicaces, lutræ fallaces, caſtores medicinales, damulæ pauidæ, vulpeculæ aſtutæ, nigræ, & albæ, atque aliæ alibi inuſitatæ naturæ, & nominis beſtiæ, ſucceſsiuis capitibus inferius per ordinem diligentius inſinuandæ: ea potiſsimùm cauſa, vt pius inſpector agnoſcat, quàm admirabilis excelſi creatoris affectus, & amor eſt in omnibus creaturis ſuis, vbiq́ terrarum ſuæ diſpoſitioni ſubiectis, maximè in frigidiſſimo climate Septentrionalis plagæ (conceſſa naturali ſagacitate) conſeruandis: ſcilicet vt vndique concluſa niuibus, & gelu tellure, paſtum prohibente, nedum viuere, ſed & genus producere, atque alere poſſint, & inter aſperrima elementa illæſæ manere. Sobriè tamen de vniuſcuiuſq́ animantis genere, vbicunq́ viuat, eſt ſentiendum: quia inuariabilis naturæ lex ita ſtatuit, vt nullibi melius, quàm vbi productum ſit, perſiſtere poſſit. Et ob id feruntur elephantes ad alienas terras producendi, non antè naues conſcendere, quàm inuitati rectoris iureiurando de reditu fuerint certificati. Quod nec mirum eſt (teſte Plinio cap. I. octaui libri) quia dociles ſunt, vt Regem adorent, genua ſubmittant, coronas porrigant, atque horum mirabiliora naturæ præcepto mirantibus cunctis, ſiue ſua natura, ſiue alieno motu cõmittant: viuuntq́, teſte beato Ambroſio, communiter CCC. annis: & hoc, vt ſeruiant imperiis humanis, & homo ipſi benigniſſimo Deo.

Aĩalia calidarũ regionum.

Aĩalia frigidarum terrarum.

Cõſeruatio animalium.

Lex naturæ inuariabilis.

Elephantum natura.

De Arietibus, & Agnis.

CAP. I.

Gotlandia, de qua ſuprà lib. 2. cap. 24.

Arietes feroces.

Lana longa.

Albertus lib. 18 cap. 6.

Aialia ſine cornibus.

Cornua deponenda.

Loca arida herbas habent ſaniores.

Aries diligit agnellos.

INSVLA eſt in Gothico mari, regno Gothorum, ſeu Suetiæ ſubiecta, Gotlandia, id eſt bona terra, ab omnibus eam frequentantibus ſic nominata, eò quòd inter Aquilonares inſulas meritò felix & abundans, ob plurimas naturæ dotes, computari debeat, & magnificari. Hæc arietes, ſiue veruecces, cæteris robuſtiores, & proceriores producit: quibus quaterna, vel octona cornua creſcunt: tantumq́ ferocię à cornibus mutuant, vt tempore coitus, niſi ſerra, vel lima demantur, cæteris animantibus ſint nocumento, ipſiq́ paſtori rebelles. Lanam habent longam, & mollem: quam aliquando Romæ exigua veſte reſolutam, artifices birreta facientes, mirè commendârunt. Habet etiam tota Septentrionalis regio magnorum arietum, & ouium multitudines: in quibus & fœminæ cornua gerunt arcuata: quod Homero, & Ariſtoteli videtur mirum: vbi Albertus in lib. De animalibus, de monſtroſo partu loquens, dicit ſe vidiſſe arietem quatuor magna cornua in capite geſtantem, & duo longa in cruribus, inſtar cornuum caprinorum. Sunt & multa loca verſus polum Arcticum, vbi nec arietes, nec oues cornua habent, neq; tauri, aut vaccæ. Ferocitas arietis cohibetur, ſi cornua iuxta aures terebrantur: aliâs in anfractum conuoluta, maiorem furiam excitant: famemq́, ne humili herba paſcatur, citius adminiſtrant: quia arida loca ſaniorem herbam habent, quàm paluſtria: quæ morbos iuducunt. Aries albus fœtum generat alterius coloris. Fuſcus verò, teſte Columella, nunquàm generat album. Dicit etiam Albertus, arietis lanam, totam ſequi generationem. Arcentur etiam arietes à coitu per biennium, vt facilè libidinem augeat dilatio voluptatis. Arietis vermem capiti ineſſe, Albertus negat phyſica ratione. Dicit etiam, arietes naturaliter agnellos diligere. Aries dimidio anno ſuper vnum latus, dimidioq́ ſuper alterum dormire dicitur. Cornua etiam arietum (teſte Plinio lib. XI. cap. XXXVII.) cera feruenti torquentur in plures ramos.

De Ouibus.

CAP. II.

OVES beſtiæ notæ ſunt, & manſuetæ, lac & lanam, tandemq́ cutem, & carnem dominis ſuis pro modico paſtu & cura exhibentes, immò fimum ipſum ad multorum morborum medicinam. Ouis etiam compatitur ſuæ ſpeciei, vt cùm ſana infirmam viderit æſtu laborare, ſe ſoli obiicit, vt laboranti faciat vmbram. Igitur erubeſcat immitis homo, dum beſtiæ benignam naturam deſierit imitari. Solitariis ouibus tonitrua abortum faciunt, non autem exiſtentibus in cœtu. Flante frigido vento maſculos concipiunt, calido verò fœmellas: vnde & in hyeme parti agni fiunt meliores. Lac nigrarum ouium melius eſt, & caprarum albarum: qui color magis abũdat in frigidis terris. Ouis inter omnia animalia diutius dat lac, reſpectu ſuæ quantitatis, videlicet per octo menſes. Muſicis ſonis delectatæ, melius paſcuntur: & hinc eſt, quòd paſtores depingantur tibicines. Oues viuunt X. vel X I I I I. annis. Vernali tempore paſtæ melleo rore moriuntur: autumnali verò, nimia voracitate ariſtarum, maximè ſi illicò biberint: quia granorum tumore rumpuntur viſcera. Contra alios tamen morbos Albertus dat remedium, vt ſumatur venter arietis, & coquatur cum vino, & commiſceatur cum aqua, deturq́ ouibus in potum: & remouebitur morbus. Ouis è domo vix eiicitur, & eiecta recurrit, etiam ſi ardeat vehementer. Carnibus arietinis, & ouinis, veluti omnium ferè animalium ſale maceratis, fumo ventoq́ ſiccatis, crudis veſcuntur homines Septentrionales toto anno, dummodò fuerint antiquæ. Decet enim fortes crudum manducare cibum: idq́ ſiue in militia verſantur, ſiue in agricultura, vel aliis locis.

Vtilitates ouiũ multiplices.

Homo immitis erubeſcat.

Oues diutius dant lac.

Oues delectantur muſica.

Remediũ ouiũ infirmantium.

Carnes crudę cõmeduntur.

De Agnis.

CAP. III.

QVAMVIS & hęc, ſicuti prędicta de arietibus ouibuſq́, videantur vniuerſis notiſsima, vt ſuperfluum ſit, iuxta Suetonii ſententiam, de rebus minimis facere mentionem: attamen Plinii ſuauior diſciplina eſt, qui lib. X I. cap. I I. dicit: In contemplatione naturæ nil poteſt eſſe ſuperfluum, aut in natura rerum nihil incredibile exiſtimari conceditur: æſtimatio enim vnicuiq́ ſalua ſit. Solini etiam verbum eſt cap. X X X V I I: Operæpretium eſt nihil omittere, in quo naturæ ſit ſpectanda prouidentia, licet natura plerũq́ fide carere videatur, vel plurimũ vileſcere aſſiduitate ſpectaculorum. Agnorum itaq́ maxima cura ob frigoris immenſitatem habetur in Aquilone, etiam diligens cuſtodia ob coruos immanes, vt ſuperius lib. I I I. cap. X V. dictum eſt, & continuas inſidias vulpecularum: quæ nedum aſſiduitate, ſed importuna multitudine non exigua damna inferunt inquilinis: & rurſus venationibus retiariis, aut foueis, vel ſagittis apprehenſæ, pellium lucro reſtaurant damnum. Agnus in tota gregis multitudine matrem noſcit balantem. Ideoq́ ab agnoſcendo dicitur agnus. Mater verò

Nil ſuperfluum in natura.

Conſueta vileſcunt.

Dãnum reſtauratur pellibus raptorum.

Agnus dicit ab agnoſcendo.

agnum odore poſteriorum recognoſcit. Citò creſcunt eis cornua, propter abundantiam lactis, & nutrimentorum: & hinc eſt tritum carmen,

Et ſunt in Libya longis cum cornibus agni.

Suppoſititii agni. Euenit etiam, vt deficiente lacte ouino, agnos capris ſupponant enutriendos. Sed lanæ duritiem inde excipiunt, pauco vſui adaptandam. Rurſus hoc ipſum euenit, ſi hœdos ouibus ſupponunt lactandos. Agni etiam, qui caſu aliquo non à matre, ſed ab aliqua alia oue aluntur, ſimilitudinem aliquam à nutrice trahunt. Hos alio quoque nomine vocari Varro ait in lib. II. De agricultura ad Nigrum Turanium, his verbis: Subrumi appellantur agni, cùm mater parum habet lactis, & ſubijciuntur ſub alterius mammam. Mamma enim rumus antiquo vocabulo dicebatur: inde rumare ſuggerere ſignificat. Si ex felle ouis inungatur locus corporis, vbi incidit cancer, confert manifeſtè. Cerebro ouis vncti oculi aquam patientes, iuuantur. Stercus ouis cum aceto emplaſtratum, tollit verrucas: permixtum ceræ liquefactæ cum oleo roſaceo, curat ignis combuſtionem. Congelatum ſanguinem ex magna percuſsione, appoſita cutis ouina ſtatim corpore extracta, diſſoluit. Ideoq; lictores flagellatis quandoque compatientes, cutem calidam cicatricibus imponunt: quæ curat per vnum diem, & noctem. Et hæc dici poteſt flagellatorum medicina.

Subrumi. Mãma rumus dicitur. Medicinæ. Remedium flagellatorum.

De Bobus, & Armentis.

CAP. IIII.

REGNA Aquilonaria, præſertim Vermelandia ac Dalia, propter paſcua vberrima, boues habent electiſſimos, etiam prouinciæ Veſtrogothorum: hicq; boues ſingulis annis non tam proceritate corporis, quàm numero magno multiplicantur. Habet & Noruegia, Suetia, & Finlandia ſimiles, ad æſtiualia, ſeu hyemalia plauſtra, ſeu etiam agrorum vſum aptiſſimè diſpoſitos: quibus, ſicuti & equis, ad vomeres voluendos vtuntur. Sed nunquàm vaccæ plauſtris trahendis, aut agris præparandis aptantur: immò nec vlli oneri, ob ſpem vitulorum gignendorum, ſubduntur. Sed hi adhuc teneriores à matribus ſegregati, ſæuiente frigoris horrore, in æſtuariis ad hoc ſpecialiter ordinatis, nutriri ſolent; hyemeq; productiore, aſperiorìq; inualeſcente, putaminibus

Multitudo boum. Vaccæ nũq̃ plauſtris ſubdunt.

bus quercinis loco fœni, vel culmi, iumenta veſcuntur. Aeſtate verò, in lucidiſſimis noctibus paſcua ſumunt ſub cura paſtorum, propter impiobos vermes, & bruchos: quos ipſi cuſtodes piceis fumis, vbiq; pinorum combuſtione flammantibus, exurunt, aut arcent. Sed non ex integro: quia ingruente autumnali tempore, bruchi ingrediuntur cutes macrorum boum, ibiq; hybernant, vt tempore vernali cutem excant, ac hoſpitem vexent: veluti erucæ folia arborum depaſcētes, in quibus ſeminario folliculo hyemem inhęrentes, tranſegerāt quietiorem. Boues tamen, quibus vermes huiuſmodi ſunt infeſti, è cœtu aliorum, quantum induſtria permittit, ſeorſum impinguandi, mactandiq; ſegregantur: tuncq; dorſotenus velut cribrum cutis perforata apparet, pretium ſui diminuens aliena labe. In iis autem locis ſanius conſeruantur, celeriuſq; impinguantur, vbi nec muſcarum aculeis, nec bruchorum ſtimulis agitantur, & fatigantur, & herbarum virentium ſatietate non priuantur. Nec eſt inconueniens, vt tempore famis veteribus contuſis piſcibus, vento maceratis, dum campi niuibus repleti ſunt, veſeantur, vt ſuperius lib. IX. cap. XLIIII. pro parte reperitur oſtenſum. Præterea ad hunc caſum Plinius lib. XI. allegat Theophraſtum dicentem, boues viuo piſce veſci. Immò & lupulo è ceruiſia depurata proiecto, intantum vorando delectantur, vt ſaltum faciant more ebrioſorum. Boum verò attritis vngulis in aſperitate glaeierum, ſaxorum, ac arenarum, aruina vngendo medentur agricolæ: etiam pice liquida vngendo pedes. Boum etiam, teſte Iſidoro, in ſocios eximia pietas eſt: nam alter alterum inquirit, cum quo aratra collo ducere ſolet, frequentiq; mugitu pium teſtatur affectum, ſi forte defecerit. Idémq; Ambroſius atteſtatur: Si mutetur bos compar, alius iugum trahere neſcit.

Bruchi fugātur fumo piceo.

Bruchi intiāt cutes boum hyematuri.

Pretium minuit aliena labe.

Boues piſcibus veſcuntur tempore famis.

Boues inebriati ſaltant.

Pietas boum.

De Canibus, & eorum diuerſa natura.

CAP. V.

ETSI canum diuerſitas, & mira proprietas in multis mundi partibus, quaſi omnibus, vel plurimis nota ſit: attamen Aquilonarium terrarum canes vti rigidiori cœlo, ſcilicet ſigno Cynoſuræ ſubiecti ſunt, ita & audaciorem ferocitatem præ cæteris habere videntur. Huiuſq; rei exempla cùm ſuperiori lib. V. cap. XII. nonnulla adducta ſint, oneroſum non æſtimabitur, vt ſimilia iungantur eiſdem, videlicet homini data fuiſſe à diuino numine duo animalia pro ſolatio fidiſsima, canem videlicet, & equum: canem, vt cuſ

Cynoſura.

Aīalia duo hominibus pro ſolatio data.

Canis & equus

Eſca equorum.

Canes fideles.

Maſsiniſſa rex.

Canes cuſtodiũt homines.

Patroni ꝓdunt à canibus inuitis.

ſtodem, aduerſus latronem latrando, & reſiſtendo: equùm pro deſenſore. vt habito ſeſſore gaudeat exilire in hoſtem. Canis viliſsimis cibis paſcitur, vbi & equus facilimis eſcis enutritur, immò (vt infrà dicetur) piſcibus toſtis, carnibus vento ſiccatis, pane biſcocto, atq; arborum fungis: & ita videtur homini benigniter à Deo conſultum eſſe, vt equum laborum comitem dederit, canemq; ſocium, & cuſtodem. Canis communiter pro domino aduerſus latrones, ſicarios, graſſatores, homicidas, inſidiatores, fures, & contra alias quaſcunq; feras ſæuientes, pugnare dignoſcitur, atque plures Reges eius beneficio fuiſſe ſaluatos, vbi cuſtos homo repertus eſt peſſimus occiſor fuiſſe patroni. Maſsiniſſa Rex eo caſu à multis citatur in euidens exemplum, quòd cùm hominibus cuſtodiendum ſe non crederet, canum cuſtodiæ ſe permiſit: quorum latratu ſæpe latentium inimicorum euaſit inſidias, & venientes in ſe aduerſarios longè antè perdidicit, ac cauit, atque eorum beneficio pluries euaſit victor. Quinimmò homines inter herbas dormientes, non raró canes, ne ſerpentes os ingrediantur, obſeruant. Sed vnum infelicitatis genus eiſdem canibus annexum eſt, vt quandoque patronum hoſtiles manus euadentem, ſeq; in denſa ſylua, profunda niue, vel glacie abſcondentem, ſua præſentia prodant, q; ſigno canis penes patronum immotè manentis, rapiantur in necem, vel captiuitatem. Cuius rei exempla, cùm plurima ſint in Aquilonaribus regnis, ea volens hic tranſeo, dum horum ſimilia cõplurima ſuperius oſtenſa ſint lib. XI. de glacialibus bellis.

Adhuc de eiſdem.

CAP. VI.

Canes feroces.

Canes Islandenſes candidi & villoſi.

VERSVS Septentrionales prouincias polo Arctico propinquiores, canes reperiuntur horribiles, ac feroces: idq; Dei clementia factum agnoſcitur, quòd beſtiæ nocentiores reperiantur ibidem, vt inferius de luporũ ſæuitia oſtendetur. In Islandia tamen, terra ſcilicet glaciali, circundata Oceano, etſi canes diuerſæ ſortis cuiuſuis generis reperiantur optabiles, tamen in delitiis illuſtriũ dominarum, & prælatorum ſunt candidiſſimi canes, pilo denſiſſimo, quaſi maſſa inuolutæ lanæ formati: quales ipſe beatus Chryſoſtomus, catulos ſcilicet, Epiſcopis & prælatis pro ſolatio concedit, & non veltres, vel moloſſos, aut cerberianos: qui nunquàm recreant, ſed turpiſsimo ſpectaculo infatuant ſuos inſpectores: quibus pulchrum videtur canibus huiuſmodi nec ad geſticulationes, nec ad laſciuos ludos, ſed ad inanes hominum perditorum aſpectus vti, more Epirotarum, qui tales Moloſſos appellant. Quod autem ad nomina, atq; virtutes canum attinet, cæteris ſcriptoribus naturalium rerum mira diligentius notat Plinius lib. VIII. cap. XL. vbi de Colophoniis non iniucunda recenſet, quòd videlicet in magno ſtudio canes rei bellicæ gratia inſtituebant, adeò, vt ex illis quaſi cohortes quaſdam inſtruerent, quæ in prima acie certarent mira quadam ferocitate, nec vnquam prælium detrectarent. Hi in nocturnis congreſsibus ſæpe victoriam eis præbebant. Scribunt etiam veteres, Regem Garamantum per ſeditionem regno expulſum, à ducentis canibus, quos venationis gratia aluerat, fuiſſe reſtitutum, cùm mira ferocitate contra repugnantes ſæuirent, iterq; per hoſtium cuneos patefacerent, donec eum tutum in Regiam aulam ſiſterent: & ſic pulſis, cæſiſq; hoſtibus, diutius regnauit: deinde regnum moriens poſteritati ſuæ reliquit. Et forſitan hac diſciplina motus Rex Angliæ Henricus VIII. (iuxta epiſtolam ab eius nuntio, Regi Polo-

Moloſsi.

Cohortes canũ bellicorum.

Garamãtus rex expulſus ꝑ canes reſtitutus ẽ

Henricus 8. rex Angliæ.

niæ ex Spira M. D. XLIIII. miſſam) in ſuo exercitu, quem maximum ipſi Cæſari Carolo V. contra Regem Galliarum in auxilium miſit, quadringentos homines, ac totidem canes more gentis torquibus ferreis armatos conſtituit, dubia relicta hominum opinione, an ad vigiliam exercitus id fieret, an ad aliquod inſigne ſtratagema acquirendæ victoriæ ſimularetur. Quod factum qualecunque fuit, certum eſt poſteà inter illos ſublimiſsimos Principes nunquàm defuiſſe rixas, non à canibus his excitatas, ſed truculentis conſiliariis, & ſeditioſis ſuſurronibus introductas, & confirmatas: vbi ipſi ſupremi Reges delitiæ hominum eſſent, ſi totius orbis applauſu ad concordiam redirent, canes Turcicos debellaturi.

Canes 400.

Rixę regũ Frãcię & Anglię

De Canum memoria, fide, docilitate, odoratu, & ferocitate.

CAP. VII.

NVLLI certè animali pręter hominem maior eſt memoria. Itinera enim quantumuis longa, atque inuia, canes diutius meminere, & hominibus ipſis memorant: veteres quoque iniurias, poſt longum etiam tempus vlciſcuntur: dominis antiquis poſt abſentiam XX. annorum reſtituti applaudunt. In Cimbrico bello contra C. Marium pro dominis ſuis atrociter pugnauere canes, Cimbrorumque cadauera cuſtodientes, nunquàm abigi potuerunt, ſed eadem mira ſedulitate cuſtodiebant: & vt tutius illa à feris, alitibuſque defenderent, plauſtris illic paſsim relictis, inferebant: cuſtodiaſque inter ſe partitas viciſsim magna cum diligentia obſeruabant. Canis latratu interfectorem domini ſui in ſylua occiſi, in vrbem proſecutus, dentibus laniauit: iſque crimen confeſſus ſub torturis, ſe, ſocioſque ſceleris prodidit, lege interimendos. Canis adhuc alius ſcribitur dominum ſuum longè diſtantibus famulis inſidioſè petitum, vſquequò accurrerent, defendiſſe. Fides canum in hoc etiam notatur Lyſimacho exhibita, quòd vnus eorum mortuo cadaueri comburendo, facto eiulatu & gemitu, cunctis ſpectantibus igni ſe immiſit. Et idem feciſſe Hieronis Syracuſanorum Regis canem, Plinius atteſtatur. Item canis mortuo domino ſe fame tandiu macerat, vt pariter cum eo moriatur. Canis etiam in Romanis hiſtorijs repertus eſt cibum portare ad os defuncti heri, eiuſque corpus in Tyberim proiectum adnatando ſuſtinere voluiſſe. Et hæc Plinius. Docilitas canum hæc eſt, vt dominum cognoſcant, atque ei præ cæteris applaudant, & odiẽtes eum infeſtent. Magna rurſus eorum alacritas eſt in venãdo, vt narium ſagacitate ventum, & auram captantes, odore longè venientem feram pręſagiant, oſtendant, luſtrent veſtigia, perſequantur, latibula indicent &c.

Memoria canũ

Iniurias veteres vlciſcuntur canes.

Canes cuſtodiebant cadauera dominorum ſuorum.

Fides canũ igne ſe cõburẽtium

Canis portãs cibum ad os patroni defuncti

Virtutes canum

Caſpij canes ferociſsimi ſunt, quorum ſæuitia in homines potius, quàm feras exercitatur: & hoc, quia hominum cadaueribus à iuuentute aluntur. Generoſi canes, teſte Plutarcho, non prius arreptam mordicus prædam interimunt, quàm ſatigatam viribus deficere videant.

Canes generoſi.

De Equorum bonitate cognoſcenda, & defectibus euitandis.

CAP. VIII.

LICET equorum maximam multitudinem Septentrio-
nales terræ ad ſuum, externarumꝗ gentium optabilem v-
Eq̃ Noruagici. ſum producant: non tamen æquè prçſtantes in ſingulis pro-
uinciis gigni, foueriꝗ videntur. Noruagici equi ſtatura
Equi Suetici. mediocres, admirandæ fortitudinis, & pernicitatis ſunt in
montibus, ac viis ſaxoſis penetrandis. Suetici verò ac Go-
Equi Oelãdici. thici, paludes & colles altos, profundoſꝗ ſaltus indifferen-
ter longiore dieta, magnaꝗ celeritate abſoluunt. Oelandi-
ci, quia paruuli ſunt, ludicro magis ſpectaculo, quàm la-
Equi Fínonici. bori deputantur: licet & in illis egregii, laborioſiꝗ diſtincto genere reperiantur. E-
qui etiam Finnonici bonæ qualitatis ſunt: ſed ſequentibus ſignis hi, & omnes boni
diuerſorum autorum iudicio cognoſcuntur.

Iuba denſa, capite breui.
Signa boni eq̃. Forti lumbo, & æqualibus teſticulis.
Ceruice prona, non more aprino erecta.
Auribus proportione parui corporis ad cuneum protenſis.
Pectus latum, venter modicus.
Lumbi preſsi, ſpina duplex, vel minus non extans.
Cauda ampla, ſubcriſpa.
Crura electa, æqualia genua.
Vngulæ firmæ, mediocres.
Viſibiles venæ inter pilos.
Corpus validum, & robuſtum.
Altitudo robori correſpondens.
Latera longa, clunes rotundi.
Corpus totum muſculorum denſitate, & plenitudine quaſi nodoſum.
Crura fortia çqualr à genu ad pedẽ porrecta, ſine nodoſitate, tumore, et mollitie
Pedes æquales & plani in ſuperficie, non aſperi, rotundi, vt cornu concauita-
te terram vndiꝗ tangant.
Vngulæ craſſæ ſint, neꝗ humiles, neꝗ valde erectæ more caprarum.
Tibiæ pingues oſsibus, non carne.

Adhuc

Adhuc de aliis ſignis valentis Equi.

CAP. IX.

CAPVT paruum, & ſiccum, quaſi oſsibus imminens. Signa boni eq.
Oculi grandes, velut ante caput iacentes.
Aures breues, & acutæ, antrorſum porrectæ.
Nares apertæ, profundius in aquas ſubmergendæ.
Cauda longa, ſpiſſa, & rotunda.
Audax, & naribus ſufflans.
Pedibus terram terens, ac circunſpiciens.
Hinnitu membris tremens, quia fortis.
Facilè in quiete concitatus ad motum.
Facilè rurſus a motu quieſcens.
Se purgans, & volutans in puluere, vel niuibus.
Colore niger, rufus, balius, ſiue badius, ſpadicus, palmæ colore, vel caſtaneæ: quem Virg. in Georgi. commendat. Virg. in georg.
Aureus, roſeus, myrteus, glaucus, vel oculis variis, quaſi pictus.
Scutulatus, canus, guttatus, varius, ex nigro badioque diſtinctus.
Cinerius, qui equis ſylueſtribus conuenit, deterrimus eſt, vt Iſidorus dicit: ſed optimus, quando lata linea nigra in dorſo notatur.
Candidus equus raro eſt bonus viatoribus, ob inſultum latronum ex caſtris eminentioribus itinera contemplantium: quos periculoſum eſt (tanquam lucerna in tenebris accenſa) candidis equis ad ſpoliandum itinerantes prouocare. Equi cãdidi periculoſi.

Adhuc de aliis ſignis emendi Equi.

CAP. X.

PRAETEREA cautelæ in equo emendo hæ, & ſimiles videntur diligentius attendendæ. Signa boni eq.
Si frenum recipiat.
Si ſeſſorem excipiat.
Si exceptum excutiat.
Si dimiſſus aufugit, aut celeriter recipitur.
Si verbere torpens, vel excitatior fit.
Item de qua terra eſt, montana, vel paluſtri.
Cuius ætatis: quod difficile cognitu non eſt, quia annorum notæ cum corpore mutantur.
Dum bimus & ſex menſium eſt, medii dentes ſuperiores, & inferiores cadunt. Cùm quartum annum agit, his, qui canini appellantur, deiectis, alios affert. Intra ſextum deinde annum molares ſuperiores decidunt. Sexto anno, quos primos mutauerit, exæquat. Septimo omnes explentur æqualiter: & ex eo cauatos gerit, nec poſteà quot annorum ſit, facilè comprehendi poteſt. Item decimo anno tempora cauari, & ſupercilia nonnunquàm caneſcere, denteſque prominere, & albeſcere Plinius dicit, contra morem omnium ani-

Equorum ætas.

mantium. Item ætas longæua deprehenditur in equis Perſicis, Epiroticis, ac Siculis in annos quinquaginta: breuior autem Hiſpanicis, Numidicis, & Gallicis extendi. Sed nec deeſt Solinus, qui mentionem facit de equo L X X. annorum. Varro vtilem equum ad X V I. annum exiſtimat. Nec optandi ſunt equi longæui, quia nec in re bellica, nec in rhedis trahendis, nec admiſſuris valent: quia vltra X X. annum generare nequeunt, vt à doctiſsimis notatum eſt, qui de agricolatione ſcripſere: neq; equam vtiliter vltra decimum annum concipere poſſe iidem affirmant. Senectus equorum notari ſolet ex canis ſuperciliis, immò etiam ex caudarum certis nodis, & immerſis oculis, putredine plenis &c.

De Virgilii ſententia in bonis Equis eligendis.

CAP. XI.

Signa boni eq.

CONTINVO pecoris generoſi pullus, in aruis
Altius ingreditur, & mollia crura reponit.
Primus & ire viam, & fluuios tentare minaces
Audet, & ignoto ſeſe committere ponto.
Nec vanos horret ſtrepitus: illi ardua ceruix,
Argutumq; caput, breuis aluus, obeſaq; terga.
Luxuriatq; toris animoſum pectus: honeſti
Spadices, glaucíq; color deterrimus albis,
Et giluo. Tum, ſi qua ſonum procul arma dedere,
Stare loco neſcit, micat auribus, & tremit artus:
Collectumq; fremens voluit ſub naribus ignem.
Denſa iuba, & dextro iactata recumbit in armo.
At duplex agitur per lumbos ſpina, cauatq;
Tellurem, & ſolido ſonat ampliter vngula cornu.

Sed Columella lib. V I I. de agricultura ſumma elegantia per ſingula quæq; membra eximiam equorum formam oſtendit, cui nihil adiici poteſt.

Adhuc alio modo capiuntur ſigna boni Equi.

Signa boni eq.

Auris acuta, breuis, caput exiguum, caro dura,
Et grandes oculi, ceruix cum robore forti,
Et nares mundæ, comedens bene, pes ſine verme,
Et curtæ coxæ, iuſti vngues, atq; rotundi,
Audax hinnitu, ſufflans, terram pede rumpens.
Iſtis quadrupedum ſignis cognoſce valorem.

Ad idem breuius.

Signa alia boni equi.

Lucius	videlicet latitudine capitis.
Anguilla	decora longitudine.
Serpens	erecta ceruice.
Leo	pectore lato.
Fœmina	rotundis clunibus.
Cattus	celeri curſu.

De domans

De domandis, & conſeruandis Equorum pullis.

CAP. XII.

PVLLI generoſis equabus alternatis annis geniti, & copioſo lacte nutriti, puriores ſunt, & maioris ſpei: nam parentum bonitatem plerunq; imitantur. Sed manu tangendi non ſunt: quia vt dicit Palladius lib. IIII. eos tactus lędit aſſiduus, etiam frigus: à quo ſummoperè ſunt cauendi. Dabit & hilaritas, & agilitas non fruſtrandæ ſpei bonum documentum. Poſt bimatum domandi ſunt vſque trimatum: nam poſteà ſemper difficilius inſtruuntur. Si pullus altis cruribus videtur, futuræ magnitudinis ſignum pollicetur: nam quadrupedum omnium magnitudo tibialis, tempore non valde creſcit. Ad huius igitur proportionem & reliquum corpus augeſcit. Pullus manſuetior, tractabiliorq; primùm reddetur, mediocri eſurie maceratus: deinde conuenienti cibo portionibus iuſtis refocillatus, directori fit obtemperatior: vt potius blandimentis, & certis verbis quaſi virgis, & verberibus manſueſcat. Eſtq; diligenter curandus, vbi propria natura per ſeipſam defectum nequeat reſtaurare. Ducendus etiam eſt per turbam, omnibuſq; aſpectibus, & ſonitibus appropinquandus, vt ſi quid expaueſcere videatur, ſine terrore placidum, planumq;, paulatim procedendo agnoſcat. Bellicis tumultibus educandus, inſtruatur foſſas tranſilire, primùm exiguas, inde ampliores: quod fit lorotenus antè præſiliendo. Itidem muros, & ſaxa, ac trabes tranſilire, prout mos eſt ſyluarum cultoribus in latrocinando, ac fugiendo: idq; à fronte, à tergo, à latere, agili curſu fieri oportebit. Pauidi ac ſuſpicantes, fugaces ac retrocedentes, omninò (niſi remediis iuuari poterint) ſunt reiiciendi.

Pulli equorum.

Tactus et frigus nocent pullis equorum.

Ducēdus eqnus pullus per turbam.

Mos latrocināntium in ſyluis

De Equorum defectibus ſanandis.

CAP. XIII.

Frenũ caudale. Tanais. Equi dominos vt canes ſe- quuntur. Securitas loris moderanda.

FVGACIBVS ſuccurritur extractione longiorum pilorum in palpebris, ac pilorum à fronte dependentium. Retrocedentibus tollitur abuſus, ſi ſune aſpero è pilis equinis confecto, ſub cauda immiſſo, ſeſſor ambabus manibus huc illucq; more freni trahẽdo fricuerit equum: idq; cauda le frenum dicitur, ſolummodò pro hoc defectu auertendo. Expedit etiam, vt ad natandum cum armato (vbi fortitudinis ſigna ſugiendo, vel aggrediendo exercenda ſint) diligentiſſimè inſtruatur, vt mos eſt Scythicas terras inhabitantibus, prætertim circa Tanaim, vbi vaſtiſſima ſunt flumina, nulliq; pontes, ob inſtabilem aquarum curſum, ſeu inundationem ex niuibus reſolutarum: de quibus Strabo lib. VIII. ad finem, & XI. plurima dicit, etiam lib. XVII. de magna celeritate, & agilitate equorum, quomodo inſtructi dominos ſequuntur, vt canes. Sed ne ab externis oris multa citentur exempla, tritum eſt in Septentrionalibus terris, iuuenes equos etiam robuſtos, & bellicoſos, ita inſtrui, ducíq; ... campum, vt ſeſſorem cognoſcant, & liberi ſequantur, cum ſtante ſtantes, ac currente currentes. Securitas tamen hæc loris moderatur, ne lupis ſubitò ex inſidiis ruentibus, equo ſugiente, domini ſurripiantur in eſcam, vel in glacie aperta occurrentibus ſimile quid contingat.

De conſeruatione Equorum.

CAP. XIIII.

Equi podagra laborant. Iuba. Procomium. Cauda. Lotio valet pro eq̃s educãdis. Equus loro nõ freno ducẽdus Frenum ſtrictũ.

STABVLI etiam pullorum pauimentum paruis, ac rotundis campeſtribus ſaxis ſtratum ſit oportet, ne mollitie (quæ noxia equis generoſis perhibetur) pedes, & vngulæ deſtruātur: immò vt multa ægritudine, podagra præſertim, liberentur, capita lauanda ſunt, non ſtrigili tangenda: quia oſſea materia conſtituũtur. Lauanda eſt iuba, quia loco ſcalę ſeſſoribus eam natura conceſſit, vti procomium capiti pro viſus defenſione, et cauda pro noxiis vermibus abigendis. Crura lauanda non ſunt, neq; inſperſio vngulis quotidiana facienda. Loca ſub ventre non ſtrigili, ſed manibus diligenter purganda. Lotio tamen plurimum ad pullorum, equorumq; ſanitatem conducit, & bonum habitum retinendum. Non à capite, vel cauda equitandus pullus, vel equus (ne noceat) accedatur: ſiniſtroq; latere frena ori proportionata vna manu aperto venient imponenda, altera lorum teneatur à dextris. Loro ducatur, non freno: ne fiat diuerſitas maxillarum. Frenum ſtrictum, ſtupidum reddit equum, & inobedientem, etiam rigidè tentum. Præceptum optimum, ad equum tractandum nunquàm cum ira accedere debere rectorem, ſed blandum, & mollem ne generoſus equi animus, terrore ad rebellionem concitetur. In vtranq; maxillam aſſueſcat verti, & in conuerſionibus tutè recipiatur; non ſubitò, ſed paulatim è medio curſu frenum contrahendum.

Vtile

Vtile quandoq; fuerit, quieſcentem ſtatim impellere, & ex equis equos petere, & ex celeritate rurſus in proximo quieſcere, & ex quiete iterum irruere. Cum equo magnanimo nil per vim agendum: nimiam enim ferocitatem, non violentia, ſed manſuetudine placida mitigare oportet. Paſta hordeaceæ farinæ equorum vlceribus impoſita, eundē colorem, quem equus ante vulnus habebat, optimè redire facit. Generoſos equos habuere Longobardi, vt dicit Pau. Diac. lib. I I. cap. I X.

Equus magnanimus vi regi nō vult.

Reparatio pilorum.

De peritia, aut ignauia inexperti Equitis.

CAP. XV.

DESCRIPTIS igitur generoſis, ac magnanimis equis, iuxta præſcriptam formam, aut meliorem: neceſſe eſt etiam, præcipuè in re bellica, talem inuenire, ac adhibere ſeſſorem, qui ita ſua prudentia fortitudinem equi temperet, vt ab vtriſq; exercitium aliquod emanare videatur virtuoſum. In pace quidem iucundum eſt, pro ſolatiis, & commodis, immò laboribus, vti fortiſſimis equis, & peritiam habere equitandi: ſed in hoſtili conflictu, in quo tot circunſtantię ſeruandæ occurrunt, vt vix in aliquo officio formidabilius negotium aggrediendum ſit, & debitè terminandum, valde neceſſarium eſt ſuſcepiſſe peritiam ſingularem. Qui enim ineptè, & indecorè equo inſidet, in primis ab aliis irridetur, deinde inutilis in pugna ad omnes bellicas actiones habetur: non aduerſarii ictum ſuſtinere, aut cauere poteſt: non haſtam ſuam dirigere: non eam vlna, aut cubito compreſſo ſtringere: non equum flectere: non ex eo iaculari: non arcum tendere, aut quippiam vtiliter, aut decorè agere: ſed paruo ictu, minimaq; ſuccuſſione excutitur, adeò, vt ab omni equeſtri militia extrudendus ſit, & præſertim noſtris temporibus, quibus maxima ex parte equeſtri pugna certatur. Inſtruuntur enim cohortes cataphractorum equitum, qui cooperti ſunt per omnes membrorum artus ferreis laminis: nulla ex parte vulneribus patent, tectiſq; equis vehuntur, operimentis ſcorteis, ſiue ferreis: quorum quidem ſplendor adeò fulget, vt aciem oculorum occurſantium perſtringat. Equitandi itaque (vt ſuperius lib. V I I I. in multis capitulis dictum erat) ratio, à teneris annis percipienda eſt, antequàm corpus obdureſcat, obſtipúmue fiat, dum nerui ſine rigore ſunt, & membra facilè quoſcunq; vſus accipiunt. Laudatur admodum Iulius Cæſar, quòd adeò agili corpore extitit, vt reflexis poſt terga manibus, equum ſaltibus, curſibuſq; immotus ipſe concitaret, & eueſtigiò habenis regeret, ſtatimq; in exiguum orbem circunflecteret, & à præcipiti curſu retineret: licet is equus tantæ celeritatis, ac ferocitatis eſſet, vt præter eum nullum pateretur ſeſſorem. Ita & refertur de Alexandri Regis equo, qui à toruo aſpectu, ſiue ab inſigni taurini capitis, quod in armo inuſtum habebat, Bucephalus appellatus eſt. Magnæ admirationi omnibus fuit, ſed maiori ſtupori equus Nicomedis Bithyniæ Regis, cunctis inſpectantibus extitit: qui eo Rege interempto, ipſe nullo admiſſo cibo, fame defecit. Flent & plurimi equi bellum ingreſſuri, tanquam præſagium cognoſcentes, rèm non bene ſucceſſuram ſibi, vel patronis. Immò & quidam iter longum ingreſſuri, ſolito auidius comedunt, vt aliquando ſum expertus. Equæ tamen fame macerantur, vnius diei inedia, vt ſequenti die X X X. milliaria Germanica currant: etiam quia currendo veſicas leuant, quod equis haud eſt conceſſum.

Seſſor equi prudens ſit.

Circūſtātię multæ in bello ſeruandæ.

Equeſter īperitus inutilis.

Cohortes inſtruuntur.

Ratio equitādi.

Iulius Cæſar agilis eqtator.

Equus Iulii Cæſaris.

Equus Alexan. Magni.

Equus Nicomedis Regis.

Equi flent.

Equæ.

De Equis Sueticis, & Gothicis, cur cæteris præferuntur, & exportantur.

CAP. XVI.

A SVETIA & Gothia qnotannis plena nauigia equorum in Germanicis oris vendendorum,exportantur : quod eò lucroſius fieri cernitur , quò facili pretio , aut rerum commutatione (mediocris ſcilicet ſtaturæ equi) emuntur,& deportantur : vbi Regio edicto nulli præliares equi ad exteras nationes euehi permittantur. Quòd autem cæteris equi prædicti æſtimantur meliores , ac in quouis exercitio durabiliores, multiplex ratio aſſignari ſolet: quia ad trimatum ferè hyeme,& æſtate,etiam in aſperrimo gelu,in ſyluestribus pabulis cum matribus ſunt educati, vt indurati , & quaſi infatigabiles ad operam moti,perſiſtere videantur : quia ramos,folia , frutices, & omne genus vilium eſcarum pro cibo non aſpernantur.

Equi præliares.

Equi in ſyluis enutriti.

Eſca equorum.

Conditiones equorum aquilonariũ bonę.

Quòd ſibi, ferramenta (vt in plurimum) abſq; calcitratione, & in quouis loco ſub pedibus infigi ſinunt.
Quòd non permittunt reliquos equos ſua annona veſci.
Quòd pulchra varietate, & duro pilo ſunt colorati.
Quòd biga,curru , rheda, vehiculiſq; applicari ſolent .
Quòd acutius in tenebris viam intuentur , & ſequuntur.
Quòd alacriter ſeſſorem in aquis natando portant .
Quòd nulla glaciali aſperitate , vel niuali inundatione tardantur.
Quòd ſeſſorem calcitrando, mordendoq; adiuuant aduerſus hoſtem.
Quòd caput cum freno bibituri vſq; oculos in aquis mergunt.
Quòd ſemper natura vrgente in quouis loco mingunt .
Quòd foſſas celeri ſaltu cum ſeſſore penetrant.
Quòd itinera lutoſa, profunda, & paludinoſa non abhorrent.
Quòd montes aſcendendo , deſcendendoq; præcipitia cauent.
Quòd rariſſimè ob naturalem duritiem , vel nunquàm infirmantur.
Quòd ſi infirmantur, facilimo remedio reſtituuntur,
Quòd ſic empti in terra aliena , talem ſobolem propagant.

Quòd

Quòd oneribus depoſitis, in arena, vel niue ſe inuoluunt, omnem quaſi diurnam fatigationem eo motu alleuiantes, vt auidius comedant omnẽ eſcam. Eſt & aliud equorum genus, exile, ſed valde viuax: quod mercatores ab inſula Oelandiæ pro geſticulationibus addiſcendis emptum, educunt. Mirè enim dociles ſunt, vt per circulos more canum ſaltantes, ſeſe mira agilitate in gyrum vertant. Dicit præterea B. Ambro. in Apolo. Dauid, equorum Græcorum hanc eſſe naturam, vt cùm vel in curuli certamine eliſi fuerint, vel fortuitò ceciderint, nequaquàm ſe mouere conſueuerunt, & quandam tenent quietis, & patientiæ diſciplinam. His, ſi caſus non nocuit, quies prodeſt, certè non acerbatur offenſio. Immò & ſono citharæ audito, more chorisantium ſaltationes ſub leui ſeſſore conſtituunt, primùm lentas, deinde celeres, & tandem celerrimas humano more: quales Volate. lib. XXV. Totularios mannos vocat, & à Britannia venire arbitratur.

Equi Oelandici dociles.

Saltationes equorum.

De Equis præliaribus.

CAP. XVII.

MAXIMI verò equi (vt parumper ſuperius dictum eſt) quos Septentrio producit, præſertim in regno Veſtrogothorum, nõ ſolùm publico edicto hippagogis educi prohibentur, ſed vt militaribus exercitiis, & diſciplinis ad omnem armorum vſum pro patria defenſione enutriri, cuſtodiri, & adaptari debeant, ſatis ſtrictè iubetur. Tales etenim equi hyemalibus bellis, quæ in Aquilonaribus regnis fiunt, ob connatum frigus aſſueti, hyemis patientes, animoſitate ac fortitudine armatum ſeſſorem, quocunque direxerit, inoffenſo acceſſu, ac valido curſu intrepidè comportant: & ob id omnibus generoſis equis, quos Hiſpania, Neapolis, Gallia, vel Germania gignit, aſſimilari poſſunt, ſi præferri non merentur. Licet Africis, Numidicis, aut Turcicis equis in celeritate curſus non comparantur; hanc tamen velocitatem mira audacia, & fortitudine recompenſantes, pro natura populi, loci, & temporis qualitate, maximis bellis ſatisfacere deprehenduntur. Nec fortunata prælia in Aquilone, ob præcipitia, voragines paludum, ac denſitatem niuium, & perforatas glacies, etiam ſi quis volare vellet, conficere poſſet, vt ſuperius lib. XI. in pluribus capitulis fuerat enarratum. Igitur ad veram ſententiam generoſi equi reuertendo, id certius teneri poteſt, quod Dominus ad Iob XXXIX. loquitur de forti equo. Ait enim: Nunquid præbebis equo fortitudinem, aut circundabis collo eius hinnitum? Gloria narium eius terror, terram vngula fodit, exultat audacter, in occurſum pergit armatis, contemnit pauorem, nec cedit gladio, feruens & fremens ſorbet terram, nec reputat tubæ ſonatæ clangorem, vbi audierit buccinam. Dicit etiam Solinus cap. LVII. quòd equi in bellis ſuæ partis inimicos nórunt, adeò vt inter prælia hoſtes morſu petant. Præterea equorum infirmitates ab Alberto ſic nominantur, Attractus, barbulæ, cancer, cornu, caro mortua, curna, ſocellæ, frenes, farcina, infundatura, lampiſcus, prurigo, radunculus, ſanguis corruptus, ſtiua, ſtranguria, ſcabies, ſuper os, venarum inciſio, vermis.

Hippagogę, naues portãdos equorũ appellantur.

Bella hyemalia.

Eq. Suetici animoſi.

Celeritas nimia plerũq; nocet.

Equi deſcriptio in lib. Iob.

Equi nõrũt hoſtes.

Infirmitates equorum.

De docilitate Equorum.

CAP. XVIII.

Docilitas equorum.

QVAM capaces diſciplinarum Aquilonares equi ſint, primo aſpectu præſens imago demonſtrat. Qui enim curioſé ſtudent illuſtrium puellarum venari fauores, aut ſenum laguentia membra arte iuuare contendunt, vt in aperto campo ſcamnis deficientibus equos aſcendere, vel deſcendere poſſint, modo quo ſequitur, mediocres equos, & exiles, ad genuflexiones informant.

Informatio equorum vt genua flectant.

Eligunt prodeunte natura aptioris virtutis iuuenes equos, poſt bimatum, & trimatum, vnius diei ciborum ſubtractione macerantes eoſdem: deinde extrahuntur in locum mollem, vt ibidem ex ſouea genu flectendo comedant fœnum, vel auenã, & pueros ſuſtineãt in dorſum ſaltantes, ac deſcendentes: ſæpiusq́ id fieri ſolet, vt ſigno per virgã dato ad tibias, genua flectant patrono in ſellam aſcẽſuro.

Modus alius.

Quidam etiam in molliſſima niue hanc diſciplinam docẽt equos, donec edocti dorſa ſua ex conſuetudine virginibus, & matronis genuflexionem faciendo, præbuerint inſidenda.

Feſta nuptialia plebeiorum equeſtria.

Aliquæ etiam plebeiæ ſortis puellæ, equos ad hoc officium diſpoſitos habent: vel aliter, maximé in nuptialibus feſtis (quæ equeſtrium pompa ruricolarum in pagis, tota generatione concurrente & tripudiante, fieri ſolent) nouis nuptis per pulchros equos concomitantes prouidetur.

Equi ſymphonia audita mouẽtur ad ſaltũ.

Immò & equi certo naturali inſtinctu ſymphonia audita, mouẽtur ad geſticulamenta: quod & Plinius lib. VIII. atteſtatur.

Equi horrent inceſtũ congreſſum.

Certum etiam eſt, equos naturali lege propagationem horrere in propinquiori ſexu: contra quam qui errore decepti ſecus fecerant, ſeipſos præcipitando interemerunt. Sed illis dimiſſis, dum ſenibus in campo ſcabellum non eſt equos deſcendendi, vel aſcendendi, tunc fideles ſerui dorſotenus ſe inclinant, vt domini aſcendant pro aptiori commoditate: talesq́ famuli ab omnibus pro tanta fide recipiunt laudem, immó & patroni filiam matrimoniali fœdere in conſortem.

De Felibus, ſeu Cattis.

CAP. XIX.

FELES, ſeu catti, Græco vocabulo Aeluri nuncupati, ſatis magni, frequenteſq́;, candidi præſertim coloris, in Septentrionalibus terris reperiuntur: qui nedum domos, humanaſq́; habitationes, horrea, atque granaria, ſed & agros ædibus viciniores, mira ſagacitate murium gliriumq́; præda compurgant. Qui veró ſylueſtres ſunt, auibus, & minutulis animalibus inſidiantes, veſcuntur. Harumq́; felium pelles veſtibus ſubductæ, mirè proſunt aduerſus hyemales aſperitates. Sed periti incolæ cauent, ne ori dormientium hominum applicentur, cùm ferè eiuſdem naturæ ſint, vt lupinæ pelles: quæ agninis, ouiniſq́;, etiam mortuis, nocent. Domeſticæ feles ſummè arcentur à cunabulis puerorum, immò hominum adultorum, ne ori dormientium anhelitum ingerant: quia eo attractu humidum radicale inficitur, vel conſumitur, ne vita ſuperſit. Neq́; à periculo ſe credat immunem, qui audet contra ſolam felem, etiam nudo enſe, in eadem domo congredi, interimendam: eò quòd naturæ inſtinctu, guttur occiſoris (nullo conceſſo effugio) inuadere ſolet. Fele tamen & anati ad ripas aquarum colligatis, mortale ſpectaculum imminere videtur. Vt enim anate terræ locus haud conuenit, ita feli nequaquàm acceſſus in aquas congruere poteſt. Quocirca de diſpari natura acerrimus generatur inſultus. Quantæ autem venerationis hæc beſtia, felis, apud Aegyptios ſit, nemo negat, qui mores eius gentis agnoſcit. Aeſtimant enim hanc inſigniter honorandam, quia pellibus illius clypei muniuntur militares, aut ignibus ſemper aſſiſtunt: eiſq́; propter hoc honorificas exhibent ſepulturas: immò & ſibi cum luctu numinis amiſſi radunt ſupercilia, vt corpore proprio, & ſenſu teſtentur ipſius habuiſſe culturam.

Feles candidæ plures in aquilone.

Feles ſylueſtres

Feles domeſticę arcentur à cunis infantum.

Feles ſola & incluſa ad mortē non petenda.

Spectaculū naturæ.

Clypei militares muniuntur pelle felina.

Supſtitioſa ſtultitia.

De Muribus, & Gliribus interimendis.

CAP. XX.

Mures domeſtici, vł hoſpites oneroſi.

Aíalia minuta nocentiſſima.

Vrbes & inſulę euerſæ.

QVAM oneroſi incolæ, aut hoſpites improbi in humanis ædibus ſint mures, ſorices, & glires, nemo qui eos audit, aut ſuſtinere cogitur, ignorat: prout eadem querela fuerat ab antiquo æuo, & permanet in hoc die: magis tamen vetuſto ſeculo, quàm præſenti: eò quòd ab his, & ſimilibus deſpectis animalibus, & minutulis creaturis, veluti cuniculis, talpis, ranis, locuſtis, ſerpentibus, ſcorpionibus, vel euerſa ſunt oppida, vel fugati incolæ, vel laceratæ prouinciæ, vel infeliciter annihilatæ. Nec defuere portenta publica, quomodo arroſis clypeis, eſis faſciis, atq; corroſis ferramentis in officinis metallorum, portendebant acerrima bella. Immò & in Aquilonaribus regnis huiuſmodi oſtenta fieri notata ſunt. Quòd autem ſuperius imago ſenis mures, ſeu glires in foramen glaciale compellentis aſpicitur, id præſcriptis verbis, & ſignis quorundam hominum, licet paucorum, ſolet fieri: qui veluti hæreditaria virtute hoc retinent, vt inuocati patientibus beſtiarum damna, luſtrando domum ſuccurrant: totumq; noxium agmen ſecum adducunt, atq; in apertam aquam ſuffocandum inſilire coarctant. Vnde autem, & quomodo virtus hæc prodeat, vix aliter (ſecluſis prçſtigiis, & incantationibus) interpretari conceditur, quàm ex paterna benedictione in filios filiorum transfuſa, vt fieri videtur per habentes, ac exercentes virtutem gratię S. Pauli in ſerpentibus tractandis, aut aconitis (nulla ſubſequente læſione) comedendis. Meminit Strabo lib. XVII. Pſyllos apud Cyrenaicam regionem, naturalem quandam vim habere contra ſerpentes, ſicut & Tentyricæ contra crocodilos, vt nihil ab eis patiantur, ſed intrepidè natent, vbi reliqui homines occiduntur à crocodilis: quibus imperant prædicti Tentyricæ, aliiſq; emolumenti, ſeu quæſtus cauſa, quoties opus erit, eoſdem pro ſpectaculo innocuè monſtrant.

Ratti ſeu glires verborũ virtute ſuffocantur.

Gratia S. Pauli

Pſylli.

Tetyricæ crocodilos ligant.

De por-

De portentoſa vltione Murium aduerſus impios.

CAP. XXI.

REFERT Herodotus lib. II. quòd Aegyptio ſimulachrorum ſacerdoti pro ſalute populi trepidanti, ac anxiè dormienti, numen per quietē auxiliarios contra impium Sanacharibum Aſſyriorum & Arabum Regē, eidem ſacerdoti mortem, & Aegypto deſtructionem machinantem, mittere pmiſiſſet. Vnde ſacerdos alacriter animatus, ſumptis ſecum inſtitoribus, operariis, & forenſibus, dum nulli bellatores eum ſequi vellent, caſtra in Peluſio (quà primùm inuaditur Aegyptus) poſuit, vt hoſtem tam ferocem reprimere poſſet: eumq; nocte accedētem excepit. Et ecce affuere auxiliari promiſſi, vis ſcilicet innumerabilis agreſtiū murium: qui inimicoꝝ tum pharetras, tum arcus, tum ſcutoꝝ habenas abederunt, vt poſtera die hoſtes armis exuti, fugam fecerint, amiſſis multis. Eoq; nunc iſte Rex (inquit Herodotus) in tēplo Vulcani lapideus ſtat, manu murem tenens, atq; hæc per literas dicens: IN ME QVIS INTVENS PIVS ESTO. Huic etiam lapidi ſimile, vel forſan crudelius ſpectaculum, oſtendit murium turris in Rheno flumine fundata, eò quòd in illa à muribus cōſumptus eſt Hatto Antiſtes Maguntinus, ob multorum pauperum oppreſſionem, tempore cariſtiæ truculentiſſimè perpetratam. Non attendebat infelix Pontifex ad dictum Sapientis Prouer. XI: Captans annonam, maledictus in plebe eſt: benedictio autem in capite eius, qui participat: prout optimè Ambroſius aſſerit lib. III. Officiorum cap. VI. & VII. vbi dicit, peregrinos, & pauperes tempore famis vrbe non arcendos.

Auxiliarii mures.

Aegyptus ī Peluſio primùm inuaditur.

Mures īnumeri

Pius eſto.

Turris murium in Rheno.

Benedictus qui participat.

Adhuc de ſæua vltione Murium.

CAP. XXII.

PRAETEREA Munſterus in orbis deſcriptione effigiata, aliam murium turrim ponit, prædicta longè horribiliorē: in qua allegat quendam Poloniæ Regem, Popilium nomine, miſerabiliter, modo quo ſequitur, periiſſe. Conuiuia celebrantem, mero madentem, ſertis coronatum, vnguentis delibutum, crapula & luxu reſolutum, inuadunt mures, de cadaueribus patruorum, quos ipſe, & vxor eius Regina veneno interfecerant, ingenti magnitudine egreſſi, & in conuiuantem tyrānum, conſortem eius, & filios rabidis morſibus inſiliunt, militum caterua nequaquàm abigente, quoniam humano ſuffragio fatigato, mures infatigati perſeuerabant, die noctuq;. Extruuntur ardētes foci, & in medio eorum locatur Popilius, coniunx, & filij: illuc autem & mures per flammas tranſeuntes, parricidam rodere non ceſſabant. Ad aliud tandem elementum ventum eſt. In nauibus abducitur occiſor patruorum Popilius, cum ſuis in ſtagni altitudinem: mures tamen inceſſanter ſecuti abductos, & naues rodebant, intantum vt aqua perforatis rimis ingreſſa, ſubmerſionem minaretur. Ideò nautæ timentes præſocationem ab aquis, deduxerunt nauem in littus: vnde alia caterua murium occurrens,

Popilius Rex Poloniæ.

Mures è cadaueribus patruoꝝ

Mures īfatigati

Præſidiū in aq̄ inualidum

Caterua muriū.

Turris alta.
Rex & Regina ac filii à muribus deuorati.
Arnolph' Imp. à pediculis cōſumptus.

iuncta prioribus acrius infeſtabat. His viſis, defenſores diuinam vltionem cognoſcentes, omnes fugerunt. Popilius autem protectoribus nudatus, recepit ſe in turrim altiorem in Cruſuicza: vbi mures rapido curſu aſcendentes, conſumpſerunt & vorauerunt duos filios, vxorem, & facinoroſum Popilium. Ecce non eſt poteſtas contra Dominum, aut conſilium, vbi minuta animalia, & imbelles mures Popilium miſerabiliter conſumpſerunt: quemadmodum pediculi, vermes minutiores muribus, Arnolphum Imperatorem pulpa, carnibus, ac viſceribus exeſis, medicis nequicquàm proficientibus, ad internicionem vſq; perduxerunt, ſolis cartilaginibus, & oſſibus relictis.

De Hircis, & Capris.

CAP. XXIII.

Hircorū maxīa abundantia in terris aqlonis.
Hirci ferè omnes albi.
Quæſtus pelliū
Carnes crudę caprarū eduntur
Prognoſtica ex hircis.

HIRCORVM, & caprarum in Aquilonaribus terris longè maior eſt abundantia, quàm in reliquis Europæ locis, ob montana paſcua, & paſtorum caprariorum diligentiſſimam curam. Hirci itaq; ibidem ſunt magno corpore, craſſis cruribus, breui & plena ceruice, auribus flexis & depreſſis, paruo capite, longo, ſpiſſo ac nitido collo, cornibus altis & latis, animoſi, bellicoſi, & robuſti, ita vt lupis mediocribus, canum tamen auxilio, congredi non formident. Ferè omnes colore albi ſunt: ita & capræ, ac hœdi. Hyeme paſcuntur pinearum arborum corticibus, atq; muſco, & populeis virgis. Pelles eorum maximis nauigiis quæſtus & lucri cauſa, decadumq; numero exportantur ad Germanicas oras: vbi rurſus amplius diſperguntur in orbem. Similiter & caſei, propter efficaciam nutrimenti, ac medicinæ, ſcilicet ſtupidæ ac ingroſſatæ carnis, vel turgentis. Carnibus caprinis crudis, ſole, ſale, vento'q; ſiccatis, incolæ auidius veſcuntur, quàm illicò mactatis: idq; tempore æſtatis, & agriculturæ. Nautis in anchoris ventum conuenientem expectantibus, magnam ſecuritatem, locorum mutatione, in littoribus præſtant paſcentes capræ, eò quòd naturali inſtinctu, immò ad exonerandam vermium moleſtiam, vadunt contra ventos: qui eiſi

auſteri

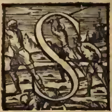
auſteri ſunt, non tamen beſtias has ad aborſum fœtus conſtringunt. Vis enim frigoris tolerandi maior eſt in animalibus Septentrionis, quàm reliquis mundi oris. Quòd autem ſuperius cernitur anguis ante pedes hirci, ſignum eſt, hircos, capraſque ibidem perſequi ſerpentes: qui alias incolis damna facturi, nimium multiplicarētur.

Frigora tolerāt animalia aquilonaria.

De Suibus, & Porcellis.

CAP. XXIIII.

SVES, etſi cunctis hominibus in corpore, & natura non ignoti ſunt, tamen quia à propitio numine ad ſolam hominum vtilitatem, & leuandum domeſticum cibum conceſſi ſunt, omnimoda gratitudine ab omnibus (exceptis Aegyptiis, & Iudæis eos execrantibus) acceptantur: licet nullum alium vſum hominibus pręſtare poſſunt, ſicuti cæteræ animantes, quæ vel in cultibus agrorum adiuuant, vel plauſtra collo trahunt, vel onera tergo geſtant, vel indumenta exuuiis ſuis exhibent, vel copia lactis exuberant, vel cuſtodiendis domibus inuigilant. Populis tamen Aquilonaribus mos eſt, nouę nuptæ plebeiæ conditionis, pro initiandis augendiſque armentis, & domeſtica ſupellectile, liberaliter donare porcam, ouem, & vaccam, atque marito equinos pullos, canem, felem, & anſerem. Varro grauis autor lib. II. cap. IIII. aſſerit à natura hominibus ad epulandum ſolummodò datum eſſe ſuem. A ſuillo quoque pecore immolandi initium ſumptum eſſe veteres affirmant: & proinde in fœderibus faciundis porcus occidebatur: qui noſtris temporibus longè ſecurius, & honeſtius pro pace firmanda (ſaluo Chriſtianorum bono ritu) mactaretur, quàm tot myriades hominum pro minima telluris anguſtia, tam impacabili odio trucidarentur. Atque ob id vel facetè, vel ſerioſe dictum Cæſaris Auguſti attendendum erit, quo tempore Herodes Iudæorum Rex CHRISTO omnipotentis Dei filio nuper nato, mortem meditaretur. Nam cùm audiuiſſet inter pueros, quos in Syria Herodes intra bimatum iuſſiſſet interimi, filium quoque eius occiſum, ait: Melius arbitror, Herodis porcum eſſe, quàm filium. Et hoc ex Latinis ſcribit Macrobius II. lib. Saturna. cap. X. Sed nec Plinii doctrina lib. VIII. cap. LI. negligenda eſt: qua dicit,

Sues diuinitus conceſſi.

Donationes pro nouis nuptis, & maritis.

Porcus pro fœdere mactatus.

Myriades hominū nunc occiduntur.

Porcus ratione melius habet, quàm filius regis Iudææ.

furto abactos ſues, audita ſuaui voce paſtoris, ſubmerſo nauigio, quo vehebantur,
Suggrundia propria amantur. inclinatione vnius lateris, ad propria ſuggrundia remeaſſe. Qua comparatione ſi
Principes benignitate ſuos ſubditos ad pacem vocarent, aut cogerent, vtiq; porcum
pro fœdere firmando minimè opus eſſet occidere, vel dilaniare: quod ſi ſubditi exhibitæ benignitati (ſpreta pace) contradicerent, vtique expaueſcere oporteret, ne in
eos, tanquam rebelles porcos, ſpiritus diſcordiarum irruerent, non flumine ſed
ſanguine ſuffocandos.

De vtilitate eorundem, & Porco Troiano.

CAP. XXV.

Varro cõmẽdat carnem ſuillã.

ASSERIT præterea prææallegatus autor Varro, illum eſſe
ignauum, atq; improuidum patremfamiliâs, qui ſuccidiam
iu carnario ſuſpenderit, à lanio potius emptam, quàm à
domeſtico fundo. Suillam pleræq; nationes affectârunt, iuxta illud Iuuenalis ſatyra VI:

Iuuenalis.

> Obſeruant vbi feſta mero pede ſabbata Reges,
> Et vetus indulget ſenibus clementia porcis.

Vtilitas carnis ſuillæ.

Eſt profectò ſuilla caro ad familiam benealendam admodum neceſſaria: præbet enim firmiſſimum nutrimentum, &
ſalubre corpus efficit, vbi modeſtè ſumitur, maximè cùm iuſculo ſit præparata:
Caro iurulenta magis nutrit. idq; Cornelius Celſus atteſtatur, carnem magis alere iurulentam, quàm aſſam: &
aſſam magis, quàm frixam. Bonæ igitur valetudini potius, quàm paruæ voluptati
Notabile. conſulendum erit. Elixam frequentius apponere præſtabit, cùm propter ſalubritatem, tum quia familiæ commodior erit. Sed iterum clamat Iuuenalis,

> Quanta eſt gula, quæ ſibi totos
> Ponit apros, animal propter conuiuia natum.

Neque alio ex animali, Plinio teſte lib. VIII. cap. LI, numeroſior materia ganeæ:
Sapores 50. ex ſolo porco. quinquaginta propè ſapores cum cæteris ſinguli. Hinc cenſoriarum legum paginæ, atq; ſumptuaria edicta creuere, maximè quòd L. Titus abiecit tẽporibus ſuis,
Porcus Troianus. quòd porcum Troianum Romani ciues menſis inſerrent: qui ſic vocatus eſt, quòd
incluſis aliis animalibus eſſet grauidus, velut Troianus ille equus armatis militibus
Equus Troian'. plenus fuit. Sed hic porcus facilè cedit Aquilonaribus aulis: pro quibus maximi
Boues infarti aſſantur. boues, tam volatilibus, quàm terreſtribus animalibus cocorum peritia grauidi, & repleti ad copioſiſſimos ignes aſſantur, atq; centurionibus ordinatim ſedentibus
diſtribuuntur. Ita & apud Indos in vſu fore compertum eſt: nam in curia Pretioſi Principis eorum, bos ingens, vel aliud quoduis animal
vaſtum, omnigenis animantium generibus fartum, compendioſè aſſatur, atq; eſurientibus diſtributum offertur:
porcuſq; dicitur Indianus.

De Rangiferis.

CAP. XXVI.

IN partibus Septentrionis vtriuſq; Bothniæ (ſic enim extremi Aquilonis terræ, quaſi à fundo vaſis, vocantur) & magnæ Lapponiæ, beſtia tricornis eſt, de genere ceruorum, ſed longè procerior, robuſtior, ac velocior, Rangifer duplici ratione dicta: vna, quòd in capite ferat alta cornua, velut quercinarum arborum ramos: alia, quòd inſtrumenta cornibus, pectoriq;, quibus hyemalia plauſtra trahit, impoſita, Rancha & Locha patrio ſermone vocantur: quorum cornuum, duo cæteris maiora, eo loco, quo ceruus, habet: ſed ramoſiora, ac extenſiora, ad ramos quindecim aucta. Aliud verò in medio capitis, ramuſculis circunſtantibus cęteris breuioribus, ſitum eſt, caput vndiq; contra inimicas beſtias, præcipuè lupos, armatum reddens, immò admirationis decus inter cætera monſtra præſentans. Cibus huius beſtiæ eſt, muſcus montanus, candidus, præſertim in hyeme, niuibus in ſuperficie ſoli coopertus: quas niues, licet denſas, naturæ inſtinctu (quaſi ſylueſter equus) perforat, cibum quæſiturus. In æſtate verò foliis, ac frondibus arborum, ſtando eundoq; melius, q̃ ſe inclinãdo floribus ac herbis, propter cornua nimis antrorſum incuruata, veſcitur: idq; laterali, & obliqua capitis inclinatione. Iubatum habet collum, veluti equus: vngulas biſulcas, & ferè rotundas, à natura tributas, eò quòd eius tranſitus, aut curſus etiam admiſſo ſeſſore, fit ſuper altas niues, in vallibus, campis, aut montibus condenſatas. Quòd obliquis ceruicibus ob ramoſa cornua pabulantur, abſq; ſimilitudine non contingit. Solinus enim cap. XLII. dicit, apud Garamantas Aethiopiæ gentes, armenta obliquis ceruicibus petere eſcas, ne prona in humum cornua figant. Verùm fragor, ac ſtrepitus pedum, vngularumq; tantus eſt, vt æquè citò ſonus audiatur, ac beſtia concernatur: neq; cùm curſum intendent, vlla beſtia eius euadet celeritatem, præſertim in hyeme, quando robuſtior, atq; agilior eſt, vt vniuerſæ ſylueſtres feræ.

Bothnia duplex.

Rangifer.

Rancha. Locha.

Cornua 15. ramorum.

Cibus rangiferorum.

Collum habet iubatum.

Solinus.

Fragor pedum

Beſtię omnes in hyeme fortiores.

De vtilitate huius animalis.

CAP. XXVII.

Vtilitas rangiferorum.

Poſſeſſio rangiferorum domeſticorum.

MANSVEFACTA hæc animalia, veluti armentarii greges, maximam præſtant dominis ſuis vtilitatem, videlicet in lacte, pelle, neruis, oſſibus, vngulis, cornibus, pilis, ac carnibus ad victum delicatiorem. Quidam terrarum incolæ poſſident X. XV. XXX. LXX. C. CCC. vel D. qui paſtorum cura ad paſcua ducuntur, & reducuntur, ſtabuliſq́, ob agmina montanorum luporum (cæteris ferociorum) graſſantia, clauduntur. Educti in terras alienas, præſertim vltramarinas, ob cœli ſoliq́ mutationem, aut inſolitam eſcam (niſi paſtore conſueto cibentur) non diu ſuperſunt: quemadmodum olim Illuſtriſſimum Principem Suetiæ Stenonem Sture iuniorem, Duci Holſatiæ Friderico ſex huiuſmodi animalia miſiſſe notatum eſt, duoſq́, maſculum & fœminam, Lapponicæ gentis coniuges, eiſdem animalibus adiunxiſſe cuſtodes: quibus è ſua natiua terra translatis, atq́ alienæ directioni ſubiectis, quia optata quies, viuendiq́ ratio ſubtracta erat, nec ipſi, nec beſtiæ ſingulari cura deſtitutę, diutius in vita manſere. Similiter & à Rege Suetiæ Goſtauo circa annos Domini M. D. XXXIII. poſtq̃ aliquot illuſtribus viris terrę Pruſſię, cùm ad ſpectaculum, tum ad generis propagationem, decem ſimiles vtriuſq́ ſexus rangiferi emiſſi eſſent, ſylueſtri libertate donati ſunt: at nihil inde compertum erat, an ipſa mutatio loci profuerit ſtirpis propagationi.

Rangiferi 6. duci Holſatię dudum emiſſi.

Rāgiferi 10 poſtea emiſſi.

De curu

De curulibus plauſtris Rangiferorum.

CAP. XXVIII.

TAMETSI hæc figura ſeipſam declarare videtur, addenda tamen eſt eius interpretatio, nulli faſtidioſa: ſcilicet vt agnoſcatur, quibus adiutoriis, & ſolatiis dies ſuos expendant populi Aquilonares. Et ideò videndum eſt, duo eſſe genera rangiferorum, ſylueſtrium videlicet, & domeſticorum: qui vſibus humanis ſubdita manſuetudine fideliter inſeruiunt, vbi feræ naturæ reliqui in ſolitudine relicti, augmento generis ſe ſociant, vt interim venatione premantur. Qui domeſtici ſunt, curulibus plauſtris aptantur, optimeꝙ grauiſſima plauſtra per rura, campoſꝙ deducunt, res ſcilicet pretioſarum pellium, pannoꝝ, piſceſꝙ diuerſæ ſpeciei cõtinentia: eò quód pro maiori parte Lappones ichthyophagi ſunt, inexhauſta fertilium aquaꝝ piſcatura viuentes, vt & infrà de eorum diuerſis exercitiis erit aperiendum. Iter itaꝙ eorum eſt in vallibus planis, Noruegiam (ad quam frequentius proficiſcuntur) reſpiciens, tanquam in rerum commutatione locum viciniorem, ac populi fidelioris amicitiæ ſeruandæ commodiorem. Qui verò his currubus præfecti ſunt, vulgari gentis nomine Quenar appellantur, ſingulis diebus, ſi ita beneplacitum eſt, aut exigit neceſſitas, centum & quinquaginta millia paſſuum, id eſt triginta milliaria Gothica, ſiue Germanica, conficientes: curruſꝙ eorum animalium non minoris grauitatis, quàm equorum reputantur. Neꝙ in hoc loco omittendus eſt Fl. Vopiſcus, qui aſſerit, Aurelianum Imperatorem quatuor iugalibus ceruis, currui deuicti Regis Gothorum Cannabæ applicatis, inſediſſe, atque Capitolium more triumphantium intraſſe: quos verius crediderim fuiſſe rangiferos, omnes ceruorum vires in fortitudine, & celeritate exuperantes.

Genera rangiferorum duo.

Rangiferi ſylueſtres, & domeſtici.

Plauſtra diuerſarum rerum.

Ichthyophagi.

Iter vallium.

Quenar.

30 milliaria Gothica vno die conficiũtur.

Aurelian' Imp.

De vehiculis hyemalibus Rangiferorum.

CAP. XXIX.

Velocitas mira.

Edictum Principis.

Pelles ſub vehiculis.

Itinerantes venantur beſtias

HYEMALIVM vehiculorum vſu miram commoditatem aſſequuntur prædicti Lappones, maximè quod lubricitate huiuſmodi vehiculorum cum niue conformi, longa peragunt itinera, ad loca rerum commutationibus deputata, prout ſuperius lib. XI. cap. XXXVII. de forma eorum extitit declaratum, & edicto, ne externis hominibus ob maximam celeritatem accommodentur. Hic verò oſtenditur, quòd ea velocitas cauſatur ex pellibus tenerrimorum rangiferorum, vehiculis his hyemalibus ſubdictis, hac præcipua arte, vt anterior pars pellis, antrorſum conſuatur ſub rheda: quo fit, vt pili foras euerſi, nedum lubricitatem generent progrediendi, ſed & reſiſtendi firmitatem, ne retrò labatur auriga: alioquin in collibus altis nunquàm haberetur, aut perficeretur optatum iter. Immò eo compendio viatores arcubus ſagittiſq; extenſis, ſylueſtres rangiferos venatu acquirere ſolent.

De commoditate partium huius animalis.

CAP. XXX.

Vtilitates omnium partium rangiferi.

LAC deputatur ad vſum domeſtici nutrimenti, ac ſerum illius, ad potum conuenientem. Pellis pro tegumento humano, tam corporis, quàm lectorum: immò equeſtrium ſellis, culleis, & ſollibus artificum diuerſorum aptatur: valde enim tenax, & fortis eſt, ac durans. Nerui loco lini (ibidem ob frigora non creſcentis) ad indumentorum vſum, inſtar fili præparati, deputantur, prout ſuperius lib. IIII. cap. X. de colligatione nauium ferro deficiente fuerat interpretatum. Oſſa atq; cornua, arcuum & balliſtarum artificibus, auidè ea pro rerum cõmutatione quærentibus, applicantur. Similiter & vngulæ ſpaſmaticis proſunt. Pili pro farciendis, mollificandiſq; ſellis equeſtribus, atq; puluinaribus pro hoſpitibus honorandis, & hyeme reprimẽda. Carnes eius animalis optimæ, & ſalubres ſunt, ſale ventoq; ſiccatæ, durabiles ad plures annos: licet interim mos genti ſit, ex venatione veteribus adiungere recentiores.

LIBRI XVII. FINIS.

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE ANIMALIBVS SYLVESTRIBVS.

LIBER XVIII.

De Alcibus, ſeu Onagris, & ſiti eorum.

CAP. I.

PRAEMISSIS animalibus domeſticis, humano vſui familiarius inſeruientibus, ac etiam ſylueſtribus, in ſimili effectu idem facientibus, cum eiſdem ſolitudinum deinceps alias feras oportebit adducere, atque in primis alcem, vſitatiori modo ſylueſtrem onagrum apud omnes Aquilonares interpretes appellatum: de cuius natura, magnitudine, vſu, ac proprietate, cùm non exigua altercatio ſit inter ſcriptores naturales, prout Irenicus Germanicarum rerum diligens hiſtoricus & ſcriptor, lib. I V I.

Alces.

cap. XIIII. monſtrat: honeſtum æſtimabitur, vt opinionibus auditis, vaga-
bundo alioquin animali certa tribuatur origo propaginis, vt ſit in Aquilone,
Pelles alcium, ſeu onagrorũ. vnde tot millia eius generis pellium magnis nauigiis exportantur vltra mare.
Cæſar lib. VI. vt capras eſſe putat. Plinius lib. VIII. cap. XV. iu-
mento, aut alii animali comparauit: ceruicis tamen, & aurium proceritate di-
Opiniones. ſtingui à iumento. Has tamen in Hercinia Cæſar ponit, Solinus in Germania,
Hermolaus Barbarus in Gallia Tranſalpina: & medium tenere inter cerui, & ca-
meli magnitudinem, ait. Multa Iulius Capitolinus, & Pauſanias. Hermolaus
alces inuentu raras eſſe ſcribit, quòd & Plinius nunquam in hoc orbe viſas putat.
Ad vltimum tamen eas in Scandinauia (id eſt extremis regionibus Aquilonis) po-
nit, atque ſomno arbore deciſa capi. Solinus propenſo labro ipſas ſcribit, vt ni-
Alces paſcũtur retrocedendo. ſi in poſteriora recederent, ali non poſſent. Hermolaus olfactu è longinquo vena-
torem eas ſentire æſtimat. Zacharias Lilius variis pellibus eas formauit, & ma-
Alces beſtię ſũt Aquilonares. gnitudine capras antecellere, crura earum ſine nodis rigere, vt cùm ceciderint, ele-
uari non poſſint. Recentiores autem conformius ſentiunt, vt alces ſint ab
Aquilone, tanquam loco originis, multiplici ratione pro-
deuntes, vbi vulgariter Elg, aut Elgar appellantur.
Pulli alciũ domeſticantur. Pulli autem venatorum induſtria capti, ita
ſucceſſiuè manſueſcunt, vt naturali
vrgente ſiti, epotent maxi-
ma ceruiſiæ vaſa,
à diſcum-
bentibus eiſdem propinata. Qua au-
tem lege id fieri ſoleat, reſpon-
deant ipſi inſatiabi-
les potatores.

De Alcium

De Alcium medicinis dexteri pedis, & captura earum.

CAP. II.

VNGVLA exterior dexteri lateris, pedis poſterioris, onagri maſculi, qui non genuit, abſciſſa à viuo pede ſecuri, vel alio inſtrumentô auulſa poſt medium Auguſti, ſpaſmum, aut morbum caducum patienti adhibita, continuò ſanat. Simile ſcribitur de pelle hippopotami, quòd è ſiniſtra parte frontis inguini alligata, venerem inhibet. Alces igitur inſtar ceruorum gregatim in vaſta ſolitudine vagantur, inſidiiſq; extenſorum telorum, induſtria venatorum ſæpiſſimè capiuntur, vel maximorum canum inſultu retruduntur in antra rupium, vt inde rarò viuæ euadant: immò quieſcentes humi, vel erecti ſtantes onagri maximi, à minima quandoque muſtela guttur inſiliente mordentur, vt ſanguine decurrente, illicò deficiant morituri. Adeò inſatiabilis eſt hæc beſtiola in cruore ſugendo, vt vix ſimilem ſuæ quantitatis habeat in omnibus creaturis. Hacq; beſtia cannis impoſita, chordaq; directa, quidam prædantur nidos hirundinum, columbarum, & gallinarum, vt earum extrahant pullos: quibus mirè inſidiatur, hoc ſolo inſtinctu, vt ſanguinem ſugat, quaſi ventrem haberet elephante maiorem. Sic & Plinio autore lib. VIII. cap. XXV. ichneumon per fauces, vt telum aliquod, illabitur in os crocodili, eiuſq; erodit aluum. Sic & erinacius vrſum, & minimus ſerpens interemptorem, immò & ipſi delphini cultellato dorſo Nilum ingredientes, ſuum hoſtem interimunt crocodilū: vbi alioquin impares viribus eſſent extra amnem. Callent enim in hoc cuncta animalia, ſciuntq; non modò ſua commoda, verùm & hoſtium aduerſa: nôrunt ſua tela, nôrunt occaſiones, parteſq; diſſidentium imbelleis. In ventre mollis, tenuiſq; cutis eſt crocodilo: ideò ſe vt territi immergunt delphini, ſubeunteſq; aluum, illam ſecant ſpina. Nec ſolæ beſtiæ aduerſantur crocodilo, ſed & gens Tentyricarum ferox, & puſilla: quæ (vt ſuprà cap. XX. lib. præcedenti dictum eſt) minaci vultu, & manu audet inire conflictum cum crocodilis: qui timidos fugant, & audacibus minimè reſiſtunt.

Medicia ex vngula alcis.

Modus venādi alces.

Alces maximæ à beſtiola occiduntur.

Muſtela.

Crocodilus.

Erinacius.

Delphinus.

Animalia ſciūt arma hoſtium ſuorum.

Gens Tentyricarum.

De pugna Alcium, ſeu Onagrorum contra lupos.

CAP. III.

Beſtiolæ cōtēptibiles.

Lupi montani cōtra alces pugnantes.

Canis vno ictu excerebratur.

Arbor ictu pedis penetratur

Venatores inſequuntur partē victam.

Natura ꝓuidē ſuccurrit.

SED nec ſufficit commodo, atque vtili animali homines ſuſtinere venatores telis aſperis, ſagittiſq́ latis, millenis inſidiis ſeſe in vaſta ſolitudine impetentes: immò & beſtiolas contemptibiles, muſtelas ſcilicet præmiſſas, reſpectu tam proceræ altitudinis ſuæ: niſi & ferociſſimos lupos, montanos præſertim, ſufferat inſidiatores: eo videlicet modo, vt cùm aſperrimæ hyemes ſint, denſæq́ niues, ipſi lupi fame preſſi, heremi latebras vaſto agmine circūeuntes, expoſtulent prædam: lacubuſq́ congelatis onagros ineſſe ſpeculantur: in quos irruentes, & vngulis, & cornibus vel interimuntur, vel effugantur. Tanta enim vis eſt in ictu vngulæ, vt illicò tactum lupum interimat, aut fodiat: quod ſæpius in canibus robuſtiſſimis venatores experiuntur: immò elabente cane, oppoſita arbor illiditur, quaſi fungus adeſſet. Onagri naturæ inſtinctu, vt proximo ſuperiore cap. monſtratum eſt, nòrunt apta certamini loca, ſcilicet in lubrica glacie, in qua mucronatis vngulis ſunt ſolidiores, vbi lupi quaſi in vaginis vngulas retinent viribus vacuatas: atq́ ita in conflictu manentes, non procul abſunt venatores, qui fatigatam partem prælio excedentem, ad interitum vſq́ ſubſequi ſolent, alieno periculo prædas opulentiores conquiſituri. Fit enim atrox certamen, vt pauci onagrorum, at multi luporum lacerati linquantur: quos ob pellium valorem venatores acceptant, atque interim onagri, ſeu alces, in tuta recedunt. Lupi procul dubio ſuper congelatum niuium cacumen, tanquam leuius inſultantes, exciperent victoriam, vbi alces graui pōdere niuibus immerſę, lupis fierent eſca. Ita prouidens natura (vt ſupradictum eſt) vnicuique animanti idoneum campum pro ſui defenſione diſtribuiſſe videtur.

De Ceruis,

De Ceruis, & Damulis.

CAP. IIII.

LICET in Septentrionalibus terris plus, quàm in alia orbis vlla regione, videntur aſperrima frigora prædominari: tamen innumerabilis ibidem etiam ignoti generis animalium multitudo reperitur, vt partim dictum eſt, atque peramplius oſtendetur. Inter quæ ad eſum humanum prædicti onagri, & hic dicendi cerui, damulæ, atque capreoli, nobiliorem ſortiti ſunt æſtimationem: & ob id eorum venatio ſolis nobilibus, atque eorum officialibus, & priuilegiatis regnicolis, vt ſunt hoſpitum receptores, & Eccleſiarum præſides, antiqua lege reperitur admiſſa: atque etiam ne auiditate venatorum (quorum maximus ibi numerus eſt) ſolitudines euacuentur in ſobolis propagatione. Cornibus tamen in nemoribus, tanquam pignore futuræ prædæ relictis, vtuntur occupatores: licet non facilius ſit ea inuenire, quàm ceruas proſpicere parturientes, aut onagrum liberum in terra ſalſuginis rugientem. Singulis annis ceruos cornua veris tempore amittere Pli. lib. VIII. cap. XXXII. opinatur, & noua reparare. Sed interim quaſi mutili & inermes, locis abditis ſoliuagi latent. Ceruorum venatio facilis eſt, quia inermes, & timidi, nullum habentes præſidium, niſi in celeritate fugæ. Proinde filios ſaltu, & curſu edocent, vt fugere poſſint. Mares cerui cornibus inter arborum ramos manentibus, venatoribus cedunt. Sunt etiam cerui ſimplices admodum, vt nonnunquàm viſo venatore ſtupeant, & omnia admirentur, viatoreſque eminus ſequantur. Sæpe etiam vi canum vrgente, ad hominem confugiunt. Mulcentur etiam cantu puerorum, ſed magis paſtorali fiſtula delectantur: & præcipuè virginum, quibus iacentes ſe attrectari permittunt, & hinnuli, ac damulæ illas ſequuntur blandioribus ſonis allecti. Cerui fugiunt audito canum latratu, quem fallunt ſequentes ventum. Erigunt aures, & acutè audiunt, deprimentes obtuſi fiunt. Dictami Cretenſis herbæ vſu venenatas ſagittas eiicientes, vulnera propria ſanant, centum annis viuentes. Præda venatione capta, nobilior eſt: inſidiis, faſtidioſa putatur. Ceruinæ carnes eſæ, febres arcent, vt in aliquot illuſtribus fœminis actum eſſe Plinius lib. VIII. cap. XXXII. teſtatur.

Frigora aquilonis aſperrima.

Venationes nobilium et exceptorum.

Cornua cedunt occupanti.

Cerua partura non videtur.

Venatio ceruorum facilis.

Cerui ſimplices ſtupent.

Cerui mulcẽtur fiſtula.

Dictami virtus

Præda nobilior quæ eſt.

De Caſtoribus.

CAP. V.

Habitatio caſtorum.

Abũdãtia caſtorũ maxima in Septentrione.

Domus caſtorum ſuper aquas.

Ignaui caſtores laborare cogũtur.

Caſtor ſupinè tractus põdus portat.

Domus tricameralis.

Eſca delicatiſſima.

Dentes acutiſſimi.

ETSI Solinus Ponticas aquas tantummodò inhabitare, & genus propagare æſtimat caſtores: tamen in Rheno, Danubio, atque paludibus Morauiæ reperitur id genus in copia magna. Sed ſalua hac opinione, diuinæ prouidentiæ attribuendum eſt, quòd maxima horum animalium abundantia eſt in Septentrionalibus aquis, eò quòd quietiores ſunt, quàm Rheni, vel Danubii: vbi ſtrepitus eſt, & inceſſabilis nauigantium labor. In Aquilone infiniti fluuii ſunt, & arbores aptiſſimæ, pro domibus ædificandis: quas & mira fabricant arte, docente magiſtra natura. Gregatim etenim ad cædenda ligna incedunt, dentibuſque ligna præſcindunt, & præſciſſa ad ſua latibula miro modo comportant. Nam vnum ex ſuo grege laboribus inutilem, deſidem, aut ignauum, vel ſenio confectum, ſed maximè alienæ ſocietatis, & gregis profugum, pro vehiculo pedibus eleuatis ſupinum, in terram dorſotenus ſternunt: inter coxas, & crura ligna ordinant, & componunt: & eum trahentes ad ſuas manſiunculas, à lignis exonerant: iterumque exeunt, & redeunt, donec inſtitutæ domunculæ fuerint elaboratæ, ſitu *ſcilicet* bicamerali, vel tricamerali, vt corpus ab aquis emineat, atque cauda in eis quieſcat: quæ, vt pedes poſteriores, pro piſcibus in eſcis habetur. Eſt enim cauda inſtar piſciũ ſquamoſa, coriaria, tum denſitate ſuffulta, atque nodis latentibus mirè diſtincta, delicatiſſimam præbens eſcam, atque medicinam iis, qui fauciis inteſtinis elanguent. Nec periti coci eius præparationem ignorant, ſiue pro cibo, ſiue pro medica refocillatione ſit præparanda. Dentes habet acutiſſimos, vt arbores iuxta flumina, quaſi ferrea nouacula cædat: quin & hominis, venatoris præſertim, parte comprehenſa, non antè, quàm fracta concrepuerint oſſa, morſu reſoluit.

De opi-

De opinione Solini circa Caſtoreum.

CAP. VI.

QVOD autem Solinus dicit, caſtorem ſe caſtrare, ne captus hominibus proſit, in Septentrionalibus oris nulla videtur aſſertio veritati coniuncta, vt Plin. lib. XXXII. cap. III. teſtatur: quia à venatoribus captus, teſticulos ſemper habet annexos, maiori vel minori quantitate, iuxta magnitudinem animalis: ſed ſubſtrictos, & adhærentes ſpinæ, nec adimi poſſe ſine vitæ iactura. Agricolæ ex eius ſtructuris depreſſis vel eleuatis, agros ſublimiori vel humiliori loco præparant, ob aquarum inundationem maiorem vel minorem. Pro compertiſſima etiam medicina fœminæ Septentrionales parituræ habent, quòd quantitate vnius auellanæ nucis huius caſtorei cum ceruiſia pota, mirè alleuiat parturientem. Præterea tempore peſtis odoratui ſuppoſitum omne toxicum arcet: quia odoris grauis, guſtu amaro, & friabile eſt. Sternutamenta etiam olfactu mouet. Somnum conciliat cum roſaceo perūcto capite, & per ſe potum in aqua: & ob id phreneticis vtile eſt, cum ſimilibus à Plinio XXXII. lib. cap. III. recitatis: vbi multa mira, & vtilia adducit. Pelles autē huius animalis, quaſi plumæ molles ſunt, & delicatæ, ac ideò pretioſæ, miram vim contra aſperitatē frigoris expellendi retinentes: magnatum, & illuſtrium virorum veſtitus eſt ſatis pretioſus.

Teſticuli nō videntur abſciſſi in caſtoribus captis.

Prognoſtica ex ædificio caſtorum.

Fœminę leuius pariunt bibentes caſtoreum.

Peſtis auertitur

Somnus prouocatur caſtoreo

Pelles delicatæ caſtorinæ.

De Gulonibus.

CAP. VII.

INTER omnia animalia, quæ immani voracitate creduntur inſatiabilia, hoc animal præſenti figura expreſſum, in partibus Sueciæ Septentrionalis præcipuum ſuſceperat nomen, vbi patrio ſermone Ierff dicitur, & lingua Germanica Vielefraſs, Sclauonicè Roſſomaka à multa comeſtione: Latino verò non niſi fictitio, Gulo, videlicet à guloſitate appellatur. Groſſities eius, vt magni canis: aures, & facies, velut catti: pedes, & vngulæ aſperrimæ: cor-

Gulo.

Ierff.

Vielefraſs.

Roſſomaka.

Deſcriptio gulonis.

Turris alta.
Rex & Regina ac filii à muribus deuorati.
Arnolph' Imp. à pediculis cõſumptus.

iuncta prioribus acrius infeſtabat. His viſis, defenſores diuinam vltionem cognoſcentes, omnes fugerunt. Popilius autem protectoribus nudatus, recepit ſe in turrim altiorem in Cruſuicza: vbi mures rapido curſu aſcendentes, conſumpſerunt & vorauerunt duos filios, vxorem, & facinoroſum Popilium. Ecce non eſt poteſtas contra Dominum, aut conſilium, vbi minuta animalia, & imbelles mures Popilium miſerabiliter conſumpſerunt: quemadmodum pediculi, vermes minutiores muribus, Arnolphum Imperatorem pulpa, carnibus, ac viſceribus exeſis, medicis nequicquàm proficientibus, ad internicionem vſque perduxerunt, ſolis cartilaginibus, & oſſibus reiictis.

De Hircis, & Capris.

CAP. XXIII.

Hircorũ maxia abundantia in terris aqlonis.
Hirci ferè omnes albi.
Quæſtus pelliũ
Carnes crudę caprarũ eduntur
Prognoſtica ex hircis.

HIRCORVM, & caprarum in Aquilonaribus terris longè maior eſt abundantia, quàm in reliquis Europæ locis, ob montana paſcua, & paſtorum caprariorum diligentiſſimam caram. Hirci itaque ibidem ſunt magno corpore, craſſis cruribus, breui & plena ceruice, auribus flexis & depreſſis, paruo capite, longo, ſpiſſo ac nitido collo, cornibus altis & latis, animoſi, bellicoſi, & robuſti, ita vt lupis mediocribus, canum tamen auxilio, congredi non formident. Ferè omnes colore albi ſunt: ita & capræ, ac hœdi. Hyeme paſcuntur pinearum arborum corticibus, atque muſco, & populeis virgis. Pelles eorum maximis nauigiis quæſtus & lucri cauſa, decadumque numero exportantur ad Germanicas oras: vbi rurſus amplius diſperguntur in orbem. Similiter & caſei, propter efficaciam nutrimenti, ac medicinæ, ſcilicet ſtupidæ ac ingroſſatæ carnis, vel turgentis. Carnibus caprinis crudis, ſole, ſale, ventoque ſiccatis, incolæ auidius veſcuntur, quàm illicò mactatis: idque tempore æſtatis, & agriculturæ. Nautis in anchoris ventum conuenientem expectantibus, magnam ſecuritatem locorum mutatione, in littoribus præſtant paſcentes capræ, eò quòd naturali inſtinctu, immò ad exonerandam vermium moleſtiam, vadunt contra ventos; qui etſi

auſteri

auſteri ſunt, non tamen beſtias has ad aborſum fœtus conſtringunt. Vis enim frigoris tolerandi maior eſt in animalibus Septentrionis, quàm reliquis mundi oris. Quòd autem ſuperiùs cernitur anguis ante pedes hirci, ſignum eſt, hircos, capraſq́ ibidem perſequi ſerpentes: qui aliàs incolis damna facturi, nimium multiplicarẽtur.

Frigora tolerãt animalia aquilonaria.

De Suibus, & Porcellis.

CAP. XXIIII.

SVES, etſi cunctis hominibus in corpore, & natura non ignoti ſunt, tamen quia à propitio numine ad ſolam hominum vtilitatem, & leuandum domeſticum cibum conceſſi ſunt, omnimoda gratitudine ab omnibus (exceptis Aegyptiis, & Iudæis eos execrantibus) acceptantur: licet nullum alium vſum hominibus pręſtare poſſunt, ſicuti cæteræ animantes, quæ vel in cultibus agrorum adiuuant, vel plauſtra collo trahunt, vel onera tergo geſtant, vel indumenta exuuiis ſuis exhibent, vel copia lactis exuberant, vel cuſtodiendis domibus inuigilant. Populis tamen Aquilonaribus mos eſt, nouę nuptæ plebeiæ conditionis, pro initiandis augendiſq́ armentis, & domeſtica ſupellectile, liberaliter donare porcam, ouem, & vaccam, atq́ marito equinos pullos, canem, felem, & anſerem. Varro grauis autor lib. II. cap. IIII. aſſerit à natura hominibus ad epulandum ſolummodò datum eſſe ſuem. A ſuillo quoque pecore immolandi initium ſumptum eſſe veteres affirmant: & proinde in fœderibus faciundis porcus occidebatur: qui noſtris temporibus longè ſecurius, & honeſtius pro pace firmanda (ſaluo Chriſtianorum bono ritu) mactaretur, quàm tot myriades hominum pro minima telluris anguſtia, tam impacabili odio trucidarentur. Atque ob id vel facetè, vel serioſè dictum Cæſaris Auguſti attendendum erit, quo tempore Herodes Iudæorum Rex CHRISTO omnipotentis Dei filio nuper nato, mortem meditaretur. Nam cùm audiuiſſet inter pueros, quos in Syria Herodes intra bimatum iuſſiſſet interimi, filium quoq́ eius occiſum, ait: Melius arbitror, Herodis porcum eſſe, quàm filium. Et hoc ex Latinis ſcribit Macrobius II. lib. Saturna. cap. X. Sed nec Plinii doctrina lib. VIII. cap. LI. negligenda eſt: qua dicit,

Sues diuinitus conceſſi.

Donationes p nouis nuptis, & maritis.

Porcus pro fœdere mactatus

Myriades hominũ nunc occiduntur.

Porcus ratione melius habet, quàm filius regis Iudææ.

furto abactos ſues, audita ſuaui voce paſtoris, ſubmerſo nauigio, quo vehebantur, inclinatione vnius lateris, ad propria ſuggrundia remeaſſe. Qua comparatione ſi Principes benignitate ſuos ſubditos ad pacem vocarent, aut cogerent, vtique porcum pro fœdere firmando minimè opus eſſet occidere, vel dilaniare: quod ſi ſubditi exhibitæ benignitati (ſpreta pace) contradicerent, vtique expaueſcere oporteret, ne in eos, tanquam rebelles porcos, ſpiritus diſcordiarum irruerent, non flumine ſed ſanguine ſuffocandos.

Suggrundia propria amantur.

De vtilitate eorundem, & Porco Troiano.

CAP. XXV.

ASSERIT prætereà prællegatus autor Varro, illum eſſe ignauum, atque improuidum patremfamiliâs, qui ſuccidiam in carnario ſuſpenderit, à lanio potius emptam, quàm à domeſtico fundo. Suillam pleræque nationes affectârunt, iuxta illud Iuuenalis ſatyra VI:

Obſeruant vbi feſta mero pede ſabbata Reges,
Et vetus indulget ſenibus clementia porcis.

Eſt profectò ſuilla caro ad familiam benealendam admodum neceſſaria: præbet enim firmiſſimum nutrimentum, & ſalubre corpus efficit, vbi modeſtè ſumitur, maximè cùm iuſculo ſit præparata: idque Cornelius Celſus atteſtatur, carnem magis alere iurulentam, quàm aſſam: & aſſam magis, quàm frixam. Bonæ igitur valetudini potius, quàm paruæ voluptati conſulendum erit. Elixam frequentius apponere præſtabit, cùm propter ſalubritatem, tum quia familiæ commodior erit. Sed iterum clamat Iuuenalis,

Quanta eſt gula, quæ ſibi totos
Ponit apros, animal propter conuiuia natum.

Neque alio ex animali, Plinio teſte lib. VIII. cap. LI, numeroſior materia ganeæ: quinquaginta propè ſapores cum cæteris ſinguli. Hinc cenſoriarum legum paginæ, atque ſumptuaria edicta creuere, maximè quòd L. Titus abiecit tẽporibus ſuis, quòd porcum Troianum Romani ciues menſis inſerrent: qui ſic vocatus eſt, quòd incluſis aliis animalibus eſſet grauidus, velut Troianus ille equus armatis militibus plenus fuit. Sed hic porcus facilè cedit Aquilonaribus aulis: pro quibus maximi boues, tam volatilibus, quàm terreſtribus animalibus cocorum peritia grauidi, & repleti ad copioſiſſimos ignes aſſantur, atque centurionibus ordinatim ſedentibus diſtribuuntur. Ita & apud Indos in vſu fore compertum eſt: nam in curia Pretioſi Principis eorum, bos ingens, vel aliud quoduis animal vaſtum, omnigenis animantium generibus fartum, compendioſè aſſatur, atque eſurientibus diſtributum offertur: porcuſque dicitur Indianus.

Varro cõmẽdat carnem ſuillã.

Iuuenalis.

Vtilitas carnis ſuillæ.

Caro iurulenta magis nutrit.

Notabile.

Sapores 50. ex ſolo porco.

Porcus Troianus.

Equus Troian.

Boues infarti aſſantur.

De Rangi

De Rangiferis.

CAP. XXVI.

IN partibus Septentrionis vtriuſq; Bothniæ (ſic enim extremi Aquilonis terræ, quaſi à fundo vaſis, vocantur) & magnæ Lapponiæ, beſtia tricornis eſt, de genere ceruorum, ſed longè procerior, robuſtior, ac velocior, Rangifer duplici ratione dicta: vna, quód in capite ferat alta cornua, velut quercinarum arborum ramos: alia, quód inſtrumenta cornibus, pectoriq;, quibus hyemalia plauſtra trahit, impoſita, Raneha & Locha patrio ſermone vocantur: quorum cornuum, duo cæteris maiora, eo loco, quo ceruus, habet: ſed ramoſiora, ac extenſiora, ad ramos quindecim aucta. Aliud veró in medio capitis, ramuſculis circunſtantibus cęteris breuioribus, ſitum eſt, caput vndiq; contra inimicas beſtias, præcipuè lupos, armatum reddens, immò admirationis decus inter cætera monſtra præſentans. Cibus huius beſtiæ eſt, muſcus montanus, candidus, præſertim in hyeme, niuibus in ſuperficie ſoli coopertus: quas niues, licet denſas, naturæ inſtinctu (quaſi ſylueſter equus) perforat, cibum quæſiturus. In æſtate veró foliis, ac frondibus arborum, ſtando eundoq; melius, q̃ ſe inclinãdo floribus ac herbis, propter cornua nimis antrorſum incuruata, veſcitur: idq; laterali, & obliqua capitis inclinatione. Iubatum habet collum, veluti equus: vngulas biſulcas, & ferè rotundas, à natura tributas, eò quód eius tranſitus, aut curſus etiam admiſſo ſeſſore, fit ſuper altas niues, in vallibus, campis, aut montibus condenſatas. Quód obliquis ceruicibus ob ramoſa cornua pabulantur, abſq; ſimilitudine non contingit. Solinus enim cap. XLII. dicit, apud Garamantas Aethiopiæ gentes, armenta obliquis ceruicibus petere eſcas, ne prona in humum cornua figant. Verùm fragor, ac ſtrepitus pedum, vngularumq; tantus eſt, vt æquè citò ſonus audiatur, ac beſtia concernatur: neq; cùm curſum intenderit, vlla beſtia eius euadet celeritatem, præſertim in hyeme, quando robuſtior, atq; agilior eſt, vt vniuerſæ ſylueſtres feræ.

Bothnia duplex.

Rangifer.

Raneha. Locha.

Cornua 15. ramorum.

Cibus rangiferorum.

Collum habet iubatum.

Solinus.

Fragor pedum

Beſtię omnes in hyeme fortiores.

De vtilitate huius animalis.

CAP. XXVII.

Vtilitas rangiferorum.

Poſſeſſio rangiferorum domeſticorum.

MANSVEFACTA hæc animalia, veluti armentarii greges, maximam præſtant dominis ſuis vtilitatem, videlicet in lacte, pelle, neruis, oſſibus, vngulis, cornibus, pilis, ac carnibus ad victum delicatiorem. Quidam terrarum incolæ poſſident X. XV. XXX. LXX. C. CCC. vel D. qui paſtorum cura ad paſcua ducuntur, & reducuntur, ſtabuliſq́ue, ob agmina montanorum luporum (cæteris ferociorum) graſſantia, clauduntur. Educti in terras alienas, præſertim vltramarinas, ob cœli ſoliq́ue mutationem, aut inſolitam eſcam (niſi paſtore conſueto cibentur) non diu ſuperſunt: quemadmodum olim Illuſtriſſimum Principem Suetiæ Stenonem Sture iuniorem, Duci Holſatiæ Friderico ſex huiuſmodi animalia miſiſſe notatum eſt, duoſq́ue, maſculum & fœminam, Lapponicæ gentis coniuges, eiſdem animalibus adiunxiſſe cuſtodes: quibus è ſua natiua terra translatis, atq́ue alienæ directioni ſubiectis, quia optata quies, viuendiq́ue ratio ſubtracta erat, nec ipſi, nec beſtiæ ſingulari cura deſtitutę, diutius in vita manſere. Similiter & à Rege Suetiæ Goſtauo circa annos Domini M. D. XXXIII. poſtq́ aliquot illuſtribus viris terrę Pruſſię, cùm ad ſpectaculum, tum ad generis propagationem, decem ſimiles vtriuſq́ue ſexus rangiferi emiſſi eſſent, ſylueſtri libertate donati ſunt: at nihil inde compertum erat, an ipſa mutatio loci profuerit ſtirpis propagationi.

Rangiferi 6. duci Holſatię dudum emiſſi.

Rãgiferi 10 poſtea emiſſi.

De curu-

De curulibus plauſtris Rangiferorum.

CAP. XXVIII.

TAMETSI hæc figura ſeipſam declarare videtur, addenda tamen eſt eius interpretatio, nulli faſtidioſa: ſcilicet vt agnoſcatur, quibus adiutoriis, & ſolatiis dies ſuos expendant populi Aquilonares. Et ideò videndum eſt, duo eſſe genera rangiferorum, ſylueſtrium videlicet, & domeſticorum: qui vſibus humanis ſubdita manſuetudine fideliter inſeruiunt, vbi feræ naturæ reliqui in ſolitudine relicti, augmento generis ſe ſociant, vt interim venatione premantur. Qui domeſtici ſunt, curulibus plauſtris aptantur, optimeq́ grauiſſima plauſtra per rura, campoſq́ deducunt, res ſcilicet pretioſarum pellium, pannoꝝ, piſceſq́ diuerſæ ſpeciei cōtinentia: eò quòd pro maiori parte Lappones ichthyophagi ſunt, inexhauſta fertilium aquaꝝ piſcatura viuentes, vt & infrà de eorum diuerſis exercitiis erit aperiendum. Iter itaq́ eorum eſt in vallibus planis, Noruegiam (ad quam frequentius proficiſcuntur) reſpiciens, tanquam in rerum commutatione locum viciniorem, ac populi fidelioris amicitiæ ſeruandæ commodiorem. Qui verò his currubus præfecti ſunt, vulgari gentis nomine Quenar appellantur, ſingulis diebus, ſi ita beneplacitum eſt, aût exigit neceſſitas, centum & quinquaginta millia paſſuum, id eſt triginta milliaria Gothica, ſiue Germanica, conficientes: curruſq́ eorum animalium non minoris grauitatis, quàm equorum reputantur. Necq́ in hoc loco omittendus eſt Fl. Vopiſcus, qui aſſerit, Aurelianum Imperatorem quatuor iugalibus ceruis, currui deuicti Regis Gothorum Cannabæ applicatis, inſediſſe, atque Capitolium more triumphantium intrauiſſe: quos verius crediderim fuiſſe rangiferos, omnes ceruorum vires in fortitudine, & celeritate exuperantes.

Genera rangiferorum duo.

Rangiferi ſylueſtres, & domeſtici.

Plauſtra diuerſarum rerum.

Ichthyophagi.

Iter vallium.

Quenar.

30 milliaria Gothica vno die conficiuntur.

Aurelian' Imp.

De vehiculis hyemalibus Rangiferorum.

CAP. XXIX.

Velocitas mira.

Edictum Principis.

Pelles ſub vehiculis.

Itinerantes venantur beſtias

HYEMALIVM vehiculorum vſu miram commoditatem aſſequuntur prædicti Lappones, maximè quod lubricitate huiuſmodi vehiculorum cum niue conformi, longa peragunt itinera, ad loca rerum commutationibus deputata, prout ſuperius lib. XI. cap. XXXVII. de forma eorum extitit declaratum, & edicto, ne externis hominibus ob maximam celeritatem accommodentur. Hic verò oſtenditur, quòd ea velocitas cauſatur ex pellibus tenerrimorum rangiferorum, vehiculis his hyemalibus ſubdictis, hac præcipua arte, vt anterior pars pellis, antrorſum conſuatur ſub rheda: quo fit, vt pili foras euerſi, nedum lubricitatem generent progrediendi, ſed & reſiſtendi firmitatem, ne retrò labatur auriga: alioquin in collibus altis nunquàm haberetur, aut perficeretur optatum iter. Immò eo compendio viatores arcubus ſagittiſq́ extenſis, ſylueſtres rangiferos venatu acquirere ſolent.

De commoditate partium huius animalis.

CAP. XXX.

Vtilitates omnium partium rangiferi.

LAC deputatur ad vſum domeſtici nutrimenti, ac ſerum illius, ad potum conuenientem. Pellis pro tegumento humano, tam corporis, quàm lectorum: immò equeſtrium ſellis, culleis, & follibus artificum diuerſorum aptatur: valde enim tenax, & fortis eſt, ac durans. Nerui loco lini (ibidem ob frigora non creſcentis) ad indumentorum vſum, inſtar fili præparati, deputantur, prout ſuperius lib. IIII. cap. X. de colligatione nauium ferro deficiente fuerat interpretatum. Oſſa atq; cornua, arcuum & balliſtarum artificibus, auidè ea pro rerum cōmutatione quærentibus, applicantur. Similiter & vngulæ ſpaſmaticis proſunt. Pili pro farciendis, mollificandiſq́ ſellis equeſtribus, atq; puluinaribus pro hoſpitibus honorandis, & hyeme reprimeda. Carnes eius animalis optimæ, & ſalubres ſunt, ſale ventoq́ ſiccatæ, durabiles ad plures annos: licet interim mos genti ſit, ex venatione veteribus adiungere recentiores.

LIBRI XVII. FINIS.

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE ANIMALIBVS SYLVESTRIBVS.

LIBER XVIII.

De Alcibus, ſeu Onagris, & ſiti eorum.

CAP. I.

PRAEMISSIS animalibus domeſticis, humano vſui familiarius inſeruientibus, ac etiam ſylueſtribus, in ſimili effectu idem facientibus, cum eiſdem ſolitudinum deinceps alias feras oportebit adducere, atque in primis alcem, vſitatiori modo ſylueſtrem onagrum apud omnes Aquilonares interpretes appellatum: de cuius natura, magnitudine, vſu, ac proprietate, cùm non exigua altercatio ſit inter ſcriptores naturales, prout Irenicus Germanicarum rerum diligens hiſtoricus & ſcriptor, lib. I V I. Alces.

cap. XIIII. monſtrat: honeſtum æſtimabitur, vt opinionibus auditis, vagabundo alioquin animali certa tribuatur origo propaginis, vt fit in Aquilone, vnde tot millia eius generis pellium magnis nauigiis exportantur vltra mare. Cæſar lib. VI. vt capras eſſe putat. Plinius lib. VIII. cap. XV. iumento, aut alii animali comparauit: ceruicis tamen, & aurium proceritate diſtingui à iumento. Has tamen in Hercinia Cæſar ponit, Solinus in Germania, Hermolaus Barbarus in Gallia Tranſalpina: & medium tenere inter cerui, & cameli magnitudinem, ait. Multa Iulius Capitolinus, & Pauſanias. Hermolaus alces inuentu raras eſſe ſcribit, quòd & Plinius nunquàm in hoc orbe viſas putat. Ad vltimum tamen eas in Scandinauia (id eſt extremis regionibus Aquilonis) ponit, atque ſomno arbore deciſa capi. Solinus propenſo labro ipſas ſcribit, vt niſi in poſteriora recederent, ali non poſſent. Hermolaus olfactu è longinquo venatorem eas ſentire æſtimat. Zacharias Lilius variis pellibus eas formauit, & magnitudine capras antecellere, crura earum ſine nodis rigere, vt cùm ceciderint, eleuari non poſſint. Recentiores autem conſormius ſentiunt, vt alces ſint ab Aquilone, tanquam loco originis, multiplici ratione prodeuntes, vbi vulgariter Elg, aut Elgar appellantur. Pulli autem venatorum induſtria capti, ita ſucceſſiuè manſueſcunt, vt naturali vrgente ſiti, epotent maxima ceruiſiæ vaſa, à diſcumbentibus eiſdem propinata. Qua autem lege id fieri ſoleat, reſpondeant ipſi inſatiabiles potatores.

Pelles alcium, ſeu onagrorũ.

Opiniones.

Alces paſcũtur retrocedendo.

Alces beſtię ſũt Aquilonares.

Pulli alciũ domeſticantur.

De Alcium

De Alcium medicinis dexteri pedis, & captura earum.

CAP. II.

VNGVLA exterior dexteri lateris, pedis poſterioris, onagri maſculi, qui non genuit, abſciſa à viuo pede ſecuri, vel alio inſtrumentó auulſa poſt medium Auguſti, ſpaſmum, aut morbum caducum patienti adhibita, continuò ſanat. Simile ſcribitur de pelle hippopotami, quód é ſiniſtra parte frontis inguini alligata, venerem inhibet. Alces igitur inſtar ceruorum gregatim in vaſta ſolitudine vagantur, inſidiiſq́ extenſorum telorum, induſtria venatorum ſæpiſſimè capiuntur, vel maximorum canum inſultu retruduntur in antra rupium, vt inde raró viuæ euadant: immó quieſcentes humi, vel erecti ſtantes onagri maximi, á minima quandoque muſtela guttur inſiliente mordentur, vt ſanguine decurrente, illicó deficiant morituri. Adeò inſatiabilis eſt hæc beſtiola in cruore ſugendo, vt vix ſimilem ſuæ quantitatis habeat in omnibus creaturis. Hacq́ beſtia cannis impoſita, chordaq́ directa, quidam prædantur nidos hirundinum, columbarum, & gallinarum, vt earum extrahant pullos: quibus mirè inſidiatur, hoc ſolo inſtinctu, vt ſanguinem ſugat, quaſi ventrem haberet elephante maiorem. Sic & Plinio autore lib. VIII. cap. XXV. ichneumon per fauces, vt telum aliquod, illabitur in os crocodili, eiuſq́ erodit aluum. Sic & erinacius vrſum, & minimus ſerpens interemptorem, immó & ipſi delphini cultellato dorſo Nilum ingredientes, ſuum hoſtem interimunt crocodilū: vbi alioquin impares viribus eſſent extra amnem. Callent enim in hoc cuncta animalia, ſciuntq́ non modó ſua commoda, verùm & hoſtium aduerſa: nôrunt ſua tela, nôrunt occaſiones, parteſq́ diſſidentium imbelleis. In ventre mollis, tenuiſq́ cutis eſt crocodilo: ideó ſe vt territi immergunt delphini, ſubeunteſq́ aluum, illam ſecant ſpina. Nec ſolæ beſtiæ aduerſantur crocodilo, ſed & gens Tentyricarum ferox, & puſilla: quæ (vt ſuprà cap. XX. lib. præcedenti dictum eſt) minaci vultu, & manu audet inire conflictum cum crocodilis: qui timidos fugant, & audacibus minimè reſiſtunt.

Medicia ex vn gula alcis.

Modus venādi alces.

Alces maximæ à beſtiola occi duntur.

Muſtela.

Crocodilus.

Erinacius.

Delphinus.

Animalia ſciūt arma hoſtium ſuorum.

Gens Tentyricarum.

De pugna Alcium, ſeu Onagrorum contra lupos.

CAP. III.

Beſtiolæ contẽ ptibiles.

Lupi montani cõtra alces pu gnantes.

Canis vno ictu excerebratur.

Arbor ictu pe dis penetratur

Venatores inſe quuntur partẽ victam.

Natura ꝓuidẽ ſuccurrit.

SED nec ſufficit commodo, atque vtili animali homines ſuſtinere venatores telis aſperis, ſagittiſq́ latis, millenis inſidiis ſeſe in vaſta ſolitudine impetentes: immò & beſtiolas contemptibiles, muſtelas ſcilicet præmiſſas, reſpectu tam proceræ altitudinis ſuæ: niſi & ferociſſimos lupos, montanos præſertim, ſufferat inſidiatores: eo videlicet modo, vt cùm aſperrimæ hyemes ſint, denſæq́ niues, ipſi lupi fame preſſi, heremi latebras vaſto agmine orcũeuntes, expoſtulent prædam: lacubuſq́ congelatis onagros ineſſe ſpeculantur: in quos irruentes, & vngulis, & cornibus vel interimuntur, vel effugantur. Tanta enim vis eſt in ictu vngulæ, vt illicò tactum lupum interimat, aut fodiat: quod ſæpius in canibus robuſtiſſimis venatores experiuntur: immò elabente cane, oppoſita arbor illiditur, quaſi fungus adeſſet. Onagri naturæ inſtinctu, vt proximo ſuperiore cap. monſtratum eſt, nòrunt apta certamini loca, ſcilicet in lubrica glacie, in qua mucronatis vngulis ſunt ſolidiores, vbi lupi quaſi in vaginis vngulas retinent viribus vacuatas: atq; ita in conflictu manentes, non procul abſunt venatores, qui fatigatam partem prælio excedentem, ad interitum vſq; ſubſequi ſolent, alieno periculo prædas opulentiores conquiſituri. Fit enim atrox certamen, vt pauci onagrorum, at multi luporum lacerati linquantur: quos ob pellium valorem venatores acceptant, atque interim onagri, ſeu alces, in tuta recedunt. Lupi procul dubio ſuper congelatum niuium cacumen, tanquam leuius inſultantes, exciperent victoriam, vbi alces graui põdere niuibus immerſę, lupis fierent eſca. Ita prouidens natura (vt ſupradictum eſt) vnicuique animanti idoneum campum pro ſui defenſione diſtribuiſſe videtur.

De Ceruis,

De Ceruis, & Damulis.

CAP. IIII.

LICET in Septentrionalibus terris plus, quàm in alia orbis vlla regione, videntur aſperrima frigora prædominari: tamen innumerabilis ibidem etiam ignoti generis animalium multitudo reperitur, vt partim dictum eſt, atq; peramplius oſtendetur. Inter quæ ad eſum humanum prædicti onagri, & hic dicendi cerui, damulæ, atque capreoli, nobiliorem ſortiti ſunt æſtimationem: & ob id eorum venatio ſolis nobilibus, atque eorum officialibus, & priuilegiatis regnicolis, vt ſunt hoſpitum receptores, & Eccleſiarum præſides, antiqua lege reperitur admiſſa: atque etiam ne auiditate venatorum (quorum maximus ibi numerus eſt) ſolitudines euacuentur in ſobolis propagatione. Cornibus tamen in nemoribus, tanquam pignore futuræ prædæ relictis, vtuntur occupatores: licet non facilius ſit ea inuenire, quàm ceruas proſpicere parturientes, aut onagrum liberum in terra ſalſuginis rugientem. Singulis annis ceruos cornua veris tempore amittere Pli. lib. VIII. cap. XXXII. opinatur, & noua reparare. Sed interim quaſi mutili & inermes, locis abditis ſoliuagi latent. Ceruorum venatio facilis eſt, quia inermes, & timidi, nullum habentes præſidium, niſi in celeritate fugæ. Proinde filios ſaltu, & curſu edocent, vt fugere poſſint. Mares cerui cornibus inter arborum ramos manentibus, venatoribus cedunt. Sunt etiam cerui ſimplices admodum, vt nonnunquàm viſo venatore ſtupeant, & omnia admirentur, viatoreſq; eminus ſequantur. Sæpe etiam vi canum vrgente, ad hominem confugiunt. Mulcentur etiam cantu puerorum, ſed magis paſtorali fiſtula delectantur: & præcipuè virginum, quibus iacentes ſe attrectari permittunt, & hinnuli, ac damulæ illas ſequuntur blandioribus ſonis allecti. Cerui fugiunt audito canum latratu, quem fallunt ſequentes ventum. Erigunt aures, & acutè audiunt, deprimentes obtuſi fiunt. Dictami Cretenſis herbæ vſu venenatas ſagittas eiicientes, vulnera propria ſanant, centum annis viuentes. Præda venatione capta, nobilior eſt: inſidiis, faſtidioſa putatur. Ceruinæ carnes eſæ, febres arcent, vt in aliquot illuſtribus fœminis actum eſſe Plinius lib. VIII. cap. XXXII. teſtatur.

Frigora aquilonis aſperrima.

Venationes nobilium et exēptorum.

Cornua cedunt occupanti.

Cerua partura non videtur.

Venatio ceruorum facilis.

Cerui ſimplices ſtupent.

Cerui mulcētur fiſtula.

Dictami virtus

Præda nobilior quæ eſt

De opinione Solini circa Caſtoreum.

CAP. VI.

QVOD autem Solinus dicit, caſtorem ſe caſtrare, ne captus hominibus proſit, in Septentrionalibus oris nulla videtur aſſertio veritati coniuncta, vt Plin. lib. XXXII. cap. III. teſtatur: quia à venatoribus captus, teſticulos ſemper habet annexos, maiori vel minori quantitate, iuxta magnitudinem animalis: ſed ſubſtrictos, & adhærentes ſpinæ, nec adimi poſſe ſine vitæ iactura. Agricolæ ex eius ſtructuris depreſſis vel eleuatis, agros ſublimiori vel humiliori loco præparant, ob aquarum inundationem maiorem vel minorem. Pro compertiſſima etiam medicina fœminæ Septentrionales parituræ habent, quòd quantitate vnius auellanæ nucis huius caſtorei cum ceruiſia pota, mirè alleuiat parturientem. Præterea tempore peſtis odoratui ſuppoſitum omne toxicum arcet: quia odoris grauis, guſtu amaro, & friabile eſt. Sternutamenta etiam olfactu mouet. Somnum conciliat cum roſaceo perũcto capite, & per ſe potum in aqua: & ob id phreneticis vtile eſt, cum ſimilibus à Plinio XXXII. lib. cap. III. recitatis: vbi multa mira, & vtilia adducit. Pelles autẽ huius animalis, quaſi plumæ molles ſunt, & delicatæ, ac ideò pretioſæ, miram vim contra aſperitatẽ frigoris expellendi retinentes: magnatum, & illuſtrium virorum veſtitus eſt ſatis pretioſus.

Teſticuli nõ videntur abſciſſi in caſtoribus captis.

Prognoſtica ex ædificio caſtorum.

Fœminę leuius pariunt bibentes caſtoreum.

Peſtis auertitur

Somnus prouocatur caſtoreo

Pelles delicatæ caſtorinæ.

De Gulonibus.

CAP. VII.

INTER omnia animalia, quæ immani voracitate creduntur inſatiabilia, hoc animal præſenti figura expreſſum, in partibus Suetiæ Septentrionalis præcipuum ſuſceperat nomen, vbi patrio ſermone Ierff dicitur, & lingua Germanica Vielefraſs, Sclauonicè Roſſomaka à multa comeſtione: Latino verò non niſi fictitio, Gulo, videlicet à guloſitate appellatur. Groſſities eius, vt magni canis: aures, & facies, velut catti: pedes, & vngulæ aſperrimæ: cor-

Gulo.

Ierff.

Vielefraſs.

Roſſomaka.

Deſcriptio gulonis.

pus villoſum, & prolixorum pilorum ſubfuſcorum: cauda vt vulpis, licet breuior, ſed crinium denſiorum: vnde optima conficiuntur hyemalia capitum tegumenta. Hoc igitur animal voraciſſimũ eſt. Reperto nanque cadauere, tantum vorat, vt violẽto

Modus egerẽdi

cibo corpus inſtar tympani extendatur: inuentaque anguſtia inter arbores, ſe ſtringit, vt violentius egerat: ſicque extenuatum, reuertitur ad cadauer, & ad ſummum vſque repletur: iterumque ſe ſtringit anguſtia priore, repetitque cadauer, donec eo conſumpto, aliud ſolicita venatione inquirat. Creditur à natura creatum ad ruborem hominum: qui vorando, bibendoque vomunt, redeuntque ad menſam, noctes & dies

Mechouita Polonorum hiſtoricus.

continuaturi, prout Mechouita in ſua Sarmatia opinatur. Caro huius animalis omnino inutilis eſt ad humanam eſcam: ſed pellis multum commoda, atque pretioſa. Candet enim fuſcata nigredine, inſtar panni Damaſceni, diuerſis ornata figuris: atque

Pellis gulonina pretioſa.

Veſtitus principum.

pulchrior in aſpectu redditur, quò artificum diligentia & induſtria, colorum conformitate, in quocunque veſtium genere fuerit coadunata: ſoli Principes, & magnates eo indumento tunicarum more confecto, hyemis tempore vtuntur: quia calorem adducit citius, & eum diutius ſeruat inductum: idque nõ ſolùm in Suetia, & Gothia, ſed & in Germania, vbi raritas harum pellium maiorem ſortitur æſtimationem, quando nauigiis vnà cum cæteris mercibus fuerit appretiata.

De honeſtandis hoſpitibus in harum pellium tegumentis.

CAP. VIII.

Hoſpites honorificè tractãtur

NEQVE incolæ terrarum quæſtus cauſa permittunt has pelles educi in alienas regiones, cùm & earum tegumentis tractent in hyeme hoſpites honorabiliores: argumentum oſtendentes ſufficiens, ſeſe nihil amœnius, clariuſque ducere, quàm bonos hoſpites quouis tempore & ordine magnificare, etiam in vehementi frigore, quando inter alia beneficia lectos tam pretioſis pellibus ſtratos, eiſdem exhibent præparatos, prout XVI. libro de hoſpitalitate gentis cap. XII. extitit declaratum. Sed neque ſilendum exiſtimo, quòd dormientibus ſub harum pellium tegumentis, euenire ſolent ſomnia, quaſi eius animalis vitæ, naturæque conformia, in inſatiabilitate deuorandi, & beſtiis inſidiis faciendis, & præcauendis: quod forſan ſub ratione fit, vt qui ſpecies calidas, zinziber, aut piper comedunt, comburi videantur: & ſaccharum manducantes, aquis ſuffocari credantur, prout Plutarchus habet in Problematibus ſuis. Videtur & aliud ſubeſſe naturæ ſecretum, vt iis pellibus induti, bibendo & comedendo nullum ſaturitatis veſtigium relinquant. Inteſtina huius

Somnia aĩalibus ſimilima.

Cauſæ ſomniorum.

animalis, citharœdorum opera ad vſum chordarum (voluptate gentium) formata, ſeu extenſa, raucum generant ſonum: qui temperamento chordarum dulcium citò reſoluitur in amœnitatem. Vngulæ in modum circuli vertiginoſis capitibus, ac tinnientibus auriculis appenſæ, celeriter recuperandæ ſanitati proſunt. Sanguis eius aquæ calidæ admixtus, venatoribus eſt pro potu: immò etiam melle rariſſimo conditus, in nuptialibus triumphis propinatur. Aruina, ſeu pinguedo eius, putridis vlceribus per modum vnctionis adhibita, celerrimè ſanitati confert. Dentium vſus incantatoribus patrocinatur. Vngulæ prædictæ recenter extractæ, cattos, caneſque demonſtratæ fugant, quemadmodum auiculæ viſo vulture, vel erythrotaone.

Sonus raucus.

Vngulæ medicinales.

Sanguis.

Aruina.

Vſus dentium.

De modo

De modo venandi Gulones.

CAP. IX.

VENATORVM arte varia acquiritur hoc animal inſidioſum (cuius facies partim catto, partim cani ſimilis eſt) ſolo reſpectu pretioſæ pellis, hoc modo: Portatur in ſyluam cadauer recens, vbi frequentius hæ beſtiæ vagari videntur, præſertim in niuibus altis: (æſtate enim nil valent pelles) quo cognito per odorem, & apprehenſo, veſcitur, donec ventrem inſtar tympani extenſum, inter arbores anguſtas, non ſine cruciatu cogatur exonerare: ſicq; occupatum, lata dimiſſa ſagitta venator occidit. Eſt & alius modus huius beſtiæ capiendæ, per trabes tenuiſſima chorda diſtinctas, vt eius leui motu, cadauer edendo ſtranguletur: vel etiam in effoſſas ſcrobes, ſeu cauernas obliquas, vt fame vrgente cadauere immiſſo veſcatur, incidens capitur. Aliaq; via vix conceditur, vt à canibus apprehendatur, cùm vngulas, denteſq; adeò acutos habeat, vt eius cõgreſſum formident canes, qui in ferociſsimos lupos vires ſuas extendere ſolent. Huic guloni in auibus magnis aſsimilantur harpyiæ, quæ in ſolitudine iuxta mare Ionicum morãtur, tam rabidæ famis, vt ferè nullo cibo perhibeantur ſatiari. In marinis monſtris ahunus cunctis aliis inſatiabilior: cuius corpus extenditur, donec vomitu extenuet ventrem, prout Albertus & Vincentius atteſtantur. Ita & hippopotamus, fluuialis equus: qui naturali aſtutia inter arundines pedem vulnerando, ſaginam deponere nouit, impreſſaq; complanare veſtigia, vt venatores fallat inſequentes, prout Plinius & Solinus dicunt.

Deſcriptio gulonis.

Pelles æſtate nil valent.

Modus occidẽdi gulonem.

Canes expaueſcunt dẽtes gulonum.

Harpyię.

Hippopotam' equus fluuialis

De Leporibus.

CAP. X.

Multitudo leporꝫ diſcolorꝫ

QVIA in frigidis nationibus Septentrionis maxima eſt leporum multitudo, volui paucis eorum naturam ſaltem in mira colorum mutatione declarare, cùm plurimi beatum Ambroſium lib. V. Hexam. cap. XXIII. allegent, quaſi pro miraculo dicentem, eos hyeme albeſcere, & æſtate in priſtinum redire colorem: veluti vbiq; per orbem hoc credatur eſſe portentoſum, aut mirum. Eſt igitur certiſsimum, omnes lepores Aquilonares poſt æquinoctium autumnale, primo præſertim niuium caſu, candidum (dimiſſo griſeo) induere pilum. Quæ autem mutationis ratio ſit, ſatis diffuſè pertractat Albertus lib. XIX. de animalibus cap. VIII. vbi ſumma varietas huiuſmodi, aut ex infirmitate, aut colore cutis, aut ætate, aut ſitu cœli, & terrarum, aut temporum, (vt in hac inſtituta materia) fieri aſſeritur: quia ſicut accidit hominibus ſecundum ætates alteratio, ita & aliis animalibus ex temporum mutatione. Fortior nanq; eſt diuerſitas temporum, quàm ætatum. Amplius animalia vtentia multis cibi generibus, & edendi modis, efficiuntur plerunq; diuerſi coloris: & ideò color apum eſt vnus: color autem veſparum rubearum, & citrinarum, eſt diuerſus: modi enim diuerſi cibi, cauſæ ſunt alterationis colorum. Rationabiliter autem hoc accidit, quòd ex diuerſo cibo ſuperfluitas diuerſorum humorum generatur: ex quibus & cutis, pili, cortex, pluma, & pennæ in auibus proueniunt. Vidi & ego mures candidum ſaccharum continuè comedētes, album induiſſe colorem, atq; itidem eundem exuiſſe, ſacchari comeſtione ſubtracta. Autor libri rerū naturaliū dicit, hermineā beſtiolam (quam alii hermelinam vocant) de genere muſtelarum, totam præter caudam (quæ ſemper nigerrima eſt) mutare pellem, de ſubfuſca ſcilicet in albam. Idemq; parandrum facere ait in terra, & polypum, ac trebium in aqua. Quantùm verò ad eſcam leporum Septentrionalium regionum, certum eſt, eos (frigore, ac niuibus concluſa terra) veſci corticibus arborum pinei, quercini, tremulei, ac populei generis, & aliis ſagacitate naturæ conquiſitis, non autem niuibus, vt Plinius opinatur lib. VII. in menſibus hybernis. Somnumq; capiunt ſub denſis abietum ramis, altitudine

Lepores cādidi

Cauſa varietatis colorum.

Mutatio ciborꝫ cauſat colores

Mures candidi ex eſu ſacchari

Cauda hermelinorum ſemper nigra.

Cibus leporum

tudine niuium(ſouea relicta)condenſatis. Habet namq; hoc genus arborum maius frigoris tēperamentum, ꝓpter denſitatem ramorum, et latebras ſecretas in animalibus conſeruandis, quàm quoduis aliud fruticum genus. Aeſtate verò in rupibus, & petris domicillum eligit ſecurum, cùm ſe nouit naturali cooperante timiditate, omnibus animantibus datum in prædam: quam ſola velocitate, & fuga vbi poterit, euadere meditatur: non autem quando ludit cum muſtela: quia hæc etſi luſum oſtendit (vt præſenti lib. cap. II. de alce, ſeu onagro dictum eſt) tamen collo eius in tantum premendo ſe aſtringit, vt illicò guttur leporis quantūcunq; validè currentis, dentibus, vt ſanguinem eliciat, confringat, & manducet. Ita dolo, non viribus beſtiolæ ſuperatur: etiam accipitris velocitate: contra quem, vt flexuoſo curſu aduerſus canem, vix, aut rarò ſe reſeruat immunem.

Temperamentū frigoris.

Muſtela luſum oſtendit, ſed mortem meditatur.

Vires ſuperātur dolis.

De Leporum varietate.

CAP. XI.

SVNT & duplices lepores, montani videlicet maiores, & campeſtres exiliores: in quorum genere cuniculi deprehenduntur: qui ſubito partu, & eo plerunq; damnoſo, nimium multiplicantur, vt Plin. lib. VIII. cap. XXIX. & Strabo lib. III. in verbo cuniculorum meminere. Sed hi nulli, aut rari ſunt in Aquilone, ob terræ duriſsimam congelationem: quam hyeme nequaquàm penetrare valerent, vti in terris arenoſis Germanicæ nationis, Hollandię, ac alibi &c. Leporum cibus valde cōmunis eſt, & vſitatus in Septentrione, maximè elixus cum iuſculo atro pro more gentis, ſatis ſalubri, atq; eius generis carnibus aſsis. Vnam tamen infelicitatem pleræq; mulieres vterum gerendo incurrunt, vt vel eſu, vel ſaltu ſuper caput leporis facto, generent infantulos oris leporini, inter os & nares diuiſa labia perpetuò retinentes: niſi ſtatim à principio aſſuant particulam pectoris tenerrimi pulli, illicò occiſi, & ſanguinolenti. Qui podagram patiuntur, pedes impōnūt iuſculo leporis cocti, temperato calore relicto. Renes etiam leporini inueterati, pedibus alligati, podagram leuant: Contra dolorem pedum frigore aduſtorum (vt plerunq; ibidem accidit) cineres pili combuſti apponuntur, & proſunt. Pellium leporinarum, candidarum præſertim, maximus quæſtus, & vſus eſt apud inſtitores Moſchouitarum: qui plura millia veſtium vel vendunt, vel pendunt Tartaris, vt redimant quietem, pace ſecuriore fruituri.

Cuniculi in aq̃lone non ſunt

Cibus leporinarū carniū atri coloris.

Os humanū q̃ſi leporinum.

Remedium podagræ.

Remediū aduſtoꝝ i frigore.

Veſtes leporinę infinitæ.

De Lyncibus, & pellibus eorundem.

CAP. XII.

Lynces aquilonares.

Lyncurium.

LYNCES in Septentrionalibus ſyluis non adeò frequentes generantur, vt lupi, licet impares haud ſint in auditate prædarum. Quód autem Plinius lib. VIII. cap. XXXVIII. aſſerit, eorum vrina gemmam lyncurium vocatam, inſtarq́ carbunculi rutilantem, humi defoſſam generari, atque in ſuccinum conuerti, verisimile non videtur, vt cùm hæc beſtia aliis inuidens, vrinam ſuam arena, vel terra opertam, profundius claudat: quó nunquàm perueniunt muſcæ, ranæ, araneæ, vermes, bruchi, culices, neque formicæ: quæ paſsim in ſuccino omnium colore variato, incluſæ videntur, prout ſuperius lib. XII. cap. VIII. IX. ac XX. diffuſius eſt oſtenſum. Nec lyncum tranſitus eſt prope riuos, vel aquas, ſed campos, & ſyluas: vnde lyncurium, ſiue ſuccinum inde generatum ad mare, & deinde vi tempeſtatum in tot millibus librarum, in littora Prutenica detrudi, & colligi poſſe, credibile non ſit.

Opinio ſuccini generati refellitur.

Natura lyncis.

Natura igitur lyncis eſt, vt non reſpiciat retró, ſed continuo progreſſu, & ſaltu præcipitet curſum. Cibus illi ſylueſtrium cattorum frequentior, aut ſuauior eſt: quia ſicut illis libentius veſcitur, ita & eorum latibulis, vt rapiat, inſidiatur.

Pelles lyncinæ.

Pelles ī frigore meliores.

Pelles eius mollioribus plumis, & pulchrioribus maculis præditæ, ſatis carè venduntur, præſertim in aſperrima hyeme prædatæ: tunc enim in virtute, & colore ſunt aptiores, vti æſtate viliores, immò deteriores. Qualiter autem & hæ, & aliæ pelles falſificentur, videat qui velit, ſupradicto VI. lib. cap. vltimo.

De Lupis

De Lupis, & ſæuitia eorundem.

CAP. XIII.

SICVT Africa, & Aegyptus inertes, paruoſꝗ lupos gignunt: ita frigidus orbis Septentrionis (teſte Plinio lib. VIII. cap. XXII.) hos aſperos, & truces emittit. Et verè ſic eſſe, ſæuitia & malitia eorum oſtendit, præſertim tempore coitus, & frigoris immenſi, quando viatores armatos incedere oportebit, vt ſe, iumentaꝗ ſua illæſos conſeruent, præcipuè mulieres partui viciniores: quibus lupi capto odore magis inſidiantur. Ideoꝗ nulla fœmina ſola permittitur itinerari, quin armatus cuſtos illi aſsiſtat, prout ſuprapoſita figura demonſtrat. Euenit enim plerunꝗ menſe Ianuario, vt hyemalibus vehiculis homines itinerantes, agminatim ab vtroꝗ latere accurrentes lupos, ſi viuere velint, arceant ſagittis, & bombardis: vnde fit, vt non ſecus viatores ad priuata negotia, etiam Eccleſias rurales tranſituri, in armis prædictis ſint prouiſi, quàm ad publica certamina forent profecturi: immò in tantam ſæpiſsimè feroc iam, & rabiem vrgente fame, frigore, & naturali congreſſu incidunt, vt humanas habitationes intrantes, rapta iumenta ibidem celerius deuorent, vel ſecum in ſyluas lacerata deportent. Sed neꝗ impunè hoc faciunt: habent etenim & in his malis remedia ruricolæ, quòd falces ferreas alligato cadauere ponant in niuibus: vt lupi prędam voraturi, pedibus amputatis pœnas luant, vel ſagittis impetiti, illicò moriantur, vel ſubterraneis ſpecubus auiditate prædæ immerſi, ſame macerentur. Immò & plures diuerſi generis rapaces beſtias, vt prædictos gulones, & vulpes in eandem ſpecum cadentes, habebunt ſocios mortis: qui communi ſæuitia cum eis omnia deprædabantur.

- Lupi truces.
- Lupi inſidiātur mulieribus im prægnatis.
- Bellum contra lupos.
- Viatores armati
- Lupi irruunt in ędes humanas
- Remedia occidendorū luporum.
- Specus.

De incidenti cauſa expulſionis Regis Daniæ Chriſtierni II.

CAP. XIIII.

Balliſtę Gothicę.

REX Chriſtiernus non perpendens, aut ſcire contemnens, cur Gothica, & Suetica gens ſemper vteretur arcubus, & ſagittis, pręcipuè fortibus balliſtis: quaſi pernicioſę ferę ibidem non eſſent, hominibus & armentis ſemper nocituræ, edictum publicauit in principio ſui regiminis (modico interuallo durantis) ne quis in regnis illis Aquilonaribus, huiuſmodi armis vteretur, ſed ſub graui pœna illicò combureret ea, alioquin vt reus criminis læſæ maieſtatis quiſq; puniretur. Quo præcepto ſtante, plura millia balliſtarum vbiq; comburebantur: licet aliqui præuidentes rerum mutationem, aliquot millia arcuum meliorum in abditis ſyluis reſeruârunt.

Edictum Regis Chriſtierni caſſatum.

Sed viſa crudelitate ſæuientium beluarum in hominibus, & iumentis rapiendis, vocatis vbique artificibus, aucto ꝑ pretio, celerrimè loco cõbuſtarum balliſtarum multò plura millia recuperârunt: immò & de laricibus, quaſi è cornibus conglutinator arcus fabricârunt. Quod cùm Regii præfecti iuxta conſtitutam legem vindicare proponerent, agricolæ (quorum bona depopulabantur à beſtiis) dum cauſa neceſsitatis de arcendis beſtiis, per hæc arma nihil efficerent, allegata, quaſi vir vnus numero XL. millium cum ſingulis

Incolæ Gothici regni fugãt regem Daniæ.

balliſtis exeuntes, præfectos illos, & quotquot eorum complices ſtatutorum Regiorum executores, inuenire poterant, cum Rege, & poſt eum per Smaalandicas ſyluas fugientes, è regno exturbârunt; documentum poſteris præbentes, vt ſic Regibus & Principibus obediant, ne ſe, atque proles, & iumenta ſua beſtiis permitterent deuoranda.

Adulatores pl' prĩcipi nocẽt, q̃ balliſtæ ſubditorum.

Caueant Principes à delatoribus, adulatoribus, & ſuſurronibus: & de arcubus, ac ſagittis non erit formidandum. Nero Imperator dira crudelitate execrabilis, tantum delatoribus tribuit, vt falſa etiam, quæ deferebantur, pro liquidis ac compertis acciperet, & quàm primùm grauiſsimè, ſæuiſsimeq; vlciſceretur:

Exempla crudeliſsimi Neronis abhorrẽda

& ex minimis cauſis malorum cumulum exaggerabat: & facta etiam dubia vi tormentorum vera videri adigebat: carnifex, vincula, & cruentæ quæſtiones, ſine diſcrimine vllo ætatis, vel dignitatis, ſemper præſtò aderant, & calumniatorum funeſtas voces expectabant: quibus Principis aures intentæ erant, nec excuſantibus, aut defendentibus vnquam patebant.

Prouerbium.

Oportet ergo conſilio Sapientis, iuſtum & humanum eſſe omnem hominem, maximè Principem multis imperantem.

De multiplici genere Luporum.

CAP. XV.

Luporum genera plura.

SVNT montibus Doffrinis, Suetica ac Noruegiana dominia diuidentibus, lupi albicantis coloris, gregatim vt pecora partim in vallibus, partim in montibus euagantes: quorum eſca ſunt animalia imbecillia, vt mures, talpæ &c.

Lupi ſylueſtres

Sylueſtres, & communes lupi ſunt, qui armentis incolarum mira importunitate inſidiantur, vt vaccis, vitulis, capris, ouibus &c. Contra quos, pauperiem incolis facientes, venatio publica loco, die, & hora inſtituitur, vt retibus, canibus, ac reliquis inſidiis interimantur.

Non

Non enim tantam curam habent pro veteribus lupis intercipiendis, quàm catulis ne coaleſcant, interficiendis. Quidam etiam ex catulis ſic intercepti, etſi domeſtici fieri videantur in vinculis clauſi, tamen ſæuiſsimi generis non obliti, quibuſuis aliis etiam volatilibus inſidiantur. Fœtus tamen ex iis, & cane domeſtica procreatus, valde inimicus efficitur in omne aliud luporum genus, quod gregibus inſidiatur. *Lupi domeſtici ſemp. inſidi*

Eſt & genus luporum Thoes dictum, cæteris longitudine procerius, ſed breuitate crurum diſsimile, velox ſaltu, venatu viuens, innocuum homini: habitum, non colorem mutat: per hyemes hirtum, æſtate nudum. *Thoes.* Meminit Pau. Diaco lib. IIII. cap. XXXVIII. lupum demonſtraſſe viam errabundo: quod portentoſo euentui veniet attribuendum, prout Vincen. lib. XXVII. cap. LXXXXVII. *Lupus oſtendit viã errabũdo.* aſſerit, in territorio Gebennenſium lupum quendam magnitudine corporis, ferocitate aliis diſſimilem, homines deuoraſſe, & pluſquàm XXX. animas diuerſi ſexus, & ætatis vita priuaſſe. *Lupus deuorauit plures homines.* Etiam lib. XXIX. cap. XVI. luporum rabiem tantum ſæuiiſſe, vt filios ab vberibus matrum interceperint laniandos.

De Lutris, & earum diuerſitate, ac pellium falſitate.

CAP. XVI.

LVTRAE quadrato ore mordaces, vt caſtores: quibus ſimiles in pellibus, triplo tamen longiores, & in Septentrionalibus aquis, præſertim ſuperioris Suetiæ, Helſingiæ, Medelpadiæ, Angermanniæ, Iempthiæ, & Bothniæ vtriuſque reperiuntur: *Lutræ.* *Nomina prouinciarum Suetiæ* quarum pelles, ſicut caſtorum, atque aliorum animalium, mira multitudine verſus Moſchouitas, & exinde verſus Tartaros exportantur: quia in iis locis frigidioribus, pro humanis tegumentis, rerum commutationibus potius, quàm nummis auidiſſimè comparantur. *Pelles exportantur.* In Suetia autem apud quoſdam magnates adeò cicurantur, ſeu domeſticantur lutræ, vt ſigno dato per cocum, vadunt in piſcinam, piſcem magnitudine ab eo deſignata ſuſcipientes, rurſumque alium & alium, donec ſufficit imperatis ſatisfeciſſe. *Lutræ cicuratæ piſcantur.* Caro eius ſolummodò valet pro beſtiis venatione apprehendendis. In ma-

Fimbriꝗ lutrinꝗ gno etiam vſu gentium Aquilonarium pelles carum ſunt, ad ſimbrias (propter corii tenacitatem) veſtium ampliandas. Numero decadum, vt caſtorinæ, atq; vulpinæ, ſeu mardurinæ &c. diuenduntur : carbonibuſq; , & piceo ſumo falſificantur, vt appareant nigredinem tenere reſplendentem: ſed mox linteo albo attritæ, colore relicto ſophiſticationem oſtendunt. Ita & luporum pelles carbóne, ac creta puluerisatæ,

Pelles falſificanť

Pelles ſciurinæ linteo confricatæ, demonſtrant falſificationem. Ita & ſciurinæ (Doſſe Italicè dictæ) pelles, creta reſperſę ſeipſas panno adhibito atro oſtendunt, quis naturæ, vel artis color ſit inueniendus, & æſtimandus , vt ſuprà lib. VI cap. ſi. nonnihil eſt dictum.

De Sciuris.

CAP. XVII.

Sciuri inumerabiles in aquilone.

Regula notãda

HORVM animalium minutorum infinita eſt multitudo in Septentrionalibus ſyluis , pilorum denſitate & colore diſtincta : vna adiecta infallibili regula , quòd quantò magis tractus terrarum vergit ad Septẽtrionem, tantò pulchriores, frigore cauſante colorem, ſunt harum beſtiarum pelles , ſub eleuatione poli ſcilicet 77. graduum incipiendo *verſus* ſupremum polum : in quo ſpatio venatores magis *fatigan*tur , quàm ſatiantur, hac infinita præda vbiq; in arboribus, veluti grege piſcium in aquis abundante, ea præſertim commoditate , quòd arbores non ſunt ſublimes , in quibus hæc animalia ludunt . Sed reflectendo ad Meridionalem regionis ſitum , quantò magis reditur ad Auſtrum , tantò deteriores, & magis ſuſcæ occurrunt pelles . Caro huius beſtiolæ aſſa , venatoribus eſt pro eſca ſuaui . Dentes verò præſtigiatoribus ſeruiunt , vt iis detegant ſuturos euentus .

Arbores humiles.

Regula.

Dentes præſtigioſi.

Adhuc

Adhuc de eodem animali præſcio futurorum.

CAP. XVIII.

TRANATAT hæc beſtiola per amnes exiguo ligno, caudam habens pro velo expanſam: non enim ei natura alium conceſſit natandi modum, propter exiguum corpus, & nimiam pilorum denſitatem in cauda villoſa: qua citò imbuta aqua, mergeretur in fundum. Neque pedes habet huic neceſsitati accommodatos: alioquin ſagacisſima eſt tempore caloris, vt cibos habeat pro parte longæ hyemis reconditos, vbi dormiendo, & quieſcendo repoſuerat nidos: quos claudit ad latus, vel aperit iuxta flatuum aſperitatem. Nuces autem corylinæ, & faginæ, ſiue pinei pampini, ſunt cibus earum. Eſtq; alia earum ſpecies, quæ ſomno paſcitur pro cibo. Miræ pernicitatis ſunt in ſaliendo de vna arbore in aliam: caudaq; librant motum, & agilitate vngularum acutisſimarum in ramis exultant, ludoſq; pulcherrimo ſpectaculo ſuper congelatas niues oſtendunt. Harum pelles decadum numero ad plura millia, quaſi ad totam Europam nauigiis inſtitorum exportantur, pretii augmentum viarum longitudine, atq; voluptate eas concupiſcentium, accumulantes. Senibus quidem vtilis, & honeſtus veſtitus eſt: ſed minimè deſeruit armatis, aut fortibus viris: quibus congruit lupina pellis, vel gulonina, prout ſuprà cap. VII. reperitur.

Cauda ꝑ velo

Beſtia prouida.

Cibus ſciurorũ

Luſus in niuibꝰ

De Marduris, & Zebellis, ac pellibus eorum.

CAP. XIX.

Marduri. Zebelli.
Cauda pro temone.
Dentes acutiſſimi.
Differentia pellium.
Pelles corrumpuntur.
Sol pellib' obeſt.
Beſtia latitās in vmbris.
Animal fœtidū
Luxus vermib' conſumitur.
Metalla Moſchi nō habent
Ornatus hoſti cedit.

MARDVRI, ac zebelli, frigidarum regionum animalia ſunt, vniuerſis in nomine tantummodò nota: paucis tamen in proprietate virtutis: niſi ex qualitate pellium, quales beſtiæ ſint, agnoſci poſsint. Id autem in eis deprehenditur, quòd valde agiles ſunt in curſu & ſaltu præualentes. Ferè etenim vt ſciuri, cauda quaſi pro temone vtentes, de arbore in arborem, ramos vngulis apprehendendo, ſaltant: ſed morſu terribiles ſunt, pro ſui generis exilitate. Dentes enim natura eis quaſi nouaculas dedit, & vngulas valde ſubtiles, & acutas. Sed vt caro ad nullum vſum valere dicitur, ita & pelles horum animalium ſunt plurimum appretiatæ, apud remotas præcipuè nationes: quæ luxui magis intendunt, quàm commoditati. At earum differentia in hoc deprehenditur, quòd mardurinæ groſsioris pili ſunt à vertice ad caudam, non autem econtrà cōtrectatę, pulchrum ordinē habentes: haud ita zebellinæ quæ à cauda ad verticem cōtrectatæ, æqualē ſeruant decorē: quia villoſiores ſunt, & denſiores pili: quæ ob id citius vermibus conſumuntur, quàm reliquæ pelles, niſi ſint in continuo motu, aut abſynthii ramis interpoſitis conſeruentur. Et ſi pelles zebellinæ ad apertū ſolem ſiccandæ appenduntur, plus vno die conſumuntur, quàm tritæ, vel portatæ forent per vnum annum. Viuens enim beſtia ſemper latitat in vmbroſo ſaltu, ex inſidioſo quæſtu auicularum quærens victum: libidinoſiſsimum animal, & valde fœtidum in naturali congreſſu, vt infrà de muribus Ponticis, ſeu hermelinis oſtendetur. Vtræque tamen pelles, hæ ſcilicet & iſtæ, pilos habent in tactu blandiores, ſatis ſuperuacaneum generantes luxum: qui vermibus tandem conſumitur, ac moritur horis ſuis, poſtquàm tanti empta ſit voluptas aliena. In extremis Moſchouitarum ſyluis zebellus naſcitur, & magno terrarum, mariumque ſpatio deportatur ad alienigenas: quod vetuſto gentis huius Moſchouiticæ artificio prouenit: quæ mineras auri, aut argenti in terris ſuis (amnibus, & paludibus plenis) non obtinens, aurum ſolidum & argentum, putreſcentibus iis commerciis, magno ſuo lucro, mercatorumque miro quæſtu pertrahere nouit. Sed ruſus metalla hæc, veluti ad prælia pro ornatu corporis, & iumentorum, vel potius vitæ pretio hoſti exhibenda comportat,

rar, vt hæres nil habeat : ita ii , qui ad luxum emerunt pelles eas , vermibus conſumendas citius, quàm hæredibus poſsidendas adſeruant. Nec ſatis feliciter ignaræ mulieres Italicæ odoratui ſubiiciunt has pelles zebellinas , ob rationes ſilentio potius premendas , quàm aperiendas : eò quòd eis maiora vitia inſunt , quàm bonæ virtutes, ne crebrioribus Senatuſconſultis,propter inanes ſumptus atcendos,opus ſit, vbi rei malitia patet.

Pelles zebellinæ vitioſæ.

De Hermelinis, quos ſecundum Plinium mures Ponticos opinor.

CAP. XX.

CONDVNTVR (vt Plinius lib. VIII. cap. XXXVII. ſcribit) in hyeme Pontici mures, & ii duntaxat albi: quod qualiter intelligi poterit, ſaluus ſit ſenſus vnicuique, ſine iniuria tamen naturæ philoſophanti. Si hyeme clauderentur, & aſperrimo gelu, nunquàm appareret albiſsimà pellis huius beſtiolæ, quæ æſtate ſubruſa videtur in fine Maii, quando depoſita albedine. propagationi intendit inter nouas herbas, prout fateor me obiter inter equitandum vidiſſe apud Helſingos populos Septentrionales M. D. XVIII. ita vt in congreſſu propter nimiam coniunctionem, in curſu velociſsimo cohærerent, atque dentibus ſtriderent, tantum fœtorem in magna parte ſylue diuerſarum arborum (quia ibidem plures congrediebantur) relinquentes, vt vix meminerim me deteriorem ſenſiſſe vnquam. Aſſerit idem Plinius lib. X. cap. LXV. mures lambendo generari: quod in his animalibus ſimile vero haud videtur: quia more communi beſtiarum coëunt, licet volens taceo modum copulationis. Hæ autem beſtiolæ ſingulo quoque triennio, vt in plurimum præ nimia comeſtione ad maximum lucrum mercatorum ampliantur. ac prolongantur in pelle: quod eo modo nedum in Noruegia, ſed & in prædicta Helſingia, atque vicinis prouinciis diœceſis Vpſalenſis euenit, ſcilicet vt beſtiolæ quadrupedes, Lemmar, vel Lemmus dictæ, magnitudine ſoricis, pelle varia, per tempeſtates & repentinos imbres è cœlo decidant: incompertum vnde, an ex remotioribus inſulis, & huc vento de-

Pelles hermelinæ in hyeme albiſsimæ.

Fœtor peſsim' in congreſſu.

Pelles ampliantur.

Lēmar, vel Lemus.

latæ, an ex nubibus ſeculentis temerè natę deferantur. Id tamen compertum eſt, ſtatim atꝗ deciderint, reperiuntur in viſceribus herbæ crudæ nondum concoctæ. Hæ more locuſtarum, in maximo examine cadentes, oĩa virentia deſtruũt, & quæ morſu tantùm attigerint, emoriuntur virulentia. Viuit hoc agmen, donec non guſtauerit herbam renatam: conueniunt quoꝗ gregatim quaſi hirundines euolaturæ, ſed ſtato tempore aut moriuntur aceruatim cum lue terræ: (ex quarum corruptione aër fit peſtilens, & afficit incolas vertigine, & ictero) aut his beſtiis, dictis vulgariter Lekat, vel Hermelini, conſumuntur: vnde iidem hermelini pingueſcunt, & reddunt pellium menſuram longiorem. Et hæ quoque pelles decadum numero, præſertim X L. pelles in quolibet faſciculo, vt zebellinæ, mardurinæ, vulpinæ, caſtorinæ, ac ſciurinæ, vel leporinæ, venundantur, atque nauigiis in regiones longinquas exportantur. Sophiſticantur & illæ modo in lib. V I. cap. vltimo oſtenſo: quod attendant atris chirothecis eas tangendo, qui emere volunt. Et hæc fideliter ſcribo, ne doloſis artibus ob miſerrimum lucellum intendant mercatores, qui putant impunè fallere Deum, vt hominem dolos & fraudes ignorantem.

Beſtiolę ſtato tẽpore moriunt.

Lekat Gothicè vel hermelini.

Pelles decadum numerò venduntur.

Cautela.

De venatione huius animalis.

CAP. XXI.

QVALITER autem hermelini (vt vocabulo Italico, immò & Gothico vtar) à venatoribus capiantur, & ad quem vſum deputentur, paucis oſtenditur, & in primis ſupradicta poſitione tranſuerſorum lignorum ſubtiliſsima chorda adhibitorum: quę (ingredientibus harmelinis tribus, quatuor, vel octo ſimul) mota, repentè eos in ſua preſſura claudit: taliaꝗ ligna, ob nimiam multitudinem harũ beſtiolarum, paſſim ſunt extenſa. Item ſunt & foueæ, ſeu foſſæ oblongæ, quibus ſuperſternuntur ſubtiliſsima ligna, atꝗ ſuper ea nix, vt quaſi appareat continuus, atꝗ ſolidus campus: in quam foſſam magno numero cadentes beſtiæ, à patrono loci, vel eius ſubſtituto captæ, occiduntur. Item ſunt & canes adeò celeres, & ſagaces, vt eas comprehenſas morſibus occidant, & cõportent, vel ante pedes patroni cumulando colligant. Item ſagittarii inter adoleſcentes, plurimi adeò triti ſunt, vt nec in ſagitta, nec in præda arripienda fallantur. Caro autem huius animalis, propter eſum vilium eſcarum, nihil valet: ſed pellis ſola: quæ propter candidiſsimum colorem in ſummis Principum vtriuſꝗ ſexus veneratur aulis. Licet ipſa beſtiola ſit luxurioſsima, vt prædictum eſt: in vno tamen admiranda, quòd ad finem Maii certis diebus operam præſtet propagationi: & ita naturæ legibus eſt contenta. Illuſtres perſonæ vtriuſꝗ ſexus his pellibus continuo candore interpoſitis raris caudis nigris, vtuntur, maximè in ampliſsimis veſtium fimbriis, antiqua honeſtate ſeruatis. Sed heu dolor eò iam ꝓceſsit ille modus, vt illo deſpecto veſtes in mille partes diſciſſæ, foris indicent, paruum intus adeſſe pudorem, aut integritatem, vel pudicitiæ ſecuritatem in ea æde, quando totus paries foris, vel ruptus eſt, vel tot habet pro furibus intromittendis apertas feneſtras, prout ſuperius lib. X I I I I. cap. I I. de pudico virginũ ornatu erat dictum. Nec aliud hic videtur expectandũ, niſi quòd Deus perdet omnes iniquè agentes ſuperuacuè. Honeſtis tamen, ac legitimis perſonis, & coniugibus conceſſus eſt habitus, ſeu ornatus iſte pellium hermelinarum, & cuiuſcunꝗ generis nouis nuptis.

Hermelini capiuntur.

Modus alius capiendi hermelinos.

Canes venantur hermelinos.

Sagittarii.

Pelles pretioſę.

Veſtit' illuſtriũ perſonarum.

Mores petulantiſſimi.

De natura Taxorum.

CAP. XXII.

VISI ſunt ſuperioribus capitulis fibri, ſiue caſtores, quomodo domos ſtructuri in aquis, vnum videlicet alterius ſocietatis profugum, vel alienigenam, in lignis comportãdis, ad terram ſupinum ſtatuunt, ventriq́ꝫ eius onus pedibus conſtringendum imponunt, ac demum eundem pertrahunt in locum deſtinatum. Ita præſenti cap. ſimilis naturæ ſagacitas apparet, in animalibus, quæ Taxi dicuntur. Hi enim, quia in ſpecubus, ac ſubterraneis antris naturaliter habitant, manſionem mirabili modo confingunt, ita videlicet, vt vnum taxum conſtituant terræ pedibus ſuis effoſſæ vectorem: qui ſupinatus extenſis cruribus, & erectis, ſupra ventrem ſuum terra effoſa accumulatur, oneraturq́ꝫ: per pedes ab aliis exportatur: totieſq́ꝫ hoc faciunt, quouſq́ꝫ manſionis latitudo habitatoribus ſufficere poſsit. Sed habitationem huiuſmodi tanto labore partam, non ſine difficultate poſteà tuentur. Primam nãq́ꝫ hoſtilitatem patiuntur ab inſidiis vulpeculæ: quæ cùm domũ nunquàm ſabricat, dolis confiſa malignis & ſolitis, taxorum foueam ingreditur, ac fœtore ſtercoris tantùm inquinat, vt horrore ſuam domum relinquere cogantur, & ſecuritatem. Attamen ne inſidioſæ vulpis impunita perduret aſtutia, ſæpiſsimè venatorum induſtria canum proditione comprehenditur, & excoriatur. Profectò æqua lex eſſet, vt alienæ poſſeſſionis inuaſores partes, vulpium fierent, qui vulpium inſidias, & mores malis artibus imitari conantur.

Caſtorũ natura.

Taxorũ natura.

Vulpeculæ inſidioſæ.

Vulpeculę captæ excoriant.

Partes vulpium fient.

Adhuc de eiſdem.

CAP. XXIII.

Taxus. EST igitur taxus animal agreſte, magnitudine vulpis, licet ſtaturæ humilioris: quia tibias habet curuas, piloſq; plures albos, quàm nigros, præſertim in dorſo, & in latere: caput in medio nigrum, & in lateribus album.
Mordax. Pili eius duri ſunt, & ſpiſſa pellis, ac fortis: dentes acuti, ideoq; mordax. Vnde à canibus, vel aliis beſtiis moleſtatus,
Supin' pugnat. ſeipſum reſupinat, & dentibus pedibuſq; repugnat, præcipuè contra vulpes: à quibus haud aliis armis, quàm
Genus taxorũ duplex. fœtido ſtercore è propriis ædibus abiguntur. Duplex eorum genus eſt, domeſticum videlicet, valde ludicrum: & ſylueſtre, rigidioribus ſetis reſperſum. Dicitur etiam taxus caninus, quia in varia findit pedem, vt canis: etiam porcinus, quia in duo findit vngulam, vti porcus. Videtur autor libri de nat. rerum dicere, taxum habere crura breuia, nec in vtroque latere æqua-
Aſtutia euadẽdi lia, ſed in ſiniſtro breuiora: vnde fit, vt in veſtigia rotæ, quæ attritione currus faciunt, poſitis pedibus dextri lateris, valenter currat, ſicq; ſuos perſecutores effugiat. Verùm hoc Alberto Magno nõ placet, cùm multos viderit ſine eo defectu: egoq; in Septentrionalibus terris nunquàm eam pedum inæqualitatem vidi nec ab aliis viſam audiui. Ibi etiam vulpibus ſunt maiores, pellem habentes villo-
Pharetrę è taxorum pellibus. ſam, & ſetis rigidam, atque tenacem: de qua pharetras omnes & militares cooperiunt, & venatores, vt ſagittas à pluuia, & niuibus illæſas conſeruent. Fiunt
Veſtitus. & veſtes integræ habitus virilis, proùt & ex lupis, ex hac pelle,
Morſus exitialis. contra frigora, & omnem caſum niuium ſufferendum. Morſus eius fortiſsimus eſt, & exitialis; ac venenatus, propter nimium vermium reptilium, ſcarabeorum, & murium comeſtionem.

De Vrſis piſcantibus.

CAP. XXIIII.

VRSI albi maximi, & fortiſſimi, qui vnguibus glaciem rumpunt, & foramina multa faciunt, in Islandia ſæpius prænominata, reperiuntur: per quæ glacialia foramina ſe in mare immergunt, & ſub glacie piſces capientes, eos extrahunt, & ad littus deferentes, inde viuunt: idq́ toties, quoties opus fuerit, reiterant, pro ſua ſuorumq́ catulorum ſuſtentatione: quos etiam, vt ſimiliter piſcari debeant, naturali inſtinctu informant. Pelles horum vrſorum albæ, per venatores offerri ſolent ſummis altaribus Cathedralium, vel Parochialium Eccleſiarum, ne ſacerdos celebrans in pedibus tempore horrendi frigoris gelu patiatur. In Eccleſia Nidroſienſi, ideſt Metropoli regni Noruegiæ, continuis annis tales reperiuntur albæ pelles, voto venatorũ fideliter in omni præda raptæ, atque oblatæ: etiam pelles luporum, pro cereis emendis, atque ad reuerentiam Sanctorum comburendis. Quòd autem multitudo alborum vrſorum ſit, & per quos ſucceſſiuis temporibus appprehenſi, annales hiſtorię Hiſpanorum in longa narratione ac probatione atteſtantur: ad quos curioſum lectorem, vbi occurrerit, & placuerit, breuitatis cauſa remittendum duxi.

Vrſi albi piſcantur.

Pelles vrſorum locis ſacris offeruntur.

Nidroſia metropolis regni Noruegiæ.

Pelles luporum

Annales Hiſpa: de talibus plura dicunt.

De Vrſis artificioſè interficiendis.

CAP. XXXVI.

Modus venandi vrſos.

DE nigris, ac ferocibus vrſis, in Aquilonaribus regnis capiendis, is ſeruari ſolet modus, vt, cùm in autumno maturis certis arborum rubeis fructibus, inſtar vuarum conglomeratis, arbores aſcendendo, vel humi ſtando, arbore ad terram tracta, veſcitur, ſagax venator balliſtis adaptatas latas ſagittas, quæ pilos bene penetrent, in eum relaxet: ex quo terrore, & vulnere, tantùm ſubitò concutitur, vt impetu quodam eſos fructus quaſi grandines, & lapillos per ſeceſſum emittat: & mox in occurrentem ſtatuam, inſtar hominis, vel ſpectri, ex indaſtria collocatam irruit: atque in ea dilaniando laborat, donec aliam lethalem recipiat ſagittam ab ipſo venatore, poſt ſaxum, vel arborem ſeſe abſcondentem. Mira etenim furia accepto vulnere: atque viſo ſanguine, quodcunque occurrens ferit, & maximè ipſa vrſa, quando catulos alit.

Vrſus nimium terretur.

Vrſa ſæuit raptis catulis.

De inſi-

De inſidioſa venatione Vrſorum.

CAP. XXVI.

ATTENDVNT quàm diligentiſsimè vrſi ceruorũ tranſitum, & maximè enixis catulis ipſa fœmina: quæ non tam fame vrgente, quàm raptu catulorum, in omne obiectum animal ſæuire conſueuit. Illa etenim huiuſmodi violentiis prouocata, vrſi fortitudinem, dolos, & inſidias, vt raptum vindicet, longè ſuperat & excellit. Latitat enim inter denſos arborum ramos, & virgulta: cui ſi ceruus cornuum gloria, aut narium virtute, vel curſus celeritate confidens, incautius appropinquat, mox in eum irruit iugulandum: & ſi primam ſui defenſionem, triumphumq́ in cornibus ponat, illorum tamen nodoſitate & pondere feſſus, vrſinaq́ rabie agitatus, ad humum deprimitur, vt viribus & vita deſtitutus, illicò corruat deuorandus. Accedit deinde cornutum taurum, ſimili aſtutia vtens, ſe ſuper dorſum eius proiiciens: cumq́ vrſam abigendo, cornibus ſe liberare nititur, ipſa cornua, ſcapulaſq́ tenet vngulis, donec pondere fatigatus corruat moriturus. Deinde dorſo, velut ſarcina, impoſito tauro, bipes ſyluarum latebras ingreditur, vt eo veſcatur. Verùm cùm hyeme committitur hæc præda, canibus prodita, vel niualibus veſtigiis vrſa, non facilè euadet illicò venatores vndiq́ concurrentes. A trigeſimo die conceptionis, quinos vt plurimum catulos, paulò muribus maiores, informes, & candidos carne, ſine oculis, ſine pilo, vnguibus tamen apparentibus, parere ſolet: quos paulatim lambendo matres figurant. Nec quicquam rarius hominibus, quàm parientem videre vrſam. Ideò mares quadragenis diebus latent, fœminæ quaternis menſibus. Specus ſi non habent, ramorum fruticumq́ congerie ædificant manſiones impenetrabiles imbribus, molliq́ fronde, & muſco, conſtratas. Septenis diebus graui ſomno premuntur, vt vulneribus vix excitari queant: tuncq́ mirè pingueſcunt, ſuctu præſertim dextri pedis. Fœtus rigentes apprimendo pectori fouent, idq́ veluti volucres oua ſua.

Vrſa fortior vrſo.

Ceruus rapitur.

Taurus rapitur.

Catuli vrſini in fromes.

Specus vrſorũ.

Somn' grauiſſimus vrſorum.

De Erinacii, & Vrſi conflictu.

CAP. XXVII.

Erinacius, qui & echinus terreſtris dicitur.

Violator hoſpitiorum punitur.

Vrſus ſuctu vngulæ impinguefcit.

LICET erinacius pinnas habet cacumine aculeatas, quibus ſibi poma colligit ad victum, atque recondit in cauis arboribus, & vrſum in nido moleſtat: attamen mole opprimitur vrſi, ingenio adhibita, ea videlicet forma in imagine ſuperius, vel ſimili expreſſa, quando ſcilicet conuoluitur erinacius in formam pilæ, ne quid in eo præter aculeos comprehendi poſſit: quo tamen remedio, aut vrinæ aſperſione, contra vrſum vlciſcentem hoſpitium violatũ, præualere nequit: nec vrſus eam prædam, licet miſeram, & inopem, quaſi ſpinoſam eſcam, vorare poteſt. Quocirca rediens in cauernam ſuam quieſcit, atque ſuctu vngulæ viuit, & impinguefcit: caſuq; quo caperetur, & caro eius aſſaretur, præter morem omnium carnium nigreſceret, licet nullum argumentum minimi humoris, in aluo eius inueniretur, neque circa cor, niſi exiguæ guttæ, nihilq; ſanguinis in reliquo corpore. Procedunt vernali tempore magis præpingues: cuius rei cauſa nõ prompta eſt, quippe qui nec ſomno quidem ſaginentur præter XIIII. dies. Manifeſtum relinquit Ariſtoteles, vrſum agreſtẽ hyeme latère: ſed vtrum hoc faciat propter frigiditatem, an propter aliud, quæſtio eſt: quæ tamen videtur ſequẽtibus cauſis poſſe ſolui, videlicet quód veſtigiis niuibus impreſſis, non rapiatur in prædam: quodq; naturæ inſtinctu hoc ſit, ne luporum agmine, qui hyberno tempore plus ſæuiunt, lacerari poſsit: néue acuta glacie lædat pedũ molliores plantas. Ideoq; propter frigiditatem latère vix creditur: quia adeó villoſus eſt, vt ne niuibus, pruina, vel glacie penetrari poſſit: immó omnes in aſperrima hyeme vtũtur vrſina cute, pro calore conſeruando, dum iter agunt per dies & noctes in vehiculis ſuis. Eſt etiam pugna vrſorũ cõtra apros, ſed rara victoria: quia plus præſidii habent in dẽtibus, quàm cerui, vel tauri in cornibus, aut celeritate. Equas grauidas dentibus, ac calcitratione pedum validi caballi defendunt ab vrſis. Pulli agilitate curſus ſe defendũt: attamẽ pauorem ſemper retinent, vt inutiles ſint ad bellum: in quo ſub ſtratagemate ſolet aliquis armatus occurrere in pelle vrſina, ꝓpter equos ab vrſis a'ias vexatos. Attamen id notandum erit, quód ſæpe minores beſtiæ anguſtiatæ, maiores interimunt & fortiores, vt ſuperius de muſtela & alce, atq; hic de erinacio ſpinoſo & vrſo villóſo exemplificatur, vt loco cedat: immó fortiſſimis pugnatoribus euenit, vt pericula ab exiguo hoſte, non præuiſa, aut contempta, pati cogantur.

Vrſus villoſus.

Pellis vrſina vtilis.

Pullus equinus ab vrſo fugatus nil valet in bello.

De Vrſis

De Vrſis prædantibus mella.

CAP. XXVIII.

DICTVM eſt ſuperiori cap. XXVI. quomodo vrſa inſidians, plena fraudis fera, informes vtero partus edere ſoleat, ſed natos lingua fingere, atque in ſpeciem ſui ſimilitudinemq́ lambendo formare, vt beatus Ambroſius in Hexame. ait. Hic verò oſtenditur, adultos educi catulos in antra fauorum, vt in ſyluis, & campis inueniant paſtum, vbi vitæ ſumpſere principium, cùm guſtauerint mandragoræ mala. Sed eunt obuiàm, ne malum in perniciem inualeſcat: & formicas deuorant, ad recuperandam ſanitatem. Sed nec mirum eſt, quòd mella deuorent, cùm Ariſtoteles lib. VIII. Nat. cap. V. vrſum vocet animal omniuorum, quippe qui & fructus arboris, quas conſcendit corpore lubrico, edat, & leguminibus, ac apibus, perſtringens alueos, cancriſq́, ac formicis veſcatur, & carne. Propter quam eſcam frequentius Inſtituta publica venatione per totam ſyluam, ſub certa diſtantia loci, vbi damnum dederat, interfici ſolet, vt inferius cap. de venatione oſtendetur. Puncturas apum, propter mellis ſuauitatem, parum reputat, vt conuulneratum ab apibus os leuet, & ſanguinis grauedinem. In dominiis autem Regis Poloniæ, Podolia videlicet, & Valachia, reperiuntur terræ cauernoſæ infinitis apibus, & fauis plenæ: & hinc eſt, quòd tot centena millia librarum optimæ ceræ nauigiis ab Orientalibus inſtitoribus lucri cauſa portantur ad Occiduas terras.

Vrſa plena fraudis.

Ambroſius.

Vrſi formicas deuorant.

Vrſus aīal omniuorum.

Podolia.

Valachia.

Opulentia ceræ

De occiſione Vrſorum per ferream clauam.

CAP. XXIX.

Podolia. Ruſsia. Arbores cauę p apibus. Caput debiliſsimum vrſi. Vrſi claua occiduntur. Carnes bonæ. Aruina.

QVALITER apibus vrſi inſidiantur in terris, iam viſum eſt: ita quanta auiditas rapiendi mellis in altis arboribus etiam illis ineſt, præter præmiſſæ imaginis ſignum, paucis oſtendetur. Cùm in Aquilonaribus terris, maximè Podolia, Ruſsia, atque vicinis locis, ob infinitam apum multitudinem, domeſtica aluearia, arte ſabricata, pro infinitis apum examinibus domi condendis non ſufficiant: facilè terrarum incolę ſinunt, vt ad cauas arbores arte, ad eum vſum aptatas, vel à natura ſic relictas, euolent, ſtirpem multiplicaturæ. Vrſis igitur ad rapinam mellis aſſuetis, eo modo parantur mortiferæ inſidiæ, vt (cùm debiliſsimum caput habeant, vti leo fortiſsimum, quòd aliquando alapa accepta exanimentur) claua lignea, ferreis cuſpidibus circundata, ſuper foramen egredientium apum ex altiori ramo, vel aliàs ſuſpendatur: quæ impatientis vrſi, mella rapturi, capite reiecta, reuertens interimit rebellantem, vt vita priuatus carnem, & pellem domino exhibeat, pro exiguo melle. Carnes ſale conditæ, quaſi ſuillæ aſſeruari ſolent, ſicuti & ceruinæ, alcinæ, vel rangiferinæ, pro caſtrenſibus cibis: aruinaq́ꝫ, pro medendis vulneribus, quacunque occaſione ſuſceptis.

De raptu

De raptu puellæ, & generatione Vlfonis, aſtutiſsimi ac fortiſsimi viri.

CAP. XXX.

NISI Saxo Danorum ſcriptor, atq́ reliqui poſt eum, tot circūſtantiis recenſerent puellæ raptum, parū referret huius hiſtoriæ meminiſſe. Attamen quia ſimile nonnihil apud alios autores oſtenditur, indignum non erit, opus naturæ potius admirari, quàm temerè tantillulum in abditis eius rebus conuitiari, cùm & verecūdia matrimonii licitis ſubdatur legibus, non contēnendis. Quantum igitur ad raptū puellæ attinet, ſic vtſequitur, ex noua hiſtoria chariſſimi fratris & anteceſſoris mei, Io. Magni Archiepiſcopi Vpſalenſis lib. XVIII. ex relatione Saxonis accepta, diffuſius manifeſtatur. Ait enim: Cuiuſdam patrisfamiliàs in agro Suetico filiam, liberalis formæ, cùm ancillulis luſum egreſſam, eximiæ granditatis vrſus, deturbatis comitibus complexus rapuit: exceptamq́ vnguibus præ ſe leniter ferens, ad notam nemoris latebram deportauit: cuius egregios artus nouo genere cupiditatis aggreſſus, amplectendi magis, q̄ abſumendi ſtudium egit: petitamq́ laniatui prædam, in vſum neſariæ libidinis vertit. Continuò enim ex raptore amator effectus, famem concubitu ſoluit, ardoremq́ gulæ veneris ſatietate penſauit. Quoq́ eam indulgentius aleret, crebris incurſionibus vicinum acrius inceſſabat armentum: nec niſi lautioribus antè veſci ſolitam, ſparſis ſanguine dapibus aſſueſecit. Adeò enim captiuæ ſpecies efferatàm raptoris ſæuitiam fregit, vt quem ſanguinis ſui cupidum extimeſcebat, amoris auidum experiretur: paſtumq́ ab eo perciperet, cui ſore protinus alimonia metuebat. Tandem fera à canibus, & retiariis circumuenta, ac venabulis occupata, confoditur. Vt ergo duplicis materiæ benigna artifex natura, nuptiarum deformitatem feminis aptitudine coloraret, generationis monſtrum vſitato partu edidit, ſylueſtremq́ ſanguinem humani corporis liniamentis excepit: natoq́ filio paternum nomen à neceſſariis imponitur: qui tandem agnita ſuæ propaginis veritate, à patris interſectoribus funeſta exegit ſupplicia: cuius filius Trugillus Sprachaleg, nihil à paterna virtute

Op' naturę potius admirādū q̄ cōuitiandū.

Hiſtoria puellæ raptæ.

Amator ex raptore.

Vrſus capitur.

Filius natus.

deficiens, Vlſonem genuit: à quo Rex Sueno, & cætera Danorum Regum ſtemmata, ceu quodam deriuata principio, longo ſucceſsionis ordine (teſte Saxone) profluxerunt. Quomodo autem ſimiles partus iudicabuntur, Auguſt. de Ciui. Dei pluſima dicit de ſimili propagine, vtri ſexui magis ſit attribuenda.

Origo magnorum regum.

De raptu fiſtulantium Subulcorum.

CAP. XXXI.

Beſtię delectant muſicis ſonis.

SATIS tritum eſt vrſos, ſicuti & delphinos, ceruos, oues, atque vitulos, immò & agnos plurimum delectari muſicis melodiis, rurſuſq; certis horriſonis cornibus, ſeu tubis, adeò ab armentis arceri, vt ſono percepto, in longos ſyluarum receſſus abſcedant. Quod quia non ignorant pecorum paſtores, bicornibus fiſtulis ludentes, aliquando per vrſos rapti, continuè ſufflant, donec fame vrgente vrſus diſcedat alimoniam cõquiſiturus. Quocirca accepto caprino cornu, interdumq; vaccino, ſonum horridum excitant, vt territa fera, immunes ad armenta diſperſa recurrant. Quód bicornem fiſtulam, vulgari gentis Seeckpipa dictam, ſecum ad paſcua ferant, ita natura vſus docuit, vt oues, & armenta auidius eſcam ſumant, atque compreſſius paſcantur in herbis: quod & Paulus Dia. lib. V. cap. XXXVII. meminit. Ita & Plinius de ouibus, atque agnis: de quibus infrà de auibus ſpecialiter dicendum erit.

Vrſi & lupi territi cornuum horrore fugãtur.

Seeckpipa.

De chorea

De chorea Vrſorum Lithuanicorum.

CAP. XXXII.

QVOMODO bruta animalia quadrupedia, volatilia, vel natatilia diſciplinantur, inter alios ſcribentes diffuſius tractat Albertus Magnus lib. X X I. de Animalibus: licet huic ſubiecto ſpectaculo vix congruat, vt inde ſuſcepta ſit hæc diſciplina. Ruſsi etenim, ac Lituani, gens fortis & bellicoſa, Sueonibus & Gothis in Orientalibus plagis viciniores, pro ſingulari voluptate ducunt, ferociſsimas beſtias ſemper ad manum habere domeſticatas, ac omni eorum arbitrio ſingulariter obiemperantes. Vnde vt id celerius fiat, in caueis, vel catenis eas recenter è ſyluis captas, præſertim vrſos, aliquantulum fame macerandas obſeruant, vnum, vel plures magiſtros conformiter veſtitos, eis eſcas porrecturos deputantes, vt è cibis vſum, & luſum, ac tactum cum eis etiam ſoluti ingrediantur. Adhibent & dulcem ſonum fiſtularum, quo plurimum gaudent, vt eos ſtudioſius, pelle etiam vrſina indutos, ad ludicros geſtus, & choreas aſſueſcant: ac tandem diſſona tubarum voce ad pedes erigẽdos, tanquam acriore ſigno inducant: & finaliter vt à choreæ inſpectoribus, matronis præſertim & virginibus, pileo anterioribus vngulis porrecto, bipedali inceſſu mercedem ſaltus exquirant: quæ ſi illiberalior viſa fuerit, directoris nutu murmurant, atque capite moto nummum petunt augeri. Ita mutus interpres, linguæ ignarus, in exteris terris, vbi hæc ſpectacula fiunt, mutæ feræ ſignaculo præſcribit aſtutum quæſtum. Nec tamen id fieri videtur, quód ſolùm eo exili quæſtu viuant ita proficiſcentes: quia ii vrſorũ ductores ſunt ad minus ſex, vel duodecim valentes viri: in quorum ſocietate quandoq; ſunt filii magnorum nobilium, & magnatum, vt remotas nationes, mores, locorum diſtantias, arma, concordiam, vel diſcordiam Principum iis ludicris artibus agnoſcant. Verùm cùm aliquando deprehenſi ſunt in Germania viatores ſpoliaſſe, atque vrſis obieciſſe deuorandos, technis his oppoſitæ ſunt leges grauiſſimæ, ne ámodo eò ingrediantur. Dicit præthereà Volater. lib. X X V. Roxolanos, & Lithuanos, ingentes hodie vrſos venari: qui Principibus illorum ſunt in deliciis manſuefacti, maximè cuidam Suidergal, qui vrſam aluit è ſylua venientem, manuq; ci-

Albertus de docilitate brutorum.

Lituani, & Ruſsi.

Vrſi obediunt.

Modus domeſticandi.

Nummus petit pro ſaltu.

Filii magnatũ vt vexentur emittuntur.

Roxolani.

Suidergal occiſus occaſiõe pul

ſantis vrſæ. bum capientem , & mane oſtium cubiculi adeuntem , vnguliſq; pulſantem , donec intromitteretur : quæ res occaſionem poſteà hoſtibus ſuis tribuit , vt ſimulatione vrſæ eadem hora ſolita ingreſſi eum interemerint.

De agilitate Vrſorum.

CAP. XXXIII.

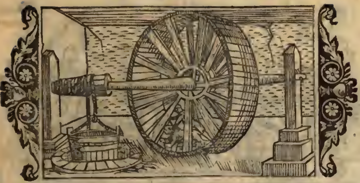
OCCVRRIT & aliud ſpectaculum, quo vrſi capti deportantur in naui , atque in funibus aſcendendo , vel deſcendendo , ludicras exhibent exercitationes : aliquando etiam vtiles, pro rerum inopinato euentu . Nam accidiſſe meminere prouincialium hiſtoriæ , quendam à pirata æmulo ſuo liberatum fuiſſe , hac occaſione , quód territus erat is pirata in acceſſu ſceleris perpetrandi , ex eo quód à longe funibus vidit aſcendentes, & deſcendentes homines (vt putabat) pro defenſione nauis, vt moris eſt, è ſublimiori malo nauis . Nec alii erant , quàm iuuenes vrſi , in funibus colludentes . Præterea amœnius eſt ſpectaculum , quód eis ad aquas extra naues aſpicientibus , maxima multitudo marinorum vitulorum admirabunda occurrit , vt quaſi innumeri porci videantur hincinde circumnatare nauem: fitq;, vt haſtis longis , atque hamatis , affixa chorda capiantur à nautis. Similiter & cæteræ beſtię, quę captum vitulū marinū eiulantemq; more porcorum iuuare conantur : immò & ipſi vrſi ad natandum dimittuntur vt eos admirantes vituli capiantur, vel aliàs orta tempeſtate, cœloq; tonantes eminentes extrahantur , prout inferius lib. XX. de phocis , & vitulis marinis peramplius oſtendetur.

Vtilitas vrſorū familiarium.

Hoſtes terrētur illuſione.

Vituli marini capiuntur.

De Vrſis

De Vrſis voluentibus rotas.

CAP. XXXXIIII.

NE autem domeſticati vrſi eſcas, quaſi ſolis ſpectaculis reſeruati, inutiliter conſumant, rotis applicantur in curiis magnatum, vt vno vel duobus ſociis, aut pluribus annexis, pondera aquarum, vel alias res eleuent à puteis altis; idq; conuenientibus vrnis magnæ quantitatis capacibus, ad hoc ſpecialiter ordinatis. Nec ſolùm in hoc iuuaminis genere, ſed & magnis plauſtris pertrahendis applicantur: quia magna fortitudo eis ineſt in brachiis, vngulis, & lumbis. Sed nec inuiſum eſt, vt in pedes erecti ſaccos, vel ligna ad locum deſignatum comportent, aut in portis magnatum pro cuſtodibus, ne noxiæ intrent beſtiæ, deputentur. Mirum tamen ludum, dum paruuli ſunt, cum pueris domeſticis impunè exercent. Adeſt etiam exemplum externum, quòd domiti leones trahebant currum M. Antonii, peracto Pharſalico bello Romæ triumphantis, vt ſuperius dictum eſt de iugalibus ceruis, vel rangiferis. Mos autem Aquilonaribus eſt, non beſtiis, ſed armis monſtrare triumphos.

Vrſi eleuant pō dera.

Vrſi ligna ſaccoſq; portāt.

De Vris, & eorum ferocitate.

CAP. XXXV.

ETSI ferociſſimum hoc animal, videlicet vrum, Gothia, aut Suetia non habeat: tamen quia eius figura in Charta mea Gothica, ſiue Septentrionali deſcriptione, præcipuè in Lithuania, vnà cum aliis animalibus inſerta eſt, volui eam huic loco imponere, vt vnicuiꝙ beſtiæ aſſignari debeat originis ſuæ locus. Eſt igitur Vrus bos agreſtis, adeò ferox, & fortis, vt armatum militem equo inſidentem, cornibus eleuet, & proſternat. Neꝙ enim homini, neꝙ feræ, quam proſpexerit, parcere nouit: idꝙ crudelius plerunꝙ euenit, quia maximæ velocitatis eſt, cornua antrorſum quaſi directè mittens, velut bubali cornua retrorſum ad terga mittuntur. Hercinia Germaniæ maxima ſylua, verſus Indiam per mare Caſpium protenſa, hanc beſtiam nutrit: cuius cornua in tantum protenſa ſunt, vt Iſidorus & Solinus dicunt, quòd ob inſignem capacitatem inter Regias menſas, potuum gerula fiant: immò auro argentoꝙ circundari ſolent, atꝙ inter ampliſsimas epulas tabulis Principum præſentari. Caro eius nihil differt à communi boum carne, niſi ſolennioribus præparamentis multarum ſpecierum, vt viſcoſitas eius totaliter elixetur. Vrorum autem genera multa ſunt. Quidam habent cornua alta, & longa: quidam breuia, & ſpiſſa, ac fortiſsima: & hæc genera in ſaltibus Hercíniæ ſyluę verſus Lithuanos, & Ruſſos procreantur. Horum ſimiles plures aliâs vidi in viuariis Sereniſsimi Regis Poloniæ Sigiſmundi primi M. D. XXVIII. prope Regiam curiam Baleſta, viuente clariſsimo viro domino Boner. Et ii vri reſeruabantur, dum videretur, ad vſum Regiæ coquinæ. Meminit etiam horum, Germanicarum rerum ſcriptor Franciſcus Irenicus lib. VII. cap. XIII. his verbis: Sunt & vri taurorum maximi in Germania, penè omnem tauri ſpeciem habentes, niſi quòd barbas longiſsimas nutriunt, ac cornibus breiuſculis apparent, alioqui pro tanta corporis mole. Cæſar, & Solinus ex eorum cornibus pocula fieri indicant. Virg. lib. II. Geor.

Vrus.

Bubali retrorſũ cornua mittũt

Cornua vrorum auro argẽtoꝙ circũdantur.

Vrorum genera plura.

Sigiſmũdus rex Poloniæ.

Vri taurorum maximi.

Virgilius.

> Sylueſtres vri aſsiduè capreæꝙ ſequaces
> Illudunt. Et lib. III.
> Quæſitas ad ſacra boues Iunonis, & vris
> Imparibus ductos alta ad donaria currus.

Adhuc

Adhuc de eiſdem Vris, & captura eorum.

CAP. XXXVI.

SVNT etiam deprehenſi in partibus Pruſsiæ, & Ruſsiæ, integros currus cornibus euertiſſe: quod tamen videtur minus eſſe, quàm robuſtiſsimum equum, & ſeſſorem eius cum integris armis deiicere. Imperitum vulgus eos bubalos, teſte Plinio & Solino, vocat, ꝙ bubali penè ad ceruinam faciem in Africa procreentur. Sed (vt dixi) vri antrorſum, & bubali (qui & buffali dicuntur) retrorſum cornua mittunt. Cæſar dicit eos capi in ſpeluncis: ſed prędictus Franciſcus Irenicus modum adiicit eos capiendi: quem & didici veriſsimum eſſe: vt inter fortiſsimas trabes anguſtiſsimam faciant ſpeluncam: quam ramuſculis fœnoq; cooperiunt, vt per inſidias irritata beſtia, venatorum calliditate prouocetur: vbi vel fame, vel ſagittis laceratur ad mortem. Nam ſi vires ſuas in patenti loco exercere valeret, nihil tam firmum foret, quod cornibus & calce non infringeret. Sed domeſticari nec paruuli excepti poſſunt. Meminit etiam venationis harum beſtiarum Volater. lib. VII. ſub nomine bonaſorum, quos venatores ob carnis dulcedinem venantur, periculo licet magno: quod vt euitent, hunc ſeruant modum: Locum, in quo verſantur, ſepiunt, vno tantum relicto aditu, qui in imam vallem deducat: vnde feræ per eum de induſtria perunctum ac lubricum, in vallem ruunt: ſicq; capiuntur debilitati. Corium vrorum cum pilis balthei more ſciſſum, corporiq; ſpaſmum patientis circumligatum, illicò confert: vnde & mos genti eſt, vbi beſtiæ hæ capiuntur, hoſpitibus gratis dono offerre cingula. Adhuc dicit Perottus, binas vrnas vnius capitis cornua tenere: & forſan de primo genere locutus eſt, quod alta, atq; longa cornua gerit.

Vrorum fortitudo.

Vri capiūtur in ſpeluncis.

Vri domeſticari nō poſſunt etiam paruuli

Bonaſi capiunt

Corium vrorū vtile.

De Vulpibus, & earum dolis.

CAP. XXXVII.

QVOD vulpes, ſicuti & lepores, infinita multitudine, atque in colore mutabiles, in Septentrionalibus terris reperiantur, iam ſatis eſt dictum, vt & hoc mirabilis naturæ ſpectaculum conſyderetur. Sunt igitur in Septentrionalibus ſyluis vulpes nigræ, candidæ, rubeæ, crucigeræ in dorſo, aliæque cœleſtino colore reſperſæ: omnes tamen in eadem malitia, atque aſtutia participantes. Nigræ pelles pretioſiores cæteris æſtimantur: quia Moſchouitarum Principes frequentius his vtuntur, vt ſuperius lib. XI. cap. X. de receptione oratorum alienigenarum declaratur. Deinde crucigeræ pelles, hoc eſt, quæ nigra cruce dorſotenus ſunt à natura ſignatæ, propter maiorem ornatum, & pellium magnitudinem: quam non niſi in maturiore ætate vulpes conſequitur. Hæque pelles, vti nigræ, magno commercio Moſchouitarum, & Ruſſorum, & Tartarorum appretiantur: quãuis nigræ annexam habẽt ſuſpicionem, quòd atro colore, fumo videlicet picearum tedarum ſint adulteratæ, prout ſuperius lib. VI. cap. vltimo plura enarrata videntur, atque hoc eodem lib. cap. XX. de pellibus mardurinis, zebellinis, ſeu zapherinis. Candidæ pelles minoris ſunt reputationis, & coloris cœleſtini, aut aſurini, propter multitudinem, & pilorum caſum: minus enim cutibus adhærentes durant. Attamen qui curioſitati ſtudent, aut vtilitati, mixtura diuerſarum pellium operimenta arcendi frigoris pro vſu dormientium conficiunt: quia magnum calorem citò inductum conſeruant, leueſque ſunt, ſenioribus conuenientes. Rubeæ vulpes prædictis omnibus frequentiores, vbique reperiuntur, facileque veſtigiis poſt ſe in niuibus relictis, venatorum ſagacitate, & canum celeritate capiuntur, prout & lepores, vrſi, cerui, lupi, lynces propriis veſtigiis ſe venatoribus produnt: æſtate verò odore canum.

Vulpiũ colores varij.

Pelles nigræ.

Pelles crucigeræ

Veſtitus principum.

Pelles albæ.

Pelles rubeæ.

De diuerſa

De diuerſa natura carnium, pellium, & vtilitate beſtiarum.

CAP. XXXVIII.

Carnes imundę

SOLAE carnes vulpium, & luporum damnantur: quia eorum natura immunda eſt, & pluribus morbis ſubiecta, præſertim rabiei. Sed vulpes reſina, ſiue lachrymis pini eſis, morbos omnes expellit, vitamq́ prolongat. Vnde & Ambroſius dicit: Vulpes eſt animal odio dignum propter rapinam, deſpectum propter infirmitatem, incautum ſuæ ſalutis, dum inſidiatur alienis. Sed reſina ſibi medetur: & tali remedio mortis imminentis ſpatia profert. Plinius lib. VIII. aſſerit quomodo in Thracia vulpes locis rigentibus (animal alioqui ſolerti auditu) gelatos amnes, lacusq́, non niſi ad paſtus ituræ, redituræq́ tranſeunt. Itaque obſeruatum eſt, vulpem aure ad glaciem poſita conjectare gelu craſsitudinem. Verùm hæc naturalis coniectura in Aquilonaribus congelatis aquis, nunquàm aut raró ſuccurreret illi, cùm glacies adeó ſpiſſa fortiſsimo ſuperueniente gelu, etiam repentino conſtringitur, atque caſu niuium condenſatur, vt prius fame conficeretur, quàm fractæ, vel frangendæ glaciei quærendo cognoſceret ſignum. Adhæc volubilitate pedum, & tortuoſo greſſu, atque curſu, fraudibus æquè ac eſcis intenta, agilitate canum faciliмè circumuenitur, præſertim vulpes nigri, rubei, ac cœleſtini coloris: nam coloribus produntur, dum candidæ vulpes, aut lepores niuibus colore conformes, à canibus non videntur. Ita pauidis beſtiis mitigato remedio benigna natura ſuccurrit. Aeſtate autem alio modo capiuntur. Nam etſi ſubterraneas ſpecus, ſoueasq́ alieno labore paratas occupant, vt ſuperius cap. XXII. de taxis habetur: tamen rapina hac ſæpiſsimè periclitantur. Venatores enim, vbi eas delitеſcere nórunt, canes induſtria aſſuetos, ſeu exercitatos, ad foueæ ſummitatem immittunt, vt latratu prodant inibi beſtias latitantes. Itaque ſine mora egeſta terra viuæ, vel mortuæ capiuntur. Vel etiam campeſtres foueas faciunt, quibus cadauera immittunt, funiculis & trabibus alligata, vt inſidioſo paſtu beſtias comprimant comedentes. Vel etiam validos arcus forti chorda extenſos, ſub cadauere in niuibus ponunt, tenuiq́ filo confirmant, vt eo leuiter ſoluto, illicò capite, vel pede, vel alio membro quod occurrerit, rapiatur in prædam. Verùm cadaueribus illis longè lateq́ tortuoſa veſtigia, velut aratro, niuibus imprimunt, vt deducantur ad inſidioſam eſcam. Et is frequentior modus eſt ſub fortiſsimo gelu.

Vulpes.

Coniectura vulpiũ de glacie.

Vulpes volubilis in curſu.

Venatio vulpium.

De doloſo ingenio Vulpium.

CAP. XXXIX.

Vulpes ꝓpriã domum nunq̃ faciunt.

Vulpes coruo aſſimilatur.

Vulpes fingit ſe mortuam.

Ingeniũ vndiq; fraudulentũ.

Vulpes piſcaẽ cancros.

CAPITVLO de taxis XXII. eiuſdem lib. dictum eſt, quomodo vulpes propriam domunculam nunquàm faciens, fœtido ſuo ſtercore emiſſo taxorum ſoueas ingreditur, vt egeſtionis putore, ſouea polluta vileſcat. Ideoq; Ariſtoteles rectè vulpe animal in terreſtribus dicit ingenioſum, & malarum operationum, inter volatilia ſolum coruum ſimilem habens, auiculas deplumantem. Vulpes igitur preſſa fame, frigore, & niuibus, accedendo ædes humanas, fingit latratum canis, vt confidentius domeſticæ beſtiæ eam accedant. Inſuper fingit ſe mortuam, vt & beatus Hieronymus in Epiſtolis ſuis oſtendit: ac reſupina flatum attrahit, lingua porrecta, Tunc aues incautè deſcendentes, quaſi cadauer comeſturas aperto ore rapit, & vorat. Et ob id etiam Iſidorus vulpem vocat animal inſidioſum, & fraudulentum. Præterea quando eſurit, nec inuenit quod manducet, rubea terra ſe inuoluit, vt appareat quaſi cruenta: proiiciens ſe in terram, retinet flatum: quam videntes aues non ſpirantem, linguamq; ore eiectam, mortuam putant. Sed mox vt deſcenderint, eas attractas deuorat. Præterea cùm videt non poſſe propter aculeos ſuperare echinum, ſe reſupinat, atq; ita *mollem* corporis partem lancinans enecat. Veſparum etiam quandoq; multitudinem excauens ſimulatè ſe abſcondit, extante cauda: circa quam vt illas certatim occupatas, villoq; denſo implicitas animaduertit, egreditur, atque ad ſaxum, ſiue arborem perfricando obterit, vt extinctas deinde paſcatur. Eodem ferè commento cancris, & piſciculis inſidiatur, ripam oberrans: caudaq; in aquam demerſa, illi nouitati occurrunt, villiſq; obuoluti illicò extrahuntur. Præterea cùm pulices habet, faſciculum mollis fœni ore accipit pilis inuolutum, ſeq; paulatim poſterius inchoando in aquam mergit, ac totum corpus, vt pulices aquam fugientes, ad caput aſcendant. Deinde caput immergit, vt in fœnum fugiant: quo facto, fœnum relinquit in aqua, & mox enatat.

Adhuc

Adhuc de dolis Vulpinis.

CAP. XL.

PRAETEREA cùm famem patitur, ludum ſimulat cum lepore: quem illicò rapit & deuorat, niſi fuga, vt frequentius fit, ſuam vitam conſeruet. Canes etiam quandoque vulpes euadit latratu, ſe canem fingens: ſed certius, dum ramo ſe ſuſpendit, canes errare cogit, incerta veſtigia inſequentes. Solet etiam venatorem, & canes eludere, dum gregem caprarum intrans, vnam ex eis occupat, eius dorſo inſiliens, vt per curſum capræ fugientis, propter odioſum ſeſſorem, citius euadat. Nam & aliæ capræ ſequuntur: quas cùm venator turbari timet, canes reuocat, ne pereant plures. Capta quoque in pedica, quandoque morſu ſibi pedem præſcidit, vt vel ſic euadat. Cùm verò fuga nulla patet, ſe mortuam ſimulat, vt à pedica extracta fugam arripiat. Præterea cùm canis eam inſequitur, & aſſecutam apprehendere nititur, villoſam caudam ſuam per inſequentis ora trahit: ſicq; canem eludit, donec ſyluarum latebras ingrediatur. Vidi & ego in ſcopulis Noruegiæ vulpem, inter rupes immiſſa cauda in aquas plures educere cancros, ac demum deuorare. Idq; non rarum eſt ſpectaculum, cùm nulli piſces, ita vt cancri, immiſſæ rei præſertim villoſæ, adhærent: etiam aridis piſcibus, in aquas ad emolliendum emiſsis. Qui podagra vexantur, calida huius beſtiæ pellicula extracta, atque pedibus circumligata ſanantur. Adeps etiam eiuſdem animalis, auribus & membris podagram patientis adhibita, prodeſt. Pinguedo eius torminoſis, & omni dolori confert. Cerebrum eius infanti ſæpius datum, nunquàm caducus erit. Et ita hæc, & ſimilia pro ſimplicibus medicinis per experientiam obſeruant Aquilonares.

Ludus inſidioſus.

Canis reuocat, ne pereant capræ.

Spectaculũ cõmune. Cãcri omnibus adhærent. Medicinæ.

De Venatoribus, & Venationibus.

CAP. XLI.

Venatores multi.

COMPERTVM omnibus relinquitur, multos eſſe venatores, atque diuerſa ingenia eorum in Aquilonaribus terris, qui tot ferocibus beſtiis ſine ſuæ ſanitatis iactura occurrere poſſunt. Cùm verò præmiſſum ſit in aliquot capitulis, quàm ſagaces ſint venatores, iuxta animalium proprietates, in eorum captura facienda, vtilius videbitur exinde adducere, quales ibi ſint venatores, aut reperiantur in aliis terris. Certum eſt eos nedum ibidem, ſed vbique patienter in omnibus oportere triſtiſsimos ſufferre caſus,

Venatores patientes ſufferunt omnia.

vndecunque ſuborios, maximè illis in locis, vbi non minus intractabilibus elementis, quàm ſæuis animalibus erit congrediendum: & interim niues, & æſtus ferre, famemque prædæ auiditate equitando, currendo, proſiliendo, monteſque ſcandendo tolerare, atque cum feris dubio ſub euentu pugnare, arteque & viribus experiri, an ipſorum promptitudini, vel feræ victoria cedat: atque inde egregii milites, & expertiores quorūcunque certaminum duces, immò & Principes ad publicum gubernium felicibus auſpiciis educi ſolent, vt plures atteſtantur annales. Venatio etenim claris Principibus ſemper eſt grata, atque olim (otio non conceſſo, dum rigidè & non delicatè, vt nunc, Magnatum filii educabantur) gratiſsima fuit, quaſi peculiaris quædam exercitatio. Nec quidem immeritò: ſpeciem nanque non paruam fortitudinis præ ſe fert, & ſimilitudinem quandam cum re bellica tenet: ducem præficit ſibi venatio, cuius dicto omnes auſcultant: hoſtem excurſoribus prouocat: exploratores in ſpeculis diſponit: inſidias abdit: apertum Martem ſimulat: diuortia, quæ ad fugam patent, obſeruat: per ſaltus quidem, & arua pedites præmittit: loca plana, & aperta equitùm alis præcingit: cornuum ſtrepitu progreſſui, receptuique canit: dat ſigna prædæ, ac victoriæ: prædam aduenientem, aut euadentem ſignificat: moueri caſtra indicat: adeò vt concludendum ſit, venationem bello, ac pugnæ ſimillimam eſſe. Vnde Virgilius poëta præmiſsis aſtipulatur, dicens:

Prīcipes ex venatoribus fiūt

Venatio ducem habet.

Simulachra præliorum.

Venatu inuigilant pueri, ſyluaſque fatigant,

Flectere

Flectere laudis equos, & ſpicula tendere cornu.
Item Mantuanus de Germanis & Gothis:
Aſſueta per alpes
Frigora agens, certare vrſis, niue candida ſemper
Per iuga veloces curſu præuertere ceruos.

De externis exemplis Venatorum, ac Venationum.

CAP. XLII.

Gothi venationi aſſueti.

ETSI Gothi, teſte Iordane, & Paulo Diacono, deditiſſimi aſſerantur venationibus, vt in iis cum Hunnis deſcenderent in diſcrimen, & inde in acerrimum bellum: tamen nulli, aut rari talium eorum exercitiorum nomina, tempora, vel geſta in ſcriptis exhibuere: immò ſatis parcè, & minutatim de præclariſſimis eorum bellis ſcribunt, quę propter ſaluandos oppreſſos, aut ampliāda dominia fecere vetuſtiſsimis æuis, quemadmodum Saxo in principio ſuarum hiſtoriarum conqueritur, & poſt eum anteceſſor meus D. Io. Gothus Archiepiſcopus Vpſalenſis, cauſas negligentiæ ſatis arduas afferentes. Ergo pro ſolatio Aquilonatium populorum, aliunde venari congruit honeſtiſsima exempla, vt ſaltem agnoſcant, maximos olim in orbe Principes nequaquàm otio torpuiſſe, aut deditos fuiſſe turpiſsimæ vitæ. Alexander cognomento Magnus, vbi tantillulum quieuit à prœliis, aſsidua venatione oblectabatur: vnde & leonem, velut æmulus Herculis, fortiſsimū interemit. Sed ad Penceſten vrſi morſu, & vnguibus laceratū ſcripſit, ꝙ ſi quis venatorum eum in vrſi cōgreſſu deſtituerit, tāquā deſertor debitas pœnas luat. Bellator maximus Rex Ponti Mithridates, XLVI. annis cum Romanis varia fortuna confligens, venationis ſtudio venena euaſit, & inſidias. Annos enim circiter ſeptem (vt ſuperius lib. VIII. cap. XXXV. habetur) neqꝫ vrbis, neqꝫ ruris tecto vſus eſt: ſed inter ſyluas quaſi errabundus vagabatur, atque in diuerſis montibus pernoctabat, ferasqꝫ inſequebatur, ac milites indurauit. Crœſus Lydorum Rex (quem Solon ſuper nimia felicitate gloriantem arguebat) filium perdidit in venatione. Darius Perſarum Rex potentiſsimus, inter prima bellorum reſpiracula venationi intendebat. Epaminondas Thebarum princeps, venationibus durante vita ſemper operam dabat. Ferdinandus Aragonum Rex optimus, etſi venationi intentus eſſet, nunquàm tamen ſolus trucem beſtiam eſt aggreſſus: quod & alii obſeruabant. Gelonus Herculis filius, veſtigia patris ſecutus, venator & bellator eximius fuit. Hadrianus Imperator Maſorem Germanum quotidie ſecum in venatione habuit, quia peritiſsimus erat. Iaſon Regis Theſſaliæ filius, pro vellere aureo venatus eſt. Caroli Magni venatorius gladius, auro circundatus, adhuc viſitur in Aquiſgrano. Sed nec deeſſent in exemplis allegandi, qui venatorio exercitio frequentius vel verè, vel ficte inſtituto, patriam tyrannis interemptis libertati reſtituerunt: vt Pelopidas quidam Thebanus, qui ex venatore Dux factus eſt in maximo principatu. Item Viriatus Luſitanus primus Hiſpaniarum magnus Dux, decem annis vario euentu contra Romanos acriter pugnans, cùm paſtor eſſet, militarem diſciplinam ex ſola venatione didicit, cui quidem operam dedit: & à venatoribus Dux factus, cùm nulla generis, aut maiorum commendatione clarus eſſet, vniuerſum Hiſpaniç exercitū magna cū laude diutius duxit. Et ita de pluribus aliis, quos Franciſ. Senenſis Epiſcopus Caietanus de Regis inſtitutione recenſet.

Cauſæ bellorū.

Alexander Magnus.

Mithridates.

Cyrus.

Darius.

Epaminōdas.

Ferdinandus.

Gelonis.

Hadrianus.

Iaſon.

Carolus Magnus.

Pelopidas.

Viriatus.

De periculis Venationum in ſpectaculis.

CAP. XLIII.

NE autem longius per vaſtas ſolitudines, & peregrinas allegationes euagetur hæc venatio, Mantuani verbum adhibendum eſt dicentis: Quis ſcelerum comprehendere formas? quis omnia pœnarum percurrere nomina poſsit? Quaſi diceret, omnia periculorum plena in venatione, veluti expectatio vulnerum in atrociſsimo bello. Et ob hoc non incõgruè inſerta eſt huic loco epiſtola Theoderici Regis Gothorũ, quam Maximo viro illuſtri (vt lib. V. apud Caſſiodorũ habetur) ſcripſit in hunc modũ: Si Conſularem munificentiam prouocant, qui perun cta corporum flexibilitate luctantur: ſi organo canentibus redditur viciſsitudo præmiorum: ſi venit ad pretium delectabilis cantilena: quo munere venator explendus eſt? qui vt ſpectantibus placeat, ſuis mortibus elaborat. Voluptatem præſtat ſanguine ſuo, & infelici ſorte conſtrictus feſtinat populo placere, qui eum non optat euadere. Actus deteſtabilis, certamen infelix, cum feris velle contendere, quas fortiores ſe non dubitat inuenire. Sola eſt ergo in fallendo prẹſumptio, vnicum in deceptione ſolatium. Qui ſi feram non mereatur effugere, interdum nec ſepulturam poterit inuenire. Adhuc ſuperſtite homine perit corpus, & antequàm cadauer efficiatur, truculenter abſumitur. Captus eſca fit hoſti ſuo, & illum (proh dolor) ſatiat, quem ſe perimere poſſe ſuſpirat. Spectaculum tantum fabricis clarum, ſed actione deterrimum, in honore Scythicæ Dianæ repertum, quæ ſanguinis effuſione gaudebat. O miſeræ deceptionis errorem, illam deſideraſſe colere, quæ hominum morte placabatur. Primùm ſibi per lucos, & ſyluas agreſtium populorum vota, & venationibus dedita, hanc triplicem deam falſa imaginatione finxerunt: ipſam ſcilicet in cœlo Lunam, ipſam in ſyluis Dianam, ipſam apud inferos Proſerpinam eſſe, firmantes. Sed ſolum Herebi potentem, non improbè forſitan æſtimârunt: quando tali falſitate decepti, in profundas viui tenebras cum ſuis erroribus intrauerunt. Hunc ludum crudelem, ſanguinariam voluptatem, religionem impiam, humanam (vt ita dixerim) feritatem, Athenienſes primùm ad ciuitatis ſuæ perduxere culturam, iuſtitia permittente diuina, vt ad illuſionem ſpectaculi perueniret, quod falſæ religionis ambitus inueniſſet.

Venatio periculis plena.

Epiſtola Theoderici regis gothorum.

Actus deteſtabilis.

Captus eſca fit hoſti ſuo.

Sacrificium deteſtabile.

Triplex dea.

Luna.

Diana.

Proſerpina.

Athenienſes.

Hoc Titi potentia principalis diuitiarum profuſo flumine cogitauit ædificium fieri, vnde caput vrbium potuiſſet extolli.

De eodem

De eodem continuatio.

CAP. XLIIII.

ET cùm Theatrum, quod eſt hemiſphærium, Græcè dicatur, Amphitheatrum, quaſi in vnum iuncta duo viſoria, rectè conſtat eſſe nominatum: oui ſpeciem eius arena concludens, vt concurrentibus aptum daretur ſpatium, & ſpectãtes omnia facilius viderent, dum quædam prolixa rotunditas vniuerſa collegerat. Itur ergo ad talia, quæ refugere deberet humanitas. Primus fragili ligno confiſus, currit ad ora beluarum: & illud, quod cupit euadere, magno impetu videtur appetere. Pari in ſe curſu feſtinat & prędator, & præda: nec aliter tutus eſſe poteſt, niſi huic, quem vitare cupit, occurrerit. Tunc in aëre ſaltu corporis eleuato, quaſi veſtes leuiſsimæ ſupinata membra iaciuntur, & quidam arcus corporeus ſupra beluam libratus, dum moras deſcendendi facit, ſub ipſo velocitas ferina diſcedit. Sic accidit, vt ille magis poſsit videri mitior, qui probatur illudi: alter angulis in quadrifaria mundi diſtributione compoſitis, rotabili facilitate præſumens, non diſcedendo fugit, non ſe longius faciendo diſcedit, ſequitur inſequentem, poplitibiſs ſe reddens proximum, vt ora vitet vrſorum: ille in tenuem tegulam venire ſuſpenſus inuitat exitiabilem feram: & niſi periclitatus fuerit, nil vnde viuere poſsit, acquirit. Alter ſe geſtabili muro cannarum, contra ſæuiſsimum animal, ericii exemplo, receptatus includit: qui ſubitò in tergus ſuum refugiens, intra ſe collectus abſconditur: & cùm nuſquam diſceſſerit, eius corpuſculum non videtur. Nam ſicut ille veniente contrario reuolutus in ſphæram, naturalibus defenſatur aculeis, ſic iſte conſutili crate præcinctus, munitior redditur fragilitate cannarum. Alii tribus (vt ita dixerim) diſpoſitis oſtiolis paratam in ſe rabiem prouocare præſumunt, in patenti area cancelloſis ſe poſtibus occulentes, modò facies, modò terga monſtrantes: vt mirum ſit euadere, quos ita reſpicis per leonum vngues dentesq́ue volitare. Alter labenti rota feris offertur: eadem alter erigitur, vt periculis auferatur. Sic hæc machina ad inſidi mundi formata qualitatem, iſtos ſæpe reſouet, illos timore diſcruciat, omnibus tamen viciſsim, vt decipere poſsit, arridet.

Amphitheatrũ. Rotũditas prolixa. Prędator, & pręda citiſſimè cõcurrunt. Illuſus videtur mitior. Ericius ſe recludit ĩ ſphæram. Fragilitas cannarum. Spectaculũ miſerrimum. Machina inſidi mundi.

Attamen his antiqua liberalitate conſtituta ſunt præmia, vt miſeris ſatiatis iuſtitia videatur habere vigorem, & illi pro intentato periculo, ſolatio non careant deſiderato. Heu mundi error dolendus, ſi eſſet vllus æquitatis intuitus, tantæ diuitiæ pro vita mortalium deberent dari, quantæ in mortes hominum videntur effundi.

Liberalitas antiqua. Error dolendus

De ferocia Hominum in Lupos conuerſorum.

CAP. XLV.

Luporũ genus ex hominibus conuerſum.

Rapacitas luporũ vbi exercet.

Dãnũ ab hominibus grauius quàm à feris.

Luporũ ex hominibus cõuerſorum copia.

Lupi ædificia hominum oppugnant.

Lupi ceruiſiam bibunt.

Locus fatidicus

Lupi ex hominibus cõuerſi parietẽ tranſiliunt.

Lupi flagellis cæduntur.

Magnates inter lupos verſant.

QVONIAM præſenti lib. cap. X V, de diuerſo luporum genere dictum eſt, pretium operæ me facturum eſſe arbitratus ſum, ſi in fine huius lib. de animal. ſylueſ. luporum genus ex hominibus conuerſum, quod Plinius lib. V I I I. cap. X X I I. fabuloſum, ac falſum confidenter exiſtimandum eſſe affirmat, tales in terris ad Septentrionem maximè vergentibus, etiamnum magna in copia reperiri, adiicerem. In Pruſsia, Liuonia, atque Lithuania, quamuis luporum rapacitatem per totum penè annum incolæ haud exiguo cum damno experiuntur, quia eorum pecora ingenti multitudine paſsim in ſyluis, dummodò exiguo interuallo à grege aberrant, dilaniantur, ac conſumuntur: tamen hoc diſpendium non adeò magnum ab illis reputatur, quàm quod ab hominibus in lupos conuerſos ſuſtinere coguntur. In feſto enim Natiuitatis CHRISTI ſub noctem, ſtatuto in loco, quem inter ſe determinatum habent, tanta luporum ex hominibus diuerſis in locis habitantibus conuerſorum copia congregatur, quæ poſteà eadem nocte mira ferocia cum in genus humanum, tum in cætera animalia, quæ feram naturam non habent, ſæuit, vt maius detrimentum ab his, iſtius regionis inhabitatores, quàm vnquam à veris & naturalibus lupis accipiant. Nam vti compertum habetur, ædificia hominum in ſyluis exiſtentium, mira cum atrocitate oppugnant, ipſaſq; fores effringere conantur, quòd tam homines, quàm reliqua animantia ibidem manentia conſumant. Cellaria ceruiſiarum ingrediuntur, ac illic aliquot ceruiſiæ, aut medonis tonnas epotant, ipſaq; vaſa vacua in medio cellarii vnum ſuper aliud eleuando collocant: in quo à natiuis ac genuinis lupis diſcrepant. Locum verò, vbi forſan illa nocte quieuerunt, harum terrarum incolæ fatidicum arbitrantur: quia ſi alicui in eo quid aduerſi contigerit, veluti vehiculum obuertatur, atq; ipſe niuibus iniiciatur, planè ſibi perſuaſum habent, eum iſto anno morte moriturum, quēadmodum id à multis temporibus per experientiam explorârunt. Intra Lithuaniam, Samogethiam, ac Curoniam eſt paries quidam, ex quodam caſtello diruto reliquus, ad hunc certo anni tempore aliquot millia eorum cõueniunt, ac vniuſcuiuſq; agilitatem in ſaltando explorant: qui hunc parietem tranſilire nequiuerint, vti pinguioribus ferè euenit, flagellis ab eorum præfectis cæduntur. Deniq; conſtanter aſſeritur, inter hanc multitudinem etiam iſtius terræ magnates, atque ex prima nobilitate viros verſari: qui quomodo ad eam veſaniam, ac metamorphoſin longè terribilem, quam deinde ſtatis temporibus negligere haud poſſunt, plerunque perueniant, ſequenti cap. docebitur.

De Meta-

De Metamorphoſi hominum in Lupos.

CAP. XLVI.

PLINIVS inter eos, qui vnquam naturalis hiſtoriæ argumentum attigerunt, atque etiam tractandum ſuſceperunt, facilè princeps, ſupra citato loco refert, Euantem autorem Græcorum haud ſpretū tradere, ꝙ Arcades ſcribant, ex gente Antæi cuiuſdam ſorte electum ad ſtagnum quoddam regionis eius duci, veſtituꝗ in quercu ſuſpenſo tranare, atꝗ in deſerta abire, transfigurariꝗ in lupum, & cum cæteris eiuſdem generis congregari per annos IX. Quo in tempore ſi homine ſe abſtinuerit, reuerti ad idem ſtagnum: & cum tranauerit, effigiem recipere, ad priſtinum habitum addito nouem annorum ſenio. Hæc metamorphoſis etſi Plinio vero ſimilis haud videtur, ac impudens mendaciū eſſe opinatur: tamen ad Euantis, Agrippæ, aliorum ꝑ autorum ſententiam ſaluandam, in allegatis oris talia in hunc vſꝗ diem accidere aliquot exemplis declarabitur. Quandoeūꝗ enim aliquis rerum nouarum præter diuinam inſtitutionem cupidus, ſiue Germanus, ſiue indigena, in collegium iſtorum maledictorum hominum, qui in lupos, cùm eis integrum videbitur, conuertuntur aſſociari cupit, ita vt certis anni tēporibus ad deſtinata loca, per oēm vitam ſuam vnà cum ſuis aſſeclis conueniat, damnumꝗ ac mortē ipſam cæteris mortalibus, & pecoribus inferat: hanc mutandi rationem, ipſi naturæ maximè contrariam, à quodam huius veneficii perito, per poculum ceruiſiæ propinando (dūmodò is, qui huic illicito conſortio applicatur, illud acceptat) certis verbis adhibitis conſequitur. Poſteà quando ſibi conſultum videbitur, hominis idæam, in cellarium aliquod, aut abditam ſyluam ſe conferendo, in lupi formam totaliter tranſmutare poteſt. Denique hanc iuxta placitum poſt aliquod tempus relinquere, atque illam viciſsim aſſumere ſibi integrum eſt.

Plin. nat. hiſto. princeps.

Euantes Græcus autor.

Homo in lupū transfiguratur

Metamorphoſis hominis in lupum.

Modus vt homo in lupum conuertatur.

De exemplis, in quibus homines in Lupos conuerſi ſunt, & è contra.

CAP. XLVII.

AC vt ad exempla perueniamus: Cùm nobilis quidam longam per ſyluam iter faceret, aliquotꝗ ſeruilis conditionis ruſticos, huius veneficii haud ignaros (quales plerunꝗ iſtis in oris reperiuntur) ſecum ducebat: dies ad veſperam tendebat: tum etiam in ſylua pernoctandum erat, quia in proximo nullum hoſpitium fuit: deniꝗ fame ac penuria premebantur. Tandem vnus eorum repentinum conſilium proponit, cæteros debere eſſe quietos, nec vllum tumultum, ſi

Ruſtici in Liuonia ſeruilis cōditionis.

quid viderent, excitare: ſe à longinquo gregem ouium paſci conſpicere, curaturum, vt abſque magnis laboribus vnam ex his ad cœnam, alioquin ſatis exiguam, haberent aſſandam. Statim deinde in opacam ſyluam, ne ab aliquo conſpiciatur, ſe confert, ibiq; formam hominis in lupum transfigurauit: q in nullo hæc metamorphoſis diſtare viſa eſt, ab illa Lycaonis (quamuis is propter ſcelera tranſmutatus) cuius in hunc modum Ouid. Metamorphoſ. I. meminit:

Homo in lupũ transformatur

Lycaon i lupũ tranſmutatus.

Ouidius.

Fruſtraq; loqui conatus: ab ipſo
Colligit os rabiem, ſolitæq; cupidine cædis
Vtitur in pecudes: & nunc quoq; ſanguine gaudet.
In villos abeunt veſtes: in crura lacerti.
Fit lupus, & veteris ſeruat veſtigia formæ.
Canities eadem eſt: eadem violentia vultus:
Iidem oculi lucent: eadem feritatis imago eſt.

Poſteà in ouium gregem haud aliter quàm magno impetu irruit, & vnam ex eis retrò in ſyluam fugiẽdo diripuit: quam aliquantò pòſt in lupi forma ad currum defert. Socii autem huius prædæ conſcii, talem grato animo ſuſcipiunt, & in curru clàm abſcondunt: qui verò in lupum ſe transformauerat, ad ſyluam iterum reuertitur, humanamq; formam rurſus aſſumit. Contigit quoq; in Liuonia haud multis ab annis, inter nobilis cuiuſdam coniugem, atque ſeruum ſuum (quorum illic maiorem copiam, quàm in vlla alia Chriſtianorum regione habent) quòd altercarentur, homines in lupos mutari haud poſſe: demum ille prorumpit, extemplò eius rei exemplum velle oſtendere, dummodò ſibi facultas concederetur: ac cellarium ſolus ingreditur: vnde paulò poſt lupi forma indutus egrediens, à canibus per agrum ad ſyluam tendens effugatur: qui ei oculum (etſi ſatis àcriter ſe defendebat) eruunt. Poſtera autem die, ad dominam ſuam monoculus redit. Vnde Euantis opinio, quam Plinius citato loco refert, ſaluatur: quòd ſcilicet homo in lupum per annos IX. transfiguratus, cùm ſuam effigiem reciperet, ad priſtinum habitum, atq; ætatem nouem annos addiderit. Certò etiam conſtat, ſi lupus ex homine tranſmutatus occiſus, aut alicuius membri mutilationem paſſus fuerit, quòd ſtatim quando hominis figuram reaſſumet, iſto membro carebit. Sin verò à canibus, aut venatoribus interfectus, nunquàm talis homo amplius apparebit. Denique recenti adhuc memoria compertum relinquitur, quomodo Dux Pruſsiæ, tali veneficio parum fidei adhibens, quendam huius maleficii expertum, vinculis clauſum coëgit, vt in lupum ſe transformaret: quod ita factum eſt. Hunc tamen, ne huiuſmodi idololatria impunita maneret, igne poſteà comburi mandauit. Talia enim flagitia tam diuinæ, quàm humanæ leges ſeueriſsimè puniunt.

Ouis à lupo ad currũ defertur

Lupus humanã formã aſſumit

Seruorũ copia in Liuonia.

Homo cellariũ ingreditur, lupus exit.

Canes lupo oculum eruunt.

Homo in lupũ trãſmutatus occiſus, poſteà non apparet.

Hõ cogitur, vt in lupũ ſe trãſformet.

Pœna in lupos ſe cõuertentiũ

LIBRI XVIII. FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI
VPSALENSIS
DE AVIBVS.
LIBER XIX.

PRAEFATIO.

ETSI plurima in Septentrionalibus terris, tam campeſtrium, quàm aquatilium auium genera ſunt, cæteriſq; nationibus nota, vt ſuperuacaneum ſit de earum naturis aliquid adducere, maximè cùm à veteribus ſcriptoribus id argumentum copioſè fuerit tractatum: attamē in frigidiſsimis his terris & aquis, nōnihil peramplius oſtendi poterit, quod optimum lectorē ſemoto faſtidio recreare, aut lectum meminiſſe iuuare queat. Mirantur enim plurimi, nec fruſtra, quomodo rigentibus vndique campis denſitate niuium, concretis vbiq; aquis ſolidiſsima glacie, longiſq; frigidis noctibus per multos menſes durantibus, nedum viuere, ſed & genus propagare probentur. Quocirca nemo præcipiti iudicio (hortante Platone in principio de legibus) ignotæ rei naturam, ob difficilem eius notitiam, damnet, aut arguat, donec acrius inquirat, & æquius intelligat, atque perfectius diiudicet, quod artifex ipſa natura producere, productumq; ſuis legibus ſtatuere poſsit. Multa enim ſunt, quæ ſenſus humanos, etſi videantur, latère ſolent, atq; ſui admirationem potius, quàm notitiam ſcrutatoribus ingenerant. Nec niſi minutuli Philoſophi eiuſdem Platonis iudicio cenſendi ſunt, qui nihil niſi ſenſibus comprehenſum aſſerere, aut credere volunt. Quibus integer naturalium rerum terrarumq; ſcriptor Celtes, qui quinque annis vniuerſam perluſtrauit Germaniam, ſatisfacere poſsit, vbi ait: De volucribus autem, vt apud grauiſsimos autores, nihil compertum habeo: multa enim deſiiſſe, quæ hodie non ſunt, & multa renaſci in rerum natura, quæ olim non fuerūt, conſtat: quod noua cœleſtium corporum (ſi quid in mundo nouum amplius emergere poteſt) factum configuratione crediderim. Hæc Celtes. Cui etiam Plinius lib. X. cap. XV. ſuffragatur his verbis: Sunt præterea complura genera depicta, in Hetruſca diſciplina, ſeculis non viſa: quæ nunc defeciſſe mirum eſt, cùm abundent etiam quæ gula humana populatur.

Nemo temerè damnet rem ignotam.

Infrà cap. vlt. lib. 22.

Artifex natura.

Philoſophi minutuli.

Celtes.

Nouum nil videtur.

Gula humana multa depopulatur.

De multiplici genere Auium, & earum diſtinctione.

CAP. I.

Diſtinctio auiũ

Differentia alia

DISTINGVVNTVR itaq; in frigidis, ſicuti & aliis nationibus aues, vt quædam carniuoræ ſint, vt aquilæ: & quædam ſemine vtantur, vt anſeres: quædam fortuito cibo, vt cornices: quædam vermibus, vt galli: quædam in aere reflexo volatu nutriũtur, vt hirundines. Eſt etiam diuerſitas in copula: qua carent, quæ rapinis intendunt, vt aquilæ & accipitres. E contra veró grues, & columbæ ſocietate gaudent. Aliæ aduentitiæ, vt ciconiæ, & hirundines: aliæ manibus ſubiectæ, quæ tactu manſueſcunt, & mulcentur, vt accipitres, & monedulæ: aliæ cõmuni domicilio fruuntur cum hominibus, vt hirundines: aliæ deſerta, vt turtures, frequentant, libertatis amore victum quærentes: aliæ obſtrepunt, vt picæ: aliæ canunt, vt merula: aliæ noctu vlulant, vt bubones: aliæ die cantant, vt ferè omnes: aliæ æſtate, vt cuculi: aliæ vtroq;, vt paſſeres & aquilæ, tempore perennes: aliæ vocem humanam imitantes, vt pſitaci, quibus veluti raris hoſpitibus importatis, gaudet regio Septentrionalis, nam & ibi loquentes ſecreta domeſtica reuelant: aliæ Regibus ſubiectæ, vt grues, & apes: quædam confricantur ad purgationem in cinere, vel arena, vt ſturni: quædam ſemetipſas regunt, vt pici, & graculi: quædam rarius apparentes, vt corui albi, & falcones, picæ, & paſſeres. Magna quoq; differentia vocum, & morum: rapax aquila, laſciuus gallus, diligens pauo, libidinoſa columba, doloſa perdix atque zelotypa, crudelis ſtruthio, qui in Septentrione nunquàm videtur, ſed eius natura ſuffertur: item garrula pica, monedula furax. Eſt & alia volucrum diſtinctio in pedibus, & roſtris. Aut enim habent vngues aduncos, vt aquilę, & falcones: aut digitos palmipedes, vt anſeres, & aquaticæ ferè omnes. Eſt & alia diſtinctio, vt quædam mutent colorem, vt turdi, & grues in ſenectute: quædam vocem, vt gallinæ: quædam colorem & vocem, vt merulæ, & luſciniæ: quædam ſenio canant, vt cygni, tuncq; præcones ſui fati: quædam in æſtate dulciter, & in hyeme malè canunt: quædam diuerſis vocibus quolibet die mutant vocem, vt kyces: quædam tacent in hyeme, vt turtures, & hirundines: quædam hyeme variant, & quædam æſtate cantum.

Pſitaci rari & ĩportati in aquilone.

Corui albi & falcones.

Diſtinctio auiũ alia.

Adhuc

Adhuc de earum diſtinctione.

CAP. II.

QVAEDAM etiam aues rapinis intentæ, vt ſuperius dictum eſt, ſocietatem horrent. Nam propter auiditatem prædandi, vel inſidias explorandi, nec ipſæ conueniunt, niſi lege coniugii: refugit enim auaritia conſortium plurimorum. Aues rapaces acuti viſus ſunt, quia indigent ex alto remotius, profundiusq́ videre: quibus pennæ fluunt, & redeunt ad vigorem: nec niſi duos producunt pullos. Si plures, proiiciunt eos, vt aquilæ. Omnes aues prædatrices venantur prædam alterius generis, non de ſua ſpecie, contra naturam piſcium. Solus niſus expers eſt pietatis huius. Aues prædatrices fugitiuæ loris reuocantur. Diſtinguuntur etiam aues in ſumendis nutrimentis. Quædam enim carnes comedentes, incuruata roſtra habent, vt eas teneant: quædam grana comedentes, ſubtilia habent roſtra, atque lata, ſicuti aquaticæ, vt è profundo victum rodant: quædam etiam roſtra longiora habent, & hæ crura longiora: quædam colla recta. Vulturum roſtrum in ſenectute arcuatur. Bubo à reliquis auibus deplumatur. Reliquæ aues perdunt plumas in pullificatione. Eſt & genus auium quoddam, præeminentes in medio capitis plumas inſtar galeæ habens. Vultur ea quæ venatur, vel cum quibus pugnat, ſtupefacit alis percutiendo. Aquilarum pennæ mixtas reliquarum alitum pennas deuorant, prout ſuperius dictum eſt, de pellibus luporum, & ouium: ita & cattorum, ac glirium. Eſt & alia differentia earum in alis, vnguliſq́ plurium, vel paucorum digitorum: quia pleræq́ quatuor digitos habent, tres anterius, & vnum poſterius. Bubo tamen duos antè, & duos pòſt. Omnes autem aquaticæ pellem in digitis habentes, gregatim ambulant. Picus marinus vncorum vnguium eſt, ideò ſemper in volatu. Nec aues terreſtres vncos habent ad ambulandum, præſertim in petris, idoneos. Suntq́ breuioris colli, & magnarum alarum.

Aues rapaces.

Auaritia refugit conſortium.

Niſus.

Aues pdatrices

Bubo à reliquis deplumatur.

Pennę aquilarũ

Bubo.

De Auium differentia, ex Caſsiodoro lib. VIII.

CAP. III.

[Cõparatio pulchra bonæ ciuitatis.]
[Differẽtia auiũ.]

GOTHORVM Rex Athalaricus volens oſtendere pulcheam eam fore ciuitatem, quæ populorum probatur habere conuentum, aſſerit, feris datum eſſe, agros ſyluaſq; quærere: hominibus autem, focos patrios ſupra cuncta tueri. Aues ipſæ gregatim volant, quæ innoxia voluntate miteſcunt. Canori turdi amant ſui geneeis denſitatem. Strepentes ſturni compares ſequuntur indeſinenter exercitus. Murmurantes palumbi proprias diligunt cohortes: & quicquid ad ſimplicem pertinet vitam, adunationis gratiam non refutat. Contrà, animoſi accipitres, aquilæ venatrices, & ſupra omnes alites acutius intuentes, volatus ſolitarios concupiſcunt: quia rapaces inſidiæ innoxia conuenticula non requirunt. Ambiunt enim aliquid ſoli agere, qui prædam cum altero non deſiderant inuenire. Sic mortalium voluntas plerunq; deteſtabilis eſt, quæ conſpectum hominum peobatur effugere: de illo aliquid veraciter credi, cuius vitæ teſtis non poteſt inueniri. Hæc ille. Soliuagæ etenim aues, vt dictum eſt, & infra dicetur, ſemper inſatiabiles ſunt, atque rapaces, etiam ſub marinis tempeſtatibus in littoribus aberrantes, vt piſces exquirant. Huic etiam propoſito non incongrua applicari poterit animantium diſtinctio, per diuum Ambroſium lib. V. Hexaëme. cap. XII. facta: tria videlicet eorum eſſe genera, terrenũ, volatile, & aquatile. Ac quam differentiam dicit, auium naturam eſſe, quòd cùm eunt cubitum, quaſi peracto l[illegible] munere, æthera cantu mulcere ſolent: quod velut ſolenniter ſurgente & occidente die, inſtaurare conſuèrunt, vt decurſi, vel adorituri nocturni iuxta ac diurni temporis laudes ſuo referant creatori. Et demum ad finem capitis precatur adeſſe luſciniam, vt dormientes excitet à ſomno: ea enim auis ſignificare ſolet diei ſurgentis exortum, & effuſiorem diluculo deferre lætitiam. Tamen ſi illarum ſuauitas deeſſet, ſunt gementes turtures, & raucæ columbæ, vt homo excitetur ad laudem altiſsimi creatoris.

[Aquilæ acutius vident.]
[Volũtas hominum plerũque deteſtabilis eſt]
[Aues ſoliuagæ inſatiabiles.]
[Tria genera animantium.]
[Aues canũt laudes creatori.]
[Turtures gemẽtes.]

De Acci-

De Accipitre, & diuerſis eius ſpeciebus.

CAP. IIII.

IN partibus Aquilonis huius auis natura generoſior, ac fortior, quàm in cæteris mundi partibus, eſſe cenſetur, maximè propter cœli ſoliq; rigorem, & abundantiſsimam eſcam volucrum, ſcilicet ſuæ naturæ conuenientium, pro ſolido nutrimento. Sanguine enim, corde, ac pectore earum auidius nutritur, magnamq; venandi audaciam, affectumq; ſumit: qui & naturali ſuperbia, ac tyrannide magis quandoq;, quàm neceſsitate ſtimulatur ad raptum, & delectatur in illo. Sunt etiam, qui cor tantũmodò latere per roſtrum aperto deuorant: aliquando etiam cerebrum appetunt, reliqua parte corporis reiecta. Qui venationi ſtudent per accipitres, cancros eis offerunt manducandos: ex quorum eſca mira ſatietate delectantur: auideq; volatilia venantur, vt gratam pro exquiſita eſca reſtituant prædam: idq; facillimè faciunt ob volatus agilitatem, quam ſupra reliqua volatilia habent, pennaſq; acutas, quæ ſingulis annis veteribus abiectis eis renouantur. Eſtq; huiuſmodi naturæ, quòd auem, quam veſperi prædatur, vngulis ſub pectore ob inducendum calorem ſeruat, maneq; liberaliter ſine iterata rapina abſoluit. Sunt igitur accipitrum genera multa: alii non niſi à terra rapiunt auem, alii circa arbóres, alii in ſublimí ſedentem, alii in aperto volantem. Deniq; accipitrum genera XVI. inueniũtur. Ex his Circon altero pede claudũ. Triorchem à numero teſtiũ: hunc Romani Buteónem appellant. Aeſalona Græci vocant, qui ſolus omni tempore apparet. Eſt etiam nocturnus accipiter Cymindis vocatus, qui cum aquila pugnat: vnguliſq; ei infixis pariter rapiuntur à venatore.

Accipitres generoſi.

Superbia naturalis in accipitre.

Cancri danť accipitri.

Pēnæ renouanť

Accipitrũ genera multa.

Adhuc quidam ſylueſtres, quidam domeſtici dicuntur. Sylueſtris domeſticas aues rapit, & continuò vorat: idq; ſolet fieri aucupis adiutorio, qui citò impotenti audaciæ ſuccurrit.

Auceps adiuuať audaciam impotentem.

Adhuc de natura Accipitrum.

CAP. V.

Accipiter domeſticus.

DOMESTICVS accipiter domino rapinam ſylueſtrem porrigit: vnde cor, & inteſtina recipit in eſcam. Et hi tepidioribus locis plus delectantur, citiuſq; carne bouina, vel porcina impinguantur, vti gallinacea carne iuuene marceſcunt, & veteri temperantur. Ante aucupium commodius in locis non nimium tenebroſis ſeruantur, vt alternis diebus producantur. Sed ante omnia cauendum, ne teneris infantulis exitio ſint.

Accipitres et ſimiæ inſidiantur infantulis.

Nulla nanq; beſtia quantuncunque domeſtica, adeò graſſatur in infantulos, vt ſimiæ, & magni accipitres: qui aduolant cunabula, vngulaſq; tam fortiter imprimunt oculis, & naribus prolium, vt vix euolaturi eximant.

Signa rapacitatis.

Hiq; ſunt corpore amplo, oculis variis ac perlucidis, vultu hilari, groſsis pedibus, longis vnguibus, delitioſè comedentes, cunctaſq; aues inuadentes: quia nullas timent aues, niſi pauonem, qui eos necat ſecundùm Auguſtinum: immò & lepores, cuniculos, vulpeculas, porcellos, anſeres, grues, anates, & gallos ſylueſtres venantur, præſertim fame & frigore vrgente, quando aduolant domos humanas:

Accipitres capiuntur et domeſticantur.

vbi ſubtilibus filis ala permotis, intra ianuam recluſi capiuntur: tandem longo ieiunio domeſticantur, ferè eodem modo quo falcones, vt infra dicetur.

Accipitres quidã audaces in paruis.

Eſt & aliud genus accipitrum in Septentrionalibus terris, quod domeſticis auibus inſidiatur, vt anſerulis, anatibus, & pullis: hyemeq; tempus ſuum cognoſcens, latitat in nidis: audax in paruis, & timidum in magnis. A niſo etiam fugatur, & gallo: tandemq; emoritur fame.

Nilus rapax.

Niſus rapax, vltra omnium ferarum naturam ſæuiens in ſuum genus, prout homo, ibidem in magna multitudine reperitur. Solus frequentius volat, ne in præda ſuſtineat ſodalem.

Auicula tardior in fuga rapit.

Paſſeres, cæteræq; auiculæ eius inſidias fugientes, quàm celerrimè ſeſe recipiunt ad rubos ſpinoſos. Tardioreſq; rapiuntur in momento, vti ſæpius vidi: quia ſolum vitæ præſidium remanet inter ſpinas, vt columbarum in certa arbore Indiæ, ab inſidiante dracone.

De Aquilarum natura, & differentia earundem.

CAP. VI.

AQVILAM auem nobilem & rapacem, ab acumine viſus, teſte Iſidoro, ſic dictam, omnibus notam relinquo. Veruntamen quia in Septentrione maxima eius generis multitudo propter ferarum abundantiam reperitur, aliquid de earum natura præmiſſa diſtinctione præſentibus interponam. Sex igitur ſunt genera aquilarum. *Aquila ab acumine viſus dicta.* *Aquilarum 6. genera.*

Primum herodius, qui & girfalcus dicitur, auis inter omnes nobiliſsima, colore cæruleo, ad albedinem tendens, præterquàm in pectore & alis, vbi cœleſtem colorem euidentius imitatur: adeò fortis, vt aquilam rapiat: etiam adeò animoſus, vt ſi in aere poſt quatuor vel quinque grues, vel alias aues dimiſſus fuerit, non deſinat à præda, donec omnes ad terram ſucceſsiuè deiiciat, cane ad hoc edocto rapiendas. Nec reuocatus herodius is præ indignatione deſcendit, donec rapiat elapſam. Nec plures generat, quàm vnum pullum, Alberto teſte. *Girſalcus,* *Herodius.*

Secundum genus poſt hos nobilius eſt, quod anſeres, cygnos, cuniculos, & lepores præcipuè rapit, quando pullos habet. Herodio quantitate minor, coloris varii, ex albis & cinereis pennis intermixtis, candidas pennas habens in breui ano. *II. genus.*

Tertium, quod truncatis inſidet arboribus, vnde denominationem accipit: eſtq; cinerei coloris: anates, & anſeres venatur: duobus prædictis generibus in quantitate, & audacia minus. *III.*

Quartum, quod accipit piſces, varium in ventre, album & nigrum in dorſo, & in ſtruma nigras habens maculas: vnum pedem habet anſerinum ad natandum, alium vngulis acutum ad rapiendum. Inſidet arboribus ſuper flumina piſcibus inſidians: quorum maxima eſt multitudo in Aquilonaribus aquis. *IIII.*

Quintum genus paruum eſt, variiq; coloris, ſed ingenio pollens: nam oſſa in ſublimi portata, verſus ſaxum, vt rumpantur, ob medullam exugendam emittit. *V.*

Sextum genus candidum, viuens ex venatione leporum, cuniculorum, porcellorum, catellorum, vulpium, & ſimilium. Aquila tantùm pullos diligit, vt ſagittarum ictibus ſe pro illis interponat tanquam ſcutum. *VI.*

De proprietate Aquilarum, & cubatione.

CAP. VII.

Oua fouētur in pellib' vulpinis aut leporinis.

Vngulæ incuruantur.

OMNE autem genus earum hoc proprium habet, quód pellibus vulpinis, & leporinis caſu inuentis, vel ab eis extractis, oua fouenda inuoluunt, nidiſq; beneficio caloris ſ[illegible]laris cubanda reponunt. Non enim continuó cubare poſſunt, manentes in nidis: quia vngulæ tantum curuantur, vt rebus prædandis ineptæ reddantur. Curam tamen erga pullos educādos maximam geſtant, piſces, aues, lepores eis in eſcam afferendo. Quod cùm conſyderant ſagaces venatores, nidos aſcendunt, anoſq; pullorum ligaculo ſtringunt, vt comedendi incurrant impedimentum. Soliciti itaque parentes erga ſobolem ægritudine liberandam, omnia genera ferarum in cœlo, terra, mariq; recepta, nidis important, vt diuerſo medicamine, vno vel altero modo ſuſcepto ſanentur. Congeritur in hanc rem maxima eſcarum copia: quam aucupes extrahunt, comeduntq;, vel vendunt. Nec ſterili quæſtu id accidere ſolet, cùm aliquando lepores, gallos ſyluestres, anſeres, anates, lucios, & piſces magnos, plurium florenorum æſtimatione inueniunt, inuentoſq; domeſticis cibis apponunt, vel magno pretio vendunt. Colligitur, aucupem vnum quandoque plus duorum pullorum prouentu lucrari, quàm colonum aliquem prædiis binis. Ne tamen pulli huiuſmodi fame pereant, anum ſoluunt, animæq; in famelico corpore pendenti appoſitos cibos permittunt, iterumq; reſtringunt, quantò longius id natura concedit. Eſt nanq; aquila adeo generoſi animi, vt pullos proprios nunquàm dimittat, antequàm ſibiipſis enutriendis ſufficiant: nec eis putridas eſcas apponit, ſed recentes. Nobilitate naturæ aquila nedum aliis auibus ſe cum permittit paſtum; verùm eo deficiente, ex eis vnam rapit deuorandam: vnde & pennæ aquilæ in pharetris telis appoſitæ, pennas alitum conſumunt, præcipuè anſerinas. Item viſa aquila cæteræ aues pro eo die tantum terrentur, vt vix famem pulſuræ exeant in prædam.

Venatorum induſtria.

Copia eſcarum.

Lucrum duorū pullorum.

Pulli non deſeruntur à parentibus.

Pennæ aquilæ alias cōſumūt

De Anate

De Anate, & genere eius.

CAP. VIII.

ANAS ab aſsiduitate natandi dicta, omnibus nota, tam ſylueſtris quàm domeſtica, alioq; modo & genere diuiſa, hic veniet annotanda, maximè quód in Septentrionalibus aquis tanta earum, præſertim ſylueſtrium, copia eſt, vt ferè cunctas aquas cooperire videantur. Non enim eas aucupes exturbant, niſi raró: quia anatum carnes frigidæ ſunt, & groſsi nutrimenti: immò verius, quia longè meliores ex ſylueſtri venatione, quàm aquatica, habent carnes. Et licet anates diuerſi ſint generis, tamen omnes conueniunt in forma roſtri, ſeu oris lati, & figura pedum membranalium ad natandum, colore ſecundum qualitatem regionis ab inuicem diſcrepantes. Domeſticæ tamen propè candidæ ſunt vniuerſæ: ſed ſylueſtres non niſi in tepidis aquis morantur, quarum ſubterraneæ venæ calidam quaſi ſulphuream exhalationem continuè ſubminiſtrant.

Anas ī duplici genere eſt.

Anatum infinita multitudo ī aquilone.

Carnes ſylueſtrium auium meliores.

Anates domeſticæ ferè omnes candidæ.

Ne tamen glacie conſtringantur aquæ huiuſmodi, naturæ inſtinctu circulariter, & obliquè natantes, eas aquas ſeruant apertas, tantumq; vociferantur, vt ad magnam viarum diſtantiam inde audiantur. Cùm verò vehementia frigoris fuerint ſuperatæ, in ſublime ſe eleuant, vaſtum mare velut vnicum præſidium pro ſecuriſsima ſtatione petentes.

De mirabili generatione Anatum Scotiæ.

CAP. IX.

Rupes Baſſenſis

PRAETEREA prope Glegornum (teſte Scotorum recentiore hiſtorico) ad duas leucas eſt rupes Baſſenſis, in qua eſt arx inexpugnabilis: circa quam magnarum anatum (quas Sollendas vocat) piſcibus viuentium, eſt mira multitudo: quæ cum anatibus ferinis communibus, aut domeſticis, non ſunt eædem in ſpecie ſpecialiſsima: ſed quia eis in colore, & figura perſimiles ſunt, nomine communi anatum congaudent. At diſcriminis cauſa Sollendæ vocantur. Hæ anates in vere turmatim à Meridie in rupem de Baſſ quotannis veniunt, & rupem duobus, vel tribus diebus circumuolitant: quo in tempore rupem inhabitantes, nullum tumultum faciunt. Tunc nidificare incipiunt, & tota æſtate manent, ac piſcibus viuunt: & incolæ rupis, piſcibus ab illis captis paſcuntur. Aſcendunt enim illarum nidos, vt ſuperius de pullis aquilæ dictum eſt, & ad libitum piſces acceptant. In capiendis autem piſcibus mirabilis eſt huius auis induſtria. In fundo maris lynceis oculis piſcem contemplatur: contra quem ſe præcipitat, ſicuti contra ardeam niſus: quem protinus ore, & vngulis extrahit: etſi à rupe aliquo alio interuallo diſtet, alio piſce meliore viſo priorem elabi permittit, quatenus poſterius viſum capiat: & ſic ſemper recentiſsimos piſces habet, tota æſtate rupem inhabitantes. Iuniores anates, aut anſerculos in terra vicina vendunt. Si ex his bis, vel ter quis comedent, ſapidiſsimæ apparebunt: aues enim iſtæ pinguiſsimæ ſunt. Earumque pinguedinem artificioſè extrahunt, quia in multis medicaminibus prodeſt: & partes macras vendunt. In fine autumni rupem triduo circũuolant, & poſteà agminatim ad partes Meridionales pro tota hyeme auolant, vt illic viuant in æſtate: quia quando nobis eſt hyems, Meridionalibus eſt æſtas. Diutiſsimè hæ anates viuunt: quod per quaſdam ſignatas incolæ perpenderunt. Triginta, aut quadraginta in rupe bellatores harum auium fructus alit, & domino rupis nonnihil vectigalis penditur. Præterea alius Scotorum ſcriptor, qui diligentius rerum ſecreta pertractat, dicit in Orchadibus ex quodam fructu arboris cadente in mare, generari anates: qui paulu lum ſuſceptis alis euolant ad domeſticas, vel ſylueſtres.

Incolę rupis paſcuntur piſcibus raptis.

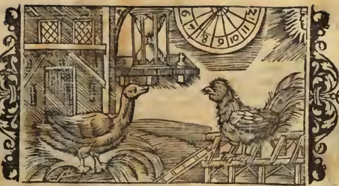
Modus rapiendi piſces.

Pinguedo anatũ medicinalis

Viciſſitudo tẽporum.

Anates generantur ex fructu arboris in mare cadente.

De Anſe

De Anſeribus.

CAP. X.

SYLVESTRIVM, domeſticorumꝗ anſerum mira eſt multitudo in Septentrionalibus regnis, & maximè tempore cubationis, quo ſylueſtres redeunt à Meridionalibus plagis, idꝗ circa initium Aprilis: hiꝗ cinerei, nigriꝗ coloris, & rubei roſtri ac pedum ſunt, veluti domeſtici ferè omnes candidi, & magni reperiuntur. Sylueſtres ſunt in multiplici differentia, videlicet in quãtitate, colore, volatu, & origine. Quidam enim aliis ſunt maiores, vt cinerei coloris: quidam nigri, & cinerei, altè volantes: quidam candidi nigerrimas pennas in extremitate alarum habentes, & hi altiſsimè volant: quidam ex arboribus naſcuntur, vt præcedēti cap. de anatibus Scotiç dictum eſt. Plinius etiam ponit vnum genus anſeris, vocãs ipſum Comagene: cuius adipem proficere dicit in adiutorium præclariſsimi medicaminis, quod Comagenum vocatur: & conficitur ex adipe huius anſeris cum cinnamomo confecto, & in vaſe æreo ſub niue recondito, donec frigore diu congelante maturetur, & maceretur. Vtuntur tamen homines Septentrionales adipe anſerino domeſtico in cibis condiendis, loco butyri: etiam in medicinis ad perfrictiones, conuulſiones, cæcoſꝗ dolores ſubitos. Hic adeps butyro coniunctus, ſanguinem ſiſtit: coꝗ ignis ſacer, carbunculus, vlcera linguæ, & labiorum, cutis in facie, & grauitas aurium ſanatur. Anſerino adipe vtuntur Aquilonares ad rimas labiorum, totiuſꝗ vultus, ortas ex frigore. Iſꝗ adeps melli coniunctus, & morſui canis rabidi adhibitus, ad celerem ſanationē prodeſt. Carnibus anſerinis ſale conditis, ventoꝗ ſiccatis, tam coctis quàm crudis, poſt æſtiuale ſolſtitium, vti omnium aliorum animalium, vtuntur Aquilonares. Sed ante ſolſtitium hyemale augurium ſumunt ex oſſe pectoris anſerini, quàm ſæua, & quàm durabilis erit hyems, hoc ſcilicet modo: Si clarum eſt eſis carnibus, hyems rigida apparebit. Si ſpiſſum, & opacum, nix plurima, hyemſꝗ tepida ſequetur. Anſer tædio longiſsimæ noctis ante diluculum in forti frigore plus ſolito cantat: quia fame, & frigore concutitur, etiam in tantum, quòd albeſcit roſtrum, & vngues: cuius vnicum remedium eſt, paleis vti ſubſtratis. Nec minus intentatis inſti-

Anſerũ infinita multitudo in Aquilone.

Anſeres ſylueſtres differunt

Lib. 10. cap. 22

Comagene.

Comagenũ medicamen.

Vſus adipis anſerini.

Plin. lib. 29.

Medicinç ignis ſacri.

Vſus carniũ anſerinarum.

Augurium venturæ hyemis

Anſer intempeſtiuè cantat.

Roſtrũ albeſcit ob frigus.

Anſer Capitolinus.

diis, aut orto incendio clamat, prout tritum exemplum eſt de anſere Capitolino: de quo tot & tanta ſcribuntur, maximè à S. Auguſt. de Ciuit. Dei.

De moralibus exemplis, ex Anſeris natura trahendis.

CAP. XI.

Diſciplina ſilentii apud principes ſeruãda.

Plaga orientalis calida.

Tãtaurus mons

Exultatio poſt periculũ ſperanda.

Verbũ irreuocabile manet.

Pythagoricũ ſilentium.

Anſer amat nutritores.

Excubię anſerũ cõmendabiles

Dii Romani anſeribus ceſſere

CALLISTHENI Ariſtotelis diſcipulo imperatum fuit, vt ab Ariſtotele ad Alexandrum miſſus, hanc præcipuam ſeruaret diſciplinam, vt quàm rariſsimè, & iucundè admodum apud eum loqueretur, qui vitæ mortiſq; poteſtatem in acie linguæ haberet. Scribunt enim qui animalium naturam diligenter ſcrutati ſunt, aliqua animalia ratione carentia, ſalutem alto ſilentio tueri: veluti anſeres, qui linquentes præ nimio calore Orientalem plagam, Occidentalem, ſeu Aquilonarem petentes, cùm montem Tantaurum aquilis abundantem præteruolare cœperunt, timentes rapaciſsimas illas volucres, roſtra lapillis obſtruunt, ne conſuetudinis, aut neceſsitatis vis vocem eis eliciat, qua aquilis proditæ periclitentur. Verùm poſtquàm verticem montis eius, colleſq; tali ſilentio deuolàrunt, calculos reſpuunt, & ſecuriore nexu per aperta cœli ſtrepitu, ac clarioribus vocibus feruntur. Proinde cui in ſimili caſu onus legationis, vel aliud incumbit, anſeris exemplo cogitet tacere, & cum quibus loquetur, opportunitate prouida vti. Emiſſum nanque verbum (vt vulgò dicitur) nunquàm reuocari poteſt. Ideoq; anſerum more potius, quàm Calliſthenis vtatur. Illi enim paruo ſilentio vitam tutati ſunt, hic autem vel modica loquendi licentia eam amiſit, cùm nec dicto optimi præceptoris auſcultaſſet, nec ſanctam illam Pythagoræ taciturnitatem didiciſſet. Opportuni nanq; ſilentii maior eſt laus, quàm tempeſtiuæ orationis. Eſt & alia virtus huius animalis, quòd nutritores ſuos adeò amat, vt quaſi ſapere, & intelligere videatur. Eſt & anſer animal pauidum, & auditu acerrimo: quod ipſa natura præſcribit, vt quò timidiora animalia ſunt, eò diligentiora ad cuſtodiam habeantur, quandò metus optimus cuſtodiendi ſit artifex. Ita quoque anſer à beato Ambroſio lib. V. cap. XIII. in Hexameron commendatur. Ait enim: Nocturnas autem anſerum quis non miretur excubias? qui vigilias ſuas etiam cantus aſsiduitate teſtantur. Denique eo etiam Romana Capitolia à Gallo hoſte ſeruàrunt. Meritò illis debes Roma, quòd regnas. Dii tui dormiebant, & vigilabant anſeres. Ideò illis diebus anſeri ſacrificas, non Ioui. Cedunt enim dii veſtri anſeribus, à quibus ſe ſciunt eſſe defenſos, ne & ipſi ab hoſte caperentur.

De Gallis

De Gallis.

CAP. XII.

GALLI etiam præciſè in media nocte inchoant cantum, horiſq; (vt cunctis notum relinquitur) interpolatis continuant ad lucidũ diem: eoq; frequentius canunt, quò magis diei ſucceſſerit hora. Criſta plerunq; conſumitur gelu, pendetq; abſcindenda, vt ſtupida caro, ex albedine turpis, & pallida apparens. Tanta eſt Aquilonarium obſeruantia in gallorum nocturno cantu, vt nullum horologium eligatur rectius in noctium progreſſione, vel diſtinctione. Sciunt etiam gallum facilè ſentire auræ mutationes, ex motu ſolis contingentes: cumq; canit, ſe erigit, & alis percutit veluti nuntius (vt beato Ambroſio placet) vigilans, ad laborem ſolicitans dormientes: idq; iucundius auditur in pagis, cauatisq; montibus vicinis, vbi echo per ventum duplicat cantum: quo audito, tempeſtiuius tranſitur ad opua. Veteri etiam obſeruantia receptum eſt, & adhuc ſeruatur, vt poſt gallicinium noctis, ſecuriores à phantaſmatibus, dæmoniiſq; nocturnis, quàm anteà, ſint viatores. Ideoq; prima cura eſt nouis inquilinis, ædes ingredientibus; habitandas, vt rubei coloris potius habeant gallos, quàm alterius: (nam ferè omnes candidi ſunt) quia cæteris omnibus perhibentur ſagaciores. Canente gallo, latro fugatur, peregrinus & hoſpes ſolatur, & ægris incommodum alleuiatur. Parientibus ergo fœminis, ſummaq; ægritudine laborantibus, gallus non longè abeſt, ob felix omen, & temporis lapſum indicandum, vt probat Volater. lib. XXV: quos & dicit ſtrepitu ſuo bellum, & fauſtam partubus natiuitatem annũtiare. Vtq; tandem ad menſam conuiuantium meliores, craſſioreſq; offerantur, iuniperi baccis, ſeu leguminibus, in toto Aquilone abundantibus, ſicuti & aliæ ſylueſtres volucres, ſaginantur: vt elegantiores, ſanioreſq; carnes eorum reddantur.

Galli media nocte canunt.

Cantus gallorũ certior horologio.

Viatorea ante galli cantũ nõ exeunt ędes.

Gallus adeſt fœminis parituris

Galli ſaginãtur iuniperi baccis

De Ciconiis.

CAP. XIII.

IN Septentrionali Gothia & Suetia grad. eleua. poli Arctici 56. in Meridionali ſitu, verſus 90. gradū ꝓcedendo, Ciconiæ nigræ. ſolūmodò ciconiæ rubeo roſtro & pedibus, ſed pennis nigris inueniuntur, verno tempore à calidis regionibus, aut à vaſtis et abditis paludibus, mitiori cœlo ſubiectis, vbi hyeme latuerant, reuertentes. Aduenæ nocturno volatu cum gruibus veniunt, veteraꝗ domicilia repetunt, eo ſcilicet Pulli in paludibus ꝓducunt naturæ inſtinctu, quòd potius in paludibus, quàm hominum domibus nidos, pullos producturæ ponant. Aues Eſca ciconiarū. etenim hæ plus aquatiles ſunt, quàm terreſtres: vnde & lumbricis, ranis, muribus, piſcibus, & carnibus, ac ſerpentibus veſcuntur: ſed bufonibus nunquàm. Animal ad paſtum conquiſitum roſtro comminuit, glutitꝗ, ac in ſtiuma retinet, donec mollificatum mittat ad ſtomachum: vnde reiicit ad pullos enutriendos. Hæc auis nigra Ciconia ꝓ pullis pugnat. eſt, fortiſſimi roſtri: acerrimè pro nido & pullis, etiam ad mortem vſq pugnat, alam vnam ante crus, quaſi pro ſcuto opponens. Aquilas, & cæteras rapaces aues tempore pullorum inſequitur: quas ſi ſola exturbare, aut ſuperare nequierit, alias conuo- Signū victoriæ in ſono roſtri. cat, victoriam parem ex hoſtibus habituras: qua obtenta, roſtri percuſſione alacritatem oſtendit: etiam quando ſocia acceſſerit, vel pulli proſperantur in paſtu: tuncꝗ diu ſonat, caput antè & retrò ſæpius plicando. Nocturno autem concuſſa timore ſonat, & ſibilat, auxilium in noxias beſtias petitura. Præterea vnum ex pullis, vel quia degener eſt, vel quia tædio paſcendi ducitur, deplumatum nido deiicit, vulgi iudicio velut decimas pendens, aut domino fundi cenſum pro hoſpitio præbens.

Pietas eximia erga filios. Eximia tamen illis circa filios eſt pietas. Nam adeò nidos impenſè fouent, vt aſſiduo incubitu plumas exuant. Quantum autem tempus impenderunt in fœtibus educandis, tantum & ipſæ inuicem aluntur à pullis: nam frigida earum membra refouentes, eas in paſtu procurant, donec redierit fortior ala ad parentum ſenectutem nutriendam. Tradit & Volaterranus, & Aelianus, eas teſte Alexandro Magno, ob pietatem deorum beneficio in quibuſdam Oceani inſulis in homines conuerti: quare eis nocere, omnibus locis ducitur impium, & indignum, maximè in Theſſalia,

Theſſalia, vbi ſerpentum immanis eſt copia : quos dum eſcandi gratia inſectantur, incolas liberant à magno veneni malo . Quare ibidem ciconiis honor, & immunitas eſt conceſſa, vt capitale fuerat, occidiſſe ciconiam , vti hominem . Nec dubium, eas caſtitatis ſectatrices eſſe, fœduſq; coniugii adinuicem ſeruare .

Serpentes deuorãt ciconiæ in Theſſalia.

De naturali pietate Ciconiarum , & Ardea.

CAP. XIIII.

LOQVITVR etiam de earum pietate & clementia beatus Ambroſius in Hexameron . Nam depoſiti patris artus , per longæuum ſenectutis plumis nudatos , circumſtans ſoboles pennis propriis fouet: & quid dicam ? collatitio cibo paſcit, quando etiam ipſa naturæ reparat diſpendia , vt hincinde ſenem ſubleuantes, fulcro alarum ſuarum ad volandum exerceant , & in priſtinos vſus deſueta membra reducant . Quis noſtrum patrem ægrum non leuare faſtidiat ? quis feſſum ſenem humeris ſuis imponat ? At verò auibus graue non eſt , quod pietate plenum eſt : vnde & auis hæc Romanorum vſu Pia vocatur . Eſt & aliud genus , Iſidoro teſte , meropes , ſiue gauli : qui parentes ſuos recondunt, & alunt, quando ſeneſcunt, deficiuntq; volare &c. In partibus verò inferioris Germaniæ omnes ciconiæ ſunt variæ , culmina ædium humanarum inhabitantes , eiuſdem naturæ cum nigris in Septentrione . Abituræ autem, vt dicit Perottus, in certo loco congregantur, ita vt nulla ſui generis niſi captiua relinquatur . Domeſticantur nigræ , & variæ : ſed frigora intenſa fortius tolerant nigræ . Eſt deinde alia auis paluſtris , Ardea dicta, in Septentrione vt in plurimum cinerei coloris , vnum inteſtinum ſicuti ciconia habens : victum quærit in paluſtribus ripis , & aquis : præſenti capitulo iuncta , propter magnam vtriuſq; concurrentem proprietatem . Ardea dicta eſt , quia ab arduo volatu nomen ſumit : vnde altiſsimè volat duplici ratione , aut ſcilicet ob metum accipitris , aut imminentes tempeſtates . Si verò accipiter eam in ſublimi moleſtat , ſtercore miſſo in pennas eius, eas putreſcere facit : vbi Solinus ſcribit de Bonaſo , qui ſpatio trium iugerum ſtercus poſt ſe mittit in venatorem, & maxima beſtia Zubro ſecundum Albertum . Ita & lupus vrinam ſpargit in perſequentem . Ardea , quæ paludibus inhæret , notas ſedes deſerit , imbreſq; formidans ſupra nubes volat , vt procellas imbrium non ſentiat . Ardea , Plinio teſte, cùm in mediis arenis triſtis extat, diras tempeſtates prænuntiat . Ardeæ verò albæ extra Aslogiam in Noruegia ſunt in maxima copia , vt ſtercoris vredine deſtruant arbores , & frondes ſubiectas nidis . Ita & in Hedenſoe, non longè ab oppido Sundenſi in Pomerania .

Ciconię veteres à iuuenib' nutriuntur.

Exhortatio b. Ambroſii ad pietatem.

Gauli.

Ciconiæ variæ in Germania.

Ardea cinerei coloris.

Stercus ardeę.

Sterc' bonaſi.

Zubro.

Vrina lupi.

Ardea nuntiat tempeſtates.

De Cygnis.

CAP. XV.

Cygnus mitis.

Cygni multi nimis in aquilonaribus aquis

CYGNVS, ſiue olor (vt omnibus videtur notum) volucris mitis & manſueta, à canendo ſic dictus, eò quòd ſonum carminis dulcedine modulatis vocibus, propter longum collum & inflexum, ſundit: quo neceſſe eſt eluctantem vocem reddi ſonoram. Rarius tamen cæteris auibus cantat, niſi in productione pullorum, aut vrgente ſorti frigore: idq; in Septentrionalibus aquis, vbi aues; iſtæ durante tepiditate, longiori ſe continent mora: & tandem frigoribus ſuperatæ acerrimis, ſeſe in ſublime efferunt, & euolant ad calidas regiones: tuncq; inter niues candidas, permixtas atris nubibus, ſola voce prodeũte in magnis agminibus, ordine etiam literali pulcherrimo ſpectaculo per altiſsimas nubes euolare cernuntur, prognoſtico incolis terrarum relicto, quòd hyems validiſsima ſit ſecutura. Sed hoc prognoſticum quantò ſeuerius exinde viſum fuerit, tantò lætius omen terrarum incolis adminiſtrat, prout ſuperius lib. I. dictum eſt, & infrà dicetur. Habent enim incolæ multas commoditates ex eo aſperrimo gelu. Tandem mitigato tempore redeunt ad veteres aquas. Verùm quia carnem ſuauem, molleſq;. plumas tanquam merces pretioſas incolis portant, diu ſine inſidiis haud perſeuerant. Nouere per experientiam venatores, eos ſuaui citharæ, tibiarumq; cantu naturaliter delectari: ideoq; mentita bouis, vel equi imagine, aùt ſub ipſa beſtia viua ad littus in cithara canunt, donec appropinquanti cygno, dulciq; voci intento, ferreum hamum haſta infixum pectori immittant, chordaq; haſtæ annexa ad littora trahant. Nec ſolicitus eſt cygnus ſuperuiuens, aut plures: quia nõ formidãt iam captum littus adire, propter ſolitum paſtum: ſicq; cygnus ſui fati præco, cithara deceptus incidit in ſatum, quod aliis concinere ſolet. Aliás in ſenecta leuiter cum melodia, vita ſoluitur, penna capiti traiecta.

Cygni altiſſimè volãtes frigus aſperitatẽ nuntiant.

Modus capiendi cygnos.

Cygnus præco ſui fati.

Plato.

Cantat enim, vt ait Plato, non ex triſtitia, ſed potius lætitia, propinquante fato.

Adhuc

Adhuc de aſſertione plurimorum autorum de natura Cygnorum.

CAP. XVI.

AMBROSIVS dicit: Cygnea carmina ſub graui terrore mortis imminentis delectant: naturales enim edunt modulos, quibus paludes reſonant dulciſsima ſuauitate. Iorath tamen dicit, olorem dulci modulatione minimè delectari: ſed cùm ſuauiſsimè modulatur, tunc ſignat, quòd morti ſuæ magis vicinatur. Plinius lib. X. cap. XXIII. olorum morte narrari cantum flebilem falſum arbitratur aliquot experimentis. Cygnus itaq, vti plumas habet albas, ita carnes nigras, fortitudinem in alis habēs: quod colericam ſignat complexionem. Ideoq iracundus, oneris impatiens, nec libenter volat. In lacubus, & ſtagnis quieſcit. Vno pede natat, altero dirigitur vt velo: Piſcibus nutritur, & herbis. Penes aquas nidificat in arundineto. In pullis educandis ſolicitus: qui primùm cinereum, deinde candidum colorem habent. Auis hæc plena conuitiis fertur, vt ea clamante, reliquæ volucres omnes ſileant: vnde & olor dictus, quaſi alogos, quod Latinè dicitur iniuria. Eſt tamen nautis placida in prognoſtico viſa, vt Aemilius dicit:

Modulatio dulcior morti viciniorapparet

Experimenta falſa.

Plumæ albæ & carnes nigræ.

Cygni deſcriptio.

Olor.

Auis placida nautis.

> Cygnus in auſpiciis ſemper lætiſsimus ales.
> Hunc optant nautæ, quia non ſe mergit in vndis.

Non longè à Londino Regia ciuitate Angliæ, in flumine Tameſia reperiuntur plura millia cygnorum domeſticorū: etiam in lacu Scotiæ, Spina dicto. Olores, ſiue cygni, ad alia loca pabuli gratia migraturi, congregati cōmeant, tali ordine volandi, vt impetu roſtrato ferātur, quò facilius aëra findant, q̄ ſi recta fronte impellerēt: à tergo dilatati, vt in cuneum porrigatur agmen, colla præcedentibus imponunt: feſſoq duce tergo illum recipiunt. Cygnus in capite percuſſus, facilè moritur: alioquin multas ſuſtinet læſiones. Caſſiodorus lib. I. dicit beluas ipſas ſono hominum conformi plurimum delectari. Ita & Plinius dicit paſſim, quòd videlicet aues vt cygni, piſces vt delphini, terrenęq beſtiæ cantu mulcentur, ſomniq dulcedine capiuntur, vt ſuperius dictum eſt.

Volatus roſtratus

Beſtiæ cātu mulceutur.

De Columbarum genere, & colorum varietate.

CAP. XVII.

Colũbaria vel rara vel nulla ſunt in ſeptentrione.

Columbarium

Turdi.

Nidi.

Modus inducẽdi extraneas columbas.

Tinnunculus.

Auis multiuaga columba.

Eſca columbarũ.

QVAMVIS in Aquilonaribus terris nullus, aut rariſsimus ſit vſus columbariorum conſtruendorum, atq; columbarum ſpecialiter enutriendarũ: attamen quæ ad hanc artem attinent, pro informatione earundem terrarum, aliqua honeſta compendia populis illis inſpectione huius libri poterunt demonſtrari: vt ex aliorum ingeniis commoda ſolatia aſſequi valeant, & quatenus opus fuerit, ſine cuiuſuis iniuria imitari. Vnde autore Palladio, columbarium accipere poteſt ſublimis aliqua turricula in prætorio, vel alio excelſo loco conſtituta, læuigatis & dealbatis parietibus, in qua columbæ recipiantur, ac nutriantur: cuius cellæ duo ſubiecta cubicula fiant, vnum breue, ac propè obſcurum, quo columbæ claudi poſſunt: (quas nutrire facilimum eſt) aliud verò turdos nutriat. In columbariis à quatuor partibus feneſtrellæ breuiſsimæ fieri debent, vt columbas ſolas ad introitum, exitumq; permittant. Nidi quoq; inferius figurentur. A muſtelis tutæ fient, ſi inter eas vetus lini folliculus proiiciatur. Inducunt alias, ſi cymino aſsiduo paſcantur, vel eis alarum extremitates melle inungantur. Rutæ ramulos plurimis locis oportet contra animalia inimica ſuſpendere. Eſt etiam habenda auis tinnunculus, vel alia, quæ terrore ſuo accipitrem à columbario deturbet. Inducendæ ſunt columbæ, vt aues huiuſmodi ament. Fertur enim, ſi in quatuor angulis defodiantur in ollis nouis oblitis, non mutare ſedem colũbas, multiuaga alioquin aue. Eſt enim ars illis inter ſe blandiri, & corrumpere alias, furtoq; comitatiores reuerti. Verùm vt hoc ipſum fiat, pauci inter Septentrionales populos, quibus curioſitas iſta, non neceſsitas placet, præbent in paſtum columbis piſa melle tincta, quatenus inter oſculandum blandiendumq;, hac oris ſuauitate campeſtres columbæ manſuetas comitentur in antra: eoq; caſu multæ capiuntur: quæ mox vt ſunt ingreſſæ, certis repagulis antra huiuſmodi clauduntur. Accipitris impulſu vaſtum mare ingrediuntur, ac ſe manibus hominum committunt pertractandas, prout & ego in mari Germanico conſtitutus vidi.

De pullis Columbarum, & virtute medicinali eorum.

CAP. XVIII.

DVPLICES in Septentrionalibus terris ſunt ſpecies columbarum ſylueſtrium ſcilicet, & domeſticarum. Quæ ſylueſtres ſunt, ſatis frequenter in eſcam hominum, arte & induſtria venatorum captæ deputantur: non autem vt ordinarius cibus, ſed pro voluptate permiſſus. Harumq́; columbarum pullos ex cauis arboribus, ſeu rupibus extractos, iuuenes heremi ſcrutatores ſæpe quæſitos, ad ædes reportant: iiſq́; veſcentes audiores redduntur, vt eos deprædentur ex ſyluis. Domeſtici verò pulli verni reputantur meliores, ob ſana nutrimenta: ſed pinguiores in autumno, ob maturiorem paſtum. Medici, licet rari ſint in regionibus illis, pullos teneros ex ſyluis raptos, ſuadent dari phlegmaticis, ſed non colericis, & calidis à natura. Item omni morſui columbam recenter occiſam applicant, & ſanatur. Item ſtercus columbarum doloribus apponunt, vt humores deſiccentur. Item ſanguine columbæ ſanant podagram, vel mitiorem faciunt. Item ſanguine columbæ leuant oculorum maculas: fluxumq́; ſanguinis eodem naribus inſtillato ſiſtunt. Item ſtercore columbarum mixto melle verrucas tollunt. Item ſanguine columbę ex ala dextera accepto, oculo infirmo medentur. Recenter enim eductus, acutus valde eſt, & diſſolutiuus: & ideò eum congruere aſſerunt lippientibus oculis: quorum alioqui dolor frequentius generatur ex vehentiſsimis ventis frigidis: qui videntur magis foris vrere, quàm aliqua intrinſeca cauſa.

Colũbarum ſpecies duplices.

Pulli domeſtici

Pulli ſylueſtres pro medicinis dantur.

Medicinalia aquilonariũ ex columbis.

De Coruis ſyluestribus, & domeſticis.

CAP. XIX.

Corui albi atq; cætera animalia alba.

Ferocitas coruorũ cõmunis

Aurũ monedulæ non cõmittendum.

Monedula.

Spectra agris imponenda.

Coruus candidiſsimus.

Corui Romani multa millia nũmorum meruere platis quatuor verbis.

Verba vnius corui.

Verba alterius.

QVARTO libro cap. X V. huius voluminis, dictum erat de legibus coruorum necandorum Islandiæ, atq; quod in ea terra glaciali ſunt ferociſsimi corui, etiam albi, ac vrſi albi, atq; reliqua ob frigoris aſperitatem in aliis regionibus Aquilonis animalia alba, prout proximè ſuperiori libro de leporibus, ac vulpibus albis fuerat declaratum, & probatum. Nunc verò quia ſpecialiter de auibus eſt agendum, coruus quoq; veniet in proprietate ſua perſtringendus. Illud ſatis arbitror dictum, quod ſiue ſylueſtris ſit, ſiue domeſticatus, ſemper naturam ſæuiendi, rapiendi, & furandi habet, vt neceſſum ſit vbiq; eius arcere crudelitatem: in campo, ne deuoret agnos: in domo, ne infantulis in cunis vagientibus eruat oculos: & in loculis, ne ſubtrahat æra, vt Cicero Valerio Flacco de monedula viſus eſt dicere: Non plus aurum tibi, quàm monedulæ cõmittendũ eſt. Ait etiam Plinius monedulæ miram ineſſe furacitatem, præcipuè auri & argenti. Monedula dicta quaſi monetam tollens, voceq; iuuenis imbuitur humana, vt amplius noceat, & præſertim agris triticeis: à quibus non niſi per ſpectra agris impoſita, arcetur. Igitur vt de coruo candido videatur exemplum, Perottus aſſerit, quòd *Alphonſo* Regi Siciliæ coruum candidiſsimum miſit Rex Britannorum: alium etiam *Rex Scytharum*, aucupio mirabilẽ: quo reliquos coruos, & phaſianos venari ſolebat. Rurſum ſi Scythæ ſaltem Europiani agnoſcere vellent, quanta docilitate polluerint Romani corui, intelligerent eoſdẽ plus, videlicet quadraginta millia florenorum meruiſſe, pro platis quatuor adulatoriis verbis, quàm forſitan multi Britannorum Scytharumq; Reges toto æuo vniuerſis canibus, aut coruis, vel etiam falconibus acquirere valuerunt. Idq; tali modo accidiſſe ſcribitur: Redeunti Cæſari Auguſto in curru triumphali, geſticulatoris cuiuſdam coruus ſingulariter inſtitutus, hæc verba locutus eſt: Aue Cæſar, Victor, Imperator. Qui ob id viginti millibus nummorum aureorum emptus eſt. Sed multò pluris alius cuiuſdam ſutoris coruus, qui Cæſari dixit: Opera & impenſa perdita. Vtcunq; ſe habeant hæc trita adagia in Latio, certum eſt, omnes coruos totius Aquilonis nunquàm pro verbis, & vocibus ſuis recepiſſe mercedem,

licet

ſicet LXIIII. voces formare dicantur: inter quas peſsima quædam eſt, Cras cras, omnibus pollicitatoribus valde communis, & pluribus pernicioſa. Præterea alia eſt vox, Erit erit: & nunquam erit. Et ita de reliquis, quæ garritu, ſingultu, latratu, crocitatione, vocis reſorbitione, ſtrangulatione, diras truceſq; tempeſtates, imbres, & euentus rerum vniuerſis abſq; nummis exponunt. Immò in ceruiſiariis tabernis cicures corui retrò, vel à latere clandeſtinæ furantur pecuniā ab inebriatis, certoq; loco reponunt, vt ſympoſio ſoluendo per cōſcium furti addatur aliquid pretii: & ita gratis bibere videntur, vbi coruus pro omnibus ſoluit.

Corui 64. voces formant.

Corui ſurantur in ceruiſiariis tabernis.

De Coruis marinis.

CAP. XX.

EST & aliud genus coruorum, aquaticum, ſiue cornices anguillarum, appellatum. Hæ aues nigerrimæ ſunt, præter pectus, & ventrem: quibus cinereum colorem natura præſcripſit, & incomparabilem vorandi auiditatem. Venantur piſces, tardi ſunt volatus, diuq; ſub aquis manent, quando ſe immergunt. Habent roſtra dentata, vt falces meſſorum: quibus retinent lubricos piſces, anguillas præſertim: quas adeò guloſè venantur, & vorant, vt eas per aluum, tanquam per canale egerant viuas. Sunt etiam hæ aues ingratiſſimæ naturæ, quia ſtercoribus egeſtis corttces, ac arborum ramos, vbi habitant, inficiunt, vt ſubitò areſcant. Idq; ardea facit: quæ æquè ac ille in altis arboribus nidum collocat prope piſcoſas aquas, vt ferè omnia genera auium aquaticarum. In vere producunt oua. Eſt & aliud genus coruorum, quod in principio hyemis ſeptem diebus nidificat, & ſeptem diebus pullos cubando producit. Hyemis autem principium intelligitur, quando quarta cœli hyemem facit, cùm ſcilicet ſol intrat Tropicum Capricorni hyemalem, vſque ad Arietem. Accedit etiam huic coruo, ingrato auium generi, alia auis aquatica, Morſex dicta, totaliter nigra: quæ ei inſidiatur, roſtrum habens ſerratile, vngues fortes: quibus aquis immerſa, grandes piſces venatur, & edit. Gregatim in arboribus nidificat iuxta aquas, pullos piſcibus paſcens. Relinquens nidos, ſi ſentit ſe grauari, nouum cibum euomit, alioqui peritura. Hæc ſaturata, alas ſole ſiccandas expandit, diuq; aquam cauda percutit, antequàm ad volatum eleuatur. Sortitur ergo aliud nomen, quòd Humuſculus, vel Humiduſculus dicatur. In omnibus littoribus Septentrionis tam æſtate, quàm hyeme hæc auis verſatur.

Corui aquatici rapaces.

Aues ingratiſſimæ.

Hyemis principium.

Morſex.

Pinguedo ípedit volatum.

Humuſculus.

De inimica aue huius Corui.

CAP. XXI.

AVIS eſt Platea dicta, Septentrionalis aquæ incola: quæ acerrimus vindex eſt auiū ſe mari mergentium, vt piſcibus veſcantur. Ideoq; his inſidiatur hoc modo: Aduolat eas, capitaq; mordet, & corripit, donec ad ſuū vſum extorqueat prædam: quam mox dimittūt taliter laceſſitæ. Hæc aliquando conchylibus ſe replens, cùm teſtis grauari ſe ſentit, calore ventris ſemicoctas eiicit, conchyliaq;, & oſtreum quod intus eſt, latè exugit & edit. Præterea inter piſces Oceani

Platea auis.

Raia piſcis inimicus aui rapaci.

Exēplū clementiæ ſequendū.

latos, & aculeatos, Raia dictus reperitur: qui hominem à canibus marinis natantem, ad deuorandum raptum, & ſuffocatum defendit, nec deſerit, donec viderit eum à periculo euaſiſſe: de cuius clementia, & aliorum crudelitate, plura inferius oſtendentur: vt ſaltem hinc humana temeritas ſeſe diſcat comprimere à ferina crudelitate, nulli inferenda, ſed innocentia vbiꝙ defendenda. Hic piſcis coruum marinum ſub vndas ſe mergentem, ſæpiſſimè ad paſtum rapit, ne etiam in aquis careat vltore ſuæ rapacitatis.

De Erythrotaone.

CAP. XXII.

Erythrotao.

Modus venādi eam auem.

Pennæ fortes.

Auis hęc parcit exiguis.

Pondus prędæ attenditur.

HAEC auis nigerrimi coloris eſt, rubeam habens criſtam, fortem & altam, roſtrum aduneum, & vngulas acutas, de genere vulturum, aquila grandior: cui in odoratu præfertur, vt aquila cæteris in acumine viſus. Habitat in Aquilonaribus ſyluis, immò ſaltibus Tridentinis, vbi eam M. D. XLV. guſtaui. Dulciſſimi ſaporis eſt caro eius, ſiue aſſa fuerit, ſiue lixa. Nec vnquam facilius capitur, quàm ſub vmbra equorum: eo ſcilicet modo, vt eam ſagittare volens in arbore ſublimi (vbi ſemper quieſcit) neceſſe habeat ſecum ducere iumentum ad locum opportunum, vt ſupra dorſum eius ab extenta balliſta extrudat violentiſſimam ſagittam, latam ſcilicet in dente, vt pennas penetret nimis fortes, & condenſatas. Nec errante ſagitta ſtatim euolat: quia fragorem auditum exiſtimat à colliſione arborum (vt in ventis ſemper fit) exiiſſe, & non à ſagitta. Cùm verò in terram paſtus cauſa deſcenderit, aquilam à cadauere, cæteraſꝙ rapaces aues, etiam ſolo terrore perturbat, ſolis imbecillibus, & minutulis parcens. Venatur lepores, & vulpes, cæteraſꝙ minutulas beſtias vngulis exportandas, percuſſione alarum. Miro robore valet, ac viribus vngularum: vnde omnem prædam primo ictu ſtupefacit. Venatur & aquaticas aues, vt nec euolando, nec ſe ſubmergendo ab eius perſecutione ſint immunes, pondus obſeruans prædæ viuæ, vel mortuæ ſuſcipiendæ, vt eam non exportet in nidum, vel arborem altam, niſi conformis ſit vnguibus eius: & ita cibat pullos. Plurimam famē ſufferre poteſt: ſed eam

mira

mira voracitate luporum more reſtituere nouit: eaq; voracitatis ratione euenit, vt in pectore, vel inteſtinis cadaueris cor, & mollia vorando, reti vel laqueo tanquam caueis incluſus circundetur. Maiori tamen diſcrimini ſubmittitur, quando cum nocturnis alitibus ingreditur pugnam: de quorum numero otus eſt, de die nunquam apparens: cui acriter congrediens, tantum mutuis vngularum impreſſionibus conſigitur, vt & ipſe, & aduerſarius orto die venatori fiant præda. Et hoc quoq; Albertus fatetur fieri inter VVormatiam, & Treuerim in Germania. Ne autem videatur hæc rapax auis in aquis ſimili compare carere, ecce auis Linachos occurrit: quæ tantæ rapacitatis eſt, vt cæteræ eam in mari videntes, ſe terrore eius ſubmergant, & pro tota ea die non niſi à longe emergant, eò quòd illa obſeruat aquæ ſuperficiem, ne aliquæ eam euadant.

Aues pugnãtes à venatore capiuntur.

Linachos.

De Falconibus, & eorum diſtinctione.

CAP. XXIII.

EX quo falconibus tanta reuerentia, honoſq; conceditur, quòd procerũ manibus, gemmis, margaritiſq; adornati inſideant deportandi, vt ſuo raptu ſpectaculum aliquod geſtantibus ſe demonſtrent: nefas crederetur, huiuſmodi auium præfectos, ſeu bariſellos, præſentibus volucribus haud rectum attribuere locum. Aquilonares igitur montes hos generant valde feroces, ſed generoſos, etiam candidos: qui balliſtis incolarum, niſi omnimodam vim in rapiendo fecerint, tanquam aues ſacræ non impetuntur: alioquin damna facientes, quantũcunq; nobiles, aut candidi ſint, ſagittas incolarum non euadent. Habitant tamen in rupibus quaſi inacceſſis, viuentes ex raptu piſcium: quos ob nimiam multitudinem diminuere nõ ſufficiunt homines etiam innumerabiles, niſi concurrerit adiutorium rapacium beſtiarum. Adeò natura ludit in rebus abundantia, vel defectu ſagaciſſimè temperandis. Abundant etiam ibidem accipitres, & milui, ac corui, ob aquaticarum auium ſegnitiem, ac tardum volatum: quia nimium fertilitate fundi ſaginantur. Dicit etiam Albertus, quòd in animalibus Septentrió-

Falcones ornati

Falcones generoſi aqlonares

Natura ludit in reb' tẽperãdis

Accipitres.

Falco ſubalbidus. *Falco lanarius.* *Corpora nigra poroſa.* *Co ρa alba diu durant.* *Nomina falconum.*

nis multa eſt rapacitas, ferocia, ac audacia: quia corpora illa magna ſunt, & multi ſpiritus, & ferocitatis. Volateranus Alberti ſententiam ſequens, inter ſeptem falconum genera ſubalbidos ponit in Septentrione, propter frigus, humorem, & locum, in quo naſcuntur. Ponitur etiam falco lanarius: qui ſtat in aere contemplans prædam, vbi ſubalbidus vnguibus & roſtro audacius aduolando ferit: non ita falcones nigri, qui tardiores ſunt: quia corpora nigra, ſeu fuſca, poroſa ſunt, de facili euaporantia ſpiritus, qui ſunt vehicula virtutis: tuncq; laſſantur, & debilitantur, quamuis ſunt agilia per naturam. Econtra autem alba, frigida, conſertas habent carnes: & quia ſunt multi humidi, multorum ſunt ſpirituum, & propter carnium conſertionem non citò euaporantia: & ideò diu durant in labore. Genera tamen falconum ab aliquibus ponuntur VIII. vt Symmacho, & Theodotione: ab aliquibus X. vt Alberto, & ſequacibus ſuis. Sed quoad nobiliores, primum ſacrum, ſiue aelium, vel aëriphilum: ſecundum girofalconum: tertium montanum: quartum peregrinum: quintum gibboſum: ſextum nigrum: ſeptimum album à Suetia: octauum rubeum, quia maculas rubeas & nigras habet: nonum hyacinthini pedis: decimum minimum quantitate, quod vulgariter ſmerlin vocatur.

De curandis Falconibus, & aliis auibus venatoriis, more Aquilonarium.

CAP. XXIIII.

Infirmitates & medicinæ diſtinctę per ordinem.

QVANDO habet dolorem capitis claudendo oculos, & mouendo caput in diuerſum, datur ei lardum cum puluere piperis, & caro pullina alternatim.

Quando aperit roſtrum, & percutit pedem, habet malum humorem in capite: torquendus eſt ſtylo argenteo in naribus, vt exeat humor, & vngatur recenti butyro.

Quando ſternutat proiiciens aquam de naribus, habet nimium humorem: & capiantur tria grana ſaxifragæ, cum totidem granis triti piperis cum aceto, & applicentur naribus cum lana bombacina, aut ſubtili ſtupa lini.

Quando collum inflatur, aperiatur vena auricularis, vt gutta exeat, & comedat ranam, & detur cibus pullinus.

Quando leuato pede percutit crus ſuum roſtro, habet guttam ſalſam: aperiatur vena inter crus & coxam.

Quando habet pediculos, vngatur caput cum axungia veteri, admixto argento viuo, & miſceatur ſæpius.

Quando habet febres, ſcilicet quando ei calent pedes, & contremiſcit, axungia gallinæ cum forti aceto admixto aloë, detur ei interpolatè, & deinde teſtudo limax dicta.

Quando cibum reproiicit, habet viſcoſitatem in ſtomacho: dentur carnes paſſeninæ aſperſæ cum trito gariophyllo alternis diebus, & rurſus pipio alternatim: ſi tenuerit, ſanabitur.

Quando non longè egerit, detur cor porcinum cum ſeta porcina minutim inciſa, vſque in diem tertium, & liberabitur.

Quando habet lumbricos, detur limatura chalybis depurati, ſuper carnem porcinam ſparſa triduo, & proderit.

Quando tineæ comedunt pennas, detur vinum calidum, & piper tritum, & infundatur in gulam falconis, & teneat donec digeratur.

Quãdo podagrã patitur, id eſt, pedes ſine extrinſeca læſione tument, detur oleũ oliuæ, & butyrũ, æqualiter, & aloẽ, iecinoris modo coacta, vnius vnciæ: quolibet die miſceantur, pedeſq; triduo vngantur: poneturq; ad ſolem; & comedat carnem catti.

Quando habet pruritũ, hoc eſt, quãdo ſe pectit, & ſcalpit, et pennas trahit, detur ſtercus anſeris, ouis, & aloe, æqualiter, forti aceto tẽperata; bulliãtur ad ſolem triduo, vel igne lento: in quo balneetur falco; edatq; carnem colũbinam cum melle, & piper: ſit in loco obſcuro diebus nouẽ, vſquequò apparuerit penna bona in cauda: tuncq; lauetur aqua roſacea, & ſanabitur: iterum tamen ſæpius lauetur.

Quando eſt vulneratus, albumen oui, & oleum oliuæ, vel butyrum recens, æqualiter mixta, & appoſita proſunt. Purgetur vulnus lauando cum calido vino, non aqua, donec cutis texerit carnem.

De Garrulis, & Cornicibus, ac Graculis.

CAP. XXV.

GARRVLI ſyluestres domeſticantur, ac voces articulatas addiſcunt, vt ſuprà dictum eſt de imperialibus coruis; Sed garrulus à graculo natura, colore q; diſtinguitur; nam graculus eſt totaliter niger, de genere cornicum, in Septentrione rariſſimè apparens; ſed frequens in Germania inferiore: garrulus autem diuerſo colore, garritu, ac volatu lateraliter inter arbores garriendo peruolat: nec quiſquam tranſire poteſt, contra quẽ non garriat importunè. Aliarum auium voces nõ delectationis, ſed garritus cauſa imitatur. Vnde garrulitati nimium intendens, à niſo rapitur in eſcam: exemplum ardelionibus præbens, ne aliena ſic ſcrutentur, vt propria obliuiſcantur. Habet & omnium volucrum colorem: & intantum furit, & inſanit, niſo vel catto viſo, vt in ramis arborum ſe ſuſpendat. A iuuentute domeſticatus, diutius garriendo mirè loquitur.

Diſtinctio garrulorũ & graculorum.

Niſus rapit garrientem.

Exemplum.

Cattum domeſticum, tanquam hoſtem inſidiantem, continuo garritu, vt auferatur, prodit. Nuces, & glandes pro hyemali eſca æſtate recondit, ſignum loci & rei cuſtoditæ à tranſitu nubium ſumens: quo fit, vt ſtulta memoria illuſa ſibiipſi famem, aliiſq; ei ſolicitudini non intentis eſcam exhibeat copioſam. Diſcant ergo ex eo pecunioſi & auari, ne damnata ſolicitudine congeſtos theſauros mittant ad hoſtes, & ingratos hæredes. Cornices ſunt in Septentrionalibus terris mixtæ, coloris cinerei, & atri: vngulis & roſtris plurimum potentes: carnibus, alioq; pabulo indifferenter, etiam nucibus alto caſu confractis vtentes. In hyeme cibum cum porcis ſumentes, aſcendendo deſcendendoq; ſemper reſident ſuper dorſa eorum, propter vngulas frigoribus non conſumendas. Solicitæ genitrices ſunt pro pullis educandis. Cornicem incubantem mas paſcit more coruorum, teſte Alberto. Vtraque auis infauſpicatæ garrulitatis. Vterque parens fœtum ſecum volantem diu nutrit, pietatis amore. Diſcant ergo homines, hortante Ambroſio, amare filios ex vſu cornicum: quæ etiam volantes filios ſedulò proſequuntur, & ſolicitè, ne fortè teneri deficiant, cibum ſuggerunt, ac plurimo tempore nutriendi officia non relinquunt.

Collecta annona aliis cedit.

Cornices cur ſedēt hyeme in dorſis porcorū.

Exemplū pietatis erga filios.

De bona Auium natura attendenda.

CAP. XXVI.

DISCANT homines ex auibus hoſpitalia iura ſeruare cum ciconiis. Item pericula ſua communicare cum neceſſariis, vt cornices: & ab eiſdem caſtitatem, quia inter ſe fidiſſimæ ſunt. Mira etenim his caſtitatis & matrimonii cura, haud palàm coëuntibus: extincta conſorte, alteri viduitas impolluta manet. Sunt etiam cornices in auguriis, & incantationibus aptæ, vt Alberto placet. Plin. dicit lib. XIX. cùm contra aquā (vt aliæ terreſtres aues) clangorem dant, ſeſeq; perfundunt, imbrem præſagiunt. Vero experimento etiam receptum eſt, vt ſeſe in Septentrione niuibus perfundant, vt turdus vel alauda arena, aut puluere gallus: tuncq; profundum caſum niuium præmonſtrant. Inſidias etiam omnium rapacium volucrum improba voce, & volatu domeſticis auibus demonſtrant: immò & ſola voce, vt Suetonio iocanti placet:

Virtutes exemplo auium amplectendæ.

Auguria auiū.

Nuper Tarpeii conſedit garrula cornix.
Eſt bene non potuit dicere, dixit Erit.

Pica inſuper quaſi poëtica dicitur, eò quòd verba in diſcrimine vocis exprimere, & importuna garrulitate vocem imitatur humanam, colorem ex nigro & albo communiter habens: quanquàm in Septentrione totaliter candidæ ſint, licet raró reperiantur. Vidi ego in Polonia M. D. XXXVII. tranſiturus ad Concilium generale Mantuæ conuocatum, prope Gneſnam toto corpore candidam picam à nobilibus terræ, ad propagationem generis diligenter inquiri. Communis autem pica, frigore preſſa, hominum ædibus ſe confidit, veluti & corui, cornices, & ſimilia, vt facilimè capiantur, prout lib. I. cap. XIX. multis effectibus probatum eſt. Suſtinet tamen hæc auis vltra cæteras immenſum frigus: ſed parcitur illi, ne capiatur: quia noxias beſtias, lupos, vulpeculas, lutras domeſticis animalibus inſidiantes, plurimo garritu prodit. Lætiore etiam cantu lætos hoſpites inſinuare videtur aduenturos. Alia de earum mira natura, refert Plinius lib. X. quomodo adamant

Pica quaſi poëtica dicta.

Pica prodit beſtias noxias.

adamant verba, quæ loquuntur, cura atque cogitatione intentionem non occultantes. Conſtat emori victas difficultate verbi, ac niſi ſubinde eadē audiant, memoria falli. Hilarantur verbum audientes ſæpius repetitum.

De Gryphis, & aliis Auibus.

CAP. XXVII.

NEQVE Plinio, neque Alberto phyſica ratione aliqui videntur gryphi eſſe in rerum natura, niſi ſecūdum traditiones hiſtoriarum. Dicunt enim eos antrorſum aquilæ formam effigurare in capite, roſtro, alis, ac anterioribus pedibus, licet multò maiori quantitate: in poſteriori verò parte, cauda, cruribus imitari leonem: & in aquilinis vnguibus longos habere vngues, in leoninis verò, breues & magnos: è quibus ſcyphi fiunt, vti ex ouis ſtruthionum ad bibendum: & ideò quoſdam longos, quoſdam breues gryphorum vngues inueniri. Habitant in Hyperboreis montibus, infeſti maximè equis, & hominibus: tantaque fortitudine præditi, vt equum, & armatum ſeſſorem rapiant. Iſidorus tamen dicit, eos gryphos ea ratione vocari, quaſi animalia quadrupedia, ac pennata: viuereque in montibus prædictis, equis infeſtos, etiam vt hominem decerpant. In Aſiatica Scythia terræ ſunt locupletes, ſed inhabitabiles, referente Solino. Nam cùm auro & gemmis affluant, gryphes vniuerſa tenent, alites ferociſſimæ, & vltra omnem rabiem ſæuientes: quarum immanitate obſiſtente, aduenis rarus acceſſus eſt. Viſos quippe decerpunt, velut geniti ad plectendam auaritiæ temeritatem. Arimaſpi cum his pugnant, vt lapides, qui ibi ſunt, intercipiant: ex quibus ſunt ſmaragdus, cyaneus, & cryſtallus. Dicitur etiam lib. de nat. rerum, gryphes eſſe quadrupedes, capite & alis aquilæ ſimiles, ſed multò maiores. In nido ſuo lapidem agathen ponunt, nec dubium quin ad aliquid vtilem. Hi equis, & hominibus maximè infeſti ſunt, ita vt homines armatos præliando ſuperent, & occidant. Dicuntur aurum effodere, et in effoſſi inſpectione gaudere. Gryphem in India, teſte Volaterano, quadrupedē eſſe aligerum tradunt, viribus potentem, leonis more recuruis vnguibus, dorſo nigrum, priori parte purpureum, alis albicantibus, ore aquilino, igneis oculis, captu haud facilem, niſi pullum. Præterea nidificare in altis

Gryphi forma qualis tandem eſt.

Scyphi ex vngulis gryphonū, et ouis ſtruthionum.

Gryphi.

Alites ferociſſimæ.

Arimaſpi.

Gryphes.

Aliger gryphes

Aurum effodit.

montibus: & illi congredi nullum, niſi leonem, & elephantem, audere. Aurum inſuper in deſertis fodere, & accedentes arcere, ex eoq; nidos texere ferunt: ad quod ſurripiẽdum ſæpe venit mille, aut duûm millium hominum exercitus magno cum periculo, tum etiam quæſtu. Tertio deinde, aut quarto redeunt anno ex Aeliano. Philoſtratus verò in vita Apollinis lib. III. ſcribit hanc auem, ſimul & phœnicem ſacram eſſe ſoli, currumq; ſolis hiſce gryphibus iungi: ſuperare inſuper elephantes, & dracones, omnia deniq; animalia, præter tigridem, quæ ob velocitatem ab eo auſugit: vultu quoq; non multũ ab humano differre.

Animalia bigenera.

De animalibus autem bigeneribus, Vincen. in ſpec. nat. lib. XXII. plura dicit. Etiam Plin. lib. VIII. cap. XXI. vbi de equo pennato, & ſimilibus multa dicuntur.

Porphyrio auis.

Porphyrio eſt auis, contra modum aliarum vnum pedem habens latum ad natandum, alium verò fiſſum ad ambulandum: & id genus eſt in Balearibus inſulis.

Pegaſus.

Pegaſus (de quo Plinius) eſt equus pennatus, cornutus, & armatus, quem Aethiopia gignit. Habet & alas, vt aquila: valde monſtroſus.

Struthio.

Struthio alta beſtia eſt, per me viſa in Concilio Vicentino M.D.XXXVIII. in pedibus fiſſis animal, & roſtro auis: de quo in Iob plura dicuntur: & quomodo ferrum glutit, & digerit, alibi requiretur.

Auriphrygius.

Auriphrygius eſt auis, ſic dicta, quaſi auram phrygiam ſequẽs. Habet vnum pedem cum vncis acutis ad prędandũ, alterum verò latum ad natandũ. Gyro multiplici vtitur in aëre, nunc more ludentis, nunc more inſidiantis, vſq; dum prædam in aquis cernens, impetuoſè deſcendat, altero pede prædam rapiens, altero natante rapientem adiuuans.

De Gruibus, & vigilia militari.

CAP. XXVIII.

GRVES peregrino agmine cum ciconiis ab Auſtralibus locis, veris tempore in Septentrionales terras venientes, ſatis, vel in maiori parte lib. II. cap. XI. demonſtratæ ſunt, & ex Solino cap. XV. quatenus lectori placuerit, adhuc in earum mirabili natura notari poſſunt, hoc reſeruato ad hunc paſſum, de auibus Septentrionis, quòd prænominatæ grues non conferunt in mutuam operationem, ſecundum Albertum, niſi vigilias, & volatum: quæ Liburnicarum more roſtrato impetu, veluti

Volatus et vigiliæ gruibus cõmunes.

& anſeres, feruntur, facilius ita findentes aëra, quàm ſi recta fronte impellerent: à tergo ſenſim dilatante ſe cuneo, porrigitur agmen, largeq́ impellenti præbetur auræ. Colla imponunt præcedentibus, feſſoſq́ duces ad terga recipiunt. Quæ autem domeſticatæ ſunt, miré laſciuiunt, gyroſq́ quoſdam indecoro curſu vel ſingulæ peragunt. Vigilias habent nocturnis temporibus, lapillum pede ſuſtinentes: qui laſſatis ſomno decidens, indiligentiam ſono coarguat. Cæteræ dormiunt, capite ſubter alam condito, alternis pedibus inſiſtentes. Dux erecto prouidet collo, ac periculum prædicit. Ex hac gruum vigilia, viſus eſt Alexander accepiſſe exemplum vigilandi, dum non crederet exercitui fortunam ſuam dormiendo. Vnde ne à ſomno deciperetur, ænea pelui ſuppoſita, brachioq́ extra cubile exerto, pilam in manu tenebat argenteam, vt cùm neruorum vigorem ſopor laxaret, lapſæ pilæ tinnitus ſomnum rumperet. Hoc quidem documentum Regem illum excellentiſſimum à gruibus accepiſſe arbitrandum eſt, qui nocturnas excubias lapidis pondere ſemper exercent, ne à ſomno decipiantur. Qua diligentia ſi vſus fuiſſet Thraſybulus Athenienſis, reſtitutor oppreſſæ patriæ à XXX. tyrannis, nunquám hoſtili irruptione noctu famulis ſuis dormitantibus interfectus fuiſſet: relicto exemplo, veriſſimum eſſe militare præceptum, Nihil in bello oportere contemni. Neq́ ſine causa dicitur, Matrem timidi non raró flere. Verùm qui videre velit de cauendis nocturnis insidiis, videat parum caput V. lib. X. & meliora ſperet.

Gruum vigiliæ.

Alexander exẽplo gruũ vigilauit.

Thraſybulus.

Præceptum militare.

De Hirundinibus ab aquis extractis.

CAP. XXIX.

ETSI multarum naturalium rerum ſcriptores memoriæ prodiderunt, hirundines mutare ſtationes, hoc eſt, exurgente leui hyeme, repetere terras calidiores: attamen in Septentrionalibus aquis ſæpius caſu piſcatoris extrahũtur hirundines, in modum conglomeratæ maſſæ: quæ ore ad os, & ala ad alam, & pede ad pedem poſt principium autumni ſeſe inter cannas deſcenſuræ colligârunt. Notatum enim eſt, eas eo tempore ſuauiſſimo completo cantu taliter deſcendere, & pacificè poſt principium veris inde euolare,

Hirundines cõdũt ſe hyeme in aquis.

atq; repetere vetuſtos nidos, vel nouos naturali ſolicitudine fabricare. Maſſa autem illa per imperitos adoleſcẽtes (nam antiqui, et experti piſcatores eam renũtiũt) extracta, atque in æſtuaria portata, caloris acceſſu hirundines reſolutæ, volare quidem incipiunt, ſed exiguo tempore durant: quia immatura acceleratione non liberæ, ſed

Partus immaturus cauendus. captiuæ ſunt reductæ: documentum præbentes, abortiuum partum eſſe cauendum. Accidit etiam tempore verno, liberè reuertentes, nidoſq; veteres intrantes, aut nouos conſtruentes, ſuperueniente horrida hyeme cum denſo caſu niuium, omnes pariter emori, vt nullæ in tectis, aut fluminum ripis tota ea æſtate videantur, præter pauciſſimas, tardius à profundioribus aquis aſcendentes, aut aliunde peregrinantes, quæ naturæ beneficio ſobolem reparaturæ, hyeme penitus in Maio ſoluta, aduolare cernuntur.

Prognoſticũ ſeminandi. Agricolæ enim ex earum nidis ſublimius, vel depreſſius ædificatis, prognoſticum capiunt, an in vallibus, an in montibus, vel collibus (propter imbrium incrementum, vel decrementum) ſint ſeminaturi. Immò nec bonum omen capiunt incolæ ex tectis, vbi hirundines habitare perhorreſcunt: quia ea culmina

Culmina tectorum caſura. caſura creduntur. Et cùm triplex hirundinum genus ſit, iſtud primum eſt, quod cum hominibus habitat, ſcilicet candidum pectus habens, & caudam longiorem bifurcatam, garrienſq; perpetuò in domeſticis nidis. Secundum genus agreſte & nigrum, in rupibus & ſaxis, ac ruinis murorũ habitat: quod alto volatu ſiccitatem,

Signum pluuię vel ſerenitatis & humili pluuiã præſagire videtur. Tertium genus ripale, ventre ſubrufum: & hæ hirundines ſtatim non ædificant, cauando terram, propter fluminum inundationes,

Adhuc de Hirundinibus, & medicinis ex eis inuentis.

CAP. XXX.

Sapientia hirũdinis. HIRVNDINEM, referente Ambroſio, accipiamus maternæ ſedulitatis in filios grande documentum. Hirundo quidem minuſcula eſt corpore, ſed præſublimis pio affectu: in nido conſtituendo tam ſapiens eſt, vt hominum domiciliis pullos ſuos commendet, vbi nullus eos incurſet. Ore feſtucas legit, & luto illinit, vt conglutinare poſſit: ſed quæ lutum pedibus deferre nequit, aqua pennas infundit, vt eis puluis hæreat, & limus fiat, quo feſtucas ſibi colligat

colligat, & hærere faciat. Si qua verò eius pulli fuerint cæcitate perfuſi, remedium habet, quo viſum reformet. Volaterranus dicit eam quinos pullos producere, quibus ex ordine cibos adminiſtrat: & ſi quem debilem, & implumem viderit, molliores plumas adducit, & ſupponit. Ipſum quoq; nidum (vt Plinius refert) plumis mollibus, flocciſq; conſternunt tepefaciendis ouis, ſimul ne durus ſit tenerioribus pullis. In fœtu ſumma æquitate cibos alternant. Notabili munditia pullorum egerunt excrementa. Adultos etiam circumagi docent, & foras emittere ſtercus. Dicitur autem hirundo, eò quòd non ſumat cibos reſidens, ſed in aëre edat. Aliis auibus non impetitur, nec vnquam præda eſt: idq; benigna naturæ prouidentia factum exiſtimatur, cùm ſe, pulloſq; ſuos tam ſterili aëris quæſtu cibare cogatur. Paſſeres tamē, dum nidos earum habitaturi ingrediūtur, cum exercitu venientes hirūdines, lutum ore ferentes, ſubitò claudunt, ac ſuffocant eos: documentum præbentes, alterius libertatem minimè eſſe violandam. Pulli earum combuſti, conferunt morſui canis rabidi. Item puluis combuſtorum pullorum, morbos faucium curat, vulneraq; linguæ, & labiorum ſanat. Item hirundo in mulſo cocta, pectus optimè purgat: & cor eius puluerizatum, & bibitum idem facit. Maiores hirundines ſi combuſtæ fuerint, puluis earum melle mixtus, & inunctus, caligines oculorum detergit. Hæc etiam ſquinanticiis prodeſt, & vuæ fauciumq; tumorem compeſcit: quod ignorârunt medici, curantes chariſsimum fratrem meum Io. Magnum Archiepiſcopum Vpſalenſem M. D. XLIIII. ex eo morbo Romæ mortuum. Pulli hirundinum, qul in Auguſto ſunt, lapidem chelidonium, aliquando in epate, aliquando in ſtomacho geſtant: quem ego diuerſicolorem inueni. Pulli autem conuerſis ad ſe vultibus in nido, generoſi ſunt: poſteriora verò vertentes, degeneres. Strabo lib. XVII. in verbo hirundines, aſſerit eas gigni ſeptenûm cubitorum, quæ gulam perforatam habent, atque per hanc reſpirant.

Hirūdo viſum pulloꝝ reformat.

Cibi æqualr diſtribuūtur inter pullos.

Hirundo vnde dicitur.

Perditio paſſerum.

Medicīę ex pullis hirūdinum

Io. Archiepūs Vpſal. obiit Romæ.

De Lago &c.

CAP. XXXI.

LAGVS eſt auis aquatica, moribus mergo contraria. Nam vt mergus tempeſtatem maris fugit, ſic lagus in ea lætatur, & ludit. Viuit indifferenter in terra & mari, volans ac natans, prout animal lutra inter beſtias ſylueſtres & aquatiles. Lagus etiam lepus dicitur Latinè. In ſtagnalibus locis, vel petroſis nidum collocat, miro ingenio factum: ſed ſæpius in profundo manere delectatur. Larus eſt de genere milui, tam in aqua, quàm in aëre pro præda volitans, ſemperq; famelicus perſeuerans. Mergus ab aſſiduitate mergendi & natandi dictus, demiſſo in profundum capite, aurarum ſigna ſub fluctibus colligit, & cùm præuidet æquoris tempeſtatem, ad littora cum clamore tendit. Mergus, vt Plinius dicit, in arboribus vere nidificat, vltraq; ternos pullos non producit: eſtq; de genere inſatiabiliū aīalium, quibus à ventre protinus recto inteſtino cibi tranſeūt ſicuti lupis ceruiariis: qui, vt cæteræ aues aquaticæ, pēnas roſtro purgātes, aut maria & ſtagna fugientes, præſagiunt ventum. Plinius lib. XXX. dicit oſſifrago vnum tantum eſſe inteſtinum, omnia deuorata conficiens: cuius extrema pars adalligata prodeſt contra colum. Eſt etiam quædam ſpecies mergorum cornuta, à re ſic vocata, eò quòd rubeas plumas maſculus, & fœmina varias, velut cornua in capite ge-

Lagus lætat̄ in tempeſtatibus maris.

Larus.

Mergus.

Genus inſatiabile mergi.

Species mergorum cornuta.

ſtant, contra omnium volucrum genus in cauda pedes habentes, ita vt ſtando in terra (quod rarius accidit) ſicut homo geſtu pectoris erigantur: quas aues beatus Martinus diuina virtute coëgit aquam contra naturam ſuam deſerere, & arida loca, ac deſerta petere, prout alibi habetur, quòd S. Hieronymus leonem aſino cuſtodem deputauit. Horum pulli ſtatim vt oua exeunt, tanto vigore pollent, vt ſi matrem eos perdere contigerit, virtute propria viuant: hyemeq́ pinguiores ſunt, propter paucitatem motus: quia omne animal ſereno aëre gaudet, & in eo plus vagatur: ſed multò magis ſrigore vrgente, quando frequentiſſimos faciunt motus circulares, & quadratos, ne congeletur aqua, prout ſuperius de anate dicebatur. Nepa eſt auis longi roſtri, cinerei coloris, vt perdix in dorſo, & in ventre vt niſus. Hæc ſuſceptura cibum, in luto tantùm roſtrum infigit, vt niſi pede illud extrahat, perſecutoribus ſuis fiat præda: & ideò in die quieſcit, & nocte ac aurora cibos quærendo vagatur, etiam currendo: & ita capitur retibus, propter carnis dulcedinem, præſertim quæ minor eſt, inſtar turturis hyeme latitans in cauernis. Aquatica verò maior, gemitu importuno indicat tempeſtates.

Aues aquaticæ virtute diuina fiunt terreſtres

Leo cuſtos aſini

Animal ſereno aëre gaudet.

Nepa.

De Onocrotalo.

CAP. XXXII.

ONOCROTALVS in numero aquatilium, multas in ventre recondens eſcas, & poſteà extrahens, & manducans, habet ſimilitudinē oloris: nec differre exiſtimaretur, niſi faucibus ineſſet alterius vteri genus. Huc oīa inexplebile animal congerit, mira capacitate, vt mox perfecta rapina ſenſim inde in os reddita, deferat in aluum ruminantis modo. Auis hæc rapax eſt, & longi ac ſerratilis roſtri, inſtar oloris: quod in aquam, vel terræ lutum infigit, & quaſi cornu ſonans, horribilem ſonum emittit. Suntq́ duo genera, aquaticum, & ſylueſtre: & vtrunq́ inter aues ſplene caret. Folliculos magnos in gutture habet: quibus primò cibus mollificatur: deinde ventri, vt digeratur, tranſmittitur. Alia cibi receptacula non habet. Ideoq́ in aquis potius viuit: Gallia etiam Septentrionalis hanc auem habet: cuius quoq́ Hieronymus meminit, quòd fixo in puluere roſtro horrendè clamat. In Oriente reperitur etiam hæc

Onacrotal' aīal inexplebile.

Hieronymus de onocrotal' natura loquitur.

auis

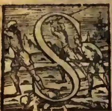
uis eiuſdem naturæ & proprietatis: quippe cùm vocem edere voluerit, caput in aquis ponit, & illic inſtar rugitus clamorem emittit. In faucibus enim quoſdam habet folliculos, quibus cibum primò concipit, & poſt horam in ventrem mittit, ibiq́ eum digerit inexplebile animal. Plinius dicit, quòd multas ſimul eſcas recondit. Ideoq́ Dominus per Eſa. cap. XXXIIII. ciuitati deſolādæ cōminaī his verbis: Non erit tranſiens per eam, & poſſidebunt eam onocrotalus, & ericius, & ibis, & coruus habitabunt in ea. Omnia hæc aīalia diri portenti ſigna ſunt. Nec diſſimiles onocrotalis oſinæ aues perhibentur: quæ magnitudine cygnis comparatę, fluuios ac piſcinas inhabitāt, roſtrū habentes magnū, & à gutture vſq ad pectus inſtar ſacci receptaculum longum, & amplum: in quo magnā ſimul reponūt copiam piſcium, vt ſcilicet paulatim digeſtis cibis, paratam eſcam reperiant, quò ingluuiem, licet inſatiabilem, ſedent. Neq́ tales famelicæ beſtiæ alibi, quàm in aquis, vbi copia piſcium reperitur, graſſari ſolent. Eſt etiam beſtia Botaurus appellata, quæ ſimilem onocrotalo naturam habet, vt Vincen. in ſpe. nat. lib. XVI. cap. XLIII. diffuſius affirmat.

Onacrotal' Eſa. 34. notatur.
Aīalia diri portenti.
Oſinæ aues.
Famelicę beſtię plures ī aquis
Botaurus.

De Auibus ſub niue recluſis.

CAP. XXXIII.

SVNT in Septentrionalibus terris galli ſylueſtres, quantitate ſimiles phaſianis, licet multò breuiore cauda, & abſoluta nigritia in toto corpore, & candentibus aliquot pennis in extremitate alarum, & caudarum. Mares rubea & eminenti criſta, fœminæ verò humili ac lata, colore griſeo decorantur. Hæ aues mirabili natura ſuſtinent frigus immenſum in nemoribus, vti anates in aquis, prout ſuprà dictum eſt cap. de anate. Verùm cùm niues inſtar collium terræ ſuperficiem vbiq cooperiunt, ramoſq́ arborum diutius deprimunt, & condenſant, certos fructus betulæ arboris (Gatulo Italicè dictæ) in forma longi piperis vorant, & glutiunt indigeſtos: idq́ tanta auiditate, ac quantitate, vt repletum guttur toto corpore maius appareat. Deinde partitis agminibus ſeſe inter medios niuium colles immergunt, præſertim in Ianua-

Galli ſylueſtres phaſianis maiores, ſed nigerrimi.
Aues ſub niuibus latitantes.

rio, Februario, Martio, quandó niues vt turbines, typhones, vel tempeſtates grauiſſimæ è nubibus deſcendunt, prout ſuperius cap. de niuibus lib. primo eſt expreſſum.

Niues vt turbines cadunt.

Cumq; coopertæ ſunt, penituſq; vt nulla videatur conglobatæ, certis hebdomadis cibo in gutture collecto egeſto, ac reſumpto viuunt. Venatorum canibus non produntur: attamen ſagacitate expertorum venatorum ſæpius euenit, vt canibus in odore errantibus, ipſi ſignis deprehenſis maximum numerum viuarum auium comprehendant, extrahantq; ad magnum lucrum.

Sagacitas venatorum.

Sed id fieri oportebit celeriter: quia audito canum latratu, mox vigore alarum (non ſecus ac agmina apum erumpunt, & ſe in ſublime efferunt. Quòd ſi præſentiunt niuem imminere maiorem, prædicto fructu iterum deuorato, aliud domiciliũ captant, inq; eo manent vſq; ad finem Martii, vel celerioris reſolutionis niuium, ſole Arietem egrediente: tunc enim niue liquefacta, naturæ inſtinctu (vt multæ aliæ aues) à latebris ſurgunt, oua pulloſq; producturæ: & hoc in montibus, vbi vepres ſunt, & arbores denſæ.

Aues ſub niuibus iterum ſe recondunt.

Mares & fœminæ viciſſim oua cubant, & vterque pullos obſeruat, & præſertim mas, ne ab aquila, vel vulpe rapiantur.

Gallus ſylueſter diligẽtius obſeruat pullos.

De venatione earum extra niues.

CAP. XXXIIII.

HAE aues in maxima turba congregatæ volant, atque in altis arboribus, præſertim betulinis, manent: nec deſcendunt, niſi propagationis cauſa, quia in earũm arborum ſummitate habent ſufficiens nutrimentum. Et eo viſo, ſcilicet quód ſeſe dilatent per campos, etiam niue repletos, venatores ſiue ruſtici, ad quos rura ſpectant, baculis ſeu fuſtibus longitudine VIII. vel X. pedum, obliquo ſitu è terra ſupra niues erectis, è quorum ſummitate dependet laqueus ad omnem tactum mobilis, venantur huiuſmodi aues: quia in congreſſu naturæ mirè ſaltant, vti perdices currunt: & ita incidunt in laqueos, atque pendentes manent.

Modus venãdi gallos ſylueſtres.

Aues mirè ſaltantes.

Cumq; vna funiculo videtur ſuſpenſa, aliæ eam liberaturæ aduolant, & ſimilibus laqueis irretiuntur. Eſt etiam alius modus eas capiendi, videlicet ſagittis ſub vmbra equorum (prout ſuperius dictum eſt de erythrotaone) vt minus inſidias valeant præcauere. Tempore autem propagationis, inceſſabili garrulitate alterutrum ſe ſuperare volentes canunt, mares præſertim, vt longo latoq; ſpatio per omnes ſyluas audiantur: ſeq; cantu frequentius produnt.

Aues cãtu ſe ꝓdunt.

Eſt etiam alia auium ſpecies, Bonoſa dicta, carnes habens exterius nigras, interius albas, ſatis delicatas & ſapidas more perdicum, ſi licet ſint magnitudine phaſianorum.

Bonoſa auis.

Tempore coitus maſculus hianti ore currit, donec ſpumet: tunc fœmina occurrens ſpumam recipit, indeq; videtur concipere, & parere oua, atque educere pullos: quod Alberto non placet. Carnes verò ſupradictarum auium, ſylueſtrium ſcilicet gallorum, ſunt admodum dulces, & temperatæ, vt caponum: & ob id ingenioſè, vt dictum eſt, hyeme ſcilicet laqueis, & æſtate ſagittis capiuntur.

Modus propagationis.

De niualibus Auiculis.

CAP. XXXV.

EST præterea admiranda quarundam auium Aquilonarium natura, quòd in ſyluarum ſolitudine ita ſeſe contineant, vt ibi genitæ humanis habitaculis nunquàm, vel raró appropinquent. Sturnorum magnitudinem, & colorem æſtate habent: hyeme verò multiplicatis niuibus ſemper candidæ apparent, veluti cygni. Pedes earum rubei, vt nigrarum ciconiarum: ſed roſtrum croceo colore decorum, breue tamen & acutum. Cibus earum, vt cæterarum auium, vermiculi inter cortices rimoſarum arborum latitantes, vel acini pinorum, aut abietum, aut coryli fructus: quæ etiam ſub aſperrima hyeme vim nutrimenti non amittunt. Sed difficile capiuntur retibus, laqueis, arcubus, aut baliſtis, ob niuium profunditatem, cùm pulchriorem colorem habeant, quàm ſaporem. Vbi verò alites prædictæ concauitates niuium, veluti abditas ſpecus ſortitæ fuerint, eas ingrediuntur, ſeſe balneantes, vti puluere gallus, vel ſturnus arena: deinde cacumina arborum niuibus oppreſſarum repetunt, tanquam locum naturę beneficio maiorem voluptatem adminiſtraturum: immò & neceſſitatem, vt eminentius præcaueant inſidias importunas accipitrum: quibus viſis ſe in medias niues intrudunt, vt paſſeres contra miluum inter ſpinas, & demum niuibus conſumptis, inter arbores denſas tempore veris. Quando ab albedine in cinereũ colorẽ naturali varietate tranſeunt, vitam degunt placidã, nullum inter rapaces alites accipitre minore ſentientes hoſtem ſeueriorem. Quòd verò cernuntur arbores ſub candidis illis auibus incuruatæ, maximam abundantiam niuium ſignat: quia proceræ arbores velut ſemicirculi, aut arcus in terram depreſſæ, per menſes Decembrem, Ianuarium, & Februarium, aut amplius detinentur. Adhæret enim nix denſa, latioribus ramis frigore congelata: augeturq́ frequenti niuium caſu, vt ſæpius importabili onere vaſtæ arbores vel rumpantur, vel in partes diuidantur.

Aues niuales.

Cibus auium.

Aues niuib' ſe balneantes.

Accipiter auiũ hoſtis acerbior

Abundantia niuiũ anni fertilitatẽ pnũtiat.

De ponderoſis Niuibus, & Culicibus hyemalibus.

CAP. XXXVI.

Nix diu durat in aquilone. HAEC QVE niuium magna preſſura continuè durat, vſquequò ſolis aſcenſu, & Auſtrino vento conſumitur. Deinde poſt tantum, tamq; diuturnum naturæ certamen, rediuiuo humore huiuſmodi arbores incuruatæ, ad priſtinam libertatem, & decorem reſurgunt, eminentius in ſublime tendentes, quò terra niuium humore reſoluto, ſingulari fertilitate fuerit impinguata: quod & agricolis pro liberalio-
Nix magis quàm ſimus agros impinguat. ri commodo cedit. Reſolutione enim niuium agri fœcundiores redduntur, citiuſq; germinant, quàm quiuis alii agri diligentiſſimo labore præparati, prout ſuperius lib. XIII. in primis ca-
Prata vberrima pitulis eſt enarratum. Similiter & prata, ac paſcua tantùm luxuriant graminum vbertate, ac diuerſitate, vt neceſſum ſit inde arcere iumenta, ne nimio herbarum eſu crepent, aut debilitentur: immò vbi prata ſunt, falcibus ſæpe truncare herbas. Accedit præterea aliud naturæ portentum verſus Septentrionem, quomodo in pleriſque
Culices minutuli in hyeme. locis penes terrarum calida ſpiracula minutuli culices generantur, Auſtroq; flante modicum à terra eleuantur, & innumerabili agmine ſupra niues turbato volatu mouentur: & ſicut nulli ſunt moleſti, ita vnico flatu venti Borealis aſperi, veluti hemerobii extinguūtur. Sed tamē rediens Auſter nouos pducit ex eiſdē cauernis, & ſtrobus, vt plurima pars hyemis etiā culices videat in aëre perſtrepētes. Simile Strabo lib. XI. in verbo Vermiū oſtendit. Eſt etiam hic cōſyderandū propter coloris ſimilitudinem,
Caladrius albus quòd caladrius albus ſecūdum legem immundus, cuius interiora femoris curant caliginem oculorum, in atriis Regum inuenitur. Homini infirmo, morituro faciem
Auis mirum præſagium. auertit: ſed victuro faciem intendit, ægritudines eius aſſumens, & diſpergens eas: aliquando etiam ob hoc moritur ipſa auis. Licet autem flacceſcant arbores niuium denſitate, & teneri rami nimio pondere more arcuum deprimantur, atq; plures arbores pronæ in terram inclinentur: tamen ſub eis, tanquam in opacis locis, frigido vento liberis, habitant diuerſæ beſtiæ in maxima ſecuritate. Sed nec ſilendum eſt, itinerantes ſub his incuruatis ar-
Iter ſub niuoſis arboribus. boribus, tanquam fornicibus, perficere vias ſuas: leues tamen ictus caſu niuium aliquando ſuſtinere.

De Ouis

De Ouis inſularibus diuerſarum auium.

CAP. XXXVII.

QVIA aquatilibus auibus tutum minimè eſt, oua ponere in terra firma, aut pullos producere longè ab aquis, propter noxias beſtias, vulpeculas ſcilicet, & muſtelas: ideò naturæ inſtinctu in inſulis (quarum infinitus in Aquilone numerus eſt) & rupibus fruticum germine denudatis, maximo agmine, ac numero diuerſi generis cohabitant: nidoſq; earum aliquæ in nudo ſilice, aliquæ tortis aridiſq; ſtipulis, vel gramine ſicco reponunt, ouaq; innumera pariunt: quæ quibuſcunq; nauigantibus liberè cedunt occupanda, ita vt maxima vaſa colligant, & in forum vendenda comportent, aut ſale (corticibus exuta) ad domeſticum cibum, non ingratum, longo tempore ſeruent: boniq; ſaporis ſunt, licet à feris accepta. Anas tamen in terra prope aquas, aut inſulas educit pullos. Inter eas aues fulica aquatica eſt, nigri coloris, de genere mergorum, anate minor: quæ in mari, & circa ſtagna habitat, non vagabũda, ſed permanens in loco ſuę generationis. Cadaueribus veſcitur piſciũ à rapacibus auibus dimiſſorũ: præter quos ipſa inſidioſè inter rupes alios venat: è quibus viceuerſa cæteris auibus magna liberalitate eſcam partitur. Tempeſtatibus gaudet, eò quòd ludendo ſe ſubmergit, & enatat. Matutino clangore tempeſtatem præſagit. Fulica, vt dicit Ambroſius, pullos aquilæ nido deiectos, reuerenda clementia cum pullis ſuis paſcit ac nutrit: hominibus ratione vtentibus exemplum præbens, quanta debeant erga peregrinos, & pauperes, ac tribulatos pietate moueri? Item ſi fulica locum inuenerit, vbi pacem & paſtum habet, inde non recedit. Nidum tamen in petris ponit prope ripas, & oua plurima parit: quæ à fluctibus minimè rumpuntur. Ouorum igitur tantam vim dicit Iſido. lib. XIII. cap. VII. vt lignum perfuſum ex eis non ardeat, ac ne veſtis quidem contacta aduratur. Admixta quoque calce cum albumine oui, quo & ſuccini fruſta ſolidantur, conglutinant vitri fragmenta: immò id verum eſt, quando calx eſt viua, vel minio admixto, quando calx viua non occurrit. Generaliter oua omnium volatilium, tam ſyluestrium quàm domeſticorum, vel aquaticorum, naturam eorum ſapiunt, vnde genita ſunt. Oua aquatilium auium pallida ſunt, & varia, ac punctis diſtincta. Intus autem omne ouum volucrum bicolor. Aquaticis lutei

Inſulæ innumeræ ſeptętrionis

Differentia nidorum.

Oua innumera cedunt occupanti.

Oua anatum prope aquas.

Fulica in loco ſuo manet.

Tempeſtas prę ſcitur.

Clementia erga peregrinos habenda.

Oua à fluctibus non rũpuntur.

Vis ouorũ glutinatiua.

Vitra & fictilia vaſa.

Ouorum diuerſi colores.

MMM

pluſq̃ albi, idq́ ipſum magis luridum, quàm cæteris auibus. Oua volucrũ ex calore fragilia: aquatilium rotunda, reliqua ferè faſtigio cacuminata. Quæ oblonga ſunt oua, gratioris ſaporis putat Horatius Flaccus. Rotunda fœminam, reliqua marem gignunt. Omnibus ouis medio vitelli parua ineſt velut ſanguinea gutta: quod eſſe cor auium exiſtimatur. Optima fœtura ante vernum æquinoctium, videlicet in regionibus calidis, & temperatis: ſed in Septentrione ad finem veris, glacie vix reſoluta, quãdo redeunt aues, vt pullos in inſulis excludant. Plura de ouis ſi quis ſcrutari deſiderat, inter alios videat Albertum lib. XVII. per totum de ouis &c.

Differentia ouorum in forma.

Adhuc de Ouis certarum auium.

CAP. XXXVIII.

LARVS auis eſt de genere milui, tam in aëre, quàm in aqua prædam venans, ouaq́ inſtar gallinarum producens. Eſt & carthates auis nigra de genére mergorum, plurimum piſcibus nociua, quos è ſtationibus turbat, ac vorat. Meantæ aues anatibus maiores (Germanicè Meuen, ac Gothicè: Maáker dictæ) breui collo & pedibus, coloris cinerei, oculis glaucis, roſtro partim croceo, partim rubeo, ſemper clamantes Mea mea. Hæ veſci cupiunt cadaueribus hominum: vnde naufragis, & ſubmerſis in tempeſtatibus inſident deuorandis. Multa harum auium genera reperiuntur, quæ oua in nudis rupibus plurima ponunt. Sunt & merguli, tempeſtates præſagientes: auidè vorant, ac in littore ſe conſeruant. Sunt & aliæ, quæ longè lateq́ per agros, & loca campeſtria volando ſe ſubducunt, ne grandinibus ab æthere tempeſtuosè in mare cadentibus, infeſtius corripiantur, aut interimantur. In littoribus Noruagicis etiam ſunt innumerabiles inſulæ, vſq́ ad ſuppolares terras progredientes: in quibus vti plurimæ aues alibi nõ reperibiles ſunt, ita & oua ꝓducunt innumera: quæ occupantibus cedunt. Sed vnum eſt cæteris ſpectaculis miſerabilius, quód gallina ex anatum ouis, pariter & propriis pullos producens, proprio fœtu ſecum gaudet in fricatione ventris cubatione fatigati: alterũ verò aquis ſe immergentem vocat ad eſcã, qui nec matrem agnoſcit etiã vociferantem. Ita forſitan eſt de quouis ſuppoſititio partu, prout latius in ſequenti capitulo oſtendetur de pullis pauonum, qui contemnunt gallinam nutricem, vti & anatum pulli.

Larus auis.

Carthates.

Meãtę aues mea mea dicentes.

Merguli.

Inſulæ innumerabiles littoris Noruagici.

Partus ſuppoſititii.

De Pauonibus.

CAP. XXXIX.

PAVONES in Aquilonaribus terris, vti rari reperiuntur, ita & chari habentur, præſertim ob pennarum decorem, & vtilitatem. Oua, pulloſq́ producunt ſemel in anno: licet in tenera ætate, ob immenſum frigus, pauci pulli coaleſcunt. Attamen in Oſtrogothia, & Veſtrogothia, ac Suetia plures generantur, & maxima diligentia educantur, ita vt primis diebus farina hordeacea in modum pillularum confecta veſcantur: poſteà caſeo recenti à lacte expreſſo, (nam ſerũ nocet) deinde XXXV. die euoluto, hordeo ſolido nutriunt: ac vltimò in apertis agris, & campis, vbi naturæ inſtinctu ſeipſos liberius ſuſtentare poſſunt, præcipuè vbi vulpes non habeãt ad eos acceſſum. Quòd autem cæteris auibus diligentius fouentur, cauſam præſtat vtilitas, & pulchritudo pennarum, quam pictores, et textores Aquilonarium terrarum in colorum varietate diſtinguenda imitantur, cùm magnorum artificum picturæ rarò, ob itineris prolixitatem, à remotis terris afferantur. Ruſticana ſimplicitas hos alites Angelico veſtitu cœlitus miſſos putaret, niſi horribili clamore, & ſerpentino capite ipſa natura refelleret opinionem. Nec mirum: quia Volateran. lib. XXV. dicit: Pauone primùm in India viſo, Alexandrum ferunt admiratum, prohibuiſſeq́ edicto, ne quis eam auem necaret. In Græciam demum delata, diu quæſtui fuit: primùm elegantibus tantùm mercede indicatus, deinde ad eorum ſpectaculum admiſſa multitudine. Maſculi (ſeorſum quinis fœminis ſufficientes) oua perquirunt, vt frangant ob libidinoſum ardorem: pulloſq́ ſuos veluti alienigenas perſequuntur, antequàm illis criſtarum inſigne naſcatur. Sed oua pauonum gallinis maioribus, & electioribus in cubando ſupponuntur: ſicq́ ſuppoſita ſæpius manu vertere oportet, vt eò facilius fœtus educatur adulterinus: circa quem non minor gallinæ cura eſt, quàm aliâs de pullis anatum: qui aquis ſe immergentes, parientem natura vrgente non ſequuntur vocantem. Pulli verò pauonum citius creſcentes, nutricem facilè contemnunt: & ita ſolicita gallina ſolatio productæ ſobolis vbiq́ defraudatur.

Pauones rari in Septentrione.

Eſca iuuenum pauonum.

Vulpes pauonibus inſidiãt.

Opinio vulgi de pauone.

Edictum Alexandri.

Pauones ob libidinẽ oua frãgunt.

Partus ſuppoſtitius ingratus

De mira natura Pauonis, & Pſittacis.

CAP. XL.

Pauonis mira natura.

AVGVSTINVS lib. XXI. cap. IIII. de Ciuit. Dei de pauone loquẽs ait: Quis, niſi Deus creator omnium, carni pauonis mortui dedit, vt non putreſceret? Hoc vtiq; cùm auditum incredibile videretur, euenit, vt apud Carthaginem hæc auis cocta nobis apponeretur: de cuius pectore pulparum, quantum viſum eſt, ſeruari iuſsimus: quod poſt tantum dierum ſpatium, quantum alia quęcunque caro putreſceret, prolatum atque oblatum, nihil noſtrum offendit olfactum. Item repoſitum poſt dies pluſquàm XXX. idem quod erat inuentum eſt: idemq; poſt annum, niſi quód aliquantum corpulentiæ ſiccioris, & contractioris fuit. Idem in eodem cap. VII: Cùm ergo dicimus de multis rebus mirabilibus, quæ nobis in promptu ſunt, ipſi de illis rationem reddant, vt de carne non putreſcente pauonis, cùm putruerit & Platonis. Iſidorus: Caro pauonis ita dura eſt, vt putredinem vix ſentiat, nec facile coquatur. Hieronymus contra Iouinianum: Fimus pauonis feruorem podagræ dicitur mitigare: & ideó fimum ſuum, ne hominibus proſit, reſorbent, vtilitatibus hominum inuidentes: vt ſuperius de vrina lyncis dictum erat. Accedit præterea ſuprapoſitæ imagini pauonis, decorus et gratus Aquilonaris hoſpes pſittacus, de Indicis oris per lõga maris nauigia adductus in Septentrionem: qui cùm tanto ingenio polleat, vt voces proferat articulatas, dominũ & reliquos eius domeſticos ſalutando, in magna habetur æſtimatione, cibaturq; ſaccharo aliunde per mare importato, ne naturali originis ſuæ, vt creditur, fruſtretur alimento. Idq; fieri ſolet per pueros, aut nobiles puellas, quibus garrulitas ineſt ab ipſa natura. Item riſumq́, pariter & gemitum, atq; alia geſticulamenta proferens, hominum excitat hilaritatem. Aſpectu virginum delectatur, & tactu, atq; caput exhibet fricandum. Deluditur autem in propria forma ſpeculum oſculando. Cùm veró domeſtica ſecreta reuelare cœperit, vilipenditur, vt alius quiſpiam afferens teſtimonium veritati, eam non amanti. Pſittaco autem datum eſt in ſuo genere fortiſſimum caput, veluti vrſo debiliſſimum. Pauo XX. annis, & vultur centum viuere dicitur.

Caro 30. diebus non putreſcẽs

Caro pauonis dura.

Fimus pauonis

Pſittacus.

Pſittacus riſũ, & gemitũ profert.

Reuelans domeſtica ſecreta cõtemnitur.

De Perdi-

De Perdicibus, & venatione earum.

CAP. XLI.

PERDIX, vt omnibus ferè notum relinquitur, eſt auis doloſa, & luxurioſa. Vnde maſculis pro fœminis certantibus, victi calcantur coitu à victoribus. Ita ſexum obliuiſcitur libido præceps. De nocte conuerſis poſterioribus ſedent perdices, & tempore libidinis, linguis adinuicem extenſis deſiderio coitus æſtuant. Volantes ſui iuris non ſunt, quia in ipſo aëre metas habent, quas tranſire non audent. In frigidis tamen locis maximè coaleſcunt. Perdix prope terram volat: quæ cùm in multis ſit aſtuta, in hoc tamen decipitur, quòd ſicubi poſsit, caput abſcondendo credat ſe totam latère: & cùm ipſa neminem videat, putat quoque neminem ſe videre. In hoc quoq; fatua eſt, quòd alienos pullos, vti adulteri filios putatiuos, fouet & nutrit, more domeſticæ gallinæ, cùm eos citius ſit amiſſura, quos nō peperit: quia loco ouorum amiſſorū, vel derelictorum, damnum reſarcit in alienis. Veruntamen, vt dicit Ambro. lib. VI. Hexam. fraudis ſuæ fructum habere non poteſt: quia cùm pullos ſuos eduxerit, eos amittit: vbi enim veræ genitricis vocem audierint, quæ oua generauit, relicta ea, ad illam ſe naturali quodam munere & amore conferunt, quam veram ſibi matrem ouorum generatione cognouerint. Capiuntur multis modis, vno videlicet frequētiore in terris Aquilonaribus, vt venator ſerpat ſub cute vaccina in terra: quem ſemina ſpargentem perdices accedunt ſecurè, donec retibus inuoluant circūquaq; in circuitu ordinatis. Capiuntur & à fiſtulatore, qui extenſis retibus domeſticam vnam perdicem offert certamini aliarū: & ita accenſæ rabida libidine accurrunt, & capiuntur. Capiuntur etiam retibus rubeo colore perunctis, cùm venator in frutice clauſus eas fiſtula vocat. Frigoribus compreſsè volitant ad nemora vaſta: ſed neq; ibi à venatoribus ſunt ſecuræ, propter delicatam eſcam ſolidæ carnis earum. Ius perdicum recreat ſtomachum. Morbo etiam regio reſiſtit cerebrū perdicis in tribus vini cyathis ſumptū. Oculis contuſis fel perdicis prodeſt cum æquo pondere mellis coctū, & datum. Fel contritum & appoſitum, valet ad oculorum claritatem reſtituendam. Oua perdicum æreo vaſe decocta cum melle, vlceribus oculoꝝ, & glaucomatis medētur, vt Plinius refert. Epar perdicis ſiccatum, diligenterq; tritum, ac bibitum, epilepticis prodeſt.

Perdix auis doloſa.

Multitudo maxima in aquilone.

Oua aliena cubat.

Modus venandi perdices.

Perdices fiſtula decipiuntur.

Medicinæ ex perdicibus.

De docilitate quarundam Auium.

CAP. XLII.

VLTRA prædictas aues, tam terreſtres quàm aquaticas, maiori vel mediocri forma, ac proprietate deſcriptas, plurimæ minutulæ ibidem, etiam valde canoræ repeniuntur: quæ communiter in aliis regionibus ſuauiſsimè cantant.

Aues inſtruunt ad cantum. Nomina auiū. — Atque vt magis articulatè id efficiant, à præceptoribus inſtruuntur, ſicuti ſunt ſturni, merulæ, turdelæ, carduelès, & calandra. Sturni autem, etſi in niuibus ſaltantes præſagiunt imminere tempeſtates, tamen capti, atꝙ in cauea tenti, propter gracilem linguæ latitudinem, facilimè inſtruuntur ad cantum, vt Vincen. in ſpecu. nat. lib. XVI. cap. CXL. atteſtatur.

Sturnus. — Auis eſt nigri, et cinerei coloris, cum quibuſdā reſperſis maculis generata. Niſum inſidiantē, & ſubtus volātem ſtercoribus opprimunt, atꝙ in arenis paludibuſꝗ ſedent.

Merula. — Merula, quæ IX. voces, quibus omnis cantilena componitur, quaſi inimitabiles habet, gloriabunda in hominum præſentia canit, verno præſertim tempore, quia hyeme balbutit. Nigra, croceis pedibus, & ore, melior eſt, quàm alia cinerei coloris.

Candida. — In Achaiæ partibus candida inuenitur. In Septentrione ante glacierum receſſum mirè cantat, à verno æquinoctio vſque poſt ſolſtitium æſtiuale. Diligit habitare in paludibus, ac vaſtis ſyluis.

Turdela. — Turdela magnitudinem, & ferè colorem turdi præferens, vere canit voce mira, & multiplici. Domeſticatur veluti cæteræ aues, vt melancholiā leuet. Vincen. in ſpe. nat. lib. XVI. cap. CXLII.

Carduelis. — Carduelis ædiculis clauſa, cornu ſuſpenſum roſtro trahit, vt bibat, pedibus pro manibus vtens: ſed poſt potum inordinatè cadere ſinit: in quo mirum videtur, quòd natura huiuſmodi auibus eam aſtutiam conceſſit, quam nec boui, nec magnis animalibus voluit impartiri, vt vaſculo in bibendo ſupponat pedem, ne cadat, & illicò rumpatur.

Calandra. — Calandra eſt auis parua, propè conſimilis alaudæ, colore fuſca, plumis deſpecta, ſed mira modulatione vocis. Audientes lætificat, omniumꝗ auium voces expreſsè imitatur. Itaꝙ quando capta ergaſtulo includitur, ibi quoque captiuitatis, & calamitatis ſuæ oblita, vix vnam diei horam ſine cantu præterit: adeoꝗ ſpatiari diuerſis auium cantibus gaudet, vt nec de ſe ſolicita ſit.

Adhuc

Adhuc de Auibus ſonoris, quæ in extremis oris Aquilonis reperiuntur.

CAP. XLIII.

IN primis philomela occurrit, quæ, vt omnibus notum relinquitur, auis eſt parua, dulciter cantans, voce quàm corpore maior: potius vitam, quàm cãtum victa deponit, multiplicem ædens ſonum, inflexum, grauem, acutum, eleuatum, depreſſum, & circunflexum. Aduolat cantantem, vt tacitè edocta vincat eandem: ſeq; ſe inuicem prouocant, quaſi in genere omnium muſicorum inſtrumentorum. Breuiterq; (vt Plin. lib. X. cap. XXIX. aſſerit) omnia tam paruulis in ſaucibus, quæ tot exquiſitis tibiarum tormentis ars hominum excogitauit: vt non ſit dubium hanc ſuauitatem præmonſtratam efficaci auſpicio, cùm in ore Steſichori cecinit infantis. Ac ne quis dubitet artis eſſe, plures ſingulis ſunt cantus, & non iidem omnibus, ſed ſui cuiq;. Animoſo certamine canunt. Meditantur aliæ iuniores, verſuſq; quos imitentur accipiunt. Audit diſcipula intentione magna, & reddit, vicibuſq; retiecent. Intelligitur emendatæ correctio, & in docente quædam reprehenſio. Refert eodem loco Plinius, candidam dono datam fuiſſe Agrippinæ Claudii Principis coniugi: iuſſas canere cœpiſſe, ſæpe anteà viſum. Habuit & turdum Agrippina ſermones hominum imitantem: immò & Cæſares iuuenes ſturnum Latini Græciq; ſermonis docilem. Carduelis prædicta veſcitur ſemine papaueris, rutæ, aut cannabi: quorum cortice extracta, puram medullam eligit in eſcam. Comedit & minimas nuces, eodem modo nucleos à pelle excorians. Multa ſunt genera huius auiculæ: tria tamen præcipua in Borealibus terris. Quoddam enim genus dorſo cinereum, lateribus croceum, capite anteriori rubeum. Quoddam paruum, & croceum. Tertium verò in pectore totum eſt rubeum, ac flammeum. Quartum genus cinereum in dorſo, & in pectore croceum, reſidet in lino dulciter canens, aut arundine exili. Omnia hæc genera gregatim volant, facilimeq; per viſcum virgis impreſſum ad haſtam, vbi vlula (quam omnes perſequuntur) ſedet, capiuntur. Remanent ſemper in Aquilone, etiam ſub aſperrima hyeme: in qua non deerit eis victus. Deniq; ſciendum eſt, q; aues paruæ, præcipuè tempore coitus, ſint cæteris loquaciores.

Philomela.

Differentiæ ſonorum.

Cantus ſunt diuerſi.

Agrippina Claudii cõiunx.

Sturnus Græcè Latineq; locutus.

Auium genera gregatim volantia.

Vlula vexatur ab auibus.

De diuerſis Auibus natura contrariis.

CAP. XLIIII.

Lãdzrygga ſyl ua ſub polo Aues ignotæ.

REPERIVNTVR etiam pleręq; aues diuerſæ ſpeciei, magnitudinis, & coloris in vaſta ſolitudine verſus polum Landzrygga dicta, id eſt, terræ dorſum: quarum præſentia ſolis aſpectibus aucupium ſine vlteriori naturæ notitia offertur. Peregrinæ ſunt à viciníoribus Scythiæ deſertis per terras & maria peruenientes, verno præſertim tempore, vt rupes hominibus inacceſſas, ſobolem producturæ inhabitent, atq; autumno recedant. Nec aliquæ niſi captiuę relinquuntur: inter quas quædam apparent diſcolores, è verticę emittentes antrorſum plumas albas, totum caput tegentes: acutiſsimaſq; vngulas quantitate aquilæ habentes: ac ex ſerpentibus, & muribus victum quærunt. Videntur præterea aues candidæ toto corpore, præter caudam, quæ fuſco eſt, & rubeo commixta colore, coruo maiores: quæ buſones, ranas, beſtiaſq; venenatas comedere viſæ ſunt: ideò aucipes ab illis abſtinent intercipiendis. Præterea aliæ, vt vlulæ, ſed luce volantes, in putridis arboribus habitantes apparent. Admiratur Plinius lib. X. cap. XXIX. miram naturæ differentiam: quia alia aliis locis negat, tanquam genera fruticum, frugumúe, ſic & animalium: non naſci, translatitium: inuecta emori, mirũ. Quid eſt illud vnius generis ſaluti (noctuæ videlicet in Creta) aduerſum? quæúe eſt iſta naturæ inuidia? aut qui terrarum dicati auibus termini? Rhodus aquilam non habet. Tranſpadana Italia iuxta alpes Larium lacum appellat, amœnum arbuſto agro, ad quem ciconiæ non tranſmeant. Picus Martius in Tarentino agro negatur eſſe. Perdices non tranſuolant Bœotiæ fines in Attica: nec vlla auis Achillis ſepulchrum infeſtat in Ponto. Nec Herculis ædem Romæ in foro Boario, muſcæ, aut canes intrant. Non tamen hic negat Plinius inuectitias (teſte Theophraſto) in Aſia eſſe columbas, pauones, & coruos, ſicuti ſuperius dictum erat de pſittacis, ſeu papagallis. Alia eſt etiam admiratio, quòd quædam mutant colorem & vocem certo tempore anni, ac repente fiunt aliæ, vt grues, quæ ſenectute nigreſcunt. Merula ex nigra rubeſcit. Turdis color æſtate circa ceruicem varius, hyeme concolor. Sunt etiam aues anate maiores, verſicolores, quæ canum latratus per om-

Aues candidæ.

Vlulæ ĩ die volantes.

Rhodus aquilã non habet.

Aues q̃dam mutãt colorẽ, vocem et mãſuetudinem.

per omnia imitantur: item aliæ boum mugitum. Item aliæ, quæ equorum hinnitum faciunt, vt à paſcuis abigant inimicum.

De Auibus ignoti nominis in Lacu albo.

CAP. XLV.

LACVS albus inter Scricfinnos, & Biarmos, ac Moſchouitas verſus polum Arcticum ſitus, dominiorum & gentium terminos habet, longus & latus, adeoq; piſcoſus, vt quibuſuis piſcatoribus, æſtiuo præſertim tempore, exhibeat ſe ſine ſui diminutione liberalem. Quare ad eum multæ gentes accedunt, domeſticam prouiſionem ex eius abundantia facturæ per totum annum. In eo lacu, & penes eum habitant infinitæ ſpecies auium, continuum garritum ferè ſex menſibus ſub clariſsima luce dierum ac noctium, vſq; ad graue faſtidium emittentium. Quædamq; earum ignoti nominis ſunt, & maximè mollium plumarum, vt incolæ eas venantes, exinde acquirant ingentem quæſtum. Opus enim eſt in his regionibus frigidiſsimis, pro arcendo gelu vti plumis, & mollibus lectis, præcipuè pro aduentitiis viatoribus, qui talibus aſperitatibus non ſunt aſſueti. Cernuntur hic diuerſorum hominum habitus, in nauibus (Strudzar, & Haapar dictis) Moſchouitarum ſcilicet, Finnonum, & Scricfinnorum, quibus ſtante regionum pace, pacifica eſt compiſcatio ineunda, vt nulli (quod mirum eſt) iniuria pro quæſtu, ſeu captura piſcium, aut auium irrogetur: niſi furto (quod raro accidit propter continuam lucem) aliquid ablatum fuerit, aut falſificatum. Gens enim illa Moſchouitica more Græcorum aſtuta eſt, & varia in verbis. Videntur etiam aues onocrotali, ſaccum ſub gutture habentes, ne & deeſſe videatur inexplebilis auis: de qua ſuo loco, ſicuti & coruo, & reliquis nonnihil fuerat allegatum. Item in hoc lacu infiniti cygni, anates, & anſeres reperiuntur.

Lacus albus.

Lacus inexhauſtus piſcibus.

Quæſtus ex plumis.

Remedia arcendi frigoris.

Furta rara propter lucem.

De auibus Alle alle dictis.

CAP. XLVI.

Aues Alle alle dictæ.

EST in hoc lacu quoddam auium genus admodum frequens, immò & in aliis finibus maris Bothnici, ac Suetici, quod tempore æſtiuo nunquàm intermiſſa voce clamitat, Alle alle: vnde propter hoc vbiq; ab incolis aues illæ Alle alle appellantur. In eo nanque lacu propter dulces aquas à calidis fontibus vndiq; ſcaturientes, multarum, ac magnarum volucrum (prout priori cap. dictum eſt) tanta multitudo reperitur, vt quaſi ſpatioſa littora, & vaſta flumina cooperire videantur, præcipuè corui marini, ſiue cornices anguillarum, morſices, ac mergi, anates duarum ſpecierum, & cygni, præter minuta aquatilia infinita. Hos igitur coruos, & reliquas inexplebiles aues, venatores facilius ob grauem tardumq; volatum, duobus vel quatuor cubitis ſuper aquas eleuatas, capiunt: eo videlicet modo, quòd in arctis ſcopulis, velut in ſularum ianuis, in vtraq; ripa haſtis atra retia, vel aqueo colore tincta appendunt: quæ trochleis ſurſum deorſumq; repentè mobilia redduntur, vt agmine magno aduolaturas aues depreſſis, ſubitoq; leuatis in obliquum caſum retibus inuoluant: quod neceſſariò auibus illis euenit, ob grauem tardumq; volatum, quem recto & lineari motu ſeruant inſtitutum, ita vt paucæ periculum euadant. Etiam anates, aliæq; aues quandoque retibus huiuſmodi ſubiiciuntur. Hæ igitur aues nigræ, & pigræ, ſiue natantes, ſiue volantes, ſemper Alle alle vociferantur, quod Latinè ſonat Omnes omnes, etiam quando retibus ſunt incluſæ: quam vocem irriſoriam ſolicitus auceps interpretatur, quòd nequaquàm omnes habeat in ſua poteſtate, neq; vnquam per retia quoque ſexcenta ſit habiturus. Sunt & hæ aues maxima multitudine in ſcopulis Suetiæ, & Gothiæ ſuperioris, licet non tanta, vt in lacu prædicto, aliiſq; fluminibus huic vicinis. Capiuntur etiam aquaticæ aues in vaſculis littoralium arborum ramis per modum nidorum appenſis: in quæ anates præcipuè ſeſe recipiunt, ad producendum oua & pullos, propter vulpeculas, à quibus in terra infeſtationem patiuntur. Item capiuntur & viſco, præſertim paruulæ.

Corui marini.

Modus venãdi aues atris retibus.

Volat' linearis.

Aues nigræ & pigræ.

Aues capiũtur ĩ cophinis &c.

De Vpupis

De Vpupis, & aliis Auium generibus.

CAP. XLVII.

VPVPAE quando ad Septentrionales campos ſtato tempore è regionibus alienis adueniunt, veris tempus accedere indicant. Auis gemitu plena, & clamore, ob ouorum, aut pullorum cuſtodiam. Vulpes in herbis importuno clamore latitare indicat: ita & canes, ac cæteras beſtias ab omnibus locis abigendas exclamat. Bellum eis cum hirundinibus, ac picis, & monedulis eſt. In paludum tuberibus oūa ponit, & pullos educit. Domeſticata venando muſcas domum purgat, etiam in murium raptu. Pluuiam gemitu indicat: quòd & nepæ campeſtres faciunt, cuculi equarum dictæ: quæ tranſuerſo volatu, citatoꝙ forti ſonitu, imbres illicò adeſſe præſagiunt. Item nepæ maiores longiſsimis roſtris pluuiam adeſſe prædicunt: ita & pici arborum. Eſt etiam auis, quæ pluuialis dicitur, perdicis magnitudine, variis pennis ornata, croceo, albo, nigroꝙ diſtincta colore: hæc creditur ſolo aëre viuere (quod omnino Albertus negat) licet pinguis ſit, & in ventre eius nihil inueniatur. Hanc grauibus baculis venantur aucupes, quos altius in aërem ad deterrendum eam iactant, vt ita auem ad ima volantem, & fugientem acquirāt. Vincentius lib. XVI. cap. XXXIX. citato autore de nat. rerum, loquitur de auibus paradiſi pulcherrimis, quòd neſcitur vnde veniant, aut quò vadant: non enim origo earum, vel propagatio videtur, ſed certis temporibus congregatæ, terras quas inhabitant, aliò migraturæ relinquunt, ac iuxta Alber. de tempore in tempus loca mutant. Item auis eſt acanthis dicta, quæ equos edit, & perſequitur. Similiter & alia Aſſalon dicta. Auis ſubis, apud Nigidium ſic appellata, aquilarum oua frangit, vt refert Plin. lib. X. cap. XIIII. Sunt & apodes, quæ carent vſu pedum, multum volantes, de ſpecie hirundinum. Nidificant in ſcopulis: & hæ toto mari cernuntur, continuoꝙ naues ſequuntur à terra recedendo, atꝙ ſemper eas circūuolitant. Item è volucribus ſolæ hirundines indociles ſunt, & è terreſtribus animalibus mures nil addiſcunt: cùm tamen leones iuga ſubeant, ac onagri, ſeu alces, plauſtra pertrahāt. Quędam aues nullam, niſi in nido retinent quietem: aut pendent, aut iacent. Et ingenia æquè varia, ad paſtum maximè,

Vpupa auis gemebunda.
Vulpes prodit clamore.
Nepæ equarum cuculi dictę.
Auis pluuialis.
Modus aues venandi fuſtibus.
Aues paradiſi.
Acanthis
Aſſalon
Subis.
Apodes.
Hirundines indociles.

De Auibus nocturnis, & earum cibis.

CAP. XLVIII.

NON putaui ſas eſſe, præterire nocturnas volucres, quia vt reliquæ ſupradictæ, ita & hæ ad decorē vniuerſi à ſummo Creatore ſunt productæ. Offertur autem in primis

Bubo. bubo Septentrionalium tenebrarum obſeruator, auis diri ominis, vt Virgilius aſſerit:

Ignauus bubo dirum mortalibus omen Affert, &c.

Lunam tamen clariſsimam intuetur, vt aquila ſolem. Sed quia viſum in meridie habet debiliſsimum, coruos ſuſtinet hoſtes atrociores: verùm ſibiinuicem ad-

Furtū alternatū uerſantur in nidis. Nam vti coruus meridie comedit oua bubonis, ita bubo

Generatio rapax nō decreſcit. oua corui de nocte: neq; ſic decreſcit generatio rapax. Cæteræ etiam aues bubonem deplumant, verùm reſupinus fortiſsimis vnguibus ſe defendit, maximè minoris generis bubo: maiores verò in rupibus, & deſertis, & vmbroſis arboribus tempore

Deſcriptio bubonis. præſertim æſtiuali manent, cùm hyeme arcibus, ac turribus Eccleſiarum horriſonam ſemper ingerunt vocem. Viſum habet flammeum, aures cuneatis plumis eleuatas,

Otis. vngues acutiſsimos: nunquàm volans quò libet, ſed tranſuerſus auſertur. Otis eſt auis bubone minor, noctuis maior, auribus plumeis eminentibus. Aliarum auium imitatrix, ac paraſita reputatur, et ſaltatrix: & facilè capitur. Mures perſequitur, quia

Aues nocturnæ lucernis capiuntur. cadaueribus, & carnibus viuit. Capiuntur hæc nocturna auium genera per lucernas accenſas in horreis ruſticorum: ibi enim congregantur, ob quæſtum, & paſtum murium latitantium. Mortua otis In ſtabulis ſuper equos ſuſpenſa, creditur eos ab

Vlula. ægritudinibus præſeruare. Vlula eſt auis à planctu luctuq; nominata: cùm enim clamat, fletum imitatur. Augurum iudicio ad dexteram volans, & tacens, proſpe-

Veſpertiliones. ritatem ſignificat: gemens triſtitiam. Veſpertiliones aues agreſtes, pedes auium habent, cauda carentes, alas mēbranaceas è corio indiſtinctas: dētibus vt mures. Victum nocte quærunt. Pullos pariunt lacte nutriendos: quod nullis aliis volucribus eſt conceſſum. Vbera admouentes (teſte Plin. lib. X. cap. LXI.) gemellos volitant amplexæ

Caprimulgi. infantes, ſecumq; deportant. Culices gratus eis paſtus. Caprimulgi nocturni fures ſunt, interdiu viſu carentes. Paſtorum ſtabula intrant, caprarumq; vberibus aduo-

lant

ſant propter ſuctū lactis: qua iniuria vber emoritur, capriſq́ cæcitas (quas ita mulſere)
oboritur. De die manent in petris. Noctua glaucis oculorum pupillis tenebras non Noctua.
ſentit, quia obſcuriore nocte volatum habet crebriorem, & hunc inoffenſum. Sole
exorto viſus eius hebetatur. Noctua contraria eſt apibus, veſpis, crabronibus, &
ſanguiſugis. Strix eſt auis nocturna, à ſono ſic dicta. Lucanus: Strix.

Quid trepidus bubo, quid ſtrix nocturna queruntur.

Plura qui videre velit de auibus nocturnis, videat Volater. lib. XXV. & Plin.
lib. X. cap. XVI.

De Vulturum differentia, & proprietate, quos Ariſtoteles & Plinius Aquilas appellant.

CAP. XLIX.

QVANDOQVIDEM ſuprà eod. lib. aquilarum genera diuerſa ſecundum Albertum, quæ frequentius in Septentrionalibus oris reperiuntur, demonſtrata ſunt: hic vulturum (quos Ariſtoteles et Plinius aquilas appellârunt) differentiā, ac proprietatem inſerēdam eſſe duximus. Quòd autē ab his, alioquin primas tenētibus, in aīalium proprietatibus deſcribēdis diſſentimus, maximè autoritate Alberti Magni mouemur, cui oīa Aquilonaria magis fuere cognita: qui etiam ſibi aquilarum naturam apud nos cōmorantium intimius perſpectam habens, in hunc modum lib. XXIII. de Animal. ſcribit: Scias quòd Ariſtoteles, & quidam Philoſophi alii aquilam, & vulturem in idem genus auis ponunt, aquilam quidem ab acumine, vulturem autem à volando & capiendo nominantes: propter quòd quidam dicunt nobiliſſimum auis genus eſſe vulturem. Hactenus ille.

Aquilarū genera diuerſa.
Vultures à quibuſdā aquilæ appellati.
Ariſt. aquilā, & vulturē, ꝑ eadē aue poſuit.

Vulturum igitur ſex genera, videlicet pygargus, qui ab albicante cauda dicitur, ac ſi albicillum nomines. Hic gaudet planis, & lucis, & oppidis: hinularius etiam à nonnullis cognomine appellatus: monteſq́, ac ſyluas ſuis fretus viribus petit. Aliud genus magnitudine ſecūdum & viribus, plangus aut clangus nomine, ſaltus & conualles, & lacus incolere ſolitū, cognomine anatarius, & morphnos à macula pennę: hunc Homerus in exitu Priami percnon vocat. Eſt & tertium genus, colore nigricās, vnde nomen accepit, vt fuluius vocetur, Græcè melænaetos. Hic magnitudine minimus, ſed viribus omnium præſtantiſſimus eſt. Colit montes, ac ſyluas: & leporarius, eò quòd propriè interficit lepores, cognominatur. Hic ſolus bono nutrimento fœtus ſuos alit, atq́ educit: hic deniq́ pernix, intrepidus, ſtrenuus, quippe qui non clangat, aut murmuret, citoq́ venetur. Aliud etiam eſt genus, ab alarum notis, quæ malæ ſunt, percnopterus, aliàs oripelargus appellatum. Hic eſt capite albicante, corpore maiore, quàm cæteri adhuc dicti: ſed breuioribus alis, cauda longiore. Huius quantitas, quaſi aliorum vulturum medietas, vulturi nanque ſpeciem plenè refert: ſubaquila, & montana ciconia cognominatur. Manet in locis multarum arborum. A coruo, cæteriſq́ alitibus capitur: grauis eſt enim, victuq́ iners. Ex naturali malitia exanimata fert corpora: ieiunæ ſemper auiditatis, & querulę murmurationis. Porrò aliud genus vulturum eſt, quod haliætus, hoc eſt marinus vocatur, ceruice magna & craſſa, aliis curuantibus, cauda lata: moratur hic in littoribus & oris. Accidit etiam huic ſæpius, vt cùm ferre quod ceperit nequeat, in gurgitem demergatur. Hunc etiam Plinius lib. X. cap. III. inter vulturum genera recenſet, & ex eis vultures procreari affirmat. Denique aliud genus gneſium, id eſt

Vulturū 6. genera.
I. Pygargus.
II. Plāgus ſiue clāgus.
III. Melænaetos.
IIII. Percnopterus, aliâs oripelargus;
V. Haliætus, ſiue marinus.
VI. Gneſium.

Vulturum par magnã ſyluã occupat.
Vultures ſeneſcẽtes fame intereunt.
Erythrotao quomõ capitur.

verum, germanumq́ꝫ appellant. Vnum hoc ex omni vulturum genere eſſe veri incorruptiq́ꝫ ortus creditur: cætera enim genera & vulturum, & aquilarum, & accipitrum, & minutarum etiam auium, promiſcua, adulterinaq́ꝫ inuicem procreant. Maximus omnium vulturum hic eſt, quia cæteros vel ſeſquialtera portione excedit. Colore eſt rubeus, conſpectu rarus, more eius, quem ſuprà cymindem intra accipitrum genera vocari diximus. Vnum par vulturum occupat magnam ſyluam: vnde fit, vt etiam pullos ſuos à nidis expellant, & longè fugent, æmulos ſcilicet rapinæ, ne vllo pacto vicinos habere patiantur. Demum ſeneſcentibus roſtrum ſuperius accreſcit, incuruaturq́ꝫ ſubinde magis magiſq́ꝫ, vt tandem fame intereant. Erythrotao Septentrionalis, vulturi haud diſſimilis, grauis corpore & pondere, capitur in terra, vt refert Plinius lib. X. cap. XXII.

Adhuc de Vulturum generatione, & pietate.

CAP. L.

Vulturum generatio.
Aetas vulturum C. annorum.
Pietas vulturũ.

TRADIT beatus Ambroſius in Hexameron lib. V. cap. XX. in generatione vulturum non interuenire concubitum, & ſorte coniugali minimè miſceri, atq́ꝫ ita ſine vllo maſculorum concipere ſemine, & ſine coniunctione generare: natoſq́ꝫ ex his in multam ætatem longæ vitæ procedere, vt vſq́ꝫ ad centum annos vitæ eorum ſeries producatur, nec facilè eos anguſti æui finis excipiat. Et ita generatio eorum ſuſcipitur introducta. Pietas autem horum animalium ab alio graui autore Caſſiodoro libro II. Epiſtolarum ſic adduci, & accipi poteſt, vt inde eliciatur excelſa illa virtus, quæ generoſis hominibus, maximè ſupremis principibus, ineſſe probatur. Ait enim Rex Gothorum Theodericus, vulturum pietatem commendans, atq́ꝫ deteſtans crudelitatẽ famulorum, qui dominum ſuum turpiter interemerunt, atq́ꝫ inhumatum (omiſſa funeris reuerentia) indignè abiecerunt, vt ſeueriſſimè caſtigentur: quatenus qui exemplis prouocantur peſſimis, pœnis arceantur aſpectis. Proh dolor, pietas in auibus inuenitur, quæ ab humana cõditione deſeritur. Vultur ipſe, cui vita eſt cadauer alienum, tantæ magnitudinis corpus nec exiguis alitibus probatur infeſtum, ſed magis accipitrem, vitam plumigerûm auium perſequentem, alis cædit, ore dilaniat, totoq́ꝫ ſuo pondere periclitantibus nititur ſubuenire: & homines parcere nequeunt, cuius ſe genus eſſe cognoſcunt. Ille non vult extinguere, quo poterat veſci: ſerui maluerunt occidere, qui eos ſuperſtes conſueuerat enutrire. Fiat ergo paſtus pii vulturis, qui necem potuit crudeliter deſiderare paſtoris. Tali potius ſepulchro recipiatur, qui dominum reddidit inſepultum.

Pietas ĩ auibus inuenitur.
Homines ꝑcere nequeunt.
Serui dominos occidũt, á qb⁹ enutriuntur.

De Cuculo, & multiplici genere Picorum.

CAP. LI.

EST etiam in Aquilonaribus ſyluis optatæ lætitiæ annuntiatrix auis omnibus nota, Cuculus appellata, circa principium Maii erumpens in vocem ſonoram: quam ferè in finem menſis Iulii continuat. Sed hoc in vaſtis nemoribus, ob inimicas aues, naturali odio eam in omnibus moleſtantes, eò quòd & ipſa (coccyx Græcè dicta) aliis ſit inſidioſa. Nidum enim proprium non facit, ſed in alienis, palumbi ſcilicet, alaudæ, vel paſſeris ſolitarii, ponit ſua oua cubanda, & alterius labore producit pullos: qui à teſta exeuntes, pulchritudine, vt educentur, prouocãt nutricem: quæ ſpecie & forma impingueſcentis ſobolis gaudens, fœtus ſuos damnat, atque abſumi patitur, donec ab adulterino fœtu euolaturo interimatur: & demum ipſe coccyx à ſuo genere, videlicet accipitre, dilaniatur. Nulla auium carnis dulcedine ſuperat coccycem: quæ & frigidiſſimæ eſt naturæ, vt Ariſto. lib. VI. de animal. cap. VII. placet. Albertus dicit hanc auem minimè æſtate colligere, quę ſit hyeme comeſtura: ſed latitat in concauitatibus arborum, aut cauernis terrarum, plumis ſpoliata. Quandoque etiam autumno capta hæc auis, educatur in vaporariis, vt quaſi ſpecies falconum, ad venandum aptari poſſit. Sed degeneris naturæ ſuæ non oblita, deuorat omnes occurrentes domeſticos pullos: & ob hoc poſteà occiditur. Alio autem tempore ponit vnum ouum in nido fulicæ, & eius oua ſugit: illa verò futuri euentus ignara, ſedulò fouet ouum, pulloq; producto ab eo necatur. Mirabile quoddam de cuculo refert Albertus lib. XXIII. quo quis loco primùm audiat alitem illam, ſi pes dexter circũſcribatur, ac veſtigium id effodiatur, hanc terram interimere pulices, vbicunq; aſpergatur. Præterea picorum genera plurima ſunt in Aquilone, magnitudine monedularum, aſperrima hyeme in corticibus arborum quærentes victum: quorum aliqui nigerrimi ſunt, rubeam habentes criſtam, aliqui glauci, aliqui virides, aliqui vario colore reſperſi, ſigna aſperioris hyemis venturæ gemitu prænuntiantes.

Cuculus.
Coccyx.
Pulli pducunt alieno labore.
Caro coccycis dulciſſima.
Cuculus errore fouet, captus pro ſpecie falconum.
Mater necatur à pullo.
Picorũ genera varia.

De Prognoſtico diuerſarum Auium.

CAP. LII.

LATISSIMO terrarum ſpatio incolis Septentrionalibus per maxima loca habitantibus, hæc ſuppetit ratio venturos euentus cognoſcendi, præſertim in natura auium terreſtrium, & aquaticarum more augurum, qui ex geſtu, motu, volatu, voce, & garritu auium, futura prædicunt. Aues enim aquaticæ in terram volantes, procellam: & terreſtres ſi ad irrigua, & loca paluſtria tranſuolant, ſerenitatem portendunt: de quibus in extenſo Plinius loquitur lib. XVIII. cap. vltimo.

gnoſtica q̃ nã ex auibus cognoſcenda.
Aues aquaticæ.

Alauda cantu imminentem auroram prænuntiat. Alauda.

Anſer continuo clangore diras tẽpeſtates, pluuiamq; aqua ſe ſpargens prædicit. Pectore verò puro, & candido, poſtq̃ lixus vel aſſus eſt, ſignificat immenſum frigus. Anſer.

Anates. Anates ſe ſæpius balneantes, & mergentes pluuiam notant.

Ardea. Ardea nubes petens imbres, et procellas præſagit: dumq; mediis arenis triſtis inſidet, diras tempeſtates.

Bubo. Bubo noctis monſtrum, in vrbe viſus ſolitudinem imminere demonſtrat.

Cornices. Cornices contra aquas clamantes, & aqua vel niue ſe perſundentes, copioſum imbrem præſagiunt, prout Iſidorus allegat: Tunc cornix plena, pluuiam vocat improba voce, inſidias etiam beſtiis, vel hominibus paratas, aliaq; plurima mutabilitate vocis oſtendens.

Coccyx. Coccyx eiuſdem naturæ eſt cum cornice, fereq; garritu idem deſignat.

Coruus. Coruus eſt citiſſimus mutationis aëris nuntius: & alia crocitationis voce prophetat, quia L X I I I I. voces formare dicitur, teſte Fulgentio: alia voce auram tranquillam, alia tempeſtuoſam, alia niuem, alia denſam nebulam monſtrat.

Cygni. Cygni à terra auolaturi, ſublimiori volatu incolis relinquunt horrendum frigus, aliâs æſtate nautis bonum omen, vt Aemilius ait:

Cygnus in auſpiciis ſemper lætiſſimus ales.
Hunc optant nautæ, quia non ſe mergit in vndis.

Ciconiæ. Ciconiæ horas diei crepitatione roſtri diuidunt: quod & Iordanes de Attila Aquileiam obſidente, & vincente atteſtatur.

Doffrinæ aues. Doffrinarum alpiũ Noruegiæ aues, vti variæ & mirabiles ſunt, ita incolis mira oſtẽdũt.

Diomedeæ aues. Diomedeæ aues Græcis tantummodò adulantur.

Hercìniæ aues. Herciniæ ſyluæ aues, lucentes frequentiori volatu, tenebras denſiores ſignant.

Fulicæ. Fulicæ, ſeu fuligines clangore tempeſtates præſagiunt.

Gallus. Gallus noctis horas cantu diuidit: eoq; frequentius reiterato, frigus præſagit.

Grues. Grues circulari volatu in ſublimi aëre ſerenitatem, humili autem tempeſtatem, præſertim ad mediterranea tendentes, & clamore pluuiam præſagiunt.

Hirundo. Hirundo deſerens culmina inhabitare, eorum caſum portendit: volatu aquas percutiens, tempeſtates: altè nidificans, in montibus tutè ſeminandum: humiliter, in vallibus ruricolis ſignat.

Iſpidarum pelles. Iſpidarum pelles & plumæ, parieti infixæ mutationem aëris, veluti coloris, oſtentant: & Alberto teſte, hæ aues cuſtoditæ, theſaurum augere creduntur.

Lagus. Lagus ludens ſuper aquas, tempeſtatem præſagit.

Mergus. Mergus à mari fugiens, grauiſſimam imminere tempeſtatem oſtendit.

Meanta. Meanta tempeſtate imminente plus ſolito clamat, gaudetq; ſe præda ſubmerſorum poſſe ſatiari.

Noctua. Noctua in imbre garrula ſerenitatem, & in ſereno tempeſtatem ſignat, voceq; importuna mortem imminere præſagit.

Nepa. Nepa gemebunda voce per aërem volans, nebulas denſas, & pluuias ſignat.

Otis. Otis in culmine domus, vel turribus, ridenti ſtrĩs cùm audiĩ, fortiſſimũ frigus oſtẽdit.

Pica. Picam cõem continuato garritu, ꝗtos aduentare hoſpites, vbiq; ſignare receptum eſt.

Querquedulæ. Querquedulæ ferè omnes aquaticæ, quarum quædam ſpecies quercus aridas inhabitant, pauco vel multo garritu aëris mutationem ſignificant.

Sturnus. Sturnus aurora ſurgente nimium murmurans, pluuiam: parum verò garriens, ſerenitatem præſagit.

Turdi. Turdi niuibus ſe balneãtes tẽpeſtates, et niuiũ caſus vehemẽtiores imminere pſagiũt.

Vlula. Vlula clamans triſtitiam, ſilentio verò proſperitatem ſignificat.

Vultures. Vultures agminatim volantes, ſtrages hominum quò volant oſtendunt.

Adducit etiam Volat. lib. X X V. plura alia volucrum ſigna, futuræ mutationis temporum, & elementorum, &c.

LIBRI X I X. FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI
VPSALENSIS
DE PISCIBVS.
LIBER XX.

PRAEFATIO.

ABSOLVTIS præcedenti libro terreſtribus atq; aquatilibus auibus, eò relaxatur rerum ordo, vt ad natatilia in gurgite, vel fluminibus viuentia deſcendatur, videaturq; quid in aquis Septentrionalibus producitur, quod præter vitæ ſpiraculum parum commune in forma, vel proprietate habeat cum cæteris beſtiis aliarum aquarum, & regionum. Habent enim lacus & amnes Aquilonares, adeò multiplices piſcium ſpecies, in figura, qualitate, & quantitate ab aliis diſtinctas, vt delectabilius eſſet vti eorum ſapore, quàm altercari de nominum appellatione. Intuitus aliquando ſum forum piſcarium abundantiſsimum Venetorum: ſed vix quatuor, aut quinque piſcium genera, ſcilicet lucios, tenchas, anguillas, oreſes, ac ſquatinas reperi, quæ comparari poterunt Aquilonaribus piſcibus multiplici varietate diſtinctis: quorum veriora nomina ſi Latino, vel Græco ſermone eliſci, aut indicari nequeunt, veniam facilimè merentur ſapore gratiſsimo, quando parum famelico ſtomacho de nominibus, vel æquiuocis (cuius nominis, vel generis ſunt) ratiocinari proderit, vbi delicatius præparati, ac oblati iucundius exhilarent ſuos inquiſitores. Nec fide carebunt, ſi inſoliti ſunt aut inuiſi: quia in lib. De animal. conformi olum ſententia dicitur, diuerſa aïalia ſua propria ſortiri loca, vt leones in Libya, & rangiferi in Suetia: ita & de auibus, piſcibusq; veniet vbilibet exiſtimandum. In contemplatione enim naturæ nihil poteſt eſſe ſuperuacaneũ, nihilq; incredibile conceditur intelligendum, vt vnicuiq; exiſtimatio ſua ſalua ſit, quando conformioribus cauſis & rationibus approbata fuerit, atq; rerum experientia corroborata. Cum Iſidoro tamen animaduertendum eſt, quòd beſtiis, & volatilibus prius (tanquam anteà viſis) nomina impoſita ſint, quàm aquatilibus: & his, cognito eorum genere ex ſimilitudine terreſtrium animalium, aut ex ꝓpria ſpecie, natura, moribus, coloribus, varietate, & ſexu noïa data: ſĩlitudine, vt ranis, vitulis, leonibus marinis: ex moribus terreſtrium, canibus, vulpibus, lupis, in aquis exiſtentibus, eò quòd improba voracitate ſua alios deuorant, vel perſequuntur: ex colore, vt vmbris, auratis, aureisvellis: ex varietate, vt trutis, boctibus: ex figura, vt orchibus, rotis, ſerris: ex ſexu, vt muſculo, eò quòd ſit ipſius balenæ maſculus, cuius coitu concipit, producit, & lactat fœtum. Sed de his, & ſimilibus particularius ſequenti libro XXI. de piſcibus monſtroſis plurima ſucceſsiuè oſtendentur, vt interim via aperiatur ad loca piſcibus magis abundantia.

Piſcium ſpẽs ĩ aquilone multiplices.

Piſces Venetorum multi, ſed diuerſi ab aqlonaribus.

Piſciũ ſapores potius ꝙ noïa attendenda.

Aïalia diuerſa loca congrua ſortiuntur.

Exiſtimatio ſua vnicuiq; ſalua

De triplici Bothnia terræ Septentrionalis, & abundantiſsima eius piſcatura.

CAP. I.

Bothnia, id eſt fundus vaſis

BOTHNIA, quæ ſinum Gothicum, ſiue Sueticum ad Septentrionem terminat, latiſsima eſt terra, diuiſa in tres magnas prouincias, Occidentalem, Aquilonarem, & Orientalem. Qui Aquilonarem incolunt, piſcatu maximè viuunt: non quòd agrum ſterilem habeant, ſed quia tanta eſt his copia piſcium optimorum, vt in omnium neceſſariarum rerum permutationē abundè ſufficiat. Suntq́ in omnibus rebus locupletes: ſiquidem ex Hiſpania, ac Luſitania optimum vinum, & ſal: ex Anglia, & Flandria pretioſum pannum: ex Germaniæ ciuitatibus variam domorum ſupellectilem & ornatum, præter domeſticum cultum: ex Suetia, & Gothia triticum, ſiliginem, hordeum, & omne genus neceſſarii leguminis illuc nauibus aduectum, comparant. Omne littus, inſula, ſinus, amnis, riuulus illic exuberantem piſcium copiam toto anno, maximè tempore æſtiuo, quo omnia ibi amœniſsima ſunt, præbet. Inſulæ circa maris littora plurimæ ſunt, & iucundiſsimæ: quæ herbis, arboribus, & graminibus, maximam recreandi delectationem exhibent. In arboribus auium diuerſi generis ſuauis concentus: piſcium mira varietas, ſeſe ſuper vndas ludendo efferentium: piſcatorum maximus in omni loco prouentus: nulla illic nociua belua in mari: nullum pernicioſum reptile, aut formidabile animal propè in terra: nullæ tenebræ tempore totius æſtatis: nullus ardor ſolis: aër ſalubris, & temperatus: omnia ibi iucunda, quieta, & tranquilla. Verùm quod magis mirum eſt in tanta locorum, & temporum amœnitate, ac licentia, nullum turpis laſciuiæ facinus admittitur: caſtus, & verecundus inter homines vtriuſq; ſexus conuictus: nec inceſtus, nec fornicatio, nec adulterium fit, aut nominatur in illis: tantum enim valet lex Domini immaculata apud ſimplices illos populos, vt ipſorum caſtimoniæ multi in lege diuina doctiſsimi cedere videantur. Labitur ex montibus huius Aquilonaris Bothniæ (id eſt fundi maris) vndoſus, & profundus amnis: qui duobus oſtiis fertur in mare, relicto in medio breui ſpatio, in quo fundatum eſt oppidum, quod Thorna, id eſt turrita

Copia piſcium maxima.

Merces exoticę

Merces internæ

Inſulæ plurimę

Amœnitas ſingularis Bothniæ.

Turpitudo nulla in populo.

Ignorātes vitia beatiores.

Thorna oppidum.

turrita inſula dicitur: cuius latitudinis eleuatio eſt circiter 82. grad. longitu. 42. Eſt autem hoc oppidum in loco plurimum amœno, & commodo ſituatum: nec aliud emporium frequentius in toto tractu ſuppolari, quàm eſt hæc Thorna. Ad ipſam enim confluunt Ruſsi albi, Lappones, Biarmi, Bothnienſes, Finni, Sueci, Tauaſti, Hellingi, & complures alii, ex partibus Noruegiæ, per altiſsimos montes, & vaſtas ſolitudines, ac Iempthiam regionem: & hi omnes, partim oblongis nauiculis, incitatiſſimis fluuiorum caſibus aptatis, partim curribus domitorum rangiferorum inſtar ceruorum vtuntur, partim etiam pandis perticis, quibus conſperſa niuibus iuga montium citò ſuperant, celeriq́ allapſu concurrunt, vti in principio huius voluminis explanatum reperitur.

Thorna emporium valde frequentatum.

Nomina gentiũ

De multitudine Piſcium huius Emporii.

CAP. II.

COMPORTATI piſces diuerſarum ſpecierum ex piſcaturis ſuperiorum fluminum in hunc locum, mercatoribus longinquarum prouinciarum rerum commutatione venundantur: & hoc in colligatis faſciculis quingentarum grauium librarum, quod pondus illic eſt vſitatius: & præterea in maximis vaſis ſale conditi piſces, ſeu alio modo ſuauioris ſaporis conciliandi gratia fumigati. Ad hanc inſulam frequentiorem nauigationem Holmenſes, Aboënſes, Raugmenſes, & Eregrundenſes, quotannis in maximo capiendo lucro inſtituunt, ac mercimonia non pecuniarum numeratione (eò quòd gens illa nummos non æſtimat) ſed commutatione rerum neceſſariarum, prout libro IIII. cap. V. fuit enarratum, diſtrahunt. Et id quidẽ fit, quia ad hoc emporium ob populi ſimplicitatem, ac credulitatem, plerũque à doloſis mercatoribus importata moneta, deprehenſa fit falſa, vaſro præſertim ingenio Moſchouitarũ, qui illuc circa æſtiuale ſolſtitium (vti ego M. D. XIX. vidi) in magno numero, nauigia in humeris aliquãdo inter diſtantes aquas portantes, concurrere ſolent. Sed dolus eorum cùm detegitur, repentinã illicò recipit vltionem, prout ſuperius lib. VI. cap. XIII. clarius patebit intuenti: vbi etiam de damnis viliſſimæ monetæ plura dicuntur.

Rerum cõmutatio vbi exercetur.

Piſcium diuerſitas.

Nomina locorũ.

Nũmi quo ĩ loco nõ eſtimantur.

Moſcouitarum gens aſtuta.

Dolus punitus

De piſcatura Salmonum.

CAP. III.

Salmonũ piſcatura vberrima

VIX alicubi in tota Europa vberior ſalmonum piſcatura reperitur, quàm in Bothnico mari verſus Lappones, è quorum montibus & terris, vaſtiſſima flumina dulcium aquarũ deſcendunt: contra quæ pulcherrimo ſpectaculo, quaſi milites micantibus armis, ſub ſolari æſtu aſcendere videntur ſalmones, tanto præſertim agmine, vt ſuperiores montium aquæ prædam referuent piſcatoribus ſuis. Dicitur nanque ſalmo à ſaltu: caudam enim ore replicat, & reflectit, firmiter eam ore tenens, donec ſaltus agilitate locum abruptum conſcendat: ad quem tendens contra fluminis impetum, à propoſito non deſiſtit, quouſq; dulcibus aquis (quas auidè deſiderat) reficiatur: ac poſteà viciſſim deſiliendo, ad nota domicilia intra cauernoſas rupes reuertitur. Gaudet enim alternatim ſalſis, & dulcibus aquis. Creſcit hic piſcis in longitudine V I. vel V I I. pedum, magno præualens robore, ſed ponderoſus & grauis: omniſq; quam habet agilitas, à potentia virtutis eius eſt potius, quàm à leuitate corporis. Hic, vt dicit Plin. lib. I X. cap. X V I I I. olim præferebatur omnibus piſcibus marinis, & maximè in Aquitania. Carnes eius rubeæ ſunt: quæ licet dulces & gratæ ſint, valde tamen ſatietatem citò manducantibus ingerunt: quod verum eſt recentes auidius ſumptæ. Dum verò ſale condiuntur, gratiores æſtimantur, ita vt magno pretio ac multitudine emptæ, ad ſuperioris Germaniæ partes vſq;, primùm nauigiis, & demum curribus aduehantur. Neque genus hoc piſcium, quantũcunque capiatur, deficere videtur in loco natiuo ſuo. Vidi enim ego circa æſtiuale ſolſtitium in extremis Bothniæ littoribus circa Thornam, adeò magnam eorum multitudinem capi, atque in tanto numero extrahi, vt fortiſſima retia rumperentur. Nititur enim hic piſcis, dum ſentit ſe retibus preſſum, omnibus viribus ſe liberare, caudam ad os applicando, vt circulari ſaltu exiliat: idq;, licet tardus ſit, & piger ob ſuam pinguedinem, celerrimè oſtendit. Cor eius extractum diutius omnium cordibus animalium mouetur. In Rheno, & Viſtula, ac Duna, vel Dzuina prope Rigam in Liuonia, magno pretio comparantur ſalmones: hiq; fumo querno ad gratiſſimum ſaporem indurantur, prout

Salmo à ſaltu dictus.

Salmo 6. vel 7. pedum longitudine.

Carnes ſalmoīs rubeæ.

Sapor ſalſus gratior.

Modus exiliendi à retibus.

Salmoīs cor diutiſſimè viuit

Sal. Germanici

tur, prout

tur, prout & generaliter fieri ſolet apud omnes aquas Septentrionales. In regionibus autem Oſtrogothorũ ac Veſtrogothorum, etiam plurimi capiuntur. Flumina enim illic in pleriſque locis XX. vel XXX. pedum altitudine reperiuntur, maximè penes Veſtrogothos in prouincia VVermelandia dicta, quæ olim regio titulo decorabatur: vbi lacus dulcium aquarum, centum millibus paſſuum in longitudine, & XL. in latitudine patet, cui nomen Vener eſt: in quem XXIIII. magna flumina à montibus Noruegiæ illabuntur, vnum ſolum exitum verſus Meridiem habentia: qui Trolhetta, id eſt, dæmonum caputium appellatur. In fluminibus illis recentibus in maxima copia ſalmones capiuntur: inque genere ſuo maxima producunt oua, ciccerculas, vel piſa in quantitate ſuperantia, ac maculas nigras in cute reſperſas habentia cum magno decore. Maximus denique horum piſcium, vbicunque capiuntur, quæſtus eſt, & adhibito ingenio capiendi maior indies excreſcit.

Salmones Gothici.
Lacus C. milliũ paſſuum.
Flumina 24 fluunt in vnũ lacum, ac vnum exitum habẽt.
Salmonum oua

De piſcatura Vitulorum marinorum.

CAP. IIII.

QVIA in mari Bothnico & Finnonico maxima vitulorum marinorum, ſiue phocarum multitudo reperitur: idcirco naturam eius, & demum venandi modum, quem videram, paucis annectam. Vitulus marinus, qui & Helcus Latinè dicitur, à ſimilitudine terreſtris vituli ſortitur nomen: habetque corpus durum, & carnoſum, ideoque difficulter interficitur, niſi eliſis temporibus capitis. Vox eius eſt vt tauri: quatuor habet pedes, non autem auriculas: quia regimen vitæ eius, & manſio eſt in aqua. Si enim auriculas haberet, multum humorem ſuſciperet, natationemque ſibi in aqua prohiberet. Animal generat cõpletum: parit vt homo omni tempore, ſed maximè cum primis capris. Vitulus marinus pilo veſtitus, auerſo coitu, vt canis, inuitus adhæret: parit animal in terra more pecudũ, nunquàm tamen plures geminis fœtus, licet autor de nat. rerum dicat, tres. Fœtum non ante XII. diem à partu in mare producit, ſubinde aſſueſaciens. Ipſis in ſomno mugitus, vnde nomen vituli. Accipiunt tamen diſciplinam, vocemque pa-

Vituli marini.
Helcus.
Vox vt tauri.
Vituli marini partus.

Sõnus grauiſſimus.
Prognoſtica ex pellibus.
Octauius Auguſtus.
Vituli marini deſcriptio.

riter & viſu populum ſalutant, incondito fremitu: nomine vocati reſpondent. Nullum animal grauiore ſomno premitur. Pinnis, quibus in mari vtuntur, humi quoq; pedum vice ſerpunt, ſurſum deorſumq; claudicantium more ſe mouentes. Pelles eorum etiam detractas corpori, ſenſum æquorum retinere traditur, ſemperq; æſtu maris recedente inhorreſcere. Dextera pinna vim ſoporiferam, ſomnoſq; alliciendi capiti ſubdita habet. Pauidi fulminũ, tutiſſima putant tabernacula è pellibus vitulorum marinorum confecta, eò quòd ſolum hoc animal in æquore, vt aquila in æthere, à fulminis ictu immune eſt, & ſecurum. Octauius Auguſtus, licet non minus ſeuerus, quàm facilis & clemens patronus, ac dominus eſſet, tonitrua fulguraq; paulo infirmius expaueſcebat, ita vt ſemper, & vbiq; pellem vituli marini pro remedio circunferret. Pellis enim hæc ſecundum Albertum lib. XXIIII. piloſa eſt, nigris albiſq; maculis diſtincta. Hoc animal lactando, catulos mammis nutrit, duodecimo die in mare producens. In ſomno ita altè ſtertit, quòd ſomnus eius mugitus eſſe videatur, vt aliàs balena, roſmarus, ſiue morſus, & celetus in arena, vel monticulis eminentibus ſuper aquas.

De modo piſcandi eos, & eorum medicina.

CAP. V.

Mod' piſcandi vitulos marinos.
Belua crudelis i cõiugis interfectione.
Modus alius capiendi vitulos marinos.
Canicies piſci, vti homini accidit.
Reuerẽtia ſenũ.
Fluxus & refluxus maris in pellibus apparet.
Tẽpus ex veſtitu iudicatur.

MODVS verò piſcandi eos, ex ſupraſculptis imaginibus facilimè deprehenditur. Piſcator nanq; mentita pelle nigra, cum longa haſta ferro hamata, ſuper glacie curuatus iacet, mugituq; vitulum vocat, qui mox accedit, putans nouam ſuſcipere coniugem, propria interfecta: eſt enim (vt Albertus refert) ſuper omnes beluas crudelior vxoricida, vt vnam alteri ſuperinducat, donec ab aliqua earum in defenſione fuerit interemptus; verùm non conſortem, ſed iaculum, non luxuriam, ſed laqueum inuenit, vt occidatur. Nam ſpiculum per haſtam immiſſum, manet in corpore, donec debilitata belua ex ſuſcepto vulnere, per funem attrahatur. Capitur etiam dormiens, præſertim hamato mucrone, quia ꝓfundiſſimè dormit, vt & alii quidam piſces, de quibus infrà cap. de roſmaro ſequenti lib. dicetur. In aquis dulcibus naturaliter non ſunt vituli marini, ſecundum Albertum lib. XX. cap. III. niſi auiditate prædæ eò ſe conferant, vt infrà de captura halecum dicetur. Canicies vti homini, & equo, ſic quoque vitulo marino accidit: ſenectutiq; reuerentiam iuniores ſemper habent. Vbi enim in ſcopulis XXX. vel XL. vel plures dormiendo iacent, tanquam pecorum greges, fideliter notatum eſt, ſenes pariter, & iuniores ſeorſum dormire: vnde & ſeniore in aquas deſcendente, nec vnus è toto grege in ſcopulo montano, lato, vel in glaciei parte natante remanet, niſi pariendi cauſa. Huius animalis pili in corio detracto vbicunque fuerint, compoſitione, & erectione ſua indicant fluxum, & refluxum maris, veluti aliorum animalium marinorum, quæ piloſa ſunt. Nam ſi mare turbatum in fluctus ſurrexerit, & pilus ſimiliter erectus exurgit: ſi verò mare pacificum fuerit, pilus in planum ſternitur.: ſicq; maris ſtatus in re inſenſata, & mortua deprehenditur. Bothniei nautæ prognoſticum ſuſcipiunt ex veſtitu proprio, de pellibus huiuſmodi compoſito, an mare tranquillum, & proſpera nauigatio ſit ſperanda, vel periculum in mari ſubeundum. Tranquillus in vita Tiberii ſcribit, pellem hãc ictum fulminis auertere, ne noceat. Et hoc quoq; repetit Volateranus lib. XXV.

Præterea

Prætereà Plin. lib. XXXII. aſſerit facies expaueſcentium morſum canis rabidi, perungi debere adipe vituli marini. Idem quoq; adeps lichenas, & lepras ſoluit. Coagulum eiuſdē vituli comitiales bibunt cum equino lacte: eodemq; coagulo magi in lethargum vergētibus ad olfactum vtuntur. Coagulum phocarum etiam virtutem habet caſtoreo ſimilem, & epilepticis prodeſt. Item pro præfocationibus matricis, mulieribus bibitum valet: verùm coagulum integrum in aqua manet, ſophiſticatum mox ſoluitur: quod attendant medici.

Mediciæ ex vitulo marino.

Adhuc de virtute huius beſtiæ.

CAP. VI.

FEL etiam horum vitulorum marinorum ad multa valet, ſi quis Dioſcoridem quæſierit. Item beſtiæ hæ adeò animoſæ ſunt, vt audito tonitru, viſoq; fulmine ac coruſcatione, gaudentes aſcendant planos monticulos, ſicuti ranæ exultant acceſſu pluuiarum. Nauigaturi Bothnienſes, ſeu Aquilonares nautæ, verſus Germaniam in aſperrima hyeme, pinguedine huius beluæ liniunt tabulas nauium, ne glacie congelentur ad nauis demerſionem. Item pinguedo hæc, Seeltraān vulgariter dicta, plurimum valet ad inungendum diuerſa genera coriorum, ac pellium, quas alutas appellant: vnde caligæ molliores conficiuntur: quemadmodum videtur, quomodo in Pruſſia hac pinguedine per aquarum rotas aluta præparatur, atque diſtrahendi gratia in Flándriam, & tandem in Italiam, Galliam, ac Germaniam tranſportatur. Tergora etiam bouina, niſi vncta fuerint hac pinguedine, vel ceti, non valent ad conficiendum ocreas viatorum in pluuia, eò quòd arcet omnem humiditatem, & diutiſſimè conſeruat eas: nec mures hac pinguedine calceos, vel ocreas vnctas rodunt, aut lora equorum ad præſepia ligatòrum, ſicuti alia, ſcilicet bouina, vel arietina pinguedine vncta. Immò hoc bonum naturaliter ineſt huic corio, vt fulmine non tangatur, vbicunq; fuerit alligatum. Item ſuperius lib. XI. cap. XXIII. plura notata ſunt de hac pinguedine, quomodo tempore obſidionis ſuper aquas inter glaciem apertas effuſa, impedit congelationem.

Naues perūctæ pinguedine vituli marini nō congelantur.

Pelles ſylueſtriū & domeſticarum caprarum vnguntur pinguedīe vituli.

Pĩguedo vituli marini ad multa vtilis.

De perplexitate cōmedentium carnes huius Vituli tempore Ieiunii.

CAP. VII.

CVM hoc animal carnem habeat, & laridum, more domeſticorum porcorum, nonnulli ſcrupuloſè ſe torquent, ne his, ſcilicet interioribus carnibus, veſcantur in Quadrageſima, ea ſecuritate, ſicuti lardum vel pinguedinem, quę foris eſt, & auulſa carnem retinet ſibi coniunctā. Quocirca rectoribus Eccleſiaſticis hęc cauſa diſcutienda cōmitti conſueuit: dumq; in vnam, & alteram partem phyſica ratione multa adduci, probariq; ſolent, nec ſatis concorditer diffiniri, ſimplicioris ingenii viri, multis poſt-

Vituli marini pinguedo comedīt diebus ieiuniorum.

habitis cauſis, in vtrãq; partem prolatis, dicunt, & probant, ex ipſo vitulo marino ſumendam fore demonſtrationem, hanc videlicet, vt cùm partum fecerit in littore, ſi ad ſyluas à venatore compulſa belua fugerit, abſtinendum eius eſu erit tempore prohibito: ſi verò ad aquas, ſecuriſſimè ea veſcendum erit. Et ita ſeruatur, vt infinitę hominum multitudines hac pinguedine vtant in obſonijs ſuis, loco olei: atq; ob eã cauſam carnes in maxima quãtitatę, veluti latera porcorũ, in vaſa recluduntur. Pinguedo tamen huius vituli marini ſolidior, deſertur ad amplam Germaniam. Solebat nihilominus eſſe valde vtilis, & delectabilis olei vſus in Aquilonaribus regnis, immò & lucroſus quæſtus ipſis mercatoribus, donec ipſimet Lutherano dogmati petulanter adhærentes (quatenus omne ieiunium tollerent) dixerunt populo, quòd Hiſpani lauarent ſuos leproſos in oleo, ideoq; nequaquàm eo veſcendum. Illiſq; creditum eſt, nec quiſquam amplius oleum ab ingenioſis illis impoſtoribus emere in animum ſibi induxit: & ita in hac partę bonum quæſtum ſe perdidiſſe lugent, tum etiam in aliis rebus indiſcretè diffamatis.

Vitulus iter piſces cõputat', rectè i quadrageſima mãducatur.

Lutheranorũ deteſtabilis impoſtura.

De Lupis, ſiue Luciis.

CAP. VIII.

SVNT lacus dulcium aquarum in montanis Lapponiæ, CCCC. milliarium Italicorum longitudine, latitudine verò C. & amplius: in quibus tanta eſt luporum aquatilium (quamuis & aliorum piſcium) copia, vt non ſolùm alendis hominibus, per quatuor ampliſſima Septentrionalia regna ſufficiant, ſed etiam latius ſale, ſoleq; ſiccati nauigijs, velut lignorum magnæ ſtrues, in amplam Germaniam vendendi exportentur. Itidem de lacubus Finlandiæ cenſendum erit. Eſt igitur lupus, piſcis fluuiatilis, ore lato, dentibus acutiſſimis; minorum piſcium deuorator: cui tamen perca ſquamis, & pinnis aſperrimis armata reſiſtit, vt ſibi non prævaleat: tamen ex inſidiis tranſuerſam percam, ore compreſſam lupus ipſe minutim lacerat, & deglutit: adeò nullus, etiam armatus piſcis, à voracitate eius permanet immunis. Veſcitur

Lacus maximi dulciũ aquarũ.

Lupus piſcis, ſeu lucius vorax.

lupus, ſeu lucius, beſtiis venenoſis, vt bufonibus, ranis, & huiuſmodi: nihilominus ægrotantibus conſilio medicorum deputatur inter ſanos cibos. Retibus incluſus facilime euadit, ſi attrahendo retia piſcatores lento vtuntur tractu: celerrimè etenim retia attracta non euadit. Lupus hic aquatilis nominatur, & ſi fluuiales aquas, cibumque pro vita ſufficientem habuerit, ſucceſſu temporum ad longitudinem octo pedum euadet: piſcemque ferè ad ſui magnitudinem vorat. Nam vbi victum ſubegerit, caput primùm ore comedit, quo digeſto, paulatim ſequentia, donec totum conſumat. Pari quoque generi ſuo parcere recuſat, vel ob naturalem crudelitatem, vel quia auidus eſt cibi, rapinæque impatiens. Præterea & propria ſemina perſequitur, vbi induerint formam piſcis: neque à ſpinas acutas, ac ſquamas aculeatas habentibus abſtinet: ſtomachum nanque habet ita gutturi continuatum, quód aliquando eiicit eum, auiditate glutiendi piſcem.

Lup' piſcis etiã venenoſis beſtiis veſcitur.

Lup' caput piſcis, & ſquamas aculeatas primò comedit.

De eiuſdem Piſcis captura.

CAP. IX.

FOEMINA huius piſcis cùm oua ſpargit, multum à loco, vbi morari conſueuit, abſcedit, ibique oua parit, vt filii ſui non ſint ſibi impedimento ad prædam capiendam: idque fit vel naturali crudelitate, vel cibi, vel rapinæ inuidia. Capitur multis modis, hamo videlicet lato, ex aurichalco, vel rutilante ære ad hoc fabricato, cui appoſitus eſt piſcis cãdidi coloris. Item furca ferrea dẽtata ſub tenebris, ad ignem piceis tedis accenſum: quem cùm auidè miratur, ferro furcaque percutitur. Inſuper quãdo ſub glacie ludit in fine Martii: tunc enim proiicit oua, tantumque ſtrepitum valido capitis motu aquæ oſtendit, vt vltro piſcantibus ſignum ſuæ capturæ demonſtret. Domunculis etiam capitur, ex aſſerculis longis confectis, ac in arundine firmatis: quas ingreſſus graſſatur in quoslibet piſces deuorandos. Proceres gulæ, qui hoſce piſces in piſcinis pro claris hoſpitibus excipiendis, præcipuè in Germania ſeruant, plus in eos ſingulo menſe expendunt, quàm in equos ad equeſtrem militiam enutriendos. Sexaginta enim lupi magni menſe vno plures piſces, quos carpiones vocant, aliunde quæſitos, pede humano longiores, piſcinis immiſſos conſumunt, quàm aliàs equi decem in pabulo. Habent etiam nonnulli, nedum pro voluptate, ſed domeſtico vſu fabricatas penes aquarum littora lacunas, vbi piſcium agmen ſub libera captiuitate ludentium, & delectatione reficit animos intuentium, & hoſpitibus parat appetitum. Currunt auidi ad manus hominum, & antequàm cibi fiant, eſcas expetunt. Paſcit homo delicias ſuas, & dum habet in poteſtate quod capiat, frequenter euenit vt repletus omnia derelinquat. Lupi autem ſale conditi, longo tempore inter caſtrenſes cibos ſeruantur. Sed ſiccati ſole, ſale, & vento, longè vtiliores ſunt: quia crudi fuſte, vel malleo contuſi, eſcam exhibent conuenientem. Sale verò conditi viſcoſitatem ſibi annexam etiamnum retinent. Dentes luporum combuſti mediocriter, & in puluerem redacti, rupturas equorum ſub ephippio aſperſi, atque membrana cooperti, continuò ſanant.

Cautela captandæ prædæ.

Lupus piſcis capiť vario mõ.

Lucius ſub glacie ludit.

Proceres gulæ.

Lupi carius paſcuntur q̃ equi

Lacunæ piſciũ.

Hõ paſcit delicias ſuas.

Lucii ſale cõditi, & ſiccati boni.

Luporum oſſa ſanant equorũ rupturam.

De Piſcatione per flammas.

CAP. X.

Inſtrumēta piſcandi aptiſſima.

QVIA ſuperiori cap. de furca ferrea dentata, qua lupi aquatiles facilè capiuntur, mentio facta eſt: ideò prima virtus eius erit hic oſtendenda: quia ea, ob plures hamos, ſagaces piſcatores in captura luporum, ac anguillarum præcipuè vtuntur, maximumq́ quæſtum facilitate talium inſtrumentorum aſſequuntur: eo tamen modo, quòd in lintribus monoxylis, aut duobus ex lignis confectis, in prora piceis tedis alacriori, quoniam tenebræ ſunt, ſuſcitata flamma, videant lupos, & anguillas admirationis cauſa in magna multitudine accedentes, atque eos ferro hoc hamato transfoſſos, ad vſus ſuos retrahant. Quandoque etiam ſuppoſitis lignis groſſioribus, in natantibus cruſtis glacialibus extructo igne, ſimili ferro, quaſi in nauicula ſtarent, acquirunt piſces:

Piſces ſtupidi.

qui ita ſtupidi redduntur, vt nullum adeſſe periculum putent. Similiter & frondibus in nauigio erectis capiuntur, quibus piſces quieſcendi gratia ſeſe ſubmittunt.

Anguillæ eleuātur ad ſonum tonitru.

Sæpe etiam accidit, vt ſæuientibus tonitruis, anguillæ tanquam non ſecuræ in gurgite, aquas exilire volentes, vel retibus, vel hamis, vel caſſibus, ac ligneis ædificiis quadratis perforatiſq́, in maximo numero capiantur: & hinc eſt maior incolarum prouentus, quando tonante cœlo ab antris excitantur anguillæ, aliàs difficulter exituræ. Item appenſo ſufficientis ponderis ſaxo, cancata vaſa lignea perforata, culmis piſorum repleta, & ad fundum vſque demerſa, pro ingreſſuris piſcibus ſeruant. Nec fruſtra: alligatis enim funibus extrahuntur ad ſummum vſque repleta.

Modus nouus capiēdi piſces

Is modus eſt nouiter inuentus, & mirè lucroſus. In hyeme latent in limo profundo, vbi ſtagna non congelantur: quæ ſi totaliter glacie conſtricta fuerint, ſimul omnes reſpiraculum ab aëre non habentes, pariter ſuffocati moriuntur, prout aliàs vidi, & infrà de glaciali piſcatura dicetur.

Anguillę 6. dieb' extra aquas viuunt.

Diu etiam, ſcilicet ſex diebus anguillæ extra aquas, præſertim Borea flante, in agris piſis conſitis viuere ſolent: ſed ſabulo, vel cinere ſparſo, inde egredi non poſſunt. Mirè delectantur ſub frumentariis molendinis, ob dulcedinem farinæ minutatim deſcendentis.

Anguillę crudę comeduntur.

Maxima anguillarum multitudo in Aquilonaribus terris reperitur, tam ſale conditarum, quàm fumo ſiccatarū; & hæ crudæ comedūtur. Quomodo autem glomeratæ anguillæ mirabili

rabili multitudine voluuntur in lacu Benaco, in agro Veronenſi, menſe ferè Octobri; videatur Plinius lib. I X. cap. X X I I. vt in excipulis eius fluminis, ob hoc ipſum fabricatis, ſingulorum millium globi reperiantur.

Anguillæ glomerat̨ in lacu Benaco.

De æſtiua Piſcatione, & Aucupio.

CAP. XI.

DVO præcipuè obſeruare ſolent prouidi piſcatores, vt in aurora ante ſolis ortum, quando viſus piſcium maximè fallitur, gregatimq́ cibaria quærunt, & cum magno ſilentio piſcari poſſint. Imago igitur ſuperioris hominis, duobus officiis, exercitiiſq́ notatur, aucupis videlicet, & piſcatoris. Aucupis, ob maximam aquatilium auium multitudinem, anatum, ſulicarum, & mergorum: quæ æquo euentu, laboreq́ ſuper caput callidè rapiuntur, vt inferius piſces in aquis. Eliguntur ad hoc perficiendum aridi ſungi betulini ligni, quos maximos ea regio gignit: qui per vadoſas aquas proiiciuntur, vt vagantes aues ſint ſecuriores. Auceps autem magno fungo, vti galea, caput contectus, ac mentotenus ſtagnum ingreſſus, inſidias eis vt ſtruat, ad volucrum natantium agmen progreditur: hæ viſo fungo capiti aucupis impoſito, perſuaſum ſibi habentes, vnum eſſe ex reliquis natantibus, appropinquantes manu ipſius aucupis intercipiuntur: & ita ſucceſſiuè plures accedunt, ſimiliter interficiendæ. Nam auceps exerta ſenſim manu, volucrem incautam cæco raptu pedibus prehendit, & demerſam ſubtrahit in manticam ad id præparatam. Cæteræ volucres ſua ſponte ſubnataſſe comitem arbitratæ, quærendi victus cauſa (vti ſolent) nil ſolicitæ, omnes ſuum iter proſequuntur, vt ſic in aucupis & ipſæ manus cadant. Quòd autem altera manu amplo caſſe piſcatur, non fruſtra agit: quippe aqua pedibus eius turbata, piſcium oculos alioquin debiles, debiliſſimos facit, adeoq́ incautos reddit, vt vltrò in retia tendant. Præterea hamo poſt tergum, brachiumq́ longo fune dimiſſo, non importunè piſcatur. Vbiq́ etenim tanta piſcium occurrit multitudo, vt quibuſcunq́ piſcariis inſtrumentis, etiam ſingulis membris applicatis, fa-

Piſcatores duo obſeruare debent.

Aucupiũ, & piſcatura ſimul fiunt.

Volucres nõ fugiũt à capiẽte.

Piſciũ multitudo capitur variis iſtrumẽtis

ciliimè capiantur, maximè in finibus maris, & fluminibus, quò magna ſocietate ſe recipiunt piſces, vt tranquillius tempeſtatibus liberati ac ſecuriores degant. Sed nullibi tuti, vbi humano ingenio poterunt deprehendi.

Adhuc de ingenioſa Piſcatione.

CAP. XII.

Piſces cāpanæ ſono capiunt.

EST & alius modus piſcandi ſonoris inſidiis inuentus, cùm conſtet, plurimos piſces ſenſum auditus habere, vt ſoni dulcedine rapiantur. Retia tendūtur in longum aquæ, vel in tranſuerſum, & ante retia ſuper aquas inſtrumentum inſtar arcus, ita vt fluitet ſuper vndas: in ſuperiori autem huius arcus parte nola, ſeu campanula ſuſpenditur: ob cuius ſonum piſces gregatim adueniunt, tinnitum nolæ mirantes: vnde apertis inſidiis capiuntur. Quidam piſces domeſticantur, iuxta Alber. lib. XXI. cap. VI. vt campanæ ſonum audientes, ad alimentum capiendum conueniant. Præterea naturalium ſcriptorum turba delphini inſaniam, quanta ſoni dulcedine rapiatur, enarrat: præſertim Solinus cap. XXII. Nec pigeat vnum referre caſum, quem vidi: citharœdum videlicet in aperto mari cithara acuto ſono canentem, plurimos allexiſſe delphinos: qui poſtquàm ſpatio vnius horæ ſonum in tranquilliſſimo mari (vbi nec feſtuca ventis mouebatur) audierant, flatu, caudaq; turbārunt aquas: cumq; abiere, ſignum grauitudinis fortè monſtrantes, extemplò ſecutæ ſunt tempeſtates tam horrendæ, tamq; ſæuæ, vt vix vita ex adeò magno periculo liberari potuerit. Quidam etiam piſcatores piſciculos filis alligant viuos, filaq; per longum & latum trahunt, vt maiores ob prædam, & voracitatem graſſantes reti circumueniant. Quidam etiam foſſas faciunt iuxta fluminis ripas, vt aqua ingrediatur, tabuliſq; obſtruunt, vt piſces quietem capturi, ibi deliteſcant: qui deinde per inſidias rapiuntur: idq; frequentius autumno, quàm æſtate contingit, propter ſæuiores tempeſtates. Quidam etiam ponunt oblongas cuneataſq; ſepes, ex ſaxis ligniſq; congeſtas in modum pyramidalem, ad medium fluminis vſq;: ne tamen vicinis publicus piſcium meatus, qui per medium flumen protenditur, venaq; regia huius gentis appellatione nuncupatur, omnino occludatur, atque ſic in orificio pyramidali, vbi naſſa depreſſa, ac extenſa manet, conprehendantur.

Delphini citharę ſono cōgregantur.

Delphini tēpeſtates indicant.

Modi diuerſi capiendi piſces.

Vena regia piſcium.

De glaſ

De glaciali Piſcatura.

CAP. XIII.

HOC capitulum modum oſtendit diuerſum, qualiter ſub glacie capiuntur piſces, Borbochæ dicti, ſeu Lake vulgari gentis idiomate appellati: quos piſcatores ſub tenui glacie viſos ictus grauis mallei ſtupefactos, ſubtus ſiſtere cogunt; atq; ſupinato motu peruertere ventrem, vt glacie perforata, eos apprehendant ſemiuiuos. Et hic modus circa ſolſtitium hyemale frequentius vſu venire ſolet. Eſt & alius modus piſcandi ſub glacie, cæteris communior, per hamos, quibus piſciculi alligati, maiores ſui dulcedine inuitant ad rapinam, lupos præſertim, qui reliquis piſcibus perhibentur magis inſatiabiles. Mittitur ſubtilis funis LX. vel C. paſſuum, inter duo foramina longè directeq; diſtantia, per noctem integram, ſub glacie cum hamis plurimis dependentibus permanſurus: quem cùm piſcatores ſequenti die viciſſim extrahunt, miram piſcium multitudinem conſequuntur: hiq; piſces de varia ſorte ſunt, & vt plurimum valde pingues, propter meliorem paſtum, & tutiorem quietem, quam obtinent in frigidis locis, præſertim in lacubus degentes, & maſculi, qui fœminis ſunt pinguiores, præter halecem, vt in fine dicetur. Dicit etiam Ariſtoteles lib. VIII. cap. XIX. De animal. quòd aliquando per algorem accidere videtur, vt piſces moriantur: & propter hoc, cum alibi, tum in Nauplio agro terræ Argiuæ, in vadis, fluuiis, ac lacubus, multos cæcos captos eſſe, cùm hyems fuiſſet aſperrima; præterea multos albos habentes oculos. Capitones maximè, ac mugiles per hyemem de facili excæcari, ſi modum aqua exceſſerit; oculoſq; eorum albeſcere, & macilentos circa hoc tempus capi; deniq; per nimium frigus ad poſtremum interire. Quæ poſitio veriſſima eſt, ſcilicet quòd glacie incluſi moriantur, niſi rupturam, aut reſpiraculum aliquod habuerint, vnde auram ſumant: præſertim anguillæ, quas VI. vel VIII. pedum longitudine, glacie reſoluta, putridas aliquando extrahi vidi, reliquoſq; piſces mortuos, & fœtentes: ac ob id poſſeſſores lacuũ, & ſtagnorum, ſæpius aperturas faciũt glaciales: moxq; piſces ad aeris reſpiracula accurrẽtes, manibus capiuntur, atq; ſuper glaciem diſperguntur: vbi continuo frigore conſtricti, per to-

Borbochæ piſces.

Piſcatura hamata.

Lupi inſatiabiles.

Piſces variç ſpeciei extrahunt.

Piſces maſculi pinguiores.

Piſces glacie incluſi moriunt.

Piſces manibus capiuntur.

tam hyemem recentes manent: & ita in remotas partes vendendi, vel rerum commutatione diſtrahendi gratia, ad publicam vtilitatem exportantur.

De modo reducendi congelatos Piſces ad mollitiem, vt coquantur, & Piſcatura in hyeme.

CAP. XIIII.

Modus expellẽdi gelu à piſcibus cõgelatis. Homines frigore aduſti quomõ ſanantur.

CONGELATI piſces inſtar duri ligni, vel ſaxi, decoquendi, primùm ponantur in frigidiſſimam aquam, vt reſoluantur ſquamæ, & molleſcant: & nequaquàm in calida aqua: quia nedum ſquama reſoluitur, ſed noxiam etiam viſcoſitatem inducit, & inſipidum piſcem reddit: quẽadmodum et homines in pedibus, vngulis, aut digitis frigore aduſti, aqua frigidiſſima ſanantĩ, quę calorem genuinũ paulatim iterum reducit, vbi calida aqua eum totaliter adimit, nec vnquam ad aduſtas partes redire permittit. Quare autem id fieri debeat, inter problemata Ariſtotelis, & Plutarchi, atq; alios naturalium rerũ indagatores, quatenus opus fuerit, rationes requirantur.

Modus capiẽdi piſces ĩ foueis ripalibus.

Præterea alius modus, quàm ſupradicti, in hyeme piſcandi ſeruatur, ſcilicet quòd piſcatores foueam prope ripam faciant, atque canalem currentis aquæ largum conſtituant: quem in continuo motu, ne congeletur, obſeruant: vt piſces recentem aërem capturi, eò ſe conferentes capiantur.

Lapis in capite piſcium.

Eſtq; notandum ſecundum Ariſtotelem loco ſuprà allegato, quòd omnis piſcis naturaliter in capite lapidem habens, hyeme magis lædatur, quàm qui non habet: quia huius lapidis rigor efficit, vt per algorem huiuſmodi piſces gelentur, & ob frigus ingruens profunda petant: de quorum genere ſunt chromes, lupi, phagri, vmbræ, atque hi, qui vulgari Gothico Torſck, Batauorum verò vocabulo Cabbelau dicuntur: qui etiam totum ferè per annum longis hamis ex fundo maris trahuntur.

Torſck. Cabbelau.

Archiep̃s Coloniensis.

Huius generis piſces Reuerendiſſimus ac Illuſtriſſimus Elector, & Princeps Imperii, Dominus Adolphus Archiepiſcopus Colonienſis, inter alios optimos adduci Tridentum M. D. L I. tempore Concilii generalis iuſſit. Pauci tamen Prælati Italicæ nationis hos piſces, licet delicatè præparatos, ob ſoliditatẽ quã in ſe continent, auſi ſunt guſtare: mihi verò gratiſſimi erant, ob connatum ſaporem, ſatis multis annis intermiſſum.

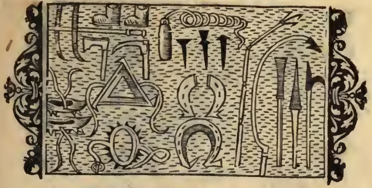
Gobiones.

Dicit inſuper Plinius lib. I X. cap. L V I I. in Ponti regione apprehendi quoſdam piſces in glacie, maximè gobiones, non niſi patinarum calore vitalem motum facientes. In his quidem, tametſi mirabilis, eſt tamen aliqua ratio.

Retia vnde fiũt

Demum corticibus tiliæ, paluſtribus iuncis, cannabi, ac lino omnes Septentrionales ad texenda piſcibus retia vtuntur: piceq; liquida perungunt, ſalmonum præcipuè: denique fortiſſima ſint, inſtar capiendorum vrſorum, ſummopere prouidere oportebit.

De glacia

De glacialibus Inſtrumentis.

CAP. XV.

HAEC imago multorum aliis nationibus inuiſorum inſtrumentorum, glaciem calcandi, perforandiq́ formam demonſtrat: ſine illis enim impoſſibile eſt tantam ſoliditatem penetrare, vt ſaxea illa duríties excauetur, pro foraminibus incidendis, diuidendis, ac piſcibus extrahendis: vel in tanta lubricitate greſſus, aut curſus intentandi, & producendi: quemadmodum ſuperius lib. primo cap. XXVIII. ſpecialius de quolibet inſtrumento, & cauſa eius reperitur expreſſum: immò latius in re militari, & glacialibus bellis, quàm neceſſaria ſunt ſimilia inſtrumenta, lib. XI. cap. XXIII. & pluribus ſequentibus demonſtratum eſt: vbi etiam qualis ſit veſtitus militum armatorum in vehementiſſimo gelu, & longiſſima nocte, cum ſimilibus ad bellum requiſitis, ſatis copioſè enarratum. Hoc autem capite ſufficiat hæc inſtrumenta monſtraſſe. Horum verò inſtrumentorum ad glaciei ſoliditatem effringendam excogitatorum, Herodianus quoq; lib. VI. meminit, dicens, Rhenum & Danubium hyemis tempore frigore obduci: ac equitibus patêre campi inſtar, & adeò rigidos, vt qui hauſturi ex illis aquam ſint, non tam vrnas aut vaſa ſecum, quàm ſecures & dolabras portare: cæſamq; inde aquam ſine vllo vaſe veluti lapidem auferre poſſe.

Inſtrumẽta rumpendæ glaciei neceſſaria.

Veſtitus militaris qualis i hyeme.

Aqua tanq̃ lapis portatur.

De Piſcatura equeſtrium piſcatorum.

CAP. XVI.

Ingeniū capiendorū piſcium varium.

MODVS hic piſcandi ſupra glaciem,in magnis lacubus, & dulcibus aquis, ac finibus ſalſi maris, ſingulo quoq; anno à menſe Nouembri in finem Martii, & amplius, quoties opus fuerit,pro multitudine piſcium capiēdorum obſeruatur. Siue enim glacies ſpiſſa, ſiue niue cooperta, ſiue clara, ſiue lubrica, aut prout frigore conſtricta fit,apparuerit, aut quomodocunque natura eam produxerit, nunquàm deeſt ingenium, aut voluntas publicæ vtilitati in neceſſariis rebus fideliter inſeruiendi. Ita frigus & æſtum pariter æquo animo tolerant populi Septentrionales. Pro calcanda verò glacie, calceis tabulatis vtriſque pedibus congruentibus, ferreæ cuſpides triangulares, æqualiter in glaciem lubricam cuſpidibus verſis alligantur: quo fit, vt ad omnem motum ſolidior figatur greſſus, quemadmodum in firma terra. Si ferrum non adſit, nudis ſotularibus ſine cadendi formidine firmiter gradiuntur piſcatores. In calceis verò corii vncti, nequaquàm ſtabiliuntur pedes, propter gelu, quod corium huiuſmodi illicò induratum in glacialem lubricitatem conuertit:maximè ſi rara nix vnius noctis, aut mediæ ſuper glaciem ſit reſperſa: quia hæc improuiſum reddit caſum in momento:alta verò,ſiue ſpiſſa,veſtigiis ſolidiorem inceſſum et curſum permittit.

Modus calcādi glaciem. *Calcei vncti lubrici in glacie fiunt.* *Caſus improuiſus in glacie.*

Volentes igitur piſcari ſub glacie, duo magna foramina, latitudine VIII.vel X. pedum, centum & quinquaginta, vel CC. paſſibus, à ſeinuicem directò diſtantia, aperiunt: inter quæ XXX. vel XL. minora foramina, latitudine vnius pedis & ſemis, ab vtroq; latere diſtantia XXX. pedum, intermedia conſtituunt: tum per ea à primo grandi foramine immiſſos funes haſtis longis ſub glacie dirigūt, directoſq; ad alterum magnum foramen, extremas horum funium partes ſeſſoribus equorum extrahendos committunt: iniunguntq;,vt eò velocius equos ad trahendum incitent, quò retia ad exitum properare videntur, ne piſces captos ſe ſentientes, maximè lupi, impetuoſo ſtrepitu retia frangant, & euadant. Et ſic extrahuntur plerunque pulcherrimo ſpectaculo, adeò grandi multitudine, & diuerſo genere piſces, vt non libra (cuius vſus ibi non eſt) ſed integris plauſtrorum, magnorumq; vaſorum menſuris diuidantur.

Mod' piſcandi cū equis ſub glacie. *Lupi ſuper oēs piſces retia irrūpere conanī.* *Piſces plauſtris non menſuris diuiduntur.*

De curſu

De Curſu glaciali pro Piſcibus, vti aliâs pro pallio, & cur ſæpius Piſcatura inſtituitur.

CAP. XVII.

ACCIDIT plerunque, vt in tanta multitudine piſcium, viri iuuenes pecuniam nō habentes, à piſcatoribus gratiam & fauorem obtineant, quòd celeritate glacialis curſus, poſita meta longiſſima, in lubrica glacie aliquam piſcium quantitatem ſtadio completo, aſſequi ſua fortuna valeant. Nec eis negatur, quod honeſtè, vel laboribus meruerant, vel alia liberalitatè eiſdem ſit vltrò concedendum. Communiter X X. vel X X X. magni piſces (qui fortè totidem florenos valerent Romæ) proponuntur eiſdem lucrandi. Ad hunc tamen curſum pro pallio, ſiue brauio, equorum & hominum, in ſimili caſu repetendum veniet cap. X X I I I I. ac X X V. libri primi huius voluminis. Quòd autem tanto labore, & induſtria ſub glacie ſit piſcandum, multiplex ratio vrget, tempus ſcilicet propagationis piſcium, quorum plura genera in aſperrimo frigore oua emittunt: qui ſocietate plures piſces, non naturali amicitia ſibi coniunctos, ſed tanquam ſuorum ouorum deuoratores habent. Vtilitas etiam, & neceſſitas publica vrget, vt de abundātia piſcium populo prouideatur: naturaq; piſcium exigit: qui niſi glacie perforata reſpiracula ſuſciperent, quotquot in flumine, vel ſtagno verſantur, ſubitò morerentur. Piſces longi miro modo impinguantur vento Septentrionali, quemadmodum lati aura Meridionali. Neq; vno ſolo lacu, ſed ferè in omnibus tempore hyemis, ſit hæc, vel ſimilis piſcatio glacialis, maximè in amplioribus ſtagnis, vt ſunt Meler, Vener, & Vether, lacus recentes: tempuſq; hi demonſtrant, naturali ſua proprietate, quo tutè in eis piſcatio fieri non poſſit. Vether autem præcipuè ſuam naturam hominibus, ne ob hoc graue aliquod periculum incurrant, ſignificat: tempore enim reſolutionis glacierum vehementiſſimo ſtrepitu incipit ebullire, & à fundo commoueri, magnaq; violentia rumpi in paruas rimas, vel fiſſuras, quæ plerunq; fiunt in glacie: & has in modico temporis ſpatio valde latas faciens. Licet autem tunc glacies in denſitate etiamnum plus, quàm palmas VI. vel VII. habeat: tamen cooperante ſuperiore impetu venti, tota in plures

Curſus pro piſcib', vt aliâs pro pallio.

Cauſa piſcandi multiplex.

Piſces quidam ſocietatem ſequunt ob oua deuoranda.

Piſces longi, & lati diuerſis vētis ipinguātur

Lac' inſigniores

Vether lacus ſingularis naturæ

Cognoſcẽtes vir tute huius lacus, fugiũt ad littus vitã ſaluaturi.

particulas diuiditur, ita vt multi pedeſtres, vel equeſtres ſuper ipſam exiſtentes, ſæpius ſubmergantur, ſi eius naturam ignorent, aut negligant, celerrimè ſugiendo ad littus, ſeruare vitam: vel ſaltem audita, & viſa horribili glacierum colliſione, maiori particulæ natanti adhærere, quæ vi ventorum celerius iactatur ad littus. Inuocatione tamen Sanctorum, multi ab his periculis, vt in legendis eorum ſæpiſſimè refertur, miraculosè liberantur.

De mirabili euentu huius glacialis ſtagni.

CAP. XVIII.

Euentus caſualis, ſed notabilis.

RVSTICOLA quidam plauſtrum fœni ex aduerſa parte huius lacus (Italicorum milliarium XVI. in latitudine, longitudine verò LX. habentis) in aliud littus tranſuecturus, audiuit crepitum fieri, atque glaciem in rimas exiguas paulatim rumpi. Quocirca intelligens naturam eius, citò viſcerum inferiorum vrgente impetu, illam ruptum iri, ac ſuga opus eſſe, vt quàm celerrimè ſuæ conſuleret ſaluti: relicto plauſtro fœni, equis citatis velociſſimè feſtinauit ad proximum littus. Quod quatuor armati equites retro eum conſtituti videntes, hunc celerrimè (quaſi furem, aut latronem, propter eorum acceſſum præ nimio terrore ſugientem) velociſſimeq; inſequuntur, atq; in littore apprehendunt: & cauſa intellecta, quòd ob crepitum glaciei mox reſoluendæ, ſecundum experientiam eius, ac nullum maleficium, auſugiſſet, valde lætati ſunt, ſe præter ſuam intentionem, tum etiam induſtriam à ſuffocatione liberatos fuiſſe. Vnde & ruſticus ille eiſdem in littore demonſtrauit, plauſtrum ſuum non in glacie, ſed apertiſſima aqua natare: quod & illis periclitantibus (niſi quàm citiſſimè auſugiſſent) eueniſſet. Per hunc lacum qualitercunque congelatum, ab Oſtrogothis ad Veſtrogothos, & è contra, ſolet fieri iter: ſed nunquàm ſortunatum equeſtribus turmis, qui terris illis hoſtilia arma meditantur inferre. Neq; etiam in vicino nemore ampliſſimo, Holueden vulgariter dicto, felicia auſpicia ſenſerunt, videlicet cùm Danica temeritas ibidẽ ſæpius tentauerit vires ſuas demonſtrare: quæ prima ſepulchra eodem in loco inuenit, ne ad vlteriora tormenta procedere opus haberet. Demum hic gregario Danorũ militi, Oſtrogothorum exercitus prima ſtipendia ferro numerare conſueuit.

Intẽtio diuerſa ſugiẽtium, ſed vna ſalus.

Lacus iſelix hoſtilibus armis.

Holueden ſylua

Stipendia ferro numerantur.

De Piſcis

De Piſcibus Nigri fluminis ad Arcem nouam in Finlandia.

CAP. XIX.

ARX eſt in extremis terris Finlandiæ ſuppolaris, regno Suetiæ ſubiecta, Noua arx dicta, eò quód miris ingeniis extructa, arte, naturaq́ munita ſit: nam in rotundo monte collocata eſt, vnicum habens introitum, & exitum verſus Occidentalem partem: idq́ per ratem grandibus catenis ferreis alligatam, quæ forti labore ſingulis diebus trochlearum beneficio, ob aquarum impetum, per noctem à cuſtodibus Regis Suetię deputatis, vel feudum ibi tenentibus, ad vnam partem fluminis attrahitur. Hoc caſtrum præterlabitur vaſtiſſimus fluuius, inſcrutabilis profunditatis, ex albo lacu ortus, ſucceſſiueq́ deſcendens: à fundo nigri coloris efficitur, præſertim in circuitu huius arcis, vbi omnes piſces nigros habet, & generat, non tamen ingrato ſapore exiſtimatos, vt ſunt ſalmones, trutæ, percæ, lupi, & cæteri de genere mollium piſcium. Producit etiam trebium piſcem æſtate nigrum, ac hyeme candidum, qui (vt Alberto libro XXIIII. placet) in Oceano efficitur macer, & cúm pedalis eſt, pinguedinem habet quinque digitorum: quæ ſale condita, aurum ex aquis, quamuis in profundiſſimas deciderit, extrahit, & de fundo facit fluctuare. Tandem veró nigrum lacum efficit, tranſiens per Viburgum, quemadmodum Nilus nigrum flumen facit, vbi ſe exonerat. Solinus cap. XXXVII. etiam amnis atri coloris meminit, qui ab Atlante monte exit, atque ſe per intimas & exuſtas ſolitudines protendit: quæ torrente perpetuo, ſoleq́ nimio, plus quàm ignito, nunquàm ab æſtu vindicantur. Iordanes dicit Valamir Regem Oſtrogothorum inter Scarniungam, & nigram aquã caſtra tenuiſſe. Dicit etiam Plin. lib. XXXI. cap. II. in Armenia fontem eſſe, ex quo nigri piſces illicò mortem afferant in cibis, donec veniatur ad fontem alueo oppoſitum, vbi finitur id genus piſcium: quod in hoc flumine minimè formidandum erit. Petrus Martyr lib. IIII. Crediti continentis, adducit riuum nigrum, in cuius ripa populi enſibus ligneis, ac ſudibus præuſtis, & haſtis oblongis in bellis vtuntur, ſed non ſagittis.

Arx noua, corona terræ, vel domus S. Olai dicta.

Pons vnicus ferreis catenis firmatus.

Aquæ nigræ piſces nigros fouentes.

Genera molliũ piſcium.

Trebius piſcis.

Viburgum.

Iordanes.

Valamir Oſtrogoth. rex.

Piſces nigri in cibis mortem afferentes.

Enſes lignei.

De portentoſo Citharœdo huius fluminis.

CAP. XX.

Citharœd' portentoſus.

QVOD autem ſuperius cernitur imago inſtar citharœdi modulantis in mediis vndis, portentum ſignat, videlicet, quòd arcis præfectus, vel capitaneus in fata ſubitò ruet, aut è ſublimibus muris negligens, & ſomnolentus cuſtos (caſtrenſi lege) moribundus præcipitabitur. Intereà aqua hæc à ſpectris, ac monſtris omni tempore apparentibus, haud eſt immunis, prout Solinus ſupradicto cap. meminit de Atlante monte, qui lucet nocturnis ignibus, ac choris Aegipanum vndiq; perſonatur. Audiuntur & cantus tibiarum, & tinnitus cymbalorum per oram maritimam, prout etiam ſuperius allegatum eſt lib. III. cap. X. de fatalibus ſororibus & nymphis: quod etiam Plin. lib. IX. cap. V. ad ſimilitudinem præſentis materiæ refert, cognitu non indignum. Dicit enim: Tiberio Principi nuntiauit Olyſsipponenſium legatio ob id miſſa, viſum auditumq; in quodam ſpecu concha canentem Tritonem, qua noſcitur forma: et Nereidum falſa opinio nō eſt, ſquamis modo hiſpido corpore, etiam in quo humanam effigiem habent. Nanq; hæc in eodem ſpectata littore eſt, cuius morientis etiam gannitum triſtem accolæ audiuere longè &c. Quæ etiam ſit natura Sirenum in dulci modulatione, ad decipiendum nauigantes, Philoſophi conſcribunt, rationeſq; pro euidentia rei plures adducunt: immò & ſacræ ſcripturæ expoſitores veriſſima monſtra eas dicunt: etiam quòd ſerpentes ſint in partibus Arabiæ, equis curſu velociores: quorum quidam alas habent, vt volare poſſint: morſq;, antequam læſi dolorem ſentiant, apparet. Præterea cunctanti Iulio Cæſari, oſtentum tale factum eſt, Suetonio teſte: Quidam eximia magnitudine & forma, in ꝓximo (ſcilicet littore fluminis Rubiconis) ſedens, repentè apparuit arundine canens: ad quem audiendum, cùm præter paſtores, plurimi etiam ex ſtationibus milites concurriſſent, interq; eos & æneatores, rapta ab vno tuba proſiluit ad flumen: & ingenti ſpiritu claſſicum exorſus pertendit ad alteram ripam. Tunc Cæſar, Eatur (inquit) quò deorum oſtenta, & inimicorum iniquitas vocat: Iacta eſt alea, inquit. Deniq; Plin. lib. V. cap. I. dicit, prope montem Atlantem eſſe fluuium nigrum, qui per ſolitudines nigri pulueris, eminentibus interdum velut exuſtis cautibus, loca inhabitabilia feruore decurrit, quanquàm hyberno tempore illud per Suetonium Paulinum conſulem Romanum expertum ſit.

Atlas mons noctu lucet.

Triton in ſpecu cōcha canit.

Sirenum natura

Serpentes Arabiæ volant.

Verbū Cęſaris, Iacta eſt alea.

De mixtis

De mixtis Piſcibus cum Hirundinibus.

CAP. XXI.

PROXIMO libro ſuperiore XIX. cap. XXIX. introducta erat hæc imago, ſuper hirundinibus hyemali tempore ab imperitis piſcatoribus de aquis extractis, atque in ædes calidas importatis, & citò extinctis: nunc autem oſtenditur hac figura, mixtos piſces cum hirundinibus capi, multotieſq́ ſine auibus illis hoc modo fieri glacialem piſcaturam, ita vt retibus ſub glaciem miſſis, tot piſces diuerſi generis capiantur, quòd vix educentium vires ſufficiant, niſi ſociæ manus ad extrahendum accedant. Patroni enim lacuum aliquos ſibi reſeruant aquarum angulos, quaſi priuilegiatos, vt ex eis, veluti ex pecorum ſtabulis infallibiliter pro voluptate eximant deſiderabiles piſces. Mergunt ſæpius dulces ſabarum, piſorumq́ frutices, & culmos ad iſtos angulos, quatenus ſemper ea loca piſces habeant pro paſcuis vberioribus, & reperiantur frequentius, cùm opus ſit, ibidem. Omnibus interim modis cauetur, ne viua calx ponatur prope aquas, quia omnium piſcium peſtis eſt irremediabilis. Cauetur etiam ne quis arbores ſemitruncatas demergat in fundo piſculento; ne retia rumpantur: inſuper ne ſaxa ignita proiiciantur in piſcinas, neque lapides quadrangulares.

Hirundines extrahũtur ab aquis.

Piſces cũ hirundinibus mixti capiuntur.

Aquarũ loca reſeruata pro piſcibus.

Piſces quomodo reſeruãtur.

Calx viua piſciũ peſtis eſt.

Piſcibus ſaxa ignita nocent.

De Piſcibus diuerſorum generum.

CAP. XXII.

Piſces plurimi, generis ignoti

Piſces aculeati dorſi.

Piſces cornuti.

Piſces arcuatæ figuræ.

Araneus.

Aniger.

Praſmi.

Borbochæ lake Gothicè dicti

Glanis.

Mugil.

Vulpes marina

Capitatus.

VARIAE figuræ piſcium præſenti capitulo atque imagine deſignatæ, miram ac diuerſam eorum multudinem circunquaque per Aquilonaria littora inueniri oſtendunt, quorum vſus, nomina, naturæ, & proprietates, nec apud Philoſophos, nec alias nationes, vti in præfatione huius libri dictum eſt, reperiũtur: vt piſciculi forma, palmam longitudine non excedens, leporinam faciem, ac ſpicula in dorſo habens, qui quoslibet etiam magnos piſces ſolo aſpectu terret, & in ſugam conuertit. Deinde piſces aculeati dorſi, inſtar ſerræ, qui aſperis illis aculeis, ac pinnis acutis, antrorſum (dum nocere intendunt) admotis, omnes offendunt: & hi duo tanquam aquarum, & piſcium latrones, vbi capiuntur, vti inutiles ob ſpinas, & aculeos, ac carnem inſipidam abiiciuntur. Sunt & piſces cornu in capite gerentes antrorſum, ſicuti roſtratæ, vel Liburnicæ naues, in ventre ora habentes, macilenti, & inſipidi, ob corporis macritudinem, quam incurrunt alios piſces perſequendo. Piſces præterea arcuata figura, capitis bubalini, ac ſoleæ ferreæ ſimilitudinem habentes: in vſu eſcarum plurimum frequentes, cùm in grege electorum piſcium ad cibum capiuntur. Qui verò electiores ex vſitatis aliorum vocabulis reperiuntur, hi ſunt. Araneus piſcis, ſpicula in branchiis habens, quibus appropinquantes percutit: etiam in dorſo ſpinas altas, ſimiliter nociuas. Aniger bonarum, & albarum carnium, rotundus, & longus eſt, dulciſq; ſaporis. Praſmi piſces pingues, ac lati, & longi vnius, vel duorum pedum. Borbochæ piſces fluuiatiles, & in lacubus degentes, breuiores anguillis, ſed magnis ventribus: profunda petentes, præterquàm in hyeme, quando ſub glacie (vt ſupradictum eſt) malleo ſtupefacti capiuntur. Carnem habent dulcem, pellem viſcoſam, non ſpiſſam, epar magnum, rotundum, & dulciſſimum. Euoluto duodecimo anno maximus euadit, mutatq; nomen, ac ſolaris vocatur. Glanis (teſte Plin. lib. IX. cap. XLIII.) piſcis, qui ab Alberto claucius, & clauis dicitur, tantæ eſt aſtutiæ, quòd auerſos mordeat hamos, nec deuoret, ſed eſca ſaltem ſpoliet, vti mugil, & vulpes marina: quod ſentiens piſcator, ſæpius hamũ ſubitò attrahit, vt hunc, & ſimiles ventre arripiat. Capitatus, quia caput ferè habet ad magnitudinem reliqui

totius

totius corporis: & dicitur clauæ figura aſſimilari. Reor illum Gothico vulgari dici Simpa: niger, ſiue fuſcus eſt piſcis, ſub lapidibus deliteſcens, pedalis longitudinis, rubeum epar poſt cocturam habens.

Simpa Gothicè piſcē quēdam deſignat.

Adhuc de diuerſis generibus Piſcium.

CAP. XXIII.

CARPIONES aſtutum genus piſcium, caput in fundū ne capiantur mittentes, in Septentrionalibus aquis non reperiuntur.

Carpiones.

Gobio eſt piſciculus fluuiatilis, albus, ſed nigris maculis reſperſus, in Orientali Finlandia prope Viburgum pedalis longitudinis: idoneus cibus caſtrenſi rigori, dum ſole ſiccatus eſt.

Gobio.

Muræna piſcis notus, vtriuſq; ſexus, cum ſerpente (teſte Ambroſio) coit, ſibilo eius de aquis euocata: quod Alberto haud placet: extra aquam vt anguilla non viuit. Genus murænarum triplex eſt: vnum pedalis longitudinis: alterum bipedalis, quod oculata vocatur: tertium tripedalis, quod in coctura indiget ſpeciebus multis. De muræna Volateranus lib. XXV. ſatis pulchra dicit. Septem ſtellas aureis maculis viuæ dorſotenus habent.

Muræna.

Mugil piſcis notus, ſiſpis lupo, cū quo æſtate, vt ſocius, & hyeme vt hoſtis manet.

Mugil.

Mullus piſcis eſt lati capitis, longitudine VI. vel VIII. pedum, Suetiæ lacum, Meler dictum, inhabitans, Germanis VVelſs dictus.

Mullus.

Pungius omnium piſcium minimus, duas habet lanceolas, vnam hinc, & aliam inde in radicibus pinnarum ventris.

Pungius.

Tencha cubitalis longitudinis, in multis lacubus Septentrionis reperitur, licet in parua ſit æſtimatione, propter viſcoſam pellem, & eſcam putreſcentis terræ.

Tencha.

Præterea compertum eſt ſæpius mare Liuonicum, ſiue Finnonicum, ingredi piſces peregrinos maris Pontici, per vaſtiſſima flumina Moſchouiæ, ac Ruſſiæ deſcendentes, etiam à mari Caſpio, quod plures ſpecus, & ſubterraneos meatus habet, vt Strabo teſtatur. Sunt & alia genera piſcium ignoti nominis & naturæ, non autem ſaporis, quoniam ſæpius capta piſcantibus gratiſſimum comedendo ſaporem exhibuere.

Piſces P̃egrini ĩgrediunt̃ mare Liuonicum

Piſces ignoti nominis, ſed non ſaporis.

De electione viuorum Piſcium.

CAP. XXIIII.

Nauigia piſcibus plena.

Piſces ſportulis non libra vendũt, ac ad æſtimationem.

IN multis ciuitatibus, & oppidis Aquilonarium regionum, ea commoditas, & nobile naturæ donum exiſtit, vt omni die nauigiis viuos piſces diuerſi generis, & saporis, etiam pro exiguo pretio habere poſſint: quos tamen non libra, propter multitudinem & abundantiam, ſed ſportulis ad æquam æſtimationem à piſcatoribus ciues emunt: & hoc præſertim circa pontem regiæ Holmenſis fieri conſueuit, vbi varia genera piſcium æſtate nauiculis, & hyeme vehiculis oblongis ſuper glaciem, per equos in grandibus plauſtris, veluti ſaxa, vel ligna, in forum venundanda apportantur: qui etiam arbitrio, non pondere emuntur: quoniam ſi libra emerentur, æquitas minimè obſeruaretur, dum piſcis mollis, & viuus, idemq; congelatus variaret pondus, ab aliis gelu haud conſtrictis. A frigore tamen ad mollitiem tantùm aqua frigida reducuntur, non autem calida, vt ſuprà eodem lib. cap. XIIII. dictum eſt: quia calidum corrumpit, & frigidum reſoluit. Piſces igitur congelati branchiarum rubedine, & grauitate eliguntur, etiam ſi ante menſes quatuor, vel quinque extra glaciem fuerant, tamen in frigore ſine ſale conſeruati. Genera verò talium ſecundum virtutem locorum, vnde piſces extracti ſunt, & hominum voluptatem comparantur, vt ſunt magni, mediocres, & minores: macri, pingues, & odoriferi: ſquamoſi, viſcoſam pellem habentes, & pinnati. Ex piſcibus duram carnem habentibus, eligitur minor: ex mollibus maior, ad terminum aliquem: ex locis petroſis ferè omnes ſunt optimi: ex aquis dulcibus, præſertim fluminibus, eliguntur puriores. Et hoc eſt iudicium Auicennæ.

Piſces vt ſaxa ferunt in plauſtris.

Piſces recentes v. menſium.

Piſcium qualitates diuerſæ.

Piſcium electio notabilis.

Adhuc

Adhuc de electione Piſcium.

CAP. XXV.

MARINI piſces, vt Auicennæ placet, optimi ſunt in petroſis, & arenoſis locis habitantes, & qui contra flumina vagantur, cùm plurimis exercitiis agitati ſint: vnde ſapidiores, & ſaniores redduntur. Etiam electio eſt in illis ob eſcam, qua vel herbis, vel radicibus, vel ſordibus enutriuntur: adeò luctatur ventris neceſſitas cum luxuria gulæ, prout in ſimili Seneca meminit De naturalibus quæſti. lib. I I I. de mullo aſſerens: Incredibilia ſunt opera luxuriæ: in cubili natant piſces: & ſub ipſa menſa capitur, qui ſtatim in menſam transferatur: parum recens videtur, niſi qui conuiuæ manu moritur. Obſeruatur morientium color, quem in multas mutationes mors ipſa luctante ſpiritu vertit &c. Nolunt attingere, niſi eodem die captum: quò peruenere delitiæ? Ad hunc faſtum peruenere delicatorum ventres, vt guſtare non poſſint, niſi quem ipſo conuiuio natantem viderunt, oculos, antequàm gulam paſcentes. Ita quotidie ſubtilius, & elegantius aliquid excogitat luxuriæ furor, vſitata contemnens. Hi itaque non ſunt ad poma dentibus, ore, ventre contenti, ſed oculis quoque guloſi. Nec Plinii verba lib. I X. cap. X X X I I I I. hoc loco omittenda ſunt. Dicit enim: Iam quidem ex tota rerum natura damnoſiſſimum ventri mare eſt, tot modis, tot menſis, tot ſaporibus piſcium, quibus pretia capientium periculo fiunt. Dicit etiam eodem lib. cap. X V I I. mullum vnum V I I I. millibus nummûm emptum, cocorumq́ pretium plus, quàm militarium equorum aſcendere. Deinde: At nunc coci triumphorum pretiis parantur, & coquorũ piſces. Nulluſq́ propè iam mortalis æſtimatur pluris, quàm qui peritiſſimè cenſum domini mergit. Verũtamen vti hæc veſania, prudentum conformi ſententia dudum damnata eſt, ita inſatiabili potentum, ac petulcorum gula, vt luxuriæ comes, immò parens, ad Sybariticas delicias indies magis ac magis inuitatur. Rariſſimè hac veſania vexantur principes Aquilonis, ob cœli rigorem, & animi fortitudinem, ad arma, & bella propenſi. In ſumma tantum hic colligitur ex Plinio, & Seneca, quòd vnus piſciculus Echeneis detinere poteſt maximam nauim, & integer ſturio non poteſt ſatiare ventrem.

Piſces marini ꝙnam optimi.

Piſces ob nutrimenta eorum eliguntur.

Luxuriæ opera incredibilia.

Piſces viui electiores.

Oculi paſcũtur ante ventrem.

Luxuriæ furor.

Mullus 8000. nummûm emptus.

Dilapidatores pecuniarũ pretioſi.

Gula luxuriæ parens.

Echeneis tenet maximam nauim, et maximus piſcis nõ ſatiat vnũ ventriculum.

De Piſcibus ſalſis, ſiccatis, & fumigatis.

CAP. XXVI.

Piſces ſicci, vt ſtrues lignorũ habentur.

Modus pręparandi ſiccatos piſces.

Cibi ſortes mãducandi.

Piſces crudi comeduntur.

CAPITVLVM hoc de multiplici genere ſalſorum, ſiccatorum, ac fumo induratorum piſcium tractat, ea præſertim ratione, quòd talibus cibis nutriuntur duriſsima illa corporą Septentrionalium populorum : in primis ſiccis piſcibus, vt lupis, mugilibus, praſmis, borbochis, & quos Gothicè Siick appellant : qui omnes vt ſtrues lignorum, tum menſura cannarum, ſeu cubitorum, tum ponderum maiorum, vt centenariorum, millenariorum, ac eorum quæ vulgari Gothico Schippunt appellantur, libramento cõmunius venundantur. Aptandi itaq; hi piſces eſui humano, biduo forti lixiuio, ac vno die pura aqua, vt ad gratam mollitiem redeant, reſoluuntur : deinde cocti, ac ſalſo butyro reſperſi, menſis etiam Principum, vt nutrimentum deſiderabile & voluptuoſum, imponuntur. Poſteà diuerſi generis recentes piſces cum ſiccis alternato ordine, & feſtiuitate; obſoniis interpoſitis eduntur, præſertim in eorum ſympoſiis & ædibus, qui luxum & felicitatem in eſca reponunt. Reliqua hominum turba cœli rigore ſemper vrgetur, vt non quàm delicata, ſed quàm fortia comedat, curam habeat. Quidam piſces malleis ex robuſto ligno apparatis, ante decoctionem fuſtigantur : quidam etiam ſole, ſaleq; ſiccati, crudi tunduntur, ac manducantur : quos Siick vulgari ſermone vocant : ſuntq; genere duplici præſertim in mari Bothnico, in quod influunt maxima flumina ex altiſsimis montibus Noruegianis.

Piſces fumigati

Salmones fumigati.

Arengæ.

Bucking.

Fumigati piſces non infimam ſortiuntur æſtimationem, vt ſalmones, praſmi, ſtick, halec, murænæ, mugiles, & boctes. Salmonum tamen genus cæteros omnes præcellit, eò quòd vices omnium eſcarum ſua bonitate ſupplet, tum quòd ante quemlibet potum eſus, gratum appetitum parat. Eſtq; viatoribus grata, & parata eſca: crudi enim optimum ſaporem habent. Idem de arengis paſſis, quas Germani Bucking appellant, ſentiendum eſt: quæ ſatis carè à Romanis emuntur, & auidiſſimè nullo generato faſtidio (præter morem aliorum piſcium) manducantur : nauigiis verò Flandrorum per portus Hiſpaniarum in Vrbem quotannis, niſi bella impediant, deferuntur. Sunt & boctes, ac orches piſces fumigati, qui in eſum genti Septentrionali conceduntur. Plin. lib. XXXII. cap. II. dicit : Salſamenta omnium ge-

nerum

netum in Italia Beneuenti recentia effici conſtat. Piſces marinos in vſu fuiſſe protinus à condita Roma, autor eſt Caſſius Hemina: cuius verba de ea re hic ſubiiciam: Numa conſtituit, vt piſces qui ſquamoſi non eſſent, ni pollucerent patrimonia, commentus vt conuiuia publica & priuata, cœnæq́ ad puluinaria facilius compararentur, ni qui ad polluctū emerent, pretio minus parcerent, eaq́ præmercarentur.

Edictū Numæ de ſalſamentis

De Piſcibus ſale conditis.

CAP. XXVII.

SALITIS piſcibus infinita gentium multitudo nutritur, vt ſuprà hoc lib. dictum eſt cap. de electione piſcium viuorum, & cap. præſenti dicetur. Iidem ferè omnes, qui vento ſiccantur, aut fumo macerantur, etiam ſale, vt longius diutiusq́ interni ſapores illæſi permaneant, condiuntur: ac æqua æſtimatione, non libra (vt dictum eſt) ſed numero decadum, & quantitate venundantur. Horum maximus, & neceſſarius vſus in caſtrorum obſidione, & claſſica pugna attendi ſolet, quales ſunt arengæ, anguillæ, praſmi, & quos in vulgari lingua Torſck appellamus, quemadmodum ſuperius dictum eſt lib. IX. cap. XIX. de neceſſariis rebus ad obſidionem tolerandam. Si quis verò huiuſmodi ſalitos piſces immiſcendo corruptos falſificauerit, aut vaſis putridis conſeruandos crediderit, grauiter à fiſco mulctatus reſtituet pretium acceptum: & tales piſces in aquam proiiciuntur, vel in publico foro comburuntur. In aquam autem perraró mittuntur, ne fortè reliqui piſces boni ſaniq́, fame vrgente his veſcentes inficiantur. Integri verò piſces infinita multitudine ſigno magiſtratus appoſito validantur, vt in remotas terras pro lucroſo quæſtu in vaſis ad hoc fabricatis exportentur. Et vt omnia iuſtè rectéq́ fiant, iurati officiales, ſicuti præfecti annonæ, ita & piſcium, pelliumq́ ſcrutatores ac æſtimatores, ſunt deputati. Cætera de piſcibus petantur à Paulo Iouio, qui conſtanter aſſeritur eos amplo calamo deſcripſiſſe, ſed raró, vel nunquàm quoad ſaporem deguſtaſſe: verùm clarius ab Hippolyto medico Tiphernate, qui ad viuum omnia reſecando mira ſolicitudine, & fide bona, hoc tempore de diuerſis piſcium generibus ſcripſit, maximè de delicatioribus, huic regioni magis congruentibus, propter ſtomachorum imbecillitatem: mea autem ſcripta vt dura ſunt, ita & de duriſſima gente agunt.

Piſcium ſalſorū genera multa.

Piſcium ſale cōditorū vſus in caſtris neceſſarius.

Pœna falſificantium piſces.

Piſces integri ſigno magiſtratus emittūtur.

Officiales iurati

Paulus Iouius.

Hippolytus Tiphernas.

Scripta autoris quare dura.

De Halece, ſiue Arenga.

CAP. XXVIII.

Halecis infinita multitudo.

HALEC in littoribus Meridionalis Gothiæ terræ Schoningiæ, veteri iure ad regnum Gothorum, cuius pars eſt (teſte Saxone) ſpectantis, ſub principio autumni in tanta multitudine plerūque capitur, & infinitis in vaſis ſale conditur, exportaturq́;, vt ſufficiat in ſalſamentorum genere maiori parti totius Europæ cibandæ. Congregantur enim illic ſuper latas,longaſq́; ripas in domiciliis,& territoriis ſpatio duorum menſium, ex omnibus vicinis nationibus diuerſæ ſortis mercatores,pretio,vel rerum commutatione huiuſmodi halecem ementes, vt nauigiis abducant. Euenit plerūque vt leuiſſimo pretio comparari queat, ex maximo eius acceſſu, quoniam tam vaſta in multitudine littoribus offertur, quòd non ſolùm retia piſcantium lacerentur, ſed etiam in agmine illo bipennis, vel lancea militaris in medio piſcium immiſſa firmetur: idq́; Regio fiſco maximum in lucrum cedit. Lex enim grauibus vallata pœnis, mercatoribus huiuſmodi impoſita eſt, vt anteomnia vectigali Regio ſoluto,ad ſua abeūtes ſaluum cōductum,ſiue teſtimonium à Regio præfecto accipiant: duas quidē ob cauſas, tum quòd licentia recedendi eis libera conceſſa ſit, tum quòd ad propria reuertentes, apertis documentis demonſtrare queant, nemini iſto in loco, vbi tam piſcaturam, quàm mercaturam exercuere, violentiam, iniuriam, vel damnum intuliſſe. Capitur & halec duobus, aut tribus milliaribus ab eo loco: ſed degener eſt in ſapore, & æſtimatione, ac vilipenditur. Eſt etiam eodem tempore copioſiſſima halecis piſcatura in littoribus Angliæ,& Scotiæ: quæ per piſcatores Flandriæ inſtituitur: à quibus poſteà ſortitur nomen,vt Romam ille piſcis delatus,halec Flandrorum appelletur. Non tamen adeò pingue genus eſt piſciū,licet longū & craſſum,ob ſterilem fundum,& paſtum minus vberem,ac vndarum conflictum,quemadmodum halec Septentrionale,quod propter gratum ſaporem vbiq; in maiori pretio habetur. Non videtur ex puro elemento,ſcilicet aqua,ſemper viuere, vt Iſidoro placet,veluti ſalamandra ex ſolo igne: ſed pingui eſca in maris fundo, ac ſcopulis reperta nutritur, maximè tempore, quo è mari littoribus appropinquat.

Mercatores diuerſarum regionum.

Lācea militaris firmat in agmine arengarum

PiſcatoresSchoningiam relinquentes ſaluū cōductum accipiunt.

Piſcatores littoris Anglici.

Iſidori opinio de nutrimēto halecis.

De natura

De natura Halecis.

CAP. XXIX.

VISVM eſt autori in libro De naturis rerum aſſerere, quòd halec eſt piſcis marinus, admodum paruus in Occiduo mari, quod mediterraneum eſt inter Britániam & Germaniam. Cumq́ vnumquodque ferè genus piſcium marinorum habeat ſuum tempus, quo fit bonum & delectabile, hoc ab Auguſto ad finem Octobris copiam ſui præbet: gratiq́ ſaporis tum temporis eſſe, cunctis qui eo veſcuntur, notum relinquitur. Recenter captus, delicatior videtur: ſalſus autem in vſus hominum vltrà quàm alii piſces (præter ſalmones) integer durare poteſt. Omnium ferè piſcium ſolus aqua viuit, quod Albertus lib. XXIIII. De animal. negat. Ductus extra aquam ſtatim expirat, nulla mora inter aëris contactum & eius expirationem, quando aqua extrahitur, viſa. Oculi eius inſtar luminis noctu lucent in mari: immò quod magis eſt, huius piſcis maximo motu, & reflexu vaſti ſui agminis, quaſi fulgura & coruſcationes per æquora excitata apparent, fulgura halecis communiter nuncupata. Vbicunq́ ſuper aquas in mari lumen videt, gregatim adnatat, & hoc aſtu ad retia ſtatis temporibus allicitur, quaſi paratus ad capiendum, vt iuſſu Dei (qui dat eſcam in tempore opportuno) ad vſum & nutrimentum infinitorum hominum rapiatur. Hyberno tempore in abdito maris ad conſuetum terminum, vſq́ dum capiatur, ſe abſcondit. Appropinquat etiam littoribus propter contemplandos ignes copioſos, ante tentoria mercatorum accenſos, veluti in militaribus caſtris. Eſt & halec longitudine vnius palmæ in mari Bothnico verſus Thornam, quod non minus quàm antè dictum, gratiſſimi eſt ſaporis & nutrimenti: atque hoc ferè omni tempore capitur, maximè in æſtate & autumno, ac hyeme ſub glacie. Tanta etiam (referente Alberto in lib. De animal.) multitudine poſt æquinoctium autumnale capitur, quòd funes retium ſcindere oporteat. Hic piſcis nō habet inteſtinum niſi ieiunum, et ideò in ventre eius nihil inuenitur: tamen propter hoc ſola aqua haud viuit, quemadmodum ſuperius notatum eſt. In hoc genere piſcium fœminæ vulgi æſtimatione carius emuntur, quia oua earum ſtomachum ſatiant, dum ſtato tempore à piſcibus veniet abſtinendum: quod & ſimiliter aliorum piſcium oua, vt ſalmonum, & quos Gothi ſtick vocant, faciunt. Denique mas & fœmina eandem afferunt vtilitatem, ſale, ſole, & vento ſiccati, tanquam paratior eſca ad præſentiſſimum vſum. De halece Schoningiæ Celtes loquitur:

Oceanum Codanumq́ videns, vbi Scandia diues
Halece totum mittit piſcoſa per orbem.

Halec quo tempore bonum.

Sapor ſalſus durabilior.

Fulgura halecis

Halec accedit littora.

Halec paruum, ſed grati ſaporis in Bothnico mari.

Fœminæ halecis carius comparantur.

Celtes.

De lapſu Piſcium, Ranarum, Murium, Vermium, & Lapidum.

CAP. XXX.

Cauſæ cauſarũ non repetēdæ

QVIA hæc materia phyſicis rationibus, & experientia demonſtratiua (quód fieri ſoleat) comperta eſt, ſuperuaçaneum eſt, quòd in ea probanda repetantur plures cauſę cauſarum, aut faſtidioſæ probationes. Sufficit enim hic indicaſſe, ſimilia etiam in Septentrionalibus oris contingere: & forſitan ſæpius ac frequentius ibi, quàm alibi, ob nubium viſcoſitatem, & incluſum fœtificum calorem à ſulphureis mineris (quæ ibidem infinitæ, & efficaces ſunt) aut aliis fœcundis exhalationibus excitatum. Quantum ad mures attinet, ſatis dictum eſt ſuperiori lib. XVIII. cap. XX. quomodo, & qualiter infinita murium multitudo de nubibus demiſſa, impinguat beſtiolas illas Hermelinas vulgariter appellatas. Ranæ ſimiliter, & vermes ſæpe è nubibus decidunt, ſicuti & piſces: immò & triticea, ac ſiliginea grana, quæ germinant vſque ad flores cœleſtini coloris, atque exinde emittunt fructum ſatis multiplicatum. Verùm de his raró contingentibus parua fit mentio in annalibus moderni temporis, vti aliás maior videtur fuiſſe facta in hiſtoria effigiata, dudum Norinbergæ impreſſa, quoniam ille liber plenus eſt eiuſcemodi portentis, aut naturæ purgamentis. Meminit Plinius lib. II. cap. LVIII. Anaxagoram prædixiſſe apud Græcos, tali die caſurum ſaxum è ſole: quod ita euénit, atque pro maiori portento deinceps habitum. Et ipſe quoq; Plin. eodē cap. dicit ſe talem vidiſſe in Vocontiorum agro paullò antè delatum. Prioribus etiam capitulis plura adducit idem autor de vigore fulminum, ſed LVI. cap. de prodigioſis pluuiis, lacte, videlicet ſanguine, carne, ferro, lana, & lateribus coctis pluiſſe: atque ob id aruſpices cauenda præmonuerunt ſuperna vulnera: magni enim conſules occiſi ſunt.

Mures è nubibus cadunt. Hermelini muribus impinguantur.

Triticea grana è cœlo pluunt.

Hiſtoria effigiata totius orbis Noribergę impreſſa, plena portentoſis ſignis.

Aruſpices docent cauenda prodigia.

De Piſcinis

De Piſcinis, & ſemine Piſcium.

CAP. XXXI.

SVNT etiam in Aquilonaribus terris, qui piſcinas pro ſingulari quorũdam piſcium quæſtu extructas habẽt: quas aliquando emiſſis aquis deſiccant, atque piſcibus euacuant, vt nullo penitus relicto, eaſdem pro alio genere imponendo euacuatas relinquant: vnde et reductis aquis, atq; piſcibus impoſitis nouis, ſimul exoriũtur ex ſemine priorum piſcium latẽte in limo, veteris ſpeciei piſces, atq; amplius cæteris immiſſis coaleſcere deprehendunt, Ægyptiacis Nili piſcibus non diſſimiles, qui poſt annum à ſemine ſparſo, & in limo recedẽte aqua relicto, acceſſu redeuntis aquæ quaſi infinita multitudine reuiuiſcunt. Quidam etiam ſemen exenterando piſces receptum, in humido loco per hyemem cuſtodiunt, vt tempore propagationis poſt vernale æquinoctiũ in aquas emittant. Verùm ſtatim in aquas haud proiiciunt, eò quòd à piſcibus famem patientibus, ob pigritiam quęrẽdi victus, illicò deuoraretur, prout plurimi tam malignæ naturæ ſunt, vt vel propter præmiſſam rationem, vel odium proprii germinis augendi, vel luxuriam (vt in terreſtribus animalibus dictum eſt) continuandã vorent proprium ſemen. Hoc autem tam fertile genus, niſi in tam infinita multitudine inſtar grani papaueris, vel milii, infinito numero de vno piſce emitteretur, non poſſet coaleſcere in aquis ad ſuſtentandam humanam vitam. Cui optimè, ſed temperatè natura ſubuenit, vt vbi ſint homines voraciores, veluti in terris frigidis gelu citò vrẽte & conſumente) ibi prouidit de maioribus belluis marinis: vbi verò graciles morantur populi, piſces ordinauit tenuiores.

Piſcinæ ſingularum piſciũ. *Piſces noui piſcinis imponuntur.* *Piſciũ Nili natura.* *Oua piſciũ certo tẽpore extra aquas ſeruãtur, vt rurſus immittãtur.* *Piſces cur adeò augentur.* *Piſciũ multitudo vel paucitas, vnde deſcendit.*

De differentia multiplici Piſcium, ac Piſcibus venenatis.

CAP. XXXII.

QVONIAM in hoc præſenti tractatu de vario ac multiplici genere piſcium, qui in Septentrionalibus oris maiori in copia, quàm alibi, propter frigus annexum occurrunt, egimus: antequàm monſtra marina adiungantur, etiamnum differentiã eorum longẽ diuerſiſſimam, quãquam ferè omnes in aquis degant, paucis inferendam eſſe duximus. Ac primùm quidem quoddam monſtroſum genus piſcium eſt, in littoribus Noruagicis ſtupendæ magnitudinis, ſimilimũ illi, quod Plinius balenam appellauit, quatuor iugerum: de quo genere in ſequenti lib. latius agemus. Quædam genera piſcium differunt ſecũdum tegumenta. Alia enim corio & pilis teguntur, vt vituli marini, hippopotami, canes marini: alia corio tantùm, vt delphini: quædam viſcoſa pelle, vt anguillæ, borbochæ, capitati, tenchæ, quorum omnium ingens copia apud Septentrionales populos: quædam ſquamis, vt ſalmones, praſmi, & eius generis ſimiles, quos Plin. piſces vocat: alia aſpera cute, vt ſquatinæ (qua lignum & ebora poliuntur) paſſeres, raiæ, percæ: alia molli, vt murænæ, oculatæ, trutæ, & ſimiles. Eſtq; hæc differentia inter piſces, vt alii alibi principatum obtineãt: coracinus in Aegypto: zeus, idem faber appellatus, Gadibus: circa Ebuſum ſalpa, obſcœnus alibi, & qui nuſquam

Differentia piſciũ multiplex *Piſciũ maximi* *Piſciũ tegumẽta plura, ac cõrũdẽ differẽtię* *Piſces alii aliis in locis principatũ obtinẽt.* *Salpa.*

percoqui poſſit, niſi ferula verberatus. Huius vſus frequẽtiſſimus eſt in Septentrione, ac vulgari Gothico Stockfiſck appellatur.

Stockfiſck.

Differunt præterea piſces, quòd alii ſunt plani, vt paſſeres, pectines, raiæ, rhombi, ſoleæ: alii longi, vt anguillæ congri, lampetræ, murænæ, oculatæ.

Piſcium planorum differentiæ

Inter planos aliud eſt genus cartilaginem, non ſpinam habens, vt oculatæ, paſtinacæ, ſquatinæ, raiæ, quæ in maxima multitudine in Septentrione vbiq; capiuntur: & huius generis ſunt, quos Græcia bouis, lamiæ, aquilæ, ranæ nominibus appellat. Tales etiam in Boryſthene flumine Ruſſiæ eſſe Pompo. Mela tradit.

Piſces cartilaginati.

Piſces quidam pro diuerſitate temporis mutant colorem, vt mænæ, quæ hyeme candidæ, & æſtate nigriores exiſtunt: phycis omni anni tempore candida, vere varia.

Piſces qui colorem mutant.

Quidam in hoc à cæteris differunt, quòd in aquis volitant, vt hirundo, ſanè perquàm ſimilis volucri hirundini: item miluago, qui quoties extra aquam volitare cernitur, tempeſtates mutantur. Trebius Niger tradit, loligines tanta multitudine ex aqua euolare, vt nauigia demergant.

Piſces in aquis volantes.

Piſcium quoq; genus quoddam eſt venenoſum, vt lepus marinus, colore tantùm lepori ſimilis, qui in Indico mari etiam tactu peſtilens, vomitum diſſolutionemq; ſtomachi protinus creat: araneus æquè peſtiferus: verùm hos duos longè ſuperat venenoſiſſimus radius, qui aliàs paſtinaca appellatur, quoniam arbores infixus radici necat, arma vt telum perforat vi ferri, & veneni malo. Præterea ſtella marina adeò eſt venenoſa, quòd omnia in mari contacta adurat, omnemq; cibum ſtatim peragat. Cteſias in Armenia ſcribit eſſe fontem, in quo (vt ſuprà eod. lib. relatum eſt) nigri piſces, qui in cibis illicò mortem afferunt. Horum deniq; venenatorum piſcium Seneca lib. I I I. nat. quæſt. meminit.

Piſces venenati.

Armenia.

Inſuper piſces differunt, quòd alii animal generant, qui viuipari ab Ariſtotele appellantur: alij oua pariunt, ac ouipari dicuntur. Animal, vt delphini, balenæ, & reliqua cetorum genera, quæ non branchias, ſed fiſtulam habet: quibus adduntur priſtes, boues, ac vituli marini, quorum maximam copiam in ſinu Gothico enumerauimus. Nullum ex his oua habere cernitur, ſed ſtatim fœtum, ex quo redacto in formam animal conſtat: quemadmodum homo & quadrupedes, quæ animal pariunt. Oua verò pariunt omnes, qui ſquamis teguntur, vt ſalmones, carpiones, praſmi, mugiles, lupi, & qui candidi appellantur, & qui leues, reliquaq; genera infinita: præterquàm anguillæ, qui ſcopulis ſe atterunt: ea ſtrigmenta viuiſcunt, nec alia eſt earum ſecundum Plin. procreatio.

Piſciũ quidam viuipari, quidam ouipari.

Quidam piſces ab humanorum vnguium ſimilitudine dactyli appellati. His natura in tenebris remoto lumine, alio fulgore clarere conceſſit: & quantò maiorem humorem habent, tantò clarius in ore mandentium lucent: in manibus ſplendent, atque etiam in ſolo, ac veſte decidentibus guttis.

Piſcium quidã lucent.

Denique differunt inter ſe piſces, quòd alii mutuam amicitiam colunt, alii pro diuerſitate temporis inimicitiam fouent. Mugil & lupus mutuo odio flagrant: conger & muræna caudas inter ſe prærodunt. Nigidius autor eſt, prærodere caudam mugili lupum, eoſdemq; ſtatis menſibus concordes eſſe. Amicitiam è contrario maximam balena & muſculus inter ſe colunt, quando obrutis eius oculis prægraui ſuperciliorum pondere, infeſtantia vada prænatans magnitudinem eorum demonſtrat, oculorumq; vice fungitur. Plures piſcium differentias qui videre velit, videat Ariſtotelem VI. VIII. & IX. lib. de animalibus, & Plin. lib. IX. ac de ingeniis & manſuetudine eorum lib. X X X I I. cap. I I. Hinc monſtrorum in mari viuentium naturas proſequemur.

Piſces alii amicitiam, alii inimicitiã fouẽt.

Ariſtoteles.

Plinius.

LIBRI XX. FINIS.

OLAI MAGNI

GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE PISCIBVS MONSTROSIS.

LIBER XXI.

PRAEFATIO.

ADMIRABILE ſpectaculum vaſtus Oceanus in ſuo gurgite cunctis nationibus offert: diuerſos partus oſtendit, hoſq; non tam magnitudine et comparatione ſyderum mirabiles, quàm forma minaces adducit, vt nec cœlo, nec terra, aut eius viſceribus, aut domeſticis inſtrumentis aliquid abſcondi videatur, quod non adſit in ſua profunditate retentum. In eo nãque Oceano tam lato, ſupino, molli, ac fertili accremento accipiente ſemina genitalia, ſublimi ſemperq; pariente natura, pleraq; eſſe monſtrifica reperiuntur: quæ perplexis, & inſemet aliter atq; aliter nunc flatu, nunc fluctu conuolutis, ex ſe ac aliis principiis generare formas videntur, vt quicquid naſcatur in vlla parte naturæ, etiam in mari eſſe nobis perſuaſum habeamus, & perquàm multa alibi nuſquam reperibilia, ibidem inueniri.

Mõſtra marina mirabilia.

Nec ſolùm animalium ſimulachra mari ineſſe licet intelligere intuentibus, ſed vuam quoque in eo, gladium, ſerras, equorum capita in paruis cochleis eminere. Præterea ſpongias, vrticas, ſtellas, lamias, miluos, monachos, vaccas, lupos, erythinos, ſpondylos, mures, paſſeres, merulas, coruos, ranas, phorcos, boues, arietes, equos, aſinos, canes, locuſtas, vitulos, arbores, rotas, cantharos, leones, aquilas, dracones, hirundines, & ſimiles. E quibus quædam beluæ in terram exeunt, paſtæq; radices fruticum ac ſatorum remeant: quædam Auſtrali, & quædam Aquilonari vento hauſto impingueſcunt.

Aĩalia omnium figuraꝶ in Oceano.

Piſciũ varia nomina.

Sunt & beluæ in mari quaſi hominis figuram imitantes, lugubres in cantu, vt nereides: etiam marini homines, toto corpore abſoluta ſimilitudine, quî aſcendere nauigia nocturnis temporibus videntur: ſtatimq; degrauari quas inſederint partes compertum eſt, & ſi diutius permanent, etiam ipſæ naues mergũtur. Immò per fidelem Noruagicorum piſcatorũ aſſertionẽ addo, niſi tales capti illicó dimiſſi fuerint, adeò ſæua tẽpeſtas exurgit cum horrido planctu eius generis hominum, ac nõnullorum aliorum monſtrorum, vt cœlum ruere videatur: piſcatoreſq; vitæ ſuæ vix etiam ſummo labore ſuccurrere, multò minus piſcibus inſidiari poterunt.

Beluæ humana figura apparentes.

Homines marini.

Quocirca in tali caſu piſcaria lege cautum eſt, & obſeruatur, vt monſtroſi piſces taliter attracti, ſecundum figuræ varietatem illicò abſciſſis hamatis funibus dimittantur. Atque his paucis à nobis adductis de variis piſcium, ac monſtrorum in mari exiſtentium generibus non contenti, videant latius Plin. lib. XXXII, cap. vltimo, & Ambroſ. lib. V. Hexamer.

Lex piſcatorũ.

De Piſcatura periculoſa in Noruegiano Oceano.

CAP. I.

Cauſæ cur periculoſa piſcatura dicitur.

Piſcatorum manus ſtupeſcũt.

PERICVLOSA piſcatura in Noruegiano Oceano ob multiplices rationes dicitur, quia in aperto mari longiſſimo tractu à littore cõmittitur. Diris tẽpeſtatibus ortis, celerrimè piſcatores fluctibus obruuntur: tum fluitante mole maxima glacierum diſpergũtur: balenarum monſtrorumꝙ pugna in diuerſa diuiduntur: deniꝙ horribili quorundam piſcium ſeu monſtrorum è gurgite extractorum forma, & attactu, in manibus eneruantur, ac niſi eos (prout ſupradictum eſt in præfatione) illicò dimiſerint, mota tempeſtate ſuffocantur. Si igitur quidam piſcatorũ temerarii certamine cõmiſſo cum belua, eam intra nauim (cucullati hominis formam habentis) induxerint, mox vlulatu & ſtrepitu ſocialium beſtiarum obruti, nec hamos ad capturã piſcium proiicere, nec remis laborare, vixꝙ vela pro fuga arripienda, niſi monſtrum dimiſerint, expandere queunt. Hæc monſtra etſi æquè atque piſces electi (ſalpæ communiter dicti) in retibus apparuerint, tanquam inutiles eiiciuntur, ſed electi in naui reſeruantur, magnoꝙ venduntur lucro, tum in loco vbi capiuntur, tum in vicinis regnis, ac vltimis Germaniæ oris. Plura millia piſcatorum in pagis extremæ regionis Noruegiæ habitant, Andanes, Trondanes, Duuanes, Gamblauick, Nyzuick dictis, & aliis circũiacentibus terris, apud VVardahus, ideſt caſtrum, ſiue domum præſidii totius regni. Menſe Februario, & Martio, immò & Ianuario, robuſtis nauibus horum locorum incolæ piſcandi gratia à littore in altum vadunt, quãtum ſcilicet intra biduũ nauigando conficere poſſunt, rebus neceſſariis ad victum XX. vel XXX, dierum ſpatio ſecum comportatis. Locus autem, vbi frequentius hanc piſcaturam exercere ſolent, inter Noruegiam & Islandiam ſitus eſt. Neꝙ hi piſcatores, dum tempeſtates ſæuiunt, in anchoris manent, ſed fluxu refluxuꝙ maris fluitando piſcantur, donec naues ſint vndiꝙ plenæ. Sola autem eis ſalus in repetendo littore indicio gnomonis nautici cõſiſtit: quia per hunc ortis ventis quò iter ſuum dirigant, agnoſcunt. Eſtꝙ notatum, quotieſcunꝙ extrahuntur à mari monſtroſi piſces leonina, vel humana facie, & ſimilibus, quòd ſemper diſcordiam, & bella in terris portendant.

Salpa vulgatiſſimus piſcis in oceano Noruagico.

Piſcatura plura millia.

Nomina locorꝫ vbi piſcatura exercetur.

VVardahuſſ. i. dom' præſidii

Piſcatorꝭ fluitãt ſine anchoris.

Gnomonũ nauticorꝫ virtus.

Piſces portẽtoſi bella denotãt.

De pericu-

De periculo Piſcatorum, & qualitate Piſcium.

CAP. II.

NEC leue periculum illis ipſis piſcatoribus imminet, quando hamis attrahunt maximæ fortitudinis, molis, ac XII. pedum longitudinis piſces, vt ſunt rhombi, ſquatinæ, & reliqui piſces alati: qui cùm apparuerint ab aquis extrahendi, ſæpe piſcatores in mare retrahunt, niſi ſe funibus firmati in naui anteà præmuniant, aut mutua ope hoc in labore ſibi inuicem ſubueniant. Qui verò ſelici vento tantis maris periculis ſuperatis, nauibus piſcoſis ad littora propria appellunt, piſces extractos purgatoſq́, integros vel in partes diuiſos, ſalſo liquore conſpergunt: ſole, flatibus aſperrimis, frigore, atque aëris rigore ad ſiccandum exponunt: tum in excelſas quaſi lignorum ſtrues componunt; quas in naues viciſſim collocant, atque ad celeberrimum totius Noruegiæ emporium, Bergen nuncupatum, pro rerum commutatione, aut pretio diſtrahendas exportant. Et hinc verius hoc genus piſcium Bergerfiſck vulgari gentis idiomate vocatur, & non Stockfiſck à fuſte, vel baculo, vt mollior ad coquendum fiat pluries fuſtigatus. Non tamen vno eodemq́ genere hic Bergenſis piſcis, ſed quãtitate, vel bonitate æſtimatur. Nam aliud eſt genus longioris quãtitatis, aſellus dictus: cuius ventres in bicubitales ligulas inſtar funium abſciſos, & aëre deſiccatos, quaſi longè delicatiores cibos Aquilonares eligere, & vendere ſolent, Roedſcher dictos. Similiter et extremas caudas eorum piſcium in magnis vaſis ad quæſtum, ſiue delicatam eſcam reſeruant, quas Spore Germani vocant. Præterea ex ventre rhomborum etiam fiunt ligulæ cubitales, vel bicubitales, ſed latiores aliis, valde pingues, quas incolæ Raff vocant: eiſq́ pro pane & obſonio vtuntur. Fortibus enim hominibus iſte cibus conuenit, non delicatis: ferè eius ſaporis eſt, vt ſemen piſcium induratum, Italicè Bottargi dictum: ſed illæ longè pinguiores. Capitibus horum piſcium loco lignorum pro cibis coquendis vtuntur incolæ Noruegiæ. Capitur etiam in littoribus Noruegiæ, præcipuè in ſcopulis Asloenſibus, quidam piſcis in maxima multitudine, Makreel dictus, ſale ſufficienter conditus optimus, & ſine ſale peſſimus.

Rhombi.
Squatinæ.
Piſcatores ligati trahunt piſces, ne ipſi retrahant i mare
Bergen emporium Noruegiæ celeberrimum.
Bergerfiſck.
Aſellus piſcis.
Roedſcher pars piſcis.
Raff, rhombi piſcis pars.
Makreel piſcis

De Piſcibus Islandiæ.

CAP. III.

Piſciũ nomina

EST & alia piſcium diſtinctio & qualitas, qui in Islandicis aquis infinita multitudine ab incolis illius loci capiuntur, molliori ſcilicet carne, & longitudine ab iſtis, quos in ſuperiori cap. introduximus, differentes. Prætereà aſelli, rhombi, vituli marini, merluſia, Gothicè Torſck appellata: inter quos balenæ, priſtes, atque alia monſtra marina apparent: quorum indomabili immanitate miræ aquarum turbationes excitantur. Piſces verò electiores ibi capti, ab Italis & Hiſpanis Marlucz, in Romam vſque etiam per Hiſpanos, aut Luſitanos delati, appellantur. Tempus capturæ eorum eſt in Februario, Martio, & Aprili: piſceſq; capti frigidis ventis exiccantur, ac demum in apertis campis, quaſi lignorum combuſtibilium ſtrues compoſiti, per menſuras longorum cubitorum, ſiue cannas Italica menſura, ad plura millia mercatoribus Germanicis diuenduntur; aut pro frumento, ceruiſia, panno, & ſimilibus in rerum commutatione diſtrahuntur. Si verò pondere vendendi ſunt, idipſum in centenario, ac millenario numero, & æſtimatione diſtincto fieri ſolet. Huiuſmodi pondus vernacula eorum lingua VVaagh dicitur, veluti apud Gothos, Suecos, & Germanos Schippunt communiter appellatum (CCC. maioribus libris conſtans) in ponderando obſeruatur. Gentis huius quaſi melior, & maior prouentus eſt in piſcibus, propter quos, vt ſuperiori lib. X. cap. XV. dictum eſt, fiunt maximæ nauales pugnæ inter diuerſarum nationum mercatores: quia ad hanc inſulam nauigaturi mercatores quæſtus cauſa, non aliter ſe inſtruant, quàm aliquod atrox prælium ſubeundum foret, vt in præallegato loco demõſtratum videtur. Prætereà cùm humanus hoſtis ſufficere haud videatur, occurrunt vaſtiſſimæ beluæ inſtar montium in magna multitudine, nauigantibus, niſi proſpexerint, periculum illaturæ. Sed his inter alia remedia per clangorem acutæ ſonantis tubæ ſuccurritur: cuius tinnitum eædem beluæ audiendo ſufferre minus valentes, ad gurgitem ac maris abyſſum viciſſim aufugiunt, prout infrà de phyſetere oſtendetur.

Marlucz.

Piſces vt ligna per ſtrues venduntur.

VVaagh maximum pondus.

Mercatores armati pro piſcibus cõparãdis nauigant.

Beluæ fugantur ſono tubæ.

De mira

De mira abundantia Butyri Islandiæ.

CAP. IIII.

IN eadem prætereà inſula Islandiæ tanta butyri ſaliti, ob pecudum multitudinẽ, & paſcuorum vbertatem, reperitur copia, vt non ſufficientibus vaſis aut tonnis, ciſtas vel capſas ex odorifero ligno confectas, XXX. vel XL. pedum longitudine, IIII. verò, vel V. altitudine, quotannis pluribus in locis replcant, atque in domeſticum vſum, immò & mercatorum commutationem conſeruent. Piſcibus enim toſtis, huiuſmodi butyro inunctis, loco panis frequentius vtuntur: vnde etiam Ichthyophagi appellati, prout inferius dicetur de ſtructuris ex oſſibus & coſtis marinarum beluarum. Capſæ autem huius abundantis butyri, reperiuntur in Abbatia Helgafiel gentis idiomate appellata: quæ in butyro, & piſcibus ſiccis, quaſi melioribus theſauris, eſt fundata, quemadmodum & duæ Eccleſię Cathedrales Scalholdenſis, et Holenſis, vnà cum nobilium manſionibus plurimis, habentibus ſimilem prouentum. Pro potu gens illa vtitur exotica ceruiſia, è ciuitatibus Germaniæ maritimis nauigio adducta. Prætereà ſunt apud eas gentes, fontes cerealis liquoris dulcedinem habentes, qui omni earum neceſſitati in bibendo, certa etiam cum delectatione, ac ſano ſapore ſubueniunt, quemadmodum in ſimili refert Solinus cap. L I. de Choaſpi amne, inquiens: Choaſpes ita dulcis eſt, vt Perſici Reges, quamdiu intra ripas Perſidis fluit, ſolis ſibi ex eo pocula vendicárint, & cùm eundum foret peregrè, aquas eius ſecum vectitárint. Ac cap. X L V I. de Eulæo flumine, quòd ortum à Medis tam puro fluore inclytum habeat, vt inde omnes Reges non alias, quàm eius aquas bibant. De ichthyophagis ſimilibus plurima Strabo meminit, etiam Plinius, Solinus, ac alii hiſtoriam mundi deſcribentes. Hi autem Islandenſes ſani, iùcundi, & liberales ſunt: diu ſine medicina, etiam ſupra centum annos viuunt: facilì cauſa prouocantur ad arma, ac bella, quæ ſatis crudelia gerunt: denique tam ad pedeſtrem, quàm equeſtrem expeditionem in omni euentu cuncta diſpoſita habent, veluti ſuperius lib. X. cap. X V. ac aliis in locis extitit allegatum.

Butyri copia.

Capſæ ligneæ butyri 30. pedum.

Helgafiel abbatia.

Scalholdẽſis & Holenſis cathedrales ecc̄ƥiæ.

Fontes cerealis liquoris ſaporem referentes

Choaſpes fluuius dulcis.

Euſæus flumen.

Potus regius.

Ichthyophagi.

Islandenſiũ arma ſemper parata.

De horribilibus Monſtris littorum Noruegiæ.

CAP. V.

Beſtię horribiles in littore Noruegiæ.

Piſcium capita quadrata & ſpinoſa.

SVNT monſtroſi piſces in littoribus, ſeu mari Noruagico, inuſitati nominis(licet reputentur de genere cetorum) qui immanitatem ſuam primo aſpectu oſtendunt, horroremq́; intuentibus incutiunt, tum in formidinem diutius conſpicientes pariter & ſtuporem vertunt. Horribilis etenim formæ ſunt, capitibus quadratis, vndiq́; ſpinoſis, & acutis, ac longis cornibus circundatis, inſtar radicis arboris extirpatæ: decem, aut duodecim cubitorum longitudine, colore nigerrimo, prægrandibus oculis: quorum ambitus V I I I. vel X. cubitos excedit: pupilla verò vnius cubiti, rubeum & flammeum colorem referens, qui à longè in tenebroſis temporibus inter vndas, veluti ignis accenſus, piſcantibus apparet: pilos, vt anſerinas pennas, ſpiſſos & longos, in modum dependentis barbæ: reliquum verò corpus ad magnitudinem capitis (quod quadratum eſt) valde puſillum, cùm vltra X I I I I. vel X V. cubitos in longitudine minimè habeat. Vna harum beluarum plures naues & grandes, fortiſſimis nautis conſertas, facilimè ſubuertit, aut mergit. Huic admirandæ nouitati idoneum teſtimonium perhibet longa, ac clariſſima epiſtola Erici Falchendorff, Archiepiſcopi Nidroſienſis Eccleſiæ(quæ totius regni Noruegiæ metropolis eſt) Leoni X. circa annos ſalutis M. D. X X. tranſmiſſa: cui epiſtolæ annexum erat alterius cuiuſdam monſtri horrendum caput, ſale conditum. Meminit etiam Plin. lib. I X. cap. X X X I I I. pectinum vngues in tenebris etiam ore mandentium mirè lucere, & dactylorum de quibus eodem lib. cap. L X I. Totum igitur caput huius beluæ, cornibus inſtar duriſſimi corii circũdatum, valde graue eſt, quia natura ſic fortè inſtituit, vt citius mergatur: nec alibi maior naturæ laſciuia: luſit enim in cornibus ac armis animalium, vt Plin. lib. X I. cap. X X X V I I. teſtatur, & Perottus in lib. quem Cornucopiæ intitulauit.

Pupilla vni' oculi cubiti mẽſuram habet.

Pili groſſi vt pẽnæ anſerinæ.

Epiſtola Archiepĩ Nidroſienſis Erici Falchẽdorff, miſſa Leoni 10. cũ capite mõſtroſæ beluæ.

Belua capitis grauitate facilius in aquam mergitur.

De Phyſe

De Phyſetere, & eius in nautas crudelitate.

CAP. VI.

IN genere cetorum phyſeter, ſiue priſtes, ducenûm cubitorum, ſeueram admodum conſecutus eſt naturam: in perniciem enim nauigantium plerûq; vltra nauium antennas ſe extollit, hauſtoſq; fiſtulis fluctus ſupra caput collectos itaeructat, vt nimboſa alluuie plerunq; naues fortiſſimas deprimat, aut maximo periculo nauigantes exponat. Nec mirum: priſtes enim (teſte Vincentio) eſt belua tantæ altitudinis, vt attollens ſe ſuper fluctus, ingentis columnæ ſimilitudinem referat: altiuſq; veluti diluuium quoddam eructans, nautas pauefacit fluctuantes: cujus calamitoſæ rei teſtimonium Strabo lib. XV. de illo magno Nearcho bellicæ claſſis Alexandri Magni præfecto, affert, dicitq;: Phyſeterum magnitudines fluctum maximû, & accumulatum, & caliginem tantam reflationibus excitârunt, vt quæ ante pedes erant, conſpici non poſſent. Sed cùm nauigationis duces illis timentibus, & cauſam ignorantibus indicaſſent beluas eſſe, quæ facilè tubarum ſonitu, & plauſu exaudito diſcederent: (in quo Plinius concordat lib. IX. cap. III.) Nearchus naues in fluctum egit, quà maximè arcebatur, ac tubis beluas exterruit. Illæ vndas ſubeuntes, nauale certamen à puppi minabantur, verùm ſubitò ceſſauere. Quod & nunc in Indiam nauigantes aſſerunt, beluarum ſcilicet magnitudines, quæ nec gregatim, nec ſæpius ſe offerant, ſed diſcedant clamore, ac tubis repulſæ. Hæc Strabo. Meminit etiam Petrus Martyr lib. I. Crediti continentis, monſtri, ſeu immanis cuiuſdam piſcis, qui circuiuit biremem, caudæq; ictu gubernaculum in fruſta confregit. Idem aſſerit, monſtrum marinum integrum virum in littore dormientem ad mare rapuiſſe. Hircus, ſiue aries (teſte Volaterrano lib. XXV.) rapaciſſima beſtia eſt, quia homines & nauigia inuoluit, ſpiritu graui, & vehementi, quo ſanè inſtrumento ad prædas vtitur. Item aries marinus in mari (teſte Plin. lib. IX. cap. XLIIII.) graſſatur vt latro. Et nunc grandium nauium in ſalo ſtantium occultatus vmbra, ſi quem nandi voluptas inuitet, expectat: nunc elato extra aquam capite, piſcantium cymbas ſpeculatur, occultuſq; aduatans mergit.

Phyſeter crudelis.

Naues fortiſſimæ à beluis obruuntur.

Priſtes.

Strabo.

Nearchus præfectus Alexãdri per beluas turbatus.

Tubaɇ clangor terret beluas.

Mõſtrũ rapuit in littore virũ integrum.

Hircus ſeu aries belua rapax.

Cymbę piſcatorum ab ariete merguntur.

De ſuffocatione nauium per monſtroſos Piſces.

CAP. VII.

OS etiam hæc belua magnum & amplum habet, circulare, veluti muræna, quo eſcam vel aquam ſugit, ponderecꝙ ſuo in proram, vel puppim iniecto et impreſſo, nauim deprimit, & ſubmergit: quandocꝙ ſola aqua (vt præmiſſum eſt) nocere non contenta, dorſo, vel cauda nauim, vt minuſculum aliquod vas, crudeliter euertit. Spiſſum, & nigrum corium habet in toto corpore, pinnas longas in forma latorum pedum, ac caudam biſurcatam latitudine X V. vel X X. pedum, qua circũuentas nauium partes vehementius ſtringit. Verùm malignitati eius remedio occurritur opportuno, tuba videlicet militari (vt dictum eſt ſuperiori cap.) ob aſperum acutumꝙ ſonum, quem ferre haud poteſt: & magnis, ac immanibus vaſis, ſeu doliis eiectis, curſum beluæ impedientibus, ſiue pro luſu ei oppoſitis: aut validis tormentis, ſeu bombardis, quarum ſono magis, quàm ferreo, vel ſaxeo globo terretur, cùm globus huiuſmodi vel aqua, vel pinguedine obſtante vim perdit, vel paululum vulnerat vaſtiſſimum corpus, immenſa pinguedine inſtar valli munitum. Paulus Oroſius in vita Caligulæ aſſerit, anno imperii eius V. in Theram, aut Theramnem inſulam de profundo emicuiſſe beluam triginta ſtadiorum extenſam ſpatio. Quòd autem variæ ſint beluæ vaſtæ, & immanes in Oceano, ſatis examinatum reliquit Plin. lib. IX. cap. V. inquiens: Tiberio Principe contra Lugdunenſis prouinciæ liltus in inſula ſimul trecentas amplius beluas reciprocans Oceanus deſtituit, miræ varielatis & magnitudinis: nec pauciores in Santonum littore. Immò & addendum erit, in Noruegiano littore frequentius, tum vetera, tum noua cemi monſtra, maximè propter inſcrutabilem aquarum profunditatem, vti ſuperius lib. II. cap. XII. eſt expreſſum. In profundo etiam maris multa piſcium genera ſunt, quæ nunquàm, vel rariſſimè hominum aſpectibus præſentantur: quemadmodum præclari ciues Venetus, qui in omni vita ſua algam circũnatantem littori ſuo haud tranſierunt.

Phyſeteris. os circulare.

Nauis vt minuſculum vas euertitur.

Phyſeteris cauda biſurcata.

Nautæ à beluis tubæ ſono, & vaſis vacuis euadunt.

Phyſeterib' globi bõbardarũ parum nocent

Belua 30. ſtadiorũ extenſa ſpatio.

Beluæ 300. tempore Tiberii Imp. viſæ.

Beluæ in Oceano nunq̃ apparentes.

Veneti quidam nunq̃ ciuitatẽ exeunt.

De inimis

De inimicitiis, & amicitiis quorundam Piſcium.

CAP. VIII.

SED neq; illa animalia aquatica à mutua inſeſtatione ſunt libera: & hoc propter quadruplicem rationem, videlicet naturalem ſuperbiam, cibum, coitum, & fœtum, vt infrà dicetur de balena & orca, atque hic de mugili & lupo, qui mutuo flagrant odio. Lupus & muræna caudas ſuas mutuò prærodunt, alioquin ſtatis menſibus ſunt concordes. Polypum intantum locuſta pauet, vt ſi iuxtà viderit, omnino moriatur. Locuſtam conger timet, rurſus polypum congri lacerant. Omnes autem viuunt, etſi eis caudæ amputentur. Seneca in lib. Naturalium quæſt. plurima adducit de certamine beluarum marinarum: & Alber. lib. X X I I I I. de animal. quomodo carabi ex genere cancrorum gregatim acie inſtructa, cum aliis aciebus generis ſui pro paſcuis, pullis, vel fœminis pugnant. Multis etiam generibus piſcium conuenit amicitia naturalis, vt muſculo cum balena: de quo Plin. lib. I X. cap. vltimo. Aliis in magna ſocietate viuere, vt haleci. Quidam ſeparantur per ſe, ac ſolitariè degunt. Multis impoſſibile eſt alios admittere ſocios. Quidam diligunt ſeinuicem, quidam non. Omnes autem piſcium greges rectorem habent. Loligines pugnaturæ turmis ſe muniunt. De animalibus inter ſe ſemper mutuas inimicitias fouentibus, Volaterran. lib. X X V. & alibi multa dicit. De multiplici etiam generatione piſcium Vincen. lib. X V I I. cap. C X L I. plurima annotat. Ponit & Volaterran. lib. X I I. cap. De locis nuper repertis, quòd Oceani monſtra ſpeciem equorum, vitulorum, ac luporum præ ſe ferant, tum quòd aduentu nautarum in littus exiliant. Mitem autem multorum animalium interpretationem adducit beatus Ambroſius in Hexameron lib. V. vt vnicuique attribuat aliquid boni, quo homo ſe, ſuoſq; mores emendet. Quòd verò in mari maiores beſtiæ ſunt terreſtribus animalibus, facit humoris luxuria, & alta profunditas, in qua & abundantia victus eſt, & ſecuritas euadendi piſces inſidiantes.

Ratio quadruplex inimicitiæ beluarum.

Carabi piſces.

Piſciũ quorũdam amicitiæ

Piſcium greges rectorẽ habent

Piſcium variæ ſpecies.

Piſciũ virtute et exẽplo praui mores corrigi poſſunt.

De pugna Balenæ contra Orcam.

CAP. IX.

Balenarum magnitudo. Orca minor balena ſed crudelior.

BALENA, etſi quantitate maxima, centum ſcilicet, aut CCC. pedum longitudine, & vaſtiſſima corporis mole prædita, tamen orcam quantitate minorem, ſed agilitate tam in ſaltu, quàm aggreſſu crudeliorem, ſibi infeſtam habet. Eſt autem orca ſimilitudine carinæ inuerſæ, belua truculenta dentibus, quibus ceu Liburnicarum roſtris ſecreta balenæ, ac vituli eius corpus lacerat, vel celeriter aculeato dorſo diſcurrit eam agitãdo, vt in vada litoraq́; protrudat. Illa verò, ſcilicet balena, pondere vaſti corporis ad flexum immobilis, ad repugnandum aſtutiæ orcæ iners, in fuga vnicum præſidium collocat: licet ea fuga infirmior ſit, eò quòd ignaua belua põdere ſuo onerata, ad vada periculaq́; euitanda directore indigeat. Vnde ſit, vt eam longiſſimus præcedat piſcis, colore candidus, quem Iſidorus maſculum balenæ, & Plinius muſculum vocat, qui ob naturalem amicitiam beneficium huiuſmodi præſtat. Dicit enim idem Plin. lib. IX. cap. vltimo: At è contrario amicitiæ exempla ſunt, præter illos de quorum diximus ſocietate, balena & muſculus: quando prægraui ſuperciliorum pondere obrutis eius oculis, infeſtantia magnitudinem vada prænatans demonſtrat, oculorumq́; vice fungitur. Ingreditur etiam arenam balena æſtuante ſole, ibiq́; vti vitulus marinus profundè dormit, ita vt funibus alligata ſæpius occupantibus cedat, vt idem Plin. eod. lib. cap. XIX. dicit de exocœto, marino mure, polypo et muræna. Celetus (de quo Alber. lib. XXIIII. de animal.) adeò graui ſomno opprimitur, vt manu dum dormit capi queat, quẽadmodum etiam de roſmaro, ſiue morſo, inferius dicetur. Deniq́; delphini, balenæ, & quæcunq́; fiſtulam gerunt, quomodo edita per ſumma æquoris fiſtula dormiant, apud Ariſtotelem lib. IIII. cap. X. de animal. requiratur.

Fuga infirmior ob graue pondus. Muſculus balenæ maſculus.

Balena in arena dormit.

Piſces q̃dã manu capiuntur dormientes.

De multis

De multiplici genere Cetorum.

CAP. X.

MVLTIPLEX eſt genus cetorum, quidam enim hirſuti, & hi maximi (vt Alber. atteſtatur) quatuor iugerum magnitudine: (iugerum verò habet ſecundum Plin. lib. XVIII. cap. III. in longitudine pedes CCXL. in latitudine CXX.) quidam planæ pellis, hicꝙ ſunt minores, atque in Occidentali, ac Septentrionali Oceano capiuntur. Quòd quatuor iugerum ſint, Plin. lib. IX. cap. III. & Solinus cap. LXV. aſſerit: ſed lib. XXXII. cap. I. dicit Plin. cetos DC. pedum longitudinis, & CCCLX. latitudinis in flumen Arabiæ intraſſe. Quidam rictum oris habent dentatum, ac longiſſimum, videlicet longitudinis XII. vel XIIII. pedum, ac dentes ſex, vel octo, vel duodecim pedum. Duo tamen dentes canini cæteris ſunt longiores, ſubtus ſicut cornu ad modum dentium apri, vel elephantis. Hoc autem genus ceti habet os aptum ad manducandum: oculos adeò amplos, vt ambitus vniuſcuiuſꝙ XV. homines ſedentes admittat, immò XX. vel amplius, ſecundum beluæ quantitatem. Cornua præthereà longitudinis ſex, vel ſeptem pedúm, CCL. ſuper quemlibet oculum habet, cornea duritie, ad rigidam vel placidam, anteriorem vel poſteriorem motionem, & ventilationem. Hæc ſimul cohærent ad oculorum protectionem tempore tempeſtuoſo, aut cùm alia cum inuaſerit belua inimica. Neque mirum, quòd tot cornua, licet ſatis moleſta, habeat, cùm inter oculos in fronte ſpatium eſt XV. vel XX. aut amplius pedum. Quantæ autem magnitudinis, aut longitudinis coſtæ, & oſſa eius ſint, aut in quem vſum reſeruata prodeſſe queant, etiam pellis, caro, pinguedo, in ſequentibus capitulis oſtendetur. Similitudinem autem prædictæ orcæ, quæ lingua Noruagica Springhual dicitur, id eſt ſaltans, ab agilitate & celeritate, qua balenam vrget, & eius ſecreta petit, qui amplius videre velit, videat Solinum cap. XLV. de delphinis Nili, quorum dorſa ſerratas habent criſtas. Hi delphines crocodilos ſtudio eliciunt ad natandum, demerſiꝙ aſtu fraudulento tenera ventrium ſubternatantes ſecant, & interimunt, vt aſtutia formidabilem beluam, ſcilicet crocodilum deleant, quam fortitudine nequeunt ſuperare.

Ceti 4. iugerũ magnitudine.

Balenæ rictus oris 14. pedũ.

Oculi ambitus ceti 15. homines capit.

Cornua cohærentia.

Balenæ frontis ſpatiũ 20. pedes habet.

Springhual.

Delphines Nili ſerrata dorſa habent.

De crudelitate cuiuſdam Ceti.

CAP. XI.

Totilas.

Terræmotus crebriores fiunt.

Nilus præter ſolitũ excreſcit.

Cetus quidam capitur.

Cetus nauigia ad imum deprimit.

Iuſtinian' Imp.

CVM Procopius lib. III. belli Gothorum plurima de Totila, ac armis, & ſtragibus ſuo tempore in Italia perpetratis commemorat, volui etiam huic propoſito hoc memorabile portentum accommodare: quod eadem tempeſtate, hybernoq; tempore, cum Byzantii, tum & in aliis locis terræmotus facti, aſperiores quidam & maximi, noctuq; omnes, atque adeò, vt qui ea incolerent loca, ruinis iam iam ſuſpicati oppreſſum ſe iri, ingenti formidine tenerentur, cùm aliàs nullo affecti ſint malo: tunc item & fluuius Nilus vltra XVIII. cubitos ſupra alueum ipſum ita elatus excreuit, vt ſua inundatione præter ſolitum vniuerſam irrigârit Aegyptum, quod nullo anteriori ſeculo accidiſſet. Ideoq; hominibus ſtuporem, & animalibus exitiũ intulit admirandum. Per id tempus etiam cetus quidam marinus piſcis (quem Porphyrium Byzantini vocant) mirificè capitur. Hic ſane circa annum iam quinquageſimum, vt Byzantinis ipſis, ita & finitimorum locorum tunc incolis infeſtior fuerat, non continenter, ſed per temporis interualla. Nam & nauigia pleraq; ad ima depreſſerat, multarumq; nauium vectores ac nautas turbando, & vim inferendo longius diſturbârat: cuius beluæ capiendæ magnum Iuſtiniano Imperatori ſtudium fuit: peragere tamen, quod ei animo inerat, nulla hic potuit arte. Sed quemadmodum in capturam hæc belua venerit, paucis oſtendetur.

De captura

De captura huius Ceti, & magnitudine eiuſdem.

CAP. XII.

ERAT fortè in ſumma tranquillitate tunc mare, delphinorumq́ grex ingens circa oſtium Euxini ponti vno agmine confluebat: qui ſubitò ceto illo conſpecto, quocunque licuit, perfugium habuere: pars tamen maxima ad Sagaridis fluminis exitum ſeſe ex fuga recepit. Cetus verò in eo tum primùm delphinorum aduentu, nonnullos ex his, ſed improuidos equidem vorauit. Siue itaque fame tunc detineretur, ſiue id ex certamine ageret, continenter, & tam diu fugientes hos inſectatur, quoad tandem in continentem ex incurſu delatus, nec volens quidem, profundiori ſe limo immerſit. Vnde quibuſuis modis eruere ſe connitendo, nullo potuit pacto limoſo è loco exolui, ſed quò magis enitebatur, eò & acrius limo ſe immergebat. Quæ res vbi ad circumiecti loci incolas paſſim eſt perlata, concurſu vndique facto, in cetum mox irruunt, ſecuribus vndequaque, & crebris ictibus præcidendo: neque hoc pacto conficere beluam potuere. Funibus demum prævalidis colligatam, magna vi hominum extrahunt, & plauſtris deuehendam imponunt. Cuius magnitudinem cum cura emenſi, cubitis in longitudine XXX. in latitudine X. hanc eſſe comperibant: quam illi per cœtus partiti, vt cuiq; libuit, vel ſibi ſale conditam ſeruârunt, vel fortè depaſti mox ſunt. Byzantini verò, ſiue terremotu pauefacti, ſiue Nili inundatione inſolita moti, ſiue ceti prodigio ducti, futura ſtatim animo præſagire, quæ de ſe fortè quiſque excogitârat mortalium more: qui dum præſentibus moleſtiis opprimuntur, temerè contemplando quædam futura prognoſticantur, put cetum illum abſumptum, à malis vindictam ſumere præferebant. Strabo aſſerit lib. primo, vix apud Græcos balena maiorem beluam inueniri: & illa plerunque à validiore voratur.

Modus capiendi cetum.

Sagaris fluuius.

Cetus delphinos vorat.

Cetus in limum ſe mergit.

Incolæ ad prædam cōfluunt.

Cetus funib' ligatus attrahitur

Cetimagnitudo

Byzãtini malè ſibi præſagiũt

Balena in Græcia maxima belua.

RRR

De monſtroſo Piſce in littore Septentrionalis Angliæ M. D. XXXII. reperto.

CAP. XIII.

Belua mõſtroſa in Anglia reperta.

ETSI hæc monſtroſa belua pro portento ab incolis illius regionis habita ſit, atque cum ſtupore ob inſolitam magnitudinem conſpecta: attamen littora Noruegiana inter Bergenſium, ac Nidroſienſium ora, quaſi continuum domeſticumq́ hoſpitem talem beluam habent. Ideoq́ locum hic inter grandiores maris incolas obtinet, ea relatiõe, qua verè deſcriptus erat à quodam nobili Anglicano, ſub hac forma: Proiecit in arenam apud Thinemuthum, mare noſtrum hoc menſe Auguſto M. D. XXXII. mortuam beluam molis, & magnitudinis ingentis, quæ iam magna ex parte diſcerpta eſt, remanet adhuc tamen, quantum centum fermè ingentia plauſtra vix auehere poterũt. Aiunt, qui primùm beluam viderunt, & vti poterant diligenter perſcripſerũt, longitudinis illam fuiſſe XXX. vlnarum, hoc eſt pedum nonaginta: à ventre ad ſpinam dorſi (arenis immerſam) ſpatium eſſe circiter octo, vel nouem vlnarum: certum non habetur. Nam XXVII. die Auguſti ipſe ibi affui, fœtente iam belua, vt vix ferri poſſet fœtor. Coniectant dorſum ipſius ad ſpatium trium vlnarum eſſe in arena immerſum, quandoquidem quotidie alluitur, & operitur fluctibus arenoſis. Rictus oris longitudo ſex vlnarum, & dimidiæ: mandibulæ ſeptem vlnas ac mediam continent: circuitus alicubi vlnæ vnius & dimidiæ, alicubi minus: omnino ſicut quercus grandis eſt. Triginta coſtas in lateribus habet, magna ex parte longitudinis XXI. pedum, circuitu vnius pedis & dimidii: tres ventres, veluti vaſtos ſpecus: & triginta guttura, quorum quinque prægrandia ſunt. Habet duas pinnas: vtraque quindecim pedum in longitudine: vix poterant decem boues alteram earum abſtrahere. Palato adhærebant quaſi laminæ corneæ, vna ex parte piloſæ, qualem iam vnam vides ſupra mille. Non eſt fabula Polidore, ſed res veriſsima, quamuis non omnes vnius magnitudinis. Longitudo capitis à principio vſque ad rictum, ſeptem vlnarum.

1532.

Beluæ lõgitudo 90. pedum.

Dorſi lõgitudo

Oris rictus.

Mandibulæ.

Coſtæ 30.

Ventres tres.

Guttura 30.

Pinnæ duæ.

Laminæ corneę innumeræ.

Capitis longitudo.

De lingua

De lingua variarunt: maior pars cenſet ſeptem vlnarum fuiſſe longitudine. Aiunt genitale ei fuiſſe prodigioſæ magnitudinis: membrum (inquam) maſculinum vir quidam cum dilarrıaret, ferme ſubmerſus fuiſſet, in ventrem beluæ cadens, niſi coſta arrepta ſe ſuſtentaſſet. Spatium inter oculos ſex vlnas tenebat: oculi, & nares tanto corpori valde impares, & quales bobus eſſe ſolent. Cauda bifurcata, & ſerrata, latitudine ſeptem vlnarum. In capite duo magna foramina erant, per quæ putatur beluam plurimam aquam, veluti per fiſtulas eieciſſe. Nulli denique illi fuere dentes: vnde colligitur non fuiſſe balenam: nam balenis aiunt maximos eſſe dentes: exceptis laminis aliquot corneis, quæ in ore huius piſcis erant.

Ligua 7. vlnar. Genitale immenſum. Oculi 6. vlnis ĩuicē diſtabant. Cauda bifurcata. Branchiæ duæ. Balena maxios dentes habet.

De Xiphia, Monocerote, & Serra.

CAP. XIIII.

QVIA & hæc belua verſatur in Septentrionalibus aquis, meritò aliis monſtroſis veniet adiungenda. Eſt enim xiphia, ſecundum Albertum lib. XXIIII. de Animal. animal nulli alteri ſimile, niſi in aliqua proportione ceto. Caput habet horridum, vt bubo: os profundum valde, veluti barathrum immenſum, quo terret, & fugat inſpicientes: oculos horribiles: dorſum cuneatum, vel ad gladii formam eleuatum: roſtrum mucronatum, quo naues per foſſas, vt Plinius lib. XXXII. cap. II. aſſerit, in Oceano ad locum Mauritaniæ, qui Cotta vocatur, non procul Lixo flumine ſubmergit: vbi quaſi in primo originis loco diutius conſeruatur. Littora verò Septentrionalia plerunque veluti latrunculi, ac noxii hoſpites damna ſemper occurrentibus nauigia perforando, ac ſubmergendo illaturi ingrediuntur. Vocantur & xiphiæ gladii, Siciliam attingentes, qui venatione thynnorum, ac eorum comeſtione mirum in modum impingueſcunt: capiunturq́ hoc modo, vti refert Stra-

Xiphiæ piſcis deſcriptio. Xiphię dorſum cuneatum. Gladii piſces.

Modus capiendi xiphias.

ſto lib. I. Manentibus in ſtatione frequentibus duorum remorum ſcaphis, ſpeculator quidam communis ſupernè inſtat: duos ſingulæ ſcaphæ tenent: alter remigat, alter haſtam habens manet in prora. Cùm primùm verò ſpeculator ſupereminentiam galeotæ ſigno indicat (beluæ verò ſupra mare pars tertia eminens fertur) ſcapha propius appellitur. Deinde iacto manu telo, vulnus incutit. Tum euulſa ſine cuſpide de corpore haſta; quod telum ſanè eſt hamatum, vt educi facilè queat, apteꝙ infixo ei funiculo appenſo; ſauciata acclinat belua, donec agitata ſuffugienſꝙ laſſetur. Tunc in terram ſubducunt, aut intra ſcapham accipiunt, niſi prorſus immenſum corpus exiſtat: quod ſi in mare telum exciderit, haud ſanè perit. Eſt nanque vel è quercu, vel ex abiete compactum, adeò vt querna grauitate demerſum, deinde in ſublime relatum facilè poſsit apprehendi. Contingit autem interdum & remigem in ſcapha per magnum galeotarum gladium vulnerari: cùm inſtar apri beluæ vigeat impetus: aſperrimè fit ipſa venatio. Hæc Strabo.

Galeota piſcis.

Xiphiæ telo hamato capiunt.

Remiges vulnerant à belua.

Monoceros piſcis.

Monoceros belua ferox, ſed tarda.

Monoceros eſt monſtrum marinum, habens in fronte cornu maximum, quo naues obuias penetrare poſsit, ac deſtruere, & hominum multitudinem perdere. Sed in hoc pietas diuini numinis nauigantibus prouidit, cùm ferox ſit hæc belua, tarditas ſua, quam habet maximam, præuiſa, timentibus eius acceſſum fugam concedit.

Serra piſcis.

Serra belua ſimiliter marina eſt, ingens corpore, caput habens criſtatum, durum, ſicut ſerra dentatum: ſubter nauibus natans ſecat eaſdem, vt intrante aqua merſis hominibus, eorum cadaueribus ſatietur. Eſt & aliud genus ſerræ, ſe erigens contra velificantes: quod mox XXX. vel XL. ſtadiis peractis, laſſum deſcendit in mare. Orcarum gladio dorſotenus eleuato ſæpe piſcatores vulnerati, deficiunt: ita & loliginum tactu manum retrahunt ſtupefactam.

Orcarũ gladio nautæ vulnerantur.

De modo piſcandi Cetos, & Balenas.

CAP. XV.

QVIA mira auiditate balena fertur in eſum halecis, & vitulorum marinorum, tanquam piſcium cæteris omnibus pinguiorum: idcirco ſæpius periclitatur in ſcopulis arenoſis, qui maris æſtu, ſiue fluxu, atq; refluxu, quaſi denudati ab aquis, immerſæ beluæ exitum non concedunt, vt ſe recipiat ad gurgitem propinquiorem: vnde tāto cum impetu fortitudine caudæ laborat, quód foſſa ampliſſima relicta, veluti in nido ligata (obſtantibus vndiq; arenis) enatare non poſsit. Hoc cúm piſcatoribus innotuerit, turmatim accurrunt, funibus atque anchoris fortiſsimis (ne æſtus reditu eos euadat) intra rictum oris, atq; capitis ſpiracula, ſeu branchias, beſtiam hanc ligant: magnaq; manu, multiplicatiſq; viribus eam in littus attrahunt, vel ita conſtringunt, vt nulla etiam magna potentia in aquas reſilire valeat. Eoq; caſu feliciter arridente, diuiſa præda, quiſque regreditur ad alias domeſticas occupationes, donec iterum occurrat ſimilimus, vel alius optatior quæſtus. Saneq; in tempeſtatibus contingit, vt aliqua immanis belua, vi inimicæ beſtiæ vulnerata, vel fatigata, ſeu cunctis viribus deſtituta, ventorum vi ad littus proiiciatur, præda vt ſit occupantibus eam. Verúm vbi dubitatur quód illi rediture ſint vires, gladiolos, aut grādes acutiſsimoſq; tribulos ſub latus quieſcentis immittunt, vt ſanguine impetuoſo ferri motu effluente, vita deſtituatur. Accidit etiam, & quidem facilius, quód beluam in arena ad obiectum ſolis profundiſsimè dormientem, funibus & anchoris ita firment, vt in prædam venantibus cedat.

Balēa arenis ob auiditatem vorādi immerſa capitur.

Piſcatores congregantur ad prædam capiēdam.

Beluę tēpeſtatibus in littus agitantur.

Cautela ne ꝑda î mare euadat.

Balena ꝓfundè dormiēs facilimè capitur.

De mira affectione Balenarum erga fœtum.

CAP. XVI.

Piſciũ diuerſa generatio.

Piſces qui oua generant.

Aqua blãda nutrix aiantium

Piſces q. fœtus emittunt.

Balenę fœtus in aluũ ob pʀicula recipiunt.

Piſcium pietas i homine vix reperitur.

Balenę brãchias non habent.

Balenæ aq̃: ſpirãt ſuper catulos, ne arena impediantur.

Balenarũ catuli 10. ãnis creſcũt

BEATI Ambroſii in Hexamer. lib. V. cap. III. trita ſententia eſt, quòd ſicuti volatilium, terreſtrium, ita & aquatilium varia generatio reperiatur. Hincq́ receptum eſt, quòd piſcium alii oua generent, vt trutæ, lupi, & percæ: alii viuos fœtus de corpore ſuo edant, vt muſtelæ, caniculæ, ceti, delphini, phocæ, ſeu vituli marini. Qui ouá generant, non nidos texunt vt aues, neq́ cum moleſtia ſui nutriunt, ſed aquis oua fouenda committunt: ipſaq́ aqua fœtus animat & creat, tanquam blanda quædam mater animantium. Cùm ergo ouum cadit, aqua quodam naturæ ſuæ gremio, quaſi blanda nutrix illud ſuſcipit, & animal celeri fotu reddit: continuo enim tactu parentis animatum ouum cecidit, & piſcis exiuit. Qui autem viuos fœtus emittunt, cùm partus ediderint, ſi quid fortè inſidiarum terroriſq́ præſenſerint circa catulos ſuos quēquam moliri, quò tueantur eos, vel teneræ ætatis pauorem materno affectu comprimant, aperire ora, & fœtus ſuos innoxio dente ſuſpendere, intento quoq́ recipere corpore, & genitali feruntur aluo abſcondere: atq́ iterum fotu quodam eos ſui caloris animare, & ſpiritu alere, duoſq́ in corpore vno viuere, donec aut in ſecuritatem deferant, aut corpore ſuo obiecto, natos ſuis defendant periculis. Qui humanus affectus hanc piſcium pietatem poſſit imitari? Ecce natura ſeruat in piſcibus, quod rarò inuenitur in hominibus. Balenæ igitur branchias non habentes, fiſtulis ſpirant: quod in paucis animalibus inuenitur. Fœtus ſuos geſtant cùm infirmantur, & inualidi ſunt: & ſi parui ſunt, eos in ora ſuſcipiunt. Hoc idem imminente tempeſtate faciunt, & poſt tempeſtatem illos euomunt. Quando propter defectum aquę fœtus impediuntur, ne mátrem ſequantur, mater aquam ore receptam, inſtar fluuii, ad eos eiicit, vt ſic inhærentes terræ (quemadmodum in ſuperiori imagine videtur) liberet. Adultos etiam diu comitatur. Adoleſcunt autem celeriter, & decem annis creſcunt.

Adhuc

Adhuc de aliorum Piſcium affectione erga ſuos fœtus, & pietate in ſuam ſpeciem.

CAP. XVII.

PISCIS Abren dictus, tempore tempeſtatis maris natos ſuos in ventre ſaluat, & poſteà ſerenitate oborta euomit eos. Galalca, ſecundum Albertum lib. XXIIII. de Animal. animal eſt marinum, quod fœtum in vtero viuere ſentiens extrahit, & lactat: ſin autem extractum immaturum comperitur, in vterum reponit, nutritq́, donec ad maturitatem formetur. Torpedo, iuxta Plin. lib. IX. cap. LI. octogenos fœtus habens inuenitur: eaq́ intra ſe parit oua præmollia, in alium vteri locum transferens, atq́ ibi excludens: & circa æquinoctium parit. Eſt & piſcis teſtudineæ formæ, de quo Pet. Martyr VIII. lib. Crediti continentis deca. III. mira refert, quód licet ſit monſtroſus, mirè diligat hominem, vt permittat ſe ab eo aliquoties capi. Rurſus aſſerit eodem lib. in principio, piſcem eſſe in mari Caſpio cani ſimilem, qui dente hominem ſecet, & deuoret. Ad hoc etiam propoſitum verba Caſsiodori in vltima epiſtola lib. XI. de pietate loquentis, non incongruè venient applicanda. Dicit enim quorũdam piſcium hanc eſſe naturam, vt ſe muniant ab inſidiis, & alios irretitos iuuent. Piſceus (inquit) lupus arenis ſe mollibus, vt plumbati lini inſidias euadat, immergit: qui vbi ſupradicta retia eius tergum fruſtra diraſerint, alacer in vndas exilit, & vitatĩ periculi gaudia liberatus agnoſcit. Scarus eſca pellectus, cùm iunceum carcerem cœperit introire, mox vt ad ſe exitium ſuum inuitatum fuiſſe cognouerit, in caudam labitur, paulatim ſe ab anguſto ſubducens. Quem ſi alter eiuſdem generis cognouerit irretitum, extrema eius mordicus trahit, vt qui ſibi captus non poteſt ſubuenire, alterius ſolatio probetur euadere. Sic & ſauri argutum piſcium genus, à velocitate nominati, cùm ſe in inſidias nexuoſas impulerint, quaſi quibuſdam funibus æquabiliter illigati, totis niſibus trahentes retroſum, ſocios conantur liberare captiuos. Plura ſunt, ſi talia perquirantur. Omnia enim, quæ poſſunt habere contraria, facilis caſus abſumeret, ſi curam propriæ ſalutis non haberent.

Abren piſcis.
Galalca belua marina.
Torpedo piſcis
Piſcis hominẽ diligens.
Piſcis hoïem ĩterficiens.
Caſsiodorus.
Piſciũ quorũdam pietas.
Lupi piſcis aſtus.
Scari piſcis ingenium.
Sauri piſcis pietas.
Opera mutua eſt pręſtãda.

De ſpermate Ceti, quod Ambra dicitur, & eius Medicinis.

CAP. XVIII.

Alber. lib. 24.

Ceti ſp̄ma paſſim ampliat ĩ vndis.

Ceti ſp̄ma à nautis colligitur

Medicinæ ex ambra,

Ambra calida & ſicca.

Ambra quõ ſophiſticetur.

Conſtantius.

Auicenna.

Modus adulterandi ambram

Ambræ variæ medicinæ.

CETVS humanæ propagationis more cum balena congrediens, ob velocitatem coitus multum ſperma emittit, & reſoluit, atque ſic reſolutum vulua totaliter non admittit. Spargitur amplè per mare in diuerſis figuris, colorem cæruleum habentibus, magis tamen ad albedinem tendentibus, ſibiinuicem conglutinatis: atque à nautis ſolicitè (vt inter nauigandum in Oceano ſparſum vidi) colligitur, vt medicis purgandum vendant, qui purgatum ambram vocant: coq́(vt Iorath autor eſt) contra guttas, & paralyſin, tanquam præcipuo, & pretioſiſsimo vnguento vtuntur. Præterea Platearius aſſerit, quòd ambra ſit ſperma ceti, id eſt balenæ, & quòd calida ſit & ſicca in ſecundo gradu. Eſt autem alba, & ſi inuenitur coloris gypſei, melior eſt. Sophiſticatur autem cum puluere ligni aloës, & ſtyrace, muſco, & quibuſdam aliis. Sed hoc agnoſcitur: quia ſophiſticata ad mollitiem facilè reducitur tanquam cera, ambra verò integra non ita liqueſcit. Habet virtutem confortandi, valetq́ contra ſyncopin, & epilepſiam. Præterea Conſtantius in lib. graduum dicit, quòd ambra de ventre cuiuſdam maximæ beſtiæ egrediatur. Quidam tamen dicunt, quòd in fundo maris naſcatur, calida & ſicca in ſecundò gradu exiſtens, & frigidas naturas confortans. Auicenna aſſerit: Ambra (vt æſtimo) eſt manatio fortis in mari, melior griſea quia fortis, deinde varia, pòſt citrina. Et adulteratur cum gypſo, & cera, & ladano: nigra ſpecie mala eſt. Multoties autem aſſumitur ex ventre piſcis: qui ſi eam comedit, moritur. Eſt autem calida & ſicca, & videtur eſſe calida in ſecundo gradu, ſicca in primo. Confert autem decrepitis propter ſubtilitatem ſuæ calefactionis, tum etiam cerebro, ſenſibus, ac cordi.

De cauſa

De cauſa cur ſperma animantium non ſit nigrum, ſed album.

CAP. XIX.

QVOD ſperma multam ſimilitudinem cum vnguento habeat, vt ſuperius dictum eſt, inconueniens non videtur: quandoquidem Alber. lib. XVI. cap. IX. de Animalibus dicit, ſperma in multis conuenire cùm ſubſtantia olei: tum etiam ſpiſſari calido in corpore animalis exiſtens, & ſolui frigido, quando ſub dio ſtat extra corpus animalis. Cauſas præterea ibidem ponit, quare ſperma animalium exit ſpiſſum & album à corpore generantis. Ex calore enim interiori generatur, & adunatur in eo ſpiritus multum calidus, qui inſpiſſat & dealbat ſubſtantiam eius: cùm autem exierit, & infrigidatur, diſſoluitur calor, qui eſt in eo, & euolat cum calore ſpiritus: ſed hoc accidit ſpermati, quando infrigidatum incipit deſiccari. Præterea, quòd quidam dicunt ſperma elephantis eſſe nigrum, vt carbo, propter terreum in ipſo contentum, & per conſequens magna generari ex eo oſſa in corpore elephantis, &c. arguit Albertus eodem loco impoſsibile: ſed neceſſarium eſſe, quòd ſperma vnum ad naturam animalis ſit magis terreſtre, quàm aliud ſecundum diuerſitatem complexionis animalium. Sperma tamen animalis, cuius corpus eſt terreſtre, efficitur terreſtre, & album, & ſpiſſum, propter aëris admixtionem, ſicut & alia ſpermata. Neque Aethiopis ſperma nigrum eſt, cùm deprehenditur dentes eorum eſſe albiſsimos. Cauſa enim albedinis ſpermatis eſt ſpumoſitas ipſius, quæ ſpuma eſt albi coloris, præcipuè illa, cuius ſubſtantia eſt ex partibus paruis, ventoſis, & ampullis minutiſsimis latentibus. Similiter accidit mixtioni aquæ, & olei, fortiter factæ. Sperma autem eſſe butyroſum & ſpumoſum, antiqui fabulantes non ignorabant: quandoquidem deam coitus Venerem, quæ cupidinem ſactat, dixerunt natam eſſe de ſpuma teſticulorum. Qui autem hac ratione Alberti haud contentus, meliorem cum in his, tum in aliis (ſi poſsit) indagare voluerit, liberum ei relinquitur.

Ambrę cum vnguento magna ſimilitudo.

Sperma à corpore album exit.

Sperma elephãtis nigrum.

Spermatum color varius.

Spermatis albedo ſpumoſitas ipſius.

Sperma ſpumoſum.

Venus Cupidinem ſactat.

De pinguedine, carnibus, oſsibus, & coriis Cetorum, ac ſimilium animalium.

CAP. XX.

Cetorũ magna vtilitas.

Currus 300. ex vno ceto re- plentur.

Ceti carnes & lardũ ſale condiuntur.

Ceti pinguedo maxima.

CETIS, ſeu balenis è mari piſcatorum arte, ingenio, & magno labore extractis, ſiue vi ventorum ac tempeſtatum, aut inimicorum piſcium furia littoribus impulſis, incolæ prædam ſecuribus, & aſciis partiuntur, ita vt ex vnius balenæ, ſiue ceti carne, pinguedine, & oſsibus, CCL, vel CCC, plauſtra repleri poſsint. Carnem & lardum in multis, & magnis vaſis, inter cæteros immenſos marinos piſces ſale condiunt; eaq; pro commoditate, & eſca domeſtica vtuntur, aliiſq; ad eum vſum vendunt in remotas orbis partes deferenda: Pinguedo, vel adeps ceti, magna eſt in toto corpore, ſed maxima in capite circa cerebri medullam! vnde quandoque XII. lagenæ, quarum quælibet vix ab vno homine portari poteſt, quãdoq; XXX. vel XL. huius pinguedinis plenæ (quælibet Barile Romanum magnitudine ſua ſuperans) per totidem viros fortes vix portatu idoneæ extrahuntur, eliciunturq;. Vtilitas verò huius saginæ ea eſt, vt lampadibus infuſa, & aucta ſemper, ad altaris, ſiue alia loca ſacra, tam noctu, quàm interdiu continuó lumen adminiſtret: priuato etiam vſui, ac domeſtico, cùm in hyeme nulli ibidem dies ſint, plurimum deſeruiens. Oſſa præterea eius minora defectu lignorum domeſtico ſoco adaptantur: immò & aliorum piſcium capita, vti etiam Solinus cap. XXV. gentem Neurorum ponit, quæ oſsibus adolet ignes ſocorum. Adeſt & aſſertio Volaterrani lib. XXV. qui pro miro adducit, Scythas animalia, & Tylenſes loco lignorum piſces comburere: quod in Septentrione vltra Nidroſiam non eſt, quia ibi (lignis ob frequentes tempeſtates haud creſcentibus) continuò comburunt oſſa piſcium in maxima multitudine (vt ſuprà dictum eſt) captorum. Ex corio deniq; balenæ fiunt balthea, loculi, tractorii funes pro vſu campanarum, diu durantes: immò partita pelle vnius beluæ, XL. homines ex ea veſtiri queunt, quemadmodum Solinus cap. LXVII. refert de Chelonophagis, qui coriis

Ceti pinguedinis vſus.

Oſſa pro lignis comburuntur.

Piſces & aïalia loco lignorũ comburuntur.

Ceti corio 40. homines ve- ſtiuntur.

Chelonophagi

coriis piſcium veſtiuntur. Dicit & autor libri De nat. rerum, quòd in mari Occidentali piſces ſunt, ex quorum pellibus homines ampla, & pulchra faciunt ſibi veſtimenta, prout ſuprà de multis generibus pellium eſt oſtenſum. Item Paulus Diaconus de corio biſontis meminit, quòd in eo X V. viri vnus iuxta alium cubare potuerint.

coriis piſcium veſtiuntur.

Coriũ biſontis 15. hoies capit

De multiplici vſu, & medicina pinguedinis Cetorum.

CAP. XXI.

NAVTAE hac præcipuè vtuntur pinguedine ad nauium tabulas foris inungendas, ne in horrida, ſiue aſperrima hyeme, glaciales aquæ nauibus ſubmergendis adhæreant, aut congelentur, quia aquarum conſtrictionem prohibet, prout ſuperius lib. X I. cap. X X I I I. & lib. X I I. cap. X I. fuerat oſtenſum. Aurigæ etiam neceſſarium eius vſum ſibi vendicant in rotis curruum perungendis: immò & pellium præparatores, vt etiam ſuperius dictum eſt de pinguedine vitulorum marinorum. Nec Plin. lib. X X X I I. cap. I. eius vſum Arabis deeſſe aſſerit, ſicuti nec aliorum piſcium adipis, in camelis perungendis, vt aſili ab his fugentur odore. Pulmone marini piſcis ſi fricetur lignum, ardere videbitur ſicut oleum: vnde & ex quorundam pulmonibus oleum fieri couſuetum eſt. Adeps marinorum, ac fluuiatilium piſcium liquefactus, oleo, & melle admixto, oculorum claritati confert. Eſt & Auicennæ opinio, quòd adeps piſcis confert aquæ oculi, ac acuit viſum cum melle. Dioſcorides aſſerit, quòd adeps piſcium fluuiatilium melle mixto, ſolutus in ſole, caligines oculorum detergat. Demum Plin. lib. X V. cap. V I I. dicit ichthyophagos ex piſcibus oleum factitium ad plurimam rerum vtilitatem exprimere.

Nauiũ tabulæ inungũtur, ne congelentur.

Cetorum adipe aurigæ rotas vngunt.

Cameli adipe piſciũ perunguntur.

Piſcium adeps prodeſt oculis

Oleum factitiũ ex piſcibus.

De ſtructuris ex oſſibus Cetorum.

CAP. XXII.

Arbores i extremis Septẽtrionis humiles.

Cetorũ oſſa pro ſtructuris ędiũ valent.

Tecta ex oſſib.

Sedilia ex oſſibus

Ceti coſtarũ longitudo.

Spinę ceti quãtitas.

Ichthyophagi Indiæ domicilia ex oſſibus habent.

Portę ex maxillis cetorum.

Panes ex piſcibus cõficiunt.

FACTA mentione quàm maxima ſint corpora cetorum, ſiue balenarum, in capite, dentibus, oculis, orecute, oſſa locum exigunt, vt & ſuam inueniant declarationem: quæ talis eſt; Cùm vehementia frigorum in extremis partibus Septentrionis, & validæ tempeſtates ibidem haud ſinant in altum creſcere arbores, è quibus erigi poſſint neceſſariæ ædes: ideò prouida natura incolis proſpexit, vt ex ingentiſſimis beluarum coſtis fabricare valeant domos, & reliqua neceſſaria in eiſdem. His enim beluis marinis ad littora tam inimica vi aliarum beſtiarum appulſis, quàm venatione hominum frequenti attractis, vt illic incolarum præda fiant, vel putredine conſumantur, certum eſt ex eis relinqui talia, tamq́ vaſta oſſa, quòd ex his integræ habitationes, tum quoad parietes, portas, feneſtras; tecta, ſedilia, tum etiam quoad menſas, confici queant. Hæ enim coſtæ XX. XXX. aut plurium pedum ſunt: præterea ſpinæ, ſpondyli, atque vaſti capitis bifurcata oſſa haud paruam in ſe quantitatem habent: quæ omnia artificum induſtria ita ferris & limis aptantur, vt faber lignarius adhibita ferrea iunctura compendioſius nihil extruere poſſet. Meminere ſimilia Plin. lib. IX. cap. III. & Strabo lib. XV. qui in hunc modum hac de re loquitur: Ichthyophagorum regio in India ſecus mare eſt, & magna ex parte arboribus caret, raritas in ea palmarum. Deinde: Veſcuntur piſcibus, tum ipſi, tum eorum pecora: & aquas pluuiales, aut foſſiles potant: pecorum carnes piſcibus præbent: domicilia ex oſſibus cetorum, & oſtreorum conchis magna ex parte faciunt. Nam trabium, & fulcrorum vſum coſtæ præſtant, portas maxillæ: ex vertebris fiunt mortaria, in quibus piſces ſubiguntur ad ſolem aſſati: poſteà ex his panem conficiunt frumenti paululum admiſcentes. Hæc Strabo.

Adhuc

Adhuc de externis exemplis huiuſmodi ſtructurarum.

CAP. XXIII.

ASSERIT Plinius lib. IX. cap. III. dicens: Gedroſos, qui Arbin amnem accolunt, Alexandri Magni claſſium præfecti prodidere, in domibus fores maxillis beluarum facere, oſsibus tecta contignare, ex quibus multa quadragenûm cubitorum longitudinis reperta. Sunt etiam qui ſpinis dorſi huius beluæ, ſeu vertebris concauatis, velut mortariis, pro ſpeciebus conterendis vtantur. Præterea Volaterranus lib. XXV. dicit ſe vidiſſe anno Domini M. CCCC. XCVIII. apud vada Volaterrana repertam in littore extinctam, ſiue balenam, ſiue cetum, ſiue alterius generis beluam, magnitudine pedum centum, cuius dorſi vertebræ ſexaginta fuere: ſeptem ex eis Volaterras allatas: quarum quælibet equi ephippium æquabat. Sunt & teſtudines in Taprobana inſula, quarum tanta eſt magnitudo (teſte Solino cap. LXVI.) vt ſuperficies earum domum faciat, & numeroſam familiam non arctè receptet. Et idem cap. XLVII. inquit: Ioppe oppidum antiquiſsimum orbe toto, vtpote ante inundationem terrarum conditum. Id oppidum ſaxum oſtentat, quod vinculorum Andromadæ veſtigia adhuc retinet; quam expoſitam beluæ non irritus rumor circumtulit: quippe oſſa monſtri illius M. Scaurus inter alia miracula in ædilitate ſua Romæ publicauit. Annalibus nota res eſt. Menſuræ quoque veracibus libris continentur, ſcilicet quòd coſtarũ longitudo exceſſerit pedes XL. & excelſitas elephantis fuerit Indicis eminentior. Porrò ventriculi ſpinæ ipſius, latitudine ſemipedem ſunt ſupergreſsi. Hæc Solinus. Horum quoque oſsium in eundem modum Plin. lib. IX. cap. V. meminit. Sunt denique maxima cetorum oſſa in ſcopulis Islandiæ, & Noruegiæ, in quibus tanquam ſaxis naufragia fiunt.

Coſtę quadragenûm cubitorũ.

Belua marina vertebras dorſi 60. habuit.

Teſtudinũ ſuperficies domum faciunt.

Andromadæ vinculorũ veſtigia

M. Scaurus.

Coſtę 40. pedũ

Cetorum ĩ oſſibus naufragia fiunt.

De Domibus ex erectione integrarum coſtarum.

CAP. XXIIII.

Ceti oſsium cõpago pro domo erigitur.
Ianuæ ex corio marinarum beluarum.
Cameræ itra coſtas cetorum.
Oſſea in domo quieſcentium natura.
Aqtilia pectora carinata habẽt
Coſtę quot homini, ſuibus, cornigeris, ac ſerpentibus.

EXESIS igitur, ac diſſolutis carnibus, & inteſtinis huius vaſtiſsimæ beluæ, ſola oſſa remanent in modum magnæ carinæ: quæ demum imbribus, & aëre purgata, viribus hominum ad hoc vocatorum, inſtar domus erigitur: tum induſtria conſtituentis patroni, feneſtris in culmine tecti, vel lateribus beluæ collocatis, in plures & cõmodas habitationes diuiditur: ianuęq; fiunt ex corio eiuſdem beluę, longè prius ad eum, aliumq; vſum extracto, atq; vẽtorum aſperitate indurato. Separatim etiam intra hanc carinam, quaſi domum erectam, diſtinguuntur cameræ pro porcis, & aliis animalibus, more aliarum ædium lignearum: relicto ſemper ſub culmine huius ſtructuræ loco, prò gallis quaſi horologiis, vt homines nocte (quæ ibidem hyeme continua eſt) ad opus excitentur. Dormientes inter has coſtas non alia inſomnia vident, quàm ſi continuè in fluctibus marinis laborarent, aut in tempeſtatibus ad naufragium vſq; periclitarentur, prout in ſimili ſuperius lib. XVIII. cap. VIII. de gulonibus extitit declaratũ. Refert etiam Plin. lib. XI. cap. XXXVII. maxima aĩalia aquatilia habere pectora carinata, atq; coſtas multas pulchro naturæ ordine diſtinctas, ſicuti ĩ aliis animalibus terrenis: vt ſunt homini octonæ, ſuibus denæ, cornigeris tredecim, & ſerpentibus triginta.

De Anchoris dorſo Ceti impoſitis.

CAP. XXV.

Balena creditur inſula natans.
Anchorę demittuntur in dorſum ceti.

HABET etiam cetus ſuper corium ſuum ſuperficiem tanquam ſabulum, quod eſt iuxta littus maris: vnde plerũq; eleuato dorſo ſuo ſuper vndas, à nauigantibus nihil aliud creditur eſſe, quàm inſula. Itaq; nautę ad illum appellunt, & ſuper eum deſcendunt, inq; ipſum palos figunt, naues alligant, focos pro cibis coquendis accendunt: donec tandem cetus ſentiens ignem ſeſe in profundum mergat, atq; in eius dorſo manentes, niſi funibus à naui protẽſis ſe liberare queant, ſubmergantur. Hic cetus (vt ſuperius de phy-

ſetere

ſetere, & priſtẽ dictum eſt) aliquando fluctus hauſtos ita eructat, quòd alluuie nimboſa plerũq; claſſem nauigantium deprimat: & cùm in mari tempeſtas oritur, ſe ſuper fluctus attollit, vt in his commotionibus, ac turbinibus naues mergat. Arenas aliquando dorſo ſuſtollit, in quibus ingruente tempeſtate (vt libro De nat. rerum habetur) nautæ, terram ſe inueniſſe gaudentes, anchoris demiſſis falſa firmitate quieſcunt, ac ignes accenſos belua ſentiens, ſubitò commota ſe in aquas mergit, hominesq; cum nauibus, niſi anchoræ rumpantur, in profundum attrahit. Quòd verò nauigantibus terra appaiet cetorum ac balenarum immenſitas, Ambroſius in Hexame. lib. V. cap. XI. fidem facit. Dicit enim: Cetus eſt piſcis infinitæ magnitudinis, qui ſi quando ſupernatat fluctibus, annatare inſulam putes, montes altiſſimos ſummis ad cœlum verticibus eminere: qui non in actâ, nec in littoribus, ſed in Atlantici maris profundo fertur videri, vt eius conſpectu nautæ à nauigandi in illis locis præſumptione reuocētur, nec ſecreta elementorum adire ſupremæ terrore mortis vſurpent. Idem eod. lib. cap. X. Cete illa immenſa genera piſcium, æqualia montibus corpora. Et paulò antè: Vltra terminos orbis terrarum mare nôrunt, quod nullæ interpolent inſulæ, nec terra aliqua interiaceat, vel vlterius ſit poſita. Illic igitur, vbi diffuſum latè mare omnem ſpectandi vſum, vtilitatis gratia nauigandi intercludat audaciam, condere ſe feruntur. Deinde: Habent ſuas regiones & habitacula diſtributa, manēt in his inoffenſo vicinorum limite, nec vago trāſitu mutationes quærūt locorum, ſed tanquam patrium ſolum diligūt, & in his immorari dulce arbitrantur. Hęc Ambroſius. Meminit & Strabo lib. XVI. in verbo Dracones magni, quòd ſuper eorum dorſo in Libya herba innaſcatur.

Cetus arenas in dorſo fouet.
Ignes in dorſo ceti accendunt
Ambroſius.
Ceti vbi frequētius morantur
Cet' grādis mōtibus adęquat
Ceti patriū ſolum diligunt.
Herba in dorſo draconum naſcitur.

Adhuc de magnitudine eiuſdem Ceti.
CAP. XXVI.

IN ceto (vt autor eſt Iorath) magis terreſtris, quàm aquea dominatur natura: quando enim ſeneſcit, radices, frutices, & arbuſta ſuper ſe colligit, quæ creſcunt ſuper ipſum, & multiplicantur. Vnde beatus Hieronymus inquit, cetos & teſtudines tanta magnitudine eminere, vt nauigiis anchorarum ſtationem capiendis inſtar inſularum ſufficiant. Confirmat etiam hoc præſens propoſitum diui Brendani Britanniæ Pontificis marina peregrinatio in ſeptennium vſq; deducta, atq; in catalogo Sanctorum commemorata, quòd videlicet ipſe cum ſuis ſociis piſcem ingentem, nomine Iaſonem, inuenerit: in quem, inſulam eum eſſe ſibi perſuadentes, deſcenderunt, ignemq; accenderunt: dumq; piſcē ſe mouere ſentirent, ad nauim repentè fugiendo vix vitam illo ſe continuò mergente ſeruârunt. Prætereà iuſſu Brendani piſces ſuper vndas ſe leuârunt, voceq; tonante Deum laudauerunt. Verùm ne temerario iudicio cuiuſuis talia tanquam vero haud ſimilia refutentur, attendere ad Platonem oportet dicentem, Non eſſe à nobis calumnianda, quę libris ſacrorum delubrorū conſcripta referunt: prout Alber. lib. XXIII. de phœnice aue Arabiæ allegat. Cetus non comedit vt alii piſces, manducando ſcilicet, cibumq; dentibus comminuendo: ſed tantūmodò glutiendo intra ventriculum piſces immittit. Habet enim oris meatus ſtrictos ad piſces abglutiendos, quos odoriſero anhelitu attractos deuorat, & in ventrem mittit. Habet inſuper in gutture quādam pellem membranæ ſimilem, quæ multis meatibus perforata, non ſinit quicquam, niſi minutum, ingredi ventrem. Meminit demū Strabo lib. XVI. Eratoſthenem tradere, ſe vidiſſe cetum in littus de mari eiectum centum & quinquaginta cubitorum longitudine. Eſtq; notatum, quòd quando cetus, ſeu balena ludit ſuper aquas, grauiſſimas indicat aduenire tempeſtates.

Cetus in dorſo radices, frutices, & arbuſta fouet.
Hieronymus.
Brēdanus 7. annis in mari peregrinatus eſt.
Iaſon piſcis ingens.
Piſces iuſſu Brēdani cantādo Deum laudāt.
Plato venerāſcripta ſacrorum delubrorum.
Cetus piſces ſaltem glutit.
Strabo.
Cetus à mari eiectus 50. cubitorum.
Ceti luſus tēpeſtatē pręſagit.

De Porco monſtroſo Oceani Germanici.

CAP. XXVII.

Piſcis mõſtroſ[us] in littore Angliæ repertus.

Porcus mõſtroſus.

Porci marini mẽbra monſtroſa.

Porci marini membrorum interpretatio

Oculi in lũbis, & ventre.

Porcus marinus truculentus.

DICTVM eſt ſuperius eodem lib. cap. XIII. de monſtroſo piſce reperto in littoribus Angliæ, cum clara deſcriptione totius corporis, & ſingulorum membrorum eius, quòd ſcilicet M. D. XXXII. ibidem viſus ſit, & ab incolis in prædam raptus: nunc autem ad memoriam reducetur mõſtroſus ille porcus, qui M. D. XXXVII. poſteà anno, in eodem Germanico Oceano repertus eſt, totuſq; in omnibus ſuis partibus portentoſus viſus. Habuit enim porcinum caput, quartam lunæ partem in occipite, quatuor pedes draconis, duos oculos ab vtroq; latere in lumbis, tertium in ventre ad vmbilicum inclinantem, atque in poſterioribus caudam bifurcatam inſtar vſitati piſcis. Facta eſt eo tempore in vrbe Roma interpretatio, & imprimendo publicata, quid ſingulæ illius beſtiæ partes portenderent, videlicet hæreticos porcinam vitam plerunq; agere. Per lunam in occipite immutatio veritatis, quæ non in fronte, ſed in occipitio porci exiſtit, ſignificatur. In lumbis ac ventre, oculi ſcandalis pleni ſunt: ideoq; amputandi. Per pedes deniq; draconis quatuor mortalium affectus, & operationes peruerſiſsimæ indicantur, à quatuor angulis orbis terrarum malitioſè irrumpentes, inq; piſce præcipuè tanquam curioſo inſidiatore apparentes. Vtcunq; igitur ſit de hoc prodigioſo porco, meritò hic infelicis huius æui impuris hominibus proponi poterit, vt per eius ſimilitudinem mõſtroſos mores horreant, virtuteſq; ac benignitatem amplectantur. Certum eſt porcum marinum prædandi artem, & ſæuitiam multum truculentam probè nouiſſe: ferociorq; exiſtit, quando vitulum marinum tanquam ſocium in omni præda aggredienda ſibi adiunctum habet. Autor deniq; libri De natura rerum concludit, quòd potentiores & validæ beluæ, ſemper imbecilliores & debiliores deuorent, vti in trito prouerbio Gothico fertur, Maiores fures minores plerunque ſuſpendere.

De Roſmaro, ſiue Morſo Noruagico.

CAP. XXVIII.

NORVAGICVM littus verſus loca ad Septentrionē magis vergentia, maximos ac grandes piſces elephantis magnitudine habet, qui morſi ſeu roſmari vocantur, forſitan ab aſperitate mordendi ſic appellati: quia ſi quem hominem in maris littore viderint, apprehendereq́ꝫ poterint, in eum celerrimè inſiliunt, ac dente lacerant, et in momento interimunt, veluti alius quidam truculentus piſcis Tiburonus dictus, qui à profundis cauernis Caſpii maris in Oceanum Scythicum diſcurrit, & poſt aliquantulum tempus ad id reuertitur, vt Pet. Martyr lib. VIII. Crediti continentis in principio refert. Roſmari itaq́ꝫ hi piſces, ſiue morſi dicuntur, caput habentes bouinæ figuræ, hirſutam pellem, piloſq́ꝫ ſpiſsitudine veluti culmos, vel calamos frumenti latè defluentes. Dentibus ſeſe ad rupium cacumina vſq́ꝫ tanquam per ſcalas eleuant, vt rotulento dulcis aquæ gramine veſcantur, ſeſeq́ꝫ volutando mari viciſsim exponant, niſi interea ſomno profundiſsimo oppreſsi, pendendo in rupibus dormierint: quoniam tunc piſcatores appropinquantes quantocyus poterunt, pellem à lardo ſecundum caudam ſoluunt: & in hoc, quod ſolutum eſt, funes fortiſsimos mittunt, eoſq́ꝫ in ſcabroſis rupibus, vel propinquis arboribus firmant: ſaxis deinde ſunda ad caput, vt excitetur, proiectis, eum deſcendere cogunt, maiori parte pellis funibus firmatæ ſpoliatum: vnde debilitatus exanguis, ac ſemiuiuus redditur in opimam prędam, maximè propter dentes, qui pretioſi ſunt apud Scythas, Moſchos ſcilicet, et Ruthenos, ac Tartaros (vti ebur apud Indos) ob duritiam, candorem, & grauitatem: qua de cauſa etiam framearum manubriis artificum excellenti induſtria accedente adaptantur. Et hoc Miechouita quoque Poloniæ hiſtoricus in ſua duplici Sarmatia atteſtatur, & Paulus Iouius poſt eum ex relatione cuiuſdam Demetrii, à magno Duce Moſchouitarum ad Clementem VII. miſsi.

Morſi ſiue roſmari piſces.

Morſi piſces hominē dēte interficiunt.

Roſmari piſcis figura.

Roſmari dentibus loco ſcalarum vtuntur.

Roſmarus profūdiſſimè dormiēs capitur.

Dentes morſi pretioſi.

Miechouita hiſtoricus.

De pelle eiuſdem Roſmari.

CAP. XXIX.

Roſmari pelles vtiles.

PELLIS, ſiue corium huius animalis, vti nigrum & fortiſsimum eſt, ita bono pretio emptum ad maxima leuanda per trochleas, combinandaq́ pondera referuatur, præcipuè pro campanis aliarum turrium: immò & huius pellis fortitudine grauiſsimæ campanę ad lignum, in quo vertuntur, ac machinæ bellicæ colligantur. Eſt & aliud marinum monſtrum in Arcadia ſecundum Plin. lib. IX. cap. XIX. adonis, ſiue exocœtus, ab eo, quód in ſiccum ſomni cauſa exeat, appellatum. Hoc per maris tranquillitatem in terram ſe confert, ac inter rupes proſtratum altè ſoporatur. Aues aquatiles maximè exhorret. Dormit vt balena, & vitulus marinus, in arena, ſolis vehementi ardore ad grauem ſomnum excitatum. Quód verò ſuperius de vſu dentium dictum eſt, haud inconuenienter huic loco annecti poterunt duo illi dentes elephantis portentoſæ longitudinis (decem enim pedes ſinguli continebant) de quibus Aurelianus Imp. ſedem ꝓpoſuit Ioui ſummo ædificare, ſi plures eiuſmodi magnitudinis inueniſſet, ꝓut Sabellicus refert in vita Aureliani lib. VII. Ennead. VII. Morſorum, ſiue roſmarorum dentes valde artificioſè elaborantur in vſum ludi Latrunculorum, ſeu Schacorum, quo mirè & ingenioſè vtuntur omnes populi Septentrionales, maximè Principes & clariſsimi viri: & hoc ob plures cauſas, quarum vna eſt cæteris honeſtior (vti ſuperius lib. XV. cap. XII. dictum eſt) vt eo ſcilicet ludo parentes temperantiam, & modeſtiam procorum, qui veniunt ad nuptiale fœdus filias petituri, explorent. Non enim eo in ludo ſe continere poterunt, quin ſuæ virtutis & patientiæ in caſibus proſperis aduerſiſq́ pro tempore, loco, & conditione, fortiter tolerandis, aliquod ſpecimen exhibeant. Dicit etiam Plato in lib. De legibus, vbi tractat gradus ebrietatis, quód nullam habemus voluptatem commodiorem ea, quæ inter bibendum ludo mores examinat, ſi modò prudens quædam cautio adhibeatur: ibi enim probatur vtrum difficilis, aut agreſtis animi ſit, an venereus, an prodigus &c. Dentes autem piſces aliqui grandes, vt balena, & hic roſmarus ſiue morſus, exertoſq́ veluti aper habent: quidam ſerratos, vt raiæ: quidam ſerratos, ſed pectinatim coëuntes, ne contrario occurſu atterantur, vt lucii vel lupi: quidam continuos, vt carpiones, ſicuti & homines. Et ita denticulata aſperitas aliis conceditur, aliis verò mordacitas cultellata.

Exocœtus monſtrum marinũ.

Dẽtes duo portentoſæ longitudinis.

Ludi Latrunculorũ ex dentibus roſmari cõficiuntur.

Ludo Schacoꝝ virtus procoꝝ exploratur.

Dẽtium piſciũ differentia.

De Piſcibus alatis.

CAP. XXX.

ETSI aliquorum ſententia eſt non prodeſſe piſcibus, habere quatuor alas & duos pedes, aut duas alas & duos pedes, aut aliud membrum omnino ambulationi deſeruiens, cùm videatur otioſum; eſt tamen piſcis quidam duas alas membranaceas habens, qui volat per ſpatium modicum, poſteaq́ deſilit in maris profundum, quem & hirundinem Plin. lib. IX. cap. XXVI. vocat. Pedes eius ſunt ſicuti auis, ſed cauda caret propter volatum, hirundini quæ in arena riparum nidificat, plurimum ſimilis. Inuenitur etiam piſcis in mari Germanico inter Angliam & Noruegiam, qui habet duos pedes & quatuor alas: quæ mouentur flexæ ad inferiora ventris & pectoris ſui, ſicut aliarum auium alæ. Sunt autem duæ antè iuxta branchias, & duæ poſterius ante caudam, ſuntq́ alæ membranaceæ, ſpiſſæ quidem valde iuxta corpus in parte, quæ eſt loco adiutorii brachii, & tenuiores in parte anteriori alæ: & hanc diſpoſitionem habent etiam alæ poſteriores. Branchiæ autem iſtius piſcis non habent fiſſuram verſus ventrem, vel pectus pertingẽtem: ſed hi piſces habent branchias, quæ terminantur ſuper humeros alarum anteriorum, quatuor foraminibus quadratis, ita quòd duo ſint propinquiora capiti, & duo propinquiora alæ dextræ, ſimiliterq́ diſponuntur branchiæ in ſiniſtro latere. Caput autem iſtius piſcis, color, pellis, figura corporis, ac ſapor carnis, eſt ferè ſicut piſcis, qui raia vocatur. Crura autem eius ſunt cartilagines ſine iunctura, & ſubtus in pedibus habet foueas, vt fortius figatur. Cauda autem eius non eſt vti raiæ, ſed ſimilis caudæ aliorum piſcium, niſi quod eſt aliquantulò longior. Deniq́ ante caudam in loco dorſi, vbi ſtringitur ſolida pars corporis, quæ eſt poſt concauum ventris, habet et pinnam more aliorum piſcium, valde tamen magnam reſpectu ſui corporis. Capitur hic piſcis inter raias & ſquatinas, vt plurimum minus vtilis, propter ſteriles carnes, & exiguam pinguedinem: verùm difficilimè è profundo ſune et hamo, ob reſiſtentiam alarum, eruitur &c. Piſces præterea quidam lati corporis ſunt, qui quatuor pinnas habẽt, duas in ventre, & duas in dorſo: & hæ pinnę, quibus vtuntur, alę vocãtur: quales per oĩa ſimiles habẽt piſces lepores ma-

Piſcis alas mẽbranaceas habens.

Hirundo piſcis volans.

Piſcis Oceani alatus.

Piſcis alatus in cibo parũ vtilis.

Lepores marini

Ludolatra marinum animal

Miluago piſcis

rini dicti: hi enim duas pinnas in ventre habent, & duas directè ſuper eas in latere verſus dorſum. Eſt etiam de ſupradictorum genere ludolatra animal marinum, quatuor habens alas, duas in facie, & duas in dorſo, quibus magna velocitate fertur in omnem, quem elegerit volueritq́ locum. Miluago piſcis eſt ſecundum Plin. lib. XXXII. cap. II. ſuper aquam volitans: qua lætitiæ nota tempeſtatum mutationem ſignificat, contra morem aliarum beluarum, vt ſunt ceti, vituli marini, delphini, & balenæ.

De Loligine, aliiſq; alatis, ac ſerratis Piſcibus.

CAP. XXXI.

Loligines naues obruunt.

Loliginum multitudo.

Loligines vltra biennium non viuunt.

LOLIGINES beluæ pennatę longitudine quinûm cubitorum, vti ſagittæ extra aquam ſe efferunt, etiam tanto in numero, quòd naues obuiantes demergant, prout teſtes ſunt Iſidorus, & Albertus lib. XXIIII. tum etiam Plinius lib. XXXII. cap. II. Dicit etiam Iſidorus, in Oceano Mauritaniæ non procul à Lixo flumine, tantam multitudinem loliginum eſſe, vt obuias naues ab aquis euolantes nedum moleſtare, ſed & mergere poſsint. Vnum hoc omnibus, qui ab his moleſtantur, plurimum prodeſt, quòd vltra biennium haud viuunt, quemadmodum Ariſto. lib. V. De animal. cap. XVIII. tradit. Hoc tamen genus loliginum eſt de lacertorum genere, miramq́ in magnitudinem creſcit. Plin. lib. XXXII. cap. vltimo loliginem volitantem vocat. Præterea ibidem marinorum piſcium multa, miraq́ nomina, ac naturas refert, ſcilicet caniculas, dromones, cornutas, gladios, ſerras, acipenſeres, auratas, aſellos, acarnes, aphyas, alopeciades, araneos, boctes, bates, banchos, batrachos &c. Idem autor lib. IX. cap. XLIIII. de ariete marino loquēs aſſerit: Graſſatur aries vt latro; & nunc grandiū nauium in ſalo ſtantium occultatus vmbra, ſi quem nandi voluptas inuitet, expectat: nunc elato extra aquam capite, piſcantium cymbas ſpeculatur, occultuſq́ adnatans mergit. Idem eodem lib. cap. XXVII. Draco marinus captus, atq; immiſſus in arenam, cauernam ſibi roſtro mira celeritate excauat. Pectunculus ſicuti loligo volat, immò & ſagittæ modo feſtinat. Demum aculeato piſce

Piſcium multorum nomina.

Aries marinus.

Draco marinus

Pectũculus piſcis.

digitus

digitus, vel manus tacta, illicò incurabiliter intumeſcit, cui ſolũmodò forte acetum ſuccurrere videtur. Sed caniculæ marinæ morſus maximè periculoſus eſt in ipſo attractu, quo ſe eximere ſolet, atq; hominem ſecum attrahere in mare deuorandum.

Caniculę marię morſ' exitial.

De periculis Nautarum, infeſtatione maximarum beluarum, auium, & minimorum piſciculorum,

CAP. XXXII.

CERNVNTVR in hac ſupraposita imagine tria ſpectacula trepidantibus nauarchis ſatis formidoloſa, infeſtatio ſcilicet nautarum à grandibus balenis eructantibus hauſtas fiſtulis aquas in nauim, volucribus innumeris, ac minutiſsimis piſciculis retinentibus naues. Primo periculo ſubuenitur proiectione magnorum vaſorum, vel aſperſione lixiuii ab omni parte nauis ex caſtoreo confecti, vel alto clangore tubarum: ſecundum à coturnicibus auibus illatum, ardentibus faculis contra alitum alas extenſis remouent: tertium, quia ſubtus in vndis latitat, nunquàm vel raró eius euitandi facultas datur, quòd minimum corpore, ſed maximum naturæ potentia hoſtem, ſemipedalem ſcilicet piſciculũ, echeneidem, vel remoram dictũ ſuperare nequeant: qui ex eo ſecundũ Iſidorum nomen ſumpſit, quòd nauem adhærendo retineat. Ruant licet venti, ſæuiant procellæ, nauis tamen quaſi radicata in mari ſtare videtur, nec moueri, non retinendo, ſed tantũmodò adhærendo. Hunc Latini moram appellauerunt, eò quòd cogat ſtare ipſa nauigia. Dicit etiam Ambroſius lib. V. Hexamer. cap. IX. Echeneis eſt animal in mari exiguum, vile, & deſpicabile. Hic tamen cùm ventorum procellam præſenſerit, calculum validum arripit, eumq; velut ſaburram vehit, & tanquam anchoram trahit, ne excutiatur fluctibus. Itaq; non ſuis ſe librat viribus, ſed alieno ſtabilit & regit pondere. Stabilimentum præterea dat aliis, quod ſibi ipſi præſtare non poteſt: ſibi enim à lapillis mendicat, quod nauibus abundanter tribuit. Talibus itaque minuſculis creaturis illuditur hominum impotens ſuperbia,

Nautarũ pericula diuerſa.

Remedia ad fugandas beluas marinas.

Coturnices quomodo à nauibus arcentur.

Echeneidis piſciculi potẽtia

Echeneis deſpicabile animal.

Superbia hominũ impotens à minuſculis creaturis illudit.

vt Plin.lib. X X X I I. cap. I. clarius aſſerit: Heu vanitas humana, cùm roſtra illa nauium ære ferroq́ ad ictus armata, ſemipedalis inhibere poſsit, ac tenere deuincta piſciculus. Fertur Actiaco Marte tenuiſſe prætoriam nauim Antonii, properantis circuire, & exhortari ſuos, donec tranſiret in aliam. Ideoq́ Cæſariana claſsis impetu maiore protinus venit. Tenuit & Caii Principis nauem ab Aſtura Antium remigantis, etiam auſpicalis piſciculus. Siquidem nouiſsimè tum in Vrbem reuerſus ille Imperator, ſuis telis confoſſus eſt. Nec longa fuit illius moræ admiratio, ſtatim cauſa intellecta, cùm è tota claſſe quinqueremis ſola non proficeret, exilientibus protinus qui id quærerent circa nauim, inuenere adhærentem gubernaculo, oſtenderuntq́ Caio, indignanti hoc fuiſſe, quod ſe reuocaret, quadringẽtorumq́ remigum obſequio contra ſe intercederet &c. Et hoc quidem adhæſione ſemipedalis piſciculi factum eſt, vt nauis C C. aut amplius pedum cum omnibus ſuis armamentis, ac ponderibus retineretur, nullã aliam ob cauſam mihi planè perſuaſum habeo, niſi quòd Deus mirabilis in creaturis ſuis glorificaretur. Piſciculus autem ille comedi non poteſt, quia infert mortem. Dicunt deniq́ Solinus cap. X V I I I. & Plin.lib.X.cap. X X I I I. nautis infelix fatis omen ex coturnicibus imminere: quippe noctu è tranſmarinis partibus in tanto ſæpe agmine venire, ac velis inſidere, vt nauigia mergant. Atque ita infertur, hominibus paratos eſſe hoſtes in æthere minuſculas coturnices, in terra feroces beſtias, in aqua permaximos cetos, & deſpicabiles ſemipedales piſciculos, potentiſsimas naues retardantes.

Echeneis 400. remiges ſupat

Deus in creaturis ſuis mirabilis.

Echeneis ĩ cibo mortem infert

Hoſtes humano generi vbique imminent.

Adhuc de Echeneide ex teſtimonio Caſſiodori libro primo.

CAP. XXXIII.

Epiſtola Regis Gothorum de echeneide.

THEODERICVS Rex Gothorum arguens moram apportantium annonam in maxima tarditate, ſcribit Fauſto præpoſito in hunc modum: Cùm ſiccitas præſentis anni, quæ localiter certis ſolet deſæuire temporibus, terrenis viſceribus nimio calore duratis, abortiuos meſsium fœtus non tam edidit, quàm imperfecta vbertate proiecit: maiori nunc ſtudio quærenda ſunt, quæ etiam in abundantia expeti conſueuerunt. Et ideò frumenta publica, quæ de Calabro, atque Apulo littoribus per cancellarium veſtrum æſtatis tempore conſueuerant deſtinari, nec autumno veniſſe, modis omnibus permouemur: cùm ſolis reflexus Auſtralia ſigna diſcurrens, naturæ ordine modificatus, tumultuoſas procellas aëris permiſtione reſuſcitat: quod ab ipſis quoque menſibus datur intelligi, quando ex numero imbrium futurorum competenter nomina ſuſceperunt. Quæ ergo talis mora, vt in tantis tranquillitatibus velocia necdum fuerint deſtinata nauigia? cùm ſtellarum non mergentium lucidum ſydus tendi carbaſa feſtinanter inuitet, & aëris ſereni fides properantium nequeat vota terrere. Aut forte incumbente Auſtro, remigiiſq́ iuuãtibus meatus nauium echeneis morſus inter vndas liquidas alligauit: aut Indici maris conchæ ſimili potentia labiis ſuis nauium dorſa fixerunt? quarum quietus tactus plus dicitur retinere, quàm exagitata poſsint elementa complere. Stat pigra ratis tumentibus alata velis, & curſum non habet, cui ventus arridet: ſine anchoris figitur, ſine rudentibus alligatur: & tam parua animalia plus reſiſtunt, quàm tot auxilia proſperitatis impellunt. Ita cùm ſubiecta vnda

Menſes ex numero imbriũ nomina ſuſceperunt.

Echeneis morſu ſuo naues alligat.

Nauis ſtat pigra tumẽtibus velis.

præcipitet

præcipitet curſum,ſupra maris tergum nauigium ſtare conſtat infixum,miroq; modo natantia inconcuſsè retinentur, dum innumeris motibus vnda rapiatur. Sed vt dicamus aliam piſcis naturam, fortè nautæ prædictarum nauium torpedinis tactu ſegniſsimè torpuerunt: à qua tantum inſigentium dextræ prægrauantur,vt per haſtam, qua fuerit vulnerata, ita manum percutientis inficiat,quatenus viuæ ſubſtantiæ pars ſine ſenſu aliquo immobilis obſtupeſcat. Credo talia incurrerunt, qui ſe mouere non poſſunt. Sed echeneis illis impedimentoſa venalitas eſt: concharum morſus, inſatiata cupiditas: torpedo,fraudulenta ſimulatio. Ipſi enim ſtudio prauo faciunt moras, vt occaſiones incurrere videantur aduerſas: quod magnitudo tua, cui ſpecialiter conuenit cogitare de talibus, celerrima faciat emendatione recorrigi: ne inopia non tam à ſterilitate temporis, quàm à negligentia matre nata eſſe videatur.

Torpedinis tactus ſtuporem inducit.

Venalitas impedimentoſa.

Mora fit ſtudio prauo.

De Polypis.

CAP. XXXIIII.

IN littoribus Noruegiæ polypus, ſiue multipes animal eſt,fiſtulam in dorſo habens, qua mare tranſmittit, eamq; modò in dexteram partem, modò in ſiniſtram transfert. Cæterùm per brachia velut acetabulis diſperſis, ac denticulatas forcipes,omne quod ſibi appropinquat, inuoluit: animal carens ſanguine: Quicquid comedit,aggregat in cauernis vbi manet: deinde putamina eroſa carne egerit, adnatanteſq; piſciculos ad ea venatur: teſtas etiam & cruſtas cancrorum reſiduas eiicit. Mutatur color eius ex lapidis colore cui adhæret, maximè accedente timore ob aſpectum congri inimici ſui. Habet quatuor pedes medios magnos,& in totum octo: paruum corpus,quod pedum magnitudine compenſatur: alioſq; adumbratos pedes, ſtrictos, qui vix percipi queunt. His ſe ſuſtentat, mouetur, & tuetur, tum etiam apprehendit quicquid à ſe fuerit remotum: ſupinuſq; adhæret ſaxis, vt vix amoueri poſsit, niſi re aliqua fœtida admota. Polyporũ multa ſunt genera: terreni maiores quàm pelagici: omnes brachiis,vt pedibus ac manibus (ſicuti Plin.lib.IX.cap.XXIX. aſſerit) vtun-

Polypi deſcriptio.

Polypus mutabilis.

Polypi corpus paruũ magnitudine pedum compenſatur.

Polypoꝝ genera multa.

Polypi quo tẽpore pariant.

tur. In hyeme & vere pariunt vnum ouum ſimile nuci, de quo ſolo innumeri piſces generantur, ſed propter paruitatem plurimi corrumpuntur. Polypus fœmina ſecundum Ariſtotelem lib. V. cap. XVIII. de animal. modò incubat ouis, modò in ore ſui cubilis aſsidens, brachium ſuper ouis exporrectum tenet, excluditq; quinquageſimo die. Tempore coitus, vt ferè reliqua animalia, inſipidas carnes habent, quia non paſcuntur, neq; ob libidinem ſaturantur, & intantum vehementi

Polyp' ob coitum fit debiliſſimus.

coitu debilitantur, vt á paruis piſciculis deuorentur, & facilè á ſuis cubilibus detrahantur, cùm anteà nihil tale iis vſu eueniat: tum veró paruos, noueliosq;, quamuis recens natos, nullo eiuſmodi malo affici narrant: quinimmò validiores eſſe, quàm grandes, confirmant. Præterea extra coitum adeò magnam ſortitudinem habent, vt hominem inuadant: quod notent Principes, ne effœminatos, vti prius di-

Effœminati nihil in prælio valent.

ctum eſt, ad bella educant, quia nihil valent in prælio. Dicunt etiam Plin. & Alber. lib. XXIIII. de animal. quòd nullum atrocius animal in aquis ad conficiendum hominem naufragum, vrinantem, aut natãtem: ſed ſi inuertatur, elangueſcit vis. Reliqua autem huius beluæ exercitia videantur apud Plin. lib. IX. cap. XXX. & lib. XXXII. cap. vltimo. Similiter & apud Alber. lib. XIIII. de animal.

Teſtudo piſcis.

tractatu I. cap. IIII. Huic etiam polypo teſtudo Indiana aſſimilatur: quæ cùm ſit longitudine octo cubitorum, & latitudine quatuor, homines tres vel plures inuadere audet, ſed reſupinata ſuper latum dorſum nil poteſt.

De crudelitate quorundam Piſcium, & aliorum benignitate.

CAP. XXXV.

Boloma piſcis, Haáfiſck.

HOMO apparet hic natans in aquis ſalſis, quem piſcis de genere caniculiarum marinarum Boloma Italicè, & Haáfiſck Noruagicè dictus, adeò auidè turmatimq; ex inſidijs adoritur, vt non tantùm morſu, ſed pondere etiam in profundum demergat, deuoretq; teneriora membra, nãres videlicet, digitos, & genitalia: donec ſuperueniat raia,

Raia piſcis hominẽ liberat.

vt iniuriarum vindex, quæ per aquas armata naturalibus pinnis diſcurrit, ac quodam impetu demerſi hominis graſſatores abigit, eumq; vt enatet, pro viribus vrget: eatenus

tenus quoq; eum cuſtodit, quatenus ſpiritu penitus extincto poſt aliquot dies dum mare naturaliter ſe purgat, ſurſum feratur. Dicit Alber.lib. XXIIII.de animal., delphinos in aquam proiectum etiam mortuum, vel natantem hominem dorſo ſuo ſuſcipere, ac ſaluũ in littus portare, ſi odore talem hoĩem carnes delphini deprehẽderint non comediſſe: vbi verò hoc ab eo factũ exploratũ habuerint, ſi modo præſentes ſint, mox deuoratur ab eis. Cernitur illud miſerabile ſpectaculũ in Noruagicis oris, quãdo lauandi gratia homines, exotici videlicet nautæ periculorum & inſidiarum ignari, è nauibus in vndas exiliunt. Latitant enim caniculæ, ſiue bolomæ huiuſmodi ſub nauibus in anchoris manentibus, velut aquatici arietes (de quibus ſuprà dictum eſt) vt homines rapiant naturę malitia ſtimulante. Verùtamen hoc periculum vrinatores ſtylis præacutis lineis annexis euitant, quibus arietes marinos, & has caniculas interficiunt: quia niſi his perfoſſi fuerint, haud recedunt. Ita ſub aquis cum eis atrox oritur dimicatio. Inguina enim hominum, & calces, omnemq; candorem corporum hæ beluæ appetunt. Huius caniculæ cutis in aſperitate ad expolienda ligna & oſſa, eandem naturam cum cute raiarum habet. Vtroque piſce veſcuntur homines, licet vnus craſſiore carne ſit altero, vt raia, quæ dentato ore, eoq; amplo ſub collo, & horribilibus oculis, ore difformi & liuido, non ſine piſcatorum periculo capitur. Habet enim ampliſsimas alas, quas cùm hamo attrahitur, in tranſuerſum mittit, ſæpiuſq; ob ſuam magnitudinem piſcatorem è naui extrahit, ni ſociorum auxilio adiutus fuerit, vel ſeipſum (quod frequentius fieri ſolet) ſune confirmauerit, vti ſuperius eodem lib. dictum eſt de periculo piſcatorum cap. II.

Delphinus hominẽ in dorſũ ſuum ſuſcipit

Nautæ externi periculis ſubiciuntur.

Vrinatores quibus armis ĩ aquis ſe defendunt.

Caniculæ marinæ, & raiæ comeduntur.

Raiæ cũ periculo capiũtur.

De Spongiis, & Vrticis.

CAP. XXXVI.

FIGVRA hæc, quæ vt roſa cernitur, ſpongiæ marinæ & vrticæ formam oſtendit: ſpongia autem valde multiplicata penes littora Noruegiæ, eius eſt naturæ, quòd conueniat cum cæteris animantibus in motu dilatationis & contractionis. Quædam verò earum immobiles ſunt à ſaxis, & ſi abrumpantur à radicibus, recreſcunt: quædam autem ſunt mobiles de loco ad locum: & hæ in maxima copia in littoribus prædictis reperiuntur. Cibantur limo, piſciculis, & oſtreis. Viuentibus idem qui

Spõgia marina

Spongiarum marinarum differentiæ.

mádentibus, nigricans color. Adhærent nec parte, nec totæ: interſunt enim fiſtulæ quædam inanes, quaternæ ferè aut quinę, per quas paſci exiſtimantur. Sunt & aliæ, ſed supernè concretæ. Et ſubeſſe membrana quædam radicibus earum intelligitur. Viuere conſtat longo tempore. Vrticæ vis & natura eſt, ſecundum Plin. lib. IX. cap. XLV. vt ſit pruritu mordax, veluti vrtica terreſtris. Contrahit ergo ſe quàm maximè rigens, ac prænatante piſciculo frondem ſuam ſpargit, complectenſꝗ deuorat. Aliàs marcenti ſimilis, & iactari ſe paſſa fluctu algę vice, contactos piſces, attrituꝗ petræ ſcalpentes pruritum inuadit. Deinde: Tacta vredinem mittit, pauluṁꝗ ſi fuit interualli, abſconditur. Ora ei in radice eſſe traduntur: excrementa per ſumma tenui fiſtula reddi: quibus etiã ineſſe ſenſum Plin. eod. cap. arbitratur, quippe quòd nec animalium, neꝗ fruticum, ſed tertiam quandam ex vtroꝗ naturam habeant, vrticæ videlicet, & ſpongiæ. Ariſtoteles de ea lib. IIII. animalium cap. VI. ſic refert: Sentit, & manum admotam corripit, adhæreſcitꝗ perinde ac polypus ſuis brachiis, ita vt caro intumeſcat. Os medio in corpore continet, & de ſaxo quaſi de teſta viuit, & prænatantes piſciculos excipit, retinetꝗ, ſicut manu admota hominis agi dictum eſt, deuoratꝗ in hunc modum, quæcunꝗ nacta eſt, eſculenta. Eſt etiam genus quoddam vrticæ, quod & echinos, & pectunculos, in quos offenderit, corrodit. Reliquam eius, ac triplicem ſpongiarum naturam Ariſtoteles, Plinius, Albertus, ac alii tradunt.

Vrtica marina.

Vrticæ, & ſpõgiæ à cæteris aialibus, et fruticibus, tertiã quandã naturam habent.

Vrtica os medio in corpore habet.

De Stellis marinis, & Vermibus longiſsimis,

CAP. XXXVII.

STELLAM ſecundum Plin. lib. IX. cap. LX. in mari ſapientia claros autores mirari video: cuius figura hæc eſt, quòd parua admodum caro eius ſit intus, extrà duriore callo. Huic tam igneum feruorem eſſe tradunt, vt omnia in mari contacta adurat, omnem cibum ſtatim peragat. Carnes autem marinæ ſtellæ contra marini draconis ictus valent appoſitæ, vti refert idem lib. XXXII. cap. V. Stella verò iuxta Alber. lib. XXIIII. de animal. piſcis eſt in mari Occidentali, in figura ſtellæ formatus. De hoc dicitur, quòd igneum calorem in ſe habeat, quia quicquid deuorauerit, mox in ventre eius ita coctum inuenitur, ſicut biſcoctus panis. Hæc Albertus. Quibus ſit hoc cognitum (teſte Plin. loco ſuprà allegato) experimentis, haud facilè dixerim: multoꝗ memorabilius duxerim id, cuius experiendi quotidie occaſio eſt: adeò humana calamitas (nunquàm in admirandis, & inueſtigandis rebus ſatiabilis) cauſam multorum haud præſtat, vt cogatur his, quę oculis coràm conſpiciuntur, etiã abſꝗ aliqua ratione dare fidẽ. Sed hic quoꝗ piſcis inutilis hóminibus eſt ad eſum. Eſt præterea in littoribus Noruagicis vermis glauci coloris, lõgitudine XL. cubitorum, & amplius, vix ſpiſſitudinẽ infantis brachii habens: lineæ modo, ita vt eius progreſſus difficulter percipi queat, per mare ſe tranſmittit, nemini noxius, niſi humanis manibus preſſus: vnde contactu tenerrimæ cutis eius tangentes digiti intumeſcunt. Vexatus, & detẽtus à cancris, tortuoſum curſum euadendi gratia attentat: ſed fruſtra. Cancer enim brachiis ſuis quaſi denticulatis forcipibus, tum etiam pedibus ita eum ſtringit, vt non ſecus ac nauis anchora demiſſa, firmetur. Hunc vermem ſæpius vidi, ab eius tactu nautarum informatione abſtinens. Volater. tradit in vno flumine Aegypti vermes naſci ſeptenûm cubitorum, craſſitudinem vix pueri decem annorũ habentes.

Stella marina.

Medicinæ marinæ ſtellæ.

Stella marina ignei caloris.

Homo inſatiabilis in rebus inquirendis.

Vermis longiſſimus in mari.

Vermes ſeptenũ cubitorum.

habentes. Aureum vellus eſt animal marinum de ſpongiarum genere, ſed rarius,ac mollius ad modum lanæ. Lanugo eius in auri ſplendorem conuertitur: dilatatur & prolongatur ſicut vellus, mouetuŕq; dum eſt in mari,motu dilatationis & contractionis,quemadmodum ſpongia: noctu lucet vt igneus globus. Sturicus animal eſt marinum,medium inter plantam & animal, ſicut ſtella, quinque angulos habens, rubei corii, & in medio rimas,quibus attrahit nutrimentum: nemóq; prouidus homo eo veſcitur. Maxima eius multitudo eſt in littoribus Noruegiæ.

Aureum vellus piſcis.

Sturicus piſcis.

De Piſce, quem Noruegiani Svvamfyſck appellant, maxima pinguedine eius, & aliis quibuſdam Monſtris marinis.

CAP. XXXVIII.

VARIETAS horum piſcium, ſiue potius monſtrorum, hic inſerta eſt, ob eorum mirabilem formam,ac multifariam naturæ proprietatem, cùm littoribus Noruagicis inter alias beluas ſæpius appropinquant: capiunturq; ꝓpter pinguedinem,quam habent copioſam,ac abundantem. Eam nãq; piſcatores,vt carnes,ſupra ignem coquẽdo expurgant,venduntq́; ad vſum corii inungendi,aut cauſa luminis in lampadibus, cùm tenebræ continuæ fuerint,conſeruandi. Occurrit igitur in primis rotunda forma monſtrum, Noruagico idiomate Svvamfyſck dictum,quod Albert.lib. XXIIII.de animal. Hahanc ſiue Ahunum appellat,cæteris omnibus marinis beluis animal guloſius: cõtinua etiã præda vix ſatiatur, ſtomachum diſtinctum nõ habere dicitur: vnde quicquid comedit,vertitur in ſui corporis craſſitudinem, vt nil aliud videri poſſit, quàm vna maſſa pinguedinis adunata. Dilatatur & extenditur ſupra modum: cuḿq; amplius extendi nequeat, piſces per os facilè eiicit,quoniam,vt cæteri piſces,collo caret. Os eius continuatum eſt ventri. Eſt autem adeò craſſum hoc animal, quòd vrgente periculo carnem, pinguedinem,& pellem ſuam,vti hericius,ſuper caput reduplicet, & contrahendo ſe caput abſcondat: neq; id ſine ſui detrimento facit, quia inimicas beſtias timens, fame vrgente ſe non aperit, ſed eſu carnium ſuarum ſuſtentatur, magis eligens in parte conſumi,quàm à beluis totaliter deprædandum vorari.Scrutatur tamen vt ſaluetur,ſi periculum eſt ſublatum. Ita hippopotamus piſcis Nili fluminis(teſte

Piſces plurimi etiã monſtroſi ob piguedinẽ capiuntur.

Svvamfyſck aquatile valde guloſum.

Svvamfyſck piſces euomit.

Svvamfyſck ſe ipm ob timorem cõſumit.

Hippopotam' pedesvulnerat

Cahab monſtrũ marinum.

Pedes cartilagineati.

Circhos, ſiue cricos belua marina.

Corp' ſup̃ vno pede fertur.

Solino cap. X L V.) inter arundines vulnerat pedes, vt profluuio ſanguinis leuet ſaginam. Eſt & aliud monſtrũ marinũ ſecundũ Alber. lib. X X I I I I. de animal. Cahab dictum, pedes paruos habens reſpectu magnitudinis corporis ſui: vnũ tamen longũ, quo loco manus vtitur in oĩbus membris ſuis defendẽdis: & per ipſum ori ſuo cibũ porrigit, herbaſq; eradicat. Habet autem pedes maximè cartilagineatos, & formatos ad modum pedis vaccæ, aut vituli. Hoc animal natans in aqua ſpirat, & cùm ſpiritum emittit, ad aërem redit, aquamq; eiicit in altum, vt delphini, et balenæ. Apparet etiam huic aliud ſimile monſtrum Circhos, iuxta Alber. aut Cricos dictum, habens cutem teſtaceam, mollem, partim nigram, partim rubeam, fiſſuras duas in pede, quæ tres digitos efficiunt. Pes dexter huius animalis valde paruus, ſiniſter verò magnus longuſq;: & ideò dum ambulat, totum corpus fert ſuper ſiniſtrũ, & alium poſt ſe trahit: aëre ſereno abſolutum incedit, cõmoto autem vento, nubiloq; cœlo applicatur lapidibus, & immotum quieſcit, ac fortiter adhæret, vt vix auelli queat. Natura hæc ſatis admiranda, quæ ſereno tempore ſana, tempeſtuoſo infirma inuenitur.

De Vacca, Vitulo, Equo, Lepore, & Mure marino.

CAP. XXXIX.

Vacca marina ſimilẽ ſibi vitulum parit.

Vacca marina 130. annis viuit.

Vitul' marinus deprędator halecis.

MARINA Vacca monſtrum eſt magnum, robuſtum, iracundum, & iniurioſum, edens partum ſibi ſimilem, ſed nõ ſupra geminum, vnum tamen ſæpius, quem plurimum diligens ſolicitè ſecum ducit, quocunq; tandem ſe per mare tranſmittit, aut in terra greſſus dirigit: decem menſibus impregnatur: demum hoc animal aliquando C X X X. annis per caudæ ipſius amputationem probatũ eſt vixiſſe. Vitulus marinus ſuperioribus capitulis pro parte naturæ ſuæ demonſtratus eſt, hoc vno præſenti ioco adiecto, quòd eo maior halecis deprædator inter aquatilia haud inueniatur. Accedit nãq; retia, in quibus halec ſecundum branchias, vel aliam partem corporis captũ retinetur, vnumq; poſt aliud deuorat, vt paucũ remaneat dependens.

Equus marinus magnitudinẽ bouis habet.

Mus marinus.

Lepus marinus formidabilis.

Equus marinus inter Britanniam, & Noruegiam ſæpius videtur, caput habens equinum, & hinnitum emittens: pedes autem fiſſos cum vngulis ad ſimilitudinem vaccæ, tam in mari, quàm in terra paſtum quærens. Raró capitur, licet ad magnitudinem bouis deueniat. Caudam denique, vt piſcis, bifurcatam habet. Mus marinus in terra ſcrobe effoſſa parit oua, & rurſus obruit terra. Triceſimo die reſoſſa aperit, fœtumq; ad mare producit, primò cæcum, & deinde oculis illuminatum. Lepus marinus varii generis eſſe in Oceano deprehenditur, ſed captus mox ob ſuſpicionem veneni, quocunq; ſaltem indicio lepori conueniat, dimittitur. Habet autem poſt caput quatuor pinnas, duas, quarum motus eſt ſecundũ longitudinem piſcis, & illæ ſunt longæ ſicut aures leporis: & duas, quarum motus eſt à dorſo ſecundum ventris piſcis profunditatem, quibus grauitatem capitis ſui eleuat. Hic lepus in mari formidabilis, in terra vti lepuſculus pauidus, timiduſq; repetitur.

Ouidius librũ de piſcibus in ſenectute ſcripſit.

Piſcium genera 176.

Piſciũ ſpecies 74. & 30.

Habentur & longè plura piſcium nomina, genera, & virtutes apud Plin. lib. X X X I I. vbi diuerſarum aquarum & marium enumerat piſces: inter quos ſatis multa genera ex libro Ouidii adducit, quem in Ponto ſupremis ſuis tẽporibus meditatus eſt, titulum eidem De piſcibus imponens. Hic tamen ob iniuriam tẽporũm haud reperitur, licet ſatis auidè à plurimis ſtudioſis deſideretur. Centum ſeptuagintaſex piſciũ genera, quæ in mari, ac fluminibus, lacubuſq; degant, ponit Plin. lib. præallegato cap. vltimo. Rurſus lib. I X. cap. XIIII. piſciũ ſpecies ſeptuaginta quatuor ponit, præter cruſtis intecta, quæ ſunt triginta.

De natura

De natura, tempore, & loco Piſcium, quò ſe æſtate conferunt.

CAP. XL.

NE autem prolixius inſumatur augmentum in rebus forſitan omnibus haud obſcuris, finaliter cum beato Ambroſio cap. X. lib. V. Hexamer. aſſerendum erit, vnumquodq; genus piſcium præſcripta ſibi domicilia habere, quæ ſui generis nullus excedat, non incurſet alienus, ita vt hoc genus piſcium in illo ſinu maris alatur, & gignatur, illud in alio, nec confuſum reperiatur, ſed quod in vno loco abundet, alibi deſit. Hic enim ſinus maris cephalos alit, lupos ille: ille ſaxatiles, locuſtas alius. Non eſt libera vagandi poteſtas, nec tamen interclusa montibus copia, aut fluuiis interlabentibus tranſitus impeditur: ſed vſus naturæ impreſſus, tanquam patriæ finibus vnumquēque ſe retinere, & vltra incolas prodire ſuſpectum. Sed homines potentes, quibus mare non ſufficit, diuidūt ſibi elementa, faciunt viuaria atq; apothecas oſtrearum, vt conuiuia eſcarum numero inſtruant, quando mare non poſſit implere. Sunt tamen aliqua genera piſcium, qui non ingenii facilitate loca mutēt, ſed fouendi partus neceſſitate: quæ opportuno atq; legitimo procurantes tempore, ex plurimis locis à diuerſo ſinu maris innumeri velut communi conſilio conuenientes, coniuncto agmine Aquilonis flatus petunt: & ad illud Septentrionalium mare partium quadā naturæ lege contendunt. Deinde: Quid autem rationabilius hoc piſcium tranſitu, cuius rationem quidem verbis non explicant, ſed factis loquuntur? Pergunt enim æſtatis tempore ad fretum Ponti, eò quòd reliquo maris ſinu hic ſinus dulcior ſit. Poſteà: Quis autem ignorat, quòd etiam ea quæ marina ſunt, aquis plerunq; dulcibus delectentur? Deniq; dum flumina ſequuntur, & ad ſuperiora aſcendunt, frequenter alieni generis piſces capiuntur in fluuiis. Cùm hæc igitur cauſa Pontum illis faciat gratiorem, vel quòd æſtus temperet ſolennis illic flatus Aquilonis, tum opportuniorem cæteris iudicant, in quo generare, & partus poſſint proprios opportunius enutrire: quod teneri fœtus rigorem (laborē habet textus) alienæ regionis ſuſferre vix poſſint, quos illic fouet aëris blanda ac benigna clementia. Itaq; peracto munere, omnes ſimul eo, quo venerant, agmine reuertuntur. Huius enim Ponti ſinus Boreæ obiecti amœnitate perfruiti, rurſus hyemis aſpera declinare contendunt, & Septentrionalis plagæ ſæua fugientes, in reliquos ſe ſinus conferunt, in quibus aut ventorum mollior ſit placiditas, aut ſolis ſoleat vernare temperies. Nouit igitur piſcis pariendi tempus: nouit tempus eundi, atque redeundi: nouit tempus perfunctionis, & iactationis: & nouit vt non queat falli: quia non rationis æſtimatione, & diſputationis argumento vtitur, ſed inſpiratione naturæ, quæ vera eſt magiſtra pietatis. Hæc Ambroſius.

Piſciū morandi loca diuerſa.

Mare non ſuffi cit potentibus

Apothecę oſtre arum.

Piſces cur in aquilonem ſemper tranſeunt.

Ponticus ſinus dulces aquas habet.

Piſces marini dulcib' aquis delectantur.

Aquilo æſtus temperat.

Aëris clementia vbi.

Piſcis nouit tp̄s ſuum à natura certius, q̄ de eo diſputātes.

De pulchra comparatione naturæ Piſcium, & Hominum.

CAP. XLI.

Homo indiſcretum tẽpus pariendi habet. Mulieres inclementer partus edunt.

Piſces patriã repetũt, q̃ hoĩes relinquunt.

Ingenium piſcibus diuinitus infuſum.

Echeneis ingẽtẽ nauim ſiſtit.

Virtus oĩs creaturarũ ab optimo creatore procedit.

Nautæ beluas marinas timẽt.

DENIQVE (teſte Ambroſio in ſuprà allegato cap.) omnes animantes præſcripta habent pariendi tempora, homo ſolus indiſcreta atq; confuſa. Reliqua genera clementiam temporis quærunt, mulieres ſolæ partus ſuos inclementer effundunt. Vaga enim & intemperans libido generandi, vagam pariendi ætatem exhibet. Piſces tanta maria tranſmittunt, vt vtilitatem aliquã generi ſuo quęrant: nos quoq; diffuſa æquora transfretamus. Sed quantò honeſtius quod ſucceſsionis amore, quàm quod pecuniæ auiditate ſuſcipitur? Deniq; illis ad pietatem, hominibus ad quæſtum tranſmiſsio deputatur: illi ſobolem præferunt omnibus mercibus chariorem, homines mercem longè imparem ad periculi vicem miſera lucri cupidine reportant. Itaq; illi patriam repetunt, homines derelinquunt: illis natando incrementum generis acquiritur, hominibus minuitur nauigando. Quis igitur neget diuinitus illis infuſum ingenium eſſe huiuſmodi, atq; virtutem? cùm videat iſtos in Aquilonem tam ſolẽnem obeundæ fœcunditatis peregrinationem viuaci ingenio componere, alios in exiguo corpore tantum validitatis aſſumere, vt maximas naues plenis currẽtes velis, in mediis fluctibus ſiſtant: ſicuti breuis piſciculus echeneis (de quo ſuperius codẽ lib. cap. XXXII. & XXXIII. dictum eſt) tanta facilitate memoratur nauem ingentem ſiſtere, vt quaſi radicatam mari hærere videas, nec moueri: aliquandiu enim immobilem ſeruat. An & huic quis putet ſine creatoris munere tantum potuiſſe ſuppetere virtutis? Quid gladiis, ſerris, canibus marinis, et balenis tribuendum eſt? quarum magnitudo (vt idem Ambroſius hoc lib. cap. XI. teſtatur) tanta eſt, vt ſi quando ſupernatent fluctibus, inſulæ annatare putentur, monteſq; altiſsimi ſummis ad cœlum verticibus eminere. Hæ balenæ non in actà, nec in littoribus, ſed in Atlantici maris profundo feruntur videri, vt eorum conſpectu nautæ à nauigandi in illis locis præſumptione reuocentur, nec ſecreta elementorum adire ſupremæ mortis terrore vſurpent, prout ſuperioribus aliquot capitulis præſentis lib. XXI. fuerat declaratum.

De clementia Piſcium erga Homines.

CAP. XLII.

Clemẽtia beluarum marinarũ. Ionas ab hoĩe in aquã proiicitur, à piſce colligitur.

ETSI ſuperioribus capitulis plurima oſtenſa ſunt de magna pietate, quam beluæ, ſeu monſtra marina demonſtrant afflictis naufragantibus, ne pereant: tamen inclytę adhuc eorum virtutes reputantur, quibus ipſis hominibus in aquis proſunt, quando à terrarum incolis vel deſeruntur, vel crudeliter moribundi eiiciuntur: prout euidens exemplum prędictus autor de Iona adducit, quem cetus excepit ad vitam, reddidit ad prophetandi gratiam: emendauit aqua, quem terrena deflexerant: pſallebat in vtero ceti, qui mœrebat in terris.

terris. Et vt vtriuſq; redemptio non prætereatur elementi, terrarum ſalus in mari antè præceſsit, quia ſignum Filii hominis, ſignum Ionæ. Sicut iſte in vtero ceti, ſic IESVS in corde terræ. In vtroque remedium, maius tamen in mari pietatis exemplum: quoniam exceperunt piſces, quem homines refutârunt: & quem homines crucifixerunt, piſces ſeruauerunt. Petrus quoq; in mari titubabat, ſed non labebatur: & confeſſus in fluctibus, negauit in terris. Itaq; illic quaſi deuotus manu apprehenditur, hic quaſi oblitus aſpectu cenſorio conuenitur. Hæc Ambroſius. Qualis etiam clementia animalium terreſtrium, auium, & aquatilium prædictorum erga homines exerceatur, in pluribus capitulis ſuperius eſt relatum.

Salus ĩ mari prius q̃ in terra.
Pietatis exẽplũ magnũ ĩ mari
Petrus in mari Chriſtum confeſſus, in terra negauit.

De magnitudine Noruagici Serpentis, & aliorum.

CAP. XLIII.

QVI naualibus exercitiis in littoribus Noruegiæ, vel mercaturæ, vel piſcaturæ operam nauant, conſormi teſtimonio ſtupendam ſanè rem aſſerunt, ſerpentem videlicet vaſtæ molis, ducentorum pedum & amplius longitudine, ac viginti pedum ſpiſsitudine, in rupibus & cauernis penes oras maris Bergenſium verſari: qui vitulos, agnos, porcos voratuius, ab antris ſolùm lucido noctis tempore in æſtate exit, vel polypos, locuſtas, & genera marinorum cancrorum vt deglutiat, maria tranſmittt. A collo deinceps dependentes pilos cubitalis longitudinis habet, ſquamaſq; acutas, atro colore, & flammeos oculos rutilantes. Hic nauigia infeſtat, homineſq; ſe in ſublime inſtar columnæ erigens rapit, ac deuorat: neq; id ſine portentoſo ſpectaculo regni, inſtante mutatione, euenire ſolet, nempe quòd Principes in fatum concedent, vel in exilium turbabuntur, aut bellicus tumultus eueſtigiò ſubſequetur. Eſt & alius miræ magnitudinis ſerpens in inſula Moos dicta, diœceſis Hammerenſis: qui vt cometa orbi reliquo, ſic is regni Noruegiæ mutationem portendit, prout viſus eſt anno M. D. XXII. altè ſuper aquas ſe extollens, atq; in modum ſphæræ conuoluens. Exiſtimatus eſt hic ſerpens coniectura collecta ex longinquo viſu quinquaginta fuiſſe cubitorum: quem expulſio Regis Chriſtierni, atq; grauis Prælatorum perſecutio ſecuta eſt: immò excidium patriæ demonſtrauit, veluti Iſidorus dicit de auibus Diomedis. De quibus re-

Serpens Noruagicus 200. pedum longitudine.
Serpentis Noruagici pili cubitalis longitudinis.
Serpẽs apparẽs regni mutationẽ portendit.
Moos inſula.
1522.
Serpens 50. cubitorum.

Diomedeę aues inter aduenas, ac incolas iudicant.

Serpentū longitudinis vł breuitatis duæ cauſæ.

Haren ſiue aren ſerpens.

Bagrada flumē. Serpens 120. pedum.

Boa ſerpens occiſa infantē in aluo habuit.

fert Solinus cap. V I I I. quód inter aduenas iudicent: ſi Græcus ſit, propius accedant, & quantum intelligi datur, velut ciui blandius adulentur: ſi veró quis gentis alterius fuerit, inuolare eum, atq; impugnare. Quæ ob hoc feruntur Diomedis ſocii ſacti, quód ædem ſacram omni die huiuſmodi ſtudio celebrēt: Aquis imbuunt plumas, aliſq; impendió madefactis confluunt rorulentæ, ita ædem excuſſo humore purificant, tunc pennulis ſuperplaudunt, inde diſcedunt quaſi peracta religione. Hæc Solinus. Philoſophatur præterea Albertus lib. X X V. de animal. in principio, de ſerpentibus aſſerens, falſam eorum eſſe opinionem, qui dicunt omnes ſerpentes eſſe frigidos per naturam ſuæ complexionis. Deinde ponit duas cauſas longitudinis, vel breuitatis eorum: quarum vna eſt naturalis habitudo, quæ in omni animali ex ſpecie conſtituitur, eó quód omnium natura conſtantium terminus eſt, & ratio magnitudinis, & naturalis augmenti. Alia veró eſt cibus & locus, calidus vel frigidus, minus vel maius extendens humidum viſcoſum, quod eſt materia generationis eorum. Ponit idem Alber. ſerpentem Haren, ſiue Aren dictum, ſimilem ſerpenti, ſiue draconi, qui Caruen ab eo appellatur, longitudine ſex cubitorum. Dicit etiam Plinius lib. V I I I. cap. X I I I I. de magnitudine ſerpentum in hunc modum: Nota eſt in Punicis bellis ad flumen Bagradam á Regulo Imperatore balliſtis tormētiſq;, vt oppidum aliquod, expugnata ſerpens, centum viginti pedum longitudinis. Pellis eius, maxillæq; vſque ad bellum Numantinum durauere Romæ in templo: quod & Liuius, ac reliqui claſsici hiſtorici atteſtantur. Deinde eodem loco inquit, fidem his facere, quæ in Italia boæ appellantur: in tantam amplitudinem exeuntes, vt diuo Claudio Principe, occiſæ in Vaticano ſolidus in aluo aſpectatus ſit infans. Hæ primúm bubuli lactis ſucco aluntur: vnde etiam nomen traxere, quemadmodum & Iſidorus refert.

Adhuc de magnitudine Serpentum.

CAP. XLIIII.

Draco 30. cubitorum.

Lacerta 24. pedum longitudine.

Hydri vicenūm cubitorum.

Serpentes armēta, et paſtores deuorant.

Serpens iugeris longitudine.

S. Donatus ẽps

Serpens 8. iugis

ASSERIT etiam Alber. lib. X X V. dracones omnes corpore eſſe valde magnos, & vt plurimum triginta cubitorum, qui tamen libentius in frigore, quám calore viuunt. Præterea aſſerit lacertā apud Indos longitudine XXIIII. pedum, quod & Plin. lib. V I I I. cap. X X X I X. teſtatur: etiam in Hiſpania magnitudine cruris humani ſub genu inueniri. Solinus etiam cap. L X V. tantam enormitatem ſerpentum adducit, vt ceruos, & animantium alia ad parem molem tota hauriant: quinetiam Oceanum Indicum, quantus eſt, penetrent, inſulaſq; magno ſpatio á continenti ſeparatas, pabulandi petant gratia. Idq; ipſum palám eſt, potentia amplisſimæ magnitudinis fieri, vt per tantam ſali latitudinem ad loca permeent deſtinata. Etiam hydri ſecundum Plin. lib. V I. cap. X X I I I. in mari longitudine vicenūm cubitorū. Volater. lib. X I I. cap. De locis nuper repertis; allegat ſerpentes mille paſſuum longitudine, qui certo anni tempore armenta, & paſtores ipſos totaliter deuorant. Strabo lib. X V I. allegat Poſſidonium ſcribere, in Macra campo fuiſſe viſum ſerpentem mortuum iugeris longitudine, & craſſitudine tanta, vt equites ex vtraq; parte aſtantes, ſeinuicem intueri non poſſent: hiatu autem tanto, vt hominem equo inſidentem reciperet: exuuiarum ſquamam quamlibet clypeo maiorem. Deniq; S. Donatus Epiſcopus ſpuit in os draconis, eumq; interfecit, quem octo iuga boum ad cremandum vix trahere potuerunt.

potuerunt. Hic draco (teſte Zozomeno) in via publica circa pontem iacebat, capraſq;,oues,equos,boues,& homines deuorabat.

boum duci haud potuit.

De diuerſitate, ac colore vario Serpentum.

CAP. XLV.

ARBITRANTVR plurimi in ſolis regionibus calidis habitare ſerpētes, ob connatam frigiditatem eiſdem animalibus inhærentem, tum quòd calore magis multiplicentur, ac citius incrementum ſuſcipiant: ſed reuera frigida illa Europæ pars in Septentrione etiam peſſimos habet, & enutrit ſerpentes, licet quoad naturam veneni debiliores, quàm ſint Africani. Et quāuis conſtanter aſſerat Plin. in præfatione VII.lib. hiſtoriæ ſuæ, naturaliter ſerpentem in genus ſuū non ſæuire: tamen in littoribus Aquilonarium fluuiorum haud rarum eſt ſpectaculum, cernere ſerpentes acerbiſſimè ſeſe morſibus petentes: ſicuti ſtelliones in Italia contra ſcorpiones, & enhydri iuxta Solinum cap. XLV. aduerſus crocodilos Aegyptiacos, parū in naturali malitia à ſeinuicem diſcrepātes, continuò pugnant. Vtcunq; ſe habeat huiuſmodi certamen, certum eſt plures, & noxios eſſe ſerpentes in frigidiſſima plaga Septentrionis, terreſtres ſcilicet, qui acrius aquaticos perſequūtur: & hi in terris manent, ac diuerſis nutrimentis minutarum herbarū, in quibus acriorem veneni vim cognoſcunt, auidius reficiuntur, maximè in locis montoſis productarum: hiq; deteriores ſunt in lædendo homines veneno ſuo, quàm littorales, aut riparii. Serpentes autem ieiuni, ſatiatis ſunt crudeliores: ita & irati, ac prouocati. Coloribus diuerſis diſtinguuntur, nigro ſcilicet, cinereo, arenaceo, candido, rubeo, vario, guttis deniq; diſtincto, de quorum genere eſt Sabrin, & ſimiles: quorum morſus aperit omnes poros naturales aurium, oculorum, narium, è quibus ſanguis emanat, & aquoſa ſanies pauca ex membro corporis læſo ſurgit, dolor in ſtomacho, conſtringitur anhelitus, oritur difficultas reddendi lotium: quam ſubſequitur ſpaſmus. Remediis verò contra hæc ſerpentum venena vtuntur Aquilonares, theriaca videlicet Veneta, quæ cæteris omnibus præſtantior reputari ſolet, ab exoticis mercatoribus in maxima quantitate ob quæſtum terris illis importata. Nigri coloris ſerpentes, partim aquas, partim terras inhabitant, partim tubera in paludibus exiſtentia, (Gothicè Tuuar dicta) partim rupes petroſas aquis contiguas. Hi ſerpentes de genere aquaticorum ſunt, atq; noxii exiſtūt: inter quos & Berus ſerpens aquaticus locum habet, aſtutus, nequitioſus, & lethifer. Dicitur hunc coire cum murena: quod videtur Alberto lib. XXV. fabuloſum, licet beatus Ambro. lib. V. Hexam.

Septentrio peſſimos habet ſerpentes.

Serpētes ſeinuicem morſibus petunt.

Serpentes terreſtres peiores aquaticis.

Malitię gradus.

Serpētum colores diuerſi.

Signa hominis veneno infecti.

Theriaca remediū pręſtās cōtra ſerpentes.

Serpentes nigri.

Berus ſerpens.

Serpentes cinerei coloris peſſimi.
Hæmorrhois.
Serpẽtes arenoſi
Ammodites ſerpens.
Sabrin ſerpens.

cap. VII. coitum illum attribuat viperæ omnium adulterarum peſſimæ. Cinerei coloris eſt aſpis, & ceriſtalis ſecundum Alber. aliàs criſtalis, de genere viperarũ, longitudinis duorum cubitorum: qui morſu ſuo alienat ſenſum & rationem, caliginem oculis inducit, & ſpaſmum mortificantem. Eſt & alius ſerpens cinerei coloris, Hæmorrhois dictus, vnius cubiti, hominem morſu ſuo per ſanguinis fluxum interficiẽs. Arenacei coloris ſerpentes ſunt, de quorum genere eſt Ammodites, longitudine cubitalis, maculis nigris diſtinctus per corpus, ſupra dorſum habens veſtigia linearum. Hic morſu ſuo vehementiſſimum dolorem cum tumore infert, vnde virus fluit, quod à tertio die in ſeptimum vſq; hominem necat. Sabrin ſerpens iuxta Alber. etiam arenoſi coloris, cum punctis albis & nigris corpus diſtinctum habens, longitudine vnius aut duorum cubitorum, naturamq; in morſu ſimilem cum ceraſte, ſiue cornuta. Quomodo autem hominem interficiat, ſuprà hoc capite demonſtrauimus.

Adhuc de colore, & nominibus Serpentum.

CAP. XLVI.

Serpẽtes cãdidi
Fului.
Rubei peſſimi.
Citrini.
Cenchris ſerpẽs
Berus.
Natrix.
Snock ſerpens.
Lacertæ.
Chelydrus.
Andrius ſerpẽs
Scytale.
Slaa ſerpens.
Aſpis ſtupefaciẽs pellẽ hyeme mutat.
Amphisbæna.

CANDIDI ac varii, de quorum genere eſt ſabrin iam deſcriptus, & Alfordius, ſiue Affordius, ſimilem naturam cum ſabrin habens. Fului, vt pareas, ore lato, morſu maligno, ſed plurimum veloces, atq; in cauda ſemper ambulãt. Rubei omnibus aliis ſunt peiores, vt in plurimum cubitalis longitudinis, immò & pedalis, ac ſemipedalis, vt Altinanti iuxta Alber. ex inſidiis plus nocens. Citrini coloris eſt ſerpens cenchris, à colore milij ſic dictus: eius morſus vti viperæ venenoſus eſt. Serpentes aquas inhabitantes duri et aſperi capitis ſunt, multiplici ſpecie diſtincti: de quorum numero eſt Berus ſupradictus. Item natrix à nando dictus, quòd in aqua quoq; venenum ſpargat, ciboſq; inficiat, vt ſi quis ex infectis quicquam guſtauerit, illicò moriatur. Item coluber ſecundum Plin. lib. XXXII. cap. V. in aquis viuit. Serpentes in rupibus morantes plerũq; nigri ſunt, quos vulgari gẽtis idiomate Snock appellant, quãuis etiam ibidẽ varii in magna multitudine reperiãtur. Hi mortalibus in rupibus verſantibus, æſtate præſertim, haud parum moleſti ſunt, cùm etiam veneno ſuo ſæpe homines occidant. Antra incolentes lacertæ ſunt, & hæ quoq; multiplices: ſed non ita noxiæ, vt ſerpentes, attamen cauendę ſunt. Terram & aquam indifferenter inhabitãt chelydrus & andrius. Chelydrus ſemper directus ambulat, quia ſi ſe multum torſerit, dum currit, ſtatim crepat. Andrius verò ſecundum Alber. in aquis, campis, & ſyluis habitat, aſpide minor, ſed latioris capitis, ſurdus, deterior & nocentior cæteris, quia morſus eius inducit vertiginem, et vomitum choleræ fœtidæ, ac debilitatẽ corporis, vt in hora moriatur læſus: & ſi tertiam horã ſuperuixerit, ob fortem medicinam, & complexionẽ, tamen vlterior ſpes vitæ haud relinquitur. Scytale ſerpens eſt duplicis ſpeciei: vnus admiratione ſuæ pulchritudinis detinet inſpicientes, piger, paruus, & ignei veneni, ita etiam quòd ille quem lædit, ſtatim moriatur: atq; Slaa Gothicè vocatur. Hic frigidiſſima hyeme pellem deponit, ſicuti ſtupefaciẽs aſpis, quę pellem mutat. Hic etiam, veluti alii ſerpentes in hyeme latitantes, ſe recipit in viſcera terræ, à ſolis videlicet ingreſſu in Libram, vſq; dum Arietis ſignum exeat: intra quem terminum ſi ſolis attractu antra exierit, atq; calore haud tempeſtiuo nimis diu delectatus fuerit, niue geluq; antrum conſtringente, moribundus extra illud relinquitur, prout ſuperius de hirundinibus eſt ſpecificatum. Alius (teſte Iſidoro) amphisbæna dicitur, eò ꝙ duo capita habeat, vnum in loco ſuo, alterũ in cauda, currens ex vtroq; capite tractu corporis circulato. Hic ſolus ſerpentium frigori ſe committit, primus omnium procedens.

De habita-

De habitatione ac manſione Serpentum.

CAP. XLVII.

VIDETVR (licet rarò) mirum ſpectaculum in Aquilone, quomodo profundè ſub radicibus arboris betulinæ manent ſerpentes: quorum multitudo ſuo afflatu calorem in radicibus excitat, vt folia huius arboris ſemper durante hyeme viridia permaneant. Quocirca gens naturæ ſecreta ignorans, arborem ſacrã putat, quaſi magno numini conſecratã. Nec multum diſſimile aſſerere videtur Solinus cap. XL. in quadã Africæ gleba non ſine miraculo lucum virere vndiq; ſecus agris arentibus. Hyeme tamẽ in cauatis arboribus, vel rupibus ſerpentes latent, pro cibo ſomno vtentes: aliàs in æſtate cibus eorum herbæ, carnes, & aues ſunt, quarum pennas & plumas poſteà euomunt: demũ ſi poſſunt, lac, & vinum (quod ſecũdum Plin. lib. X. cap. LXXII. præcipuè appetunt) vel modicam aquam bibunt. Sunt & plures ſerpentum ſpecies, vt (iuxta Solinum cap. præallegato) quantus nominum tantus mortium numerus, tot venena quot genera ſerpentum, tot pernicies quot ſpecies, tot dolores quot colores (vt Iſidorus dicit) habeantur: ſed nulla infeſtiora, quàm aſpidum genera, & rubea rarius apparentia. Verũtamen omnia genera, aut ſpecies ſerpentum in Septentrione enumeratas, Africa in multitudine, ac ſerpentibus venenoſis ſuperat: de quibus Strabo lib. XV. multa & miranda dicit, & Solinus cap. iam citato. In Septentrione tempore veris fricatione ſerpentes cutem exuunt inter ſaxa: quæ cutis inueterata adiuncta cera dentes celerrimè euellit. Plutarchus in lib. De aſpidibus dicit Aegyptios pro delitiis vnà cum pueris aſpides educare, tantumq; manſueſcere, vt vocati menſis aſſiſtant, pultes farina & melle confectas deuorãtes: eorum Reges diadema aſpidũ figura ob imperii firmitatẽ portant. Opimatum dicunt naturæ ſcrutatores, præcipuè Alber. lib. XXVI. de animal. vermem venenoſum, qui cum ſerpente non viribus, ſed audacia & aſtutia pugnat, atque eum adhærendo gutturi ipſius, mordendoq; ſine intermiſſione vincit: vnde etiam auelli haud poterit, donec eum interficiat. Idem facit vermis, qui dicitur ſecundum Alber. ſpoliator colubri. Cornu ceruinum ſuffitum in abigendis ſerpentibus aptum, vt Volater. lib. XXV. de ceruis commentatur, & Plin. lib. XXVIII. cap. IX. Item euphorbia herba ſuo lacteo ſucco, quæ ob id miris laudibus celebratur, cõtra ſerpentes, & venena iuuat, vti idem Plin. lib. V. cap. primo in fine tradit. Quomodo deniq; locuſtæ, cùm libet, ſerpentes necent, ac occidant, faucibus eorum apprehenſis mordicus, videatur prædictus autor lib. XI. cap. XXIX.

Arbores hyeme virentes.

Serpẽtibus hyeme ſomnus pro cibo.

Serpentũ plura genera, & venena.

Africa cæteras regiones ſerpẽtibus ſuperat.

Cutis ſerpentis dentes euellit.

Serpẽtes vocati menſis aſſiſtũt

Cibus ſerpentũ

Diadema Regũ in figura aſpidis.

Opimat' vermis

Remedia cõtra venena.

Euphorbia herba.

De pugna paſtorum contra Serpentes.

CAP. XLVIII.

SVNT & aſpides in partibus Aquilonaribus ſcabroſæ cute, dura ſiccitate, cinereo colore, oculis ſcintillantibus, longitudine triũ vel quatuor cubitorum, veneni acumine hominẽ interficiẽtes ante horas quatuor, niſi remediis opportunis occurratur, theriaca ſcilicet Veneta, aut allio cum ceruiſia antiqua bibito, aut ſucco fraxini expreſſo, & epoto, vti Plin. lib. X V I. cap. X I I I. docet, aut furfure more emplaſtri appoſito. His remediis pro ſe paſtores, ſed theriaca pro pecoribus inungendis cum ſale in circuitu tumoris vtuntur.

Remedia aquilonaria contra venena.

Serpentes eleuati venena euomunt.

Nam hi ſerpentes eleuati ſuper pectus ad medium cubitum incedũt, venenumq́ in magna quantitate, diuerſiſſimo colore in gutture collectum in reſiſtẽtem aut obuium hominem expuunt, ac celerrimè ſub antra & ſaxa ſugiendo ſe recipiunt. Hoc autem ita eſſe meo ipſius exemplo comprobare queo, quia ante L. annos is caſus in Aroſienſibus pratis mihi accidit, dum more ſcholarium in medio Auguſti collecturus eram grana iuniperorum, quæ tunc primùm in Aquilone matureſcunt.

Serpentes ꝑ io. pedes ſaltant.

Sunt etiam ſerpentes, qui arcuato, ſeu rotato curſu velociter mouẽtur, decem pedes ſaltando: & inſuper pugnãt, ſtrepitum vehementem inter herbas ſole ſiccatas facientes. Verùm benignitate naturæ factum eſt, vt ſonitù prodantur, quando nocituri accurrunt. Venenum autem ſic exputũ, in veſtem occurrẽtis multiplici colore diſtinctum deſcendit, nec anguis poſteaquàm venenum expuẽdi in hominem ſibi audaciam aſſumpſit, apparet.

Serpens emiſſo veneno ſugit.

Serpẽtes domeſtici ĩ aquilõe.

Supſtitiones vanæ prohibitę.

Sunt etiam domeſtici ſerpentes, vt penates in Aquilonis extrema plaga reputati, qui lacte vaccino vel ouino nutriti, cum infantibus ſub tectis ludunt, & plerũq; in cunis, vt fidi cuſtodes, dormire videntur: quos lædere pro piaculo exiſtimatur. Sed hi ritus reliquiæ ſunt veterum ſuperſtitionum, omnino ſuſcepta Catholica fide interdicti.

Serpẽtes à veterib' antris vix amoueriqueũt

Serpẽtes ducem habent.

Si verò ſulgure, vel domeſtico incẽdio domus huiuſmodi deletæ, aut peſte graſſante habitatoribus euacuatæ fuerint, remanent ſerpentes in antris exuſtæ domus, tantoq́ agmine coaleſcũt, vt difficultatẽ nouo cultori pariant, quominus tutè cum ipſis cohabitare poſſit. Cernuntur etiã ſerpẽtes innumerabiles ſub quercubus in æſtatis initio, ducem (cui candida criſta vt corona eminet) tanquam apes ſuum rectorem, ſequentes. Credũtur veterum relatione lapidẽ flatu ſuo gignere, ex aliqua venenata particula eo in loco, vbi manent, inter ſolia producta, vel reperta. Talium ſerpentum con-

congregationem Solinus cap. LX. etiam meminit circa Caſpias portas verſari: qui vndiꝗ gentium conuenæ, à verno ſtatim die illuc confluunt, maximo impendio viatorum, quibus omni tempore, præterquàm hyeme, acceſſum ad iſtos populos negant. Terra tamen Aquilonaris, vbi fraxinea arbore abundat, venenatis his beſtiis caret: quod & Plin. loco ſuprà allegato teſtatur, quãuis idem autor eodem lib. cap. XXXIIII. hederam ſerpentium frigori eſſe amicam dicat. Fauorabile deniꝗ verbum Iſidorus de natura ſerpentum profert, quòd hominem nudum & dormientem nunquàm lædant: idꝗ mihi in pueritia & adoleſcentia ſerpentibus ſine læſione ſæpiſsimè congredienti contigit.

Serpẽtes caſpiarum portarum viatoribus nocent.

Serpẽtes dormientem et nudũ non lædunt.

De Theriaca, ac aliis remediis aduerſus venena.

CAP. XLIX.

CERTVM itaque relinquitur, ſerpentes euomere virus exitiale, multiplici colore diſtinctum: quod eò nocentius eſt, quò grauius irritati per calorem illud eiiciunt. Nec percutiunt, cùm natura frigidi ſunt, niſi quando caleſcunt. Nam quando frigidi ſunt, nullum tangunt. Percuſſus itaque ſerpentum veneno, primùm obſtupeſcit: deinde vbi ipſum virus caleſactum exarſerit, ſtatim hominem (niſi remediis efficacibus occurratur) extinguit. Tale autem remedium theriaca præſtat, quæ eſt antidotum ſerpentinum, quo venena (ab eo quòd venas necent dicta) pelluntur, vt peſtis peſte ſoluatur. Verùm vt aliqua eius compoſitio Aquilonaribus incolis innoteſcat, operæpretium duxi verba Plinii lib. XX. cap. vltimo, præſentibus, donec aliud melius remedium contra venena occurrat, inſerere hoc modo: Recipe aduerſus venenata animalia ſerpilli duûm denariorum pondus, opopanacis & milii tantũdem ſingulorum, triſolii pondus denarii, anethi & fœniculi ſeminis, & aniſi, & ammii, & apii denariorũ ſenûm ſingulis generibus, erui farinæ duodecim. Hæc tuſa cribrataꝗ, vino quàm poſſit excellenti digeruntur in paſtillos, victoriati pondere. Ex his ſinguli dantur ex vini mixti cyathis ternis. Hac theriaca magnus Antiochus Rex aduerſus omnia venena vſus traditur. Hæc Plinius. Quatenus autem talis compoſitio aduerſus venenum valeat, an verò ea præſtantior, meliorꝗ eſſe poſſit, qua læſæ ſanitati celerrimè ſubueniatur, ne toxico præualẽte veneno infectus ſuccumbat, artis medicæ periti in eius cõpoſitione dubio procul experientur. In Aquilone tamen contra peſtem (licet rarò graſſantem) infallibile remediũ cuiuſdam electuarii apud plurimos ſuę ſanitatis cuſtodes habetur, quo nedum tempore peſtis, ſed & in cunctis ægritudinum principiis vtuntur: atꝗ ita fieri ſolet: Recipiatur aloës hepaticæ, aliàs iecorariæ lotæ libra media, bene tuſæ, cinnamomi electi vncia media, maſticis vnc. med. cornu ceruini toſti vnc. med. centaureæ minoris vnc. med. gentianæ vnc. med. dictami albi Cretici vnc. med. lupini toſti, vt ſiliqua adimi queat, vnc. med. Hæc omnia ſeorſum in puluerem redigantur, & deinde ſimul cõmiſceantur. Poſteà capiatur mel quinꝗ librarum: quod bene ſuper ignem in patella ærea deſpumetur, atꝗ in eo, cùm à feruore tepuerit, prædicti pulueres miſceantur, inꝗ modũ pulmenti vndiꝗ voluantur. Hoc modo electuarium habebitur: quod in aurora cum bono vino, albo, ad quantitatem nucis auellanæ ſumptum, omne venenum, & peſtiferum ab humano corpore ſine vlla violentia expellit. Habet hoc electuarium alias miras operationes auertendi multas ægritudines per facilimam purgationem, quocunꝗ tempore ſecuriſſi-

Serpentũ venenum quando nocentius.

Venenũ in corpore caleſactũ extinguit.

Theriaca remediũ contra venena.

Venenum vnde dicatur.

Theriacæ ſecundum Plin. cõfectio.

Antiochus rex theriaca vſus.

Electuariũ aquilonarium contra peſtem.

Electuarii aquilonaris contra peſtẽ cõfectio

Electuarium variarũ virtutũ.

mê ſumptum. Scio multos homines, nullis adhibilis medicis, hoc ſolo electua-
rio per continuos ſexaginta vel nonaginta annos, etiam in vltimam vſq; ſenectam,
Iacobus Archi eps Vpſalen. 1522. obiit. ſuam ſanitatem conſeruaſſe: inter quos diuæ memoriæ Iacobus Archiepiſcopus Vp-
ſalenſis, qui ad centeſimum ætatis ſuæ annum peruênit, ac M. D. XXII. vita
functus eſt.

De Thriſſa piſce nuper etiam in Pruſsia reperto.

CAP. L.

ARISTOTELES inter naturalium rerum indagatores
facilè principatum tenens, lib. VIII. de animal. cap.
XIII. aſſerit, piſcibus hanc ferè ineſſe naturam, quòd
Piſces p̄ſcripta domicilia habent. præſcripta ſibi domicilia, vbi frequentius per naturalem
quandam inclinationē morari ſoleant, non ſine aliqua gra-
ui cauſa tranſgrediātur: tamen diuerſa genera piſcium, di-
Piſces aliquando loca cōſueta mutant. ſtincta maria, lacus, atq; flumina, pro ratione temporis in-
habitare, atq; illa, tum paſtus vberioris, tum vehementiæ
caloris & frigoris, deniq; commodius fouendi fœtus gra-
tia, prout ille à natura inditus affectus dictat, aliquando permutare concedit. Dein-
Piſces alii alibi præſtantiores. de diuerſa loca, tempora, atq; nutrimenta, diuerſos piſces producere, ita vt alii aliis
in locis principatum obtineant, quemadmodum ſuperius lib. XX. cap. vltimo rela-
Gobiones ī Creta pingues. tum eſt, conſtanter affirmat: vt apud Cretam inſulam gobiones piſces, omneq; ſaxa-
tile genus plurimum pingueſcere: qui tamen aliis in locis aridi reperiūtur. Huic diui
Ambroſii in V. lib. Hexamer. cap. X. ſententia, quæ hoc lib. cap. XL. inſerta eſt, aſti-
pulatur: tum etiam Plin. lib. IX. cap. XVIII. ad hunc locum pertinentia pul-
cherrima adducit. Quare etiam operæpretium me facturū eſſe iudicaui, ſi talem an-
tehac inauditū caſum, præſertim iſtis in oris vbi contigit, qui mihi per literas à quo-
dam fidedigno viro, cùm hic liber excuderetur, annuntiatus eſt, in fine huius libri, ad
confirmandum horum ſummorum philoſophorum opinionem, quæ veriſſima eſt,
adiungerem. Quandoquidem Itali in hunc vſque diem ſe ſolos frui deliciis piſcis
Thriſſa piſcis. cuiuſdam ſibi perſuaſum habēt, quem cōmuniter Thriſſam, noſtræ ætatis Græci cor-
Clupea piſcis. ruptè Phriſſam, Romani Laccia appellant: quidam ex eo clupeam, cuius Plin. lib.
IX. cap. XV. meminit, eſſe opinātur, quòd id genus piſcium Veneti etiamnū Chie-
Thriſſa 1554. in Pruſſia captus pam nuncupent: talem etiam hoc anno in Pruſsia circa mare (vt vocant) recens, eo
in loco, vbi in ſinum Balthicum, ſeu Codanum iuxta Celtem, ſe exonerat, videlicet
circa caſtra Balge, & Lockſtede ad ducem Pruſsiæ pertinentia, in maxima multitu-
Porpel piſcis. dine captum eſſe compertum habetur. Nam horum piſcium, quos Pruteni Porpel
Thriſſa 12600 ſ. capta. appellant (nomen anteà incognitum) piſcator quidam duodecim millia et ſexcentos,
ſeu quod idem eſt, ſexagenas (vti appellant) mille octingentas, menſe Maio intra
quatuordecim dies, præter alios piſces, quorum etiam haud parua copia erat, cepit.
Italia de thriſſa piſce gloriat̄. Non eſt igitur, quòd in poſterum Italia de hoc piſce, tanquam ſibi ſoli à diuino nu-
mine conceſſo glorietur, cùm idem prorſus genus per Dei benignitatem aliis in oris
quoq; repertum ſit. Vnde Ariſtotelis, Plinii, ac diui Ambroſii ſententia, piſces ali-
quando loca mutare, firma permanet. Verùm ad inſecta tranſeamus, quoniam hæc
immenſæ ſubtilitatis animalia reſtant.

LIBRI XXI. FINIS.

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE INSECTIS ANIMALIBVS.

LIBER XXII.

PRAEFATIO.

ACCEDVNT & ſuperioribus figuris ac imaginibus aliquot minuta animalia, quibus naturæ inſcrutabilis ratio maiorem adiunxit admirationem, quòd nihil etiam in minimis otioſè productum videatur. Quomodo verò producuntur, aut ad quem finem ſeu effectum conſeruantur, ſtudioſis diligentius apud optimos autores (vbi ita viſum fuerit) indagandum, ac plenius conſyderandum relinquo: inter quos quantum Iſidorus XII. Etymolo. lib. cap. VIII. de minutis animalibus præcipuè volatilibus pulcherrimè tractãs præſtiterit, haud ſatis enarrari poteſt. Quãtum etiam in talibus ſpecialiter exprimendis dudùm Sapiens laborauerit, Prouerb. XXX. cap. his verbis explicatur: Quatuor (inquit) ſunt minima terræ, & ipſa ſunt ſapientiora ſapientibus: formicæ populus infirmus, qui præparat in meſſe cibum ſibi: lepuſculus plebs inualida, qui collocat in petra cubile ſuum: regem locuſta non habet, & egreditur vniuerſa per turmas ſuas: ſtellio manibus nititur, & moratur in ædibus Regis. Quæ omnia animalia, licet parua corpore ſunt, habent tamen inſignẽ quandam innatam prudentiam: formicæ quidem ad ſedulitatem monent: lepuſculi ſuo exemplo veram quærendam ſecuritatem, quæ in petra (id eſt CHRISTO) eſt, informant: qui cùm in terra timidi, in mari formidabiles. Horum Ambroſius in hunc modum lib. V. Hexamer. cap. X. meminit: Lepùſculus quoque timidum animal in terris, in mari formidabile, citam, & quæ non facilè poſſit auferri, corruptelam inuehit. Voluit enim te creator nec in mari ſatis ab inſidiantibus eſſe ſecurum, vt propter pauca, quæ noceant, quaſi in excubiis poſitus, arma fidei ſemper, & ſcutum deuotionis accinctus, à Domino tuo debeas ſalutis ſperare præſidium. Hæc Ambroſius. Locuſtæ iuſtitiæ exemplum proponunt. Sine rege

Natura nihil otioſum produxit.

Iſidorus.

Animalia terræ minima, ſapiẽtiora ſapientibus.

Aialia parua inatam prudentiam habent.

Lepuſculus in mari formidabilis.

enim ſunt, attamen in volando ſuum ordinem tenent, & homines etiam ſub magiſtratu in officio contineri nequeunt: araneus ſuo exemplo ad laborem inuitat. Inſuper formicæ, quòd homo depoſita pigritia pro euitanda inopia laborare debeat, euidens exemplum oſtendunt. Lepuſculus, herinaceus, & cuniculus, quia animalia naturaliter timida ſunt, intra petras refugium quærunt. Locuſtæ obliquo volatu longinqua loca petentes, flatu rigido in mare ſæpius ſuffocandæ proiiciuntur, vel meſſem corrodentes patria lege interimuntur: attamen more militari explorando, pugnandoq́ prudentiſſimè diriguntur. Stellio de araneorum genere, quod viribus à natura non obtinet, ſolertia & induſtria palatiis Regum inhærens acquirit. Reliqua huc pertinentia Iob proſequitur cap. X I I. de indiciis rerum naturalium, ad quid ſunt inſtitutæ.

Homo formicæ exemplo laborare debet.

Locuſtæ more militari diriguntur.

De Araneis.

CAP. I.

Araneorum genus multiplex

IN primis itaque araneorum occurrit multiplex genus, colore, magnitudine, & naturali inſtinctu diuerſum, ac mirabile. Vnum quantitate nucis, continuò in lucidis noctibus & diebus, ſub feneſtris grandioribus deprędans muſcas, quæ propter abundantiam ferculorum conuiuantibus ſunt moleſtæ. Aliud genus, minus ſcilicet quantitate, ſed ſuo veneno magis nociuũ, quod in foribus ędium versatur, tantumq́ cumulum muſcarum retibus aggregat, vt afflatu exigui venti retia facilimè diſſoluantur: quæ tamen eueſtigiò ad nouam prædam capiendam reficit. Hoc etiam genus contra frigidum acceſſum ventorum telas villoſas inſtar ſubtiliſſimæ cutis conficit: idq́ non ſolum inter hominum habitationes

Arane' telas villoſas conficit.

tationes latas & altas, ſed etiam inter arbores ſyluarum plurimum patulas, vt in his teneras lacertas, bruchoſq́, & veſpas capiat: fœmina telam producit, mas verò minuta animalia venatur. Huiuſmodi tela humili vel ſublimi loco poſita, auguria agricolis præſtat ad ſemina in collibus, vel vallibus proiicienda, vt ſuperius de caſtorum, ſeu fibrorum ædificiis eſt notatum. Præter hæc duo genera (vt præmiſſum eſt) etiamnum aranei differunt, quòd alii ſunt magni, & quaſi rotundi, alii oblongi ſicut columna, alii parui, alii minutiſſimi, alii ſubtiles: quidam cinerei, quidam virides, quidam varii per totum corpus, & hi plures lineas in dorſo albiſſimas habent: quidam longorum pedum, qui diſcurrunt in gramine, & humiditates fructuum, ac animalium mortuorum, ſi aliqua inueniunt, ſugunt: quidam in foraminibus terræ ſedent, & per ſaltum parua animalia, quæ tranſeunt, inuadunt, exuguntq́ ea: quidam denique ſuper aquas erectis cruribus diſcurrunt, Trixales Græcè dicti, piſciculos prædantes, ac cyniphibus inſidiantes. Coit araneus in fine veris, & cùm coire cupit, marem filo attrahit: oua autumno parit, & in principio veris fœtum producit. Araneus verò telam conficiens quinque obſeruat: Materiam à ſuperfluitate humidi ex cibo quotidiano aſſumpti, quo nimium euacuato tabeſcit: tempus, quia tota die ruptam telam mane retexit, vel veterem reficit, maximo tamen cum ſtudio in aurora circa hanc laborat: ſitum telæ, quia in anguloſis locis, penes parietes, vel arbores, in ſublimi telam ſuam libenter ſuſpendit: figuram, quoniam hanc in productione linearum per fila ſua rotundam, triangularem, vel oblongam efficit: denique modum operationis, quia magnus poſteriori pede ab aluo filum, vnde rete ſuum contexere queat, extrahit: aliud autem genus de ore filum emittit, ex quo anteriori pede telam longè lateq́ conficit. Quemadmodum enim Dominus mulieribus (teſte Ambroſio lib. V. Hexam. cap. IX.) texturæ ſapientiam dedit, ſic etiam araneum, qui tam ſubtiliter ac doctè laxos caſſes in foribus ſuſpendit, ſapientiæ immunem haud reliquit. Hic demum araneus ſecundum Plin. lib. XI. cap. XXIIII. orditur telas, tantiq́ operis materiæ vterus ipſius ſufficit: ſiue ita corrupta alui natura ſtato tempore, vt Democrito placet: ſiue eſt intus quędam lanigera fertilitas, tam moderato vngue, tam tereti filo, & tam æquali deducit ſtamina, ipſo ſe pondere vſus. De telis araneorum etiam Paulus Diac. lib. VI. cap. IIII. pulchra meminit.

Araneorū fœmina telas producit.

Mas venatur.

Araneorum variæ differentiæ

Araneus telam cōficiēs 5. obſeruat.

Araneus ex ore fila extrahit.

Mulieribus texturæ ſapientia data eſt.

Araneus ītus fertilitatē lanigeram habet.

De Oeſtris, & Locuſtis.

CAP. II.

Oeſtrus ſiue aſi lus inſectum.

OESTRVS animal eſt armentis aculeata punctura per/moleſtum: dictio Græca, quæ Latinè aſilus interpretatur: ſed in Septentrionalibus terris vulgari gentis idiomate Heſtabrymſs appellatur. Quoad indicandum inimicorum inſidias inter nemora, Gothi hac præcipuè beſtiola vtũtur, culmum ſiue ſtraminis feſtucam caudæ ſuæ infigendo, vt eò volare cogatur, vbi deponendi culmi adiutorem inue/niat, quem naturæ inſtinctu hominem eſſe cognouit: vnde eius veſtibus inſidet, donec à ſtramine, & homo ab inſidiis intentatis liberetur, pro/ut Saxo Danorum hiſtoricus lib. III. de quodam Amletho Regis filio oſtendit. Quomodo autem animalia periclitantia apud homines remedia quærunt, Volater. lib. XXV. huius rei plurima exempla adducit. Sunt etiam rutili atque prægran/des ſcarabei, aridam terram fodientes, qui in Aquilone vulgari lingua Getingh ap/pellantur: hi inter gramina ſitum molliorem habent, fauoſq́ paruæ ac fiſtuloſæ mo/do ſpongiæ, medicato melle fingunt: quod à vulpibus ſtudioſè quæſitum, plerunq́ voratur &c. Sunt & locuſtæ arenoſi coloris, magnitudine crabronum, quæ tanto cum agmine volant, vt ſolem obumbrent: arboribus teneris, præſertim quernis, inſi/dent, earumq́ folia melleo rore conſperſa, non ſolùm vorando depopulantur, ſed & corticem ad ſolidum lignum vſque abſumunt. Hæ autem denſè volantes non aliter, quàm flamma & fumo picearum tedarum, manibus diſcurrentium iuuenum obie/ctarum, abiguntur: qui etiam iuuenes perticas, ſiue longas haſtas ferunt, atque in earum ſummitate picea ligna humani capitis magnitudine alligata, et comburentia, ac fumigantia ſeruant, vt diſcurrendo inter ſegetes, veluti paſtores inter armenta, his beſtiolis eas opponant, ne contactu ſuo peſtifero ſegetibus noceant, aut mor/ſu corrodant. Et hoc terrarum incolæ tanquam lege decreta, quoties peſtis talis ingruerit (quod tamẽ ſingulis annis haud accidit) obſeruant, veluti Plin. lib. XI. cap. XXIX. de Cyrenaica regione atteſtatur inquiens: In Cyrenaica regione lex etiam eſt ter anno debellandi locuſtas, primo oua obterendo, deinde fœtũ, poſtremò adlu/tas, deſertoris pœna in eum qui ceſſauerit conſtituta. Et in Lemno inſula certa mẽſura præfinita eſt, quam ſinguli enecatarum ad magiſtratus referant. Deinde: Necare & in Syria militari imperio coguntur. Tot orbis partibus vagatur id malum, prout ſuperius lib. IIII. cap. XV. de lege coruorum necandorum, & ſimilium di/ctum eſt. Meminit idem autor lib. X. cap. XXVII. quomodo hæ locuſtæ ſeleucidibus auibus pœnas luant, his verbis: Seleucides aues vocantur, quarum aduentum ab Ioue precibus impetrant Caſii montis incolæ, fruges eorum locuſtis vaſtantibus. Nec vnde veniant, quóue abeant compertum, nun/quàm conſpectis, niſi cùm præſidio earum indigetur.

Aialia læſa ab hoĩnib' reme/dia quærunt.

Scarabei rutili.

Locuſtę arenoſi coloris.

Locuſtæ flãma & fumo abi/guntur.

Lex debellãda/rum locuſtarũ

Locuſtę magnũ malum ĩ orbe ter rarum.

Sel eucides aues locuſtas delẽt.

De Scara-

De Scarabeis, Crabronibus, & duplicibus Veſpis.

CAP. III.

ETSI cerui volantes de genere ſcarabeorum habere originem exiſtimantur, tamen eorum natura purior, & audacior eſt in pugna, & virtute medicinali: ſyluaticusq́ ſcarabeus dicitur, non ſtercora comedens, ſed folia arborum: cornua ceruorum cornibus in figura ſimilia habet, quæ ſunt mobilia in capite ſuo: etiam per ipſa apprehendit & tenet, vti Albertus lib. X I I. tractatu tertio cap. VII. diffuſius atteſtatur. Cornua igitur illa ſyluaticorum ſcarabeorum prælonga ſunt, biſulcis dentata forcipibus, in cacumine, cùm libuit, ad morſum coeuntibus. Infantibus ꝑ amuleto ex ceruice ſuſpenduntur: etiam in formam coronæ redacta, capitum tegumentis affiguntur, præſertim adoleſcentum, quibus præcipuè commiſſa eſt venatio cornutorum ſcarabeorum: frigore latitant in antris. Hos ſecundum Plin. lib. X I. cap. X X V I I I. Lucanos Nigidius appellat. Aliud rurſus eorum genus, qui è fimo ingentes pilas auerſis pedibus volutant, paruosq́ in iis contra rigorem hyemis vermiculos fœtus ſui nidulantur. Alii volitant magno cum murmure ac mugitu. Alii ſocos, & prata crebris foraminibus excauant, nocturno ſtridore vocales, maximè in paſcuis Aquilonarium equorum. Sunt etiam in Septentrione oblongi crabrones, quos Plin. eodem lib. cap. X X I. veſpas maiores vocat: in volatu & murmure non diſſimiles ſcarabeis, ſed aculeum nocentiſſiſſimum habent. Sunt prætereà duplices veſpæ, minores & maiores: Minores ſcilicet, quæ vermes, muſcas, ac araneos grandiores venantur, habitantq́ ſub tectis, veluti in ſacco corticato, quoniam è luto nidos faciunt, in quibus ceras reponere queant: piſcatoribus valde infenſæ, quia omnium piſcium humorem, antequàm indureſcant ſolis ardore, exugunt. Punctura earum rubeum apoſtema cum vehementi dolore inducit, ſed id curatur folio maluæ appoſito, vel potius ſucco.

Scarabeus ſyluaticus.

Scarabeus cornua oblonga habet.

Scarabeorum cornua amuleta infantum.

Scarabei in ſtercore viuunt.

Crabrones.

Veſpæ duplices, quę piſcibus nocent.

Maluæ folium veſparũ puncturam ſanat.

De grandioribus Veſpis.

CAP. IIII.

Veſpæ grandiores i quercub' degunt.

ALIAE præterea veſpæ ſunt grandiores, de genere potius crabronum, quæ in arborum cauernis, quercuum præcipuè, degunt & habitant, fœtuſq; producunt. Hyeme, vt cætera inſecta conduntur: colorem citrinum habent, plus ad glaucinum per lineas inſtar minorum veſparum tendentem: etiam aculeos peſtiferos, ita quòd veneno ſuo per aculeum animalibus immiſſo, pullos equinos, aut hominem incaute ſine cooperimento humi dormientem interficiant. Aliquando punctura earum ſpaſmum inducit, tibiarum dolorem, ac genuum debilitatem. Hæ autem veſpæ lingua Gothica Boól getingh vocantur. Ex his etiam videtur tritum illud prouerbium, Ne prouoces crabrones, originem ſuam traxiſſe: quia vno prouocato, terribili agmine omnes ad vindictam ſumēdam exeunt, prouocantemq́, niſi fuga ab his ſe liberauerit, aut cooperimento veſtium munierit, punctura venenata, aculeorumq́ vulnere ſæpius repetito, vel extemplò de vita tollunt, vel grauiter debilitatum penitus in longum tempus inutilem reddunt. Auertere tamen earum à quercubus egreſſum, vel occludere foramen ne exeant volentes, betulaceos cortices cum piceo ligno in magna quantitate ardentes accipiunt, atque ad foraminis fauces ſuſpendunt: per quam flammam ac fumum, quandoquidem vnicum ſaltem à nido exitum habent, extinguuntur & ſuffocantur. In his verò noxiis inſectis obtruncandis, hi præcipuè ſtudium ſuum collocant, qui ingentem numerum equarū propagandæ ſobolis gratia in paſcuis habēt, ne equulei, de quibus opulentum expectant quæſtum, læſione talium veſparum interficiantur. Inſidiatur deniq; iſtis vermis quidam ſecundum Albertum ſpoliator colubri dictus, qui eſt coloris aurei, viridi colore interlucente. Currit enim in puluere viarum campeſtrium, ac alibi, has veſpas, ac ſcarabeos ad deuorandum, exugendumq́ humorem perſequens: ab Auicēna etiā ſpoliator colubri appellatus, quia per caudā ad corpus colubri in ſole iacentis aſcendit, et primò caput colubri confricando demulcet, poſteà verò mordet, nec deſerit eum etiam fugientem, donec cerebrum penetret, & carnibus mortui (vt ſupradictum eſt) ſatietur. Hic vermis primò natus à parentibus cibatur, poſteà ſine cibo diu immobilis iacet, tandem ad curam ſui excitatur, atque ſeipſum nutrit.

Pulli equini veſparū pūctura interficiuntur.

Crabrones prouocati ſeipſos vindicant.

Mod' abigēdi vel interficiendi veſpas.

Spoliator colubri vermis.

Spoliator colubri à parentibus derelictus ſeipm nutrit.

De moleſ

De moleſtiſſimis Culicibus extremi Aquilonis.

CAP. V.

VERSVS extremas Septentrionis terras et aquas, maxima eſt moleſtia grandiorum culicum, præſertim in punctura, & faſtidioſiſſimo ſono, quando in continua dierum ac noctium luce dormiendum eſt. Verùm ad euitandam horum moleſtiam Aquilonares abſynthio vtuntur, aceto perunċto, ac toſto, & fumigato, vt eo graui odore percepto auſugiant. Simili modo recedunt, quando caput, cæteraq́ membra decoctione abſynthii aſperguntur, vel rutæ, aut nigellæ, cùm haberi queunt: vel atramento ſutorio, permixto cum iunipero vſto, & fumigato. Dormientibus autem tentoriolum ex panno linteo, vel cortice confectum neceſſarium eſt, ſub quo tanquam velamento, contra iniuriam culicum tutò dormire liceat, ac nullus omnino ſonoris iſtis inſectis aditus pateat, ne duplici malo, punctura videlicet, & faſtidioſo ſono quieſcentes moleſtentur. Huius culicis vim, atque inextricabilem perfectionem Plin. lib. XI. cap. II. pulcherrimè his verbis enarrat: In magnis ſiquidem corporibus, aut certè maioribus facilis officina ſequaci materia fuit: in his tam paruis, atque tam nullis, quæ ratio, quanta vis, quàm inextricabilis perfectio? Vbi tot ſenſus collocauit in culice natura? & ſunt alia dictu minora. Sed vbi viſum in eo prætendit? vbi guſtatum applicauit? vbi odoratum inſeruit? vbi verò truculentam illam, & portione maximam vocem ingenerauit? qua ſubtilitate pennas annexuit, prælongauit pedum crura? diſpoſuit ieiunã caueam vti aluũ, auidam ſanguinis, & potiſſimùm humani, ſitim accendit? Telum verò perfodiendo tergori, quo ſpiculauit ingenio? Atq́ vt in capaci cùm cerni non poſſit exilitas, ita reciproca geminauit arte, vt fodiendo acuminatum pariter ſorbendoq́ fiſtuloſum eſſet. Aculeum igitur in ore habet, à quo culex nomen accepit. Terebrat pellem animalium, vt ſanguinem bibat: ſed hoc longè auidiſsimè in meridiano ſolis æſtu perficit, quem tantum appetit, vt in ſolis feruore etiam aliquando ſeipſum aduſtione lædat: ad dulcia non aduolat, ſed acida petit. Aliud etiam culicum genus longè ſubtilius eſt, quod teneris inſidet quercubus, ac ramis ſub roſis exortis, aliiſq́ recenter è terra productis: ſed hoc validis tempeſtatibus abigitur, aut aqua ſulphurata ſuper ramos aſperſa.

Culices in ſeptẽtrione moleſtiſsimi.

Remedia cõtra culices.

Tẽtoriolum ob culices neceſſarium.

Culicum mira ſubtilitas atq́ vis.

Culicis aculeus fiſtuloſus.

Culices dulcia fugiunt, & acida petunt.

Culices abigẽdi remedium.

De Sanguiſugis, ac Vermium differentiis.

CAP. VII.

CERNITVR in hac imagine ſuprapoſita homo pedibus immerſis in aquam, atq; illis ſanguiſugæ adiunctę: ſimiliter & equus talem beſtiolam ad pedes habens adhærẽtem: quod hac ratione factum oſtenditur, quia commune remedium eſt hominibus & iumentis, ſuperfluum ſanguinem, ſiue putridum, in Aquilonaribus terris huiuſmodi remedio tollere, licet illis ordinaria phlebotomia cum ventoſis, aut corniculis inflãmatis haud deſit, prout lib. XV. cap. XXXV. de balneis, & ventoſis, ac phlebotomia reperit̃ expreſſum. Verùm vt opinio eorũ diſcutiatur, qui perpaucos maximè huius generis vermes in frigidiſsimis illis terris, ac aquis ineſſe poſſe autumãt, vbi terra ſubtus in ſaxeam duritiem ad quinq; vel ſeptem pedes, ſimiliter & aqua congelatur: annectendum hîc erit de generatione, & natura diuerſorum vermium, quomodo in tam arduis frigoribus incolumes ſeruari queant. Sunt autem vermes aut terræ, aut aquæ, aut aëris, aut frondium, aut lignorum, aut veſtium, aut carnium, aut piſcium, deniq; caſeorum. Terræ vermes, qui annulari contractu in directum partes corporis gradatim porrigendo mouentur, hyeme ſecũdum Ariſto. lib. VIII. de animal. cap. XIIII. in ruinis, ſeu venis terræ, quò nullum penetrat frigus, præſertim ſub niuibus altis, terram congelari prohibentibus, latitant, dormiũt, atque conduntur. Hæc etiam nix talpis viam liberam pro muribus, ac vermibus huiuſmodi deuorãdis relinquit, quoniam mures ſub alta niue inter paludum meatus, ac terræ cauernas diſcurrunt, atq; etiam fœtum producũt. Experimẽtum huius rei facilimè reſoluta oſtendit, quæ veluti retia perforata, veſtigia ac nidos murium procreatorum indicat. Aquę vermes: de quorũ genere rana eſt, hyeme latens in riuis calidis, & aliquando in aquis ſub terra, quæ hyeme ſunt calidæ: in vere ad aquas procedit: aliquando in autumno frigore correpta habitationes humanas intrat, atq; in ignem, vel cineres, aut hominum ſinus repit. Eſtq; ſciendum, quòd ranæ tempore autumni, naturali ſilentio ſubiectę, vna tamen impetioſè vociferante, innumeræ in vicinis paludibus latitantes, ve-

Sanguiſugæ vtiles.

Phlebotomiæ vſus eſt in aquilone.

Terra ĩ ſaxeam duritiem congelatur.

Vermium varię differentiæ.

Vermes terræ.

Nix alta terram ne congeletur conſeruat.

Muriũ via ſub niuibus.

Vermes aquę.

Ranæ in hyeme prodeunt.

De Apibus, & earum nutrimentis.

CAP. IX.

REGIONES Aquilonares vti in plurimis rebus tam neceſſariis, quàm etiam ſuperfluis, in vſum cæterarum nationum communicandis, abundant: ita & ſingulari naturæ benignitate prouidente, maximam mellis copiam habent, magnamq́ curam ſemper, & vbiq́ circa apes adhibent, vt pura cuſtodia ſeruentur, & coaleſcant. Cùm autem mella de aluearis exempta ſunt, mos eſt genti tantum nouellis apibus dimittere, quantum eis ſufficere videtur ad hyemalem victum, ſcilicet duas partes: quia in hyeme, ac principio veris, anteaquàm flores apparent, ex melle, contritis ficis, et vuis paſsis aliunde quæſitis maximè, viuunt. Sed quia res iſtæ exoticæ ſunt, & raro inueniuntur, mel eis pro eſca præcipuè relinquitur: quod etiam minoris, quàm prædicta, venditur: quãuis neceſsitate vrgente loco mellis contuſis fabis, piſis, libis ex papauere confectis, triticea farina mulſo humectata, etiam carnibus pullorum recenter occiſorum, in minutiſſimas partes confractis nutriantur. Refert Plin. lib. X I. cap. X V I. quòd apes à bruma ad Arcturi exortum diebus ſexaginta ſomno aluntur ſine vllo cibo: ab Arcturi exortu ad æquinoctium vernum tepidiore tractu iam vigilant, ſed etiam tunc alueo ſe continent, ſeruatoſq́ in id tempus cibos repetunt. Dicit tamen Ariſto. lib. V I I I. de animal. cap. X I I I I. & X V I I. quòd formica, mus, talpa, ac reliqua inſecta, atque minuta animalia per hyemem in tabernaculis ſuis latitent: tum quòd apes in aluearijs quãdiu algor vehemens eſt condantur, nec cibum ſibi præparatum guſtare, & ſi quà erepſerint, ieiunas ſpectari, ventre tranſlucente; quãuis contrarium lib. I X. cap. X L. ſentire videatur. Quieſcere præterea eas ab occaſu Vergiliarum, vſq́ ad tempus vernum: quod in Septentrione ſaltem pro apum exitus principium, vel medium Maii intelligitur, quoniam tunc primùm arbores folia producere, florere, campi ad largiorem fructum, animaliumq́ vberiorem paſtum germinare incipiunt, apeſq́ mella in maiori copia colligunt. Pro noua tamen propagatione in Iunio examina ſurgunt, nouas manſiones quæſitura: circa ſolſtitium æſtiua-

Mel in aquilone abundat.

Apum cibus in hyeme.

Apes quibus in neceſſitate nutriuntur.

Apes 60. dieb' ſomno alunt.

Ariſtotelis opinio quãdo apes ſe abſcondant.

Ver floridum in Aquilone tardatur.

Apũ examina quando cuſtodienda.

le agmina & principatus diuidunt: quo tempore patronis diligentior cura aërei gregis cuſtodiendi incumbit, ne ab aſpectu euolet, prout infrà dicetur. Eſt etiam notandum, quòd areſcentibus floribus in campis, ob nimiam ac continuam aëris ſiccitatem, nutrimentum apibus mel, aut aliud æquiualens, ex dulcibus quibuſdam confectum præſtet.

De modo quærendi Apes ſublimius euolantes.

CAP. X.

Apes circa aq̃s clariores quærendæ.

Apes canũ latratu inueſtigant̃.

Apes mane vbi morantur indagandæ.

Apes alueis odoriferis imponendę.

Apes æris tinnitu conuocant̃.

Stercus primogẽiti vituli ad quid vtilis.

Apes nouellæ citò euolant.

CVM verò ſublimius volant, ſolicitum inſequentis aſpectum ingenio multiplici fallunt, ne vbi ſtationem habent, reperiantur. Quocirca qui domicilia earum indagare ſibi propoſuerunt, ad limpidas aquas progrediuntur, ad quas aquandi cauſa apes, cùm ſobolem faciunt, in maxima multitudine conueniunt: vbi plures comprehenſæ, candidoq́ue filo digiti longitudine cum piee ſignatæ, volatu continuo ad principalis agminis manentem locum, verum acceſſum patefaciunt: vel aliàs cum gypſo, rubricáue molli circa fontes in dorſo ſignantur: quo ſtatio earum propinquior an remotior, per celerem aut tardum reditum conſyderari ſolet: denique canum ſagaci latratu (vt etiam Palladio lib. V. placet) apum examen in arboribus hærentium, per ſtrepitum, quem ſatis magnum edunt, facilimè demonſtratur. Poſteà deprehenſæ ſecuri, vel ſerra leniter rami, aut frondes, quas inſederint, ab altiſſimis arboribus, vt commodius alueis imponi queant, ſeparantur. Inueſtigantur autem matutino tempore, vt tota dies ad ſequendum ſufficiat: veſperi enim peracto opere ad aquas non reuertũtur. Vaſa quibus apes recipientur, dulcibus ac odoriferis herbis, & melle interius liniuntur: quo euenit, vt multiplicatæ ad ea libentius reuertantur: vtq́ue id opportunius fiat, fumo à ſpeluncis, vel arborum cauernis, quibus adhærere ſolent, exturbantur, & plauſu, tinnitúue æris, ne aliò ſe conferant, quando forſan animum auolandi habent, ſed manſionem in alueo ad hoc deſtinato retineant, conuocantur. Si hoc modo per triduum conſeruantur, & reſpiraculis paruis cibus apponitur, poſteà fugitiuæ minimè creduntur, præſertim ſi ſtercore primogeniti vituli orificia aluecorum illinita fuerint: & hoc quoque Palladio lib. I. placet. Hic etiam lib. I I. aſſerit, quòd nouellæ apes vagantibus animis facilè, niſi ſeruentur, effugient: atq́ue eius euolationis ſignum eſſe, biduanum vel triduanum anteà præmiſſum murmur: cui tamen per ſolicitum cuſtodem remedio opportuno facilè occurritur, vaſis videlicet pauco melle liniti appoſitione, quodq́ue tenui puluere, aut aqua mulſa, aut lacte, nimio ſtrepitu exeuntes conſpergantur, vel faſciculi ex odorifera herba melliſſophyllo, ſiue melittena (cuius flores, vti Plin. lib. X X I. cap. X X. refert, plurimum appetunt) confecti aluecorum orificiis admoueantur. Vbi autem ſtationem examen firmauerit, attendere ſolent inſequentes domini; atq́ue in ſuam poteſtatem redigere, niſi atriis, aut turribus templorum adhæreat, quoniam tunc dictamine pietatis totum examen Eccleſiæ deputatur, vt inde cereos conficiat. Si verò ſuper cunabula, aut dormientium infantum ora conſederit, illi cedet: & expectatur euentus integerrimi ciuis futuri, vti idem Plinius lib. X I. cap. X V I I. de Platone affirmat, cuius os infantis exiſtentis apum examen circundabat, ſuauitatem illam prædulcis eloquii portendens: quemadmodum etiam beati Am-

Apes turribus Ecc̃ſiarũ adhęrentes Eccleſię cedunt.

Apes ĩfantibus cedunt.

ati Ambroſii, vnde poſteà quoque & melliflua effluxere eloquia, pro medicina omnium ſitientium animarum.

De cautela in Apibus comparandis.

CAP. XI.

QVANTVM ad emptionem apum id ſeruatur, vt aluearia plena emantur: quæ plenitudo vel inſpectione, vel murmure magno, vel frequentia commeantis examinis cognoſcitur: etiam circa eas comparandas attenditur, quód paruæ ſint & variæ, tum in rotunditatem compactiles, atque conſtrictæ, quia diligentius laborant, & fauos ac mella ſubtilius formant. Ex vicina potius regione, quàm longinqua emuntur, ne ad inconſuetum aërem delatæ corrumpantur: maxima enim earum peſtis eſt rigidus aër, & turbulentus. Per noctem in dorſo ad longinqua loca alueariis occluſis deportantur, ſed melius in curribus vbi paluſtria, ac plana ſunt loca, quandoquidem ſingulis curribus quindecim, vel viginti aluei ſimul, & hi quidem commodè imponi queunt, prout mos eſt in terris Brabantiæ, & Flandriæ, vbi aluearia ad campeſtria paſcua diſtinctis æſtatis temporibus, nutrimenti cauſa deferuntur, ibiq́ ſine cuſtodibus in maximo numero dimittuntur, grauiſsima pœna adiecta in quencunq́ huiuſmodi publici boni depopulatorem: qui licet teſtibus conuinci nequeat, ſeipſum tamen impertinentis rei venditione facilimè prodit. Non enim circa parietem dominorum aluearia cum apibus cuſtodiri poſſunt, neque etiam debent (vt Palladio lib. I. videtur) vbi infinito numero apum ſtatim in exiguo terræ ſpatio idoneum nutrimentum deficeret.

Apes quomodo emendi.

Apes breues & rotundæ meliores.

Apibus aër rigidus obeſt.

Apes curribus vehuntur.

Apes i campis abſq́ cuſtode dimittuntur.

Apes ꝑ paſcuis magnum ſpatium requirũt

De nocumentis Apum.

CAP. XII.

Apibus nimia voracitas nocet.

PRO compertiſsimo in terris Aquilonaribus habetur, vt poſt reſolutionem denſarum niuium, campi & prata mira in varietate multiplices herbas, et diuerſarum arborum ſuauiſsimos flores producant: quibus apes poſt longum ieiunium hyemale nimia voracitate abutentes, ægritudinem ſæpius incurrunt, immò ſubitam mortem, prout etiam Palladius lib. IIII. his verbis teſtatur: Apibus nocet plerunq; felicitas ſua, nam ſi nimiis floribus annus exuberat, dum ſolam curam generandi mellis exercent, de prole nihil cogitant: cuius omiſſa reparatione, populus idem labore confectus, totius extinguitur gentis exitio. Itaque idem Palladius remedium affert, vt interiectis trinis diebus clauſo foramine ad paſcua non permittantur exire: quod ad generandum ſobolem plurimum opinatur conferre. In hyeme circa apes ſingularem diſpenſationem eſſe adhibendam Ariſtoteles lib. IX. de animal. cap. XL. docet, vt ſecundum multitudinem eis prouideatur. Redduntur enim otioſiores, ſi in eximendis fauis plus mellis relinquatur: itaq; pro examinis numero relinquendum eſt. Agunt etiam anxius, ſi plus demetatur, quàm vt reſiduum cibo ſufficiat: atque etiam ſi alueus iuſtò amplior ſit, deſidioſiores redduntur: ægrius enim, quaſi deſperent, operi incumbunt. Et Plin. lib. XI. cap. XVI. refert (quod ratio perſuadet) pro hyeme duas partes mellationis apibus relinquendas eſſe: tum etiam in eximendo melle alueos expendere operæpretium, ne ob inopiam cibi deſperent, effugiant, vel moriantur, aut econtrà ob mellis copiam ignauæ fiant. Fures quoq;, lenones, ac mulieres menſtrua patientes, acceſſu ſuo ad aluearia apibus plurimum nocent. Palladius lib. IIII. idem aſſerit de exercentibus rem veneream, cibos acres, ac odoris immundi, & omnia ſalſamenta comedentibus: cui Plin. eodem lib. cap. XVIII. his verbis aſtipulatur: Odere apes fœdos odores, proculq; fugiunt, ſed & infectos. Itaq; vnguenta redolentes infeſtant, ipſæ plurimorum animalium iniuriis obnoxiæ.

Apes à cibo, ne pereãt, reſtringuntur.

Apibus p̃ hyeme ſufficiẽs cibus relinquendus.

Apes fures, lenones, menſtruoſas mulieres haud ferũt

Apes multis iniuriis obnoxię

De inimis

De inimicis Apum.

CAP. XIII.

IMPVGNANT eas (teſte Plin. præallegato lib. cap. XVIII.) naturæ eiuſdem degeneres veſpæ, atq; crabrones, & è culicum genere, qui vocantur muliones: populantur hirundines, & quædam aliæ aues. Sed in fauo fucus exortus examinis apum morbus eſt: cuius tamen malitiam in vno natura repreſſit, quód non habeat ſtimulum: terreſtres verò fuci ſtimulo noxio vtuntur, ad ſenium defectuoſum (morituri) citò vergentes: et hi malefici à Platone Dialogo VIII. in verbo Duo genera fucorum nominantur. Inſidiantur apibus aquantibus ranæ, quæ maxima earum eſt operatio tum, cùm ſobolem faciunt. Nec hæ tantum, quæ ſtagna riuoſq; obſident, verùm & rubetę veniunt vltrò, adrepenteſq; foribus per eas ſufflant: ad hoc prouolant, confeſtimq; abripiuntur. Nec ſentire ictus apum ranæ traduntur. Inimicæ & oues, difficile ſe à lanis earum explicantibus. Cancrorum etiam odore ſi quis iuxtà coquat, exanimantur. Inimica & echo eſt reſultanti ſono, qui pauidas alterno pulſat ictu: inimica & nebula. Aranei quoque vel maximè hoſtiles, cùm præualuere, vt intexant, enecant alueos. Papilio etiam hic ignauus & inhonoratus, luminibus accenſis aduolitans, peſtifer: nec vno modo. Nam & ipſe ceras depaſcitur, & relinquit excrementa, quibus teredines gignuntur, ceræ depopulatores: filis etiam araneoſa, quacunq; inceſſit, alarum maximè lanugine obtexit. Hæc Plinius. Lacertæ deniq; apibus ſunt infeſtæ, cùm inter herbas mella colligunt, etiam quando aluearia ingrediuntur, ad earum ingreſſum vigilant. Huic malo optimum remedium præſtat minimum foramen ad quantitatem apis formatum, etiam ſtercus bouinum circũquaq; linitum: quod & contra vermes, frigus, ac ventum ad apum conſeruationem mirè confert.

Apibus quę inimica. Hirundines. Fuci. Ranæ. Rubetæ. Oues. Cancri. Echo. Nebula. Aranei. Papilio. Teredines. Lacertæ. Stercore bouio apũ foramina obliniuntur.

De aliis nocumentis Apum, & earum remediis.

CAP. XIIII.

MVLTITVDO quoque muſcarum negotia impedit apum, ac tempora pluuioſa. In aluearíis inuenitur vermis, qui in modum aranei telam facit, & dominatur ſuper totum aluearium, mel putridum reddens: ſed is (vt Palladius lib. IIII. in principio refert) ſuffitu aridi ſtercoris bouini, in vere collecti, ſine apum læſione facilius ab alueis fugatur. Sunt & apes ſolitariæ quædam, & otioſæ, quæ volando per aërea loca, quaſi exercentes ſe cum apibus operoſis, intrant aluearia, & comedunt mel: ſed apes operoſæ eas interficiunt, ac extrahunt, maximè reges, quorum officium eſt rempublicam ſuam æquis legibus tueri, & gubernare. Si quis apes ſecundum Ambroſium lib. V. Hexamer. cap. XXII. oleo caſu ſuperfundat, properè necantur, eò quód obſtructis poris, aëreum ſpiramen illud haurire non poſſint: continuoq;

Muſcæ apibus obſunt. Vermis apibus nocẽs quomõ deſtruendus. Apum reges ſucos interficiũt. Oleo apes exanimantur.

Lacertę quomodo ab alueis arcendæ.

Fimus bouin' þcipuũ remediũ in apibus conſeruandis.

Vrſi mella deprædaturi interimuntur.

Fimo bouino arboꝛ rimę reſtaurantur.

ſi quis acetum his ſuperfundat, illicò reuiuiſcunt, eò quòd vis aceti citò illos poros, qui concretione olei (aliàs magis continuo olei humore) obſtruuntur, humore acido feratur aperire. Contra lacertas, aliaq; inſecta ab aluearijs arcenda, ponantur altius à terra, fimoq; bouino paruo relicto foramine, fores (vt dictum eſt) obliniantur. Contra ventos, pruinas, & tempeſtates erigantur parietes, vel ſepes altæ, frondibus & foliis arborum, vel herbarum condenſatæ. Contra ſordes, quas tempus hybernum contraxit, vel vermiculos, tineas, araneos, & papiliones, purgamentum fiat fimo bouino, tempore menſis Aprilis, vt à Palladio ſæpius eſt notatum: qui & lib. V. dicit: Menſe quoq; Aprili purganda ſunt aluearia (quod in Aquilone in menſe Maio intelligitur) à ſordibus, & maximè papilionibus, qui tunc propter florentes maluas abundant. Qualiter autem vrſis reſiſtatur appetentibus mella, ſuperius lib. XVIII. cap. XXIX. eſt expreſſum, quòd ſcilicet arbores aſcendentes ad deprædanda mella, claua aculeata ab arbore pendente, atque mota, ipſi in capite debiliſſimo læſi interimantur. Rimæ deniq;, ſeu fiſſuræ fructiferarum arborum vi tempeſtatum, aut alia violentia ortæ, nullo celeriori remedio, aut meliori medicina reſtaurari queunt, quàm recenti fimo bouino, per quem illicò quaſi viſco, vel bitumine viciſſim conglutinantur.

De Apibus infeſtantibus ebrioſos.

CAP. XV.

Apes ebrioſum acerrimè pungunt.

Ebrioſorum pericula.

LICET apes iniuria aliquorum animalium laceſsitæ, ſtimulo ſeu aculeo, veluti vnico à natura conceſſo armorum genere, ſeſe acerrimè vindicare nórunt: nulla tamen aduerſus violentum hoſtem acrior pugnandi cauſa exiſtit, quàm hominem ebrioſum fœtido anhelitu, quem maximè abhorrent, domicilijs earum appropinquantem, aculeis petere. Sæpius enim contingit, vt ob nimiam crapulam homines quaſi mente capti, aut omni ratione priuati, non ſolùm neſciant aperta euitare pericula, ſed quòd in ipſa etiã celerrimè ruant, ità vt pars præcipitio, pars aqua, pars ſuffocatione concluſi ſpiritus extinguatur.

tinguatur. Sed fortunatior multò cæteris iudicatur, qui incauto acceſſu aculeis lædentium apum ad ſenſum, & ſanam mentem reducitur, vt à maioribus antedictis liberatus periculis, àmodo ſobrietatem ſummo ſtudio colere addiſcat. Stigmata tamen, ſeu puncturæ in facie ebrioſi remanent, tanquam carnea quædam maſſa, nulla prorſus diſcretæ faciei forma apparente: quas peritiores, ac ſobrietati magis operam dantes, ſucco virentis maluæ, aut vnctione recentis butyri adhibita tollunt. Moriuntur autem ſecundum Ariſtotelem lib. IX. cap. XL. apes quando pungunt, quoniam ſine inteſtini eruptione aculeum haud emittere poſſunt: ſæpe plurimum nocet ei, qui ab apibus ictus eſt, niſi locum, in quem aculeus infixus eum aluo ſtringat, & ab eo aculeum extrahat. Nam & ictu ſui aculei maxima animalia, vt equos, & eorum pullos, necant. Pugnant etiam apes contra extrahentes mella. Item iuxta eundem autorem loco præallegato, breuiores apes, longas pugnando interimunt: etiam omne inſectum quod extraneum eſt, aluearibus cuſtodum negligentia intromiſſum. Apes (teſte Plin. lib XI. cap. XVII.) deficiente cibo alicuius aluei, impetum in proximas faciunt rapinæ propoſito. At illæ contrà dirigunt aciem: & ſi cuſtos adſit, alterutra pars, quæ ſuis fauere ſentit, non appetit eum. Ex aliis quoq; ſæpe dimicant cauſis: eaſq; acies contrarias, duo imperatores inſtruunt, maximè rixa in conuehendis floribus exorta, & ſuos quibuſq; euocantibus: quæ dimicatio iniectu pulueris, aut fumo tota diſcutitur: reconciliantur verò lacte, vel aqua mulſa.

Apū pūgentiū ſtigmata in facie ebrioſorū remanent.

Apū puncturæ quo tollātur.

Apes poſt ictū moriuntur.

Apes cōtra extrahētes mella pugnant.

Apes deſtitutæ cibo in proximos alueos irrumpunt.

Apū rixa quando flores conuehunt.

De officiis Apum.

CAP. XVI.

APVM ignauia, vt prædictus autor eod. lib. cap. XVI. aſſerit, fumo crebriore excitatur ad opera, nam niſi incubauere, fauos liuidos faciunt: rurſus nimio fumo inficiuntur: quarum iniuriam celerrimè ſentiunt mella, vel minimo contactu roris aceſcentia. Hæc Plinius. Portas more caſtrenſium ſeruant. Tempore matutino ſecundum Ariſtotelem loco ſupra allegato, omnes ſilent, donec vna gemino aut triplici bombo, velut buccina omnes excitet: tunc ſi dies mitis futurus eſt, vniuerſæ ad opus prouolant. Ventos enim, hyemem, & imbres præſagiunt: cuius rei indicium eſt, quòd non auolant: & quando ſereno tempore adhuc in alueo volutantur, apiarii hyemem expectant. Cùm autem redierint, atque aduesperaſcit, primùm item tumultuant, paulatimq; ſubinde minus ſtrepunt, dum vna circũuolitando ſuſurret, eodem quo incitauit bombo, & hoc caſtrorum more quaſi dormiendum præcipiat: tum repentè omnes conticeſcunt. Cæterùm effecto penitus opere, educto fœtu, functæ munére omni, exercitationem tum ſolennem habent: ſpatiatæq; in aperto, & in altum datæ gyris volatu editis, tum demum ad cibum redeunt. Earum etiam diuerſa genera, & officia, Ariſtoteles eodem loco in hunc modum recitat: Singulis autem muneribus ſe diſtribuunt, vt aliæ flores conuehant, aliæ extruant, aliæ poliant fauos, & dirigant: aquam tunc portant, cùm prolem nutriunt. His prædiſpoſitis ſubitò opus, maximè ſub tempore ſereno, præparant. Cernuntur prætereà iuxta beatũ Ambroſium lib. V. Hexame. cap. XXI. certare de munere, alias inuigilare quærendo victualia, alias ſolicitam caſtris adhibere cuſtodiam, alias futuros explorare imbres, & ſpeculari curſus nubium, alias de floribus ceras fingere, alias rorem infuſum floribus ore colligere: nul-

Apes pigræ fumo ad opus excitantur.

Apes ꝑ præcones opera incipiunt.

Apes vētos præſagiunt.

Apum ſolatia ꝑfecto labore

Officia apū diſtincta.

Mel neceſſariū eſt ꝑ tolerādda obſidionē,

lam tamen alienis inſidiari laboribus, & rapto vita quærere, atque vtinam raptoruns inſidias non timerent. Hæc Ambroſius. Vna tamen huius mellis quod colligunt vtilitas, in ſuperioribus libris, præſertim X V I I I. vbi de vrſis & melle agitur, omiſſa eſt, aut lib. I X cap. X I X. quòd videlicet ad obſidionem diutius tolerandam, copiam mellis habere, ad potum ſaniorem conficiendum, quando deficit, plurimum præſtat, maximè pro his, qui hauſta aqua continuè infirmantur: quibus forſan vita functis, obſidio defectu conſiliorum (quod ſæpe contingit) ſuſtineri non poſſet. Quomodo autem potus ille fortior, vel tenuior conficitur, lib. X I I I. cap. X X I I I I. & ſequenti abundè monſtratum eſt.

De Apibus ſub niue, & glacie ſeruandis.

CAP. XVII.

Homines ſuppolares apes non habent.

Circius ventus apes in extremis aquilonis non ſinit.

Modus cuſtodiēdi apes ne frigore pereāt

SED neq; Aquilonares regiones ob aſperrimas hyemes apibus, aut melle carent, præſertim homines Meridionalia & Orientalia loca inhabitantes, licet Iordanes verum dixerit, ſuppolarē oram Aquilonis incolētes, apum vſum non habere, cùm alioquin per totam penè Septentrionalem plagam in omnibus ferè locis ſit maxima abundantia mellis, prout ſuperius plurimis in capitulis eſt oſtenſum. Quòd autem in extremo climate polari apes nō ſint, cum vehementiſsimus ventus Circius, tum crabronum, veſparum, ac locuſtarum innumera multitudo in cauſa eſt, contra quas beſtiolas nequaquàm ſolæ apes ſe opponere valent. Satis tamen ingenioſè Septentrionales eas ſine morbo, et diminutione ab algore vehementi per hyemem cuſtodire nôrunt, eo ſcilicet modo, quòd in medio menſis Septembris culmo ſiligineo, vel arundine, aluearia vndiq; cooperiant, primo veniente frigore aquam deſuper ſpargentes, vt congelentur: deinde altam niuem ſuper eundem culmum veluti longiſſimam cutem congerunt, vt nullo demum frigore quantūcunq; forti accedente, obtruncari queant: alioquin per negligentiam talis prouiſionis faciendæ, multæ apes morerentur. Aliquæ etiam apes, ſpiſſis incluſæ lignis, pineoq; cortice coopertis, interden-

denſas niues per hyemem ferè ſpatio octo menſium à frigore illæſæ permanent. Sic autem reconditæ ſecundũ Plin. lib. XI. cap. XVI. diebus ſexaginta ſine vllo cibo alũtur: poſteà in menſem Maii vſq; vigilant, ſed ꝑpter frigus etiãnum imminens alueo ſe continent, atque cibos, quos æſtiuo labore quæſiuerunt, in id tempus ſeruatos repetunt. Hyeme denique peracta, tantò plus in reparando labore, & colligendo melle proficiunt, quantò in locis amœnioribus, ac magis floridis campis, hortisue ſint collocatæ: taliaq; loca omni fertilitate repleta, in Aquilonaribus terris innumera reperiuntur.

Apes per 8. mẽſes i alueis occluduntur.

Florũ maxima abundantia.

De immunitate Apum ob vtilitatem, ac regiminis ratione.

CAP. XVIII.

INCOLAE igitur terrarum videntes eas multiplici ratione ſuper omnia inſecta animalia habere principatum, eſſeq; ſolùm propter vſum hominum genitas, magna eaſdem legum libertate conſeruant, vt vbique locorum permaneant inoffenſæ. Agricolis etiam venturam pluuiam è foribus aluearii dependentes, & ex eiſdem celerrimè euolantes, redeuntèsue præſagiunt, ſuoq; communi labore omnibus ordinem adhibent, quò cereas ſtructuras vnanimi moderamine abſoluant. Cùm verò ſecundum Ariſtotelem migrare in animo habent, vox ſolitaria & peculiaris quædam aliquot antè diebus intus mittitur, & biduo aut triduo paucæ circum alueum volant: an rex etiam inter eas ſit, explorari haud poteſt, quoniam difficile cognitu eſt. Hic tamen magno cum agmine exit: ſatellites quidam, lictoreſq;, tanquam aſſidui cuſtodes autoritatis ſibi aſſiſtunt, pluresq; turmæ eum circũdant. In hunc modum collectæ apes, noua domicilia quæſituræ auolant: quæ poſſeſſoris viſu per campos, & ſyluas diligentius obſeruantur, vt eas in alienum fundùm deſcendentes, ea ſcilicet ſeruata lege, quæ naturali æquitate in omnibus nationibus eſt communis, repetat. Apum ſeniores dulcius propter experientiam mellificant, quàm iuuenes: ſed acrius pungunt. Rex eorum ſecundum Ambroſium lib. V. Hexamer. cap. XXI. formatur inſignibus naturæ clarus, vt magnitudine corporis præſtet, & ſpecie, tum quod in rege præcipuum eſt, morum manſuetudine. Nam etſi aculeum habeat, tamen eo non vtitur ad vindicandum. Sunt enim leges naturæ non ſcriptæ literis, ſed impreſſæ moribus, vt leniores ſint ad puniendum, qui maxima poteſtate potiuntur. Sed & apes illæ, quæ legibus regis haùd obtemperauerint, pœnitenti ſe multant condemnatione, vt immoriantur aculei ſui vulneri. Denique ipſum regem ſuum ſumma protectione defendunt, & pro eo pulchrum perire putant: cui plus deuotionis, quàm Indi, vel populi Sarmatarum ſuis Regibus exhibent. Reges apum ſecundum Ariſtotelem loco iam ſuprà allegato, nunquàm foris viſuntur, niſi cùm migratur, & tunc ita, vt reliquæ omnes circa ipſum principem ſuum glomerentur. Quandoquidem autem pluralitas Principum in omni imperio obeſt, ita quoque in apibus errorem, omniumq; mortem, ac perniciem inducit. Quamobrem cùm plures reges habent, per quos ſigillatim diuiduntur, & ſi fortè paucæ prope multas conſiſtunt, concedant paucæ ipſæ ad plures, regesq; ſuos derelinquunt, ac ipſi qui pluribus præ-

Apes in ſeptentrione inoffenſæ manent.

Apum prognoſtica.

Apes migraturæ triduo antè murmur edũt.

Apes ſeniores dulciora mella conficiunt.

Apũ rex cęteras magnitudine antecellit.

Leges naturę firmiſſimæ.

Apũ reges exeunt toto agmine ſtipati.

Apes regẽ tyrãnum occidunt

Apum rex aculeo caret.

eſt, adhærent: ſin veró poſteà primus rex eas inſequitur, ac inſuper moleſtare cupit, cùm tyrãnidem exercere in animo habeat, eum interimunt. Seneca lib. I. de Clementia dicit, naturam regi apum aculeum detraxiſſe, iramq́ eius inermẽ reliquiſſe. Vnde magni Reges euidens ſibi exemplum quærere poſſunt, quòd pudeat eos ab exiguis animalibus mores non trahere, cùm tantò moderatior animus hominum eſſe debeat, quantò vehementius nocet. Denique mira ſecundum Plin. lib. X I. cap. X V I I. apum circa regem obedientia. Cùm procedit, vnà eſt totum examen, circaq́ eum conglobatur, cingit, protegit, cerni non patitur. Reliquo tempore cùm populus

Apum rex à labore immunis

in labore eſt, ipſe opera intus circuit ſimilis exhortanti, ſolus immunis. Circa eum ſatellites quidam, lictoreſq́, aſſidui cuſtodes autoritatis. Procedit foras non niſi migraturo examine. Hæc Plinius.

De Melle, & eius probatione.

CAP. XIX.

Faui ſeptentrionales 8. pedũ longitudine.

MELLIS abundantia magna eſt in Septentrionalibus terris, vt in pleriſq́ locis pauló antè de apibus fuerat annotatum, præcipuè lib. X V I I I. cap. X X V I I I. & X X I X, Atteſtatur Plin. lib. X I. cap. X I I I I. fauos Septentrionales cæteros magnitudine ſuperare, ponitq́ in exemplis octo pedum longitudinis viſum fauum. Sed reuera adhuc longiores in Podoliæ terris Regi Poloniæ ſubiectis, reperiuntur: vbi apes propter paſcuorum vbertatem, odorem ſuauem, florem abundantem, ac ſaporem iucun-

Fouex mellis plenæ.

Vrſi i melle ſuffocantur.

dum, maximas ſiccarum terrarum foueas fauis melle plenis replent, ita vt immanes vrſi in tales foueas cadentes, ob nimium mel deuoratum ſuffocentur. Et hinc eſt, quòd tot tantaq́ nauigia Orientalium gentium, ceræ plena, per vniuerſam Europam diſperganiur: ceram quidem ad finitimas oras emittunt, verùm mel pro infinito vſu, præcipuè omnigeno potu, vino deficiente, ſibi in magna copia reſeruant, prout ſuperius lib. X I I I. in plurimis capitulis ſatis ſuperq́ tractatum eſt. Poſt æſtiuale igitur ſolſtitium, vti optimum mel (etiam per excellentiam bonum) colligitur, ita

Mel extra aquilonaria loca adulteratur.

& in illis terris ſine fraude dolóue in ſua puritate conſeruatur: licet vltra mare tranſlatum, inſatiabili mercatorum auaritia adulteretur. Quomodo autem id fieri ſoleat, emendent hi, qui id flagitii committunt: & nemo deinceps addiſcere ſibi proponat, qualiter hæc execrabilis ars perficiatur. Mella enim, quæ poſt ſolſtitia colliguntur, adeò ſalubria ſunt, vt nedum pro ſano cibo in pane, potu, & eſcarum condimentis vſurpentur, ſed etiam pro electiſsimis medicinis diligenter cuſtodiantur: quandoquidem in Aquilonaribus terris medici (vt lib. X V I. cap. L. dictum eſt)

Medicinæ aquilonarium populorum.

rariſsimi ſint, ſed ſalubris aër, eſcarum ſana virtus, & melleus potus, optimam medicinam præſtent. Hic quantò vetuſtior eſt à tempore ſuæ decoctionis (nempe ſex, vel duodecim annorum) tantò efficacior ad multorum morborum remedia adhibitus reperitur.

Mel circa ſolſtitiũ collectum ꝓſtantiſſimum

De hoc denique melle æſtiuo, quod à tempeſtiuitate præcipuè nomen habet, & quod præcipuè circa æſtiuale ſolſtitium colligitur, Plinius loco ſupra allegato in hunc modum meminit: Immenſa circa hoc ſubtilitas naturæ mortalibus patefacta eſt, niſi fraus hominum cuncta pernicie corrumperet. Nanque ab exortum ſyderis cuiuſcunque, ſed nobilium maximè, aut cœleſtis arcus, ſi non ſe-

quantur

quantur imbres, ſed ros tepeſcat ſolis radiis, medicamenta nón mella gignuntur, oculis, vlceribus, internisq́ visceribus dona cœleſtia. Quód ſi ſeruetur hoc Sirio (id eſt Canicula) exoriente, caſuq́ congruat in eundem diem (vt ſæpe) Veneris, aut Iouis, Mercuriiue exortus, non alia ſuauitas, viſq́ mortalium malis à morte vocandis, quàm diuini nectaris fiat. Hæc Plinius. Mel ferè per ſeculum durat, obſidione clauſis inæſtimabile ſolatium, ad innumerabiles defectus ſubleuandos.

Medicamẽta ex melle oculis gignuntur.

Mel neceſſariũ in obſidione ferenda.

De Formicis.

CAP. XX.

FORMICAS tam alatas, quàm ſine alis in multiplici ſpecie habent terræ Aquilonares: quæ maiores, & alatæ ſunt, in ſolitudinibus ædes ex foliis capillatis pinorum, ac inſectis pectinũ modo abietũ confectas, atq́ magno altóue cumulo cõgeſtas inhabitãt. Has vrſi leuandi pruritus gratia in naribus impetuosè moleſtant, ſed celenter ab earum domibus recedũt, ne aliquas in ſuum nidum comportent, quæ quandoq́ ſobole multiplicata eos à propriis cauernis exturbare poſſent. Præterea in turribus altis Eccleſiarum, regiisq́ pomariis ſua domicilia collocant: vbi aliquando notatæ ſunt euentũ abbreuiandi imperii Regum portentoſo omine præſagiuiſſe, quód videlicet Reges à plebeia multitudine vel occiſi, vel è regno expulſi ſint. Quando autem tale aliquod portentum imminet, tunc tenuiores formicæ iniuria maiorum excitatæ, arborem, præſertim antiquam pyrum, in qua grandiores morantur, infinita multitudine ad iniuriam illatam vlciſcendam aſcendunt, prælumq́ graue in ea committunt: quod nullo modo anteà dirimere, licet ab vtraq́ parte plurimæ earum ab arboris frondibus moribundæ ruant, quàm maiores ſuperârint, earumq́ manſionibus potitæ ſint, in animo habent. Hoc genus portenti binis in locis, Vpſaliæ ſcilicet, & Holmiæ M. D. XXI. notatum eſt contigiſſe, quando Rex Daniæ Chriſternus II. ab incolis Suætiæ è regnis Gothorum ac Sueonum expulſus eſt, atque omnibus fortunis ſpoliatus. Tales enim nullius æſtimationis creaturæ per iniuriam illatam prouocatæ, Inuictæ pro diuerſis generibus detrimentorum acceptis, ad vindictam atrociter ſumendam exiſtunt: neque aliter, quàm iratorum numinum prodigioſi nuntii, nihil boni ſuis præliis annuntiantes, reputari queunt. Sunt præterea formicæ rubeę, paruæ, vrina ſua valde noxium pruritum excitantes: atque hæ ab Aquilonaribus venenatæ appellantur, & in tuberibus pratorum habitant. Verùm hoc genus formicarum ab aliis iam enumeratis in laborum aſsiduitate haud diſsimile eſſe videtur, quoniam etiam veſtigia curſus ſui in duro ſilice relinquit, prout refert Plin. de eo, lib. XI. cap. XXX. in hunc modum; Silices itinere formicarum attritos videmus, & in opere ſemitam factam, ne quis dubitet qualibet in re quid poſſit quantulacunque aſsiduitas. Hæc Plinius. Vnde meritò omnis piger ac deſidioſus ex his, ne fame pereat, exemplum aſſumere debet: nec dubitet quantum ſedulitas in re qualicunque erogata valeat. Studioſa formica in continuis laboribus ſuis ſumma cum diligentia verſatur: ideoq́ in diſciplina, induſtria maxima, ac conuerſa-

Formicæ duplices in aquilõe

Vrſi nares ĩ ędibus formicarũ fricant.

Formicæ regũ exitus ſua pugna portendunt.

Formicæ paruę magnas omine portentoſo occidunt.

1521.

Formicæ rubeę venenatæ.

Formicarũ veſtigia in ſilice cernuntur.

Formica ĩ labore imitanda.

tione imitanda eſt. Non enim fruſtra piger à beato Ambroſio lib. VI. Hexamer. cap. IIII. ad formicam mittitur, vt eius aſsiduitate laborando ſe à frigore, & æſtate tutum reddat.

De Margaritis, & earum generatione.

CAP. XXI.

Amnes gēmiferi ī Septētriōe Margaritę pallidæ.

NE autem margaritarum delicata materia poſt deſcriptionem piſcium omiſſa, intacta relinquatur, in primis fatendum eſt, in Aquilonaribus terris quoſdam eſſe amnes gemmiferos: quoniam hi conchas producunt, è quarum teſtis albicantes margaritæ, licet pallidæ propter aërem gelidum, extrahuntur. Aër enim iſte rori admixtus, circa medium menſis Auguſti in concham deſcendit, cauſamq́ præſtat, vt quantocyus margaritæ in ea contentæ matureſcant. Hæ autem ita extractæ, in ornatu ac pretio apud Septentrionales habentur, atque vbi debito ordine collocatæ fuerint, pulchritudinem micantem obtinent: quæ illuſtratione mangonum augetur. Et hi quoque ſplendidiores Orientis margaritas, ſeu vniones maximo numero, præſertim in vſum, vel potius abuſum illuſtrium fœminarum, immò communis ſortis mulierum, ad oras Aquilonarium apportant: quæ talibus tanquam rarioribus gaudent ornamentis, atque iis in coronis, brachialibus, humeralibus, ac capitum denique tegumentis vtuntur. Nulla tamen mulier ibidem quantuncunque illuſtris, viſa eſt vnquam margaritas, vniones, aut gemmas propter graue opprobrium euitandum, auribus appoſuiſſe, quaſi non vnicuique membro ſuum decorem & venuſtatem, abſque alicunde à vermibus viliſsimis mutuato ſplendore artifex ipſa natura attribuiſſet.

Māgones gemmas illuſtrant.

Mulierū ornatus ſpecialis.

Gemmæ vbi in auribus nō habentur.

Reginę ſacra veſtimēta laborāt

Olim honeſtiſsimæ mulieres, Reginæ præſertim, & Duciſſæ, gemmas margaritasq́, vt ſuperius lib. XIIII. cap. VIII. dictum eſt, maximo precio emptas, propriis manibus laborando, ad vſum & ornatum ſacrorum veſtimentorum

torum miniſtrorum ſummi Dei deputárunt, cuius maieſtati nunquàm ſatis dignum putabant ſe poſſe obſequium exhibere. Sed proh dolor eò proceſsit ardens muliercularum inſania, atque æſtuans luxuriæ pruritus, vt pilos capitis ſubtiliter pretioſis vnionibus & margaritis retorqueant, totum fortè theſaurum in hoc inani ornatu dilapidantes: quòd fortaſsis effœminati huiuſmodi fallaci ſpectaculo magis, quàm ambigua pudicitia, quæ tot exoticis ſignis proſtituta videtur, in earum amorem (plurimis venalem) allici queant. Effœminati quíbus in amorē alliciantur. Et vbi forteſortuna inter tales perſonas connubium ſequitur, quid maritus præter vnam concham margaritis plenam, ſed ſtupidam adipiſcatur? Amor puellis venalis. Præterea neque ipſe multum prouidus reputabitur, dum nihil excellentius in fœmina, quàm talem inanem fucum, & forſitan ſciſſas veſtes, odores, ac blandiloqua verba deſiderauit, per quæ tandem etiam omnes ſuos ſenſus infatuatos experietur. Veſtes ſciſſæ ſigna læſæ pudicitiæ. Igitur amputando hac in re omnem perplexitatem, vir fortis conſilio Sapientis Prouerb. cap. vltimo, ducat mulierem fortem, in qua confidat cor ſuum, & ſpoliis non indigebit. Mulieris fortis ꝑtium de vltimis finibus. Denique notandum eſt, quòd Nero omnes ſcurras, & protomimos pretioſis margaritis ornauit, vt forſitan ſibi ſimiles eſſent.

Concluſio huius Operis.

CAP. XXII.

Finis rebus imponendus.

TANDEM ab Aquilone rebus plurimis adductis, atq́ in lucem editis, alibi per orbem minus (vt apparet) vſitatis, perplexo inſtituto, ne prolixius aut faſtidioſius diuagetur, aliquando finis optabilis erit imponendus. Vereor autem ne occaſione comperta has lucubrationes leuiter magis, quàm vtiliter iactare videamur, cùm exigua atq́ ſterilia de propriis nos aſſumpſiſſe, opulentiora verò ab alieno theſauro, quaſi ornatiora vaſa pro nobilioribus hoſpitibus, aut inſpectoribus exhilarandis, mutuaſſe confitemur. Idq́ aliorum more bona fiducia freti eò ſyncerius fecimus, quò veterum ſcripta atque dicta (tanquam vetus moneta, quæ purior exiſtimatur) tutiora ad imitandum probantur: neq́ aliquid cenſeri poterit proprium, quod antiquitas diligentiſsima millies ad poſteros non trãſmiſerat examinatum: quod etiam in hoc volumine, qualecunq́ ſit, ſi nihil aliud efficit, ſaltem varietate ſua, atq́ picturarum diuerſitate faſtidium legentium deprehenditur moderare. Atq́ in hoc noſtro propoſito iudicando, aliquis non incongruè verbis diui Auguſtini lib. X I. de Ciui. Dei cap. X X I I. inniti poterit, ſic dicentis: Diuina prouidentia nos admonet non inſipienter res vituperare, ſed vtilitatem rerum diligenter inquirere: & vbi noſtrum ingenium, vel infirmitas deficit, ita credere occultam, ſicut erant quædam, quæ vix potuimus inuenire: quia & ipſa vtilitatis occultatio, aut humilitatis exercitatio eſt, aut elationis attritio, cùm omnino natura nulla ſit mala. Hæc ille. Nemo etiam præcipiti iudicio (hortante Platone in principio De legibus, vt ſuperius in præfatione lib. X I X. citatum eſt) ignotæ rei naturam, ob difficilem eius notitiam, damnet, aut arguat, donec acrius inquirat, & rectius intelligat, atque æquius diiudicet, quid artifex ipſa natura producere, productumq́ ſuis legibus ſtatuere poſſit &c. Qui autem præſentis voluminis collectanea faſtidierit, aut minus vtilia putauerit, noſtræ humilitatis conſilium eſt, vt ſe conuertat ad amœnius ſtudium, in quo quicquid inueſtigatur eſt veritas, quicquid præcipitur bonitas, & quicquid promittitur felicitas. Ipſe autem mediator Dei & hominum, IESVS CHRISTVS homo, veritas eſt ſine fallacia, bonitas ſine malitia, & æterna felicitas ſine miſeria: cui ſit honor, & gloria ab Aquilone, mari, ac omni natione in æuum ſempiternum.

AMEN.

Hoſpites honorandi.
Moneta veturum purior.
Antiquitas oĩa examinauit.
Varietas faſtidium leuat.
Incognita non temerè contẽnenda.
Platonis dictũ, Nõ temerè de aliqua re iudicandum.
Conſilium autoris ſalubre.
Ieſus Chriſtus in ſempiternũ laudandus.

LIBRI XXII. FINIS.

APPENDIX QVORVNDAM VOCABVLORVM, AFFINITATEM CVM LATINO ET Italico ſermone habentium.

CVM ſuprà lib. XIIII. cap. XXV. aliquot vocabula Gothica cum Italico idiomate concordantia, & ſermones Gothorum ac Italorum in idem tendentes, ſub finem huius voluminis adducere promiſimus, tum quòd inde notum vnicuique relinqueretur, Gothos qui Italiam deuaſtârunt, ex Scandiana peninſula primam ſuam originem, non aliunde traxiſſe, tum etiam cunctis manifeſtum fieret, talia vocabula tam in Italia, quàm Gothia etiamnum in communi hominum ſermone verſari. Hæc igitur quiſque iuxta infraſcripta accipiat, ac certò apud ſe ſtatuat, Gothos ex Septentrionalibus illis terris ad multas orbis partes debellandas deſcendiſſe, ac nequaquàm veritati conſentaneum eſſe, quod alii aſſerunt, eos Scythas Aſianos fuiſſe, quemadmodum illud latiùs in hiſtoria Gothorum in præfatione cap. VII. tractatum eſt.

CONCORDANTIA VOCABVLORVM ITALICORVM ac Gothorum.

Acciaio	ſtaal
affinare	fina
aggiuſtare	diuſta
Boſco	buſche
balco	balck
biecchiere	bicher
beccho	boch
ballotta	ball
balla	
biretta	birreth
boia	boya
banchetto	banchet
bianco	blanch
banco	banch
bandiera	baner
bau bau	bobba
bando	band
benda	bindika
buſto	buſt
brando	brande
bruciare	bruſa
brauare	brauia
Ciarlare	ſoerla
cacciare	kaſſen
compagnio	compan
compagnia	compeny
canton	cant
cappa	caapa
campo	camp
coſa	coſa
compaſſo	compaſſ
calcina	kalch
coſtare	coſtha
corallo	koral
coppa	cuppe
capitano	capiten
ciambelle	ſembla
Daga	daggar
danſare	danſza
Elmo	hielm
ermelini	hermelyn
Fiaſca	flaſcha
flota	flotta
ſodera	ſoder
fino	ſyn
ſolda	ſolla
freſcho	friſck, vel ferſck
fraſcha	frąs
fante	fanth
feltro	filth
ſoderare	ſodra
Guanti	vantha
gotho	gothe
giallo	gool
gelatina	geelrey
grattare	gratta
guardare	varda
gittare	giuta
gabbare	gabba
gridare	grina
guadagnare	gangna
guadagno	gangnn
Hauere	haua
haraldo	herolt
Lotto	loth
laſciare	lata
Marcho	merck
martore	marder
maniera	maner
mantello	mantel
manco	mynne
mancare	manka
Nicolo	niels
Picca	pych
panzera	panſer
parlamento	perlament
pelegrino	pelegrin
puzza	puſz
perla	perla
puttana	puta

papagallo

papagallo	papagna
piſſiare	pyſſa
paſſare	paſſa
puzzare	puza
Quitantia	quitans
quitare	quita
Rizzarſi	ryſa
roca	rok pro colo
rima	rym
rico	rick
ribaldo	riball
roſſo	rodh
ratti	rottha
robare	roua.
Raia	rock pro piſce
Spedone	ſpeth
ſuppa	ſuppa
ſtanga	ſtang
ſtrale	ſtral
ſpione	ſpeyar
ſtoppa	ſtop
ſtiuali	ſteuel
ſproni	ſpore
ſtracco	ſtracker
ſaffrano	ſaffran
ſapone	ſapa
ſchermo	ſcherm
ſcharamucia	ſchermuſſ
ſtrata	ſtrath
ſchifo	ſchip
ſpanna	ſpan
ſtuffa	ſtuua
ſpeſa	ſpyſſ
ſparuiere	ſperuer
ſoldato	ſollener
ſuolo	ſoola
ſemola	ſemla
ſpada	ſpatha
ſtropiato	ſtimper
ſorci	ſorkar
ſpiare	ſpeya
ſguazare	ſuaſſa
ſcaldare	ſcholla
ſpaccare	ſpecchia
ſtropiare	ſtrupa
ſtudiare	ſtudera
ſcampare	ſcampa

ſtoppa	noppa
ſtoppare	ſtuppa
ſputare	ſputta
ſcopare	ſcopa
ſforzare	ſorſa
ſottile	ſuttil
ſaccare	ſaccha
ſalata	ſallat
ſtalla	ſtal
ſchiumare	ſchiuma
ſchiuma	ſchum
ſcarſo	ſcarp
ſtentare	ſtenya
ſchiuare	ſchiua
ſmaltire	ſmelta
Taſcha	taſcha
tagliere	taller
toſa	toſa
toſo	toſe
tina	thina
tetta	titte
tagliare	telgia
toccare	taka
trouare	treua
trottare	trotta
tatta	tate
Vernice	ferniſſa
voltare	velta
Zibellino	ſabel
zoccoli	ſochar

Vocabula compoſita.

Breue del papa	pauens bref
laſſa me ſtare	laſ mich ſta
ſtudio di camera	camer ſtudium
tre miglia	tre milier

F I N I S.

chronica	cronich
crux	cors
cuprum	coper
curtus	cort
curuus	croch
cuculus	cuccuc
claua	clobba
creatura	creatur
Danus	deen
decanus	dechin
diabolus	diebel
dies	dach
dictare	dicta
dictatus	dictad
diſcipulus	dicipel
diſcus	diſch
doctor	docter
draco	drache
ducere	tucza
ductor	tuczare
ducatus	ducat
damnare	doema
domare	doma
deuiare	vicha
Edere	etha
eſus	ethin
elementum	element
eſt	eſt
es	er
eleemoſyna	almoſa
epiſcopus	byſcop
exemplum	exempel
extendere	tenya
emplaſtrum	plaſter
eiulare	hula
eremita	ermete
Falſus	falſcher
fallere	fella
fallacia	falſchet
flandrus	flamſch
falco	falche
fœdus	fred
ferre	fœra
feneſtra	fenſter
flumen	floed
fluere	floeda
floccus	floch

forma	form
finno	finne
friſo	fryſſ
francus	franzoſſ
franciſcus	frans
fructus	fruct
fundus	fund
fundare	funda
fremere	fremia
Gammarus	gammar
gardianus	gardechin
gepidi	gepar
gleſſum	glas
gloriari	gledas
gloſa	gloſa
gothus	goethe
grypho	grip
groſſus	groef
gramen	gras
guloſus	gulog
græcus	grech
Habere	haua
habe	haff
habitus	hauin
heſſus	heſſe
hiſpanus	iſpan
hollandus	hollender
honeſtus	houiſch
hyſſopum	iſop
Iacobus	iacob
intus	inne
ioannes	hans
iudæus	iude
Labes	libba
lactuca	leticha
laus	loff
laudare	loua
lappo	lapper
labium	lepa
lambere	laepia
laurus	larbertre
lauri bacca	larber
lectio	lexe
lenis	len
leuis	leth
legatus	legat

leo	leon
linum	lyn
lilium	lylia
linea	linie
lineare	linia
linire	lena
locus	loch
longus	long
lucere	liuſa
lux	liuſſ
lutra	vtter
Maieſtas	maieſtat
mandatum	mandat
mamma	mamma
martyr	martir
marmor	marmer
macula	machel
maculare	maela
mas	mader, vel maſſe
marea	maich
magiſter	meſter
mentha	mynta
meta	meeth
metiri	meta
medium	medel
mediare	medla
mediator	medlare
milliare	myll
minorare	myndra
miraculum	mirachel
minium	mynia
mihi	mich
myrrha	mirram
miſericordia	miſcund
miſereri	miſcunda
miſſa	meſſa
mingere	myga
monachus	munk
molere	mala
monere	mana
moneta	mynt
mus	muſſ
mulſa	mulſcha
muſtum	muſth
mulus	mule
murus	mur
murmurare	murra
mutare	muta

Naſus	neſa
natura	natur
nardus	nardus
nicolaus	nyels
noruegus	norſch
noruegia	norye
nodus	knode
nomen	nampn
nominare	nampna
nox	nat
nunc	nu
nux	noth
Oleum	olya
oculus	oga
octo	otta
offertorium	offer
offerre	offra
ora	orth
ordo	ording
organum	orgar
oſgothus, vel oſtrogothus	oſgoethe
oriſa	ryſs
Palma	palm
papa	paue
palus	pall
pappa	pappa
papyrus	paper
paradiſus	paradyſſ
paſcha	paſcha
pars	part
partiri	parta
pater	fater
pœna	pyna
penna	penne
pergamenū	perment
peregrinus	pelegrim
perſona	perſon
pecunia	pening
petrus	pedar
petroſelinū	peterſilia
peſtilentia	peſtilens
piper	peper
pinnaculum	pynne
pyrum	peron
piſcis	fiſch
pullegium	polleya
polonus	pol

pomeranus

pomeranus	pommer
pondus	pund
podagra	podagel
porta	port
planus	plan
planare	plana
purus	pur
pupa	ducka
puluis	pulder
punire	pina
punctus	puncth
prior	pryere
presbyter	preſter
præpoſitus	proſth
propheta	prophete
plaga	plaga
planeta	planet
planta	planta
plantare	planta
plantator	plan tacre
predicare	predica
prædicator	predik ere
prædicatio	predicam
probare	proua
princeps	prins
prutenus	prudz
pſalmus	pſalm
pſalterium	pſaltere
premere	prema, vel prenta
preſſor	prentare
prouentus	prouenta
prælatus	prelath
Quarta	quarter
Rabidus vel rabioſus	raſand
radere	racha
rapere	reppia, hinc rapper
redditus	renta
rectus	reth
regula	regel
regulare	regla
regimen	regement
regere	regera
rotundus	ronth
roſa	roſſ
ruga	rynchia
Saccus	ſach
ſal	ſalt
ſallere	ſalta
ſalſum	ſalſa
ſacriſtia	ſacherſty
ſaluus	ſeel
ſapphirus	ſaphir
ſanctus	ſanctus
ſatur	ſath
ſaturare	ſethia
ſaxo	ſaſſe
ſedes	ſethe
ſedere	ſethia
ſex	ſex
ſigillum	ſigel
ſigillare	ſigla
ſigillator	ſiglare
ſinapi	ſinap
ſignare	ſigna
ſobrius	ſober
ſol	ſool
ſoccus	ſock
ſomnus	ſompn
ſubtilis	ſubtil
ſumma	ſumma
ſummare	ſumma
ſutor	ſutare
ſus	ſu vel ſvvin
ſuccula	ſucka
ſcandalum	ſcham
ſcandalizare	ſchamma
ſcabies	ſcab
ſuedus, vel ſuecus	ſuenſcher
ſcutella	ſcutel
ſquatina	ſcata p piſce
ſtabulum	ſtall
ſtabularius	ſtalſuen
ſaccharum	ſocher
ſtabilire	ſtadgha
ſtatutum	ſtadge
ſtrabo	ſtarblind
ſcribere	ſcriua
ſcriba	ſcriuare
ſcriptura	ſcript
ſcriptum	ſcript
ſtare	ſta
ſtatus	ſtat
ſchola	ſchole
ſtudens	ſtudent
ſtudium	ſtudium
ſcotus	ſcotte
ſcopare	ſcopa

ſmaragdus	ſmaragd
ſturio	ſtor
ſtramen	ſtra
ſcrinium	ſcrin
ſcorpius	ſcorpe
ſtillare	ſtilla
ſtillicidium	ſtilling
ſtylus	ſtijl
ſcabellum	ſchem
ſcurra	ſcqire
ſpuma	ſpum
ſpumare	ſpuma
ſpina	ſpina pro ſente
ſpinoſus	ſpinogh
ſta'ua	ſtod
ſputum	ſput
ſpuere	ſputta
ſtruthio	ſtrudz
ſtrenuus	ſtreng
ſqualidus	ſquaiter
ſqualere	ſquala
Tabula	tauel
tangere	tagha
tapetum	taepethe
tectum	tach
tegere	tecchia
tegula	tegel
templum	tempel
textus	text
teſtamentum	teſtament
theodericus	dirich
tolerare	tolà
tu	tu, vel du
turris	turn
tundere	tudza
tuſus	tuſad
trahere	draga
trudere	troſa
truſus	troſad
truſor	troſare
taurus	tiur
Vagari	vandra
vagator	vandrare
vallis	vall
vanus	van
vanitas	vanhet
velle	vylia
væh	ve
ver	vaar

verſus	verſ
ventus	veder
verna	terna
vincere	vinna
victor	vinnare
vicus	vich
vinum	vin
vncia	vncz
vlmus	vlm
via	veg
vitta	vitta
vrus	vr
vngarus	vngerſch
vimen	vidia
vadum	vad
voluere	velta

Sermones Italici, ac Gothici in idem tendentes.

Laſſa me ſputare, laſſa my ſputta.
la toſa e nel boſco, toſa er in boſcho.
lo ſpione ſcampa, ſpione ſcampa.
tre fiaſchi di vino, tre floſch vino.
tre panzere, tre panzer.
ſei ſtiuali, ſex ſtiual.
otto ſperoni, otta ſpura.
s'abbruſta la cappa, cappan bruſar.
il ribaldo braua, ribaldo brauar.
armellino bianco, blanc ermelin.
va à la tua ſtrada, paſſa tin ſtrata.
il zibellino è ſottile, zibelle er ſottil.
il bicchiere è compagno del tagliere, bycher er tallers compan.
ſcopa la camera, ſcopa cameren.
il capitano riecho, rych capiteen.
el guardiano troua la taſcha, guardian treua taſchan.

FINIS.

ERRATA INSIGNIORA inter legendum animaduerſa, ſic corrige.

PAgina 12. verſ. 28. tormentis, lege tormentatis. pa. 14. verſ. 6. quandoquidem bis poſitum, le. quandoque. pa. 16. verſ. 16. principio noctis, le. fine noctis. pa. 23. verſ. 17. eo, le. ea. pa. 54. verſ. 4. habitatores, le. habitantes. pa. 79. verſ. 13. extracto, le. extructo. pa. 80. verſ. 23. maris, le. mare. pa. 86. verſ. ſi. in aliquibus rma, le. firma. pa. 88. verſ. 14. ſcrineis, le. ſcrinijs. pa. 110. verſ. 2. eos, le. eas. pa. 115. verſ. 15. viſi, le. vſi. pa. 124. verſ. 11. ſuperatum atque ligatum, adde, conſpiciant. pa. 128. verſ. 6. I I. cap. le. I I I. cap. pa. 153. verſ. 20. diuinæ maieſtati, le. diuina maieſtas. pa. 156. verſ. 19. perſtiterunt, le. præſtiterunt. pa. 162. verſ. 4. cubitalium, adde, membrorum. pa. 166. verſ. 8. inps, le. inops. pa. 179. verſ. 11. Aruadori, le. Aruarodi. eadem pagina verſ. 12. quos, le. quas. pa. 182. verſ. 19. earum, le. eorum. pa. 187. verſ. 21. adminiſtrationem, le. animi rationem. pa. 192. verſ. 4. & 5. naculos, le. alicuius. virgiliis, le. virginis. pa. 194. verſ. 24. Aluilda proram inſiliente, le. Aluildæ proram inſiliens. pa. 200. verſ. 10. Vtbi le. Vrbi. pa. 204. verſ. 4. minarum, le. minerarum. pa. 205. verſ. 7. videbantur, le. videbatur. pa. 211. verſ. 16. ideo, le. adeo. pa. 214. verſ. 1. pugnaturus, adde, ſecutus. pa. 222. verſ. 22. quarum, le. quorum. ead. pa. verſ. 23. harum, le. horum. pa. 224. verſ. 19. longitudinem, le. longitudine. pa. 230. verſ. 3. factæ, le. tactæ. pa. 241. verſ. 2. lib. I I I. le. lib. I I. pa. 245. verſ. pen. peperunt, le. pepererunt. pag. 248. verſ. 15. am, le. eam. pa. 250. verſ. 5. gracilis, le. gratioſus. pa. 253. verſ. 17. pharetras, le. phaleras. pa. 259. verſ. 3. ago, le. ego. pa. 260. verſ. 34. nobilitas, le. mobilitas. pa. 269. verſ. 22. tantis, le. tacitis. pa. 275. verſ. 34. X. le. X I. pa. 285. verſ. 24. arno in aliquib. le. armo. pa. 287. verſ. 17. alligatos, le. alligatas. pa. 288. verſ. 4. emittitur, le. emittatur. pa. 304. verſ. 4. quid, le. quod. ead. pa. verſ. 19. dimittuntur, le. dimittantur. pa. 311. verſ. 37. chameleonis, le. chamæleontis. pa. 315. verſ. 5. ipſius vrbis, le. ipſi vrbi. pa. 321. verſ. 14. vt, le. &. pa. 322. verſ. 21. dominorũ, le. dominiorũ. pa. 323. verſ. 5. felicitas, le. infelicitas. pa. 324. verſ. 24. ad Erycem, adde, clauſos hoſtes. pa. 330. verſ. 10. reperabilia, le. reperibilia. ead. pa. verſ. 13. Habebãt, le. Habent. ead. pa. verſ. 18. ad quinquaginta, adde, ordines. pa. 331. verſ. 15. peregrinos, le. peregrinas. ead. pa. verſ. 25. aliquis, le. aliquid. pa. 334. verſ. 18. I X. le. V I I I. pa. 335. verſ. 10. nimis, le. minus. pa. 341. verſ. 23. coguntur, naues effuſa, deme, naues. pa. 347. verſ. 24. aut habitu, adde, admonent. pa. 352. verſ. 20. humani, le. humanis. pa. 353. verſ. 8. cultum, le. altum ead. pa. verſ. 23 diffiſa, le. diffiſſa. pa. 354. verſ. ſi. admouerent, le. admonerent. pa. 359. verſ. 22. exercitum, le. exercitu. eodem verſ. prædictamq;, le. prædictam. pa. 361. verſ. 22 accepta, le. acceptæ. pa. 364. verſ. 14. lib. V I I. le. V I. pa. 366. verſ. 28. munitos, le. munito. pa. 368. verſ. 27. idem Dux, le. idem Rex. pa. 373. verſ. 25. æquis cõditionibus, le. æquas conditiones. pa. 378. verſ. 9. equis trahentibus, adde, ſuperare poſſint. pa. 381. verſ. 12. adaucta, le. adauctæ. pa. 382. verſ. 17. per vigiles, le. peruigiles. pa. 385. verſ. 14. diſpergente, le. diſpergentes. pa. 394. verſ. 29. vix, le. nix. pa. 401. verſ. 16. I X. le. V I I I. pa. 412. verſ. 15. quarum, adde, euellendarum. pa. 416. verſ. 1. Maxima præterea commoditas, le. Maximam præterea commoditatem. ead. pa. verſ. antepe. firmari poſsint, le. nõ firmari poſsint. pa. 421. verſ. 8. repletũ, le. repletam ead. pa. verſ. 14. adaptãtur,

In apoſtillis marginalibus.

Pagina 22. uaſtantur, le. naſcuntur.
Pag. 27. drarii, le. denſi.
Pag. 55. ſydere le. ſydera.
Pag. 56. naucleri turbantur, le. naucleri nõ turbant.
Pag. 167. Bauella, le. Brauella
Pa. 171. petita, le. petitæ.
Pa. 252. Scutũ abſcindit, le. Pedes equi abſcinduntur.
Pag. 311. Cameleonis, le. Chamæleontis.
Pa. 318. nocturnis, le. nocturnus.
Pa. 322. lectorũ le. tectorum.
Pa. 329. 1300. naucleros, le. 1000. armatos ac 300. naucleros.
Pa. 330. Nautarum, le. Remigum.
Pa. 339. nautas le. caſtrorum cuſtodes.
Pa. 371. domini, le. dominũ pe nè.

Pa.374.Fumus le.Puluis.
Pa.380. nõ gla ciõ, le. nõ gladio.
Pa. 413. Poma, le. Ceraſa
Pa. 564. viros minus mortuos; le. viros mortuos.
Pa.639. Cyrus le. Crœſus.
Pa.650. ſrigus le. ſrigoris.
Pa.730. Piſcatura, le. Piſcatorum.
Pa.790. inueſtigant. le. inueſtigantur.

le.adaptat.ead. pa.verſ.20.ſit,le.ſint.pa.422.verſ.ſi.duo,le.duæ. pa.425.verſ. 32 tenacitate ſibi, deme, ſibi. pa.429.verſ. pen.viderentur, le.videtur. pa.433.verſ. 12. nutriat,le.nutriant. pa.440.verſ.4.vel vi ventorum,adde,vertatur,veluti. pa. 443.verſ. 30. in aliquibus venundari, le.comparari. pa.444.verſ.ti. in aliquibus æqualiter terreant, le.vt æqualiter terreant.pa.445. verſ.22. in aliquibus hic appellantur,le huc appelluntur. pa.446.verſ.25.in aliquibus ducentis annis,le.ducentorum annorum. pa.447. verſ.14. ſaecus lupuli,adde,cum aqua ſuæ decoctionis. pa. 449.verſ.2.qui, le.quæ. pa.453.verſ.29.quintuplicis,le.quintuplo. pa.469.verſ. 27.Retiaria tamen intexta filorum opera; le.Retiariis tamen intextis filorum operibus. pa.471.verſ.ſi.deme,aliiq; pa.486.verſ.11.ſuis, le.ſui. pa.488.verſ.20. quod nullum eſt debemus reum dicere, qui reus non, nec &c. le. quod nullum debemus reũ dicere,qui reus non eſt,nec &c. pa.502.verſ.15.in Friſia,adde,cõtigiſſe.pa.519. verſ.8.ipſum,le.ipſam pa.526.verſ.2.facit, le.faciunt.pa. 529.verſ.penul. fuerant, le.fuerint.pa.536.verſ.12.ceruiſiæ,le.ceruiſiæ. pa.546.verſ.4.in aliquibus laêtre,le. latêre. pa.549.verſ.39. Iſraël,le.ab Iſraël.pa.553.verſ.19.ſit,le.ſit. pa.559.verſ.16. tranſlatæ,le.tranſlata pa.570.verſ.ſi.ſolent: le.conſueuerunt: pa.575.verſ.15.in aliquibus mellio, le.melleo. pa.599.verſ.ſi.IV I.le. V I I. pa.602.verſ.13.adeſſet, le. eſſet. pa.608.verſ.ſi.V I I.le. V I I I. pa.619.verſ.16.vt horrore,le.vt cum horrore pa.630.verſ.20.tonantes,le.tonante. pa.656.verſ.25.ſunt,le.ſint. pa.659.verſ.27. vbi,le.vti.pa.661.verſ. penul. ſomniq;,le. ſoniq;. pa.667.verſ.16. præfectos, ſeu bariſellos,le.præfectis, ſeu bariſellis.ead.pa.verſ.ſeq.attribuere,le.attribui.pa.668. verſ.34.admixto,le.admixta.pa.680.in aliq. CAP.X X I.le. CAP.X X X V I. pa.691.verſ.22.edit.le.odit.pa.704.verſ.antepe.tamen,le.quãuis. pa.730.verſ.15. inutiles,le.inutilia. pa.737.verſ.5.lupus,le.conger. pa.775.verſ.31.quæ,le. qui. pa. 782.verſ.28.adlutas,le.adultas. pa.788.in aliq.C A P.I I I.le.C A P.V I I I. pa. 796.verſ.1.vita,le.vitam.pa.798.verſ.ſi.exortum,le.exortu.

Figura 1.lib.cap.14.appoſita eſt cap.15.& ſic è conuerſo.Eiuſdem lib.cap.28.appoſita eſt cap.27.& ſic è conuerſo.Lib.5.cap.17. appoſita eſt cap.18. & ſic è conuerſo.

CAETERA DISCRETVS LECTOR SVPPLEAT.

ELENCHVS REGNORVM, PROVINCIARVM, REGIONVM,

dominiorum, ac inſularum principaliorum, in Septentrione conſiſtentium, quarum in hoc opere frequentior paſſim facta eſt mentio.

Alandiæ inſulæ.
Angermannia olim regnum.
Biarmia olim regnum.
Blechingia.
Bothnia Occidentalis.
Bothnia Orientalis.
Bothnia Septentrionalis, in qua vltima Eccleſia S. Andreæ.
Carelia.
Curonia.
Dalacarlia.
Dalia.
Dania, ſiue Dacia regnum inſulare, & potens.
Eſthia.
Faro. inſula.
Finlandia olim regnum.
Finmarchia olim regnum.
Geſtricia.
Gislemarchia.
Gothia regnum fortiſſimum.
Gothlandia inſula.
Gronlandia, in qua olim IIII. Epiſcopatus, ſub Archiepiſcopo Nidroſienſi regni Noruegiæ.
Hallandia.
Helſingia olim regnum.
Hetlandia inſula.
Helmarthia.
Hybernia regnum populoſum.
Iempthia olim regnum.
Islandia inſula.
Iuthia.
Lapponia Occidentalis.
Lapponia Orientalis.
Liuonia.
Moringia.
Myddelpadia.
Nericia.
Noruegia regnum vaſtiſſimum.
Nylandia.
Oplandia.
Orcades inſulæ XXXIII. olim regnum ſub Noruegia.
Oſtrogothia.
Pruſſia.
Ruſſia alba.
Samogethia olim regnum Gepidarum.
Schoningia.
Scotia regnum ampliſſimum.
Scricfinnia olim regnum.
Selandia.
Smaalandia.
Sudermannia.
Suetia regnum latiſſimum.
Taueſtia.
Tylemarchia.
Vermelandia olim regnum.
Veſtrogothia.
Vichia olim regnum.

Quorum regnorum & prouinciarum ſitum, locum & ordinem ſi quis cognoſcere voluerit, repetat Chartam ſiue Deſcriptionem Aquilonarem, per eundem autorem Venetijs anno M. D. XXXIX. editam. Sunt & aliæ regiones quamplurimæ & latiſſimæ, è quibus tumultuariè V. X. XV. XX. millia ſagittariorum tempore hoſtili ingruente educi poſſunt: ſed earum nomina hic non ſunt expreſſa, partim quòd non occurrebant, partim quòd minimè neceſſe videbatur, ne videlicet lector ſuperflua nomenclatura obrueretur.

REGISTRVM.

A B C D E F G. a b c d e f g H I K L M N O P Q R S T V X Y Z. AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN OO PP QQ RR SS TT VV XX YY ZZ. AAA BBB CCC DDD EEE FFF GGG HHH III KKK LLL MMM NNN OOO PPP QQQ RRR SSS TTT VVV XXX YYY.

Omnes ſunt terniones, præter a qui eſt duernio, & Y Y Y quaternio.

IMPRESSVM

ROMAE APVD IOANNEM MARIAM DE VIOTTIS PARMENSEM, IN AEDIBVS Diuæ Birgittæ nationis Suecorũ & Gothorum, anno à CHRISTO nato M.D.LV. menſe Ianuario, ſedente IVLIO III. Pont. Max. Pontificatus verò eiuſdem anno quinto.

NIHIL EST
Olaus Got.
Magn' Areps.
Vpsalensis
OMNIV VIRTVTV
IVSTITIA EST REGINA
I·M·
V.
VINCE IN BONO MALVM.

O. Tab. V. II.